



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

# گفتار امیرالمؤمنین (ع)

نویسنده:

سید حسین شیخ الاسلامی

ناشر چاپی:

انصاریان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

## فهرست

|                                           |    |
|-------------------------------------------|----|
| فهرست .....                               | ۵  |
| گفتار امیر المؤمنین علی علیه السلام ..... | ۳۷ |
| مشخصات کتاب .....                         | ۳۷ |
| باب الألف .....                           | ۳۷ |
| الآباء .....                              | ۳۷ |
| الإبل .....                               | ۳۷ |
| ابن آدم .....                             | ۳۷ |
| الأبهة .....                              | ۳۸ |
| الإیثار .....                             | ۳۸ |
| الأجل .....                               | ۳۹ |
| الآخرة .....                              | ۴۱ |
| قسمت اول .....                            | ۴۱ |
| قسمت دوم .....                            | ۴۳ |
| الاخوة و الصديق و الرفیق و المصاحبة ..... | ۴۵ |
| قسمت اول .....                            | ۴۵ |
| قسمت دوم .....                            | ۴۸ |
| قسمت سوم .....                            | ۵۰ |
| قسمت چهارم .....                          | ۵۳ |
| قسمت پنجم .....                           | ۵۶ |
| الأدب .....                               | ۵۷ |
| الأكل .....                               | ۵۹ |
| الله و صفاته .....                        | ۵۹ |
| الأمر .....                               | ۶۲ |

|    |                                  |
|----|----------------------------------|
| ۶۳ | الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر |
| ۶۳ | قسمت اول                         |
| ۶۶ | قسمت دوم                         |
| ۶۹ | قسمت سوم                         |
| ۷۰ | الإمام                           |
| ۷۰ | الإمامة                          |
| ۷۰ | الأمان و إجارة المستغيث و الخائف |
| ۷۰ | الأمن                            |
| ۷۱ | الأمن من مكر الله                |
| ۷۱ | الأمين                           |
| ۷۱ | الأمانة                          |
| ۷۲ | الإيمان                          |
| ۷۵ | المؤمن                           |
| ۷۵ | قسمت اول                         |
| ۷۷ | قسمت دوم                         |
| ۷۹ | قسمت سوم                         |
| ۷۹ | الإنسان                          |
| ۷۹ | الأنس بالله                      |
| ۷۹ | الأنس                            |
| ۸۰ | التأني و الأناة                  |
| ۸۰ | المتأني                          |
| ۸۱ | التأيد                           |
| ۸۱ | باب الباء                        |
| ۸۱ | البؤس                            |

|                                  |    |
|----------------------------------|----|
| البخل و الشَّح                   | ۸۱ |
| البخیل و الشَّحیح                | ۸۲ |
| المبادرۃ                         | ۸۳ |
| البرد                            | ۸۵ |
| البرّ و البرّ و من منعه          | ۸۵ |
| الإبرام                          | ۸۵ |
| البریء                           | ۸۵ |
| البشر ، البشاشۃ و طلاقۃ الوجه    | ۸۶ |
| البصر و النظر و البصیر و البصیرۃ | ۸۷ |
| البطر                            | ۸۸ |
| الباطل و التعاون علیه            | ۸۸ |
| المبطل                           | ۸۹ |
| البطن و الفرج                    | ۸۹ |
| المباکرۃ                         | ۸۹ |
| البكاء                           | ۸۹ |
| البلاغۃ                          | ۸۹ |
| المبالات                         | ۹۰ |
| بنی امیّۃ                        | ۹۰ |
| البهائم و السباع                 | ۹۰ |
| البهت                            | ۹۰ |
| بیت الله                         | ۹۰ |
| بیت المال                        | ۹۰ |
| باب التاء                        | ۹۱ |
| التجارة و التجارة مع الله        | ۹۱ |

|                           |    |
|---------------------------|----|
| التاجر                    | ۹۱ |
| التّراب                   | ۹۱ |
| التارك لله                | ۹۱ |
| التوبة و الإنابة و التائب | ۹۱ |
| باب الثاء                 | ۹۲ |
| الثقة بالله               | ۹۲ |
| الثواب                    | ۹۲ |
| الثوب                     | ۹۲ |
| باب الجيم                 | ۹۳ |
| الجبن                     | ۹۳ |
| الجّد و الاجتهاد          | ۹۳ |
| التجربة                   | ۹۳ |
| المجرب                    | ۹۴ |
| الجزع                     | ۹۴ |
| المجازاة و الجزاء         | ۹۴ |
| الجسد و الأجسام           | ۹۵ |
| الجفاء                    | ۹۵ |
| الجلالة                   | ۹۶ |
| الجماع                    | ۹۶ |
| الجمال                    | ۹۶ |
| الجميل                    | ۹۶ |
| التجمل                    | ۹۶ |
| المجمل                    | ۹۷ |
| الجنة و أهل الجنة         | ۹۷ |

|                        |     |
|------------------------|-----|
| الجود                  | ۹۸  |
| الجواد                 | ۹۹  |
| جار الله و جواره       | ۹۹  |
| الجیران                | ۹۹  |
| الجوع                  | ۱۰۰ |
| الجاه و ذو الجاه       | ۱۰۰ |
| الجهاد                 | ۱۰۰ |
| جهاد النفس             | ۱۰۱ |
| الجهل                  | ۱۰۲ |
| الجاهل و الجهول        | ۱۰۴ |
| جهنم و التار           | ۱۰۶ |
| باب الحاء              | ۱۰۷ |
| محب أهل البيت          | ۱۰۷ |
| المحب و المحبوب        | ۱۰۷ |
| الحجة و الدلیل         | ۱۰۷ |
| الحجة                  | ۱۰۷ |
| المحجوج                | ۱۰۸ |
| المحتج                 | ۱۰۸ |
| الحج                   | ۱۰۸ |
| الحدّة                 | ۱۰۸ |
| الحذر و المتحدّر       | ۱۰۸ |
| المحدّر                | ۱۰۸ |
| الحرب و الجنود و الزحف | ۱۰۹ |
| المحاربة               | ۱۱۱ |



|     |                    |
|-----|--------------------|
| ۱۱۱ | الحرّ و الحرّیة    |
| ۱۱۲ | المحترس ، الاحتراس |
| ۱۱۲ | الحرص              |
| ۱۱۳ | الحریص             |
| ۱۱۴ | الحرفة             |
| ۱۱۴ | الحرام             |
| ۱۱۴ | الحرمان و الخیبة   |
| ۱۱۵ | حزب الله           |
| ۱۱۵ | الحزم              |
| ۱۱۶ | الحازم             |
| ۱۱۷ | الحزن علی ما فات   |
| ۱۱۷ | الحساب             |
| ۱۱۸ | الحسب              |
| ۱۱۸ | الحسد              |
| ۱۱۹ | الحسود             |
| ۱۲۰ | المحسود            |
| ۱۲۰ | الحسنات            |
| ۱۲۰ | الإحسان و الصنیعة  |
| ۱۲۰ | قسمت اول           |
| ۱۲۲ | قسمت دوم           |
| ۱۲۴ | قسمت سوم           |
| ۱۲۶ | قسمت چهارم         |
| ۱۲۹ | قسمت پنجم          |
| ۱۳۰ | قسمت ششم           |

|                        |     |
|------------------------|-----|
| الحسن                  | ۱۳۲ |
| الحصر                  | ۱۳۲ |
| الحظّ                  | ۱۳۲ |
| الحظوة                 | ۱۳۲ |
| حفر البئر للأخ         | ۱۳۲ |
| الحقد                  | ۱۳۲ |
| الحقود                 | ۱۳۳ |
| التحقير                | ۱۳۳ |
| التحقيق                | ۱۳۳ |
| الحق                   | ۱۳۳ |
| المحق                  | ۱۳۶ |
| حقوق الله تعالى        | ۱۳۶ |
| حقوق الناس             | ۱۳۷ |
| الاحتكار و المحتكر     | ۱۳۷ |
| أحكام الله و حدوده     | ۱۳۷ |
| الحكمة                 | ۱۳۷ |
| الحكماء                | ۱۳۹ |
| الحكومة و الولاية      | ۱۴۰ |
| الحاكم و الوالى        | ۱۴۱ |
| الحلف و اليمين الفاجرة | ۱۴۲ |
| الحلال                 | ۱۴۲ |
| الحليم                 | ۱۴۲ |
| الحلم                  | ۱۴۳ |
| الحمد                  | ۱۴۵ |

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| قسمت اول                  | ۱۴۵ |
| المحامد و المذام          | ۱۴۵ |
| قسمت اول                  | ۱۴۵ |
| قسمت دوم                  | ۱۴۹ |
| قسمت سوم                  | ۱۵۲ |
| الحمق                     | ۱۵۶ |
| الأحمق                    | ۱۵۷ |
| الاحتمال                  | ۱۵۷ |
| الحمیة                    | ۱۵۸ |
| الحمیة                    | ۱۵۸ |
| الحوائج و قضائها          | ۱۵۸ |
| الاحتیاجات                | ۱۵۹ |
| كيف الحال                 | ۱۵۹ |
| المتحیر                   | ۱۶۰ |
| الحيلة                    | ۱۶۰ |
| الحی و الحیاء             | ۱۶۰ |
| الحیاء                    | ۱۶۰ |
| باب الخاء                 | ۱۶۲ |
| الإخبار و الخبر و الحديث  | ۱۶۲ |
| الاختبار                  | ۱۶۲ |
| الخدعة و الخديعة و الخداع | ۱۶۲ |
| الخادم                    | ۱۶۲ |
| الخدلان و المخدول         | ۱۶۳ |
| الخرس                     | ۱۶۳ |

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| الخرق                     | ۱۶۳ |
| الخاسر و الخسران          | ۱۶۳ |
| الخشوع و الخضوع لله تعالى | ۱۶۴ |
| من خصمه الله              | ۱۶۴ |
| الخطّ و القلم و الكتابة   | ۱۶۴ |
| الخواطر                   | ۱۶۴ |
| المخاطر                   | ۱۶۵ |
| الخطاء                    | ۱۶۵ |
| الإخلاص و الخالص و المخلص | ۱۶۵ |
| الخلافة                   | ۱۶۶ |
| الخلفاء ( عثمان و . . . ) | ۱۶۶ |
| الخلاف و الاختلاف         | ۱۶۶ |
| الأخلاق                   | ۱۶۷ |
| قسمت اول                  | ۱۶۷ |
| قسمت دوم                  | ۱۶۹ |
| المخلوق                   | ۱۷۲ |
| الخلوة                    | ۱۷۲ |
| الخمير                    | ۱۷۲ |
| خمس و خمسة                | ۱۷۳ |
| الخمول                    | ۱۷۳ |
| الخوف و الخشية            | ۱۷۳ |
| الدّعاء و الداعی          | ۱۷۴ |
| الدلیل                    | ۱۷۵ |
| الدنف                     | ۱۷۵ |

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| الدّنیة                   | ۱۷۵ |
| الدّنایا                  | ۱۷۵ |
| الدنیا                    | ۱۷۵ |
| قسمت اول                  | ۱۷۵ |
| قسمت دوم                  | ۱۷۸ |
| قسمت سوم                  | ۱۸۲ |
| قسمت چهارم                | ۱۸۵ |
| قسمت پنجم                 | ۱۸۸ |
| قسمت ششم                  | ۱۹۰ |
| قسمت هفتم                 | ۱۹۳ |
| قسمت هشتم                 | ۱۹۵ |
| الدّواء و الداء           | ۱۹۷ |
| الدّول و الدّولة          | ۱۹۸ |
| المداهنه                  | ۱۹۸ |
| الدّین                    | ۱۹۸ |
| الدّین و الشریعة          | ۱۹۹ |
| قسمت اول                  | ۱۹۹ |
| قسمت دوم                  | ۲۰۱ |
| باب الذال                 | ۲۰۳ |
| الدّخر                    | ۲۰۳ |
| الذكر و المذکر            | ۲۰۳ |
| الذّنوب و المعاصی و أهلها | ۲۰۵ |
| قسمت اول                  | ۲۰۵ |
| قسمت دوم                  | ۲۰۷ |

|                              |     |
|------------------------------|-----|
| الإذاعة                      | ۲۰۹ |
| باب الرأ                     | ۲۱۰ |
| الرؤف                        | ۲۱۰ |
| الریا و المرائی              | ۲۱۱ |
| الزجاج و الزجاج              | ۲۱۲ |
| الرجاء من الله و غيره        | ۲۱۲ |
| الرحم و الرحمة               | ۲۱۳ |
| الأرحام و صلتها و قطيعتها    | ۲۱۴ |
| الزخاء                       | ۲۱۵ |
| الارتداع                     | ۲۱۶ |
| الزئائل                      | ۲۱۶ |
| الزرق و طالبه                | ۲۱۶ |
| الاسترسال                    | ۲۱۷ |
| الرسول و أدبه و الكتاب       | ۲۱۸ |
| الرشد و الاسترشاد و المسترشد | ۲۱۸ |
| الرضا و الراضى               | ۲۱۸ |
| الزغبة                       | ۲۲۰ |
| الرفق و اللين                | ۲۲۱ |
| المراقبة                     | ۲۲۲ |
| المركب                       | ۲۲۲ |
| الأرواح                      | ۲۲۲ |
| الراحة                       | ۲۲۲ |
| المراد                       | ۲۲۳ |
| الرياضة                      | ۲۲۳ |

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| باب الزای               | ۲۲۳ |
| الازدجار                | ۲۲۳ |
| الزکاء                  | ۲۲۳ |
| الزّل                   | ۲۲۳ |
| الزنا                   | ۲۲۳ |
| الزوجه                  | ۲۲۴ |
| الزاد                   | ۲۲۴ |
| الزهد و الزاهدين        | ۲۲۵ |
| الزّياره                | ۲۲۷ |
| الزّينه                 | ۲۲۷ |
| باب السين               | ۲۲۷ |
| السؤال و الطلب عن الناس | ۲۲۸ |
| السؤال و الجواب         | ۲۲۹ |
| الأسباب و الوسائل       | ۲۲۹ |
| المسابقه                | ۲۳۰ |
| التّجود و الركوع        | ۲۳۰ |
| التّجن                  | ۲۳۰ |
| التّخبط                 | ۲۳۰ |
| التّخاء                 | ۲۳۱ |
| التّداد                 | ۲۳۲ |
| التّراب                 | ۲۳۲ |
| التّراح                 | ۲۳۲ |
| السّرائر                | ۲۳۲ |
| التّبر و التّجوى        | ۲۳۳ |

|     |                                       |
|-----|---------------------------------------|
| ۲۳۴ | السرور و ادخال السرور *               |
| ۲۳۴ | الإسراف                               |
| ۲۳۵ | السرقة                                |
| ۲۳۵ | المساعدة                              |
| ۲۳۵ | الشعاعة                               |
| ۲۳۶ | السعيد                                |
| ۲۳۷ | السعى و الإسراع و الطلب               |
| ۲۳۷ | التسفر                                |
| ۲۳۷ | السفير                                |
| ۲۳۷ | سفك الدماء                            |
| ۲۳۷ | سفن التجاء                            |
| ۲۳۷ | التشفه                                |
| ۲۳۸ | التفیه و السفهاء                      |
| ۲۳۸ | الأسقام                               |
| ۲۳۸ | السكينة و الوقار                      |
| ۲۳۹ | التلف                                 |
| ۲۳۹ | السلام و التحية                       |
| ۲۳۹ | التسلم و المسالمة                     |
| ۲۴۰ | الإسلام                               |
| ۲۴۰ | المسلمون                              |
| ۲۴۰ | المسالمة مع الله و التسليم و الانقياد |
| ۲۴۱ | السلامة                               |
| ۲۴۱ | المستسلم                              |
| ۲۴۱ | السلو و النسيان                       |



|     |                             |
|-----|-----------------------------|
| ۲۴۲ | التسلیة و التهنئة           |
| ۲۴۲ | التمت                       |
| ۲۴۲ | السمع و البصر               |
| ۲۴۲ | الاستماع و السامع و المستمع |
| ۲۴۳ | السنّة الصالحة              |
| ۲۴۳ | الإساءة                     |
| ۲۴۳ | التسویف                     |
| ۲۴۳ | التّید و التّؤدد            |
| ۲۴۴ | الأسواق                     |
| ۲۴۴ | التّهر                      |
| ۲۴۵ | التّسهّل                    |
| ۲۴۵ | السيرة                      |
| ۲۴۵ | السیاسات                    |
| ۲۴۵ | باب الشین                   |
| ۲۴۵ | الشّباب                     |
| ۲۴۶ | الشّبع و البطنة             |
| ۲۴۶ | الشّتم                      |
| ۲۴۶ | الشّجاع و الشّجاعة          |
| ۲۴۷ | الشّدائد                    |
| ۲۴۷ | الشّرّ و الأشرار            |
| ۲۴۹ | الشّرف و ذو الشرف           |
| ۲۵۰ | المشرق و المغرب             |
| ۲۵۰ | الشّرك                      |
| ۲۵۱ | الشّركة                     |

|     |                            |
|-----|----------------------------|
| ۲۵۱ | الشَّرَّه و الشَّرَّه      |
| ۲۵۲ | الشَّيْطَان                |
| ۲۵۲ | الاشْتِغَال                |
| ۲۵۳ | الشَّفِيع و الشَّافِع      |
| ۲۵۳ | الشَّقَاق                  |
| ۲۵۳ | الشَّقَاء                  |
| ۲۵۳ | الشَّقَى                   |
| ۲۵۴ | الشَّكْر و الشَّاكِر       |
| ۲۵۴ | قسمت اول                   |
| ۲۵۶ | قسمت دوم                   |
| ۲۵۸ | الشَّك و الارتِيَاب        |
| ۲۶۰ | شكايَةُ الضَّر             |
| ۲۶۰ | الشَّمَائَةُ               |
| ۲۶۰ | الشُّور و المشَاوَرَةُ     |
| ۲۶۲ | الشَّوْق و المشتَاق        |
| ۲۶۲ | الشَّهْوَةُ                |
| ۲۶۵ | الشَّهِيد                  |
| ۲۶۵ | الشَّهَادَةُ               |
| ۲۶۵ | الشَّهْرَةُ و التَّبَاهَةُ |
| ۲۶۵ | الشَّيْب                   |
| ۲۶۵ | الشَّيْعَةُ                |
| ۲۶۶ | شِين الرِّجْلِ             |
| ۲۶۶ | باب الصاد                  |
| ۲۶۶ | الصَّبْر و الصَّابِر       |

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| قسمت اول                    | ۲۶۶ |
| قسمت دوم                    | ۲۶۸ |
| قسمت سوم                    | ۲۶۹ |
| الصبيان                     | ۲۷۱ |
| الصَّحَّةُ و أهل الصَّحَّةِ | ۲۷۱ |
| الضَّدر                     | ۲۷۲ |
| الصدقات                     | ۲۷۲ |
| الصدق                       | ۲۷۳ |
| الضادق                      | ۲۷۵ |
| تصاريف الأحوال              | ۲۷۵ |
| الضليب                      | ۲۷۵ |
| الصلاح مع الله              | ۲۷۶ |
| إصلاح الناس                 | ۲۷۶ |
| الضلف                       | ۲۷۶ |
| السلامة و القائم            | ۲۷۶ |
| الضمت                       | ۲۷۷ |
| المصائب                     | ۲۷۸ |
| المصیب و المخطئ             | ۲۸۱ |
| الصواب                      | ۲۸۱ |
| الصورة                      | ۲۸۱ |
| الصيام                      | ۲۸۱ |
| باب الضاد                   | ۲۸۲ |
| ضرب الأمثال و صرف الأقوال   | ۲۸۲ |
| الضحك                       | ۲۸۲ |

|     |                                        |
|-----|----------------------------------------|
| ۲۸۲ | الضَّرّ                                |
| ۲۸۲ | الضَّرورات                             |
| ۲۸۳ | الضَّعِيف و الضَّعْف                   |
| ۲۸۳ | الضَّلَال و الضَّلَالَةُ و الغَوَايَةُ |
| ۲۸۳ | الضَّمائر                              |
| ۲۸۳ | الضَّيْف و الضَّيَافَةُ                |
| ۲۸۴ | الضَّيْق                               |
| ۲۸۴ | باب الطَّاء                            |
| ۲۸۴ | الطَّرَب                               |
| ۲۸۴ | الطَّرِيق و الطَّرِيقَةُ               |
| ۲۸۴ | الطَّعام و القوت                       |
| ۲۸۵ | الإطعام                                |
| ۲۸۵ | الطَّعَن                               |
| ۲۸۵ | الإطَاعَةُ و الانقياد و المطيع         |
| ۲۸۹ | إِطَاعَةُ الأَمْرِ                     |
| ۲۸۹ | الطَّاعِي                              |
| ۲۸۹ | الطَّالِب                              |
| ۲۸۹ | المطالِب                               |
| ۲۸۹ | المطلوب                                |
| ۲۸۹ | الطَّمع و الطامع                       |
| ۲۹۱ | الاستِطَالَةُ                          |
| ۲۹۲ | الطَّوْبَةُ                            |
| ۲۹۲ | الطَّيْش                               |
| ۲۹۲ | باب الظَّاء                            |

|                      |     |
|----------------------|-----|
| الظفر                | ۲۹۲ |
| الظلم و البغی        | ۲۹۲ |
| الظالم               | ۲۹۵ |
| المظلوم              | ۲۹۷ |
| المظالم              | ۲۹۷ |
| الظن                 | ۲۹۷ |
| المظاهرة             | ۲۹۹ |
| الاستظهار و المستظهر | ۲۹۹ |
| الظواهر              | ۳۰۰ |
| فی خفة الظاهر        | ۳۰۰ |
| باب العین            | ۳۰۰ |
| العبودية             | ۳۰۰ |
| العبادة و المتعبد    | ۳۰۰ |
| العباد               | ۳۰۱ |
| العبرة و الاعتبار    | ۳۰۳ |
| العق و الإعتاق       | ۳۰۶ |
| العشرة               | ۳۰۶ |
| العجب                | ۳۰۶ |
| المعجب               | ۳۰۷ |
| العجز                | ۳۰۸ |
| العاجز               | ۳۰۸ |
| العجیزة              | ۳۰۸ |
| العجلة و العجول      | ۳۰۸ |
| المعدود              | ۳۰۹ |

|     |                         |
|-----|-------------------------|
| ۳۰۹ | الاستعداد               |
| ۳۰۹ | العدل و العادل          |
| ۳۱۲ | الاعتدال و النمط الأوسط |
| ۳۱۲ | العدو و المعاداة        |
| ۳۱۵ | الأعداء و الاعتذار      |
| ۳۱۵ | الأعراض                 |
| ۳۱۶ | المعرفة                 |
| ۳۱۷ | العارف                  |
| ۳۱۷ | العزة و العزيز          |
| ۳۱۸ | الاعتزال                |
| ۳۱۸ | العزم                   |
| ۳۱۹ | العسر                   |
| ۳۱۹ | العشرة و الخلطة         |
| ۳۲۱ | العاشق                  |
| ۳۲۲ | الاعتصام بالله          |
| ۳۲۲ | العصمة و الاعتصام       |
| ۳۲۲ | العطب و المعاطب         |
| ۳۲۲ | العواطف                 |
| ۳۲۲ | التعظيم                 |
| ۳۲۳ | العفاف                  |
| ۳۲۴ | العافية                 |
| ۳۲۴ | العفو و الإقالة         |
| ۳۲۷ | العقوق                  |
| ۳۲۷ | العقل                   |

|     |                           |
|-----|---------------------------|
| ۳۳۳ | العقل                     |
| ۳۳۳ | قسمت اول                  |
| ۳۳۶ | قسمت دوم                  |
| ۳۳۹ | العلل و المعلولات         |
| ۳۳۹ | العالم العلوی             |
| ۳۳۹ | العلم                     |
| ۳۳۹ | قسمت اول                  |
| ۳۴۲ | قسمت دوم                  |
| ۳۴۴ | قسمت سوم                  |
| ۳۴۶ | العالم                    |
| ۳۵۰ | التعلیم و التعلّم         |
| ۳۵۰ | المتعلم و المستمع         |
| ۳۵۱ | العمر                     |
| ۳۵۲ | التعقّق                   |
| ۳۵۲ | الأعمال                   |
| ۳۵۲ | قسمت اول                  |
| ۳۵۴ | قسمت دوم                  |
| ۳۵۷ | قسمت دوم                  |
| ۳۶۰ | المعامله                  |
| ۳۶۰ | العمی و الأعمی            |
| ۳۶۰ | المتعنت                   |
| ۳۶۰ | العنصر و المحتد و الأعراق |
| ۳۶۰ | العنف                     |
| ۳۶۱ | ما لا یعنی                |

|                        |     |
|------------------------|-----|
| المعوج                 | ۳۶۱ |
| العاده                 | ۳۶۱ |
| العوام                 | ۳۶۲ |
| الإعانة                | ۳۶۲ |
| الاستعانة              | ۳۶۲ |
| المعونة                | ۳۶۳ |
| العهد و الوفاء به      | ۳۶۳ |
| العیب و النقص و العورة | ۳۶۵ |
| التعیر                 | ۳۶۸ |
| العیش                  | ۳۶۸ |
| العين و غض الطرف       | ۳۶۹ |
| العیان                 | ۳۷۰ |
| المعین                 | ۳۷۰ |
| العی                   | ۳۷۰ |
| باب الغین              | ۳۷۰ |
| المغتبة                | ۳۷۰ |
| المغبوط                | ۳۷۰ |
| المغبون                | ۳۷۰ |
| الغباوة                | ۳۷۱ |
| الغدر                  | ۳۷۱ |
| الغرور                 | ۳۷۱ |
| الغصب                  | ۳۷۲ |
| الغضب                  | ۳۷۲ |
| الاستغفار              | ۳۷۴ |



|     |                             |
|-----|-----------------------------|
| ۳۷۵ | ..... الغفلة                |
| ۳۷۵ | ..... قسمت اول              |
| ۳۷۷ | ..... قسمت دوم              |
| ۳۷۹ | ..... قسمت سوم              |
| ۳۸۰ | ..... الغایة                |
| ۳۸۰ | ..... باب الفاء             |
| ۳۸۰ | ..... التّفأل               |
| ۳۸۰ | ..... الفتنة                |
| ۳۸۰ | ..... المفتون               |
| ۳۸۰ | ..... الفتوة                |
| ۳۸۱ | ..... الفجور و محاضر الفسوق |
| ۳۸۱ | ..... الفحش                 |
| ۳۸۲ | ..... الفخر و التفاخر       |
| ۳۸۲ | ..... الفرج و انتظار الفرج  |
| ۳۸۲ | ..... الفرج و الابتهاج      |
| ۳۸۳ | ..... الفرار إلى الله       |
| ۳۸۳ | ..... الفرصة و فوتها        |
| ۳۸۵ | ..... الفرائض و النوافل     |
| ۳۸۵ | ..... التفریط               |
| ۳۸۶ | ..... الفراغ                |
| ۳۸۶ | ..... الفرقة و التفرقة      |
| ۳۸۶ | ..... الافتراء              |
| ۳۸۶ | ..... الفساد                |
| ۳۸۶ | ..... الفشل و الفترة        |

|     |                      |
|-----|----------------------|
| ۳۸۷ | الفضیحة              |
| ۳۸۷ | الفضائل و الرذائل    |
| ۳۸۸ | الفضول               |
| ۳۸۸ | الفتنة               |
| ۳۸۸ | الفقد                |
| ۳۸۸ | الفقر                |
| ۳۸۹ | الفقير و أقسامه      |
| ۳۹۰ | الفقه و الفقهاء      |
| ۳۹۰ | الفكر و المتفكر      |
| ۳۹۳ | الصلاح               |
| ۳۹۳ | تفويض الأمر إلى الله |
| ۳۹۳ | الفهم                |
| ۳۹۳ | باب القاف            |
| ۳۹۳ | القبور               |
| ۳۹۳ | استقبال الامور       |
| ۳۹۴ | القتل في سبيل الله   |
| ۳۹۴ | الاقتحام             |
| ۳۹۴ | القدرة و الاقتدار    |
| ۳۹۵ | القدر                |
| ۳۹۵ | الإقدام              |
| ۳۹۵ | الاقتداء             |
| ۳۹۶ | القرآن               |
| ۳۹۸ | القريب               |
| ۳۹۸ | التقرب إلى الله      |

|     |                           |
|-----|---------------------------|
| ۳۹۸ | الإقرار و الاعتراف بالذنب |
| ۳۹۸ | إقراض الله                |
| ۳۹۸ | قرع الباب                 |
| ۳۹۸ | القسم                     |
| ۳۹۹ | القسوة                    |
| ۳۹۹ | المقاصد                   |
| ۳۹۹ | القصد و الاقتصاد          |
| ۴۰۰ | التقصير و المقصّر         |
| ۴۰۰ | القصاص                    |
| ۴۰۰ | القضاء و القدر            |
| ۴۰۲ | القضاء                    |
| ۴۰۲ | الانقطاع من الله          |
| ۴۰۳ | القاعد                    |
| ۴۰۳ | الاقتفاء                  |
| ۴۰۳ | القلب                     |
| ۴۰۵ | القليل                    |
| ۴۰۶ | أقل شيء                   |
| ۴۰۶ | القلّة                    |
| ۴۰۶ | القنوت                    |
| ۴۰۶ | القنوط و القانط           |
| ۴۰۶ | القانع ، و القناعة        |
| ۴۰۸ | القنية و المقتنيات        |
| ۴۰۹ | القول و الكلام            |
| ۴۱۴ | الاستقامة                 |

|     |                       |
|-----|-----------------------|
| ۴۱۴ | إقامة أمر الله        |
| ۴۱۴ | القوى                 |
| ۴۱۴ | باب الكاف             |
| ۴۱۴ | الكبر                 |
| ۴۱۶ | المتكبر               |
| ۴۱۶ | الكتاب و الكتابة      |
| ۴۱۶ | الكتمان               |
| ۴۱۷ | الإكثار               |
| ۴۱۷ | التكاثر               |
| ۴۱۷ | الكذب                 |
| ۴۱۸ | الكاذب و الكذاب       |
| ۴۱۹ | الكرم                 |
| ۴۲۰ | الكریم                |
| ۴۲۲ | الكرامة               |
| ۴۲۲ | المكارم               |
| ۴۲۳ | المكروه               |
| ۴۲۳ | المكاسب و كسب الأموال |
| ۴۲۴ | الكسل و الكسلان       |
| ۴۲۴ | كشف الضر              |
| ۴۲۴ | الکظم و الكاظم        |
| ۴۲۴ | كفران النعمة و الكفور |
| ۴۲۵ | الكافر                |
| ۴۲۵ | الكفر                 |
| ۴۲۵ | الكفّ                 |

|     |                 |
|-----|-----------------|
| ۴۲۵ | الكفاف          |
| ۴۲۶ | المكافاة        |
| ۴۲۶ | الكفاية         |
| ۴۲۶ | التكليف         |
| ۴۲۷ | المتكلم         |
| ۴۲۷ | الكامل          |
| ۴۲۷ | الكمال          |
| ۴۲۷ | المكائد         |
| ۴۲۷ | الكتيس          |
| ۴۲۸ | باب اللام       |
| ۴۲۸ | لا إله إلا الله |
| ۴۲۹ | اللؤم           |
| ۴۲۹ | اللئيم          |
| ۴۳۱ | اللبس           |
| ۴۳۱ | اللبن           |
| ۴۳۱ | اللجوج          |
| ۴۳۱ | اللجاج          |
| ۴۳۲ | الإلحاح         |
| ۴۳۲ | الملاحم         |
| ۴۳۸ | الملاحات        |
| ۴۳۸ | اللذة           |
| ۴۳۸ | اللسان          |
| ۴۴۱ | التلطف          |
| ۴۴۱ | اللغو           |

|     |                         |
|-----|-------------------------|
| ۴۴۱ | اللقاء                  |
| ۴۴۱ | لقاء الله               |
| ۴۴۱ | التلويح                 |
| ۴۴۱ | الملامة و العتاب و الذم |
| ۴۴۲ | اللهو                   |
| ۴۴۲ | الليل و النهار          |
| ۴۴۳ | اللين و اللين           |
| ۴۴۳ | باب الميم               |
| ۴۴۳ | المجد                   |
| ۴۴۳ | المحن                   |
| ۴۴۴ | المدح و الثناء          |
| ۴۴۶ | الملاحظات               |
| ۴۴۶ | اللذة                   |
| ۴۴۷ | اللسان                  |
| ۴۴۹ | التلطف                  |
| ۴۴۹ | اللغو                   |
| ۴۴۹ | اللقاء                  |
| ۴۴۹ | لقاء الله               |
| ۴۴۹ | التلويح                 |
| ۴۴۹ | الملامة و العتاب و الذم |
| ۴۵۰ | اللهو                   |
| ۴۵۰ | الليل و النهار          |
| ۴۵۱ | اللين و اللين           |
| ۴۵۱ | باب الميم               |

|                  |     |
|------------------|-----|
| المجد            | ۴۵۱ |
| المحن            | ۴۵۱ |
| المدح و الثناء   | ۴۵۲ |
| المرء و الرجل    | ۴۵۳ |
| المروءة          | ۴۵۴ |
| المرض            | ۴۵۷ |
| المراء و الجدال  | ۴۵۷ |
| المزاح           | ۴۵۷ |
| المشى            | ۴۵۸ |
| المطل            | ۴۵۸ |
| المكر            | ۴۵۸ |
| مكر الله         | ۴۵۹ |
| الماكر و المكور  | ۴۵۹ |
| الملق            | ۴۵۹ |
| الملوك           | ۴۵۹ |
| مالك الأشر       | ۴۶۳ |
| الملائكة         | ۴۶۳ |
| المملوك          | ۴۶۳ |
| الملكة           | ۴۶۴ |
| الملول           | ۴۶۴ |
| الملل            | ۴۶۴ |
| الممتنع          | ۴۶۴ |
| المنّ و الامتنان | ۴۶۴ |
| الموت            | ۴۶۵ |

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| الموتی                    | ۴۷۰ |
| المال و الثروة            | ۴۷۰ |
| المیل و الأواء            | ۴۷۴ |
| باب النون                 | ۴۷۴ |
| التبیل و النبلاء          | ۴۷۴ |
| الانتباه                  | ۴۷۵ |
| الأنبياء و الرسل و الأئمة | ۴۷۵ |
| التجّاح و التجّاء و النجج | ۴۷۵ |
| النجد و الاستنجد          | ۴۷۶ |
| المناجاة                  | ۴۷۶ |
| الندم و الندامة           | ۴۷۶ |
| النادم                    | ۴۷۶ |
| الإنذار                   | ۴۷۶ |
| المنازعة                  | ۴۷۶ |
| المنزل                    | ۴۷۷ |
| التنزه و النزاهة          | ۴۷۷ |
| النزهة                    | ۴۷۷ |
| المتنّسک                  | ۴۷۷ |
| التّساء                   | ۴۷۷ |
| نسیان الله                | ۴۷۹ |
| التّصح و النصيحة          | ۴۷۹ |
| نصرة الحق                 | ۴۸۱ |
| نصرة الباطل               | ۴۸۱ |
| الانتصار                  | ۴۸۲ |



|     |                   |
|-----|-------------------|
| ۴۸۲ | من كان الله نصيره |
| ۴۸۲ | الانتصاف          |
| ۴۸۲ | الإنصاف           |
| ۴۸۳ | المنصف            |
| ۴۸۳ | المنظر            |
| ۴۸۳ | التَّظْم في العمل |
| ۴۸۳ | التَّعْمَةُ       |
| ۴۸۶ | التنغیص           |
| ۴۸۶ | النفرة            |
| ۴۸۶ | النفس و محاسبتها  |
| ۴۹۹ | الإنفاق و الإمساك |
| ۵۰۰ | التفاق            |
| ۵۰۰ | المنافی           |
| ۵۰۱ | المنقصَةُ         |
| ۵۰۲ | المنقوص           |
| ۵۰۲ | الانتقام          |
| ۵۰۲ | التقم             |
| ۵۰۳ | المناكح           |
| ۵۰۳ | النميمة           |
| ۵۰۳ | التاس             |
| ۵۰۷ | النوم             |
| ۵۰۷ | النبأه            |
| ۵۰۸ | التیل             |
| ۵۰۸ | التَّيَةُ         |

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| باب الواو               | ۵۰۹ |
| الوثوق بالله            | ۵۰۹ |
| الوجدان                 | ۵۰۹ |
| الوجع                   | ۵۰۹ |
| الودّ و التودد و المودة | ۵۱۰ |
| الورع                   | ۵۱۲ |
| المواسات                | ۵۱۵ |
| الواشى                  | ۵۱۵ |
| الوصول إلى الله         | ۵۱۵ |
| الواصل و التواصل        | ۵۱۵ |
| التواضع                 | ۵۱۶ |
| الوطن                   | ۵۱۷ |
| المواعظ و الموعظة       | ۵۱۷ |
| التوفيق                 | ۵۲۰ |
| الوفاق                  | ۵۲۰ |
| الوقاح و الوقاحة        | ۵۲۱ |
| القحة                   | ۵۲۱ |
| التوقير                 | ۵۲۱ |
| التقية                  | ۵۲۱ |
| التقوى                  | ۵۲۱ |
| الأتقياء و المتّقون     | ۵۲۵ |
| التوكل                  | ۵۲۷ |
| أولياء الله و أحبائه    | ۵۲۸ |
| التوانى                 | ۵۲۸ |

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| الموهبة                                     | ۵۲۹ |
| الوهم                                       | ۵۲۹ |
| التهمة                                      | ۵۲۹ |
| باب الهاء                                   | ۵۲۹ |
| الهدى و هدى الله                            | ۵۲۹ |
| الهدية                                      | ۵۳۰ |
| الهذر                                       | ۵۳۰ |
| الهزل                                       | ۵۳۰ |
| المهلكات و الموبقات و المحرقات              | ۵۳۰ |
| الهمّاز                                     | ۵۳۱ |
| الهمم                                       | ۵۳۱ |
| التهوّر                                     | ۵۳۲ |
| الأحوال                                     | ۵۳۲ |
| الاستهانة                                   | ۵۳۲ |
| الهوى                                       | ۵۳۲ |
| الهيبة                                      | ۵۳۵ |
| باب الياء                                   | ۵۳۵ |
| اليأس                                       | ۵۳۵ |
| الأيتام                                     | ۵۳۶ |
| اليقظة و التيقّظ فى الدين                   | ۵۳۶ |
| اليقين                                      | ۵۳۶ |
| درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان | ۵۳۸ |

## گفتار امیرالمؤمنین علی علیه السلام

## مشخصات کتاب

سرشناسه: شیخ الاسلامی تویسرکانی، حسین عنوان و نام پدیدآور: گفتار امیر المومنین علی علیه السلام/سید حسین شیخ الاسلامی؛ ترجمه نثار احمد زین پوری مشخصات نشر: قم: انصاریان پبلیکیشنز، ۱۴۲۶ق، =۲۰۰۵م، =۱۳۸۴. مشخصات ظاهری: ۲ ج، ۱۶۴۰ص. شابک: (دوره ۹۶۴۴۳۸۴۷۱۷؛ (ج. ۲. ۹۶۴۴۳۸۶۸۴۱ وضعیت فهرست نویسی: در انتظار فهرست نویسی یادداشت: ترجمه اردو هدایه العلم و غرر الحکم عنوان روی جلد: ترجمه اردو غرر الحکم گفتار امیر المومنین علی علیه السلام شناسه افزوده: زینپوری، نثار احمد، مترجم

## باب الألف

## الآباء

۱- بَرِّ الْوَالِدَيْنِ أَكْبَرُ فَرِيضَةٍ ۴۴۲۳. ۲- بَرُّوْا آبَاءَكُمْ يَبْرِّكُمْ أَبْنَاؤُكُمْ ۴۴۴۸. ۳- مَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ بَرَّهْ وَلَدَهُ ۹۱۴۵. ۴- مَوْتَ الْوَالِدِ قَاصِمَةٌ الظَّهَرِ ۹۸۲۱. ۵- مَنْ اسْتَنكَفَ مِنْ أَبَوَيْهِ فَقَدْ خَالَفَ الرَّشِدَ ۸۶۲۳. ۶- مَوَدَّةُ الْآبَاءِ نَسَبٌ بَيْنَ الْأَبْنَاءِ ۹۸۰۵. پدران و مادران ۱- نیکوئی به پدر و مادر بزرگترین فریضه است. ۲- به پدرهای خود نیکی کنید تا فرزندان شما نسبت بشما نیکی کنند. ۳- هر که به پدر و مادر خود نیکی کند فرزندش به او نیکی خواهد کرد. ۴- مرگ پدر شکننده پشت است (چون بالاترین یار انسان است از خلق). ۵- هر کس از پدر و مادر خود استنکاف نماید (و از آنها ننگ داشته باشد) در حقیقت راه درست را مخالفت نموده است. ۶- دوستی پدران نسبی است میان پسران (و در نهج البلاغه کلمات قصار ۳۰۰ بجای کلمه (نسب) (قرابه) بکار برده شده و سپس عبارتی پسوند دارد معنای هر دو ظاهرا این است که امر دوستی پدران میان پسران همچون خویشاوندی است،

## الإبل

۱- اَطْلُبُوا الْخَيْرَ فِي أَخْفَافِ الْإِبِلِ طَارِدَةٌ وَ وَارِدَةٌ ۲۵۳۷.

## ابن آدم

۱- مسکین ابن آدم، مکتوم الأجل، مکنون العلل، محفوظ العمل، تؤلمه زیرا آنان دوستی و دشمنی را به ارث خواهند برد، از این رو می فرماید: «و القرباء أحوج إلى المودة من المودة إلى القرباء» خویشی بدوستی نیازمندتر است تا دوستی به خویشی، از ابن ابی الحدید نقل شده، که از کسی پرسیدند از برادر و دوستت کدام را بیشتر دوست داری گفت: برادرم اگر دوست باشد). شتر ۱- خیر را در سر پنجه‌های شتر در حالی که بار افکننده یا رونده و فرود آینده است طلب نمائید. (مرحوم علامه خوانساری میان این روایت و روایاتی که دلالت دارند بر این که از شتر مذمت شده که اقبال آن اقبال و ادبار آن ادبار است چنین جمع فرموده: ممکن است آن دسته از روایات بر شتری حمل شود که برای «نتاج» کسی نگهداری کند). فرزند آدم ۱- (حضرت در بیان کمال عجز و بیچارگی و ناتوانی انسان فرموده است) بی نوا و بیچاره پسر آدم پنهان شده اجل (که نمی داند کی می میرد ناگهان اجلش فرا می رسد و چقدر مشکل است) نهان گردانیده شده بیمارها (نمی داند چه وقت بیمار می گردد یک بار مبتلا می شود) حفظ کرده شده عمل (هر چه کند از طرف خدا بایگانی می شود) او را پشه‌ای (ضعیف و ناتوان) می آزارد، و او را عرقی می گنداند (و بد

بو البَقَّةُ ، و تنته العرقه ، و تقتله الشَّرْقَةُ ۹۸۴۴ . ۲- ویح ابن آدم ما أغفله ، و عن رشده ما أذهله ۱۰۰۹۳ . ۳- ویح ابن آدم ، أسیر الجوع ، صریح الشَّبع ، غرض الآفات ، خلیفه الأموات ۱۰۰۹۶ .

### الْأَبْهَةُ

۱- رَبِّ ذی ابْهَةٍ أَحقر من کُلِّ حقیر ۵۳۲۵ . می‌سازد ) و او را یک گلو گیرنده ( گر چه آب دهانش باشد ) خواهد کشت ( بنا بر این آیا با این حال فخر و کبر و منیت چه صورتی دارد ) ۲- وای بر پسر آدم چه چیز او را بیخبر ساخته ، و از راه راست و درستش غافل و یا زائل کرده است ۳- وای بر پسر آدم که اسیر گرسنگی ، افتاده سیری ، هدف و نشانه بلاها ، جانشین مردگانست ( یعنی باید بحال او ترحم کرد که پیوسته گرفتار شکم است و چون سیر شود در زیان افتاده ، و دائم در معرض تیرهای بلاء و بالاترین مقام او جانشینی کسانی است که مرده‌اند ) . بزرگی ۱- چه بسیار صاحب عظمت و بزرگی که ( یا بسبب کفر و عصیان ، و یا از نظر منفوریت او در جامعه ) از هر حقیری حقیرتر است

### الْإِثَارُ

۱- الإِثَارُ فضیلة ، الاحتکار رذیلة ۱۱۲ . ۲- الإِثَارُ أشرف الإحسان ۳۹۹ . ۳- الإِثَارُ شیمه الأبرار ۶۰۶ . ۴- الإِثَارُ غایه الإحسان ۸۶۱ . ۵- الإِثَارُ أشرف الکرم ۹۱۶ . ۶- الإِثَارُ أعلى الإحسان ۹۵۱ . ۷- الإِثَارُ أعلى المکارم ۹۸۶ . ۸- الإِثَارُ أفضل عبادة ، و أجلّ ( أحسن ) سیادة ۱۱۴۸ . ۹- الإِثَارُ أعلى مراتب الکرم ، و أفضل الشَّیم ۱۴۱۹ . اِثَار ۱- مردم را بر خود مقدم داشتن فضیلت ، و حبس مال رذیلت و پستی است . ۲- اِثَار و دیگران را بر خود برگزیدن برترین احسان است . ۳- اِثَار خصلت نیکو کاران است . ۴- بخشش در صورت نیاز به آن نهایت نیکوئی است . ۵- اِثَار شریفترین جود و بخشش است . ۶- اِثَار برترین احسان است . ۷- اِثَار برترین صفات نیک است . ۸- جود و بخشش با احتیاج ، برترین عبادت و نیکوتر یا بزرگترین سیادت و بزرگی است . ۹- اِثَار بالاترین مرتبه‌های شرافت و افزونترین خصلت‌هاست . ۱۰- الإِثَارُ أحسن الإحسان و أعلى مراتب الإیمان ۱۷۰۵ . ۱۱- الإِثَارُ سَجِیةُ الأبرار ، و شیمه الأخیار ۲۲۰۸ . ۱۲- أفضل السَّخاء الإِثَار ۲۸۸۸ . ۱۳- أحسن الکرم الإِثَار ۲۹۱۴ . ۱۴- بالإِثَارِ یسترقُّ الأحرار ۴۱۸۷ . ۱۵- بالإِثَارِ یستحقُّ اسم الکرم ۴۲۵۳ . ۱۶- بالإِثَارِ علی نفسک تملک الرُّقاب ۴۲۹۳ . ۱۷- خیر المکارم الإِثَار ۴۹۵۳ . ۱۸- عند الإِثَارِ علی النَّفسِ تَبَیَّنَ جواهر الکرماء ۶۲۲۶ . ۱۹- غایه المکارم الإِثَار ۶۳۶۱ . ۱۰- دیگران را بر خود مقدم داشتن بهترین نیکوئی ، و بلندترین پایه‌های ایمان است . ۱۱- اِثَار خوی نیکو کاران و شیوه افراد نیک است . ۱۲- افزونترین بخشش اِثَار است . ۱۳- نیکوترین بزرگی ، دیگران را بر خود مقدم داشتن است . ۱۴- بواسطه جود و بخشش آزادگان به بندگی کشیده خواهند شد . ۱۵- بسبب اِثَار استحقاق نام کرم حاصل می‌گردد ، ( یعنی بکسی باید کریم گفت که اِثَار گر باشد ) . ۱۶- بواسطه اِثَار و برگزیدن دیگران بر نفس خود ، گردنها را مالک می‌شوی ، ( یعنی فرمانفرما خواهی شد و دیگران مطیع تو خواهند گردید ) . ۱۷- بهترین بزرگی و جوانمردی ، دیگران را بر خود برگزیدن است . ۱۸- هنگام برگزیدن دیگران بر خود ، گوهرهای کریمان آشکار می‌گردد . ۱۹- نهایت بزرگی ، دیگران را بر خود ترجیح دادن است . ۲۰- کفی بالإِثَارِ مکرمه ۷۰۴۷ . ۲۱- من آثر علی نفسه بالغ فی المروءة ۸۲۲۵ . ۲۲- من آثر علی نفسه استحقَّ اسم الفضیلة ۸۸۴۵ . ۲۳- من آثرک بنشبه فقد اختارک علی نفسه ۹۱۷۲ . ۲۴- من شیم الأبرار حمل النَّفوس علی الإِثَار ۹۳۵۰ . ۲۵- من أحسن الإحسان الإِثَار ۹۳۸۶ . ۲۶- من أفضل الاختیار التَّحلی بالإِثَار ۴۳۶ . ۲۷- لا تکمل المکارم إلَّا بالعفاف و الإِثَار ۱۰۷۴۵ . ۲۰- برای بزرگواری اِثَار کفایت میکند . ۲۱- هر که دیگران را بر نفس خود مقدم دارد ، در جوانمردی بکمال رسیده است . ۲۲- هر که بر نفس خود اِثَار نماید ، مستحق نام فضیلت می‌شود و به او صاحب فضیلت و برتری گویند . ۲۳- کسی که تو را بر مال و عقر خود مقدم دارد ، یا در چیزی که خلاصی از آن نباشد ، برای رفاه حال

تو خود را در بلاء دچار سازد پس در حقیقت تو را بر نفس خود برگزیده است . ۲۴- از خصلت‌های نیکو کاران ، وادار نمودن نفس‌هاست بر بخشش ، و تقدم دیگران است بر خویشتن . ۲۵- از نیکوترین نیکوئی‌ها ، ترجیح دیگران است بر خود . ۲۶- از افزونترین برگزیدن ، زینت یافتن به ایثار است . ۲۷- بزرگواریها بکمال نخواهد رسید ، مگر با پارسائی و ایثار .

## الأجل

۱- الأجل محتوم ، و الرزق مقسوم ، فلا یغمّن أحدکم إبطاؤه ، فإنّ الحرص لا یقدّمه ، و العفاف لا يؤخّره ، و المؤمن بالتّجمل ( بالتّجمل ) خلیق ۲۰۸۶ . ۲- أصدق شیء الأجل ۲۸۴۵ . ۳- أقرب شیء الأجل ۲۹۲۰ . ۴- صدق الأجل یفصح ( یفصح ) کذب الأمل ۵۸۷۷ . ۵- فی کلّ لحظه أجل ۶۴۵۷ . ۶- قد غاب عن قلوبکم ذکر الآجال ، و حضرتکم کواذب الآمال ۶۶۸۶ . مرگ ۱- مرگ حتمی ، و روزی قسمت شده است ، پس البته کندی آن فردی از شما را محزون نسازد ، زیرا حرص ، آن را پیش نینداخته ، و عفت و پاکدامنی آن واپس نمی‌اندازد ، و فرد با ایمان به تحمل کردن سزاوارتر است . ۲- راست‌ترین چیز مرگ است . ۳- نزدیکترین چیز مرگ است ( نزدیکتر بودن آن از جهت حتمی رسیدن آنست ، گر چه مدّت رسیدن آن طولانی باشد ، چنانکه در آرزو که آدمی به آن نمی‌رسد تعبیر بدوری از آن می‌شود . ۴- راستی اجل یا اجل صادق بیان یا رسوا می‌کند کذب امید یا امید دروغ را ) یعنی بطلان آن را ظاهر می‌سازد . ۵- در هر نگاه کردنی اجلی است ( پس باید در تدارک توشه آن پرداخت ) . ۶- در حقیقت از دل‌های شما یاد مرگ‌ها پنهان شده ، و دروغ‌های امیدها شما را حاضر گشته است . ۷- قد ذهب عن قلوبکم صدق الأجل ، و غلبکم غرور الأمل ۶۶۸۷ . ۸- من راقب أمله اغتتم مهله ۸۴۴۳ . ۹- من دنی منه أمله لم تعنه ( لم تغنه ) حيله ۸۸۲۹ . ۱۰- من الآجال انقضاء الساعات ۹۲۴۹ . ۱۱- ما عسی أن یكون بقاء من له یوم لا یعدوه و طالب حیث من أمله یحدوه ۹۶۹۶ . ۱۲- عند حضور الآجال ، تظهر خبیة الآمال ۶۲۰۸ . ۱۳- عند هجوم الآجال تفتضح الأمانی و الآمال ۶۲۰۹ . ۱۴- کلّ آت قریب ۶۸۵۶ . ۷- در حقیقت از دل‌های شما راستی مرگ رفته ، و بر شما فریب امید غلبه کرد است . ۸- هر که مراقب و نگهبان اجل خود باشد ، مهلت و فرصت را غنیمت شمرد . ۹- هر که مرگش نزدیک گردد ( و مدت عمرش بسر آید ) چاره‌هایش او را بی نیاز ننموده و یا یاری نخواهد نمود ( بنا بر این هر چه بکوشد بیفائده است ) . ۱۰- از جمله اجل‌هاست گذشتن ساعت‌ها ( که از عمر می‌گذرد و آدمی باید قدر آن را بداند ) . ۱۱- چه نزدیک است بقاء کسی که برای او روزیست که از آن درنگ‌گذرد ، و خواهنده شتابان از اجلش که او را بخواند ، ( یعنی مرگ سریع و حتمی است که امکان دارد روزی که انسان در آنست آخر عمر او باشد ) . ۱۲- هنگام فرا رسیدن اجل‌ها ، زیان و یا نومیدی امیدها آشکار می‌گردد . ۱۳- هنگام در آمدن اجل‌ها ، آرزوها و امیدها رسوا می‌گردد . ۱۴- هر آینده‌ای ( مانند مرگ و قیامت ) نزدیک است . ۱۵- کم من مسوّف بالعمل حتّی هجم علیه الأجل ۶۹۵۴ . ۱۶- کفی بالأجل حارسا ۷۰۳۰ . ۱۷- لكلّ أجل کتاب ۷۲۶۷ . ۱۸- الأجل یصرع ۱۴۶ . ۱۹- الرّحیل و شیک ۱۴۹ . ۲۰- الأجل جنّة ۱۶۱ . ۲۱- الأجل حصن حصین ۴۹۴ . ۲۲- الآجال تقطع الآمال ۵۷۸ . ۲۳- الأجل یفصح الأمل ۶۳۷ . ۱۵- بسا از کسی که عمل را تأخیر انداخته تا بر او اجل وارد شده است ( و بالآخره نتوانسته بواسطه پس انداختن و آمدن أجل عمل را انجام دهد ) . ۱۶- اجل برای نگهبانی ( انسان ) کفایت می‌کند ( یعنی تا مرگ انسان نرسد و مدت عمر بسر نیاید محال است که رشته عمر کسی بگسلد ) . ۱۷- برای هر اجلی نوشته‌ای باشد ( در لوح محفوظ یا غیر آن ) . ۱۸- مرگ بر زمین می‌زند . ۱۹- کوچ و روانه شدن بسوی آخرت شتابانست . ۲۰- اجل و رسیدن وقت مرگ سپر ( یا بهشت ) است ( البته برای کسانی که اهل بهشتند ) . ۲۱- مدت عمر حصاریست محکم ( چنانکه شاعر گوید : اگر تیغ عالم بجنب ز جای نبرد رگی تا نخواهد خدای ) ۲۲- اجل‌ها امیدها را قطع میکند . ۲۳- رسیدن مرگ امید را رسوا میکند ( و روشن می‌سازد که همه آرزوها پوچ بوده است ) . ۲۴- الأجل حصاد الأمل ۶۳۸ . ۲۵- إذا حضرت الآجال افتضحت الآمال ۴۰۰۷ . ۲۶- إذا بلغتم نهاية الآمال فاذکروا بغتات الآجال ۴۰۰۸ . ۲۷- آفة الآمال حضور الآجال ۳۹۵۹ . ۲۸- آفة الأمل الأجل

۳۹۷۰ . ۲۹- سوف يأتيك أجلك فأجل في الطلب ۵۵۸۵ . ۳۰- سابقوا الأجل فإنَّ النَّاسَ يوشك أن ينقطع بهم الأمل فيرهبهم الأجل ۵۶۴۳ . ۳۱- سابقوا الأجل ، و أحسنوا العمل ، تسعدوا بالمهل ۵۶۴۴ . ۲۴- اجل درو امید است ( یعنی قطع می نماید ) . ۲۵- هنگامی که اجلها فرا رسد امیدها رسوا گردد . ۲۶- هرگاه بنهایت امیدها رسیدید بیاد آورید ناگاه رسیدن های اجلها را ( که پس از آن بسر بلندی و سرکشی اقدام نخواهید کرد ) . ۲۷- آفت و فساد امیدها فرا رسیدن اجلهاست . ۲۸- آفت امید اجل است . ۲۹- بزودی اجل تو می آید ، پس در طلب ( دنیا یا روزی یا سعادت ) نیکوئی را بکار بر . ۳۰- بر اجل ( مرگ ) در عمل پیشی گیرید ، زیرا که مرگ از مردم دور نبوده ، نزدیک است امید از آنها منقطع شود ، پس مرگ آنان را فروگیرد یا لاحق شود و برایشان امیدی باقی نماند . ۳۱- بر مرگ پیشی گیرید ، و عمل را نیکو نمائید ، تا آنکه در پیش افتادن در خیر نیکبخت شوید ، یا سودمند گردید . ۳۲- کَلِّمًا قَارِبَت أَجَلًا فَأَحْسَنَ عَمَلًا ۷۱۹۵ . ۳۳- لِكُلِّ أَجَلٍ حُضُورٌ ۷۲۶۷ . ۳۴- لِكُلِّ أَمْرٍ يَوْمٌ لَا يَعْدُوهُ ۷۳۰۷ . ۳۵- لِكُلِّ أَحَدٍ سَائِقٌ مِنْ أَجَلِهِ يَحْدُوهُ ۷۳۰۸ . ۳۶- لَوْ ظَهَرَتِ الْآجَالُ لَا فَتَضَحَّتِ الْأَمَالُ ۷۱۷۷ . ۳۷- لَوْ رَأَيْتُمُ الْأَجَلَ وَ مَسِيرَهُ لَأَبْغَضْتُمُ الْأَمَلَ وَ غُرُورَهُ ۷۱۸۴ . ۳۸- لَوْ فَكَّرْتُمْ فِي قَرَبِ الْأَجَلِ وَ حُضُورِهِ لَأَمَّرْتُمْ عِنْدَكُمْ حُلُومَ الْعِيشِ وَ سُرُورَهُ ۷۱۸۵ . ۳۹- مَنْ رَاقِبَ أَجَلَهُ قَصَّرَ أَمَلَهُ ۷۹۴۴ . ۳۲- هر چه باجل نزدیک می شوی پس عمل را نیکو نما . ۳۳- برای هر اجلی حضوری است ( یعنی آخر در رسد نباید از آن غافل ماند ) . ۳۴- برای هر مردی ( و آدمی ) روزیست که از آن تجاوز نمی کند ( یعنی مدتی دارد که نه جلو افتد و نه عقب ) . ۳۵- برای هر کسی کشنده ایست از قبیل اجلش که او را می کشاند و یا برای او حدی می خواند ( آدمی را تشبیه بشتر کرده که شتربان برای سرعت او آواز می خواند ) . ۳۶- اگر اجلها آشکار می شدند امیدها رسوا می گردیدند ، ( یعنی معلوم می شد که همه بر باطل بودند ) . ۳۷- اگر شما اجل و مسیر آن را می دیدید ، هر آینه امید و فریب آن را دشمن می داشتید . ۳۸- اگر شما در نزدیکی اجل ( مرگ ) و حاضر شدن آن اندیشه می کردید ، هر آینه در نزد شما شیرینی زندگانی و شادمانی آن تلخ می گردید . ۳۹- هر که مراقب اجلش باشد ، امیدش را کوتاه گرداند . ۴۰- مَنْ اسْتَقْصَرَ بَقَائِهِ وَ أَجَلَهُ قَصَّرَ رَجَاؤُهُ وَ أَمَلُهُ ۸۸۲۱ . ۴۱- مَنْ جَرَى فِي عَنَانِ أَمَلِهِ عَثَرَ بِأَجَلِهِ ۸۸۲۲ . ۴۲- مَا أَقْرَبَ الْأَجَلَ مِنَ الْأَمَلِ ۹۴۹۱ . ۴۳- مَا أَقْطَعَ ( أَقْرَب ) الْأَجَلَ لِلْأَمَلِ ۹۴۹۳ . ۴۴- مَا أَنْزَلَ الْمَوْتَ مِنْزِلَهُ مِنْ عَدِّ غَدَا مِنْ أَجَلِهِ ۹۶۳۰ . ۴۵- نَعَمْ الدَّوَاءُ الْأَجَلَ ۹۹۰۵ . ۴۶- نَفْسُ الْمَرْءِ خَطَاهُ إِلَى أَجَلِهِ ۹۹۵۵ . ۴۷- لَا جَنَّةَ أَوْقَى مِنَ الْأَجَلِ ۱۰۶۱۳ . ۴۸- لَا شَيْءَ أَصْدَقُ مِنَ الْأَجَلِ ۱۰۶۴۸ . ۴۰- هر که بقاء و مدت عمر خود را کم شمارد ، امید و آرزوی او کوتاه باشد . ۴۱- کسی که در جلو امید خود روان گردد به اجلش برو در افتد . ۴۲- چه نزدیک کرده است اجل را بامید . ۴۳- چه برنده کرده اجل را از برای امید . ۴۴- مرگ را در جایگاه خود فرود نیاورده کسی که فردایش را از اجل خود به حساب آورد ، ( یعنی انسان باید هر لحظه منتظر مرگ باشد ، و یک لحظه اطمینان به نیامدن آن کمال نادانی است ، بنا بر این باید مستعد برای آن بود ) . ۴۵- خوب دوائی است مرگ ( راستی مرگ برای افراد صالح مبتلا-بالا-ترین دواء است ) . ۴۶- نفس های مرد گامهای اوست بسوی مرگش ( یعنی هر نفسی که می کشد یک گام به مرگ نزدیک تر می شود ) . ۴۷- هیچ سپری نگهدارنده تر از اجل نیست . ۴۸- هیچ چیزی راست تر از اجل و مرگ نیست . ۴۹- إِنَّكُمْ حَصَائِدُ الْآجَالِ وَ أَغْرَاضُ الْحَمَامِ ۳۸۲۲ . ۵۰- رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا عَلِمَ أَنَّ نَفْسَهُ خَطَاهُ إِلَى أَجَلِهِ ، فَبَادَرَ عَمَلَهُ ، وَ قَصَّرَ أَمَلَهُ ۵۲۱۴ . ۵۱- رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا بَادَرَ الْأَجَلَ ، وَ أَكْذَبَ الْأَمَلَ ، وَ أَخْلَصَ الْعَمَلَ ۵۲۱۶ . ۵۲- رَبِّ أَجَلٍ تَحْتَ أَمَلٍ ۵۲۹۶ . ۵۳- مَعَ السَّاعَاتِ تَفْنَى الْآجَالُ ۹۷۳۸ . ۵۴- إِنَّ عَلَيَّ مِنْ أَجَلِي جَنَّةٌ حَصِينَةٌ ، فَإِذَا جَاءَ يَوْمِي انْفَرَجَتْ عَنِّي أَسْلَمْتَنِي ، فَحِينَئِذٍ لَا يَطِيشُ السَّيِّئُ وَلَا يَبْرءُ الْكَلِمُ ۳۷۰۱ . ۴۹- براستی که شما درو کرده های اجلها ، و نشانه های مرگید ، ( تا کی شود ترکش مرگ شما را بخاک سیاه بنشاند ) . ۵۰- خداوند رحمت کند مردی را که بداند نفس کشیدن او گامهای اوست بسوی مرگش ، پس در عملش پیشی گرفته ، و امید و آرزوی خویش را کوتاه سازد . ۵۱- خداوند رحمت کند مردی را که بر مرگ پیشی گرفته ، و امید و آرزو را دروغ پنداشته ، و عمل را خالص گرداند . ۵۲- بسا اجلی که در تحت امیدی باشد ( یعنی در عقب آن امید مرگ باشد ، بنا بر این نباید به امید مسرور بود ) . ۵۳- با گذشت ساعت ها مدت های عمر سپری می شود ( پس باید قدر

عمر را دانست). ۵۴- برآستی که بر من از اجل و مدت عمر من سپری است محکم (که رشته باریک عمر مرا تیغ عالمی نتوان برید) پس هرگاه روز من بسر آید و اجلم فرا رسد از من گشوده شده و مرا وا می‌گذارد، پس در آن هنگام تیر از نشانه منحرف نگشته و زخم خوب نمی‌شود.

## الآخرة

### قسمت اول

۱- الآخرة فوز السعداء ۶۹۵. ۲- اشتغالک بإصلاح معادک ینجیک من عذاب النار ۱۴۸۴. ۳- الزابح من باع العاجله بالآجله ۱۴۸۸. ۴- المال و البنون زینة الحیوة الدنیا، و العمل الصالح حرث الآخرة ۱۸۴۱. ۵- أحوال الدنیا تتبع الاتفاق و أحوال الآخرة تتبع الاستحقاق ۲۰۳۶. ۶- إن أمامک عقبه کؤودا، المخفّ فیها أحسن حالا- من المثلث، و المبطلی علیها أقبح أمرا من المسرع، إن مهبطها بک لا محالة علی جنّة أو نار ۳۵۸۸. آخرت ۱- آخرت پیروزی نیکبختان است. ۲- اشتغال تو به اصلاح آخرت خود، تو را از عذاب آتش نجات می‌بخشد. ۳- سودمند کسی است که دنیا را به آخرت بفروشد. ۴- مال و پسران و یا فرزندان زینت زندگانی دنیاند، و عمل شایسته کشته آخرت است. ۵- حالات دنیا و چگونگی آن تابع اتفاق بوده (اهلیت و استحقاق در آن ملاحظه نگشته) و احوال آخرت به دنبال استحقاق خواهد بود. ۶- برآستی که در پیش و جلو تو عقبه سختی است که حال سبکبار در آن از گرانبار نیکوتر، و آهسته و کند رو بر آن از تندرو به حسب کار زشت تر می‌باشد، بدرستی که محل فرود آوردن آن یا تو را بر بهشت وارد ساخته یا جهنم. ۷- إن الغایة القیامة، و کفی بذلک واعظا لمن عقل، و معتبرا لمن جهل، و بعد ذلک ما تعلمون من هول المطلع، و روعات الفزع، و استکاک الأسماع، و اختلاف الأضلاع، و ضیق الأرماس، و شدّة الأبلاس ۳۶۳۰. ۸- إن رغبت فی الفوز و کرامه الآخرة فخذوا فی الفناء للبقاء ۳۷۴۶. ۹- إنک فی سبیل من کان قبلک، فاجعل جدک لآخرتک، و لا تكثر بعمل الدنیا ۳۷۸۶. ۱۰- إنک مخلوق للآخرة فاعمل لها ۳۸۱۰. ۱۱- إنک إن عملت للآخرة فاز قدحک ۳۸۱۶. ۷- برآستی که سر انجام کار قیامت بوده، و چنین امری برای کسی که عاقل و دانا باشد کفایت میکند از نظر واعظ و پند دهنده، و محل عبرت گرفتن است برای کسی که جاهل باشد، و (کفایت می‌کند) بعد از این آنچه می‌دانید از هول مطلع، و انواع دهشت‌های ترس، و کر شدن گوشها، و تردد پهلوها و اضطراب و طپیدن آنها و تنگی قبرها، و سختی نومیدی و یا اندوه و شکستگی (پوشیده نماند که ممکن است مراد از «بعد ذلک ما تعلمون» علم تفصیلی نسبت به قیامت باشد، و یا مراد از قیامت مرگ بوده و یا حساب ترتیب در بیان است یعنی بدانید سر انجام کار شما قیامت است که به همین زودی خواهید فهمید). ۸- اگر به پیروزی و گرمی بودن آخرت راغب هستید، پس از عالم فنا برای جهان باقی بگیرید. ۹- برآستی که تو در طریق کسی هستی که پیش از تو بوده (یعنی تو هم خواهی رفت)، پس جدّیت خود را برای آخرت خویش قرار ده، و بکار دنیا اهتمام موز. ۱۰- برآستی که تو برای آخرت آفریده شده‌ای، پس عمل کن برای آن. ۱۱- برآستی اگر تو برای آخرت کار کنی تیر تو پیروزی یابد (یعنی بمقصد خواهی رسید چنانکه تیر بنشانه اصابت خواهد کرد). ۱۲- إنکم إلی الآخرة صائرون و علی الله معروضون ۳۸۲۱. ۱۳- حلاوة الآخرة تذهب مضاضة شقاء الدنیا ۴۸۸۰. ۱۴- حصّیلموا الآخرة بترك الدنیا، و لا تحصّلوا بترك الدین الدنیا ۴۹۱۶. ۱۵- الآخرة أبد ۱۶. ۴- طوبی لمن ذکر المعاد فأحسن ۵۹۸۰. ۱۷- طالب الآخرة یدرک منها أمله و یأتیه من الدنیا ما قدر له ۶۰۱۴. ۱۸- علیک بالجدّ و الاجتهاد فی إصلاح المعاد ۶۱۳۵. ۱۹- عجت لمن أنکر النشأة الاخری و هو یری النشأة الاولى ۶۲۵۰. ۲۰- غایة الآخرة البقاء ۶۳۵۳. ۱۲- برآستی که شما بسوی آخرت اقبال کننده و گرونده می‌باشید و بر خدا عرضه می‌شوید. ۱۳- شیرینی آخرت درد بدبختی دنیا را می‌برد. ۱۴- آخرت را به ترک دنیا تحصیل نموده، و دنیا را به ترک دین تحصیل نکنید. ۱۵- آخرت همیشگی است. ۱۶- خوشا



بحال کسی که یاد کند روز بازگشت را پس احسان کند . ۱۷- طلب کننده آخرت امید خود را از آن دریافت میکند ، و آنچه از دنیا برای او تقدیر گشته او را خواهد رسید . ۱۸- بر تو باد به کوشش و اجتهاد ( بذل جهد ) در اصلاح روز بازگشت . ۱۹- تعجب می کنم از کسی که زندگانی دیگر ( معاد ) را انکار می کند در صورتی که زندگانی اول ( دنیا ) را می بیند ( یعنی کسی که می بیند خداوند جهان عالم را از کتم عدم بوجود آورده ، نباید در باب معاد که عدمی در آن تصور نمی شود ، بلکه تبدیل و تغییر و حالی بحالی است استبعاد نموده و انکار کند ) . ۲۰- غرض از آخرت پاینده بودن آنست . ۲۱- فی الآخرة حساب و لا عمل ۶۴۹۵ . ۲۲- کونوا من أبناء الآخرة و لا تکنوا من أبناء الدنيا فإن کل ولد سيلحق بأمه يوم القيمة ۷۱۹۴ . ۲۳- من عمل للمعاد ظفر بالسداد ۸۰۴۴ . ۲۴- من عمر آخرته بلغ آماله ۸۳۴۸ . ۲۵- من ابتاع آخرته بدنياه ربهما ۸۲۳۶ . ۲۶- من عمر دار إقامته فهو العاقل ۸۲۹۸ . ۲۷- من أيقن بالآخرة أعرض عن الدنيا ۸۴۲۱ . ۲۸- من أصلح المعاد ظفر بالسداد ۸۳۶۸ . ۲۹- من أيقن بالآخرة لم يحرص على الدنيا ۸۲۵۶ . ۳۰- من حرص على الآخرة ملك ۸۴۴۱ . ۲۱- در آخرت حساب بوده و عملی نیست . ۲۲- از فرزندان آخرت باشید ، و از فرزندان دنیا نباشید ، زیرا هر فرزندی بزودی در روز قیامت به مادر خود ملحق خواهد شد . ۲۳- هر که برای روز بازگشت عمل کند ، به پیروزی دست یابد . ۲۴- کسی که آخرت خود را آباد سازد ، بامیدهای خود برسد . ۲۵- هر که آخرت خود را به دنیای خود بخرد ، در هر دو سود نموده است . ۲۶- کسی که سرای اقامت خود را آباد سازد پس او عاقل است . ۲۷- کسی که به آخرت یقین کند از دنیا رو گردانده و اعراض نماید . ۲۸- کسی که اصلاح معاد نماید به راه درست پیروزی یافته است . ۲۹- هر که به آخرت یقین کند بر دنیا حریص نخواهد بود . ۳۰- هر که بر آخرت حریص باشد مالک ( نفس یا سعادت ) خواهد بود . ۳۱- لكل شيء من الآخرة خلود و بقاء ۷۲۹۸ . ۳۲- ليس عن الآخرة عوض ، و ليست الدنيا للنفس بئس ۷۵۰۲ . ۳۳- ليس بمؤمن من لم يهتم بإصلاح معاده ۷۵۳۱ . ۳۴- من رغب في نعيم الآخرة قنع بيسير الدنيا ۸۵۰۷ . ۳۵- من أخسر ممن تعوض عن الآخرة بالدنيا ۸۵۰۹ . ۳۶- من جعل كل همه لآخرته ظفر بالمأمول ۸۵۱۲ . ۳۷- من سعى لدار إقامته خلص عمله و كثر و جله ۸۵۹۹ . ۳۸- من أيقن بالآخرة سلا عن الدنيا ۸۶۶۵ . ۳۹- من أكثر من ذكر الآخرة قلت معصيته ۸۷۶۹ . ۴۰- من أصلح أمر آخرته ، أصلح الله له أمر دنياه ۸۸۵۷ . ۳۱- برای هر چیزی از آخرت پابندگی و بقاء است . ۳۲- از آخرت عوضی نبوده ، و دنیا برای نفس بهائی نیست . ۳۳- مؤمن نیست کسی که به اصلاح روز بازگشت خود اهتمام نورزیده است . ۳۴- کسی که به نعمت آخرت رغبت دارد به اندک دنیا قناعت خواهد نمود . ۳۵- کیست زیانکارتر از کسی که دنیا را به عوض از آخرت گیرد . ۳۶- هر که همه هم و تلاش خود را برای آخرتش قرار دهد به امیدی که داشته پیروزی یابد . ۳۷- هر که از برای سرای اقامت خود کوشش نماید عملش خالص گردیده و خوف و ترس او بسیار باشد . ۳۸- کسی که بآخرت یقین داشته باشد از دنیا غافل گردد . ۳۹- کسی که بسیار در یاد آخرت باشد گناه او کم خواهد بود . ۴۰- کسی که کار آخرت خود را اصلاح نماید خداوند امر دنیایش را اصلاح ۴۱- من كانت الآخرة همته بلغ من الخير غاية أميته ۸۹۰۲ . ۴۲- من لم يعمل للآخرة لم ينل أمله ۸۹۹۴ . ۴۳- من كان فيه ثلاث سلمت له الدنيا والآخرة : يأمر بالمعروف و ياتمر به ، و ينهى عن المنكر و ينتهي عنه ، و يحافظ على حدود الله جلّ و علا ۹۰۷۶ . ۴۴- ما أخسر من ليس له في الآخرة نصيب ۹۶۲۵ . ۴۵- مرارة الدنيا حلاوة الآخرة ۹۷۹۳ . ۴۶- ما المغرور الذي ظفر من الدنيا بأدنى سهمته ( بأعلى همته ) كالآخر الذي ظفر من الآخرة بأعلى همته ( بأدنى سهمته ) ۹۶۸۶ . ۴۷- نال المني من عمل لدار البقاء ۹۹۵۱ . ۴۸- خواهد نمود . ۴۱- کسی که آخرت عزم و همت اوست از خیر به نهایت امید خود خواهد رسید . ۴۲- کسی که برای آخرت عمل ننموده به امید خود نرسیده است . ۴۳- کسی که در وجود او سه چیز باشد برای او دنیا و آخرت سالم خواهد ماند : امر بمعروف کند و خود به آن امر پذیر شود ، و نهی از منکر نماید و خود از آن باز ایستد ، و بر حدود و مقررات خدا جلّ و علا محافظت نماید . ۴۴- چه زیانکار است کسی که برای او در آخرت بهره ای نیست . ۴۵- تلخی دنیا شیرینی آخرت است . ۴۶- فریب خورده ای که از دنیا به کمترین حصه ( یا به بالاترین همّت ) خود پیروزی یافته ، مانند دیگری که به بالاترین همّت ( یا به کمترین حصّه ) خود از آخرت ظفر یافته است

نخواهد بود . ۴۷- به امیدها رسیده کسی که برای سرای پاینده عمل کرده باشد . ۴۸- لا تبیعوا الآخرة بالدنیا ، و لا تستبدلوا الفناء بالبقاء ۱۰۳۳۵ . ۴۹- لا یسغلنک عن العمل للآخرة شغل فإن المدة قصيرة ۱۰۲۸۶ .

## قسمت دوم

۵۰- لا تجتمع الآخرة و الدنیا ۱۰۵۷۵ . ۵۱- لا تجتمع الفناء و البقاء ۱۰۵۷۶ . ۵۲- لا یدرک أحد ما یرید من الآخرة إلّا بترك ما یشتهی من الدنیا ۱۰۸۲۲ . ۵۳- ینبغی لمن أیقن ببقاء الآخرة و دوامها أن یمعل لها ۱۰۹۳۴ . ۵۴- لا یترک الناس شیئا من دنیاهم لإصلاح آخرتهم إلّا عوّضهم الله سبحانه خیرا منه ۱۰۸۳۰ . ۵۵- ارغبوا فیما وعد الله المتّقین ، فإنّ أصدق الوعد میعاده ۲۵۱۴ . ۴۸- آخرت را به دنیا نفروشید ، و فنا ( دنیا ) را عوض بقاء ( آخرت ) مگیرید . ۴۹- البتّه مشغول نسازد تو را از عمل برای آخرت هیچ شغلی زیرا که مدّت کوتاه است . ۵۰- آخرت و دنیا جمع نخواهند شد . ۵۱- فنا و بقاء جمع نمی‌شوند . ۵۲- هیچکس آنچه را که از آخرت اراده دارد در نمی‌یابد مگر به ترک آنچه می‌خواهد . ۵۳- برای کسی که یقین به بقاء آخرت و پابندگی آن دارد سزاوار است که برای آن عمل نماید . ۵۴- مردم چیزی را از دنیایشان برای اصلاح امر آخرت خود ترک نمی‌کنند ، مگر آنکه خداوند سبحان بهتر از آن را به آنها عوض خواهد داد . ۵۵- در آنچه خداوند به متّقین وعده داده رغبت نمائید ، زیرا راست‌ترین وعده ، وعده اوست . ۵۶- إنّ غدا من الیوم قریب ، یدهب الیوم بما فیہ ، و یأتی الغد لا حقا به ۳۵۰۳ . ۵۷- إنّ الغایة أمامکم ، و إنّ السّاعة ورائکم تحدوکم ۳۵۰۸ . ۵۸- إنّ لکم نهائیه فانتهوا إلى نهائیکم ، و إنّ لکم علما فانتهوا بعلمکم ۳۵۰۹ . ۵۹- إنّ المرء قد یسرّه درک ما لم یکن لیفوته ، و یسوءه فوت ما لم یکن لیدرکه ، فلیکن سرورک بما نلت من آخرتک ، و لیکن أسفک علی ما فاتک منها ، و لیکن همّک لما بعد الموت ۳۵۸۶ . ۶۰- اجعل همّک لآخرتک ، و حزنک علی نفسک ، فکم من حزین وفد ۵۶- براستی که فردای ( قیامت یا مرگ ) به امروز نزدیک است ، امروز با آنچه در آنست می‌رود ، و فردا به دنبال آن خواهد آمد ( پس باید برای آن آماده شد هر چند به نظر دور است بلا فاصله می‌آید ) . ۵۷- براستی که انجام کار پیش روی شما ، و همانا قیامت پشت سر شما یا پیش روی شماست که میراند و می‌کشاند شما را . ۵۸- براستی که برای شما نهایی است ( نعمتهای بهشت و خوشنودی الهی ) پس بسوی آن برسید و به درستی که برای شما راهنمایی است ( که چگونه به هدف برسید ) پس خود را به راهنمای خود برسانید ( به این معنی که خداوند خاندان محمد و آل- علیهم السلام- را رهبران و راهنمایان شما قرار داده خود را به آنان برسانید ) . ۵۹- براستی که مرد گاهی چنین است که یافتن چیزی که بنا نبوده از او فوت شود او را شاد گردانده ، و فوت چیزی که بنا نیست که آن را بیابد او را غمگین می‌سازد ، پس باید خوشحالی تو نسبت به چیزی باشد که از آخرت خود به آن می‌رسی ، و باید أسف و غم تو بر چیزی باشد که از آخرت تو از دست می‌رود ، و باید که اندوه تو برای بعد از مرگ باشد . ۶۰- همّ و غم خود را برای آخرت خویش ، و اندوه خویشتن را بر نفس خود به حزنه علی سرور الأبد ، و کم من مهموم أدرک أمله ۲۴۵۳ . ۶۱- استعدّوا لیوم تشخص فیہ الأبصار و تتدلّه لهوله العقول و تبدّل البصائر ۲۵۷۳ . ۶۲- احذروا یوما تفحص فیہ الأعمال ، و تكثر فیہ الزلزال ، و تشیب فیہ الأطفال ۲۶۲۹ . ۶۳- إیّاک أن تخدع عن دار القرار ، و محلّ الطّیّبین الأخیار ، و الأولیاء الأبرار الّتی نطق القرآن بوصفها ، و أثنی علی أهلها ، و دلّک الله سبحانه علیها و دعاک إليها ۲۷۳۴ . ۶۴- ألا- متزوّد لآخرته قبل ازوف رحلته ۲۷۵۵ . ۶۵- الآخرة دار مستقرّکم ، فجّهزوا إليها ما بقی لکم ۲۰۵۰ . قرار ده ، چه بسا اندوهناکی که اندوهش او را بر خوشحالی همیشگی فرود آورد ، و غمناکی که امید خود را در یابد ( در صورتی که برای آخرت باشد ) . ۶۱- برای روزی آماده شوید که بلند و یا گشوده می‌شود در آن چشمها و مدهوش می‌گردد در آن عقلها و در آن کند می‌شود بینائیها . ۶۲- از روزی بر حذر باشید که کردارها در آن جستجو می‌شود ، و زلزله در آن بسیار ، و کودکان در آن پیر می‌گردند . ۶۳- دوری کن از این که فریب خوری نسبت به دار القرار ، و محلّ پاکیزگان برگزیده ، و دوستان نیکو ، خانه‌ای که قرآن در وصف آن سخن گفته ، و بر اهل آن ثنا نموده ، و خداوند سبحان

شما را بر آن راهنمایی نموده ، و بسوی آن شما را دعوت کرده است . ۶۴- آیا توشه برگیرنده‌ای برای آخرت خود نیست پیش از نزدیک شدن کوچ کردن او از دنیا . ۶۵- آخرت خانه قرار شماسست ، پس بسوی آن چیزی را که برای شما باقی ۶۶- اجعل همک و جدک لآخرتک ۲۲۸۸ . ۶۷- اجعل همک لمعادک تصلح ۲۳۰۸ . ۶۸- استفرغ جهدک لمعادک تصلح مٹواک ، و لا- تبع آخرتک بدنیاک ۲۴۱۱ . ۶۹- اجعل جدک لإعداد الجواب لیوم المسأله ( المسائله ) و الحساب ۲۴۳۶ . ۷۰- أوفر التماس حظا من الآخرة أقلهم حظا من الدنيا ۳۲۲۲ . ۷۱- إني أمرکم بحسن الاستعداد و الإكثار من الزاد لیوم تقدمون علی ما تقدمون ، و تندمون علی ما تخلفون ، و تجزون بما کنتم تسلفون ۳۷۸۴ . ۷۲- إذا عرضت عن دار الفناء ، و تولّیت بدار البقاء ، فقد فاز قدحک ، می ماند فراهم سازید . ۶۶- اندوه و کوشش خود را برای آخرت خود قرار ده . ۶۷- اهتمام خود را برای روز بازگشت ( آخرت ) قرار ده تا اصلاح شوی . ۶۸- تمام کوشش خویش را برای روز بازگشت خود بذل طاقت کن تا جایگاه خود را اصلاح نمائی ، و آخرت خود را به دنیایت بفروش . ۶۹- کوششت را از برای آماده کردن جواب برای روز پرسش و حساب قرار ده . ۷۰- و افرترین مردم به حسب بهره از آخرت کمترین آنهاست از نظر بهره از دنیا . ۷۱- براستی که من شما را به حسن استعداد ( یعنی به نیکوئی آمادگی ) و توشه بسیار برای روزی که شما بر آنچه از پیش فرستاده‌اید وارد گشته ، و بر آنچه پس انداختید پشیمان گردیده ، و به آنچه پیش می‌اندازید پاداش داده می‌شوید فرمان می‌دهم . ۷۲- هر گاه از دنیا روگردانی ، و به سرای همیشگی ( آخرت ) روآوری و شیفته و فتحت لک أبواب النّجاح ، و ظفرت بالفلاح ۴۱۴۰ . ۷۳- ثواب الآخرة ينسی مشقة الدنيا ۴۶۹۲ . ۷۴- خذ ممّا لا یبقی لک و لا بقی له لما لا تفارقه و لا یفارقک ۵۰۹۴ . ۷۵- خذ من صالح العمل ، و خال خیر خلیل ، فإنّ للمرء ما اکتسب ، و هو فی الآخرة مع من أحبّ ۵۰۹۶ . ۷۶- دار البقاء محلّ الصّديقین و موطن الأبرار و الصّالحین ۵۱۲۶ . ۷۷- ذکر الآخرة دواء و شفاء ۵۱۷۵ . ۷۸- رحم الله امرء أخذ من حیوة لموت ، و من فناء لبقاء ، و من ذاهب گردی ، در حقیقت تیر پیروزی را که به نامت نوشته شده به دست آورده ( یعنی گل را زدی و خط اعلی را تحصیل نمودی ، و درهای پیروزی و ظفر به روی تو باز شده ، و به رستگاری رسیدی ) . ۷۳- پاداش آخرت مشقت دنیا را فراموش می‌گرداند ، و از یاد می‌برد ( یعنی کسی که ثواب آخرت را در نظر آورد زحمت و مشقت دنیا در نزد او چیزی به حساب نیامده ، همه را به دست فراموشی بسپارد ) . ۷۴- از آنچه برای تو باقی نمی‌ماند و تو برای آن باقی نمی‌مانی برای آنچه تو از آن جدا شده و آن از تو جدا نمی‌شود فرا گیر . ۷۵- از عمل خوب و شایسته فراگیر ، و با بهترین دوست دوستی نما زیرا که برای آدمی و برای مرد است آنچه که کسب کرده ، و او در آخرت با کسی است که دوست داشته است . ۷۶- خانه جاوید ( بهشت در آخرت ) جایگاه صدیقین ( کسانی که ملازم راستی‌اند ) و وطن نیکو کاران و صالحان است . ۷۷- یاد آخرت دواء ( برای هر درد ) و شفاء ( برای هر بیماری ) خواهد بود . ۷۸- خداوند رحمت کند مردی را که از زندگانی برای مرگ ، و از نیستی برای لدائم ۵۲۲۰ . ۷۹- عليك بالآخرة تأتک الدنيا صاغرة ۶۰۸۰ . ۸۰- و کلّ شیء من الآخرة عیانه أعظم من سماعه ، ( فلیکفکم من العیان السّماع و من الغیب الخبر ) ۶۹۰۷ . ۸۱- کیف یعمل للآخرة المشغول بالدنيا ۶۹۷۶ . ۸۲- إنکم إلی عماره دار البقاء أحوج منکم إلی عماره دار الفناء ۳۸۳۲ . ۸۳- إنکم إنّما خلقتم للآخرة لا للدنيا ، و للبقاء لا للفناء ۳۸۴۳ . هستی ، و از رونده‌ای برای پاینده‌ای فرا گیرد . ۷۹- بر تو باد به آخرت و ملازم آن باش تا دنیا خوار و ذلیل بسوی تو آید ( یعنی بدون زحمت در اختیارت قرار خواهد گرفت ) . ۸۰- ( این تتمه کلامی است که حضرت در تقوا فرموده چنانکه در خطبه ۱۱۳ نهج البلاغه است ) هر چیزی از آخرت دیدنش بزرگتر از شنیدنش می‌باشد ( برای این که بشر دیدنیهایش را ندیده و تنها شنیدنی است بخلاف دنیا که دیدنیهایش کوچکتر از شنیدنش می‌باشد و چون بیند آن را همراه با رنج و اندوه خواهد دید ) پس باید که شما را کافی باشد از آنچه دیده می‌شود شنیدن ( بلکه کمتر و پست‌تر ) و از غیب ( آخرت ) خبر ( بلکه زیاده‌تر از آنچه می‌پندارید ) . ۸۱- چگونه برای آخرت عمل می‌نماید کسی که به دنیا اشتغال دارد . ۸۲- براستی که شما به آباد کردن سرای آخرت و همیشگی محتاج ترید تا آباد ساختن خانه ناپایدار دنیا . ۸۳- بدرستی که شما جز این نیست که برای آخرت آفریده شده‌اید نه برای دنیا و برای همیشگی

نه برای فنا و نابودی . ۸۴- إِنَّمَا خَلَقْتُمْ لِلْبَقَاءِ لَا لِلْفَنَاءِ ، و إِنَّكُمْ فِي دَارِ بَلْعَةٍ و مَنْزِلَ قَلْعَةٍ ۳۸۶۲ . ۸۵- صَلَاحُ الْآخِرَةِ رَفَضُ الدُّنْيَا ۵۸۰۶ . ۸۶- عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَ رَبَّهُ كَيْفَ لَا يَسْعَى لِدَارِ الْبَقَاءِ ۶۲۶۵ . ۸۷- مَنْ أَيْقَنَ بِمَا يَبْقَى زَهْدٌ فِيمَا يَفْنَى ۸۴۲۲ . ۸۸- مَنْ أَحَبَّ الدَّارَ الْبَاقِيَةَ لَهُیَ عَنِ اللَّذَاتِ ۸۵۹۳ . ۸۹- مَنْ أُمِّلَ ثَوَابُ الْحَسَنِی لَمْ تَنْكَدْ آمَالُهُ ۹۰۲۰ . ۹۰- أَيْسَّرَكَ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ غَدَا فِي الْقِيَامَةِ وَ هُوَ عَلَيْكَ رَاضٍ غَيْرُ غَضْبَانَ كُنْ فِي الدُّنْيَا زَاهِدًا ، وَ فِي الْآخِرَةِ رَاحِبًا ، وَ عَلَيْكَ بِالتَّقْوَى وَ الصَّدَقِ ، فَهَمَا جَمَاعُ الدِّينِ ، وَ الزَّمِ أَهْلَ الْحَقِّ ، وَ اعْمَلْ عَمَلَهُمْ تَكُنْ مِنْهُمْ ۲۸۲۷ . ۸۴- جَزَایْنِ نِیْسَتْ كِه شِمَا بَرَایِ بَاقِی بُوْدَن آفَرِیْدِه شَدِه اید نِه بَرَایِ فَاْنِی شَدَن ، وَ بَرَاْسْتِی كِه شِمَا دَر خَاْنِه اِی كِه بَرَایِ زَنْدِگَاْنِی بَتَوَان بِه آن اِكْتِفَاء كَرْد ، وَ جَايْگَاْه عَارِیْتِی كِه آن رَا وَطَن نَتَوَان قَرَار دَاْد مِی بَاشِیْد . ۸۵- صَلَاحِ آخِرَتِ تَرْك دُنْیَا اِسْت . ۸۶- شَكُفْتُمْ اَز كَسِی كِه پُروردِگارش رَا مِی شَنَاسَد چِگُوْنِه بَرَایِ سَرَایِ جَاوِیْد ( آخِرَت ) نَمِی كُوشَد . ۸۷- هَر كِه بِه آن چِه بَاقِی خَوَاهَد مَانَد یَقِیْن كُنَد دَر آنچِه فَاْنِی شَدَنِی اِسْت بِی رَغْبَتِ بَاشَد . ۸۸- هَر كِه سَرَایِ بَاقِی رَا دُوسْت دَاْرَد اَز لَذَتِهَا اِعْرَاض كُنَد . ۸۹- هَر كِه اَمِیْدوَارِ ثَوَابِ نِیْكُوتَر ( آخِرَت ) اِسْت اَمِیْدِه اِیْشِ دُشْوَار نِگَرْدَد . ۹۰- آيَا تَرَا خُوشَنُود مِی گَرْدَانَد اِیْن كِه خُدا رَا فَرْدَا دَر قِیَاْمَتِ مِلَاقَاتِ نَمَائِی وَ اَوْ بَر تُو خُوشَنُود بَاشَد نِه خُشْمَنَاك دَر دُنْیَا بِی رَغْبَتِ وَ نَسَبَتِ بَآخِرَتِ رَغْبَتِ كُنَنْدِه بَاشِ ، وَ بَر تُو بَادِ بَتَقْوَى وَ رَاْسْتِی ، زِیْرَا كِه آن دُو جَمْع كُنَنْدِه دِیْنَد ، وَ اَز اَهْلِ حَقِّ جَدَا مَشُو وَ ۹۱- مَا ظَفَرَ بِالْآخِرَةِ مِنْ كَانَتْ الدُّنْيَا مُطْلَبَةً ۹۵۵۸ . ۹۲- مَا الْمَغْبُوطُ الَّذِي فَازَ مِنْ دَارِ الْبَقَاءِ بِبَغِيْتِهِ كَالْمَغْبُونِ الَّذِي فَاتَهُ النَّعِيمُ بِسُوءِ اخْتِيَارِهِ وَ شَقَاوَتِهِ ۹۶۸۷ . ۹۳- لَا- تَكُنْ مِمَّنْ يَرْجُو الْآخِرَةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ ، وَ يَسُوِّفُ التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ ، يَقُولُ فِي الدُّنْيَا يَقُولُ الزَّاهِدِينَ ، وَ يَعْمَلُ فِيهَا بِعَمَلِ الرَّاحِيَيْنِ ۱۰۴۰۴ . ۹۴- لَا يَنْعَمُ بِنَعِيمِ الْآخِرَةِ إِلَّا مَنْ صَبَرَ عَلَى بَلَاءِ الدُّنْيَا ۱۰۷۵۲ . ۹۵- لَا يَنْفَعُ الْعَمَلُ لِلْآخِرَةِ مَعَ الرِّغْبَةِ فِي الدُّنْيَا ۱۰۸۲۹ . ۹۶- لَا يَدْرِكُ أَحَدٌ رَفْعَةَ الْآخِرَةِ إِلَّا بِإِخْلَاصِ الْعَمَلِ ، وَ تَقْصِيرِ الْأَمَلِ ، وَ لُزُومِ التَّقْوَى ۱۰۸۶۴ . بِعَمَلِ آئِنهَا عَمَلِ نَمَا تَا اَز آنَاَنْ بَاشِی . ۹۱- بِه آخِرَتِ پِیْرُوزِ نِگَشْتِه كَسِی كِه دُنْیَا مُطْلَبِ وَ مَقْصُودِ اَوْ بَاشَد . ۹۲- مَغْبُوطِی كِه ( كَسِی كِه بِحَالِ اَوْ مَرْدَمِ غِبْطِه مِی خُورِنَد وَ آرزُوی حَالِ اَوْ رَا دَاْرِنَد ) اَز سَرَایِ جَاوِیْد ( آخِرَت ) بِه مُطْلَبِ خُودِ پِیْرُوزِی یَاْفْتِه مَانَدِ مَغْبُونِی كِه نَعْمَتِ ( اِخْرُوی ) بِه سَبَبِ بَدِیِ اخْتِیَارِ ( كِه دُنْیَا رَا بَر گَزِیْدِه ) وَ بَدِیْخَتِیِ خُودِ اَز دَسْتِ دَاْدِه نَخَوَاهَد بُوْد ( پَسِ دَر مُطَالِبِ اِخْرُوی بَكُوشِیْد وَ آخِرَتِ رَا بَر دُنْیَا بَر گَزِیْنِیْد ) . ۹۳- اَز كَسَاْنِیِ مَبَاشِ كِه بَدُونِ عَمَلِ اَمِیْدِ آخِرَتِ دَاْرَد وَ بِه دَرَاْزِیِ اَمَلِ وَ آرزُویِ تُوْبِه رَا تَأْخِیْرِ مِی اَنْدَاْزَد دَر دُنْیَا بِه گُفْتَارِ زِهَادِ سَخْنِ مِی گُویْد وَ دَر آن بِه عَمَلِ رَغْبَتِ كُنَنْدِگَاْنِ عَمَلِ مِی نَمَايْد . ۹۴- بِه نَعْمَتِ آخِرَتِ اَنْعَامِ نَمِی شُود مَگَرِ كَسِی كِه بَر بَلَاءِ دُنْیَا صَبَرَ نَمَايْد . ۹۵- عَمَلِ بَرَایِ آخِرَتِ سُوْدِی نَدِهْد دَر صُورَتِی كِه نَسَبَتِ بِه دُنْیَا رَغْبَتِ بَاشَد . ۹۶- اِحْدِی بِه بَلَنْدِیِ مَقَامِ آخِرَتِ نَخَوَاهَد رَسِیْد مَگَرِ بِه خَالِصِ گَرْدَانِیْدَنِ عَمَلِ ، وَ كُوتَاْهِ نَمُودَنِ اَمِیْدِ وَ آرزُویِ ، وَ مِلَاْزِمَتِ تَقْوَا ( وَ اَز آن جَدَا نَشَدَن ) . ۹۷- اسْتَحَقُّوْا مِنَ اللَّهِ مَا أَعَدَّ لَكُمْ بِالتَّجَزُّ لَصَدَقِ مِيعَادِهِ وَ الْحَذَرِ مِنْ هَوْلِ مَعَادِهِ ۲۵۱۵ .

## الاخوة و الصديق و الزئفك و المصاحبة

### قسمت اول

۱- الإخوان أفضل العدد ۱۰۴۵ . ۲- المَعِينُ عَلَى الطَّاعَةِ خَيْرُ الْأَصْحَابِ ۱۱۴۲ . ۳- الصَّدِيقُ مِنْ صَدَقِ غِيْبِهِ ( غِيْبَتِهِ ) ۱۱۵۱ . ۴- الْفَقْدُ الْمَرْمُضُ ( الْمَرْمُضُ ) فَقْدُ الْأَحْبَابِ ۱۱۵۸ . ۵- الصَّاحِبُ كَالزَّعْفَرَانِ فَاتَّخَذَهُ مَشَاكِلًا ۱۱۷۷ . ۹۷- اَز خُدا اسْتَحَقَّا قِیْدَا كُنِیْد وَ سَزَاوَارِ گَرْدِیْد ( بَهْشْتِ وَ ) آنچِه رَا كِه بَرَایِ شِمَا آمَاْدِه سَاخْتِه ، بَطْلَبِ وَفَایِ وَعْدِه اَز اَوْ كِه وَعْدِه اَش رَاْسْتِ اِسْت ، وَ بَجْهَتِ تَرَسِ اَز وَحْشَتِ قِیَاْمَتِ اَوْ . بَرَاْدَرِیِ وَ دُوسْتِیِ ۱- بَرَاْدَرَاْنِ ، اَفْزُوتَرِیْنِ تُوْشِه آمَاْدِه شَدِه هَسْتَنْد ( یَعْنِی دَر سَخْتِیْ هَا وَ شَدَائِدِ وَ دَفْعِ دُشْمَنِ ) . ۲- یَاْرِیِ كُنَنْدِه بَر طَاعَتِ بَهْتَرِیْنِ یَاْرَاْنِ اِسْت . ۳- دُوسْتِ كَسِی اِسْت كِه پَنَهَانِیِ یَا غِیْبَتِ اَوْ رَاْسْتِ بَاشَد ( یَعْنِی بَاطِنِ وَ ظَاْهَرِشِ یَكِیِ بُوْدِه دَر دُوسْتِیِ صَاْفِ بَاشَد ) . ۴- نِیَاْفَتَنِ بَیْمَارِ كُنَنْدِه ، یَا سُوْزَاْنَدِه وَ دَرْدِ آوَرْنَدِه نِیَاْفَتَنِ دُوسْتَاْنِ اِسْت ( چَنَاْنَكِه شَاْعَرِ مِی گُویْد : یَقُولُوْنَ اِنْ

الموت صعب علی الفتی مفارقة الأحباب و الله أصعب ۵- رفیق و یار مانند وصله است پس آن را همرنگ خود گیر ، تا وصله ناجور نگردد . ۶- الرفیق كالصديق فاختره موافقا ۱۱۸۰ . ۷- الغریب من لیس له حبیب ۱۲۰۴ . ۸- إخوان الدین أبقى مودة ۱۳۶۰ . ۹- أخ تستفیده خیر من أخ تستزیده ۱۳۶۲ . ۱۰- استفساد الصديق من عدم التوفيق ۱۴۷۹ . ۱۱- الإخوان زينة في الرخاء وعدة في البلاء ۱۵۲۷ . ۱۲- إخوان الدنيا تنقطع مودتهم لسرعة انقطاع أسبابها ۱۷۹۶ . ۱۳- خیر إخوانك من واساك بخیره و خیر منه من أغناك عن غیره ۵۰۱۳ . ۱۴- رفیق و یار بمنزله دوست است ، پس آنرا موافق برگزین . ۷- غریب کسی است که برای او دوستی نباشد . ۸- برادرانی که برادریشان از راه دین باشد از نظر دوستی پاینده تر می باشند . ۹- برادری که از او استفاده ( علمی ) کنی بهتر از برادری است که طلب زاد کنی از او ( یعنی سزاوار است آدمی با کسی رفیق شود که باعث ترقی و کمال او گردد نه او از ایشان کسب کمال کند زیرا در این صورت عمده نفع برای رفیق خواهد بود ) . ۱۰- رنجانیدن دوست و او را تباه ساختن از عدم توفیق است . ۱۱- برادران در حال فراخی زینت ، و در بلاء و سختی مهتیا و یار و مدد کارند . ۱۲- برادران دنیا ( که دوستی آنان بجهت غرضهای دنیوی می باشد ) دوستی آنها با سرعت بریده شدن اسباب آن ، بریده خواهد شد ( چون دوستی برای خدا و عمیق نبوده است ) . ۱۳- بهترین برادران تو کسی است که تو را بمال خود کمک نموده و بهتر از او کسی است که تو را از غیر خود بی نیاز سازد . ۱۴- خیر الإخوان أنصحهم و شرمهم أغشهم ۵۰۱۴ . ۱۵- خیر الإخوان من لم تكن علی الدنيا اخوته ۵۰۱۶ . ۱۶- خیر الإخوان من كانت فی الله مودة ۵۰۱۷ . ۱۷- خیر الإخوان من إذا فقدته لم تحب البقاء بعده ۵۰۱۸ . ۱۸- خیر إخوانك من سارع إلى الخیر و جذبك إليه ، و أمرک بالبر و أعانك علیه ۵۰۲۱ . ۱۹- خیر إخوانك من دعاك إلى صدق المقال بصدق مقاله و ندبك إلى أفضل الأعمال بحسن أعماله ۵۰۲۲ . ۲۰- خیر إخوانك من دلّك علی هدی ، و ألبسك ( أكسبك ) تقی ، و صدّك عن أتباع هوی ۵۰۲۹ . ۱۴- بهترین برادران خالص ترین آنها ، و بدترین آنها ناصاف ترین آنها خواهد بود . ۱۵- بهترین برادران کسی است که برادریش بر سر دنیا نباشد . ۱۶- بهترین برادران کسی است که دوستی او در راه خدا باشد . ۱۷- بهترین برادران کسی است که هرگاه او را از دست دهی مانند بعد از او را دوست نداشته باشی . ۱۸- بهترین برادران تو کسی است که بسوی خیر شتاب کرده ، و تو را به سوی آن کشیده ، و بنیکوئی فرمان داده ، و بر آن مدد کند . ۱۹- بهترین برادران تو کسی است که تو را به سبب راست گفتاریش براست گفتاری خوانده ، و به وسیله نیکوئی کردارش به افرونترین عملها متوجه سازد . ۲۰- بهترین برادرهای تو کسی است که تو را بر راه راست هدایت نموده ، و خویشتن داری را نصیب تو کرده ، و یا لباس تقوا را بر تو بپوشاند ، و از پیروی هوا و هوس جلوگیری نماید . ۲۱- خیر إخوانك من واساك ۵۰۳۵ . ۲۲- ربّ أخ لم یلده امك ۵۲۵۱ . ۲۳- صديق الجاهل متعوب منكوب ۵۸۲۹ . ۲۴- صاحب الإخوان بالإحسان ، و تغمید ذنوبهم بالغفران ۵۸۳۲ . ۲۵- صاحب العقلاء تغنم و أعرض عن الدنيا تسلّم ۵۸۳۵ . ۲۶- صاحب العقلاء و جالس العلماء ، و اغلب الهوی ، تراقف الملاء الأعلی ۵۸۳۷ . ۲۷- صاحب الحكماء ، و جالس الحكماء ، و أعرض عن الدنيا تسكن جنّة المأوی ۵۸۳۸ . ۲۸- صحبة الأشرار تكسب الشرّ كالريح إذا مرّت بالنتن حملت ۲۱- بهترین برادرهای کسی است که تو را در مالش شریک گرداند . ۲۲- بسا برادری که او را مادرت نژائیده است ( یعنی از راه دوستی و اخلاص و ایمان برادرت شده ، باید او را نگه داشته ، و احترام نمائی ) . ۲۳- دوست شخص نادان و یا کم عقل به زحمت افتاده نکبت زده است ( چون از او به غیر از ضرر و زیان و ناراحتی و احمقی چیزی نخواهد دید ) . ۲۴- برادران را با احسان مصاحبت نما و گناهانشان را به گذشت بپوشان . ۲۵- با عقلاء مصاحبت و رفاقت نما تا سود یابی و از دنیا روگردان تا سالم مانی . ۲۶- با عقلاء مصاحبت نما ، و با علماء مجالست کن ، و بر هوا و هوس غلبه کن ، تا با ملاء اعلی رفیق گردی ( یعنی با ملائکه و انبیاء و اولیاء- صلوات الله علیهم أجمعین- ) . ۲۷- با حکماء ( یعنی کسانی که دارای علم راست و درست باشند ) مصاحبت کن ، و با بردباران همنشینی نما ، و از دنیا روی گردان تا در جنّة المأوی جای گیری . ۲۸- صحبت بدان بدی را کسب می کند مانند بادی که به بوی بد بگذرد بوی نتنا ۵۸۳۹ . ۲۹- صحبة الأحمق عذاب الزوج ۵۸۴۱ . ۳۰- صحبة الولی اللیب حیاة الزوج ۵۸۴۲ . ۳۱- صديق الأحمق فی تعب ۵۸۵۵ . ۳۲-



صدیق الجاهل معرض للعطب ۵۸۵۶. ۳۳- صدیقک من نهاک ، و عدوک من أغراک ۵۸۵۷. ۳۴- صحبه الأشرار توجب سوء الظن بالأخيار ۵۸۶۸. ۳۵- علیک بمقارنۀ ذی العقل و الدین فإنه خیر الأصحاب ۶۱۱۵. بد را بر می‌دارد. ۲۹- مصاحبت احمق ( کم عقل ) عذاب روح است. ۳۰- یار و همدم شدن با دوست عاقل حیات روح است. ۳۱- دوست احمق ( کم عقل ) در رنج است ( برای این که احمق کار درستی نمی‌کند که دوستش در رفاه باشد ). ۳۲- دوست نادان در معرض هلاکت است ( زیرا کارهای نادان تحت برنامه صحیح نیست و لذا ممکن است دوست خود را به هلاکت برساند ). ۳۳- دوست تو کسی است که تو را ( از بدیها و خطرات ) باز دارد و دشمنت کسی است که تو را فریب داده و بر انگیزاند. ۳۴- صحبت و معاشرت بآبدان موجب بدگمانی شود نسبت به نیکان ( ممکن است از این جهت باشد که کسی که با بدان رفاقت کند آنان را هم قیاس به رفقای بد خود کند و یا چون نیکان ممکن است زیاد نکوهش بدان کنند از این جهت آنان متهم گردند ). ۳۵- بر تو باد بهمراهی و همنشینی صاحب عقل و دین زیرا که آن بهترین یاران و مصاحبان است. ۳۶- علیک بإخوان الصّیفا فإنهم زینة فی الرّخاء و عون فی البلاء ۶۱۲۸. ۳۷- علیک بمواخاة من حذرک و نهاک فإنه یجذک و یرشدک ۶۱۴۱. ۳۸- من تألف النّاس أحبوه ۷۸۹۵. ۳۹- الاصطحاب قليل ۱۲۴. ۴۰- الصّديق أقرب الأقارب ۶۷۴. ۴۱- إنّما سمی الصّديق صديقا لأنه یصدقک فی نفسک و معایک ، فمن فعل ذلک فاستنم إليه فإنه الصّديق ۳۸۷۷. ۴۲- إنّما سمی الرّفيق رفيقا لأنه یرفقک علی إصلاح دینک فمن أعانک علی صلاح دینک فهو الرّفيق الشّفيق ۳۸۷۸. ۳۶- بر تو باد به برادران پاک درون زیرا که آنان در فراخی زینت و یاری کننده در بلایند. ۳۷- بر تو باد به برادری کسی که تو را بترساند و باز دارد زیرا که آن تو را بلند گرداند و به راه راست وادارد. ۳۸- هر که با مردم الفت گیرد مردم او را دوست دارند. ۳۹- رفاقت و مصاحبت دو کس با هم کم است. ۴۰- دوست نزدیکترین خویشاوندان است. ۴۱- جز این نیست که دوست دوست نامیده شده ، برای این که تو را در باره نفس و عیبهات راست می‌گوید ، بنا بر این کسی که چنین بود به او آرام گیر که او دوست است. ۴۲- جز این نیست که رفیق رفیق نامیده شده ، چون تو را بر آنچه صلاح دین تست سود می‌رساند ، پس کسی که تو را بر صلاح دینت یاری نمود ، آن رفیق مهربان است. ۴۳- إذا طالت الصّحبة تأکدت الحرمة ۴۰۱۷. ۴۴- إذا أحبت السّلامة فاجتنب مصاحبة الجهول ۴۰۴۲. ۴۵- إذا کثرت ذنوب الصّديق قلّ السّیرور به ۴۰۶۲. ۴۶- إذا اتّخذک و لیّک أفا فکن له عبدا و امنحه صدق الوفاء و حسن الصّیفاء ۴۱۴۱. ۴۷- إذا ظهر غدر الصّديق سهل هجره ۴۱۶۲. ۴۸- بحسن الموافقة تدوم الصّحبة ۴۱۸۳. ۴۹- بحسن الصّحبة تكثر الرّفاق ۴۲۸۲. ۵۰- بسّ الصّديق الملول ( الملوک ) ۴۳۹۲. ۵۱- بسّ القرین الجهول ۴۳۹۵. ۴۳- هر گاه مصاحبت و رفاقت به درازا کشد و کهنه گردید احترام زیاده خواهد شد. ۴۴- هر گاه سلامتی ( دنیا و آخرت ) را دوست داری از رفاقت و مصاحبت نادان دوری نما. ۴۵- هر گاه گناهان دوست بسیار شود ، خوشحالی نسبت بآن کم خواهد شد. ۴۶- هر گاه دوست تو تو را برادر گرفت ، پس برای او بنده باش ، و او را راستی و فاء و نیکوئی صفا عطا کن ( یعنی لازمه برادری وفاداری و صمیمیت است ). ۴۷- هر گاه بیوفائی دوست ظاهر شود دوری گزیدن از او سهل باشد ( یعنی دیگر شرعا و عقلا مانعی ندارد ). ۴۸- به سبب موافقت نیکو دوستی و رفاقت دوام پیدا خواهد کرد. ۴۹- به سبب خوبی مصاحبت رفیقان زیاد خواهد شد. ۵۰- بد دوستی است پادشاهان ملول ( یعنی کسی که به اندک چیزی از رفیقش افسرده شود ). ۵۱- بد همنشینی است بسیار نادان ، ( زیرا پیوسته آدمی از آن در رنج بوده و از ۵۲- بسّ القرین العدو ۴۳۹۸. ۵۳- بسّ الرّفيق الحسود ۴۴۰۰. ۵۴- تمسّک بکلّ صديق أفادته الشّدة ، ( أفادک نكبة الشّدة ) ۴۵۰۸. ۵۵- تحبّ إلى خلیک یحبّک ، و أکرمه یکرّمک و آثره علی نفسک یؤثرک علی نفسه و أهله ۴۵۳۰. ۵۶- جلیس الخیر نعمة ۴۷۱۹. ۵۷- جلیس الشّرّ نقمة ۴۷۲۰. او سودی نخواهد برد ). ۵۲- بد همنشینی است دشمن ، ( زیرا به اسرار آدمی پی‌برده ، و پیوسته در صدد نابودی انسان است ). ۵۳- بد رفیقی است حسود ، ( زیرا که به کم و زیاد رفیقش آشنا بوده پیوسته آرزوی زوال آن را دارد و یا می‌کوشد به رفیقش ضربه‌ای وارد سازد ). ۵۴- چنگ به دامن هر دوستی زن که در سختی تو را سود رساند ( چنانکه شاعر گفته : دوست مشمار آنکه در نعمت زند اف یاری و برادر خواندگی دوست آن

باشد که گیرد دست دوست در پریشان حالی و درماندگی ( ۵۵- بسوی دوست خویش دوستی نما تا تو را دوست دارد ، و او را اکرام کن تا تو را اکرام نماید ، و او را بر جان خود برگزین تا او تو را بر نفس و بر اهل خود برگزیند . ۵۶- همنشین خوب نعمتی است ، ( زیرا که آدمی از اخلاق او استفاده می‌برد ، چنانکه گفته شده : همنشین تو از تو به باید تا تو را عقل و دین بیفزاید ) . ۵۷- همنشین بد عذاب است ، ( چنانکه شاعر گفته : ص ۳۸ ۵۸- جالس أهل الورع والحكمة ، و أكثر مناقشتهم ، فإنك إن كنت جاهلا علموك ، و إن كنت عالما ازددت علما ۴۷۸۳ . ۵۹- حسن الصَّحْبَةُ يزيد في محبة القلوب ۴۸۱۲ . ۶۰- حسد الصديق من سقم المودة ۴۹۲۸ . ۶۱- خير الاختيار صحبة الأخيار ۴۹۵۴ .

## قسمت دوم

۶۲- خیر من صاحب ذو العلم والحلم ۴۹۸۹ . ۶۳- خیر من صحبت من لا یحوجک إلى حاکم ینک و بینہ ۵۰۱۲ . ۶۴- خیر من صحبت من ولَّهک بالآخری ، و زهَّدک فی الدنیا ، و أعانک علی طاعة المولی ۵۰۳۰ . روح را صحبت ناجس عذابی است الیم ) . ۵۸- با اهل پرهیزکاری و حکمت مجالست و همنشینی نما و با آنها دقیقاً بحث و گفتگو بسیار کن ، زیرا اگر نادان باشی تو را بیاموزند ، و اگر عالم باشی علمی را زیاد خواهی نمود ، و بر علم تو افزوده گردد . ۵۹- نیکوئی مصاحبت در دوستی دلها می‌افزاید . ۶۰- حسد دوست از بیماری دوستی است ( یعنی دوستی او صحیح نمی‌باشد ) . ۶۱- بهترین برگزیدن‌ها صحبت نیکان است و رفاقت و همنشینی با آنها . ۶۲- بهترین کسی که رفاقت می‌نمائی صاحبان علم و بردبارانند . ۶۳- بهترین کسی که رفاقت کنی با او کسی است که تو را به حاکمی که میان تو و او حکم نماید محتاج نسازد ، ( بلکه خود رفع اختلاف کند و پیرو حق باشد ) . ۶۴- بهترین کسی که رفاقت و مصاحبت می‌نمائی کسی است که تو را به آخرت شیفته ، و در دنیای بی‌رغبت کرده ، و تو را بر طاعت مولا ( پروردگار ) یاری نماید . ص ۳۹ ۶۵- خلیل المرء دلیل علی عقله ، و کلامه برهان فضله ۵۰۸۸ . ۶۶- خیر کلّ شیء جدیده ، و خیر الإخوان أقdamهم ۵۰۸۹ . ۶۷- خیر الإخوان أعونهم علی الخیر ، و أعملهم بالبرّ ، و أرفقهم بالمصاحب ۵۰۹۵ . ۶۸- ربّ صديق حسود ۵۳۳۳ . ۶۹- ربّ صديق یؤتی ( یؤبی ) من جهله لا- من یتته ۵۳۳۷ . ۷۰- زین المصاحبة الاحتمال ۵۴۶۱ . ۷۱- شرّ إخوانک من أَرْضاک بالباطل ۵۶۹۰ . ۶۵- دوست مرد نشانه عقل او ، و سخنش دلیل و برهان فضل و برتری او خواهد بود ، ( یعنی هر اندازه دوست جامع و کامل و متدین ، و یا هر چه سخن عالی و پر محتوا و مفید باشد فضیلت آدمی بیشتر خواهد بود ) . ۶۶- بهترین هر چیز تازه آنست و بهترین برادرها قدیمی‌ترین آنست . ۶۷- بهترین برادران یاری کننده‌ترین آنهاست بر کار خیر ، و عمل کننده‌ترین ایشانست بنیکوئی و نرمی و مدارا کننده‌ترین آنانست بیار و مصاحب . ۶۸- چه بسا دوستی که حسود است ( یعنی نباید خیلی به دوستی مغرور شد تا در نتیجه دوست را به همه امور آشنا سازی ) . ۶۹- چه بسا دوستی که به بدی جزا داده شود یا ناخوش داشته شود از جهت نادانیش نه از راه نیت او ( یعنی اگر عملی ناپسند انجام می‌دهد که مستحق پاداش بد می‌گردد سبب نادانی است نه سوء نیت ) . ۷۰- زینت رفاقت و دوستی تحمل نمودن آزارها است . ۷۱- بدترین برادرهای تو کسی است که تو را به باطل راضی و خوشنود نماید ، ( و اگر زمانی حق تو را خشمناک سازد از آن چشم پوشی کند ) . ص ۴۰ ۷۲- شرّ إخوانک من أحوجک إلى مداراة و ألجأک إلى اعتذار ۵۶۹۹ . ۷۳- شرّ أصدقائك من تتکلف له ۵۷۰۶ . ۷۴- شرّ الإخوان الخاذل ۵۷۰۸ . ۷۵- شرّ الأصحاب الجاهل ۵۷۰۹ . ۷۶- شرّ الإخوان المواصل عند الرِّخاء ، و المفاصل عند البلاء ۵۷۱۴ . ۷۷- شرّ إخوانک من أغراک بهوی ، و ولَّهک بالدنیا ۵۷۱۵ . ۷۸- شرّ إخوانک من داهنک فی نفسک ، و سائرک عیبک ۵۷۲۵ . ۷۹- شرّ إخوانک الغاشّ المداهن ۵۷۳۰ . ۸۰- شرّ إخوانک من تثبّط ( یتبّطی ) عن الخیر و تثبّطک ( و یبْطّئک ) بدترین برادران تو کسی است که تو را به مدارا کردن محتاج ساخته ( که اگر به سوی تو بدی نمود نتوانی منع او کنی ) و تو را به پوزش مجبور سازد ( اگر زمانی به او تقصیری نمودی ) . ۷۳- بدترین دوستان تو کسی است که خود را برای او به زحمت اندازی . ۷۴- بدترین برادران برادر خوار کننده است . ۷۵- بدترین

یاران یاران نادان یا کم عقل است . ۷۶- بدترین برادرها کسی است که در وقت فراخی بیبوند ، و در هنگام بلاء و تنگی جدائی نماید . ۷۷- بدترین برادرانت کسی است که تو را بر خواهشی بر انگیزاند ، و به دنیا شیفته و مفتون سازد . ۷۸- بدترین برادرهایت کسی است که با تو در باب نفست بی تفاوت باشد و سستی نماید و از تو عیبت را بیوشاند و به تو نگوید . ۷۹- بدترین برادرهای تو ناصاف مداهن است که بتو عیبت را نگوید . ۸۰- بدترین برادران تو کسی است که از خیر باز ایستاده و تو را با خود باز دارد ص ۴۱ معه ۵۷۳۳ . ۸۱- شَرِّ إخوانك و أغشهم لك من أغراك بالعاجلة و الهاك عن الآجلة ۵۷۳۸ . ۸۲- شَرُّ الأصحاب السَّريع الانقلاب ۵۷۴۲ . ۸۳- شَرُّ الأتراب الكثير الارتياب ۵۷۴۳ . ۸۴- شَرُّ الألفة أطراح الكلفة ۵۷۸۲ . ۸۵- شرط المصاحبة قلة المخالفة ۵۷۸۳ . ۸۶- صاحب السوء قطعة من النار ۵۸۲۴ . ۸۷- صحبة الأخيار تكسب ( تكتسب ) الخیر كالزَّيح إذا مَرَّت بالطَّيب و یا کسی است که در کار خیر کندی کند و با خودش تو را به کندی وادار کند . ۸۱- بدترین برادران تو و ناصافترین ایشان کسی است که تو را به دنیا فریب داده و از آخرت غافل سازد . ۸۲- بدترین یاران و مصاحبان کسی است که بزودی از حالی به حالی شود و در دوستی و کارش ثباتی نباشد . ۸۳- بدترین هم‌سرها و مصاحبان کسی است که بسیار تغییرپذیر باشد چون ثباتی در او متصور نیست . ۸۴- بدترین الفت و رفاقت دیگری را بزحمت انداختن است . ۸۵- شرط مصاحبت و رفاقت کمی مخالفت است ( زیرا که مخالفت ریشه رفاقت را می‌سوزاند ) . ۸۶- یار و مصاحب بد پاره‌ای است از آتش ( چنانکه آتش اگر به جائی افتد اگر چاره آن نشود تا آخر می‌سوزاند یار بد هم آدمی را بیچاره کند مگر چاره آن شود ) . ۸۷- با نیکان نشستن نیکی را کسب نموده چنانکه باد وقتی به بوی خوشی ص ۴۲ حملت طيبا ۵۸۲۶ . ۸۸- معاداة الكريم أسلم من مصادقة اللئيم ۹۷۶۴ . ۸۹- مصاحبة العاقل مأمنة ۹۷۶۶ . ۹۰- مجالسة الأبرار توجب الشرف ۹۷۶۷ . ۹۱- مصاحبة الأشرار توجب التلف ۹۷۶۸ . ۹۲- مجالسة السفل تضییء القلوب ۹۷۷۰ . ۹۳- منع خيرك يدعو إلى صحبة غيرك ۹۷۸۳ . ۹۴- مصاحبة الجاهل من أعظم البلاء ۹۷۸۸ . ۹۵- مجالسة العوام تفسد العادة ۹۸۱۲ . ۹۶- مصاحب الأشرار كراكب البحر إن سلم من الغرق لم يسلم من مرور نماید بوی خوش را بر دارد . ۸۸- دشمنی کردن با کریم سالمتر از دوستی لئیم است ( چون دشمنی او زیان آور نیست ، ولی دوستی لئیم پر از رنج خواهد بود ) . ۸۹- همراهی و رفاقت با عاقل ، ایمن از ضرر خواهد بود . ۹۰- همنشینی با نیکو کاران موجب شرف و سربلندی خواهد شد . ۹۱- همراهی و رفاقت با بدان موجب تلف ( عمر و دین و هستی خواهد گردید ) . ۹۲- همنشینی با مردم پست دلها را بیمار میکند . ۹۳- جلوگیری از خیر خود دیگری را دعوت به مصاحبت غیر تو خواهد کرد ، ( یعنی غیر تو را دوست اتخاذ خواهد نمود ) . ۹۴- مصاحبت و همراهی نمودن با جاهل از بزرگترین بلاست . ۹۵- همنشینی با عوام ( و اکثر مردم ) عادت و روش را فاسد می‌سازد . ۹۶- یار و رفیق اشرار مانند سوار شونده دریاست ، اگر از غرق سالم ماند از ص ۴۳ الفرق ۹۸۳۵ . ۹۷- مجالسة أبناء الدنيا منسأة للإيمان قائدة إلى طاعة الشيطان ۹۸۶۳ . ۹۸- موافقة الأصحاب تدیم الاصطحاب ، و الزق في المطالب یسهل الأسباب ۹۸۷۳ . ۹۹- مجالسة الحكماء حياة العقول ، و شفاء النفوس ۹۸۷۵ . ۱۰۰- وحدة المرء خير له من قرين السوء ۱۰۱۳۶ . ۱۰۱- بالتواخي في الله ثمر الاخوة ۴۲۲۵ . ۱۰۲- تبتنی الاخوة في الله على التناصح في الله ، و التبادل في الله ، و التعاون على طاعة الله ، و التناهي عن معاصي الله ، و التناصر في الله ، و إخلاص ترس سالم نخواهد ماند . ۹۷- همنشینی با فرزندان دنیا وسیله فراموشی و یا جایگاه فراموشی ایمان ، کشنده بسوی اطاعت شیطان خواهد بود . ۹۸- موافقت با یاران دوستی و هم صحبتی را پاینده داشته ، و نرمی در مطالب ( و با حوصله کار را انجام دادن و یا با مردم در باره مطالب نرمی نمودن ) اسباب را آسان می‌کند . ۹۹- همنشینی با حکماء حیات عقلها ، و شفای نفسهاست . ۱۰۰- تنهائی مرد ( انسان ) برای او بهتر از همنشین بد است . ۱۰۱- با برادری کردن در راه خدا برادری ثمر بخش خواهد بود ( یعنی رفاقتی ارزشمند است که فقط برای خدا باشد نه برای دنیا ) . ۱۰۲- برادری در راه خدا بنا گذاشته می‌شود بر نصیحت کردن یکدیگر در راه خدا ، و بخشش یکدیگر در راه خدا ، و مدد کردن و تعاون بر طاعت خدا ، و باز داشتن یکدیگر از نافرمانیهای خدا ، و یاری نمودن یکدیگر در راه خدا ، و خالص ص ۴۴ المحبة ۴۵۳۲ . ۱۰۳- تناس مساوی الإخوان ، تستدم ودهم ۴۵۸۴ .



۱۰۴- ثمره الاخوة حفظ الغیب و إهداء العیب ۴۶۳۳ . ۱۰۵- من آخی فی الله غنم ۷۷۷۶ . ۱۰۶- من آخی فی الدنیا حرم ۷۷۷۷ .

۱۰۷- من لا إخوان له لا أهل له ۸۷۵۹ . ۱۰۸- من ناقش الإخوان قلّ صديقه ۸۷۷۲ . ۱۰۹- من فقد أخا فی الله فكأنما فقد أشرف أعضائه ۹۲۲۷ . ۱۱۰- من كان ذا حفاظ و وفاء لم یعدم حسن الإخاء ۸۷۲۶ . گردانیدن دوستی . ۱۰۳- بديهای برادران را فراموش نما تا پاینده داری دوستی آنها را ، ( یعنی نتیجه فراموشی لغزش و بد سلوکیهای آنان دوستی دائمی است ) . ۱۰۴- ثمر و میوه برادری و دوستی پشت سر و در غیبت او را نگهداشتن ، و عیب او را بارمغان بردن است . ۱۰۵- هر که در راه خدا برادری کند نفع عظیم برد . ۱۰۶- هر که در راه دنیا برادری نماید محروم ماند . ۱۰۷- هر که برایش برادرانی نیست اهلی ( و دوستانی ) برای او نیست . ۱۰۸- هر که با برادران خورده گیری کند دوستش کم خواهد شد . ۱۰۹- هر که برادری را در راه خدا نیابد ( و از دست دهد ) گویا در حقیقت شریفترین اعضای خود را از دست داده است . ۱۱۰- هر که صاحب محافظت ( و نگهبانی از محرّمات ) و وفاء باشد نیکوئی برادری را از دست ندهد . ص ۴۵ ۱۱۱- من عجز الرأی استفساد الإخوان ۹۲۸۳ . ۱۱۲- ما أكثر الإخوان عند الجفان و أقلهم عند حادثات الزّمان ۹۶۵۷ . ۱۱۳- ما تواخی قوم علی غیر ذات الله سبحانه إلّا كانت اخوتهم عليهم تره يوم العرض علی الله سبحانه ۹۶۷۲ . ۱۱۴- موت الأخ قصّ الجناح و الید ۹۸۲۳ . ۱۱۵- نظام المروءة حسن الاخوة ، و نظام الدین حسن الیقین ۹۹۷۶ . ۱۱۶- لا تصرم أخاک علی ارتیاب ، و لا تهجره بعد استعتاب ۱۰۲۶۸ . ۱۱۷- لا تضيّع حقّ أخیک اتکالا علی ما بینک و بینه فلیس لك بأخ من ۱۱۱- از ناتوانی رأی است ( و عجز تدبیر است ) فاسد گردانیدن برادران ( و آنها را از خود دور ساختن ) . ۱۱۲- چه بسیار است برادران نزد کاسه‌ها ( و در وقت استفاده ) و کمند آنها در وقت حوادث روزگار ( و در نزد حاجت و نیاز ) . ۱۱۳- هیچ قوم و قبیله‌ای در غیر راه خدای سبحان برادری نکرده‌اند مگر آنکه برادریشان بر آنها نقصی است در روز عرض ( اعمال ) بر خدای سبحان . ۱۱۴- مرگ برادر کندن و یا بریدن بال و دست است ( زیرا قدرت انسان تا اندازه‌ای با برادر است علی الخصوص اگر واقعی باشد ) . ۱۱۵- نظام و رشته آدمیت و مردانگی نیکوئی برادری ، و نظام و رشته دین نیکوئی یقین است . ۱۱۶- از برادر خود بخاطر شکی که برای تو حاصل شود مبر و او را بعد از طلب خوشنودی ( و پوزش ) ترک مکن . ۱۱۷- هرگز حق برادرت را از جهت اعتماد بر آنچه میان تو و اوست ( از دوستی و برادری ) ضایع مکن پس برادر تو نخواهد بود کسی که حق او را ضایع کنی ص ۴۶ أضعت حقّه ۱۰۳۶۶ . ۱۱۸- لا تواخ من یستر مناقبک و ینشر مثالبک ۱۰۴۲۰ . ۱۱۹- لا تطلبن الإخاء عند أهل الجفاء و اطلبه عند أهل الحفاظ و الوفاء ۱۰۴۲۱ . ۱۲۰- لا خیر فیمن یهجر أخاه من غیر جرم ۱۰۷۴۱ . ۱۲۱- لا خیر فی أخ لا یوجب لك مثل الذی یوجب لنفسه ۱۰۸۹۱ . ۱۲۲- یغتنم مؤاخاة الأخیار ، و یجتنب مصاحبة الأشرار و الفجّار ۱۱۰۱۵ . ۱۲۳- إیّاک و مصادقه الكذاب ، فإنّه یقرّب علیک البعید ، و یبعّد علیک القریب ۲۶۵۰ . ( و دوستی و برادری او باقی نخواهد ماند ) . ۱۱۸- برادری مکن با کسی که مناقب تو را بیوشاند و عیبهات را انتشار دهد . ۱۱۹- هرگز برادری را در نزد اهل ستم طلب مکن و آن را در نزد اهل حفاظ ( نگهداری ) و وفا طلب نما . ۱۲۰- خیری نیست در کسی که از برادر خود بدون جرم و گناهی کنار می‌کشد و می‌برد .

### قسمت سوم

۱۲۱- خیری نیست در برادری که برای تو واجب نگرداند مثل آنچه برای نفس خود لازم می‌دارد ( از قبیل احترام و اقدام برای مطالب ضروری و امثال آن ) . ۱۲۲- برادری نیکان مغتنم و مصاحبت بدان و گنهکاران اجتناب می‌شود ( یعنی باید آن مغتنم شمرده شده و از این اجتناب شود ) . ۱۲۳- بر تو باد بدوری از دوستی کردن بسیار دروغگو ، زیرا که او بر تو دور را نزدیک کرده ، و نزدیک را دور می‌سازد ، و بالأخره تو را بیچاره می‌سازد . ص ۴۷ ۱۲۴- إیّاک أن تخرج صديقک إخراجا یخرجه عن موّدتک و استبق له من انسک موضعا یثق بالرجوع إلیه ۲۶۸۷ . ۱۲۵- إیّاک أن توحش موادک وحشه

تفضی به إلی اختیاره البعد عنک ، و إثارة الفرقه ۲۶۸۹ . ۱۲۶- إِيَّاكَ وَ صَحْبَهُ مِنْ أَهْلَاكَ ، وَ أَغْرَاكَ ، فَإِنَّهُ يَخْذُلُكَ وَ يُوْبِقُكَ ۲۶۹۲ . ۱۲۷- إِيَّاكَ وَ مَصَاحِبَهُ أَهْلَ الْفُسُوقِ ، فَإِنَّ الرِّضَايَ بِفَعْلٍ قَوْمٍ كَالدَّخْلِ مَعَهُمْ ۲۷۰۲ . ۱۲۸- إِيَّاكُمْ وَ مَصَادَقَهُ الْفَاجِرَ ، فَإِنَّهُ يَبِيعُ مَصَادَقَهُ بِالثَّانَةِ الْمُحْتَفَرِ ۲۷۳۸ . ۱۲۹- أَكْثَرَ الصَّيْلَاحِ وَ الصَّوَابِ فِي صَحْبَةِ أُولَى التَّهْيِ وَ الْأَلْبَابِ ۳۱۲۹ . ۱۲۴- بِرِ حَذَرٍ بَاشَ مِنْ أَيْنَ كِه دُوسْتِ رَا بِیرون كُنِی بِیرون كُردنی كِه او رَا از دُوسْتِی بِیرون سَازد ، وَ از انس وَ پیوند خود برای او جانی رَا باقی بگذار كِه به بازگشت تو اعتماد نماید . ۱۲۵- بِرِ تَو بَادِ بِه دُورِی از این كِه دُوسْتِی كُننده خود رَا بِرمانی رماندنی كِه او رَا بكشانند بِه سَوی این كِه اختیار كند دُورِی وَ جدائی از تو رَا . ۱۲۶- بِرِ تَو بَادِ بِه دُورِی از رفاقت كُسی كِه تو رَا غافل گرداند وَ فریب دهد زیرا كِه او تو رَا خوار نموده وَ به هلاكت می‌اندازد . ۱۲۷- بِرِ حَذَرٍ بَاشَ از رفاقت اهل فسوق ( گنهكاران ) ، زیرا كِه راضی بِه عمل دسته‌ای مانند داخل با آنهاست ( یعنی او هم مورد خشم وَ غضب الهی قرار خواهد گرفت ) . ۱۲۸- دُورِی كُنید از دُوسْتِی كردن با گنهكار ، زیرا كِه دُوسْتِ خود رَا به چیز اندك یا زبون وَ پست یا بی‌مزه می‌فروشد . ۱۲۹- صَلَاح وَ دُوسْتِی بِیشتر در همراهی صاحبان عقل است . ص ۴۸ . ۱۳۰- أَحْسَنُ الشَّيْمِ إِكْرَامُ الْمَصَاحِبِ ، وَ إِسْعَافُ الطَّالِبِ ۳۲۲۴ . ۱۳۱- أَشْرَفُ الشَّيْمِ رِعَايَةُ الْوَدِّ ، وَ أَحْسَنُ الْهَمِّ إِجْزَاءُ الْوَعْدِ ۳۳۲۸ . ۱۳۲- مِنْ دَعَاكَ إِلَى الدَّارِ الْبَاقِيَةِ ، وَ أَعَانِكَ عَلَى الْعَمَلِ لَهَا ، فَهُوَ الصَّدِيقُ الشَّفِيقُ ۸۷۷۵ . ۱۳۳- الرَّفِيقُ فِي دُنْيَاكَ كَالرَّفِيقِ فِي دِينِهِ ۱۸۱۶ . ۱۳۴- سَلْ ( عَنْ ) الرَّفِيقِ قَبْلَ الطَّرِيقِ ۵۵۹۶ . ۱۳۵- لَا يَحُولُ الصَّيْدُ قَبْلَ الصَّيْدُوقِ عَنْ الْمَوَدَّةِ وَ إِنَّ جَفَى ۱۰۸۲۴ . ۱۳۶- اَحْمَلْ نَفْسَكَ مَعَ أَخِيكَ عِنْدَ صَرْمِهِ عَلَى الصَّيْلَةِ وَ عِنْدَ صُدُودِهِ عَلَى اللَّطْفِ وَ الْمَقَارَبَةِ ، وَ عِنْدَ تَبَاعُدِهِ عَلَى الدَّنْوِ ، وَ عِنْدَ جَرْمِهِ عَلَى الْعَذْرِ حَتَّى ۱۳۰- نِيكَوْتَرِينَ خَوِيهَا كِرَامِي دَاشْتَن مَصَاحِبِ وَ رَفِيقِ ، وَ بِرِ آوَرْدَن حَاجَتِ طَلَبِ كُننده است . ۱۳۱- بِرْتَرِينَ خَصْلَتِهَا رِعَايَتِ دُوسْتِی ، وَ بِهْتَرِينَ هَمَّتِهَا وَ اَنْدِيشَه‌ها وَفا نمودن بِه وعده است . ۱۳۲- هَر كِه تو رَا بِه سَوی سَرای پابنده ( آخرت ) خوانده وَ تو رَا بِر عمل برای آن یاری نماید پس اوست رَفِيقِ شَفِيقِ ( دُوسْتِ مِهْرَبان ) . ۱۳۳- رَفِيقِ در دُنْيَاشِ هَمچُونِ رَفِيقِ در دِینِ اوست . ۱۳۴- قَبْلَ از رَاه سَفَرِ از رَفِيقِ سَؤالِ كُنْ ( یعنی آدمی در سَفَرِ اولِ باید رَفِيقِ خُوبِ اِنْتِخابِ نماید آن گاه بِه سَفَرِ رود ، یا در حقِ رَفِيقِاِیِ هَمسَفَرِ تَحْقِيقِ كند آن گاه بِه سَفَرِ رود ) . ۱۳۵- دُوسْتِ بِسیارِ رَاسْتُگُو ، از دُوسْتِی بِرِخُواهدِ گشتِ هَر چَندِ به او جَفا شود . ۱۳۶- نَفْسِ خود رَا با بِرادرِ خود در وقتِ بِریدنِ او بِرِ صِلَه ، وَ در نزدِ اِعْراضِ وَ رُوگَرانیدنش بِرِ لُطْفِ وَ نَزْدِیكِی ، وَ در زَمَانِ دُورِیِ نمودنِ او بِرِ نَزْدِیكِ شدن ، وَ در ص ۴۹ كَأَنَّكَ لَهُ عَبْدٌ ، وَ كَأَنَّهُ ذُو نِعْمَةٍ عَلَيْكَ ، وَ إِيَّاكَ أَنْ تَضَعَ ذَلِكَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ ، أَوْ تَفْعَلَهُ مَعَ غَيْرِ أَهْلِهِ ۲۴۵۲ . ۱۳۷- امْحُضْ أَخَاكَ النَّصِيحَةَ حَسَنَةً كَانَتْ أَوْ ( أُم ) قَبِيحَةً ۲۴۴۱ . ۱۳۸- اَحْمَلْ نَفْسَكَ عِنْدَ شِدَّةِ أَخِيكَ عَلَى اللَّيْنِ ، وَ عِنْدَ قَطِيعَتِهِ عَلَى الْوَصْلِ ، وَ عِنْدَ جُمُودِهِ عَلَى الْبَذْلِ ، وَ كُنْ لِلْمَذْيِ يَبْدُو مِنْهُ حُمُولًا وَ لَهُ وَصُولًا ۲۴۵۰ . ۱۳۹- اخْتَرِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ جَدِيدَهُ ، وَ مِنْ الْإِخْوَانِ أَقْدَمَهُمْ ۲۴۶۲ . ۱۴۰- اجْتَنِبْ مَصَاحِبَةَ الْكَذَّابِ ، فَإِنْ اضْطُرَّ إِلَى هَلَاكِ تَصَدَّقْ ، وَ لَا تَعْلَمْ أَنَّكَ تَكْذِبُهُ ، فَإِنَّهُ يَنْتَقِلُ عَنْ وَدَّكَ وَ لَا يَنْتَقِلُ عَنْ طَبْعِهِ ۲۴۱۶ . وقت گناهش بِرِ مَعذورِ داشتنِ وادار كُنْ ، بِه طُورِی كِه گُویَا تو برای او بنده ، وَ او بِرِ تو صَاحِبِ نِعْمَتِی است ، وَ بِرِ حَذَرِ بَاشَ از این كِه این طَریقَه رَا در غَیرِ جَایشِ ، یا آن رَا با غَیرِ اهلش اِنْجَامِ دهی . «عَنْ الْمَرْءِ لَا تَسْأَلُ وَ سَلْ عَنْ قَرِينِهِ فَكُلَّ قَرِينٍ بِالْمَقَارَنِ تَقْتَدِي» تو اولِ بگو با كِیَانِ زیستی پس آنگَه بگویم كِه تو کیستی ۱۳۷- خَالِصَانَه بِرادرِ خود رَا نَصِیحتِ كُنْ خواه نیکو باشد آن نَصِیحتِ وَ خواه زشت ( یعنی چه با لُطْفِ وَ مِهْرَبانی وَ چه با دُشْتی وَ تَعَدیِ گفته شود ) . ۱۳۸- نَفْسِ خود رَا در وقتِ سَخْتِیِ وَ دُشْتیِ بِرادرْتِ بِرِ نِرمیِ وَ مِهْرَبانی ، وَ در نزدِ بِریدنش بِرِ وَصْلِ وَ پیوند ، وَ در زَمَانِ خَشْكِیِ بِخَلِ او بِرِ بَذْلِ وَ بَخْشِشِ وادار نما ، وَ برای آنچه از او از بدِ سَلُوكِیِ آشكار می‌گردد تَحْمِلِ كُننده ، وَ پیوند كُننده بَاشَ . ۱۳۹- از هَر چیزِ تَازَه‌اش رَا ، وَ از بِرادرانِ قَدِیمی‌ترِ آنانِ رَا اِختِیارِ نما . ۱۴۰- از رفاقتِ وَ همراهیِ بِسیارِ دُروغگو دُورِیِ نما ، وَ اِگر از هَمراهیِ با آن مَضْطَرِ شدیِ او رَا تَصْدِیقِ مَكُنْ ، وَ اِعْلَامِ مَكُنْ او رَا كِه تو تَكْذِیبِ او می‌كنی ، زیرا او ص ۵۰ ۱۴۱- اِبْذُلْ لَصَدِيقِكَ كُلَّ الْمَوَدَّةِ ، وَ لَا تَبْذُلْ لَهُ كُلَّ الطَّمَأْنِينَةِ وَ اَعْطِهِ مِنْ نَفْسِكَ كُلَّ الْمَوَاسَاةِ ، وَ لَا تَقْصُصْ إِلَيْهِ بِكُلِّ أَسْرَارِكَ ۲۴۶۳ . ۱۴۲- فَقَدْ الْإِخْوَانُ مُوَهِّیِ الْجِلْدِ ۶۵۴۳ . ۱۴۳- لَيْسَ لَكَ بَأَخٍ ، مِنْ اِحْتَجَّتْ إِلَى مَدَارَاتِهِ ۷۵۰۳ . ۱۴۴- لَيْسَ بِرَفِيقِ مُحَمَّدٍ الطَّرِيقَةُ مِنْ أَحْوَجِ صَاحِبِهِ إِلَى

مماراته ۷۵۰۴. ۱۴۵- لیس لك بأخ من أحوجك إلى حاكم بينك و بينه ۷۵۰۵. ۱۴۶- جمال الاخوة إحسان العشرة ، و المواساة مع العسرة ۴۷۹۳. از دوستی تو بر می گردد ، و از خوی خود بر نخواهد گشت . ۱۴۱- برای دوست خود همه دوستیت را بکار بر ، و برای او همه آرام و طمأنینه را بکار میر ، ( که در حوائج او قرار را از دست دهی ) و باو از نفس خود تمام مواسات و برابری را ببخش ، و به او همه اسرار خود را مگوی ، که گفتن اسرار گر چه به دوست باشد زیان بسیار آورد ، و امکان دارد اگر زمانی دوست دشمن شود ، کم ظرفیت باشد اسرار تو را فاش نماید . ۱۴۲- از دست دادن برادران سست کننده سختی و چابکی است . ۱۴۳- برادر تو نیست کسی که تو محتاج به مدارای او باشی . ۱۴۴- رفیق خوش رفتاری نیست کسی که همراه خود را محتاج جدال با خود سازد . ۱۴۵- برادر تو نیست کسی که تو را به سوی حاکمی که میان تو و او حکم کند محتاج سازد ( بلکه برادر آنست که خود فصل خصومت کند زیرا غرض روشن شدن واقع است ) . ۱۴۶- زیبایی و حسن برادری حسن معاشرت و مواسات با تنگی حال است ( یعنی در عین احتیاج و درماندگی آدمی احسان نموده و دیگری را با خود برابر داند ) . ص ۵۱ ۱۴۷- حسن الإخاء یجزل الأجر و یجمل الثناء ۴۸۲۸ . ۱۴۸- خیر الإخوان أقلهم مصانعاً فی النصیحة ۴۹۷۸ . ۱۴۹- خیر الإخوان من لا یحوج إخوانه إلی سواه ۴۹۸۵ . ۱۵۰- خیر إخوانک من عتفک فی طاعة الله ۴۹۸۶ . ۱۵۱- خیر إخوانک من واساک ، و خیر منه من کفاک ، و إن احتاج إلیک أعفاک ۴۹۸۸ . ۱۵۲- خیر الإخوان من لم یکن علی إخوانه مستقصیا ۴۹۹۷ . ۱۵۳- خیر إخوانک من کثر إغصابه لک فی الحق ۵۰۰۹ . ۱۴۷- نیکوئی برادری اجر را عظیم گردانده ، و ستایش را نیکو می گرداند . ۱۴۸- بهترین برادران کمترین آنهاست از نظر مدهانه و سستی در نصیحت ( یعنی برادر نباید در نصیحت برادران خود سستی کند ) . ۱۴۹- بهترین برادران کسی است که برادران خود را به غیر خویش محتاج نگرداند ( یعنی خود متکفل امور آنان شود ) . ۱۵۰- بهترین برادران کسی است که تو را در طاعت خدا سختی کند ( یعنی تو را شبیه اجبار وادار بر اطاعت کند ) . ۱۵۱- بهترین برادران کسی است که با تو مساوات برقرار سازد و مواسات کند ، و از او بهتر کسی است که تو را کفایت نماید ( یعنی هر چه نیاز داری بر آورد ) و چون به تو محتاج گردد معافت دارد ( یعنی از تو چیزی نخواهد مبادا قدرت نداشته باشی از او شرم نمائی ) . ۱۵۲- بهترین برادران کسی است که بر برادران خود مستقصی و به نهایت رساننده نباشد ( یعنی سخت گیری در رعایت حقوق خویش ننماید و کم توقع باشد ) . ۱۵۳- بهترین برادران تو کسی است که تو را در حق ( و اجراء آن ) بسیار به خشم آورد . ص ۵۲ ۱۵۴- الصّديق أفضل الذّخیرین ۱۶۶۹ . ۱۵۵- الصّديق أفضل العدّتين ۱۶۹۱ . ۱۵۶- الصّديق أفضل عدّه و أبقى مودّه ۱۷۲۶ . ۱۵۷- الصّديق إنسان هو أنت إلّا أنّه غیرک ۱۸۵۶ . ۱۵۸- الصّديق الصّيدوق من نصحك فی عيبك و حفظك فی غيبك و آثرک علی نفسه ۱۹۰۴ . ۱۵۹- الحازم من تخیر لخلته فإنّ المرء یوزن بخليله ۲۰۲۶ . ۱۶۰- الأصدقاء نفس واحدة فی جسوم متفرقة ۲۰۵۹ . ۱۶۱- الصّديق من کان ناهیا عن الظلم و العدوان معینا علی البرّ و الإحسان ۲۰۷۸ . ۱۵۴- دوست افزونترین دو ذخیره است . ۱۵۵- دوست بالا-ترین دو عدّه است ( یعنی چیزی که انسان برای خود مهیا کرده که در وقت نیاز بکار برد ) . ۱۵۶- دوست برترین عدّه ( چیزی که مهیا کند برای خود در وقت حاجت ) و پاینده تر است از جهت دوستی . ۱۵۷- دوست انسانی است که او توئی جز این که او غیرتست . ۱۵۸- دوست راستگو کسی است که در عیبت تو را نصیحت کند و تو را در غیبت حفظ نموده و بر نفس خویش برگزیند . ۱۵۹- دور اندیش کسی است که برای دوستی خود برگزیند و انتخاب کند زیرا مرد به دوستش سنجیده می شود . ۱۶۰- دوستان یک روحند در بدنهای متفرق . ۱۶۱- دوست کسی است که آدمی را منع کننده باشد از ستم و دشمنی یاری کننده باشد بر نیکوئی و بخشش . ص ۵۳ ۱۶۲- اصحب من لا تراه إلّا و کأنّه لا غناء به عنک ، و إن أسأت إلیه أحسن إلیک و کأنّه المسیء ۲۳۹۷ . ۱۶۳- من لا ( أخا ) إخوان له لا خیر فیہ ۸۰۸۷ . ۱۶۴- من جانب الإخوان علی کلّ ذنب قلّ أصد قاؤه ۸۱۶۶ . ۱۶۵- من استفسد صديقه نقص من عدده ۸۲۳۱ . ۱۶۶- من صحب الأشرار لم یسلم ۸۲۴۲ . ۱۶۷- من اهتّم بک فهو صديقک ۸۲۶۳ . ۱۶۸- من أحسن المصاحبة کثر أصحابه ۸۳۴۱ . ۱۶۹- من جالس الجهال فليستعدّ للقليل و القال ۸۵۰۵ . ۱۶۲- با کسی یار شو که تو او را نمی بینی مگر چنین که گویا او را بی نیازی از تو نبوده ، و

اگر به سوی او بدی کردی به تو احسان نماید، و گویا او گنهکار است. ۱۶۳- هر که برای او برادری نیست یا برادری نباشد خیری در او نخواهد بود (چون دارای اخلاق اسلامی نمی‌باشد). ۱۶۴- هر که از برادران خود برای هر گناهی دوری نماید دوستانش کم خواهد شد. ۱۶۵- هر که دوست خود را (با گفتار و رفتار خود) فاسد نماید از عدد خود کم کند. ۱۶۶- هر که با بدان مصاحبت و رفاقت کند سالم نخواهد ماند. ۱۶۷- هر که در باره تو اهتمام ورزد (و بی تفاوت نباشد) او دوست تست. ۱۶۸- هر که مصاحبت و رفاقت او نیکو باشد یارانش بسیار گردد. ۱۶۹- هر که با نادانها مجالست و همنشینی کند پس باید آماده قیل و قال و سخنان پوچ و بی‌ارزش گردد. ص ۵۴ ۱۷۰- من لم يتعاهد مواده فقد ضيع الصديق ۸۵۵۰. ۱۷۱- من استقصى على صديقه انقطعت مودته ۸۵۸۲. ۱۷۲- من استخف بمواليه استنقل وطأه معاديه ۸۶۷۶. ۱۷۳- على التواخي في الله تخلص المحبة ۶۱۹۱. ۱۷۴- عند نزول الشدائد يجزب حفاظ الإخوان ۶۲۰۵. ۱۷۵- عند زوال القدرة يتبين الصديق من العدو ۶۲۱۴. ۱۷۶- عجب لمن يرغب في التكثر من الأصحاب كيف لا يصحب العلماء الأتباء الأتقياء الذين يغنم فضائلهم و تهديه علومهم و تزينه صحبتهم ۶۲۷۷. ۱۷۰- هر که دوست دارنده خود را تفقد (و جستجوی حالش را) ننماید در حقیقت دوست را ضایع نموده است. ۱۷۱- هر که بر دوست خود خرده‌گیری کند دوستیش بریده شود. ۱۷۲- هر که دوستانش را سبک شمارد لگد مال و پایمال کردن دشمنان خود را سنگین و گران گرداند (یعنی نتواند دشمن را پایمال کند و آن را دشوار داند چون بی‌یار است). ۱۷۳- با برادری در راه خدا دوستی خالص خواهد ماند. ۱۷۴- در نزد فرود آمدن سختی‌ها نگاهداری برادران آزمایش می‌گردد (یعنی ثابت بودن برادری و سستی و ادامه دوستی در روز تنگ معلوم می‌گردد). ۱۷۵- در هنگام زوال قدرت دوست از دشمن تشخیص داده می‌شود. ۱۷۶- عجب دارم از کسی که در بسیاری یاران و مصاحبان رغبت دارد چگونه با علماء عاقل با تقوا کسانی که از فضائل آنها سود می‌برد و علومشان او را رهبری می‌کند و صحبت و همراهی آنها او را زینت می‌بخشد مصاحبت و رفاقت نمی‌نماید. ص ۵۵ ۱۷۷- فی کل صفة اختیار ۶۴۶۲. ۱۷۸- فی الشدة يختبر الصديق ۶۴۷۲. ۱۷۹- فی الضيق يتبين حسن مواساة الرفيق ۶۴۷۳. ۱۸۰- فی حسن المصاحبة يرغب الرفاق ۶۵۱۴. ۱۸۱- إياك أن تغفل عن حق أخيك، اتكالا على واجب حقك عليه، فإن لأخيك عليك من الحق مثل الذي لك عليه ۲۶۸۶. ۱۸۲- إياك أن تهمل حق أخيك اتكالا على ما بينك وبينه فليس لك بأخ من أضعت حقه ۲۶۸۸. ۱۸۳- أفضل العدد ثقات الإخوان ۳۰۲۴. ۱۷۷- در هر صحبت و رفاقتی برگزیدنی است (که باید آدمی خوب آن را برگزیند) و یا آزمایشی است که تا خوبی و بدی و امانت و خیانت او ظاهر گردد. ۱۷۸- در سختی دوست آزمایش می‌شود (و گرنه همه در وسعت اظهار دوستی خواهند کرد). ۱۷۹- در تنگی نیکوئی مواسات (بخشش و عطا چه در حال احتیاج خود یا عدم احتیاج) رفیق ظاهر می‌شود.

### قسمت چهارم

۱۸۰- در نیکوئی مصاحبت و رفاقت رفیقان رغبت می‌نمایند. ۱۸۱- بر تو باد به دوری از این که از حق برادرت غافل شوی از جهت اعتماد بر وجوب حق تو بر او (یعنی به این جهت که تو بر او حقی داری) زیرا حق برادرت بر تو مثل حق تست. ۱۸۲- بر تو باد به دوری از این که مهمل گذاشته و واگذاری حق برادرت را به سبب اعتماد بر آنچه میان تو و اوست، پس برادر تو نیست کسی که حق او را ضایع کنی. ۱۸۳- افزونترین آماده شده‌ها (برای روز تنگی و نیاز) برادرانی است که اعتماد ص ۵۶ ۱۸۴- أفضل العدد أخ و فئ و شقيق زكي ۳۱۶۱. ۱۸۵- أصدق الإخوان مودة أفضلهم لإخوانه في السراء والضراء مواساة ۳۲۳۸. ۱۸۶- أبعد الناس سفرا من كان سفره في ابتغاء أخ صالح ۳۲۸۸. ۱۸۷- إن أخاك حقاً من غفر زلتك، و سدّ خلتك و قبل عذرک، و ستر عورتک، و نفی و جلک، و حقّ أملك ۳۶۴۵. ۱۸۸- لا تصحب من فاته العقل، و لا تصطنع من خانه الأصل، فإن من لا عقل له يضرّك من حيث يرى أنه ينفعك، و من لا أصل له يسيء إلى من يحسن إليه ۱۰۳۸۳. بر ایشان باشد. ۱۸۴- افزونترین ذخیره و

نیرو برادر وفادار، و دوست پاکیزه است. ۱۸۵- راست‌ترین برادران از جهت دوستی افزون‌ترین آنهاست برای برادرانش در شادی و سختی بحسب مواسات. ۱۸۶- دورترین مردم بحسب سفر کسی است که سفر او در طلب نمودن برادر شایسته باشد. ۱۸۷- براستی که برادر بحق تو کسی است که لغزش تو را بخشیده، و حاجت را سد کرده (یعنی تو را محتاج نگذارد) و عذر تو را پذیرفته، و عورت و پنهانی تو را پوشانده، و ترست را زائل کرده، و امید تو را ثابت دارد (یعنی هر چه به او امیدوار باشی بجا آورد). ۱۸۸- رفاقت و مصاحبت مکن با کسی که فوت شده او را عقل (و عقلی برای او تصور نشود) و به کسی که او را اصل (شریف و نژاد خوب) خیانت کرده احسان مکن زیرا کسی که عقلی برای او نیست به تو زیان خواهد رسانید از جایی که گمان می‌کند به تو نفع می‌رساند و هر که اصلی برای او نیست به سوی کسی که احسان ص ۵۷ ۱۸۹- تصحب إلاً عاقلاً تقیاً، و لا تعاشر إلاً عالماً زکیاً، و لا تودع سرک إلاً مؤمناً وفیاً ۱۰۳۹۵. ۱۹۰- لا تصحب من یحفظ مساویک، و ینسی فضائلک و معالیک ۱۰۴۱۹. ۱۹۱- لا تحلو مصاحبه غیر اریب ۱۰۵۹۸. ۱۹۲- لا یصحب الأبرار إلاً نظراًؤهم ۱۰۶۰۴. ۱۹۳- لا یأمن مجالسوا الأشرار غوائل البلاء ۱۰۸۲۳. ۱۹۴- الإخوان جلاء الهموم و الأحزان ۲۱۱۹. ۱۹۵- أطع أ خاک و إن عصاک، و صله و إن جفاک ۲۲۶۷. ۱۹۶- اصحب أ خا التقی و الدین تسلّم، و استر شده تغم ۲۳۳۴. به سوی او می‌نماید بدی می‌کند. ۱۸۹- مصاحبت مکن مگر با عاقل پرهیزکار و آمیزش مکن مگر با عالم پاکیزه و سرت را مسپار مگر به مؤمن وفا کننده. ۱۹۰- رفاقت و مصاحبت مکن با کسی که بدیهای تو را حفظ کرده و بخاطر نگاه می‌دارد، و فضائل و مناقب تو را فراموش می‌نماید. ۱۹۱- شیرین نیست مصاحبت غیر عاقل (چون رفتارش غیر انسانی است). ۱۹۲- مصاحبت نمی‌کنند نیکو کاران مگر به نظائر خود، و یا با نیکو کاران مصاحبت نخواهند نمود مگر نظائر آنها. ۱۹۳- همنشینان بدان ایمن نخواهند بود از مصیبت‌های بلاء. ۱۹۴- برادران پردازگر غمها و اندوههایند. ۱۹۵- برادر خود را اطاعت نما گر چه او تو را نافرمانی کند، و به او به پیوند گر چه او جفا نماید و از تو ببرد. ۱۹۶- با برادر پرهیزکار یا خویشان دار و دیندار خود رفاقت کن تا سالم ص ۵۸ ۱۹۷- أحب فی الله من یجاهدک علی صلاح دین، و یکسیک (یکسبک) حسن یقین ۲۳۵۸. ۱۹۸- ارفق یاخوانک، و اکفهم غرب لسانک، و أجر علیهم سبب إحسانک ۲۳۸۱. ۱۹۹- ابدل لصدیقک نصحک، و لمعارفک معونتک، و لکافئه الناس بشرک ۲۴۶۶. ۲۰۰- احذر مصاحبه کلّ من یقبل رأیه، و ینکر عمله، فإنّ الصّاحب معتبر بصاحبه ۲۵۹۸. ۲۰۱- احذر مجالسه قرین السوء فإنّه یهلک مقارنه، و یردی مصاحبه ۲۵۹۹. ۲۰۲- لا تؤثر دنیا علی شریف ۱۰۱۶۰. باشی، و از او راه درست را طلب نما تا غنیمت بری. ۱۹۷- در راه خدا دوست دار کسی را که بر سر امری که صلاح تو در آن باشد با تو می‌جنگد، و به تو نیکوئی یقین را بپوشاند یا فراهم آورد. ۱۹۸- با برادران خود نرمی کن، و از آنان تندی زبانت را نگاهدار، و بر آنها بخشش احسان خود را روان ساز. ۱۹۹- از برای دوست خود صاف بودن یا نصیحت و پند دادن، و برای آشنایان خود یاری و امداد، و برای توده مردم گشاده روئی خود را بکار بر و عطا نما. ۲۰۰- از رفاقت کسی که رأی او پذیرفته، و عملش ناخوش آیند است دوری نما، زیرا که رفیق برفیقش معتبر می‌شود. ۲۰۱- از هم نشینی و رفاقت هم نشین بد دوری کن، زیرا که همنشین خود را به هلاکت انداخته، و همراه خویش را پست مرتبه یا به نابودی خواهد کشانید. ۲۰۲- پستی را بر شریفی مگزین (بلکه در مصاحبت پیوسته برتر و بلند مرتبه ص ۵۹ ۲۰۳- لا تصحب من لا عقل له ۱۰۱۶۵. ۲۰۴- لا تصحب المائق فیزین لک فعله، و یودّ أنّک مثله ۱۰۳۰۸. ۲۰۵- لا تصحب أبناء الدّنیاء فإنّک إن أقلت استقلوک و إن أكثرت حسدوک ۱۰۱۲۲. ۲۰۶- لا تكثرن صحبة اللّیم، فإنّه إن صحبتک نعمه حسدک، و إن طرقتک نائبة قذفک ۱۰۳۴۱. ۲۰۷- لا تستکثرن من إخوان الدّنیاء، فإنّک إن عجزت عنهم تحوّلوا أعداء، و إنّ مثلهم کمثل النّار کثیرها یحرق و قلیلها ینفع ۱۰۳۸۱. ۲۰۸- کن بالوحده آنس منک بقرناء السوء ۷۱۵۲. تر را اختیار نما). ۲۰۳- با کسی که عقلی برای او نیست مصاحبت مکن. ۲۰۴- با احمق مصاحبت مکن پس کار خود را برای تو زینت بخشیده و دوست دارد که تو هم مانند او باشی. ۲۰۵- با پسران دنیا مصاحبت مکن زیرا که اگر بی چیز باشی تو را کم شمارند و اگر مال بسیار داشته باشی به تو حسد برند. ۲۰۶- با لئیم مصاحبت بسیار مکن زیرا اگر نعمتی تو را همراه



گردد بر تو رشک برد و اگر مصیبتی بر تو وارد شود تو را دشنام دهد و یا ترک مصاحبت کند . ۲۰۷- هرگز ( برای رفاقت و دوستی ) از برادران دنیا بسیار مگیر زیرا که تو اگر از آنها ناتوان گردی ( که نتوانی به آنها خدمت کنی ) دشمنان تو گردند و براستی که مثل آنان مانند آتش است بسیار آن می‌سوزاند و اندک آن سود رساند ( چون علی ای حال بشر اجتماعی است ، ناچار خواهد بود که با کمی بسازد و از آنان کمک خواهد ) . ۲۰۸- به تنهایی مأنوس تر باش تا به همراهان بد . ص ۶۰ ۲۰۹- کن بعدوك العاقل أوثق منك بصديقك الجاهل ۷۱۷۸ . ۲۱۰- كلما طالت الصَّحبة تأكدت الحرمة ۷۲۰۶ . ۲۱۱- لكل شيء آفة و آفة الخير ( الخیر ) قرین السوء ۷۳۰۳ . ۲۱۲- لكل شيء نكد و نكد العمر مقارنهُ العدو ۷۳۰۴ . ۲۱۳- ليس من خالط الأشرار بذی معقول ۷۵۱۳ . ۲۱۴- ليس شيء أدعى لخیر و أنجی من شرٍّ من صحبة الأخیار ۷۵۱۸ . ۲۱۵- من صاحب العقلاء وقر ۷۸۷۶ . ۲۱۶- احذر مصاحبة الفساق و الفجار و المجاهرین بمعاصی ۲۰۹- به دشمن عاقل اعتماد کننده تر باش تا به دوست کم عقل یا نادان ( چون ضرر دشمن عاقل کمتر از ضرر دوست نادان و یا کم عقل است ) . ۲۱۰- هر اندازه مصاحبت ( و همراهی دوست ) به درازائی کشد حرمت ( مصاحبت ) محکم تر ( و زیاده تر ) گردد . ۲۱۱- برای هر چیزی آفتی است و آفت خوبی ( یا آفت صاحب خیر ) همنشین بد است . ۲۱۲- برای هر چیزی سختی و دشواریست ، و سختی و دشواری عمر همنشینی با دشمن است . ۲۱۳- کسی که با بدان آمیزش نماید از صاحبان معقول نیست ( یعنی از کسانی نیست که عقلش را در آن بکار برده باشد ) . ۲۱۴- چیزی خواننده تر بسوی خیر ( خوبی ) و رستگاری بخشنده تر از بدی ، از همنشینی با نیکان نیست . ۲۱۵- هر که با خردمندان مصاحبت و رفاقت نماید توقیر و احترام شود . ۲۱۶- از رفاقت و همنشینی با فساق و فجار و آشکار کننده‌های معاصی خدا ص ۶۱ الله ۲۶۰۱ . ۲۱۷- احذر مجالسة الجاهل ، كما تأمن من مصاحبة العاقل ۲۶۰۶ . ۲۱۸- إياك و مصاحبة الفساق ، فإنَّ الشرَّ بالشرِّ يلحق ۲۶۴۰ . ۲۱۹- إياك أن تخذع عن صديقك ، أو تغلب عن عدوك ۲۶۴۴ . ۲۲۰- إياك و مصادقة الأحق ، فإنه يريد أن ينفعك فيضرك ۲۶۴۵ . ۲۲۱- إياك و مصادقة البخيل ، فإنه يقعد عنك ( بك ) أحوج ما تكون إليه ۲۶۴۶ . ۲۲۲- إياك و مصاحبة الأشرار ، فإنهم يمتون عليك بالسلامة منهم ۳۶۴۸ . دوری نما . ۲۱۷- از همنشینی غیر عاقل دوری نما ، چنانکه از هم نشینی و رفاقت عاقل ایمن خواهی بود . ۲۱۸- بر تو باد بدوری از همنشینی فاسقها زیرا که بد به بد می‌پیوندد . ۲۱۹- بر تو باد به دوری از این که از جانب دوست خود فریب خورده ، و از سوی دشمنت مغلوب شوی ( یعنی باید حواس خود را جمع کرد ، و بگونه‌ای سلوک نمود که نه از دوست فریب خورده ، و نه دشمن آدمی را مغلوب سازد ) . ۲۲۰- بر تو باد به دوری از دوستی با احق و کم عقل ، زیرا که او می‌خواهد به تو نفع برساند ، به تو زیان می‌رساند . ۲۲۱- بر تو باد به دوری از دوستی کردن با بخیل ، چون که او تو را می‌نشانند ، ( و یا می‌نشینند به عوض یاری ) ، و قیام نمی‌کند وقتی که محتاج‌ترین اوقات باشی بسوی او ، ( یعنی در آن وقت ترک دوستی کند که مبادا به کمک تو برخیزد ) . ۲۲۲- بر تو باد به دوری از همراهی با بدان ، زیرا که آنها به سبب سالم ماندن بر تو منت می‌گذارند . ص ۶۲ ۲۲۳- أخوك مواسيك في الشدة ۴۲۰ . ۲۲۴- إن اردت قطيعة أخيك فاستبق له من نفسك بقيّة يرجع إليها إن بدا له ذلك يوما ما ۳۷۲۰ . ۲۲۵- قدّم الاختبار و أجد الاستظهار في اختيار الإخوان و إلّا ألجأك الاضطرار إلى مقارنهُ الأشرار ۶۸۱۱ . ۲۲۶- كفى بالصَّحبة اختبارا ۷۰۳۴ . ۲۲۷- إن استنمت إلي و دودك فأحرز له من أمرك و استبق له من سرّك ما لعلّك أن تتدم عليه وقتا ما ۳۷۲۱ . ۲۲۳- برادر تو کسی است که تو را در سختی مواسات کند ( و تو را در آنچه دارد شریک گرداند ، چنانکه سعدی گوید : دوست آن باشد که گیرد دست دوست در پریشان حالی و درماندگی دوست مشمار آنکه در نعمت زند لاف یاری و برادر خواندگی ) ( ۲۲۴- اگر بریدن از برادر خود را خواهی ( و مایل باشی با او قطع رابطه کنی بالکل مبر ) برای او از طرف خود باقیمانده‌ای بگذار که اگر برای او یک روزی بدا حاصل شد که به آن برگردد امکان پذیر باشد . ۲۲۵- در گزینش برادران آزمایش را مقدم دار و نیکو احتیاط نما و گر نه اضطرار و ناچاری تو را به همراهی بدان مجبور سازد . ۲۲۶- برای آزمایش مردم کفایت میکند صحبت و رفاقت ( که بالاترین امتحان است ) . ۲۲۷- اگر به دوست خود آرام و اطمینان پیدا کردی ، پس برای او از امر خود نگه دار ، و از برای او از

سرت باقی بگذار ، بسا باشد بر آن یک وقتی پشیمان شوی ، ( یعنی نباید به دوست هر پنهانی و سرّی را گفت ، و او را همراه خود دانست ، چون ص ۶۳ ۲۲۸- ) إذا تأکد الإخاء سمح الثناء ۴۰۰۵ . ۲۲۹- إذا آخیت فأکرم حقّ الإخاء ۴۰۰۶ . ۲۳۰- إذا وثقت بمودّة أخیک فلا تبال متى لقیته و لقیک ۴۰۸۷ . ۲۳۱- من اتّخذ أخا بعد حسن الاختبار دامت صحبته و تأکدت مودّته ۸۹۲۱ . ۲۳۲- من لم یقدّم فی اتّخاذ الإخوان الاعتبار دفعه الاغترار إلى صحبة الفجار ۸۹۲۲ . ۲۳۳- من اتّخذ أخا من غیر اختبار ألجأ الاضطرار إلى مرافقة الأشرار ۸۹۲۳ . اعتباری به دوستی‌ها نخواهد بود . ۲۲۸- هر گاه برادری محکم گردد ستایش زشت خواهد گردید ، چون مدح و ثنا از بیگانگی حکایت کند . ۲۲۹- چون برادری کنی پس حق برادری را گرامی دار . ۲۳۰- هر گاه بدوستی برادر خود اعتماد پیدا نمودی و برادریتان محکم گردید پس باک مدار هر گاه او را ملاقات کردی و او تو را ملاقات نمود ، ( یعنی مقید نباش در برخورد ، چه با دلگرمی باشد یا دل سردی دیر ملاقات شود یا زود در وقت مناسب یا غیر آن ، اصل اعتماد واقعی و دوستی حقیقی است ) . ۲۳۱- هر که بعد از آزمایش نیکو برادری را فرا گیرد رفاقت و همراهی او پاینده بوده و دوستیش محکم خواهد شد . ۲۳۲- هر که در فرا گرفتن برادران اعتبار ( و آزمایش را ) جلو نیندازد ، فریب و مغروری او را بر رفاقت فاسق‌ها بیندازد . ۲۳۳- هر که برادری را بدون آزمایش فرا گیرد ، اضطرار او را بر رفاقت بدان مجبور سازد . ص ۶۴ ۲۳۴- الإخوان فی الله تعالی تدوم مودّتهم لدوام سببها ۱۷۹۵ . ۲۳۵- إخوان الصّدق زینة فی السّراء و عدّة فی الضّراء ۱۸۰۵ . ۲۳۶- الأخ المکتسب فی الله أقرب الأقرباء و أحّم من الأمّهات و الآباء ۱۸۴۵ . ۲۳۷- أخوک فی الله من هداک إلى رشاد ، و نهاک عن فساد ، و أعانک إلى إصلاح معاد ۱۹۱۸ . ۲۳۸- أخوک الصّیّدق من وقاک بنفسه ، و أثّرک علی ماله و ولده ، و عرّسه ۳۰۱۴ . ۲۳۹- قلیل من الإخوان من ینصف ۶۷۳۸ . ۲۴۰- قرین الشّوء شرّ قرین و داء اللّؤم داء دفین ۶۷۸۵ . ۲۴۱- قارن أهل الخیر تکن منهم ، و باین أهل الشّرّ تبین عنهم ۶۸۰۵ . ۲۳۴- برادران در راه خدای بلند مرتبه دوستی آنها همیشگی است به سبب دوام سبب آن . ۲۳۵- برادران راستی زینت و آرایشی‌اند در شادی و توشه‌اند در سختی . ۲۳۶- برادری که در راه خدا بدست آمده نزدیک‌ترین خویشان و خویش‌تر از مادران و پدران است . ۲۳۷- برادر تو در راه خدا کسی است که تو را براه راست هدایت کرده و از فساد نهی نماید و تو را بر اصلاح روز قیامت یاری کند .

### قسمت پنجم

۲۳۸- برادر دوست تو کسی است که بجهت حفظ تو خود را در معرض هلاکت انداخته ، و تو را بر مال و فرزند و زن خود مقدم دارد . ۲۳۹- اندکی هستند از برادران کسی که انصاف بکار برد . ۲۴۰- همنشین بد بدترین همنشین است و درد دناوت و ناکسی دردی است نهانی . ۲۴۱- با اهل خیر همراه باش تا از آنان باشی و از اهل شرّ جدا شو تا از آنها ص ۶۵ ۲۴۲- قدّم الاختبار فی اتّخاذ الإخوان ، فإنّ الاختبار معیار یفرق بین الأخیار و الأشرار ۶۸۱۰ . ۲۴۳- من رفق بمصاحبه وافقه ، و من أعنف به أخرجه و فارقه ۸۹۲۹ . ۲۴۴- من لم یرض من صدیقه إلّا بإیثاره علی نفسه دام سخطه ۸۹۷۶ . ۲۴۵- من کانت صحبته فی الله کانت صحبته کریمه و مودّته مستقیمه ۸۹۷۷ . ۲۴۶- من لم تکن مودّته فی الله فاحذره ، فإنّ مودّته لئیمه و صحبته مشومه ۸۹۷۸ . ۲۴۷- من لم یصحّبک معینا علی نفسک فصحبته و بال علیک إن علمت ۹۰۴۱ . جدا شوی . ۲۴۲- در فرا گرفتن برادران ( و دوستان ) آزمایش را مقدّم دارید زیرا که آزمایش معیار ( و سنگ محکی است که ) میان خوبان و بدان جدائی می‌افکند . ۲۴۳- هر که با رفیق و مصاحب خود نرمی نماید با او موافقت خواهد نمود و هر که با او درشتی نماید ( از رفاقت خود ) او را بیرون نموده و از او جدا شود . ۲۴۴- هر که از دوست خود خوشنود نگردد مگر بمقدم داشتن دوست او را بر نفس خود ( یعنی با وجود نیاز او را بر خود مقدم دارد ) خشمش دائم خواهد بود ( چون چنین اعمالی رنج آور است بعلاوه چنین دوستانی هم بسیار کم خواهند بود ) . ۲۴۵- هر که رفاقت و آمیزش او در راه خدا باشد مصاحب او گرامی ، و دوستیش مستقیم و راست خواهد بود . ۲۴۶- هر که دوستی او در راه خدا نباشد پس از او بر حذر باش زیرا که دوستیش پست و رفاقت او شوم خواهد بود . ۲۴۷- هر که تو را بر یاری نفست مصاحبیت و همراهی

نکند پس همراهی و ص ۶۶ ۲۴۸- من لم یحتمل زلل الصّیّدی مات وحیداً ۹۰۷۹ . ۲۴۹- من طلب صدیق صدق و فیما طلب ما لا یوجد ۹۰۸۵ . ۲۵۰- من دنت همّته فلا تصحبه ۹۰۸۶ . ۲۵۱- من لم تنفعک صداقته ضرّتک عداوته ۹۱۴۸ . ۲۵۲- من لم ینصحک فی صداقته فلا تعدّره ۹۱۵۱ . ۲۵۳- من شرائط الإیمان حسن مصاحبة الإخوان ۹۲۸۲ . ۲۵۴- من عدم العقل مصاحبة ذوی الجهل ۹۲۹۹ . ۲۵۵- لا تتخذنّ عدوّ صدیقک صدیقا فتعدای صدیقک ۱۰۳۴۲ . ۲۵۶- لا عیش لمن فارق أحبّته ۱۰۶۶۱ . رفاقت او بر تو و بال است اگر بدانی . ۲۴۸- هر که متحمل لغزشهای دوست نگردد تنها بمیرد ( چون همه او را تنها گذارند ) . ۲۴۹- هر که دوست راست با وفائی را طلب نماید چیزی را طلب نماید که یافت نمی‌شود . ۲۵۰- هر که همت او پست و دنی باشد با او مصاحبت مکن . ۲۵۱- هر که صداقت و دوستی او بتو سودی نرساند دشمنیش به تو ضرر خواهد رسانید . ۲۵۲- هر که در دوستیش با تو ناصاف باشد عذر او را نپذیر . ۲۵۳- از شرائط و کمال ایمان نیکوئی مصاحبت با برادران است . ۲۵۴- از نبود عقل رفاقت و مصاحبت صاحبان جهل و نادانی است . ۲۵۵- هرگز دشمن دوست را دوست مگیر پس با دوست خود دشمنی نمائی . ۲۵۶- نیست زندگانی برای کسی که از دوستان خود جدا شود . ص ۶۷ ۲۵۷- لا خیر فی صدیق ضنین ( ظنین ) ۱۰۷۱۱ . ۲۵۸- لا یكون الصّدیق صدیقا حتّی یحفظ أخاه فی غیبه و نکبته و وفاته ۱۰۸۲۱ . ۲۵۹- لا تقطع صدیقا و إن کفر ۱۰۱۹۶ . ۲۶۰- لا تثق بالصّیّدی قبل الخبرة ۱۰۲۵۷ . ۲۶۱- لا تعدّن صدیقا من لا یواسی بماله ۱۰۲۷۶ . ۲۶۲- لا تأمن صدیقک حتّی تختبره و کن من عدوّک علی أشدّ الحذر ۱۰۳۰۱ . ۲۶۳- من أحسن مصاحبة الإخوان استدام منهم الوصلة ۸۷۱۴ . ۲۶۴- من بصّرک عیبک و حفظک فی غیبک فهو الصّدیق ۲۵۷- خیری در دوست مّتهم یا بخیل نیست . ۲۵۸- دوست دوست نخواهد بود ، تا آنکه برادر خود را در غیاب و در رنج و سختی ، و وفات او نگهداری کند . ۲۵۹- از هیچ دوستی مبر هر چند که کفران ( حق دوستی ) کند . ۲۶۰- بر دوست پیش از آزمایش اعتماد مکن ( زیرا ممکن است منافق باشد ) . ۲۶۱- هرگز دوست مشمار کسی را که به مال خود مواسات نمی‌کند ( و دیگران را در مالش سهیم نمی‌پندارد ) . ۲۶۲- دوست خود را امین بدان تا آنکه او را آزمایش کنی و از دشمنت سخت بر حذر باش ( یعنی در باره او شدیداً احتیاط کن ) . ۲۶۳- هر که مصاحبت و رفاقت برادران را نیکو نماید ، پیوند با آنها را پاینده دارد . ۲۶۴- هر که تو را به عیبت بینا گرداند ، و در غیابت حفظ کند ، پس او دوست ص ۶۸ فاحفظه ۸۷۴۶ . ۲۶۵- من لا صدیق له لا ذخر له ۸۷۶۰ . ۲۶۶- من دعاک إلى الدّار الباقیة و أعانک علی العمل لها فهو الصّدیق الشّفیق ۸۷۷۵ . ۲۶۷- من سوء الاختیار صحبة الأشرار ۹۳۰۸ . ۲۶۸- ما تأکدت الحرمة بمثل المصاحبة و المجاورة ۹۵۲۸ .

## الأدب

۱- الأدب أحد الحسین ۱۶۲۱ . ۲- الأدب فی الإنسان كشجرة أصلها العقل ۲۰۰۴ . ۳- أشرف حسب حسن الأدب ۲۹۴۹ . است او را نگه دار . ۲۶۵- هر که برای او دوستی نیست ، ذخیره ( و نیروئی ) برای او نخواهد بود . ۲۶۶- هر که تو را بسوی سرای همیشگی ( آخرت ) بخواند و تو را بر عمل برای آن یاری کند ، او دوست مهربان ( یا دوستی که بر تو ترسد که در هلاکت افتی ) خواهد بود . ۲۶۷- از بدی اختیار ( و بدگزیدگی ) است مصاحبت با بدان . ۲۶۸- هیچ رعایت حرمت و احترامی مانند رفاقت ، و هم جواری نیست ( و لذا در روایات سفارش بسیار نسبت به هر دو شده است ) . ادب ۱- ادب یکی از دو حسب است . ۲- ادب در آدمی مانند درختی است که بیخ آن خرد است . ۳- بلندترین حسب نیکوئی ادب است . ص ۶۹ ۴- أفضل الأدب حفظ المروءة ۲۹۸۷ . ۵- أفضل الأدب ما بدأت به نفسک ۳۱۱۵ . ۶- أفضل الأدب أن یقف الإنسان عند حدّه و لا یتعدی قدره ۳۲۴۱ . ۷- أحسن الآداب ما کفّک عن المحارم ۳۲۹۸ . ۸- أکرم حسب حسن الأدب ۳۳۱۹ . ۹- إن بذوی العقول من الحاجة إلى الأدب ، كما یظلم الزّرع إلى المطر ۳۴۷۵ . ۱۰- إن النّاس إلى صالح الأدب أحوج منهم إلى الفضة و الذهب ۳۵۹۰ . ۱۱- الأدب أفضل حسب ۲۸۶ . ۱۲- الآداب حلل مجدّدة ۵۳۴ . ۴- افزونترین ادب نگهداری لوازم مردی ( یا آدمیت ) است . ۵- افزونترین ادب آنست که به وسیله



آن نفس خود را جلو بیندازی . ۶- افزونترین ادب آنست که انسان در مرز خود ایستاده ، و از قدر خود تجاوز ننماید ، ( و به عبارت دیگر پا از گلیم خود درازتر نکند ) . ۷- بهترین ادب‌ها آنست که تو را از حرامها باز دارد . ۸- گرامی‌ترین حسب نیکوئی ادب است . ۹- براستی که نیازمندی خردمندان به ادب ( و آموختن آن ) ، چنانست که زراعت به باران نیاز دارد و نسبت به آن تشنه می‌شود . ۱۰- براستی که مردم به ادب نیکو نیازشان بیشتر است تا به نقره و طلا . ۱۱- ادب افزونترین سرمایه شرف و افتخار است . ۱۲- ادب‌ها یا رسومات جامه‌هائی است نو و تازه ، ( هر اندازه از آن که موافق شرع باشد پذیرفتن آن بی‌اشکال است . ص ۱۳۷۰- الأدب أحسن سجنه ۹۶۷ . ۱۴- الأدب صورة العقل ۹۹۶ . ۱۵- الأدب کمال الرجل ۹۹۸ . ۱۶- إنک مقوم بأدبک ، فزینه بالحلم ۳۸۱۳ . ۱۷- إنکم إلى اكتساب الأدب أحوج منکم إلى اكتساب الفضه و الذهب ۳۸۳۵ . ۱۸- بالأدب تشخذ الفطن ۴۳۳۳ . ۱۹- بئس النسب سوء الأدب ۴۴۱۱ . ۲۰- ثمرة الأدب حسن الخلق ۴۶۰۳ . ۲۱- حسن الأدب یسترقح النسب ۴۸۱۳ . ۱۳- ادب نیکوترین خصلت است . ۱۴- ادب صورت عقل است ، ( یعنی اگر کسی می‌خواهد خردمندی طرف را بداند بادب او بنگرد ، به بیند تا چه اندازه انسانیت داشته و حسن سلوک دارد ) . ۱۵- ادب کمال مرد است . ۱۶- براستی که تو به ادب خویش قیمت گذاری می‌شوی ، پس آن را به سبب بردباری زینت ده ، ( یعنی بهاء و ارزش هر کسی به اندازه ادب اوست هر اندازه ادب بیشتر باشد قیمت بیشتر خواهد بود ، خصوصا اگر با حلم توأم گردد ) . ۱۷- براستی که شما به کسب کردن ادب محتاج‌ترید تا تحصیل نقره و طلا . ۱۸- بواسطه ادب زیرکی‌ها تیز و تند می‌شود ( چنانکه چاقو توسط سنگساو و فسان تیز می‌گردد ) . ۱۹- بد نسبی است بدی ادب ، ( که فردی معروف به بی‌ادبی شود ) . ۲۰- ثمر و میوه ادب حسن خلق است . ۲۱- نیکوئی ادب زشتی نسب را می‌پوشاند . ص ۲۲۷۱- حسن الأدب خیر موازر و أفضل قرین ۴۸۱۵ . ۲۳- حسن الأدب أفضل نسب و أشرف سبب ۴۸۵۳ . ۲۴- حسب الأدب أشرف من حسب النسب ۴۸۹۳ . ۲۵- خیر ما ورث الآباء الأبناء الأدب ۵۰۳۶ . ۲۶- سبب تزکیه الأخلاق حسن الأدب ۵۵۲۰ . ۲۷- طالب الأدب أحزم من طالب الذهب ۶۰۰۶ . ۲۸- طلب الأدب جمال الحسب ۶۰۰۷ . ۲۹- علیک بالأدب فإنه زین الحسب ۶۰۹۶ . ۳۰- قليل الأدب خیر من کثیر النسب ۶۷۳۴ . ۲۲- نیکوئی ادب بهترین یار و افزونترین همراه است . ۲۳- نیکوئی ادب افزونترین نسب ، و بلندترین وسیله است ، برای رسیدن به هدف . ۲۴- حسب ادب و شرافت و بلندی مرتبه آن از حسب و بلندی مرتبه نسب بالاتر است . ۲۵- بهترین چیزی که پدران برای فرزندان خود به ارث می‌گذارند ادب خواهد بود . ۲۶- سبب پاکیزگی اخلاق حسن ادب است . ۲۷- طلب کننده ادب ( سنگین بودن و یا علم و ذاتش و یا کیاست و زیرکی و یا آدابی که در شرع و عرف برای هر کاری مقرر شده ) دور اندیش‌تر است از طلب کننده طلا . ۲۸- طلب کردن ادب زیبایی حسب است ( کمال و شرفی که انسان تحصیل کرده ) . ۲۹- بر تو باد به مراعات ادب زیرا که آن زینت حسب است . ۳۰- اندک ادب بهتر از بسیاری نسب ( بزرگی اصل و نژاد ) است . ص ۷۲ ۳۱- کل شیء یحتاج إلى العقل ، و العقل یحتاج إلى الأدب ۶۹۱۱ . ۳۲- کل الحسب متناه إلا العقل و الأدب ۶۹۱۲ . ۳۳- کفاک مؤدبا لنفسک تجنب ما کرهته من غیرک ۷۰۷۷ . ۳۴- لن ینجع الأدب حتی یقارنه العقل ۷۴۱۲ . ۳۵- من قل أدبه کثرت مساویه ۸۰۸۹ . ۳۶- من وضعه دناءه أدبه لم یرفعه شرف حسبه ۸۱۴۲ . ۳۷- من ساء أدبه شان حسبه ۸۱۵۷ . ۳۸- من قعد به حسبه نهض به أدبه ۸۱۶۷ . ۳۹- من أخره عدم أدبه لم یقدمه کثافه حسبه ۸۱۶۸ . ۳۱- هر چیزی ( در انسان ) نیازمند به عقل است و عقل نیاز به ادب دارد . ۳۲- هر شرافت و فضیلتی نهایی دارد جز عقل و ادب . ۳۳- برای ادب نفس خود کفایت می‌نماید دوری کردن از آنچه از غیر خود دوست نداشته باشی . ۳۴- ادب نفع نمی‌دهد تا عقل آن را همراه گردد . ۳۵- هر که ادبش کم باشد بدیهایش بسیار باشد . ۳۶- هر که او را پستی ادبش پست نماید ( و پائین آورد ) شرف و بلندی حسبش او را بر نخواهد کشید . ۳۷- هر که ادبش بد باشد حسب خود را ( و آنچه به سبب آن صاحب فضیلت شود ) زشت گردانیده است . ۳۸- هر که او را حسبش بنشانند و فاقد فضیلتی که او را بالا-برد باشد ) ادبش او را بلند کند ( یعنی بالاتر از حسب خواهد بود ) . ۳۹- هر که عقب اندازد او را نداشتن ادب بزرگی و سنگینی حسب او را جلو نخواهد انداخت ( یعنی ادب ما فوق حسب است باید آن را تحصیل کرد ) . ص ۷۳

۴۰- من کلف بالأدب قلت مساویه ۸۲۷۱ . ۴۱- من استهتر بالأدب فقد زان نفسه ۸۲۷۸ . ۴۲- من زاد أدبه على عقله كان كالزاعی بین غنم كثيرة ۸۸۸۶ . ۴۳- من لم يكن أفضل خلاله أدبه كان أهون أحواله عطبه ۸۹۸۱ . ۴۴- من لم يصلح على أدب الله لم يصلح على أدب نفسه ۹۰۰۱ . ۴۵- نعم قرين العقل الأدب ۹۸۹۴ . ۴۶- نعم النسب حسن الأدب ۹۸۹۵ . ۴۷- لا حسب كالأدب ۱۰۴۶۲ . ۴۸- لا زينة كالآداب ۱۰۴۶۶ . ۴۹- لا ميراث كالأدب ۱۰۴۸۰ . ۴۰- هر که نسبت به ادب حریص باشد بدیهایش کم خواهد بود . ۴۱- هر که نسبت به ادب حریص باشد نفس خود را زینت داده است . ۴۲- هر که ادبش بر عقلش بچربد مانند شبانی خواهد بود که میان گوسفندان بسیاری باشد . ۴۳- هر که افزونترین خصلتهای او ادبش نباشد سهل ترین حالاتش هلاکت او خواهد بود ( چون هلاکت از بی ادبی منشأ گیرد ) . ۴۴- هر که بر ادب خدا شایسته نگردد ( یعنی به وسیله طریقه و تربیت الهی اصلاح نشود ) بر ادب نفس خویش اصلاح نخواهد گردید . ۴۵- خوب قرین عقلی است ادب ( اگر باشد زینت او گردد ) . ۴۶- خوب نسبی است نیکوئی ادب . ۴۷- هیچ حسبی مانند ادب نیست . ۴۸- هیچ زینتی مانند ادبها و روشهای نیکو نیست . ۴۹- هیچ میراثی مانند ادب نیست . ص ۷۴-۵۰ لا حلل كالآداب ۱۰۴۹۱ . ۵۱- لا شرف مع سوء أدب ۱۰۵۳۰ . ۵۲- لا أدب لسيئ النطق ۱۰۵۹۶ . ۵۳- لا حسب أرفع من الأدب ۱۰۶۱۶ . ۵۴- لا عقل لمن لا أدب له ۱۰۷۶۹ . ۵۵- لا يرأس من خلا- عن الأدب و صبا إلى اللع ۱۰۸۷۵ . ۵۶- ثلاث ليس عليهن مستزاد : حسن الأدب و مجانبه الزيب ، و الكف عن المحارم ۴۶۵۹ . الأذى و كف الأذى ۱- الأذى يجلب القلى ۵۸۱ . ۵۰- هیچ زیورهای مانند ادبها نیست . ۵۱- شرفی نیست با بی ادبی ( با یکدیگر جمع نخواهد شد ) . ۵۲- نیست ادبی برای بد گفتار . ۵۳- نیست حسبی برتر از ادب . ۵۴- عقلی نیست برای کسی که برای او ادبی نیست . ۵۵- آقا و مهتر نمی شود کسی که از ادب ( دور و ) خالی بوده و به بازی میل کند . ۵۶- سه چیز است که بر آنها طلب زیادتى نیست : نیکوئی ادب ، و دوری گزیدن از تهمت ، و باز ایستادن از حرام . آزرده ۱- اذیت و آزار دشمنی را می کشاند . ص ۷۵-۲ من كف أذاه لم يعانده أحد ۸۰۰۱ . ۳- منع أذاك يصلح لك قلوب عداك ۹۷۸۴ .

## الأكل

۱- قلته الأكل من العفاف ، و كثرته من الإسراف ۶۷۴۷ . ۲- قلته الأكل يمنع كثيرا من ألال الجسم ۶۷۶۸ . ۳- كم من أكله منعت أكالات ۶۹۳۳ . ۴- كثرة الأكل من الشره ، و الشره شر العيوب ۷۱۱۰ . ۵- كثرة الأكل و النوم تفسدان النفس و تجلبان المضرة ۷۱۲۰ . ۶- كثرة الأكل تذفر ( تدفر ) ۷۱۲۱ . ۲- هر که اذیت خود را باز دارد با او کسی دشمنی نکند . ۳- جلوگیری از آزار خودت ( که دیگران را اذیت نکنی ) دلهای دشمنانت را به نفع تو اصلاح خواهد نمود . خوردن ۱- کم خوردن از باز ایستادن از حرامهاست ، و بسیار خوردن از اسراف است ( البته خوردن بسیار که دارای ضرر و زیان باشد حرام و اگر موجب کسالت و تبلی شود مکروه که مرتبه ضعیف از عفاف است و همچنین است اسراف ) . ۲- کم خوردن منع می کند بسیاری از بیماری و رنجهای بدن را . ۳- بسا لقمه‌ای یا یک خوراک که لقمه‌ها یا خوردنها را منع نماید ( یعنی در اثر بدی یا زیاده روی و عدم احتیاط برای همیشه سلامت را از دست می دهد ) . ۴- زیاد خوردن از غلبه حرص ، و غلبه حرص بدترین عیبهاست . ۵- خورد و خواب زیاد نفس را فاسد نموده و زیان را جلب می نماید . ۶- پر خوری بوی بد زیر بغل را برمی انگیزاند . ص ۷۶-۷ کن كالنحلة إذا أكلت أكلت طيبا ، و إذا وضعت وضعت طيبا ، و إذا وقعت على عود لم تكسره ۷۱۸۶ . ۸- من قل أكله صفی فکره ۸۴۶۲ . ۹- من اقتصر فى أكله كثر صحتة ، و صلحت فكرته ۸۸۰۳ . ۱۰- من كانت همته ما يدخل بطنه كانت قيمته ما يخرج منه ۸۸۳۰ . ۱۱- من كثر أكله قلت صحتة ، و ثقلت على نفسه مؤنثة ۸۹۰۳ .

## الله و صفاته

۱- خرق علم الله سبحانه باطن غیب السترات ، و أحاط بغموض عقائد السیرات ۷۵۵۳-۷ مانند زنبور عسل باش که چون می خورد پاکیزه می خورد ( از شکوفه های گل و گیاه تو هم از چیزهای حلال و پاکیزه بخور ) و هنگامی که می نهی پاکیزه می نهی ( عسل از خود باقی می گذارد تو هم اعمال خیر به جای خود بگذار ) و زمانی که بر شاخ درختی بنشیند آن را نمی شکند ( تو هم بر دیگران گران مباش خاطر کسی را مشکن ) . ۸- هر که خوردنش کم باشد فکر و اندیشه اش صاف گردد . ۹- هر که در خوردن خود به اندازه اکتفا نماید ( زیاد نخورد ) صحت او بسیار و فکرش شایسته خواهد بود . ۱۰- هر که همت ( و سعی و تلاشش ) او آنچه در شکم او داخل می شود باشد ارزش و بهاء او چیز است که از او خارج می شود . ۱۱- هر که خوراک او بسیار باشد تندرستی او کم ، و خرج و زحمت او بر نفسش سنگین و گران خواهد بود . خدای تعالی و صفات او ۱- علم خدای سبحان باطن و نهان پوشیده ها را دریده ، و گوها و زمین های ص ۷۷ ۲- کلّ مسّی بالوحده غیر الله سبحانه قلیل ، و کلّ عزیز غیره ذلیل ، و کلّ قوی غیره ضعیف ، و کلّ مالک غیره مملوک ، و کلّ عالم غیره متعلّم ، و کلّ قادر غیره یقدر و یعجز ۶۸۷۷ . ۳- کلّ باطن عند الله جلّت آلاؤه ظاهر ۶۸۹۰ . ۴- کلّ سرّ عند الله علانیة ۶۸۹۱ . ۵- من تفکّر فی ذات الله الأحد ( ترندق ) ۸۴۸۷ . ۶- ما کان الله سبحانه لیضلّ أحدا و لیس الله بظلام للعبید ۹۶۲۷ . پست و مغاک اعتقادات پنهانی را احاطه نموده است . ۲- [این فرازاها از خطبه ۶۴ نهج البلاغه می باشد و مرحوم آمدی آن را قطعه قطعه کرده و لذا در تمام ضمائرفظ جلاله را ذکر کرده و برای هر جمله شماره ای نوشته است هر نامیده شده به یکی بودن غیر خدای سبحان کم است ( یعنی ما سوای او واحد عددی که متصف بصفقت قلت باشد و مبدأ و جزء کثیر است ، به خلاف او جلّ شأنه که واحد حقیقی است که کثرت ندارد و دومی برایش فرض نمی شود ، و به عبارت دیگر واحد حقیقی آنست که اصلا برای آن ترکیبی نباشد نه در ذهن و نه در خارج به خلاف واحد عددی که یا در ذهن و یا در خارج قابل حمل و دارای اجزاء و ترکیب است ) و هر عزیزی غیر او ذلیل و هر نیرومندی غیر او ضعیف ، و هر مالکی غیر او مملوک ، و هر عالمی غیر او متعلّم ( کسی که از دیگری علم یاد گیرد ) و هر قادری غیر او مقدر خواهد بود . ۳- هر پنهانی در نزد خدا که نعمتهایش عظیم است هویدا خواهد بود . ۴- هر پنهانی در نزد خدا آشکار است . ۵- هر که در ذات ( و هویت ) خدا اندیشه نماید راه باطلی را پیموده است ( و در نتیجه کافر خواهد شد چون فکر بشر کوچکتر از آنست که به اقیانوس بیکران ذات الهی پی برده و به عالم نامتناهی الوهیت پرواز نماید ) . ۶- خداوند سبحان چنین نیست که احدی را گمراه کند و خدا ببندگان ظلم ص ۷۷۸-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶-۹۷-۹۸-۹۹-۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-۱۴۱-۱۴۲-۱۴۳-۱۴۴-۱۴۵-۱۴۶-۱۴۷-۱۴۸-۱۴۹-۱۵۰-۱۵۱-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۴-۱۵۵-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰-۱۶۱-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۷-۱۶۸-۱۶۹-۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲-۱۷۳-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰-۱۸۱-۱۸۲-۱۸۳-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-۱۹۴-۱۹۵-۱۹۶-۱۹۷-۱۹۸-۱۹۹-۲۰۰-۲۰۱-۲۰۲-۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۱۰-۲۱۱-۲۱۲-۲۱۳-۲۱۴-۲۱۵-۲۱۶-۲۱۷-۲۱۸-۲۱۹-۲۲۰-۲۲۱-۲۲۲-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۷-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱۴۱۲-۱۴۱۳-۱۴۱۴-۱۴۱۵-۱۴۱۶-۱۴۱۷-۱۴۱۸-۱۴۱۹-۱۴۲۰-۱۴۲۱-۱۴۲۲-۱۴۲۳-۱۴۲۴-۱۴۲۵-۱۴۲۶-۱۴۲۷-۱۴۲۸-۱۴۲۹-۱۴۳۰-۱۴۳۱-۱۴۳۲-۱۴۳۳-۱۴۳۴-۱۴۳۵-۱۴۳۶-۱۴۳۷-۱۴۳۸-۱۴۳۹-۱۴۴۰-۱۴۴۱-۱۴۴۲-۱۴۴۳-۱۴۴۴-۱۴۴۵-۱۴۴۶-۱۴۴۷-۱۴۴۸-۱۴۴۹-۱۴۵۰-۱۴۵۱-۱۴۵۲-۱۴۵۳-۱۴۵۴-۱۴۵۵-۱۴۵۶-۱۴۵۷-۱۴۵۸-۱۴۵۹-۱۴۶۰-۱۴۶۱-۱۴۶۲-۱۴۶۳-۱۴۶۴-۱۴۶۵-۱۴۶۶-۱۴۶۷-۱۴۶۸-۱۴۶۹-۱۴۷۰-۱۴۷۱-۱۴۷۲-۱۴۷۳-۱۴۷۴-۱۴۷۵-۱۴۷۶-۱۴۷۷-۱۴۷۸-۱۴۷۹-۱۴۸۰-۱۴۸۱-۱۴۸۲-۱۴۸۳-۱۴۸۴-۱۴۸۵-۱۴۸۶-۱۴۸۷-۱۴۸۸-۱۴۸۹-۱۴۹۰-۱۴۹۱-۱۴۹۲-۱۴۹۳-۱۴۹۴-۱۴۹۵-۱۴۹۶-۱۴۹۷-۱۴۹۸-۱۴۹۹-۱۵۰۰-۱۵۰۱-۱۵۰۲-۱۵۰۳-۱۵۰۴-۱۵۰۵-۱۵۰۶-۱۵۰۷-۱۵۰۸-۱۵۰۹-۱۵۱۰-۱۵۱۱-۱۵۱۲-۱۵۱۳-۱۵۱۴-۱۵۱۵-۱۵۱۶-۱۵۱۷-۱۵۱۸-۱۵۱۹-۱۵۲۰-۱۵۲۱-۱۵۲۲-۱۵۲۳-۱۵۲۴-۱۵۲۵-۱۵۲۶-۱۵۲۷-۱۵۲۸-۱۵۲۹-۱۵۳۰-۱۵۳۱-۱۵۳۲-۱۵۳۳-۱۵۳۴-۱۵۳۵-۱۵۳۶-۱۵۳۷-۱۵۳۸-۱۵۳۹-۱۵۴۰-۱۵۴۱-۱۵۴۲-۱۵۴۳-۱۵۴۴-

عَبثًا فَيَلْهُو ۹۶۰۶ . ۱۴- ما ترك الله سبحانه أمرا سدى فيلغو ۹۶۰۷ . ۱۵- قد أحاط علم الله سبحانه بالبوطن ، و أحصى الظواهر ۶۶۷۷ . هستی بر دل منکر گواهی می دهد ( یعنی بطلان آنچه در دل اوست آشکار می گردد ) . ۱۱- خدای جلّ جلاله را چشمها به مشاهده چشمها ( و بدیدنی که دارند ) در نیافته ( چون جسم نبوده ) و لیکن دلها او را بحقائق ایمان دریابند . ۱۲- چگونه ضایع می شود کسی که خداوند ضامن او است ۱۳- خداوند سبحان هیچ کار عبثی را نیافریده تا بازی کند ( بلکه خلقت هر چیز طبق علم و حکمت و مصلحت خواهد بود ) و در بعض نسخه ها ( شیئا عبثا ) ذکر شده و ممکن است ( امرأ ) باشد چنانکه علامه بزرگوار خوانساری احتمال داده و در نهج البلاغه کلمات قصار ۳۶۲ بآن اشاره شده است پس معنا چنین می شود ( خداوند سبحان هیچ مردی را بیهوده خلق نکرده تا بیازی مشغول شود بلکه برای معرفت و عبادت خلق شده است ) . ۱۴- خدای سبحان هیچ کاری را و یا هیچ مردی را مهمل نگذاشته تا باطلی را انجام دهد ( و در نهج البلاغه در کلمات قصار ۳۶۲ این چنین ضبط شده است : «فما خلق امرؤ عبثا فيلغو و لا ترك سدى فيلغو» ) . ۱۵- در حقیقت علم خدای سبحان باطنها را فرو گرفته ، و ظاهرها را ضبط و احصاء نموده است . ص ۱۶۸۰- قد سَمِيَ الله سبحانه آثاركم ، و علم أعمالكم ، و كتب آجالكم ۶۷۰۰ . ۱۷- لم يخلق الله سبحانه الخلق لوحش و لم يستعملهم لمنفعة ۷۵۵۴ . ۱۸- لم يخلقكم الله سبحانه عبثا ، و لم يترككم سدى ، و لم يدعكم فى ضلالة و لا عمى ۷۵۶۱ . ۱۹- اعجبوا لهذا الإنسان ينظر بشحم و يتكلم بلحم و يسمع بعظم و يتنفس من خرم ۲۵۶۶ . ۲۰- و قال فى توحيد الله تعالى : غوص الفتن لا يدرکه و بعد الهمم لا يبلغه ۶۴۳۲ . ۱۶- در حقیقت خداوند سبحان اثرها ( و نشانه و علامتهای ) شما را نامگذاری کرده ( و در لوح محفوظ و یا در غیر آن نوشته شده ) و عملهای شما را می داند ، و اجلهای شما را نوشته است . ۱۷- خداوند سبحان خلق را برای وحشتی ( که خود تنها بوده ) نیافریده و آنان را برای منفعت و سودی ( که باو رسد ) به کار امر نفرموده است ( بلکه خلقت برای شناخت و انعام و احسان و کمال خواهد بود ) . ۱۸- خدای سبحان شما را بیهوده نیافریده ، و شما را رها شده ترک نکرده ، و شما را در گمراهی و نه در کوری واگذار نموده است . ۱۹- از این آدمی که به پاره پیهی نظر می کند ، و به پاره گوشتی سخن می گوید ، و به استخوانی می شنود ، و از رخنه ای نفس می کشد در شگفت شوید . ۲۰- آن حضرت در توحید خدای تعالی فرموده : غوطه خوردن فهم و اندیشه و خلافتها او را درک نکرده ، و بلندی و دوری همتها بکنه شناخت او نخواهد رسید ، ( در نهج البلاغه چنین دارد : «المدى لا يدرکه بعد الهمم و لا يناله غوص ص ۸۱ ۲۱- تعنو الوجوه لعظمة الله ، و تجلّ القلوب من مخافته ، و تنهالك النفوس على مراضيه ۴۵۳۸ . ۲۲- التوحيد حيوة النفس ۵۴۰ . ۲۳- التوحيد أن لا تتوهم ۱۱۶۳ . ۲۴- قد نجا من وحيد ( وجد ، وحد ) ۶۶۳۰ . ۲۵- و قال- عليه السلام- فى توحيد الله : قريب من الأشياء غير ملابس ، بعيد منها غير مباین ۶۷۹۴ . ۲۶- و قال- عليه السلام- فى توحيد الله سبحانه : ليس فى الأشياء بوالج و لا عنها بخارج ۷۵۲۲ . الفطن» ) . ۲۱- وجوه و چهره ها و سرشناسان از برای عظمت خدا فروتنی کرده ، و دلها از ترس و هیبت او ترسیده ، و نفسها بر خوشنودیهایش خود کشی نموده ( یعنی کمال کوشش کرده و یا می افند ، مانند کسی که از حرص خود را روی چیزی می اندازد ) . ۲۲- یگانه دانستن خدا ، و یا اعتقاد بتمام صفات جلال و جمال او حیات نفس است . ۲۳- توحید اعتقاد بیگانگی خدا آنست که توهم نکنی ( و احتمال شریکی از برای او ندهی ، و یا آنکه کنه ذات مقدس او را در وهم و خیال خود نیآوری چون عقل و فهم ما قابل درک حقیقت ذات نیست ) . ۲۴- در حقیقت رستگار گردیده کسی که قائل به یگانگی خدا شده و یا تنها ماند ( از ابنای دنیا و مردم بد ) یا بی نیاز شد ، یا برای آخرت اندوهناک شد . ۲۵- حضرت در توحید و صفات خدا فرموده : به چیزها نزدیک است بدون آنکه اجتماع و اختلاطی داشته باشد دور است از آنها بی آنکه جدا باشد . ۲۶- حضرت در توحید پروردگار سبحان فرموده : در چیزها داخل نیست ص ۸۲ ۲۷- لو كان لربك شريك لأتتك رسله ۷۵۷۵ . ۲۸- من وخذ الله سبحانه لم يشبهه بالخلق ۸۶۴۸ . ۲۹- لم تره سبحانه العقول فتخبر عنه ، بل كان تعالى قبل الواصفين به له ۷۵۵۶ . ۳۰- لم يطلع الله سبحانه العقول على تحديد صفته ، و لم يحجبها عن واجب معرفته ۱۳۵۳ . ۳۱- لم يتناه سبحانه فى العقول فيكون فى مهبّ فكرها مكيفا و لا فى رويات خواطرها محددا مصرفا ۷۵۵۹ . ( مانند دخول

عرضی یا جسمی در جسم دیگر) و از آنها خارج نمی‌باشد ( بلکه ذاتش ظاهر و باطن هر چیزی را فرو گرفته است ). ۲۷- اگر برای پروردگارت شریکی بود هر آینه فرستاده‌های او به سوی ( دعوت ) تو می‌آمد . ۲۸- هر که خدای سبحان را یگانه داند او را به خلق تشبیه نماید . ۲۹- خدای سبحان را عقلها ندیده تا از او خبر دهند بلکه خدای متعال پیش از وصف کنندگانش خود را وصف کرده است ( در نهج البلاغه خطبه ۱۰۸ چنین دارد : «لم ترک العیون فتخبر عنک بل کنت قبل الواصفین من خلقک» تو را چشمها ندیده تا از تو خبر دهند بلکه تو پیش از وصف کنندگان از خلقت بوده‌ای بنا بر این نه عقول و نه عیون توانائی وصف و یا دیدن او را دارند ) . ۳۰- خداوند سبحان عقلها را بر تحدید صفت خود آگاه نگردانیده ( به گونه‌ای که عقلها کنه و حقیقت او را دریابند ) و آنها را از واجب معرفت خود ( آن اندازه که به حقانیت و عظمت او راه پیدا کنند ) منع نفرموده است . ۳۱- ( این تتمه کلامی است از آن بزرگوار در ضمن خطبه اشباح ۹۰ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی و در آنجا حضرت گواهی می‌دهد که تو خدائی هستی که ص ۸۳ ۳۲- لم یحلل الله سبحانه فی الأشياء فیکون ( فیقال هو فیها کائن ) فیها کائن و لم ینأ عنها فیقال هو عنها بائن ۷۵۶۲ . ۳۳- من استأذن علی الله اذن له ۸۲۹۱ .

## الأُمُور

۱- الأُمُور بالتَّقْدیر لا بالتَّجْدیر ۱۹۴۷ . ۲- استدلَّ علی ما لم یکن بما کان فإنَّ الأُمُور أشباه ۲۳۷۳ . ۳- أنجح الأُمُور ما أحاط به الکتمان ۳۲۸۴ . نهایت و پایانی در عقول برای تو نیست تا در منشأ فکر آنها دارای کیفیت و چگونگی باشی و نه در اندیشه‌های آنها محدود به حدی و موصوف به تغییر از جائی به جائی و از حالی به حالی شوی ( خدای سبحان در عقلها به نهایت نرسیده تا در جایگاه وزیدن فکر در کیفیت و چگونگی باشد ، و نه در اندیشه‌های خاطرهای آنها تحدید ( و تمیز کنه ذات او ) و آشکار شده است . ۳۲- ( این فراز در ضمن خطبه ۶۴ در صفات خدای بزرگ عنوان شده است ) در چیزها خدای سبحان حلول نکرده ( و فرود نیامده ) تا در آنجا جا کرده باشد ( بلکه او معرّد است ) و از آنها دور نیست تا گفته شود او از آنها جداست . ۳۳- هر که اجازه ورود بر خدا را خواهد خداوند اذنش دهد . کارها ۱- امرها که واقع شود بتقدیر خداست نه به تدبیر بندگان ( البته منافاتی در این جهت نیست که خود انسان هم باید در کار خود دور اندیشی کند ) . ۲- بر آنچه نیامده به آنچه آمده استدلال کن چون که کارها نظیر یکدیگرند . ۳- پیروزمندترین کارها آنست که احاطه کند آن را پنهان داشتن ( خواه در امور جنگی باشد که باید رموز آن پنهان باشد ، و چه در کارهای خیر چون که پیروزی ص ۸۴ ۴- إنَّ الأُمُور إذا تشابهت اعتبر آخرها بأولها ۳۴۵۸ . ۵- الأُمُور بالتَّجربة ۳۶ . ۶- الأُمُور أشباه ۱۳۲ . ۷- تذلل الأُمُور للمقادیر حتّی یکون الحتف ( الحیف ) فی التَّدبیر ۴۵۱۷ . ۸- تحرّ من أمرک ما یقوم به عذرک ، و تثب به حجّتک و یفیء إلیک برشدک ۴۵۲۵ . ۹- خیر الأُمُور ما أسفر عن الیقین ۴۹۶۶ . در کتمان است ) . ۴- برآستی کارها هرگاه مانند یکدیگر شدند آخر آنها به اول آنها سنجیده می‌شود . ۵- کارها به آزمایش است ( یعنی درستی آن بعد از تجربه است ) . ۶- کارها شبیه یکدیگرند ، ( بنا بر این باید در کارها دور اندیش بوده و از تجربه ها عارف گردد ) . ۷- کارها از برای تقدیرها هموار و رام گشته ( و سیر طبیعی خود را پیموده ) تا آنکه مرگ در تدبیر و یا ظلم و جور در تدبیر به کار رود ( و آن را از مسیر خود عوض کند ) . ۸- از کار خود آنچه را طلب کن که به آن عذر تو بر پا شود ، و حجّت به آن ثابت گردد ، و رشد تو را بسویت برگرداند ( و مرحوم علامه خوانساری احتمال داده که ممکن است مقصود از آن توبه باشد زیرا که به سبب آن عذر بر پا شده ، و بر نفس یا بر شیطان و بر جنود هوا و هوس و یا بر گناهان غلبه نموده و یا دلیل بر پاکی طرف خواهد بود ، و رشد از دست رفته برگشته آدمی را براه راست بدارد ) . ۹- بهترین کارها آنست که از یقین ( بمبدأ و معاد و حقیقت آن کار ) برخیزد و از آن پرده بردارد . ص ۸۵ ۱۰- خیر الأُمُور ما أدّى إلی الخلاص ۴۹۷۰ . ۱۱- خیر الأُمُور ما عری عن الطّمع ۴۹۷۳ . ۱۲- خیر الأُمُور ما أسفر عن الحقّ ۴۹۹۱ . ۱۳- خیر الأُمُور ما سهلت مبادیه ، و حسنت خواتمه و حمدت عواقبه ۵۰۳۲ . ۱۴- خیر الأُمُور أعجلها عائده ،



و أحمدها عاقبة ۵۰۳۳ . ۱۵- خذ من أمرک ما يقوم به عذرک ، و تثبت به حجتک ۵۰۴۰ . ۱۶- ربّما تَجَهَّمَت ( تَحْتَمَت ) الأمور ۵۳۷۹ . ۱۷- شرّ الأمور أكثرها شكا ۵۷۱۸ . ۱۰- بهترین کارها آنست که انسان را به جانب خلاصی ( از عذاب ) بکشاند . ۱۱- بهترین کارها آنست که از طمع عاری باشد . ۱۲- بهترین کارها آنست که از حق پرده بردارد ، و از آن امر حقی ظاهر گردد . ۱۳- بهترین امور آنست که مقدمات و مبادی آن سهل بوده ، و آخر کار آن نیکو باشد ، و سرانجام و عواقب آن ستوده و مورد پسند قرار گیرد ، زیان و خسارانی بر آن مرتب نگردد . ۱۴- بهترین کارها تندترین آنهاست به حسب فائده ، و ستوده‌ترین آنست از نظر عاقبت . ۱۵- کار خویش را چنان اتخاذ کن که عذرت در آن پا بر جا بوده ، و حجت تو نسبت به آن ثابت باشد ( یعنی در زندگانی کاری کن که احدی نتواند به تو ایراد کند مگر آنکه محکوم گردد ) . ۱۶- بسا باشد که بنا خوشی رو کند امور و یا به حتمی گراید ( یعنی مطالب وفق هدف نباشد و یا اگر تغییر یافت نباید ناراحت گردید ) . ۱۷- بدترین کارها آنست که شک ( در صحت و خوبی و سلامت سرانجام ) آن ص ۸۶ ۱۸- طوبی لمن لم تغمّ علیه مشتهات الأمور ۵۹۷۴ . ۱۹- قد تعمّ ( تغمّ ) الأمور ۶۳۳۳ . ۲۰- من کابد الأمور هلك ۷۹۱۶ . ۲۱- من کابد الأمور عطب ۷۹۷۵ . ۲۲- من ضیع أمره ضیع کلّ أمر ۸۸۷۴ . ۲۳- ملاک الأمور حسن الخواتم ۹۷۲۹ . ۲۴- هلك من لم یحرز أمره ۱۰۰۲۱ . ۲۵- لا- تقدمنّ علی أمر حتّی تخبره ۱۰۱۶۹ . ۲۶- یسروا و لا تعسروا ، و خففوا و لا تثقلوا ۱۱۰۱۶ . بیشتر باشد . ۱۸- خوشا به حال کسی که بر او مشتهات کارها ( اموری که شبیه یکدیگرند و آدمی را در شک می‌اندازد ) پوشیده نشود . ۱۹- گاهی امور ( و سختی‌ها و بلاها ) عمومی خواهد شد و یا پوشیده خواهد شد که نمی‌توان فهمید چه باید کرد . ۲۰- هر که در امور به رنج و زحمت افتد ( و یا اقدام در کارهای سخت و دشوار نماید ) هلاک گردد . ۲۱- هر که رنج و سختی کارها را کشد هلاک شود . ۲۲- هر که کارش را ضایع سازد هر کاری را ( حتی از دیگران ) ضایع گرداند . ۲۳- ملاک ( خوبی ) کارها حسن عاقبت‌هاست ( اگر خوب باشد آن کار خوب و اگر بد خواهد بود ) . ۲۴- هلاک شد کسی که به کار خود ( در امر معاش و معاد ) نپرداخته است . ۲۵- بر کاری هرگز اقدام مکن ، تا آنکه ( مصلحت و نفع ) آن را بدانی . ۲۶- آسان کنید ( و کارها را آسان گیرید ) و دشوار و سخت مگیرید و سبک ص ۸۷ ۲۷- لكلّ أمر مال ۷۲۹۴ . ۲۸- یستدلّ علی ما لم یکن بما قد کان ۱۰۹۷۳ . ۲۹- لیکن أحبّ الأمور إلیک أعمّها فی العدل و أقسطها بالحقّ ۷۳۸۴ . ۳۰- احذر کلّ أمر إذا ظهر ، أزری بفاعله و حقّره ۲۵۹۱ . ۳۱- احذر کلّ أمر یفسد الآجله ، و یصلح الدّانیة ۲۵۹۵ .

## الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر

### قسمت اول

۱- الأمر بالمعروف أفضل أعمال الخلق ۱۹۷۷ . ۲- اوامر بالمعروف تکن من أهله ، و أنکر المنکر بیدک و لسانک ، و باین گردانید ( بار و کار خود را ) و سنگین مگردانید . ۲۷- برای هر چیزی عاقبتی است ( چه نیکو و چه زشت ) بنا بر این باید عاقبت اندیشی کرد . ۲۸- بر آنچه نبوده به آنچه در حقیقت بوده است استدلال می‌گردد ( و می‌توان به وسیله آن پی‌برد به پستی دنیا و تغییرات و حوادث ) . ۲۹- باید محبوبترین کارها به سوی تو شاملترین آنها در عدل و عادل‌ترین آنها به حق باشد . ۳۰- از هر کاری که چون آشکار گردد به عامل آن عیب رسانده ، و او را کوچک می‌گرداند دوری نما . ۳۱- از هر کاری که آخرت را تباه ساخته و دنیا را به صلاح آورد دوری کن . فرمان به خوبی ۱- امر به معروف کردن برترین عملهای مخلوق است . ۲- به معروف فرمان ده تا از اهل آن باشی ، و منکر را با دست و زبانت منع نما ، ص ۸۸ من فعله بجهدک ۲۴۱۵ . ۳- ائتمروا بالمعروف ، و أمروا به ، و تناهوا عن المنکر و انهوا عنه ۲۵۵۷ . ۴- إنّ الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر لا- یقرّبان من أجل ، و لا- ینقصان من رزق ، لكن یضاعفان الثّواب و یعظمان الأجر ، و أفضل منهما کلمة عدل عند إمام جائر ۳۶۴۸ . ۵- إنّ من رأى عدوانا یعمل به ، و منکرا یدعی إلیه ،

فأنكره بقلبه فقد سلم و برئ ، و من أنكره بلسانه فقد أجز ، و هو أفضل من صاحبه ، و من أنكره بسيفه لتكون حجّة الله العليا ، و كلمة الظالمين السفلى ، فذلك الذي أصاب سبيل و به قدر طاقته خود از كردن بدی جدائی كن و یا به قدر طاقت خود از کسی كه آن را انجام می‌دهد جدائی نما . ۳- نسبت به معروف فرمان برده و به آن امر کنید ، و از منكر باز ایستاده و از آن نهی نمائید . ۴- براستی كه امر به معروف و نهی از منكر اجلی را نزدیک نكرده ، و روزی را كم نمی‌نمایند ، ولی ثواب را دو چندان كرده ، و پاداش را بزرگ می‌دارند ، و از آنها افزون‌تر سخن عدلی است نزد پیشوای ستمگر . ۵- براستی کسی كه ببیند ستمی بكار گرفته شده و مردم به سوی كار ناشایسته‌ای خوانده می‌شوند پس آن را بقلب و دل خویش انكار كند در حقیقت سالم مانده و رهائی یابد ، ( ممكن است از این جهت باشد كه از چنین عملی خوشنود نیست ، پس از زمره آن قماش از افراد نمی‌باشد ، و یا آنكه بیش از آن از او ساخته نمی‌شود و گرنه سالم نخواهد ماند بلکه باید مرتبه دیگر را انتخاب كند ) و هر كه آن را به زبانش انكار نماید ، پس واقعا مأجور بوده و از رفیق قلبی خود كه فقط با دل انكار نموده برتر است ، و کسی كه آن را با شمشیرش انكار نماید تا آنكه برهان الهی بلندتر ، و سخن ستمگران پست‌تر قرار گیرد ، پس چنین کسی به راه درست و روشن ص ۸۹ الهدی ، و قام علی الطریق ، و نور فی قلبه الیقین ۳۵۷۶ . ۶- إذا رأى أحدكم المنكر ، و لم يستطع أن ينكره بيده و لسانه ، و أنكره بقلبه ، و علم الله صدق ذلك منه فقد أنكره ۴۱۵۲ . ۷- إذا لم تنفع الكرامة فالإهانة أحزم ، و إذا لم ينجح السوط فالسيف أحسم ۴۱۶۴ . ۸- و قال- عليه السلام- في ذكر الآمرين بالمعروف و الناهين عن المنكر : فمنهم المنكر للمنكر بيده و لسانه و قلبه ، فذلك المستكمل لخصال الخير ، و منهم المنكر بلسانه و قلبه ، و التارك بيده ، فذلك المتمسك بخصلتين من خصال رسیده ، و قیام به راه صحیح نموده ، و در دل خود نور یقین را پدید آورده و دل را نورانی ساخته است ، ( اینها مراتب امر به معروف و نهی از منكر است كه فقهاء ما- رضوان الله عليهم- نیز بر طبق آن فتوا داده‌اند ، گرچه در جائی كه نیاز به ضرب و جرح و قتل باشد بعضی آن را منوط بر اجازه از امام یا نائب امام- علیه السلام- می‌دانند ) . ۹- هرگاه یکی از شما منكری را دید و نتوانست كه آن را با دست و زبانش انكار نماید و آن را در دل انكار نمود و خداوند هم صدق چنین عملی را از او بداند ، پس در حقیقت آن را انكار نموده است . ۷- هرگاه نسبت به کسی كرامت و احترام سود ندهد ، پس اهانت و خوار نمودن دور اندیش‌تر است ، و چون تازیانه سود نبخشد پس شمشیر برنده‌تر خواهد بود ( یعنی تنبیهات مراتبی دارد ، تا ممكن است مرتبه ادنی را باید بكار برد ، اگر سود نكرد درجه بالاتر ) . ۸- حضرت در بیان آمرین به معروف و نهی كنندگان از منكر فرموده : پس بعضی از آنان انكار كننده منكرند به دست و زبان و قلب ( یعنی با تمام دل و زبان دست آن را بد دانسته و مبارزه می‌كنند ) این دسته كامل كننده خصلتهای خوبی هستند ، و برخی از آنان انكار كننده با زبان و دل بوده و ترك كننده با دست خود می‌باشند ( تنها با زبان و دل نهی می‌نمایند ) این دسته به دو خصلت از خصال ص ۹۰ الخیر و مضیع خصله ، و منهم المنكر بقلبه و التارك بلسانه و يده ، فذلك مضیع أشرف الخصلتين من الثلاث و متمسك بواحدة ، و منهم تارك لإنكار المنكر بقلبه و لسانه و يده فذلك ميت الأحياء «و ما أعمال البر كلها و الجهاد في سبيل الله عند الأمر بالمعروف و النهی عن المنكر إلّا كنفته في بحر لجي ، و إنّ الأمر بالمعروف و النهی عن المنكر لا يقربان من أجل ، و لا ينقصان من رزق و أفضل من ذلك كله كلمة عدل عند إمام جائر» ۶۶۰۶ . ۹- و الأمر بالمعروف مصلحة للعوام ، و النهی عن المنكر ردعا للفسهاء ۶۶۱۸ . ۱۰- كن بالمعروف آمرا ، و عن المنكر ناهيا ، و لمن قطعك واصلا ، خوبی چنگ زده ، و ضایع كننده يك خصلت‌اند ، و بعض آنان به دل خود منكر و به زبان و دست خویش ترك كننده است ، این دسته شریف‌ترین دو خصلت را از سه خصلت ضایع كننده است ( شریف‌تر بودن آن بدین جهت است كه پیدایش معروف و ترك منكر با این دو تحقق پیدا می‌كند ، به علاوه رنج و زحمت با این دو خصلت پدیدار گشته به خلاف دل كه دارای رنج و تعب نیست ) و بیکی متمسك گشته و بعض از آنها تارك انكار منكر است هم با دل و هم با زبان و دست خود این دسته مرده زندگانست . ۹- ( از جمله فراهای حكمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و امر به معروف را ( واجب كرده ) به جهت مصلحت عوام ( و اكثر مردم كه از احكام بی‌خبر و نسبت به آن

بی تفاوت بلکه بی اعتنااند) و نهی از منکر را از برای بازداشتن سفیهان (جاهلان احمق و یا کم عقل) . ۱۰- به معروف امر کننده ، و از منکر نهی کننده ، و در مقابل کسی که از تو ص ۹۱ و لمن حرمک معطیا ۷۱۷۴ . ۱۱- کن بالمعروف آمرا ، و عن المنکر ناهیا ، و بالخیر عاملا ، و للشر مانعا ۷۱۸۱ . ۱۲- کن آمرا بالمعروف عاملا- به ، و لا- تکن مّمن یأمر به و ینأی عنه فیئو یأثمه ، و یتعرض مقت ربّه ۷۱۸۹ . ۱۳- لن تهتدی إلى المعروف حتّی تضلّ عن المنکر ۷۴۲۷ . ۱۴- من عمل ( امر ) بالمعروف شدّ ظهور المؤمنین ۸۲۴۸ . ۱۵- من نهی عن المنکر أرغم انوف الفاسقین ۸۲۴۹ . ۱۶- یقبح علی الزّجل أن ینکر علی الناس منکرات و ینهاهم عن ردائل بریده پیوند زننده ، و در برابر کسی که تو را محروم نموده بخشنده باش . ۱۱- آمر به معروف ، و ناهی از منکر و عمل کننده بخوبی و جلوگیری بدی باش . ۱۲- آمر به معروف ، عمل کننده به آن باش ، و از کسانی مباش که به معروف امر کرده ، و از آن دوری می نماید ، پس گناه خود را برداشته با گناه خود به سوی خدا برگشته ، و متعرض خشم پروردگارش گردیده است . ۱۳- هرگز به معروف راه نیابی تا از منکر گمراه نشوی ( یعنی آن را به دست فراموشی بسپاری چنانکه مشهور است تخلیه از ردائل بر تحلیه فضائل مقدم خواهد بود ) . ۱۴- هر که به معروف عمل و یا امر کند پشت‌های مؤمنان را سخت نماید . ۱۵- هر که از منکر نهی نماید بینی‌های فاسقان را بر خاک مالد ( زیرا آنها به امید و آرزوهایشان نخواهند رسید ) . ۱۶- بر مرد ( و آدمی ) زشت است که بر مردم منکراتی را انکار کند و آنان را از صفات پست و گناهان نهی نماید و چون با نفس خود خلوت کند خود مرتکب آنها ص ۹۲ و سیئات ، و إذا خلا بنفسه ارتکبها و لا یستنکف من فعلها ۱۱۰۳۷ . ۱۷- لم یأمرکم الله سبحانه إلّا بحسن ، و لم ینهکم إلّا عن قبیح ۷۵۶۴ . ۱۸- ما أمر الله سبحانه بشیء إلّا و أعان علیه ۹۵۷۲ . ۱۹- ما نهی الله سبحانه عن شیء إلّا و أغنی عنه ۹۵۷۳ . ۲۰- إنّی لأرفع نفسی أن أنهی الناس عمّا لست أنتهی عنه أو آمرهم بما لا أسبقهم إلیه بعملی أو أَرْضی منهم بما لا یرضی ربّی ۳۷۸۰ . الآمال و الأمانی ۱- کم من أمل خائب و غائب غیر آئب ۶۹۳۵ . شده ، و از انجام دادنشان امتناع نداشته باشد . ۱۷- خدای سبحان شما را فرمان نداده مگر به خوبی ، و نهی ننموده است مگر از زشتی ( این روایت صریح است در اثبات حسن و قبح عقلی چنانکه شیعه و معتزله بر آن قائلند و نیز دلالت بر این دارد که پروردگار به چیزی بیهوده امر نفرموده ، و از چیزی عبث نهی نکرده است ) . ۱۸- خداوند سبحان بجیزی فرمان نخواهد داد مگر آنکه بر آن یاری نماید . ۱۹- خداوند سبحان از چیزی نهی نخواهد فرمود مگر آنکه از آن بندگانش را بی نیاز فرموده است ( و خلق به آن هیچگاه محتاج نباشند ) . ۲۰- راستی که من خود را بالاتر از این می دانم که مردم را از آنچه خود از آن باز نایستم نهی کنم یا آنان را به آن چه خود با عمل به سوی آن سبقت بگیرم امر نمایم یا از آنان به آنچه پروردگارم را خوشنود نگرداند خوشنود شوم . امید و آرزو ۱- چه بسا امیدواری که ناامید گشته ، و غائب ( و مسافری که ) برنگردد . ص ۹۳ ۲- کم من مؤمّل ما لا یدرکه ۶۹۵۷ . ۳- الأمل یقرّب المتّیّ ، و یباعد الامتّیّ ۱۶۹۶ . ۴- الأمل سلطان الشّیاطین علی قلوب الغافلین ۱۸۲۸ . ۵- الأمل کالسّراب ، یغرّ من راه ، و یخلف من رجاء ۱۸۹۶ . ۶- الأمل أبدا فی تکذیب ، و طول الحیاة للمرء تعذیب ۲۰۱۷ . ۷- أكذب الأمل ، و لا- تثق به ، فإنّه غرور ، و صاحبه مغرور ۲۳۲۷ . ۸- أكذبوا آمالکم ، و اغتموا آجالکم بأحسن أعمالکم ، و بادروا بمبادرة اولی التّهی و الألباب ۲۵۰۲ . ۹- اتّقوا خداع الآمال ، فکم من مؤمّل یوم لم یدرکه ، و بانی بناء لم یسکنه ، و جامع مال لم يأکله ، و لعلّه من باطل جمعه و من حقّ منعه ، أصابه ۲- چه بسا امید دارنده چیزی که آن را در نیابد . ۳- امید مرگ را نزدیک کرده ، آرزو را دور می گرداند . ۴- امید سلطه و غلبه شیاطین است بر دل‌های بی خبران . ۵- امید مانند سراب است ، فریب دهد هر که آن را ببند و خلف وعده کند هر که امیدوار به آن باشد . ۶- امید دائم در تکذیب است ( ممکن است مراد این باشد که امید همیشه در تکذیب مردم است یا آنکه امید پیوسته صاحب خود را بر دروغگوئی وادار کند ) و درازی زندگانی برای مرد ( آدمی ) عذاب دهنده است . ۷- امید را دروغگو به حساب آور ، و به آن اعتماد مکن ، زیرا آن فریبنده است و صاحب آن فریب خورده . ۸- امیدهای خود را دروغگو دانید ، و زمانهای زندگی خود را به بهترین عملهای خود غنیمت شمارید ، و بشتابید شتاب کردن صاحبان خرد و عقلها . ۹- پرهیزید از فریب امیدها ، چه بسا آرزو کننده روزی که آن را در نیافته



، و ص ۹۴ حراما ، و احتمال به اثما ۲۵۶۳ . ۱۰- اتَّقُوا باطل الأمل ، فَرَبَّ مستقبل يوم ليس بمستدبره ، و مغبوط فی أولَّ ليلة قامت بواکيه فی آخره ۲۵۷۲ . ۱۱- احذروا الأمل المغلوب ، و النِّعَم المسلوب ۲۵۸۶ . ۱۲- إِيَّاكَ و الثَّقَّة بِالْأَمَالِ فَإِنَّهَا مِنْ شِيمِ الْحَمَقِ ۲۶۸۵ . ۱۳- غرور الأمل یفسد العمل ۶۳۹۰ . ۱۴- غَرَّ جَهْلًا- کاذب أمله ففاته حسن عمله ۶۴۳۳ . ۱۵- غرور الأمل ینفد المهل و یدنی الأجل ۶۴۳۵ . بنا کننده بنا و ساختمانی که در آن اسکان نیافته ، و جمع کننده مالی که آن را نخورده باشد ، و شاید که از راه باطل آن را جمع نموده ، و از حقّی که آن را نداده ، به عنوان حرام به آن رسیده ، و آنچه را که جزای گناه بوده متحمل شده است . ۱۰- از امید باطل پرهیز نمائید ، چه بسا رو آورنده روزی که نیست او پشت کننده به آن ( یعنی اجل او را مهلت ندهد که روز را به شب آورد ) و کسی که مردم در اول شب آرزوی حال او کنند ، در آخر گریه کنندگانی برای او برخیزند و نتواند که شب را سحر کند . ۱۱- از امید و آرزوی مغلوب و نعمتهای ربوده شده ( یعنی امید و نعمتهای دنیا که در حقیقت مغلوب بوده و گرفته خواهد شد ) دوری نمائید . ۱۲- از اعتماد بر امیدها دوری نما ، زیرا که آن از صفات احمقان است . ۱۳- فریب امید عمل را فاسد می‌سازد . ۱۴- آدم بسیار نادان را امید دروغ او فریب داده ، پس نیکوئی عملش از دست او رفته است . ۱۵- فریب امید مهلت را فانی ساخته ، و اجل را نزدیک می‌گرداند ( ممکن است خود آن مرگ را نزدیک کند و امکان دارد که چون امیدوار عمر طولانی برای خود تصور ص ۹۵ ۱۶- فی غرور الآمال انقضاء الآجال ۶۴۷۱ . ۱۷- قد تَغَرَّ الِامْتِئَةُ ۶۶۱۷ . ۱۸- قد تکذب الآمال ۶۶۳۵ . ۱۹- قَلَّمَا تصدق الآمال ۶۷۲۲ . ۲۰- قَصِّرُوا الأمل ، و خافوا بغتة الأجل ، و بادروا صالح العمل ۶۷۹۱ . ۲۱- قَلَّلِ الآمال ، تخلص لك الأعمال ۶۷۹۳ . ۲۲- قَصِّرْ أَمْلَكَ فما أقرب أجلك ۶۷۹۸ . ۲۳- قَصِّرِ الأمل فَإِنَّ العمر قصير ، و افعَل الخیر فَإِنَّ سیرة کثیر ۶۸۰۶ . ۲۴- قَصِّرُوا الأمل ، و بادروا العمل ، و خافوا بغتة الأجل ، فَإِنَّهُ لَنْ یرجی من می‌کند یک بار می‌بیند عمرش کوتاه شد ) . ۱۶- در فریب امیدها ( که با امید مدت عمر بیهوده بگذرد ) منقضى شدن اجلهاست ( یعنی عمر سپری می‌شود و کاری برای آخرت صورت نگرفته است ) . ۱۷- گاهی آرزو فریب می‌دهد . ۱۸- گاهی امیدها دروغ از کار در می‌آید . ۱۹- کم است که امیدها راست شود ( و آدمی به آن رسد ) . ۲۰- امید را کوتاه کنید و از ناگاه رسیدن اجل بترسید و به عمل صالح مبادرت ورزید . ۲۱- امیدها را کم کن تا برای تو عملها خالص گردد . ۲۲- امید خود را کوتاه نما پس چه نزدیک است اجل تو . ۲۳- امید را کوتاه کن زیرا که عمر کوتاه است و کار نیک بجای آر زیرا کم آن بسیار است . ۲۴- امید را کوتاه کنید ، و به عمل مبادرت ورزید ، و از ناگهان رسیدن اجل بترسید زیرا از بازگشت عمر هرگز امید نخواهد رفت ، آنچه را که از برگشتن روزی ص ۹۶ رجعة العمر ما یرجی من رجعة الرِّزْق ، ما فات الیوم من الرِّزْق یرجی غدا زیاده ، و ما فات أمس من العمر لم ترج الیوم رجعتة ۶۸۲۴ . ۲۵- کُلَّ امرء طالب امتیته و مطلوب متیته ۶۹۱۰ . ۲۶- کم من مخدوع بالأمل مضیع للعمل ۶۹۵۳ . ۲۷- کفی بالأمل اغترارا ۷۰۳۵ .

## قسمت دوم

۲۸- كثرة الأمانی من فساد العقل ۷۰۹۳ . ۲۹- لکلّ أمل غرور ۷۲۷۷ . ۳۰- الآمال لا تنتهی ۶۳۹ . ۳۱- الأمل ینسی الأجل ۸۷۴ . ۳۲- الأمانی همّة الرِّجال ۹۴۶ . امید آن هست ، آنچه از روزی امروز فوت می‌شود ، باندازه فردا زیادتى آن امید داشته می‌شود ، و آنچه را که از عمر دیروز فوت شده امروز امید برگشت آن نخواهد بود . ۲۵- هر مردی ( و هر آدمی ) طلب کننده آرزوی خویش و مطلوب مرگ می‌باشد . ۲۶- چه بسا فریب خورده شده به امید که ضایع کننده عمل است . ۲۷- برای امید کفایت میکند فریب خوردن . ۲۸- بسیاری آرزوها از فساد عقل است . ۲۹- برای هر امیدی غروری است ( که آدمی را از آخرت باز می‌دارد ) . ۳۰- امید و آرزوها تمام نشدنی هستند . ۳۱- امید مرگ را فراموش می‌گرداند . ۳۲- آرزوها همت مردانست ( البته آرزوهای صحیح و بعید نیست که صحیحش «المنایا» باشد یعنی مرگ‌ها همت مردان است چنانکه از حضرت علی- علیه السلام- این مضمون نقل شده : «و الله لابن أبی طالب آنس بالموت من الطّفل بشدی أمّه» ) . ص ۹۷ ۳۳- الأمل حجاب الأجل ۹۹۷ . ۳۴- الأمل لا غایة له ۱۰۱۰ .

۳۵- الأمل رفيق مونس ۱۰۴۲ . ۳۶- الأمل خادع ، غار ، ضار ۱۱۴۵ . ۳۷- الأمل يفسد العمل ، و يفنى الأجل ۱۳۵۸ . ۳۸- الأمانى تعمى عيون البصائر ۱۳۷۵ . ۳۹- الأمانى تخدعك ، و عند الحقائق تدعك ۱۴۵۲ . ۴۰- إني محارب أملى ، و منتظر أجلى ۳۷۷۴ . ۴۱- إنك لن تبلغ أملك ، و لن تعدو أجلك ، فاتق الله ، و أجمل فى الطلب ۳۷۸۸ . ۳۳- امید و آرزو پرده و حجاب مرگ است ( یعنی نمی‌گذارد آدمی بیاد آن افتد ) . ۳۴- امید برای آن نهایی نیست . ۳۵- امید و آرزو رفیقی است انس گیرنده ( پس نباید به آن توجه کرد که آدمی را گرفتار خواهد نمود ) . ۳۶- امید و آرزو مکر کننده ، فریب دهنده ، زیان رساننده است . ۳۷- امید و آرزو عمل را فاسد کرده ، و مدت عمر را فانی می‌کند . ۳۸- آرزوها دیده‌های بصیرت‌ها را کور می‌سازد . ۳۹- آرزوها تو را ( نسبت به امور بی‌حاصل ) فریب داده ، و در نزد حقائق تو را وادار می‌گذارد . ۴۰- براستی که من با امیدم در جنگ بوده و منتظر مرگم می‌باشم . ۴۱- براستی که تو هرگز به امید خود نرسیده ، و از وقت مرگ خود نخواهی گذشت ، پس تقوای الهی را پیشه خود ساز و در طلب ( دنیا ) تانی نما ( یعنی در آن ص ۹۸ ۴۲- إنکم إن اغترتم بالآمال ، تخزمتکم بوادر الآجال و قد ماتتکم الأعمال ۳۸۴۱ . ۴۳- آفة الآمال حضور الآجال ۳۹۵۹ . ۴۴- آفة الأمل الأجل ۳۹۷۰ . ۴۵- ببلوغ الآمال يهون ركوب الأهوال ۴۳۵۸ . ۴۶- بشئ الشیمة الأمل يفنى الأجل ، و يفوت العمل ۴۴۱۹ . ۴۷- تجنبوا المنی ، فإنها تذهب ببهجة نعم الله عندكم ، و تلزم استصغارها لديكم ، و على قلّة الشکر منکم ۴۵۸۵ . افراط مکن ) . ۴۲- براستی که اگر شما به سبب امیدها فریب خورید اجلهای شتاب کننده شما را هلاک سازد ، در صورتی که حقیقتاً عملها از دست رفته باشد ، چون به امید خود را مشغول ساخته و به عمل نجات بخش نپرداخته‌اید . ۴۳- آفت امیدها رسیدن مرگ‌هاست ( یعنی وقتی مرگ فرا رسد امید فاسد خواهد گردید ) . ۴۴- آفت امید مرگ است . ۴۵- به رسیدن امیدها ارتکاب ترس و هولها آسان گردد ( یعنی ترس و هراس وقتی است که هنوز انسان به هدف نرسیده باشد اما وقتی رسید هول و ترسهای گذشته در نظر سهل آید ) . ۴۶- بد خصلتی است امید ( و آرزوهای طولانی ) مدت عمر را فانی ساخته ، و عمل را از دست می‌دهد . ۴۷- از آرزوها دوری نمائید ، زیرا آنها نیکوئی و یا شادمانی نعمت‌های خدا را در نزد شما می‌برد ، و لازم می‌سازند کوچک دانستن آنها را در نزد شما ، و کمی شکر از شما ( یعنی وقتی آرزوها آمد شما نعمت‌ها را بی‌ارزش و کم و کوچک دانسته ، در ص ۹۹ ۴۸- ثمرة الأمل فساد العمل ۴۶۴۱ . ۴۹- حاصل الأمانی ، الأسف ( و ثمرته التلّف ) ۴۹۱۲ . ۵۰- ما أقرب الأجل من الأمل ۹۴۹۱ . ۵۱- ما أفسد الأمل للعمل ۹۴۹۲ . ۵۲- ما أقطع الأجل للأمل ۹۴۹۳ . ۵۳- ما أطال أحد فى الأمل إلّا قصّر فى العمل ۹۴۹۴ . ۵۴- ما لكم تؤملون ما لا تدرکونه ، و تجمعون ما لا تأکولونه ، و تبنون ما لا تسکونونه ۹۶۵۳ . ۵۵- ما أطال أحد الأمل إلّا نسى الأجل ، و أساء العمل ۹۶۷۶ . نتیجه کمتر شکر خدا خواهید کرد ، در صورتی که باید قضیه به عکس باشد ) . ۴۸- ثمره آرزو و امید فاسد شدن عمل است . ۴۹- حاصل و نتیجه آرزوها اندوه شدید است ، و میوه و ثمر آن تلف جان و عمر خواهد بود . ۵۰- چه نزدیک کرده اجل را به آرزو ( پس نباید خیلی آرزو به خود راه داد ) . ۵۱- چه فاسد نموده و یا فاسد کننده است امید را برای عمل ( یعنی امیدهای دنیوی عمل آخرتی را فاسد سازد ) . ۵۲- چه چیز برنده کرده اجل را برای امید ۵۳- هیچ کسی در آرزو اطاله نخواهد نمود ، مگر آنکه در عمل کوتاهی خواهد نمود . ۵۴- چه می‌شود شما را که آرزو دارید آنچه را که در نمی‌یابید ، و جمع می‌کنید آنچه را که نمی‌خورید ، و بنا می‌کنید آنچه را که ساکن نمی‌گردید ۵۵- احدی امید و آرزو را طولانی ننماید مگر آنکه اجل را فراموش کرده ، و عمل را بد نماید . ص ۱۰۰ ۵۶- نعم عون العمل قصر الأمل ۹۹۰۶ . ۵۷- لا تغرّنک الأمانى و الخدع ، فکفى بذلک خرقا ۱۰۴۳۳ . ۵۸- لا غار أخدع من الأمل ۱۰۶۱۴ . ۵۹- لا شیء أكذب من الأمل ۱۰۶۴۹ . ۶۰- لا- تفى الأمانى لمن عول عليها ۱۰۷۰۱ . ۶۱- یسير الأمل یوجب فساد العمل ۱۰۹۸۶ . ۶۲- احذروا الأمانى ، فإنها منایا محققة ۲۵۸۹ . ۶۳- إیّاک و الاتکال على المنی ، فإنها من بضائع التوکی ۲۶۸۴ . ۶۴- أنفع الدّواء ترک المنی ۳۰۲۱ . ۵۶- خوب کمک کار عملی است ، کوتاه کردن امید و آرزو ( چون وقتی امید کوتاه شد عمل بزودی انجام گیرد ) . ۵۷- هرگز تو را آرزوها و مکرها ( ی دنیا ) فریب ندهد ، که ( اگر فریب داد ) برای بی‌عقلی کفایت می‌کند . ۵۸- نیست فریب دهنده‌ای فریب دهنده‌تر از

امید و آرزو . ۵۹- چیزی دروغ‌تر از امید نیست . ۶۰- امید و آرزوها به کسی که بر آنها اعتماد کند وفا نخواهد نمود . ۶۱- آرزو و امید اندک موجب فساد عمل خواهد شد . ۶۲- از آرزوها دوری کنید زیرا که آنها مرگ‌هائی هستند تحقیق شده ( یعنی دائم انسان را در هلاکت و رنج اندازند ) . ۶۳- بر تو باد به دوری از تکیه کردن بر آرزوها ، زیرا که آن سرمایه کم خردان است . ۶۴- سودمندترین دواء ترک آرزوهاست ( زیرا آرزو آدمی را بیمار می‌سازد و پیوسته انسان با آرزوهای دراز ناسالم است ) . ص ۱۰۱

۶۵- الأمانی أشتات ۳۰۵۱ . ۶۶- الأمانی تخدع ۱۴۵ . ۶۷- الأمانی شیمه الحمقاء ۴۳۵ . ۶۸- طاعة الأمل ، تفسد العمل ۵۹۸۷ . ۶۹- عند حضور الاجال تظهر خيبة الآمال ۶۲۰۸ . ۷۰- عجب لمن لا يملك أجله كيف يطيل أمله ۶۲۷۲ . ۷۱- غاية الأمل الأجل ۶۳۵۶ . ۷۲- ابعث شيء الأمل ۲۹۲۱ . ۷۳- أكثر الناس أملا- أقلهم للموت ذكرا ۳۰۵۳ . ۶۵- آرزوها پراکنده و متفرق است ( هر چه در تحصیل آن کوشیده شود باز هم جمع شدنی نیست ) . ۶۶- آرزوها می‌فریبد . ۶۷- آرزوها خصلت کم عقلاان است . ۶۸- فرمانبرداری امید عمل را فاسد می‌نماید ( زیرا کسی که به امیدها پرداخت عمل را کنار می‌گذارد ) . ۶۹- در نزد حضور اجل‌ها زیان و یا نومیدی و یا لغو بودن امیدها آشکار می‌گردد . ۷۰- عجب دارم از کسی که مالک اجل ( مرگ ) خود نیست چگونه آرزوی خود را طولانی می‌نماید . ۷۱- سرانجام امید ( چه در کار خیر و چه در امور دنیا ) مرگ خواهد بود . ۷۲- دورترین چیز امید و آرزو است ( چون انسان به آن نمی‌رسد ) . ۷۳- بیشترین مردم به حسب امید کمترین آنهاست به حسب یاد کردن مرگ ( یعنی هر که امید و آرزویش زیادتر باشد بیاد مرگ کمتر افتد ) . ص ۱۰۲ ۷۴- أطول الناس أملا أسوئهم عملا ۳۰۵۴ . ۷۵- إن الله سبحانه ليغض الطويل الأمل ، السئ العمل ۳۴۵۵ . ۷۶- إن المرء يشرف على أمله ، فيقطعه حضور أجله ، فسبحان الله لا أمل يدرك ، و لا مؤمل يترك ۳۵۶۵ . ۷۷- إيتاك و طول الأمل ، فكم من مغرور افتتن بطول أمله ، و أفسد عمله ، و قطع أجله ، فلا أمله أدرك و لا ما فاتة استدرك ۲۷۱۵ . ۷۸- أين تختدعكم كواذب الآمال ۲۸۱۵ . ۷۹- أين يغتركم سراب الآمال ۲۸۱۶ . ۸۰- أكذب شيء الأمل ۲۸۴۶ . ۷۴- طولانی‌ترین مردم از نظر امید و آرزو بدترین آنهاست به حسب عمل . ۷۵- براستی که خداوند سبحان هر آینه شخص دراز امید بدکردار را دشمن می‌دارد . ۷۶- براستی که مرد ( آدمی ) بر امید و آرزوی خود مشرف می‌گردد ، ( و نزدیک است که به هدف خود برسد ) پس رسیدن مرگش آن را می‌برد و به هدف نمی‌رسد ، «فسبحان الله» نه امیدی رسیده می‌شود ، و نه آرزومندی واگذاشته می‌شود . ۷۷- بر تو باد به دوری از درازی امید ، پس بسا فریب خورده شده‌ای که به سبب درازی امیدش بفته افتاده ، و عملش را تباه ساخته ، و اجلش را بریده باشد ، پس نه امید خود را دریافته ، و نه آنچه را که از او فوت گشته باز یافت کرده باشد . ۷۸- کجا شما را فریب می‌دهد امیدهای دروغ ( یعنی به کجا می‌برد شما را و به کجا می‌رساند که به جائی نخواهند رسید ) . ۷۹- کجا شما را فریب می‌دهد امیدهای بی‌اصل و امیدهای باطل ۸۰- دروغ‌ترین چیز امید است ( چون کمتر دیده می‌شود که آرزو و امید صورت عمل بخود گیرد ) . ص ۱۰۳ ۸۱- إن أخسر الناس صفقة ، و أخيبهم سعيا ، رجل أخلق بدنه في طلب آماله ، و لم تساعده المقادير على إرادته ، فخرج من الدنيا بحسراته ، و قدم على الآخرة بتبعاته ۳۵۹۴ . ۸۲- الأمل حوآن ۱۰۳ . ۸۳- الأمل يغتر ، العيش يمر ۱۴۸ . ۸۴- الأمل يخدع ، البغي يصرع ۲۰۰ . ۸۵- المغتر بالآمال مخدوع ۶۲۹ . ۸۶- الأمانی بضائع التوکی ۶۳۰ . ۸۷- الآمال غرور الحمقى ۶۳۱ . ۸۸- الآمال تدنی الآجال ۶۳۲ . ۸۱- براستی که زیانکارترین مردم در خرید و فروش ، و نومیدترین آنها به حسب تلاش ، مردی است که خود را در طلب امیدهایش کهنه نموده ، و تقدیرهای الهی طبق اراده و قصدش او را مساعدت ننماید ، پس از دنیا با ندامت‌های خود بیرون رفته ، و بر آخرت با تبعات و نتایج زیان بارش وارد شود . ۸۲- امید ، بسیار خیانت کننده است . ۸۳- آرزو فریب می‌دهد ، و زندگانی می‌گذرد . ۸۴- آرزو فریب می‌دهد ، و سرکشی و ستم بر زمین می‌اندازد . ۸۵- فریفته شده به آرزوها و امیدها فریب خورده است . ۸۶- آرزوها سرمایه‌های کم عقلاان است . ۸۷- امیدها فریبنده احمقان است . ۸۸- آرزو و امیدها اجلها را نزدیک گردانند ( ممکن است از این جهت باشد که آرزومند پیوسته بدنبال امیدهایش حرکت می‌کند ، از کارهایی که عمر را طولانی می‌نماید باز می‌ماند ، و یا آنکه از کثرت حرص و اشتغال وقتی اجل

رسد خیال ص ۱۰۴-۸۹ من کثر مناه قلّ رضاه ۷۸۸۶ . ۹۰- من طال أمله ساء عمله ۷۹۰۸ . ۹۱- من اغترّ بالأمل خدعه ۷۹۹۵ . ۹۲- من غرّته الأمانی کذبته الآجال ۸۱۱۲ . ۹۳- من بلغ غایه أمله فلیتوقع حلول أجله ۸۲۸۸ . ۹۴- من تبع مناه ، کثر عناؤه ۸۴۴۹ . ۹۵- من جرى فی میدان أمله ، عثر بأجله ۸۵۹۸ . ۹۶- من کثر مناه ، کثر عناؤه ۸۶۰۳ . ۹۷- من أمیل ما لا یمكن ، طال ترقّبه ۸۶۹۶ . می کند زود رسیده است ) .

### قسمت سوم

۸۹- هر که امیدهای او بسیار باشد خوشنودی او ( نسبت ب بهره و نصیب ) کم باشد . ۹۰- هر که امیدش طولانی باشد عملش بد باشد ( زیرا کار کرد او در مسیر امید و آرزویش است ) . ۹۱- هر که به امید مغرور گردد او را فریب دهد . ۹۲- هر که امیدها او را فریب دهد اجل‌ها او را تکذیب کند ( یعنی نمی‌گذارد که به امیدش رسد پس گویا او را تکذیب نموده است . ۹۳- هر که به نهایت امید خود رسد پس باید متوقع و منتظر فرارسیدن اجل خود باشد ( خیال نکند پس بر خر مراد سوار است ، نه مرگ امید را بهم زند ) . ۹۴- هر که پیروی آرزوی خود کند رنج و زحمت او بسیار باشد . ۹۵- هر که در میدان امید خود روان شود ( و در رسیدن به آن کوشش نماید ) یک بار برو در افتد به وسیله مرگش . ۹۶- هر که امیدش بسیار باشد رنج و زحمت او بسیار باشد . ۹۷- هر کس چیز غیر ممکن را امید داشته باشد انتظارش به درازا کشد ( یعنی ص ۱۰۵-۹۸- من یکن الله أمله ، یدرک غایه الأمل و الرجاء ۸۸۲۰ . ۹۹- من استقصر بقاءه و أجله ، قصر رجاؤه و أمله ۸۸۲۱ . ۱۰۰- من جرى فی عنان أمله عثر بأجله ۸۸۲۲ . ۱۰۱- من أمل غیر الله سبحانه أكذب آماله ۸۹۵۳ . ۱۰۲- من استعان بالأمانی أفلس ۹۲۰۸ . ۱۰۳- من الحق الا تکال علی الأمل ۹۲۸۵ . ۱۰۴- ذلّ الرجال فی خبیة الآمال ۵۱۷۸ . ۱۰۵- رحم الله امرأ قصیر الأمل ، و بادر الأجل ، و اغتنم المهمل ، و تزود من العمل ۵۲۱۰ . فقط آرزوست ) . ۹۸- هر که خداوند امید او باشد به نهایت امید و آرزوی دست خواهد یافت . ۹۹- هر که بقای خود و مدت عمر خویش را کم شمارد امید و آرزوی او کوتاه خواهد بود و یا امید و آرزویش را کوتاه سازد . ۱۰۰- هر که جلو امید و آرزوی خود روان شود و پیش افتد به مرگ و اجلش برو در افتد . ۱۰۱- هر که غیر خدای سبحان را آرزو کند امیدهایش را دروغ پنداشته ( یعنی همه باطل خواهند بود ) . ۱۰۲- هر که از آرزوها کمک یاری جوید درویش گردد . ۱۰۳- از حماقت است اعتماد و اتکال بر آرزو . ۱۰۴- ذلت و خواری مردان در نومیدی امیدهاست ( که از خداوند بزرگ داشته ، و یا در وقت مرگ که دیگر وقتی برای کار خیر باقی نمانده ) . ۱۰۵- خداوند رحمت کند مردی را که امید را کوتاه کرده ، و بر اجل پیشی گرفته ، و مهلت را غنیمت شمرده ، و از عمل توشه بگیرد . ص ۱۰۶-۱۰۶- ربّ أمتیة تحت مئیة ۵۲۹۴ . ۱۰۷- زد من طول أملك فی قصر أجلک ، و لا تغرنک صحّة جسمک و سلامه أمسک ، فإنّ مدّة العمر قليلة ، و سلامه الجسم مستحيلة ۵۴۶۰ . ۱۰۸- شرّ الفقر المنی ۵۷۲۰ . ۱۰۹- ضیاع العمر بین الآمال و المنی ۵۹۰۵ . ۱۱۰- طوبی لمن قصیر أمله و اغتنم مهله ۵۹۴۸ . ۱۱۱- طوبی لمن کذب مناه و أخرج دنياه لعماره اخراه ۵۹۵۸ . ۱۰۶- بسا آرزویی که در زیر مرگی است ( در حال احتضار ، و یا آرزو را بگور بردن ، و یا سبب رسیدن به آرزو مرگ باشد مرحوم علامه خوانساری احتمال داده «تحت» باشد یعنی برانگیزاند مرگی را ، و یا «بحت» باشد بمعنای محض یعنی بسا آرزویی که محض مرگ باشد ) . ۱۰۷- از طول امل و آرزوی درازت در کوتاهی مدّت عمرت بیفز ( یعنی آرزو را کم کن ) و تو را صحت بدن و سلامت دیروزت فریب ندهد ، زیرا مدّت عمر کم و سلامت بدن تغییر یابنده است ( یعنی اگر دیروز سالم بودی امروز ممکن است به سخت‌ترین بیماری مبتلا شوی ، و اگر دیروز زنده بودی امکان دارد امروز به خاک روی پس آرزو را کم نما و از عمر استفاده کن ) . ۱۰۸- بدترین درویشی آرزوهاست ( زیرا آرزومند حتی با توانگری محتاج خواهد شد ) . ۱۰۹- ضایع شدن عمر میان امیدها و آرزوهاست . ۱۱۰- خوشا به حال کسی که امیدش را کوتاه نموده ، و مهلت خود و فرصتی که برای انجام کار خیر دارد غنیمت بشمارد . ۱۱۱- خوشا به حال کسی که آرزوی خود را تکذیب نموده ، ( آن را باطل به حساب

آورد) و دنیایش را برای آبادی آخرت خود خراب نماید. ص ۱۰۷ ۱۱۲- من اتكل على الأمانی مات دون أمله ۸۲۹۳. ۱۱۳- من وثق بالأمتیة قطعته المتیة ۸۳۱۲. ۱۱۴- من قصر أمله حسن عمله ۸۴۴۴. ۱۱۵- من أطال أمله أفسد عمله ۸۴۴۵.

## الإمام

۱- إمام عادل خیر من مطر وابل ۱۴۹۱. ۲- من أطاع إمامه فقد أطاع ربّه ۸۷۰۵. ۳- يحتاج الإمام إلى قلب عقول، و لسان قؤول، و جنان على إقامة الحقّ صؤول ۱۱۰۱۰. ۱۱۲- هر که بر آرزوهایش اعتماد نماید بامیدش نرسیده خواهد مرد. ۱۱۳- هر که به امید اعتماد داشته باشد مرگ آن را خواهد برید. ۱۱۴- هر که امیدش کوتاه باشد عملش نیکو خواهد بود. ۱۱۵- هر که امید و آرزویش را طولانی کند عملش را تباه ساخته است. پیشوا ۱- امام و پیشوای عادل بهتر از باران دانه درشت است (یعنی سودش بیشتر است با این که باران چقدر مفید خواهد بود). ۲- هر که امامش را اطاعت کند پس در حقیقت پروردگارش را اطاعت نموده است. ۳- امام (و پیشوا) نیازمند به قلبی است بسیار دریابنده، و زبانی بسیار گویا (و کامل)، و دلی برای به پا داشتن حق بر جهنده و دلیر. ص ۱۰۸

## الإمامة

۱- الإمامة نظام الأمة ۱۰۹۵. ۲- و الإمامة نظاما للأمة ۶۶۰۸.

## الأمان وإجارة المستغيث والخائف

۱- من أجار المستغيث، أجاره الله سبحانه من عذابه ۸۸۸۱. ۲- من امن خائفا من مخوفه، آمنه الله سبحانه من عقابه ۸۸۸۲. امامت و رهبری ۱- امامت و رهبری نظام امت است (زیرا هر کاری نیازمند به تشکیلات خواهد بود، بالأخص مجتمع بشری که اگر دارای نظام صحیحی نباشد و امامی که از جانب حق تعالی است در رأس کار منصوب نگردد، و قوانینی بر مردم حکومت نکند، اجتماع بشری از هم پاشیده شده و هرج و مرج پدید خواهد آمد). ۲- (از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است) خداوند امامت را برای انتظام احوال امت (واجب کرده است چه آنکه هیچ ملتی بدون حکومت چه حق و چه باطل زندگی نخواهند نمود چه از نظر نظم مملکتی و چه از جهت حفظ از حمله دشمن منتهی اگر حکومت عدل باشد امت در رفاه و آسایش زندگانی نمایند). پناه دادن ۱- هر که فریاد گری را پناه دهد خداوند سبحان او را از عذاب خود پناه دهد. ۲- هر که ترسنده‌ای را از بلایی که آدمی از آن در هراس است ایمن گرداند، خداوند او را از عقاب خود ایمنی بخشد. ص ۱۰۹ الآمن ۱- ربّ آمّن وجل ۵۲۶۹.

## الآمن

۱- ما من شيء يحصل به الأمان أبلغ من إيمان وإحسان ۹۷۰۰. ۲- والله ما منع الأمن أهله، و أزاح الحقّ عن مستحقّه إلّا كلّ كافر جاحد، و منافق ملحد ۱۰۱۳۲. ۳- لا تغترّ بالأمن، فإنّك مأخوذ من مأمّنك ۱۰۲۹۳. ۴- لا ينبغي للعاقل أن يقيم على الخوف إذا وجد إلى الأمن سبيلا ۱۰۸۳۲. ایمن ۱- بسا کسی که ایمن از چیزی است (عذاب خدا یا غیر آن) ترسناک گردد. ایمنی ۱- چیزی که ایمنی به سبب آن حاصل شود رساتر و کامل‌تر از ایمان، و احسان نیست. ۲- به خدا سوگند هیچ کسی امنیت و ایمنی را از اهلش منع ننموده، و حق را از مستحقش زائل نکرده، مگر هر کافری که انکار کننده، و منافقی که ملحد باشد. ۳- هرگز به امتیّت مغرور مشو، زیرا تو از محل امتیّت خود گرفته خواهی شد. ۴- برای عاقل سزاوار نیست آنکه بایستد بر خوف (و در مرکزی که خوف هلاکت در آن می‌رود) هر گاه به سوی امتیّت راهی را یابد. ص ۱۱۰ ۵- لا نعمة أهنأ من الأمن ۱۰۹۱۱. ۶- الأمن اغترار

، الخوف استظهار ۱۷۳ . ۷- حلاوة الأمن ، تنكدها مرارة الخوف و الحذر ۴۸۸۳ . ۸- ربّ أمن انقلب خوفا ۵۲۸۷ . ۹- رفاهیة العیش فی الأمن ۵۴۳۸ .

### الأمن من مکر الله

۱- من أمن مکر الله بطل أمانه ( ایمانه ) ۷۷۶۴ . ۲- ما أمن عذاب الله من لم يأمن الناس شرّه ۹۶۰۰ . ۵- نعمتی گواراتر از امتیت نیست . ۶- ایمنی ( از دشمن یا از خدا ) فریب خوردن ، و ترس ( از دشمن یا از خدا ) پشت گرمی است ( زیرا چاره آن خواهد کرد ) . ۷- شیرینی ایمنی ( در دنیا ) را تلخی ترس و حذر ( از آخرت ) دشوار می‌سازد ، ( بنا بر این باید در شیرینی آخرت کوشید که چیزی آن را ضایع نسازد ) . ۸- چه بسا امتیتی که بترسی مبدل گردد ( پس نباید مغرور بود ) . ۹- رفاه و آسایش زندگانی در امنیت است . ایمنی از مکر خدا ۱- هر که از مکر خدا ( و عقوبت و انتقام و تلافی او ) ایمن باشد ایمان و امانش باطل گردد یعنی او را بعدذاب گرفتار سازد . ۲- از عذاب خدا ایمن نباشد کسی که مردم از شرّ او در امان نباشند . ص ۱۱۱

### الأمین

۱- ما أقلّ الثّقة المؤمن ، و أكثر الخوّان ۹۶۵۶ .

### الأمانة

۱- الأمانة تؤدّي إلى الصّدق ۱۵۸۲ . ۲- الأمانة و الوفاء صدق الأفعال ، و الكذب و الافتراء خیانة الأقوال ۲۰۸۳ . ۳- أدّ الأمانة إلى من ائتمنك ، و لا تخن من خانك ۲۳۳۰ . ۴- أدّ الأمانة إذا ائتمنت ، و لا تتهم غيرك إذا ائتمنته ، فإنّه لا إيمان لمن لا أمانة له ۲۳۹۵ . امانت دار ۱- چه کم است معتمد امین ، و بسیار است خیانت کننده . امانت داری ۱- امانت داری به راست گوئی منجر می‌شود . ۲- امانت داری و وفاداری درستی کردارهاست ، و دروغ و افتراء خیانت گفتارهاست . ۳- امانت را بکسی که تو را امین دانسته رد نما ، و با کسی که به تو خیانت کرده خیانت مکن . ۴- امانت را رد کن هرگاه امانت داده شوی ، و غیر خود را متهم مساز زمانی که او را امین دانسته و به او امانت سپرده باشی ، پس براستی ایمانی نیست برای کسی که برای او امانتی نمی‌باشد ، ( ظاهرا این تعلیل برای جمله اول است گر چه با جمله ص ۱۱۲ ۵- أفضل الأمانة الوفاء بالعهد ۳۰۱۸ . ۶- الأمانة إيمان ، البشاشة إحسان ۱۸ . ۷- الأمانة صيانة ۱۱۳ . ۸- الأمانة فوز لمن رعاها ( و عاها ) ۱۱۲۷ . ۹- الأمانة فضيلة لمن أداها ۱۱۷۰ . ۱۰- آفة الأمانة الخيانة ۳۹۶۲ . ۱۱- إذا ائتمنت فلا- تخن ۳۹۹۸ . ۱۲- إذا ائتمنت فلا تستخن ۳۹۹۹ . ۱۳- إذا قويت الأمانة كثر الصّدق ۴۰۵۳ . دوم نیز بی‌مناسبت نمی‌باشد ) . ۵- افزونترین امانت داری وفا کردن به عهد است . ۶- امانت داری ایمان یا نشانه ایمان است ، خوشروئی و بشاشت احسان خواهد بود . ۷- امانت‌داری حفظ و نگهبانی است ( یعنی باید حفظ شود ، و فاش کردن خیانت خواهد بود ) . ۸- امانت داری برای کسی که آن را نگه دارد و یا رعایت کند پیروزی خواهد بود . ۹- امانت داری برای کسی که اداء امانت کند فضیلت است . ۱۰- آفت امانت داری خیانت کردن است . ۱۱- هرگاه امانتی سپرده شوی خیانت مکن . ۱۲- چون امانتی بسپاری پس نسبت خیانت مده ( یعنی به مجرد خیال و گمان به کسی که امانت نزد او گذاشتی نسبت خیانت به او روا نباشد ) . ۱۳- هرگاه امانت دادی قوی گردد راستگوئی بیشتر شود . ص ۱۱۳ ۱۴- رأس الإسلام ( الإیمان ) الأمانة ۵۲۲۶ . ۱۵- صحّة الأمانة عنوان حسن المعتقد ۵۸۱۶ . ۱۶- عليك بالأمانة فإنّها أفضل ديانة ۶۱۰۹ . ۱۷- فساد الأمانة طاعة الخيانة ۶۵۵۵ . ۱۸- فاز من تجلبب الوفاء ، و ادّرع الأمانة ۶۵۵۶ . ۱۹- كلّ شيء لا يحسن نشره أمانة و إن لم يستكتم ۶۸۹۷ . ۲۰- من لا- أمانة له لا إيمان له ۷۹۳۲ . ۲۱- من استهان بالأمانة وقع في الخيانة ۸۶۱۶ . ۲۲- من عمل بالأمانة فقد أكمل الدّيانة ۹۱۱۷ . ۲۳- من أحسن الأمانة رعى الدّمم ۹۳۸۵ .



۱۴- سر اسلام و یا ایمان امانت داری است . ۱۵- درستی امانت داری دلیل نیکوئی اعتقاد است . ۱۶- بر تو باد به امانت داری ، زیرا که آن برترین دیانت است . ۱۷- فساد امانت داری پیروی خیانت است . ۱۸- به پیروزی رسیده کسی که وفا داری را پیراهن کرده و امانت را زره نموده است . ۱۹- هر چیزی که نشرش نیکو نباشد امانت خواهد بود ، هر چند پنهان داشتن آن طلب نشود . ۲۰- هر که برایش امانتی نیست ایمانی برای او نخواهد بود . ۲۱- هر که امانت را سهل شمارد ( و نسبت به آن بی تفاوت باشد ) در خیانت قرار خواهد گرفت . ۲۲- هر که به امانت عمل کند در حقیقت دیانت را کامل گردانیده است . ۲۳- از بهترین امانت است رعایت کردن عهد و پیمانها . ص ۱۱۴ ۲۴- لا ایمان لمن لا أمانة له ۱۰۷۶۷ . ۲۵- لا أمانة لمن لا دين له ۱۰۷۸۹ .

## الإيمان

۱- الإيمان أفضل الأمانتين ( الأمانين ) ۱۶۶۶ . ۲- الإيمان قول باللسان ، و عمل بالأركان ۱۷۵۵ . ۳- الإيمان و الحياء مقرونان فی قرن ، و لا- یفترقان ۱۷۸۴ . ۴- الإيمان و العلم ( و العمل ) أخوان توأمان ، و رفیقان لا یفترقان ۱۷۸۵ . ۵- الإيمان شجرة ، أصلها الیقین ، و فرعها التقی ، و نورها الحياء ، و ثمرها السخاء ۱۷۸۶ . ۶- الإيمان ، و الإخلاص ، و الیقین ، و الورع ، الصبر و الرضا بما یأتی به ۲۴- ایمانی نیست برای کسی که برای او امانتی نیست . ۲۵- امانتی نیست برای کسی که برای او دینی نیست . ایمان ۱- ایمان برترین دو امانت یا دو امان است . ۲- ایمان گفتن به زبان و عمل به اعضاء و جوارح است . ۳- ایمان و حیا در یک رسن همراهند ، و از یکدیگر جدا نمی شوند . ۴- ایمان و علم دو برادر توأم ، و دو رفیق که از هم جدا نمی شوند می باشند . ۵- ایمان درختی است که بیخ آن یقین ، و شاخه آن خویشتن داری ، و شکوفه آن حياء ، و میوه آن سخاوت است . ۶- ایمان ، و اخلاص ، و یقین ، و پارسائی ، شکبائی و خوشنودی به آنچه آن ص ۱۱۵ القدر ۱۸۵۵ . ۷- الإيمان و العمل أخوان توأمان ، و رفیقان لا یفترقان ، لا- یقبل الله أحدهما إلّا بصاحبه ۲۰۹۴ . ۸- أفضل الإيمان ، الأمانة ۲۹۰۵ . ۹- أفضل الإيمان ، حسن الإیقان ۲۹۹۲ . ۱۰- أقوى الناس إيماناً أكثرهم توکلاً علی الله سبحانه ۳۱۵۰ . ۱۱- أقرب الناس من الله سبحانه أحسنهم إيماناً ۳۱۹۳ . ۱۲- أفضل الإيمان الإخلاص و الإحسان ، و أقبح الشیم التجافی و العدوان ۳۳۱۶ . ۱۳- أفضل الإيمان حسن الإیقان و أفضل الشرف بذل الإحسان ۳۳۱۷ . را قضا و قدر آورده می باشد . ۷- ایمان و عمل دو برادر توأم با همدند ، و دو رفیقی هستند که از هم جدا نمی شوند ، و خداوند یکی از آنها را نمی پذیرد جز با رفیقش . ۸- افزون ترین ایمان و صفات و افعال مؤمن ، امانت است . ۹- افزون ترین ایمان نیکوئی یقین داشتن است ( به این معنی که بطور کامل جازم بوده و اعتقادش صد در صد باشد ) . ۱۰- قوی ترین مردم به حسب ایمان بیشترین آنهاست از نظر توکل بر خدای سبحان . ۱۱- نزدیکترین مردم به خدای سبحان نیکوترین آنهاست از نظر ایمان . ۱۲- افزون ترین ایمان اخلاص و احسان است ، و زشت ترین اخلاق سنگدلی یا قطع رحم و ستم می باشد . ۱۳- افزون ترین ایمان نیکوئی یقین است ( نسبت به مبدأ و معاد یا مطلقاً ) ص ۱۱۶ ۱۴- إن أفضل الإيمان إنصاف الرجل من نفسه ۳۴۳۹ . ۱۵- إن محل الإيمان الجنان ، و سبيله الأذنان ۳۴۷۲ . ۱۶- الإيمان أمان ۶۹ . ۱۷- الإيمان واضح الولايج ۴۵۷ . ۱۸- الإيمان شفيع منجج ۵۵۳ . ۱۹- الإيمان بریء من الحسد ۶۰۸ . ۲۰- الإيمان أعلى غاية ۸۵۰ . ۲۱- الکفر یمحاه ( یمحوه ) الإيمان ۸۶۷ . ۲۲- الإيمان إخلاص العمل ۸۷۳ . و برترین بلندی مرتبه بذل احسان می باشد . ۱۴- براستی که افزون ترین ایمان انصاف دادن مرد است از جانب نفس خود ، به این معنی که حق دیگران را مراعات نماید . ۱۵- براستی که جای ایمان و اعتقاد دل ، و راه تحصیل آن گوشه‌است . ۱۶- ایمان رستگاریست . ۱۷- ایمان روشن ترین ملازمین است ، ( ولیجه کسی را گویند که خود را به آدمی بچسباند و ملازم گردد مانند اطرافی نزدیک ) . ۱۸- ایمان شفاعتگر پیروزمندیست . ۱۹- ایمان از رشک و حسد بیزار است ( چون با هم جمع نخواهند شد ) . ۲۰- ایمان بالاترین مقصود است ( یعنی کمال و مرتبه کاملتر و بالاتر از آن متصور نمی شود ) . ۲۱- کفر را ایمان محو خواهد نمود . ۲۲- ایمان ، خالص گردانیدن عمل است . ص ۱۱۷ ۲۳- النجاة مع الإيمان ۸۹۱ . ۲۴- الإيمان شهاب لا یخبو ۹۴۸ . ۲۵- الإيمان

بریء من النفاق ۱۲۴۴ . ۲۶- الإیمان صبر فی البلاء ، و شکر فی الرّخاء ۱۳۵۰ . ۲۷- إن امنّت باللّٰه أمن منقلبک ۳۷۳۴ . ۲۸- بالإیمان تكون النّجاء ۴۲۰۶ . ۲۹- بالإیمان يستدلّ علی الصّالحات ۴۳۲۵ . ۳۰- بالإیمان یرتقی إلی ذروة السّعادة و نهاية الحبور ۴۳۲۳ . ۲۳- نجات و رستگاری با ایمان است . ۲۴- ایمان آتش یا اختر درخشانی است که خاموش نمی گردد . ۲۵- ایمان از نفاق بیزار است ( یعنی هرگز با هم جمع نمی شوند ) . ۲۶- ایمان ( یعنی کمال آن ) شکیبائی در بلاء و مصائب ، و شکر در فراخی زندگانی است . ۲۷- اگر به خدا ایمان آورده‌ای محل بازگشت تو ایمن خواهد بود . ۲۸- به سبب ایمان رستگاری تحقق یابد ( یعنی بدون ایمان نجات تصور نمی گردد ) . ۲۹- به سبب ایمان بر عملهای شایسته استدلال می شود ( یعنی اگر از کسی عمل صحیح و نیکو دیدیم باید دید آیا ایمان دارد یا نه اگر دارد ، پی به نیکوئی عمل او می بریم ، و گرنه عمل شایسته به تنهایی کفایت نمی کند و ممکن است گفته شود ایمان آدمی را به سوی عملهای صالح رهبری می نماید ) . ۳۰- به سبب ایمان ( آدمی ) به سوی مرتبه بالای سعادت و نهایت شادمانی بالا برده می شود . ص ۱۱۸ ۳۱- الإیمان نجاه ۱۸۵ . ۳۲- ثمره الإیمان الفوز عند الله ۴۵۸۷ . ۳۳- ثمره الإیمان الرّغبة فی دار البقاء ۴۶۵۲ . ۳۴- ثلاث من کُنّ فیہ کمل ایمانه : العقل ، و الحلم ، و العلم ۴۶۵۸ . ۳۵- ثلاث من کُنّ فیہ استکمل الإیمان : من إذا رضی لم یخرجه رضاه إلی باطل ، و إذا غضب لم یخرجه غضبه عن حقّ ، و إذا قدر لم يأخذ ما لیس له ۶۶۶۸ . ۳۶- ثلاث من کُنّ فیہ فقد أكمل الإیمان : العدل فی الغضب و الرّضا ، و القصد فی الفقر و الغناء ، و اعتدال الخوف و الرّجاء ۴۶۷۱ . ۳۱- ایمان رستگاری است . ۳۲- ثمره و میوه ایمان پیروزی یافتن در نزد خداست . ۳۳- ثمره ایمان میل تمام است به سرای پایدار . ۳۴- سه چیز است که در هر که باشد ایمانش کامل خواهد بود عقل ، حلم ، علم . ۳۵- سه صفت است هر که واجد آنها باشد ایمان را کامل ساخته است : کسی که هر گاه خوشنود باشد خوشنودی او او را بسوی باطل نکشاند ، ( مثل این که شهادت بنا حقّی گوید چون طرف دوست اوست ) و چون خشمناک باشد خشم او او را از حق خارج نسازد ( مثلاً در وقت لزوم شهادت استنکاف کند ) ، و زمانی که قادر باشد نگیرد آنچه برای او نیست و حق او نمی باشد . ۳۶- سه صفت است هر که واجد آنها باشد در حقیقت ایمان را کامل نموده است : عدالت در خشم و خوشنودی ، میانه روی در درویشی و توانگری ، و برابر بودن خوف و رجاء ( بیم و امید ) . ص ۱۱۹ ۳۷- ثلاث من کنوز الإیمان : کتمان المصیبه ، و الصدقه ، و المرض ۴۶۷۲ . ۳۸- حسن العفاف ، و الرضا بالكفاف من دعائم الإیمان ۴۸۳۸ . ۳۹- خفض الصیوت و غصّ البصر ، و مشی القصد ، من أماره الإیمان و حسن التّیّدین ۵۰۷۳ . ۴۰- دوام الطّاعات ، و فعل الخیرات ، و المبادره إلی المکرمات من کمال الإیمان ، و أفضل الإحسان ۵۱۴۱ . ۴۱- زین الإیمان الورع ۵۴۶۸ . ۴۲- و قال- علیه السّلام- فی ذکر الإیمان : زلفی لمن ارتقب ، و ثقّٰه لمن توکّل ، و راحه لمن فوّض ، و جئنه لمن صبر ۵۴۹۷ . ۳۷- سه خصلت است که از گنجهای ایمان خواهد بود : پنهان داشتن مصیبت ، و صدقه ، و بیماری ، و یا پنهان داشتن هر یک آنها ( زیرا در کتمان فوائد بسیار است و در تظاهر آن خوشنودی دشمن و بد حالی دوست تحقق یابد ) . ۳۸- نیکوئی پاکدامنی ( و ترک محرمات ) و خوشنودی بکفاف ( یعنی طلب زیاده نکردن ) از ارکان ایماناست . ۳۹- پست کردن صدا و آواز و بلند نکردن آن ، و پائین انداختن چشم ، و رفتن میانه ( که نه آهسته باشد و نه تند ) از نشانه ایمان و نیکوئی تدین است . ۴۰- دوام طاعات ، و انجام دادن خیرات ، و پیشی گرفتن به خوبیها ، و یا دوام هر یک اینها از کمال و برترین احسان است . ۴۱- زینت ایمان پارسائی است . ۴۲- در ذکر ایمان آن بزرگوار فرموده : نزدیکی است ( به خدای بزرگ ) برای کسی که ( نفس خویش را از معاصی و تند روی ) نگهبانی و مراقبت نماید ، و اعتماد یست برای کسی که به خدا توکل نماید ، و راحتی است برای کسی که امور خویش را ص ۱۲۰ ۴۳- زین الإیمان طهاره السّرائر ، و حسن العمل فی الظّاهر ۵۵۰۴ . ۴۴- سلوا الله الإیمان ، و اعملوا بموجب القرآن ۵۶۴۹ . ۴۵- شرّ الإیمان ما دخله الشّکّ ۵۷۲۴ . ۴۶- صلاح الإیمان الورع ، و فسادہ الطّمع ۵۷۹۸ . ۴۷- صدق الإیمان ، و صنایع الإحسان ، أفضل الذّخائر ۵۸۱۴ . ۴۸- صن إیمانک من الشّکّ : فإنّ الشّکّ یفسد الإیمان کما یفسد الملح العسل ۵۸۲۲ . ۴۹- علیکم بإخلاص الإیمان فإنّه السّبیل إلی الجّنه و النّجاه من النّار ۶۱۶۷ . ۵۰- علی الصّیّدق و الأمانه مبنی الإیمان ۶۱۹۸ . تفویض به او کند ، و سپری



خواهد بود برای کسی که شکبائی را بکار برد ( که تمام اینها از لوازم ایمان کامل است ) . ۴۳- زینت ایمان پاکیزگی نهانیها ، و نیکوئی عمل در ظاهر است . ۴۴- ایمان را از خدا مسئلت نمائید ، و به اقتضای قرآن یا به آنچه قرآن آن را واجب کرده است عمل کنید . ۴۵- بدترین ایمان آنست که شک داخل آن شود . ۴۶- صلاح ایمان پارسائی ، و فساد آن طمع است . ۴۷- راستی ایمان و انجام دادن احسان افزون‌ترین ذخیره‌هاست . ۴۸- ایمانت را از شک نگه دار ( یعنی کاری کن که پیوسته ایمان همراه با یقین باشد ) زیرا که شک و تردید ایمان را فاسد نموده چنانکه نمک عسل را تباه می‌سازد . ۴۹- بر شما باد به خالص گردانیدن ایمان زیرا که آن راه به سوی بهشت و رستگاری از آتش است . ۵۰- بر راستی و امانت‌داری است بنای ایمان . ص ۱۲۱ ۵۱- غایه‌الایمان الإیقان ۶۳۴۶ . ۵۲- غایه‌الایمان الموالاة فی الله ، و المعادة فی الله ، و التبادل فی الله ، و التواصل فی الله سبحانه ۶۳۷۸ . ۵۳- فمن الإیمان ما یکون ثابتا مستقرا فی القلوب و منه ما یکون عواری بین القلوب و الصیدور ۶۵۹۲ . ۵۴- فرض الله سبحانه الإیمان تطهیرا من الشّرك ۶۶۰۸ . ۵۵- قد أوجب الإیمان علی معتقده إقامة سنن الإسلام و الفرض ۶۷۰۸ . ۵۶- قووا إیمانکم ( قوایمانک ) بالیقین فإنه أفضل الدّین ۶۷۹۷ . ۵۷- کیف یجد حلاوة الإیمان من یسخط الحقّ ۷۰۰۴ . ۵۱- اعلا- مراتب ایمان یقین داشتن است . ۵۲- بلندترین مرتبه ایمان دوستی در راه خدا ، و دشمنی با یکدیگر در راه خدا ، و بخشش و عطاء به یکدیگر در راه خدا ، و پیوستن به یکدیگر در راه خدا خواهد بود . ۵۳- ( این جمله بعد از فرازهایی از سخنان آن حضرت است ) پس بعضی از ایمان آنست که در دلها ثابت و پا بر جا قرار گیرنده است و بعضی از آن آنست که میان دلها و سینه‌ها عاریتی است ( گویا در دل جای نگرفته ) . ۵۴- خداوند سبحان ایمان را واجب کرده از جهت پاک گردانیدن از شرک . ۵۵- در حقیقت ایمان بر معتقد به آن بر پا داشتن طریقه‌های اسلام ( و شعار آن مانند نماز و روزه و حج و امثال آن ) و فرض را ( تأکید مطلب است چون که سنن اعم از واجب و مستحب خواهد بود ) واجب کرده است . ۵۶- ایمانتان را با یقین تقویت نمائید زیرا که آن افزون‌ترین دین است . ۵۷- چگونه شیرینی ایمان را می‌یابد کسی که حق ( خدا ) را خشناک می‌سازد ( مرحوم خوانساری چنین معنی کرده : کسی که به خشم می‌آورد او را ص ۱۲۲ ۵۸- کسب الإیمان لزوم الحقّ ، و نصح الخلق ۷۲۲۲ . ۵۹- کذب من ادّعی الإیمان و هو مشغوف ( مشغوف ) من الدّنيا بخدع الأمانی و زور الملاهی ۷۲۳۸ . ۶۰- لقاح الإیمان تلاوة القرآن ۷۶۳۳ . ۶۱- من ارتاب بالإیمان أشرك ۸۴۸۵ . ۶۲- من لا إیمان له لا أمانة له ۸۷۶۲ . ۶۳- من أحبّ أن یکمل إیمانه فلیکن حبه لله ، و بغضه لله ، و رضاه لله ، و سخطه لله ۸۸۹۷ . ۶۴- من أعطی فی الله ، و منع فی الله ، و أحبّ فی الله ، و أبغض فی الله ، حق ظاهرا این ترجمه «یسخطه الحقّ» باشد ) . ۵۸- کسب ایمان ( و فائده مهم آن ) جدا نشدن از حق و صاف بودن با خلق است . ۵۹- دروغ گفته کسی که ادعای ایمان کند در صورتی که او از دنیا به مکرهای آرزوها و دروغ بازیها به غلاف دلش رسیده باشد و یا دلش را مکرهای آرزوها و دروغ بازیها فرو گرفته باشد ( یعنی بطور خلاصه در آنها غوطه‌ور باشد ) . ۶۰- آبستنی و بارور شدن ایمان تلاوت قرآن است . ۶۱- هر که در ایمان شک نماید مشرک است ( چون مسلمان و مؤمن به خدا و رسول و قیامت باید اسلام و ایمانش یقینی باشد ، همین که احتمال خلاف دهد که شاید دروغ باشد در کفر او کافی است ) . ۶۲- هر که برای او ایمانی نیست امانتی برای او نخواهد بود . ۶۳- هر که دوست دارد آنکه ایمان او کامل گردد پس باید دوستی او برای خدا ، و دشمنی او برای خدا ، و خوشنودی او برای خدا ، و خشم او برای خدا باشد . ۶۴- هر که در راه خدا ببخشد ، و در راه خدا منع کند و ندهد ، و در راه خدا ص ۱۲۳ فقد استکمل الإیمان ۹۰۳۱ . ۶۵- ملائک الإیمان حسن الإیقان ۹۷۲۶ . ۶۶- نجا من صدق إیمانه و هدی من حسن إسلامه ۹۹۹۶ . ۶۷- لا شرف أعلى من الإیمان ۱۰۶۲۴ . ۶۸- لا وسیله أنجح من الإیمان ۱۰۶۶۲ . ۶۹- لا إیمان کالحیاء و السخاء ۱۰۷۵۳ . ۷۰- لا ینفع الإیمان بغير تقوی ۱۰۸۲۸ . ۷۱- لا یکمل إیمان عبد حتّی یحبّ من أحبّه الله سبحانه ، و یبغض من أبغضه الله سبحانه ۱۰۸۴۹ . ۷۲- لا یصدق إیمان عبد حتّی یکون بما فی ید الله سبحانه أوثق منه بما دوست بدارد ، و در راه خدا دشمن دارد ، پس در حقیقت ایمان را کامل نموده است . ۶۵- ملائک ایمان نیکوئی یقین است ( تا یقین نیاید ایمان تحقق نیابد ) . ۶۶- نجات یافته هر که ایمانش راست باشد ، و هدایت

شده کسی که اسلامش نیکو باشد . ۶۷- نیست شرفی بالاتر از ایمان . ۶۸- وسیله‌ای رستگار کننده‌تر از ایمان نیست . ۶۹- نیست ایمانی مانند حیا و سخاوت . ۷۰- ایمان بدون تقوا نفعی نبخشد . ۷۱- ایمان بنده‌ای کامل نخواهد گردید تا آنکه دوست دارد کسی را که خداوند سبحان او را دوست دارد و دشمن دارد کسی را که خدای سبحان او را دشمن دارد ( یعنی دوستی و دشمنی او برای خدا باشد ) . ۷۲- ایمان بنده‌ای راست نخواهد بود تا آنکه به آنچه در دست خدای سبحان است اعتماد دارنده‌تر از آنچه در دست خود اوست باشد ( یعنی ایمانش به خدا ص ۱۲۴ فی یدیه ۱۰۸۵۰ . ۷۳- لا شیء یدخره الإنسان کالایمان باللّه و صنایع الإحسان ۱۰۸۶۲ . ۷۴- یستدلّ علی ایمان الرّجل بالتّسلیم و لزوم الطّاعه ۱۰۹۵۵ . ۷۵- یستدلّ علی الإیمان بکثرة التّقی ، و ملک الشّهوه ، و غلبه الهوی ۱۰۹۶۸ . ۷۶- یحتاج الإیمان إلی الإیقان ۱۱۰۱۹ . ۷۷- یحتاج الإیمان إلی الإخلاص ۱۱۰۲۲ . ۷۸- من صدّق الله سبحانه نجی ۹۰۷۳ . ۷۹- أصل الإیمان حسن التّسلیم لأمر الله ۳۰۸۷ . ۸۰- آمن تأمن ۲۲۶۱ . و به آنچه در خزانه اوست بیشتر از آن باشد که در نزد خود دارد ) . ۷۳- چیزی نیست که آدمی آن را ذخیره کند مثل ایمان به خدا و احسان کردن . ۷۴- دلیل بر ایمان مرد تسلیم ( در برابر امر و حکم و تقدیر خدا ) و ملازمت طاعت و فرمانبرداری ( از خداست ) . ۷۵- به زیادی تقوا ، و مالک بودن خواهش ، و غلبه بر هوا و هوس بر ایمان ( افراد ) استدلال می‌شود . ۷۶- ایمان نیازمند به یقین است ( که آدمی به اصول عقائد یقین داشته باشد و با دلیل شک خود را زائل کند ) . ۷۷- ایمان نیازمند به اخلاص است . ۷۸- هر که خدای سبحان را تصدیق نماید ( و اوامر و نواهی او را گرفته و عمل کند ) رستگار خواهد گردید . ۷۹- ریشه و اصل ایمان نیکوئی تسلیم برای امر خداست . ۸۰- ایمان آور تا ( از عذاب الهی ) ایمن گردی . ص ۱۲۵

## المؤمن

### قسمت اول

۱- المؤمن صدوق اللسان ، بذول الإحسان ۱۵۹۶ . ۲- المؤمن یقظان ینتظر إحدى الحسنین ۱۶۳۹ . ۳- المؤمن عقیف ، مقتنع ، متّزّه ، متورّع ۱۷۳۰ . ۴- المؤمن من كان حبّه لله ، و بغضه لله ، و أخذه لله ، و تركه لله ۱۷۴۲ . ۵- المؤمن شاکر فی السّراء ، صابر فی البلاء ، خائف فی الرّخاء ۱۷۴۳ . ۶- المؤمن عقیف فی الغنی ، متّزّه عن الدّنيا ۱۷۴۴ . ۷- المؤمن بین نعمه و خطیئه لا یصلحهما إلّا الشّکر مؤمن ۱- مؤمن ، بسیار راستگو ، بسیار بذل کننده احسان است . ۲- مؤمن بیدار است ، انتظار می‌برد یکی از دو حسنه را ( ممکن است اشاره باشد بآیه مبارکه : رَبَّنَا آتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً ) . ۳- مؤمن پاکدامن ، قناعت کننده ، دوری کننده ، پارساست . ۴- مؤمن کسی است که دوستی او برای خدا ، و دشمنیش برای خدا ، و گرفتن او برای خدا ، و ترکش برای خدا باشد . ۵- مؤمن در شادمانی شکر کننده ، در بلاء صبر کننده ، در فراخی ترسناک است . ۶- مؤمن در توانگری پارسا ، از دنیا پاک است . ۷- مؤمن میان نعمت و خطا است که آن دو را اصلاح نخواهد کرد مگر شکر و ص ۱۲۶ و الاستغفار ۱۷۷۵ . ۸- المؤمن عزّ کریم ، مأمون علی نفسه ، حذر محزون ۱۹۰۱ . ۹- المؤمن دائم الذّکر ، کثیر الفکر ، علی النّعماء شاکر ، و فی البلاء صابر ۱۹۳۲ . ۱۰- المؤمن حیّی ، غنیّ ، موقن ، تقیّ ۱۸۵۲ . ۱۱- المؤمن إذا سئل أسعف ، و إذا سأل خفف ۱۸۲۵ . ۱۲- المؤمن حذر من ذنوبه أبدا یخاف البلاء و یرجو رحمه ربّه ۱۷۸۲ . ۱۳- المؤمن الدّنيا مضماره ، و العمل همّته ، و الموت تحفته ، و الجنّة سبقته ۱۹۴۵ . ۱۴- المؤمن من طهر قلبه من الدّنیّة ( الزّبیّة ) ۱۹۵۶ . ۱۵- المؤمن قریب أمره ، بعید همّه ، کثیر صمته ، خالص عمله ۱۹۶۴ . استغفار ( شکر برای نعمت و طلب مغفرت برای خطاء ) . ۸- مؤمن عزیز و گرانمایه بر نفس خود مأمون با احتیاط اندوهناک است . ۹- مؤمن دائم الذّکر ، کثیر الفکر ، بر نعمت شکر کننده و در بلاء شکبیا خواهد بود . ۱۰- مؤمن شرمناک ، بی‌نیاز ، با یقین ، پرهیز کار است . ۱۱- مؤمن هرگاه سؤال شود حاجت روا کند و چون مسئلت نماید سبک گیرد . ۱۲- مؤمن دائم از گناهانش بر حذر و از بلاء

ترسیده و امیدوار رحمت پروردگارش می‌باشد . ۱۳- مؤمن دنیا میدان اوست ، و عمل همت او ، و مرگ تحفه‌اش ، و بهشت مدال مسابقه‌اش می‌باشد . ۱۴- مؤمن کسی است که دل خود را از اخلاق پست پاک سازد . ۱۵- مؤمن کار او نزدیک ، اندوه او دور ، خاموشی او بسیار ، عملش خالص ص ۱۲۷ ۱۶- المؤمن علی الطاعات حریص ، و عن المحارم عَفَّ ۱۹۹۴ . ۱۷- المؤمن نفسه أصْلَب من الصَّلْد ، و هو أذلّ من العبد ۲۰۶۴ . ۱۸- المؤمن إذا نظر اعتبر ، و إذا سكت تفكر ، و إذا تكلم ذكر ، و إذا اعطى شكر ، و إذا ابتلى صبر ۲۰۷۵ . ۱۹- المؤمن إذا وعظ ازدجر ، و إذا حذر حذر ، و إذا عبّر اعتبر ، و إذا ذكر ذكر ، و إذا اظلم غفر ۲۰۷۶ . ۲۰- المؤمن دأبه زهادته ، و همّه دیانتّه ، و عزّه قناعتّه ، و جدّه لآخرته ، قد كثرت حسناته ، و علت درجاته ، و شارف خلاصه و نجاته ۲۱۰۳ . ۲۱- المؤمن ينظر إلى الدّنيا بعين الاعتبار ، و يقتات فيها بطن الاضطرار ، و يسمع فيها بأذن المقت و الإیغاض ۲۱۲۶ . می‌باشد . ۱۶- مؤمن بر طاعت‌ها و عبادات حریص ، و از حرامها باز دارنده است . ۱۷- مؤمن نفسش از سنگ سخت محکم‌تر و از بنده متواضع‌تر است . ۱۸- مؤمن هرگاه نظر اندازد پند گیرد ، و چون خاموش باشد اندیشه نماید ، و زمانی که سخن گوید ذکر خدا نماید ، و وقتی که بخشیده شود شکر کند ، و چون مبتلا گردد صبر نماید . ۱۹- مؤمن هرگاه نصیحت شود باز ایستد ، و چون ترسانیده شود کناره گیری نماید ، و زمانی که پند داده شود عبرت گیرد ، و وقتی بیاد آورده شود بیاد آورد ، و چون ستم شود عفو نماید و در گذرد . ۲۰- مؤمن طریقه و روش او زهد ، و قصد و اراده‌اش دینداری ، و عزّت او قناعت ، و کوشش برای آخرت می‌باشد ، در حقیقت نیکوئیهای او بسیار و مرتبه‌های او بلند و بر رهایی و رستگاری خود اشراف یافته است . ۲۱- شخص با ایمان به دنیا با چشم عبرت نگاه می‌کند ، و ناچاری غذا ص ۱۲۸ ۲۲- المؤمنون لأنفسهم متهمون ، و من فارط زللهم و جلون ، و للدّنيا عائفون ، و إلى الآخرة مشتاقون ، و إلى الطاعات مسارعون ۲۱۳۴ . ۲۳- المؤمن من تحمّل أذى النّاس ، و لا يتأذّى أحد به ۲۱۵۵ . ۲۴- المؤمن من وقى دینه بدنیه ، و الفاجر من وقى دنیاه بدینه ۲۱۶۰ . ۲۵- المؤمن أمين على نفسه ، مغالب ( مجاهد ) لهواه و حسّه ۲۲۰۴ . ۲۶- اتّقوا ظنون المؤمنین ، فإنّ الله سبحانه أجرى الحقّ على ألسنتهم ۲۵۰۸ . ۲۷- أشرف المؤمنین أكثرهم کیسا ۳۰۰۹ . می‌خورد ، و در آن بگوش عداوت و دشمنی می‌شنود . ۲۲- افراد با ایمان نفس خود را تهمت زننده‌اند ، و از گذشته لغزشهای خود ترسناک ، و نسبت به دنیا ناخوش ، و به سوی آخرت دل‌باخته ، و به جانب طاعت‌ها شتابان می‌باشند . ۲۳- مؤمن کسی است که آزار مردم را متحمل گشته ، و احدی به سبب او متأذی نگردد . ۲۴- مؤمن کسی است که دین خود را با دنیایش نگه دارد ، و گنهکار کسی است که دنیای خویش را با دینش نگه بدارد ( یعنی دین خود را فدای دنیایش کند ) . ۲۵- شخص با ایمان بر نفس خود امین بر هوا و حس خویشتن غلبه کننده است . ۲۶- از گمانهای افراد با ایمان بترسید ، زیرا که خداوند سبحان حق را بر زبانهای آنها جاری می‌سازد ( ممکن است مراد این باشد : هر چند عمل خود را پنهان دارید آنان با فراست به عمل بد شما پی خواهند برد ) . ۲۷- شریف‌ترین افراد با ایمان کسی است که زیرکی او بیشتر باشد . ص ۱۲۹ ۲۸- أفضل المؤمنین إيماناً من كان لله أخذ ، و عطاء ، و سخطه ، و رضا ۳۲۷۸ . ۲۹- إنّ المؤمنین مشفقون ۳۴۱۶ . ۳۰- إنّ المؤمنین و جلون ۳۴۱۸ . ۳۱- إنّ بشر المؤمن فی وجهه ، و قوّته فی دینه ، و حزنه فی قلبه ۳۴۵۴ . ۳۲- إنّ المؤمن لیستحیی إذا مضى له عمل فی غیر ما عقد علیه ایمانه ۳۴۶۳ . ۳۳- غایة المؤمن الجنّة ۶۳۵۸ . ۳۴- غنی المؤمن بالله سبحانه ۶۳۹۴ . ۳۵- قد أحیا عقله ، و أمت شهوته ، و أطاع ربّه و عصی نفسه ۶۷۰۳ . ۲۸- افزون‌ترین افراد با ایمان از نظر ایمان کسی است که گرفتن ، و بخشش ، و خشم ، و خوشنودی او برای خدا باشد . ۲۹- براستی که مؤمنان مهربانند . ۳۰- براستی که مؤمنین ( از جایی که باید از نظر شرعی بترسند که مبادا مسئول شوند ) بیمناکند . ۳۱- براستی که شکفتگی مؤمن در صورتش ، و قوّت و توانائی او در دینش ، و اندوه او در دلش می‌باشد . ۳۲- براستی که مؤمن هرگاه بگذرد بر او کرداری در غیر آنچه ایمانش بر آن بسته شده ( از ترک واجب و فعل حرامی ) همانا شرم می‌نماید ، و از آن خجل است . ۳۳- عاقبت و غرض مؤمن بهشت خواهد بود . ۳۴- توانگری مؤمن ( به توکل ) بر خدای سبحان است . ۳۵- در حقیقت ( مؤمن ) عقلش را احیاء کرده ، و خواهش و شهوت خود را ص ۱۳۰ ۳۶- کم من مؤمن فاز به الصّبر ، و حسن الظّنّ ۶۹۶۳

۳۷- کن مؤمنا، تقیاً، متقناً، عفیفا ۷۱۸۳ . ۳۸- للمؤمن عقل و فئ ، و حلم مرضی ، و رغبه فی الحسنات ، و فرار من السیئات . ۷۳۶۵ . ۳۹- للمؤمن ثلاث ساعات : ساعه یناجی فیها ربّه ، و ساعه یحاسب فیها نفسه ، ( و ساعه یرمّ فیها معاشه ) و ساعه یخلّی بین نفسه و لذّتها فیما یحلّ و یجمل ۷۳۷۰ . ۴۰- لا یکمل ایمان المؤمن حتّی یعدّ الرّخاء فتنه ، و البلاء نعمه ۱۰۸۱۱ . ۴۱- لا یلقى المؤمن حسودا ، و لا حقودا ، و لا بخيلا ۱۰۸۳۳ . میرانده و پروردگارش را اطاعت نموده و نفسش را نافرمانی کرده است . ۳۶- بسا مؤمنی که شکیبائی و نیکوئی گمان او را پیروزی رساند . ۳۷- مؤمن خویشتن دار ، قناعت کننده ، پارسا باش . ۳۸- برای مؤمن است عقل تمام ، و برد باری پسندیده ، و رغبت در حسنات ، و گریختن از سیئات . ۳۹- برای مؤمن سه ساعت است ( یعنی شبانه روز خود را چنین تقسیم می کند ) ساعتی که در آن با پروردگارش راز گوید ، و ساعتی که در آن به حساب نفس خود رسد ، و یا در

## قسمت دوم

آن معاش خود را اصلاح کند و ساعتی که میان نفس خود و لذت آن در آنچه حلال و نیکوست و می گذارد . ۴۰- ایمان مؤمن کامل نخواهد شد تا آنکه وسعت زندگانی را فتنه ، و بلاء را نعمت به حساب آورد . ۴۱- مؤمن نه حسود یافت می شود ، و نه کینه‌ور ، و نه بخیل . ص ۱۳۱ ۴۲- لا یكون المؤمن إلّا حلیما ، رحیما ۱۰۷۳ . ۴۳- ینبغی للمؤمن أن یتحیی إذا اتّصلت له فکره فی غیر طاعه ۱۰۹۲۴ . ۴۴- ینبغی للمؤمن أن یلزم الطّاعه ، و یلتحف الورع و القناعه ۱۰۹۲۵ . ۴۵- یمتنح المؤمن بالبلاء ، کما یمتنح بالنّار الخلاص ۱۱۰۲۳ . ۴۶- للمؤمن ثلاث علامات : الصّدق ، و الیقین ، و قصر الأمل ۷۳۷۰ . ۴۷- لن یلقى المؤمن إلّا قانعا ۷۴۰۸ . ۴۸- لیس بمؤمن من لم یهتمّ بإصلاح معاده ۷۵۳۱ . ۴۹- لو ضربت خیشوم المؤمن علی أن یبغضنی ما أبغضنی ، و لو صببت مؤمن نمی باشد مگر بردبار ، رحم کننده . ۴۳- برای مؤمن سزاوار چنین است که حیاء کند هرگاه برای او پیوسته شود اندیشه‌ای در غیر طاعت ( خدا یعنی اگر در معصیت فکرش را بکار برد باید شرم نماید ) . ۴۴- برای مؤمن سزاوار است که ملازم طاعت شده ، و جامه پارسائی و قناعت را بپوشد . ۴۵- مؤمن به بلاء آزمایش می شود ، چنانکه طلا به آتش آزمایش می شود ( یعنی در بوته امتحان گذاشته می شود خالص آن از مغشوش تشخیص داده خواهد شد ) . ۴۶- برای مؤمن سه نشانه است راستگوئی ، و یقین ، و کوتاهی امید . ۴۷- هرگز مؤمن ملاقات نمی شود مگر قانع ( یعنی همیشه خوشنود است ) . ۴۸- مؤمن نیست کسی که به اصلاح معادش اهتمام نورزد . ۴۹- اگر خیشوم ( منتهای بینی یا بینی ) مؤمن را بزنم که مرا دشمن دارد مرا دشمن نخواهد داشت ، و اگر تمام دنیا را بر ( کام ) منافق بریزم برای این که مرا دوست ص ۱۳۲ الدّنيا بجملتها علی المنافق علی أن یحبّنی ما أحبّنی ۷۵۷۱ . ۵۰- من آمن أمن ۷۶۳۹ . ۵۱- من یؤمن یزدد یقینا ۷۹۸۷ . ۵۲- من آمن بالله لجأ إلیه ۸۰۶۸ . ۵۳- ما آمن المؤمن حتّی عقل ۹۵۵۳ . ۵۴- مثل المؤمن کالترجیه طیب طعمها و ریحها ۹۸۷۹ . ۵۵- هدی من أخلص إیمانه ۱۰۰۱۵ . ۵۶- همّ المؤمن لآخرته ، و کلّ جدّه لمنقلبه ۱۰۰۵۲ . ۵۷- لا یشیع المؤمن و أخوه جابع ۱۰۶۹۱ . ۵۸- لا یقصر المؤمن عن احتمال ، و لا یجزع لرزیه ۱۰۸۰۰ . دارد مرا دوست نخواهد داشت . ۵۰- کسی که ایمان آورد ( از عذاب و زندگانی تنگ ) ایمن گردد . ۵۱- هر که ایمان آورد یقین او زیاد گردد . ۵۲- هر که به خدا ایمان آورده باشد به او پناه برد ( نه به دیگران ) . ۵۳- مؤمن ایمان نیابد تا آنکه عاقل شود و دریافت نماید و یا تا دانا شود . ۵۴- مثل مؤمن مانند اترج ( ترنج یا بالننگ یا مطلق مرکبات ) است که مزه و بوی آن خوش و پاکیزه است . ۵۵- هدایت یافته کسی که ایمان خود را خالص گرداند . ۵۶- همّت و یا اندوه مؤمن برای آخرتش ، و تمام کوشش او برای بازگشت او ( و آنچه بکار او آید ) خواهد بود . ۵۷- مؤمن سیر نخواهد بود در حالی که برادرش گرسنه باشد . ۵۸- مؤمن از تحمل بی ادبیهای مردم کوتاهی نمی کند ، و برای هیچ مصیبتی بی تاب نخواهد نمود . ص ۱۳۳ ۵۹- لا یكون الرّجل مؤمنا حتّی لا یبالی بماذا أسدّ فوره جوعه ، و لا بأیّ ثوبیه ابتذل ۱۰۸۰۶ . ۶۰- بشر المؤمن فی وجهه ، و حزنه فی قلبه ، أوسع شیء صدرا ، و أذلّ شیء نفسا ، یکره

الرَّفْعَةُ ، و يَشْنَأُ السَّمْعَةَ ، طَوِيلَ غَمِّهِ ، بَعِيدَ هَمِّهِ ، كَثِيرَ صِمْتِهِ ، مَشْغُولَ وَقْتِهِ ، صَبُورَ شُكُورٍ ، مَغْمُورَ بَفِكْرَتِهِ ، ضَنِينَ بَخْلَتِهِ ، سَهْلَ الْخَلِيقَةِ ، لَيْنَ الْعَرِيكَةِ ، نَفْسَهُ أَصْلَبَ مِنَ الصَّيْلِ ، وَ هُوَ أَذْلَ مِنَ الْعَبْدِ ۴۴۶۰ . ۵۹- مرد مؤمن نمی‌باشد تا آنکه پروا نداشته باشد که با چه شدت گرسنگی خود را بسته ( و سد رمق کند با چلو خورشید یا نان خالی ) و به کدام یک از دو لباسش ( لباس تجمل و لباس کار ) خود را پوشانده است . ( بلکه هر لباسی باشد می‌پوشد و برای زمانی مانند مهمانی آن را نگه ندارد ، البته پوشیده نماند که این منافات ندارد با روایاتی که دلالت دارند بر این که سزاوار است برای انسان که وقتی می‌خواهد به زیارت برادر دینی خود رود لباس پاکیزه‌اش را بپوشد زیرا مراد در اینجا دل نیستن و همت را در آن قرار ندادن است نه داشتن و پوشیدن آن در وقت حاجت ) . ۶۰- حضرت در صفات مؤمن فرموده : شکفتگی مؤمن در روی او ، و اندوهش در دل می‌باشد ، سینه او از هر چیز وسیع‌تر ( یعنی گنجایش علوم و اسرار را داشته هم و غمها او را از جا در نیاورد ) و نفسش از هر چیز خوارتر ( خود را خوب و برتر نداند ) از بلندی و برتری مقام کراهت داشته ، و سمعه را ( کاری که انسان برای شنیدن دیگران انجام دهد ) دشمن دارد ، غم و اندوهش ( از ترس آخرت ) دور و دراز بوده خاموشی او بسیار ، و قتش مشغول ( فراغت بال نداشته و عمر را بیهوده نمی‌گذاراند ) بسیار شکیبای شکر کننده است ، در فکر عاقبت و صلاح کار خود فرو رفته ، و به دوستی و یا به حاجت خویش بخل کننده است ( یعنی به زودی با هر کسی دوستی نکند تا او را کاملاً بشناسد ، و یا حاجت نزد کسی نبرد مگر نزد خدای بزرگ ) هموار خوی ، نرم خصلت است ، نفسش از سنگ سخت ، سخت‌تر ( یعنی در مقابل مشکلات و نوائب کمال تصلب را دارد ) در صورتی که نسبت به خدا و مؤمنین از بنده خوارتر ص ۱۳۴ ۶۱- حسن وجه المؤمن من حسن عناية الله به ۴۸۴۸ . ۶۲- إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى يَقِينَهُ فِي عَمَلِهِ وَ إِنَّ الْمُنَافِقَ يَرَى شَكَّهُ فِي عَمَلِهِ ۳۵۵۱ . ۶۳- المؤمن كيس ، عاقل ۷۱۴ . ۶۴- المؤمن منزّه عن الزّيف و الشّقاق ۱۲۴۵ . ۶۵- المؤمن منيب ، مستغفر ، تَوَّاب ۱۲۸۸ . ۶۶- المؤمن غريزته النصّح ، و سجيّته الكظم ۱۳۰۵ . ۶۷- المؤمنون خيراتهم مأمولّة ، و شرورهم مأمونة ۱۳۴۹ . ۶۸- تَقْيِيَةُ الْمُؤْمِنِ فِي قَلْبِهِ ، وَ تَوْبَتُهُ فِي اعْتِرَافِهِ ۴۴۹۶ . ۶۹- ثَلَاثُ هُنَّ زِينَةُ الْمُؤْمِنِ : تَقْوَى اللَّهِ ، وَ صَدَقَ الْحَدِيثُ ، وَ أَدَاءُ اسْتِ . ۶۱- نيكوئی روی مؤمن از حسن عنایت خداست به او . ۶۲- برآستی که مؤمن یقینش در عمل او دیده شده و منافق شک او در عملش دیده می‌شود . ۶۳- مؤمن زیرک عاقل است . ۶۴- مؤمن از میل از حق و از دشمنی پاکیزه است . ۶۵- مؤمن رو آور و باز گشت کننده از گناه و پشیمان از آن ، طلب آمرزش کننده ، توبه نماینده است . ۶۶- مؤمن غریزه و طبیعت او صاف بودن ، و خوی و خصلتش کظم غیظ است . ۶۷- افراد با ایمان خیراتشان امیدوار ، و مردم از بدیهایشان در امان خواهند بود . ۶۸- ترس مؤمن در دل اوست ، و توبه و بازگشتش در اعتراف او به گناه کاری و تقصیرات خود خواهد بود . ۶۹- سه خصلت است که آنها زینت مؤمن‌اند : تقوای الهی ، راستی سخن ، ص ۱۳۵ الأمانة ۴۶۷۶ . ۷۰- جمال المؤمن ورعه ۴۷۴۷ . ۷۱- سرور المؤمن بطاعة ربّه ، و حزنه على ذنبه ۵۵۹۴ . ۷۲- طرف المؤمن نراهته عن المحارم ، و مبادرتّه إلى المكارم ۶۰۷۲ . ۷۳- المؤمن هين لّين ، سهل ، مؤتمن ۱۴۵۴ . ۷۴- المؤمن قليل الزّلل ، كثير العمل ۱۴۷۱ . ۷۵- المؤمن سيرته القصد ، و سنّته الرّشد ۱۵۰۱ . ۷۶- المؤمن يعاف اللهو ، و يألف الجّد ۱۵۰۲ . ۷۷- إذا سعدت روح المؤمن إلى السّيماء تعجّبت الملائكة و قالت و اداء امانت . ۷۰- زیبایی و جمال مؤمن پارسائی اوست . ۷۱- خوشحالی مؤمن پیروی از پروردگارش ، و اندوه او بر گناهش می‌باشد . ۷۲- ظرافت و نیکوئی روی مؤمن پاکیزگی اوست از گناهان ، و پیشی گرفتن او به سوی مکارم ( کارهایی که باعث سر بلندی گردد خواهد بود ) . ۷۳- مؤمن هموار ، نرم خوی ، آسان گیر ، معتمد باشد . ۷۴- مؤمن کم لغزش ، بسیار عمل است . ۷۵- مؤمن شیوه او میانه روی و رویه‌اش ایستادگی یا براه راست رفتن است . ۷۶- مؤمن دنیا و یا بازی را ناخوش داشته ، و با کوشش در امور و یا آخرت انس دارد . ۷۷- هرگاه روح مؤمن بسوی آسمان صعود کند ( بسبب مرگش یا به اتصال معنوی و داخل شدن در زمره فرشتگان یا بالا رفتن خبر فوت ) فرشتگان به شگفت آیند و گویند شگفتا چگونه نجات یافته و رستگار شده از سرائی که در آن نیکان ما فاسد شدند ( ممکن است اشاره باشد به فاسد شدن شیطان ، زیرا او از جمله فرشتگان ص ۱۳۶ عجا کيف نجا من دار فسد فيها خيارنا ۴۰۹۱ . ۷۸- المؤمن مغموم



بفکرته ، ضنین بخلته ۱۳۷۳ . ۷۹- المؤمن لئن العریکه ، سهل الخلیقه ۱۳۸۱ . ۸۰- المؤمن لا- یظلم ، و لا یتأثم ۱۳۸۳ . ۸۱- المؤمن ینصف من لا ینصفه ۱۴۱۰ . بوده گر چه خلقت او از آتش بود و از جنس جن به حساب می آید ، و لیکن چون در زمره فرشتگان بود مخاطب الهی واقع شد و فرشتگان نیز او را از خود می دانستند ، چنانکه احتمال می رود اشاره باشد به حالات هاروت و ماروت دو فرشته الهی که مأمور شدند بزمین آیند ، و چنانکه نقل شده خداوند آنها را مانند بشر قوه شهوت داد تا مانند بشر قدرت بر گناه داشته باشند ، آن گاه با طریقی که در تاریخ دارد و در کتب تفسیر حالاتشان ذکر شده به معصیت الهی مبتلا گشته خداوند آنها را مؤاخذه نمود و به عذاب مبتلا کرد . و پوشیده نماند که چنین واقعه‌ای با عصمت فرشتگان منافات ندارد ، زیرا ، اولاً- ممکن است گفته شود آن دو از حالت فرشته‌ای بیرون آمده و از جنس بشر گردیدند . ثانیاً- ممکن است گفته شود آیاتی که دلالت بر عصمت فرشتگان دارند تنها در باره خزنه جهنم ، و جمعی که در نزد خداوند ، و یا خصوص حضرت عیسی و عزیز و ائمه- علیهم السلام- باشد و الله تعالی یعلم ) . ۷۸- مؤمن به فکر و اندیشه‌اش مغموم ، و به دوستی خود بخیل ( یعنی بزودی طرح دوستی نریزد ، و بعد از دوستی با کسی دوستی خود را بهم نزند ) . ۷۹- مؤمن نرم خوی و خوش خلق زود گذشت است .

### قسمت سوم

۸۰- مؤمن ستم نمی کند و گنهکار نمی شود . ۸۱- مؤمن با کسی که باو به انصاف رفتار نمی کند انصاف سر دهد . ص ۱۳۷ ۸۲- المؤمن آلف ، مألوف ، متعطف ۱۴۳۲ . ۸۳- إن المؤمنین هینون ، لینون ۳۵۳۴ . ۸۴- إن المؤمنین محسنون ۳۵۳۵ . ۸۵- إن المؤمنین خائفون ۳۵۳۶ . ۸۶- المؤمن بعمله ۲۲۹ . ۸۷- المؤمنون أعظم أحلاما ۵۹۵ .

### الإنسان

۱- الإنسان بعقله ۲۳۰ . ۲- صلاح الإنسان فی حبس اللسان و بذل الإحسان ۵۸۰۹ . ۳- و قال- علیه السلام- فی وصف من ذمه : لا یحسب رزیه ، و لا- یخشع تقیه ، ۸۲- مؤمن انس گیرنده ، انس گرفته شده ، مهربان است . ۸۳- براستی که مؤمنان همواران ، نرمخویانند . ۸۴- براستی که مؤمنان نیکو کارانند . ۸۵- براستی که مؤمنان بیمناک‌اند ( البته از خدای بزرگ ) . ۸۶- مؤمن به عمل اوست ( یعنی تنها ایمان در صدق مؤمن کفایت نکرده بلکه عمل لازم است ) . ۸۷- اشخاص مؤمن از نظر عقل برتر و بزرگترند . انسان ۱- آدمی بعقل و زیرکی اوست ( پس اگر بی عقل باشد حیوانی بیش نیست ) . ۲- صلاح انسان در بند کردن زبان و بذل احسان است . ۳- ( تتمه کلامی است از خطبه ۸۲ مشهور بخطبه غراء که در این فرازا صفت انسان را بیان فرموده ) گمان نمی کند هیچ مصیبتی را ، و فروتنی نمی کند از راه تقیه و ص ۱۳۸ لا یعرف باب الهدی ، فیتبعه و لا باب الردی فیصد عنه ۱۰۸۹۳ .

### الأنس بالله

۱- ثمره الأنس بالله الاستیحاء من الناس ۴۶۲۸ . ۲- کیف یأنس بالله من لا یستوحش من الخلق ۷۰۰۳ . ۳- من انس بالله استوحش من الناس ۸۱۲۲ . ۴- من استوحش عن الناس أنس بالله سبحانه ۸۸۱۱ .

### الأنس

۱- انس الأمن تذهبه وحشه الوحده ، و أنس الجماعة ینکده وحشه ترس ، در هدایت را نشاخته پس بدنال آن رود ، و نه در هلاکت و ضلالت را تا از آن اعراض نماید . به خدا خو گرفتن ۱- میوه انس به خدا رسیدن از مردم خواهد بود ( چون معمولاً انس با مردم از غیبت و دروغ و تزویر و طمع و فوت خالی نیست ) . ۲- چگونه به خدا انس گرفته کسی که از خلق وحشت ندارد ( یعنی

یا انسان باید با خدا انس گیرد یا با خلق، جمعشان نشاید). ۳- هر که به خدا انس گیرد از مردم رم نماید (یعنی دوری کند). ۴- هر که از مردم وحشت کند (و از آنان دوری نماید) به خدای سبحان انس خواهد گرفت. خو گرفتن ۱- وحشت تنهایی انس و آرامش امنیت را می‌برد، و خوف و ترس آرامش و انس ص ۱۳۹ المخافه ۲۰۱۸. ۲- الأُنس فی ثلاثة: الزَّوجَةُ الموافقة، و الولد الصَّالح، و الأخ الموافق ۲۱۰۹. ۳- أحقُّ النَّاسِ أن یونس به، الودود، المألوف ۲۹۶۰.

## التَّائِي و الأَنَاة

۱- التَّوَدُّة ممدوحه فی کلّ شیء إلّا فی فرص الخیر ۱۹۳۷. ۲- التَّثَبُّت خیر من العجله إلّا فی فرص الخیر (البر) ۱۹۴۹. ۳- التَّائِي حزم ۱۹۳. ۴- التَّائِي یوجب الاستظهار ۴۳۳. با دیگران بودن را دشوار نماید (یعنی امنیت به تنهایی و با اجتماع به تنهایی آرامش بخش نیست بلکه هم امنیت لازم است و هم تنها نبودن و همراه جماعت بودن). ۲- انس و آرامش و خو گرفتن در سه کس می‌باشد: زن موافق، فرزند شایسته، و برادر موافق. ۳- سزاوارترین مردم به این که به او خو گرفته شود دوستی است که الفت گرفته شده باشد. درنگ و شتاب نکردن ۱- درنگ و تأنی در هر چیزی ستوده است مگر در فرصت‌های خیر (که تعجیل در آنها بهتر است). ۲- ایستادن و درنگ در کارها بهتر از عجله است مگر در فرصت‌های کار خیر. ۳- در مصالح و مفساد درنگ نمودن دور اندیشی است. ۴- با تأمل و تفکر و بی‌عجله کار کردن سبب پشت گرمی خواهد گردید. ص ۱۴۰. ۵- التَّائِي فی الفعل یؤمن الخطل ۱۳۱۰. ۶- بالتَّائِي تسهل المطالب ۴۲۲۶. ۷- التَّثَبُّت فی القول یؤمن العثار و الزَّلل ۱۳۵۹. ۸- بالتَّائِي تسهل الأسباب ۴۳۰۹. ۹- رویدا یسفر الظَّلام، کأن قد وردت الأظعان یوشک من أسرع أن یلحق ۵۴۳۲. ۱۰- صل عجلتک بتأئیک، و سطوتک برفقتک، و شرک بخیرک، و انصر ۵- شتاب نکردن در کار و آهستگی (آدمی را) از دشنام و یا از عمل سست و کاری که محکم نمی‌باشد ایمن می‌دارد. ۶- با تأنی و درنگ مطالب آسان خواهد شد. (زیرا شتاب نکردن همیشه با فکر و اندیشه و تأمل همراه است و شکی نیست در این که با فکر مطالب سهل خواهد گردید). ۷- ایستادگی در گفتار (و حرف نزدن مگر بعد از فکر آدمی را) از برو در افتادن و لغزیدن ایمن می‌گرداند. ۸- با تأنی وسیله‌ها و اسباب آسان می‌گردد. ۹- درنگ کن درنگ کردنی، که تاریکی روشن می‌گردد (و راه حق واضح می‌شود و با تاریکی و اشتباه حال براهی نباید رفت مبادا راه باطلی باشد) گویا در حقیقت کوچ کرده‌ها (که تحقیق نکرده‌اند بجنهم) وارد شده‌اند، و نزدیک است کسی که شتاب کند این که ملحق به آنها گردد، (یا آنکه ممکن است مراد حضرت حالات مردم دنیا باشد و آنها را به قافله‌ای تشبیه نموده که عده‌ای رفته و قافله‌ای هم به دنبال آنها در حرکتند، و باید در این تشبیه تأمل و تدبیر کرد تا حقیقت حال روشن شود). ۱۰- شتابت را به تأنی، و درشتی خویش به نرمی و مدارا، و بدی خود را ص ۱۴۱ العقل علی الهوی تملک التَّهی ۵۸۴۹. ۱۱- علیک بالأناة فَإِنَّ المتَّائِي حرّی بالإصابة ۶۰۹۰. ۱۲- فی التَّائِي استظهار ۶۴۷۷. ۱۳- فی الأناة السَّلامه ۶۵۲۶. ۱۴- من اتَّاد أمن من الزَّلل ۸۰۵۱. ۱۵- لا إصابه لمن لا أناة له ۱۰۷۸۳. ۱۶- الأناة حسن ۶۰. ۱۷- الأناة إصابه ۱۲۸. به خوبی خویشتن ببیوند، و عقل را بر هوا و هوس پیروز ساز تا آنکه عقل را مالک شوی. ۱۱- بر تو باد به تأنی و شتاب نکردن در کار زیرا که تأنی کننده برسیدن و کار درست سزاوارتر است. ۱۲- در تأنی و شتاب نکردن احتیاط و پشت قوی کردن است. ۱۳- در شتاب نکردن و درنگ سلامتی است. ۱۴- هر که (در کارها) با تأنی باشد از لغزشها ایمن گردد. ۱۵- به مقصود نخواهد رسید کسی که درنگ و تأنی برای او نیست. ۱۶- تأنی و شتاب نکردن نیکوئی است. ۱۷- درنگ و تأمل رسیدن (به مطلوب و) درست اندیشیدن است. ص ۱۴۲

## المتَّائِي

۱- المتَّائِي حرّی بالإصابة ۷۹۱. ۲- المتَّائِي مصیب و إن هلك ۱۲۲۹. ۳- أصاب متَّانٌ أو کاد ۱۲۹۰.

## التأید

- ۱- التأید حزم ۱۵۵. درنگ کننده ۱- درنگ کننده (و کسی که جوانب کار را ملاحظه می کند) برسدن مقصود سزاوار است.
- ۲- تأنی کننده به هدف رسیده یا درستکار است هر چند هلاک شود (چون در کار خود اندیشه نموده و بی فکر قدم بر نداشته است).
- ۳- درنگ کننده درست رفته و یا نزدیک است که نائل شود. پشتوانه ۱- خود را قوی نمودن و به عجز راضی نشدن دور اندیشی است. ص ۱۴۳

## باب الباء

## البؤس

- ۱- ما أقرب البؤس من النعیم، و الموت من الحیاء ۹۵۷۹.

## البخل و الشَّح

- ۱- البخل أحد الفقیرین ۱۶۳۰. ۲- البخل یکسب العار، و یدخل النار ۱۷۰۶. ۳- البخل یاخراج ما افترضه الله سبحانه من الأموال أقبح البخل ۲۰۳۸. تنگدستی ۱- چه نزدیک است تنگدستی به نعمت، و مرگ به زندگی (بنا بر این نباید گول نعمت و یا حیات را خورد که چرا دائمی نخواهند بود). بخیلی ۱- بخیلی یکی از دو پریشانی است (یکی پریشانی ناچیزی و دیگر خود بخیلی).
- ۲- بخیلی عار و ننگ را می اندوزد، و صاحب خود را در آتش داخل می کند. ۳- بخیلی نسبت به اخراج آنچه خدای پاک و منزّه فرض کرده است از اموال زشت ترین بخیلی است (چون بخل در مثل زکات و خمس و مانند آن عذاب دارد). ص ۱۴۴-۴.
- احترسوا من سورة الجمد (الحمد)، و الحقد، و الغضب، و الحسد، و أعدوا لكلّ شیء من ذلك عدّة تجاهدونه بها من الفكر فی العاقبة، و منع الرّذیلة، و طلب الفضیلة، و صلاح الآخرة، و لزوم الحلم ۲۵۶۵. ۵- احذروا البخل فإنّه لؤم و مسبّه ۲۵۸۳. ۶- احذروا الشَّح، فإنّه یکسب المقت، و یشین المحاسن، و یشیع العیوب ۲۶۲۶. ۷- إیّاک و التَّحلی بالبخل، فإنّه یزری بک عند القریب (الغریب)، و یمقتک إلى النّسیب ۲۶۵۱. ۸- إیّاک و الشَّح فإنّه جلباب المسکنة، و زمام یقاد به إلى کلّ دناءة ۲۶۵۸. ۴- خود را از تندی وحدّت بخیلی یا ستایش و کینه، و خشم، و حسد نگهدارید، و برای هر یک از آنها تجهیزات که بوسیله آن با آنها پیکار نموده، از قبیل اندیشه در عاقبت، و منع پستی مرتبه، و افزون طلبی، و صلاح آخرت و جدا نشدن از بردباری آماده سازید. ۵- از بخیلی دوری کنید زیرا که آن پستی مرتبه و باعث دشنام می شود. ۶- از بخیلی دوری نمائید زیرا که آن کسب می کند دشمنی را، و عیناک می سازد صفات نیکو را، و عیبها را فاش می گرداند. ۷- بر تو باد از آراستگی به بخیلی، زیرا که او تو را در نزد بیگانه یا نزدیک عیناک ساخته، و خویشاوندان تو را دشمن سازد. ۸- بر تو باد به دوری از بخیلی، زیرا که آن پیراهن درویشی، و زمام مهارست که به سبب آن به سوی هر پستی کشیده می شود (یعنی سبب ذلت و خواری بخیل خواهد گردید). ص ۱۴۵-۹. إیّاکم و البخل، فإنّ البخیل یمقته الغریب، و ینفر منه القریب ۲۷۴۸. ۱۰- أقبح البخل منع الأموال من مستحقّها ۳۱. ۱۱- البخل فقر ۱۰۶.
- ۱۲- الشَّح مسبّه ۱۱۰. ۱۳- کثرة التعلّل آیه البخل ۷۰۹۰. ۱۴- الشَّح یکسب المسبّه ۳۰۷. ۱۵- البخل یزری بصاحبه ۴۲۶. ۱۶- البخل یکسب الذّم ۴۷۴. ۱۷- البخل یوجب البغضاء ۷۸۰. ۱۸- البخل بالموجود سوء الظّنّ بالمعبود ۱۲۵۸. ۹- از بخیلی دوری نمائید، زیرا که بخیلی را بیگانه دشمن داشته، و نزدیک و خویش از او رم می کند. ۱۰- زشت ترین بخیلی جلو گیری مالهاست از مستحقّشان، که نگذارد به اهلش برسد. ۱۱- بخل ورزیدن درویشی است. ۱۲- بخیلی دشنام انگیز است. ۱۳- بسیاری بهانه جوئی



( و عذر خواهی از عدم بخشش ) نشانه بخیلی است . ۱۴- بخیلی ناسزا و دشنام را می‌اندوزد ( یعنی سبب آن خواهد شد ) . ۱۵- بخیلی صاحب خود را عیناک سازد . ۱۶- بخیلی نکوهش و بدگوئی را کسب می‌نماید . ۱۷- بخیلی موجب کمال دشمنی است . ۱۸- بخیلی به آنچه موجود است بدگمانی به پروردگار معبود است . ص ۱۴۶ ۱۹- البخل یذلّ مصاحبه و یعزّ مجانبه ۱۴۰۹ . ۲۰- بالبخل تكثر المسبّة ۴۱۹۵ . ۲۱- بئس الخلیفه البخل ۴۴۱۸ . ۲۲- زیاده الشّح تشین الفتوة و تفسد الأخوة ۵۵۰۸ . ۲۳- فی الشّح المسبّة ( السّبّة ) ۶۴۸۰ . ۲۴- كثرة الشّح توجب المسبّة ۷۱۰۲ . ۲۵- لو رأیتم البخل رجلا لرأیتموه شخصا مشوها ۷۵۷۳ . ۲۶- لو رأیتم البخل رجلا لرأیتموه مشوها یغضّ عنه کلّ بصر ، و ینصرف عنه کلّ قلب ۷۵۹۸ . ۲۷- من لزم الشّح عدم النّصح ۸۱۰۵ . ۱۹- بخیلی مصاحب خود را خوار ، و دوری کننده آن را عزیز می‌دارد . ۲۰- با بخیلی دشنام دادن زیاد خواهد گردید . ۲۱- بد صفتی است بخیلی ( زیرا آدمی را در انظار بی‌ارزش می‌کند ، و سبب غضب خدای بزرگ خواهد بود ) . ۲۲- زیادتی بخیلی جوانمردی را زشت نموده و برادری را تباه می‌سازد . ۲۳- در بخیلی عار یا وسیله دشنام است . ۲۴- بسیار بخیلی موجب دشنام خواهد گردید . ۲۵- اگر شما بخیلی را ( به صورت ) مردی می‌دیدید هر آینه آن را شخص بد چهره‌ای مشاهده می‌کردید . ۲۶- اگر بخیلی را مردی می‌دیدید هر آینه آن را بد چهره‌ای می‌دیدید که هر چشمی از پائین انداخته شده و هر دلی از آن رو گرداند . ۲۷- هر که ملازم بخیلی است ( و از آن جدا نشود ) نصیحت کننده را از دست دهد ( زیرا صاحب چنین صفتی کسی را نزد خود نخواهد گذاشت ) . ص ۱۴۷ ۲۸- من أقبح الخلاق الشّح ۹۳۸۰ . ۲۹- ما أقبح البخل مع الإكثار ۹۵۳۹ . ۳۰- ما أقبح البخل بذوی النّیل ۹۵۵۲ . ۳۱- ما اجتلب سخط الله بمثل البخل ۹۵۷۵ . ۳۲- ما فرار الكرام من الحمام كفرارهم من البخل و مقارنة اللّثام ۹۶۹۳ . ۳۳- لا مسبّة كالشّح ۱۰۴۷۵ . ۳۴- لا غربة كالشّح ۱۰۵۰۵ . ۳۵- لا مروءة مع شحّ ۱۰۵۲۱ . ۳۶- لا سوءاً أسوأ من الشّحّ ۱۰۶۲۳ . ۳۷- لا سوءاً أسوء من البخل ۱۰۷۶۴ . ۲۸- از زشت‌ترین خصلت‌ها بخیلی است . ۲۹- چه چیز بخیلی را با بسیاری مال زشت نموده است ۳۰- چه چیز بخیلی را به صاحبان بلندی مرتبه زشت نموده است . ۳۱- خشم خدا به چیزی مانند بخیلی ( نسبت به حقوق واجبه ) کشیده نخواهد شد . ۳۲- فرار کریمان از مرگ به اندازه فرار آنان از بخیلی و همراهی لثیمان نخواهد بود ( آگاه باش که چقدر بخل و همراهی لثیمان بد است ) . ۳۳- هیچ عار و ننگی مانند بخیلی نیست . ۳۴- هیچ غربتی مانند بخیلی نیست . ۳۵- هیچ مروت و مردانگی با بخیلی نیست . ۳۶- نیست خصلتی بدتر از بخیلی . ۳۷- نیست خصلتی بدتر از بخیلی . ص ۱۴۸

## البخل و الشّح

۱- البخل یبخل علی نفسه بالیسیر من دنیا ، و یسمح لورّائه بكلّها ۱۸۸۴ . ۲- البخل یسمح من عرضه بأكثر ممّا أمسك من عرضه ، و یضیع من دینه أضعاف ما حفظ من نشبه ۲۰۸۴ . ۳- أبعد الخلائق من الله تعالی البخل الغنی ۳۱۶۲ . ۴- أبخل الناس بعرضه أسخاهم بعرضه ۳۱۹۰ . ۵- أبخل الناس من بخل علی نفسه بماله ، و خلّفه لورّائه ۳۲۵۳ . ۶- البخل مذموم ، الحسود مغموم ۹۷ . ۷- البخل خازن لورثته ۴۶۴ . بخیل ۱- بخیل باندک چیزی از دنیای خود بر نفس خویش بخل می‌کند ، و تمام دنیای خود را بوارثهای خود می‌بخشد . ۲- بخیل از عرض خود می‌گذرد بیش از آنچه از متاع خود نگاه می‌دارد و از دینش تباه می‌سازد چندین برابر آنچه از مال و عقار خود حفظ می‌کند . ۳- دورترین مخلوق از خدای تعالی بخیل توانگر است . ۴- بخیل‌ترین مردم به مال خویش سخاوتمندترین آنهاست به عرض و آبروی خود . ۵- بخیل‌ترین مردم کسی است که به مالش بر نفس خود بخل ورزیده و آن را برای وارثان خود بر جای نهد . ۶- بخیل نکوهیده ، و رشکبر ملازم هم و غم خواهد بود . ۷- بخیل گنجینه دار وارث خویش است ( چون برای خود نفعی از ثروتش عائد ص ۱۴۹ ۸- البخل متعجل الفقر ۶۹۲ . ۹- البخل أبدا ذلیل ۷۸۱ . ۱۰- البخل متحجّج ) متبرّج ( بالمعاذیر و التّعالیل ۱۲۷۵ . ۱۱- البخل ذلیل بین أعزّته ۱۴۴۱ . ۱۲- عجبت للشّقی البخل یتعجل الفقر المذی منه هرب و یفوته الغنی المذی إیّاه طلب فیعیش فی الدّنيا عیش الفقراء و یحاسب فی الآخرة حساب الأغنیاء ۶۲۸۰ . ۱۳- لیس لشحیح رفیق ۷۴۶۵

۱۴- لیس لبخیل حبیب ۷۴۷۳ . ۱۵- لم یوفق من بخل علی نفسه بخیره و خلف ماله لغیره ۷۵۳۵ . نخواهد شد ) . ۸- بخیل شتاب کننده فقر و پریشانی است . ۹- بخیل پیوسته خوار و ذلیل است . ۱۰- بخیل ( برای ندادن چیزی ) به عذرهای و علت‌ها متمسک خواهد شد ، و دلیل خواهد آورد . ۱۱- بخیل در میان عزیزان خود ذلیل است . ۱۲- عجب دارم از بدبخت بخیل ، فقری که از آن گریخته پیش انداخته ، و توانگری که به دنبال آنست از او فوت می‌شود ، پس در دنیا مثل فقرا زندگانی کرده ، و در آخرت به حساب توانگران محاسبه خواهد شد . ۱۳- برای بخیل رفیقی نیست . ۱۴- برای هیچ بخیلی دوستی نیست . ۱۵- توفیق نیافته کسی که به خوبی و احسانش بر نفس خود بخل ورزیده ، و مالش را برای غیر خود پس انداز کند . ص ۱۵۰ ۱۶- من قبض یده مخافه الفقر فقد تعجل الفقر ۷۸۷۷ . ۱۷- من بخل بماله ذل ۷۹۲۱ . ۱۸- من بخل بما لا یملکه فقد بالغ فی الرذیلة ( بالرذیلة ) ۸۸۴۶ . ۱۹- من یقبض یده عن عشیرته ، فإنما یقبض یدا واحدا عنهم ، و یقبض عنه أیدی کثیرة منهم ۸۸۸۰ . ۲۰- من بخل بماله علی نفسه جاد به علی بعل عرسه ۹۰۸۸ . ۲۱- من بخل علی المحتاج بما لديه کثر سخط الله علیه ۹۱۰۹ . ۲۲- ما عقد ایمانه من بخل یا احسانه ۹۵۷۰ . ۲۳- ما عقل من بخل یا احسانه ۹۵۸۸ . ۱۶- هر که دست خود را از ترس فقر و تهیدستی ببندد و درهم کشد در حقیقت در پریشانی تعجیل نموده است . ۱۷- هر که به مال خود بخیلی کند خوار گردد . ۱۸- هر که به آنچه مالک آن نیست ( شاید حقوق واجبه باشد که آدمی مالک آن نخواهد بود ) بخل بورزد در حقیقت در دنائت و پستی به نهایت رسیده است . ۱۹- هر که دست خزد را از قبیل خود بهم کشد ( نسبت به آنان گرفتگی کند به خود ضرر زده زیرا ) جز این نیست که یک دست را از آنها بهم کشیده و از خود دستهای بسیاری را از آنها بهم کشیده است . ۲۰- هر که بر نفس خود به مالش بخیلی نماید بر همسر همسر خود آن را ببخشد . ۲۱- هر که بر نیازمند به آنچه در نزد اوست بخل ورزد خشم خدا بر او بسیار شود . ۲۲- ایمان خود را نبسته ( و محکم ننموده ) کسی که به احسان خود بخل ورزد ( و خواهد رفت چنانکه اگر حیوانی را نبندند خواهد رفت ) . ۲۳- عاقل نیست هر که به احسانش بخیلی کند . ص ۱۵۱ ۲۴- و قال- علیه السلام- : و قد مرّ بقدر علی مزبله : هذا ما کنتم ( علیه بالأمس تنافسون ) تنافسون فیه بالأمس [و فی خبر آخر] أنه قال : هذا ما بخل به الباخلون ۱۰۰۲۳ . ۲۵- و یح البخیل المتعجل الفقر الذی منه هرب ، و التارک الغنی الذی إیّاه طلب ۱۰۰۹۸ . ۲۶- لا تبخل فتقرّ و لا تسرف فتفرط ۱۰۳۱۰ . ۲۷- لا مروءة لبخیل ۱۰۴۳۸ . ۲۸- لا یتقی المال إلّا البخل ، و البخیل معاقب ملوم ۱۰۸۴۳ . ۲۹- الباخل فی الدنیا مذموم ، و فی الآخرة معذب ملوم ۱۷۳۳ . ۲۴- حضرت در وقتی که بر چاه بالوعه‌ای که سر آن گشوده شده بود و فضلات بیرون آمده فرمود : این آنست که شما دیروز در آن رغبت ، نسبت به آن بر یکدیگر جلو می‌زدید ( و در روایت دیگر دارد ) که فرمود : این آن چیز است که بخل کنندگان به آن بخل می‌ورزیدند . ( و در نهج البلاغه نیز در کلمات قصار ۱۸۶ نقل گردیده است ) . ۲۵- وای بر بخیلی که در فقری که از آن گریخته شتاب کننده است ( و از ترس درویشی پیوسته درویش است ) و ترک کننده توانگری که آن را طلب نموده است ( یعنی بروش درویشان سلوک می‌کند که مبادا فقیر شود و یا بلکه بتواند ثروت بیشتری بدست آورد ) . ۲۶- بخیلی مکن پس تنگ گیری کنی ، و اسراف منما پس افراط نمائی ( و از حدّ در گذری ) . ۲۷- هیچ مروتی برای بخیل نیست . ۲۸- باقی نمی‌گذارد مال را مگر بخیلی ، و بخیل معاقب ملامت شده است . ۲۹- بخل کننده در دنیا بد ، و در آخرت معذب و سرزنش شده است . ص ۱۵۲

## المبادرة

۱- بادروا العمل ، و اکذبوا الأمل ، و لا حظوا الأجل ۴۴۶۴ . ۲- بادروا العمل ( الأمل ) ، و خافوا بغتة الأجل ، تدرکوا أفضل الأمل ۴۴۶۵ . ۳- بادروا بالعمل عمرا ناکسا ۴۴۶۶ . ۴- بادروا بالعمل مرضا حابسا ، و موتا خالسا ۴۴۶۷ . ۵- بادر البرّ فإنّ أعمال البرّ فرصة ۴۳۶۳ . ۶- بادروا صالح الأعمال و الخناق مهمل و الزّوج مرسل ۴۳۸۰ . ۷- بادر شبابک قبل هرمک ، و صحّتك قبل سقمک ۴۳۸۱ . پیشی گرفتن ۱- مبادرت کنید به عمل ، و امید را دروغ گو پنداشته ، و هر دم رسیدن مرگ را ملاحظه نمائید . عمل ، و امید را

دروغ گو پنداشته ، و هر دم رسیدن مرگ را ملاحظه نمائید . ۲- به سوی عمل شتاب کرده و یا به کارهای خیر بر امیدها پیشی گیرید ، و از ناگهان فرارسیدن اجل بهراسید تا افزون‌ترین آرزو را دریابید . ۳- عمل را بر عمر سر بزر افکنده و سست و ضعیف را پیش اندازید ( که وقتی آدمی بسّ انحطاط رسید چندان کاری از او ساخته نیست ) . ۴- عمل را پیش اندازید بر بیماری حبس کننده ، و مرگ رباینده ( یعنی پیش از آنکه به بیماری سخت مبتلاء شوید و مرگ شما را دریابد مبادرت به عمل کنید ) . ۵- به کارهای نیک مبادرت و سبقت نما زیرا که کارهای نیک فرصت است . ۶- به عملهای شایسته مبادرت نمائید چه آنکه گلو وا گذاشته شده ( و مرگ گلو را بگیرد ) و روح رها گشته و قبض شود . ۷- جوانی خود را پیش از پیری ، و تندرستیت را قبل از بیماری خویش مبادرت ص ۱۵۳ ۸- بادر غناک قبل فقرک ، و حیاتک قبل موتک ۴۳۸۲ . ۹- بادروا فی مهل البقیة ، و أنف المشیة ، و انتظار التوبة ، و انفساخ الحوبة ۴۳۷۲ . ۱۰- بادروا و الأبدان صحیحة ، و الألسن مطلقه ، و التوبة مسموعة ، و الأعمال مقبولة ۴۳۷۳ . ۱۱- بادروا قبل أخذة العزیز المقتدر ۴۳۶۹ . ۱۲- بادروا قبل الضنک و المضیق ۴۳۷۰ . ۱۳- بادروا قبل الزوع و الزهوق ۴۳۷۱ . ۱۴- بادروا آجالکم بأعمالکم ، و ابتاعوا ما یبقی لکم بما یزول نما ( یعنی تا جوانی و تندرستی از عمر استفاده کن ) . ۸- بر توانگری خود پیش از درویشی ، و بر زندگانی و حیات خویش قبل از مردنت سبقت نما ( یعنی تا مال و ثروت داری و نمردی از فرصت استفاده کن ) . ۹- پیشی گیرید در مهلت بقیه عمری که باقی مانده ، و در نخستین زمانی که اراده کار کرده ( و در فصل جوانی که قدرتی دارید ) ، و بر فرارسیدن انتظار توبه ، و زائل شدن گناه یا وسعت گناه و رسیدن زمان جزای آن ، ( یعنی تا این زمانها نرسیده باید مبادرت کرد ) . ۱۰- پیشی گیرید در صورتی که بدن‌ها صحیح ، و زبانها رها ( و به بند نیفتاده ) ، و توبه مسموع ، و عملها مقبول می‌باشد ( که بعد از آن عملی سودمند نخواهد بود ) . ۱۱- سبقت گیرید ، قبل از یک بار گرفتن ( خدای ) غالب توانا ( عمر را ) . ۱۲- پیشی گیرید پیش از تنگی حال و ضیق مجال ( مرگ ) . ۱۳- سبقت گیرید قبل از نرسیدن و بیرون رفتن جان . ۱۴- عملهای خود را بر اجلها پیش انداخته ، و آنچه را برایتان باقی مانده ص ۱۵۴ عنکم ۴۳۷۴ . ۱۵- بادروا بأموالکم قبل حلول آجالکم تزککم و تصلحکم و تزلفکم ۴۳۷۵ . ۱۶- بادر ( باکر ) الطاعة تسعد ۴۳۶۰ . ۱۷- بادر الخیر ترشد ۴۳۶۱ . ۱۸- بادروا قبل قدوم الغائب المنتظر ۴۳۶۸ . ۱۹- بادروا الموت و غمراته ، و مهّدوا له قبل حلوله و أعدّوا له قبل نزوله ۴۳۷۶ . ۲۰- بادروا فی فینه الإرشاد ، و راحة الأجساد ، و مهل البقیة ، و أنف المشیة ۴۳۷۷ . به آنچه از شما زائل می‌شود خریداری نمائید ، ( مشهور ارباب عرفان است : اگر تنگ طلائی باشد که فانی شود ، و کوزه سفالی که همیشه باقی ماند ، باید عاقل کوزه را بر تنگ ترجیح دهد ، تا در وقت حاجت تشنه نماند ) . ۱۵- بمالهای خود قبل از رسیدن اجلهایتان مبادرت ورزید ، تا شما را پاک گردانیده ، و به صلاح آورده و بدرگاه خدا نزدیک کند . ۱۶- به طاعت خدا سبقت گیر تا نیکبخت شوی . ۱۷- به سوی خیر مبادرت نما تا راه راست یابی . ۱۸- قبل از آمدن غائبی که انتظار آن کشیده می‌شود ( مرگ ) و یا آن انتظار تو را می‌کشد سبقت گیرید . ۱۹- بر مرگ و سختی‌های آن پیشی گیرید ، و پیش از در آمد آن برای آن تهیه اسباب کرده اصلاح حال خود نمائید ، و قبل از فرود آمدنش برای آن توشه و اسباب سفر آماده کنید . ۲۰- در وقت راهنمائی ، و آسایش بدن‌ها ، و مهلت بقیه عمر ، و ابتدای ص ۱۵۵ ۲۱- بادروا أعمالکم ، و سابقوا آجالکم ، فإنکم مدینون بما أسلفتم ، و مجازون بما قدّمتم ، و مطالبون بما خلّفتم ۴۳۷۸ . ۲۲- بادروا الأمل ، و سابقوا هجوم الأجل ، فإنّ الناس یوشک أن ینقطع بهم الأمل ، فیرهقهم الأجل ۴۳۷۹ . ۲۳- بادر الفرصة قبل أن تكون غصّة ۴۳۶۲ . ۲۴- طوبی لمن بادر صالح العمل قبل أن تنقطع أسبابه ۵۹۶۱ . ۲۵- طوبی لمن بادر الأجل ، و اغتتم المهل ، و تزود من العمل ۵۹۷۵ . مشیت ( در اوقات جوانی که اراده سخت‌تر است ) مبادرت نمائید . ۲۱- در اعمال خویش مبادرت نموده ، و بر مرگ‌ها پیشی گیرید ، زیرا به آنچه پیش فرستاده‌اید جزا داده شده ، و به آنچه مقدم داشتید عوض داده خواهید شد ، و به آنچه جا گذاشته و پس انداخته‌اید باز خواست خواهید شد . ۲۲- بر آرزو پیشی گرفته ، و بر هجوم اجل سبقت نمائید ، زیرا نزدیک است که مردم بریده شود امیدشان ، و آنها را مرگ ناگهان فرا رسد . ۲۳- در فرصت پیشی گیر ، پیش از آنکه فرصت غصه شود ( یعنی از دست برود و

سبب غصه گردد) . ۲۴- خوشا به حال کسی که به عمل صالح مبادرت ورزیده ، پیش از آنکه اسباب آن بریده شود ( که همان حضور مرگ است ) . ۲۵- خوشا به حال کسی که ( به وسیله کارهای خوب ) بر مرگ پیشی گرفته ، و مهلت را غنیمت شمرد ، و از عمل توشه برگیرد . ص ۱۵۶

## البرد

۱- توقو البرد فی أوله ، و تلقوه فی آخره ، فإنه یفعل بالأبدان کما یفعل فی الأغصان ، أوله یحرق ، و آخره یورق ۴۵۵۱ .

## البرّ و البرّ و من منه

۱- البرّ عمل مصلح ۵۵۴ . ۲- البرّ عمل صالح ۸۷۱ . ۳- البرّ غنیمه الحازم ۹۸۵ . ۴- البرّ أعجل شیء مثوبه ۱۲۲۲ . سرما ۱- از سرما در اول آن پرهیز کرده ، و در آخر آن آن را استقبال نمائید ، زیرا در بدنهای آن کند که در شاخه‌ها می‌کند ، اولش می‌سوزاند ، و آخرش برگ می‌رویاند ( شاعر هم گفته : گفت پیغمبر باصحاب کبار تن می‌پوشانید از باد بهار آنچه با شاخ درختان می‌کند با تن و جان شما آن می‌کند نیکی و نیکو کاری ۱- نیکوئی ، عملی است اصلاح کننده . ۲- نیکوئی ، و کار خیر عملی است پسندیده . ۳- نیکوئی ، یا صله و احسان غنیمت دور اندیش است . ۴- احسان ، شتابانتر چیز است به حسب پاداش . ص ۱۵۷ ۵- بالبرّ یملک الحرّ ۴۲۱۳ . ۶- تعجیل البرّ زیاده فی البرّ ۴۵۶۸ . ۷- خیر البرّ ما وصل إلى الأحرار ۴۹۵۵ . ۸- خیر البرّ ما وصل إلى المحتاج ۴۹۷۴ . ۹- فی کلّ برّ شکر ۶۵۰۷ . ۱۰- من منع برّا منع شکرا ۸۱۰۶ . ۱۱- من بذل برّه انتشر ذکره ۸۶۳۱ . ۱۲- من قرب برّه بعد صیته ۸۶۳۲ . ۱۳- من أتبع الإحسان بالإحسان ، و احتمل جنایات الإخوان و الجیران ، ۵- به وسیله احسان ، یا به وسیله نان دادن ، آزاد بنده می‌گردد . ۶- شتاب کردن در نیکی زیادتی در نیکوئی است . ۷- بهترین احسان آنست که به آزادگان رسد ( یعنی به کسانی که در بند علائق نباشند ) . ۸- بهترین احسان آنست که به محتاج رسد . ۹- در هر خیر و نیکی شکر است . ۱۰- هر که احسانی را منع کند ( و به کسی احسانی که توانائی آن را دارد ننماید ) منع شکری کند ، یا از شکری منع شده است ( که دیگران و یا خدا از او تشکر نماید ) . ۱۱- هر که نیکی خود را بذل کند ، یاد او ( در میان مردم ) پراکنده شود ( شهرت پیدا کند ) . ۱۲- هر که نیکی و احسان او نزدیک باشد آوازه او دور باشد ( و به جاهای دور رسد ) . ۱۳- هر که احسانی را در پی احسانی کند ، و متحمل جنایات برادران ص ۱۵۸ فقد أكمل البرّ ۹۱۲۰ . ۱۴- من بخل علیک بیره لم یسمح بیره ۹۱۹۹ . ۱۵- من أفضل البرّ برّ الأیام ۹۴۳۳ . ۱۶- مع البرّ تدرّ الرّحمه ۹۷۳۳ . ۱۷- لسان البرّ یأبی سفه الجهال ۷۶۳۷ . ۱۸- من کثر برّه حمد ۷۸۸۸ . ۱۹- من شیم الأبرار حمل النفوس علی الإیثار ۹۳۵۰ .

## الإبرام

۱- من أبرم سئم ۷۶۸۵ . و همسایگان گردد ، پس در حقیقت بر و نیکی را کامل گردانیده است . ۱۴- هر که به شکفته روئی خود بخیلی کند به احسان خود جود نکند . ۱۵- از افزون‌ترین نیکوئی است ، نیکوئی نمودن به یتیمان . ۱۶- با نیکوئی ، رحمت فراوان و روان می‌شود . ۱۷- زبان نیکو کار از سفاهت و سبکی نادانها باز ایستد ( یعنی نیکی سبب می‌شود که نادانها نیکو کار را آزار ندهند ) . ۱۸- هر که نیکو کاریش بسیار باشد ستایش می‌شود . ۱۹- از خصلتهای نیکو کاران است ، واداشتن نفسها بر ایثار ( و دیگران را بر خود مقدم داشتن ) . اصرار در طلب ۱- هر که ( در کاری ) ابرام و اصرار نماید دیگران از او خسته شوند . ص ۱۵۹

## البریء

۱- البریء صحیح ، و المریب علیل ۱۵۲ . ۲- البریء جرى ۲۱۱ . ۳- ما أشجع البریء و أجبن المریب ۹۶۲۶ . ۴- لا أشجع من بریء ۱۰۵۸۸ . ۵- کلّ بریء صحیح ۶۸۴۰ .

### البشر ، البشاشة و طلاقه الوجه

۱- البشاشة أحد القرائن ۱۶۹۲ . بی تقصیر ۱- پاکدامن و بی تقصیر ، و یا بری از حرص دنیا تندرست است و صاحب شک بیمار است . ۲- بی تقصیر دلیر است ( زیرا خائن ، خائف است ) . ۳- چه دلیر و بی باک است بی گناه ، و ترسناک است صاحب شک ( آری بی گناه با قاطعیت از خود دفاع می کند بخلاف گنهکار که با ترس و بیم حرف می زند ، یعنی این دو حالت نشانه گناه و بی گناهی است ) . ۴- نیست دلیرتر از بی گناه ( چون از خود خاطر جمع است و از چیزی هراسی ندارد ) . ۵- هر بریء ( از بدی و از دنیا ، از امراض باطنی ) صحیح است . گشاده رویی ۱- خوشروئی و شکفتگی ، یکی از دو مهمانی کردن است . ص ۱۶۰-۲- البشاشة إحسان ۱۸ . ۳- البشاشة حباله المودة ۱۰۷۵ . ۴- عليك بالبشاشة فإنه حباله المودة ۶۱۰۱ . ۵- لا بشاشة مع إبرام ۱۰۵۱۷ . ۶- البشر يطفئ نار المعاندة ۵۶۱ . ۷- البشر أول النوال ۶۳۴ . ۸- البشر شيمه الحر ۶۵۶ . ۹- البشر يونس الرفاق ۷۳۶ . ۱۰- البشر إسداء الصنيعة بغير مؤنة ۱۵۰۳ . ۱۱- بالبشر و بسط الوجه يحسن موقع البذل ۴۳۱۳ . ۲- گشاده روئی ، احسان است . ۳- شکفتگی دام دوستی است ( که انسان می تواند با آن مردم را تسخیر کند ، و آنان را به عنوان دوست به دام اندازد ) . ۴- بر تو باد به گشاده روئی ، زیرا که آن دام دوستی است . ۵- هیچ گشاده روئی با ابرام ( و اصرار در سؤال و طلب ) نیست ( زیرا طرف ملول و ناراحت گردد ) . ۶- شکفته روئی آتش دشمنی را خاموش می گرداند . ۷- شکفته روئی اول عطا و بخشش است . ۸- شکفته روئی شیوه مرد آزاده است . ۹- شکفته روئی رفقا را مانوس می سازد . ۱۰- گشاده روئی احسان را به خوبی بدون زحمت بکار بردن است . ۱۱- به سبب شکفتگی و گشاده روئی جایگاه بخشش نیکو خواهد گردید ( یعنی با این عمل هم خدا راضی خواهد شد و هم بنده ) . ص ۱۶۱-۱۲- بشرک أول برك و وعدك أول عطائك ۴۴۵۲ . ۱۳- بشرک يدل على كرم نفسك ، و تواضعك ينبى عن شريف خلقك ۴۴۵۳ . ۱۴- حسن البشر أول العطاء ، و أسهل السخاء ۴۸۳۵ . ۱۵- حسن البشر أحد البشارتين ۴۸۴۹ . ۱۶- حسن البشر شيمه كل حر ۴۸۵۸ . ۱۷- حسن البشر من علائم النجاح ۴۸۶۶ . ۱۸- سبب المحبة البشر ۵۵۴۶ . ۱۲- شکفته روئی تو اولین احسان تو ، و وعده نمودن نخستین بخشش تو خواهد بود ( ممکن است مراد حضرت این باشد که اگر بر عطا و بخشش توانائی نداری ، یکی با شکفته روئی با طرف برخورد نما ، و دیگر با وعده ده که اگر خداوند قدرت داد با شما همکاری خواهم کرد ، نه آنکه با اخلاق بد او را رد کرده و او را جواب کنی ) . ۱۳- شکفته روئی تو بر گرامی و بلندی مرتبه ذات تو دلالت داشته ، و فروتنیت از خلق شریف خبر می دهد . ۱۴- نیکوئی شکفته روئی اولین بخشش ، و آسانترین سخاوت است ، ( چون مؤنه لازم ندارد هر کسی می تواند آن را به کار برد ) . ۱۵- نیکوئی شکفتگی یکی از دو بشارت است ( نسبت به کسی که به او وعده احسان می دهد زیرا با شکفته روئی طرف امیدوار خواهد گردید که به او احسان خواهد نمود ) . ۱۶- نیکوئی شکفته روئی شیوه هر آزاده ایست . ۱۷- نیکوئی شکفته روئی از نشانه های پیروزیست . ۱۸- سبب دوستی شکفته روئی است . ص ۱۶۲-۱۹- طلاقه الوجه بالبشر و العطية و فعل البر و بذل التحية داع إلى محبة البرية ۶۰۳۲ . ۲۰- كثرة البشر آية البذل ۷۰۸۹ . ۲۱- وجه مستبشر خير من قطوب مؤثر ۱۰۰۸۴ . ۲۲- البشر أحد العطائين ۱۶۱۳ . ۲۳- البشر منظر موق ، و خلق مشرق ۲۱۶۸ . ۲۴- البشر مبرة ، العبوس معزة ۲۳۶ . ۲۵- البشر أول البر ۲۹۶ . ۲۶- الطلاقه شيمه الحر ۴۶۷ . ۲۷- البشر أول النائل ۵۱۹ . ۱۹- گشاده روئی به نیکوئی شکفتگی و بخشش ، و کار نیک ، و احسان یا سلام را رواج دادن ، دعوت خلاق است به دوستی . ۲۰- بسیاری شکفته روئی ، نشانه جود و بخشنده گی است . ۲۱- روی شکفته ( که اکرامی در آن نباشد ) بهتر از روی درهم کشنده اکرام کننده است . ۲۲- شکفته روئی یکی از دو بخشش است . ۲۳- گشاده روئی دیدار یست خوش آینده ، و خوئی است درخشنده . ۲۴- شکفته روئی نیکی و احسان ، و ترش روئی گناه و اذیت

است . ۲۵- گشاده روئی اول نیکوئی است ( یعنی اگر کسی بخواهد نسبت به دیگران کار نیکی انجام دهد نخستین کارش باید شکفته روئی باشد ، و گر نه اگر کار نیک هم انجام گیرد اما با ترش روئی گویا عمل نیکی انجام نگرفته است ) . ۲۶- گشاده روئی خصلت آزاد مرد است . ۲۷- شکفته روئی اولین بخشش و عطاء است . ص ۱۶۳

### البصر و النظر و البصیر و البصيرة

۱- أَيْنَ الْأَبْصَارِ اللَّامِحَةُ مَنَارُ التَّقْوَى ۲۸۲۵ . ۲- أَبْصَرَ النَّاسَ مِنْ أَبْصَرَ عِيُوبِهِ ، وَ أَقْلَعَ عَنْ ذَنْبِهِ ۳۰۶۱ . ۳- إِنَّ أَبْصَارَ هَذِهِ الْفُحُولِ طَوَامِحَ ، وَ هُوَ سَبَبُ هَبَابِهَا ، فَإِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى امْرَأَةٍ فَأَعْجَبَتْهُ ، فَلْيَمْسَسْ أَهْلَهُ ، فَإِنَّمَا هِيَ امْرَأَةٌ بَامْرَأَةٍ ۳۶۳۵ . ۴- إِنَّمَا الْبَصِيرُ مَنْ سَمِعَ فَفَكَّرَ ، وَ نَظَرَ فَأَبْصَرَ ، وَ انْتَفَعَ بِالْعَبْرِ ۳۸۹۱ . ۵- بِالْأَسْتَبْصَارِ يَحْصُلُ الْإِعْتِبَارُ ۴۳۵۱ . ۶- ذَهَابَ الْبَصَرُ خَيْرٌ مِنْ عَمَى الْبَصِيرَةِ ۵۱۸۲ . بَيْنَا وَ بَيْنَهِ وَ دِيدَهُهَا ۱- كَجَانِبِند چشمةائی که با نشانه و علامت راه پرهیز کاری بیناست ۲- بیناترین مردم کسی است که عیبهای خود را دیده ، و از گناهان خود باز ایستد . ۳- ( نقل شده که روزی آن بزرگوار با اصحاب خود نشسته بودند که زن زیبایی از آنجا عبور کرد ، چند نفری با گوشه چشم به او نگاه کردند حضرت چنین فرمود : ) به راستی که چشمةهای این نرها ( بسوی ماده‌ها ) سخت باز شده ، و نگاه کننده‌اند ، و این سبب هیجان خواهش و بالا رفتن شهوت می‌شود ، پس هر گاه یکی از شما به زنی نگاه کرد او را به شگفت آورد ، و از آن خوشش آمد ، پس باید با اهل خود نزدیکی کند ، زیرا که آن نیست مگر زنی به جای زنی . ۴- جز این نیست که بینا کسی است که بشنود سپس اندیشه کند ، و نگاه نماید پس ( حقائق و دقائق را ) ببیند ، و به عبرتها نفع یابد و پند گیرد . ۵- به وسیله نظر از روی بینائی ، عبرت بدست آید . ۶- از بین رفتن چشم بهتر از کوری بصیرت و بینائی است . ص ۱۶۴ ۷- ذَهَابَ النَّظَرُ خَيْرٌ مِنَ النَّظَرِ إِلَى مَا يُوجِبُ الْفِتْنَةَ ۵۱۸۳ . ۸- رَبَّمَا أَخْطَأَ الْبَصِيرُ رَشْدَهُ ۵۳۶۸ . ۹- فَقَدْ الْبَصَرُ أَهْوَنُ مِنْ فَقْدَانِ الْبَصِيرَةِ ۶۵۳۶ . ۱۰- فَاقْدِ الْبَصَرَ فَاسِدَ النَّظَرِ ۶۵۴۸ . ۱۱- قَدْ انْجَابَتِ السَّرَائِرُ لِأَهْلِ الْبَصَائِرِ ۶۶۷۶ . ۱۲- لَقَدْ بَصَّرْتُمْ إِنْ أَبْصَرْتُمْ ، وَ أَسْمَعْتُمْ إِنْ سَمِعْتُمْ ، وَ هَدَيْتُمْ إِنْ اهْتَدَيْتُمْ ۷۳۴۶ . ۱۳- مَنْ تَبَصَّرَ فِي الْفِتْنَةِ ثَبَّتَ لَهُ الْحِكْمَةُ وَ عَرَفَ الْعِبْرَةَ ۸۸۴۹ . ۷- از بین رفتن نگاه ( کوری چشم ) بهتر از نگاه کردن به چیز است که موجب فتنه می‌شود . ۸- بسا باشد که بینا از راه درست خود خطا نماید . ۹- نداشتن چشم سهل‌تر از نداشتن بینائی و کور دلی است . ۱۰- کسی که بصیرت و بینائی ندارد ، فکر و نظر او فاسد خواهد بود . ۱۱- در حقیقت پنهانیه و اسرار ( مانند بسیار از علوم و معارف ) برای اهل بصیرت و صاحبان بینائیها گشوده شده است . ۱۲- ( در کلمات قصار ۱۴۹ نهج البلاغه نیز ذکر شده ) در حقیقت بصیرت بینائی داده شده‌اید اگر بینا شوید ، و شنوا شده‌اید اگر بشنوید و رهنمود گشته‌اید اگر راه یابید ( یعنی از جانب خدا پیمبران و امامان و کتابهای آسمانی برای اتمام حجت برایتان آمده اگر عقل خود را بکار اندازید ) مخفی نماند که این عبارت در ضمن خطبه ۲۰ نهج البلاغه ذکر شده که بطور واضح می‌رساند که در باره مرگ است ابتدایش این است «فإنكم لو عاينتم ما قد عاين من مات منكم ...» . ۱۳- هر که در زیر کی بینا گردد حکمت برای او ثابت و برقرار بوده ، و عبرت را بشناسد ( یعنی راه درست را به دست آورده و از آثار خوب و بد درس گیرد . و در نهج ص ۱۶۵ ۱۴- نَظَرَ الْبَصَرَ لَا يَجْدِي إِذَا عَمِيَ الْبَصِيرَةُ ۹۹۷۲ . ۱۵- لَا بَصِيرَةَ لِمَنْ لَا فِكْرَ لَهُ ۱۰۷۷۴ . ۱۶- اللَّحْظُ رَائِدُ الْفِتَنِ ۱۰۴۷ . ۱۷- رَبِّ صَبَابَةُ غَرَسَتْ مِنْ لَحْظَةٍ ۵۳۱۴ . ۱۸- عَمَى الْبَصَرُ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مِنَ النَّظَرِ ۶۳۰۷ . ۱۹- كَمْ مِنْ صَبَابَةٍ اكْتَسَبَتْ مِنْ لَحْظَةٍ ۶۹۳۹ . ۲۰- كَمْ مِنْ نَظْرَةٍ جَلَبَتْ حَسْرَةً ۶۹۴۱ . ۲۱- لَحْظُ الْإِنْسَانِ رَائِدُ قَلْبِهِ ۷۶۲۶ . البلاغه حکمت ۳۰ که از آن حضرت از ایمان پرسیده شد در بیان یقین این فراز ذکر شده با این عبارت «فمن تبصر في الفتنه تبين له الحكمة و من تبين له الحكمة عرف العبرة و من عرف العبرة كان في الأولين» . ۱۴- دیدن چشم فائده نبخشد هرگاه بینائی کور باشد ( یعنی باید دیده دل بینا باشد ) . ۱۵- بصیرتی نیست برای کسی که فکری برای او نیست . ۱۶- به گوشه آخر چشم نگاه کردن جلو رو و دیدبان فتنه‌هاست . ۱۷- بسا عشق و گرمی شوقی که از یک نگاه کردنی کاشته شود ( پس آدمی باید در نگاه خود نهایت احتیاط را بنماید ) . ۱۸- نابینائی چشم بهتر



از بسیاری از نظر کردن است ( یعنی از نگاه کردنهای نامشروع ) . ۱۹- بسا سوزش عشقی که از یک نگاه کردنی منشأ گیرد . ۲۰- بسا نگاه کردنی که ( سبب عشق و گرفتاری شود ) حسرتی را ( در دنیا و یا در قیامت و یا در هر دو سرا ) بکشاند . ۲۱- نگاه انسان به گوشه آخر چشم ، دیدبان و پیشرو دل اوست ( بنا بر این باید از چنین نظرهایی دوری نمود که زیانهای بسیار آورد ) . ص ۱۶۶ ۲۲- من أطلق طرفه کثر أسفه ۷۹۴۹ . ۲۳- لیس الرؤیة مع الأبصار ، قد تکذب الأبصار أهلها ۷۴۹۳ .

## البطر

۱- البطر یسلب النعمه ، و یجلب التَّعمه ۲۲۱۶ .

## الباطل و التعاون علیہ

۱- الرّاضی بفعل قوم کالدّاخِل فیهِ معهم ، و لکلّ داخل فی باطل إثمَان : إثم الرّضا به ، و إثم العمل به ۲۰۸۵ . ۲- الباطل مضادّ الحقّ ۲۷۷ . ۲۲- هر که چشم خود را رها کند ( و آن را از نگاه‌های نامشروع جلو گیری ننماید ) تأسف او بسیار باشد . ۲۳- بینائی با چشمها نیست ( بلکه با عقل و قلب است که آنها آدمی را به حقیقت می‌رساند چنانکه قضیه عمرو بن عبید و هشام در بحث امامت مشهور است که وقتی آلات درک اشتباه کنند راهنمای آنها دل خواهد بود ) زیرا گاهی چشمها به اهل خود دروغ می‌گویند . گردنکشی ۱- گردنکشی ، و یا بیغمی نعمت را سلب نموده ، و عقوبت را جلب می‌کند . ناحق ۱- کسی که خوشنود به کار جماعتی است ، مانند کسی است که با آنها در آن کار دخالت می‌کند ، و برای هر دخالت کننده‌ای دو گناه است : گناه خوشنودی به آن باطل و گناه عمل به آن ۲- باطل ضد حق است ( یعنی نباید اهل حق با اهل باطل آمیزش کند ، و یا ص ۱۶۷ ۳- الباطل غرور خادع ۵۴۹ . ۴- الباطل أضعف نصیر ۷۱۷ . ۵- الباطل یزلّ براکبه ۱۱۰۰ . ۶- الأباطیل موقعة فی الأضالیل ۱۲۷۴ . ۷- التّظافر علی نصر الباطل لؤم و خیانه ۱۳۲۸ . ۸- خالف من خالف الحقّ إلی غیره ، و دعه ، و ما رضی لنفسه ۵۰۵۷ . ۹- طلب التّعاون علی نصره الباطل جناية و خیانه ۶۰۳۱ . ۱۰- ظلم الحقّ من نصر الباطل ۶۰۴۱ . ۱۱- کیف ینفصل عن الباطل من لم یتّصل بالحقّ ۷۰۰۶ . ۱۲- حقگو نباید گاهی باطل بگوید که آن عمل کردن بضدّ است ) . ۳- باطل فریب دهنده مکر کننده است . ۴- باطل ناتوانترین یار و یاور است . ۵- باطل سوار خود را می‌لغزاند ، و یا برو در می‌اندازد . ۶- باطل و ناحق‌ها ( آدمی را ) در گمراهی‌ها خواهد انداخت . ( چنانکه در باب خلافت به تجربه ثابت شده است ) . ۷- رساندن پیروزی بر یاری باطل ، دنائت و خیانت است . ۸- با کسی که با حق مخالفت کرده به سوی باطل رو آورده مخالفت نما ، و او را با آنچه به آن برای نفس خود راضی شده ( از باطل ) واگذار . ۹- طلب یاری بر نصرت باطل خیانت و جنایت است . ۱۰- به حق ستم نموده کسی که یاری باطل کند . ۱۱- چگونه از باطل جدا می‌شود کسی که به حق ( خدا یا رسول یا قرآن و دین ) نپیوسته است ص ۱۶۸ ۱۲- للباطل جولة ۷۳۱۸ . ۱۳- لیس فی البرق اللّامع مستمتع لمن یخوض الظّلمة ۷۵۱۵ . ۱۴- من ركب الباطل ندم ۷۶۵۱ . ۱۵- من کثر باطله لم یتّبع حقّه ۸۱۳۵ . ۱۶- من ركب الباطل أهلکة مرکبه ۸۲۲۱ . ۱۷- من ركب الباطل زلّ قدمه ۸۵۱۵ . ۱۸- من کان غرضه الباطل لم یدرک الحقّ و لو کان أشهر من الشّمس ۹۰۲۳ . ۱۹- من نصر الباطل ندم ۹۲۰۱ . ۲۰- ما أقبح الباطل ۹۵۸۷ . ۱۲- برای باطل دور زدنی است ( آن گاه مضمحل می‌شود ) . ۱۳- در برق درخشنده بهره و تمتعی برای کسی که در تاریکی ( باطل ) فرو می‌رود نیست ( بلکه روشنائی همیشگی لازم است درخشندگی آنی سودی ندارد ) . ۱۴- هر که مرتکب باطل شود پشیمان گردد . ۱۵- هر که باطل او بسیار باشد حق او ( هم ) پیروی نمی‌شود ( یعنی مردم حقش را هم باطل قلمداد کنند ) . ۱۶- هر که بر ( مرکب ) باطل سوار شود ، مرکب او وی را هلاک گرداند . ۱۷- هر که سوار بر باطل شود قدمش بلغزد . ۱۸- هر که غرض او ( و هدف و مقصودش ) باطل باشد حق را در نیابد ، هر چند از آفتاب مشهورتر باشد ( بنا بر این انسانی به حق خواهد رسید که بی غرض و یا طالب حق بوده باشد ) . ۱۹- هر که باطل را

یاری کند پشیمان گردد . ۲۰- چه چیز باطل را زشت نموده است ( یعنی چه زشت است آنچه حق ص ۱۶۹ ۲۱- مستعمل الباطل معذب ملوم ۹۸۶۸ . ۲۲- لا یعز من لجأ إلى الباطل ۱۰۷۰۴ .

## المبطل

۱- غرض المبطل الفساد ۶۴۲۴ .

## البطن و الفرج

۱- احفظ بطنك و فرجك من الحرام ۲۲۸۴ . ۲- احفظ بطنك و فرجك ففیهما فتنتك ۲۲۸۹ . ۳- بطن المرء عدوّه ۴۴۲۴ . ۴- ما أبعد الخیر ممّن همّته بطنه و فرجه ۹۶۴۲ . نیست ) . ۲۱- بکار برنده باطل ، عذاب شونده ملامت شده است . ۲۲- عزیز نمی شود کسی که به سوی باطل پناه برد . باطل گرا ۱- غرض کسی که بر باطل است فساد خواهد بود . شکم و عورت ۱- شکم و فرج ( عورت ) خود را از حرام نگاه دار . ۲- شکم و فرج خود را نگاه دار چون به فتنه افتادن تو در این دو است . ۳- شکم آدمی دشمن اوست . ۴- چقدر خیر دور است از کسی که همت او شکم و فرج او باشد ( و در صدد توشه آخرت نباشد . و یا همچون چار پایان به خود برسد و به مسلمین اهمیت ص ۱۷۰ ۵- أمقت العباد إلى الله سبحانه من كان همّه ( همّته ) بطنه و فرجه ۳۲۹۴ .

## المبارکة

۱- باکروا فالبرکة فی المبارکة ، و شاوروا فالتّجّح فی المشاوره ۴۴۴۱ .

## البکاء

۱- البکاء من خیفه الله للبعد عن الله عباده العارفين ۱۷۹۱ . ۲- البکاء من خشیه الله ینیر القلب و یعصم من معاودة الذّنب ۲۰۱۶ . ۳- البکاء من خشیه الله مفتاح الرّحمه ۲۰۵۱ . ۴- البکاء سجنه المشفقين ۶۶۹ . ندهد ) . ۵- دشمن ترین بندگان در نزد خدای سبحان ، کسی است که اهتمام و اندیشه و فکر او شکم و فرج او باشد . سحرخیزی ۱- صبح زود به دنبال کار بروید ، زیرا برکت در اول بامداد است ، و در کارهای خود مشورت نمائید ، چون پیروزی در مشورت نمودن است . گریه ۱- گریه از ترس خدا برای دوری از خدا ، عبادت عارفانست . ۲- گریه از ترس خدا دل را روشن نموده ، و از بازگشتن به گناه نگه می دارد . ۳- گریه از ترس خدا کلید باب رحمت است . ۴- گریه روش افراد مهربان و نرم دل است . ص ۱۷۱ ۵- بالبکاء من خشیه الله تمحص الذّنوب ۴۳۵۵ . ۶- بکاء العبد من خشیه الله یمحص ذنوبه ۴۴۳۲ . ۷- طوبی لمن وفق لطاعته ، و بکی علی خطیئته ۵۹۴۶ . البلاد و الأوطان ۱- شرّ البلاد بلد لا أمن فیهِ و لا خصب ۵۶۸۴ . ۲- شرّ الأوطان ما لم یأمن ( لا یأمن ) فیهِ القطان ۵۷۱۲ . ۳- لیس بلد أحقّ البلاد بک من بلد ، خیر البلاد ما حملک ۷۴۹۶ .

## البلاغه

۱- البلاغه ما سهل علی المنطق و خفّ علی الفطنه ۱۸۸۱ . ۵- به وسیله گریه از خوف خدا ، گناهان پاک و ریخته خواهد شد . ۶- گریه بنده از ترس خدا ، گناهانش را پاک می سازد . ۷- خوشا به حال کسی که برای اطاعت خدا توفیق داده شده ، و بر گناه خود گریه نماید . شهرها و وطن ها ۱- بدترین شهرها شهریست که در آن نه امنیت باشد ، و نه ارزانی . ۲- بدترین وطن ها آنست که اقامت کنندگان در آن ایمن نباشند . ۳- هیچ شهری سزاوارترین شهرها به تو نیست ، بهترین شهرها آنست که تو را بردارد ( یعنی



در آن در آسایش باشی). ۱- بلاغت آنست که بر زبان سهل و آسان بوده، و برای فهم و دریافت ص ۱۷۲ ۲- البلاغة أن تجيب فلا تبطئ و تصيب فلا تخطئ ۳۰۲۱۵۰-۳ قد يكتفى من البلاغة بالإيجاز ۶۶۶۶۶۶-۴ من قام بفتح القول و رتقه فقد حاز البلاغة ۹۰۴۵-۵ آله ( آية ) البلاغة : قلب عقول ، و لسان قائل ۱۴۹۳-۶ ربما ارتج على الفصيح الجواب ۵۳۷۸.

## المبالات

۱- من قلت مبالاته صرع ۷۹۰۰. سبك باشد ۲- بلاغت آنست که جوابگوئی و درنگ نمائی، و درست بگوئی و خطا نکنی ۳- گاهی از بلاغت به اختصار اکتفا می شود ۴- هر که به فتق ( شکافتن ) و رتق ( پیوستن ) سخن پردازد ( یعنی مقتضای حال را در نظر گیرد از نظر تفصیل و اجمال ، اطناب و اختصار ) پس در حقیقت بلاغت را جمع کرده است ۵- نشانه و یا آلت و ابزار بلاغت ( و ردیف کردن کلمات فصیح که متناسب باشد رسا ، بی نقص و عیب ) دلی است اندیشمند ، و زبانی است گویا ، ( که با این دو وسیله یعنی قلبی که درک معانی کند و زبانی که سخنور باشد بلاغت حاصل گردد ) ۶- بسا که بسته شود بر فصیح جواب گفتن ( که نتواند بعلتی جواب گوید ) مواظب ۱- کسی که مبالات و پروای او کم باشد برو در خواهد افتاد . ص ۱۷۳

## بنی امیه

۱- فی ذکر بنی امیه : هی مجاجه من لذید العیش ، يتطعمونها برهه ، و يلفظونها جمله ۱۰۰۲۹.

## البهائم والسباع

۱- إن البهائم همها بطونها ۳۴۱۲. ۲- إن السباع همها العدوان على غيرها ۳۴۱۴. بنی امیه ۱- ( تتمه کلامی است که در خطبه ۸۶ نهج البلاغه بیان فرموده و در این فراز از بنی امیه یاد فرموده : بلکه دولت بنی امیه آب دهانی است ( که از دهان می ریزند یا عسلی است که زنبور آن را از دهن بیرون می اندازد و یک بار قطع می شود ) از زندگانی لذیذ که از روی حرص آن را زمانی می خورند ، و از دهان یک بار آن را بیرون می اندازند ( که مدت هزار ماه که هشتاد و اندی سال می شود حکومت کردند و یک بار کلاً قطع شد و سوره قدر بر آن ناظر خواهد بود ) . چار پایان و درندگان ۱- براستی که چارپایان اندیشه آنها شکمهای آنهاست ۲- براستی که درندگان اندیشه آنها ستم بر غیر خود است . ص ۱۷۴

## البهت

۱- لا فحه كالبهت ۱۰۴۵۵.

## بیت الله

۱- زیارة بیت الله أمن من عذاب جهنم ۵۴۷۳.

## بیت المال

۱- إن هذا المال ليس لي ولا لك ، و إنما هو للمسلمين ، و جلب أسياهم ، فإن شركتهم في حربهم شركتهم فيه ، و إلّا فجنا أيديهم ، لا- يكون لغير أفواههم ۳۷۰۲. افتراء ۱- هیچ بی شرمی مانند بهتان نیست . خانه خدا ۱- زیارت خانه خدا ایمنی از عذاب جهنم

است . بیت المال ۱- برآستی که این مال نه برای من و نه برای تست ، و جز این نیست که آن برای مسلمین و کشیده شده شمشیرهای آنهاست ، پس اگر در جنگ آنها شریک می‌شدی در آن شریک خواهی بود ، و گرنه چیده دستهای آنان برای غیر دهنهای آنها نمی‌باشد ( یعنی ای کسی که تقاضای بیت المال می‌نمائی ، بدان که چنین مالی مخصوص پیکار کنندگان در جبهه‌هاست ، برای دیگران جایز نیست ) . ص ۱۷۵

## باب التاء

### التجارة والتجارة مع الله

۱- تاجر الله تربح ۴۴۶۱ . ۲- من تاجر الله ربح ۷۸۷۲ . ۳- من اتجر بغير علم ، فقد ارتطم فى الزبا ۸۴۰۱ .

### التاجر

۱- التاجر مخاطر ۱۲۱ . معامله با خدا ۱- با خدا تجارت کن تا سودی یابی ( تجارت با خدا این است که انسان مال و اولاد و عمر خود را در راه او صرف کند ، و به خدا و رسول و معاد ایمان آورد ) . ۲- هر که با خدا سودا کند سود برد . ۳- هر که بدون علم ( و بدون یاد گرفتن احکام و مسائل شرعیه ) تجارت نماید در حقیقت در ربا فرو رود . سوداگر ۱- تاجر خود را بر لب هلاکت اندازنده است ( چون پیوسته در ارتکاب معاصی مانند کم فروشی و احتکار و ... می‌باشد ) . ص ۱۷۶

### التراب

۱- نعم الطهور التراب ۹۹۴۹ .

### التارك لله

۱- من ترك لله سبحانه شيئا عوضه الله خيرا مما ترك ۸۹۰۹ .

### التوبة والإنابة والتائب

۱- التوبة ندم بالقلب ، و استغفار باللسان ، و ترك بالجوارح ، و إضمار أن لا يعود ۲۰۷۲ . ۲- إياك أن تسلف المعصية ، و تسوف بالتوبة ، فتعظم لك خاك ۱- خوب پاک کننده ایست خاك ( حکم آن در رساله‌های عملیه گفته شده است ) . ترك کننده برای خدا ۱- هر که برای خدا سبحان چیزی را واگذارد ( چه مال باشد یا معصیت و عمل نامشروع ) خداوند بهتر از آنچه ترك نموده به او عوض دهد . بازگشت بسوی خدا ۱- توبه پشیمانی است به دل ، و طلب آمرزش است به زبان ، و ترك کردنست به اعضا ، و قصد عدم برگشت به معصیت می‌باشد . ۲- دوری نما از این که معصیت را جلو انداخته ، و توبه را تأخیر اندازی ، پس برای تو عقوبت عظیم گردد ( پوشیده نماند که فتوای علماء هم در فوریت وجوب ص ۱۷۷ العقوبة ۲۷۱۰ . ۳- ألا- تائب من خطيئته قبل حضور ميتته ۲۷۵۶ . ۴- التوبة ممحاة ۱۸۶ . ۵- المقر بالذنوب تائب ۱۰۶۵ . ۶- التوبة تستنزل الرحمة ۱۰۶۹ . ۷- إخلاص التوبة يسقط الحوبة ۱۲۶۴ . ۸- التوبة تطهر القلوب ، و تغسل الذنوب ۱۳۵۵ . ۹- بالتوبة تمحى السيئات ۴۳۲۴ . ۱۰- بالتوبة تكفر الذنوب ۴۳۵۷ . توبه اتفاقی است بنا بر این تأخیر در آن حرام ، و موجب عذاب اخروی خواهد شد ، پس بر گنهکار بعد از ارتکاب معصیت توبه واجب خواهد بود ، و برای او تسويف یا ترك آن جائز نیست ) . ۳- آیا نیست توبه کننده‌ای از گناه خود قبل از حاضر شدن

مرگ او . ۴- بازگشت به خدا و پشیمانی ، محو کننده است . ۵- اقرار کننده به گناهان ( در پیشگاه خداوند تبارک و تعالی ) توبه کننده است ( البته این مطلب در صورتی است که همراه اقرار پشیمانی ، و تصمیم بر عدم بازگشت به معصیت بوده باشد و گرنه صرف اقرار کافی نخواهد بود ، مگر آنکه مربوط به بندگان باشد که شاید مجرد اقرار نسبت به طرف توبه به حساب آید ) . ۶- توبه رحمت را فرود آورد . ۷- خالص گردانیدن توبه گناه را اسقاط می نماید . ۸- توبه دلها را پاک کرده ، و گناهان را می شوید . ۹- به وسیله توبه گناهان پاک و نابود خواهند شد . ۱۰- به وسیله توبه ( یعنی بازگشت و پشیمانی ) گناهان پوشیده می شود . ص ۱۷۸ ۱۱- ثمره التوبه استدراک فوارط النفس ۴۶۵۷ . ۱۲- حسن التوبه یمحو الحوبه ۴۸۶۲ . ۱۳- من تاب فقد أناب ۷۸۴۴ . ۱۴- من أعطى التوبه لم يحرم القبول ۸۱۴۸ . ۱۵- ما أهدم التوبه لعظیم الجرم ۹۵۲۰ . ۱۶- لا خير فى الدنيا إلّا لأحد رجلين : رجل أذنب ذنوباً فهو يتداركها بالتوبه ، و رجل يجاهد نفسه على طاعة الله سبحانه ۱۰۸۸۵ . ۱۷- يسير التوبه و الاستغفار يمحّص المعاصى و الإصرار ۱۰۹۹۲ . ۱۸- مع الإنابة تكون المغفرة ۹۷۴۷ . ۱۱- ثمره توبه و بازگشت به خدا تلافی و تدارک تقصیرات نفس است . ۱۲- نیکوئی توبه گناه را محو و نابود می سازد . ۱۳- هر که توبه کند در حقیقت ( به سوی خدا ) برگشته است . ۱۴- هر که ( به او توفیق ) توبه داده شود از قبول محروم نگردد . ۱۵- چه چیز توبه را برای گناه بزرگ ویران گر کرده است ( یعنی بازگشت حقیقی و پشیمانی گناه بزرگ را نابود سازد البته با شرائطش ) . ۱۶- خیری در دنیا نیست مگر برای یکی از دو مرد : مردی که گناهی را مرتکب شده پس آن را با توبه تدارک و تلافی نماید ، و مردیکه با نفس خود بر طاعت خدای سبحان مجاهده نماید . ۱۷- اندک توبه ، و استغفار ، گناهان ، و اصرار بر آنها را پاک می کند . ۱۸- با توبه و بازگشت به سوی خدا آمرزش حاصل خواهد گردید . ص ۱۷۹

## باب الثاء

### الثقة بالله

۱- أصل الرضا حسن الثقة بالله ۳۰۸۵ . ۲- الثقة بالله أقوى أمل ۶۰۵ .

### الثواب

۱- اكتساب الثواب أفضل الأرباح ، و الإقبال على الله رأس النجاح ۱۹۷۱ . ۲- الثواب بالمشقة ۴۴ . اعتماد به خدا ۱- ریشه خوشنودی نیکوئی اعتماد است به خدا ، ( چون هر که تکیه گاهش خدا بود به نصیب و بهره راضی خواهد شد ) . ۲- اعتماد به خدا قوی ترین امید و آرزو است . پاداش ۱- کسب کردن ثواب برترین سودها ، و به سوی خدا رو آوردن سر پیروزی است . ۲- پاداش به اندازه زحمت و مشقت است . ص ۱۸۰ ۳- لا ربح كالثواب ۱۰۴۶۷ . ۴- لا ذخر كالثواب ۱۰۴۹۰ .

### الثوب

۱- ارفع ثوبك فإنه أنقى لك ، و أتقى لقلبك ، و أبقى عليك ۲۲۹۴ . ۲- البس ما لا- تشتهر به و لا يزرى بك ۲۳۱۶ . ۳- هیچ سودی مانند ثواب ( و پاداش الهی نیست ) . ۴- هیچ ذخیره‌ای مانند ثواب نیست . لباس ۱- جامه خود را بالا گیر ( یعنی بلند نباشد ، که آن از برای تو پاکیزه تر ، و برای دل تو خویشتر دارتر ، و بر تو پاینده تر است ) . ۲- لباسی بپوش که با آن مشهور نشده ، و تو را عیناک نسازد . ( ممکن است از دو جهت باشد یکی آنکه از جهت نفاست و قیمت بالا بوده که از زی طرف بیرون باشد ، و دیگر آنکه از جهت درشتی و کهنگی و پستی آن بوده که آنهم مورد حرف مردم قرار گیرد ، و بطور خلاصه لباسی بپوش که سبب

مسخره مردم گشته و او را عیب کنند ) . ص ۱۸۱

## باب الجیم

### الجبن

۱- احذروا الجبن ، فإنه عار ، و منقصه ۲۵۸۲ . ۲- الجبن افه ، العجز سخافه ۸۹ . ۳- شدة الجبن من عجز النفس و ضعف اليقين . ۵۷۷۳ .

### الجد و الاجتهاد

۱- خیر الاجتهاد ما قارنه التوفيق ۵۰۰ . ترس ۱- از ترس دوری کنید ، زیرا که آن ننگ ، و سبب نقص و کمی مرتبه یا نقصان و زیان است . ۲- ترس آفت است و ناتوانی ( و خود را عاجز نشان دادن ) کوتاه عقلی است . ۳- ترس شدید از ناتوانی نفس و سستی یقین است . ( بالأخص اگر در جبهه و جهاد با اعداء باشد که باید کاری کند که آن را از خود دور سازد ) . کوشش ۱- بهترین جد و جهد آنست که آن را توفیق همراهی نماید ( یعنی خداوند کوشش آدمی را در فرمانبرداری خود قرار داده که او را در آن راه یاری کند ) . ص ۱۸۲ . ۲- عليك بالجد و إن لم يساعد الجد ۶۱۴۹ . ۳- قد سعد من جدّ ۶۶۲۹ . ۴- قرن الاجتهاد بالوجدان ۶۷۱۵ . ۵- من ضعف جدّه قوى ضده ۸۰۳۱ . ۶- من ركب جدّه قهر ضده ۸۰۳۲ . ۷- من أعمل اجتهاده بلغ مراده ۸۰۵۸ . ۸- من بذل جهد طاقته بلغ كنه إرادته ۸۷۸۵ . ۹- لا ينفع اجتهاد بغير تحقيق ۱۰۶۸۱ . ۱۰- لا ينفع اجتهاد بغير توفيق ۱۰۸۰۳ . ۲- بر تو باد به کوشیدن گر چه بخت مساعد نباشد . ۳- بتحقيق کسی که جد و جهد نماید نیکبخت گردد . ۴- اجتهاد و کوشش با دریافت مقرون است . ( چنانکه مشهور است ) گفت پیغمبر اگر کوبی دری عاقبت ز آن در برون آید سری «من قرع بابا و لّج ولج» هر که دری را بکوبد و لجاجت کند داخل شود ) . ۵- هر که جدّ و جهد او ضعیف باشد دشمن او قوی گردد . ( چه دشمن شیطانی یا انسانی ) . ۶- هر که بر جدّ و جهد خود سوار شود بر دشمن خود غلبه نماید . ۷- هر که جد و جهد خود را بکار برد به مراد و مقصودش رسیده است . ۸- هر که نهایت سعی و کوشش خود را به کار برد به منتهای اراده و مقصود خود خواهد رسید . ۹- هیچ اجتهاد و کوششی بدون تحقیق سود نخواهد داشت . ۱۰- هیچ اجتهاد و کوششی بدون توفیق ( الهی ) سود نبخشد . ص ۱۸۳

### التجربة

۱- التجارب لا تنقضى ( و العاقل منها فی زیاده ) ۳۶۴ ، ۱۵۴۳ . ۲- التجارب علم مستفاد ۱۰۳۶ . ۳- التجربة ثمر الاعتبار ۱۱۰۴ . ۴- ثمره التجربة حسن الاختيار ۴۶۱۷ . ۵- حفظ التجارب رأس العقل ۴۹۱۶ . ۶- خير ما جرّبت ما وعظك ۴۹۶۱ . ۷- فی كلّ تجربة موعظة ۶۴۶۰ . ۸- كفى بالتجارب مؤدبا ۷۰۱۶ . آزمایش ۱- تجربه‌ها ، منقضی نمی‌شود ( هر چه آدمی آزمایش کند باز هم نیاز به آزمایش دارد ، و یا تجربه کار از جهت فائده آن از تجربه دست نخواهد کشید ) و خردمند از آن در زیادتى است ، ( یعنی سبب افزونی مرتبه او گردد ) . ۲- تجربه‌ها ، علمی است سود برده شده . ۳- تجربه ، مثمر عبرت گرفتن است ( چنانکه در حدیث آمده : لا یلدع المؤمن من جحر مرتّین » مؤمن از سوراخی دو بار گزیده نمی‌شود ) . ۴- میوه تجربه و آزمایش ، نیکوئی گزینش است . ۵- حفظ و نگهداری تجربه‌ها رأس عقل است . ۶- بهترین چیزی که آزمایش کنی آنست که تو را پند دهد . ۷- در هر آزمایشی پندیست . ۸- برای تجربه‌ها همین بس که ادب کننده‌اند . ص ۱۸۴ . ۹- من یجرب یزدد حزما ۷۹۸۶ . ۱۰- من کثرت تجربه قلّت غزته ۸۰۳۸ . ۱۱- من أحکم التجارب سلم من المعاطب ۸۰۴۰ . ۱۲- من غنی عن التجارب عمی عن العواقب ۸۶۸۰ . ۱۳- من حفظ

التجارب أصابت أفعاله ۹۱۸۰ . ۱۴- من قلت تجربته خدع ۷۸۹۹ .

## المجرب

۱- المجرب أحکم من الطیب ۱۲۰۳ .

## الجزع

۱- الجزع عند البلاء من تمام المحنة ۱۵۶۳ . ۹- هر که تجربه کند دور اندیشی او زیاد گردد . ۱۰- هر که تجربه‌اش بسیار باشد فریب خوردنش کم باشد . ۱۱- هر که تجربه‌ها را محکم کند ( و در آزمایشهایش دقت کند ) از مهلکه‌ها سالم ماند . ۱۲- هر که از تجربه‌ها بی‌نیاز گردد ( و به فکر آن‌ها نباشد ) از عاقبت‌ها کور گردد . ۱۳- هر که تجربه‌ها را حفظ کند کارهایش درست باشد . ۱۴- هر که تجربه و آزمایش او کم باشد فریب خورده است . تجربه کار ۱- مرد آزموده و یا آزمایش کننده از طیب دانایتر است . بی‌تابی ۱- زاری کردن در نزد بلا از تمامی محنت و بلا است . ص ۱۸۵ ۲- الجزع عند المصيبة أشد من المصيبة ۱۵۶۲ . ۳- المصيبة واحدة ، و إن جزعت صارت اثنتين ۱۶۲۳ . ۴- المصيبة بالصبر أعظم المصيتين ۱۶۰۸ . ۵- الجزع لا يدفع القدر و لكن يحبط الأجر ۱۸۷۶ . ۶- الجزع عند المصيبة يزيدها ، و الصبر عليها يبيدها ۲۰۴۳ . ۷- اغلبوا الجزع بالصبر ، فإن الجزع يحبط الأجر ، و يعظم الفجيعة ۲۵۲۷ . ۸- الجزع هلاك ۵۸ . ۹- الجزع من أعوان الزمان ۲۵۵ . ۱۰- الجزع يعظم المحنة ۶۵۳ . ۲- زاری کردن نزد مصیبت از مصیبت سخت‌تر است . ۳- مصیبت یکی است ، و اگر بی‌تابی کنی دو تا می‌گردد . ۴- مصیبت به صبر ، و از دست دادن شکیبائی ، بزرگ‌ترین مصیبت است . ۵- بی‌تابی تقدیر خدا را بر طرف نمی‌کند ولی پاداش را تباه می‌سازد . ۶- بی‌تابی در مصیبت مصیبت را می‌افزاید ، و شکیبائی بر مصیبت تباه می‌سازد آن را ، و آن را سهل و آسان می‌گرداند . ۷- بر جزع و زاری به وسیله صبر و شکیبائی غلبه نمائید ، زیرا که بی‌تابی اجر را باطل نموده ، و مصیبت را عظیم گرداند . ۸- ناشکیبائی تباهی است . ( یعنی سبب تباه شدن اجر و پاداش است ) . ۹- در بلاها شکیبائی نکردن ، از یاری کننده‌های زمان است . ( چون روزگار پیوسته در آزار و شکنجه آدمی است ، بیتیابی که آمد کمک آن خواهد گردید ) . ۱۰- بی‌تابی مصیبت را بزرگ می‌گرداند . ص ۱۸۶ ۱۱- الجزع أتعب من الصبر ۱۱۹۸ . ۱۲- إن كنت جازعا على كل ما يفلت من يدك فاجزع على ما لم يصل إليك ۳۷۱۶ . ۱۳- بكثر الجزع تعظم الفجيعة ۴۲۰۲ . ۱۴- ضادوا الجزع بالصبر ۵۹۱۳ . ۱۵- ليس مع الجزع مثوبة ۷۴۷۵ . ۱۶- من جزع عظمت مصيبته ۷۹۳۶ . ۱۷- من ملكه الجزع حرم فضيلة الصبر ۸۰۸۶ . ۱۸- من جزع فنفسه عذب ، و أمر الله سبحانه أضعاف ، و ثوابه باع ۸۹۲۵ . ۱۹- لا تجزعوا من قليل ما أكرهكم ( كرهتم ) ، فيوقعكم ذلك في كثير مما تكرهون ۱۰۳۱۴ . ۱۱- بی‌تابی از شکیبائی پرزحمت‌تر است . ۱۲- اگر بر هر چه از دست تو می‌رود جزع کننده باشی ( و سزاوار بی‌صبری باشد ) پس بر آنچه به سوی تو نرسیده بیتابی نما . ۱۳- به سبب بیتابی و ناشکیبائی فراوان مصیبت بزرگ می‌شود . ۱۴- بی‌تابی را با شکیبائی مخالفت نمائید . ۱۵- با بی‌تابی ثوابی نیست ( پاداش از آن صابر است ) . ۱۶- هر که بی‌تابی کند مصیبت او بزرگ شود . ۱۷- هر که بی‌تابی مالک او شود از فضیلت صبر محروم ماند . ۱۸- هر که بیتابی کند نفس خویش را عذاب نموده ، و فرمان خدای سبحان را ضایع کرده ، و ثواب او را بفروشد ( بجزع و بی‌تابی ) . ۱۹- از اندک آنچه ناخوش دارید بی‌تابی نمائید ، پس شما را چنین کاری در ص ۱۸۷ ۲۰- لا تجتمع الصبر و الجزع ۱۰۵۷۹ .

## المجازاة و الجزاء

۱- من صدق بالمجازاة لم يؤثر غير الحسنی ۸۲۵۷ . ۲- من أيقن بالمجازاة لم يؤثر غير الحسنی ۸۶۴۶ . ۳- علی قدر البلاء يكون

الجزء ۶۱۸۶ . ۴- علی قدر التَّيَّةُ تكون من الله العَطِيَّةُ ۶۱۹۳ . ۵- من لم يوقن بالجزاء أفسد الشَّكَّ يقينه ۸۹۶۱ . ۶- لا تسرعنَّ إلى بادرةٍ ولا تعجلن بعقوبةٍ وجدت عنها مندوحةٌ فإنَّ بیشتر از آنچه کراهت دارید بیندازد . ۲۰- صبر و جزع ( شکبائی و بیتابی ) جمع نمی‌شود ( پس کسانی که دعوی صبر می‌کنند و در عین حال بی‌تابی می‌نمایند دعوی باطل کنند ) . کيفر و پاداش ۱- هر که به پاداش اعمال از سوی خدا تصدیق نماید ( و آن را باور کند ) غیر از نیکوئی را اختیار ننماید . ۲- هر که به پاداش اعمال یقین نماید غیر نیکوئی را اختیار نناید . ۳- به اندازه بلاء پاداش می‌باشد . ۴- به اندازه نیت و قصد است عطا و بخشش از خدا . ۵- هر که به پاداش یقین نداشته ، شک یقینش را فاسد نماید ( زیرا بالأخره در خود مبدأ و معاد شک خواهد نمود و شکی نیست در این که چنین شکی منجر به کفر خواهد شد ) . ۶- ( تتمه کلامی است با مختصر تغییری از نامه ۵۳ که حضرت برای مالک اشتر نوشته است ) به خشمی که تند است شتاب مکن ، و به عقوبتی که برای آن ص ۱۸۸ ذلک منهکة للدين مقرب من الغير ۱۰۳۴۵ . ۷- إنَّ أعجل العقوبة عقوبة البغي ۳۳۸۱ . ۸- إنَّ الله سبحانه قد وضع العقاب على معاصيه زيادة لعباده عن نقمته ۳۴۸۳ . ۹- عقوبة الكرام أحسن من عفو اللئام ۶۳۲۴ . ۱۰- عقوبة الغضوب و الحقوق و الحسود تبدء بأنفسهم ۶۳۲۵ . ۱۱- عقوبة العقلاء التلويح ۶۳۲۸ . ۱۲- عقوبة الجهلاء التصريح ۶۳۲۹ . توسعه‌ای هست ( و می‌توانی انجام ندهی ) عجله منما ، زیرا که آن کهنه کردن دین ، و نزدیک کننده حوادث است . ۷- به راستی که شتابان‌ترین عقوبت سربلندی و یا عقوبت ستمگری است . ۸- به راستی که خداوند سبحانه عقوبت را بر نافرمانیهای خود قرار داد ، تا رادع و مانع باشد بندگان را از انتقام خود ( و در نهج البلاغه چنین دارد : «إنَّ الله سبحانه وضع الثواب على طاعته و العقاب على معصيته زيادة لعباده عن نقمته و حياشئ لهم إلى جنته» بر راستی که خداوند سبحانه پاداش را بر فرمانبرداری ، و عقوبت را بر نافرمانی خود از برای راندن یا دفع بندگان از عقوبت و جمع کردن یا راندن آنها به سوی بهشت خود قرار داد ) . ۹- عقوبت کردن افراد کریم و بزرگوار ، نیکوتر از عفو افراد پست مرتبه است . ۱۰- عقوبت خشناک و کینه‌ور ، و رشک‌بر ، به نفسهای خود ابتداء می‌شود ( یعنی نخست خود آنان آزار و زیان بینند آن گاه دیگران ) . ۱۱- عقوبت خردمندان اشاره و کنایه است . ۱۲- عقوبت کم عقلان تصریح است . ( ممکن است مراد عقوبتی باشد که از ص ۱۸۹ ۱۳- ليس لمن طلبه الله مجير ۷۴۷۹ . ۱۴- من عاقب معتذرا عظمت إساءته ۸۷۱۹ . ۱۵- من عاقب بالذنب فلا فضل له ۹۰۷۱ . ۱۶- ما كلَّ مذهب يعاقب ۹۴۶۴ . ۱۷- ما أقبح العقوبة مع الاعتذار ۹۵۴۱ .

## الجسد و الأجسام

۱- خدمه الجسد إعطاؤه ما يستدعيه من الملاذ و الشهوات و المقتنيات جانب آنها شود زیرا وقتی عاقل بخواهد کسی را عقوبت کند با کنایه و اشاره به طرف می‌فهماند ، به خلاف جاهل ، گر چه امکان دارد معنا این باشد : اگر کسی بخواهد عاقلی را عقوبت کند کنایه در باره او کفایت کرده بخلاف جاهل که باید برای او عیب را واضح گویند ) . ۱۳- برای کسی که خداوند او را طلب کند ( برای عقوبت ) پناه‌دهنده‌ای نیست . ۱۴- هر که پوزش طلب را ( عذر خواه ) عقوبت نماید گناهش بزرگ باشد ( زیرا نامردی است بعد از عذر خواهی کيفر کردن ) . ۱۵- هر که به گناه عقوبت کند فضل و افزونی برای او نیست . ۱۶- چنین نیست که هر گنهکاری کیفری شود ( بلکه امکان دارد در غلط افتاده باشد و یا اگر مربوط بخداست توبه کند ) . ۱۷- چه زشت کرده عقوبت و انتقام را با پوزش خواستن . بدن و جسم ۱- خدمت بدن کردن ، دادن به آنست آنچه را که می‌خواهد ، از لذت‌ها ، و خواهش‌ها ، و ذخیره شده‌ها ، ولی در آنست هلاکت نفس ( یعنی اگر کسی ص ۱۹۰ و فی ذلک هلاک النفس ۵۰۹۷ . ۲- صحه الأجسام من أهنأ الأقسام ۵۸۱۲ . ۳- كيف يغتر بسلامة جسم معرّض للآفات ۶۹۸۴ .

## الجفاء

۱- إِيَّاكَ وَالْجَفَاءَ ، فَإِنَّهُ يَفْسُدُ الْإِخَاءَ ، وَ يَمُوتُ إِلَى اللَّهِ وَالنَّاسِ ۲۶۶۲ . ۲- الْجَفَاءُ شَيْنٌ ، الْمَعْصِيَةُ حِينَ ۹۹ . ۳- الْجَفَاءُ يَفْسُدُ الْإِخَاءَ ۵۶۲ . می‌خواهد نفس او به هلاکت نرسد باید توجهی به جسد نداشته باشد ، و خواسته آن را بر نیاورد ، و گر نه نفس خویش را هلاک ساخته است ، از ابو الفتح بستی نقل شده : ای خدمت گزار بدن تا چه اندازه در خدمت آن کوشائی ، ارزش و انسانیت تو به نفس است نه به جسم ) . ۲- صحت بدن‌ها از گوارترین قسمت‌هاست که خداوند ببندگان داده است . ۳- چگونه به سلامت بدینکه در معرض آفت‌ها در آورده شده ، فریب خورده می‌شود بی‌وفائی و بی‌مهری ۱- بر تو باد به دوری از ترک احسان و پیوند ، و بی‌مهری ، و بی‌وفائی و جور و ستم ، زیرا که آن برادری را تباه ساخته ، و خدا و مردم را دشمن می‌نماید . ۲- خلاف آداب عیب ، و معصیت سبب هلاکت و محنت خواهد بود . ۳- بی‌وفائی و ترک صله برادری را فاسد می‌گرداند . ص ۱۹۱

## الجلالة

۱- عند كثرة الإفضال و شدة الاحتمال تتحقق الجلالة ۶۲۱۸ .

## الجماع

۱- سئل - عليه السلام- عن الجماع فقال : حياء يرتفع ، و عورات تجتمع ، أشبه شيء بالجنون ، الإصرار عليه هرم ، و الإفاقه منه ندم ، ثمرة حلاله الولد ، إن عاش فتن ، و إن مات حزن ۴۹۴۳ .

## الجمال

۱- الجمال الظاهر حسن الصورة ۱۱۹۳ . ۲- الجمال الباطن حسن السيرة ۱۱۹۳ . بزرگی ۱- در وقت زیادی بخشش و احسان ، و سختی متحمل شدن ( مخارج مردم یا بی ادبیهای آنها ) جلالت و بزرگی ثابت می‌شود . آمیزش جنسی ۱- از آن حضرت از مقاربت پرسیدند حضرت فرمود : شرم و حیائی است که برداشته شده ، و عورتهائی است که جمع گشته ، شبیه‌ترین چیز است بدیوانگی ، اصرار بر آن پیری ، و بخود آمدن از آن پشیمانی خواهد بود ، ثمرة حلالش فرزند است ، که اگر زنده بماند به فتنه اندازد ، و اگر بمیرد اندوهگین می‌سازد . زیبائی ۱- جمال و زیبائی ظاهر ، نیکوئی صورت است . ۲- جمال و زیبائی باطن ، حسن سریره است . ص ۱۹۲ ۳- جمال الرجل حلمه ۴۷۱۸ . ۴- جمال الرجل الوقار ۴۷۴۴ . ۵- جمال الحر تجب العار ۴۷۴۵ . ۶- زكاة الجمال العفاف ۵۴۴۹ .

## الجميل

۱- من كثر جميله أجمع الناس على تفضيله ۸۴۰۷ .

## التجمل

۱- التَّجَمَّلُ مَرْوَةٌ ظَاهِرَةٌ ۳۲۰ . ۲- التَّجَمَّلُ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ ۱۱۷۵ . ۳- جمال و زیبائی مرد ، برد باری اوست . ۴- زیبائی مرد ، وقار و تمکین است . ۵- زیبائی آزاده ، گزیدن از عیب و عار است . ۶- زکات زیبائی ، باز ایستادن از محرمات است . زیبا ۱- هر که کارهای نیکو و زیبای او بسیار باشد مردم بر فرونی مرتبه او اتفاق کنند ( و همه گویند شخص با فضیلتی است ) . آرایش ۱- خود آرائی و زینت کردن ، انسانیت و جوانمردی آشکاراست . ۲- خود آرائی و زینت کردن ، از صفات افراد مؤمن است . ص



## المجمل

۱- لیس کل مجمل بمحروم ۷۴۶۶.

## الجنة و أهل الجنة

۱- الجنة خير مال ، و النار شرّ مقيّل ۱۷۶۵ . ۲- ألا- و إنّي لم أر كالجنة نام طالبها ، و لا كالنار نام هاربها ۲۷۶۱ . ۳- إنّ أهل الجنة كلّ مؤمن هين لين ۳۴۰۰ . ۴- إنّ الله تعالى يدخل بحسن التّبة و صالح السّيريرة من يشاء من عباده الجنة ۳۵۴۴ . ۵- الجنة دار الأمان ۳۹۷ . نيك طلب ۱- نیست هر معتدل و نیکو طلب ، بمحروم ( یعنی به اندازه کافی به او خواهد رسید ) . بهشت ۱- بهشت بهترین عاقبت ، و آتش بدترین خوابگاه است . ۲- آگاه باشید که من ندیدم مثل بهشت ، که طلب کننده‌اش در خواب باشد ، و نه مانند آتش دوزخ ، که گریزان از آن در خواب باشد . ۳- به راستی که اهل بهشت ، هر مؤمن نرمخوی همواری است . ۴- به راستی که خدای تعالی بواسطه حسن نیت ، و شایستگی سریره و نهان ، از بندگانش هر که را که خواهد داخل بهشت می‌نماید ( یعنی هر چند کاری که استحقاق بهشت را برساند نکرده باشد ) . ۵- بهشت سرای امان است . ص ۱۹۴ ۶- إنّ کنتم راغبین لا محالة ، فارغبوا فی جنة عرضها السموات و الأرض ۳۷۳۶ . ۷- الجنة جزاء المطيع ۴۱۷ . ۸- الجنة دار الأتقياء ۴۳۸ . ۹- الجنة غاية السابقين ۴۷۸ . ۱۰- الجنة أفضل غاية ۱۰۲۴ . ۱۱- الجنة مال الفائز ۱۰۷۴ . ۱۲- الجنة جزاء كلّ مؤمن محسن ۱۴۳۱ . ۱۳- نيل الجنة بالتّزّه عن المآثم ۹۹۵۳ . ۱۴- إنّك لن تلج الجنة حتّى تزدجر عن غيک ، و تنتهى ، و ترتدع عن ۶- اگر ناچار در چیزی رغبت کنند گانید ، پس در بهشتی رغبت نمائید که وسعت و عرض آن آسمانها و زمین است ، و یا قیمت و ارزش و عرض آن آسمانها و زمین است ( یعنی اگر آسمانها و زمین را قیمت کنند ارزش آن بهشت این اندازه خواهد بود ) . ۷- بهشت پاداش فرمانبر است . ۸- بهشت سرای پرهیز کاران است . ۹- بهشت آخرین هدف سبقت گیرندگان ، و آتش سرانجام افراط کنندگان است . ۱۰- بهشت افزونترین غرض و مقصود است . ۱۱- بهشت سرانجام کار پیروزمند است . ۱۲- بهشت پاداش هر مؤمن احسان کننده است . ۱۳- رسیدن به بهشت با پاکیزگی ، و دوری از گناهانست . ۱۴- به راستی که تو داخل بهشت نخواهی شد ، تا آنکه از گمراهی خود باز ص ۱۹۵ معاصیک ، و ترعوی ۳۷۹۵ . ۱۵- إذا آمنت بالله و اتّقيت محارمه أحلّک دار الأمان ، و إذا أرضيته تغمّدک بالرضوان ۴۱۴۶ . ۱۶- ثمن الجنة العمل الصّالح ۴۶۹۸ . ۱۷- ثمن الجنة الزّهد فی الدّنيا ۴۷۰۰ . ۱۸- سادة أهل الجنة الأسخياء ، و المتّقون ۵۵۸۴ . ۱۹- سادة أهل الجنة المخلصون ۵۵۹۱ . ۲۰- سادة أهل الجنة الأتقياء الأبرار ۵۵۹۹ . ۲۱- طلب الجنة بلا عمل حمق ۵۹۹۱ . ۲۲- لا تحصل الجنة بالتّمنی ۱۰۵۶۶ . ایستاده و دور شوی ، و از گناهان خود دست کشی و باز گردی . ۱۵- هر گاه به خدا ایمان آورده‌ای ، و از حرامهایش دوری نمائی تو را در خانه امان فرود آورده چون او را خوشنود گردانی تو را بخوشنودی فرو پوشاند . ( شکی نیست در این که خوشنودی خدا از نعمتی بالاتر خواهد ، رزقنا الله و إياکم بمحمد و آله الطاهرين صلوات الله عليهم أجمعين ) . ۱۶- بهای بهشت عمل صالح است . ( یعنی هر که بهشت خواهد باید عمل صالح انجام دهد ) . ۱۷- بهای بهشت بی‌رغبتي در دنیا است . ۱۸- بزرگان اهل بهشت سخاوتمندان ، و خویشان داران است . ۱۹- بزرگان اهل بهشت افراد مخلصند . ۲۰- مهتران اهل بهشت خویشان داران نیکو کار است . ۲۱- طلب کردن بهشت بدون عمل حماقت است . ۲۲- بهشت با آرزو کردن حاصل نخواهد شد ( بلکه نیازمند به عمل است ) . ص ۱۹۶ ۲۳- لا يدخل الجنة خبّ و لا مّنان ۱۰۷۹۲ . ۲۴- لا يفوز بالجنة إلّا من حسنت سريره و خلصت نيته ۱۰۸۶۸ . ۲۵- كلّ نعيم دون الجنة محقور ۶۸۶۷ . ۲۶- لن يفوز بالجنة إلّا السّاعی لها ۷۴۰۳ . ۲۷- لن يحوز الجنة إلّا من جاهد نفسه ۷۴۲۱ . ۲۸- من اشتاق إلى الجنة سلا عن الشّهوات ۸۵۹۱ . ۲۹- نيل الجنة بالتّزّه عن المآثم ۹۹۵۳ . ۳۰- نال الجنة من اتّقى عن المحارم ۹۹۵۴ . ۳۱- هیهات لا یخدع الله عن جنّته ، و لا ینال ما عنده إلّا بمرضاته ۱۰۰۴۳ . ۲۳- بسیار مکر کننده ، و بسیار متّ گذارنده



وارد بهشت نخواهند شد . ۲۴- به بهشت پیروز نخواهد گردید مگر کسی که نهان او نیکو بوده ، و تبتش خالص باشد . ۲۵- هر نعمتی غیر از بهشت کوچک است . ۲۶- هرگز به بهشت پیروزی حاصل نکند ، مگر سعی کننده و کوشا برای آن . ۲۷- هرگز بهشت را حیازت نخواهد نمود ، مگر کسی که با نفس خود پیکار کند . ۲۸- هر که مشتاق بهشت باشد ، شهوتها را فراموش نماید . ۲۹- رسیدن به بهشت ، به پاکیزگی از گناهان است . ۳۰- به بهشت رسیده است ، هر که از حرامها پرهیز نماید . ۳۱- ( تتمه کلامی است از خطبه ۱۲۹ نهج البلاغه که در باره وزن و کیل بیان داشته ) چه دور است ( اندیشه شما ) خداوند از بهشت او فریب داده نشده ، و به آنچه در نزد اوست رسیده نمی شود مگر به خشنودی او . ص ۱۹۷ ۳۲- و فد الجنة أبدا منعوم ۱۰۱۱۳ . ۳۳- وارد الجنة مخلد التعماء ۱۰۱۱۵ .

## الجود

۱- الجود فی الله عبادۀ المقرّین ۱۷۵۶ . ۲- الجود من غیر خوف و لا رجاء مکافأة ، حقیقه الجود ۲۰۷۳ . ۳- اسمح تکرّم ۲۲۲۴ . ۴- أسمحکم أربحکم ۳۸۴۰ . ۵- أحسن المکارم الجود ۲۹۳۰ . ۶- أحسن الجود عفو بعد مقدرة ۲۹۷۲ . ۷- أفضل الجود بذل الموجود ۳۰۱۹ . ۳۲- وارد شوندگان بهشت همیشه نعمت داده شدگانند . ۳۳- وارد شونده بهشت پاینده نعمت است . بخشش ۱- بخشش در راه خدا عبادت مقربین است . ۲- بخشش بدون ترس و امید مکافات ( انتظار تلافی ) ، حقیقت جود و بخشش است . ۳- بخشش کن تا گرامی شوی . ۴- بخشنده ترین شما سودمندترین شماست . ۵- بهترین صفاتی که باعث سربلندی است جود و سخا می باشد . ۶- بهترین بخشش در گذشتن از گناه کسی است بعد از قدرت بر انتقام . ۷- افزون ترین بخشش بخشش موجود است . ( هر چه باشد ، خواه کم باشد یا زیاد ، خوب باشد یا بد ) . ص ۱۹۸ ۸- أفضل الجود إيصال الحقوق إلى أهلها ۳۱۵۳ . ۹- أفضل الجود ما كان عن عسرة ۳۱۸۵ . ۱۰- الجود ریاسة ، الملك سیاسة ۱۷ . ۱۱- الجود عزّ موجود ۳۳۰ . ۱۲- الجود حارس الأعراض ۳۳۳ . ۱۳- آفة الجود الفقر ۳۹۵۱ . ۱۴- آفة الجود التّبذیر ۳۹۶۴ . ۱۵- بالجود تكون السّیادة ۴۱۹۷ . ۱۶- الجود من کرم الطّبیعة ۵۰۹ . ۱۷- بالجود تسود الرّجال ۴۲۶۰ . ۸- افزون ترین بخشش رساندن حقوق است به اهلش . ۹- افزون ترین بخشش آنست که از سختی باشد . ( یعنی انسان با وجود پریشانی و نیاز چیزی را ببخشد ) . ۱۰- بخشش ریاست است . ( یعنی باعث انقیاد مردم می شود ) ، و پادشاهی نگهبانی است . ( یعنی رعیت را از رفتار زشت حفاظت می کند ) . ۱۱- کرم و بخشش عزتی است موجود . ۱۲- جود و بخشش نگهبان عرض هاست ( هم نسبت به بخشنده و هم نسبت به بخشیده شده یعنی طرف بخشش ) . ۱۳- آفت جود و بخشش درویشی است . ۱۴- آفت جود و بخشش زیاده روی است . ۱۵- با بخشش سروری و بزرگی بدست آید . ۱۶- بخشش از گرامی بودن طبع آدمی است . ۱۷- با بخشش مردان سرور و مهتر می گردند . ص ۱۹۹ ۱۸- بالجود یبتنی المجد و یجتلب الحمد ۴۳۳۵ . ۱۹- جد بما تجد تحمد ۴۷۱۶ . ۲۰- جد تسد ، و اصبر تظفر ۴۷۲۴ . ۲۱- جود الفقیر أفضل الجود ۴۷۲۶ . ۲۲- جودوا بالموجود ، و أنجزوا الوعود ، و أوفوا بالعهد ۴۷۲۷ . ۲۳- جود الفقیر یجلّه ، و بخل الغنی یدلّه ۴۷۲۸ . ۲۴- جودوا بما یفنی تعاضوا عنه بما یبقى ۴۷۳۲ . ۲۵- جودوا فی الله و جاهدوا أنفسکم علی طاعته یعظم لکم الجزاء و یحسن لکم الجباء ۴۷۳۳ . ۲۶- سنّة الکرام الجود ۵۵۵۸ . ۱۸- با بخشش مجد و بزرگی بنا نهاده شده ، و ستایش کشانیده می شود . ۱۹- به آنچه می یابی بخشش نما ، تا ستایش شوی . ۲۰- بخشش نما تا آقا شوی ، و شکیبائی کن تا به پیروزی رسی . ۲۱- بخشش فقیر افزونترین بخشش است ، ( زیرا با تهیدستی چیزی را می بخشد ) . ۲۲- به آنچه موجود است بخشش نمائید ، و وعده ها را بجا آورده ، و به پیمان و عهدها وفا کنید . ۲۳- بخشش فقیر او را بزرگ نموده ، و بخیلی توانگر او را خوار خواهد ساخت . ۲۴- به آن چه فانی می شود بخشندگی کن ، تا از آنچه پاینده می ماند عوض گیرید . ۲۵- در راه خدا بخشندگی نما ، و با نفس های خود بر طاعت او مجاهده کن ، تا پاداش شما بزرگ شده ، و برای شما عطا را نیکو گرداند . ۲۶- طریقه بزرگان بخشش است . ص ۲۰۰ ۲۷- غایه الجود بذل الموجود ۶۳۷۲ .

۲۸- من جاد اصطنع ۷۷۲۵ . ۲۹- من جاد ساد ۷۷۳۲ . ۳۰- من لم يجد لم يحمد ۸۲۱۲ . ۳۱- ما أحسن الجود مع الإعسار ۹۵۳۸ .  
 ۳۲- من لم يسمح و هو محمود سمح و هو ملوم ۸۲۰۴ . ۳۳- من لم يسمح لم يسد ۸۲۱۳ . ۳۴- جود الرجل يحثبه إلى أصداده ، و  
 بخله يبغضه إلى أولاده ۴۷۲۹ . ۲۷- نهایت بخشش عطا کردن موجود است ( هر چه هست ) . ۲۸- کسی که صاحب جود و بخشش  
 باشد احسان کند . ۲۹- هر که ببخشد بزرگ گردد . ۳۰- هر که نیابد و یا نبخشد ستوده نشود . ( چون اکثر اوقات مدح و ثنا در  
 مقابل بخشش مال خواهد بود ) . ۳۱- چه چیز بخشندگی را با تنگدستی نیکو گردانیده است ۳۲- هر که جود و بخشش ننماید و  
 حال آنکه پسندیده باشد ( یعنی در خیرات آن را مصرف نماید ) آن را خواهد بخشید و حال آنکه سرزنش شده است ( به وسیله  
 مرگ برای دیگران بگذارد و خود بهره اخروی نبرده باشد ) . ۳۳- هر که نبخشد آقا و بزرگ نشود . ۳۴- بخشندگی مرد او را به  
 سوی دشمنانش دوست گردانیده ، و بخیلی او او را بسوی فرزنداناش دشمن خواهد داشت . ص ۲۰۱

## الجواد

۱- الجواد محبوب ، محمود ، و إن لم يصل من جوده إلى مادحة شيء ، و البخل ضد ذلك ۱۹۰۹ . ۲- الجواد في الدنيا محمود ، و  
 في الآخرة مسعود ۲۱۵۲ . ۳- إنما ساء أهل الدنيا ( و الآخرة ) الأجواد ۳۸۶۹ . ۴- كن جوادا بالحق ، بخيلا بالباطل ۷۱۴۹ . ۵- كن  
 جوادا مؤثرا ، أو مقتصدا مقدرا ، و إياك أن تكون الثالث ۷۱۵۶ .

## جار الله و جواره

۱- جار الله سبحانه آمن ، و عدوه خائف ۴۷۳۰ . بخشنده ۱- بخشنده محبوب ستایش شده است هر چند از بخشش او به ستایش  
 کننده چیزی نرسیده باشد ، و بخیل بر خلاف این است . ۲- بخشنده در دنیا ستوده ، و در آخرت نیکبخت است . ۳- جز این نیست  
 که سروران اهل دنیا و آخرت صاحبان بخشش اند . ۴- بخشنده بحق ، ( و در مصرفهای آن ) بخل کننده به باطل باش . ۵- صاحب  
 جودی ایشارگر ، یا میانه روی اندازه گیر باش ، و از این که قسم سومی باشی پرهیز . پناه آورنده به خدا ۱- پناه آورنده بخدای  
 سبحانه ، یا کسی که در پناه خداست ایمن بوده ، و دشمن خدا ترسناک است . ص ۲۰۲ ۲- جوار الله مبذول لمن أطاعه و تجنب  
 مخالفته ۴۷۳۶ .

## الجيران

۱- بئس الجار جار السوء ۴۳۹۹ . ۲- جار السوء أعظم الضرّاء ، و أشدّ البلاء ۴۷۳۴ . ۳- جاور من تأمن شرّه ، و لا يعدوك خيره  
 ۴۷۳۷ . ۴- سل عن الجار قبل الدّار ۵۵۹۸ . ۵- سوء الجوار و الإساءة إلى الأبرار من أعظم اللّوم ۵۶۲۷ . ۶- من حسن جواره كثر  
 جيرانه ۷۰۱۲ . ۲- پناه خدا ، و یا همسایگی خدا به کسی که او را اطاعت نموده ، و از مخالفت او دوری گزیده داده شده است .  
 همسایگان ۱- بد همسایه ایست همسایه بد . ( چون همسایه در حکم اهل خانه است آدمی از او انتظار خدمت و انسانیت و آدمیت  
 دارد وقتی که بد شد رنج بسیار دارد گر چه آزار هم به حسب ظاهر نرساند ) . ۲- همسایه بد بزرگترین سختی و سخت ترین بلاء  
 است . ۳- با کسی که از شر او ایمنی ، و نیکوئی او از تو تجاوز نکند همسایگی نما ، نه با کسی که پیوسته از او ترسانی ، و خیرش  
 به تو نمی رسد . ۴- قبل از ( تهیه و خرید ) خانه از همسایه سؤال کن و جستجو نما ( زیرا که همسایه بد از همه بدیها بدتر است ) .  
 ۵- بد همسایگی و بی ادبی نسبت به نیکو کاران از بزرگترین دنائت و پستی است . ۶- هر که همسایگی او نیکو باشد ( و حسن  
 جوار داشته باشد ) همسایگانش ص ۲۰۳ ۷- من أحسن إلى جيرانه كثر خدمه ۷۹۶۷ . ۸- من المروّة تعهد الجيران ۹۲۸۱ .

## الجوع

۱- الجوع خیر من ذلّ الخضوع ۱۷۶۹ . ۲- التّجوّع أنفع الدّواء ، الشّبع یكثر الأدواء ۹۰۳ . ۳- الجوع خیر من الخضوع ۱۴۴۶ . ۴- تأدّم بالجوع و تأدّب بالقنوع ۴۵۶۱ . بسیار گردد . ۷- هر که به همسایگانش نیکی کند خادمانش بسیار گردند ( یعنی همه یا اکثر خدمتگذار او شوند ) . ۸- از مردانگی است ، عهده‌دار شدن امور همسایگان . گرسنگی ۱- گرسنگی را هموار نمودن بهتر از خواری فروتنی است نسبت به مردم . ۲- خود را گرسنه داشتن سودمندترین دواء است ، ( چنانکه مشهور است : «المعدة بيت كلّ داء و الحمیة رأس كلّ دواء» معده خانه هر درد ، و پرهیز و خود داری از خوردن زیاد رأس هر دوائی خواهد بود ) و سیری دردها و بیماریها را فراوان کند . ۳- گرسنگی بهتر از خضوع در مقابل مردم است . ۴- گرسنگی را نان خورش کن ( یعنی تا خوب گرسنه نشوی غذا نخور تا گرسنگی نان خالی مانند نان خورش باشد ) و خوشنودی و رضایت بقسمت را برای خود ادب قرار ده . ص ۲۰۴ . ۵- نعم الإدام الجوع ۹۹۱۸ . ۶- نعم عون الورع التّجوّع ۹۹۲۳ . ۷- نعم العون علی أشر ( أشر ) التّفنّس و کسر عاداتها التّجوّع ۹۹۴۲ .

## الجاه و ذو الجاه

۱- زکاة الجاه بذله ۵۴۴۵ . ۲- من الواجب علی ذی الجاه أن یبذله لطالبه ۹۳۶۴ . ۳- من بذل جاهه استحمد ۷۹۳۷ . ۵- خوب نان خورشی است گرسنگی . ( که با آن نان تنها بسیار گوارا است بعلاوه بدون تعب و رنج است ) . ۶- خوب یار پارسائی است خود را گرسنه نگه داشتن . ۷- خوب یاری است برای درهم شکافتن نفس ، ( و یا بر اسارت نفس ) ، و شکستن عادت آن گرسنگی خواهد بود . منصب ۱- زکات مقام و منصب ( بکار بردن و صرف آن در قضاء حوائج مشروعه مردم ) و بذل و بخشش آنست . ۲- از جمله واجب بر صاحب جاه و مقام آنست که آن را برای طلب کننده او بذل نماید . ( و بکوشد حاجت او را بر آورد ، مرحوم خوانساری احتمال داده که معنی این باشد یعنی کسی از او طلب جاه کند و او جاه خود را باو بذل نماید ) . ۳- هر که بذل جاه کند ( و از مقام و رتبه‌ای که دارد در خدمت مردم دریغ ننماید ) طلب ستایش کند . ص ۲۰۵

## الجهاد

۱- إن من بذل نفسه فی طاعة الله و رسوله کانت نفسه ناجیة سالمة ، و صفقته رابحة غانمة ۳۵۸۴ . ۲- إن أوّل ما تغلبون علیه من الجهاد ، جهاد بأیدیکم ، ثمّ بألسنتکم ، ثمّ بقلوبکم ، فمن لم یعرف بقلبه معروفا ، و لم ینکر منکرا ، قلب فجعل أعلاه أسفله ۳۶۰۸ . ۳- الجهاد عماد الدّین ، و منهاج السّیّءاء ۱۳۴۶ . ۴- المجاهدون تفتح لهم أبواب السّماء ۱۳۴۷ . ۵- إن کانت الرّعايا قبلی تشکوا حیف رعاتها فإئیّ الیوم أشکو حیف پیکار ۱- براستی کسی که در طاعت خدا و رسولش بذل نفس کند ، نفس او رستگار به سلامت مانده ، و معامله او سود برنده غنیمت بدست آورنده است . ۲- براستی نخستین چیزی که شما بر آن از جهاد غالب می‌شوید ، یا مغلوب خواهید شد ( بعد از من که عمل به گفتار من نمائید ) ، جهاد با دست ، سپس با زبان ، آن گاه با دل‌های خود است ، پس کسی که با دلش کار خوبی را نشناخته و خوب نداند ، و منکری را بد نشمرد و انکار نکند ، برگردانده و وارونه شود ، پس بالایش پائین او قرار گیرد . ۳- جهاد ستون دین ، و راه و روش نیک بختان است . ۴- جهاد گران برای آنان درهای آسمان گشوده می‌شود ، ( تا بدین وسیله پادشاهای خود را در بهشت دیده ، و ارواح پاک انبیاء و اولیاء و مقربین درگاه إله ، و دعا کنندگان ، و یاران و لطف الهی را مشاهده نمایند ) . ۵- اگر رعیتها قبل از من از ستم والیان و فرماندهان شکایت می‌کردند ، ص ۲۰۶ رعیتی ، کائنی المقود و هم القادة ، و الموزع و هم الوزعة ۳۷۳۲ . ۶- ثواب الجهاد أعظم الثّواب ۴۶۹۵ . ۷- و الجهاد عزّا للإسلام ۶۶۰۸ . ۸- لا تجتمع عزیمة و ولیمة ۱۰۵۸۰ . ۹- زکاة البدن الجهاد و الصّیام ۵۴۵۲ . پس بدرستی که من از ستم رعیت خود شکوه می‌کنم (

زیرا در جنگها و جهادها اطاعت من نخواهند نمود تابستان آنها را به جنگ می‌خوانم گویند: اکنون گرماست، زمستان فرمان جنگشان می‌دهم گویند: سرماست (گویا من کشیده شده و آنان کشنده و من تحریص و ترغیب شده و آنها والیاند) (یعنی گویا آنها فرمانده و من سرباز آنها هستم). ۶- پاداش جهاد (چه با دشمن و چه با نفس) بزرگترین ثواب خواهد بود، (زیرا متضمن ریاضت‌ها و انواع صبر است). ۷- (از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است) جهاد را (خداوند واجب فرموده) از جهت عزت اسلام (و غلبه مسلمین بر کفار و شکی نیست در این که تا شمشیر بکار نیاید اطاعت و انقیاد تحقق نیابد، و باید گفت چنانکه نصائح و مواظپیمبران برای دین و مسلمین لازم است به همان اندازه جنگ لازم است، و لذا سبب مجد و عظمت برای اولاد و اعقاب خواهد گردید). ۸- (تممه کلامی است از خطبه ۲۱۱ نهج البلاغه که حضرت اصحابش را ترغیب به جهاد فرمود: که بندهای جامه‌ها را ببندید، و زیادی زیر پهلوها را تا گرده درهم پیچید و در میدان چست و چالاک بوده، از خوردن و آشامیدن بسیار دوری نمائید آن گاه می‌فرماید: اندیشه کار با میهمانی جمع نمی‌شود. (یعنی باید تن پرستی را رها کنید). ۹- زکات بدن جهاد و روزه است. (زیرا در هر یک از آنها نقصی در بدن وارد شود و همان باعث پاکیزگی بدن خواهد بود). ص ۲۰۷

### جهاد النفس

۱- ألا- و إنَّ الجهاد ثمن الجَنَّةِ، فمن جاهد نفسه ملكها، و هي أكرم ثواب الله لمن عرفها ۲۷۸۴. ۲- أفضل الجهاد مجاهدة المرء نفسه ۲۹۴۳. ۳- أفضل الجهاد جهاد النفس عن الهوى، و فطامها عن لذات الدنيا ۳۲۳۲. ۴- أول ما تنكرون من الجهاد، جهاد أنفسكم ۳۳۳۱. ۵- آخر ما تفقدون مجاهدة أهوائكم و طاعة أولى الأمر منكم ۳۳۳۲. ۶- إنَّ أفضل الجهاد مجاهدة الرجل نفسه ۳۴۴۰. پیکار با نفس ۱- آگاه باشید، براستی که جهاد بهای بهشت است، پس هر که با نفس خود پیکار نماید آن را مالک شده، و آن (بهشت) گرامی‌تر پاداش خداوند است برای کسی که آن را بشناسد. ۲- افزون‌ترین جهاد جهاد کردن مرد است با نفس خود. ۳- افزون‌ترین جهاد پیکار با نفس است از برای منع آن از خواهش و باز گرفتن آنست از لذتهای دنیا. ۴- نخستین چیزی که خوش آیند شما از جهاد نیست جهاد با نفسهای خود است (در صورتی که عمده‌ترین جهاد است). ۵- آخرین و نهایت چیزی که شما آن را گم کرده و نمی‌یابید پیکار با هواهای نفسانی، و پیروی اولو الأمر از شماست (یعنی ائمه- علیهم السلام-). ۶- براستی که افزون‌ترین جهاد پیکار نمودن مرد است با نفس خود. ص ۲۰۸ ۷- إنَّ مجاهدة النفس لترمها عن المعاصي، و تعصمها عن الرذی ۳۴۸۸. ۸- إنَّ المجاهد نفسه على طاعة الله و عن معاصيه، عند الله سبحانه بمنزلة بر شهيد ۳۵۴۶. ۹- إنَّ المجاهد نفسه، و المغالب غضبه، و المحافظ على طاعة ربه، يرفع الله سبحانه له ثواب الصائم القائم و ينيله درجة المرباط الصابر ۳۶۵۳. ۱۰- إنَّك إن جاهدت نفسك حزت رضى الله ۳۸۰۲. ۱۱- ثمره المجاهدة قهر النفس ۴۶۵۵. ۱۲- جهاد النفس مهر الجنة ۴۷۵۵. ۱۳- جهاد الهوى ثمن الجنة ۴۷۵۶. ۷- براستی که پیکار با نفس هر آینه آن را از نافرمانیها مهار کرده، و از هلاکت نگه می‌دارد. ۸- براستی کسی که با نفس خود بر طاعت خدا و از معاصی او پیکار کننده است در نزد خدای سبحان بمنزله نیکوکار شهید است. ۹- براستی پیکار کننده با نفس، و غلبه کننده بر خشم، و مواظبت کننده بر فرمانبرداری پروردگار خود، خداوند سبحان برای او پاداش روزه‌دار به نماز ایستاده را بلند گردانده، و او را به درجه نگهبان شکیبای سر حد مرز کشور اسلامی می‌رساند. ۱۰- براستی اگر تو با نفس خود جهاد کنی خوشنودی خدا را فراهم آوری. ۱۱- ثمره پیکار با نفس مغلوب ساختن نفس است. ۱۲- جهاد نفس و پیکار با آن کابین بهشت است. ۱۳- جهاد با هوا و هوس بهای بهشت است. ص ۲۰۹ ۱۴- جهاد النفس أفضل جهاد ۴۷۵۷. ۱۵- جاهد نفسك، و قدّم توبتك، تفز بطاعة ربك ۴۷۵۹. ۱۶- جاهد شهوتك، و غالب غضبك، و خالف سوء عادتك، ترك نفسك، و يكمل عقلك، و تستكمل ثواب ربك ۴۷۶۰. ۱۷- جاهد نفسك على طاعة الله مجاهدة العدو عدوه، و غالبها مغالبة الضدّ ضده، فإن أقوى الناس من قوى على نفسه ۴۷۶۱. ۱۸- جاهد نفسك و حاسبها محاسبة الشريك شريكه و طالبها بحقوق الله

مطالبه الخصم خصمه ، فَإِنَّ أَسْعَدَ النَّاسِ مَنْ انْتَدَبَ لِمَحَاسِبِهِ نَفْسَهُ ۴۷۶۲ . ۱۴- جهاد با نفس افزونترین جهاد است . ۱۵- با نفس خویش مجاهده و پیکار کن ، و توبه خود را مقدم دار ، تا آنکه به طاعت پروردگارت پیروزمند گردی . ۱۶- با خواهش خود پیکار نموده ، و بر خشم خویش غلبه کرده ، و با عادت بدت مخالفت نما ، تا نفست پاکیزه شده ، و عقلت کامل گشته ، و پاداش پروردگارت را کامل سازی . ۱۷- با نفس خود بر طاعت خدا مانند پیکار دشمن با دشمن خود پیکار نما ، و بر آن مانند غلبه ضد بر ضد خویش غلبه کن ، زیرا قویترین مردم کسی است که بر نفس خود قوی باشد . ۱۸- با نفست مجاهده نما ، و آن را محاسبه کن چنانکه شریک شریکش را محاسبه می کند ، و از آن حقوق خدا را مطالبه نما مانند مطالبه دشمن دشمن خود را ، زیرا نیکیبخت‌ترین مردم کسی است که ضامن و یا متکفل محاسبه نفس خود می شود . ص ۲۱۰ ۱۹- جهاد النفس ثمن الجنّة ، فمن جاهدناها ملكها و هي أكرم ثواب الله لمن عرفها ۴۷۶۳ . ۲۰- جهاد النفس بالعلم عنوان العقل ۴۷۷۲ . ۲۱- جهاد الغضب بالحلم برهان النبیل ۴۷۷۳ . ۲۲- خیر الجهاد جهاد النفس ۴۹۵۰ . ۲۳- غایة المجاهدة أن يجاهد المرء نفسه ۶۳۷۰ . ۲۴- کفاک فی مجاهدة نفسك أن لا- تزال أبدا لها مغالبا ، و على أهويتها محاربا ۷۰۸۰ . ۲۵- من جاهد نفسه أكمل التقى ۷۷۵۱ . ۲۶- من عرف نفسه جاهدناها ۷۸۵۵ . ۲۷- من لم يجاهد نفسه لم ينل الفوز ۸۲۰۷ . ۱۹- جهاد نفس بهای بهشت است ، پس کسی که با نفس پیکار نماید مالک آن شده ، و آن گرامی‌ترین پاداش خداست برای کسی که آن را می شناسد . ۲۰- پیکار کردن با نفس به وسیله علم و دانائی نشانه عقل است . ۲۱- پیکار نمودن با خشم توسط بردباری دلیل نجابت یا زیرکی است . ۲۲- بهترین جهاد ، جهاد با نفس است . ( یعنی با آن پیکار کند تا بر طاعات موفق گشته و از معاصی دوری گیرند ) . ۲۳- بالا-ترین مرتبه جهاد آنست که مرد با نفس خود جهاد کند . ۲۴- تو را در پیکار با نفس خود کفایت نموده آنکه پیوسته و دائم بر آن غالب بوده ، و بر خواهشهای آن جنگ کننده باشی . ۲۵- هر که با نفسش جهاد کند تقوا را کامل گردانیده است . ۲۶- هر که نفسش را شناخت با آن جهاد کند . ۲۷- هر که با نفس خود پیکار نماید به پیروزی نخواهد رسید . ص ۲۱۱ ۲۸- ما من جهاد أفضل من جهاد النفس ۹۶۱۴ . ۲۹- مجاهدة النفس شيمه النبلاء ۹۷۵۶ . ۳۰- مجاهدة النفس عنوان النبیل ۹۷۹۲ . ۳۱- مجاهدة النفس أفضل جهاد ۹۸۱۶ . ۳۲- لا جهاد كجهاد النفس ۱۰۵۵۱ .

## الجهل

۱- الجهل ، و البخل ، مساءة ، و مضرة ۱۵۸۵ . ۲- الجهل فی الإنسان أضّر من الآكلة فی البدن ۱۸۳۰ . ۳- الجهل مطیئة شمس ، من ركبها زلّ ، و من صحبها ضلّ ۱۹۶۹ . ۴- الجهل بالفضائل من أقبح الرذائل ۲۰۵۴ . ۲۸- هیچ جهادی افزون‌تر از جهاد نفس نیست . ۲۹- پیکار با نفس شیوه و خوی افراد بزرگ است . ۳۰- پیکار با نفس دلیل و نشانه بزرگواری است . ۳۱- پیکار با نفس افزون‌ترین پیکار است . ۳۲- نیست هیچ جهادی مانند جهاد نفس . نادانی ۱- نادانی ، و بخیلی ، بدی ، و ضرر است . ۲- نادانی در انسان از مرض خوره در بدن مضرت‌تر است . ۳- نادانی مرکبی است چموش هر که بر آن سوار شود بلغزد ، و هر که همراه آن باشد گمراه گردد . ۴- به فضائل جاهل بودن از زشت‌ترین خویهای پست است . ص ۲۱۲ ۵- أعظم المصائب الجهل ۲۸۴۴ . ۶- أسوء السقم ( القسم ) الجهل ۲۸۸۲ . ۷- أعظم الجهل جهل الإنسان أمر نفسه ۲۹۳۶ . ۸- أعظم الجهل معاداة القادر ، و مصادقة الفاجر ، و الثقة بالغادر ۳۳۵۸ . ۹- الجهل وبال ۲۳۷ . ۱۰- الجهل موت ۴۷ . ۱۱- الناس أعداء ما جهلوا ۲۸۸ . ۱۲- الجهل أنكى عدو ۴۸۰ . ۱۳- الجهل يزلّ القدم ۴۸۵ . ۵- بزرگترین مصیبت‌ها نادانی است ( زیرا نادانی مصیبت‌ها و فاجعه‌ها بیار آورد ) . ۶- بدترین نصیب یا بیماری نادانی است . ۷- بزرگترین جهل و نادانی جهل انسان است بکار خود ( و نداند برای چه آفریده شده و سرانجام به کجا خواهد رفت ) . ۸- بزرگترین نادانی : با شخص مقتدر دشمنی کردن ، و با فاسق و فاجر دوستی نمودن ، و به بی‌وفا اعتماد داشتن است . ۹- نادانی و بال و گناه است . ۱۰- نادانی نوعی است از مرگ ( و نادان از اقسام میت است ) . ۱۱- مردم دشمن آنچه هستند

که نمی‌دانند . ۱۲- نادانی فانی کننده یا زخم زنده‌ترین دشمن است ( زیرا اگر از طرف دشمن هم ضرری عائد نادان گردد سبب جهل و نادانی او بوده است ) . ۱۳- نادانی قدم را می‌لغزاند . ص ۲۱۳-۱۴- الجهل یفسد المعاد ۵۹۸ . ۱۵- الجهل معدن الشرّ ۶۵۸ . ۱۶- الجهل داء و عیاء ۶۸۹ . ۱۷- الجهل یجلب الغرر ۸۱۵ . ۱۸- الجهل أصل کلّ شرّ ۸۱۹ . ۱۹- الجهل أدواء الداء ۸۲۰ . ۲۰- الجهل فساد کلّ أمر ۹۳۰ . ۲۱- الجهل یزلّ القدم ، و یورث الندم ۱۳۳۹ . ۲۲- الجهل ممیت الأحياء ، و مخلّد الشقاء ۱۴۶۴ . ۲۳- إنکم لن تحصّیلموا بالجهل أربا ، و لن تبلغوا به من الخیر سببا ، و لن تدركوا به من الآخرة مطلباً ۳۸۵۶ . ۱۴- نادانی معاد را فاسد می‌نماید ( چون پیوسته در گناهان غوطه‌ور است ) . ۱۵- نادانی معدن بدی است . ۱۶- نادانی درد فروماندگی است . ۱۷- نادانی جلب ضرر خواهد نمود . ۱۸- نادانی ریشه هر بدی است . ۱۹- نادانی بدترین کوفتهاست . ۲۰- نادانی فساد هر امری است . ۲۱- نادانی قدم را لغزانده ، و پشیمانی آورد . ۲۲- نادانی میراننده زنده‌ها ، و مخلّد کننده بدبختی است . ( یعنی بدبختی همیشگی بیار آورد ، و نادان هر چند زنده باشد در زمره مرده‌ها خواهد بود ) . ۲۳- براستی شما هرگز به سبب نادانی حاجتی را بدست نخواهید آورد ، و بدست آویزی از خیر نخواهید رسید ، و مطلبی را از آخرت در نیابید . ص ۲۱۴-۲۴- بالجهل یستثار کلّ شرّ ۴۳۲۱ . ۲۵- ربّ جهل أنفع من حلم ( علم ) ۵۳۱۹ . ۲۶- ردّوا الجهل بالعلم ۵۴۰۵ . ۲۷- زیاده الجهل تردی ۵۴۸۵ . ۲۸- شرّ المصائب الجهل ۵۶۸۰ . ۲۹- ضادّوا الجهل بالعلم ۵۹۱۲ . ۳۰- عقبی الجهل مضرة ، و الحسود لا تدوم له مسرة ۶۳۳۰ . ۳۱- غایة الجهل تبجّج المرء بجهله ۶۳۷۱ . ۲۴- به وسیله نادانی هر شر و بدی برانگیخته می‌شود . ۲۵- بسا نادانی که از بردباری و یا از دانائی و عقل سودمندتر است ( چون گاهی بردباری در مقابل ظلم و جور اشقیاء ممدوح نبوده ، و یا در برابر ارتکاب معاصی ، و یا از علمی که به آن عمل نشده ، و یا در عقلی که به کار برده نمی‌شود بهتر خواهد بود ) . ۲۶- جهل و نادانی را به وسیله علم برگردانید . ( چه جهل نفسانی باشد و یا جهل در دیگران ) . ۲۷- زیادتی نادانی و یا کم عقلی به هلاکت می‌اندازد . ( پس آدمی باید در کارش دانا گشته و تعقل کند ) . ۲۸- بدترین مصیبت‌ها نادانی است . ۲۹- نادانی را با دانش مخالفت نمائید . ( یعنی باید با علم آن را از میان برد ) . ۳۰- عاقبت کم عقلی و یا نادانی زیان بوده ، و برای حسود شادمانی پاینده نخواهد ماند . ۳۱- نهایت نادانی شادمان بودن مرد است به نادانی خود . ص ۲۱۵-۳۲- کم من عزیز أذلّه جهله ۶۹۲۲ . ۳۳- کفی بالجهل ضعة ۷۰۱۲ . ۳۴- کفی بالمرء جهلا أن یجهل نفسه ۷۰۳۷ . ۳۵- کفی بالمرء جهلا أن یرضی عن نفسه ۷۰۴۹ . ۳۶- کفی بالمرء جهلا أن یضحک من غیر عجب ۷۰۵۱ . ۳۷- کفی بالمرء جهلا أن یجهل قدره ۷۰۵۴ . ۳۸- کفی بالمرء جهلا أن یجهل عیبه ۷۰۶۱ . ۳۹- کفی بالمرء جهلا أن یجهل عیوب نفسه ، و یطعن علی الناس بما لا یستطیع التحوّل عنه ۷۰۷۱ . ۴۰- کفی بالمرء جهلا أن ینکر علی الناس ما یأتی مثله ۷۰۷۳ . ۳۲- بسا عزیزی که جهل و نادانیش او را خوار ساخته است . ۳۳- برای جهل ( نادانی یا کم عقلی ) کفایت می‌کند پستی مرتبه . ۳۴- برای جهالت و نادانی مرد کفایت می‌کند که نسبت به نفس خویش جاهل باشد . ۳۵- برای جهالت مرد ( آدمی ) آنست که از نفسش خوشنود گردد . ۳۶- برای جهالت و نادانی ( انسان ) مرد کفایت می‌کند که بدون تعجب بخندد . ۳۷- برای جهالت مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند که قدر خود را نداند . ( یعنی خارج از اندازه با مردم رفتار کند ) . ۳۸- برای جهالت مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند که عیب خود را نداند . ۳۹- برای جهالت مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند آنکه در خصوص عیبهای نفس خویش جاهل بوده ، و به آنچه خود از برگشتن از آن توانائی ندارد بر مردم طعنه زند . ۴۰- برای جهالت مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند آنکه بر مردم آنچه را مثل آن را ص ۲۱۶-۴۱- لسان الجهل الخرق ۷۶۱۳ . ۴۲- من استطاره الجهل فقد عصی العقل ۸۴۹۸ . ۴۳- من قاتل جهله بعلمه فاز بالحظّ الأسعد ۸۸۵۹ . ۴۴- من أشدّ المصائب غلبة الجهل ۹۳۰۱ . ۴۵- لا فقر کالجهل ۱۰۴۷۳ . ۴۶- لا یزکو مع الجهل مذهب ۱۰۵۴۲ . ۴۷- لا فقر أشدّ من الجهل ۱۰۶۱۹ . ۴۸- لا سوءة أشین من الجهل ۱۰۶۴۰ . ۴۹- لا مصیبة أشدّ من جهل ۱۰۶۷۳ . ۵۰- رأس الجهل معاداة الناس ۵۲۴۷ . انجام می‌دهد انکار کند . ۴۱- زبان نادانی درشتی و تندی است . ( یعنی اگر کسی درشتی کرد آن زبانی خواهد بود برای جهل و نادانی ) . ۴۲- هر که نادانی او را به پرواز در آورد علی التحقيق نافرمانی عقل را کرده است . ۴۳- هر که با



علم (و یا عقل) خود با جهل (و یا بی‌عقلی) خویشتن قتال کند به بهره پر برکت خواهد رسید . ۴۴- از سخت‌ترین مصیبت‌ها غلبه جهل است . ۴۵- هیچ فقری مانند نادانی نیست . ۴۶- با نادانی هیچ راه و مذهبی پاکیزه نخواهد شد . ۴۷- نیست فقر و درویشی سخت‌تر از نادانی . ۴۹۸- خوئی زشت‌تر از نادانی نیست . ۴۹- مصیبتی سخت‌تر از نادانی نیست . ۵۰- رأس نادانی دشمن کردن با مردم است . ص ۲۱۷

## الجاهل و الجهول

۱- الجاهل لن یلقى أبداً إلا مفترطاً ، أو مفراطاً ۱۷۱۶ . ۲- الجاهل لا یرتدع ، و بالمواظع لا ینتفع ۱۷۲۹ . ۳- الجاهل من أطاع هواه فی معصیه ربّه ۱۷۴۸ . ۴- الجاهل یرتدع منّا یأنس به الحکیم ۱۷۷۲ . ۵- الجاهل لا یعرف العالم لأنّه لم یکن قبل عالماً ۱۷۸۰ . ۶- الجاهل لا یعرف تقصیره ، و لا یقبل من النصیح له ۱۸۰۹ . ۷- الجاهل یعتمد علی أمله ، و یقصر فی عمله ۱۹۶۷ . ۸- الجاهل صخره لا ینفجر ماؤها ، و شجره لا یخضر عودها ، و أرض لا یظهر عشبها ۲۰۸۱ . نادان ۱- نادان هرگز ملاقات نمی‌شود مگر تقصیر کننده ، یا از حد در گذرنده ( و از مرحوم آیه الله خوانساری عبارت به صیغه معلوم ذکر شده : بنا بر این معنا چنین می‌شود : نادان ملاقات نمی‌کند مگر مفترط یا مفراط ) . ۲- نادان ( از بدیها ) باز نمی‌ایستد ، و به پند و اندرزها سود نمی‌برد . ۳- نادان کسی است که هوای نفس خود را در نافرمانی پروردگارش فرمان برد . ۴- نادان از آنچه حکیم به آن انس می‌گیرد ( از تحصیل علوم و غیره ) می‌رمد . ۵- نادان عالم را نمی‌شناسد ، زیرا در پیش عالم نبوده است . ۶- نادان تقصیر خود را نمی‌شناسد ، و قبول نمی‌کند که کسی او را نصیحت کند . ۷- نادان بی‌عقل بر امید خود تکیه کرده و در کارش کوتاهی می‌نماید . ۸- نادان سنگی است که آب از آن بیرون نمی‌آید ، و درختی است که چوب آن ص ۲۱۸ ۹- الجاهل میت بین الأحياء ۲۱۱۸ . ۱۰- أشقى الناس الجاهل ۲۸۹۴ . ۱۱- أجهل الناس مسيء مستأنف ۲۹۳۸ . ۱۲- أجهل الناس المغتر بقول مباح متملق ، یحسن له القبیح ، و یبغض إلیه النصیح ۳۲۶۲ . ۱۳- أبغض الخلائق إلی الله تعالی ، الجاهل لأنّه حرّمه ما منّ به علی خلقه ، و هو العقل ۳۳۵۹ . ۱۴- إنّ الجاهل من جهله فی إغواء ، و من هواه فی إغراء ، فقلّوه سقیم ، سبز نمی‌شود ، و زمینی است که گیاه آن ظاهر نمی‌گردد . ۹- نادان میان زنده‌ها ( علماء ) مرده است . ۱۰- بدبخت‌ترین مردم نادان است ( زیرا که نادانی سبب بدبختی دنیا و آخرت خواهد بود ) . ۱۱- نادان‌ترین مردم گنهکار از سرگیرنده است . ( یعنی با این که گناه کرده توبه نکند ، و دوباره گناه را مرتکب شود ، با این که بر گنهکار لازم است فوراً توبه کند ، و آن را تأخیر نیندازد ، و برای او جایز نیست وارد گناه دیگر شود ، گر چه گناه صغیر باشد ، زیرا اصرار بر گناه خود از گناهان کبیره است ) . ۱۲- نادان‌ترین مردم فریب خورنده به گفتار ستایشگر چالپوس است ، که از برای او زشت را نیکو جلوه داده ، و بسوی او ناصح را دشمن سازد . ۱۳- دشمن‌ترین مخلوقات در نزد خدای تعالی نادان و بی‌عقل است ( زیرا که خداوند او را از آنچه که بر خلق خود به آن منت نهاده ، که عقل باشد محروم ساخته است ) . ۱۴- براستی که نادان کسی است که نادانی او در گمراه کردن اوست ، و فردی است که خواهش او در تحریص نمودن باشد ، پس گفتار او بیمار ، و کردار او ص ۲۱۹ و فعله ذمیم ۳۵۴۸ . ۱۵- الجاهل حیران ۱۹۸ . ۱۶- الجاهل یمیل ( یألفه مثله ) إلی شکله ۳۲۷ . ۱۷- المرء عدو ما جهل ۴۲۳ . ۱۸- الجاهل لا یرتدع ۴۲۸ . ۱۹- الجاهل عبد شهوته ۴۴۹ . ۲۰- الجاهل لا یرعوی ۶۴۰ . ۲۱- الجاهل یرفع نفسه فیضع ۶۷۸ . ۲۲- الجاهل من جهل قدره ۱۱۱۴ . ۲۳- الجاهل میت و إن کان حیاً ۱۱۲۵ . نکوهیده است . ۱۵- نادان حیران است . ۱۶- نادان به مانند خود میل کند ، و یا نادانی مثل او با او الفت گیرد . ۱۷- آدمی دشمن آن چیز است که نمی‌داند . ۱۸- نادان ( از بدی ) باز نمی‌ایستد . ۱۹- نادان بنده خواهش خویش است . ۲۰- نادان ( از بدیها و کارهای زشت ) بر نمی‌گردد . ۲۱- نادان نفس خویش را برمی‌کشد ، در نتیجه پست خواهد شد . ۲۲- نادان کسی است که پایه و قدر خود را نداند . ۲۳- نادان مرده است گر چه ( به حسب ظاهر ) زنده است ، ( زیرا زنده باید از خود اثری نشان دهد ، اما وقتی کسی وجود بی‌اثری شد در ظاهر زنده است و در حقیقت میت خواهد بود ) . ص

۲۲۰ ۲۴- الجاهل كزلفه العالم صوابه ۱۱۶۲ . ۲۵- الجاهل من خدعته المطالب ۱۱۹۰ . ۲۶- الجاهل من جهل أمره ۱۲۳۹ . ۲۷- الجاهل من انخدع لهواه ( بهواه ) و غروره ۱۲۸۵ . ۲۸- الجاهل من استغشّ النّصيح ۱۳۹۴ . ۲۹- الجاهل إذا جمد ( جحد ) وجد ، و إذا وجد ( وُحِد ) ألحد ۱۵۳۴ . ۳۰- إنّما الجاهل من استعبدته المطالب ۳۸۶۴ . ۳۱- إذا شاب الجاهل شبّ جهله ۴۱۷۰ . ۳۲- ثروة الجاهل في ماله و أمّله ۴۷۰۹ . ۲۴- نادان رأى و اندیشه درست او مانند لغزش عالم است . ( یعنی هر چه فکرش بالا رود به مرحله لغزش دانا در آید . ۲۵- نادان کسی است که مطلب‌ها او را فریب دهد . ۲۶- نادان کسی است که جاهل به کار خود باشد . ۲۷- نادان کسی است که به خواهش و غرور خود فریب خورد . ۲۸- نادان کسی است که پند دهنده یا کسی را که با او صاف می‌باشد ناصاف بشمارد . ۲۹- نادان وقتی بخل ورزد ( یا انکار کند ) ( یعنی اگر کسی بیچارگی خود را به او اطلاع دهد منکر گردد ) صاحب مال شود ، و چون توانگر گردد ( و یا دعوت به توحید گشته ) میل از حق به باطل نماید . ۳۰- جز این نیست که نادان کسی است که مطالب ( دنیا ) او را بنده سازد . ۳۱- هرگاه غیر عاقل و نادان پیر گردد ، نادانی او هم پیر خواهد شد ( یعنی نادانی و یا کم عقلی او بیشتر خواهد گردید ) . ۳۲- ثروت و دارائی جاهل در مال و امید اوست . ص ۲۲۱ ۳۳- دولة الجاهل كالغريب المتحرّك إلى الثقله ۵۱۰۸ . ۳۴- ربّ جاهل نجاته جهله ۵۳۰۱ . ۳۵- زلّة الجاهل معذوره ۵۴۸۱ . ۳۶- سلطان الجاهل يبدى معايبه ۵۵۷۸ . ۳۷- شرّ من صاحبت الجاهل ۵۶۹۱ . ۳۸- صواب الجاهل كالزّلفه من العاقل ۵۸۲۱ . ۳۹- ضالّة الجاهل غير موجود ۵۸۹۸ . ۴۰- طاعة الجهول تدلّ على الجهل ۵۹۸۸ . ۳۳- دولت نادان و کم عقل مانند بیگانه ایست حرکت کننده به سوی انتقال . ( یعنی به زودی به دیگری انتقال یابد ، چون توانائی حفظ آن را ندارد ) . ۳۴- چه بسا نادانی که جهل او او را نجات دهد ( چون عمل نکردنش وابسته به علم نیست ، بلکه نادانی باعث عمل نکردن بوده ، خداوند او را معذور دارد ) . ۳۵- لغزش نادان و یا غیر عاقل عذر خواسته شده است ( یعنی خیلی او را مؤاخذه نکنند بخلاف عالم و یا عاقل که مردم او را مؤاخذه کنند ) . ۳۶- سلطنت جاهل ، و یا کم عقل عیبهای او را آشکار می‌سازد . ۳۷- بدترین کسی که با او مصاحبت کنی و همراه او باشی نادان است . ۳۸- کار درست نادان یا کم عقل مانند لغزش عاقل است ( زیرا هر چه عمل را صحیح انجام دهد چون از جهل سرچشمه می‌گیرد مانند لغزش خردمند است ، چون لغزش او ممکن است راهی به عقل داشته باشد ) . ۳۹- گمشده جاهل ( نادان یا کم عقل ) یافت شده نیست ( یعنی چیزی نیست که آن را بیابد ) . ۴۰- فرمانبرداری از بسیار نادان دلالت می‌کند بر نادانی . ص ۲۲۲ ۴۱- طاعة الجهول ، و كثرة الفضول تدلّان على الجهل ۵۹۹۸ . ۴۲- عادة الأغمار قطع موادّ الإحسان ۶۲۳۹ . ۴۳- غنى الجاهل بماله ۶۳۸۲ . ۴۴- غرور الجاهل بمجالات الباطل ۶۳۹۱ . ۴۵- كلّ جاهل مفتون ۶۸۴۵ . ۴۶- للجاهل في كلّ حالة خسران ۷۳۲۹ . ۴۷- من جهل أهمل ۷۶۸۷ . ۴۸- من جهل قلّ اعتباره ۷۸۳۷ . ۴۹- من جهل علما عاداه ۷۸۸۵ . ۴۱- فرمانبرداری بسیار نادان ، و بسیاری پرگوئی ( یا هر زیاده کاری ) بر نادانی دلالت دارند . ۴۲- عادت نادانها که بی تجربه هستند بریدن ماده‌های احسان است ( یا از خود و یا به سبب کفران از دیگران ) . ۴۳- توانگری کم عقل یا نادان به مال اوست ( کاری به علم و دانش ندارد بخلاف عاقل که با مال خود را توانگر ندانسته به دنبال دانش می‌رود ) . ۴۴- فریب خوردن نادان یا کم عقل ، به مکرها و کیدهای باطل و یا به شبهه هائی است که قدرت بر حل و تشخیص آنها را ندارد . ۴۵- هر نادان و یا بی‌عقلی مفتون ( در فتنه افتاده شده ) است . ۴۶- برای جاهل ( بی‌عقل و نادان ) در هر حالتی زیانی است . ( هم نسبت به خود و هم نسبت به دیگران ) . ۴۷- کسی که نادان باشد واگذاشته شود . ( و مردم به او اهمیت ندهند ) . ۴۸- هر که نادان باشد عبرت گرفتنش کم باشد . ۴۹- هر که علمی را نداند با آن دشمنی کند . ( چنانکه بعضی از بعض علوم ص ۲۲۳ ۵۰- من جهل موضع قدمه زلّ ۷۹۲۰ . ۵۱- من جهل كثر عثاره ۸۳۹۰ . ۵۲- من جهل اغترّ بنفسه و كان يومه شرا من أمسه ۸۷۴۴ . ۵۳- من طباع الجهال التسرّع إلى الغضب في كلّ حال ۹۳۵۱ . ۵۴- ما ضادّ العلماء كالجهال ۹۶۱۲ . ۵۵- ويل لمن تمادى في جهله ، و طوبى لمن عقل و اهتدى ۱۰۰۸۹ . ۵۶- لا غنى لجاهل ۱۰۴۵۰ . ۵۷- لا يرى الجاهل إلّا مفراطا ( مفراطا ) ۱۰۶۹۷ . ۵۸- لا يردع الجهول إلّا حدّ الحسام ۱۰۸۱۶ . مذمت می‌نمایند و خواننده آن را گمراه می‌دانند ) . ۵۰- هر که جای پای



خود را نداند (پا فراتر گذاشته و به کاری که در خور او نیست اشتغال یابد) بلغزد. ۵۱- هر که جاهل باشد برو در افتادنش بسیار باشد. ۵۲- هر که جاهل (بی عقل) باشد به نفس خود مغرور گشته، و روز آن (که در آنست) از روز گذشته او بدتر خواهد بود. ۵۳- از خصلتهای جاهل هاست شتاب کردن به خشم در هر حال. ۵۴- کسی با علماء دشمنی ننموده مانند نادانها. ۵۵- وای بر کسی که در جهل و نادانی خود به آخر رسد، و خوشا به حال کسی که دریافت کند و راه راست یابد. ۵۶- هیچ توانگری برای نادان نیست. (زیرا بالاترین ثروت را از دست داده). ۵۷- نادان دیده نمی شود مگر تقصیر کننده، یا افراط کننده. ۵۸- شخص بسیار نادان را از (از بدی) باز ندارد مگر تندی و یا دم شمشیر. ص ۲۲۴ ۵۹- اعص الجاهل تسلیم ۲۲۶.

## جهنم و النار

۱- کفی بجهنم نکالا ۷۰۱۸. ۲- و قال- علیه السلام- فی وصف جهنم: نار شدید کلبها، عال لجبها، ساطع لهبها، متأجج سعیرها، متغیظ زفیرها، بعید خمودها، ذاک و قودها، متخوف وعیدها ۹۹۹۵. ۳- و قال- علیه السلام- فی وصف جهنم: لا یظعن مقیمها، و لا یفادی أسیرها، و لا تقصم کبولها، لا مدّة للدار فتفی، و لا أجل للقوم فیقضی ۱۰۸۹۲. ۵۹- نادان را نافرمانی کن تا سالم مانی. جهنم ۱- بس است برای دوزخ عقوبت بودن آن. ۲- (تمه کلامی است از خطبه مفصل ۲۳۲ نهج البلاغه که آن حضرت) در وصف دوزخ فرموده است: آتشی است که شدت آن سخت، آواز آن بلند، زبانه آن بالا- رونده، شعله آن فروزان، زفیر و صدایش خشنناک، خاموشیش دور، هیزم آن پر شعله، تهدید آن ترسناک و یا گدازنده بدن خواهد بود. ۳- (این فرازاها از خطبه ۱۰۸ نهج البلاغه است که در صفات کمال الهی و صفات فرشتگان و احوال قیامت بیان داشته تا می رسد به اینجا که می فرماید: و خانه ای که در را به روی اهل آن بسته باشند در آتشی هستند بسیار سوزان...) مقیم آن حرکت نکرده (بیرون نروند) و اسیر آن فدیة داده نمی شود (که با فدیة و رشوه آزاد شوند) و بندهای گراننش شکسته نمی شود (تا خلاص گردند بلکه پیوسته در بندند) مدتی برای آن خانه نیست تا خراب و فانی شود، و اجلی برای قوم نبوده تا بگذرد (و ایشان از عذاب رهائی یابند). ص ۲۲۵ ۴- إن أهل النار كل كفور مکور ۳۴۰۲. ۵- و قال- علیه السلام- فی وصف النار: غمر قرارها، مظلمة أقطارها، حامية قدورها، فظیعة أمورها ۶۴۲۰. ۶- لن ینجو من النار إلّا التّارک عملها ۷۴۰۴. ۷- لیس لهذا الجلد الرّقیق صبر علی النار ۷۴۵۸. ۸- من أشفق من النار اجتنب المحرّمات ۸۵۹۲. ۹- وفد النار أبدا معذبون ۱۰۱۱۴. ۱۰- وارد النار مؤبد الشّقاء ۱۰۱۱۶. ۱۱- و قود النار یوم القیمة کلّ غنیّ یخل بماله علی الفقراء، و کلّ عالم باع الدّین بالدّنيا ۱۰۱۲۶. ۴- براستی که اهل آتش (جهنم) هر کفران کننده بسیار مکر کننده است. ۵- (حضرت در توصیف آتش جهنم فرموده است: سخت یا پوشاننده است ته آن، تاریک است اطراف آن، گرم است دیگهای آن، رسواست کارهای آن. ۶- هرگز از آتش (دوزخ احدی) رستگاری نیابد مگر ترک کننده عمل آن. یعنی با ترک گناهان رستگاری حاصل شود و یا با توبه و بازگشت). ۷- برای این پوست نازک و باریک صبری بر آتش نیست. ۸- هر که از آتش (جهنم) بترسد از حرامها دوری نماید. ۹- وارد شوندگان آتش همیشه در عذابند. ۱۰- وارد شوندگان جهنم بدبخت دائمی است (البته دوام نسبی است چون ممکن است بعد از ورود به جهنم، به بهشت هم وارد شود). ۱۱- هیزم آتش (جهنم) در روز قیامت هر ثروتمندی است که به مال خود بر بیچارگان بخل ورزد، و هر عالمی که دین را به دنیا بفروشد. ص ۲۲۶ ۱۲- احذروا نارا حرّها شدید و قعرها بعید و حلّیها حدید ۲۶۱۹. ۱۳- احذروا نارا لحبیها عتید و لهبها شدید و عذابها أبدا جدید ۲۶۲۰. ۱۴- النار غایة المفرطین ۴۷۷. ۱۲- از آتشی به ترسید که گرمی آن شدید و قعر آن دور و زیور آن آهن است. ۱۳- از آتشی دوری کنید که فریاد یا اضطراب موج آن مهیا و آماده و زبانه آن سخت و عذابش همیشه تازه است. ۱۴- آتش نتیجه (عمل) افراط کنندگان است. ص ۲۲۷

## باب الحاء

## محبّ أهل البيت

۱- من أحبنا بقلبه و كان معنا بلسانه و قاتل عدونا بسيفه فهو معنا في الجنة في درجتنا ۸۱۴۶ . ۲- من أحبنا بقلبه و أعاننا بلسانه و لم يقاتل معنا بيده فهو في الجنة دون درجتنا ۸۱۴۷ . ۳- من أحبنا بقلبه و أبغضنا بلسانه فهو في الجنة ۸۱۷۳ . ۴- من أحبنا فليعمل بعملنا ، و ليتجلبب الورع ۸۴۸۳ . ۵- من أحبنا فليعدّ للبلاء جلبابا ۹۰۳۷ . دوستدار اهل بيت - عليهم السلام - هر که ما را به دلش دوست دارد و با زبان با ما باشد و با دشمنان ما با شمشیرش بجنگد پس او با ما در بهشت در درجه ما خواهد بود . ۲- هر که ما را به دل خود دوست دارد و ما را با زبانش کمک کند و با ما با دست خود بجنگد پس او در بهشت پست تر از درجه ما خواهد بود . ۳- هر که ما را به دل خود دوست دارد و ما را به زبانش دشمن داشته باشد پس او در بهشت است ( ظاهرا مراد حضرت موارد تقیه است ) . ۴- هر که ما را دوست می‌دارد باید به عمل ما عمل نموده ، و پارسائی را پیراهن خود کند ( یعنی از ورع جدا نشود ) . ۵- هر که ما را دوست باشد باید برای بلا پیراهنی را آماده کند ( چون اجر ص ۲۲۸ - ۶- من تولانا فليلبس للمحن إهابا ۹۰۳۸ . ۷- هلك في رجلا : محبّ غال ، و مبغض قال ۱۰۰۱۹ . ۸- لو أحبني جبل لتهافت ۷۵۸۶ .

## المحب و المحبوب

۱- فقد الأحبة غربه ۶۵۳۳ . ۲- من أحبك نهاك ۷۷۱۸ . و پاداش او زیاد گردد و محبین ما پیوسته مبتلا خواهند بود چنانکه آدمی باید پیوسته پیراهن به تن کند ) . ۶- هر که ما را دوست دارد پس باید برای محنت‌ها پوستی ( دیگر ) بپوشد . ۷- در باره من ( علی - علیه السلام - ) دو کس هلاک شوند : دوست غلو کننده ( که مرا به مرتبه الوهیت رسانده ) و دشمن قالی ( که ما را همچون دیگران پنداشته بلکه از جهت دشمنی پائین تر قرار دهند ) . ۸- ( این فراز را در ضمن گفتار ۱۰۸ نهج البلاغه در وفات سهل بن حنیف انصاری وقتی که از جنگ صفین برگشته بود و محبوب‌ترین مردم در نزد آن حضرت بود فرمود : ) اگر کوهی مرا دوست داشته باشد هر آینه درهم فرو ریزد و تکه تکه شود ، مرحوم آیه الله سید رضی - رضوان الله علیه - می‌فرماید : معنای آن آنست که گرفتاری بر او سخت شده اندوهها و مصائب به جانب او شتابانست و چنین کاری انجام نمی‌گیرد مگر با پرهیزکاران نیکوکار و برگزیدگان بزرگوار و آن مثل گفتار آن حضرت است که فرموده : «من أحبنا أهل البيت فليستعدّ للفقير جلبابا» . دوستان ۱- از دست دادن دوستان غربت است ( هر چند در وطن باشد ) . ۲- هر که تو را دوست دارد ( از کارهای بد ) تو را نهی کند . ص ۲۲۹ . ۳- من أحب شيئا لهج بذكره ۷۸۵۱ . ۴- إنما يحبك من لا يتملقك و يثنى عليك من لا يسمعك ۳۸۷۵ . ۵- لیکن أحب الناس إليك و أحظاهم لديك أكثرهم سعيا في منافع الناس ۷۳۷۷ . ۶- لیکن أحب الناس إليك المشفق الناصح ۷۳۸۶ .

## الحبة و الدليل

۱- قوة سلطان الحبة أعظم من قوة سلطان القدرة ۶۷۸۱ .

## الحبة

۱- لم يخل الله سبحانه عباده من حبة لازمة أو محبة قائمة ۷۵۵۵ . ۳- هر که چیزی را دوست بدارد در یادش حریص گردد . ( یعنی نام آن را زیاد ببرد ) . ۴- جز این نیست کسی تو را دوست دارد که تملق نکند و تو را ستایش کند کسی که نشنوند تو را ( و گرنه دوست نخواهد بود زیرا مقصودش واقع نیست بلکه خوش آیند تست ) . ۵- باید محبوب‌ترین مردم به سوی تو و بهره‌مندترین

آنها در نزد تو کوشاترین آنها در منافع مردم باشد . ۶- باید محبوبترین مردم به سوی تو مهربان خالص یا پند دهنده باشد . دلیل و برهان ۱- نیروی سلطنت حجت و دلیل ، بزرگتر از نیروی سلطنت قدرت است ( زیرا قدرت زائل شدنی است اما دلیل پایدار است به علاوه طرف با دلیل آسوده خاطر شود ولی با قدرت و زور در ظاهر رام خواهد گردید ) . حجت الهی ۱- خدای سبحان بندگان خودش را از حجتی لازم ( مانند پیمبران و امامان ص ۲۳۰-۲ لم یتروك الله سبحانه خلقه مغفلا- ، و لا أمرهم مهملا ۷۵۵۷ . ۳- لم یخل الله سبحانه عباده من نبی مرسل ، أو کتاب منزل ۷۵۵۸ .

## المحجوج

۱- لا حقّ لمحجوج ۱۰۵۰۰ .

## المحتجّ

۱- قد یستظهر المحتجّ ۶۶۲۶ . ۲- من احتجّ بالحقّ فلیج ۷۷۲۷ . و عقول ( یا راه واضحی که ثابت باشد ) و در آن تغییر و تبدیلی راه پیدا نکند ( خالی نگذاشته است . ۲- خدای سبحان خلق خود را غافل شده وانگذاشته ( که به آنها نپردازد ) و کارشان را مهمل نگذاشته ( بلکه بر آنها حجت را تمام کرده قوانینی برای آنها مقرر فرموده است ) . ۳- خدای سبحان بندگان را از پیامبری فرستاده شده یا کتابی فرود آمده خالی نگذاشته است . مغلوب ۱- هیچ حقی برای کسی که با دلیل مغلوب گشته نیست . صاحب برهان ۱- گاهی صاحب حجت و برهان یا کسی که مغلوب گشته که ( محتج علیه ) باشد قوی پشت می گردد . ( یعنی غالب شود ) . ۲- هر که به حق احتجاج کند ( و دلیل آورد ) پیروز گردد . ص ۲۳۱

## الحج

۱- و الحجّ تقویّه للدين ۶۶۰۸ .

## الحده

۱- الحده ضرب من الجنون ، لأنّ صاحبها یندم ، فإن لم یندم فجنونه مستحکم ۲۰۴۰ . ۲- دع الحده ، و تفکر فی الحجه ، و تحفظ من الخطل تأمن الزلل ۵۱۳۶ . حج ۱- و حج را ( خداوند ) واجب نموده به جهت تقویت دین ، ( پر واضح است که خانه خدا مهبط نزول قرآن ، و مرکز ولادت پیغمبر و علی - علیهما السلام - ، و سنگر مسلمین و اهل ایمان ، و جای رسیدگی به امور مسلمین جهان ، و محل شور و مشورت حجاج و دل باختگان دین و قرآن ، و بالآخره مکان محترم جهت تصمیم گیری و طرح نقشه‌های دینی برای تقویت دین و نابودی کفر و نفاق خواهد بود ) . تند خوئی ۱- تند خوئی قسمی از دیوانگی است ، زیرا صاحبش پشیمان می گردد ، پس اگر نادم نشود دیوانگی او قوی و محکم گشته است . ۲- حدّت و تندی را واگذار ، و در حجت ( دلیل و برهان و یا حجت خود در روز قیامت ) بیندیش ، و از پرگوئی و سخنان فاسد خود داری نما ، تا از لغزش ایمن گردی . ص ۲۳۲

## الحذر و المتحذر

۱- قد یعطب المتحذر ۶۶۳۷ . ۲- من مأمنه یؤتی الحذر ۹۲۶۱ .

## المحذر

## ۱- من حذرک کمن بشرک ۷۹۸۲.

## الحرب و الجنود و الزحف

۱- الجنود عزّ الدّین ، و حصون الولاء ۱۹۵۳ . ۲- الفرار فی أوانه یعدل الظّفر فی زمانه ۲۰۰۳ . محتاط ۱- گاهی بسیار حذر کننده زیان کرده یا به هلاکت افتد . ۲- از محل امنیت خودش بسیار حذر کننده آمده می شود . ( یعنی هلاکت و بلائی به سویش آید و یا هلاک می شود بنا بر این باید به خدا پناه برد و گر نه حذر همیشه سودمند نباشد ) . ترساننده ، اخطار ۱- هر که تو را بترساند مانند کسی است که تو را مژده دهد . ( زیرا در کارش مصلحت تو را ملاحظه کرده است ) . جنگ و قتال ۱- قشون عزّت دین ، و قلعه‌های فرماندهانند . ۲- گریختن در هنگام آن برابر است با پیروزی در زمان آن . ص ۲۳۳- الجنود حصون الرّعیة ۷۰۱ . ۴- آفة الجند مخالفة القادة ۳۹۳۲ . ۵- من خذل جنده نصر أضداده ۸۳۲۹ . ۶- غصّوا الأبصار فی الحروب ، فإنّه أربط للجأش ، و أسکن للقلوب ۶۴۳۹ . ۷- قدّموا الدّارع ، و أخروا الحاسر ، و عضّوا علی الأضراس ، فإنّه أنبا للسیوف عن الهام ۶۸۰۹ . ۳- لشکرها قلعه‌های رعیتند ( بنا بر این بر زمامداران نگهداری لشکرها لازم است ) . ۴- آفت لشکر مخالفت سرداران و فرماندهان است . ۵- هر که لشکر و قشون خود را خوار سازد ( و آنان را یاری نکند ) دشمنانش را یاری نموده است . ۶- چشم‌ها را در جنگها پائین اندازید ، زیرا که آن نفس را آرامش بیشتر داده ، و دلها را آرام کننده تر خواهد بود ، ( ممکن است از این جهت باشد که با دیدن قشون بسیار و کشته‌ها و مشاهده سایر احوال خوف و اضطراب بهم رسد ، چنانکه امکان دارد مراد این باشد که فکر نوع دوستی و عاطفه را کنار بگذار چشم را بهم بگذار و مقاتله نما و جلو برو ) . ۷- زره پوش را مقدم دارید ، و بی‌زره را مؤخر ، و دندانها را روی دندانها بگذارید ، زیرا که آن کند کننده تر است شمشیرها را از سرها . ( علماء فرموده‌اند ، وقتی چنین کنند شمشیر کمتر کارگر خواهد بود ، ولی بنظر می‌رسد وقتی سربازان اسلام چنین کنند دشمن می‌هراسد کمتر بجنگ آید در نتیجه سرها از ضربت شمشیر محفوظ تر خواهند بود . و اگر زمانی بجنگ آید فشار دندانها اراده او را سست تر کند بازو از قوت بیفتد از این جهت کاری نشود ) . ص ۲۳۴- ۸- و من هاله ما بین یدیه نکص علی عقیه ۸۸۵۴ . ۹- نافحوا بالطّبی ، و صلّوا السیوف بالخطی ، و طیبوا عن أنفسکم نفسا ، و امشوا إلى الموت مشیا سجحا ۹۹۸۲ . ۱۰- و الذی فلق الحبة و برأ النّسمة ، ما أسلموا ، و لكن استسلموا ، و أسروا الکفر ، فلما وجدوا أعوانا علیه أعلنوا ما كانوا أسروا ، و أظهروا ما كانوا أبطنوا ۱۰۱۴۲ . ۱۱- و أیم الله لئن فررتم من سیف العاجلة لا تسلموا من سیوف الآخرة ، ۸- ( این فراز تتمه کلامی است که حضرت در بیان اقسام کفر و شک چنانکه در حکمت ۳۰ نهج البلاغه ذکر شده بیان فرموده است و ممکن است در ترغیب بر جلو رفتن در جنگ با دشمن باشد ) و هر که آنچه جلو روی اوست او را بترساند بر پاشنه‌های خود ( به عقب ) برگردد . ۹- ( این فراز تتمه کلامی است که حضرت در بعض روزهای جنگ صفین به اصحاب خود فرموده است چنانکه گذشت ( نهج البلاغه خطبه ۶۵ ) دشمنان خود را به طرف‌های شمشیر ( دم آنها ) بزنید ، و شمشیرها را قبل از بیرون کشیدن بجنبانید ( تا در وقت حاجت روان باشد مثل این که در زمان ما در جبهه‌ها قبلا اسلحه‌ها را پاک کرده روان می‌نمایند که در وقت تیراندازی گیر نکند ) و خوشحال باشید که روحتان در جنگ از بدن جدا می‌شود ، و به آسانی به سوی مرگ بروید رفتن همواری . ۱۰- ( تتمه کلامی است چنانکه در کتاب ۱۶ نهج البلاغه است که در جنگ به اصحاب خود فرمود ) سوگند به کسی که دانه را شکافت و تن بنده را آفرید اسلام نیاوردند ، و لیکن اطاعت کردند ، و کفر را پنهان داشتند ، و چون یارانی را یافتند آنچه را که پنهان داشتند آشکار نموده ، و آنچه را که نهان کرده بودند ظاهر کردند . ۱۱- به خدا سوگند هر آینه اگر از شمشیر دنیا فرار کنید ( و از قتال بگریزید ) از شمشیرهای آخرت سالم نخواهید ماند ، و شما بزرگان عرب و گروه بلند مرتبه ص ۲۳۵ و أنتم لهامیم العرب ، و السّینام الأعظم ، فاستحيوا من الفرار ، فإنّ فیهِ أدراع العار ، و ولوج الثّار ۱۰۱۴۷ . ۱۲- لا تحارب من یعتصم بالدّین ، فإنّ مغالب الدّین محروب ۱۰۳۳۰ . ۱۳- لا تغالب من یستظهر بالحقّ ، فإنّ مغالب الحقّ مغلوب ۱۰۳۳۱ . ۱۴- لا

تدعونَ إلى مبارزة، و إن دعيت إليها فأجب، فإنَّ الدَّاعِيَ إليها باغ، و الباغى مصروع ۱۰۳۸۰ . ۱۵- لا تشتدَّ عليكم فِرَّةٌ بعدها كِرَّةٌ، و لا جَوْلَةٌ بعدها صَوْلَةٌ، و أعطوا عظيمَ تَريدٍ، پس از گریختن شرم نمائید، زیرا در آنست پوشیدن پیراهن عار و ننگ، و دخول در آتش ( این جمله‌ها از فرازهای خطبه ۱۲۴ نهج البلاغه است که سحضرت اصحاب خود را بر قتال تحریص می فرمود ) . ۱۲- با کسی که به دین چنگ درمیزند چنگ مکن، زیرا کسی که بر دین غلبه می کند محروب است . ( یعنی دین و سعادت از او گریخته شود و بدبخت و شقی گردد ) . ۱۳- بر هر که به وسیله حق پشت قوی کند غلبه مجوی، زیرا غلبه جوینده حق مغلوب است . ۱۴- از سفارشات حضرت است به امام حسن- علیه السلام- چنانکه در حکمت ۲۲۵ نهج البلاغه ذکر شده ( هرگز نباید کسی را به مبارزه خوانی و اگر تو به آن خوانده شدی اجابت کن، زیرا خواننده بسوی آن باغی است ( سربلندی کرده ) و باغی افتاده شده ( و مغلوب ) است . ۱۵- ( از کلمات ۱۶ جزء پنجم نهج البلاغه است که برای اصحاب در جنگ فرموده ) هرگز گریزی که بعد از آن بازگشت، و شکستی که بعد از آن هجوم و حمله به دشمن است بر شما ناگوار نباشد، ( بلکه فراری ناپسند است که از جبهه ص ۲۳۶ السَّيُوفِ حقوقها، و قَصَّوا ( و وَطَّنُوا لِلْجَنُوبِ ) للحرب مصارعها، و اذمروا أنفُسَكم على الطَّعْنِ الدَّعْسِ و الصَّرْبِ الطَّلْحَفِي، و أَمِتُوا الْأَصْوَاتَ، فَإِنَّهُ أَطْرَدَ لِلْفِشْلِ ۱۰۴۳۰ . ۱۶- صمدا صمدا، حَتَّى يَنْجَلِيَ لَكُمْ عَمُودُ الْحَقِّ، و أَنْتُمْ الْأَعْلُونَ، و اللَّهُ مَعَكُمْ، و لَنْ يَتْرُكَ أَعْمَالَكُمْ ۵۸۸۰ . ۱۷- ضاربوا عن دينكم بالطَّبِي، و صلوا السَّيُوفَ بِالْخَطَا، و انتصروا بِاللَّهِ باشد نه نقل و انتقال و عقب نشینی برای حمله گسترده تر ) و حقوق شمشیرها ( و اسلحه های جنگی را ) بپردازید ( با قدرت هر چه بیشتر نیرو را بر آنها فرو ریزید ) و برای جنگ جایگاههای افتادن آن را پیروی کرده ( تتبع و جستجوی بیشتر کنید ممکن است مراد پناهگاهها باشد تا از شکست محفوظ باشید ) و یا برای پهلوها جایگاههای افتادن را بگسترانید ( و بکشته شدن و شهادت دل ببندید ) و یا پهلوهایی دشمن را بر زمین برسانید و نفسهای خود را بر زدن دشمنان به نیزه زدن سخت که خوب کارگر شود، یا بر کند جوف دشمن را بر انگیزانید و تحریص نمائید، و آوازه را آهسته کنید ( تا دشمن بمکان شما پی نبرد ) زیرا آن ترس را دور کننده تر است ) . ۱۶- آهنگ جهاد کنید آهنگ تمام تا عمود حق و ستون پیروزی ( همچون عمود سپیده صبح که تاریکی شب را بر طرف می سازد ) منجلی گردد، و شما بلندترید ( غلبه با شماست ) و خدا با شما می باشد، و هرگز عملهای شما را ضایع نکند، ( حضرت این کلمات را در ترغیب به جهاد در روزی از روزهای جنگ صفین ایراد فرموده اند ) . ۱۷- از برای حفظ دین خود با دمه‌های شمشیر و یا با تندیهایی آن بزنید، و شمشیرها را با گامها پیوندید، ( یا وقتی که می خواهید بزنید پیوسته جلو بروید تا دشمن یقین کند قصد کشتن او را دارید، و یا اگر شمشیر کوتاه است با گامی که بر می دارید آن را بلندتر خواهید نمود، در نتیجه گام شما در پیروزی بر دشمن مؤثر ص ۲۳۷ تظفروا و تنصروا ۵۹۳۳ . ۱۸- طَبَّوْا عَنْ أَنْفُسِكُمْ نَفْسًا و امشوا إِلَى الْمَوْتِ مَشْيًا سَجًّا ۶۰۱۸ . ۱۹- بَقِيَّةُ السَّيْفِ أُنْمِي عِدْدًا و أَكْثِرْ وَلَدًا ۴۴۳۹ . ۲۰- رَبِّ حَرْبٍ أَعُودُ مِنْ سَلَمٍ ۵۳۲۰ . ۲۱- رَبِّمَا أَتَيْتُ مِنْ مَأْمَنِكَ ۵۳۸۱ . است ) و از خدا طلب نصرت کنید، تا پیروزی یافته، و یاری شوید، «نقل شده: که مردی از قبیله ازد شمشیر خود را به مهلب ازدی که از شجاعان عرب بود نشان داد، و گفت: ای عم این شمشیر را چگونه می بینی گفت: خوب شمشیری است اگر کوتاه نبود آن مرد گفت: آن را با گام خود بلند می کنم مهلب گفت: ای پسر برادرم و الله که رفتن به چین یا آذربایجان آسان تر است تا این گام یعنی چنین گامی مردانگی لازم دارد» . ۱۸- ( این فراز را روزی در جنگ صفین به اصحاب فرمودند که شما می دانید حقیقت خود را و اجر و ثواب شهادت را و حیات جاوید تحصیل نمود را پس ) نیکو باشید از نفسهای خود به حسب نفس . ( یعنی به طیب خاطر از نفس بگذرید ) و به سوی مرگ بروید رفتن نرم همواری . ( یعنی به آسانی زیرا پیروزی علی ای حال به آن حاصل خواهد شد ) . ۱۹- باقیمانده از شمشیر ( یعنی کسی که در جنگ با دشمن جان زنده بدر برده مانند حضرت سجاد- علیه السلام- در کربلا ) از جهت عدد، فراینده تر و فرزندانسان بیشتر خواهد بود . ( یعنی خداوند از راه امداد غیبی بر عکس خواسته دشمن عدد را زیاده تر نماید ) . ۲۰- بسا جنگی که از آشتی سودمندتر است . ۲۱- بسا باشد که مأمت دشمن بر تو بیاید . ( یعنی مشرف گشته و مسلط شود ص ۲۳۸ ۲۲- أَفْضَلُ الْعِدَدِ

الاستظهار ۲۸۸۶ . ۲۳- إن فی الفرار موجدہ اللہ سبحانہ ، و الدّلّ اللّازم ، و العار الدائم ، و إنّ الفارّ غیر مزید فی عمرہ ، و لا مؤخّر عن یومہ ۳۵۸۵ . ۲۴- خفّت عقولکم ، و سفهت حلومکم ، فأنتم غرض لنابل ( عرض لنائل ) ، و أکلہ لآکل ، و فریسہ لصائل ۵۰۷۶ . ۲۵- عاودوا الکثر ، و استحيوا من الفرّ ، فإنّہ عار فی الأعقاب ، و نار یوم الحساب ۶۳۱۷ . ۲۶- عضّوا علی التّواجد ، فإنّہ أنبا للسیوف عن الهام ۶۳۲۳ . پس باید در عین دور اندیشی و احتیاط به خدا پناه برد ، و محتمل است که مطلق مأمن مراد باشد یعنی از هر چیزی که ایمنی از مرض ، مرگ ، ناامنی ، و مانند آن بسا بر تو ناگهان فرود آید پس نباید فریب خورد ) . ۲۲- افزون‌ترین نیروها خدا را پشتیبان قرار دادن است . ۲۳- برآستی که در فرار از جهاد خشم خدای سبحانہ ، و خواری لازم و ننگ دائم است ، و بدرستی که فرار کننده در عمر خود زیاد نکرده ، و از روز او ( که اجلس مقرر شده ) تأخیر نمی‌شود . ۲۴- در باره طایفه‌ای که آنها را آن بزرگوار در باره جنگ نکوهش کرده گویا اهل بصره باشند می‌فرماید : عقلهای شما سبک ، و بلوغتان سفیهانه است ، زیرا شما نشانه سازنده تیر و یا صاحب تیر بوده ( نمی‌توانید آن را از خود رد سازید قدرت دفاعی ندارید چون عقل ندارید ) ( و یا متاع کسی هستید که برسد به شما ) ، و لقمه هستید برای خورنده و طعمه شیرید که گردنتان را درهم شکند . ۲۵- به حمله ( بر دشمن ) عادت کنید ، و از فرار ( از جبهه ) شرم نمائید زیرا که آن ننگ اولاد ، و آتشی است در روز حساب . ۲۶- نواجد ( دندانه‌های چهارگانه بعد از دندانه‌های آسیا از بالا و پائین ) را ص ۲۳۹ ۲۷- الفرار أحد الذّین ۱۶۶۳ . ۲۸- استحيوا من الفرار ، فإنّہ عار فی الأعقاب ، و نار یوم الحساب ۲۵۰۳ . ۲۹- التّوا فی أطراف الرّماح فإنّہ أمور للأستّة ۲۵۲۸ . دندان بگیرید ( یعنی همه دندانه‌ها را بر روی یکدیگر سخت بگذارید و فشار دهید نواجد کنایه از همه دندانه‌هاست زیرا وقتی آن چهار دندان سخت روی هم قرار گرفتند همه دندانه‌ها روی هم قرار خواهند گرفت ) زیرا که آن کند کننده‌تر است شمشیرها را از سرها . ۲۷- گریختن یکی از دو خواری است . ۲۸- از گریختن شرم نمائید زیرا آن ننگ و عار در آیندگان ، و آتش است در روز حساب . ۲۹- در اطراف یا در سرهای نیزه‌ها پیچیده شوید یا بپیچید ، زیرا آن کارگر تر یا روان کننده‌تر است نیزه‌ها را . ( احتمالاتی که بزرگان در معنای آن داده‌اند : یکی آنکه در وقت نیزه زدن بجانب سر نیزه خم شوید ، یا نیزه را در زیر بغل خود گیرید ، گویا خود را بر آن پیچیده‌اید که سر نیزه بهتر نفوذ کند ، در این حال نیزه بسه نیرو بکار برده می‌شود : ۱- زیر بغل ۲- ذراع ۳- کف دست دیگر آنکه مراد پیچیدن چیزی باشد در اطراف نیزه مثل زه و پی ، سوم آنکه اطراف نیکو به دست آورید که عبارت از فولاد خوب که آبدگیری نیکو شده ، یا آنکه به معنی پیچیدگی طرفین نیزه باشد مانند مارپیچی ، چهارم آنکه پیچیدن خود انسان باشد اطراف نیزه‌ها که نیزه به انسان اصابت نکند . و اما کلمه ( امور ) ممکن است به معنای تجاوز کننده باشد ، چنانکه احتمال دارد کنایه از تمرین بوده که در وقت به کار بردن بیشتر کارگر خواهد بود زیرا مهارت بیشتر است ) . ص ۲۴۰

## المحاربة

۱- من عاند الله قصم ۷۸۷۹ . ۲- من حارب الله حرب ۷۸۸۰ . ۳- إنَّک إن حاربت الله حرب و هلکت ۳۷۹۷ . ۴- من حارب الناس حرب ، و من أمن السّلب سلب ۹۰۱۳ .

## الحز و الحزیه

۱- الحزّ حزّ و إن مسّه الضّمر ۱۳۲۲ . ۲- الحزیه منزّهة من الغلّ و المکر ۱۴۸۵ . ۳- قد یضام الحزّ ۶۶۴۴ . جنگیدن ۱- هر که با خدا دشمنی کند شکسته شود . ۲- هر که با خدا بجنگد ( سعادت و آنچه خیر او در آن باشد از او ) گرفته شود . ۳- برآستی که تو اگر با خدا بجنگی ربوده شوی و به هلاکت رسی . ۴- هر که با مردم محاربه و جنگ نماید ( اموالش ) ربوده شود و کسی که از ربوده شدن اموال ایمن نشیند ( اموالش ) ربوده شود . آزاد و آزادی ۱- آزاد مرد آزاد است هر چند که باو سختی و زیان رسد . ۲-



آزادگی از کینه و حيله پاک است . ۳- گاهی ستم دیده می‌شود مرد آزاده . ص ۲۴۱-۴- لن يتعبد الحرّ حتّى يزال عنه الضّرّ ۷۴۱۴ .  
 ۵- ليس للأحرار جزاء إلّا الإكرام ۷۴۹۱ . ۶- لا تكوننّ عبد غيرك ، و قد جعلك الله سبحانه حرّا ، فما خير خير لا ينال إلّا بشرّ ، و  
 يسر لا ينال إلّا بعسر ۱۰۳۷۱ .

### المحترس ، الاحتراس

۱- المحترس ملقى ۱۶۰ . ۲- من كثر احتراسه سلم غيبه ۸۴۱۲ . ۴- هرگز آزاد بنده نمی‌شود تا از او بدی حال برطرف گردد .  
 یعنی با احسان بنده خواهد گردید . ۵- برای آزاد منشان پاداشی نیست مگر اعزاز و احترام . ۶- هرگز بنده غیر خود مباحی در  
 صورتی که خدای سبحان ( ذاتا ) تو را آزاد قرار داده است ، و چه خوبی دارد نیکوئی ( مال و جاهی ) که رسیده نشود مگر به بدی  
 و ( چه سودی دارد ) گشایشی که بدست نیاید مگر با سختی ( این فراز با فرازهای زیادی در وصیت آن حضرت به فرزندش امام  
 حسن- علیه السلام- ۳۱ نهج البلاغه ذکر گردیده است ) . محافظ ۱- حراست کننده ( از رنج و زحمت عبادت و جهاد ) فرستاده  
 شده است . ( یعنی هر چه دوری کند خداوند آفات و بلاها را به سوی او بیشتر فرستد ، و یا انداخته شده است در هلاکت ) . ۲- هر  
 که نگهبانی او ( از بدیها و منکرات ) بسیار باشد غیب او ( آخرت ) سالم خواهد بود و یا وقتی که غائب است مردم از او بدگوئی  
 نکنند . ص ۲۴۲

### الحرص

۱- الحرص ذلّ و مهانه لمن يستشعره ۱۵۶۱ . ۲- الحرص رأس الفقر ، و أسّ الشرّ ۱۵۷۴ . ۳- الحرص أحد الشّقائين ۱۶۲۹ . ۴-  
 الحرص ، و الشره ، و البخل ، نتیجه الجهل ۱۶۹۴ . ۵- الحرص لا يزيد في الرّزق ، و لكن يذلّ القدر ۱۸۷۷ . ۶- انتقم من حرصك  
 بالقنوع ، كما تنتقم من عدوّك بالقصاص ۲۳۳۹ . ۷- اتّقوا الحرص ، فإنّ صاحبه رهين ذلّ و عناء ۲۵۳۰ . ۸- إيتاك و الحرص فإنّه  
 شين الدّين ، و بئس القرين ۲۶۳۳ . ۹- إنّ في الحرص لعناء ۳۳۷۸ . حرص و آز ۱- حرص ذلت و خواریست از برای کسی که آن  
 را دریابد . ۲- حرص ، سرپیشانی و اصل بنای بدی است . ۳- حرص یکی از دو بدبختی است . ۴- حرص ، و غلبه حرص ، و  
 بخیلی ، نتیجه نادانی است . ۵- حرص در روزی نمی‌افزاید ، و لیکن قدر و مرتبه را خوار می‌سازد . ۶- به وسیله قناعت و سازگاری  
 از حرص خود انتقام کش چنانکه از دشمن به قصاص انتقام می‌کشی . ۷- از حرص پرهیز نمائید زیرا که صاحب آن در گرو ذلّت  
 و رنج است . ۸- بر تو باد به دوری از حرص ، زیرا که آن عیب دینداری بوده ، و بد همنشینی می‌باشد . ۹- بدرستی که در حرص  
 هر آینه زحمت است . ص ۲۴۳ . ۱۰- الحرص مطیّة التّعّب ۲۸۰ . ۱۱- الحرص علامة الفقر ۳۵۲ . ۱۲- الحرص ذمیم المغیّة ۴۳۰ .  
 ۱۳- الحرص علامة الأشقیاء ۶۲۶ . ۱۴- الحرص ذلّ ، و عناء ۶۹۱ . ۱۵- الحرص یفسد الإیقان ۷۲۴ . ۱۶- الحرص یذلّ و یشقی ۸۶۹ .  
 ۱۷- الحرص عناء مؤبّد ۹۸۲ . ۱۸- الحرص یزری بالمرؤة ۱۱۰۷ . ۱۹- الحرص موقع فی کثیر ( کبیر ) العیوب ( الذّنوب ) ۱۱۳۱ .  
 ۲۰- الحرص ، و الشره ، یکسبان الشّقاء و الدّلّة ۱۳۶۹ . ۱۰- حرص مرکب رنج و زحمت است . ۱۱- حرص نشانه احتیاج و  
 تهیدستی است . ۱۲- حرص بد عاقبت و سرانجام آن نکوهیده است . ۱۳- حرص نشانه بدبختان است . ۱۴- حرص و آز خواری و  
 رنج است . ۱۵- حرص یقین را فاسد می‌نماید . ۱۶- حرص خوار ساخته و بدبخت می‌کند . ۱۷- حرص رنج و زحمت همیشگی  
 است . ۱۸- حرص مردانگی را عیناک سازد . ۱۹- حرص آدمی را در گناهان بزرگ ، و یا در عیبهای بسیار اندازنده است . ۲۰-  
 حرص و غلبه حرص بدبختی و ذلّت را کسب می‌نمایند . ص ۲۴۴ . ۲۱- الحرص ینقص قدر الرّجل ، و لا یزید فی رزقه ۱۵۵۰ . ۲۲-  
 إنّک لست بسابق أجلك ، و لا بمرزوق ما ليس لك ، فلما ذا تشقی نفسک یا شقیّ ۳۷۹۰ . ۲۳- بالحرص یكون العناء ۴۲۴۹ . ۲۴-  
 بئس الرّفیق الحرص ۴۳۸۵ . ۲۵- ثمرة الحرص العناء ۴۵۹۸ . ۲۶- ثمرة الحرص التّصب ۴۶۴۸ . ۲۷- ردّ الحرص یحسم الشره ، و

المطامع ۵۳۹۶ . ۲۸- شدّة الحرص من قوّة الشّره و ضعف الدّین ۵۷۷۲ . ۲۹- ضادّوا الحرص بالقنوع ۵۹۱۹ . ۲۱- حرص قدر و اندازه مرد را کم کرده ، و در روزی او نمی‌افزاید . ۲۲- برآستی که تو از اجلت پیشی گیرنده نیستی و به آنچه روزی تو نمی‌باشد نمی‌رسی ( بنا بر این ) پس برای چه نفس خود را بدبخت می‌گردانی ای ( حریص ) بدبخت . ۲۳- به سبب حرص رنج حاصل خواهد شد . ۲۴- بد رفیقی است آرز ( چون آدمی را از آخرت باز می‌دارد ) . ۲۵- میوه حرص تعب و رنج است . ۲۶- ثمره حرص درد و بلاء است . ۲۷- برگردانیدن حرص غلبه حرص ، و طمعها را قطع خواهد نمود . ( یعنی کسی که حرص را ترک کرد حرص و طمع بر او غلبه نکند ) . ۲۸- سختی حرص و زیادی آن از قوت نشاط و حرص و بی‌غمی نسبت به عاقبت کار و ضعف دین است . ۲۹- حرص را به راضی شدن به قسمت مخالفت نمائید . ص ۲۴۵ ۳۰- طاعة الحرص تفسد الیقین ۵۹۸۶ . ۳۱- علی الشّکّ و قلّة الثّقة باللّهِ مبنی الحرص و الشّحّ ۶۱۹۵ . ۳۲- عبد الحرص مخلّد الشّقاء ۶۳۰۳ . ۳۳- فی الحرص العناء ۶۴۶۹ . ۳۴- فی الحرص الشّقاء ، و النّصب ۶۵۰۱ . ۳۵- قرن الحرص بالعناء ۶۷۱۹ . ۳۶- قتل الحرص را کبه ۶۷۳۰ . ۳۷- قصّر من حرصک ، وقف عند المقدور لک من رزقک ، تحرز دینک ۶۷۸۹ . ۳۸- کیف يتخلّص من عناء الحرص من لم یصدق توکله ۷۰۰۷ . ۳۰- فرمانبرداری حرص یقین را فاسد می‌سازد . ( زیرا با وجود حرص کم کم یقین به معارف الهیه و مقدرات ضعیف شده در نتیجه فاسد خواهد گردید ) . ۳۱- بر شک و کمی اعتماد بر خداست بنای حرص و بخیلی . ( و گرنه اگر کسی به خدا یقین اعتماد داشته باشد هرگز حریص و بخیل نخواهد شد ) . ۳۲- بنده حرص بدبخت دائمی است . ( چون همیشه در رنج و زحمت بسر می‌برد ) . ۳۳- در حرص ( آرز ) تعب و رنج است . ۳۴- در حرص و آرز بدبختی و تعب است . ۳۵- حرص با تعب و زحمت همراه است . ۳۶- حرص سوار خود را کشته و هلاک گردانیده است . ۳۷- از حرصت کوتاه کن ، و در نزد آنچه برای تو تقدیر گشته بایست ، تا دینت را جمع و یا حفظ نمائی . ۳۸- چگونه از رنج و زحمت حرص خلاص می‌گردد کسی که توکل او ( ص ۲۴۶ ۳۹- کثرة الحرص تشقی صاحبه ، و تذللّ جانبیه ۷۱۰۸ . ۴۰- لیس کلّ من طلب وجد ، لیس کلّ من أضلّ فقد ۷۵۲۷ . ۴۱- من حرص شقی و تعنی ۷۷۲۳ . ۴۲- من کثر حرصه ذلّ قدره ۷۸۵۲ . ۴۳- من ادّرع الحرص افتقر ۷۹۶۲ . ۴۴- من کثر حرصه قلّ یقینه ۷۹۹۶ . ۴۵- من غلب علیه الحرص عظمت ذلّته ۸۰۲۰ . ۴۶- ما أذلّ النّفس کالحرص ، و لا شان العرض کالبخل ۹۵۵۰ . ۴۷- ما أجلب الحرص للنّصب ۹۶۲۲ . بر خدا ) راست نباشد ۳۹- بسیاری حرص صاحب خود را بدبخت گردانده و جانب و طرفش را خوار خواهد ساخت . ۴۰- چنان نیست هر کسی که طلب کند بیابد ( یعنی آنچه مقدر شده بدست آید سعی بیشتر رنج فراوان ببار آورد ) و نیست چنین هر که واگذار و طلب نکند نیابد و یا هر که در طلب ، اخلاص نماید نیابد ( ممکن است «لیس کلّ من ضلّ فقد» باشد یعنی چنان نیست هر که گمراه شد مفقود گردد و نیاب شود ) . ۴۱- هر که حریص باشد بدبخت گردد و تعب کشد . ۴۲- هر که حرص او بسیار باشد قدر و منزلت او خوار گردد . ۴۳- هر که حرص را پیراهن خود کند ( یعنی از آن جدا نشود ) فقیر گردد . ۴۴- هر که حرصش زیاد باشد یقینش کم خواهد بود . ۴۵- هر که بر او حرص غلبه نماید خواریش عظیم گردد . ۴۶- نفس را چیزی مانند حرص خوار نساخته ، و عرض و آبرو را چیزی مانند بخیلی عیناک ننموده است . ۴۷- چه چیز نزدیک کرده حرص را به رنج و اندوه ( یعنی از هم جدا نخواهند شد ص ۲۴۷ ۴۸- مستعمل الحرص شقیّ مذموم ۹۸۶۹ . ۴۹- لا- یغلب الحرص صبرکم ۱۰۲۳۵ . ۵۰- لا صحّة مع نهم ۱۰۵۲۴ . ۵۱- سیر الحرص یحمل علی کثیر الطّمع ۱۰۹۸۲ .

## الحریص

۱- الحریص فقیر ، و لو ملک الدّنیاء بحذا فیرها ۱۷۵۳ . ۲- الحریص تعب ۲۴۱ . ۳- الحریص لا- یکتفی ۳۶۵ . ۴- الحریص عبد المطامع ۶۲۵ . ۵- الحریص متعوب فیما یضّرّه ۶۷۶ . پس نباید حرص زد ) . ۴۸- بکار برنده حرص بدبخت نکوهش شده است . ۴۹- حرص بر شکیبائی شما غلبه نکند . ۵۰- با افراط در شهوت و یا با حرص هیچ تندرستی نیست . ۵۱- اندک طمع ( و طمع کم



صاحب خود را) بر بسیاری طمع و امیدارد. آزمند ۱- حریص پریشان است هر چند دنیا را تمامی آن مالک گردد. ۲- حریص پیوسته در رنج و تعب است. ۳- حریص اکتفا نمی‌کند (یعنی دست از طلب بر ندارد). ۴- حریص بنده طمع‌هاست. ۵- حریص در آنچه او را مضر خواهد بود در زحمت است. (ظاهراً متعوب غلط باشد صحیح آن «متعَب» است و در اقرب الموارد گفته: و لا يقال متعوب). ص ۲۴۸ ۶- الشَّره لا یرضی ۸۸۵. ۷- الحریص أسیر مهانه لا یفکک أسره ۱۳۷۰. ۸- إن كنت حریصا علی طلب المضمون لك فكن حریصا علی أداء المفروض علیك ۳۷۱۷. ۹- ربّ حریص قتله حرصه ۵۳۰۲. ۱۰- عجت لمن علم أنّ الله قد ضمن الأرزاق، و قدّرها، و أنّ سعیه لا یزیده فیما قدّر له منها، و هو حریص دائب فی طلب الرزق ۶۲۷۹. ۱۱- کلّ حریص فقیر ۶۸۳۳. ۱۲- کم من حریص خائب و مجمل لم یخب ۶۹۶۶. ۱۳- لیس لحریص غناء ۷۴۵۲. ۱۴- حریص خوشنود نمی‌گردد. ۷- حریص در بند خواریست که بند گرفتاریش جدا نمی‌شود. ۸- اگر تو بر طلب آنچه در عهده گرفته شده است (روزی) حریص می‌باشی، پس بر اداء آنچه بر تو واجب گشته است (از طاعات و عبادات و مقررات الهی) حریص باش. ۹- بسا حریصی که حرص او او را بکشد. ۱۰- عجب دارم از کسی که می‌داند خداوند در حقیقت متکفل روزیهاست و آن را تقدیر کرده، و سعی و تلاشش در آنچه از آن برایش تقدیر شده چیزی را زیاد نخواهد کرد، در عین حال در طلب روزی حریص رنجبر است. ۱۱- هر حریصی فقیر است. (یعنی بیچاره دنیا و آخرت خواهد بود). ۱۲- بسا حریصی که ناامید است و نیکو طلب کننده‌ای که نوید نگشته است. ۱۳- برای هیچ حریصی توانگری نیست (زیرا طالب بیشتر است). ص ۲۴۹ ۱۴- من كان حریصا لم یعدم الإهانة ۸۱۲۹. ۱۵- من کثر حرصه کثر شقائه ۸۶۰۲. ۱۶- من جمع له مع الحرص علی الدنیا البخل بها فقد استمسک بعمودی اللّوم ۹۰۸۲. ۱۷- لا- حیاء لحریص ۱۰۴۹۹. ۱۸- لا- یلفی الحریص مستریحا ۱۰۵۶۱. ۱۹- لا یجمع المال إلّا الحرص، و الحریص شقیّ مذموم ۱۰۸۴۲.

## الحرفه

۱- علی قدر الحرمان تكون الحرفه ۶۱۸۲. ۲- الحرفه مع العفّه خیر من الغنی مع الفجور ۱۹۷۴. ۱۴- هر که حریص باشد از اهانت بی‌بهره نخواهد بود. ۱۵- هر که حرص او فراوان است بدبختی او بسیار باشد. ۱۶- هر که با حرص بر دنیا بخل نسبت به آن جمع شود (هم بخیل باشد و هم حریص) پس در حقیقت به دو ستون دناوت و پستی چنگ زده است. ۱۷- برای هیچ حریصی حیائی نیست. ۱۸- حریص راحت یافت نمی‌شود (بلکه پیوسته در رنج و تعب است). ۱۹- فراهم نیابرد مال را مگر حرص و حریص بدبختی است مذمت شده. پیشه ۱- به اندازه محرومیت جزا یا تنگی روزی و یا طعمه می‌باشد. ۲- پیشه با پاکدامنی بهتر از توانگری با گناه است. ص ۲۵۰

## الحرام

۱- الحرام سحت ۲۳۹.

## الحرمان و الخیبه

۱- الحرمان خذلان ۱۰۱. ۲- عجت لمن یرجو فضل من فوقه، کیف یحرم من دونه ۶۲۸۵. ۳- لن تسکن حرقة الحرمان حتّی یتحقّق الوجدان ۷۴۱۹. ۴- لا تحرم المضطرّ و إن أسرف ۱۰۴۲۷. ۵- لا- تخیب المحتاج و إن ألحف ۱۰۴۲۸. حرام ۱- حرام پلید است. محرومیت ۱- محروم نمودن یا محرومیت (خود از عنایات الهی و از نعمتها) خواریست. ۲- عجب دارم از کسی که امیدوار فضل و احسان کسی که بالاتر از اوست می‌باشد چگونه محروم می‌سازد کسی را که پائین‌تر از اوست. ۳- هرگز سوزش محرومیت

ساکن نشود تا دریافت ( آنچه محرومیت آن تحقق یافته از نعمتهای دنیوی باشد یا اخروی ) تحقق یابد . ۴- بیچاره را محروم مگردان هر چند اسراف کند . ۵- محتاج را نومید مگردان هر چند در سؤال مبالغه کند . ص ۲۵۱

## حزب الله

۱- أيسرك أن تكون من حزب الله الغالين : اتق الله سبحانه ، و أحسن في كل أمورك ، فإن الله مع الذين اتقوا و الذين هم محسنون ۲۸۲۸ .

## الحزم

۱- الحزم تجرّع الغصّة ، حتّى تمكّن الفرصه ۱۷۵۹ . ۲- أواخر مصادر التوقّي أوائل موارد الحذر ۱۸۱۲ . ۳- الحزم النّظر في العواقب ، و مشاوره ذوی العقول ۱۹۱۵ . ۴- ألا و إنّ من تورّط في الأمور من غير نظر في العواقب فقد تعرّض لمفدحات الثّواب ۲۷۷۷ . حزب خدا ۱- آیا تو را خوشنود می سازد که از حزب غالب خدا باشی : از خدای سبحان بترس ، و در تمام کارهای خود نیکوئی کن ، زیرا که خداوند با کسانی است که تقوا را پیشه خود ساخته ، و با افرادی است که احسان کننده اند . دور اندیشی ۱- دور اندیشی فرو بردن غصه است تا فرصت ممکن شود . ۲- اواخر مصادر خویشتن داری اوائل موارد احتراز است . ۳- دور اندیشی نگاه کردن به عاقبت های کار ، و مشورت نمودن با خردمندانست . ۴- آگاه باشید ، به راستی هر که بدون نظر و اندیشه در سرانجام کارها وارد شود ، در حقیقت خود را در عرصه مصیبت های سنگین قرار داده است . ص ۲۵۲ ۵- أصل العزم الحزم ، و ثمرته الظّفر ۳۰۹۵ . ۶- الحزم بضاعة ( و ) الثّواني إضاعه ۹ . ۷- الحزم صناعة ۱۱۷ . ۸- الحزم أسدّ الآراء ۴۷۱ . ۹- الحزم حفظ التجربه ۹۶۱ . ۱۰- الحزم بإجلال الرّأى ۱۰۷۷ . ۱۱- الحزم شدّه الاستظهار ۱۱۰۳ . ۱۲- الرّأى كثير ، و الحزم قليل ۱۲۱۳ . ۱۳- الحزم حفظ ما كلّفت ، و ترك ما كفت ۱۴۸۹ . ۵- ریشه اراده و تصمیم دور اندیشی ، و میوه آن پیروزی است . ۶- دور اندیشی سرمایه خیرات است ، و سستی و کاهلی ضایع کردن است . ۷- دور اندیشی پیشه ای است نیکو . ۸- دور اندیشی محکم ترین اندیشه هاست . ۹- دور اندیشی نگهداری تجربه است ( یعنی کسی دور اندیش است که از تجربه ها نتیجه و بهره کافی ببرد و همه را حفظ نماید . ۱۰- دور اندیشی به جولان در آوردن اندیشه است ( یعنی دور اندیش فکر خود را زیاد به گردش در می آورد تا به صواب نزدیکتر شود ) . ۱۱- دور اندیشی سخت استظهار است ( یعنی با احتیاط پشت خود را به وسیله افراد یا عمل قوی می کند ، بی گذار به آب نمی زند . ۱۲- رأی بسیار و دور اندیشی کم است . ( یعنی باید کوشید از رأی دور اندیش استفاده کرد نه از رأی هر کسی ) . ۱۳- دور اندیشی نگهداری آنچه تو به آن تکلیف شدی ( از قبیل نماز ، روزه ، حج ، جهاد ، امر بمعروف و نهی از منکر و سایر عبادات و تکالیف الهی از واجبات ص ۲۵۳ ۱۴- الطّمأنینه قبل الخبره خلاف الحزم ۱۵۱۴ . ۱۵- إنّما الحزم طاعه الله ، و معصیه النّفس ۳۸۶۰ . ۱۶- آفة الحزم فوت الأمر ۳۹۶۱ . ۱۷- إذا اقترن العزم بالحزم كملت السّعادة ۴۰۶۷ . ۱۸- ثمره الحزم السّلامه ۴۵۹۰ . ۱۹- خذ بالحزم ، و الزم العلم ، تحمد عواقبك ۵۰۴۵ . ۲۰- غايه الحزم الاستظهار ۶۳۶۲ . و ترك محرّمات ( و ترك آنچه را که کفایت شدی ، ) مانند تلاش برای حفظ و حراست از نفس و روزی که به عهده خداست و در دست مأمورین الهی می باشد و امثال آن ) . ۱۴- اطمینان و آرام گرفتن پیش از آگاهی بر خلاف دور اندیشی است . ( یعنی وقتی انسان پی ببرد در کمین است ، و یا بلائی متوجه اوست یا پیش از آنکه عاقبت کار در قیامت معلوم گردد خاطر جمع باشد ، و هیچ عکس العملی نشان ندهد و آرام گیرد ، چنین عملی ضدّ دوراندیشی است . ۱۵- جز این نیست که دور اندیشی فرمانبرداری خدا و نافرمانی کردن نفس است . ۱۶- آفت دور اندیشی فوت کار است . ( یعنی از دست رفتن آنست ) . ۱۷- هر گاه عزم و تصمیم با دور اندیشی توأم گردد نیکبختی کامل خواهد گردید . ۱۸- میوه دور اندیشی سلامتی ( از مفاصد دنیوی و اخروی ) است . ۱۹- دور اندیشی را فرا گرفته ، و ملازم علم باش و از آن جدا

مشو تا عاقبت های تو ستوده شود . ۲۰- عاقبت و غرض از دور اندیشی احتیاط و پشت قوی نمودن است . ص ۲۵۴ ۲۱- کمال الحزم استصلاح الأضداد ، و مداجاة الأعداء ۷۲۳۲ . ۲۲- من خالف الحزم هلك ۷۹۱۰ . ۲۳- من أخذ بالحزم استظهر ۷۹۱۳ . ۲۴- من أضع الحزم تهوّر ۷۹۱۴ . ۲۵- من قلّ حزمه ضعف عزمه ۷۹۸۱ . ۲۶- من لم يقدمه الحزم ، أخره العجز ۸۲۰۸ . ۲۷- من الحزم قوّة العزم ۹۲۶۳ . ۲۸- من الحزم التأهب والاستعداد ۹۳۷۰ . ۲۹- من الحزم حفظ التجربة ۹۳۹۱ . ۳۰- من الحزم صحّة العزم ۹۳۹۹ . ۲۱- کمال دور اندیشی به صلاح آوردن مخالفان و مدارا نمودن با دشمنان است . ۲۲- هر که مخالفت دور اندیشی کند هلاک گردد . ۲۳- هر که دور اندیشی را فرا گیرد قوی پشت گردد . ۲۴- هر که دور اندیشی را ضایع کند بی پروا در مهالک افتد . ۲۵- هر که دور اندیشی او کم باشد عزم و تصمیمش ناتوان و سست باشد . ۲۶- هر که دور اندیشی او را مقدم ندارد ، ناتوانی او را مؤخر دارد . ۲۷- از دور اندیشی است نیروی عزم ( و با سستی در کار دور اندیشی محقق نشود ) . ۲۸- از جمله دور اندیشی است تهیه گرفتن و آماده شدن ( برای سفر آخرت ) . ۲۹- از دور اندیشی است نگهداشتن آزمایش ( تا آن را در وقت خود به کار برد ) . ۳۰- از دور اندیشی است صحیح بودن عزم و تصمیم ( و سست نبودن آن ) . ص ۲۵۵ ۳۱- من الحزم الوقوف عند الشبهة ۹۴۰۳ . ۳۲- من کمال الحزم الاستعداد للنقلة ، و التأهب للرحلة ۹۴۱۱ .

## الحازم

۱- الحازم من لا يشغله النعمة عن العمل للعاقبة ۱۸۷۸ . ۲- الحازم من جاد بما في يده ، و لم يؤخر عمل يومه إلى غده ۱۹۲۱ . ۳- الحازم من لم يشغله غرور دنياه عن العمل لأخراه ۱۹۸۵ . ۴- الحازم من داری زمانه ۱۵۹۲ . ۵- الحازم من حنكته التجارب ، و هذبته التوائب ۲۰۲۸ . ۳۱- از دور اندیشی است توقف و ایستادن در نزد شبهه . ۳۲- از کمال دور اندیشی است آمادگی برای نقل و انتقال ( از دنیا به سوی آخرت ) و تهیه گرفتن برای کوچ نمودن . دور اندیش ۱- دور اندیش کسی است که نعمت او را از عمل برای عاقبت مشغول نسازد . ۲- دور اندیش کسی است که به آنچه در دست اوست بخشش کند ، و کار روز خود را به فردای خود پس نیندازد . ۳- دور اندیش کسی است که فریب دنیایش او را از عمل برای آخرت او مشغول نساخته است . ۴- دور اندیش کسی است که با زمان خود مدارا کند . ( یعنی با اهل زمان حسن سلوک داشته باشد ) . ۵- دور اندیش کسی است که تجربه ها کام او را مالیده یا محکم نموده و مصیبت ها او را پاکیزه کرده باشد . ص ۲۵۶ ۶- الحازم من شكر النعمة مقبله ، و صبر عنها ، و سلاها مولية مدبرة ۲۱۱۴ . ۷- الحازم من يؤخر العقوبة في سلطان الغضب ، و يعجل مكافأة الإحسان اغتناما لفرصة الإمكان ۲۱۷۹ . ۸- أحزمكم أزهكم ۲۸۳۳ . ۹- أحزم الناس من استهان بأمر دنياه ۳۰۹۲ . ۱۰- أحزم الناس من توهم العجز لفرط استظهاره ۳۲۷۴ . ۱۱- أحزم الناس من كان الصبر و النظر في العواقب شعاره و دثاره ۳۲۷۵ . ۱۲- أحزم الناس رأيا من أنجز وعده ، و لم يؤخر عمل يومه ۶- دور اندیش چنین کسی است : در وقتی که نعمت رو می آورد شکر کند ، و هنگامی که بر گردد و پشت گرداند شکیبائی به کار برده ، و فراموش نماید آن را خیالی بدل راه نده . ۷- دور اندیش کسی است که عقوبت را در وقت تسلط خشم عقب انداخته ، و در پاداش دادن نیکویی و احسان از جهت غنیمت شمردن فرصت توانائی شتاب می کند . ۸- دور اندیش ترین شما بی رغبت ترین شماست به دنیا . ۹- دور اندیش ترین مردم کسی است که امر دنیا را خوار شمارد . ۱۰- دور اندیش ترین مردم کسی است که با بسیاری یار و معین و پشتیبانان خود را ناتوان پندارد ، ( و عمده اعتمادش بر خدا باشد ) . ۱۱- دور اندیش ترین مردم کسی است که شکیبائی و اندیشه در عاقبت کارها شعار و دثار ( لباس زیرین و روئین ) او باشد . ۱۲- دور اندیش ترین مردم به حسب رأی و اندیشه کسی است که وعده ص ۲۵۷ لغده ۳۳۴۱ . ۱۳- إن الحازم من لا يغتر بالخدع ۳۴۲۳ . ۱۴- إن الحازم من شغل نفسه بجهاد نفسه ، فأصلحها ، و حبسها عن أهويتها و لذاتها فملكها ، و إن للعاقل بنفسه عن الدنيا و ما فيها و أهلها شغلا ۳۵۶۸ . ۱۵- إن الحازم من قيد نفسه بالمحاسبة ، و ملكها بالمغاضبة ( بالمغالبة ) ، و قتلها بالمجاهدة ۳۵۷۴ . ۱۶- الحازم يقظان ، الغافل و سنان ۱۰۰ . ۱۷-

الحازم من کفّ أذاه ۱۲۶۳. خویش را بجا آورده، و کار امروز خود را برای فردای خود تأخیر نیندازد (مثل این که بگوید بعدا بجا می‌آورم. نه نه، و به قول شاعر: خار در دیده فرصت بشکن کار امروز به فردا مفکن ۱۳- براستی که دور اندیش کسی است که به فریب‌ها فریب نخورد. ۱۴- براستی که دور اندیش کسی است که نفس خویش را به جهاد نفسش مشغول ساخته، پس آن را اصلاح نماید، و آن را از خواهشها و لذتهایش جلوگیری کند، پس مالک آن شود، و به درستی که برای عاقل به جای دنیا و آنچه در آنست و اهل آن به نفس خود اشتغالی است، که دیگر به غیر آن نپردازد. ۱۵- براستی که دور اندیش کسی است که نفس خود را به محاسبه در بند کشد. (یعنی لحظه‌ای خود را باز جوئی نماید کارهای نفس را کنترل کرده دقیقا حساب نماید عمل نیک و زشت آن را متذکر شده کارهای آن را بسنجد)، و مالک آن شود (به تسلط بر آن) یا بخشم آوردن آن، و آن را بکشد به جنگیدن با آن. ۱۶- دور اندیش بیدار بوده، بی‌خبر و غافل در پینگی و آغاز خواب خواهد بود. ۱۷- دور اندیش کسی است که آزار خود را باز دارد. ص ۲۵۸ ۱۸- الحازم من أطرح المؤمن، و الکلف ۱۳۹۲. ۱۹- الحازم من ترک الدنیا للآخره ۱۴۸۷. ۲۰- الحازم من تجبّب التبذیر، و عاف السرف ۱۵۰۶. ۲۱- إنّما الحازم من کان بنفسه کلّ شغله، و لدینه کلّ همّه، و لآخرته کلّ جدّه ۳۸۹۷. ۲۲- ربّ صغیر أحزم من کبیر ۵۳۴۸. ۲۳- سلاح الحازم الاستظهار ۵۵۶۳. ۱۸- دور اندیش کسی است که مؤنه و کلفت‌ها را بیندازد. (یعنی زندگانی و معاشرت‌ها را سهل و آسان گیرد و خود را به زحمت نیندازد). ۱۹- دور اندیش کسی است که دنیا را برای آخرت ترک نماید. (یعنی آنچه از دنیا باعث فراموشی آخرت می‌گردد آنها را واگذارد، و گرنه دنیائی که به وسیله آن آخرت تحصیل می‌گردد عین آخرت خواهد بود، باید انسان بدنبال آن رود و ترک آن صحیح نیست). ۲۰- دور اندیش کسی است که از ولخرجی و بیهوده خرج کردن دوری کند، و از زیاده روی کراهت داشته باشد. ۲۱- جز این نیست دور اندیش کسی است که تمام اشتغال او در باره نفسش، و تمام اندوه و یا همتش برای دین خویش، و همه کوشش و اجتهادش برای آخرت خود باشد. ۲۲- بسا کوچکی که دور اندیش‌تر از بزرگی است، چون عقل او بیشتر می‌باشد، چنانکه سعدی گوید: که بود کز حکیم روشن رأی بر نیاید درست تدبیری گاه باشد که کودکی نادان بغلط بر هدف زند تیری ۲۳- اسلحه دور اندیش احتیاط و پشت قوی کردن است. ص ۲۵۹ ۲۴- للحازم فی کلّ فعل فضل ۷۳۳۵. ۲۵- للحازم من عقله عن کلّ دتیّه زاجر ۷۳۵۰. ۲۶- لا یدهش عند البلاء الحازم ۱۰۶۹۶. ۲۷- لا یكون حازما من لا یجود بما فی یده، و لا یؤخر (و لا یدخر) عمل یومه إلی غده ۱۰۸۵۱. ۲۸- لا یستغنی الحازم أبدا عن رأی سدید راجح ۱۰۸۷۸.

## الْحَزَنُ عَلٰی مَا فَاتَ

۱- لا- تأس علی ما فات ۱۰۱۵۳. ۲۴- برای دور اندیشی در هر کاری فضلی است (زیرا کاری را بدون فکر انجام نخواهد داد حساب شده به عملی دست زند نه بیهوده و عبث). ۲۵- برای دور اندیش از جانب عقلش از هر صفت پست منع کننده‌ایست. ۲۶- دور اندیش در نزد بلاء مدهوش نمی‌شود (و عقل را از دست نداده در عاقبت آن اندیشه می‌نماید). ۲۷- دور اندیش نیست کسی که به آنچه در دست اوست بخشش نکرده و عمل روز خود را به فردای آن پس نیندازد (و در آن شتاب نکند که سبب زیان گردد). و یا عمل امروزش را برای فردایش (قیامت) ذخیره ننماید. ۲۸- دور اندیش هرگز از رأی درستی که راجح است (که در سنجش بچربد) بی‌نیاز نخواهد بود. اندوه بر آنچه فوت شده ۱- اندوهگین مشو بر آنچه فوت شده است. ص ۲۶۰

## الحساب

۱- الحساب قبل العقاب، الثواب بعد الحساب ۳۸۰.

## الحسب

۱- لا جمال كالحسب ۱۰۴۸۱ .

## الحسد

۱- الحسد أحد العذابين ۱۶۳۵ . ۲- الحسد الأم الرذيلتين ۱۶۵۰ . ۳- الحسد داء عیاء ، لا یزول إلّا بهلك الحاسد ، أو موت المحسود ۱۸۸۹ . ۴- الحسد يأكل الحسنات كما تأكل النار الحطب ۱۸۹۱ . حساب ۱- حساب پیش از عقاب ، و ثواب و پاداش بعد از حساب خواهد بود . شرافتمندی ۱- هیچ زیبایی مانند حسد نیست ( که آدمی به وسیله کسب فضائل به مرتبه بلند رسد ) . رشک ۱- حسد یکی از دو عذاب است . ۲- حسد پست‌ترین دو صفت پست است . ۳- رشک مرضی است خوب نشدنی برطرف نگردد مگر به هلاکت حسد برنده ، یا مردن آنکه بر او رشک برده شده است . ۴- حسد حسنات را می‌خورد ، چنانکه آتش هیزم را می‌خورد . ص ۲۶۱ ۵- الحسد عیب فاضح ، و شخ ( شجی ) فادح ، لا یشفی صاحبه إلّا بلوغ آماله فیمن یحسده ۲۲۰۵ . ۶- احذروا الحسد ، فإنّه یزری بالنفس ۲۵۸۵ . ۷- إیّاك و الحسد ، فإنّه شرّ شیئ ، و أقبح سخیّه ، و خلیقه إبلیس ۳۶۵۳ . ۸- الحسد یضنی ۲۹ . ۹- الحسد شرّ الأمراض ۳۳۲ . ۱۰- الحسد حبس الزّوج ۳۷۲ . ۱۱- الحسد رأس العیوب ۵۵۸ . ۱۲- الحسد ینکد العیش ۸۰۹ . ۱۳- الحسد ینضی ( یضنی ) الجسد ۹۴۳ . ۵- رشک عیبی است رسوا ، و بخیلی یا غصه است سنگین ، صاحب خود را شفا ندهد مگر رسیدن به آرزوهای خود در حق کسی که بر او حسد می‌برد . ۶- از حسد دوری نمائید ، زیرا که آن نفس را عیناک می‌سازد . ۷- بر تو باد به دوری از حسد زیرا که آن بدترین خصلت ، و زشت‌ترین خو ، و خوی شیطان است . ۸- حسد رنجور می‌سازد ( زیرا که رشکبر نمی‌تواند نعمت دیگران را ببیند لذا پیوسته رنجور است ) . ۹- حسد بدترین مرض هاست . ۱۰- حسد منع کردن جان است . ۱۱- رشک و حسد رأس عیب هاست . ۱۲- رشک زندگانی را دشوار می‌گرداند . ۱۳- رشک تن را لاغر می‌سازد . ص ۲۶۲ ۱۴- الحسد یذیب الجسد ۹۸۱ . ۱۵- الحسد ینشی الکمد ۱۰۳۸ . ۱۶- الحسد مقنصه ( منقصه ) إبلیس الکبری ۱۱۳۳ . ۱۷- الحسد مرض لا یؤسی ۱۳۷۸ . ۱۸- الحسد دأب السفل ، و أعداء الدّول ۱۴۷۲ . ۱۹- إذا أمطر التحاسد نبت التّفاسد ۴۱۳۱ . ۲۰- ثمرة الحسد شقاء الدّنيا و الآخرة ۴۶۳۲ . ۲۱- دع الحسد ، و الکذب ، و الحقد ، فإنّهن ثلاثه تشین الدّین ، و تهلك الرّجل ۵۱۳۷ . ۲۲- رأس الرذائل الحسد ۵۲۴۲ . ۱۴- رشک جسد را آب می‌کند ( چون حسود پیوسته در غم و اندوه بسر می‌برد ) . ۱۵- رشک تغییر رنگ و یا بیماری دل و یا اندوه بیار آورد . ۱۶- رشک صفت بزرگ نقص و یا دام بزرگ شیطان است . ۱۷- حسد مرض است که مداوا نخواهد شد و قطع شدنی نیست . ۱۸- حسد شیوه و دأب انسان پست و فرومایه ، و دشمنان دولتها و دارائی هاست . ۱۹- هرگاه ( باران ) حسد بر یکدیگر ببارد ، تباه شدن و فساد حال هر یک بروید ( حضرت حسد را چون باران فرض کرده و حاصل آن را فساد و تباهی ) . ۲۰- میوه حسد بدبختی دنیا و آخرت است . ۲۱- حسد ، و دروغ ، و کینه را واگذار ، زیرا آنها سه خصلتند که دین را عیناک کرده ، و مرد را هلاک می‌سازند . ۲۲- رأس صفات رذل حسد است . ص ۲۶۳ ۲۳- سبب الکمد الحسد ۵۵۲۱ . ۲۴- سلاح اللّوم الحسد ۵۵۵۴ . ۲۵- شرّ ما صحب المرء الحسد ۵۶۷۸ . ۲۶- طهّروا قلوبکم من الحسد ، فإنّه مکمد مضنی ۶۰۱۶ . ۲۷- كما أنّ الصّیدأ يأکل الحدید حتّی یفنیه ، كذلك الحسد یکمد الجسد حتّی یفنیه ۷۲۱۶ . ۲۸- لیس الحسد من خلق الأتقیاء ۷۴۵۴ . ۲۹- من صغر الهمة حسد الصّدیق علی النّعمة ۹۲۵۶ . ۳۰- ویح الحسد ما أعدله ، بدأ بصاحبه فقتله ۱۰۰۹۵ . ۲۳- سبب تغییر رنگ و بیماری دل حسد خواهد بود . ۲۴- سلاح دنائت و پستی حسد است . ۲۵- بدترین چیزی که با آدمی همراه گردد حسد خواهد بود . ۲۶- دل‌هایتان را از حسد پاک سازید زیرا که آن مکمد ( بیمار کننده دل یا سخت اندوهناک سازنده و یا تغییر دهنده رنگ و زائل کننده صفای آنست ) و بیمار کننده‌ای است که علاج ندارد . ۲۷- چنانکه زنگ آهن را می‌خورد تا آن را نابود سازد همچنین

رَشک بدن را متغیر سازد (و می‌برد صفای آن را) تا آن را فانی گرداند . ۲۸- حسد از اخلاق افراد با تقوا نیست . ۲۹- از کوچکی (و کوتاهی) همت است رشک بردن دوست بر نعمت (دوست خود) . ۳۰- وای بر حسد چه چیز آن را عادل ساخته که (در زیان رساندن) به صاحب خود ابتداء نموده پس او را می‌کشد . ص ۲۶۴ ۳۱- لا تحاسدوا فإنَّ الحسد يأكل الإيمان ، كما تأكل النَّار الحطب ، و لا تباغضوا فإنَّها الحالقة ۱۰۳۷۶ . ۳۲- لا داء كالحسد ۱۰۴۷۸ .

## الحسود

۱- الحسود ، و الحقود لا تدوم لهما مسرة ۱۵۸۶ . ۲- الحسود أبدا علیل ، و البخیل أبدا ذلیل ۱۷۶۴ . ۳- الحسود دائم السقم و إن كان صحيح الجسم ۱۹۶۳ . ۴- الحسود أبدا علیل ۷۸۲ . ۵- الحسود لا- یبرء ۸۸۴ . ۶- الحسود لا یسود ۱۰۱۷ . ۷- الحسود غضبان علی القدر ۱۲۷۰ . ۳۱- بر یکدیگر حسد مبرید ، زیرا که حسد ایمان را می‌خورد ، چنانکه آتش هیزم را می‌خورد ، و با یکدیگر دشمنی مکنید زیرا که آن شوم و برنده است . ۳۲- هیچ دردی مانند حسد نیست . ( زیرا به تن و روان زیان رساند ) . رشکبر ۱- رشکبر و کینه‌توز بر ایشان شادمانی دائم نیست . ۲- رشکبر پیوسته بیمار ، و بخیل همیشه خوار است . ۳- رشکبر پیوسته بیمار است گر چه تندرست باشد . ۴- رشکبر همیشه رنجور و بیمار است . ۵- رشکبر صحت نمی‌یابد ( یعنی از بیماری غم و اندوه مگر آنکه ریاضت کشد و آن را از خود بر طرف سازد ) . ۶- حسود آقا نخواهد گردید و مهتری نیابد . ۷- رشکبر بر تقدیر ( خدای بزرگ ) خشمناک است . ص ۲۶۵ ۸- الحسود کثیر الحسرات ، متضاعف السَّيِّئَات ۱۵۲۰ . ۹- عند تظاهر النعم یکثر الحساد ۶۲۱۳ . ۱۰- عجت لغفلة الحساد عن سلامة الأجساد ۶۲۶۲ . ۱۱- لیس لحسود خلّة ۷۴۸۴ . ۱۲- من کثر حسده ، طال کمدہ ۸۴۲۷ . ۱۳- ما أقلّ راحة الحسود ۹۴۷۹ . ۱۴- لا تكونوا لفضل الله علیکم حسادا ۱۰۲۳۳ . ۸- حسود حسرتها و ندامتهايش بسیار و گناهان او دو چندان خواهد بود . ( ممکن است دو چندان بودن گناه یا از جهت زشتی اصل حسد باشد ، و یا آنکه چون رشکبر دارای صفت بدی است یک گناهش از جهت رشک است ، و گناه دیگرش از ناحیه ارتکاب تبعات حسد باشد ) . ۹- در هنگام ظاهر شدن نعمت‌ها ( که از پی یکدیگر در آیند ) حسودان بسیار می‌شوند . ۱۰- عجب دارم از بی‌خبری و غفلت حسودان از سلامتی بدن‌ها ( چون که حسد بدن را بیمار می‌سازد ) . ۱۱- برای حسود دوستی نیست ( زیرا با صفت حسدش دوستی را از میان بر می‌دارد ) . ۱۲- هر که حسدش بسیار باشد ، اندوه سخت او و یا بیماری جسم و روح او طولانی خواهد بود . ۱۳- چه اندازه کم است راحتی و آسایش حسود ( زیرا همیشه از نعمتهای دیگران رنج می‌برد ) و یا چه کم کرده راحتی حسود را ۱۴- ( تتمه کلامی است از خطبه قاصعه ۲۳۴ نهج البلاغه ) مباشید برای فضل خدا بر خود حسد برندگان . ص ۲۶۶ ۱۵- لا راحة لحسود ۱۰۴۳۵ . ۱۶- لا یوجد الحسود مسرورا ۱۰۵۶۲ . ۱۷- لا- یكون المؤمن حسودا ۱۰۵۶۵ . ۱۸- لا- عیش أنکد من عیش الحسود و الحقود ۱۰۷۴۷ . ۱۹- لا یرضی الحسود عمّن یحسده إلّا بالموت ، أو بزوال النعمة ۱۰۸۱۲ . ۲۰- یشفیک من حاسدک أنّه یغتاظ عند سرورک ۱۱۰۳۰ . ۲۱- الحسود لا- خلّة له ۸۸۶ . ۲۲- الحسود لا- شفاء له ۱۰۰۵ . ۲۳- الحاسد یری أنّ زوال النعمة عمّن یحسده نعمة علیه ۱۸۳۲ . ۱۵- آسایشی برای حسود نیست . ۱۶- حسود شادمان یافت نمی‌شود ( بلکه پیوسته اندوهگین است ) . ۱۷- مؤمن حسود نمی‌باشد . ۱۸- زندگانی تیره‌تر و سخت‌تر از زندگانی حسود و کینه‌ور نیست . ۱۹- حسود از کسی که بر او حسد می‌برد خوشنود نخواهد گردید مگر به مرگ طرف یا به زوال نعمت ( از او ) . ۲۰- تو را ( در ناراحتی و کدورتی که از حسد برنده داری ) از حسد برنده‌ات شفا خواهد داد این که او در وقت خوشحال و شادمانیت خشمناک خواهد شد . ۲۱- رشکبر برای او دوستی نیست ( چون نمی‌تواند نعمت را در او ببیند ) . ۲۲- رشکبر برای او شفائی نیست . ۲۳- رشک برنده چنین می‌بیند که زائل شدن نعمت از کسی که بر او رشک می‌برد نعمتی است بر او . ص ۲۶۷ ۲۴- العجب لغفلة الحساد عن سلامة الأجساد ۱۸۰۳ . ۲۵- الحاسد یظهر وده فی أقواله ، و یخفی بغضه فی أفعاله ، فله اسم الصديق ، و صفة العدو ۲۱۰۵ . ۲۶- الحاسد یفرح بالشّور ، و یغتم بالشّور ۱۴۷۴ . ۲۷- الحاسد لا



یشفیه إلّا زوال النّعمه ۱۴۷۸ .

## المحسود

۱- کلّ ذی رتبه سئیه محسود ۶۸۶۲ . الحسام و الجواد ۱- قد یکبو الجواد ۶۴۱۱ . ۲۴- جای شگفت است از غافل بودن حسودان از سلامتی بدن‌ها . ۲۵- رشکبر دوستی خود را در گفتارهای خود آشکار ساخته ، و دشمنیش را در کردارهای خویش پنهان می‌دارد ، پس برای اوست نام دوست ، و صفت دشمن . ۲۶- حسد برنده بیدیه‌ای ( دیگران ) خوشحال بوده ، و بمسرت و شادی ( آنان ) غمناک گردد . ۲۷- رشکبر او را شفا نخواهد داد مگر زوال نعمت از دیگری ( پس باید خود را مداوا کند یعنی حسد را ترک کند و گرنه دائم علیل و بیمار خواهد بود چون نعمت‌ها همیشگی است ) . رشک برده شده ۱- هر صاحب رتبه بلندی حسد برده شده است . تیز هوش ۱- گاهی اسب نیکو ( و انسان تیز هوش و تند رو ) برو می‌افتد و عقب می‌ماند . ص ۲۶۸-۲ قد ینبو الحسام ۶۶۵۰ .

## الحسانات

۱- اکتساب الحسانات من أفضل المكاسب ۱۵۷۲ . ۲- لكلّ حسنه ثواب ۷۲۶۸ . ۳- فی كلّ حسنه مثوبه ۶۴۶۳ . ۴- كلّ حسنه لا یراد بها وجه الله تعالی فعلیها قبح الریاء و ثمرتها قبح الجزاء ۶۹۱۹ .

## الإحسان و الصنیعه

### قسمت اول

۱- الأخذ علی العدو بالفضل أحد الظفرین ۱۶۷۶ . ۲- إتباع الإحسان بالإحسان من کمال الجود ۲۰۲۰ . ۲- گاهی شمشیر کند می‌گردد ( ضرب المثلی است برای عالم و یا عاقل و یا تیز هوشی که گاهی به غلط می‌رود ) . نیکی‌ها ۱- تحصیل نیکوئی‌ها ، از برترین کسب‌هاست . ۲- برای هر کار نیکی پاداش نیکی است . ۳- در هر حسنه و کار خوبی ثواب و پاداشی است . ۴- هر حسنه‌ای که به آن راه خدای تعالی اراده نشود پس بر آنست زشتی ریاء و میوه آنست زشتی پاداش . احسان ۱- بر دشمن احسان نمودن ( و جلو او را با احسان گرفتن ) یکی از دو پیروزی است ( زیرا با این عمل دشمن تسخیر می‌شود ) . ۲- احسان نمودن بعد از احسان از تمامی بخشش است . ص ۲۶۹-۳ الإحسان غریزه الأخیار ، و الإساءه غریزه الأشرار ۲۰۲۹ . ۴- الکرامه تفسد من اللئیم بقدر ما تصلح من الکرم ۲۰۸۰ . ۵- الصنیعه إذا لم تربّ أخلقت ، کالثوب البالی و الأبنیه المتداعیه ۲۱۸۹ . ۶- أحسن تسترقّ ۲۲۲۷ . ۷- أفضل تقدّم ۲۲۳۰ . ۸- أحسن تشکر ۲۲۳۵ . ۹- انس رفدک ، اذکر وعدک ۲۲۴۹ . ۱۰- أعط تستطع ( تصطنع ) ۲۲۵۱ . ۳- نیکی کردن خصلت نیکوکاران و بدی خوی مردمان بد است . ۴- بخشندگی و احسان اندازه که از کریم صالح می‌باشد ، بهمان مقدار از پست مرتبه فاسد می‌گردد ، و یا گفته شود فاسد می‌کند از لئیم بقدر آنچه از کریم صالح می‌گرداند . ۵- هر گاه احسان تربیت نشود کهنه گردد مانند لباس کهنه و بناهای درهم شکسته شده ( مرحوم خوانساری گوید یعنی در عقب احسان احسان دیگری نکنند و آن را تازه نمایند کهنه شود ) . ۶- احسان نما تا بنده بسازی . ۷- احسان کن تا مقدّم شوی . ۸- احسان نما تا مورد شکر واقع شوی . ۹- عطا و بخشش خود را فراموش کن وعده خویش را یاد آور . ۱۰- بخشش نما توانا گردی ، یا بخشش کن تا ملکه تو گردد ، یا آنکه خداوند تو را برای قرب و منزلت فرا گیرد . ص ۲۷۰-۱۱ اسمح تسد ۲۲۵۵ . ۱۲- انعم تحمد ۲۲۵۷ . ۱۳- ابدل معروفک ، و کفّ اذاک ۲۲۶۶ . ۱۴- أحسن یحسن إليك ۲۲۷۰ . ۱۵- أحسن إلى المسیء تملکه ۲۲۷۳ . ۱۶- أفضل علی



النَّاسَ يَعْظُمُ قَدْرُكَ ۲۲۸۰ . ۱۷- أَحْسَنُ إِلَى مَنْ شِئْتَ وَ كُنْ ( تَكُنْ ) أَمِيرَهُ ۲۳۱۱ . ۱۸- أَنْعَمُ تَشْكُرُ ، وَ ارْهَبُ تَحْذَرُ ، وَ لَا تَمَازِحْ فَتَحْقِرَ ۲۳۴۸ . ۱۹- اغْتَنِمْ صَنَائِعَ الْإِحْسَانِ ، وَ ارْعَ ذِمَمَ الْإِخْوَانِ ۲۳۵۵ . ۲۰- اَبْدَأْ بِالْعَطِيَّةِ مِنْ لَمْ يَسْئَلْكَ ، وَ ابْذُلْ مَعْرُوفَكَ لِمَنْ طَلَبَهُ ، وَ إِيَّاكَ أَنْ تَرُدَّ السَّائِلَ ۲۳۷۹ . ۱۱- بَخْشِشْ كُنْ تَا آفَا شَوِي . ۱۲- احسان نما تا ستایش کرده شوی . ۱۳- احسان خود را مبذول دار ، وَ آزار خویشتن را نگهداری کن . ۱۴- نیکوئی نما تا به تو احسان شود . ۱۵- به گنهکار احسان کن تا او را مالک شوی . ۱۶- بر مردم احسان نما تا قدر و مرتبه تو بزرگ شود . ۱۷- به هر که خواهی احسان نما ، فرمانفرمای او شو . ۱۸- به مردم انعام و احسان نما تا تو را سپاس کنند ، وَ از خدا بترس تا مردم از تو بترسند ، وَ شوخی و مزاح مکن پس کوچک و حقیر به حساب آئی . ۱۹- غنیمت شمار احسانهای انجام شده را ، وَ عهده‌های برادران را مراعات کن . ۲۰- به بخشش کسی که از تو سؤال نکرده ابتداء کن ، وَ احسان خود را برای ص ۲۷۱ ۲۱- ابذل مالک فی الحقوق ، وَ واس به الصّدیق ، فَإِنَّ السَّيِّئَةَ بِالْحَرِّ أَخْلَقَ ۲۳۸۴ . ۲۲- أَحْسَنُ إِلَى مَنْ تَمْلِكُ رَقَّهُ ، يَحْسَنُ إِلَيْكَ مَنْ تَمْلِكُ رَقَّكَ ۲۴۵۴ . ۲۳- أَفْضَلُ الْإِيمَانِ الْإِحْسَانُ ۲۸۷۰ . ۲۴- أَحْسَنُ الصَّنَائِعِ مَا وَافَقَ الشَّرَائِعَ ۲۹۴۶ . ۲۵- أَفْضَلُ الْبِرِّ مَا أُصِيبَ بِهِ الْأَبْرَارُ ۲۹۵۴ . ۲۶- أَفْضَلُ الْبِرِّ مَا أُصِيبَ بِهِ أَهْلُهُ ۲۹۵۷ . ۲۷- أَفْضَلُ مِنَ الصَّنِيعَةِ مَزِيَّةُ الصَّنِيعَةِ ۲۹۷۵ . ۲۸- أَوْفَرُ الْبِرِّ صَلَةُ الرَّحِمِ ۲۹۸۴ . کسی که آن را طلب نموده بذل نما ، وَ دوری کن از این که سائلی را رد کنی . ۲۱- مال خود را در حقها ( مانند زکات و خمس و انفاق بر اهل و عیال و غیر آن ) بذل نما ، وَ مواسات کن در آن با دوست ، زیرا بخشش به آزاده سزاوارتر است . ۲۲- به سوی کسی که بندگی او را مالک می‌شوی احسان نما ، تا این که احسان کند به تو کسی که بندگی تو را مالک شده . ( یعنی مالک الملوک ) . ۲۳- افزون‌ترین ایمان ، احسان است . ۲۴- بهترین احسانها آنست که موافق شریعت‌ها باشد . ( یعنی نه اسراف کند وَ نه خود را محتاج گذارد ، وَ نه از راه حرام بدست آورده وَ در راه حرام مصرف نماید بلکه عمل خود را با دین وفق دهد که آن بهترین احسان است ) . ۲۵- افزون‌ترین نیکوئی و احسان آنست که نیکوکاران به آن رسند . ۲۶- افزون‌ترین نیکوئی آنست که به اهل آن رسیده شود . ۲۷- افزون‌تر از احسان مزیت و شرفی است که از احسان عائد بشر می‌گردد . ۲۸- وَ افرترین نیکوئی پیوند با خویش است . ص ۲۷۲ ۲۹- أَجْمَلُ أَعْمَالِ ذَوِي الْقُدْرَةِ الْإِنْعَامُ ۳۰۰۲ . ۳۰- أَفْضَلُ الْكُنُوزِ حَرٌّ يَدَّخِرُ ۳۰۱۲ . ۳۱- أَحْسَنُ الْإِحْسَانِ مَوَاسَاةُ الْإِخْوَانِ ۳۰۲۳ . ۳۲- أَفْضَلُ الْعَطَاءِ تَرْكُ الْمَنْ ۳۰۲۸ . ۳۳- أَشْرَفُ الصَّنَائِعِ اصْطِنَاعُ الْكِرَامِ ۳۰۴۵ . ۳۴- أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَتْوَالِ أَغْنَاهُمْ عَنِ السُّؤَالِ ۳۰۶۲ . ۳۵- أَفْضَلُ الْأَتْوَالِ مَا وَصَلَ قَبْلَ السُّؤَالِ ۳۰۶۳ . ۳۶- أَحْلَى الْأَتْوَالِ بَذْلُ بَغِيرِ سؤَالِ ۳۱۴۲ . ۳۷- أَفْضَلُ الْعَطِيَّةِ مَا كَانَ قَبْلَ مَذَلَّةِ السُّؤَالِ ۳۱۴۳ . ۲۹- زیباترین کردارهای صاحبان قدرت نعمت بخشیدن است . ۳۰- افزون‌ترین گنجها آزاد مردی است که ذخیره شود ( به این معنی که به او احسان گردد تا برای روز تنگی مدد کار انسان باشد ) . ۳۱- بهترین احسان برابر دانستن برادران است . ۳۲- افزون‌ترین بخشش مَتَّ نگذاشتن است . ۳۳- برترین احسانها احسان کریمان و افراد بلند مرتبه است ، ( چون با روی باز ، وَ بدون منت خواهد بود ، وَ ممکن است مقصود احسان نسبت به کریمان باشد که اگر کریم نیازمند شود بهترین احسان رفع نیازمندیهای اوست ، چون عقیف است به کسی رو نمی‌زند ) . ۳۴- سزاوارترین مردم به بخشش ( که نسبت به او بذل احسان شود ) بی‌نیازترین آنهاست از سؤال . ۳۵- افزون‌ترین بخشش آنست که پیش از خواستن و اصل شود . ۳۶- شیرین‌ترین عطا بخششی است که بدون سؤال باشد . ۳۷- افزون‌ترین بخشش آنست که پیش از خواری سؤال باشد ، ( زیرا در ص ۲۷۳ ۳۸- أَفْضَلُ النَّاسِ سَالِفَةُ عِنْدَكَ ، مِنْ أَسْلَفِكَ حَسَنُ التَّأْمِيلِ لَكَ ۳۱۷۳ . ۳۹- أَوْلَى النَّاسِ بِالْإِصْطِنَاعِ ، مَنْ إِذَا مَطَّلَ صَبَرَ ، وَ إِذَا مَنَعَ عَذَرَ ، وَ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ ۳۳۴۷ . ۴۰- أَحَقُّ النَّاسِ بِالْإِحْسَانِ مَنْ أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْهِ ، وَ بَسَطَ بِالْقُدْرَةِ يَدِيَهُ ۳۳۶۹ . ۴۱- أَوْلَى النَّاسِ بِالْإِنْعَامِ مَنْ كَثُرَتْ نِعَمُ اللَّهِ عَلَيْهِ ۳۳۷۰ . ۴۲- إِنَّ أَسْرَعَ الْخَيْرِ ثَوَابُ الْبِرِّ ۳۳۸۳ . ۴۳- إِنَّ إِعْطَاءَ هَذَا الْمَالِ قَنِيَةً ، وَ إِنَّ إِمْسَاكَهُ فِتْنَةٌ ۳۳۹۱ . طلب یک نوع ذلت هست ، پس نباید گذاشت که یک فرد مسلمان تن به ذلت دهد قبل از طلب باید حاجت او را روا کرد ) . ۳۸- افزون‌ترین مردم در نزد تو از نظر تقدّم ( و جلو انداختن در احسان و کار گشائی ) کسی است که در نیکوئی میل و امید نسبت به تو پیشی گرفته باشد . ۳۹- سزاوارترین مردم به احسان ( که نسبت به او انجام گیرد ) ،

کسی است که هر گاه وعده به او تأخیر افتد صبر کند ، و زمانی که چیزی به او داده نشود معذور دارد و بگذرد ، و چون به او احسانی شود سپاس گذارد . ۴۰- سزاوارترین مردم به این که احسان کند ، کسی است که خداوند نسبت به او احسان نموده ، و دستهای او را بتوانائی گشوده باشد . ( یعنی او را توسعه در مال داده است ، و یا دارای جاه و اعتباریست که به آسانی چاره سازی نماید ) . ۴۱- سزاوارترین مردم به نعمت بخشیدن کسی است که نعمتهای خداوند بر او بسیار باشد . ۴۲- براستی که شتابان‌ترین نیکوئی از نظر ثواب و پاداش احسان است . ۴۳- براستی که بخشیدن این مال و ثروت دنیا ذخیره است ، و نگهداشتن آن در معرض فتنه می‌باشد . ص ۲۷۴ ۴۴- إِنَّ إِتْفَاقَ هَذَا الْمَالِ فِي طَاعَةِ اللَّهِ أَعْظَمُ نِعْمَةً ، وَ إِنَّ إِتْفَاقَهُ فِي مَعْاصِيهِ أَكْثَرُ مِنْ بَذْلِ التَّحِيَّةِ مِنْ مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ ۳۴۰۴ . ۴۶- إِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ يَحِبُّ كُلَّ سَمِيعٍ الْيَدِينَ ، حَرِيصٍ الدِّينِ ۳۴۳۶ . ۴۷- إِنَّ قَدْرَ السَّوْأْلِ أَكْثَرُ مِنْ قِيَمَةِ النَّوَالِ ، فَلَا تَسْتَكْثِرُوا مَا أُعْطِيتُمُوهُ ، فَإِنَّهُ لَنْ يُوَازِيَ قَدْرَ السَّوْأْلِ ۳۴۹۶ . ۴۸- إِنَّ الْيَسِيرَ مِنَ اللَّهِ سَبْحَانَهُ لِأَكْرَمَ مِنَ الْكَثِيرِ مِنْ خَلْقِهِ ۳۴۹۷ . ۴۹- إِنَّ مَكْرَمَةَ صَنْعَتِهَا إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، إِنَّمَا أَكْرَمْتُ بِهَا نَفْسَكَ ، وَ زَيَّنْتُ بِهَا عَرْضَكَ ، فَلَا تَطْلُبْ مِنْ غَيْرِكَ شُكْرَ مَا صَنَعْتَ إِلَى نَفْسِكَ ۳۵۴۲ . ۵۰- إِنَّ إِحْسَانَكَ إِلَى مَنْ كَادَكَ مِنَ الْأَضْدَادِ وَ الْحَسَادِ لِأَغِيظَ عَلَيْهِمْ مِنْ ۴۴- براستی که اتفاق این مال در معرض طاعت خدا بزرگترین نعمت ، و انفاقش در نافرمانیهای او بزرگترین محنت خواهد بود . ۴۵- براستی که عطا و بخشش یا سلام از نیکوئیهای خصلت‌هاست . ۴۶- براستی که خدای سبحان هر دستهای دهنده محکم دین را دوست دارد . ۴۷- براستی که قدر سؤال و ارزش آبرو از قیمت عطا و بخشش بیشتر است ، پس آنچه را که به سائل می‌دهید بسیار شمارید ، زیرا که آن هرگز با قدر سؤال و خفت و ذلت آن برابری نمی‌کند . ۴۸- براستی که اندک و کم از خدای سبحان هر آینه از بسیار خلقتش گرامی‌تر است . ۴۹- براستی احسانیکه به فردی از مردم می‌نمائی جز این نیست که نفس خود را به آن گرامی داشتی ، و عرض و آبروی خود را بوسیله آن زینت داده‌ای ، پس از غیر خود تشکر از آنچه نسبت به نفست انجام داده‌ای طلب منما . ۵۰- براستی احسان تو نسبت به کسی از دشمنان و رشکبران با تو مکر کنند ص ۲۷۵ مواقعِ إِسَائَتِكَ مِنْهُمْ وَ هُوَ دَاعٍ إِلَى صَلَاحِهِمْ ۳۶۳۷ . ۵۱- إِنَّ كَرَامَتَكَ لَا تَنْتَعِ لَجَمِيعِ الْخَلْقِ ، فَتَوَخَّ بِهَا أَفْضَلَ الْخَلْقِ ۳۶۴۰ . ۵۲- لَيْسَ مِنْ عَادَةِ الْكِرَامِ تَأْخِيرُ الْإِنْعَامِ ۷۴۸۹ . ۵۳- الْمَعْرُوفُ سِيَادَةُ ۳۲ . ۵۴- الْمَعْرُوفُ حَسَبُ ۸۰ .

## قسمت دوم

۵۵- الإحسان محبة ۱۰۹ . ۵۶- المعروف قروض ۱۳۳ . ۵۷- الإحسان غنم ۱۵۶ . بر آنها خشم آورنده‌تر است بر آنها از مواقع بدی کردن تو به آنها ، و چنین کاری آنها را به صلاحشان خواننده‌تر است . ( یعنی چنین کاری سبب ترک دشمنی و حسد خواهد گردید ) . ۵۱- براستی که اکرام تو گنجایش همه مردم را ندارد ، پس با آن مزیت دارترین خلق را طلب نما . ۵۲- از عادت مردم گرامی و بلند مرتبه نمی‌باشد پس انداختن احسان ( بلکه انعام احسان آنان فوی است ) . ۵۳- احسان سروری است . ۵۴- کار پسندیده سرمایه شرف و افتخار است . ۵۵- احسان سبب دوستی خواهد بود . ۵۶- احسان و خدمت به مردم قرضهائی است که به یکدیگر می‌دهند ( بنا بر این انسان باید در فکر تلافی آن بر آید ) . ۵۷- ( به مردم ) نیکی کردن غنیمت و نفع است . ص ۲۷۶ ۵۸- المعروف فضل ، الكرم نبل ۱۹۵ . ۵۹- المعروف كنز ۲۲۰ . ۶۰- الإنسان عبد الإحسان ۲۶۳ . ۶۱- المعروف زكاة التعم ۴۷۰ . ۶۲- المعروف أفضل المغانم ۵۲۱ . ۶۳- الإحسان رأس الفضل ۷۴۴ . ۶۴- الإحسان يستعبد ( يسترق ) الإنسان ۷۸۳ . ۶۵- المعروف أشرف سيادة ۸۵۷ . ۶۶- الإساءة يمحاهها الإحسان ۸۶۶ . ۶۷- الفضل مع الإحسان ۸۹۲ . ۶۸- الإفضال أفضل الكرم ۹۷۲ . ۵۸- احسان سبب زیادتی و برتری ، و کرم دلیل نجابت و هوشیاری است . ۵۹- نیکی به مردم گنجی است ( زیرا در وقت حاجت به کار آید ) . ۶۰- آدمی بنده احسان است ( از هر که احسان بیند بنده‌اش گردد ) . ۶۱- احسان به مردم زکات نعمت‌هاست ( چنانکه زکات مال فوائد بسیاری را نسبت به مال در بر دارد همچنین احسان به مردم نسبت به نعمتها آن نتایج را دارد ) . ۶۲- احسان به مردم برترین

غنیمت‌هاست . ۶۳- احسان رأس برتری است . ۶۴- احسان آدمی را برده و بنده می‌کند . ۶۵- احسان و یا نیکوئی برترین بزرگی است . ۶۶- بدی را احسان محو و نابود خواهد کرد . ۶۷- برتری و فزونی مرتبه با احسان و نیکوئی به مردم است . ۶۸- به مردم احسان نمودن برترین بزرگی و کرم است . ص ۲۷۷ ۶۹- المعروف ذخیره الأبد ۹۸۰ . ۷۰- الإحسان ذخر ، و الکریم من حازه ( جازه ) ۱۱۳۵ . ۷۱- الناس أبناء ما يحسنون ۱۱۷۷ . ۷۲- اصطناع العاقل ( الکریم ) أحسن فضيلة ۱۲۳۲ . ۷۳- اصطناع اللئيم أقبح رذيلة ۱۲۳۳ . ۷۴- الجزاء على الإحسان بالإساءة كفران ۱۲۳۷ . ۷۵- المعروف أنمي زرع و أفضل كثر ۱۳۲۹ . ۷۶- الإحسان إلى المسیء أحسن الفضل ۱۳۴۴ . ۷۷- المعروف يكذّره تکرار المَنّ به ۱۳۹۷ . ۶۹- احسان بمردم ذخیره پاداش همیشگی است . ۷۰- احسان کردن ذخیره و کریم و بزرگوار کسی است که آن را نگهداری کند . ۷۱- مردم پسران آنچه از عمل و کار خوب انجام می‌دهند می‌باشند ( گویا عمل ، پدر و یا مادر انسان خواهد گردید ، اگر عمل خوب باشد فرزند خوبی خواهد شد . و اگر بد باشد فرزند بدی است ، و یا مردم فرزندان احسانند ، نظیر روایت «الإنسان عبید الإحسان» ) . ۷۲- احسان کردن خردمند یا کریم ( که می‌داند بچه کسی احسان کند و چه نحو انجام دهد ) نیکوترین فضیلت است . ۷۳- احسان کردن بخیل یا بد کردار زشت‌ترین پستی مرتبه و رذیله است . ۷۴- پاداش دادن احسان را ببدي كفران ( نعمت یا به منزله کفر به خدای بزرگ ) است . ۷۵- احسان به مردم نمو کننده‌ترین کشت و افزون‌ترین گنج است . ۷۶- احسان کردن به گنهکار و عفو از او نیکوترین فضیلت است . ۷۷- احسان نمودن را منت مکرر ناصاف می‌گرداند . ص ۲۷۸ ۷۸- اصطناع الأكرام أفضل ذخر و أكرم اصطناع ۱۴۹۸ . ۷۹- الإحسان إلى المسیء يستصلح العدو ۱۵۱۷ . ۸۰- المعروف كثر فانظر عند من تودعه ۱۵۳۹ . ۸۱- الاصطناع ذخر فارتد عند من تضعه ۱۵۴۰ . ۸۲- إن تفضّلت خدمت ۳۷۵۴ . ۸۳- إنَّكَ إن أحسنت فنفسك تكرم و إليها تحسن ۳۸۰۸ . ۸۴- إنَّكم إلى اصطناع الرجال أحوج منكم إلى جمع الأموال ۳۸۴۰ . ۸۵- آفة العطاء المطل ۳۹۴۱ . ۷۸- به نیکان احسان نمودن بهترین ذخیره و نیکوترین احسان است . ۷۹- به گنهکار و کسی که به انسان بد کرده احسان کردن دشمن را به صلاح می‌آورد ، ( و سبب می‌شود که دیگر دشمنی نکند ) . ۸۰- احسان گنج است ، پس نگاه کن در نزد چه کسی آن را به امانت می‌گذاری . ۸۱- احسان ذخیره‌ایست ، پس جویا باش در نزد که آن را می‌نهی . ( یعنی متوجه باش که در نزد اهلش بگذاری احسان به غیر اهل نکنی ) . ۸۲- اگر بخشش کنی مخدوم مردم گردی . ( یعنی مردم خادم تو گردند ) . ۸۳- برآستی که تو اگر احسان و نیکی نمائی نفس خود را گرامی داشتی و به سوی آن نیکوئی نمودی . ۸۴- برآستی که شما به نیکو پروریدن و احسان به مردان را محتاج ترید تا جمع کردن اموال . ۸۵- آفت بخشش پس انداختن است ( یعنی آدمی داشته باشد و ندهد و قول بعدی دهد ) . ص ۲۷۹ ۸۶- إذا صنعت معروفًا فاستره ۳۹۸۱ . ۸۷- إذا صنع إليك معروف فأنشره ۳۹۸۲ . ۸۸- إذا أعطيت فأوجز ۳۹۸۶ . ۸۹- إذا صنع إليك معروف فاذكر ۴۰۰۰ . ۹۰- إذا صنعت معروفًا فأنسه ۴۰۰۱ . ۹۱- إذا أحسنت على اللئيم و ترك يا حسانك إليه ۴۰۸۹ . ۹۲- أنا مخير في الإحسان إلى من لم أحسن إليه ، و مرتين بإتمام الإحسان إلى من أحسنت إليه ، لأني إذا أتممته فقد حفظته ، و إذا قطعتة فقد أضعته ، و إذا أضعته فلم فعلته ۳۷۶۶ . ۸۶- هر گاه نیکی انجام دادی آن را بپوشان ( تا بریاء آمیخته نشود ) . ۸۷- هر گاه به سوی تو احسانی شد آن را انتشار ده ( که چنین کاری تشکر از نیکو کار خواهد بود ، و باعث تشویق او خواهد گردید ) . ۸۸- هر گاه می‌دهی زود بده ، و در آن عجله نما ( که طرف در زحمت انتظار و شرمندگی بیشتر دچار نگردد ) . ۸۹- چون به سوی تو احسانی شد یاد آوری نما . ۹۰- هر گاه به کسی احسانی نمودی آن را فراموش کن . ( یعنی هیچگاه برخ طرف مکش گویا فراموشش نمودی ) . ۹۱- هر گاه بر لئیم ( بخیل یا ناکس ) احسان نمائی به جای احسانت نسبت به او به تو مکروهی رساند . ۹۲- ( از آن حضرت نقل است که فرموده : ) من در احسان به کسی که به آن احسان نکرده‌ام مخیر بوده و با تمام احسان نسبت به کسی که به او احسان نمودم در گرو می‌باشم ، زیرا هر گاه تمام احسان نمایم آن را در حقیقت نگهداری نمودم ، و چون قطع احسان کنم در حقیقت آن را ضایع کردم ، و هر گاه آن را ضایع کنم پس ص ۲۸۰ ۹۳- إذا عجز عن الصّ عفاء نيلك فلتسعههم رحمتك ۴۱۲۱ . ۹۴- إذا وجدت من أهل الفأفة من يحمل لك زادك إلى

یوم القیمه، فیوفیک به غذا حیث تحتاج إلیه فاغتمه، و حملہ إیاءه و أكثر من تزویده، و أنت قادر علیہ، فلعلک أن تطلبه فلا تجده ۴۱۵۵. ۹۵- بالإحسان يستعبد الإنسان ۴۱۸۸. ۹۶- بفعل المعروف يستدام الشکر ۴۲۱۴. ۹۷- بالإحسان تملک القلوب ۴۲۹۸. چرا چنین کاری کردم (یعنی انسان یا احسان نکند و یا اگر می‌کند تمام نماید، و اگر بنا دارد قطع کند از اول نکند، زیرا خوبی‌ها هم خشتی خواهد گردید و چنانست که از اول احسانی نکرده است). ۹۳- هرگاه از ناتوانها بخشش و دهش تو فرو ماند (یعنی از جهت ندرائی قدرت بخشش نداری) پس باید ملاطف و مهربانی تو آنها را فرا گیرد. ۹۴- هرگاه از اهل حاجت کسی را یافتی که توشه تو را تا روز قیامت حمل کند و در فردای قیامت در وقتی که به آن محتاجی آن را به تو باز پس دهد، آن را غنیمت دار، و آن را بر او بار نما، و توشه دادن او را زیاد کن و حال آنکه بر چنین عملی قادری، پس بسا باشد که چنین شخصی را طلب کنی و او را نیابی. ۹۵- به سبب احسان آدمی بنده می‌شود. ۹۶- به سبب احسان نمودن شکر ادامه خواهد داشت. (یعنی اگر کسی انتظار سپاسگزاری را دارد باید احسان کند، و گرنه گاهی خدمت کند و سپس ببرد تشکر هم بریده خواهد شد، و احتمال می‌رود مراد این باشد که شکر خدا با انجام کارهای خوب است). ۹۷- به سبب احسان دلها بنده خواهند شد. ص ۲۸۱. ۹۸- بالإحسان تملک الأحرار ۴۳۳۰. ۹۹- بالإحسان و تغد الذنوب بالغفران يعظم المجد ۴۳۳۶. ۱۰۰- بالإحسان تسترق الرقاب ۴۳۵۳. ۱۰۱- بذل العطاء زکاة النعماء ۴۴۳۸. ۱۰۲- بذل الید بالعطیة أجمل منقبه، و أفضل سجنه ۴۴۴۵. ۱۰۳- بسط الید بالعطاء یجزل الأجر، و یضاعف الجزاء ۴۴۵۶. ۱۰۴- تعجیل المعروف ملاک المعروف ۴۴۶۹. ۱۰۵- تضییع المعروف وضعه فی غیر عروف ۴۴۷۰. ۹۸- به وسیله احسان آزادگان بنده می‌شوند. ۹۹- به واسطه احسان و پوشیدن گناهان به عفو و بخشش مجد و بزرگی عظمت پیدا می‌کند. ۱۰۰- به وسیله احسان گردن‌ها بنده می‌شوند. (یعنی کسانی که به آنها احسان شده در فرمان احسان کننده در آیند گویا بنده زر خرید آنانند. ۱۰۱- دادن عطا زکات نعمت است. (یعنی با بخشش نعمت زیاد و پاکیزه خواهد شد). ۱۰۲- بذل ید و یا بکار انداختن آن به بخشش زیباترین منقبت و افزون‌ترین خصلت است. ۱۰۳- گشودن دست به بخشش مزد را بسیار گردانده، و پاداش را افزون می‌سازد. ۱۰۴- در احسان شتاب نمودن ملاک احسان است (زیرا در تأخیر آن رنج متوقع احسان بوده و از طرفی امکان دارد آفتی رسد و آدمی را محروم سازد). ۱۰۵- ضایع کردن احسان گذاشتن آنست در حق غیر کسی که بشناسد (حق احسان را). ص ۲۸۲. ۱۰۶- تفضّل تخدم و احلم (و اعلم) تقدّم ۴۴۷۹. ۱۰۷- تمام الإحسان ترک المنّ به ۴۴۸۳. ۱۰۸- تأمیل الناس نوالک خیر من خوفهم نکالک ۴۵۱۰. ۱۰۹- تحلّوا بالأخذ بالفضل، و الکفّ عن البغی، و العمل بالحقّ، و الإنصاف من النفس، و اجتناب الفساد، و إصلاح المعاد ۴۵۳۴. ۱۱۰- جمال الإحسان ترک الامتنان ۴۷۵۰. ۱۱۱- جمال المعروف إتمامه ۴۷۵۲. ۱۱۲- جحود الإحسان یحدو علی قبح الامتنان ۴۷۹۸. ۱۰۶- عطا و بخشش کن تا خدمت کرده شوی، و بردباری نما (و یا عالم شو) تا مقدم گردی.

### قسمت سوم

۱۰۷- تمام احسان ترک منت گذاشتن به آنست. ۱۰۸- امید داشتن مردم به احسان و عطای تو بهتر از ترس آنهاست از سیاست تو. (یعنی زمامدار و یا مطلق انسان باید کاری کند که مردم به بخششهای او چشم امید داشته باشند نه آنکه از او بترسند و از سیاست او هراس به خود راه دهند). ۱۰۹- به فرا گرفتن احسان و بخشش، و باز ایستادن از ستم و سرکشی یا دروغ و خود بینی، و عمل کردن به حق، و انصاف دادن از نفس، (یعنی خود را نصف دیگران و دیگران را نصف خود دانستن) و دوری از فساد، و اصلاح معاد آراسته شوید. ۱۱۰- زیبایی احسان ترک منت گذاشتن است. ۱۱۱- زیبایی احسان تمام کردن آن است. ۱۱۲- انکار احسان (که کسی بگوید به من احسانی نشده آدمی را) بر زشتی منت نهادن می‌خواند (که احسان کننده احسانش را به زبان آورد و در نتیجه منت گذارد). ص ۲۸۳. ۱۱۳- جحود الإحسان یوجب الحرمان ۴۸۹۹. ۱۱۴- خیر المعروف ما أصیب به الأبرار ۴۹۸۳. ۱۱۵-

خیر المعروف ما لم يتقدّمه المطل ، و لم يتبعه المنّ ۴۹۹۹ . ۱۱۶ - خیر العطاء ما كان عن غیر طلب ۵۰۳۷ . ۱۱۷ - خذ علی عدوک بالفضل ، فإنّه أحد الظّفرین ۵۰۳۸ . ۱۱۸ - ذو الإفضال مشكور السّیاده ۵۱۹۴ . ۱۱۹ - ذو المعروف محمود العاده ۵۱۹۵ . ۱۲۰ - رأس الإحسان الإحسان إلى المؤمنین ۵۲۲۹ . ۱۱۳ - انکار احسان موجب محرومیت خواهد شد . ( یعنی باعث خواهد شد که دیگر احسان کننده احسان ننماید ) . ۱۱۴ - بهترین احسان آنست که به نیکو کاران رسد . ۱۱۵ - بهترین احسان آنست که پس انداختن آن را پیشی نگرفته باشد ( که وعده کند و تأخیر اندازد ) ، و دنبال در نیاید او را منّی . ۱۱۶ - بهترین بخشش آنست که ابتدائی و بدون طلب و تقاضا باشد . ۱۱۷ - بر دشمن خود با احسان غلبه نما ، زیرا آن یکی از دو پیروزیست . ( یعنی بر دشمن از دو طریق می‌توان پیروز شد ، یکی با قهر و غلبه و دیگر با احسان ، و شکی نیست در این که این طریق آسان‌تر است ) . ۱۱۸ - صاحب احسان سپاسگزاری شده به بزرگی است ( یعنی مردم او را بزرگی و جلالت شکر کنند ) . ۱۱۹ - صاحب بخشش ستوده عادت است . ( یعنی عادت از او تشکر شود و او را بستایند ) . ۱۲۰ - سر احسان احسان کردن به مؤمنان است . ص ۲۸۴ ۱۲۱ - رأس السّخاء تعجیل العطاء ۵۲۵۰ . ۱۲۲ - رأس الإیمان الإحسان إلى الناس ۵۲۵۳ . ۱۲۳ - رأس الفضائل اصطناع الأفاضل ۵۲۵۴ . ۱۲۴ - رأس الرّذائل اصطناع الأراذل ۵۲۵۵ . ۱۲۵ - ربّ المعروف أحسن من ابتدائه ۵۴۲۸ . ۱۲۶ - زد فی اصطناع المعروف ، و أكثر من إساءة الإحسان ، فإنّه أبقى ذخرا ، و أجمل ذکرا ۵۴۹۸ . ۱۲۷ - سبب المحبّه الإحسان ۵۵۱۸ . ۱۲۸ - سنّه الکرام ترادف الإنعام ۵۵۵۰ . ۱۲۹ - سل المعروف من ینساه ، و اصطنعه إلى من یدکره ۵۶۲۹ . ۱۲۱ - سر سخاوت ( و دلیل آن ) زود دادن بخشش است . ۱۲۲ - سر ایمان ( و عمده آثار آن ) احسان کردن به مردم است . ۱۲۳ - سر فضیلت‌ها و عمده افزونیها احسان کردن به مردم شریف است . ۱۲۴ - سر رذیلت‌ها و عمده صفات ناپسند احسان نمودن به مردم پست است . ۱۲۵ - پروراندن احسان ( و دائم داشتن آن ) نیکوتر از ابتداء کردن آنست ( زیرا کسی که به او احسان شده منتظر احسان دیگر است ، ولی کسی که هنوز به او احسانی نشده از کسی متوقع نخواهد بود ) . ۱۲۶ - در نیکوئی کردن زیاد کن ، و از احسان نمودن بسیار نما ، زیرا که آن از نظر ذخیره پاینده‌تر ، و به حسب یاد آوری ( هم در نزد خدا و هم در نزد خلائق ) زیاتر خواهد بود . ۱۲۷ - سبب دوستی احسان است . ۱۲۸ - طریقه کریمان پی در پی انعام کردن است . ۱۲۹ - احسان را از کسی که آن را فراموش می‌نماید مسئلت نما ، و به کسی که ص ۲۸۵ ۱۳۰ - شرّ النّوال ما تقدّمه المطل ، و تعقّبه المنّ ۵۷۳۱ . ۱۳۱ - صنایع المعروف تقی مصارع الهوان ۵۸۳۳ . ۱۳۲ - صنایع الإحسان من فضائل الإنسان ۵۸۳۴ . ۱۳۳ - صنایع المعروف تدرّ التّعماء ، و تدفع البلاء ۵۸۴۰ . ۱۳۴ - صنیع المال یزول بزواله ۵۸۵۳ . ۱۳۵ - طوبی لمن أحسن إلى العباد و تزوّد للمعاد ۵۹۵۵ . ۱۳۶ - ظلم المعروف من وضعه فی غیر أهله ۶۰۶۳ . ۱۳۷ - ظفر بسنّی المغانم واضع صنایعه فی الأكرام ۶۰۷۳ . آن را یاد آورد احسان نما ( زیرا که دسته اول از جهت بلند همتی آن را بازگو نمی‌کند گویا فراموشش کرده ، و دسته دوم شکر گذار و حق شناس است ) . ۱۳۰ - بدترین عطا و احسان آنست که بر آن تأخیر انداختن بعد از وعده پیشی گرفته ( یعنی وقتی وعده داده عمل نکرده آن را عقب اندازد ) ، و از پی در آید آن را منّت ( یعنی و چون عمل نماید منّت گذارد ) . ۱۳۱ - احسانهای انجام شده ( آدمی را ) از افتادنهاى خواری نگه می‌دارد . ۱۳۲ - انجام دادن احسان از برتری‌های آدمی است . ۱۳۳ - احسان کردن نعمت‌ها را روان ساخته ، و بلاء را دفع می‌کند . ۱۳۴ - احسان شده مال ( یعنی دوستی که از آن بوجود آمده ) با زوال مال زائل خواهد شد . ۱۳۵ - خوشا به حال کسی که به بندگان احسان نموده و برای روز بازگشت توشه برگیرد . ۱۳۶ - به احسان ستم نموده کسی که آنها را در غیر اهلش بنهد ( یعنی مصرف نماید ، زیرا او اهلیت احسان را نداشته یا ستمکار است یا کفران می‌نماید ) . ۱۳۷ - به درخشنده یا بلندترین غنیمت‌ها پیروزی یافته کسی که احسانهای ص ۲۸۶ ۱۳۸ - علیک بالإحسان فإنّه أفضل زراعه و أربح بضاعة ۶۱۱۲ . ۱۳۹ - علیکم بالإحسان إلى العباد و العدل فی البلاد تأمنوا عند قیام الأشهاد ۶۱۶۴ . ۱۴۰ - علیکم بصنایع المعروف فإنّها نعم الزّاد إلى المعاد ۶۱۶۶ . ۱۴۱ - علیکم بصنایع الإحسان و حسن البرّ بذوی الرّحم و الجیران فإنّهما تریدان فی الأعمار و یعمران الدّیار ۶۱۶۸ . ۱۴۲ - عند تواتر البرّ و الإحسان یتعبّد الحرّ ۶۲۱۷ . ۱۴۳ - عادة الإحسان مادّة الإمكان ۶۲۳۷ . خود را در مردم



گرامی نهد ( یعنی در حق افراد بلند مرتبه نه پست مرتبه احسان نماید ) . ۱۳۸- بر تو باد به احسان زیرا که آن افزون‌ترین زراعت و سود کننده‌ترین سرمایه است . ۱۳۹- بر شما باد به احسان کردن به بندگان و عدالت در شهرها ( ممکن است خطاب به حکام و قضات باشد چنانکه امکان دارد خطاب به همه مردم شود ) تا در نزد ایستادن حاضران ( در قیامت یا بر خواستن گواهان ائمه طاهرین- علیهم السلام- و یا مطلق گواهان ) ایمن گردد . ۱۴۰- بر شما باد به انجام دادن احسان زیرا که آن خوب توشه‌ای است به سوی روز بازگشت . ۱۴۱- بر شما باد به کرده‌های احسان و نیکوئی نیکی و احسان به صاحبان رحم و همسایگان زیرا که آن دو در عمرها افزوده و شهرها را آباد می‌نماید . ۱۴۲- در وقت نیکی و احسان مکرر انسان آزاد بنده خواهد شد . ۱۴۳- عادت کردن به احسان ، ماده و سرچشمه متمکن ساختن خود و یا صاحب منزلت خواهد بود . ص ۲۸۷ ۱۴۴- عجب لمن یشتري العبيد بماله فيعتقهم كيف لا يشتري الأحرار بإحسانه فيسترقهم ۶۲۷۶ . ۱۴۵- في كل معروف إحسان ۶۴۹۷ . ۱۴۶- في كل صنيعه امتنان ۶۴۹۸ . ۱۴۷- قد يهنأ العطاء للإنجاز ۶۶۶۷ . ۱۴۸- قدم إحسانك تغنم ۶۷۵۳ . ۱۴۹- كل معروف إحسان ۶۸۵۹ . ۱۵۰- كم من إنسان استعبده إحسان ۶۹۳۰ . ۱۵۱- كثرة اصطناع المعروف تزيد في العمر و تنشر الذكر ۷۱۱۳ . ۱۴۴- عجب دارم از کسی که بندگان را با مالش می‌خرد و آزاد می‌کند چگونه آزادگان را به احسان خود نمی‌خرد تا آن‌ها را بنده خود سازد . ۱۴۵- در هر بخشش و عطائی احسانی است . ۱۴۶- در هر عطیه ( چه از جانب خدا باشد و یا از سوی مخلوق ) منت گذاشتن و یا احسانی است ( یعنی باید آدمی آن را بزرگ شمارد چه امتنان و احسان کم باشد و چه زیاد و ممکن است که مقصود این باشد که در خود عطاء منت خوابیده پس نباید منت دیگری اضافه کرد ) . ۱۴۷- گاهی بخشش و دهش به عمل به وعده ( و عدم تأخیر و یا به این که در قیامت یا در دنیا به پاداش آن بطور حتم خواهد رسید ) گوارا می‌شود . ۱۴۸- احسانت را پیش انداز ( چه در باره آخرت و چه در باره مردم ) تا نفع عمده و غنیمت بری . ۱۴۹- هر معروفی احسان است ( گر چه خیلی کم باشد ) . ۱۵۰- بسا آدمی که او را احسانی بنده گردانیده باشد . ۱۵۱- بسیاری احسان کردن در عمر افزوده و نشر ذکر و یاد آوری می‌نماید . ص ۲۸۸ ۱۵۲- كثرة الصنایع ترفع الشرف و تستديم الشكر ۷۱۱۴ . ۱۵۳- كافل دوام الغنى و الإمكان اتباع الإحسان ۷۲۵۰ . ۱۵۴- لكل شيء فضيلة و فضيلة الكرام اصطناع الرجال ۷۳۰۲ . ۱۵۵- لیکن سجتیک السخاء و الإحسان ۷۳۹۰ . ۱۵۶- لن يستطيع أحد أن يشكر النعم بمثل الإنعام بها ۷۴۳۶ . ۱۵۷- لو رأيتم الإحسان شخصا لرأيتموه شكلا جميلا يفوق العالمين ۷۶۰۱ . ۱۵۸- من تفضل خدم ۷۶۶۰ . ۱۵۹- من بذل ماله جل ۷۶۸۰ . ۱۶۰- من أنعم قضی حق السيادة ۷۷۴۷ . ۱۵۲- بسیاری احسانها شرف را بلند کرده و شکر را پاینده می‌دارد . ۱۵۳- ضامن پابندگی توانگری و توانائی ، احسان را به دنبال احسان کردن است . ۱۵۴- برای هر چیزی فضیلتی است و فضیلت کریمان احسان کردن به مردانست . ۱۵۵- باید خوی و خصلت تو سخاوت و احسان باشد . ۱۵۶- هرگز احدی توانائی ندارد که نعمت را به مثل انعام و احسان آن شکر نماید . ۱۵۷- اگر احسان را شخصی می‌دیدید هر آینه آن را شکل زیبا که در شرف بر جهانیان فائق آید خواهید دید . ۱۵۸- هر که عطا و احسان کند مخدوم گردد ( و مردم در خدمت او در آیند ) . ۱۵۹- کسی که مالش را عطا کند و ببخشد بزرگوار شود . ۱۶۰- هر که انعام و احسان کند حق بزرگی و آقائی را به جا آورده است . ص ۲۸۹ ۱۶۱- من من إحسانه كدره ۷۷۶۰ . ۱۶۲- من بذل معروفه استحق الرئاسة ۸۰۱۴ . ۱۶۳- من صنع العارفة الجميلة حاز المحمدة الجزيلة ۸۰۸۲ . ۱۶۴- من صنع معروفًا نال أجرا و شكرا ۸۱۰۷ . ۱۶۵- من قطع معهود إحسانه قطع الله موجود إمكانه ۸۱۳۰ . ۱۶۶- من لم يتفضل لم ينل ۸۱۸۸ . ۱۶۷- من لم يعط قاعدا لم يعط قائما ۸۱۹۹ . ۱۶۸- من لم يعط قاعدا منع قائما ۸۲۰۰ . ۱۶۹- من اصطنع جاهلا- برهن عن وفور جهله ۸۲۴۱ . ۱۶۱- هر که به احسان خود منت گذارد آن را تیره ساخته است . ۱۶۲- هر که بذل احسان کند مستحق ریاست شود .

۱۶۳- هر که احسان نیکو کند ستایش بزرگ را فراهم ساخته است . ۱۶۴- هر که احسانی کند به پاداش و شکری نائل گردد .

۱۶۵- هر که احسان خود را که قبلاً می‌نموده قطع نماید خداوند امکانات موجود او را قطع نماید . ۱۶۶- هر که احسان و بخشش نکند به نجابت و بزرگی نرسد . ۱۶۷- هر که نشسته ( و بدون سعی ) داده نشود ایستاده ( و با طلب و دویدن ) داده نشود ( یعنی سعی زیاد بی‌فائده است و یا هر که نشسته ( و در حال توانگری ) ندهد در حال ایستاده ( و حرکت برای طلب ) داده نشود ) . ۱۶۸-

هر که نشسته داده نشود ( یا ندهد ) ایستاده منع شود . ۱۶۹- هر که به نادان و یا کم عقلی احسان نماید از بسیاری نادانی خود برهان آورده است . ( یعنی چنین کاری دلیل روشن نادانی خود اوست ) . ص ۲۹۰ ۱۷۰- من کتم الإحسان عوقب بالحرمان ۸۳۳۳ . ۱۷۱-

من منع الإحسان سلب الإمكان ۸۳۳۴ . ۱۷۲- من اصطنع حراً استفاد أجراً ۸۳۳۸ . ۱۷۳- من أحسن اكتسب حسن الثناء ۸۳۶۲ . ۱۷۴-

من كثرت عوارفه أبان عن كثرة نبلة ۸۴۲۰ . ۱۷۵- من كثرت إحسانه أحبه إخوانه ۸۴۷۳ . ۱۷۶- من بذل معروفه كثر الزاغب إليه ۸۴۹۲ . ۱۷۷- من قبل عطاءك فقد أعانك على الكرم ۸۵۲۵ . ۱۷۸- من أكمل الإفضال بذل التوال قبل السؤال ۸۵۴۴ . ۱۷۰- هر که احسانی را ببوشاند ( چه از طرف خدا باشد و چه از ناحیه خلق ) به محرومیت پاداش داده می‌شود . ۱۷۱- هر که احسانی را منع کند ( چه دولتی و چه کشوری ) از او تمکین و قدرت ربوده شود . ۱۷۲- هر که به آزاده‌ای احسان کند پاداش بزرگی ( و تشکر عظیمی ) را فائده برد . ۱۷۳- هر که احسان نماید ثنای نیکو کسب کند . ۱۷۴- هر که عطایای او بسیار باشد بسیاری نجابت و افزونی مرتبه خود را آشکار ساخته است . ۱۷۵- هر که احسانش بسیار باشد او را برادرانش دوست دارند . ۱۷۶- هر که بذل احسان کند رغبت کننده به سوی او فراوان باشد ( زیرا آدمی بنده احسان است ) . ۱۷۷- هر که عطایت را بپذیرد در حقیقت تو را در کرم یاری نموده است . ۱۷۸- هر که ( خواهد ) احسان را کامل کند پیش از سؤال بذل عطا کند . ص ۲۹۱ ۱۷۹- من أسدى معروفاً إلى غير أهله ظلم معروفه ۸۵۴۷ . ۱۸۰- من أعطى في غير الحقوق قصير عن الحقوق ۸۵۴۹ . ۱۸۱- من كفر حسن الصنعة استوجب قبح القطيعة ۸۵۶۷ . ۱۸۲- من قابل الإحسان بأفضل منه فقد جازاه ۸۵۸۸ . ۱۸۳- من كثر إحسانه كثر خدمه و أعوانه ۸۶۱۵ . ۱۸۴- من بذل معروفه مالت إليه القلوب ۸۶۴۲ . ۱۸۵- من بذل التوال قبل السؤال فهو الكريم المحبوب ۸۶۴۳ . ۱۸۶- من كافى الإحسان بالإساءة فقد برئ من ال ۱۸۷ . ۸۶۷۴...RbSj- من أحسن إلى الناس استدام منهم المحبة ۸۷۱۵ . ۱۷۹- هر که احسانی را به غیر اهلیش بنماید به احسان خود ستم نموده است . ۱۸۰- هر که در غیر حقوق عطا کند ( و به غیر اهل احسان احسان نماید ) از حق‌ها کوتاهی کرده ( و طبق وظیفه عمل ننموده است ) . ۱۸۱- هر که نیکوئی احسان را کفران نماید مستوجب زشتی بریدن خواهد شد ( که دیگر به او احسان نشود ) . ۱۸۲- هر که احسان را به افزون تر از آن ( یا به وسیله شکر و یا به احسانی بالاتر ) برابر اندازد پس در حقیقت آن را تلافی کرده و پاداش آن را داده است . ۱۸۳- هر که احسانش بسیار باشد خدمت کنندگان و یارانش بسیار باشند . ۱۸۴- هر که بذل احسان کند دلها به سوی او میل نماید . ۱۸۵- هر که پیش از مسئلت بذل عطا کند او کریم محبوب است .

۱۸۶- هر که احسان و نیکی را به بدی تلافی کند پس در حقیقت از مروّت عاری و بری شده است . ۱۸۷- هر که به مردم احسان و نیکی کند دوستی را در حق آنان پاینده دارد . ص ۲۹۲ ۱۸۸- من قضی ما أسلف من الإحسان فهو كامل الحرية ۸۷۲۱ . ۱۸۹- من انتجعك مؤملاً فقد أسلفك حسن الظن بك فلا تخيب ظنه ۸۷۵۳ . ۱۹۰- من قضى حق من لا يقضى حقه فقد عبده ۸۷۷۷ . ۱۹۱-

من أحسن إلى الناس حسنت عواقبه و سهلت له طرقة ۸۸۳۳ . ۱۹۲- من قبل معروفاً فقد ملك مسديه إليه رقه ۸۸۸۴ . ۱۹۳- من قبل معروفك فقد أوجب عليك حقه ۸۸۸۵ . ۱۹۴- من أحسن إلى من أساء إليه فقد أخذ بجوامع الفضل ۸۹۰۵ . ۱۸۸- هر که قضا کند آنچه را که از احسان نسبت به او در سابق انجام گرفته ( و در صدد تلافی باشد ) پس او در آزادگی کامل است . ۱۸۹- هر که با امید از تو طلب احسان کند پس در حقیقت گمان نیک را به تو جلو انداخته ( با این که هنوز نسبت به او احسانی نشده ) پس گمانش را نومید مگردان . ۱۹۰- هر که بجا آورد حق ( احسان ) کسی را که حق ( احسان ) او را بجا نیاورد ( یا از جهت عدم قدرت و یا به سبب عداوت و دشمنی ) پس در حقیقت او را بنده خود گردانده ( این فراز در نهج البلاغه کلمات قصار ۱۵۵ نیز نقل



گردیده است ) . ۱۹۱- هر که به سوی مردم احسان نماید عاقبت‌های او نیکو گشته و راههای ( مطالب و مقاصد ) او آسان گردد .

۱۹۲- هر که احسانی را قبول نماید پس در حقیقت احسان کننده به آن مالک بندگی او شده است . ۱۹۳- هر که قبول احسان تو را کند در حقیقت بر تو حقش را ثابت نماید ( که سبب گشته تو به اجر و پاداش برسی ) . ۱۹۴- هر که احسان نماید به کسی که به او بدی نموده است پس در حقیقت ص ۲۹۳ ۱۹۵- من لم یشکر الإحسان لم یعده الحرمان ۸۹۹۶ . ۱۹۶- من بدأ العطیة من غیر طلب و أكمل المعروف من غیر امتنان فقد أكمل الإحسان ۹۰۳۲ . ۱۹۷- من أنعم علی الکفور طال غیظه ۹۰۶۶ . ۱۹۸- من سمحت نفسه بالعطاء استعبد أبناء الدنیا ۹۰۷۷ . ۱۹۹- من لم یربّ معروفه فقد ضیعه ۹۱۱۵ . ۲۰۰- من قبل معروفک فقد باعک عزّته و مروّته ۹۱۴۰ . ۲۰۱- من قبل معروفک فقد أذلّ لک جلالته و عزّته ۹۱۴۱ . ۲۰۲- من لم یربّ معروفه فکأنّه لم یصنعه ۹۱۴۶ . ( همه اخلاق را که ) جوامع فضل و همه افزون‌های مرتبه را فراهم نموده فرا گرفته است . ۱۹۵- هر که احسانی را شکر نکند محرومیت از او تجاوز نماید . ۱۹۶- هر که بدون درخواست و طلب به بخشش ابتداء نماید و احسان را بدون منت کامل سازد پس در حقیقت احسان را تمام نموده است . ۱۹۷- هر که بر کفران کننده نعمت انعام و احسان نماید خشمش به درازا کشد . ۱۹۸- هر که نفس او به عطا بخشش نماید ابنای دنیا را بنده گرداند . ۱۹۹- هر که احسان خود را تربیت نکند ( و آن را به کمال نرساند یعنی پی در پی احسان ننماید ) پس در حقیقت احسانش را ضایع ساخته است . ۲۰۰- هر که احسان تو را بپذیرد در حقیقت عزّت و جوانمردی خود را به تو فروخته است . ۲۰۱- هر که احسانت را قبول کرده باشد علی التحقیق جلالت و عزّتش را خوار کرده است ( زیرا آنها را داده و احسان را پذیرفته است ) . ۲۰۲- هر که احسانش را تربیت نکند گویا احسانی نکرده است . ص ۲۹۴ ۲۰۳- من شرف الهیة بذل الإحسان ۹۲۸۰ . ۲۰۴- من أعظم الفجایع إضاعة الصّیّنا ۹۳۰۹ . ۲۰۵- من أفضل الإحسان الإحسان إلی الأبرار ۹۴۳۸ . ۲۰۶- ما اکتسب الشکر بمثل بذل المعروف ۹۵۰۲ . ۲۰۷- ما استرقت الأعناق بمثل الإحسان ۹۵۰۳ . ۲۰۸- ما توسّل أحد إلی بوسیلة أجلّ عندی من ید سبقت منی إلیه لأرّیها عنده باتباعها أختها فإنّ منع الأواخر یقطع شکر الأوائل ۹۶۷۴ . ۲۰۹- ملاک المعروف ترک المّن به ۹۷۲۴ . ۲۱۰- مع الإحسان تكون الرّفعة ۹۷۴۵ . ۲۱۱- مرّیة المعروف أحسن من ابتدائه ۹۷۸۱ . ۲۰۳- از بلندی همت بذل احسانست . ۲۰۴- از بزرگترین دردها ضایع کردن احسانهاست ( مثل این که در آن ریا کند ) . ۲۰۵- از افزون‌ترین احسان است احسان کردن به سوی نیکو کاران . ۲۰۶- شکر به چیزی مانند بذل احسان کسب نشده است . ۲۰۷- گردنها ( و آزادگان ) بچیزی مانند احسان بنده گردانیده نخواهد شد . ۲۰۸- احدی به سوی من به وسیله‌ای متوسل نشده که در نزد من بزرگتر باشد از دستی که از جانب من به سوی او پیشی گرفته تا در نزد آن به وسیله در پی در آوردن مثل آن ( احسان دیگر ) را تربیت نمایم ( و قطع احسان نکنم ) زیرا منع کردن اواخر ( احسانهای دیگر ) شکر اوائل را قطع خواهد کرد . ۲۰۹- ملاک احسان ( و کمال آن ) ترک منت به آنست . ۲۱۰- با احسان بلندی مرتبه خواهد بود ( یعنی اگر کسی می‌خواهد بزرگ شود باید احسان نماید ) . ۲۱۱- تمام احسان ( که همیشه کند و ناقض نگذارد ) نیکوتر از ابتداء نمودن به ص ۲۹۵ ۲۱۲- نعم الذّخر المعروف ۹۸۹۱ . ۲۱۳- نعم زاد المعاد الإحسان إلی العباد ۹۹۱۲ . ۲۱۴- نیل المآثر ببذل المکارم ۹۹۵۲ . ۲۱۵- لا تستکثرنّ العطاء و إن کثر فإنّ حسن الثّناء أكثر منه ۱۰۲۰۰ . ۲۱۶- لا تستعظمّن الثّوال و إن عظم فإنّ قدر السّؤال أعظم منه ۱۰۲۰۱ . ۲۱۷- من لم یحسن فی دولته خذل فی نکتته ۹۱۰۷ . ۲۱۸- واضع معروفه عند غیر مستحقّه مضیّع له ۱۰۱۲۸ . ۲۱۹- وضع الصّیّنیة فی أهلها یکبت العدوّ و یقی مصارع السّوء ۱۰۱۳۷ . آن است . ۲۱۲- خوب ذخیره و پس اندازی است احسان نمودن . ۲۱۳- خوب توشه معادی است احسان نمودن به بندگان . ۲۱۴- رسیدن به فضائل به بذل عطا و احسان است . ۲۱۵- عطا و بخشش را بسیار مشمار هر چند بسیار باشد زیرا که نیکوئی ستایش ( که در باره عطاء می‌شود ) بیشتر از آنست . ۲۱۶- عطا را بزرگ مشمار هر چند عظیم باشد زیرا که قدر سؤال ( و آبرویی که بدینوسیله خرج می‌شود ) از آن عظیم‌تر است . ۲۱۷- هر که در دولت خود احسان ننماید در نکبت و بیچارگی خود بی‌یاور گردد . ۲۱۸- گذارنده احسان خود در نزد غیر مستحقش ( که قدر احسان را نمی‌داند ) ضایع کننده آنست . ۲۱۹- احسان را در اهل آن به کار

بردن دشمن را شکافنده و از افتادنه‌های بد یا جایگاه افتادن بد نگهداری می‌نماید . ص ۲۹۶ ۲۲۰- لا تضعن معروفک عند غیر عروف ( معروف ) ۱۰۱۷۲ . ۲۲۱- لا تصطنع من یکفر بک ۱۰۲۱۰ . ۲۲۲- لا تمنعن المعروف ، و إن لم تجد عروفا ۱۰۲۱۹ . ۲۲۳- لا تستحی من إعطاء القلیل ، فإن الحرمان أقل منه ۱۰۲۶۳ . ۲۲۴- لا تستکثرن الكثير من نوالک ، فإنک أكثر منه ۱۰۲۶۴ . ۲۲۵- لا تمنعن من فعل المعروف و الإحسان فتسلب الإمكان ۱۰۲۹۱ . ۲۲۶- لا تؤخر إنالہ المحتاج إلى غد ، فإنک لا تدری ما یعرض لک و له فی غد ۱۰۳۶۴ . ۲۲۷- لا یكونن أخوک علی الإساءة إلیک أقوى منك علی ۲۲۰- احسان خود را در نزد غیر شناسا ( و کسی که قدر احسان را نداند ) مگذار .

### قسمت پنجم

۲۲۱- به کسی که احسان تو را کفران می‌کند احسان مکن . ۲۲۲- احسان را هرگز منع مکن ، گر چه اهل معروفی را ( که قدر احسان را بداند ) نیابی . ۲۲۳- از عطا و بخشش کم شرم مکن ، زیرا که محرومیت کمتر از آنست . ۲۲۴- بسیار از بخشش خود را بسیار مشمار ، زیرا که ( شرافت و منزلت و آقائی ) تو بیشتر از آنست . ۲۲۵- از انجام دادن کار نیک و احسان هرگز امتناع موز پس از توانائی سلب شوی ( و قدرت از تو سلب گردد ) . ۲۲۶- بخشش به محتاج را به سوی فردا پس مینداز ، زیرا که تو نمی‌دانی چه بر تو و بر او در فردا عارض خواهد شد ( که در نتیجه با تأخیر از احسان و عطا محروم مانی ) . ۲۲۷- هرگز نباید برادر تو بر بدی به سویت قوی‌تر از تو باشد بر احسان . ص ۲۹۷ الإحسان ۱۰۳۶۸ . ۲۲۸- لا یزهدنک فی اصطناع المعروف قلّه من یشکره ، فقد یشکرک علیہ من لا ینتفع بشیء منه ، و قد یدرک من شکر الشاکر أكثر ممّا أضاع الکافر ۱۰۳۸۸ . ۲۲۹- لا تعن علی من أنعم علیک فمن أعان علی من أنعم علیہ سلب الإمكان ۱۰۴۰۲ . ۲۳۰- لا تزکو الصّنیعہ مع غیر أصیل ۱۰۶۰۰ . ۲۳۱- لا یصطنع اللّثم إلّا أمثالهم ۱۰۶۰۳ . ۲۳۲- لا فضیله أجل من الإحسان ۱۰۶۲۵ . ( یعنی احسان تو باید بالاتر از بدی او و برتر باشد ) . ۲۲۸- هرگز تو را در احسان کردن کمی کسی که او را شکر می‌کند بی‌رغبت مسازد ، پس در حقیقت کسی شکر آن را خواهد کرد که از آن مختصر چیزی منتفع نشود ( خدا ) و گاهی از شکر شکر کننده بیشتر از آنچه کفران کننده احسان ضایع ساخته دریافت خواهد شد ( یعنی خداوند به شکر گذار بیش از آن اندازه که کفران کننده ضایع ساخته مرحمت خواهد فرمود ) . ۲۲۹- بر ضرر کسی که بر تو انعام و احسان می‌نماید یاری مکن زیرا کسی که بر ضرر کسی که بر او انعام نموده است از قدرت سلب شود ( ممکن است مقصود سلب قدرت شود از کسی که مخالفت خدا کند و یا علیه احسان کننده‌های بشری قیام نماید ) . ۲۳۰- احسان به غیر اصیل ( که حسب و نسبی ندارد ) پاکیزه نمی‌باشد . ۲۳۱- احسان نخواهند کرد لثیمان مگر به امثال خود و یا به لثیمان احسان ننمایند مگر امثال آنها . ۲۳۲- نیست فضیلتی بزرگتر از احسان . ص ۲۹۸ ۲۳۳- لا- منقبه أفضل من الإحسان ۱۰۶۶۳ . ۲۳۴- لا معروف أضيع من اصطناع الکفور ۱۰۷۶۱ . ۲۳۵- لا خیر فی المعروف إلی غیر عروف ۱۰۸۸۱ . ۲۳۶- لا تنفع الصّنیعہ إلّا فی ذی وفاء و حفیظه ۱۰۹۰۰ . ۲۳۷- یسیر العطاء خیر من التّعلل بالاعتذار ۱۰۹۹۱ . ۲۳۸- لا تزکو إلّا عند الکرام الصّینایع ۱۰۶۹۲ . ۲۳۹- لا- خیر فی المعروف المحصی ۱۰۷۰۶ . ۲۴۰- لا تذمّ أبدا عواقب الإحسان ۱۰۷۱۸ . ۲۴۱- لا یحمد إلّا من بذل إحسانه ۱۰۷۵۵ . ۲۳۳- منقبتی افزون‌تر از احسان نیست . ۲۳۴- نیست احسانی ضایع‌تر از احسان کردن به کفران کننده . ۲۳۵- نیست چیزی در احسان کردن به غیر کسی که به خوبی حق احسان شناسد . ۲۳۶- احسان نفع نمی‌بخشد مگر در صاحب وفا و حمیت ( که نگهداری کند ) . ۲۳۷- اندک عطا بهتر از تعلل به عذر خواهی است . ۲۳۸- احسانها پاکیزه نخواهد شد و یا افزایش نخواهد نمود مگر در نزد کریمان ( چون آنان اهلیت آن را داشته و باعث اجر و ثواب خواهند بود ) . ۲۳۹- خیری نیست در احسانی که ( یا از جهت منت گذاردن و یا از جهت کمی ) شمرده شود . ۲۴۰- هرگز عاقبت‌های احسان مذمت نخواهد شد ( بلکه پیوسته قابل ستایش است ) . ۲۴۱- ستایش نمی‌شود مگر کسی که بذل احسان نماید . ص ۲۹۹ ۲۴۲- کفی بالمیسور رفدا ۷۰۲۲ . ۲۴۳- المعروف أفضل الکثرین ۱۶۸۱ . ۲۴۴-

المعروف غلّ لا يفكّه إلّا شكر ، أو مكافأة ۱۷۷۳ . ۲۴۵- إكمال المعروف أحسن من ابتدائه ۱۸۹۹ . ۲۴۶- المعروف لا يتم إلّا بثلاث : بتصغيره ، و تعجّله ، و ستره ، فإنّك إذا صغّرتَه فقد عظّمته ، و إذا عجلّته فقد هتّأته و إذا سترته فقد تَمّمته ۲۱۳۶ . ۲۴۷- الإفضال أفضل قِيّة ، و السّخاء أحسن حليّة ۱۹۳۹ . ۲۴۸- إذا قلّ أهل الفضل هلك أهل التّجمل ۴۱۷۱ . ۲۴۹- بالإفضال تعظم الأقدار ۴۱۸۱ . ۲۴۲- ( در فضیلت بخشش ) کفایت می‌کند آنچه از عطا و بخشش میسر است ( یعنی اقدام بیشتر لازم نیست ) . ۲۴۳- احسان افزون‌ترین دو گنج است . ۲۴۴- احسان غل و زنجیری است که آن را نمی‌گشاید مگر شکر یا تلافی . ۲۴۵- تمام نمودن احسان نیکوتر از آغاز کردن آنست . ۲۴۶- احسان تمام نمی‌گردد مگر به سه چیز : به کوچک شمردن و شتاب کردن در آن و پوشش آن ، زیرا هرگاه آن را کوچک دانستی پس در حقیقت آن را عظیم گردانیده‌ای ( نزد احسان شده ) و چون در آن شتاب کردی آن را در حقیقت گوارا نموده‌ای و زمانی که بیوشانی آن را پس تمام گردانیده‌ای آن را . ۲۴۷- احسان کردن بالاترین ذخیره ، و سخاوت نیکوترین زیور است . ۲۴۸- هرگاه اهل فضل و بخشش کم گردد ، اهل تجمل و آرایش ( توانگران ) هلاک گردند . ( یعنی عیش و زندگی آنان به برکت احسان و بخشش خواهد بود ) . ۲۴۹- با دهش و بخشش قدر و مرتبه‌ها بزرگ خواهد گردید . ص ۳۰۰ ۲۵۰- بالإفضال تشرق الأعناق ۴۲۳۲ . ۲۵۱- بكثره الإفضال يعرف الکريم ۴۳۲۸ . ۲۵۲- بالإفضال تستر العيوب ۴۳۴۰ . ۲۵۳- أحي معروفك بإماتته ۲۲۸۲ . ۲۵۴- افعّل المعروف ما أمکن ، و ازجر المسیء بفعل المحسن ۲۳۰۷ . ۲۵۵- ابدل معروفك للناس كافّة فإنّ فضیله فعل المعروف لا يعدلها عند الله سبحانه شیء ۲۴۷۰ . ۲۵۶- أحيوا المعروف بإماتته ، فإنّ المنّة تهدم الصنعيّة ۲۵۲۶ . ۲۵۷- أفضل المعروف إغاثة الملهوف ۲۹۵۹ . ۲۵۸- أجلّ المعروف ما صنع إلى أهله ۳۰۴۹ . ۲۵۰- به وسیله احسان و انعام ، گردنها به بندگی کشیده می‌شود . ۲۵۱- به کثرت بخشش شخص کریم شناخته می‌شود . ۲۵۲- به سبب بخشش عیبه پوشیده می‌شود . ۲۵۳- احسان خود را بمیرانیدن آن ، زنده‌دار ( که هرگز آن را یاد نکنی ) . ۲۵۴- تا ممکن است احسان خود را انجام ده و بد کننده و گنهکار را به کردار شخص نیکوکار منع کن ( یعنی وقتی در برابر او عمل نیک انجام دادی او هم نیکو کار خواهد شد ، و یا از کردارش منفعل خواهد گردید ) . ۲۵۵- احسان خود را برای همه مردم بکار بر ، زیرا که فضیلت انجام دادن احسان را چیزی در نزد خدای سبحان برابری نمی‌کند . ۲۵۶- احسان را بمیرانیدن آن و منت نگذاشتن زنده کنی زیرا که منت نهادن احسان را خراب می‌کند . ۲۵۷- افزون‌ترین نیکویی به فریاد ستم‌دیده یا بیچاره رسیدن است . ۲۵۸- بزرگترین احسان آنست که به اهلش انجام گرفته باشد . ص ۳۰۱ ۲۵۹- أفضل معروف اللّيم منع أذائه ۳۱۰۶ . ۲۶۰- أقبح أفعال الکريم منع عطائه ۳۱۰۷ . ۲۶۱- إنّ بأهل المعروف من الحاجّة إلى اصطناعه أكثر ممّا بأهل الرّغبة إلیهم منه ۳۵۱۱ . ۲۶۲- المعروف رقّ ۵۵ . ۲۶۳- أربح البضایع اصطناع الصّناع ۲۹۴۴ . ۲۶۴- کمال العطیّة تعجیلها ۷۲۴۱ . ۲۵۹- افزون‌ترین احسان ناکس جلوگیری از آزار خویش است ( نسبت بدیگران ، چنانکه شاعر گفته : مرا بخیر تو امید نیست شر مرسان . چون پیوسته کار او اذیت است ، چنانکه باز شاعر گفته : نیش عقرب نه از ره کین است مقتضای طبیعتش این است و اگر زمانی اذیتی نرساند آن را احسان به حساب آورد ، و کمال را در آن می‌بیند ) . ۲۶۰- زشت‌ترین کردارهای کریم و بلند مرتبه جلو گیری از بخشش خویش است ( چون طبیعت او نیکی و احسان است بر عکس لّیم و شخص پست مرتبه ) . ۲۶۱- به راستی نیاز اهل معروف و احسان کننده به احسانش بیشتر از حاجت رغبت کنندگان به آنهاست از احسان ( چون در احسان نفع بیشتر عائد صاحب نعمت می‌شود ، و فی الجمله نفعی که همان نفع دنیوی است عائد اهل رغبت خواهد شد ، از این جهت احتیاج در احسان کننده بیشتر خواهد بود ) . ۲۶۲- احسان بندگی است .

### قسمت ششم

۲۶۳- سودمندترین سرمایه‌ها انجام دادن احسانهاست . ۲۶۴- کمال بخشش زود دادن آنست ( نه بعد از وعده و انتظار ) . ص ۳۰۲ ۲۶۵- لن یشرق الإنسان حتّی یغمره الإحسان ۷۴۱۷ . ۲۶۶- من لم یحسن الاستعطاف قوبل بالاستخفاف ۸۲۰۵ . ۲۶۷- ما استعبد

الکرام بمثل الإکرام ۹۷۰۱ . ۲۶۸- أفضل الكنوز معروف یودع ( یودعه ) الأحرار ، و علم يتدارسه الأخیار ۳۲۸۱ . ۲۶۹- کفران الإحسان یوجب الحرمان ۷۲۴۹ . ۲۷۰- من منع العطاء منع الثناء ۷۷۴۰ . ۲۷۱- العطیة بعد المنع أجمل من المنع بعد العطیة ۱۸۱۰ . ۲۶۵- هرگز انسانی بنده نخواهد شد تا آنکه فرو گیرد او را احسان . ( یعنی از دیگران به او احسان زیادی شود ) . ۲۶۶- هر که محبت را نیکو به حساب نیاورد روبرو می شود به استخفاف . ( یعنی با توهین روبرو خواهد شد ) . ۲۶۷- افراد بزرگ و بلند مرتبه به مثل اکرام و احسان بنده و برده نخواهند گردید . ۲۶۸- افزون ترین گنجها احسانی است که به آزادگان سپرده شود یا بسپاری آن را ( یعنی وقتی به آنها احسان شد یا از طرف خود آنها و یا از جانب خدای بزرگ تلافی خواهد گردید پس احسان به آنها به منزله امانت به آنها سپردن است ) و علمی است که نیکو کاران آن را با درس تحصیل کنند . ۲۶۹- کفران احسان ( دیگران ) موجب محرومیت خواهد گردید ( چون احسان کننده بی رغبت خواهد شد ) . ۲۷۰- هر که بخشش و عطا را منع کند منع ستایش کند . ۲۷۱- دادن بعد از منع نیکوتر است از جلوگیری و ندادن بعد از دادن . ص ۳۰۳ ۲۷۲- من أحسن إلى الرعية ، نشر الله علیه جناح رحمته و أدخله فی مغفرتة ۸۷۲۴ . ۲۷۳- أعط ما تعطیه معجلاً مهئاً و إن منعت فلیکن فی إجمال و إعذار ۲۴۴۴ . ۲۷۴- من هان علیه بذل الأموال توجّهت إليه الآمال ۸۱۱۱ . ۲۷۵- من أحبّ الذکر الجمیل فلیبذل ماله ۸۵۷۲ . ۲۷۶- من بذل ماله استرقّ الرقاب ۸۶۳۹ . ۲۷۷- ما شاع الذکر بمثل البذل ۹۵۴۹ . ۲۷۸- البذل مائة الإمكان ۵۸۶ . ۲۷۹- البذل یکسب الحمد ۷۷۶ . ۲۷۲- هر که ( و هر حاکم و سلطانی ) به رعیت خود احسان نماید خداوند بر او بال رحمت خود را پهن کرده و او را در مغفرت خود داخل نماید . ۲۷۳- آنچه را که می دهی بشتاب و گوارائی بده و اگر منع می نمائی پس باید در نیکوئی و پوزش طلبیدن باشد ( نه با تندی و خشونت و بی اعتنائی ) . ۲۷۴- هر که بر او بذل اموال ( و بخشش آن ) آسان باشد به سوی او امیدها رو آورد . ۲۷۵- هر که نام نیکو و یاد خوب را دوست دارد باید بذل مال کند . ۲۷۶- هر که مالش را بذل نماید گردنها را به بندگی در آورد . ۲۷۷- ذکر ( و یاد کسی به نیکی ) به چیزی مانند بذل و بخشش شایع نخواهد گردید . ۲۷۸- جود و بخشش سرمایه به منزلت رسیدن است ( یعنی آدمی را بالا برده دارای مقام و منزلت می نماید ) . ۲۷۹- بذل و بخشش کسب ستایش می کند . ص ۳۰۴ ۲۸۰- بالبذل تكثر المحامد ۴۳۳۸ . ۲۸۱- ببذل النعمة تستدام النعمة ۴۳۴۴ . ۲۸۲- كثرة البذل آية النبل ۷۱۲۸ . المحسن ۱- لا یکن المحسن و المسیء عندک سواء ، فإنّ ذلك یزهد المحسن فی الإحسان ، و یتابع المسیء إلى الإساءة ۱۰۳۷۵ . ۲- یحتاج ذو النائل إلى السائل ۱۱۰۲۱ . ۳- کن سمحاً و لا تکن مبذراً ۷۱۳۸ . ۴- المحسن من عمّ الناس بالإحسان ۱۶۹۹ . ۲۸۰- به وسیله بخشش ستایشها زیاد خواهد شد . ۲۸۱- به دادن نعمت نعمت الهی پایدار خواهد ماند . ۲۸۲- بذل و بخشش بسیار ، نشانه نجابت و یا زیرکی است . نیکو کار ۱- ( فرازهایی است از نامه ۵۳ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی که به مالک اشتر نوشته است ) نباید احسان کننده و بد کننده در نزد تو مساوی باشد ، زیرا که این کار احسان کننده را در احسان بی رغبت کرده ، و بد کننده را به سوی بد کردن تند می گرداند . ۲- صاحب عطا و بخشنده نیازمند به سائل است ( که از او درخواست کند تا او به نیاز او مطلع شود ) . ۳- بخشنده باش و اسراف کننده مباش . ۴- نیکو کار کسی است که فرا گیرد مردم را به نیکی کردن . ص ۳۰۵ ۵- المحسن معان ، المسیء مهان ۱۹۱ . ۶- المحسن من صدّق أقواله أفعاله ۱۱۳۸ . ۷- المحسن حی و إن نقل إلى منازل الأموات ۱۵۲۱ . ۸- إذا رأیت الخیر فسارعتم إلیه ، و رأیت السّرّ فتباعدتم عنه ، و کتم بالطاعات عاملین ، و فی المکارم متنافسین ، کتم محسنین فائزین ۴۱۵۴ . ۹- شرّ المحسنین الممتنّ بإحسانه ۵۷۴۵ . ۱۰- صاحب المعروف لا یعثر ، و إذا عثر وجد متکاً ۵۸۲۵ . ۱۱- کلّ محسن مستأنس ۶۸۴۱ . ۱۲- یستدلّ علی المحسنین بما یجرى لهم علی السن الأخیار ، و حسن الأفعال ، و جمیل السّیرة ۱۰۹۶۴ . ۵- نیکو کار یاری شده ، و بد کار خوار خواهد بود . ۶- نیکو کار کسی است که کردارهایش گفتارهای او را تصدیق نماید . ۷- نیکو کار زنده است هر چند به سوی منزلهای مردگان حمل و نقل شود . ۸- هر گاه خیری را دیدید پس به جانب آن شتافتید ، و شری را ملاحظه کردید و از آن دوری نمودید ، و بطاعتها عامل بودید ، و در صفت های نیکو رغبت کرده بر یکدیگر سبقت گرفتید ، از نیکو کاران پیروزمند خواهید بود . ۹- بدترین احسان

کننده‌ها کسی است که بر احسان خود منت گذار باشد . ۱۰- صاحب احسان نمی‌لغزد ، و چون بلغزد تکیه گاهی را می‌یابد ، ( که همان احسانها و یا قصد او می‌باشد ) . ۱۱- هر احسان کننده‌ای انس گیرنده است . ۱۲- بر نیکو کاران به آنچه از برای آنان بر زبانهای نیکان جاری شده ( در مدح و وصف آنان ) و نیکوئی کردارها ، و زیبایی سیرت ( و طریقه نیکو در آنها ) استدلال می‌شود . ص ۳۰۶

## الحسن

۱- لا ینفع الحسن بغیر نجابۃ ۱۰۶۷۹ .

## الحصر

۱- قبح الحصر خیر من جرح الهذر ۶۸۰۲ . ۲- الحصر یضعف الحجة ۱۲۶۶ . ۳- الحصر خیر من الهذر ۱۲۶۸ .

## الحظّ

۱- الحظّ للإنسان فی الأذن لنفسه و فی اللسان لغيره ۱۷۴۹ . نیکوئی ۱- حسن ( صورت و یا مطلق نیکوئی ) بدون نجابت سود نمی‌دهد . عجز و ناتوانی در سخن ۱- ناتوانی و عجز در سخن گفتن بهتر از زخم زبان یا زخم سخن پست و باطل است . ۲- عاجز بودن از سخن گفتن حجت و دلیل را ناتوان می‌سازد ( بنا بر این نمی‌تواند بر طرف غلبه کند پس شیرینی بیان و روان بودن زبان نعمت بزرگی است ) . ۳- ( با این حال که ناتوانی سخن یک نوع نقص است اما ) عجز از سخن گفتن بهتر از هرزه گوئی و یا سخن بسیار گفتن است . بهره ۱- بهره آدمی در گوش برای نفس او ، و در زبان برای غیر اوست . ص ۳۰۷- الحظّ یسعی إلی من لا یخطبه ۱۴۰۷ .

## الحظوة

۱- الحظوة عند الخالق بالرغبة فیما لديه ، الحظوة عند المخلوق بالرغبة عما فی یدیه ۲۰۵۵ .

## حفر البئر للأخ

۱- من حفر بئرا لأخیه أوقعه الله فی بئرہ ۸۷۶۷ . ۲- من حفر لأخیه المؤمن بئرا أوقع فیها ۸۷۸۷ .

## الحقد

۱- الحقد من طبایع الأشرار ۲۲۰۲ . ۲- بهره به سوی کسی که آن را خواستگاری نمی‌کند می‌شتابد . ( یعنی آنچه از جانب حق تعالی حواله شده به سوی انسان خواهد آمد گر چه از آن بگریزد ) . بهره‌مندی ۱- بهره‌مندی در نزد آفریدگار و یا مکان و منزلت در نزد او رغبت کردن به آنچه نزد اوست ، و بهره یافتن نزد مخلوق به اعراض نمودن از آنچه در دستهای اوست . ( یعنی طلب نکردن از او و بی‌اعتنائی به آنچه در دست اوست ) . چاه کنی برای برادر ۱- هر که چاهی برای برادر خود بکند خداوند او را در همان چاه خواهد انداخت . ۲- هر که برای برادر مؤمن خود چاهی را بکند در آن واقع خواهد گردید . کینه توزی ۱- کینه توزی از صفات مردم بد است . ص ۳۰۸- الحقد نار لا تطفئ إلاً بالظفر . ( نار کامنه لا یطفئها إلاً موت أو ظفر ) ۲۲۰۳ . ۳- الحقد یدری

۳۰. ۴- الحقد شیمه الحسده ۴۲۲. ۵- الحقد مثار الغضب ۵۳۰. ۶- الحقد الأم العیوب ۹۶۶. ۷- الحقد داء دوی، و مرض موبی ۱۴۹۹. ۸- الحقد خلق دنی، و مرض مردی ۱۵۰۰. ۹- تجنبوا تضاعن القلوب، و تشاحن الصدور و تدابر النفوس، و تخاذل الأیدی تملکوا أمرکم ۴۵۴۴. ۲- کینه آتشی است که فرو ننشینند مگر با ظفر (یا آتشی است پنهان، فرو نشانند آن را مگر مرگ یا دست یافتن). ۳- کینه فانی می‌سازد، (چون همیشه در صدد انتقام و تلافی است و چون قادر بر انتقام نگردد پیوسته در غم و غصه بوده لذا از غصه تباه خواهد گردید). ۴- کینه خصلت حسودان است، (زیرا نوعاً کینه و دشمنی با حسد ملازم است حسود کینه‌ور هم هست). ۵- کینه جایگاه برانگیختن خشم است. ۶- کینه بدترین و پست‌ترین عیب‌هاست. ۷- کینه مرضی است دردناک، و بیماری است و باز. ۸- کینه خوئی است پست، و مرضی است هلاک کننده. ۹- از کینه ورزی دلها با یکدیگر، و دشمنی داشتن سینه‌ها با یکدیگر، و پشت گردانیدن نفس‌ها از یکدیگر، و یاری نکردن دست‌ها نسبت به دیگری دوری گزینید تا مالک کار خود شوید. ص ۳۰۹- ۱۰- رأس العیوب الحقد ۵۲۴۲. ۱۱- سبب الفتن الحقد ۵۵۲۲. ۱۲- سلاح الشر الحقد ۵۵۵۵. ۱۳- شر ما سکن القلب الحقد ۵۶۷۹. ۱۴- شدّه الحقد من شدّه الحسد ۵۷۵۷. ۱۵- طهروا قلوبکم من الحقد فإنه داء موبی ۶۰۱۷. ۱۶- عند الشدائد تذهب الأحقاد ۶۲۱۲. ۱۷- من أطرح الحقد استراح قلبه و لبه ۸۵۸۴.

### الحقود

۱- لیس لحقود أخوة ۷۴۸۳. ۱۰- سر عیبا کینه است. (جدا کینه منشأ بسیاری از عیب‌ها خواهد بود). ۱۱- سبب فتنه‌ها کینه است. ۱۲- اسلحه بدی کینه است. ۱۳- بدترین چیزی که در قلب قرار گیرد کینه است. ۱۴- شدت کینه از شدت حسد است. ۱۵- دل‌هایتان را از کینه پاک سازید زیرا که آن دردی است و باز (این عبارت مبالغه در شدت بیماری است). ۱۶- در هنگام سختی‌ها کینه‌ها زائل شود (یعنی همه در فکر یکدیگر باشند بعلاوه کینه اکثراً از راه رشک و حسد و بغض و عداوت است در آن زمان فرصت یاد آوری آنها نیست). ۱۷- هر که کینه را کنار اندازد، دل و عقل او راحت باشد. کینه توز ۱- برای کینه‌ور برادری نیست. ص ۳۱۰- ۲- من کثر حقه قلّ عتابه ۷۹۸۴. ۳- من زرع الإحن حصد المحن ۹۱۵۷. ۴- ما أنکد عیش الحقود ۹۴۸۰. ۵- لا مودة لحقود ۱۰۴۳۶. ۶- الحقود معذب النفس متضاعف الهم ۱۹۶۲. ۷- الحقود لا راحة له ۱۰۰۷.

### التحقیر

۱- لا تزدین أحدا حتی تستنطقه ۱۰۲۰۷. ۲- هر که کینه‌اش بسیار باشد سرزنش و گله‌گزاریش کم باشد (زیرا مایل نیست نگرانی برطرف شود). ۳- هر که کینه‌ها را زراعت نماید محنت‌ها را درو کند. ۴- چه تیره ساخته است زندگانی کینه‌ور را (مسلم کینه‌وری او) و یا چقدر عیش کینه‌ور تیره است. ۵- برای هیچ کینه‌وری دوستی نیست. ۶- کینه‌ور نفسش در عذاب و اندوهش دو چندان است. ۷- کینه‌ور برایش آسایشی نیست. کوچک شمردن ۱- هرگز احدی را حقیر مشمار تا آن را به سخن در آوری (اگر مستحق بود حقیر شمار). ص ۳۱۱

### التحقیق

۱- لا عمل کالتحقیق ۱۰۴۸۳. ۲- لا سنّه أفضل من التّحقیق ۱۰۶۳۸.

### الحق

۱- الحقّ سیف قاطع ۵۴۸. ۲- الحقّ أفضل سبیل ۵۸۹. ۳- الحقّ أقوى ظهیر ۷۱۶. ۴- الحقّ أوضح سبیل ۷۴۵. ۵- الحقّ أحقّ أن



یتبع ۱۲۱۵ . ۶- التعاون على إقامة الحق أمانة و ديانة ۱۳۲۷ . تحقیق ۱- هیچ عملی مانند تحقیق ( و بررسی حالات بیچارگان یا در علوم شرعیه ) نیست . ۲- طریقه‌ای افزون‌تر از تحقیق ( در علوم و مسائل ) نیست . حق ۱- حق شمشیری است برنده . ۲- حق بهترین راه است . ۳- حق قوی‌ترین یار و پشتوانه است . ۴- حق روشن‌ترین راه است . ۵- حق ( امر ثابت پاینده مانند آخرت ) و یا راستی سزاوار است که پیروی شود . ۶- تعاون و یکدیگر را بر اقامه حق امانت و دیانت است ، ( زیرا حق امانتی ص ۳۱۲- الحق سیف على أهل الباطل ۱۴۴۴ . ۸- الحق منجاء لكل عامل ( و حجة لكل قائل ) ۱۴۴۵ . ۹- بالحق يستظهر المحتج ۴۲۳۵ . ۱۰- بالعدل عن الحق تكون الضلالة ۴۲۶۶ . ۱۱- بلزوم الحق يحصل الاستظهار ۴۳۵۲ . ۱۲- حق و باطل ، و لكل أهل ۴۹۱۵ . ۱۳- حق يضرب خير من باطل يسر ۴۹۱۷ . ۱۴- خض الغمرات إلى الحق حيث كان ۵۰۶۶ . ۱۵- رحم الله رجلا- رأى حقاً فأعان عليه ، و رأى جوراً فردّه و كان عوناً است در دست همه و دینداری هم منوط به آنست ) . ۷- حق شمشیری است علیه اهل باطل ، ( که در وقت مناسب به وسیله آن حاکم اسلام و قشون مسلمین آنها را به جهنم واصل کنند ) . ۸- حق رستگاریست برای هر عمل کننده ، و برهانست برای هر گوینده . ۹- به وسیله حق دلیل آورنده پشت قوی می‌کند . ۱۰- به وسیله میل از حق گمراهی تحقق پیدا می‌کند . ۱۱- به سبب ملازم حق بودن و از آن جدا نشدن استظهار ( پشت قوی کردن ) حاصل گردد . ۱۲- ( در جهان پیوسته ) حق و باطلی است ، و برای هر یک اهلی خواهد بود . ۱۳- حقی که زیان کند بهتر از باطلی است که خوشحالی رساند ( چون ضرر حق ضرری است دنیوی اما نفع اخروی دارد ، ولی در باطل به عکس است ) . ۱۴- برای رسیدن به حق هر کجا که هست در سختی‌ها فرو رو ( چه علوم حقه باشد و یا هر عمل واجب ) . ۱۵- خداوند رحمت کند مردی را که حق را ببیند و آن را یاری کند ، و جور و ص ۳۱۳ بالحق علی صاحبه ۵۲۱۵ . ۱۶- رحم الله امرأ أحيى حقاً ، و أمت باطلا ، و أدحض الجور ، و أقام العدل ۵۲۱۷ . ۱۷- رأس الحكمة لزوم الحق ، و طاعة المحق ۵۲۵۸ . ۱۸- طلب التعاون على إقامة الحق ديانة و أمانة ۶۰۳ . ۱۹- عليكم بموجبات الحق فالزموها ، و إتياكم و محالات الترهات ۶۱۵۴ . ۲۰- عودك إلى الحق خير من تماديك في الباطل ۶۲۸۶ . ستم را ملاحظه نماید پس آن را رد سازد ، و یاور حق باشد بر صاحب آن ، و یا به وسیله حق یار و مدد کار رفیق خود گردد . ۱۶- خداوند رحمت کند مردی را که حق را زنده کرده و باطلی را بمیراند ، و ستم را زائل کرده ، و عدل را بر پا دارد . ۱۷- سر حکمت ( یعنی علم راست و درست ) ملازم حق بودن و از آن جدا نشدن و فرمانبرداری هر که در آن باب محق بوده ( که امکان دارد مراد حجت خدا در هر عصر و زمانی باشد ) . ۱۸- طلب یاری بر اقامه حق دینداری و امان داری است . ۱۹- بر شما باد به حق‌ها یا به واجب کننده‌های حق ( دلائل و براهینی که حق را لازم کنند ) بس از آن جدا نشوید ، و دوری کنید از بر گردیده شده‌های باطل ( که به واسطه شبهات از صورت باطل به صورت حق در آمده‌اند ) . ۲۰- برگشتن تو به حق بهتر از کشیدن تو در باطل خواهد بود . ( یعنی کسی که راه باطلی را رفت و ببطلان آن پی‌برد وظیفه آنست که به حق برگردد و بر باطل خود نایستد خجالت و انفعال را کنار بگذارد به حق بپیوندد ) . ص ۳۱۴ ۲۱- عودك إلى الحق و إن تعبت خير من راحتك مع لزوم الباطل ۶۲۸۷ . ۲۲- فی لزوم الحق تكون السعادة ۶۴۸۹ . ۲۳- فارق من فارق الحق إلى غيره ، و دعه و ما رضى لنفسه ۶۵۷۸ . ۲۴- قليل الحق يدفع كثير الباطل كما أن القليل من النار يحرق كثير الحطب ۶۷۳۵ . ۲۵- قولوا الحق تغنموا ، و اسكتوا عن الباطل تسلموا ۶۷۷۸ . ۲۶- للحق دولة ۷۳۱۷ . ۲۷- لیکن موثلك إلى الحق ، فإن الحق أقوى معين ۷۳۸۱ . ۲۸- لن يدرك النجاة من لم يعمل بالحق ۷۴۳۰ . ۲۹- برگشتن تو به سوی حق گر چه در رنج افتی بهتر از راحتی و آسایش تست که همراه باطل باشی . ۲۲- در ملازم بودن با حق نیکبختی می‌باشد . ۲۳- از کسی که از حق جدا شده و به غیر آن میل نموده مفارقت نما ، و او را با آنچه برای نفسش پسندیده است ( از میل به باطل ) واگذار . ۲۴- اندك حق بسیار باطل را دفع کرده چنانکه اندك از آتش بسیار هیزم را می‌سوزاند . ۲۵- حق را بگوئید تا نفع تمام برید و از باطل خاموش باشید تا سالم مانید . ۲۶- برای حق دولتی است ( دائمی بر خلاف باطل که برای آن جولان و دور زدنی است ) . ۲۷- باید برگشت تو به سوی حق باشد زیرا که حق نیرومندترین یاری کننده است . ۲۸- هرگز رستگاری را به دست نیاورد کسی که به حق



عمل نکرده است . ص ۳۱۵ ۲۹- من عمل بالحق غنم ۷۶۵۰ . ۳۰- من عمل بالحق ربح ۷۶۹۴ . ۳۱- من عمل بالحق نجا ۷۷۳۹ . ۳۲- من عمل بالحق أفلح ۷۸۱۱ . ۳۳- من صارع الحق صرع ۷۸۱۳ . ۳۴- من قال بالحق صدق ۷۸۴۱ . ۳۵- من غالب الحق غلب ۷۸۸۱ . ۳۶- من حارب الحق حرب ۷۸۸۲ . ۳۷- من عاند الحق قتله ( صرعه ) ۷۸۸۹ . ۳۸- من عاند الحق لزمه الوهن ۸۰۷۷ . ۲۹- کسی که به حق عمل نماید نفع عمده برد . ۳۰- کسی که به حق عمل کند فائده برد . ۳۱- کسی که به حق عمل کرد نجات یافت . ۳۲- هر کسی که به حق عمل نماید رستگار گردد . ۳۳- هر که با حق کشتی گیرد ( و با آن مبارزه کند ) به زمین انداخته شود . ( یعنی مغلوب گردد ) . ۳۴- هر که حق بگوید تصدیق شود ( گر چه دیگران به آن عمل ننمایند ) . ۳۵- هر که بر حق غلبه کند مغلوب گردد ( زیرا آخرتی هم هست ) . ۳۶- هر که با حق بجنگد ( آنچه وسیله سعادت اوست از او ) گرفته شود . ۳۷- هر که با حق دشمنی کند حق او را بکشد ، و یا او را ببندازد . ۳۸- هر که با حق دشمنی نماید سستی و ضعف ملازم او باشد . ( یعنی از او جدا نشود ) . ص ۳۱۶ ۳۹- من عاند الحق كان الله خصمه ۸۱۰۹ . ۴۰- من لم ينجه الحق ، أهلكه الباطل ۸۱۹۱ . ۴۱- من تعدى الحق ، ضاق مذهبه ۸۲۲۲ . ۴۲- من اعتر بالحق أعزّه الحق ۸۴۳۳ . ۴۳- من أبدى صفحته للحق هلك ۸۴۸۶ . ۴۴- من اتخذ الحق لجاما اتخذ الناس إماما ۸۵۶۰ . ۴۵- من عمل بالحق مال إليه الخلق ۸۶۴۶ . ۴۶- من استحيى من قول الحق فهو أحمق ۸۶۵۰ . ۴۷- من جاهد على إقامة الحق وفق ۸۶۵۱ . ۴۸- من نكب عن الحق ذم عاقبه ۸۶۵۵ . ۴۹- هر که با حق دشمنی کند خداوند خصم او خواهد بود . ۴۰- هر که حق او را نجات نبخشد باطل او را هلاک خواهد کرد . ۴۱- هر که از حق تجاوز کند راه او تنگ گردد . ۴۲- هر که به سبب حق عزت جوید حق او را عزت بخشد . ۴۳- هر که چهره خود را مقابل حق نمایان سازد ( یعنی روبروی حق قرار گیرد و با آن مبارزه کند ) هلاک گردد ( در نهج البلاغه کلمات قصار ۱۷۹ این عبارت هم اضافه شده «عند جهلة الناس» ولی در خطبه ۱۶ عبارت همین است بدون اضافه ) . ۴۴- هر که حق را لجام ( و وسیله کنترل خود ) قرار دهد ( چنانکه لجام اسب آن را کنترل نماید ) مردم او را پیشوای خود قرار دهند . ۴۵- هر که به حق عمل نماید خلق به سوی او رو آورد . ۴۶- هر که از گفتار حق حیا نماید او احمق ( کم عقل ) است . ۴۷- هر که بر اقامه حق پیکار نماید توفیق یابد . ۴۸- هر که از حق عدول کند عاقبت او مذموم گردد . ص ۳۱۷ ۴۹- من استسلم للحق ، و أطاع المحق كان من المحسنين ۸۸۵۱ . ۵۰- من جعل الحق مطلبه ، لان له الشدید ، و قرب عليه البعید ۸۸۹۹ . ۵۱- من أضعف الحق و خذله أهلكه الباطل و قتله ۸۹۱۰ . ۵۲- من كان مقصده الحق أدرکه ، و لو كان كثير اللبس ۹۰۲۴ . ۵۳- من عاند الحق قتله ، و من تعزّز عليه ( على الباطل ) ذلّه ۹۱۶۷ . ۵۴- من نصر الحق غنم ۹۲۰۰ . ۵۵- ما أكثر من يعترف بالحق و لا يطيعه ۹۵۲۱ . ۵۶- منازع الحق مخصوم ۹۷۵۰ . ۴۹- هر که تسلیم حق باشد ، و فرمانبردار کسی باشد که بر حق است ، از نیکوکاران خواهد بود . ۵۰- هر که حق را هدف و مقصود خود قرار دهد ، برای او سخت نرم شده ، و دور بر او نزدیک خواهد گردید . ۵۱- هر که حق را ضعیف نموده و ترک یاری آن کند باطل او را هلاک کرده و بکشد . ۵۲- هر که مقصد ( و غرض و هدف ) او حق باشد آن را خواهد یافت هر چند بسیار پوشیده باشد ( و در زیر پرده‌ها و حاجب قرار گرفته باشد ) . ۵۳- هر که با حق دشمنی کند حق او را بکشد ، و کسی که بر آن غلبه خواهد حق او را خوار گرداند . ۵۴- هر که حق را یاری نمود نفع عظیم برد . ۵۵- چه چیز بسیار کرده کسی را که اعتراف به حق می‌نماید و آن را فرمان نمی‌برد ( یعنی چه باعث شده است جز هوا و هوس و نادانی ) . ۵۶- نزاع کننده با حق ( چه خداوند باشد و یا هر امر حقی از جانب خدا و یا از طرف ذی حق ) دشمنی شده است . ص ۳۱۸ ۵۷- نعم الدلیل الحق ۹۸۸۰ . ۵۸- لا تمسك عن إظهار الحق ، إذا وجدت له أهلا ۱۰۱۸۸ . ۵۹- لا يؤنسك إلّا الحق ، و لا- يوحشك إلّا الباطل ۱۰۳۰۳ . ۶۰- لا تمنعكم رعاية الحق لأحد عن إقامة الحق عليه ۱۰۳۲۸ . ۶۱- لا يجتمع الباطل و الحق ۱۰۵۸۴ . ۶۲- لا يصبر على الحق إلّا الحازم الأريب ۱۰۶۱۰ . ۶۳- لا رسول أبلغ من الحق ۱۰۶۲۷ . ۶۴- لا ناصح أنصح من الحق ۱۰۶۴۲ . ۶۵- لا صاحب أعز من الحق ۱۰۶۶۷ . ۵۷- خوب راهنمائی است حق ( زیرا آدمی را به مقصد می‌رساند ) . ۵۸- از اظهار حق امساک مکن هر گاه برای آن اهلی را یافتی . ۵۹- هرگز تو را انس ندهد مگر حق و تو را رم ندهد مگر باطل . ۶۰-

هرگز رعایت حقی برای کسی ( که نسبت به شما دارد ) از اقامه حقی بر او جلوگیری نکند ( یعنی باید حق را بپا داشت گر چه در باره ذی حقی باشد ) . ۶۱- باطل و حق جمع نمی‌شود ( هر که به دنبال باطل رود حق را از دست دهد و بالعکس هر که پیرو حق بود از باطل بگریزد ) . ۶۲- بر حق ( و بر تلخی و عظمت آن ) صبر نخواهد نمود مگر دور اندیش عاقل . ۶۳- نیست پیامبری رساتر از حق ( چون خود بخود منتشر خواهد شد و ممکن است مراد از حق خدا باشد که رساتر بودن او جل و عز معلوم است ) . ۶۴- نصیحت کننده و یا صاف دلی صاف تر و یا پند دهنده تر از حق نیست . ۶۵- مصاحبی عزیزتر از حق نیست . ص ۳۱۹-۶۶- لا یغلب من یستظهر بالحق ۱۰۶۸۵ . ۶۷- لا یخصم من یحتج بالحق ۱۰۶۸۶ . ۶۸- لا یدرک ( لا یدل ) من اعتز بالحق ۱۰۷۰۲ . ۶۹- لا یصبر للحق إلّا من یعرف فضله ۱۰۷۴۸ . ۷۰- لا یعاب الرّجل بأخذ حقّه ، و إنّما یعاب بأخذ ما لیس له ۱۰۸۱۹ . ۷۱- یرسل الحقّ یدفع کثیر الباطل ۱۰۹۸۹ . ۷۲- خذلوا الحقّ ، و لم ینصروا الباطل ۵۰۷۷ . ۷۳- الحقّ أبلغ منزّه عن المحاباة و المرایاة ۱۷۷۴ . ۷۴- اربک الحقّ و إن خالف هواک ، و لا تبع آخرتک بدنیاک ۲۲۹۷ . ۶۶- مغلوب نخواهد شد کسی که به حق پشت قوی می‌کند . ۶۷- مغلوب نخواهد شد کسی که به حق احتجاج می‌کند . ۶۸- خوار نمی‌شود و یا دیده نمی‌شود که خواری به کسی رسد که به سبب حق عزیز گشته است . ۶۹- برای حق ( خدا و آخرت و دین اسلام ) صبر نخواهد نمود مگر کسی که افزونی مرتبه آن را می‌شناسد . ۷۰- مرد به گرفتن حقش عیب نمی‌شود ، همانا بگرفتن آنچه برای او نیست عیب خواهد شد . ۷۱- اندک حق بسیار باطل را دفع می‌کند . ۷۲- حق را ترک گفته و باطل را یاری نمودند ( یعنی آن اندازه بی‌رگ و بی‌غیرتند که نه تنها حق را یاری نکردن به نصرت باطل نیز قیام نمودند ) . ۷۳- حق درخشنده و روشن و دور از یاری کردن و انکار و جدال است . ۷۴- سوار بر حق شو گر چه بر خلاف خواهش تو باشد ، و آخرت خود را به دنیایت مفروش . ص ۳۲۰-۷۵- الزم الحقّ منزله من أهل الحقّ یوم لا یقضی إلّا بالحقّ ۲۳۶۰ . ۷۶- الزموا الحقّ تلزمکم النّجاء ۲۴۸۵ . ۷۷- اعرّفوا الحقّ لمن عرفه لکم ، صغیرا کان أو کبیرا ، و ضیعا کان أو رفیعا ۲۵۶۴ . ۷۸- ألا و من لا ینفعه الحقّ یضرّه الباطل ، و من لا یستقم به الهدی یجرّ به الضّلال إلی الرّدی ۲۷۶۷ . ۷۹- أخسر النّاس من قدر علی أن یقول الحقّ و لم یقل ۳۱۷۸ . ۸۰- أفضل الخلق أقضاهم بالحقّ ، و أحبّهم إلی الله سبحانه أقولهم للصدّق ۳۳۲۳ . ۸۱- المغلوب بالحقّ غالب ۱۰۶۶ . ۷۵- ملازم حق باش و از آن جدا مشو تا فرود آورد تو را در منزل‌های اهل حق روزی که حکم نشود مگر به حق ( قیامت ) . ۷۶- از حق جدا نشوید ، تا رستگاری از شما جدا نشود . ۷۷- در مقابل کسی که حق تو را می‌شناسد حق شناس باشید کوچک باشد یا بزرگ ، پست مرتبه باشد یا بلند مرتبه . ۷۸- آگاه باشید کسی که او را حق سودی نمی‌رساند او را باطل زیان می‌رساند و کسی که طریق هدایت او را مستقیم نمی‌نماید ضلالت و گمراهی او را به سوی پستی و رذالت می‌کشاند . ۷۹- زیانکارترین مردم کسی است که بر گفتن حق قدرت دارد و نگوید . ۸۰- افزون‌ترین خلق حکم کننده‌ترین آنهاست به حق ، و محبوب‌ترین آنها نزد خدای سبحان گوینده‌ترین آنهاست به سخن راست . ۸۱- مغلوب به حق ( و کسی که با ستم حقی را از او گرفته باشند ) غالب است . ص ۳۲۱-۸۲- المحارب للحقّ محروب ۱۰۸۶ . ۸۳- القول بالحقّ خیر من العی و الصّمت ۱۴۶۲ .

## المحق

۱- غرض المحقّ الرّشاد ۶۴۲۳ .

## حقوق الله تعالی

۱- إعطاء هذا المال فی حقوق الله دخل فی باب الجود ۲۰۷۴ . ۲- أخرج من مالک الحقوق ، و أشرك فی الصّیّدیق ، و لیکن کلامک فی تقدیر ، و همّتک فی تفکیر ، تأمن الملامه و التّدامه ۲۴۴۸ . ۸۲- جنگ کننده برای حق ( کسی و بردن آن بستم ) غارت شده است ( چون در حقیقت کلاه سر او رفته و گرنه مغلوب گشته در واقع غارت شده نیست زیرا عوض اخروی دارد ) .

۸۳- گفتن حق از عجز و خاموشی بهتر است . ( یعنی اگر آدمی حق نمی‌گوید باید عجز و خاموشی را اختیار کند ) . ذی حق ۱- غرض کسی که بر حق است راه درست خواهد بود . حقوق خدا ۱- بخشیدن این مال در مصارفی که خداوند واجب کرده است داخل شده در باب جود خواهد بود . ( یعنی در حقیقت جود نیست به زور خود را داخل کرده است ) . ۲- از مال خود حقوق را ( مانند زکات و خمس و دیون ، انفاقات واجب ) بیرون نما ، و دوست خود را در آن شریک گردان ، و باید که سخت به اندازه ، و همت در ص ۳۳۲- حق الله سبحانه علیکم فی الیسر البرّ و الشکر و فی العسر الرضا و الصبر ۴۹۱۸ .

### حقوق الناس

۱- جعل الله سبحانه حقوق عباده مقدّمه لحقوقه ، فمن قام بحقوق عباد الله كان ذلك مؤدّيا إلى القيام بحقوق الله ۴۷۸۰ .

### الاحتکار و المحتکر

۱- المحتکر البخیل جامع لمن لا یشکره ، و قادم علی من لا یعذرہ ۱۸۴۲ . فکر کردن باشد ، تا از سرزنش و پشیمانی ایمن باشی . ۳- حق خدای سبحان بر شما در آسانی و فراخی نیکی و شکر است ، و در عسرت و تنگی راضی بودن و شکیبائی خواهد بود . حقوق مردم ۱- خداوند سبحان حقوق بندگان را مقدّمه حقوق خویش قرار داده ، پس کسی که قیام به حقوق بندگان خدا کرد این عمل کشیده می‌شود به قیام نسبت به حقوق خدا . ( یعنی اگر کسی حقوق بندگان را مراعات نمود و آنها را ضایع نکرد حقوق پروردگار را هم ضایع نخواهد ساخت ) . احتکار و محتکر ۱- محتکر بخیل جمع کننده است برای کسی که او را شکر گذار نیست و فرود آینده است بر کسی که معذور ندارد او را ، ( احتکار یا حبس مال است و ندادن حقوق واجب مانند خمس و زکات ، و یا معنای اصطلاحی آنست که عبارت باشد ، از نگهداشتن اجناس مانند گندم و جو و ... و نفروختن به طمع گران شدن که در کتب ص ۳۲۳ ۲- الاحتکار رذیلۃ ۱۱۱ . ۳- الاحتکار داعیۃ الحرمان ۲۵۶ . ۴- المحتکر محروم من نعمته ۴۶۵ . ۵- من طبایع الأغمار إتعاب النفوس فی الاحتکار ۹۳۴۹ . ۶- کن مقتدرا ( مقدّرا ) ، و لا تکن محتکرا ۷۱۳۹ . ۷- الاحتکار شیمة الفجار ۶۰۷ .

### أحكام الله و حدوده

۱- فی حمل ( عمل ) عباد الله علی أحكام الله استیفاء الحقوق و کلّ الرّفق ۶۵۲۴ . فقهیته مفصل بیان گردیده است ) . ۲- احتکار صفت ناپسندی است . ۳- احتکار خواننده محرومیت است . ۴- احتکار کننده از نعمت خویش محروم است ( یا به جهت این که از عمل خود سود ظاهری نبرد و یا از ثواب و مزد حبیب الهی محروم گردد ) . ۵- از طبایع و خصلتهای عوام مردم است و یا کسانی که بدی عاقبت آن را نمی‌دانند به زحمت انداختن مردم در احتکار . ۶- اندازه گیرنده ( یا با قدرت ) باش ، و ظالم و یا احتکار کننده مباش . ۷- احتکار خوی و خصلت گنه کاران است . احکام خدا و حدود آن ۱- در واداشتن بندگان خدا ( یا عمل بندگان خدا ) بر احکام الهی استیفاء حقوق ( و باعث این خواهد بود که هیچ حقی از کسی ضایع نشود ) و تمام لطف است ( زیرا که آن سبب شود همه امور دینی و دنیوی منظم گردد و بعید نیست که این ص ۳۲۴ ۲- لو حفظتم حدود الله سبحانه لعجل لكم من فضله الموعود ۷۵۹۱ . ۳- من قصر عن أحكام الحرّیۃ أعید إلى الرّق ۸۵۳۰ .

### الحکمة

۱- الحکمة روضة العقلاء ، و نزهة التّبالۃ ۱۷۱۵ . عبارت به وظیفه حاکم و زمامداران ناظر باشد که اگر آنها مردم را بر احکام خدا وادارند چنین خواهد شد ) . ۲- اگر شما حدود خدای سبحان را نگهداری کنید ( مانند اوامر و نواهی ) هر آینه برای شما از فضل

خود موعود را (آنچه را که خدا وعده فرموده) تعجیل کند، (ممکن است مقصود مهدی موعود- ارواحنا فدا- باشد و امکان دارد هر چه را که در برابر حفظ حدود و مقررات خود قرار داده است باشد مانند نصرت، اجابت، روزی و...) ۳- هر که از احکام آزادی (یعنی احکام الهی که سبب آزادی انسان در آخرت خواهد شد و یا احکام افراد آزاد) کوتاهی کند به سوی بندگی برگردانیده می‌شود (و در آخرت گرفتار خواهد شد). حکمت ۱- حکمت بوستان خردمندان و تفریح گاه مردم نجیب یا تند فطنتان است، (حکمت در بعضی از روایات به طاعت خدا و فرمانبرداری همراه با معرفت امام، و در بعضی روایات دیگر به معرفت امام و اجتناب کبائر، و در حدیثی به معرفت فقه در دین، و می‌توان آن را بطور خلاصه به معرفت علم درست و صحیح تعریف کرد. و در کتب معتبره مانند کافی جلد ۲ ص ۵۳ و خصال روایت شده: روزی پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در بعضی از سفرهایش به جمعیتی برخورد نمود پرسید شما چه کسانی هستید گفتند: مؤمنانیم فرمود: نشانه و حقیقت ایمان شما چیست گفتند: رضا بقضای الهی، و تسلیم فرمان او و تفویض به سوی او، حضرت فرمود: علماء ص ۳۲۵-۲- الحکمة لا تحلّ قلب المنافق إلّا و هی علی ارتحال ۱۹۲۲. ۳- الحکمة ضالّة کلّ مؤمن، فخذوها و لو من أفواه المنافقین ۱۸۲۹. ۴- الحکمة شجرة تثبت فی القلب، وثمر علی اللسان ۱۹۹۲. ۵- استشعر الحکمة، و تجلبب السکينة، فإنّهما حلیة الأبرار ۲۳۲۴. ۶- أول الحکمة ترک اللذات، و آخرها مقت الفانیات ۳۰۵۲. ۷- أفضل الحکمة معرفة الإنسان نفسه، و وقوفه عند قدره ۳۱۰۵. ۸- الحکمة ترشد ۵. حکماء یعنی آنها دانشمندان و حکیمانند، اگر راست گویان باشند. و نیز از آن حضرت روایت شده: که خدای تعالی عطا کرده مرا قرآن، و از حکمت مثل قرآن، و خانه‌ای نیست که در آن چیزی از حکمت نباشد مگر آنکه خراب می‌باشد، آگاه باشید فقیه شوید، و بیاموزید، و نادان ممیرید). ۲- حکمت در دل منافق در نمی‌آید مگر بدین نحو که در آید و از آن بیرون رود. ۳- حکمت گمشده هر مؤمن است، پس آن را فرا گیرید گر چه از دهان منافقین باشد. ۴- حکمت درختی است که در دل می‌روید و بر زبان میوه می‌دهد. ۵- حکمت را لباس و شعار، آرامش و وقار را پیراهن خود قرار ده، زیرا که آن دو زیور نیکوکاران است. ۶- اول حکمت ترک لذتها، و آخر آن دشمن داشتن چیزهای فانی است. ۷- افزون‌ترین حکمت شناختن آدمی است نفس خود را (چنانکه در حدیث دارد: «من عرف نفسه فقد عرف ربه» هر که نفس خود را شناخت پروردگار خود را می‌شناسد، و معرفه النفس عامل شناخت مبدء و معاد خواهد گردید) و ایستادن اوست نزد قدر خود (یعنی بیش از گلیم خود پا را درازتر نکند، از مردم توقع بیجا و بیش از اندازه نداشته باشد). ۸- دانستن علوم دینی و معارف شرعی و علم درست باعث رشد می‌گردد. ص ۳۲۶-۹- الحکمة عصمة ۱۲. ۱۰- الحکم ریاض التّبالء ۹۹۲. ۱۱- إذا ضللت عن حکمة الله فقف عند قدرته، فإنّک إن فاتک من حکمتها یسفیک فلن یفوتک من قدرته ما یکفیک ۴۰۸۶. ۱۲- بالحکمة یکشف غطاء العلم ۴۲۷۳. ۱۳- ثمرة الحکمة الفوز ۴۶۴۵. ۱۴- ثمرة الحکمة التّزّه عن الدّنيا، و الوله بجنة المأوی ۴۶۵۳. ۱۵- جمال الحکمة الرّفق، و حسن المداراة ۴۷۹۴. ۱۶- حدّ الحکمة الإعراض عن دار الفناء، و التّولّه بدار البقاء ۴۹۰۰. ۹- حکمت و دانائی نگهبان است. ۱۰- دانش و حکمت‌ها بوستانهای زیرکان است. ۱۱- هرگاه از حکمت خدا تو گم و محروم گردی و پی بحکمت او نبردی پس در نزد قدرت او توقف نما، زیرا اگر از حکمت او آنچه را که شفا بخشد تو را از تو فوت گردد (از جهت مصالحی نصیب تو نگردد) پس هرگز از قدرت (و نشانه‌های عظمت) او که تو را بس خواهد بود از تو فوت نخواهد گردید (یعنی پیوسته می‌توانی از راه دیدن آثار، دین خود را محکم سازی، و دیدن آثار قدرت همیشگی است). ۱۲- به وسیله حکمت پرده علم برداشته می‌شود. ۱۳- ثمره حکمت رستگاری و پیروزی است. ۱۴- ثمره و میوه حکمت دوری و پاکیزگی از دنیا و شیفتگی نسبت به جنة المأوی است (چنانکه گذشت یا نام بهشت مخصوصی است و یا نام مطلق بهشت خواهد بود). ۱۵- زیبایی حکمت نرمی و حسن مدارا کردن است. ۱۶- میزان و یا حقیقت و یا منتهای حکمت اعراض از سرای فانی (دنیا) ص ۳۲۷-۱۷- حکمة الدّنی ترفعه، و جهل الشّریف یضعه ۴۹۲۷. ۱۸- خذ الحکمة أنّی کانت، فإنّ الحکمة ضالّة کلّ مؤمن ۵۰۴۳. ۱۹- خذ الحکمة ممّن أتاک بها، و انظر إلی ما قال، و لا تنظره إلی من قال ۵۰۴۸

۲۰- زین الحکمة الزهد فی الدنیا ۵۴۷۰ . ۲۱- ضالّة العاقل الحکمة ، فهو أحقّ بها حیث كانت ۵۸۹۶ . ۲۲- ضالّة الحکیم الحکمة ، فهو یطلبها حیث كانت ۵۸۹۷ . ۲۳- علیک بالحکمة فإنّها الحلیة الفاخرة ۶۰۸۱ . و شیفتگی نسبت به سراى باقى ( آخرت ) خواهد بود . ۱۷- حکمت پست مرتبه او را بلند مرتبه گردانیده ، و نادانى بلند مرتبه او را پست مى گردانند . ۱۸- حکمت را هر کجا که هست فرا گیر زیرا که حکمت گم شده هر مؤمن است . ۱۹- حکمت را از کسی که آن را برای تو آورد فرا گیر ، و به آن چه گفته نظر نما ، و بسوی کسی که آن را گفته نظر مکن ( یعنی به مطلب نگاه کن نه به گوینده مطلب ) . ۲۰- زینت حکمت بی رغبتی در دنیا است . ۲۱- گمشده عاقل حکمت است پس او به آن سزاوارتر است هر جا که باشد . ۲۲- گمشده حکیم ( صاحب علم و عمل راست و درست ) حکمت است پس او آن را هر جا که باشد جستجو می نماید . ۲۳- بر تو باد به حکمت زیرا که آن زیور فاخری است . ص ۳۲۸ . ۲۴- غنیمة الأكياس مدارسُة الحکمة ۶۴۴۱ . ۲۵- قد یقول الحکمة غیر الحکیم ۶۶۵۵ . ۲۶- قرن الحکمة بالعصمة ۶۷۱۲ . ۲۷- کلّ شیء یملّ ما خلا طرائف الحکم ۶۸۹۶ . ۲۸- کیف یصبر علی مباءنة الأضداد من لم تعنه الحکمة ۶۹۹۱ . ۲۹- کَلَمّا قویت الحکمة ضعفت الشّهوة ۷۲۰۵ . ۳۰- کسب الحکمة إجمال النطق ، و استعمال الزّفق ۷۲۲۳ . ۳۱- من تفکّه بالحکم لم یعدم اللذّة ۸۱۲۷ . ۳۲- من لهج بالحکمة فقد شَرّف نفسه ۸۲۷۹ . ۳۳- غنیمت و عمده سود زیرکان مدارسه ( درس گفتن و یا درس خواندن ) حکمت است . ۲۵- گاهی غیر حکیم حکمت را می گوید . ۲۶- حکمت با نگهداری از گناهان مقرون است . ۲۷- هر چیزی خسته کننده و ملالت آور است جز حکمتهای تازه ( که طبع انسان از آن ملول نشود ) . ۲۸- چگونه بر دوری کردن از اضداد ( اخلاق ذمیمه و کردار ناشایست ) صبر می کند کسی که حکمت او را یاری نکرده است ۲۹- هر اندازه حکمت قوی گردد خواهش ضعیف شود . ۳۰- کسب حکمت ( و فایده عمده آن ) نیکو گردانیدن گفتار و به کار بردن نرمی است . ۳۱- هر که به حکمت ها بهره مند شود لذّت را از دست ندهد . ۳۲- هر که به حکمت حریص باشد پس در حقیقت نفس خود را بلند مرتبه گردانیده است . ص ۳۲۹ . ۳۳- من عرف بالحکمة لا حظته العیون بالوقار ۸۵۱۸ . ۳۴- من ثبت له الحکمة عرف العبرة ۸۷۰۶ . ۳۵- من خزائن الغیب تظهر الحکمة ۹۲۵۴ . ۳۶- من الحکمة طاعتک لمن فوقک و إجلالک من فی طبقتک ، و إنصافک لمن دونک ۹۴۲۲ . ۳۷- من الحکمة أن لا- تنازع من فوقک ، و لا تستذلّ من دونک ، و لا تتعاطی ما لیس فی قدرتک ، و لا یخالف لسانک قلبک ، و لا قولک فعلک ، و لا تتکلّم فیما لا تعلم ، و لا تترك الأمر عند الإقبال ، و تطلبه عند الإدبار ۹۴۵۰ . ۳۳- هر که به حکمت شناخته شود چشمها او را به وقار بنگرند ( یعنی مردم برایش احترام قائل بوده به گوشه چشم به او نظر کنند ) . ۳۴- هر که برای او حکمت ثابت شود عبرت را بشناسد ( یعنی از حوادث عبرت خواهد گرفت و اما در نهج البلاغه حکمت ۳۰ چنین دارد «و من تبینت» هر که برای او حکمت آشکار گردید إلخ ) . ۳۵- از خزانه های غیب ( الهی ) حکمت ظاهر می شود . ۳۶- از حکمت است فرمانبرداری تو از ما فوق خود ، و احترام تو از کسی که در مرتبه تو می باشد ، و انصاف و عدل تو در حق کسی که مادون خودت خواهد بود . ۳۷- از حکمت این است که با ما فوق خود نزاع نمائی ، و مادون خود را خوار و ذلیل نگردانی ، و چیزی را که در قدرت تو نیست ( و مقدورت نمی باشد ) عهده دار نشوی ، و زیانت با دلت ، و گفتارت با کردارت مخالف نباشد ، و در آنچه نمی دانی سخن نگوئی ، و کار در وقت اقبال ترک نکنی ، و در نزد ادبار طلب نمائی ( بلکه بهر حال باید به دنبال کار رفت و ممکن است مراد از ( امر ) فرمان خدا باشد که اکثر مردم در فراخی و اقبال دولت امر خدا را زمین زده ولی در وقت تنگی و پشت کردن دولت رو به خدا آورند ) . ص ۳۳۰ . ۳۸- مجلس الحکمة غرس ( عرس ) الفضلاء ۹۷۵۴ . ۳۹- لا تجتمع الشّهوة و الحکمة ۱۰۵۷۳ . ۴۰- لا تسکن الحکمة قلبا مع شهوة ۱۰۹۱۵ . ۴۱- لا حکمة إلّا بعصمة ۱۰۹۱۶ .

## الحکماء

۱- الحکماء أشرف النّاس أنفسا ، و أكثرهم صبرا ، و أسرعهم عفوا ، و أوسعهم أخلاقا ۲۱۰۷ . ۲- الحکیم یشفی السّائل ، و یجود

بالفضائل ۱۵۲۵ . ۳۸- مجلس حکمت درخت کاشتن ( که هر یک نهال فکری غرس کرده و یا عروسی و خوردن و لیمه و غذاهای رنگارنگ فکری ) فضلاء است . ۳۹- خواهش و حکمت جمع نمی‌شوند . ۴۰- حکمت ساکن نمی‌شود در دلی که با شهوت باشد ( که در آن خواهشهای دنیوی زیاد باشد ) . ۴۱- نیست حکمت مگر به نگهداری ( از جانب خدا و یا نگهداری خود از گناهان ) .

حکیمان ۱- حکماء ( صاحبان علم راست و درست ) شریفترین مردم هستند از جهت نفسها ، و بیشترین آنانند از نظر شکیبائی ، و سریع‌ترین آنانند از راه عفو ، و وسیع‌ترین ایشانست به حسب اخلاق و خویها . ۲- حکیم سؤال کننده را شفا بخشد ( یعنی جوابی گوید که مرض او را مداوا کند ) و با فزونی‌ها بخشش می‌نماید . ص ۳۳۱- جالس الحکماء یکممل عقلک ، و تشرف نفسک ، و یتنف عنک جهلک ۴۷۸۷ . ۴- قد یزلّ الحکیم ۶۶۰۹ . ۵- لیس بحکیم من شکی ضرّه إلى غیر رحیم ۷۴۶۷ . ۶- لیس بحکیم من ابتذل بانبساطه إلى غیر حمیم ۷۴۹۸ . ۷- لیس بحکیم من قصد بحاجته غیر حکیم ( کریم ) ۷۴۹۹ . ۸- من کشف عن مقالات الحکماء انتفع بحقائقها ۹۲۴۱ . ۹- إنّ کلام الحکیم إذا کان صوابا کان دواء ، و إذا کان خطاء کان داء ۳۵۱۳ . ۳- با حکیمان مجالست نما ، تا عقل تو کامل گشته ، و نفست بلند مرتبه شده ، و از تو نادانیت منتفی گردد . ۴- گاهی حکیم می‌لغزد ( یعنی چنان نیست که همیشه به حق رسد ) . ۵- حکیم نیست کسی که بدی حال خود را به سوی غیر رحیم ( خدا یا صاحب ترحم ) شکایت برد . ۶- حکیم نیست کسی که شکفته روئی خود را به سوی غیر خویش بذل کند ( مرحوم خوانساری می‌فرماید : غرض این است که حکیم نسبت به غیر خویشان اندازه شکفته روئی خود را نگاه می‌دارد ، و چندان زیاد نمی‌کند که باعث عدم وقار او شود در نظر ایشان ) . ۷- حکیم نیست کسی که برای حاجت خود غیر کریم یا غیر حکیمی را ( خدا و یا مطلق حکیم ) قصد کند . ۸- هر که از گفتار حکماء پرده بردارد به حقائق آنها سودمند گردد . ۹- براستی که کلام و گفتار حکیم هرگاه درست باشد دواء خواهد بود ، و چون خطاء از کار در آید درد است ( بنا بر این خیلی باید حکیم در گفتارش دقت کند ) . ص ۳۳۲

## الحکومة و الولاية

۱- الطاعة جنة الرعية ، و العدل جنة الدول ۱۸۷۳ . ۲- الذلّ بعد العزل یوازی عزّ الولاية ۲۱۱۳ . ۳- استکانة الرجل فی العزل ، بقدر شرّه فی الولاية ۱۸۹۸ . ۴- اعدل فیما ولیت ، اشکر لله فیما أولیت ۲۲۶۵ . ۵- احرس منزلتک عند سلطانک ، و احذر أن یحطّک عنها التّهانون عن حفظ ما رفاک إلیه ۲۳۹۶ . ۶- أقم التّیاس علی سبتهم و دینهم ، و لیأمنک برئهم ، و لیخفک مریهم ، و تعاهد ثغورهم و أطرافهم ۲۴۱۹ . حکومت ۱- فرمانبرداری سپر رعیت ، و عدل سپر دولتهاست . ۲- ذلّت و خواری بعد از عزل با عزّت حکومت برابری می‌کند ( پس نباید برای تحصیل آن کوشید چون چنین خواری را پشت سر دارد ) . ۳- خواری مرد در بر کناری و عزل به اندازه بدی آنست در حکومت . ۴- در آنچه والی شدی عدالت نما ، و در آنچه بخشیده شده‌ای شکر خدا کن . ( در بعض نسخه‌ها چنین است : «أشکر علی ما أولیت» ) . ۵- منزلت و مرتبه‌ای که در نزد فرمانده خود داری حفظ نما ، و دوری کن از این که تو را از آن منزلت فرود آورد سستی و سهل انگاری از نگهداری آنچه تو را بلند مرتبه کرده به سوی آن . ۶- مردم را بر سنت و طریقه و دینشان بر پای دار ، و باید که بی‌گناهشان از تو ایمن بوده ، و کسی که گمان گناهی به او باشد از تو بترسد ، و به سر حدّها و اطراف بلادشان رسیدگی کن . ص ۳۳۳- ۷- اجعل الدّین کھفک ، و العدل سیفک ، تنج من کلّ سوء ، و تظفر ( تظھر ) علی کلّ عدوّ ۲۴۳۳ . ۸- احذر الحیف و الجور ، فإنّ الحیف یدعو إلی السّیف ، و الجور یعود بالجلاء ، و یجّبل العقوبة و العقوبة و الانتقام ۲۴۴۶ . ۹- أقبح شیء جور الولاة ۳۰۱۰ . ۱۰- الملک سیاست ۱۷ . ۱۱- الملک ( الملل ) یفسد الأخوة ۱۱۰۸ . ۱۲- الرّیاسة عطب ۲۲۳ . ۱۳- الإنصاف زین الإمرة ۹۲۳ . ۷- دین را پناه ، و عدالت را شمشیر خود قرار ده ، تا از هر بدی رهائی یافته ، و بر هر دشمنی پیروز شوی ، و یا غلبه کنی . ۸- ( تتمه کلامی است که آن حضرت به زیاد بن ابیه فرموده چنانکه با مختصر تفاوتی در نهج البلاغه حکمت ۴۶۸ ذکر شده است ) از حیف و میل بیت المال و از ستم پرهیز ، زیرا که حیف و میل دعوت به شمشیر کرده .



یعنی مردم و یا حکومت عدل او را با شمشیر ادب کنند ) ، و ستم به جلا بر می گردد ، ( یعنی باعث می شود که رعیت زود جلای وطن کرده ملک خراب گردد ) و عقوبت و انتقام را به شتاب آورد ( و خدای منتقم به زودی در دنیا انتقام کشد ) . ۹- زشت ترین چیز ستمگری فرمانفرمایان است . ۱۰- پادشاهی نگهبانی و حفظ و حراست رعیت است . ۱۱- پادشاهی ( یا آزرده کردن ) برادری را تباه می سازد . ۱۲- ریاست و فرماندهی هلاکت است ( زیرا کمتر اتفاق می افتد که حقی به وسیله او پامال نگشته ، و حقوق بندگان خدا تضییع نگردد ) . ۱۳- انصاف زینت امارت و حکومت است . ص ۳۳۴ ۱۴- التَّكْبَرُ فِي الْوَلَايَةِ ذَلٌّ فِي الْعِزْلِ ۱۰۰۰ . ۱۵- الولايات مضامير الرجال ۱۰۸۹ . ۱۶- آله الرياسة سعة الصدر ۱۲۵۶ . ۱۷- آفة الرياسة الفخر ۳۹۵۰ . ۱۸- إذا وليت فاعدل ۳۹۹۶ . ۱۹- إذا ملك الأراذل هلك الأفاضل ۴۰۳۳ . ۲۰- إذا ساد السيفل خاب الأمل ۴۰۳۴ . ۲۱- إذا استولى اللئام اضطهد الكرام ۴۰۳۵ . ۲۲- تولّى الأراذل والأحداث الدّول ، دليل انحلالها و إدبارها ۴۵۲۳ . ۱۴- تكبر در وقت حکومت خواری و ذلت در حالت بر کناری است . ۱۵- حکومت ها میدانهای مردان است ( که به وسیله آن ماهیت هر کدام از قبیل اداره ، مدیریت ، عدالت ، آگاهی ، و رشد روشن خواهد گردید ) . ۱۶- آلت و ابزار ریاست و سر کردگی و فرماندهی سعه صدر است . ( یعنی بزودی از جا بدر نرود ، و از طرفی گذشت داشته باشد ) . ۱۷- آفت ریاست و فرمانروائی فخر و سر بلندی نمودن است . ۱۸- هرگاه فرمانفرما گردی پس عدالت کن . ۱۹- هر گاه اراذل و اوباش زمامدار شدند افراد با فضیلت ( خانه نشین شده ) هلاک گردند . ۲۰- هرگاه مردم پست مرتبه در رأس کار قرار گیرند امید به نومیدی تبدیل خواهد شد . ۲۱- هرگاه بخیلان یا افراد پست استیلاء یافتند کریمان مغلوب خواهند شد . ۲۲- بر عهده گرفتن اراذل و جوانان ( و یا تازه به دولت رسیده ها ) دولت ها را ذلیل انحلال و پشت گرداندن آنست ( البته چنین است زیرا باید کسانی مباشر امر ص ۳۳۵ ۲۳- تكبرك في الولاية ذل في العزل ۴۵۷۵ . ۲۴- ثبات الدّول بإقامة سنن العدل ۴۷۱۵ . ۲۵- حبّ الرياسة رأس المحن ۶۸۷۱ . ۲۶- زين الرياسة الإفضال ۵۴۶۲ . ۲۷- زوال الدّول باصطناع السيفل ۵۴۸۶ . ۲۸- فضيلة الرياسة حسن السياسة ۶۵۶۳ . ۲۹- فقدان الرؤساء أهون من رياسة السفّل ۶۵۶۹ . ۳۰- لكلّ دولة برهه ۷۲۸۵ . ۳۱- لن تحصن الدّول بمثل استعمال العدل فيها ۷۴۴۴ . حکومتی گردند که از هر نظر لایق و شایسته و تجربه کار و مدیر و مدبر و متدین باشند ، و گر نه بر سر ملت و دولت آید آنچه نباید آید و انتظار آن نمی رود ) . ۲۳- گردن کشی و تکبر تو در حکومت خواری و ذلت است در معزولی . ( آن گاه مردم تلافی خواهند نمود ) . ۲۴- ثبات و پابرجائی دولت ها به بر پاداشتن روشهای عدل خواهد بود . ۲۵- دوستی ریاست ریشه و سر منشأ محنت هاست . ۲۶- زینت ریاست و سر کردگی عطا و بخشش است . ۲۷- زائل شدن دولت ها به گزینش و کار فرمائی مردم پست مرتبه است . ( یعنی آنها در رأس امور باشند ) . ۲۸- فضیلت ریاست ( و حکومت ) حسن سیاست است . ( یعنی خوب رعیت تربیت شود ) . ۲۹- نداشتن رؤساء آسان تر است تا ریاست مردم پست مرتبه . ۳۰- برای هر دولت و حکومتی زمانی است ( معین که بالنتیجه سپری شود ) . ۳۱- هرگز دولت و حکومتها به مثل به کار بردن عدل در آنها نگه داشته ص ۳۳۶ ۳۲- من ظلم رعیتته نصر أضداده ۷۸۱۵ . ۳۳- والذى فلق الحبة و براء النسمة ، لولا حضور الحاضر ، و قیام الحجة بوجود الناصر ، و ما أخذ الله سبحانه على العلماء أن لا يقاروا على كظة ظالم ، و لا سغب مظلوم ، لألقت حبلها على غاربها ، و لسقيت آخرها بكأس أولها ، و لألفيتم دنياكم هذه عندى أزهد من عطفة عنز ۱۰۱۴۹ .

## الحاکم و الوالی

۱- جود الولاية بفيء المسلمين جور و ختر ۴۷۲۵ . نمی شوند . ۳۲- هر که رعیت خود را ستم کند دشمنان خویش را یاری نموده است . ۳۳- ( این فرازاها از جمله کلمات آن حضرت است در خطبه ۳ ششقیه که در جواب ابن عباس فرمود شکایت از سه خلیفه ) سوگند به خدائی که دانه حبه را شکافت و انسان را آفرید ، اگر نبود حاضر شدن ( جمعیت ) حاضر ( برای بیعت با من ) و قیام حجت به وجود ناصر ( که مرا یاری کردند و بر من پذیرش آن واجب گردید ) و آنچه خداوند سبحان بر علماء گرفته ( از عهد و



پیمان) که بر سیری ظالم و گرسنه ماندن مظلوم قرار نگیرند (و نسبت به آنان بی تفاوت نباشند) هر آینه ریسمان آن را بر دوش آن می‌انداختم (همچون شتری که مهار آن را به پشت آن اندازند و آن را رها کنند) و آخر آن را به جام اول آن سیراب می‌نمودم (یعنی همچون زمان سابق دخالت در امر حکومت نمی‌کردم و شما را در گمراهی می‌گذاشتم) و هر آینه دنیای خود را نزد من (در بی‌ارزشی) کمتر از عطسه بزی و یا... می‌یافتند. حاکم و زمامدار ۱- بخشش حکام به غنیمت مسلمانان ستم و فساد است (بلکه باید در مصرف شرعی با احتیاط به کار رود). ص ۳۳۷ ۲- سبع أکول حطوم، خیر من وال ظلوم غشوم ۵۶۲۶. ۳- شرّ الولاة من یخافه البریء ۵۶۸۷. ۴- من جارت ولایت زالت دولته ۸۳۶۵. ۵- من تکبر فی ولایت کثر عند عزله ذلته ۸۷۱۷. ۶- من اختال فی ولایته أبان عن حماقته ۸۷۱۸. ۷- من حقّ الرّاعی أن یختار لرعیته ما یختاره لنفسه ۹۳۳۵. ۸- من النّبل أن تتیقّظ لإیجاب حقّ الرّعیة إلیک، و تغابی عن الجنایة علیک ۹۴۰۷. ۹- وال ظلوم غشوم، خیر من فتنه تدوم ۱۰۱۰۹. ۲- جانور درنده خورد کننده (به وسیله خوردن) بهتر از زمامدار ستمکار ظلم کننده و غاصب است. ۳- بدترین حکام کسی است که از او بی‌گناه بترسد. ۴- هر که رهبری و حکومت او بر ستم باشد دولتش زائل گردد. ۵- هر که در امارت و حکومت خود تکبر نماید در معزول شدنش خواری او بسیار گردد. ۶- هر که در حکومت خود تکبر نماید کم عقلی خود را ظاهر نماید. ۷- از حق چوپان (امیر و حاکم و زمامدار) آنست که آنچه را که برای نفس خود اختیار می‌کند برای رعیتش برگزیند. ۸- از آقائی و نجابت و زیرکی است که برای اثبات حق رعیت بر خود بیدار بوده (حقوق آنها را مراعات کرده دفع ستم کنی) و از جنایت بر خود (که از سوی آنان نسبت به تو انجام می‌گیرد) تغافل نمائی و نادیده به حساب آوری. ۹- والی ستمگر بسیار ظلم کننده از فتنه دائمی (و هرج و مرج که مملکت بدون حاکم و بدون زمامدار باشد) بهتر است. ص ۳۳۸ ۱۰- لا جور أرفع من جور حاکم ۱۰۶۷۵.

### الحلف و اليمين الفاجرة

۱- کیف یسلم من عذاب الله المتسرّع إلى اليمين الفاجرة ۶۹۸۸. ۲- یكثر حلف الرجل لأربع: مهانة یعرفها من نفسه، أو ضراعه یجعلها سیلا إلى تصدیقه، أو عی لمنطقه فیخذ الأیمان حشوا و صلة لكلامه، أو لتهمة قد عرف بها ۱۱۰۳۶. ۳- أسرع شیء عقوبة اليمين الفاجرة ۳۰۴۱. ۴- لا تعود نفسك اليمين، فإنّ الحلف لا یسلم من الإثم ۱۰۲۹۹. ۱۰- ستمی از ستم حاکم شنیع تر نیست (زیرا حاکم برای رفع ستم منصوب است). سوگند ۱- چگونه از عذاب خدا سالم می‌ماند کسی که به سوی سوگند دروغ شتابان است ۲- سوگند مرد (و آدمی) برای چهار چیز بسیار می‌شود: مهانت و خواری که از نفس خود می‌شناسد، یا فروتنی که آن را راهی به سوی تصدیق خود قرار می‌دهد، یا عجز و ناتوانی در گفتار خود، پس سوگندها را پر کننده، و پیوندی برای سخن خود می‌گیرد. یا برای تهمت که به آن شناخته شده است. ۳- شتابان‌تر چیزی به حسب عقاب و کیفر سوگند دروغ است. ۴- نفس خود را به سوگند عادت مده، زیرا که بسیار سوگند خورنده از گناه سالم نخواهد ماند. ص ۳۳۹

### الحلال

۱- علیک بلزوم الحلال، و حسن البرّ بالعیال، و ذکر الله فی کلّ حال ۶۱۳۱. الأحلام و الرؤیا ۱- قد تصدق الأحلام ۶۶۵۱. ۲- الرؤیا الصّالحة إحدى البشارتین ۱۶۱۰.

### الحلیم

۱- أول عوض الحلیم عن حلمه أن الناس کلّهم أنصاره علی خصمه ۱۸۵۹. ۲- الحلیم یعلی همته فیما جنی علیه من طلب سوء المكافاة. حلال ۱- بر تو باد به ملازم بودن حلال، و نیکوئی احسان نسبت به زن و بچه (و یا مطلق نان خورهای خانه)، و یاد خدا

در هر حال . خوابها ۱- گاهی خوابها راست از کار در می آید . ۲- خواب شایسته و درست یکی از دو بشارت است . بردبار ۱- اول عوضی که به شخص بردبار می رسد از بردباریش آنست که ، تمام مردم علیه دشمن او یار و انصار او باشند . ۲- بردبار همت خود را در آنچه بر او از جنایت واقع شده برتر داند که جانی را ص ۳۴۰- ۳- إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ مَنْ حَلَمَ عَنْ قَدْرَةٍ ، وَ زَهَدَ عَنْ غِيَّةٍ ، وَ أَنْصَفَ عَنْ قُوَّةٍ ۳۴۷۷ . ۴- الحليم من احتمال إخوانه ۱۱۱۱ . ۵- الحليم المذی لا يشقّ عليه مؤنة الحلم ۱۳۰۳ . ۶- إن لم تكن حليما فتحلم ، فإنه قلّ من تشبهه بقوم إلّا أوشك أن يصير منهم ۳۷۲۶ . ۷- إنّما الحليم من إذا أودى صبر ، و إذا ظلم غفر ۳۸۹۲ . ۸- جالس العلماء تردد حلما ۴۷۲۲ . ۹- قد يزهق الحليم ۶۶۱۰ . به بدی پاداش داده و مکافات نماید ( بلکه از او بگذرد و او را ببخشد ) . ۳- به راستی که افزون ترین مردم کسی است که با قدرت و توانائی بردبار بوده ، و با توانگری و بی نیازی بی رغبت است ، و با قدرت بر انتقام عدل نماید . ۴- بردبار کسی است که متحمل ( بد سلوکیهای ) برادران خود شود . ۵- بردبار کسی است که بر او مؤنه بردباری ( مانند فرو نشاندن غضب و فکر و تأمل در باره آن ) دشوار نباشد . ۶- اگر بردبار نمی باشی پس طلب بردباری کن زیرا کمتر کسی به طایفه ای شبیه می گردد مگر آنکه نزدیک باشد که مانند آنها گردد . ( یعنی اگر کسی چنین کاری کند با این عمل امکان دارد که دارای صفت بردباری شود ) . ۷- جز این نیست بردبار کسی است که هرگاه اذیت شود شکیبائی کند و چون ستم شود ببخشد . ۸- با بردباران بنشین تا بردباری زیاد نمائی . ۹- گاهی بردبار یا عاقل ( بسبب فکر و یا عملش ) هلاک می شود . ص ۳۴۱- ۱۰- قد يتزّی بالحلم غير الحليم ۶۶۵۴ . ۱۱- كن حليما في الغضب ، صبرا في الزّهب ، مجملا في الطّلب ۷۱۶۸ . ۱۲- ليس الحليم من عجز فهجم ، و إذا قدر انتقم إنّما الحليم من إذا قدر عفا ، و كان الحلم غالبا على كلّ أمره ۷۵۲۹ . ۱۳- من تحلم حلم ۷۶۵۵ . ۱۴- من حلم أكرم ۷۶۷۷ . ۱۵- من تحلى بالحلم سكن طيشه ۸۰۱۲ . ۱۶- من لم يتحلم لم يحلم ۸۱۸۳ . ۱۷- من غاظك بقبح السّفه عليك ، فغظه بحسن الحلم عنه ۸۶۲۰ . ۱۰- گاهی غیر حلیم خود را به زور بردبار نشان دهد ( اگر با حقیقت باشد خوب است و گرنه نکوهیده خواهد بود ) . ۱۱- در خشم بردبار ، در ترس بسیار شکبیا ، نیکو کننده در طلب باش . ۱۲- بردبار نیست کسی که ناتوان باشد پس خاموش شود و به زمین نگاه کند و چون توانا گردد انتقام کشد ، جز این نیست حلیم کسی است که هر وقت قادر گردد عفو کند ، و بردباری بر هر کارش غالب شود . ۱۳- هر که در تحصیل بردباری رود بردبار گردد . ۱۴- کسی که بردباری کند اکرام شود . ۱۵- هر که به بردباری زینت یافت از جا بر آمدن او ساکن خواهد شد . ۱۶- هر که خود را به بردباری وادار نسازد بردبار نشود . ( یعنی در حقیقت باید ریاضت کشید و به جبر نفس را به بردباری واداشت . ۱۷- هر که تو را به زشتی سفاقت نسبت به تو بخشم آورد ( یعنی کاری کند که باعث خشم تو گردد ) پس تو او را به نیکوئی بردباری به خشم آور . ص ۳۴۲- ۱۸- من استعان بالحلم عليك غلبك و تفضّل عليك ۹۱۳۲ .

## الحلم

۱- الحلم أحد المنقبتين ۱۶۴۸ . ۲- الحلم عند شدّة الغضب يؤمن غضب الجبار ۱۷۷۶ . ۳- الحلم يطفئ نار الغضب ، و الحدّة تؤجج إحراقه ۲۰۶۳ . ۴- أحلم تكرم ۲۲۲۹ . ۵- أحلم توقّر ۲۲۴۰ . ۶- أغض على القذى ، و إلّا لم ترض أبدا ۲۳۱۹ . ۷- احتجب عن الغضب بالحلم ، و غصّ عن الوهم بالفهم ۲۳۶۵ . ۱۸- هر که به سبب بردباری نسبت به تو یاری جوید ( و در مقابل بی ادبیهات انتقام نکشد ) بر تو غالب شده و در بارهات تفضّل و احسان نموده است . بردبار و بردباری ۱- بردباری یکی از دو صفت عالی است . ۲- بردباری در وقت سختی غضب ایمن می سازد از خشم جبار ( ممکن است مراد ستمگر بوده چنانکه محتمل است مراد پروردگار باشد ) . ۳- بردباری آتش غضب را خاموش نموده ، و تندی سوزش آن را می افزاید . ۴- بردبار باش تا بلند مرتبه گردی . ۵- بردبار باش تا مورد احترام واقع شوی . ۶- بر خاشاک و خار روزگار و بر اذیت و آزارها چشم بیوش و گرنه هرگز خوشنود نخواهی شد . ۷- از غضب به بردباری پنهان شو ، و از تو هم به سبب فهم چشم بیوشان . ص ۳۴۳- ۸- أقوى الناس من قوى على

غضبه بحلمه ۳۱۸۲ . ۹- أفضل الحلم كظم الغيظ ، و ملك النفس مع القدرة ۳۱۸۳ . ۱۰- أشجع الناس من غلب الجهل بالحلم ۳۲۵۷ . ۱۱- إنَّ أفضل أخلاق الرجال الحلم ۳۳۸۶ . ۱۲- من كمال الحلم تأخير العقوبة ۹۳۳۲ . ۱۳- الحلم عشيرة ۱۴۳ . ۱۴- الحلم زين الخلق ۲۷۸ . ۱۵- الحلم عنوان الفضل ۴۹۸ . ۱۶- الحلم رأس الرياسة ۷۷۱ . ۱۷- الحلم ثمرة العلم ۸۴۲ . ۸- قوى ترين مردم كسى است كه به وسيله بردباريش بر خشمش استوار باشد . ۹- افزون ترين بردبارى فرونشاندن خشم ، و مالك شدن نفس است با قدرت و توانائى ( يعنى انسان بتواند تلافى كند و نكند ) . ۱۰- شجاع ترين مردم كسى است كه به وسيله بردبارى بر نادانى غلبه كند . ۱۱- براستى كه افزون ترين اخلاق مردان بردبارى است ( چون وقتى از ناملائمات عصبانى نشد ، و از تقصيرات گذشت ، و از مشكلات از كوره بدر نرفت ، و تحمل سوء ادبها را نمود ، بساير صفات برجسته توفيق حاصل خواهد كرد ) . ۱۲- از كمال بردبارى پس انداختن عقوبت و انتقام گيرى است . ۱۳- بردبارى قبيله‌اى است ( يعنى كار آن را مى كند ) . ۱۴- بردبارى زينت خصلت است . ۱۵- بردبارى نشانه و يا سر سخن فضيلت است . ۱۶- بردبارى رأس رياست و سر كردگى است . ۱۷- بردبارى ميوه دانش است . ص ۳۴۴ ۱۸- الحلم فدام السفيه ۹۹۴ . ۱۹- الحلم زينة العلم ۱۰۰۴ . ۲۰- الحلم تمام العقل ۱۰۵۵ . ۲۱- الحلم ( الحكمة ) نور ، جوهره ( جوهر ته ) العقل ۱۱۸۵ . ۲۲- الحلم حلية العلم ، و علّة السّلم ۱۳۳۶ . ۲۳- الحلم نظام أمر المؤمن ۱۴۲۰ . ۲۴- إن كان فى الغضب الانتصار ، ففى الحلم ثواب الأبرار ۳۷۱۵ . ۲۵- إنّما الحلم كظم الغيظ ، و ملك النفس ۳۸۵۹ . ۲۶- آفة الحلم الدّلّ ۳۹۴۰ . ۲۷- إذا حلمت عن السّف فيه غمته ، فزده غمًا بحلمك عنه ۴۰۸۸ . ۱۸- بردبارى دهن بند ابله است . ۱۹- بردبارى زينت و آرايش دانش است . ۲۰- بردبارى تمام خرد است . ( يعنى كسى كه بردبار بود علامت كمال عقل اوست ) . ۲۱- بردبارى يا حكمت نوريست كه ذات و جوهر آن عقل است . ۲۲- بردبارى زينت دانش و سبب صلح و آشتى است . ۲۳- بردبارى رشته كار فرد با ايمان است . ۲۴- اگر در خشم و غضب انتقام گيرى است ولى در بردبارى پاداش نيكو كارانست . ۲۵- جز اين نيست كه بردبارى فرو بردن خشم و مالك شدن نفس است . ۲۶- آفت بردبارى خوارى است . ( يعنى در وقتى آدمى بايد در مقابل بى ادبها بردبارى كند كه سبب خفت و خوارى نگردد ) . ۲۷- هرگاه از كردار نادان و كم عقل بردبارى نمائى او را غمگين گردانى ( چون ص ۳۴۵ ۲۸- إذا حلمت عن الجاهل فقد أوسعته جوابا ۴۱۰۴ . ۲۹- إذا سمعت من المكروه ما يؤذيك فتطأطأ له يخطك ۴۱۶۶ . ۳۰- إذا كان الحلم مفسدة ، كان العفو معجزة ۴۱۷۸ . ۳۱- بالحلم تكثر الأنصار ۴۱۸۵ . ۳۲- بالكظم يكون الحلم ۴۲۱۹ . ۳۳- تجرّع غصص الحلم يطفى نار الغضب ۴۴۸۷ . ۳۴- تجرّع الغصص ، فإنّى لم أر جرعة أحلى منها عاقبة ولا ألدّ مغبة ۴۵۳۱ . هميشه در انتظار جواب است تو وقتى بى اعتنائى كنى بيشتر ناراحت مى شود ) پس به وسيله بردباريت او را بيشتر غمگين ساز . ۲۸- هرگاه در مقابل نادان بردبارى كنى پس در حقيقت پاسخ وسيعى به او دادى ( چنانكه گفته اند : جواب ابلهان خاموشى است ) . ۲۹- هرگاه از ناخوشى چيزى كه تو را آزار مى دهد شنيدى براى آن سر بزر افكن ( يعنى آن را ندیده و نشنیده انگار كن ) از تو رد خواهد شد . ۳۰- هرگاه بردبارى مفسده باشد عفو ناتوانى خواهد بود . ( يعنى در چنين جائى كه بردبارى مضر باشد بايد انتقام گرفت عفو و گذشت بى مورد است ) . ۳۱- به سبب بردبارى ياران و انصار زياد خواهد گرديد . ۳۲- به سبب فرو بردن خشم بردبارى حاصل شود . ( يعنى تا كسى خشم را فرونبرد از انتقام و تلافى دست بر نخواهد داشت ) . ۳۳- جرعه در كشيدن و فرو بردن غصه‌هاى بردبارى ( كه از بد سلوكيهاى ديگران بوجود آيد ) آتش خشم ( خود و خدا ) را خاموش خواهد كرد . ۳۴- غصه‌ها را يك دفعه سر كش ، زيرا كه من سر كشيدن دفعى را از آن شيرين تر بحسب عاقبت و لذيت تر از نظر پايان نديدم . ( راستى چنين است وقتى ص ۳۴۶ ۳۵- تجرّع مضض الحلم ، فإنّه رأس الحكمة ، و ثمرة العلم ۴۵۴۶ . ۳۶- ثمرة الحلم الرفق ۴۶۴۴ . ۳۷- حسن الحلم دليل و فور العلم ۴۸۲۲ . ۳۸- خير الحلم التّحلم ۴۹۶۵ . ۳۹- رأس العلم الحلم ۵۲۳۳ . ۴۰- زكاة الحلم الاحتمال ۵۴۴۶ . ۴۱- سبب الوقار الحلم ۵۵۳۴ . ۴۲- عليك بالحلم فإنّه ثمرة العلم ۶۰۸۴ . غضبناك خشم خود را فرو مى برد و در نتايج به كار بردن خشم و غضب اندیشه مى نمايد و نفع و ضررش را مى سنجد ، آن گاه به عاقبت آن پى مى برد ، و مى داند كه چه نعمتى خدا نصيبش کرده ، و چقدر

بردباریش شیرین و خوش عاقبت و سود بخش بوده ، و تا چه حد از آن لذت می برد ) . ۳۵- درد و غصه حلم و بردباری را یک بار به کام درکش ( چنانکه آب را به آسانی با یک نفس سر می کشی ) زیرا که آن سر حکمت ، و میوه دانش است . ۳۶- میوه بردباری همواری با مردم و درشتی نکردن است . ۳۷- نیکوئی بردباری نشانه بسیاری دانش است . ( چون تا دانش کسی زیاد نباشد نتواند در مقابل ناملائمات حوصله کند ) . ۳۸- بهترین حلم خود را بر حلم واداشتن است . ( یعنی ذاتا حلیم نباشد با ریاضت خود را نگه دارد ) . ۳۹- سر علم و دانش بردباری است ( زیرا علم بدون آن زیان بخش خواهد بود ) . ۴۰- زکات بردباری تحمل بی ادبیها و آزار مردم است . ۴۱- سبب وقار و سنگینی بردباری است . ۴۲- بر تو باد به بردباری زیرا که آن میوه دانش است . ص ۳۴۷ ۴۳- علیک بالحلم فإنه خلق مرضی ۶۱۰۵ . ۴۴- عند غلبه الغیظ و الغضب یختبر حلم الحلماء ۶۲۲۵ . ۴۵- قوّة الحلم عند الغضب أفضل من القوّة علی الانتقام ۶۸۰۸ . ۴۶- کفی بالحلم وقارا ۷۰۲۶ . ۴۷- من کمال الحلم تأخیر العقوبه ۹۳۳۲ . ۴۸- نعم وزیر العلم الحلم ۹۹۲۹ . ۴۹- وقار الحلم زینة العلم ۱۰۰۷۳ . ۵۰- وجدت الحلم و الاحتمال أنصر لی من شجعان الرجال ۱۰۱۳۹ . ۵۱- لا تفضحوا أنفسکم لتشفوا غیظکم ، و إن جهل علیکم جاهل فلیسعه حلمکم ۱۰۲۴۰ . ۴۳- بر تو باد به بردباری زیرا که آن خوئی است پسندیده . ۴۴- در هنگام غلبه خشم و غضب بردباری بردباران آزمایش می شود . ۴۵- نیروی بردباری در هنگام خشم افزون تر از نیروی انتقام است . ۴۶- بس است برای بردباری سنگینی و آرامش . ۴۷- از کمال بردباری است تأخیر جزای بد . ۴۸- خوب وزیر علمی است بردباری . ۴۹- سنگینی بردباری زینت علم است . ۵۰- من بردباری و متحمل شدن ( بی ادبیهای مردم ) را یاری کننده تر از مردان شجاع ( که مرا یاری کنند ) یافته‌ام . ۵۱- نفسهای خود را مفتضح و رسوا مسازید برای آنکه خشم خود را شفا دهد و اگر نادانی بر شما اظهار نادانی کرد باید بردباری شما او را فرا گیرد ( یعنی از او انتقام نگیرید ) . ۵۲- لا فضیلة کالحلم ۱۰۴۵۹ . ۵۳- لا ظهیر کالحلم ۱۰۴۸۵ . ۵۴- لا حلم کالتغافل ۱۰۵۰۲ . ۵۵- لا عزّ أرفع من الحلم ۱۰۶۳۲ . ۵۶- لا شرف أعلی من الحلم ۱۰۶۵۷ . ۵۷- لا یحلم عن السّفیه إلّا العاقل ۱۰۷۳۴ . ۵۸- لا علم لمن لا حلم له ۱۰۷۸۴ . ۵۹- یستدلّ علی حلم الرّجل بکثرة احتماله ، و علی نبه بکثرة إنعامه ۱۰۹۷۱ . ۵۲- هیچ فضیلتی مانند بردباری نیست . ۵۳- هیچ یار و پشتیبانی مانند بردباری نیست . ۵۴- هیچ بردباری مانند خود را به غفلت زدن ( که گویا از سوء ادب دیگری متوجه نشده ) نیست . ۵۵- نیست عزّتی بالا-تر از بردباری . ۵۶- شرفی بلندتر از بردباری نیست . ۵۷- از کم حلم و یا از نادان بردباری نخواهد نمود مگر عاقل . ( چون میداند با انتقام او بدتر خواهد نمود و یا آنکه او را برای انتقام کشیدن اهل نمی داند ) . ۵۸- علمی نیست برای کسی که حلمی برای او نیست . ۵۹- بر بردباری مرد بسیاری تحمل او ( بی ادبیها و یا زحمات و اخراجات مردم را ) و بر نجابت او به بسیاری احسانش استدلال می شود . ص ۳۴۹

## الحمد

### قسمت اول

۱- لا یحمد حامد إلّا ربّه ۱۰۱۵۰ . ۲- من جعل الحمد ختام النّعمه جعله الله سبحانه مفتاح المزیّد ۸۸۹۸ . ۳- من حمد الله أغناه . ۹۰۹۸ .

## المحامد و المذام

### قسمت اول

۱- استکثر من المحامد ، فإنّ المذام قلّ من ینجو منها ۲۴۷۶ . محمّد صلی الله علیه و اله و سلّم و اهل بیته ۱- ارض بمحمّد صلی الله علیه و اله و سلّم رائدا ، و إلى النّجاة قائد ۲۴۳۰ . ستایش ۱- ستایش نکند ستایش کننده‌ای مگر پروردگارش را . ( یعنی غیر او

مستحق ستایش نیست) . ۲- هر که حمد (خدا) را ختام و پایان نعمت قرار دهد خداوند سبحان آن را کلید زیادتى قرار دهد . ۳- هر که حمد خدا کند او را بى نیاز خواهد فرمود . ستایش‌ها و سرزنش ۱- کوشش نما که محامد بسیار ( صفات و افعالی که موجب ستایش گردد ) تحصیل کنی ، زیرا کم است کسی که از مذاّم ( مقابل محامد است ) رستگار باشد . محمد و آل صلی الله علیه و اله و سلّم ۲- به رهبری و پیشرو و قائد بودن به سوى نجات حضرت محمد صلی الله علیه و اله و سلّم خوشنود باش . ص ۳۵۰-۲

اقتدوا بهدى نبیکم ، فإنّه أصدق الهدى ، و استنّوا بسنّته ، فإنّها أهدى السّین ۲۵۴۶ . ۳- إیّاکم و الغلوّ فینا ، قولوا : إنّنا مربوبون ، و اعتقدوا فی فضلنا ما شئتم ۲۷۴۰ . ۴- ألا و إنّنا أهل البيت أبواب الحكم ، و أنوار الظّلم ، و ضیاء الأمم ۲۷۸۶ . ۵- أین تتیهون ، و من أین تؤتون ، و أنّی تؤفکون ، و علام تعمهون ، و بینکم عتره نبیکم ، و هم أزویه الصّیّدق و ألسنه الحقّ ۲۸۱۹ . ۶- أین الذّین زعموا أنّهم الرّاسخون فی العلم دوننا کذبا و بغیا علینا ۲- به رهنمودهای پیامبر خود اقتداء نمائید ، زیرا که آن راست‌ترین هدایت است ، و سیره و طریقه او را سیره خود سازید که آن راه نماینده‌ترین سنت‌هاست . ۳- بر حذر باشید از غلوّ و تجاوز از حدّ در حق ما بگوئید که ما مخلوق پرورده شده‌ایم ، و در فضل و افزونی مرتبه ما هر چه خواهید معتقد شوید . ( یعنی نگوئید ما خدا هستیم ، بلکه معتقد به عبودیت ما شده دیگر در باره هر عقیده نسبت به ما مجازید ، به این معنی که هر چه معتقد شوید در باره ما بى اشکال است مانند عقیده به این که ، ما عالم بما کان و ما یکون و ما هو کائن بوده ، و یا مرده را زنده کرده و صاحب معجزات و کرامات و خارق العاده می‌باشیم ) . ۴- آگاه باشید : به راستی که ما اهل بیت درهای حکمت‌ها ، و نورهای تاریکیها ، و روشنی اّمته‌ها هستیم . ۵- کجا سرگردانید ، و از کجا آمده ، و کجا برگردانده می‌شوید ، و بر چه در گمراهی بر می‌گردید ، و حال آنکه در میان شماست عترت پیامبرتان ، و آنها زمامهای راستی و زبانهای حقّند ۶- کجا رفتند کسانی که گمان کردند آنها را سخنان در علمند نه ما ، ( مراد ص ۳۵۱ و حسدا لنا ، أن رفعنا الله سبحانه و وضعهم ، و أعطانا و حرّمهم ، و أدخلنا و أخرجهم ، بنا یستعطی الهدی ، و یستجلی العمی لا بهم ۲۸۲۶ . ۷- أحسن الحسنات حبّنا ، و أسوء السيّئات بغضنا ۳۳۶۳ . ۸- أسعد النّاس من عرف فضلنا ، و تقرّب إلى الله بنا ، و أخلص حبّنا ، و عمل بما إلیه ندبنا ، و انتهى عمّا عنه نهینا ، فذاک منّا ، و هو فی دار المقامه معنا ۳۲۹۷ . ۹- أولى النّاس بنا من والانا ، و عادا من عادانا ۳۳۶۴ . خلفائی بودند که حق آن حضرت را غصب کردند ) ، و این گمان و ادعا از راه دروغ ، و سر بلندی و ستم بر ما ، و حسد نسبت بما بود ، چون خداوند سبحان ما را بلند گردانید و آنها را پست نمود ، و بما بخشید از علوم و معارف و نشانه‌های امامت و آنها را محروم کرد ، و ما را داخل گردانید در قرب و منزلت خود و آنها را خارج ساخت ، به وسیله ما هدایت طلب شود و کوری جهالت گشایش یابد نه به وسیله آنها . ۷- نیکوترین حسنات و خویبها دوستی ما ، و بدترین گناهان و بدیها دشمنی ماست ، ( به جهت این که حب و بغض خاندان محمد و آل- صلوات الله علیهم أجمعین- با حب و بغض الهی توأم است ، و شکی نیست در این که دوستی خدا بالاترین حسنات ، و دشمنی او بدترین گناهان بوده ، چون موجب خلود در آتش است ) . ۸- نیکبخت‌ترین مردم کسی است که فضیلت ما را شناخته ، و به وسیله ما به خدا تقرّب جوید ، و در دوستی ما اخلاص ورزیده ، و به آنچه ما او را خوانده‌ایم عمل نموده ، و از آنچه ما از آن نهی کرده‌ایم باز ایستد ، پس چنین کسی از ما بوده و او در خانه اقامت بهشت ) با ماست . ۹- سزاوارترین مردم به ما ( که ما او را دوست داشته یا شفاعت کرده یا از شیعیان ما به حساب آید یا آنکه در آن نشأه در جوار ما باشد ) کسی است که ما را دوست داشته ، و دشمن دارد کسی را که با ما دشمنی کند . ص ۳۵۲-۱۰- إنّ لا إله إلاّ الله شروطا و إنّی و ذرّیتی من شروطها ۳۴۷۹ . ۱۱- إنّ المسکین رسول الله فمن أعطاه فقد أعطی الله و من منعه فقد منع الله سبحانه ۳۵۳۹ . ۱۲- إنّ أمرنا صعب مستصعب ، لا یحتمله إلاّ عبد امتحن الله قلبه للإیمان ، و لا یعی حدیثنا إلاّ صدور أَمینه ، و أحلام رزینة ۳۵۵۳ . ۱۳- إلینا یرجع الغالی ، و بنا یلحق الثّالی ۱۵۵۴ . ۱۰- براستی که برای «لا إله إلاّ الله» شرطهایی است ، و بدرستی که من و ذریّه من از شرطهای آنیم . ( نظیر آن از پیامبر بزرگ اسلام و حضرت علی بن موسی الرضا- علیهم السلام- روایت شده است ، بنا بر این در نیکبختی دنیا و آخرت توحید به تنهایی کفایت نکرده ، بلکه نیازمند به ولایت ائمه و اعتقاد به امامت آنهاست ، گر



چه در دنیا به نجاست آنها مانند کفار حکمی نشود، اما بطور مسلم کسی که ولایت آنها را نپذیرفته کافر خواهد بود و داخل بهشت نخواهد گردید، زیرا از شرائط دخول بهشت اعتقاد به امامت و رهبری دوازده امام است (۱۱- به راستی که طلب کننده رسول خداست، پس هر که به او ببخشد به خدا بخشیده، و کسی که او را منع نماید از خدای سبحان منع نموده است. ۱۲- به راستی که امر ما (شأن و رتبه و منزلت و یا فرمان و یا احادیث ما خاندان عصمت و طهارت) دشوار سخت مشکل است، نمی‌تواند آن را بردارد (و قبول کند و به کنه آن برسد) مگر بنده‌ای که خداوند دلش را از برای ایمان آزموده، (و دلش را از ایمان پر کرده)، و حفظ نمی‌کند حدیث ما را (به سبب عمل چون امر ما با سایر اوامر فرق دارد، در امر ما سستی و تنبلی و تغییر و تبدیل نیست، و یا به سبب فهم و تعقل چون مشکل است) مگر سینه‌های امین و استوار، و عقلهای آرام و با وقار، (اما عقلهای دیگر و سینه‌های دیگران از درک آن قاصر است). ۱۳- به سوی ما بر می‌گردد آنکه غلو می‌کند (و ما را خدا می‌داند) و به ما ملحق می‌شود عقب مانده. ص ۳۵۳ ۱۴- إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَطْلَعَ عَلَى الْأَرْضِ فَاخْتَارَنَا، وَ اخْتَارَ لَنَا شِيعَةَ يَنْصُرُونَا، وَ يَفْرَحُونَ لِفَرْحِنَا، وَ يَحْزَنُونَ لِحَزْنِنَا، وَ يَبْذُلُونَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ فِينَا، فَأَوْلَئِكَ مَنَا، وَ إِلَيْنَا، وَ هُمْ مَعَنَا فِي الْجَنَّةِ ۳۵۴. ۱۵- إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَعْصَبٌ، خَشَنٌ مَخْشُوشٌ، سَرٌّ مُسْتَسَرٌّ، مَقْتَعٌ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا مَلَكٌ مَقَرَّبٌ، أَوْ نَبِيٌّ مَرْسَلٌ، أَوْ مُؤْمِنٌ امْتَحَنَ اللَّهُ سَبْحَانَهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ ۳۵۵. ۱۶- إِنَّ هَاهُنَا «و أشار بیده الی صدره» لعلماً جمّاً، لو أَصْبَتْ لَهُ حَمْلَةٌ، بَلَى أَصِيبَ لَقْنَا غَيْرَ مَأْمُونٍ عَلَيْهِ، مُسْتَعْمِلَا آلَةَ الدِّينِ لِلدُّنْيَا، أَوْ مُسْتَظْهِرَا نِعَمِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ، وَ بِحُجْجِهِ عَلَى أَوْلِيَائِهِ، أَوْ مُنْقَادَا لِحَمْلَةِ الْحَقِّ، لَا بِصَبْرَةٍ لَهُ فِي ۱۴- به راستی که خداوند تعالی اشراف بر زمین پیدا کرد و نظری نمود، پس ما را از میان خلق برگزید، و برای ما پیروانی که ما را یاری کرده، و برای شادی ما شاد، و به جهت اندوه ما اندوهناک می‌باشند برگزید، آنها جانها و اموالشان را در راه ما داده، پس آنان از ما و به سوی ما بوده، و آنها در بهشت با ما خواهند بود. ۱۵- به راستی که امر ما سخت دشوار مشکل، درشت، سخت درشت پنهان، پوشیده، پرده بر آن انداخته شده و سر پوشیده است، آن را بر نمی‌دارد مگر فرشته مقرب یا پیامبر مرسل یا مؤمنی که خدای سبحان دلش برای ایمان گنجایش داده است، (بنا بر این در دیدن و شنیدن احادیث نباید سریعاً وارد شد و آن را طرد کرد، اگر فهمیده نشد باید امر آن را به خود ائمه- علیهم السلام- برگردانید). ۱۶- به راستی که در اینجا (و اشاره کرد با دست خود به سینه‌اش) هر آینه علم بسیاری است، اگر برای آن بردارند گانی می‌یافتم یا ای کاش می‌یافتم، آری تند فهم غیر امینی را می‌یابم که به کار برنده آلت دین است برای دنیا، یا کسی که با نعمت های خدا بر بندگان و به برهانها و حجت‌های او بر اولیانش پشت قوی کننده است، یا فرمانبردار حمله حق (ائمه هدی- علیهم السلام-) است که برای او در متشابهات آن ص ۳۵۴ إِنْجَائِهِ، يَنْقُدُ الشَّكَّ فِي قَلْبِهِ لِأَوَّلِ عَارِضٍ مِنْ شِبْهِةٍ ۳۶۵۷. ۱۷- أَهْلُ الذِّكْرِ (القرآن)، أَهْلُ اللَّهِ، وَ خَاصَّتَهُ (حَامَّتَهُ) ۱۴۶۷. ۱۸- أَنَا قَسِيمُ النَّارِ، وَ خَازِنُ الْجَنَّةِ، وَ صَاحِبُ الْحَوْضِ، وَ صَاحِبُ الْأَعْرَافِ، وَ لَيْسَ مَنَا أَهْلُ الْبَيْتِ إِمَامٌ إِلَّا وَ هُوَ عَارِفٌ (عَالِمٌ) بِأَهْلِ وَلايَتِهِ، وَ ذَلِكَ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۳۷۶۰. بینائی نبوده، به نخستین شبهه‌ای که در دلش عارض شود آتش شک در دل او بر افروخته می‌گردد. (خلاصه حضرت بر دارندگان علم را به چند قسمت تقسیم فرموده: الف- دراک است ولی امین نبوده اسرار را به دیگری می‌گوید، و یا به جهت امور دنیا مردم را از راه دین فریب می‌دهد. ب- نعمتها و حجت‌های الهی را پشتوانه خود کرده مطالب دینی را تحریف ساخته با این عمل پشت قوی نماید. ج- فرمانبردارانی که ناآگاهند که با مختصر شبهه‌ای عوض شده مردد خواهند شد). ۱۷- اهل ذکر یا اهل قرآن اهل خدا و خواصّ اویند. ۱۸- من (که علی بن ابی طالبم) قسمت کننده جهنّم، و گنجور و خزانه دار بهشت، و صاحب حوض کوثر، و صاحب اعرافم، و از ما اهل بیت امام و پیشوائی نیست مگر آنکه او دانا و شناسای اهل ولایت و رعیت خویش است، و چنین امری از برای گفتار خدای تعالی است که فرموده: جز این نیست که تو ترساننده، و از برای هر قومی هدایت کننده‌ایست (پوشیده نماند که مناصب بالا و چنین منقبت‌ها در اکثر کتابهای شیعه و سنی چه در کتابهای مربوط به عقاید و چه کتابهای تاریخی و روایی ذکر شده است نیازی به شرح آن نبوده طالبین بی‌غرض به آنها مراجعه کرده ص ۳۵۵ ۱۹- أَنَا صَنُو

رسول الله، و السابق إلى الإسلام، و كاسر الأصنام، و مجاهد الکفار، و قاصع الأضداد ۳۷۶۱. ۲۰- أنا كاتب الدنيا لوجهها، و قادرها بقدرها، و رادها على عقبها ۳۷۶۲. ۲۱- أنا يعسوب المؤمنين، و المال يعسوب الفجار ۳۷۶۴. ۲۲- أنا مع رسول الله صلوات الله عليه و معى عترتى على الحوض (فليأخذ آخذكم بقولنا، و ليعمل بعملنا، إنا لننافس على الحوض) و إنا لنذود عنه أعدائنا، و نسقى منه أوليائنا، فمن شرب منه شربة، لم يظماً بعدها و از حق پیروی نموده و از پیروی هوای نفس پرهیز نمایند). ۱۹- من برادر مهربان و یا همتای رسول خدا، و پیشی گیرنده به سوی اسلام، و شکننده بت‌ها، و پیکار کننده با کفار، و ریشه کن کننده و یا خوار سازنده مخالفانم، (تمام این امور از کتب شیعه و سنی به طور واضح و کامل استفاده خواهد گردید). ۲۰- منم برو در اندازه دنیا (گویا آن حضرت با آن کشتی گرفته و آن را به زمین زده و آن را به صورت به خاک انداخته است)، و شناسای آنم به اندازه آن (از قدر و مرتبه خواری و بی‌اعتباری) و بر پاشنه برگرداننده آنم (به گونه‌ای که روی آن از من گردیده و پشت آن به من شده است). ۲۱- من سرکرده و سلطان مؤمنانم، و مال فرمان فرمای گنهکاران خواهد بود. ۲۲- من (در روز محشر) با رسول خدا- صلوات الله علیه- می‌باشم، و همراه با من فرزندان من بر سر حوض کوثرند (پس هر یک از شما و یا فرا گیرنده شما باید قول ما را گرفته و به عمل ما عمل نماید، زیرا ما بر حوض کوثر منافسه و معارضه می‌کنیم و یا دیگران نسبت باین منصب و تولیت منازعه دارند) و دشمنان خود را از آن دور ساخته، و از آن دوستان خویش را سیراب می‌سازیم، پس کسی که از آن جرعه‌ای بنوشد بعد ص ۳۵۶ أبداً ۳۷۶۳. ۲۳- أنا وضعت بكلکل (بکلاکل) العرب، و کسرت نواجم (قرون) ربیعہ و مضر ۳۷۶۵. ۲۴- أنا شاهد لکم، و حجيج يوم القيمة عليكم ۳۷۶۸. ۲۵- أنا داعيكم إلى طاعة ربكم، و مرشدکم إلى فرائض دينکم، و دليلکم إلى ما ينجيکم ۳۷۶۹. ۲۶- أنا و اهل بيتي أمان لأهل الأرض كما أنّ التّجوم أمان لأهل السّماء ۳۷۷۰. از آن هرگز تشنه نخواهند گردید. ۲۳- من سینه‌های عرب را (بخاک) گذاشتم یعنی آنها را خوار و ذلیل کردم و بر آمدهای شاخها و سرکشان ربیعہ و مضر (که دو طایفه مهم عرب بودند) را شکستم، (پوشیده نماند که مبارزه حضرت با ربیعہ در جنگ جمل و صفین در میان لشکر عایشه و معاویه بوده که جمع کثیری از آنها به دست آن اسد الله اعظم به قتل رسیدند چنانکه علامه خوانساری- ره- از ابن ابی الحديد نقل کرده است، فدای آن بازوان پر توانت آی علی بن ابی طالب و درود فراوان بر آن روح بلندت ای خیبر گشا). ۲۴- من برای شما گواه (در صورت فرمانبرداری) و حجت گیرنده‌ام (در صورت عصیان و سرکشی) در روز قیامت علیه شما. ۲۵- من شما را به سوی فرمانبرداری پروردگارتان خواننده، و به واجبات دینتان هدایت کننده، و به سوی چیزی که شما را رستگار سازد رهنما می‌باشم. ۲۶- من و اهل بیتم برای اهل زمین امانیم چنانکه ستارگان برای اهل آسمانها امان خواهند بود (به نظر می‌رسد که مراد حضرت این باشد چنانکه شهب ثاقب در آسمان تیری هستند برای شیاطین ما هم تیری هستیم در زمین در برابر شیاطین ص ۳۵۷. ۲۷- أنا خليفة رسول الله فيكم و مقيمكم على حدود دينكم، و داعيكم إلى جنّة المأوى ۳۷۷۱. ۲۸- إني لعلی بينة من ربّي، و بصيرة من ديني، و يقين من أمری ۳۷۷۲. ۲۹- إني لعلی جاذة الحقّ، و إنهم لعلی مزلة الباطل ۳۷۷۶. ۳۰- إني لعلی إقامة حجج الله أقول، و على نصره دینه أجاهد و أقاتل ۳۷۷۷. ۳۱- إني لأرفع نفسي أن تكون حاجة لا يسعها جودي، أو جهل لا يسعه حلمي، أو ذنب لا يسعه عفوي، أو أن يكون زمان أطول من انسي). ۲۷- من جانشین رسول خدايم در میان شما، و بر پا دارنده شما بر حدود و اطراف و شرایط دینتان و شما را به سوی جنّة المأوى (نام بهشت خاصی که جایگاه شهداء است و یا منزل خاصان الهی) خواننده‌ام. ۲۸- به راستی که من بر حجتی روشن از جانب پروردگارم، و بینائی از دین، و یقین از کارم می‌باشم. (یعنی من گتره ادعای امامت نکرده‌ام، قرآن و پیغمبر صلی الله علیه و اله و سلّم گواه من است، و من با بینائی در دین با یقین بر شما امام خواهم بود). ۲۹- به راستی که من همانا بر جاده حق و آنها (خلفاء جور که حق آن بزرگوار را غصب کرده‌اند) بر لغزشگاه باطل خواهند بود. ۳۰- به راستی که من برای بر پاداشتن حجت‌های خدا (مانند قرآن و سنت) گفتگو کرده، و بر یاری دینش پیکار نموده و می‌جنگم.



## قسمت دوم

۳۱- به راستی که من نفس خود را بالاتر از این می‌دارم که حاجتی باشد که جود و بخشش من گنجایش آن را نداشته باشد، و یا نادانی باشد که حلم من آن را در برنگیرد، و یا گناهی باشد که عفو من آن را فرونگیرد، یا آنکه زمانی و روزگاری ص ۳۵۸

زمانی ۳۷۷۸. ۳۲- اِنِّی کنتَ اِذَا سئِلْتُ رسولَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اَعْطَانِیْ، وَاِذَا سَکَتَ عَنْ مَسْأَلَتِهِ اِبْتَدَأَنِیْ ۳۷۷۹. ۳۳- اِنَّمَا مِثْلِیْ بَیْنَكُمْ کَالشَّرَاحِ فِی الظُّلُمَةِ، یَسْتَضِیْءُ بِهَا مِنْ وَلَجِهَا ۳۸۸۳. ۳۴- اِنَّمَا الْاٰثِمَةُ قَوَامُ اللّٰهِ عَلٰی خَلْقِهِ، وَ عِرْفَاؤُهُ عَلٰی عِبَادِهِ، وَ لَا یَدْخُلُ الْجَنَّةَ اِلَّا مِنْ عَرَفِهِمْ وَ عَرَفُوهُ، وَ لَا یَدْخُلُ النَّارَ اِلَّا مِنْ اُنْکَرِهِمْ وَ اُنْکَرُوهُ ۳۹۱۱. ۳۵- اِنَّمَا الْمُسْتَحْفَظُونَ لَدِیْنِ اللّٰهِ هُمُ الَّذِیْنَ اَقَامُوا الدِّیْنَ، وَ نَصَرُوهُ، وَ حَاطُوهُ مِنْ جَمِیْعِ جَوَانِبِهِ، وَ حَفَظُوهُ عَلٰی عِبَادِ اللّٰهِ وَ رَعَوْهُ ۳۹۱۲. درازتر از روزگار من باشد (چه از نظر طاعت و بندگی و یا از نظر خلقت زیرا در روایت دارد که خلقت آن حضرت هزار سال قبل از خلقت عالم بوده است). ۳۲- به راستی که چنین بودم که هرگاه از رسول خدا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم می‌پرسیدم عطا می‌فرمود و چون از پرسش او ساکت می‌شدم خود ابتداء می‌فرمود. (یعنی پیوسته از آن حضرت بهره‌مند بودم که دیگران چنین نبودند). ۳۳- جز این نیست که حال و شأن من در میان شما مانند چراغی است در تاریکی که به وسیله آن روشن شود هر که بر آن داخل گردد. ۳۴- جز این نیست که امامان فرمانفرمایان خدایند بر خلقتش و عرفاء و شناسندگان اویند بر بندگان خود، و به بهشت داخل نخواهد گردید مگر کسی که آنان را شناخته و آنان او را شناخته باشند، (در اطاعت و بندگی و انقیاد)، و به دوزخ داخل نخواهد شد مگر کسی که آنان را انکار کرده و آنان او را انکار کرده باشند. ۳۵- همانا پس مستحفظین و نگهبانان دین خدا یا کسانی که مأموریت حفظ دین بعهده او قرار گرفته، آنها افرادی هستند که دین را بر پا داشته و آن را یاری نموده، و از تمام جوانب و از هر طرف آن را حراست کرده و بر بندگان خدا حفظ کرده و رعایت ص ۳۵۹ ۳۶- (فی ذکر رسول اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) بَلَّغَ عَنْ رَبِّهِ مَعْذِرًا، وَ نَصَحَ لِأُمَّتِهِ مِنْذِرًا، وَ دَعَا إِلَى الْجَنَّةِ مَبْشَرًا ۴۴۵۷. ۳۷- بِنَا هِتْدِیْتُمْ (فی الظُّلُمَاءِ، وَ بِنَا تَسْتَمْتُمُ الْعِلَیَّاءِ، وَ بِنَا اَنْفَجَرْتُمْ عَنِ الشَّرَارِ ۴۴۵۸. ۳۸- بِنَا فَتَحَ اللّٰهُ، وَ بِنَا یَخْتُمُ، وَ بِنَا یَمْحُو مَا یَشَاءُ، وَ یُثَبِّتُ، وَ بِنَا یُدْفِعُ اللّٰهُ الزَّوْمَانَ الْکَلْبَ، وَ بِنَا یَنْزِلُ اللّٰهُ الْغِیْثَ فَلَا یَغْرُنْکُمْ بِاللّٰهِ الْغُرُورُ ۴۴۵۹. آن کنند، یعنی افراد دیگر که دارای این صفات نبوده برای پست خلافت و امامت لایق نمی‌باشند). ۳۶- (در یاد پیامبر الهی صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمود: ) پیامهای الهی را رسانید در حالی که عذر و بهانه را برطرف ساخته، و برای امت خود نصیحت نمود در حالی که ترساننده بود، و به سوی بهشت خواند در حالی که مژده دهنده بود (مراد این است که پیغام خدا را آن طور که باید برساند رسانید کم از آن نگذاشت و کوتاهی نکرد). ۳۷- به وسیله ما در تاریکی راه یافتید (یعنی شما در تاریکی کفر بودید، راه اسلام را از ما یاد گرفتید، و به سبب ما به قلّه بلند (یعنی اسلام و ایمان) بالا رفته، و به واسطه ما از نهایت تاریکی (همچون شب آخر ماه) گشوده شده و به صبح روشن هدایت رسیدید. ۳۸- به ما خدا ابتداء کرد، و بما منتهی ساخت، و به سبب ما آنچه را که بخواهد محو و اثبات می‌نماید (یعنی ابتداء شروع عالم به اعتبار ما بوده چنانکه ختم آن به ما خواهد بود) و به وسیله ما خداوند روزگار گزرنده را دفع کرده، و به برکت ما باران فرو می‌فرستد، پس البته شما را نباید شیطان فریبده بخدا گول زند و فریب دهد (یعنی بدانید هر چه در عالم وجود تحقق می‌یابد خداوند آن را به وسیله ما و برای خاطر انجام داده پس عجز و ناتوانی در ما متصور نبوده، و آنچه در حق ما صورت می‌گیرد جز حکمت و مصلحت الهی چیز دیگری نبوده و نخواهد بود. ص ۳۶۰

۳۹- خَالَطُوا النَّاسَ بِمَا یَعْرِفُونَ، وَ دَعَوْهُمْ مِمَّا یَنْکُرُونَ، وَ لَا تَحْمِلُوهُمْ عَلٰی اَنْفُسِکُمْ وَ عَلَیْنَا، فَإِنَّ اَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ ۵۰۵۱. ۴۰- وَ قَالَ- عَلَیْهِ السَّلَام- فِی ذَکَرِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : خَرَجَ مِنَ الدُّنْیَا خَمِیصًا، وَ وَرَدَ الْآخِرَةَ سَلِیْمًا، لَمْ یُضَعْ حَجْرًا عَلٰی حِجْرٍ حَتّٰی مَضٰی لِسَبِیْلِهِ وَ اُجَابَ دَاعِیَ رَبِّهِ ۵۰۸۵. ۴۱- دَاعٍ دَعَا، وَ رَاعٍ رَعَا، فَاسْتَجِیْبُوا لِلدَّاعِی، وَ اتَّبِعُوا الزَّاعِی ۵۱۲۳. «خواننده محترم در این عبارتها دقت کامل کن، و دقیق بنگر بین آن حضرت چه فرموده، و چه می‌فرماید سرسری از نزد آن رد

مشو، و قدر خود را بدان، و بفهم که چه گنجهای بسیار ارزنده و بزرگ و ارزشمندی داری، مبدا با وجود چنین وسیله‌ها و چنگ آویزهائی به جای دیگر روی آوری و چنگ زنی که خسارت کلی نصیبت خواهد شد). ۳۹- با مردم یا با اهل سنت آمیزش کنی به مقدار آنچه از مناقب ما می‌شناسند و از آنچه انکار آن دارند (از فضائل و مناقب که اگر بر آنها تحمیل شود حمل بر غلو نموده و منکر آن هستند و سبب دشمنی و مانند آن خواهد شد) آنان را واگذارید، و آنها را بر نفسهای خود و بر ما بار مکنید و چیره مسازید زیرا که شأن و مرتبه ما دشوار شمرده شده است. ۴۰- حضرت در باره رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم چنین فرمود: از دنیا گرسنه بیرون رفت و در آخرت سلیم (و سلامت از هر عیب و نقص و تقصیری در تبلیغ و غیر آن) وارد شد، سنگی روی سنگی نگذاشت (و ساختمانی نکرد و خانه‌ای نساخت) تا به راه خود رفت و خواننده پروردگارش را اجابت فرمود. ۴۱- دعوت کننده ایست که دعوت نموده (خدا و رسول) و رعایت کننده، و یا شبانی است که شبانی کرده (خدا چون متولی امور خلق است، و یا ائمه- علیهم السلام- بدین مناسبت که پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله و سلم داعی باشد و آنان را داعی) پس خواننده را اجابت ص ۳۶۱ ۴۲- سلونی قبل أن تفقدونی، فإني بطرق السماء أخبر (أعلم) منكم بطرق الأرض ۵۶۳۵. ۴۳- سلونی قبل أن تفقدونی، فو الله ما في القرآن آية إلا وأنا أعلم فيمن نزلت، و أين نزلت، في سهل أو في جبل، و إن ربّي وهب لي قلبا عقولا، و لسانا ناطقا ۵۶۳۷. ۴۴- و قال عليه السلام- في ذكر رسول الله صلى الله عليه و اله و سلم: سنته القصد، و فعله الرشد، و قوله الفصل، و حكمه العدل، كلامه بيان، و صمته أفصح لسان ۵۶۴۸. ۴۵- صلوا الذي بينكم و بين الله تسعدوا ۵۸۴۶. کنید، و داعی را پیروی نمائید، چنانکه گوسفند در اختیار چوپان است، (این عبارت از جمله‌های خطبه ۱۵۳ نهج البلاغه شرح خوئی می‌باشد) غرض این است که شما مهمل گذاشته نشدید بلکه دارای مربی و معلم خواهید بود). ۴۲- قبل از آنکه از دست بدهید و نیابید مرا از من بپرسید، زیرا که من به راههای آسمان داناتر از شما براههای زمین. ۴۳- پیش از آنکه مرا از دست دهید سؤال نمائید زیرا به خدا سوگند در قرآن آیه‌ای نیست مگر آنکه من داناترم، و یا می‌دانم در باره چه کسی نازل شده، و در کجا نازل گشته در همواری یا در کوه، و به راستی که پروردگارم بمن دل دریابنده و زبان گویایی بخشیده است. ۴۴- حضرت در وصف رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم فرموده است: طریقه و سلوک او میانه روی (نه افراط و نه تفریط) و کردارش رشد (راست و درست) و گفتارش جدا کننده حق و باطل، و حکمش عدل و سخن او بیان کننده مشکلات و معضلات و یا احکام و شرایع و خاموشیش فصیح‌ترین زبان است (یعنی مردم را به بهترین آداب دعوت می‌کند). ۴۵- با کسانی که وسائط میان شما و خدا می‌باشند بپیوندید تا نیکبخت شوید. ص ۳۶۲ ۴۶- صل الذي بينك و بين الله تسعد بمنقلبك ۵۸۶۴. ۴۷- و قال- عليه السلام- في ذكر رسول الله صلى الله عليه و اله و سلم: طيب دوار بطبه، قد أحكم مراهمه، و أحمى مواسمه، يضع ذلك حيث الحاجة إليه من قلوب عمى، و آذان صم، و السنه بكم، يتتبع (متبع) بدوائه مواضع الغفلة، و مواطن الحيرة ۶۰۳۳. ۴۸- عليكم بحب آل نبيكم، فإنه حق الله عليكم، و الموجب على الله حقكم، ألا ترون إلى قول الله تعالى قل لا أسئلكم عليه أجراً إلا المودة في القربى ۶۱۶۹. ۴۶- به کسی که میان تو و خداست (حجت خدا) بپیوند تا در بازگشت خود نیکبخت گردی. ۴۷- حضرت در ذکر و وصف رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم فرموده: طیبی است که به طب خود گردنده است (می‌گردد هر کجا بیماری است جسمی یا نفسی علاج کند) مرهم های خود را در حقیقت محکم کرده (به گونه‌ای که بر هر زخمی بگذارد بر او برگرد ندارد خوش کند) شترها و داغهای خود را گرم نگه داشته (تا هر کجا که نیاز به داغ دارد مانند ران اسب و الاغ که داغ می‌کنند) آن را در جائی که به آن حاجت باشد از دلهای کور، و گوشهای کر، و زبانهای لال، از برای مصرف دواي خویش جستجوی جایگاه غفلت و حیرت خواهد بود که چون بیدار کند آن را بگذارد. ۴۸- بر شما باد به دوستی آل پیامبر خود به راستی که آن حق خداست بر شما و واجب کننده حق شماست بر خدا (یعنی اگر آنان را دوست بدارید باعث این می‌شود که شما بر خدا حقی پیدا کنید)، آیا به گفتار خدای تعالی نظر نمی‌کنید: بگو (آی پیغمبر) من از شما بر آن (یعنی رسالت) مزدی را طلب نمی‌کنم مگر دوستی را در باره نزدیکان (که

همان دوستی ائمه اثنی عشر- علیهم السلام- و حضرت زهرا- سلام الله ص ۳۶۳ ۴۹- علیکم بطاعه ائمتکم ، فإنهم الشهداء علیکم الیوم ، و الشفعاء لکم عند الله غدا ۶۱۷۰ . ۵۰- علی الإمام أن یعلم أهل ولايته حدود الإسلام و الإیمان ۶۱۹۹ . ۵۱- فلیصدق رائد أهله ، و لیحضر عقله ، و لیکن من أبناء الآخرة ، فمنها قدم و إليها یقلب ۶۵۵۸ . ۵۲- قد طلع طالع ، و لمع لامع ، و لاح لائح ، و اعتدل مائل ۶۶۹۱ . علیها- و کسانی که مربوط به آنان می‌باشند ، گر چه در بعض روایات نزدیکان به اصحاب عبا تفسیر شده است ( ۴۹- بر شما باد به فرمانبرداری ائمه خود زیرا که آنان بر شما امروز گواهان ، و فردای قیامت در نزد خدا برای شما شفیعان خواهند بود . ۵۰- بر امام است که اهل مملکت خود را به حدود اسلام و ایمان دانا نماید ( یعنی شرایط و آداب و عقاید و احکام آن را برای مردم بیان فرماید ) . ۵۱- ( حضرت بعد از آنکه مناقب اهل بیت عصمت و طهارت را بیان فرموده چنانکه در نهج البلاغه خطبه ۱۵۲ می‌باشد می‌فرماید : ) پس باید هر امام و پیشوایی ( که مانند جلو رو صحرا نشینان که برای گرفتن منزلی پر آب و علف از جلو می‌رود ) باهل خود راست گوید ، و عقلش را حاضر گرداند ( یعنی از روی فکر حرف زند ، و باید که از فرزندان آخرت باشد زیرا که از برای آن آمده ( یعنی علت غائی از خلقت آخرت است ) و به سوی آن بازگشت خواهد نمود . ) بنا بر این هر فردی لیاقت این پست و مقام را ندارد و اگر کسی دارای این منصب شد باید که متصف به این صفات باشد ) . ۵۲- ( در باره انتقال خلافت به آن بزرگوار و ستودن ائمه- علیهم السلام- چنانکه در خطبه ۱۵۰ نهج البلاغه است فرموده : ) آگاه باشید طلوع کرد طلوع کننده ، و درخشید درخشنده ، و هویدا گشت هویدا شونده ، و راست شد کجی ( و خلافت ص ۳۶۴ ۵۳- و قال- علیه السلام- فی ذکر رسول الله صلى الله عليه و اله و سلم : قد حقر الدنيا و أهون بها و هونها ، و علم أن الله زواها عنه اختیارا ، و بسطها لغيره اختیارا ۶۷۰۵ . ۵۴- كنت إذا سألت رسول الله صلى الله عليه و اله و سلم أعطاني ، و إذا أمسكت ابتدأني ۷۲۳۶ . ۵۵- لبغضنا أمواج من سخط الله سبحانه ۷۳۴۲ . ۵۶- لقد رقت مدرعتي هذه حتى استحيت من راقعها ، فقال لي قائل ألا تنبذها فقلت له : اعزب عني ، على الصباح یحمد القوم السرى ۷۳۴۵ . در جای خود قرار گرفت ) . ۵۳- حضرت در وصف رسول خدا صلى الله عليه و اله و سلم فرموده : در حقیقت دنیا را حقیر شمرده و کوچک دانسته ، و آن را سبک گردانیده و خوار نموده آن را ، و دانسته که خداوند از روی اختیار ( که خود برگزیده وقتی که خداوند او را بین دنیا و آخرت مخیر گردانیده است ) دنیا را از او گردانیده و برای غیر او آن را از جهت آزمایش پهن گردانیده است . ۵۴- من چنین بودم که هرگاه از رسول خدا صلى الله عليه و اله و سلم می‌پرسیدم به من عطا می‌کرد ( جواب سؤالم را می‌گفت ) و چون خاموش می‌نشستم خود ابتداء می‌کرد مرا ، یعنی در تعلیم من کوتاهی نداشت بلکه جدی بود ) . ۵۵- از برای دشمنی ما موجهائی است از ( دریای ) غضب خدای سبحان ( نعوذ بالله من بغضهم و من سخطه ) . ۵۶- ( این فراز تتمه کلامی است که در آخر خطبه ۱۵۹ نهج البلاغه ذکر شده با مختصر تفاوتی در آنجا حضرت سوگند می‌خورد قسم به خدا ) بر این جبه و جامه پشمینه خود چندان پینه دوختم که از پینه زننده آن شرمنده شدم که گوینده‌ای به من گفت : آیا آن را از خود دور نمی‌کنی ( یعنی دور نمی‌اندازی ) من به او گفتم : دور شو از من که هنگام بامداد شب رو سپاسگزاری می‌شود ) این مثلی است که برای کاروانها می‌زنند ، در وقتی که شب رنج و زحمت راه را کشید بی‌خوابی ص ۳۶۵ ۵۷- لتعطفن علينا الدنيا بعد شماسها عطف الصّروس علی ولدها ۷۳۶۶ . ۵۸- لقد كنت و ما أهدد بالحرب ، و لا أرهب بالضرب ۷۳۹۹ . ۵۹- لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا ۷۵۶۹ . ۶۰- لو استوت قدمای من هذه المداحض لغیرت أشياء ۷۵۷۰ . ۶۱- لو كنّا نأتی ما تأتون ( آیتیم ) ، لما قام للدين عمود ، و لا اخضرّ را متحمل گشته خود را از خطرات نجات داده صبح که می‌شود همه زحمت و رنجها را فراموش کرده ، خرسندند که بی‌خطر به منزل رسیدند حضرت نیز در اینجا به این مثال متمسک می‌گردد یعنی نتیجه این زحمت‌ها قیامت معلوم می‌شود ) . ۵۷- هر آینه بر ما دنیا بعد از چموشی خود مهربان خواهد شد ، مانند مهربانی شتر بدخوی ( که دوشنده‌اش را دندان گیرد به حساب شفقت ) بر بچه‌اش ( در نهج البلاغه حکمت ۲۰۰ چنین دارد «و تلا- عقیب ذلک : وَ نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ سوره ۲۸ بنا بر این مربوط به ظهور حضرت ولی عصر و برگشتن دولت

حقه آل محمد - علیهم السلام - است . ۵۸- هر آینه در حقیقت چنین بودم که من به جنگ تهدید نخواهم گردید و نه بزدن ترسیده می‌شوم . ۵۹- اگر پرده برداشته شود ( و با چشم بینم ) یقینم ( به احوال مبدأ و معاد ) زیاد نمی‌شود . ۶۰- ( این جمله در کلمات قصار ۲۶۴ نهج البلاغه ذکر گردیده و حضرت در آن از بدعت‌های مخالفین گله کرده است که ) اگر پاهای من از این لغزشگاهها راست می‌شد هر آینه چیزهائی را تغییر می‌دادم . ۶۱- ( این تتمه کلامی است که حضرت در وصف خودشان ( اهل بیت ) و ثبات ص ۳۶۶ للإیمان عود ۷۵۹۰ . ۶۲- لو شئت أن أخبر كل رجل منكم بمخرجه و مولجه و جميع شأنه لفعلت ، لكنني أخاف أن تكفروا في رسول الله صلوات الله و سلامه عليه ، إلا أنني مفضيه إلى الخاصة ممن يؤمن ذلك منه ، و الذي بعثه بالحق و اصطفاه على الخلق ما أنطق إلا صادقا ، و لقد عهد إلي بذلك كله ، و بمهلك من يهلك ، و بمنجا من ينجو ( و مآل هذا الأمر ) و ما أبقى شيئا يمر على رأسي إلا أفرغه في أذني و أفضي به إلي ۷۶۰۶ . قدم در جنگها بیان فرموده کلام ۵۵ نهج البلاغه ) به جان خود قسم- اگر ما آنچه را شما انجام می‌دادید انجام دهیم ( از گناه و سستی و سهل انگاری در جنگ و غیره ) برای دین ستونی باقی نمانده و برای ایمان چوبی سبز نمی‌شد . ۶۲- ( این فرازاها در ضمن خطبه ۱۷۴ نهج البلاغه در شأن و مقام خود برای افراد غافل و تارک بیان شده می‌فرماید : و الله ) اگر بخوایم آنکه هر مردی را از شما که از کجا آمده و به کجا می‌رود ( یا از کجا بیرون آمده و به کجا داخل خواهد شد یا در قیامت از کجا داخلش شده و به کجا داخل خواهد شد یا چه وقت داخل در دین شده و کی بیرون خواهد و ... ) و جمیع حال او خبر دهم هر آینه می‌توانم ، لیکن ترس این را دارم که در باره من نسبت به رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم کافر شوید ( مرا بر او بچربانید و از او برتر دانید و یا آن خبر را تکذیب کنید و یا از راه دشمنی که چرا مرا در این امر برگزیده کافر گردید ، و یا به پیغمبری من قائل شده آن حضرت را در اخبار به ختم نبوت تکذیب نمائید ) آگاه باشید که من همانا آن را به خواص از کسانی که از غلو و کفر ایمن است خواهم رسانید ، و سوگند به خدا که پیغمبر صلی الله علیه و اله و سلم را به حق و راستی فرستاده و او را بر خلائق برگزیده نمی‌گویم ( این سخن را ) مگر به راستی ، و آن حضرت همه این اخبار و تباه شدن آنکه هلاک می‌گردد و رهایی آنکه نجات می‌یابد و عاقبت امر خلافت را بمن داده است ، و چیزی باقی نگذاشته که بر سوم بگذارد مگر آنکه آن را در گوشهایم فرو برده و به من رسانیده است . ص ۳۶۷ ۶۳- لنا حق إن أعطيناه ، و إلا ركبنا أعجاز الإبل و إن طال السرى ۷۶۲۷ . ۶۴- لنا على الناس حق الطاعة و الولایة ، و لهم من الله سبحانه حسن الجزاء ۷۶۲۸ . ۶۵- من تمسك بنا لحق ۷۸۹۱ . ۶۶- من تخلف عنا محق ۷۸۹۲ . ۶۷- من اتبع أمرنا سبق ۷۸۹۳ . ۶۸- من ركب غير سفینتنا غرق ۷۸۹۴ . ۶۳- برای ما حقی است ( خلافت ) اگر به ما داده شود و گر نه بر عجزهای شتران ( و بر کفل و منتهای پشت سر آنها ) سوار خواهیم شد ( و جنگ و جدال راه نمی‌اندازیم و بر ذلت مانند عبد و اسیران حاضریم ) گر چه شبروی و این مسیر با زحمت بدرازا می‌کشد . ( یعنی سختی را بر خود هموار نموده صبر می‌کنیم هر چند خیلی طول کشد ) در نهج البلاغه هم در کلمات قصار ۲۱ ذکر شده و همین معنی را سید رضی - رحمه الله - از آن فهمیده و عبارت لطیفی دارد . پوشیده نماند که مترجم نهج البلاغه فیض الإسلام احتمالی داده که شاید بی‌مناسبت نباشد و آن این است که اگر خلافت که حق ماست به ما داده شد که هیچ و گر نه اگر به پشت شتر خلافت هم سوار شده مهار را به دست آنها نخواهیم داد گر چه بطول انجامد . ۶۴- برای ماست بر عهده مردم حق فرمانبرداری و دوستی یا حکومت و برای آنهاست از جانب خدای سبحان نیکوئی پاداش . ۶۵- هر که به ما ( و به ذیل عنایات اهل بیت ) چنگ زند به ما ملحق شود . ۶۶- هر که تخلف از ما کند ( و در عقب ما نیاید ) باطل و هلاک شود . ۶۷- هر که پیروی از فرمان ما کند ، پیشی گرفته است . ۶۸- هر که به غیر کشتی ما سوار شود ( یعنی از دیگران پیروی کند ) غرق ص ۳۶۸ ۶۹- هم موضع سر رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم ، و حماة أمره ، و عیبه علمه ، و موئل حکمه ، و كهوف کتبه ، و جبال دینه ۱۰۰۶۲ . ۷۰- هم کرائم الإیمان ، و كنوز الرّحمن ، إن قالوا صدقوا ، و إن صمتوا لم یسبقوا ۱۰۰۶۲ .

۷۱- هم كنوز الايمان ، و معادن الاحسان ، إن حكموا عدلوا ، و إن حَاجُّوا خصموا ۱۰۰۶۲ . ۷۲- هم أساس الدِّين ، و عماد اليقين ، إلیهم یفیء الغالی ، و بهم یلحق خواهد گردید . ۶۹- ( تتمه کلامی است از خطبه ۲ نهج البلاغه در وصف آل محمد- علیهم السلام- ) آنان جایگاه سرّ رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلّم ، و حمایت کنندگان فرمان او ، و صندوق علمش ، و مرجع حکمش ، و پناهگاه کتابهای او ، و کوههای دین او خواهند بود ( یعنی چنانکه کوه سبب قرار و استقرار زمین خواهد بود آن بزرگواران نیز وسیله استقرار دین و برپائی آن می‌باشند ) . ۷۰- ( تتمه کلامی است از خطبه ۱۵۳ نهج البلاغه که در آنجا دارد : در میان ایشان و در حق آنان است کرائم قرآن ) آنان کرائم ( چشم و یا عضو گرنامه ) ایمان ، و گنجهای پروردگار بخشنده‌اند ، اگر لب به سخن بگشایند راست گویند ، و چون خاموشی اختیار کنند پیشی گرفته نشوند . ۷۱- آنان گنجهای ایمان و معدنهای احسانند اگر حکم کنند عدالت بکار برند ، و اگر حجت آورند غالب شوند ( چون جز حق چیزی نگفته و گفتارشان با برهان و حقایق توأم است ) . ۷۲- ( تتمه کلامی است از خطبه ۲ نهج البلاغه ) ایشانند اساس دین ( وزیر بنای آن ) ، و ستون یقین ( و پشتیبان آن که به وسیله آنان آدمی به یقین دست یابد ) به سوی آنان از حدّ گذرندگان ( که در حقشان غلو کنند ) به سوی آنان برگشته ، و عقب ص ۳۶۹ التالی ۱۰۰۶۲ . ۷۳- هم مصابیح الظلم ، و ینابیع الحکم ، و معادن العلم ، و مواطن الحلم ۱۰۰۶۲ . ۷۴- هم عیش العلم ، و موت الجهل ، یخبرکم حلمهم ( حکمهم ) عن علمهم ، و صمتهم عن منطقهم ( و ظاهرهم عن باطنهم ) ، لا یخالفون الحقّ ( الدِّین ) ، و لا یختلفون فیه ، فهو بینهم صامت ناطق ، و شاهد صادق ۱۰۰۶۲ . ۷۵- لا تزلّوا عن الحقّ و أهله ، فإنه من استبدل بنا أهل البيت هلك ، و فاتته الدّنيا و الآخرة ۱۰۴۱۳ . ۷۶- لا تخلو الأرض من قائم لله بحججه ( بحجّه ) ، إمّا ظاهرا مشهورا ، مانندگان ( که در حق ایشان معرفتی پیدا نکرده‌اند ) به آنها ملحق خواهند گردید . ( یعنی باید برگردند و راه اعتدال را پیش گیرند ) . ۷۳- ایشانند چراغهای تاریکیها ، و چشمه‌های حکمت‌ها ، و معدنهای علم ، و جایگاه بردباری ( احتمالا بعض خطبه ۱۰۸ نهج البلاغه باشد ) . ۷۴- ( تتمه خطبه ۱۴۷ نهج البلاغه است با مختصر تفاوتی ) آنان هستند زندگانی علم ، و مردن جهل ( یعنی به وسیله آنان علم زنده شده و جهل می‌میرد ) شما را بردباری ، و یا حکم آنان از علمشان و خاموشی آنان از گویائییشان ( و ظاهرشان از باطن ایشان ) خبر می‌دهد ، با حق یا با دین مخالفت ننموده ، و در آن اختلاف ندارند . پس آن در میان آنان خاموشی است گویا و گواهی است راستگو . ۷۵- از حق و اهل آن ملغزید زیرا کسی که دیگری به جای ما اهل بیت بدل ( و عوض ) گیرد به هلاکت رسد و دنیا و آخرت از دست او برود . ۷۶- ( از فرازهای حکمت ۱۳۹ نهج البلاغه که کمیل را راهنمائی فرموده است : بار خدایا آری ) زمین خالی نماند از کسی که به دلیل و حجت‌ها دین خدا را ص ۳۷۰ و إمّا باطنا ( خائفا ) مغمورا ، لئلا تبطل حجج الله و بیناته ۱۰۸۲۰ . ۷۷- لا- یقاس بآل محمّد صلوات الله علیهم من هذه الأُمیّة أحد ، و لا یستوی ( و لا یسوی ) بهم من جرت نعمتهم علیه أبدا ۱۰۹۰۲ . ۷۸- یا أيّها النّاس إنّه لم یکن لله سبحانه حجّة فی أرضه أو کد من نبینا محمّد صلی الله علیه و اله و سلّم ، و لا حکمته أبلغ من کتابه القرآن العظیم ، و لا مدح الله تعالی منکم إلّا من اعتصم بحبله ، و اقتدی بنبیّه ، و إنّما هلك من هلك عند ما عصاه و خالفه ، و اتّبع هواه ، فلذلك یقول عزّ من قائل : فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۱۱۰۰۴ . بر پای دارد ، یا آشکار مشهور ( مانند انبیاء و امامان یازده گانه ) و یا ترسان پنهان و یا باطن پوشیده شده ( مانند امام زمان- علیه السلام- ) تا آنکه حجت‌های خدا و دلیلهای روشنش باطل نشود ( مردم بگویند اگر خبری بود خدا بر ما حجت خود را بیفزاید ) . ۷۷- ( این فراز از فرازهای خطبه ۲ نهج البلاغه است که در مدح و ثنای آل محمد- علیهم السلام- فرموده ) احدی از این امت به آل محمد- صلوات الله علیهم- قیاس نشده ، و کسانی که همیشه از نعمت علوم و معارف آنان برخوردارند با آنان برابر نخواهند بود . ۷۸- ای مردم به راستی که برای خدای سبحان در زمین خود حجتی محکم‌تر از پیغمبر ما محمد صلی الله علیه و اله و سلّم ، و حکمتی رساتر از کتابش قرآن عظیم نیست ، و خداوند از شما احدی را ستایش نکرده مگر کسی که به ریسمان او چنگ



زده ، و به پیامبر او اقتداء کرده است ، و جز این نیست که هلاک شده کسی که هلاک گشته از جهت آنچه او را عصیان نموده و او را نافرمانی کرده ، و از خواهش خود پیروی نموده است به همین جهت خداوند بزرگ فرموده : پس باید حذر کنند ، کسانی که مخالفت فرمان او نموده این که فتنه‌ای به ایشان رسد یا عذابی دردناک فرا گیرد آنها را . ص ۳۷۱-۷۹- ناظر قلب اللیب به بیصر ر شده ( آمده ) ، و يعرف غوره و نجده ۹۹۸۶ . ۸۰- نحن دعاة الحق ، و أئمة الخلق ، و السنة الصدق ، من أطاعنا ملک ، و من عصانا هلك ۱۰۰۰۱ . ۸۱- و الله ما كنت و شمة ، و لا كذبت كذبة ۱۰۱۲۴ . ۸۲- و الله ما فجعتني من الموت وارد کرهته ، و لا- طالع أنكرته ، و ما كنت إلّا كغارب ( كقارب ) ورد ، أو طالب وجد ۱۰۱۳۱ . ۷۹- فکر و یا مردمک چشم دل عاقل به وسیله آن ( دیده دل ) رشد و یا منتهای حال خود را دیده ، و مرتبه پست و بلند خود را خواهد شناخت ( در نهج البلاغه خطبه ۱۵۳ این فراز در وصف امام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله و سلم نقل گردیده است می‌فرماید : و چشم دل خردمند که با آن رشد خود را دیده و نشیب و فراز خود را می‌شناسد دعوت کننده‌ایست که دعوت فرمود و نگهبانی است که حفظ نمود ، پس دعوت کننده را اجابت کرده و نگهبان را پیروی نمائید إلخ ) . ۸۰- مائیم خوانندگان حق ، و پیشوایان خلق ، و زبانهای صدق ، هر که ما را فرمان برد مالک ( سعادت ) شود ، و کسی که نافرمانی ما کند به هلاکت رسد . ۸۱- ( تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۱۶ نهج البلاغه که در باره بیعت مردم مدینه با آن بزرگوار فرموده است ) به خدا سوگند به اندازه سر سوزنی حق را پنهان نکردم ، و دروغی را نگفتم ( هر چه گفتم از رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم بوده است ) . ۸۲- ( تتمه کلامی است از وصیت آن حضرت کلام ۲۳ نهج البلاغه وقتی که ابن ملجم ملعون او را مضروب ساخت فرمود : ) به خدا سوگند که ناگاه نیامد مرا از مرگ وارد شونده‌ای که آن را ناخوش داشته باشم ( بلکه بآن انسم بسیار چنانکه بچه پیستان مادر انس گیرنده است ) و نه طلوع کننده ( از مرگ ) که من آن را شناخته باشم ، و نبودم من مگر مانند مسافری که ( بر مقصد خود ) وارد شده باشد یا طلب کننده‌ای که ص ۳۷۲-۸۳- و الله لأن أبيت على حسك السيدان مسهدا ، و أجز في الأغلال مصفدا ، أحب إلي من أن ألقى الله و رسوله ظالما لبعض العباد ، أو غاصبا لشيء من الحطام ، و كيف أظلم لنفس يسرع إلى البلى قفولها ، و يطول في الثرى حلولها ۱۰۱۴۴ . ۸۴- و لقد علم المستحفظون من أصحاب رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم إنني لم أرّد على الله سبحانه و لا على رسوله ساعة قط ، و لقد واسيته بنفسی فی المواطن التي تنكص فيها الأبطال ، و تتأخر عنها الأقدام نجدة ، أكرمني الله بها ، و لقد ( مطلوب خویش را ) یافته باشد . ۸۳- به خدا سوگند اگر شب را بیدار بروی خار خسک ( گیاهی است خاردار سه گوشه ) بگذرانم و شب را بروز آورم و در غلهای بسته کشیده شوم ، به سوی من دوست‌تر است تا آنکه خدا و رسولش را ( در روز قیامت ) ظلم کننده بعض بندگان ، یا غضب کننده چیزی از مال دنیا ( که در بی‌ارزشی مانند حطام و ریزه گیاهان خشک شده می‌باشد ) ملاقات نمایم ، و چگونه برای نفسی ستم کنم که رجوع آن به سوی کهنگی شتاب کرده ( و معدوم خواهد شد ) و فرود آمدنش در خاک به درازا می‌کشد ( در قبر ) ( این فرازها نخستین فرازهای خطبه ۲۱۵ نهج البلاغه که در آنجا راجع به عقیل عنوان فرموده است ) . ۸۴- ( مقداری از این فرازها در خطبه ۱۸۸ نهج البلاغه ذکر گردیده است که در آن لیاقت خود را برای خلافت بیان داشته فرموده : ) و هر آینه مستحفظان و نگهداران دین از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم می‌دانند که من هرگز ساعتی بر خدای سبحان و رسول او رد نمودم ( و پیوسته تابع و آنها را مقتدای خود دانستم ) و همانا علی التحقیق او را در تمام جاها که شجاعان در آن باز ایستاده ، و قدمها از آنها پس می‌رفت ( مانند جنگ احد و بدر و حنین و غیر آن ) شجاعتی که خداوند مرا به آن گرامی گردانیده بود ، و هر آینه به تحقیق در اطاعت و فرمانبرداری او- صلوات الله علیه و آله- ص ۳۷۳ بذلت فی طاعته صلوات الله علیه و آله جهدی ، و جاهدت أعدائه بكل طاقتي ، و وقیته بنفسی ، و لقد أفضی إلي من علمه بما لم يفيض به إلى أحد غیری ۱۰۱۴۵ . ۸۵- هجم بهم العلم على حقيقة الإيمان ( البصيرة ) ، و باشروا روح اليقين ، فاستسهلوا ( فاستلانوا ) ، ما استوعر المترفون ، و أنسوا بما استوحش منه الجاهلون ، و صحبوا الدنيا بأبدان أرواحها معلقة بالمحل الأعلى ، أولئك خلفاء الله في أرضه و الدعاء إلى دینه آه آه

شوقا إلى رؤيتهم ۱۰۰۶۱ . ۸۶- هم دعائم الإسلام ، وولائج الاعتصام ، بهم عاد الحق في نصابه نهایت طاقت خود را بکار برده ، و با دشمنانش با تمام توان خود مجاهده کردم ، و او را به نفس خود نگه داشتم ، و هر آینه در حقیقت از علم خود به من رسانید آنچه را که به سوی غیر من نرسانید . ( در نهج البلاغه بعد از عبارت «و نجدة أكرمني الله» داستان قبض روح رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم را بیان داشته که بر روی سینه آن حضرت دعوت حق را لیک فرموده است ) . ۸۵- ( تتمه کلامی است که حضرت برای کمیل بن زیاد که از خواص آن بزرگوار بود در صحرا فرمود چنانکه در حکمت ۱۳۹ نهج البلاغه ذکر گردیده ، بعد از آنکه مردم را به سه دسته تقسیم فرمود آن گاه در خصوص زمین که از حجت خالی نخواهد بود سخن به میان آورد تا آنکه فرمود : ) علم با بصیرت و یا با ایمان به آنان یک باره رو آورده ، و راحت یا نسیم یقین و یا روح یقین را در بر گرفته‌اند ، پس سهل شمرده‌اند آنچه را که به ناز و نعمت پروده‌ها سخت به حساب آورده‌اند ( یعنی لذتهای دنیا را ) و خو گرفته‌اند به آن چه نادانها از آن رمیده‌اند ، و با بدنهایی که ارواح آنان به جای بسیار بلند ( بهشت و یا عالم مجردات ) آویخته شده همراه گشته‌اند آنان هستند جانشینان خدا در زمین او ، و خوانندگان به سوی دین او آه از روی شوق بسوی دیدن آنان . ۸۶- ( تتمه کلامی است که حضرت در وصف آل محمد صلی الله علیه و اله و سلم فرموده چنانکه در ص ۳۷۴ و انزاح الباطل عن مقامه ، و انقطع لسانه من منبته ، عقلوا الدین عقل و عایه ، و رعایه ، لا عقل سماع و روایه ۱۰۰۶۲ . ۸۷- و إنا لأمرء الکلام فینا تشبثت ( و فینا تشبثت عروقه ) فروعه و علینا تهدلت أغصانه ( غصونه ) ۲۷۷۴ . ۸۸- لن تنقطع سلسلة الهذیان حتی یدرک الثار من الزمان ۷۴۲۰ . ۸۹- نحن باب حطه ، و هو باب السلام ، من دخله سلم و نجا ، و من تخلف عنه هلك ۱۰۰۰۲ . ۹۰- نحن النمرقة الوسطی ، بها یلحق التالی ، و إليها یرجع خطبه ۲۳۹ نهج البلاغه ذکر گردیده است ) آنان ستونهای اسلام ، و معتمدین اعتصام می‌باشند به وسیله ایشان حق به محل رجوع ( و اصل ) خود برگشته ، و باطل از جایگاهش دور گردیده ، و زبانش از رستگاه خود بریده است ، دین را دریافته ( و شناخته‌اند ) در یافتن نگهداری و رعایت ( که آنها را به دست آورده و عمل نموده‌اند ) نه شناخت و دریافت شنیدن و روایت ( و صرف نقل که در آن عملی نباشد که اگر چنین بودند بر دیگران مزیتی نداشتند و نمی‌شد به آنها اعتماد نمود ) . ۸۷- و به راستی که ما فرمانفرمایان سخنیم ، در ما رگهای آن و یا فروع آن پراکنده شده و بر ما شاخه‌های آن آویخته گشته است . ۸۸- هرگز سلسله بیهوده گوئی و دروغ بریده نخواهد شد ، تا خون خواهی از روزگار دریافت شود ( زمان حضرت ولی عصر - ارواحنا فداه - ) . ۸۹- مائیم باب حطه ( که به وسیله درگاه آنان گناهان ریخته می‌شود چنانکه باب حطه بنی اسرائیل چنین بود که مأمور شدند از درگاهی به حالت سجده و یا خضوع و خشوع برای حطه گناهان خود وارد شوند ) و آن درگاه سلامتی است هر که داخل آن شد سالم ماند و رستگاری یافت ، و کسی که از آن تخلف ورزید به هلاکت رسید . ۹۰- ما بالش و تکیه گاه میانه‌ایم ( که وظیفه مردم است چنانکه به بالش تکیه ص ۳۷۵ الغالی ۱۰۰۰۳ . ۹۱- نحن أمناء الله علی عبادہ ، و مقیموا الحق فی بلادہ ، بنا ینجو الموالی ، و بنا یهلك المعادی ۱۰۰۰۴ . ۹۲- نحن شجرة النبوة ، و محط الرسالة ، و مختلف الملائكة ، و ینایع الحكم ، و معادن العلم ، ناصرنا محبنا ینتظر الرحمة ، و عدونا و مبغضینا ینتظر السطوة ۱۰۰۰۵ . ۹۳- نحن الشعار و الأصحاب ، و السدنة و الأبواب ، و لا یؤتی البیوت إلّا من أبوابها ، و من أتاها من غیر أبوابها کان سارقا لا تعدوه العقوبة ۱۰۰۰۶ . می‌زنند ما را تکیه گاه خود قرار دهند ) به آن عقب مانده ( کسی که به حقانیت آنان اعتراف ننموده ) ملحق گشته ، و به سوی آن از حد در گذرنده ( که قائل به الوهیت آنان شده ) بر می‌گردد . ۹۱- مائیم امینان خدا بر بندگانش ، و بر پای دارنده حق در شهرهای او ، به وسیله ما دوست رستگار گشته ، و به سبب ما دشمن به هلاکت خواهد رسید . ۹۲- مائیم درخت نبوت ، و محل فرود آمدن رسالت ، و جایگاه آمد و شد فرشتگان ، و چشمه‌های حکمت‌ها و معدنهای علم ، یاری کننده و دوست ما منتظر رحمت ، و دشمن و کینه‌توز ما در انتظار قهر ( الهی ) خواهد بود . ۹۳- مائیم شعار و اصحاب ( که هیچگاه از رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم جدا نشده و همچون پیراهن تن حضرت بوده‌ایم ) و خدمه و درهای ( رسیدن به او ) و خانه‌ها ( ی پیغمبر صلی الله علیه و اله و سلم ) آمده نمی‌شود مگر از درهای آن ( که



ما باشیم) و هر که از غیر درهای آن وارد شود، دزدی باشد که عقوبت از او درنگذرد (یعنی کسی که در شرع اسلام از غیر راه ما دستور گیرد مستحق عذاب خدا خواهد گردید، بنا بر این باید غیر شیعه در سرنوشت خود تجدید نظر کنند). ص ۳۷۶-۹۴- هیئات لولا التقی لکنت أدهی العرب ۱۰۴۱. ۹۵- ما أنکرت الله تعالی منذ عرفته ۹۴۸۱. ۹۶- ما شککت فی الحقّ مذأریته ۹۴۸۲. ۹۷- ما کذبت ولا کذبت ۹۴۸۳. ۹۸- ما ضللت ولا ضلّ بی ۹۴۸۴. ۹۹- ما نزلت آیه إلّا وقد علمت فیما نزلت و این نزلت، فی نهار، أو لیل، فی جبل، أو سهل، و إنّ ربّی وهب لی قلبا عقولا-، و لسانا قؤولا ۹۶۷۷. ۹۴- (این نظیر تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۱۹۱ نهج البلاغه در رد تدبیر معاویه فرموده که اگر مکر و بی وفائی نکوهیده نبود من زیرک‌ترین مردم بودم و در اینجا چنین فرموده:) دور است این اگر تقوا لازم نمی‌بود من مکارترین و زیرک‌ترین عرب بودم. ۹۵- من خدای تعالی را از وقتی که او را شناخته‌ام انکار ننمودم (یعنی دیگران آلوده به کفر و ظلم و جنایت بوده‌اند اما من، نه). ۹۶- من در حق (تعالی) از وقتی که بمن نشان داده شد (و رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلّم او را بمن معرفی فرمود) شک ننموده‌ام. ۹۷- من (هرگز) دروغ نگفته‌ام و تکذیب هم نشده‌ام (که دیگران منقولات مرا تکذیب کنند) و یا «کذبت» خوانده شود یعنی و دروغ گفته نشدم، نهج البلاغه کلمات قصار ۱۷۶ و یا «کذبت» باشد یعنی تکذیب حقی نکرده‌ام). ۹۸- (در نهج البلاغه این فراز دنبال فراز پیش است کلمات ۱۷۶) من (هرگز) گمراه نشدم، و کسی بوسیله من گمراه نگردیده است. ۹۹- هیچ آیه‌ای نازل نگردیده، مگر آنکه در حقیقت من می‌دانم در چه باب نازل شده، و کجا نازل گشته در روز یا شب در کوه یا هموار، و به راستی که پروردگارم به من دل بسیار دریافت کننده، و زبان کامل در گویندگی بخشیده است. ص ۳۷۷-۱۰۰- نحن أقمنا عمود الحقّ، و هزمنّا جیوش الباطل ۹۹۶۹.

## الحق

۱- الحق الاستهتار بالفضول، و مصاحبه الجهول ۱۹۱۴. ۲- الحق داء لا یداوی، و مرض لا یبرء ۱۷۹۳. ۳- أفقر الفقر الحق ۲۸۴۹. ۴- أضّر شیء الحق ۲۸۸۴. ۵- أحق الحق الاغترار ۲۹۱۵. ۶- أكبر الحق الإغراق فی المدح و الذّم ۲۹۸۵. ۷- أعظم الحماقه الاختیال فی الفاقه ۳۲۴۸. ۸- الحق شین ۱۴. ۹- الحق أضّر الأصحاب ۵۰۰. ۱۰- ما ستون حق را برپا داشته، و لشکرهای باطل را شکستیم. حماقت ۱- کم عقلی و حماقت مشغول شدن به زیادتیا و همراهی با نادانست. ۲- حماقت دردیست که مداوا نگشته، و بیماریست که خوب نمی‌شود. ۳- بیچاره‌ترین بیچارگی حماقت است. ۴- مضرترین چیز حماقت و کم‌خردی است. ۵- نهایت کم عقلی فریب خوردن است. ۶- بزرگ‌ترین حماقت مبالغه در ستایش و نکوهش است. ۷- بزرگ‌ترین کم عقلی تکبر کردن در حالت تهیدستی است. ۸- حماقت و کم عقلی عیب و ننگ است. ۹- کم خردی مضرترین یارانست. ص ۳۷۸-۱۰- الحق أدوا الداء ۶۸۷. ۱۱- الحق یوجب الفضول ۹۳۶. ۱۲- الحق من ثمار الجهل ۱۱۹۷. ۱۳- الحق فی الوطن غربه ۱۲۹۲. ۱۴- بس الداء الحق ۴۳۸۳. ۱۵- فقر الحق لا یغنیه المال ۶۵۴۹. ۱۶- من کمال الحماقه الاختیال فی الفاقه ۹۳۰۲. ۱۷- من أعظم الحق مواخاه الفجار ۹۳۱۲. ۱۸- من الحق الداء علی السلطان ۹۳۹۵. ۱۰- کم عقلی بدترین مرض است. ۱۱- کم عقلی موجب کارهای زیادی که بیهوده است خواهد بود. ۱۲- حماقت از میوه‌های نادانی است (ممکن است مراد حماقتی باشد که از روی تنبلی و سستی و بی‌اعتنایی به کارهای عقلایی انجام گیرد که آن میوه نادانی است و گر نه اگر کم عقلی باشد که از نظر خلقت باشد میوه نادانی نخواهد بود بلکه ذاتی و از نظر عقلاء نکوهیده هم نیست). ۱۳- کم خردی در وطن غربت است. (یعنی کم عقل اگر در وطن هم باشد چون عقل خود را به کار نمی‌اندازد حسن سلوک ندارد، مانند غریب بی‌مونس خواهد بود). ۱۴- بد دردی است کم عقلی و حماقت. ۱۵- فقر و بیچارگی حماقت را مال توانگر نکند. ۱۶- از کمال حماقت است تکبر نمودن در ناچیزی و تنگدستی. ۱۷- از بالاترین حماقت است برادری کردن با فاسقان. ۱۸- از حماقت است ناز کردن بر پادشاه (چون ناز

کننده در معرض خشم آن ص ۳۷۹ ۱۹- من دلائل الحق دالّه بغیر آله، و صلف بغیر شرف ۹۴۱۸ . ۲۰- لا یدرک مع الحق مطلب ۱۰۵۴۳ . ۲۱- لاداء أدوا من الحق ۱۰۶۲۹ . ۲۲- لا فافه أشد من الحق ۱۰۶۵۰ . ۲۳- الحق شقاء ۲۰۷ .

## الأحق

۱- الأحمق غریب فی بلدته، مهان بین أعزته ۱۷۲۸ . ۲- الأحمق لا یحسن بالهوان، و لا ینفک عن نقص و خسران ۱۷۹۰ . ۳- احذر الأحمق، فإن مداراته تعینک ( تعینک )، و موافقه تردیک، قرار خواهد گرفت ) . ۱۹- از دلیلهای حماقت است ناز کردن بدون آلت ( وسائل و ابزار و کمالاتیکه قابلیت ناز کردن داشته باشد ) و لاف زدن بدون شرف و بلندی مرتبه ( که اگر در اسلام صحیح بود جا داشت لاف زند و ناز کند ) . ۲۰- با حماقت و کم عقلی هیچ مطلبی دریافت نخواهد شد . ۲۱- هیچ دردی از حماقت دردناکتر نیست . ۲۲- هیچ بیچارگی و ناچیزی سخت تر از حماقت نیست . ۲۳- کم عقلی بدبختی است . احمق ۱- کم عقل غریب است در شهر خود، و خوار است در میان عزیزانش . ۲- کم عقل به خواری نیکو نمی شود، و از نقصان و زیان جدا نمی گردد . ۳- از کم عقل دوری نما، زیرا که مدارا کردن با او تو را به تعب و رنج ص ۳۸۰ و مخالفته تؤذیک، و مصاحبت و بال علیک ۲۵۹۳ . ۴- أحمق الناس من ظن أنه أعقل الناس ۳۰۸۹ . ۵- أحمق الناس من یمنع البر، و یطلب الشکر، و یفعل الشر، و یتوقع ثواب الخیر ۳۲۸۳ . ۶- أحمق الناس من أنکر علی غیره رذیله و هو مقيم علیها ۳۳۴۳ . ۷- الأحمق لا یحسن بالهوان ۱۲۳۶ . ۸- بعد الأحمق خیر من قربه، و سکوته خیر من نطقه ۴۴۵۱ . ۹- تعرف حماقه الرجل بالأشر فی النعمه، و كثرة الدل فی المحنة ۴۵۲۰ . می اندازد ( یا عاجز می گرداند تو را ) و موافقت کردن با او تو را هلاک می گرداند، و مخالفت کردن با او تو را آزار می دهد، و همراهی و رفاقت با او و زر و وبالی است بر تو . ۴- کم عقل ترین مردم کسی است که گمان می کند که او عاقل ترین مردم است . ۵- کم عقل ترین مردم کسی است که جلو احسان را گرفته، و از مردم سپاسگزاری خواسته، و بدی نموده، و پاداش نیکو را متوقع است . ۶- کم عقل ترین مردم کسی است که بر غیر خود صفت رذل و پستی را زشت شمارد، و بد داند، و خود بر آن ایستادگی داشته باشد، و دارای آن صفت باشد . ۷- کم عقل نیکو نشود بخوار شدن . ۸- دوری کم عقل بهتر از نزدیکی او و سکوتش بهتر از سخن گفتنش می باشد . ۹- کم عقلی مرد به خوشحالی زیاد در نعمت و بسیار ذلت ( و خضوع و فروتنی نزد مردم ) در محنت شناخته می شود . ص ۳۸۱ ۱۰- تعرف حماقه الرجل فی ثلاث : فی کلامه فیما لا یعنیه، و جوابه عما لا یسئل عنه، و تهوّه فی الأمور ۴۵۴۲ . ۱۱- قطیعه الأحمق حزم ۶۷۳۲ . ۱۲- کن علی حذر من الأحمق إذا صاحبته، و من الفاجر إذا عاشرت، و من الظالم إذا عاملته ۷۱۸۵ . ۱۳- للأحمق مع کلّ قول یمین ۷۳۳۶ . ۱۴- إیاک و مودّه الأحمق، فإنه یضرك من حیث یری أنه ینفعک، و یسوءک و هو یری أنه یسرك ۲۷۳۱ . ۱۵- السکوت علی الأحمق أفضل جوابه ۱۱۶۰ . ۱۰- حماقت و کم عقلی مرد ( و انسان ) در سه چیز شناخته می شود : در سخن گفتنش در آنچه به کار او نیاید، و پاسخ او از چیزی که از او پرسیده نشود، و دلیری و جرأت او در هر کاری بی تأمل و تفکر . ۱۱- بریدن از کم عقل دور اندیشی است . ۱۲- از احمق هرگاه با او دوستی و رفاقت نمائی ( چون به جای نفع زیان رساند ) و از فاسق هرگاه معاشرت نمائی با او، و از ستمگر هرگاه با او معامله کنی بر حذر باش . ۱۳- برای کم عقل با هر سخنی سوگندی است ( یعنی هر حرفی که می زند با آن قسم می خورد ) . ۱۴- دوری نما از دوستی کم عقل، زیرا که او به تو زیان رسانده به خیال این که چنین می بیند که به تو سود می رساند، و تو را ناخوش دارد، و حال این که گمان می کند تو را خوشحال می نماید . ۱۵- خاموشی در مقابل احمق بهترین جواب اوست . ص ۳۸۲ ۱۶- من أمارات الأحمق كثرة تلونه ۹۴۴۵ . ۱۷- مقاساة الأحمق عذاب الزوح ۹۸۳۱ . ۱۸- لا تعظمن الأحمق، و إن کان کبیرا ۱۰۲۸۱ .

## الاحتمال

۱- الاحتمال برهان العقل ، و عنوان الفضل ۱۶۰۲ . ۲- الاحتمال زین الرفاق ۷۵۲ . ۳- الاحتمال زین السیاسة ۷۷۲ . ۴- الاحتمال یجلّ القدر ۸۳۳ . ۵- الاحتمال خلق سحیح ۹۳۲ . ۶- احتمال الدّنیة ( الأذیة ) من کرم السّیجیة ۱۳۵۳ . ۱۶- از نشانه‌های احمق تلوّن بسیار اوست ( که هر روزی به یک رنگ در آید و یک رنگ نیست ) . ۱۷- رنج کشیدن از احمق ( به سبب رفاقت و مصاحبت ) عذاب روح است . ۱۸- احمق را بزرگ شمار هر چند ( در انظار ) کبیر و بزرگ باشد . متحمل شدن ۱- متحمل شدن ( کار و اذیت و خلاف آداب دیگران و تلافی نکردن ) دلیل عقل و نشانه یا سر سخن فزونی مرتبه است . ۲- متحمل شدن ( امور ناگوار ) زینت رفقا یا رفاقت است . ۳- متحمل گشتن زیور سیاست و حکومت است . ۴- متحمل گشتن سبب بزرگی قدر آدمی گردد . ۵- تحمّل ناگواریها خصلتی است نرم و معتدل . ۶- تحمّل ( اذیت مردم و یا ) روشهای پست آنها از نیکوئی خصلت است . ص ۳۸۳

۷- بتحمّل المؤمن تکثر المحامد ۴۲۳۷ . ۸- بکثرة الاحتمال یكثر الفضل ( العقل ) ۴۲۹۲ . ۹- بالاحتمال و الحلم یكون لك الناس أنصارا و أعوانا ۴۳۱۰ . ۱۰- بکثرة الاحتمال یعرف الحليم ۴۳۲۹ . ۱۱- تحمّل یجلّ قدرک ۴۵۷۱ . ۱۲- علیک بالاحتمال فإنّه ستر العیوب ۶۱۰۲ . ۱۳- من کثر حمله نبل ۷۸۶۳ . ۱۴- من لم یحتمل مؤنّة الناس فقد أهل قدرته لانتقالها ۸۹۸۲ . ۱۵- من الکرم احتمال جنایات الإخوان ۹۲۷۸ . ۷- به متحمل شدن مخارج ستایشها بسیار می شود . ۸- به سبب بسیاری متحمّل شدن ( عقل و یا ) فضل و یا احسان زیاد می گردد . ۹- به وسیله تحمل مشقت‌ها و ناراحتی‌ها و بردباری مردم برای تو انصار و اعوان ( یاران و یاوران ) خواهند شد . ۱۰- به زیاد تحمل نمودن بردبار شناخته می شود . ۱۱- تحمل کن تا قدر و مرتبه‌ات بلند شود . ۱۲- بر تو باد به تحمل بی ادیبها با مطلق زحمات زیرا که آن پرده عیب هاست . ۱۳- هر که تحمل ( و بر خود گرفتن اخراجات مردم ) او بسیار گردد بزرگ باشد . ۱۴- هر که متحمل مخارج مردم نگردد ، پس در حقیقت قدرت خود را برای انتقال آن سزاوار دانسته است ( یعنی قدرت مکت را از دست خواهد داد ) . ۱۵- از کرم است متحمل شدن گناهان برادران ( و تلافی نکردن و گذشت از آنان ) . ص ۳۸۴-۱۶ احتمال ما یمّر علیک ، فإنّ الاحتمال ستر العیوب ، و إنّ العاقل نصفه احتمال ، و نصفه تغافل ۲۳۷۸ . ۱۷- إدمان تحمّل المغارم یوجب الجلالة ۳۱۳۸ .

## الحمیة

۱- علی قدر الحمیة تكون الغيرة ۶۱۷۵ . ۲- فالله الله عباد الله فی کبر الحمیة و فخر الجاهلیة فإنّه ملاقح الشّئان و منافح الشّیطان ۶۵۹۴ . ۳- لا حمیة لمن لا أنفه له ۱۰۷۸۷ . ۱۶- آنچه را که بر تو می گذرد متحمل شو ، چون که متحمل شدن پوشیدن عیبهاست ، و به راستی که خردمند نصفش تحمّل ، و نصف او تغافل و خود را به بی خبری زدن است . ۱۷- متحمل شدن دائمی تاوانها ( مانند دین و مخارج اهل و عیال و امثال آن ) موجب جلالت و بزرگی است . تعصّب ۱- به اندازه حمیت ( تعصب فامیلی و دفاع از آنها ) غیرت می باشد . ۲- ( از فقرات خطبه قاصعه است ) پس از خدا بترسید از خدا بترسید ای بندگان خدا در نخوت حمیت ( ننگ داشتن از چیزی که در واقع عیب نیست ولی از راه جهل و غرور از آن ننگ داشته باشند ) و مفاخرت جاهلیت ( که بر یکدیگر در مال و ثروت و فرزند و نسب مباحات می نمودند ) زیرا که آن آبستهای دشمنی و محلهای دمیدن شیطان است . ۳- ننگ داشتن و حمایت از ناموسی نیست برای کسی که از عیبتها و نقایص عار و ننگی برای او نیست . ص ۳۸۵

## الحمیة

۱- صلاح البدن الحمیة ۵۷۹۳ . ۲- من لم یصبر علی مضض الحمیة طال سقمه ۹۲۱۰ .

## الحوائج و قضائها

۱- إن حوائج الناس إليكم نعمة من الله عليكم فاعتنموها ولا تملوها فتتحول نقما ۳۵۹۹ . ۲- لا تؤخر إنالهُ المحتاج إلى غد ، فإنك لا تدري ما يعرض لك و له في غد ۱۰۳۶۴ . ۳- عليكم في قضاء حوائجكم بكرام الأنفس و الأصول تنجح لكم پرهیز ۱- صلاح و صحت بدن پرهیز است ( چنانکه روایت شده «المعدة بيت كل داء و الحمية رأس كل دواء» یعنی معده خانه هر درد و پرهیز رأس هر دوائی است ) . ۲- هر که بر درد حمیه ( منع از طعام ) صبر نکند بیماریش بدرازا کشد ( پس باید بر پرهیز صبر نمود ) . حاجت‌ها و قضاء حوائج ۱- به راستی که حاجت‌های مردم به سوی شما نعمتی است از جانب خدا بر شما ، پس آنها را غنیمت بشمارید ، و از آن ملول نشوید که بر می‌گردد به انتقام خدا ، ( که در نتیجه نعمت از انسان گرفته می‌شود ) . ۲- رسانیدن و بخشش به محتاج را بفردا تأخیر مینداز ، زیرا که تو نخواهی دانست که برای تو و برای او در فردا چه عارض خواهد شد . ۳- بر شما باد در قضاء حوائج خود به کسانی که دارای نفسها و نژادهای بزرگوار ص ۳۸۶ عندهم من غیر مطال و لا من ۶۱۵۸ . ۴- عليكم في طلب الحوائج بشراف النفوس ذوی الأصول الطيبة ، فإنها ( فإِنَّه ) عندهم أقصى و هی ( و هم ) لדיکم ( لديهم ) أزکی ۶۱۶۲ . ۵- عجب لرجل يأتيه أخوه المسلم في حاجة ، فيمتنع عن قضائها و لا- یری نفسه للخیر أهلا- ، فهب أنه لا- ثواب یرجى و لا- عقاب يتقى ، أ فترهدون في مكارم الأخلاق ۶۲۷۸ . ۶- فوت الحاجة خیر من طلبها من غیر أهلها ۶۵۸۲ . ۷- بذل الجاه زكاة الجاه ۴۴۴۰ . ۸- تعجیل السراح نجاح ۴۴۹۱ . می‌باشند تا برای شما بی‌تأخیر و متنی بر آورده شود . ۴- بر شما باد در طلب حاجت‌ها به مردم شریف النفوس صاحبان نژادهای پاک ، زیرا که در نزد آنان حوائج یا طلب حوائج بر آورده‌تر ، و در نزد شما و یا در نزد آنها پاکیزه‌تر خواهد بود یا آنان در نزد شما پاکیزه‌ترند . ۵- عجب دارم از مردی که برادر مسلمانش در حضورش حاجتی نزد او آید در قضاء حاجت او امتناع ورزیده نفس خود را برای کار خیری اهل ندیده پس گمان کن که او به ثوابی امیدوار نبوده و عقابی نیست که از آن ترسیده شود آیا در خصلت‌های نیکو بی‌رغبتند . ۶- به حاجت نرسیدن بهتر است تا طلب کردن آن از غیر اهلش ( یعنی از لئیمان ) . ۷- بذل و عطاء جاه و منصب ( و آن را در برآوردن حاجت‌های مؤمنان صرف نمودن ) زکات جاه است ( یعنی سبب زیادی و پاکیزگی آن خواهد شد ) . ۸- شتاب در رهائی پیروزی است . ( امکان دارد مراد این باشد که شتاب در تعیین تکلیف حاجتمند از دادن و ندادن برای او پیروزی خواهد بود ، زیرا دیگر رنج ص ۳۸۷ ۹- لا یستقیم قضاء الحوائج إلّا بثلاث : بتصغیرها لتعظم ، و سترها لتظهر ، و تعجیلها لتنهأ ۱۰۸۶۳ . ۱۰- کلّ مؤجل يتعلل بالتسویف ۶۹۰۳ . ۱۱- سبب زوال اليسار منع المحتاج ۵۵۲۶ .

## الاحتیاجات

۱- احتج إلى من شئت و کن ( تکن ) أسیره ۱۳۱۳ . ۲- من احتجت إليه هنت عليه ۸۶۱۰ . ۳- من احتاج إليك كانت طاعته لك بقدر حاجته إليك ۸۷۷۸ . انتظار را نخواهد کشید ) . ۹- بر آوردن حاجت‌ها مستقیم نخواهد گردید مگر به سه چیز : به کوچک شمردن آن تا بزرگ شود ، و پوشیدن آن تا ( از جانب خدا ) ظاهر گردد ، و تعجیل آن تا گوارا باشد . ۱۰- هر مهلت داده شده تعلل کند به تأخیر ( یعنی بهانه می‌جوید ) . ۱۱- سبب زائل شدن توانگری محروم گردانیدن محتاج است . نیازمندیها ۱- از هر که خواستی طلب حاجت کن و اسیر او باش . ۲- هر که به سوی آن محتاج شوی خوار و ذلیل گردی نزد او ( بنا بر این آدمی باید کاری کند که به دیگری محتاج نشود البته این موضوع در غیر نیازمندیهایی است که چاره‌ای در آن نمی‌باشد ) . ۳- هر که به سوی تو محتاج باشد فرمانبرداری او از تو به اندازه نیازمندیش به سوی تو خواهد بود ( پس بکوش و در زندگی چنان باش که دیگران به تو محتاج شوند نه تو محتاج دیگران باشی ) . ص ۳۸۸ ۴- من احتاج إليك وجب إسعافه عليك ۹۲۱۵ .

## كيف الحال

۱- ( و قيل له- عليه السلام- كيف تجدك يا أمير المؤمنين فقال : ) كيف يكون ( حال ) من يفنى ببقائه ، و يسقم بصحته و يؤتى من

مأمنه ۷۰۱۰.

## المتحیر

۱- قد بعذر المتحیر المبهوت ۶۶۷۱.

## الحیلة

۱- التَّلَطُّفُ فِي الْحِيلَةِ أَجْدَى مِنَ الْوَسِيلَةِ ۲۰۲۵ . ۴- هر که به سوی تو محتاج باشد بر آوردن حاجت او بر تو واجب خواهد بود . احوالپرسی ۱- ( از آن حضرت می پرسند خود را چگونه می یابی فرمود : ) چگونه است حال کسی که به هستی خود نیست گشته ، و به صحت و تندرستی خویش بیمار شده ، و آمده شود از جایگاه امنیت خود ( یعنی ملک الموت در مأمن او خانه محفوظ او اطاق در بسته وارد شود ) . متحیر ۱- گاهی حیران مبهوت معذور است ( یعنی سرزنش نمی شود ) . چاره ۱- تأمل در باطن امر و یا مهربانی در چاره گری از وسیله و دست آویز سودمندتر ص ۳۸۹ ۲- لِكُلِّ شَيْءٍ حِيلَةٌ ۷۲۹۱ . ۳- من قعد عن حيلته ( جبَلْتَه ) ، أقامته الشَّدَائِدُ ۸۶۷۱ .

## الحی و الحیاء

۱- الحیّ لا یکتفی ۶۴۱ . ۲- ثمره طول الحیاء السَّیِّئِمْ وَ الْهَرَمُ ۴۶۲۳ . ۳- غایه الحیاء الموت ۶۳۵۴ . ۴- ما أقرب الحیاء من الموت ۹۴۸۷ . است ( زیرا بسیاری از امور هست که جز با چاره لطیف و فکر و نرمی به دست نخواهد آمد ) . ۲- برای هر چیزی چاره ایست ( پس آدمی در هر کاری باید فکر چاره باشد ) . ۳- هر که از چاره خود یا از کوششی که در سرشت او هست بنشیند ( و چاره کار خود نکند ) سختی ها او را به پا خواهند داشت ( یعنی به زودی رو به او کنند که برای چاره به پا خیزد ) . زنده و زندگی ۱- زنده بس نمی کند . ( ممکن است مقصود زنده واقعی باشد یعنی آدمی که حیات دارد از تحصیل علوم و معارف و عبادت و ریاضت خسته نمی گردد ، و امکان دارد مراد زنده باشد در مقابل مرده آن گاه از آن نکوهش شده باشد ، یعنی تا انسان زنده است حریص است و به کم اکتفا نمی نماید ) . ۲- میوه درازی زندگانی و طول عمر بیماری و پیریست . ۳- پایان و عاقبت زندگانی مردن است . ( پس باید برای مردن آماده بود ) . ۴- چه نزدیک است زندگانی به مرگ ، و یا چه نزدیک ساخته زندگانی را به مرگ ص ۳۹۰ ۵- ما أقرب الحیّ من المیت للحاقه به ۹۵۹۸ . ۶- ما أبعد المیت من الحیّ لا نقطاعه عنه ۹۵۹۹ .

## الحیاء

۱- الحیاء من الله سبحانه تقی عذاب النار ۲۱۲۲ . ۲- أحیاکم أحلمکم ۲۸۳۳ . ۳- أحسن ملابس الدین الحیاء ۲۹۹۷ . ۴- أفضل الحیاء استحياءك من الله ۳۱۱۲ . ۵- أحسن الحیاء استحياءك من نفسك ۳۱۱۴ . ۵- چه چیز زنده را به مرده نزدیک نموده برای ملحق شدن آن به او ( یعنی باید قدر حیات را دانست که چه زود است ملحق شدن زنده ها به مرده ها ) . ۶- و چه چیز میت را از زنده دور ساخته چون آن از او منقطع شده است . ( یعنی دیگر شخصی که مرد زنده نمی شود پس تا زنده است توشه بگیرد ) . شرم ۱- شرم از خدای پاک و منزّه نگه می دارد از عذاب آتش . ۲- شرم دارترین شما بردبارترین شماست . ۳- بهترین پوششهای دین حیاء است ( زیرا که شرم از خالق و مخلوق کمال دینداری است ) . ۴- افزون ترین شرم شرم تست از خدا . ۵- بهترین شرم شرم داشتن تست از نفس خود . ( به جهت این که اگر کسی نزد وجدانش شرمنده بود نزد خدا خوار و ذلیل شود ، و از طرفی در تمام حالات ترک گناه کند ، ولی شرم از مردم فقط در آشکارا باعث معصیت خواهد شد ، اما در خفا مرتکب خواهد گردید ) . ص ۳۹۱ ۶-

إِنَّ الْحَيَاءَ وَالْعَفَّةَ مِنْ خَلَائِقِ الْإِيمَانِ ، وَ إِنَّهُمَا لَسَجِيَّةُ الْأَحْرَارِ ، وَ شِيْمَةُ الْأَبْرَارِ ۳۶۰۵ . ۷- الْحَيَاءُ جَمِيلٌ ۱۲۵ . ۸- الْحَيَاءُ مُحَرَّمَةٌ ۱۳۹ .

۹- الْحَيَاءُ يَمْنَعُ الزُّرْقَ ۲۷۴ . ۱۰- الْحَيَاءُ مِفْتَاحُ ( كُلِّ ) الْخَيْرِ ۳۴۰ . ۱۱- الْحَيَاءُ مَقْرُونٌ بِالْحَرَمَانِ ۳۵۰ . ۱۲- الْحَيَاءُ غَضُّ الطَّرْفِ ۴۶۲ .

۶- به راستی که حیا و عفت از خصلت‌ها و سجایای ایمان بوده ، و بدرستی آنها هر آینه خوی آزادگان و شیوه نیکو کاران است .

۷- شرم خلق زیبایی است . ۸- شرم جا و یا آلت منع است که آدمی را از کارهای زشت جلوگیری کند . ۹- شرم مانع روزی است ( ممکن است از حیا مذمت شده باشد چنانکه در بعض روایات دارد : « الْحَيَاءُ حَيَاتَانِ حَيَاءُ عَقْلٍ وَ حَيَاءُ حَقِّ » زیرا کسی که قسم دوم حیا را دارا باشد از بسیاری از کسب محروم ماند ، و بعید نیست که نکوهش از حیا نباشد بلکه حقیقت مطلب را بیان فرموده باشد که هر کس حیا داشته باشد از بسیاری از روزیها محروم ماند ، چون به دنبالش نخواهد رفت ، بر عکس کسی که پررو باشد از هر راهی شده روزی خود را بدست آورد ) . ۱۰- شرم کلید ( هر ) خیر است ( زیرا کسی که حیا داشت نزدیک گناه نرفته هم از خدا حیا کرده و هم از مخلوق ) . ۱۱- حیا و شرم با محرومیت مقرون است . ۱۲- شرم چشم بهم گذاشتن و پائین انداختن آنست . ( و یا پوشیدن چشم از محرمات ، یا اغماض عین از بدیهای مردم می‌باشد ) . ص ۳۹۲-۱۳- الْحَيَاءُ تَمَامُ الْكِرَمِ ۴۶۹ . ۱۴- الْحَيَاءُ قَرِينُ الْعِفَافِ ۵۷۱ . ۱۵- الْحَيَاءُ خَلَقٌ جَمِيلٌ ۸۳۸ . ۱۶- الْحَيَاءُ خَلَقٌ مُرَضًى ۱۰۳۵ . ۱۷- الْحَيَاءُ تَمَامُ الْكِرَمِ ، وَ أَحْسَنُ الشَّيْمِ ۱۰۴۹ . ۱۸- الْحَيَاءُ يَصَدُّ عَنْ فِعْلِ الْقَبِيحِ ۱۳۹۳ . ۱۹- الْحَيَاءُ مِنَ اللَّهِ يَمْحُو كَثِيرًا مِنَ الْخَطَايَا ۱۵۴۸ . ۲۰- تَسْرِبُ الْحَيَاءِ ، وَ أَدْرَعُ الْوَفَاءِ ، وَ أَحْفَظُ الْإِخَاءَ ، وَ أَقَلُّ مَحَادَثَةَ النِّسَاءِ يَكْمَلُ لَكَ السَّنَاءَ ۴۵۳۶ . ۱۳- شرم تمام و همه کرم و بلندی مرتبه است . ( زیرا کسی که از خدا و خلق حیا کرد انقیاد کامل را دارا خواهد گردید ) . ۱۴- شرم و حیا قرین پاکدامنی است . ۱۵- شرم خصلتی است نیکو .

۱۶- شرم خلقی است پسندیده . ۱۷- شرم تمام نیکوکاری و بهترین خصلتهاست . ۱۸- شرم ( آدمی را ) از کردار زشت باز می‌دارد . ۱۹- شرم از خدا بسیاری از گناهان را محو و نابود خواهد کرد . ۲۰- حیا و شرم را پیراهن نما ، و وفاداری را زره کرده ، و برادری را نگه دار ، و سخن گفتن با زنان را کم کن ( چون زنها طبق گفتار حضرت در نهج البلاغه کم عقل بوده در نتیجه آثار کم عقلی در وجود تو هم اثر بخش است ) تا برای تو بلندی مرتبه کامل گردد . ( پوشیده نماند که موضوع عقل ناقص زنها به استثناء بعض از زنها همچون سیده نساء حضرت زهرا- علیها السلام- و عده دیگر ، از روایات بسیار استفاده خواهد شد ، و کتب فقهی ما از طهارت تا حدود و دیات روشنگر آن خواهد بود ، که ص ۳۹۳-۲۱- ثَمَرَةُ الْحَيَاءِ الْعَفَّةُ ۴۶۱۲ . ۲۲- ثَلَاثٌ لَا يَسْتَحْيِي مِنْهُنَّ : خِدْمَةُ الرَّجُلِ ضَيْفَهُ ، وَ قِيَامُهُ عَنْ مَجْلِسِهِ لِأَبِيهِ وَ مَعْلَمِهِ ، وَ طَلَبُ الْحَقِّ وَ إِنْ قَلَّ ۴۶۶۶ . ۲۳- حَيَاءُ الرَّجُلِ مِنْ نَفْسِهِ ثَمَرَةُ الْإِيمَانِ ۴۹۴۴ . ۲۴- سَبَبُ الْعَفَّةِ الْحَيَاءُ ۵۵۲۷ . ۲۵- عَلَيْكَ بِالْحَيَاءِ فَإِنَّهُ عُنْوَانُ النَّبْلِ ۶۰۸۲ . ۲۶- غَايَةُ الْحَيَاءِ أَنْ يَسْتَحْيِيَ الْمَرْءُ مِنْ نَفْسِهِ ۶۳۶۹ . ۲۷- قَرْنُ الْحَيَاءِ بِالْحَرَمَانِ ۶۷۱۴ . ۲۸- كَثْرَةُ حَيَاءِ الرَّجُلِ دَلِيلُ إِيْمَانِهِ ۷۰۹۷ . حتی شهادت زنها یا قبول نیست و یا نصف مرد خواهد بود ) . ۲۱- میوه شرم و حیا باز ایستادن از حرام است . ۲۲- سه چیز است که نباید از آنها شرم کرد : خدمت آدمی نسبت به مهمانش و برخوردن و پا شدن از جایگاه خود برای ورود پدر و معلمش ( و احیانا جای خود را به آنها دادن ) و طلب کردن حق هر چند کم باشد . ۲۳- شرم آدمی از نفس خود ثمره ایمان است . ( یعنی کسی حیا کند که صاحب ایمان باشد ) . ۲۴- سَبَبُ پاکدامنی و باز ایستادن از حرام حیا است . ۲۵- بر تو باد به حیا پس به درستی که آن نشانه نجابت است . ۲۶- منتهی مرتبه حیا و شرم آنست که مرد از نفس خود حیا کند . ( یعنی کسی که از نفس خود شرم کرد در باره دیگران به طریق اولی حیا خواهد کرد ) . ۲۷- حیا با محرومیت مقرون است . ( یعنی اکثر کسانی که محروم از چیزی شده‌اند بر اثر حیا و شرم آنهاست ) . ۲۸- بسیاری شرم مرد نشانه ایمان اوست . ص ۳۹۴-۲۹- مِنْ اسْتَحْيَا حَرَمَ ۷۶۷۸ . ۳۰- مِنْ لَا حَيَاءَ لَهُ فَلَا خَيْرَ فِيهِ ۸۲۷۵ . ۳۱- مِنْ قَلَّ حَيَاؤُهُ قَلَّ وَرَعُهُ ۸۳۰۰ . ۳۲- مَنْ كَسَاهُ الْحَيَاءُ ثَوْبَهُ خَفِيَ عَنِ النَّاسِ عَيْبُهُ ۸۵۱۶ . ۳۳- مَنْ لَمْ يَتَّقِ وَجْهَ الرِّجَالِ لَمْ يَتَّقِ اللَّهَ سُبْحَانَهُ ۹۰۸۰ . ۳۴- مَنْ لَمْ يَسْتَحْيِ مِنَ النَّاسِ لَمْ يَسْتَحْيِ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ ۹۰۸۱ . ۳۵- مَا لَا يَنْبَغِي أَنْ تَفْعَلَ فِي الْجَهْرِ فَلَا تَفْعَلْ فِي السِّرِّ ۹۶۳۶ . ۳۶- نَعَمْ قَرِينُ السَّيِّئِ خَاءُ الْحَيَاءِ ۹۹۰۰ . ۳۷- نَعَمْ قَرِينُ الْإِيمَانِ الْحَيَاءُ ۹۹۳۲ . ۲۹- کسی که شرم کند محروم ماند ( معلوم است زیرا که



کسانی که شرح حال خود را به دیگران نمی‌گویند یا از کسب علوم شرم دارند از همه چیز محروم خواهند ماند و از همه کس در امور عقب مانده‌تر هستند (۳۰- هر که دارای شرمی نباشد خیری در او نیست . ۳۱- هر که شرمش کم باشد پارسائی او کم خواهد بود . ۳۲- هر که حیاء جامه‌اش را بر او بیوشاند ( یعنی دارای شرم باشد ) از مردم عیش پوشیده و پنهان است . ۳۳- هر که از روهای مردان نپرهیزد ( و در مقابل مردم بی‌شرمی کند ) از خدای سبحان پرهیز نخواهد نمود . ۳۴- هر که از مردم شرم نکند از خدای سبحان شرم نخواهد نمود . ۳۵- آنچه سزاوار آن نیست که در آشکارا بجا آوری ( و از آن شرم داری ) آن را در پنهانی انجام مده ( و از آن شرم دار ) . ۳۶- خوب قرین سخاوتمندی است شرم و حیا . ۳۷- خوب همراه ایمانی است شرم . ص ۳۸ ۳۹۵- لا شیمه کالحیاء ۱۰۴۸۸ .

## باب الخاء

### الإخبار و الخبر و الحديث

۱- لا- تخبر بما لم تحط به علما ۱۰۱۷۹ . ۲- لا- تخبرنّ إلّا عن ثقة فتكون كذّابا ، و إن أخبرت عن غيره فإنّ الكذب مهانة و ذلّ ۱۰۴۲۹ . ۳- لا- تسرع إلى الناس بما يكرهون ، فيقولوا فيك ما لا يعلمون ۱۰۳۱۳ . ۴- اعقلوا الخبر إذا سمعتموه عقل درايه لا عقل روايه ، فإنّ رواة العلم كثير ، و رعاته قليل ۲۵۵۲ . ۳۸- هیچ خوی و خصلتی مانند شرم نیست . خبر دادن ۱- به چیزی که احاطه علمی به آن پیدا نکرده‌ای خبر مده ( چون در اخبار آدمی باید احاطه به تمام جوانب داشته باشد ) . ۲- خبر مده مگر از ثقه ( و نگو مگر با اعتماد کامل به گفته ) پس بسیار دروغگو به حساب آیی هر چند از غیر او خبر دهی ، زیرا که دروغ سبکی و خواری است . ۳- به سوی مردم نسبت به آنچه ناخوش آیندشان است شتاب مکن ( و خبرهای بد را به آنان مرسال ) پس در باره تو آنچه را که نمی‌دانند می‌گویند . ۴- خبر و حدیث را هرگاه شنیدید آن را به عنوان عقل درایت ( دریافتن و دانستن ) دریابید ، نه عقول روایت ( درک و روایت و نقل کردن بدون دریافت ) ، زیرا ص ۳۹۶ ۵- لن یصدق الخبر حتّی یتحقّق العیان ۷۴۱۸ .

### الاختبار

۱- اصحب تختبر ۲۲۳۸ . ۲- من اختبر قلا ( و هجر ) ۷۷۳۱ . ۳- الطمأنینه إلى كلّ أحد قبل الاختبار من قصور العقل ۱۹۸۰ . ۴- من اطمأنّ قبل الاختبار ندم ۹۱۷۸ .

### الخدعة و الخديعة و الخداع

۱- إِيّاك و الخديعة ، فإنّ الخديعة من خلق اللّئيم ۲۷۰۴ . که روایت کنندگان علم بسیارند ، و رعایت کنندگان آن ( که آن را بشنوند و بفهمند ) اندک می‌باشند . ۵- هرگز خبری راست نخواهد شد تا آنکه به چشم دیده شود . ( یعنی علم قطعی به آن حاصل گردد ) . آزمودن ۱- همراه شو تا آزمایش کنی . ۲- هر که آزمایش کند دشمن گردد ( ممکن است مراد آزمایش مردم باشد که پس از آن بر اثر اعمال زشت آنان دشمن آنها گردد ) و ترک کند . ۳- اطمینان کردن بهر فردی پیش از آزمایش از کوتاهی عقل است . ۴- هر که پیش از آزمایش ( به دوست و یا غیر آن ) مطمئن شود پشیمان خواهد گردید . نیرنگ ۱- از خدعه و نیرنگ دوری نما ، زیرا که فریب از خوی لئیم است . ص ۳۹۷ ۲- غرّ عقله من أتبعه الخدع ۶۴۰۲ . ۳- من خادع الله خدع ۷۸۱۲ . ۴- لا دين لخداع ۱۰۷۲۳ .

### الخادم



۱- اضرِبْ خادِمَكَ إِذَا عَصَى اللَّهَ ، وَ اعْفُ عَنْهُ إِذَا عَصَاكَ ۲۳۵۰ .

## الخدلان و المخدول

۱- من علامات الخدلان استحسان القبيح ۹۴۰۵ . ۲- من دلائل الخدلان الاستهانة بحقوق الإخوان ۹۴۱۲ . ۳- الخدلان ممدّ الجهل ۷۱۹ . ۲- عقل خود را فریب داده کسی که مکر و خدعه‌ها را از پی آن آورده ( یعنی عقل را آلت استفاده آنها قرار داده است ) . ۳- هر که با خدا خدعه کند خدعه شود ( یعنی خداوند با او مکر نماید ) . ۴- دینی برای بسیار فریبنده و مکر کننده نیست . خادم ۱- هرگاه خادمیت خدا را عصیان کرد او را بزَن ، و هر زمانی که خودت را نافرمانی نمود از او در گذر . درماندگی ۱- از نشانه‌های خدلان ( بی‌بهرگی از یاری الهی ) نیکو شمردن زشت است . ۲- از نشانه‌های بی‌بهرگی از یاری ( که خداوند او را به خود وا گذاشته ) مراعات نمودن حقوق برادران است . ۳- ترک توفیق ، کمک کار بی‌عقلی و نادانی است . ( چون با توفیق است که بشر خردمند و یا دانا به حساب آید ) . ص ۳۹۸-۴- المخدول من له إلى اللّثام حاجة ۱۵۴۱ .

## الخرس

۱- الخرس خير من الكذب ۲۸۳ .

## الخرق

۱- الخرق معاداة الآراء ، و معاداة من يقدر على الضراء ۱۸۰۷ . ۲- إِيَّاكَ وَ الخرق ، فَإِنَّهُ شَيْنُ الْأَخْلَاقِ ۲۶۵۴ . ۳- أَقْبَحُ شَيْءٍ الْخَرْقُ ۲۸۴۸ . ۴- اسوء شيء الخرق ۲۸۸۵ . ۵- الخرق شين الخلق ۷۸۷ . ۴- بدبخت و خوار کسی است که او را به سوی بخیلان و یا افراد پست حاجتی افتد . گنگ ۱- گنگی و لال بهتر از دروغگویی است . درشتی ۱- کم عقلی ، دشمنی کردن با اندیشه‌ها ، و دشمنی نمودن با کسی است که قادر بر ضرر رساندن بر این کس باشد . ۲- بر تو باد به دوری از بدخویی ، و کم عقلی ، زیرا که آن عیب اخلاق است . ۳- زشت‌ترین چیز ، درشتی و خوی بد یا حماقت و ابله‌ی است . ۴- بدترین چیز ، درشتی و بدخویی است . ۵- درشتی و کم خردی ، عیب خصلت و یا عیب مخلوق است . ص ۳۹۹-۶- الخرق شرّ خلق ۷۸۸ . ۷- بُسُّ الشَّيْمَةِ الْخَرْقُ ۴۳۸۴ . ۸- رَأْسُ الْجَهْلِ الْخَرْقُ ۵۲۲۵ . ۹- من كثر خرقه استرذل ۷۸۸۴ . ۱۰- کم من رفيع وضعه قبح خرقه ۶۹۷۳ . ۱۱- من الخرق العجلة قبل الإمكان ، و الأناة بعد إصابه الفرصة ۹۳۲۵ . ۱۲- من الفحش كثرة الخرق ۹۳۸۹ . ۱۳- من الخرق ترك الفرصة عند الإمكان ۹۴۴۱ . ۱۴- ما كان الخرق في شيء إلّا شانه ۹۵۱۸ . ۱۵- لا خلق أشين من الخرق ۱۰۶۳۰ . ۱۶- درشتی یا کم خردی ، بدترین خوی است . ۷- بدخویی است درشتی و یا کودنی و احمقی . ۸- سر جهل و نادانی درشتی و بدخویی است . ۹- هر که درشتی و یا بدخویی او بسیار گردد پست به حساب آید . ۱۰- بسا بلند مرتبه‌ای که زشتی تندخویی یا کم عقلی او او را پست گرداند . ۱۱- از حماقت است در کارها شتاب کردن پیش از توانائی و درنگ نمودن بعد از رسیدن به فرصت . ۱۲- از جمله فحش ( و گناه ) است بسیاری بدخویی . ۱۳- از حماقت است ترک فرصت در وقت مقدور بودن آن ( که آدمی بتواند کاری را انجام دهد و نکند ) . ۱۴- درشت خویی در چیزی نمی‌باشد جز آنکه آن را زشت خواهد نمود . ۱۵- نیست خلقی زشت‌تر از درشت خویی . ص ۴۰۰-۱۶- لا خلّة أزرى من الخرق ۱۰۶۵۱ .

## الخاسر و الخسران

۱- ربّ رابح خاسر ۵۲۷۵. ۲- أخسرکم أظلمکم ۲۸۴۱. ۳- ما أخسر من لیس له فی الآخره نصیب ۹۶۲۵.

## الخشوع والخضوع لله تعالى

۱- إذا أنت هدیت لقصدک فکن أخشع ما تكون لرَبِّک ۴۱۲۰. ۲- کلّ شیء خاضع لله ۶۸۹۲. ۳- کلّ شیء خاشع لله ۶۸۹۳. ۱۶- خصلت و خویی خوارتر از درشتی نیست. زیانکار ۱- بسا سود برنده‌ای که زیانبار است (یا به اعتبار این که در سود او مصلحتی نبوده، و یا نسبت به آخرتش مضر خواهد بود). ۲- زیانکارترین شما ستمکارترین شماست. ۳- چه زیان کار است کسی که برای او در آخرت نصیبی نیست. فروتنی در برابر خدا ۱- هر گاه تو به مقصود خود رسیدی و به انگیزه‌ات هدایت شدی پس (به شکرانه رسیدن به هدف) برای پروردگارت خاشع‌ترین حالات باش. ۲- هر چیزی از برای خدا خضوع کننده است. ۳- هر چیزی برای خدا خشوع کننده است. ص ۴۰۱- من خشع قلبه خشعت جوارحه ۸۱۷۲. ۵- من خضع لعظمه الله ذلت له الرقاب ۸۹۱۹. ۶- نعم الطاعة الانقياد، و الخضوع ۹۹۴۳. ۷- نعم عون الدعاء الخشوع ۹۹۴۵. ۸- لا عبادة كالخضوع ۱۰۵۰۶. ۹- الخضوع ذناء ۱۳۰.

## من خصمه الله

۱- من یکن الله سبحانه خصمه یدحض حجّته، و یعدّبه فی الدنیا و معاده ۸۲۵۱. ۴- هر که دلش خاشع شد (و در برابر خدای با عظمت فروتن گردید) اعضاء او خاشع خواهد گردید (در نتیجه به عبادات الهی خواهد پرداخت). ۵- هر که برای عظمت خدا فروتنی کند گردنها (مردم) برای او رام شوند (و اظهار ذلت نمایند). ۶- خوب طاعتی است فرمانبرداری و فروتنی (در مقابل حضرت حق جلّ و علا). ۷- خوب یار دعائی است خشوع (و فروتنی در برابر حق). ۸- هیچ عبادتی مانند فروتنی نیست. ۹- فروتنی (نسبت به خدا و دوستان خدا) قرب و نزدیکی و یا (در مقابل دشمن) پستی است. دشمن خدا ۱- هر که خدای سبحان خصم او باشد دلیلش را باطل ساخته و او را در دنیا و روز بازگشت او معذب سازد (نعوذ بالله من عذابه). ص ۴۰۲- من یکن الله خصمه یدحض حجّته، و یکن له حربا ۸۱۱۷.

## الخط والقلم والكتابة

۱- الق دوائک، و أطل جلفه قلمک، و فرق بین سطورک، و قرمط بین حروفک، فإنّ ذلک أجدر بصباحه الخطّ ۲۴۵۹. ۲- افتح بریه قلمک، و اسمک شحمته، و ایمن قطّک، یجد خطّک ۲۴۶۵. ۳- الخطّ لسان الید ۷۰۶. ۲- هر که خدا دشمن او باشد حجّت او باطل گشته و خدا دشمن جنگ افروز او می‌باشد. خط، قلم و نوشتن ۱- دوات خود را لایقه بگذار و مرکب آن را اصلاح نما، و زبانه قلم خویش را دراز کن، و میان سطرهای خود جدایی انداز، و حرفهای خود را نزدیک به یکدیگر بنویس، زیرا چنین کاری به زیبایی خط سزاوارتر است. ۲- تراشیده قلم خود را واکن (یعنی آن را شق نما) و پره آن را ستبر و کلفت گردان (یعنی خیلی آن را نتراش که نازک شود که زود بشکند)، و قطّ زدن خود را راست بزن (یعنی به طرف راست به نحوی که اگر باطن قلم را در دست گرفته قطّ به طرف راست انسان و قلم قرار گیرد) تا خط تو نیکو و شیرین گردد. ۳- خط زبان دست است. (یعنی چنانکه زبان مقصود آدمی را به دیگران می‌رساند با خط هم مقصود فهمیده می‌شود). ص ۴۰۳

## الخواطر

۱- لقاح الخواطر المذاكرة ۷۶۲۴.

## المخاطر

۱- المخاطر متهجم علی الغرر ۱۲۷۱ .

## الخطاء

۱- كثرة الخطاء ينذر بوفور الجهل ۷۰۹۲ . خاطره‌ها ۱- آنچه خاطره‌ها به آن ( به علوم و معارف ) آبستن می گردد مذاکره است ( که اگر مذاکره نشود فراموش خواهند گردید ) . به خطر افتاده ۱- کسی که خود را به خطر اندازد ( یعنی کاری کند که زیان در آن باشد ) و یا گروند ، داخل شونده بر غرر است ( یعنی در چنین کاری فریب خوردن متصور است ، پوشیده نماند که در اسلام گروبندی در اسب دوانی و تیر اندازی استثناء شده ، و ممکن است مسابقه و سائل روز هم به آن ملحق شود ، چون ملاک در هر دو یکی است ، اما مانند کشتی ، فوتبال ، وزنه برداری ، و مشت زنی نه تنها ستایش نشده بلکه معلوم نیست شرعا جایز باشد ( چنین احکامی را باید از مرجع تقلید یاد گرفت ) . خطا ۱- بسیاری خطا ( گفتار و کردار نادرست ) به بسیاری نادانی اعلام می نماید . ص

۴۰۴

## الإخلاص و الخالص و المخلص

۱- الإخلاص خطر عظیم حتی ينظر بما يختم له ۱۵۶۰ . ۲- أخلص تنل ۲۲۴۸ . ۳- أخلص لله عملك ، و علمك ، و حيك ، و بغضك ، و أخذك ، و تركك ، و كلامك ، و صمتك ۲۴۰۰ . ۴- الزم الإخلاص في السرّ و العلانية ، و الخشية في الغيب و الشهادة ، و القصد في الفقر و الغنى ، و العدل في الرضا و السخط ۲۴۶۰ . ۵- أخلصوا إذا عملتم ۲۴۸۰ . ۶- الإخلاص غاية ۷۴ . ۷- الإخلاص فوز ۲۰۹ . ۱- خالص نمودن طاعات و عبادات از برای خدا خطر عظیمی است تا به خاتمه کار و عاقبت احوال او نگاه شود . ۲- خالص گردان تا بررسی . ۳- از برای خدا عمل ، و علم ، و دوستی ، و دشمنی ، و گرفتن ، و وا گذاشتن ، و گفتار ، و خاموشی خود را خالص گردان . ۴- اخلاص را در نهان و آشکار ، و ترس ( از خدا ) را در غیب و شهود ، و میانه روی را در تهیدستی و توانگری ، و عدالت را در خوشنودی و سخط لازم باش و جدا مشو . ۵- ( برای خدا ) خالص گرانید هرگاه عمل کنید . ۶- اخلاص غایت ( عبادات ) و یا پایان کمال است . ۷- اخلاص پیروزیست . ص ۴۰۵ ۸- الإخلاص خير العمل ۳۰۵ . ۹- الإخلاص ثمرة العبادة ۳۹۰ . ۱۰- الإخلاص شيمه أفاضل الناس ۵۹۷ . ۱۱- الإخلاص أعلى فوز ۶۲۱ . ۱۲- الإخلاص عبادة المقرّين ۶۶۷ . ۱۳- الإخلاص غاية الدين ۷۲۷ . ۱۴- الإخلاص أشرف نهاية ۸۵۱ . ۱۵- الإخلاص ثمرة اليقين ۸۵۳ . ۱۶- الإخلاص ملاك العبادة ۸۵۹ . ۱۷- الإخلاص أعلى الإيمان ۸۶۰ . ۱۸- إخلاص العمل من قوة اليقين ، و صلاح التّية ۱۳۰۱ . ۸- اخلاص بهترین عمل است . ۹- اخلاص ثمره عبادت است . ۱۰- خالص بودن در طاعات شیوه افراد برتر مردم است . ۱۱- اخلاص بالاترین پیروزیست . ۱۲- اخلاص ( خود را خالص نمودن ) عبادت مقربان درگاه الهی است . ۱۳- اخلاص غایت و منظور دین است . ۱۴- اخلاص شریف ترین نهایت است . ۱۵- اخلاص میوه یقین است . ۱۶- اخلاص ملاک عبادت است . ۱۷- اخلاص بلندترین مرتبه ایمان است . ( یعنی کسی که قربة إلى الله عبادات را انجام داد بالاترین درجه ایمان را طی کرده است ) . ۱۸- خالص گردانیدن عمل از قوت یقین و درستی نیت و قصد است . ص ۴۰۶ ۱۹- إن تخلص تفز ۳۷۵۷ . ۲۰- بالإخلاص ترفع الأعمال ۴۲۴۲ . ۲۱- بالإخلاص يتفاضل العمال ۴۲۵۹ . ۲۲- صدق إخلاص المرء يعظم زلفته و يجزل مثوبته ۵۸۷۰ . ۲۳- طوبى لمن بادر أجله و أخلص عمله ۵۹۴۹ . ۲۴- طوبى لمن أخلص لله علمه ، و عمله ، و حبه ، و بغضه ، و أخذه ، و تركه و كلامه ، و صمته ۵۹۶۴ . ۲۵- طوبى لمن قدّم خالصا ، و عمل صالحا ، و اكتسب مذخورا ، و اجتنب محذورا ۵۹۵۰ . ۱۹- اگر ( از صفات زشت خود را پاک ساخته و عمل را )

خالص گردانی پیروز شوی . ۲۰- به وسیله اخلاص عملها بالا برده می شود . ( یعنی قبول خواهد شد ) . ۲۱- به وسیله اخلاص عمل کنندگان یا کار گردانان ( در تقرب به خدا و اجر و ثواب ) بر یکدیگر زیادتی کنند . ۲۲- راستی اخلاص مرد نزدیکی او را ( به درگاه خدا ) بزرگ گردانیده و پاداشش را عظیم می دارد . ۲۳- خوشا به حال کسی که بر اجلش پیشی گیرد ، و عمل خویش را خالص گرداند . ۲۴- خوشا به حال کسی که برای خدا علم ، و عمل ، و حب ، و بغض ، و گرفتن ، و وا گذاشتن ، و سخن ، و خاموشی خود را خالص گرداند . ۲۵- خوشا به حال کسی که عمل خالصی را پیش فرستاده و عمل صالحی کرده و ذخیره شده‌ای را ( برای آخرت ) کسب نموده و از حذر کرده شده ( و نافرمانیهای الهی ) دوری کند . ص ۴۰۷-۲۶- علیکم بصدق الإخلاص ، و حسن الیقین ، فإنّهما أفضل عبادة المقربین ۶۱۵۹ . ۲۷- غایة الإخلاص الخلاص ۶۳۴۸ . ۲۸- فی إخلاص الأعمال تنافس اولی النّهی و الالباب ۶۴۹۴ . ۲۹- کیف یستطیع الإخلاص من یغلبه الهوی ۶۹۷۸ . ۳۰- من أخلص لله استظهر لمعاشه و معاده ۸۲۵۵ . ۳۱- من لم یصحب الإخلاص عمله لم یقبل ۹۰۰۳ . ۳۲- مع الإخلاص ترفع الأعمال ۹۷۳۷ . ۳۳- لا یحرز الأجر إلّا من أخلص عمله ۱۰۷۴۹ . ۳۴- لا- شیء أفضل من إخلاص عمل فی صدق یتّ ۱۰۹۰۸ . ۲۶- بر شما باد به راستی اخلاص و نیکوئی یقین زیرا که آن دو افزون‌ترین عبادت نزدیکان درگاه الهی است . ۲۷- پایان و عاقبت اخلاص خلاصی ( از عذاب و گرفتاری ) است . ۲۸- در اخلاص ( و خالص گردانیدن ) اعمال معارضه و مسابقه صاحبان عقلها و خردهاست . ۲۹- چگونه توانایی بر اخلاص دارد کسی که خواهش بر او غلبه نموده است ۳۰- هر که برای خدا ( اعمال خود را ) خالص گرداند برای معاش و معادش ( دنیا و آخرت ) قوی پشت گردد . ۳۱- هر که عملش همراه با اخلاص نباشد قبول نخواهد شد . ۳۲- با اخلاص عملها ( به سوی خدا ) بالا برده می شود . ۳۳- اجر و پاداش را فراهم نمی کند مگر کسی که عمل خود را خالص گرداند . ۳۴- نیست چیزی افزون‌تر از خالص گردانیدن عمل در راستای یتّ خود ( که ص ۴۰۸-۳۵- المخلص حرّی بالإجابة ۷۹۳ . ۳۶- من أخلص بلغ الآمال ۷۶۷۵ .

## الخلافه

۱- واعجبا أن تكون الخلافه بالصّحابه و لا تكون بالصّحابه و القراة ۱۰۱۲۳ . در عمل دروغ انجام ندهد ) . ۳۵- شخص با اخلاص به اجابت دعا سزاوارتر است . ۳۶- کسی که ( اعمال و نیت خود را ) خالص گرداند به امیدها برسد . خلافت ۱- ( این عبارت در حکمت ۱۸۱ نهج البلاغه هم ذکر شده که در شکایت از خلفاء و اهل عصر خود فرموده است ) ای شگفتا که خلافت به صحابت بوده و به صحابت و به قرابت نباشد ( یعنی اگر فرض کنیم خلافت به سبب همراه بودن با رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم باشد ، من هم از صحابه آن حضرت می باشم و هم خویش آن بزرگوار ، ولی باید دانست که خلافت ربطی به صحابت ندارد بلکه از جانب خدا باید تعیین گردد ) . حضرت خطاب به ابی بکر فرموده : که اگر تو به سبب شوری زمام کارهای مردم را به دست گرفتی ، پس چگونه به این رسیدی که صاحبان رأی و مشورت ( بنی هاشم و بزرگان از صحابه ) غایب بودند ، و اگر با خویشاوندی بر دشمنشان غلبه نمودی ، پس غیر تو ( که من باشم ) به پیامبر سزاوارتر و نزدیک‌تر است ، ( زیرا هم داماد او و هم پسر عمو و هم از نظر کمالات برتر و بالاتر خواهم بود ) . ص ۴۰۹

## الخلفاء (عثمان و...)

۱- لله سبحانه حکم بین فی المستأثر و الجازع ۷۳۵۲ .

## الخلاف و الاختلاف

۱- الخلاف یهدم الآراء ۱۰۸۰ . خلیفه‌ها ۱- ( این تتمه کلامی است از آن حضرت در کلام ۳۰ نهج البلاغه در باره قتل عثمان که

فرموده: اگر من به کشتن او امر کرده بودم کشته او بودم، و اگر جلو گیری نموده بودم یاورش بودم، ولی کسی که او را یاری کرده ( مروان و عده ای از بنی امیه ) نمی تواند بگوید: من از کسی که او را خوار نمود بهترم، و کسی که او را خوار نمود و یاری نکرد نمی تواند بگوید او را یاری نمود کسی که از من بهتر است، اکنون من حقیقت امر او را بیان می کنم: عثمان خلافت را برای خود اختیار کرد ( بدون مشورت ) و در آن استبداد نشان داد، پس بد کرد که چنین امری را برگزید، و شما بی تاب می کردید، و شما هم در این بی تابی بد کردید ( یعنی حال که خلافت را او غصب کرد شما وظیفه داشتید با مشورت دور او را خلوت کنید، نکردید و به کشتن او دست زدید، خودسری نمودید آن گاه این عبارت را بیان می فرماید: ) برای خدای سبحان است حکم ثابت و آشکار در حق برگزیننده ( خلافت یعنی عثمان ) و بی تابی کننده ( قاتلین او یعنی خداوند در قیامت خود می داند چگونه حکم نماید. مرحوم خوانساری- رحمه الله- احتمال داده مخاطبین حضرت طرفداران عثمان بوده بنا بر این حضرت به آنها چنین فرموده است: که خیلی به خود رنج ندهید خداوند حاکم علی الإطلاق خواهد بود اگر عثمان خطا کار است که هیچ و گرنه خداوند قاتلین را جزاء دهد و کیفر نماید ). ناسازگاری ۱- ناسازگاری و مخالفت اندیشه ها را خراب می کند. ( یعنی دست اندر ص ۴۱۰

۲- الامور المنتظمة یفسدها الخلاف ۱۱۷۴. ۳- سبب الفرقة الاختلاف ۵۵۳۰. ۴- لیس مع الخلاف ایتلاف ۷۵۰۹. ۵- من الخلاف تكون النبوة ۹۲۵۲. ۶- كثرة الخلاف شقاق ۷۰۸۴. ۷- الخلف مثار الحروب ۷۰۵. ۸- المخاصمة تبدی سفه الرجل و لا تزید فی حقّه ۱۵۵۱.

## الأخلاق

### قسمت اول

۱- الخلق السجیح أحد التعمتين ۱۶۵۸. کاران باید با هم عقیده شده از مخالفت و تخطئه یکدیگر اجتناب ورزند. ۲- کارهای منظم و پیوسته به یکدیگر را مخالفت و ناسازگاری فاسد و مختل خواهد نمود. ۳- سبب جدائی مخالفت نمودن است. ۴- با مخالفت التیامی ( جوش و وصلی ) نیست. ۵- از مخالفت جفا و بی انصافی می باشد ( علامه خوانساری- رحمه الله- فرموده از مخالفت نفس بلندی مرتبه حاصل می شود ). ۶- مخالفت بسیار دشمنی است ( بنا بر این باید از آن پرهیز کرد ). ۷- ناسازگاری و مخالفت بر انگیختن جنگهاست. ۸- دشمنی سبکی و نادانی مرد را آشکار کرده، و در حق او ( که برایش ثابت و مقدر شده ) زیاد نمی کند. خوبها و صفات ۱- خوی نرم یکی از دو نعمت است. ص ۴۱۱ ۲- أحسن شیء الخلق ۲۸۴۷. ۳- أكرم الحسب الخلق ۲۸۶۶. ۴- أحسن الشیم شرف الهمم ۲۹۸۲. ۵- أزين الشیم الحلم و العفاف ۳۰۰۶. ۶- أظهر الناس أعراقا أحسنهم أخلاقا ۳۰۳۲. ۷- أَرْضَى النَّاسُ مِنْ كَانَتْ أَخْلَاقُهُ رِضْيَةً ۳۰۷۲. ۸- أحسن السیئة الخلق السجیح ۳۲۰۳. ۹- أشرف أخلاق الکريم تغافلہ عما یعلم ۳۲۵۶. ۱۰- أفضل الشیم السیئة و العفّة و السکينة ۳۲۷۱. ۱۱- أحسن الأخلاق ما حملک علی المکارم ۳۲۹۹. ۲- بهترین چیز خوی نیکوست. ۳- گرامی ترین حسب ( چیزی که باعث مزیت انسان گردد ) خلق نیکوست. ۴- بهترین خویها برتری همت هاست. ۵- آراسته ترین خصلتها بردباری و پاکدامنی است. ۶- پاکترین مردم به حسب ریشه ها و اصل و نژادها نیکوترین آنهاست از نظر اخلاق. ۷- خوشنودترین مردم کسی است که اخلاق او پسندیده است. ۸- نیکوترین بلندی مرتبه خوی نرم است. ۹- برترین خلقهای گرامی تغافل اوست از آنچه می داند. ( یعنی از تقصیرات و بد رفتاریهای مردم غمض عین نماید، و چنان وانمود کند که من چیزی را ندیدم ). ۱۰- افزون ترین خصلتها سخاوت، پاکدامنی، طمأنینه و آرامش است. ۱۱- بهترین اخلاق آنست که تو را بر افعال نیکو وادار کند. ص ۴۱۲ ۱۲- إِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ وَ تَعَالَى يَحِبُّ السَّهْلَ النَّفْسَ، السَّمْحَ الْخَلِيقَةَ، الْقَرِيبَ الْأَمْرَ ۳۴۷۶. ۱۳- إِنَّ مِنْ مَّكَارِمِ الْأَخْلَاقِ: أَنْ تَصِلَ مِنْ قِطْعِكَ، وَ تَعْطِيَ مَنْ حَرَمَكَ، وَ تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ ۳۵۴۳. ۱۴- المکارم بالمکاره ۴۳. ۱۵- الخلق

المحمود من ثمار العقل ۱۲۸۰ . ۱۶- «و قال- علیه السّلام- فیمن أثنی علیه»: إن نطقوا صدقوا، و إن صمتوا لم یسبقوا، إن نظروا اعتبروا، و إن أعرضوا لم یلهوا، إن تكلموا ذكروا، و إن سکتوا تفكروا ۳۷۲۸ . ۱۲- به راستی که خداوند سبحانه و تعالی انسان هموار نفس (کسی که با مردم خوش سلوکی کند و با خشونت رفتار ننماید)، بخشنده خوی، نزدیک کار (کسی که کارهای او بزودی انجام می‌گیرد و دیگران را به زحمت نمی‌اندازد) را دوست می‌دارد . ۱۳- به راستی از جمله خصلت‌های نیکو آنست: با کسی که از تو بریده پیوند نمائی، و به کسی که تو را محروم ساخته عطا کنی، و از کسی که به تو ستم نموده در گذری . ۱۴- صفات و اخلاق پسندیده به اموریست که مکروه طبع باشد که تحمل آنها دشوار است . ۱۵- خوی پسندیده از میوه‌های خرد است . ۱۶- و در حق کسانی که حضرت آنها را ثنا گفته فرموده: هرگاه گویا شوند راست گویند، و اگر خاموشی را برگزینند پیشی گرفته نشوند . (یعنی دیگران در انتظار سخن آنها باشند، و یا در گفتار بر دیگران طالب پیشی نیستند). و اگر نگاه کنند عبرت گرفته، و چون رو بگردانند بازی نکنند و یا غافل نشوند، اگر سخن گویند بیاد آورند ص ۴۱۳ ۱۷- إن كنتم لا محالة متنافسين فتنافسوا فی الخصال الرغیبة، و خلال المجد ۳۷۴۰ . ۱۸- من ساءت سجيته سرت مئته ۸۳۱۷ . ۱۹- إذا حسن الخلق لطف النطق ۴۰۵۰ . ۲۰- إذا كان فی الرجل خلة راقية فانتظر منه أخواتها ۴۱۴۲ . ۲۱- إذا دعاك القرآن إلى خلة جميلة فخذ نفسك بأمثالها ۴۱۴۳ . ۲۲- بحسن الأخلاق يطيب العيش ۴۲۶۳ . ۲۳- بحسن الأخلاق تدرّ الأرزاق ۴۲۸۱ . و یا یاد خدا کنند، و زمانی که سکوت اختیار نمایند فکر و اندیشه کنند . ۱۷- اگر ناچار در کرم و خصلت‌های نیکو معارضه دارید پس در خصلت‌های نیکو و خویهای بزرگی معارضه نمایند . (یعنی در چنین خصلت‌هایی بکوشید) . ۱۸- هر که خوی او بد باشد مرگ او خوشحالی است . ۱۹- هرگاه خلق نیکو شد نطق و بیان نرم خواهد گردید . ۲۰- هرگاه در مردی (یا در انسانی) خوی خوش آیندی بود پس از او خواهرها (و خصلت‌های خوب دیگر) آن را منتظر باش (یا از این جهت است که انسان خوش خوی صفات نیک دیگر هم دارد و یا از جهت این است که صفت خوب صفات دیگر را هم به خود جذب می‌نماید) . ۲۱- هرگاه قرآن تو را به خوبی نیکو دعوت نمود پس نفس خود را به امثال آن بگیر (و آن را بر کسب همه آنها وادار کن) . ۲۲- با حسن اخلاق زندگانی پاکیزه و شیرین می‌شود . ۲۳- با نیکویی خویها روزیها روان شده و وسعت پیدا می‌کند . ص ۴۱۴ ۲۴- تحزى الصّديق، و تجنب الكذب، أجمل شيمه و أفضل أدب ۴۴۸۸ . ۲۵- تنافسوا فی الأخلاق الرغیبة، و الأحلام العظيمة، و الأخطار الجلیلة، يعظم لكم الجزاء ۴۵۵۶ . ۲۶- تعصّبوا لخلال الحمد، من الحفظ للجار، و الوفاء بالذّمام، و الطّاعة للبرّ، و المعصية للكبر، و تحلّوا بمكارم الخلال ۴۵۵۸ . ۲۷- تخیر لنفسك من كلّ خلق أحسنه، فإنّ الخیر عادة ۴۵۶۴ . ۲۸- حسن الخلق للنفس، و حسن الخلق للبدن ۴۸۰۸ . ۲۹- حسن الخلق أفضل الدّین ۴۸۰۹ . ۳۰- حسن الخلق خیر قرین، و العجب داء دفين ۴۸۴۰ . ۲۴- برگزیدن راستی، و دوری نمودن از دروغ زیباترین خصلت و بالاترین ادب است . ۲۵- در اخلاق پسندیده، و بردباریهای بزرگ، و اندیشه‌های بلند و یا مراتب بلند در سبقت رغبت نمائید تا پاداش شما بزرگ شود . ۲۶- از برای خصلت‌های حمیده یا خصلتهایی که سبب حمد و ثنا شود مانند حفظ حرمت همسایه، و وفا به عهد و پیمان، و طاعت برای نیکویی، و نافرمانی برای سرکشی و تکبر تعصب کشید، و بخصلتهای گرمی آراسته گردید . ۲۷- برای نفس خود از هر خصلتی بهتر آن را برگزین، زیرا که خوبی عادت است . (یعنی خوب است که انسان عادت به خیر کند نه به غیر آن) . ۲۸- حسن خلق برای نفس است (یعنی سبب زیبایی آنست) و نیکویی خلقت برای بدن و سبب زیبایی آن خواهد بود . ۲۹- حسن خلق افزون‌ترین دینداريست . ۳۰- حسن خلق بهترین همراه، و خود بینی مرضی است پنهان . ص ۴۱۵ ۳۱- حسن الخلق من أفضل القسم، و أحسن السّیم ۴۸۴۲ . ۳۲- حسن الخلق أحد العطائین ۴۸۵۱ . ۳۳- حسن الأخلاق برهان کرم الأعراق ۴۸۵۵ . ۳۴- حسن الأخلاق یدرّ الأرزاق، و یونس الرّفاق ۴۸۵۶ . ۳۵- حسن الخلق رأس كلّ برّ ۴۸۵۷ . ۳۶- حسن الخلق یورث المحیة و يؤكّد المودّة ۴۸۶۴ . ۳۷- خیر الأخلاق أبعدھا عن اللّجاج ۴۹۷۵ . ۳۸- خیر السّیم أرضاھا ۴۹۸۱ . ۳۹- خیر الخلائق الرّفق ۴۹۹۵ . ۴۰- خیر الخلال صدق المقال، و مكارم الأفعال ۵۰۰۴ . ۳۱- حسن خلق از افزون‌ترین بهره و



قسمت‌ها، و نیکوترین خصلت‌هاست. ۳۲- حسن خلق یکی از دو بخشش است (از سوی خدا نسبت به بنده‌اش)، و یا حسن خلق نسبت به کسی که به او احسان شود چنان است. ۳۳- نیکوئی اخلاق دلیل گرامی بودن اصل و نسب و ریشه‌هاست. ۳۴- نیکویی اخلاق روزیها را روان ساخته و رفیقان را آرامش می‌بخشد. ۳۵- حسن خلق رأس نیکویی است. ۳۶- حسن خلق محبت را از پی آورده، و مودت و دوستی را محکم می‌نماید. ۳۷- بهترین اخلاق دورترین آنهاست از لجاجت (و ایستادگی بر باطل و یا دشمنی). ۳۸- بهترین خصلت‌ها پسندیده‌ترین آنهاست. ۳۹- بهترین خصلت‌ها نرمی است. ۴۰- بهترین خصلت‌ها سخن راست گفتن و افعال نیکوست. ص ۴۱۶ ۴۱- رأس الإیمان حسن الخلق، و التَّحَلُّی بِالصَّدَقِ ۵۲۵۹. ۴۲- کان لی (۱) فیما مضی أخی فی الله و کان یعظمه فی عینی صغر الدنیا فی عینه (۲) و کان خارجا من (عن) سلطان بطنه، فلا یشتهی ما لا یجد و لا یكثر إذا وجد (۳) و کان أكثر دهره صامتا فإن قال بَدَّ القائلین و نفع غلیل السائلین (۴) و کان ضعیفا مستضعفا فإن جاء الجَدَّ فهو لیث عاد وصلَّ واد (۵) لا یدلی بحجَّه حتّی یأتی قاضیا (۶) و کان لا یلوم أحدا علی ما (لا) یجد العذر فی مثله حتّی یسمع اعتذاره (۷) و کان لا یشکو وجعا إلّا عند برئه (۸) ۴۱- رأس ایمان نیکویی خلق و زیور یافتن به راستی است. ۴۲- (حضرت علی- علیه السلام- در این فرازاها که در کلمات قصار نهج البلاغه ۲۸۱ نیز به همین نحو ذکر شده خوی خصلت‌های شخص بزرگی را بیان می‌فرماید که: ۱- برای من در زمان گذشته برادری بود در راه خدا (یعنی برادری ما دنیایی و برای غرضی نبود بلکه تنها برادری برای خدا بود احتمال می‌رود مراد، پیغمبر صلی الله علیه و اله و سلم یا ابو ذر یا مقداد یا عثمان بن مظعون یا غیر آنها باشد) و چنین بود که کوچکی دنیا در چشم او او را در چشم من بزرگ می‌نمود. ۲- و از سلطنت شکم خود بیرون بود آنچه را نمی‌یافت خواهش نمی‌کرد و هرگاه می‌یافت بسیار نمی‌خورد ۳- در اکثر روزگارش خاموش بود، چون سخن می‌گفت بر گویندگان غلبه نموده و تشنگی سؤال کنندگان را فرو می‌نشاند (یعنی جامع و کامل سخن می‌گفت در میان هم‌کیشان و یا بر اثر طاعت و بندگی به حسب ظاهر) ۴- ضعیف و مستضعف بود و هرگاه زمان کوشش پیش می‌آمد (در جنگ و جهاد) شیر غضبناک و از حد در گذرنده و مار سیلگاه یا مار میان دو کوه و دو تله (کنایه از کشندگی آنست از جهت زهر و آب ندیده بودن آن) خواهد بود، ۵- حجت و دلیلی را حاضر نمی‌نمود تا در نزد قاضی آید (مبادا دشمن فکر چاره بر آید) ۶- چنین بود که احدی را سرزنش نمی‌نمود در باره آنچه در مثل آن عذری را می‌یافت (که شاید عذری داشته) تا وقتی که می‌شنید پوزش ص ۴۱۷ و کان یفعل ما یقول و لا یقول ما لا یفعل (۹) و کان إذا (إن) غلب علی الکلام لم یغلب علی السکوت (۱۰) و کان علی أن یسمع أحرص منه علی أن یتکلم (۱۱) و کان إذا بدّه أمران نظر أیّهما أقرب إلی الهوی فخالفه (۱۲) فعلیکم بهذه الخلائق فالزموها و تنافسوا فیها فإن لم تستطیعوها فاعلموا أن أخذ القلیل خیر من ترک الكثير ۷۲۶۴. ۴۳- لم یضق شیء مع حسن الخلق ۷۵۴۵. ۴۴- من کرم خلقه اتسع رزقه ۸۰۲۴. ۴۵- من حسنت خلیقته طابت عشرته ۸۱۵۳.

## قسمت دوم

۴۶- من حسن خلقه سهلت له طرقه ۸۴۹۳. او را (اگر معقول بود می‌پذیرفت و گرنه آن گاه او را ملامت می‌کرد) ۷- و چنین بود که هیچ دردی را شکایت نمی‌کرد مگر در وقت خوب شدن آن ۸- و انجام می‌داد آنچه را که می‌گفت و نمی‌گفت چیزی را که انجام نمی‌داد ۹- و چنین بود که چون در سخن مغلوب می‌شد (یعنی دیگران بیشتر از او حرف می‌زدند) در سکوت مغلوب نمی‌شد (سکوتش از همه بیشتر بود) ۱۰- و چنین بود بر این که بشنود حریص‌تر بود از آن تا این که سخن گوید ۱۱- و چنین بود که هرگاه دو کار به او رو می‌آورد نظر می‌کرد کدام یک آنها به خواهش او نزدیکتر است پس آن را مخالفت می‌نمود ۱۲- پس بر شما باد به این خصلت‌ها پس ملازم آنها شوید (و از آنها جدا مشوید) و در آنها رغبت نمائید و پیشقدم شوید پس اگر توانایی (همه آنها را) ندارید بدانید که فرا گرفتن کم بهتر از ترک بسیار است. ۴۳- چیزی با حسن خلق تنگ نخواهد شد. ۴۴- هر که



خلقش گرامی باشد روزیش فراخ گردد (فراخی روزی یا از جهت توجه بیشتر پروردگار است باو، و یا از جهت جذب مردم خواهد بود). ۴۵- هر که خلق و خویش نیکو باشد معاشرت و آمیزش او پاکیزه خواهد بود. ۴۶- هر که خلقتش نیکو باشد راههای (زندگانی و سعادت و معاش) او سهل ص ۴۱۸ ۴۷- من حسن خلقه کثر محبوه، و أنست النفوس به ۹۱۳۱. ۴۸- ما أعطی الله سبحانه العبد شیئا من خیر الدنیا والآخرة إلا بحسن خلقه، و حسن یتیه ۹۶۷۰. ۴۹- نعم الحسب حسن الخلق ۹۸۸۲. ۵۰- نعم الشیمة حسن الخلق ۹۹۳۴. ۵۱- نعم الإیمان جمیل الخلق ۹۹۴۶. ۵۲- خوافی الأخلاق تکشفها المعاشرة ۵۰۹۹. ۵۳- رأس العلم التّمييز بین الأخلاق و إظهار محمودها و قمع مذمومها ۵۲۶۷. و هموار باشد. ۴۷- هر که خلقتش نیکو باشد دوستدارند گانش بسیار و نفوس (مردم) به او انس گیرند. ۴۸- خداوند سبحان به بنده‌ای چیزی از خیر دنیا و آخرت را مرحمت نفرموده مگر به واسطه حسن خلق او، و حسن یتیش. ۴۹- خوب حسبی است حسن خلق (زیرا که به آدمی اعتبار می‌بخشد). ۵۰- خوب خصلتی است حسن خلق. ۵۱- خوب ایمانی است خوی نیکو. ۵۲- پنهانیهای خصلت‌ها را معاشرت آشکار می‌نماید. (یعنی وقتی با کسی معاشرت نمودی معلوم خواهد شد که دوست است یا دشمن، دوستی و دشمنی او چه مقدار خواهد بود، در دوستی خود آیا زبانی است یا عملی). ۵۳- رأس علم و عمده فائده آن تمیز دادن میان اخلاق، و اظهار پسندیده آن، و قلع و قمع نکوهیده آنست. ص ۴۱۹ ۵۴- زین الشیم رعی الذمم ۵۴۶۵. ۵۵- ستّه تختبر بها أخلاق الرجال: الرضا، و الغضب، و الأمن، و الزهّب، و المنع، و الرغب ۵۶۳۱. ۵۶- عليك بحسن الخلق فإنه یکسبك المحبّة ۶۱۰۰. ۵۷- فی سعة الأخلاق كنوز الأرزاق ۶۵۱۳. ۵۸- کلّ شیء یستطاع إلا نقل الطّباع ۶۹۰۶. ۵۹- کم من وضع رفعه حسن خلقه ۶۹۷۲. ۶۰- من لم یحسن خلقه لم ینتفع به قرینه ۹۰۰۵. ۶۱- من لم تحسن خلائقه لم تحمد طرائقه ۹۱۸۸. ۵۴- زینت خصلت‌ها رعایت نمودن عهد و پیمانهاست. ۵۵- شش چیز است که به وسیله آنها خویهای مردان آزمایش می‌گردد: خوشنودی (و رضا به احوال و اوضاع خود)، خشم (که با فرو بردن آن معلوم می‌گردد)، و امتیّت، و ترس (و قلق و اضطراب که در هر دو حال معلوم می‌شود) و منع (زیرا در صورتی که مطابق خواهش او عمل نشود از جا بدر نرود)، و رغبت (که با وجود آن اگر خود را جلوگیری نماید روشن خواهد گردید). ۵۶- بر تو باد به حسن خلق زیرا که دوستی را نصیب تو خواهد کرد. ۵۷- در وسعت خلق و خویها (که آدمی خلقتش را به خوبی نیکو کند) گنجهای روزیهاست (یعنی سبب آن خواهد گردید). ۵۸- هر چیزی توانایی آن باشد جز تغییر و نقل خوی و خصلت‌ها (که تغییر آن بسیار دشوار است باید خیلی در آن کوشید). ۵۹- بسا پست مرتبه‌ای که حسن خلقتش او را بلند گرداند. ۶۰- هر که خلقتش را نیکو ننماید همراهش از او انتفاع نمی‌برد. ۶۱- هر که خصلت‌های او نیکو نباشد روش‌های او پسندیده نخواهد بود. ص ۴۲۰ ۶۲- لا قرین کحسن الخلق ۱۰۵۴۷. ۶۳- لا- عیش أهنأ من حسن الخلق ۱۰۷۶۵. ۶۴- إذا رأیت فی غیرک خلقا ذمیما فتجنّب من نفسک أمثاله ۴۰۹۸. ۶۵- إنّ طباعک تدعوک إلى ما ألفتہ ۳۴۲۰. ۶۶- إنّ هذه الطّباع متباینه، و خیرها أبعدھا من الشرّ ۳۴۵۰. ۶۷- إنّما طبایع الأبرار طبایع محتمله للخیر، فمهما حمّلت منه احتملته ۳۹۰۲. ۶۸- و قال- علیه السلام- فی حقّ من ذمّه: إنّ سقم فهو نادم علی ترک العمل، و إنّ صحّ أمن مغترّا فأخّر العمل، إنّ دعی إلى حرث الدنیا عمل، و إنّ دعی ۶۲- هیچ رفیقی مانند حسن خلق نیست. ۶۳- هیچ زندگانی گواراتر از حسن خلق نیست. ۶۴- هرگاه در غیر خود خلق و خوی بدی را دیدی پس نظائر آن را از نفس خود دور کن. ۶۵- به راستی که خوی و خصلت‌های تو را به آنچه به آن انس و الفت گرفته باشی دعوت می‌نماید (اگر به طاعات و عبادات انس گرفته به همان خواند، و اگر به ضدش خو گرفته همان را طلب کند). ۶۶- به راستی که این خصلت‌ها جدا و ممتازند، و بهترین آنها دورترین آنهاست از بدی. ۶۷- جز این نیست که طبیعت و خصلت‌های نیکو کاران طبیعت‌های بر دارنده خیرند، پس هر چه را از آن بار شوند خواهند برداشت. ۶۸- (حضرت علی- علیه السلام-) در حق کسی که او را نکوهش نموده فرموده: اگر بیمار شود از ترک عمل پشیمان است، و اگر خوب شود در حال غرور ایمن از کیفر بوده عمل را تأخیر اندازد، اگر به کشت و زراعت دنیا دعوت شود عمل کرده، ص ۴۲۱ إلى حرث الآخرة کسل، إنّ استغنی بطر و فتن، إنّ افتقر قنط و وهن، إنّ أحسن إليه جحد، و إنّ أحسن

تطاؤل ، و امتنّ ، إن عرضت له معصية واقعتها بالأتكال على التوبة ، إن عزم على التوبة سوفها ، و أصرّ على الحوبة إن عوفى ظنّ أن قد تاب ، إن ابتلى ظنّ و ارتاب ، إن مرض أخلص و أناب ، إن صحّ نسي و عاد و اجتري على مظالم العباد ، إن أمن افتنن لاهيا بالعاجلة ، فنسي الآخرة و غفل عن المعاد ۳۷۳۱ . ۶۹- إذا رأيت في غيرك خلقا ذميما فتجنّب من نفسك أمثاله ۴۰۹۹ . ۷۰- بثس السجّية الغلول ۴۳۹۳ . و اگر به عمل و زراعت آخرت خوانده شود سنگینی کرده سستی می نماید ، اگر توانگر شود شادی یا طغیان کرده و به فتنه افتد ، اگر درویش شود نومید گشته و سست و ناتوان گردد ، اگر به او احسان شود انکار کرده ، و اگر خود احسان کند سر بلندی کرده و منت گذارد ، اگر برایش گناهی رو دهد به اعتماد بر توبه در آن واقع شده ، هرگاه عزم بر توبه نماید آن را پس انداخته و بر گناه ایستادگی می نماید ، اگر تندرستی و عافیت بیند گمان کند که توبه کرده ، اگر به بلائی مبتلا شود ( در باره خود و یا در حق خدا ) گمان بد می کند و به شک افتاده و قلق و اضطراب در او راه پیدا نماید ، اگر بیمار شود ( به خدا ) اخلاص ورزیده و بازگشت می کند ، اگر تندرست گردد ، فراموش کرده و به گناهان برگشته و به مظلّمه‌های بندگان دلیر می شود ، اگر ایمنی احساس کند در حالی که مشغول بازی است نسبت به دنیا به فتنه افتاده آخرت را فراموش کرده از روز بازگشت غفلت می نماید . ۶۹- هرگاه در غیر خود خوی نکوهیده‌ای را دیدی از نفس خود امثال آن را دور نما و از آن اجتناب کن . ۷۰- بد خصلتی است خیانت . ص ۴۲۲ ۷۱- بعد المرء عن الدّیّة فتوة ۴۴۲۵ . ۷۲- تجنّبوا البخل و التّفاق ، فهما من أذمّ الأخلاق ۴۵۴۰ . ۷۳- تجنّب من كلّ خلق أسوأه ، و جاهد نفسك على تجنّبه فإنّ الشرّ لجاجة ۴۵۶۵ . ۷۴- خلّتان لا- تجتمعان فی قلب مؤمن : سوء الخلق و البخل ۵۰۶۹ . ۷۵- سوء الخلق شؤم ، و الإساءة إلى المحسن لؤم ۵۵۶۶ . ۷۶- سوء الخلق شرّ قرین ۵۵۶۷ . ۷۷- سوء الخلق یوحش القریب ، و ینفّر البعید ۵۵۹۳ . ۷۸- سوء الخلق نکد العیش و عذاب النّفس ۵۶۳۹ . ۷۹- الخلال المنتجة للشرّ الکذب ، و البخل ، و الجور ، و الجهل ۲۰۰۵ . ۷۱- دوری مرد ( آدمی ) از صفات و اخلاق پست جوانمردی است . ۷۲- از بخیلی و دو چهره بودن دوری کنید زیرا که آنها از نکوهیده‌ترین خویهاست . ۷۳- از هر خصلتی بدتر آن را اجتناب نما ، و با نفس خود بر سر دوری گزیدن از آن پیکار کن ، زیرا که بدی ایستادگی بر باطل است . ۷۴- دو خصلت است که در دل مؤمن جمع نخواهد شد : بد خلقی ، و بخیلی . ۷۵- خلق بد شوم و بدی کردن به احسان کننده پستی است . ۷۶- خلق بدترین همراه است . ۷۷- بدی خلق نزدیک را رمانده و دور را رم می دهد . ۷۸- بدی خلق تیرگی زندگانی و عذاب نفس است . ۷۹- خوی و خصلتهائی که زاینده شرّند : دروغ ، و بخل و ستم ، و نادانی هستند . ص ۴۲۳ ۸۰- سوء الخلق یوحش النّفس و یرفع الأنس ۵۶۴۰ . ۸۱- شرّ الأخلاق الکذب و التّفاق ۵۶۸۹ . ۸۲- شرّ الشّیم الکذب ۵۷۲۱ . ۸۳- قد تزرى الدّیّة ۶۶۱۹ . ۸۴- کلّ داء یداوی إلّا سوء الخلق ۶۸۸۰ . ۸۵- من خشنت عریکته أفقرت حاشيته ۸۵۸۱ . ۸۶- من ساء خلقه عدّب نفسه ۸۱۵۶ . ۸۷- من ساء خلقه ملّه أهله ۸۵۹۵ . ۸۸- من ساء خلقه قلاه مصاحبه و رفیقه ۸۷۷۳ . ۸۹- من ساء خلقه أعوزه الصّدیق ، و الرّفیق ۹۱۸۷ . ۸۰- بدی خلق ، نفس را رمانده و انس و خو گرفتن را بر می دارد ( یعنی آدمی را تنها گذاشته و از بی رفاقتی او را رنج خواهد داد ) . ۸۱- بدترین خلقها دروغ و نفاق است . ( یعنی موافق نبودن ظاهر با باطن ) . ۸۲- بدترین خصلت‌ها دروغگویی است . ۸۳- گاهی خصلت پست و نکوهیده عیناک می گرداند . ۸۴- هر دردی مداوا می گردد مگر بدی خلق ( یعنی به وسیله دواهای متداوله و گرنه به سبب ریاضت و فکر و تأمل در عاقبت بد آن مداوا خواهد گردید ) . ۸۵- هر که خوی او درشت باشد کنارش خالی گردد ( و مردم از او برمند ) . ۸۶- هر که خویش بد باشد نفس خود را معذب سازد . ۸۷- هر که خلقش بد باشد اهلش از او منزجر گردند . ۸۸- هر که خلق و خویش بد باشد یار و رفیقش او را دشمن دارد . ۸۹- هر که خلق و خویش بد باشد او را دوست و رفیق نایاب گردد ( یعنی دوستانش کم و یا بی دوست خواهد شد ) . ص ۴۲۴ ۹۰- من سوء الخلق البخل ، و سوء التّفاضی ۹۳۲۴ . ۹۱- احذر الهزل ، و اللّعب ، و کثرة المزح ، و الضّحک ، و التّرهات ۲۶۰۳ . ۹۲- احذروا منافخ الکبر ، و غلبة الحمیّة ، و تعصّب الجاهلیّة ۲۶۲۸ . ۹۳- إیّاک و خبث الطّویّة ، و إفساد النّیّة ، و رکوب الدّیّة ، و غرور الأمیّة ۲۷۲۹ . ۹۴- أقبح الأخلاق الخیانة ۲۹۰۶ . ۹۵- الأم الخلق الحقد ۲۹۱۷ . ۹۶- أسوء

الخلائق التَّحَلَّى بِالرَّذَائِلِ ۲۹۸۱ . ۹۷- الخلق المذموم من ثمار الجهل ۱۲۸۱ . ۹۰- از بدی خلق و خویست بخیلی ، و بدی تقاضا کردن ( مثل آنکه با شدت و درشتی چیزی را طلب کند ) . ۹۱- از گفتار و رفتار غیر جدی ، بازی ، بسیاری مزاح ، خنده و سخنان باطل و بی فایده دوری کن . ۹۲- از موجبات و آلات دمیدن کبر ، و از غلبه غیرت و ننگی که نباید از آن ننگ داشت ، و از تعصب جاهلیت ( برای خویشان و دوستان با این که حق به جانب نباشند ) دوری نمایید . ۹۳- بر حذر باش از بدی باطن ، و فاسد کردن نیت ( طاعات را برای غیر خدا کند و یا نیت معاصی نماید ) ، و ارتکاب امور پست ، و فریب خوردن آرزو . ۹۴- زشت ترین خصلتها خیانت است . ۹۵- نکوهیده ترین خوی کینه است . ۹۶- بدترین خصلتها آراستگی بر ذنوب و صفات و اعمالی است که سبب پستی مرتبه انسان شود . ۹۷- خوی نکوهیده از میوه های نادانی است . ص ۴۲۵ ۹۸- ما أقیح شیم اللثام ، و أحسن سجایا الکرام ۹۷۰۲ . ۹۹- مقاربه الرجال فی خلائقهم أمن من غوائلهم ۹۸۰۳ . ۱۰۰- لا خیر فی خلق لا یزینه حلم ۱۰۷۰۹ . ۱۰۱- لا خیر فی شیمه کبر ، و تجبر ، و فخر ۱۰۸۹۷ . ۱۰۲- لا عیش لسیئ الخلق ۱۰۵۱۴ . ۱۰۳- لا وحشه أوحش من سوء الخلق ۱۰۷۶۶ . ۱۰۴- السیئ الخلق کثیر الطیش منغص العیش ۱۶۰۴ . ۱۰۵- الخلق السیئ أحد العذابین ۱۶۶۷ . ۱۰۶- من أساء خلقه عذب نفسه ۷۷۹۸ . ۱۰۷- من ضاق خلقه مله أهله ۷۹۵۲ . ۹۸- چه زشت است اخلاق و صفات لثیمان ، و نیکوست اخلاق کریمان . ۹۹- با مردان در خلق و خویشان نزدیک شدن ( و طبق رویه آنان سلوک نمودن ) ایمنی از مصائب آنان خواهد بود ( یعنی باید کوشید در معاشرت با چنان افرادی اخلاقشان را بدست آورد البته باید به گونه ای باشد که از مرز شرع اسلام تجاوز ننماید ) . ۱۰۰- خیری نیست در خلقی که بردباری آن را زینت ندهد . ۱۰۱- خیری نیست در خوی و خصلت تکبر و نخوت و فخر کردن . ۱۰۲- هیچ زندگانی برای بد خو نیست . ۱۰۳- نیست رمیدن و وحشتی وحشتناک تر از بدی خلق . ۱۰۴- فرد بدخو بسیار سبک عقل ، زندگانش آمیخته به غم و اندوه است . ۱۰۵- خوی بد یکی از دو عذاب است . ۱۰۶- هر که خلق و خویش را بد کند نفس خود را معذب ساخته است . ۱۰۷- هر که خلقش تنگ باشد ( انسان بد اخلاقی باشد ) اهل او را ملول ص ۴۲۶ ۱۰۸- من ساء خلقه ضاق رزقه ۸۰۲۳ . ۱۰۹- من لم يؤکد قدیمه بحدیثه ، شان سلفه و خان خلفه ۸۹۶۳ .

## المخلوق

۱- کل مخلوق یجری إلی ما لا یدری ۶۸۸۱ .

## الخلوة

۱- سبب الفجور الخلوة ۵۵۳۲ . ۲- ملازمه الخلوة دأب الصلحاء ۹۷۵۸ . سازند . ۱۰۸- هر که خلقش بد باشد روزیش تنگ گردد ( یا تنگی روزی از این جهت است که خدا می برد ، و یا از جهت ترک معامله است از جانب مردم ) . ۱۰۹- هر که قدیم خود را به تازه خود تأکید نکند ( و محاسن و مکارم اخلاق پدران خویش را به خوبیها و صفات پسندیده تجدید نماید ) سلف ( گذشتگان ) خود را عیناک ساخته و به خلف ( و باقیمانندگان و آیندگان ) خویش خیانت نموده است . پدیده ۱- هر مخلوقی به سوی آنچه نمی داند ( یعنی از عاقبت حال خود در آن نشأه یا مطلق آنچه نمی داند ) روان می شود . خلوت ۱- سبب زنا و ارتکاب معاصی تنهائی است . ( مرحوم علامه خوانساری - رحمه الله - احتمال ( جلوه ) یعنی جلوه زنان و ( حلوه ) بمعنای زن شیرین را نیز داده است که هر کدام از اینها سبب زنا خواهد گردید ) . ۲- ملازمت خلوت ( و گوشه نشینی هنگامی که معاشرت و خلطه و آمیزش دین ص ۴۲۷

## الخمير

## ۱- و ترك شرب الخمر تحصینا للعقل ۶۶۰۸.

## خمس و خمسة

۱- خمسة ینبغی أن یهانوا: الدّاخل بین اثنین ، لم یدخله فی أمرهما ، و المتأمر علی صاحب البیت فی بینه ، و المتقدّم علی مائدة لم یدع إليها ، و المقبل بحديثه علی غیر مستمع ، و الجالس فی المجالس الّتی لا یستحقّها ۵۰۷۹. آدمی را فاسد کند که نوعاً هم چنین است ( عادت و روش افراد شایسته است . شراب ۱- ) از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ( و ترك شرب خمر را ) خدا واجب کرده ( به جهت محکم نگهداشتن عقل ( زیرا که خمر عقل را سست نموده و پرده روی آن خواهد کشید در نتیجه صاحب آن مرتکب معصیت خواهد گردید ) . پنج صفت ناپسند ۱- پنج طایفه‌اند که سزاوار اهانتند : کسی که میان دو نفر یا دو دسته وارد شده که آنان او را در کار خود دخالت نداده باشند ، و کسی که در خانه‌ای وارد شده و به صاحبخانه فرمان دهد و اختیار کار را از او سلب کند ، و کسی که ناخوانده و بی دعوت بر خوان طعام و سفره‌ای در آمده ، و کسی که بدون مستمع سخنی گوید ( به این معنی که وقتی مشغول صحبت است کسی به حرف او گوش ندهد ) ، و فردی که در جائی نشسته که استحقاق آن را نداشته باشد . ( ولی بر عکس کسی که استحقاق بالا نشینی را دارد اگر پایین تر بنشیند آقتر است ) . ص ۴۲۸ ۲- خمس یستبحن من خمس : کثرة الفجور من العلماء ، و الحرص فی الحكماء ، و البخل فی الأغنیاء ، و القحّة فی النساء و من المشایخ الزّنا ۵۰۸۰.

## الخمول

۱- إن فی الخمول لراحة ۳۳۷۵.

## الخوف و الخشیة

۱- الخوف سجن النّفس عن الذّنوب ، و رادعها عن المعاصی ۱۹۸۷. ۲- الخوف من الله فی الدّنیا ، يؤمن الخوف فی الآخرة منه ۲۱۵۶. ۳- اهرب تحذر ۲۲۳۴. ۲- پنج صفت است که از پنج کس و یا از پنج طایفه قبیح است : بسیاری فجور ( میل از حق به باطل و یا دروغ و یا مطلق گناه ) از علماء ، و حرص از حکماء و کسانی که صاحب علم راست و کردار درستند و بخیلی در توانگران ، و بی‌شرمی در زنها ، و زنا از پیران ( چون عمر خود را کرده به سوی جهان دیگری سرازیر است بعلاوه قدرت شهوت کم گشته اگر زنا کند از روی بی‌اعتنایی کامل بدین خواهد بود ) . گمنامی ۱- به راستی که در گمنامی همانا آسایشی است ( بر عکس کسی که مشهور گردید به واسطه مراجعه و سرشناس بودن پر زحمت خواهد بود ) . ترس و خشیت ۱- ترس از خدا زندان نفس است از گناهان ، و رادع و مانع آنست از نافرمانیها . ۲- ترس از خدا در دنیا ایمن می‌سازد ترس از او را در آخرت . ۳- ( از خدای بزرگ ) بترس ( یا از عصیان او کناره گیری کن ) تا مردم از تو ص ۴۲۹ ۴- اهرب تحذر ، و لا- تهزل فتحقر ۲۳۰۰. ۵- أخوفکم أعرفکم ۲۸۴۲. ۶- الخوف أمان ۷۵. ۷- الخشیة من عذاب الله شیمة المتّقین ۱۷۵۷. ۸- الخوف جلاباب العارفين ۶۶۴. ۹- الوجل شعار المؤمنین ۶۶۸. ۱۲- المداراة أحمد الخلال ۱۳۱۳. ۳- با دشمنت مدارا کن ، و برای دوستت نفس خود را خالص گردان یا برای دوست خود خالص شو ، تا برادری را حفظ کرده ، و مروّت را احراز نمایی . ۴- سر حکمت ( علم راست و کردار درست ) مدارا کردن با مردم است . ۵- سلامت زندگانی در مدارا نمودن است . ۶- هر که با مردم مدارا کند سالم ماند . ۷- هر که او را نیکویی مدارا اصلاح نماید او را بدی مکافات اصلاح خواهد نمود ( یعنی راهش این است که یا از جانب خدا عقوبت شود و یا توسط بندگان ) . ۸- هر که با مردم مدارا نماید از مکرشان ایمن خواهد بود . ۹- هر که با ما فوق خود مدارا نکند به مطلب خود نخواهد رسید . ۱۰- مدارا نمودن ( و دشمنی ننمودن ) با مردان از افزون‌ترین عملهاست . ۱۱- با احمق ( و کم عقل ) مدارا نمودن

از سخت‌ترین رنج است . ۱۲- نرمی و نیکو سلوک کردن با مردم ستوده‌ترین خصلت‌هاست ( چنانکه ص ۴۵۷

## الدعاء والداعی

۱- الدعاء للسائل أحد الصدقتين ۱۶۲۰ . ۲- أنفذ الشَّهَام دعوة المظلوم ۲۹۷۹ . ۳- أعجز النَّاس من عجز الدعاء ۳۰۸۰ . ۴- إنَّ كرم الله سبحانه لا ينقض حكمته ، فلذلك لا يقع الإجابة في كلِّ دعوة ۳۴۷۸ . شاعر گفته : آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است با دوستان مروّت با دشمنان مدارا خواندن ۱- دعاء برای سائل یکی از دو صدقه است ( یکی اصل صدقه است و دیگری دعاء است ) . ۲- گذر کننده‌ترین تیرها دعای ستم‌دیده است . ( که نفرین او از تیر اثر بخش تر است ) . ۳- عاجزترین مردم کسی است که از دعاء عاجز باشد . ( یا از جهت تنبلی که به دنبال دعا نرود و یا آنکه مطلب او با دعا هم به دست نیاید که چنین شخصی ناتوان‌ترین مردم است ) . ۴- به راستی که کرم خداوند سبحان حکمت او را بر هم نروده و خراب نمی‌کند ، و به همین جهت در هر دعایی اجابت واقع نمی‌شود ، ( به این معنی که حضرت حق رعایت حکمت و مصلحت را نموده ، و گرنه نهایت کرم را در حق بندگانش دارد ) . ص ۴۵۸ ۵- إنَّ لله سبحانه سطوات و نقمات ، فإذا نزلت بكم فادفعوها بالدعاء ، فإنَّه لا يدفع البلاء إلَّا الدعاء ۳۵۱۲ . ۶- الدعاء سلاح الأولياء ۷۷۸ . ۷- إذا أراد أحدكم أن لا يسأل الله سبحانه شيئاً إلَّا أعطاه فليشس من النَّاس ، و لا يكون له رجاء إلَّا الله سبحانه ۴۱۲۷ . ۸- إذا كانت لك إلى الله سبحانه حاجة فابدأ بالصَّلاة على النَّبيِّ صَلَّى الله عليه و اله و سلّم ، ثمَّ اسأل الله حاجتك ، فإنَّ الله تعالى أكرم من أن يسأل حاجتين فيقضى إحداهما و يمنع الأخرى ۴۱۴۹ . ۹- بالدعاء يستدفع البلاء ۴۲۴۰ . ۵- به راستی که برای خداوند سبحان قهرها و عقوبتهاست ، پس هرگاه به شما فرود آمدند ، ( یا آثار و علامت نزول عذاب دیده شد ، پس قبل از آن ) آنها را به وسیله دعا دفع کنید ، زیرا که بلاء را دفع نخواهد کرد مگر دعا . ۶- دعا سلاح اولیاء است . ۷- هر گاه یکی از شما بخواهد که از خدای سبحان چیزی را مسئلت نماید مگر آنکه او را اجابت کند پس باید که از مردم مأیوس بوده ، و برایش امیدی به غیر از خدای سبحان نباشد . ۸- هر گاه تو را به سوی خدا حاجتی باشد پس به صلوات بر پیغمبر صَلَّى الله عليه و اله و سلّم ابتداء نموده ، آن گاه حاجت خود را طلب نما ، زیرا خدای تعالی کریم‌تر و گرامی‌تر از آنست که دو حاجت از او خواسته شود ، یکی از آنها را بر آورد ، و دیگری را جلو گیری کند . ( پوشیده نماند که در بعض روایات ذکر ثناء الهی نیز در ابتداء دعا و صلوات در آخر نیز وارد شده است بلکه شرایط دیگری نیز بیان گردیده که این ناچیز در کتاب وظائف ما در ماه رمضان مفصلاً آنها را ذکر کرده‌ام مراجعه شود ) . ۹- به وسیله دعا بلاء دفع شود . ص ۴۵۹ ۱۰- ربَّما سألت الشَّيء فلم تعطه و اعطيت خيراً منه ۵۳۷۱ . ۱۱- سلاح المؤمن الدعاء ۵۵۵۹ . ۱۲- سلوا الله العفو و العافية و حسن التَّوفيق ۵۵۹۷ . ۱۳- عليك بإخلاص الدعاء فإنَّه أخلق بالإجابة ۶۰۹۱ . ۱۴- ليس كلُّ دعاء يجاب ۷۴۶۹ . ۱۵- من أعطى الدعاء لم يحرم الإجابة ۸۱۴۳ . ۱۶- من دعا الله أجابه ۹۱۰۰ . ۱۷- ما المبتلى الَّذي قد اشتدَّ به البلاء أحوج إلى الدعاء من المعافى ۱۰- بسا چیزی را از خدا خواستی که داده نشدی ( از جهت حکمت و مصلحت ) و بهتر از آنچه که مسئلت نمودی عطا شده‌ای ، ( پس از درگاه خدا ناامید مباش ) . ۱۱- اسلحه مؤمن دعاء است . ۱۲- از خدا بخشش و عافیت ( سلامت از بیماریها و بلاها ) و نیکویی توفیق ( تهیه اسباب خیر ) را مسئلت نمایید . ۱۳- بر تو باد به اخلاص دعا ( با کمال حضور قلب و توجه تام به خدا ) زیرا که آن به اجابت سزاوارتر است . ۱۴- چنین نیست که هر دعایی مستجاب شود ( گاهی برای آخرت مانده و زمانی جامع الشرائط نیست و ممکن است که اجابت صلاح نباشد ولی خداوند از راه دیگری جبران کند ) . ۱۵- هر که ( توفیق ) دعا داده شود از اجابت محروم نگردد . ۱۶- هر که خدا را بخواند خداوند او را جواب گوید . ۱۷- مبتلایی که در حقیقت بلاء بر او سخت شده از عافیت داده شده‌ای که ایمن از بلاء نیست به دعا محتاج‌تر نخواهد بود ( زیرا او هم پیوسته در معرض بلاء ص ۴۶۰ الَّذي لا يأمن البلاء ۹۶۷۸ . ۱۸- نعم السَّلاح الدعاء ۹۹۳۸ . ۱۹- لا تستبطئ إجابة دعائك و قد سددت طريقه بالذنوب ۱۰۳۲۹ . ۲۰- لا يقطنك تأخير إجابة الدعاء فإنَّ العطية على قدر النِّية ، و ربَّما

تأخرت الإجابة ليكون ذلك أعظم لأجر السائل ، و أجزل لعطاء الثائل ۱۰۳۵۶ . ۲۱- من سأل الله أعطاه ۸۰۷۳ . ۲۲- ما من شيء أحب إلى الله سبحانه من أن يسأل ۹۶۰۴ . ۲۳- لا تسألوا إلا الله سبحانه ، فإنه إن أعطاكم أكرمكم ، و إن منعكم خار ( حاز ) لكم ۱۰۴۲۵ . است و امکان دارد به بلایی سخت تر مبتلاء شود و یا امکان دارد خداوند به او مهلت داده تا در آخرت تلافی کند ) . ۱۸- خوب سلاحی است ( برای کوبیدن دشمن ) دعا . ۱۹- دیر و یا کند مشمار اجابت دعای خود را ( که چرا اجابت نمی شود ) در حالی که در حقیقت راه آن را به وسیله گناهان سد کرده‌ای . ۲۰- هرگز تو را تأخیر اجابت دعا نومید نسازد ، زیرا عطیه و بخشش به اندازه عزم و نیت است ( هر چه نیت پاکتر و عزم قوی تر عطا بیشتر ) و بسا اجابت تأخیر افتد تا برای سائل مزد بزرگتر بوده ، و برای بخشش عطیه عظیم تر باشد ( پس همیشه سرعت در اجابت مطلوب نیست ) . ۲۱- هر که از خدا در خواست نماید به او عطا خواهد نمود . ۲۲- چیزی در نزد خدای سبحان محبوب تر نیست از این که از او مسئلت شود . ۲۳- سؤال مکنید مگر از خدای سبحان ، زیرا که او اگر به شما عطا کند و ببخشد شما را گرامی داشته ، و اگر منع کند شما را خیر شما را خواهد ، و یا برای آخرت شما می اندازد . ص ۴۶۱- ۲۴- أَللّهُمَّ احقن دماءنا و دماءهم ، و أصلح ذات بیننا و بینهم ، و أنقذهم ( و اهدهم ) من ضلالتهم ، حتّی يعرف الحقّ من جهله ، و یرعوی عن الغیّ و الغدر من لهج به ۲۱۴۰ . ۲۵- من قرع باب الله فتح له ۸۲۹۲ . ۲۶- الدّاعی بلا عمل كالقوس بلا وتر ۱۸۱۴ . الدّعوة و الدّاعی۱- وقر سمع لم تسمع الدّاعی۱۰۱۰۵ . ۲- ما اختلفت دعوتان إلّا كانت إحداهما ضلالة ۹۵۹۲ .

## الدلیل

۱- ضلال الدلیل هلاک المستدلّ ۵۹۰۰ . ۲۴- خدایا خونهای ما و خونهای آنها را نگهداری کن ، و میان ما و آنان اصلاح فرما ، و ایشان را از گمراهیشان هدایت نموده و یا برهان ، تا آنکه حق را بشناسد کسی که نداند آن را ، و از گمراهی و بی وفایی برگردد کسی که به آن حریص بود . ۲۵- هر که در خانه خدا را بکوبد ( در رحمت خدا ) برایش گشوده شود . ۲۶- خواننده بی عمل مانند کمان بی زه است . دعوت ۱- کر گردیده و یا کر باد گوشی که دعوت ( خدا و پیامبران و امامان ) را نشنیده است . ۲- دو دعوت مختلف ( و ضد یکدیگر ) نمی شود مگر آنکه یکی از آنها گمراهی است ( یا دعوت به امامت حضرت علی - علیه السلام - و یا دعوت به خلافت دیگری ) . راهنما ۱- گمراهی راهنما هلاکت راه جوست ( از اینجا باید دانست که چرا مردم در ص ۴۶۲

## الدفع

۱- کم دنف نجا و صحیح هوی ۷۲۳۳ .

## الدّنیة

۱- من قرب من الدّنیة اتّهم ۸۳۹۷ .

## الدّنایا

۲- مباينة الدّنایا تكبت العدو ۹۷۷۴ .

## الدنیا



۱- الدّنيا لا تصفو لشارب ، و لا تفي لصاحب ۱۷۲۱ . امامت باید به دنبال اهل بیت عصمت و طهارت - علیهم السلام - روند . بیمار

۱- چه بسیار بیماری که رستگاری یابد و تندرستی که بیفتد ، ( بنا بر این نباید گول صحت و تندرستی را خورد و یا از بیماری ناراحت بود ) . پست ۱- هر که به دئیّه ( به اعمال و یا افراد پست ) نزدیک گردد متهم گردد . پستیها ۱- جدایی و دوری از صفات و اعمال پست دشمن را خوار می‌سازد و یا او را از دشمنی بر می‌گرداند ( چون می‌داند در تشخیص اشتباه کرده است ) . دنیا ۱-

دنيا از برای آشامنده صاف نبوده ، و برای هیچ صاحبی وفا نکند . ص ۴۶۳-۲ الدّنيا مليئة بالمصائب طارقة بالفجائع و الثّواب ۱۷۲۴

۳- الدّنيا منتقلة فانية ، إن بقيت لك لم تبق لها ۱۸۰۲ . ۴- الدّنيا أصغر و أحقر و أنزر من أن تطاع فيها الأحقاد ۱۸۰۴ . ۵- الدّنيا سجن المؤمن ، و الموت تحفته ، و الجنّة مأواه ۱۸۶۰ . ۶- الدّنيا جنّة الكافر ، و الموت مشخصه ، و الثّار مثواه ۱۸۶۱ . ۷- الدّنيا صفقة مغبون و الإنسان مغبون بها ۱۸۸۳ . ۸- الدّنيا إن انجلت انجلت ، و إذا جلت ارتحلت ۱۹۰۸ . ۹- الدّنيا دول فأجمل في طلبها ، و اصطر حتى تأتيك دولتك ۱۹۱۳ . ۱۰- الدّنيا عرض حاضر ، يأكل منه البرّ و الفاجر ، و الآخرة دار حقّ يحكم فيها ملك قادر ۱۹۳۴

۲- دنیا به مصیبت‌ها مالا مال ، و به دردها و حادثه‌ها در شب در آینده است . ۳- دنیا از شخصی به شخص دیگر نقل گشته فانی شود ، اگر برای تو باقی ماند تو برای آن باقی نخواهی ماند . ۴- دنیا کوچکتر و خوارتر و کمتر از آنست که در باره آن کینه‌ها فرمان برده شود . ۵- دنیا زندان مؤمن ، و مرگ تحفه او ، و بهشت جایگاه اوست . ۶- دنیا بهشت کافر و مرگ بر کننده او و آتش محل اقامت اوست . ۷- دنیا فروخته شده به مغبونی است و آدمی به آن مغبون است . ۸- دنیا اگر گشوده شود گشوده شود ، و هرگاه پراکنده شود برود . ۹- دنیا دولت‌هایی است پس در طلب آن نیکو قدم بردار ، و شکیبیا باش تا دولتت به تو رو آورد . ۱۰-

دنيا متاعی است حاضر ، که نیکوکار و بدکار از آن می‌خورد ، و آخرت خانه پا بر جا و ثابتی است که در آن سلطانی توانا حاکم است . ص ۴۶۴-۱۱ الدّنيا ظلّ الغمام ، و حلم المنام ۱۹۶۰ . ۱۲- الزّكون إلى الدّنيا مع ما يعاین من غیرها جهل ۱۹۷۹ . ۱۳- أحوال الدّنيا تتبع الاتّفاق ، و أحوال الآخرة تتبع الاستحقاق ۲۰۳۶ . ۱۴- الدّنيا مصائب مفاجئة ، و منایا موجعة ، و عبر مقطعة ( غیر مفضّعة ) ۲۰۴۲ . ۱۵- الدّنيا شرك النّفوس ، و قرارة كلّ ضرّ و يؤسّ ۲۰۴۷ . ۱۶- الدّنيا غرور حائل ، و سراب زائل ، و سناد مائل ۲۰۵۳ . ۱۷-

أوقات الدّنيا و إن طالت قصيرة ، و الممتعة ( و المنعة ) بها و إن كثرت يسيرة ۲۱۸۸ . ۱۱- دنیا سایه ابر ، و خوابی است که آدمی در خواب بیند . ۱۲- آرام گرفتن به دنیا و میل به آن با آنچه از تغییرات و تبدّلات آن دیده می‌شود جهل و نادانی است . ۱۳- حالات دنیا تابع اتفاق بوده ، اهلیت و استحقاق در آن معتبر نیست ، و حالات آخرت منوط بر استحقاق است . ۱۴- دنیا مصیبت‌های درد آورنده ، و مرگ‌های دردناک ، و عبرتهای برنده است ، و یا حادثه‌هایی است سخت و شنیع . ۱۵- دنیا دام نفسها و جایگاه هر ضرر و امر سنگین و گرانی است . ۱۶- دنیا فریب دهنده ایست گردنده ، و سرابی است زائل شونده ، و تکیه گاهی است میل کرده . ( پس هیچ عاقلی بر چنین تکیه گاهی تکیه نزند ) . ۱۷- وقت و زمانهای دنیا و اگر چه طولانی باشد کوتاه است و بهره و یا عزّت و بزرگی یافتن به آن اگر چه بسیار باشد اندک است . ص ۴۶۵-۱۸ من رغب فيها أتعبته و أشقته ۸۴۸۰ . ۱۹- الرّابح من باع العاجلة بالآجلة ۱۴۸۸ . ۲۰- اجعل كلّ همّك و سعيتك للخلاص من محلّ الشّقاء و العقاب ، و النّجاء من مقام البلاء و العذاب ۲۴۳۸ . ۲۱-

ارفضوا هذه الدّنيا ذمیمة ، فقد رفضت من كان أشعف بها منكم ۲۴۹۶ . ۲۲- أخرجوا الدّنيا من قلوبكم ، قبل أن تخرج منها أجسادكم ففيها اختبرتم و لغيرها خلقتم ۲۵۰۰ . ۲۳- أقبلوا على من أقبلت عليه الدّنيا فإنّه أجدر بالغنى ۲۵۲۹ . ۲۴- اهربوا من الدّنيا ، و اصرفوا قلوبكم عنها ، فإنّها سجن المؤمن ، ۱۸- کسی که در آن ( دنیا ) رغبت کند او را به تعب انداخته و بدبخت گرداند . ۱۹-

سودمند کسی است که دنیا را به آخرت بفروشد . ۲۰- تمام همّ و کوششت را برای خلاصی از جایگاه بدبختی و عقاب ( دنیا ) و رستگاری از محلّ بلاء و عذاب قرار ده . ۲۱- این دنیایی که نکوهیده است ترک نمایند ، پس به تحقیق این دنیا ترک نمود کسانی را که به دنیا علاقمندتر بودند از شما . ۲۲- دنیا را از دل‌هایتان بیرون نمایید ، قبل از آنکه بدنهای شما از آن بیرون رود ، پس در آن آزمایش شده ، و برای غیر آن آفریده شده‌اید . ۲۳- به کسی رو آورید که دنیا بر او رو کرده باشد ، زیرا که او به توانگری



سزاوارتر است ( معلوم است کسی که دنیا از او روگردانیده یا ناتوان است و یا چشم تنگ و یا دل بسته به آنست در حاجت طرف اقدام نمی‌کند ، اما در قسم اول که طرف سیر است بزودی به نیازمندیها می‌رسد ) . ۲۴- از دنیا بگریزید ، و دل‌هایتان را از آن بگردانید ، زیرا که آن زندان مؤمن ص ۴۶۶ حظه منها قلیل ، و عقله بها علیل ، و ناظره فیها کلیل ۲۵۵۱ . ۲۵- انظروا إلی الدّٰنیا نظر الزّٰهّٰدین فیها ، الصّٰارفین عنها ، فإنّها واللّٰه عمّا قلیل تزیل الثّٰاوی السّاکن ، و تفجع المترف الآمن ۲۵۶۱ . ۲۶- اتّقوا غرور الدّٰنیا ، فإنّها تسترجع أبدا ما خدعت به من المحاسن ، و ترعج المطمئنّ إلیها و القاطن ۲۵۶۲ . ۲۷- ارفضوا هذه الدّٰنیا ، الثّٰارکة لکم ، و إن لم تحبّوا ترکها ، و المبلیة أجسادکم علی محبتکم لتجديدها ۲۵۷۷ . ۲۸- احذروا الزّٰائل الشّٰهی ، و الفانی المحبوب ۲۵۸۷ . ۲۹- احذر الدّٰنیا ، فإنّها شبکة الشّٰیطان ، و مفسدة الإیمان ۲۶۰۸ . ۳۰- إیّاک و حبّ الدّٰنیا فإنّها أصل کلّ خطیئہ ، و معدن کلّ بلیئہ ۲۶۶۹ . است بهره‌اش از آن اندک ، و عقلش به سبب آن بیمار بوده ، و نظر کننده در آن ( یعنی عقل و شعور او در آن ) کند است . ۲۵- به دنیا نگاه کنید نگاه بی‌رغبتان در آن ، و روگردانان از آن ، پس به خدا سوگند که آن پس از اندک زمانی اقامت کننده آن را زائل و فانی گردانده ، و مترف و متنعم ایمن را دردناک می‌سازد . ۲۶- از فریب دنیا بپرهیزید ، زیرا که آن پس می‌گیرد آنچه را که از نیکوییها فریب دهد ، و از جای خود کسی را که به آن آرام گرفته و در آن ساکن است بر می‌کند . ۲۷- ترک کنید این دنیا را که ترک کننده شماست گر چه دوست نداشته باشید ترک آن را ، و کهنه کننده بدنهای شماست در مقابل دوستی نو کردن و تجدید آن . ۲۸- از زائل و برطرف شونده دلکش ، و فانی شونده محبوب دوری نمایید . ۲۹- از دنیا دوری نما ، زیرا که آن دام شیطان ، و جایگاه و خانه فساد ایمان است . ۳۰- بر تو باد به دوری از دوستی دنیا ، زیرا که آن ریشه هر گناه ، و کان و معدن هر بلایی است . ص ۴۶۷ ۳۱- إیّاک أن ینزل بک الموت ، و أنت ابق عن ربّیک فی طلب الدّٰنیا ۲۷۰۰ . ۳۲- إیّاک أن تبیع حظّک من ربّک ، و زلفنک لدیه ، بحقیر من حطام الدّٰنیا ۲۷۰۱ . ۳۳- إیّاک و الوله بالدّٰنیا ، فإنّها تورثک الشّٰقاء و البلاء و تحدوک علی بیع البقاء بالفناء ۲۷۰۷ . ۳۴- إیّاک أن تغلبک نفسک علی ما تظنّ ، و لا تغلبها علی ما تستیقن ، فإنّ ذلک من أعظم الشّرّ ۲۷۰۸ . ۳۵- إیّاک أن تغترّ بما تری من إخلاد أهل الدّٰنیا إلیها ، و تکالبهم علیها ، فقد تبأک اللّٰه عنها ، و تکشّفت لک عن عیوبها و مساویها ۲۷۳۳ . ۳۱- بپرهیز از این که مرگ به تو فرود آید ، و تو در طلب دنیا از پروردگار خود گریخته باشی . ۳۲- دوری کن از این که بهره خود را از پروردگارت ، و قرب و منزلت را در نزد او ، بنا چیزی از گیاه خشک شده دنیا بفروشی . ۳۳- بر تو باد به دوری از واله و حیران شدن و عشق به دنیا ، زیرا که آن بدبختی و بلاء را در پی می‌آورد ، و تو را بر مبادله بقاء ( آخرت ) به فناء ( دنیا ) می‌کشاند . ۳۴- بر تو باد به دوری از این که نفست بر آنچه گمان آن داری بر تو غلبه کند ( یعنی دنیا ) و بر آنچه یقین داری بر آن غلبه نکنی ( یعنی آخرت ) زیرا چنین کاری از بزرگترین بدیست . ۳۵- بر حذر باش از این که فریب خوری نسبت به آنچه می‌بینی از تمایل اهل دنیا به سوی آن ، و برجستن آنها بر آن ، پس به تحقیق که خداوند تو را از آن خبر داده ( فرموده زندگانی دنیا جز لُهو و لعب چیز دیگری نیست ) و دنیا برای تو از عیبها و بدیهایش پرده برداشته است . ص ۴۶۸ ۳۶- إیّاکم و غلبه الدّٰنیا علی أنفسکم فإنّ عاجلها نغصه و اجلها غصه ۲۷۴۴ . ۳۷- ألا و إنّ الدّٰنیا دار لا یسلم منها إلّا بالزّٰهد فیها و لا ینجی منها بشیء کان لها ۲۷۶۲ . ۳۸- ألا حرّ یدع هذه اللّٰماظله لأهلها ۲۰۶۳ . ۳۹- ألا و إنّ الدّٰنیا قد تصرّمت و آذنت بانقضاء ، و تنکر معروفها ، و صار جدیدها رتّا ، و سمینها غثّا ۲۸۶۵ . ۴۰- ألا و ما یصنع بالدّٰنیا من خلق للآخرة ، و ما یصنع بالمال من عمّا قلیل یسلبه ، و ینیقی علیه حسابه و تبعته ۲۷۶۸ . ۴۱- ألا و إنّ الیوم المضمار ، و غذا السّیّاق ، و السّیّبقه الجّنة ، و الغایه ۳۶- بپرهیزید از غلبه دنیا بر نفسهایتان ، زیرا که حاضر آن عیش مکدّر و ناصاف ، و آینده آن غصه است . ۳۷- آگاه باش که دنیا خانه ایست که از آن جان سالم کسی بدر نبرد مگر با بی‌رغبتی در آن ، و از آن رهایی پیدا نشود به چیزی که برای آنست ، از امور دنیوی . ۳۸- آیا آزاد مردی نیست که این باقیمانده را برای اهل آن واگذارد . ( آن بزرگوار دنیا را به باقیمانده از طعام تشبیه نموده ، یعنی باید این پس مانده را برای دنیا پرستان گذاشت ، نه آنکه دلباخته آن شد ) . ۳۹- آگاه باش که دنیا در حقیقت بریده و منقضی گشته ، و اعلام کرده به آخر شدن ، و نیکوی آن

ناخوش، و نو آن کهنه، و فربه آن لاغر خواهد بود. ۴۰- آگاه باش و چه می‌کند با دنیا کسی که برای آخرت آفریده شده است، و چه می‌کند با مال کسی که پس از اندک زمانی مال از او ربوده می‌شود و بر او حساب وزر و وبال آن باقی می‌ماند ۴۱- آگاه باشید که امروز میدان مسابقه، و فردا پیش دوانیدن، و آنچه پیشی ص ۴۶۹ النار ۲۷۷۱. ۴۲- ألا و إنه قد أدبر من الدّنيا ما كان مقبلا، و أقبل منها ما كان مدبرا، و أزمع الترحال عباد الله الأخيار، و باعوا قليلا من الدّنيا لا يبقی، بکثیر من الآخرة لا یفنی ۲۷۸۱. ۴۳- أو لستم ترون أهل الدّنيا یمسون و یصبحون علی أحوال شتی، فمیت یبکی، و حیّ یعزّی، و صریع مبتلی، و عائد یعود، و آخر بنفسه یجود، و طالب للدّنيا و الموت یطلبه، و غافل لیس بمغفول عنه، و علی أثر الماضین ما یمضی الباقون ۲۸۲۹. گیرند به آن بهشت و نهایت آتش است. (یعنی باید امروز دنیا آدمی خود را به طاعات و عبادات ساغر سازد، و فردا به بهشت پیشی گیرد، و سر انجام آتش دوزخ است). ۴۲- آگاه باشید که در حقیقت از دنیا پشت نموده آنچه رو آورنده بود، و از آن رو آورده آنچه پشت کننده بوده است، (ممکن است مذمت از اصل دنیا باشد که پیوسته کارش چنین است، و یا مذمت از زمان حکومت است که بر اثر پیروی نکردن از حکومت نیکبختان پشت کرده و بدی‌ها رو آورده است) و بندگان نیکو کار خدا عازم کوچ کردن شدند، و قلیل از دنیایی را که باقی نمی‌ماند به بسیار از آخرتی که فانی شدنی نبوده فروختند. ۴۳- آیا چنین نیستند که ملاحظه می‌کنید اهل دنیا شب و صبح می‌نمایند بر حالات پراکنده پس مرده‌ای است که بر آن گریه می‌کنند و زنده ایست که به او تسلیت داده می‌شود و افتاده ایست که مبتلا- گشته، و عیادت کننده ایست که عیادت می‌کند، و دیگری در جان دادن است، و طلب کننده دنیایی است که مرگ او را طلب می‌نماید، و غافلی است که مغفول عنه نیست، و بر پی گذشتگان است رفتن کسانی که باقیند) بنا بر این شایسته نیست که به چنین دنیایی کسی دل ببندد. ص ۴۷۰ ۴۴- أعظم الخطایا حبّ الدّنيا ۲۹۹۹. ۴۵- أعظم المصائب و الشّقاء الوله بالدّنيا ۳۰۸۱. ۴۶- أهل الدّنيا غرض التّوائب، و ذریّة المصائب، و نهب الزّرایا ۳۱۹۶. ۴۷- أسعد النّاس من ترک لذّة فانیة للذّة باقیة ۳۲۱۸. ۴۸- أسعد النّاس بالدّنيا التّارک لها، و أسعدهم بالآخرة العامل لها ۳۳۱۰. ۴۹- إنّ بطن الأرض میت، و ظهره سقیم ۳۴۱۱. ۴۴- بزرگترین خطاها دوستی دنیا است. (چون سر منشأ بسیاری از گناهان می‌شود). ۴۵- بزرگترین مصیبت‌ها و بدبختی محبت زیاد به دنیا داشتن است. ۴۶- اهل دنیا نشانه تیرهای حوادث، و به باد برده شده ماتمها، و به غارت برده شده مصیبت‌هاست. ۴۷- نیکبخت‌ترین مردم کسی است که لذّت فانی (دنیا) را برای خاطر لذّت باقی (آخرت) ترک نماید. ۴۸- نیکبخت‌ترین مردم در دنیا ترک کننده آن، و نیکبخت‌ترین آنان در آخرت عمل کنند. برای آخرت است. ۴۹- براستی که باطن زمین مرده، و ظاهر آن بیمار است (شاید کنایه از این باشد که دنیا آن اندازه قابل نبوده که انسان دل به آن ببندد، زیرا که زمین ظاهر و باطنش این است، روی آن محل بیماران، و وزیر آن مرکز اموات می‌باشد، یا ظاهر آن در کمال نقص و باطن آن موات، پس باید به تحصیل منزلی پرداخت که ظاهر و باطن آن آباد است یعنی آخرت، و امکان دارد که مراد حضرت نکوهش انسان باشد، که آی بشر این زمین است که باطن و ظاهر آن چنین است تو نباید چنین باشی). ص ۴۷۱

## قسمت دوم

۵۰- إنّ الیوم عمل و لا حساب، و غدا حساب لا عمل ۳۴۴۵. ۵۱- إنّ جدّ الدّنيا هزا، و عزّها ذلّ، و علوها سفل ۳۴۴۶. ۵۲- إنّ الدّنيا دار خبال، و وبال، و زوال، و انتقال، لا تساوی لذّاتها تنغیصها، و لا تنفی سعودها بنحوسها، و لا یقوم صعودها بهبوطها ۳۴۸۰. ۵۳- إنّ من باع جنّة المأوی لعاجله الدّنيا، تعس جدّه و خسرت صفقته ۳۴۸۴. ۵۴- إنّ الدّنيا ماضیة بکم علی سنن، و أنتم و الآخرة فی قرن ۳۵۱۷. ۵۵- إنّ الدّنيا لمفسدة الدّین، مسلبة الیقین، و إنّها لرأس الفتن، و أصل ۵۰- براستی که امروز (دنیا) وقت عمل است و حسابی نیست، و فردا (آخرت) حساب است و عملی نیست. ۵۱- براستی که امور جدّی دنیا بازی، و عزّتش خواری، و بلندی آن پستی است. ۵۲- براستی که دنیا خانه زیان و هلاکت یا تعب و گرانی، و سنگینی و سختی و زوال و انتقال است،

لذت‌های آن با مکدر ساختن آن برابری نکرده، و نیکبختیهای آن به بدبختی‌های آن نرسیده، و ترقیات آن به تنزلات آن نخواهد رسید. ۵۳- براستی کسی که جنه المأوی را (نام بهشت است) برای دنیای حاضر بفروشد، کوشش او تباه شده، و در معامله زیان کند. ۵۴- براستی که دنیا بر سنت‌ها و روش خود بر شما خواهد گذشت، و یا شما را بر یک راه، و یا بر تندى و شتاب و یا بر جهتی برنده است، و شما و آخرت در یک رسن بهم بسته شده (مانند دو گاو که برای شخم زمین بکار می‌برند) و یا در یک شاخید، و از هم جدا نخواهید شد. ۵۵- براستی که دنیا (یعنی اهتمام به دنیا و حرص نسبت به آن) هر آینه تباه کننده دین، سلب کننده یقین بوده، و بدرستی که آن هر آینه سر فتنه‌ها و اصل و ریشه ص ۴۷۲ المحن ۳۵۱۸. ۵۶- إِنَّ مَثَلَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ كَرَجُلٍ لَهْ امْرَأَتَانِ إِذَا أَرْضَى إِحْدَاهُمَا أَسْخَطَ الْآخَرَى ۳۵۳۱. ۵۷- إِنَّ مِنْ غَزَاةِ الدُّنْيَا بِمَحَالِ الْأَمَالِ، وَ خَدَعَتْهُ بَزُورِ الْأُمَانِي، أَوْرَثَتْهُ كَمَهَا، وَ أَلْبَسَتْهُ عَمِي، وَ قَطَعَتْهُ عَنِ الْآخِرَى، وَ أَوْرَدَتْهُ مَوَارِدَ الرِّدَى ۳۵۳۲. ۵۸- إِنَّ لِلَّهِ سَبْحَانَهُ مَلَكًا يَنَادِي فِي كُلِّ يَوْمٍ، يَا أَهْلَ الدُّنْيَا لِدَوَا لِمَوْتٍ، وَ ابْنُوا لِلْخَرَابِ، وَ اجْمَعُوا لِلذَّهَابِ ۳۵۶۱. ۵۹- إِنَّ السَّيِّئَةَ عَادَ بِالدُّنْيَا غَدَا هَمُّ الْهَارِبُونَ مِنْهَا الْيَوْمَ ۳۵۶۲. ۶۰- إِنَّ مِنْ كَانَتْ الْعَاجِلَةُ أَمْلَكَ بِه مِنْ الْآجِلَةِ، وَ أُمُورُ الدُّنْيَا أَغْلَبَ عَلَيْهِ مِنْ أُمُورِ الْآخِرَةِ، فَقَدْ بَاعَ الْبَاقِيَ بِالْفَانِي، وَ تَعَوَّضَ الْبَائِدَ عَنِ الْخَالِدِ، وَ أَهْلَكَ مَحْنَتَهَا ۵۶- براستی که مثل دنیا و آخرت مانند مردی است که دارای دو زن بوده، هر گاه یکی از آنها را خوشنود سازد دیگری را خشناک سازد. ۵۷- براستی کسی که دنیا او را به امیدهای محال مغرور ساخته، و به آرزوهای دروغ او را فریب دهد برای چنین کسی نابینائی بجای گذارد، و لباس کوری را به او پوشانده، و از آخرت او را بریده، و در جایگاه هلاکت فرود آورد. ۵۸- براستی که برای خدای سبحان فرشته‌ای است که در هر روزی بانگ می‌زند: ای اهل دنیا، برای مرگ و مردن بزنید، و برای خراب شدن بنا بنمائید، و برای رفتن فراهم آورید. ۵۹- براستی که نیکبختان به دنیا فردا (در قیامت)، آنان گریزان از آنند امروز (یعنی در دنیا). ۶۰- براستی کسی که او را این نشأه دنیا از نشأه آئنده (آخرت) مالک‌تر شده، و امور دنیا از امور آخرت بر او غالب‌تر گشته، پس در حقیقت جهان باقی را به دنیای ص ۴۷۳ نفسه، و رضی لها بالحائل الزائل، و نکب بها عن نهج السبیل ۳۶۰۷. ۶۱- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ عَنَاءٍ، وَ فَنَاءٍ، وَ غَيْرٍ، وَ عِبَرٍ، وَ مَحَلٌّ فَتْنَةٍ وَ مَحْنَةٍ ۳۶۵۸. ۶۲- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ فُجَاعٍ، مِنْ عَوَجَلٍ فِيهَا فَجَعُ بِنَفْسِهِ، وَ مِنْ اِمْهَلٍ فِيهَا فَجَعُ بِأَحْبَتِهِ ۳۶۵۹. ۶۳- إِنَّ الدُّنْيَا قَدْ أَدْبَرَتْ وَ أَدْنَتْ بُوْدَاعَ، وَ إِنَّ الْآخِرَةَ قَدْ أَقْبَلَتْ وَ أَشْرَفَتْ بِاطْلَاعٍ ۳۶۶۰. ۶۴- إِنَّ الدُّنْيَا مَعْكُوسَةٌ، مَنكُوسَةٌ، لَذَاتُهَا تَغْصِصُ، وَ مَوَاهِبُهَا تَغْصِصُ، وَ عِيشُهَا عَنَاءٌ، وَ بَقَائُهَا فَنَاءٌ، تَجْمَعُ بِطَالِبِهَا، وَ تَرْدِي رَاكِبِهَا، وَ تَخُونُ الْوَأَثِقَ فَانِي فَرُوحَتِهِ، وَ نَظَائِدَارَ رَا بِه پائنده عوض گرفته، و نفس خویش را هلاک ساخته، و برای آن به امر تغییر یابنده زائل شونده خوشنود بوده، و آن را از راه واضح و درست برگردانیده است. ۶۱- براستی که دنیا خانه رنج و فنا و تغییرات و عبرت‌ها و جایگاه فتنه و محنت است. ۶۲- براستی که دنیا خانه مصائب است، هر که در آن تعجیل شود (و زودتر از دیگران از دنیا چشم بر بندد) به نفس خود مصیبت زده شده یا به مرگ خود دردناک گردد، و کسی که مهلت داده شود در آن (و عمر طولانی کند) به مصیبت دوستانش گرفتار یا در مرگشان دردناک گردد. ۶۳- براستی که دنیا در حقیقت پشت کرده و اعلام وداع نموده است، و بدرستی که آخرت در حقیقت رو آورده، و مشرف به ظاهر شدن یا آمدن گردیده است. ۶۴- براستی که دنیا واژگون شده وارونه است، لذت‌های آن تیره کردن (عیش دنیا و آخرت)، و بخششهای آن غصه دادن، و زندگانی آن رنج، و بقای آن فناء، به ص ۴۷۴ بها، وَ تَزْعَجُ الْمَطْمَئِنِّ إِلَيْهَا، وَ إِنَّ جَمْعَهَا إِلَى انْصِدَاعٍ، وَ وَصْلُهَا إِلَى انْقِطَاعٍ ۳۶۶۱. ۶۵- إِنَّ مِنْ هَوَانِ الدُّنْيَا عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَعْصِيَ إِلَّا فِيهَا، وَ لَا يَنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِتَرْكِهَا ۳۶۶۲. ۶۶- إِنَّ الدُّنْيَا كَالْحَيَّةِ، لَيْسَ مَسِّهَا، قَاتِلٌ سَمِّهَا، فَأَعْرَضَ عَمَّا يَعْجَبُكَ فِيهَا لِقَلَّةِ مَا يَصْحَبُكَ مِنْهَا، وَ كُنْ أَنْسَ مَا تَكُونُ بِهَا أَحْذَرُ مَا تَكُونُ مِنْهَا ۳۶۶۳. ۶۷- إِنَّ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ لِأَهْوَنِ فِي عَيْنِي مِنْ عِرَاقٍ خَزِيرٍ فِي يَدٍ مَجْذُومٍ، وَ أَحْقَرُ مِنْ وَرْقَةٍ فِي جَرَادَةٍ، مَا لَعَلِّي وَ نَعِيمٌ يَفْنَى، وَ لَذَّةٌ لَا تَبْقَى ۳۶۶۴. جوینده و طالب آن سرکشی کرده، و سوار خود را هلاک گردانده، و به اعتماد کننده آن خیانت نموده، و آرام گیرنده آن را از جا کنده است، و براستی که جمعیت آن بسوی جدائی، و پیوند آن بریده شدن گراییده است. ۶۵- براستی که از خواری دنیا نزد خدا آنست که نافرمانی خداوند نمی‌شود مگر در

آن ، و به آنچه در نزد اوست رسیده نمی‌شود مگر بواسطه ترک آن . ۶۶- براستی که دنیا مانند مار بوده ، دست مالیدن به آن نرم ، سم آن کشنده است ، پس از آنچه تو را در آن خوش آمده و بشگفت آورد تو را رو بگردان ، به جهت کمی آنچه با تو همراه خواهد بود از آن ، و در آرام گیرنده‌ترین حال از آن بر حذر کننده‌ترین حال باش از آن . ( یعنی هر چه انسان بیشتر از آن دوری کند آرامشش بیشتر خواهد بود ) . ۶۷- براستی که این دنیای شما هر آینه در چشم من از استخوان بی‌گوشت خوک که در دست مبتلا به مرض جذام ( خوره ) باشد خوارتر ، و از برگی که در دهان ملخی است کوچکتر می‌باشد ، علی چه علاقه‌ای دارد به نعمتی که فنا پذیر بوده ، و لذتی که دوام ندارد ص ۴۷۵ ۶۸- إِنَّ الدُّنْيَا كَالْغُولِ ، تَغْوِي مِنْ أَطَاعِهَا ، وَ تَهْلِكُ مِنْ أَجَابِهَا ، وَ أَنَّهَا لَسَرِيعَةُ الزَّوَالِ ، وَ شِكَّةُ الْإِنْتِقَالِ ۳۶۶۵ . ۶۹- إِنَّ الدُّنْيَا تَقْبَلُ إِقْبَالَ الطَّالِبِ ، وَ تَدْبِرُ إِدْبَارَ الْهَارِبِ ، وَ تَصِلُ مُوَاصِلَةَ الْمُلُوكِ ، وَ تَفَارِقُ مَفَارِقَةَ الْعِجُولِ ۳۶۶۶ . ۷۰- إِنَّ الدُّنْيَا مَنْزِلُ قَلْعَةٍ ، وَ لَيْسَتْ بِدَارِ نَجْعَةٍ ، خَيْرُهَا زَهِيدٌ ، وَ شَرُّهَا عَتِيدٌ ، وَ مَلَكُهَا يَسْلُبُ ، وَ عَامَرُهَا يَخْرُبُ ۳۶۶۷ . ۷۱- إِنَّ الدُّنْيَا لَهِيَ الْكُنُودُ الْعَنُودُ ، وَ الصَّيْدُودُ الْجَحُودُ ، وَ الْحَيُودُ الْمَيُودُ ، ۶۸- براستی که دنیا مانند غول است ، کسی که آن را فرمان برد گمراهش کرده ، و هر که اجابت نماید آن را نابودش سازد ، و براستی که دنیا زود گذر ، و به سرعت انتقال یابنده است ، ( از این روایت و روایت «إِذَا تَغَوَّلَتِ الْغِيَالُنُ فَبَادَرُوا بِالْأَذَانِ» استفاده می‌شود که غول حقیقت دارد ، و عبارت از فردی یا نوعی از جنیان است که در بیابان به هر رنگ و صورتی انسان را اغواء کند چنانکه در مجمع البحرین نیز علامه طریحی فرموده : «هو جنس من الجن و الشیاطین و هم سحرتهم» ، گر چه روایتی هم وارد شده : «لا غول و لكن سحرة الجن» که امکان دارد نفی غول نباشد بلکه نفی ضرر باشد ، یعنی زیان از ناحیه غول نیست بلکه از طرف جادوگران جن می‌باشد ، و الله العالم ) . ۶۹- براستی که دنیا رو آورد نوع رو آوردن جوینده ، و پشت کند نوع پشت کردن گریزنده ، و می‌پیوندد نوع پیوستن پادشاهان ، و جدا می‌شود نوع جدا شدن شتاب کننده . ( خلاصه بیوفایی دنیا را می‌رساند ) . ۷۰- براستی که دنیا عاریت سرا بوده ، و محل توطّن و خانه‌ای که طلب گیاه از آن کنند نمی‌باشد ، خیر آن کم ، و شر آن آماده است ، ملک آن ربوده می‌شود ، و آباد آن خراب می‌گردد . ۷۱- براستی که دنیا هر آینه بسیار کفران کننده نعمت ، جدایی و دوری و یا ص ۴۷۶ حالها انتقال ، و سکونها زلزال ، و عزّها ذلّ ، و جدّها هزل ، و کثرتها قلّ ، و علوها سفّل ، أهلها علی ساق و سیاق ، و لحاق و فراق ، و هی دار حرب و سلب و نهب و عطب ۳۶۶۸ . ۷۲- إِنَّ الدُّنْيَا غُرُورٌ حَائِلٌ ، وَ ظِلٌّ زَائِلٌ ، وَ سَنَادٌ مَائِلٌ ، تَصِلُ الْعَطِيَّةُ بِالرَّزِيَّةِ ، وَ الْأُمِّيَّةُ بِالْمِثْيَةِ ۳۶۶۹ . ۷۳- إِنَّ الدُّنْيَا عِشْهَةٌ قَصِيرٌ ، وَ خَيْرُهَا سِيرٌ ، وَ إِقْبَالُهَا خَدِيعَةٌ ، وَ إِدْبَارُهَا فَجِيعَةٌ ، وَ لَذَاتُهَا فَنَاءٌ ، وَ تَبْعَاتُهَا بَاقِيَةٌ ۳۶۷۰ . ۷۴- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ أَوَّلِهَا عَنَاءٌ ، وَ آخِرُهَا فَنَاءٌ ، فِي حِلَالِهَا حِسَابٌ ، وَ فِي حَرَامِهَا عِقَابٌ ، مَنْ اسْتَغْنَى فِيهَا فَتَنٌ وَ مَنْ افْتَقَرَ فِيهَا حَزَنٌ ۳۶۷۱ . معارضه کننده ، و مکر نماینده یا اعراض کننده انکار کننده حق ، و میل کننده بسیار بی‌خبر و یا پر حرکت بوده ، حالش انتقال ، و آرامشش حرکت و اضطراب ، و عزّتش خواری و جدی آن بازی و پوچ و باطل ، و بسیاری آن کمی ، و بلندی پستی ، اهل آن بر سختی و جان کندن و یا راندن ، و پیوستن و جدا شدن است ، و آن خانه ربودن ، و سلب ، و غارت و هلاکت می‌باشد . ۷۲- براستی که دنیا فریب‌دهنده تغییر یابنده ، و سایه زائل شده ، و تکیه‌گاه کج شونده است ، بخشش را به مصیبت پیوسته و آرزو را به مرگ . ۷۳- براستی که دنیا زندگانش کوتاه ، و خیر آن اندک ، و رو آوردن آن مکر ، و پشت نمودن آن مصیبت ، و لذت‌های آن فانی ، و پی‌آمدهایش ( از وزر و وبال ) باقی خواهد بود . ۷۴- براستی که دنیا سرانی است که اولش تعب و رنج ، و آخرش فانی شدن است ، در حلال آن حساب ، و در حرامش عقاب بوده ، هر که در آن طلب بی‌نیازی کند به فتنه افتاده ، و کسی که درمانده شود اندوهناک خواهد گردید . ص ۴۷۷ ۷۵- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ شَخْصٍ ، وَ مُحَلَّةٌ تَنْغِصُ ، سَاكِنُهَا ظَاغِنٌ ، وَ قَاطِنُهَا بَائِنٌ ، وَ نَطَقُهَا كَاذِبٌ ، وَ أَمْوَالُهَا مَحْرُوبَةٌ ، وَ أَعْلَاقُهَا مَسْلُوبَةٌ ، أَلَا وَ هِيَ الْمُتَصَدِّیَةُ الْعَتُونَ ( العنون ) ، وَ الْجَامِحَةُ الْحُرُونَ ، وَ الْمَانِيَةُ الْخَوْنَ ۳۶۷۲ . ۷۶- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ مَحَنٍ ، وَ مُحَلٌّ فَتَنٍ ، مِنْ سَاعَاتِهَا فَاتَةٌ ، وَ مِنْ قَعْدِهَا وَاتَةٌ ، وَ مِنْ أَبْصَرِ إِلَيْهَا أَعْمَتَةٌ ، وَ مِنْ بَصَرِ بِهَا ( أَبْصَرَ بِهَا ) بَصِيرَةٌ ۳۶۷۳ . ۷۷- إِنَّ الدُّنْيَا تَدْنِي الْأَجَالَ ، وَ تَبَاعِدُ الْأَمَالَ ، وَ تَبِيدُ الرِّجَالَ ، وَ تَغَيِّرُ الْأَحْوَالَ ، مِنْ غَالِبِهَا غَالِبَتُهُ ( غلبته ) ، وَ مِنْ صَارِعِهَا صَرَعَتُهُ ، وَ مِنْ عَصَاهَا أَطَاعَتُهُ ، وَ

من ترکها آتته ۳۶۷۴ . ۷۵- برآستی که دنیا خانه رفتن ، و جایگاه مکدر نمودن زندگانی است ، ساکن آن رونده ، و اقامت کننده آن جدا شونده ، و برق آن فریب دهنده ، و گفتن یا گفته آن دروغ ، و اموالش گرفته شده ، و نفائس آن ربوده شده است ، آگاه باش و آن سخت متعرض شونده ( برای صید و بدام کشیدن ) یا پیشرو است و مردم پسرو ، و اسب سرکش چموش ، و دروغگوی خیانت کننده است . ۷۶- برآستی که دنیا خانه محنت و رنجها ، و جایگاه فتنه‌هاست ، هر که آن را طلب کرده او را فوت شده از دستش برود ، و کسی که آن را طلب نکند و در طلبش قیام ننماید او را موافقت کند ، و هر که به سوی آن نظر افکند کور گرداند او را ، و کسی که نسبت به آن بینا گردد بینا گرداند او را . ۷۷- برآستی که دنیا اجل‌ها را نزدیک گردانیده ، و امیدها را دور ساخته ، و مردان را هلاک کرده ، و احوال را تغییر می‌دهد ( گاهی بالا- می‌برد و زمانی پائین آورد ) ، هر که بر آن غلبه جوید دنیا بر او غالب گشته ، و کسی که با آن کشتی گیرد او را بر زمین زند ، و هر که آن را نافرمانی نماید او را اطاعت کند ، و کسی که واگذارد آن را او را خواهد آمد . ص ۴۷۸ ۷۸- إِنَّ الدُّنْيَا تَخْلُقُ الْأَبْدَانِ ، وَ تَجَدِّدُ الْأَمَالَ ، وَ تَقْرِبُ الْمَيِّتَةَ ، وَ تَبَاعِدُ الْأُمِّيَّةَ ، كَلَّمَا اطْمَأَنَّ صَاحِبُهَا مِنْهَا إِلَى سُرُورِ أَشْخَصَتِ مِنْهَا إِلَى مُحْذُورٍ ۳۶۷۵ . ۷۹- إِنَّ الدُّنْيَا خَيْرُهَا زَهِيدٌ ، وَ شَرُّهَا عَتِيدٌ ، وَ لَذَّتْهَا قَلِيلَةٌ وَ حَسَرَتُهَا طَوِيلَةٌ ، تَشُوبُ نَعِيمَهَا بَبُؤَسٍ ، وَ تَقْرَنُ سَعُودَهَا بِنَحُوسٍ وَ تَصِلُ نَفْعُهَا بِضَرٍّ ، وَ تَمُزْجُ حُلُوهَا بِمَرٍّ ۳۶۷۶ . ۸۰- إِنَّ الدُّنْيَا غَزَارَةٌ خَدُوعٌ ، مَعْطِيَةٌ مَنُوعٌ ، مَلْبَسَةٌ نَزُوعٌ ، لَا يَدُومُ رَخَاؤُهَا ، وَ لَا يَنْقُضِي عَنَاؤُهَا ، وَ لَا يَرُكِدُ بِلَاؤُهَا ۳۶۷۷ . ۸۱- إِنَّ الدُّنْيَا كَالشَّبَكَةِ ، تَلْتَفُّ عَلَى مَنْ رَغِبَ فِيهَا ، وَ تَتَحَرَّزُ عَمَّنْ أَعْرَضَ عَنْهَا ، فَلَا تَمْلِكُ إِلَيْهَا بَقْلَبِكُ ، وَ لَا تَقْبَلُ عَلَيْهَا بَوَجْهَكَ ، فَتَوْقَعُكَ فِي شَبَكَتِهَا ، وَ تَلْقِيكَ فِي هَلَكَتِهَا ۳۶۷۸ . ۷۸- برآستی که دنیا بدن‌ها را کهنه کرده ، و امیدها را تازه نموده ، و مرگ را نزدیک ساخته ، و آرزوها را دور می‌گرداند ، هر زمان که صاحب آن از آن به شادمانی مطمئن گردد او را به محذوری برمی‌انگیزاند . ۷۹- برآستی که دنیا خیرش کم ، و شرش آماده ، و لذتش قلیل ، و حسرتش دراز است ، نعمت خود را بسختی آمیخته ، و سعدهایش را به نحسها همراه ساخته ، و نفعش را به ضرر پیوندد نموده ، و شیرینی خود را به تلخی آمیخته می‌سازد . ۸۰- برآستی که دنیا بسیار فریب دهنده بسیار مکار است ، بخشنده منع کننده ، پوشاننده برکننده بوده ، فراخی عیش آن همیشگی نبوده ، و رنجش بسر نمی‌آید ، و بلایش نخواهد ایستاد . ۸۱- برآستی که دنیا همچون دامی است ، بر کسی که در آن رغبت نماید پیچیده شده ، و از کسی که از آن در گذرد باز می‌ایستد ، پس میل قلبی به سوی آن نداشته ، و به روی خود بر آن رو می‌آورد ، پس تو را در دام خود انداخته ، و تو را در ص ۴۷۹ ۸۲- إِنَّ الدُّنْيَا تَعْطِي وَ تَرْتَجِعُ ، وَ تَنْقَادُ وَ تَمْتَنِعُ ، وَ تَوْحِشُ وَ تَوْنِسُ ، وَ تَطْمَعُ وَ تَوَيْسُ ، يَعْرُضُ عَنْهَا السَّيِّعَاءُ ، وَ يَرْغَبُ فِيهَا الْأَشْقِيَاءُ ۳۶۷۹ . ۸۳- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ الْبَلَاءِ مَعْرُوفَةٌ ، وَ بِالْغَدْرِ مَوْصُوفَةٌ ، لَا تَدُومُ أَحْوَالُهَا ، وَ لَا يَسْلَمُ نَزَالُهَا ، الْعِيشُ فِيهَا مَذْمُومٌ ، وَ الْأَمَانُ فِيهَا مَعْدُومٌ ۳۶۸۰ . ۸۴- إِنَّ الدُّنْيَا ظِلُّ الْغَمَامِ ، وَ حِلْمُ الْمَنَامِ ، وَ الْفَرَحُ الْمَوْصُولُ بِالْغَمِّ ، وَ الْعَسَلُ الْمَشُوبُ بِالسَّمِّ ، سَلَابَةُ النِّعَمِ ، أَكَالَةُ الْأَمَمِ ، جَلَابَةُ النِّقَمِ ۳۶۸۱ . ۸۵- إِنَّ الدُّنْيَا لَا تَقِي لَصَاحِبٍ ، وَ لَا تَصْفُو لِشَارِبٍ ، نَعِيمُهَا يَنْتَقِلُ ، وَ أَحْوَالُهَا تَتَبَدَّلُ ، وَ لَذَاتُهَا تَفْنِي ، وَ تَبَاعَاتُهَا تَبْقَى ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا قَبْلَ أَنْ تَعْرُضَ عَنْكَ ، وَ اسْتَبَدَلَ بِهَا قَبْلَ أَنْ تَسْتَبَدَلَ بِكَ ۳۶۸۲ . هَلَاكَتُ خُودِ أَنْدَاذُ . ۸۲- برآستی که دنیا می‌بخشد و باز پس می‌گیرد ، و اطاعت کرده و گردنکشی می‌نماید ، و به طمع انداخته و نومید می‌گرداند ، نیکبختان از آن اعراض نموده ، و بدبختان در آن رغبت می‌نمایند . ۸۳- برآستی که دنیا خانه ایست به بلاء شناخته شده ، و به بی‌وفایی توصیف گشته ، احوال آن پاینده نمانده ، و فرود آیندگان آن سالم نمی‌مانند ، زندگانی در آن نکوهیده ، و امنیت در آن نایاب است . ۸۴- برآستی که دنیا سایه ابر ، و مجرد خواب و خیال ، و شادی به اندوه پیوسته ، و عسل به زهر آمیخته گشته است ، ربانده نعمتها ، خورنده جماعتها ، کشنده عقوبتها با مکروهات می‌باشد . ۸۵- برآستی که دنیا هیچ یاری را وفا نکرده ، و هیچ آشامنده‌ای را صاف نمی‌باشد ، نعمت آن انتقال یابنده ، و احوال آن تغییر پذیر ، لذت‌های آن فانی شده ، و تبعات و مظلومه‌های آن باقی خواهد ماند ، پس از آن روی گردان پیش از آنکه از تو اعراض کند ، و آن را بدل کن و معاوضه نما قبل از آنکه آن تو را بدل نماید . ص ۴۸۰ ۸۶- إِنَّ الدُّنْيَا رَبَّمَا أَقْبَلْتَ عَلَى الْجَاهِلِ بِالْإِتِّفَاقِ ، وَ أَدْبَرْتَ عَنِ الْعَاقِلِ بِالِاسْتِحْقَاقِ ، فَإِنْ أَتَيْتَكَ مِنْهَا سَهْمَةٌ مَعَ جَهْلٍ أَوْ فَاتَتْكَ مِنْهَا بَغِيَةٌ مَعَ عَقْلِ



## قسمت سوم

مصاحب و یاری را با محزون ساختن مصاحبی شادمان می‌نماید پس بودن در آن خطر و اعتماد بر آن غرور و هلاکت و ملازم و میل به آن امکان پذیر نبوده و یا خود ص ۴۸۱ ۸۸- إِنَّ الدُّنْيَا سَرِيعَةُ التَّحَوُّلِ ، كَثِيرَةُ التَّنَقُّلِ ، شَدِيدَةُ الْغَدْرِ ، دَائِمَةُ الْمَكْرِ ، فَأَهْوَالُهَا تَتَزَلُّزَلُ ، وَ نَعِيمُهَا يَتَبَدَّلُ ، وَ رِخَاؤُهَا يَتَنَقَّصُ ، وَ لَذَاتُهَا تَتَنَغَّصُ ، وَ طَالِبُهَا يَذَلُّ ، وَ رَاكِبُهَا يَزَلُّ ۳۶۸۵ . ۸۹- إِنَّ الدُّنْيَا حُلُوَةٌ نَضْرَةٌ ، حَقَّتْ بِالشَّهَوَاتِ ، وَ رَاقَتْ بِالْقَلِيلِ ، وَ تَحَلَّتْ بِالْأَمَالِ ، وَ تَزَيَّنَتْ بِالْغُرُورِ ، لَا تَدُومُ حَبْرَتُهَا ، وَ لَا تَوْمنُ فَجَعَتُهَا ، غَزَارَةٌ ، ضَرَّارَةٌ ، حَائِلَةٌ زَائِلَةٌ ، نَافِذَةٌ بَائِدَةٌ ، أَكْأَلُهُ غَوَالَةٌ ۳۶۸۶ . ۹۰- إِنَّ الدُّنْيَا يُونُتُقُ مَنَظَرُهَا ، وَ يُوْبِقُ مَخْبَرُهَا ، قَدْ تَزَيَّنَتْ بِالْغُرُورِ ، وَ غَزَّتْ بِزِينَتِهَا ، دَارُ هَانَتْ عَلَى رَبِّهَا ، فَخَلَطَ حَلَالُهَا بِحَرَامِهَا ، وَ خَيْرُهَا بِشَرِّهَا ، وَ حُلُوْهَا بِمَرِّهَا ، لَمْ يَصِفْهَا اللَّهُ لِأَوْلِيَائِهِ ، وَ لَمْ يَضَعْ بِهَا عَلَى أَعْدَائِهِ ۳۶۸۷ . را فریب دادن و بر آن تکیه کردن گمراهی می‌باشد . ۸۸- بدرستی که دنیا تغییر و تحولش سریع ، انتقالش از کسی به دیگری بسیار ، سخت بی‌وفا ، دائم المکر و فریبش همیشگی است ، پس احوال آن متغیر و متزلزل ، و نعمتش متبدل ، و فراخی آن کم ، و لذتهایش تیره ، و طلب کننده آن خوار ، و راکب و سوارش می‌لغزد . ۸۹- براستی که دنیا شیرین سر سبز یا نیکو صورت است ، به خواهشها محاصره و فرو گرفته شده ، به کمی بارنده ( یعنی عطای اندک ) و به امیدها زینت گشته ، و به فریب آرایش یافته ، شادمانیش همیشگی نبوده ، و از مصیبت آن ایمنی نیست ، بسیار فریب دهنده ، بسیار زیان رساننده ، تغیر یابنده یا حيله گر ، فانی شونده ، نیست شونده ، رونده ، خورنده ، هلاک کننده است . ۹۰- براستی که دنیا دیدن آن یا آنچه از آن دیده می‌شود خوش آیند بوده ، و شادمانی یا نیکویی صورت آن هلاک می‌گرداند ، در حقیقت به فریب زینت یافته ، و به زینتی که در بر دارد می‌فریبد ، خانه ایست که بر صاحب آن خوار بوده ، حلالش به حرام آن ، و خیر آن به شرش ، و شیرینیش به تلخی آن آمیخته شده ، خداوند برای ص ۴۸۲ ۹۱- إِنَّ لِلدُّنْيَا مَعَ كُلِّ شَرْبَةٍ شَرْقًا ، وَ مَعَ كُلِّ أَكْلَةٍ غَصَصًا ، لَا تَنَالُ مِنْهَا نِعْمَةً إِلَّا بِفِرَاقٍ أُخْرَى ، وَ لَا يَسْتَقْبِلُ فِيهَا الْمَرْءُ يَوْمًا مِنْ عَمَرِهِ إِلَّا بِفِرَاقٍ آخَرَ مِنْ أَجَلِهِ ، وَ لَا- يَحْيَى لَهُ فِيهَا أَثَرٌ إِلَّا مَاتَ لَهُ أَثَرٌ ۳۶۸۸ . ۹۲- براستی که دنیا برای کسی که آن را تصدیق نماید سرای صدق و راستی است ( چون احوال خود را از بیوفایی و تغیر و تبدل بطور کامل نشان می‌دهد ) ، و خانه عافیت است برای کسی که درک آن کند و فریب آن را نخورد ، و سرای بی‌نیازیت برای کسی که از آن توشه برگیرد ، و خانه پند و اندرز است برای کسی که از آن پند پذیرد ، جزما به جدایی خود اعلام نموده ، و به مفارقت خویش ندا کرده ، و از مرگ خود و اهلش خبر

داده، پس برای اهل خود به بلای خود بلا را تمثیل و تصویر نموده، و آنها را به شادمانی خود به سوی شادمانی تشویق کرده است (ممکن است مراد این باشد که بلاها و شادمانیهایش نمونه‌ای از بلاها و شادمانیهای آخرت باشد پس باید آدمی ص ۴۸۳ فذکروا، و حَدَّثْتَهُمْ فَصَدَّقُوا، و وعظتهم فَاتَّعَظُوا منها الغير و العبر (بالغیر و العبر) ۳۶۸۹. ۹۳- إِنَّ الدُّنْيَا مَتْنَهِي بَصَرِ الْأَعْمَى لَا يَبْصُرُ مِمَّا وَرَائِهَا شَيْئًا، و البصير ينفذها بصره، و يعلم أَنَّ الدَّارَ وَرَائِهَا، فَالْبَصِيرُ مِنْهَا شَاخِصٌ، و الْأَعْمَى إِلَيْهَا شَاخِصٌ، و البصير منها متزوّد، و الْأَعْمَى لَهَا متزوّد ۳۶۹۰. ۹۴- إِنَّ لِلدُّنْيَا رَجُلًا لَدَيْهِمْ كَنْزٌ مَذْخُورَةٌ، مَذْمُومَةٌ عِنْدَ كَمِّ مَذْخُورَةٍ، يَكْشِفُ بِهِمُ الدِّينَ، كَكَشَفِ أَحَدِ كَمِّ رَأْسِ قَدْرَةٍ، يَلُودُونَ كَالْجَرَادِ، فِيهِلُكُونَ جَابِرَةَ الْبِلَادِ ۳۶۹۱. متنبه گردد) شام کرده به عافیت و صبح نموده به مصیبت برای رغبت، و ترس، و خوف و دوری کردن، پس آن را مردانی در بامداد پشیمانی (قیامت یا همین دنیا وقتی که انسان پی به بدی عمل خود می‌برد پشیمان می‌شود) نکوهش نموده، و مردان دیگر آن را ستایش نمایند به این جهت که یاد آورد ایشان را پس یاد آورده‌اند (که دنیا راستی جای راحتی و سکونت و خوشی و آسایش نیست) و با آنها سخن گفته پس تصدیق نموده، و آنها را نصیحت کرده پس از آن تغییرها و عبرتها پند گرفته‌اند. ۹۳- براستی که دنیا پایان دید نابیناست، چیزی را از آنچه در پشت سر آنست نخواهد دید، ولی بینا بینشش از آن عبور کرده و می‌داند که سرای پایدار عقب آنست، پس بینا از آن در گذرد، و نابینا به سوی آن حرکت می‌کند، بینا از آن توشه بر می‌گیرد، و نابینا برای آن توشه تهیه می‌نماید. ۹۴- بدرستی که برای دنیا مردانی است که در نزد آنهاست گنجهای ذخیره شده، که در نزد شما نکوهیده، رانده شده است، به وسیله آنها دین گشوده می‌شود، مانند گشودن یکی از شما سر دیگ خود را مثل ملخ فرو گرفته (با هم متحد گشته) پس سر کشان شهرها را هلاک می‌گردانند (مرحوم خوانساری احتمال داده: که ممکن است مراد حضرت صاحب الزمان- صلوات الله و سلامه علیه- و اصحاب آن ص ۴۸۴ ۹۵- إِنَّ الدُّنْيَا و الْآخِرَةَ عِدْوَانٌ مَتَفَاوِتَانِ، و سَبِيلَانِ مَخْتَلِفَانِ، فَمَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا و تَوَالَاها أَبْغَضَ الْآخِرَةَ و عَادَاها، و هُمَا بِمَنْزِلَةِ الْمَشْرِقِ و الْمَغْرِبِ و مَاشَ بَيْنَهُمَا، فَكُلَّمَا قَرَبَ مِنْ وَاحِدٍ بَعْدَ مِنَ الْآخَرِ، و هُمَا بَعْدَ ضَرَّتَانِ ۳۶۹۲. ۹۶- إِنَّ الدُّنْيَا لَمَشْغَلَةٌ عَنِ الْآخِرَةِ، لَمْ يَصِبْ صَاحِبُهَا مِنْهَا سَبِيًّا (سبیا)، إِلَّا فَتَحَتْ عَلَيْهِ حَرَصًا عَلَيْهَا و لَهَجًا بِهَا ۳۶۹۵. ۹۷- إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الدُّنْيَا لِمَا بَعْدَهَا، و ابْتَلَى فِيهَا أَهْلَهَا لِيَعْلَمَ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا-، و لَسْنَا لِلدُّنْيَا خَلْقَنَا، و لَا بِالسَّيِّعَى لَهَا أَمْرًا، و إِنَّمَا وَضَعْنَا حَضْرَتَ بَاشَنْدَ، زِيرًا دَر نَزْدِ آنهَاسْتِ گَنْجَهَایِ عِلُومِ و بَا اَیْنِ وَصَفِ گَرْدَنَکْشَانِ رَا هَلَاکِ سَازَنْدَ، وَلِیَ مَا دَر زَمَانِ خُودِ وَحَدَثِ عِلْمَاءِ رَا دَیْدَه کِه چَگونَه بَا تَوَجِه بَاطِنِی و دَعَا اخْلَاصِ خُودِ سَرکَشَانِ و طَاغُوتِیَانِ رَا بَه زَبَالَه دَانِ تَارِیخِ اَنْدَاخْتَه و رِیْشَه کُنِ کَرْدَنْدَ و الْحَمْدُ لِلَّهِ و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و سُبْحَانَ اللَّهِ و الشُّكْرُ لِلَّهِ). ۹۵- براستی که دنیا و آخرت دو دشمن متفاوت، و دو راه مخالف همد، پس کسی که دنیا را دوست داشته و پیروی کند آخرت را دشمن داشته و با آن عداوت نماید، و آن دو به منزله مشرق و مغرب و رونده میان آنهاست که هر چه به یکی نزدیکتر شود از دیگری دورتر گردد، و آنها بعد از این دو همشوی و هوو می‌باشند (یعنی چنانکه اکثر مردم می‌کوشند که میان دو زن جمع کنند نتوانند دنیا و آخرت هم چنین هستند مردم غافلند از این که با یکدیگر جمع نخواهند گردید). ۹۶- بدرستی که دنیا هر آینه آلت مشغول شدن از آخرت و نپرداختن به آنست، مصاحب آن از آن به عطایی و یا به ریسمانی نرسیده مگر آنکه بر او در حرصی بر آن و ولهی نسبت به آن باز می‌گردد، (بنا بر این هر که آخرت خواهد باید خود را مشغول دنیا نسازد، که اشتغال به دنیا آدمی را حریص کرده و از آخرت باز دارد). ۹۷- براستی که خداوند بلند مرتبه دنیا را برای آنچه بعد از آنست آفریده، و اهلش را در آن آزمایش کرده تا دانسته شود یا بداند کدامیک آنها به حسب کردار ص ۴۸۵ فیها لَنْبَتِلِیْ بَها، و نَعْمَلُ فِیْها لِمَا بَعْدَهَا ۳۶۹۶. ۹۸- إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ مَنَى لَهَا (منهالها) الْفَنَاءُ، و لِأَهْلِهَا مِنْهَا الْجَلَاءُ، و هِيَ حُلُوهٌ خَضْرَاءُ، قَدْ عَجَلَتْ لِلطَّلَافِ، و التَّبَسُّتُ بِقَلْبِ النَّيَاطِرِ، فَارْتَحَلُوا عَنْهَا بِأَحْسَنِ مَا يَحْضُرُ كَمِّ مِنَ الزَّادِ، و لَا تَسْأَلُوا فِيهَا إِلَّا الْكَفَافَ، و لَا تَطْلُبُوا مِنْهَا أَكْثَرَ مِنَ الْبَلَاغِ ۳۶۹۷. ۹۹- إِنَّ الدُّنْيَا لَمْ تَخْلُقْ لَكُمْ دَارَ مَقَامٍ، و لَا مَحَلَّ قَرَارٍ، و إِنَّمَا جَعَلَتْ لَكُمْ مَجَازًا لَتَزُودُوا مِنْهَا الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ لِدَارِ الْقَرَارِ، فَكُونُوا مِنْهَا عَلَى أَوْفَازٍ، و لَا تَخْدَعَنَّكُمْ مِنْهَا الْعَاجِلَةُ، و لَا تَغْرَظَنَّكُمْ فِيهَا الْفَتْنَةُ ۳۶۹۹. ۱۰۰- إِنَّ الدُّنْيَا لَا يَسْلُمُ مِنْهَا إِلَّا بِالزَّهْدِ فِيهَا، ابْتَلَى النَّاسَ بِهَا فِتْنَةً،



فما نیکوتر است ، و ما برای دنیا آفریده نشده ، و به کوشش از برای آن مأمور نگشته ایم ، و فقط ما در آن گذاشته شده‌ایم تا به وسیله آن آزمایش شده ، و در آن برای ما بعد آن ( قیامت ) عمل نماییم . ۹۸- برآستی که دنیا سرایی است که فناء برای آن و جلاء و پراکندگی از آن برای اهل آن مقدر گشته ، و آن برای راغب شیرین سرسبز است ، بتحقیق برای خواننده شتاب نموده ، و به قلب نگاه کننده مشتبه شده است ، پس از آن با بهترین آنچه از توشه آماده می گردد کوچ نمایید ، و در آن بر غیر کفاف و آنچه شما را از روزی بس باشد مسئلت ننموده ، و از آن بیش از قدر کفایت طلب ننمایید . ۹۹- برآستی که دنیا برای شما سرای اقامت و جایگاه قرار آفریده نشده است ، همانا برایتان آن گذرگاهی قرار داده شده تا از آن عملهای پسندیده برای خانه قرار توشه بگیرید ، پس از آن بر حد شتابها بوده گویا سوارید و با سرعت تمام از آن می گذرید نعمتهای حاضر آن شما را نفریبد ، و فتنه و آزمایش در آن شما را مغرور نسازد . ۱۰۰- برآستی که دنیا احدی از آن سالم نخواهد ماند مگر با بی رغبتی در آن ، ص ۴۸۶ أخذوا منها لها أخرجوا منه و حوسبوا عليه ، و ما أخذوا منها لغيرها قدموا عليه و أقاموا فيه ، و إنها عند ذوی العقول كالظّل بينا تراه سائغا حتّى قلص و زائدا حتّى نقص و قد أعذر الله سبحانه إليك في النهي عنها ، و أنذرکم و حذرکم منها فأبلغ ۳۶۹۸ . ۱۰۱- الدّنيا تسلم ۲ . ۱۰۲- الدّنيا تذلل ۳ . ۱۰۳- الدّنيا أمد ، الآخرة أمد ۴ . ۱۰۴- إذا كان البقاء لا يوجد فالتّعيم زائل ۴۰۷۰ . ۱۰۵- ما يعطى البقاء من أحبه ۹۵۰۹ . مردم به سبب آن آزمایش شوند آزمایشی ، پس آنچه از آن برای آن بر گیرند از آن اخراج گشته و بر آن حساب شوند ، و آنچه از آن برای غیر آن ( آخرت ) بگیرند بر آن وارد شده و در آن اقامت نمایند ، و بدرستی که آن در نزد خردمندان مانند سایه ایست در میان اوقاتی که می بینی آن را دراز کشیده تا این که بهم کشیده شود ، و زیاد شونده تا این که کم گردد ، و در حقیقت خداوند سبحان در نهی از آن عذر خود را به سوی شما بر طرف ساخته ، و شما را ترسانیده ، و از آن بر حذر داشته ، پس آنچه را باید برساند رسانیده ( یعنی اتمام حجت کرده است ) . ۱۰۱- دنیا خوار می کند . ۱۰۲- دنیا ذلت آورد . ۱۰۳- دنیا مدتی است زود گذر ، آخرت همیشگی است . ۱۰۴- هرگاه بقاء یافت نشود ( و آدمی از دنیا خواهد رفت ) پس نعمت فنا پذیر و زائل شونده است . ۱۰۵- بقاء ( ماندن دایمی ) به کسی که آن را دوست دارد داده نمی شود . ص ۴۸۷ ۱۰۶- الرّكون إلى الدّنيا مع ما يعاین من سوء تقلّبها جهل ۲۰۳۷ . ۱۰۷- کلّ فان يسير ۶۸۳۸ . ۱۰۸- لا ترفع من رفعتها الدّنيا ۱۰۲۲۹ . ۱۰۹- يا أهل الغرور ما ألّهجکم بدار ، خیرها زهید ، و شرّها عتید ، و نعيمها مسلوب ، و مسالمها محروب ، و مالکها مملوک ، و تراثها متروک ۱۱۰۳ . ۱۱۰- يا دنیا يا دنیا إليك عني ، أباي تعرّضت أم إلی تشوّقت ، لا حان ۱۰۶- میل و یا اعتماد به دنیا با آنچه از بدی گردش آن مشاهده می شود جهل و نادانی است . ۱۰۷- هر فانی شونده‌ای اندک است ( بنا بر این نعمت اخروی بزرگ خواهد بود ) . ۱۰۸- بلند مگردان کسی را که دنیا او را بلند کرده است . ۱۰۹- آی اهل غرور ( که فریب دنیا را خورده‌اید ) چه چیز شما را حریص کرده به سرایی که خیر آن کم ، و شر آن آماده ، و نعمت آن گرفته شده ، و آشتی کننده آن شکست خورده ( که او را برهنه کرده و بیچاره سازند ) و مالک آن مملوک ( و بنده هوا گشته ) و میراث آن برای دیگر واگذاشته شده است . ۱۱۰- ( این فرازاها در حکمت ۷۴ نهج البلاغه از ضرار بن ضميره الضبابی نقل شده هنگامی که بر معاویه داخل شد و او از امیر المؤمنین - علیه السلام - پرسید گفت : گواهی می دهم همانا او را در بعض جاهائی که عبادت می کرد دیدم وقتی که شب پرده‌های تاریکی گسترده و آن حضرت در محراب عبادت ایستاده ریش خود را در دست گرفته می پیچید مانند پیچیدن مار گزیده و گریه می کرد مانند گریه کردن اندوه رسیده و در باره دنیا می فرمود : ) آی دنیا آی دنیا از من دور شو ، آیا متعرض من شدی ( خود را بمن عرضه می داری ) به سوی من مشتاق شده ( خواهان منی ) وقت تو نزدیک ص ۴۸۸ حینک ، غری غیری لا حاجه لی فیک ، قد طلقتك ثلاثا لا رجعه لی فيها ، فعیشک قصیر ، و خطرک یسیر ، و أملك حقیر ، آه من قلّمه الزّاد و طول الطّريق ، و بعد السّفر ، و عظم المورد ۱۰۹۹۸ . ۱۱۱- يا عبید الدّنيا ، و العاملين لها إذا كنتم فی الثّهار تبعون و تشرقون ، و فی اللّیل علی فروشکم تتقلّبون ، و تنامون و فیما بین ذلك عن الآخرة تغفلون ، و بالعمل تسوّفون ، فمتی تفکرون فی الإرشاد و تقدّمون الزّاد ، و متی تهتمّون بأمر المعاد ۱۰۹۹۹ . ۱۱۲- يا أيّها النّاس ازهدوا فی الدّنيا

، فَإِنَّ عَيْشَهَا قَصِيرٌ ، و خیرها یسیر ، نیست ( این خیال باطل است که من به تو دل ببندم تو بچه کسی رغبت می کنی برو ) غیر مرا فریب ده ، برایمن در تو نیازی نیست ، من تو را در حقیقت سه طلاقه کردم که برگشتی در آن نمی باشد ( آن گاه جهت این که دیگر بتو رجوع نخواهم کرد بیان می فرماید که دارای چنین عیبهایی هستی ) پس زندگانی تو کوتاه ، و قدر تو اندک ، و امید تو کوچک و حقیر خواهد بود ، آه از کمی توشه و درازی راه ، و دوری سفر و بزرگی جایکه باید وارد شد ( قبر و قیامت آن گاه معاویه گریست و گفت : خداوند ابو الحسن را رحمت کند چنین بود ای ضرار اندوه تو بر آن حضرت چگونه است گفت مانند اندوه زنی که فرزندش را کنارش سر ببرند ) . ۱۱۱- آی بندگان دنیا و کارکنان برای آن هر گاه شما در روز می فروشید و می خرید ، و در شب بر فرشهای خود غلطیده و می خوابید ، و در میان آن از آخرت غافل بوده و عمل را پس اندازید ، پس کی در ارشاد ( و رسیدن به راه راست ) فکر و اندیشه کرده ، و توشه را پیش می فرستید و چه وقت به کار معاد اهتمام می ورزید ۱۱۲- ( مقداری از خطبه ۲۳۳ نهج البلاغه در این فرازا ذکر شده ) آی مردم در دنیا بی رغبت باشید ، زیرا که زندگانی آن کوتاه و خیرش اندک است ، و برآستی که ص ۴۸۹ و إِنَّهَا لِدَارٌ شَخْصٌ ، و مَحَلَّةٌ تَغْيِصُ ، و إِنَّهَا لَتَدْنِي الْأَجَالَ ، و تَقْطَعُ الْأَمَالَ ، أَلَا وَ هِيَ الْمَتَصَدِّیَةُ الْعُنُونُ ، و الْجَامِعَةُ الْحُرُونُ ، و الْمَانِيَةُ ( المائنة ) الْخُثُونُ ۱۱۰۱ . ۱۱۳- الدُّنْيَا تَغْوِي ۲۵ . ۱۱۴- الدُّنْيَا تَضُرُّ ، الْآخِرَةُ تَسْرُّ ۱۴۷ . ۱۱۵- الدُّنْيَا خُسْرَانٌ ۱۹۹ . ۱۱۶- الدُّنْيَا بِالْإِتِّفَاقِ ، الْآخِرَةُ بِالْإِسْتِحْقَاقِ ۲۲۸ . ۱۱۷- الدُّنْيَا بِالْأَمَلِ ۲۳۵ . ۱۱۸- الدُّنْيَا فَانِيَةٌ ۲۴۴ . آن سرای رفتن و گذر کردن و محل مکدر و تیره ساختن بوده ، و بدرستی که آن اجلها را نزدیک ساخته ، و آمال و آرزو را خواهد برید ، آگاه باشید دنیا به زن فاجره‌ای ماند که خود را نشان داده روی گرداند ، و به اسب سرکشی ماند که هنگام حرکت توقف نموده فرمان نبرد ، و وعده دهنده ایست خیانت گر و یا دروغگوی بسیار خیانت کار است . ۱۱۳- دنیا گمراه می گرداند . ۱۱۴- دنیا زیان بخش ، و آخرت شاد می گرداند . ۱۱۵- دنیا زیان است . ۱۱۶- دنیا به بخت و اتفاق به دست آمده ( بدون رعایت استحقاق ) و آخرت به استحقاق داده خواهد شد . ( باید در مقابل آن کار کرد تا پاداش بدست آید ، پوشیده نماند که تفضلات الهی در آخرت هم بسبب استحقاق است و ثروت در دنیا هم گرچه با علل و اسباب است اما در عین حال از راه استحقاق نمی باشد ) . ۱۱۷- دنیا ( سراسر ) به امید است . ۱۱۸- دنیا فنا پذیر است ( بیش از چند روزی در دست انسان نمی ماند ) . ص ۴۹۰ ۱۱۹- الدُّنْيَا ظَلٌّ زَائِلٌ ۳۱۸ . ۱۲۰- الدُّنْيَا سَوْقُ الْخُسْرَانِ ۳۹۶ . ۱۲۱- الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الشَّرِّ ۴۰۱ . ۱۲۲- الدُّنْيَا ضَحْكَةٌ مُسْتَعْبِرٌ ( مغتر ) ۴۰۳ . ۱۲۳- الدُّنْيَا دَارُ الْمَحْنِ ۴۰۹ . ۱۲۴- الدُّنْيَا دَارُ الْأَشْقِيَاءِ ۴۳۷ . ۱۲۵- الدُّنْيَا مَعْبَرَةٌ الْآخِرَةُ ۴۳۹ . ۱۲۶- الدُّنْيَا مَطْلَقَةُ الْأَكْيَاسِ ۴۴۱ . ۱۲۷- الْعَاجِلَةُ مَنِيَّةُ الْأَرْجَاسِ ۴۴۲ . ۱۲۸- الْفَرَحُ بِالْدُّنْيَا حَمَقٌ ۴۵۴ . ۱۱۹- دنیا سایه‌ایست زائل شونده و گذرا . ۱۲۰- دنیا بازار زیان است ، ( زیرا که غالباً سرمایه عمر را با متاع بی ارزش متاعهای دنیوی معامله کنند و جز خسران چیزی عائد آنان نخواهد گردید ) . ۱۲۱- دنیا کشت زار بدی است . ۱۲۲- دنیا چیزی است که بر آن گریان ( یا صاحب دیده بصیرت و یا صاحب اندک عقلی و یا اندوهگین یا اهل عبرت و یا عابر از دنیا ) و یا فریب خورده بسیار می خندد . ( و سر آن معلوم است نیاز به شرح نیست ) . ۱۲۳- دنیا سرای محنت هاست . ۱۲۴- دنیا خانه بدبختان است . ۱۲۵- دنیا گذرگاه آخرت است . ( یعنی نباید خیلی در آن کوشید ) . ۱۲۶- دنیا طلاق داده شده زیرکانست . ۱۲۷- سرای عاجل دنیا آرزوی پلیدان است . ۱۲۸- شادمانی نسبت به دنیا احمقی است . ص ۴۹۱ ۱۲۹- الْإِغْتِرَارُ بِالْعَاجِلَةِ خَرَقٌ ۴۵۵ . ۱۳۰- الدُّنْيَا تَغُرُّ ، وَ تَضُرُّ ، وَ تَمُرُّ ۵۱۳ . ۱۳۱- الدُّنْيَا مَحَلُّ الْآفَاتِ ۵۷۶ .

### قسمت چهارم

۱۳۲- الْمَوَاصِلُ لِلدُّنْيَا مَقْطُوعٌ ۶۲۸ . ۱۳۳- الدُّنْيَا مَنِيَّةُ الْأَشْقِيَاءِ ۶۹۴ . ۱۳۴- الْعَاجِلَةُ غُرُورُ الْحَمَقِي ۸۹۶ . ۱۳۵- الدُّنْيَا مَصْرَعُ الْعُقُولِ ۹۲۱ . ۱۳۶- الدُّنْيَا مَحَلُّ الْغَيْرِ ۱۰۲۷ . ۱۳۷- الدُّنْيَا دَارُ الْمَحْنَةِ ۱۰۹۷ . ۱۳۸- الدُّنْيَا غَنِيمَةُ الْحَمَقِي ۱۱۱۰ . ۱۳۹- الْإِشْتَغَالُ بِالْفَائِتِ يَضِيعُ الْوَقْتُ ۱۲۰۰ . ۱۲۹- مغرور شدن به دنیا کم خردی است . ۱۳۰- دنیا فریب دهد ، و زیان می رساند ، و می گذرد . ۱۳۱- دنیا

محل آفت‌هاست . ۱۳۲- چسبیده به دنیا بریده شده است ( یا از دنیا و یا از خدا ) . ۱۳۳- دنیا آرزوی بدبختان است . ۱۳۴- دنیا فریب ( و یا فریب دهنده ) کم عقلان است . ۱۳۵- دنیا جای لغزیدن و افتادن عقلهاست . ۱۳۶- دنیا محل تغییر و تحول‌هاست ، ( پس باید در مشکلات صبور بود ) . ۱۳۷- دنیا سرای محنت و رنجهاست . ۱۳۸- دنیا غنیمت کم عقلان است . ۱۳۹- اشتغال به مطالب دنیویّه که از دست رود تضییع وقت است . ص ۴۹۲ ۱۴۰- الرّغبة فی الدّنيا توجب المقت ۱۲۰۱ . ۱۴۱- الدّنيا کیوم مزی ، و شهر انقضی ۱۲۰۵ . ۱۴۲- الدّنيا دار الغرباء ، و موطن الأشقیاء ۱۲۰۶ . ۱۴۳- الوله بالدّنيا أعظم فتنة ۱۲۱۰ . ۱۴۴- الدّولة کما تقبل تدبر ۱۲۲۶ . ۱۴۵- الدّنيا کما تجبر تکسر ۱۲۲۷ . ۱۴۶- أسباب الدّنيا منقطعة ، و عواریها مرتجعة ۱۳۶۵ . ۱۴۷- الدّنيا حلم ، و الاغترار بها ندم ۱۳۸۴ . ۱۴۸- الدّنيا سمّ يأکله ( اکله ) من لا یعرفه ۱۴۱۱ . ۱۴۹- الدّنيا معدن الشّرّ ، و محلّ الغرور ۱۴۷۳ . ۱۴۰- رغبته در دنیا موجب دشمنی است . ۱۴۱- دنیا مانند روزیست که رفته ، و ماهی است که بسر آمده باشد . ۱۴۲- دنیا خانه غریبان و وطن بدبختان است . ۱۴۳- شیفته شدن به دنیا عظیم‌ترین فتنه است . ۱۴۴- ثروت دنیا ( و آنچه از مال متداول بین مردم است ) چنانکه رو می‌کند پشت می‌نماید . ۱۴۵- دنیا همان طوری که اصلاح شکستگی می‌کند می‌شکند . ۱۴۶- اسباب و وسیله‌های امور دنیا منقطع و عاریه‌های آن ( مانند مال و ثروت و مقام و ... که مدتی نزد انسان است بعد به دیگری منتقل می‌گردد ) برگشت کننده است . ۱۴۷- دنیا خوابی است ، و فریفته شدن به آن پشیمانی است . ۱۴۸- دنیا زهر و سمّ است ، کسی آن را می‌خورد که نمی‌شناسد آن را . ۱۴۹- دنیا کان بدی و جایگاه فریب است . ص ۴۹۳ ۱۵۰- إن عقلت أمرک ، أو أصبت معرفة نفسک فأعرض عن الدّنيا ، و ازهد فیها ، فإنّها دار الأشقیاء ، و لیست بدار السّعداء ، بهجتها زور ، و زینتها غرور ، و سحائبها متشّعة ، و مواهبها مرتجعة ۳۷۳۳ . ۱۵۱- إن کنتم للتّعمیم طالبین فأعتقوا أنفسکم من دار الشّقاء ۳۷۴۵ . ۱۵۲- إن کنتم تحبّون الله فأخرجوا من قلوبکم حبّ الدّنيا ۳۷۴۷ . ۱۵۳- إن جعلت دنیاک تبعا لدینک أحرزت دینک و دنیاک ، و کنت فی الآخرة من الفائزین ۳۷۵۱ . ۱۵۴- إني طَلَقْتُ الدّنيا ثلاثا بتاتا لا رجعة لی فیها ، و أَلْقِيتُ حَبْلَهَا علی غاربها ۳۷۸۲ . ۱۵۰- اگر کار خود را در یافته یا به شناخت نفس خود رسیده‌ای پس از دنیا اعراض کرده و در آن بی‌رغبت باش ، زیرا که آن سرای بدبختان بوده ، و خانه نیکبختان نمی‌باشد ، طراوت و نیکویی آن دروغ ، و آرایشش فریب و ابرهای آن پراکنده ، و بخششهایش برگردنده و بازگرفتنی است . ۱۵۱- اگر شما طالب نعمت ( اخروی ) هستید پس نفسهای خود را از سرای بدبختی آزاد سازید . ۱۵۲- اگر شما چنین هستید که خدا را دوست دارید پس از دل‌های خود دوستی دنیا را بیرون سازید . ۱۵۳- اگر دنیایت را پیرو دینت قرار دهی دین و دنیایت را جمع نمودی . ( یعنی هر دو را حفظ کردی ) و در آخرت از پیروزمندان خواهی بود . ۱۵۴- براستی که من دنیا را سه طلاقه نمودم طلاق بانی که برای من در آن بازگشتی نیست ، و من ریسمان آن را بر دوش آن انداختم . ( کنایه از این است که هرگز من نزدیک آن نشده ، و هرگز نزدیک آن نخواهم شد ، و لذا می‌گویم من ریسمان آن را به گردنش انداختم ، یعنی هر جا می‌خواهد برود دیگر بآن کاری ندارم ) . ص ۴۹۴ ۱۵۵- إِنَّکَ إِنْ أَقْبَلْتَ إلی الدّنيا أدبرت ۳۷۹۸ . ۱۵۶- إِنَّکَ إِنْ أدبرت عن الدّنيا أَقْبَلْتَ ۳۷۹۹ . ۱۵۷- إِنَّکَ لَنْ ( لم ) تَخْلُقَ لِلدّنيا فَاذْهَبْ فیها و أَعْرَضْ عَنْهَا ۳۸۱۱ . ۱۵۸- إِنَّکَ إِنْ عَمِلْتَ لِلدّنيا خَسْرَتَ صَفَقَتْکَ ۳۸۱۷ . ۱۵۹- إِنَّکَ لَنْ تَلْقَى اللهَ سَبْحَانَهُ بِعَمَلٍ أَضَرَّ عَلَیْکَ مِنْ حَبِّ الدّنيا ۳۸۱۸ . ۱۶۰- إِنَّکُمْ إِنْ رَغَبْتُمْ فی الدّنيا أَفْنِیْتُمْ أَعْمَارَکُمْ فِیْمَا لَا- تَبْقُونَ لَهُ وَ لَا- یَبْقَى لَکُمْ ۳۸۴۸ . ۱۶۱- إِنَّمَا الدّنيا شَرکٌ وَقَعَ فِیهْ مِنْ لَا یَعْرِفُهُ ۳۸۶۵ . ۱۵۵- براستی که اگر تو به دنیا اقبال کنی دنیا پشت خواهد نمود . ( و یا بر سعادت پشت خواهی نمود ) . ۱۵۶- براستی که اگر تو از دنیا پشت بگردانی رو خواهد آورد . ( و یا به نیکبختی رو خواهی کرد ) . ۱۵۷- براستی که تو برای دنیا آفریده نشده و یا هرگز برای دنیا خلق نگشته‌ای ، پس در آن بی‌رغبت بوده ، و از آن رو بگردان . ۱۵۸- براستی تو اگر برای دنیا کار کنی معاملات زیان کرده است . ۱۵۹- براستی که تو هرگز خدای سبحان را با عملی ملاقات نخواهی کرد که بر تو از دوستی دنیا زیان‌بارتر باشد . ۱۶۰- بدرستی که شما اگر در دنیا رغبت نمایید ، عمرهای خود را در چیزی فانی می‌کنید که نه شما برای آن باقی مانده و نه آن برای شما . ۱۶۱- جز این نیست دنیا دایمی است که در آن کسی واقع می‌شود

که آن را نمی‌شناسد. ص ۴۹۵-۱۶۲- إِنَّمَا الدُّنْيَا أحوال مختلفه، و تارات متصرفه، و أغراض مستهدفه ۳۸۶۶. ۱۶۳- إِنَّمَا الدُّنْيَا جيفة، و المتواخون عليها أشباه الكلاب، فلا تمنعهم أخوتهم لها من التهارش عليها ۳۸۸۱. ۱۶۴- إِنَّمَا أهل الدُّنْيَا كلاب عاوية، و سباع ضارية، يهرّ بعضها بعضا، و يأكل عزيزها ذليلها، و يقهر كبيرها صغيرها، نعم معقله، و أخرى مهملة، قد أضلت عقولها، و ركبت مجهولها ۳۸۸۲. ۱۶۵- إِنَّمَا أنتم كركب وقوف لا يدرون متى باليسير يؤمرون ۳۸۸۵. ۱۶۶- إِنَّمَا الدُّنْيَا متاع أيام قلائل، ثم تزول كما يزول السراب و تقشع كما ۱۶۲- جز این نیست که دنیا حالاتی است مختلف، و زمانهای بریده شده، و نشانه‌های نصب شده (از برای تیرهای مصائب) می‌باشد. ۱۶۳- جز این نیست که دنیا مرداری است، و عده‌ای که بر سر آن برادر یکدیگر شده‌اند مانند سگهایند، و برادریشان در باره آن آنها را از دریدن و گزیدن یکدیگر بر سر آن باز ندارد. ۱۶۴- جز این نیست که اهل دنیا سگهای فریاد کننده، و درندگان شکاری هستند که بعضی از آنها بعض دیگر را به صدا در آورد، و عزیزشان ذلیلشان را خورده، و بزرگشان بر کوچک خود غلبه می‌کند، شترانیند زانو بسته شده، و پاره دیگر باز گذاشته شده، در حقیقت خردهای خویش را گم کرده و یا ضایع کرده‌اند، و به مجهول خود سوار و یا مرتکب اموری بوده که نسبت به صلاح و فساد آنها نادان خواهند بود. ۱۶۵- جز این نیست که شما مانند سوارانی هستید ایستاده و آماده که ندانند چه وقت مأمور به رفتن خواهند شد. ۱۶۶- جز این نیست که دنیا متاع روزهای اندک بوده که مانند سراب (شوره‌زار ص ۴۹۶ یقشع السحاب ۳۸۹۰. ۱۶۷- إِنَّمَا حظُّ أحدكم من الأرض ذات الطول و العرض قيد قدّه متعفراً علی خدّه ۳۸۹۶. ۱۶۸- إِنَّمَا الدُّنْيَا دار ممرّ، و الآخرة دار مستقرّ، فخذوا من ممرکم لمستقرکم، و لا تهتكوا أستارکم عند من يعلم أسرارکم ۳۸۹۸. ۱۶۹- إِنَّمَا مثل من خبر (خیر) الدُّنْيَا کمثل قوم سفر، نبا بهم منزل جدید، فأمّوا منزلاً خصيباً، و جناباً مریعاً، فاحتملوا وعناء الطريق، و خشونة السفر، و جشوبة المطعم لياتوا سعة دارهم، و محلّ قرارهم ۳۸۹۹. و جایی از بیابان که از دور آب نما باشد) زائل شود و پراکنده خواهد گردید چنانکه ابر گشوده شود. ۱۶۷- جز این نیست که بهره و نصیب یکی از شما از زمین دارای طول و عرض به اندازه قد او در حالی که بر گونه خویش در خاک غلطیده باشد. (یعنی بهره هر کس به همان مقداریست که در آن دفن می‌شود و بر او خاک می‌ریزند، پس نباید به دنیا دل بست و حریص شد). ۱۶۸- جز این نیست که دنیا سرای گذرگاه، و آخرت خانه قرار گاه است، پس از گذرگاه خود برای قرارگاه خویش فرا گیرید، و پرده‌های خود را در نزد کسی که اسرار شما را می‌داند مدرید و پاره نسازید، (یعنی به فکر آخرت بوده دنیا را خانه معصیت قرار ندهید). ۱۶۹- جز این نیست که مثل کسی که دنیا را دانسته و یا آزمایش نموده مثل قومی است مسافر، که منزل بی آب و علف موافق طبع آنها نبوده، قصد منزل پر گیاه و فضای خوش آب و هوا را نموده، آن گاه برای آنکه به خانه وسیع و آسایشگاه خود رسند زحمت راه، و مشقت و سختی مسافرت، و درشتی خوراک را بر عهده گرفته و بر خود هموار سازند. ص ۴۹۷- ۱۷۰- إِنَّمَا المرء (فی الدُّنْيَا) غرض تنتضله المنايا و نهب تبادره المصائب و الحوادث ۳۹۰۳. ۱۷۱- آفة النفس الوله بالدُّنْيَا ۳۹۲۶. ۱۷۲- إذا أقبلت الدُّنْيَا علی عبد کسته محاسن غیره، و إذا أدبرت عنه سلّبه محاسنه ۴۱۲۶. ۱۷۳- إذا فاتک من الدُّنْيَا شيء فلا تحزن، و إذا أحسنت فلا تمنن ۴۱۳۴. ۱۷۴- بالفناء تختم الدُّنْيَا ۴۲۴۸. ۱۷۵- بإیثار حبّ العاجله صار من صار إلى سوء الآجله ۴۳۱۴. ۱۷۶- بثست الدّار الدُّنْيَا ۴۴۲۰. ۱۷۰- جز این نیست، آدمی در دنیا نشانه ایست که مرگ‌ها در زدن آن مسابقه گذاشته‌اند، و غنیمت و مرکز تاراجی است که مصیبت‌ها و حوادث به آن پیشی گیرند. ۱۷۱- آفت نفس شیفتگی نسبت به دنیا است. ۱۷۲- هرگاه دنیا بر بنده‌ای رو آورد نیکوییهای غیرش را بر او بیوشاند (یعنی اگر خود او هم خوبی نداشته باشد اقبال دنیا خوبیهای دیگران را به او نسبت دهد)، و چون از او پشت گرداند نیکوییهایش را از او سلب کند. ۱۷۳- هرگاه از دنیا چیزی از دست تو رفت محزون مباش، و چون احسان نمودی منت مگذار. ۱۷۴- به فناء و نیستی دنیا ختم می‌شود (پس به آن دل مبنده). ۱۷۵- با برگزیدن دوستی دنیا، رفته است کسی که بسوی بدی آخرت رفته است. (یعنی راه بدی رفته و بد راهی را برگزیده است). ۱۷۶- بد خانه‌ایست دنیا (زیرا که آدمی را از آخرت باز می‌دارد). ص ۴۹۸- ۱۷۷- بثس الاختیار التّعوض بما یفنی عمّا یبقى ۴۴۲۱

۱۷۸- بقاؤکم إلى فناء ، و فناؤکم إلى بقاء ۴۴۵۴ . ۱۷۹- یبعوا ما یفنی بما یبقی ، و تعوضوا بنعیم الآخرة عن شقاء الدنیا ۴۴۵۵ .

۱۸۰- تعزّ عن الشّیء إذا منعه بقلّة ما یصحّبک إذا أوتيته ۴۵۵۵ . ۱۸۱- ثمره الوله بالدنیا عظیم المحنة ۴۶۱۱ . ۱۸۲- جار الدنیا محروب ، و موفورها منکوب ۴۷۳۸ . ۱۸۳- جود الدنیا فناء ، و راحتها عناء ، و سلامتها عطب و مواهبها سبب ۴۷۳۹ . ۱۷۷- بد برگزیدنی است عوض گرفتن آنچه فانی می شود از آنچه باقی می ماند . ۱۷۸- باقی بودن شما بسوی نیستی ، و فانیتان بجانب باقی بودن خواهد بود . ( یعنی شما از این دنیا خواهید رفت و بعد از رفتن به حیات ابدی خواهید رسید ) . ۱۷۹- آنچه را که فانی شدنی است به آنچه باقی خواهد ماند فروخته ، و نعمت آخرت را به جای بدبختی و سختی و دشواری دنیا عوض بگیرید . ۱۸۰- هرگاه در دنیا از چیزی منع شوی ( و از نعمتی محروم شدی ) خود را تسلّی ده به این که اگر داده شده بودی مدّت کمی همراه تو بود ( و چنان نیست که همیشه همراه تو باشد ، پس ناراحتی ندارد گویا دارای نعمت بودی و از دست رفتن است ) . ۱۸۱- میوه شیفتگی به دنیا رنج و محنت بزرگ است . ۱۸۲- پناه آورنده به دنیا ( یا کسی که دنیا او را پناه داده است ) ربوده شده ( از او مال او ) ، و بهره تاّم از آن ( یا کسی که بهره او از آن تمام باشد ) منکوب خواهد بود . ۱۸۳- جود و بخشش دنیا نیستی ، و آسایش آن رنج ، و سلامت آن هلاکت ، ص ۴۹۹ ۱۸۴- حبّ الدنیا رأس کلّ خطیئه ۴۸۶۸ . ۱۸۵- حبّ الدنیا رأس الفتن و أصل المحن ۴۸۷۰ . ۱۸۶- حبّ الدنیا یوجب الطّمع ۴۸۷۲ . ۱۸۷- حبّ الدنیا یفسد العقل ، و یهّم القلب ، عن سماع الحکمة ، و یوجب أليم العقاب ۴۸۷۸ . ۱۸۸- حلاوة الدنیا توجب مرارة الآخرة و سوء العقبی ۴۸۸۱ . ۱۸۹- حلو الدنیا صبر ، و غذاؤها سمام ، و أسبابها رمام ۴۸۸۶ . ۱۹۰- حیّ الدنیا بعرض موت ، و صحیحها عرض الأسقام ، و دریئه الحمام ۴۸۸۷ . و بخششهایش ربوده شده است .

### قسمت پنجم

۱۸۴- دوستی دنیا رأس هر گناه و منشأ هر خطایی است ، ( علامه بزرگوار خوانساری فرموده : احتمال می رود «حبّ الدینار» باشد بنا بر این روایت چنین خواننده می شود «حبّ الدینار أسّ کلّ خطیئه» دوستی دینار و طلا اساس هر گناهی است . ۱۸۵- دوستی دنیا سر فتنه ها و ریشه و بیخ محنت ها خواهد بود . ( احتمال بالا در این روایت هم می رود ) . ۱۸۶- دوستی دنیا سبب طمع خواهد شد . ۱۸۷- دوستی دنیا عقل را فاسد نموده ، و قلب را از شنیدن حکمت ( علم راست و درست ) کر کرده ، و سبب عذاب دردناک خواهد شد . ۱۸۸- شیرینی دنیا موجب تلخی آخرت و بدی آن سرا خواهد شد . ۱۸۹- شیرینی دنیا دوی تلخ ، و غذای آن زهر ، و اسباب آن پاره های ریسمان پوسیده است . ۱۹۰- زنده دنیا در معرض مرگ ، و تندرست آن نشانه بیماریها و هدف تیرهای ص ۵۰۰ ۱۹۱- حکم علی أهل الدنیا بالشّقاء ، و الفناء ، و الدّمار ، و البوار ۴۹۳۲ . ۱۹۲- حقّت الدنیا بالشّهوات ، و تحبّیت بالعاجله ، و تزینت بالغرور و تحلّت بالآمال ۴۹۳۵ . ۱۹۳- حاربوا أنفسکم علی الدنیا ، و اصرفوها عنها ، فإنّها سریعة الزّوال ، کثیرة الزّلال ، و شیکه الانتقال ۴۹۳۶ . ۱۹۴- حکم علی مکتروی أهل الدنیا بالفاقة ، و أعین من غنی عنها بالزّاحة ۴۹۳۸ . ۱۹۵- خیر الدنیا حسره ، و شرّها ندم ۴۹۶۳ . ۱۹۶- خیر الدنیا زهید ، و شرّها عتید ۵۰۶ . قضاء و قدر مرگ خواهد بود . ۱۹۱- بر اهل دنیا ( یعنی کسانی که شیفته دنیایند و آخرت را وا گذاشته اند از جانب خدا ) به بدبختی و نیستی و ریشه در آمدن و هلاکت حکم گردیده است . ۱۹۲- دنیا به خواهشها پیچیده و فرو گرفته شده ، و به لذت های حاضر دوستی کرده ، و بغریب آراسته گشته ، و به امیدها زیور گرفته است . ۱۹۳- با نفسهای خود بر سر دنیا بجنگید ، و آن را از دنیا برگردانید زیرا که دنیا زود گذر ، حرکت و بلایش بسیار ، و سریع الانتقال است . ۱۹۴- بر ثروتمندان و زیاد مالداران اهل دنیا به نیاز حکم داده شده ، و بر کسی که از آن بی نیاز گشته به راحتی آسایش کمک شده است . ۱۹۵- خیر دنیا حسرت ، و شرّ آن پشیمانی خواهد بود . ( یعنی در آخرت آدمی حسرت خورد که چرا بیشتر انجام نداده و یا در وقت خروج از دنیا که از اموال و املاک جدا می شود حسرت خواهد خورد ، و پشیمانی شرّ روشن است ) . ۱۹۶- خیر دنیا اندک و شرّ آن آماده است . ص ۵۰۱ ۱۹۷- خذ ممّا لا یبقی لک لما یبقی لک و لا یفارقک ۵۰۴۱ . ۱۹۸- خذ من



قلیل الدنیا ما یکفیک ، و دع من کثیرها ما یطغیک ۵۰۴۴ . ۱۹۹- خذ من الدنیا ما أتاک ، و تولّ عمّا تولّی منها عنک فإن لم تفعل فأجمل فی الطلب ۵۰۵۰ . ۲۰۰- خلطه أبناء الدنیا رأس البلوی و فساد التقوی ۵۰۶۰ . ۲۰۱- خلطه أبناء الدنیا تشین الدین ، و تضعف الیقین ۵۰۷۲ . ۲۰۲- خطر الدنیا یسیر ، و حاصلها حقیر ، و بهجتها زور ، و مواهبها غرور ۵۰۷۴ . ۲۰۳- خاب رجاؤه و مطلبه من کانت الدنیا أمله و أربه ۵۰۸۶ . ۱۹۷- از آنچه برای تو باقی نمی‌ماند ( دنیا ) برای آنچه برایت باقی می‌ماند و از تو جدا نمی‌گردد فراگیر . ۱۹۸- از اندک دنیا آنچه را که بس باشد تو را فرا گرفته ، و از بسیار آن که تو را یاغی نماید واگذار . ۱۹۹- از دنیا آنچه تو را بیاید فرا گیر ، و از آنچه از آن از تو رو بگرداند رو بگردان ، پس اگر چنین نکنی در طلب اجمال نما ( یعنی اعتدال را مراعات کن ) . ۲۰۰- آمیزش فرزندان دنیا ( و کسانی که به دنیا حریص‌اند ) سر بلا و فساد تقوا خواهد بود . ۲۰۱- آمیزش فرزندان دنیا دین را عیناک ساخته و یقین را ضعیف می‌گرداند . ۲۰۲- قدر دنیا اندک ، و حاصل آن حقیر و پست ، و شادمانیش باطل ، و بخششهای آن فریب خواهد بود . ۲۰۳- امید و مطلب و مقصود او ناامید شده کسی که دنیا آرزو و حاجت او باشد . ( و یا ناامید باد کسی که چنین باشد ) . ص ۵۰۲ ۲۰۴- دار بالبلاء محفوفه ، و بالغدر موصوفه ( معروفه ) ، لا تدوم أحوالها ، و لا یسلم نزالها ۵۱۲۴ . ۲۰۵- دار هانت علی ربّها ، فخلط حلالها بحرامها ، و خیرها بشرّها ، و حلوها بمرّها ۵۱۲۵ . ۲۰۶- دار الفناء مقیل العاصین و محلّ الأشقیاء و المعتدین ( المبعدين ، المتعدين ) ۵۱۲۷ . ۲۰۷- دعاکم الله سبحانه إلی دار البقاء ، و قرارة الخلود ، و النعماء ، و مجاورة الأنبیاء و السّیّداء ، فعصیتم ، و أعرضتم ، و دعتکم الدنیا إلی قرارة الشّقاء و محلّ الفناء و أنواع البلاء و العناء فأطعتم و بادرتم و أسرعتم ۵۱۵۸ . ۲۰۴- سرایی است که به بلاء فرو گرفته شده و به بی‌وفایی معروف و یا توصیف گشته ، احوال آن پاینده نبوده ، و فرود آیندگان آن سالم نخواهند ماند . ۲۰۵- ( دنیا ) خانه‌ایست که خوار است نزد صاحبش ( و بی قدر و منزلت است نزد پروردگار ) حلال آن را به حرام آن و خوبش را به بدش ، و شیرین آن را به تلخ آن آمیخته نموده است ( بنا بر این دنیا سرایی است که چند روزی برای آزمایش پدید آمده تا نیک و بد از هم جدا شوند ) . ۲۰۶- خانه فنا پذیر خوابگاه گنهکاران و جایگاه بدبختان و تبعید شدگان و یا از حدّ در گذرندگانست . ۲۰۷- خداوند سبحان شما را بسوی سرای جاوید و قرار گاه همیشگی و نعمت و مجاورت و همسایگی پیمبران و نیکبختان دعوت نموده شما نافرمانی کرده و اعراض نمودید ، و اما دنیا شما را به جایگاه بدبختی و محل فنا و نیستی و انواع بلا و رنج و زحمت خوانده پیروی نموده و پیشی گرفته و شتاب کردید . ص ۵۰۳ ۲۰۸- ذکر الدنیا أدوا الأذواء ۵۱۷۶ . ۲۰۹- ذلّ الدنیا عزّ الآخرة ۵۱۸۱ . ۲۱۰- ذر ما قلّ لما کثر و ما ضاق لما اتّسع ۵۱۸۵ . ۲۱۱- رأس الآفات الوله بالدنیا ۵۲۶۴ . ۲۱۲- ربّ ناصح من الدنیا عندک متهم ۵۳۵۵ . ۲۱۳- ربّ صادق من خیر ( خبر ) الدنیا عندک مکذّب ۵۳۵۷ . ۲۱۴- ربّ محذور من الدنیا عندک غیر محتسب ۵۳۵۸ . ۲۱۵- رغبتک فی المستحیل جهل ۵۳۸۴ . ۲۱۶- رضاک بالدنیا من سوء اختیارک و شقاء جدّک ۵۴۱۳ . ۲۰۸- یاد دنیا بدترین دردها و بیماریهاست . ۲۰۹- خواری دنیا عزّت آخرت است . ( یعنی کسی که دنیا را خوار دارد و یا به حسب ظاهر خداوند از دنیا به او چیزی نداده ، این کار سبب خواهد شد که در آخرت خداوند او را عزیز دارد ) . ۲۱۰- آنچه را اندک است برای آنچه بسیار است و آنچه را تنک است برای آنچه وسیع خواهد بود ( دنیا و آخرت ) واگذار . ۲۱۱- سر آفت‌ها و سبب آنها شیفتگی به دنیا است . ۲۱۲- بسا نصیحت کننده از دنیا که در نزد تو متهم است . ۲۱۳- بسا راستگویی از خیر دنیا ( و یا از خبر دنیا به بدی ) که در نزد تو دروغگو پنداشته شده است . ۲۱۴- بسا حذر کرده شده از دنیا که در نزد تو در شمار نیاید . ( یعنی باید از آن دوری نمود و کناره گرفت ولی مردم بی تفاوت باشند ) . ۲۱۵- میل و رغبت تو در تغیر یابنده ( دنیا و مراتب آن ) نادانی است . ۲۱۶- رضا و خوشنودی تو به دنیا از بدی گزینش و بدبختی تست . ص ۵۰۴ ۲۱۷- زیاده الدنیا تفسد الآخرة ۵۴۹۰ . ۲۱۸- زخارف الدنیا تفسد العقول الضّعیفه ۵۴۹۴ . ۲۱۹- سبب الشّقاء حبّ الدنیا ۵۵۱۶ . ۲۲۰- سبب فساد العقل حبّ الدنیا ۵۵۴۳ . ۲۲۱- سلطان الدنیا ذلّ ، و علوها سفّل ۵۵۷۰ . ۲۲۲- سرور الدنیا غرور ، و متاعها ثبور ۵۵۷۶ . ۲۲۳- سکون النفس إلی الدنیا من أعظم الغرور ۵۶۵۰ . ۲۲۴- شرّ المحن حبّ الدنیا ۵۷۲۱ . ۲۲۵- شرّ الفتن محبة الدنیا ۵۷۴۷ . ۲۱۷-

زیادتی دنیا آخرت را فاسد می‌نماید، چون غالباً از حرام مصون نبوده و آدمی را شیفته می‌نماید. ۲۱۸- آرایشهای دنیا عقلهای ضعیف را فاسد می‌نماید. (اما عقلهای قوی فریب داده نشوند چون دناوت و پستی دنیا را درک کرده‌اند). ۲۱۹- سبب بدبختی دوستی دنیاست (به نحوی که آدمی را از آخرت باز دارد). ۲۲۰- سبب تباهی عقل دوستی دنیاست. ۲۲۱- سلطنت دنیا خواری، و بلندی آن پستی است. ۲۲۲- شادمانی دنیا فریب، و متاع آن هلاکت است. ۲۲۳- آرام گرفتن نفس بدنیا از بزرگترین فریب است، (زیرا که دنیا رهگذر و بی‌ارزش خواهد بود). ۲۲۴- بدترین محنت‌ها دوستی دنیاست. ۲۲۵- بدترین فتنه‌ها دوستی دنیاست. ص ۵۰۵- ۲۲۶- صحه الدنیا أسقام، و لذاتها آلام ۵۸۱۱. ۲۲۷- صار الفسوق فی الدنیا (الناس) نسبا، و العفاف عجبا، و لبس الإسلام لبس الفرو مقلوبا ۵۸۶۲. ۲۲۸- طلاق الدنیا مهر الجنه ۵۹۸۹. ۲۲۹- طلب الدنیا رأس الفتنه ۵۹۹۰. ۲۳۰- طالب الدنیا بالذین معاقب مذموم ۵۹۹۴. ۲۳۱- طلب الجمع بین الدنیا و الآخرة من خداع النفس ۵۹۹۵. ۲۳۲- طالب الدنیا تفوته الآخرة، و یدرکه الموت حتی يأخذه بغته (بعنفه)، و لا یدرک من الدنیا إلما ما قسم له ۶۰۱۵. ۲۲۶- درستی و صحت دنیا بیماریها، و لذت‌های آن دردهاست. ۲۲۷- نافرمانی و گناه در دنیا (یا در میان مردم) نسب، و باز ایستادن از حرام و پاکدامنی عجب و شگفت انگیز گردیده، و اسلام مانند پوستین وارونه پوشیده شده است (راستی جای تعجب خواهد بود). ۲۲۸- طلاق دنیا کابین بهشت است. ۲۲۹- طلب کردن دنیا سر فتنه است. ۲۳۰- طلب کننده دنیا بدین (و کسی که برای دنیا بدین ضرر زند) معاقب نکوهیده است. ۲۳۱- طلب جمع کردن میان دنیا و آخرت از حيله و مکر نفس است. (یعنی این دو با هم جمع نخواهند شد). ۲۳۲- طلب کننده دنیا آخرت از او فوت شده و مرگ او را درک نموده تا او را ناگهان بگیرد یا گلوی او را بگیرد و از دنیا دریافت نمی‌نماید مگر آنچه قسمت او خواهد شد. ص ۵۰۶- ۲۳۳- ظفر بفرحه البشري من أعرض عن زخارف الدنیا ۶۰۵۲. ۲۳۴- عجب لعامر دار الفناء، و تارک دار البقاء ۶۲۵۱. ۲۳۵- عبد الدنیا مؤبد الفتنه و البلاء ۶۳۰۴. ۲۳۶- غایه الدنیا الفناء ۶۳۵۲. ۲۳۷- غرور الدنیا یصرع ۶۳۸۷. ۲۳۸- غزی یا دنیا من جهل حیلک، و خفی علیه حبال کیدک ۶۴۱۳. ۲۳۹- و قال- علیه السلام- فی وصف الدنیا: غزارة، غرور ما فيها، فانیة فان من علیها ۶۴۱۹. ۲۴۰- غزارة، ضرارة، حائلة، زائلة، بائدة، نافدة ۶۴۲۶. ۲۳۳- به شادمانی مژده (دخول بهشت) پیروزی یافته کسی که از زخارف و زینت‌های دنیا رو بگرداند. ۲۳۴- من از آباد کننده سرای نیستی (دنیا) و ترک کننده سرای جاوید (آخرت) تعجب دارم. ۲۳۵- بنده دنیا دائم در فتنه و بلاء است. ۲۳۶- پایان و عاقبت دنیا فانی شدن است. ۲۳۷- فریب دنیا (آدمی را در هلاکت) می‌اندازد. ۲۳۸- ای دنیا کسی را فریب ده که حیل‌های تو را نداند، و دامهای مکر تو بر او پنهان باشد. ۲۳۹- حضرت در وصف دنیا فرموده: فریب دهنده است، فریب خواهد بود آنچه در آنست، نیست شونده است، فانی شونده خواهد بود هر که بر آنست. ۲۴۰- (دنیا) سخت فریب دهنده، سخت زیان رساننده، تغیر یابنده، زائل شونده، هلاک شونده، تمام شونده است.

### قسمت ششم

ص ۵۰۷- ۲۴۱- غذاء الدنیا سم، و أسبابها رمام ۶۴۲۸. ۲۴۲- فی العزوف عن الدنیا درک النجاح ۶۴۴۸. ۲۴۳- فی تصاریف الدنیا اعتبار ۶۴۵۳. ۲۴۴- فی الدنیا عمل، و لا- حساب ۶۴۹۳. ۲۴۵- فی الدنیا رغبة الأشقیاء ۶۵۰۳. ۲۴۶- قد یتفاضل المتواصلان (المتفاضلان)، و یشت جمع الألفین ۶۴۶۱. ۲۴۷- قد أمر من الدنیا ما کان حلوا، و کدر منها ما کان صفوا ۶۶۹۴. ۲۴۸- قد تزینت الدنیا بغرورها، و غرت بزینتها ۶۶۹۶. ۲۴۱- غذا و خورش دنیا سم و زهرها، و اسباب آن ریسمان کهنه هاست. (یعنی همیشه در شرف گسستن و بریدن خواهد بود). ۲۴۲- در بازگشت و پشت کردن به دنیاست درک پیروزی. ۲۴۳- در تغیرهای دنیا عبرت گرفتنی است. ۲۴۴- در دنیا عمل است و حسابی نیست (بلکه حساب در آخرت می‌باشد). ۲۴۵- در دنیا رغب بدبختان است. ۲۴۶- گاهی دو بهم پیوسته از یکدیگر جدا شده، و دو جمعیت به یکدیگر خو گرفته، پراکنده می‌گردند (پس نباید فریب این



دنیا را خورد و نباید به آن دل بست) . ۲۴۷- در حقیقت از دنیا آنچه شیرین بوده تلخ گشته ، و آنچه صاف بود تیره و مکدر شده است . ۲۴۸- در حقیقت دنیا به فریب خود آراسته شده ، و به آرایش خود فریب داده است . ص ۵۰۸ ۲۴۹- قلیل الدنیا یذهب بکثیر الآخره ۶۷۹۵ . ۲۵۰- قلیل الدنیا لا یدوم بقائه ، و کثیرها لا یؤمن بلاؤه ۶۸۱۲ . ۲۵۱- قوام الدنیا بأربع : عالم یعمل بعلمه ، و جاهل لا یستکف أن یتعلم ، و غنی یجود بماله علی الفقراء ، و فقیر لا یبیع آخرته بدنیه فإذا لم یعمل العالم بعلمه ، استکف الجاهل أن یتعلم ، و إذا بخل الغنی بماله باع الفقیر آخرته بدنیه ۶۸۱۸ . ۲۵۲- کلّ جمع إلى شتات ۶۸۵۱ . ۲۵۳- کلّ أرباح الدنیا خسران ۶۸۵۸ . ۲۴۹- کم دنیا بسیار آخرت را از بین می برد . ۲۵۰- اندک دنیا بقایش پاینده نمی ماند ، و بسیار آن از بلایش ایمنی نیست ( بلکه منشأ بلاهای گوناگون خواهد بود ) . ۲۵۱- نظام دنیا به چهار چیز است : عالمی که به علم خود عمل کند ، و جاهلی که ننگ نداشته باشد از این که بیاموزد ، و ثروتمندی که بر فقراء از مالش بخشش نماید ، و فقری که آخرت خود را به دنیایش نفروشد ، پس زمانی که عالم به علمش عمل ننمود ، جاهل استنکاف کند از این که یاد گیرد ، و چون ثروتمند به مال خود بخل ورزد ، فقیر آخرت خویش را به دنیایش می فروشد . ( از این روایت استفاده می شود که خداوند صلاح دانسته نظام دنیا را با این چهار صنف بر قرار سازد ، بنا بر این مساواتی که بعضی می کوشند آن را بر قرار سازند غلط خواهد بود ، و پوشیده نماند که این روایت در خصال و کتب دیگر نوع دیگر ذکر شده است ) . ۲۵۲- هر جمعیتی بسوی پراکندگی است . ( یعنی دنیا به چنین حالتی منتهی می شود ) . ۲۵۳- همه سودهای دنیا زیان است . ص ۵۰۹ ۲۵۴- کلّ ماض فکأن لم یکن ۶۸۶۰ . ۲۵۵- کلّ یسار الدنیا إیسار ۶۹۰۱ . ۲۵۶- کلّ مؤن الدنیا خفیفه علی القانع و العفیف ۶۹۰۴ . ۲۵۷- کلّ شیء من الدنیا سماعه أعظم من عیانه ۶۹۰۸ . ۲۵۸- کلّ أحوال الدنیا زلزال ، و ملکها سلب و انتقال ۶۹۱۶ . ۲۵۹- کلّ مدّه من الدنیا إلى انتهاء ، و کلّ حیّ فیها إلى ممات و فناء ۶۹۲۰ . ۲۶۰- کم من واثق بالدنیا قد فجّعته ۶۹۴۷ . ۲۶۱- کم من ذی طمأنینه إلى الدنیا قد صرّعه ۶۹۴۸ . ۲۵۴- هر گذشته‌ای ( همچون دنیا ) گویا نبوده است ( یعنی به منزله آنست ) . ۲۵۵- هر آسانی ( و توانگری ) دنیا سختی ( و درویشی ) است . ۲۵۶- همه مؤنه‌ها ( و زحمات دنیا و مخارج آن ) بر قناعت کننده و پارسا سبک خواهد بود . ۲۵۷- هر چیزی از دنیا شنیدنش بزرگتر باشد از دیدنش ( چون در وصف چیزی بشر شیفته آن شود ولی وقتی ببیند ملاحظه می نماید که آن گونه که خیال می کرده نبوده است ) . ۲۵۸- همه حالات دنیا حرکت و جنبش است ، و ملک آن ربودن و انتقال خواهد بود . ۲۵۹- هر مدتی از دنیا ( از فراخی و تنگی ) بسوی انتهای است ( یعنی بقاء ندارد ) ، و هر زنده‌ای در آن بسوی مردن و فناء خواهد بود . ۲۶۰- بسا اعتماد کننده به دنیا که در حقیقت دنیا او را دردناک ساخته است . ۲۶۱- بسا آرام بخشی به سبب دنیا که در حقیقت دنیا او را هلاک کرده باشد . ص ۵۱۰ ۲۶۲- کم ذی أبّهة جعلته الدنیا حقیرا ۶۹۴۹ . ۲۶۳- کم ذی عزّه ردّته الدنیا ذلیلا ۶۹۵۰ . ۲۶۴- کفی مخبرا عَمّا بقی من الدنیا ما مضی منها ۷۰۵۷ . ۲۶۵- کثرة الدنیا قلّته ، و عزّها ذلّته ، و زخارفها مضلّته ، و مواهبها فتنه ۷۱۲۵ . ۲۶۶- کن فی الدنیا بیدنک ، و فی الآخره بقلبک و عملک ۷۱۶۴ . ۲۶۷- کن آنس ما تكون بالدنیا أحذر ما تكون منها ۷۱۶۹ . ۲۶۸- کونوا عن الدنیا نراها ، و إلى الآخره ولّاها ۷۱۹۰ . ۲۶۹- کونوا ممّن عرف فناء الدنیا فزهد فیها و علم بقاء الآخره فعمل لها ۷۱۹۱ . ۲۶۲- بسا صاحب عظمت و بزرگی که دنیا او را کوچک قرار داده است . ۲۶۳- بسا صاحب عزتی که دنیا او را به خواری برگرداند . ۲۶۴- برای آنچه از دنیا باقی مانده به عنوان مخبر آنچه از آن گذشته است کفایت می کند ( یعنی تمام حالات دنیا یک رقم است پس باید از دنیا پند گرفت ) . ۲۶۵- بسیاری دنیا کمی است ( چون در مقابل بهره اخروی قرار گرفته ) و عزتش ذلت و خواری ، و زخارف آن گمراه کننده ، و بخششهایش فتنه است . ۲۶۶- در دنیا به بدن خود و در آخرت به دل و عملت باش . ۲۶۷- ( از نامه‌های حضرت است به سلمان فارسی - رحمه الله - بعد از آنکه دنیا را به مار مثل می زند فرازهایی دارد چنانکه در نهج البلاغه کتاب ۶۸ دیده می شود آن گاه می فرماید : ) و هر زمان انس و خوی تو به دنیا بیشتر است از آن هراسان تر باش . ۲۶۸- از دنیا پاکان و پاکیزه دامنان ، و بسوی آخرت شیفتگان باشید . ۲۶۹- از کسانی باشید که فناء و نیستی دنیا را شناخته پس در آن بی رغبت ص ۵۱۱ ۲۷۰- کونوا قوما علموا أنّ الدنیا لیست بدارهم

فاستبدلوا ۷۱۹۳ . ۲۷۱- کونوا من أبناء الآخرة ، و لا تكونوا من أبناء الدنيا فإنَّ كلَّ ولد سيلحق بأمه يوم القيامة ۷۱۹۴ . ۲۷۲- كلما ازداد المرء بالدنيا شغلا و زاد بها ولها أوردته المسالك و أوقعته في المهالك ۷۲۰۰ . ۲۷۳- كلما لا ينفع يضمر ، و الدنيا مع حلاوتها تمر ، و الفقر مع الغنى بالله لا يضمر ۷۲۰۱ . ۲۷۴- كلما فاتك من الدنيا شيء فهو غنيمه ۷۲۰۷ . ۲۷۵- كما أنَّ الشمس و الليل لا يجتمعان كذلك حبَّ الله و حبَّ الدنيا لا يجتمعان ۷۲۱۹ . گشته‌اند و بقاء و هستی آخرت را دانسته پس برای آن عمل نموده است . ۲۷۰- از دسته جمعیتی باشید که فهمیده‌اند دنیا سرای آنها نیست پس ( آن را به سرای جاوید آخرت ) بدل نموده‌اند . ۲۷۱- از فرزندان آخرت باشید و از فرزندان دنیا م باشید زیرا که هر فرزندی بزودی به مادر خود روز قیامت ملحق می‌شود . ۲۷۲- هر اندازه اشتغال مرد ( آدمی ) به دنیا زیاد گردد و شیفتگی او نسبت به آن فراوان شود ، دنیا او را در راهها ( ی زیان بخش ) وارد ساخته و او را در مهالك می‌اندازد . ۲۷۳- هر چه سود ندهد ضرر کند ، و دنیا با شیرینیش تلخ می‌شود ، و بیچارگی با توانگری به خدا ضرر نمی‌کند . ۲۷۴- هر اندازه از دنیایت چیزی فوت شود پس آن غنیمت و نفع عظیمی است . ۲۷۵- چنانکه آفتاب و شب با هم جمع نمی‌شوند همچنین دوستی خدا و ص ۵۱۲ ۲۷۶- کذب من ادعی یقین بالباقي و هو موصل للفانی ۷۲۳۷ . ۲۷۷- لكلَّ كثرة قلَّة ۷۲۸۳ . ۲۷۸- لكلَّ شيء من الدنيا انقضاء و فناء ۷۲۹۷ . ۲۷۹- للمستحلي لذَّة الدنيا غصه ۷۳۳۳ . ۲۸۰- لقد كاشتكم الدنيا الغطاء ، و آذنتكم على سواء ۷۳۴۴ . ۲۸۱- لدنياكم عندي أهون من عراق خنزير على يد مجذوم ۷۳۴۷ . ۲۸۲- ليس المتجر أن ترى الدنيا لنفسك ثمنا ، و مديا لك عند الله عوضا ۷۳۵۵ . ۲۸۳- لحبَّ الدنيا صمَّت الأسماع عن سماع الحكمة ، و عميت دوستی دنیا با یکدیگر جمع نخواهند شد . ۲۷۶- دروغ گفته کسی که ادعای یقین به آخرت دارد و حال آنکه به دنیا پیوند کننده است . ۲۷۷- برای هر بسیاری ( در دنیا ) کمی خواهد بود . ۲۷۸- برای هر چیزی از دنیا گذشتنی و فانی شدنی است . ۲۷۹- برای شیرین شمرنده لذت دنیا غصه‌ایست ( در آخرت که چرا من به دنیا چسبیدم ، و یا در دنیا زمانی که متنبه شود و فرصت از دست رفته باشد ) . ۲۸۰- همانا در حقیقت دنیا پرده ( خفا ) را ( از بی‌اعتباری خود ) برداشته ، و بر سبیل تساوی همه شما را اعلام داشته ( یعنی میان شما امتیازی قرار نداده است ) . ۲۸۱- همانا دنیای شما در نزد من خوارتر است از استخوانهای خوکی که در دست جذامی باشد . ۲۸۲- تجارت این نیست که دنیا را بهاء نفس و بهاء از آنچه برایت در نزد خدا عوضی است ( عمر ، و بهشت ) بینی . ۲۸۳- برای دوستی دنیا گوشها از شنیدن حکمت ( علم راست و درست ) کر ص ۵۱۳ القلوب عن نور البصيرة ۷۳۶۳ . ۲۸۴- لم ينل أحد من الدنيا حبرة إلَّا أعقبته عبرة ۷۵۳۶ . ۲۸۵- لم يصف الله سبحانه الدنيا لأوليائه ، و لم يضنَّ بها على أعدائه ۷۵۳۹ . ۲۸۶- لم يلق أحد من سراء الدنيا بطنًا إلَّا منحتة من ضرائها ظهرا ۷۵۴۱ . ۲۸۷- لم يفد من كانت همته الدنيا عوضا ، و لم يقض مفترضا ۷۵۴۲ . ۲۸۸- لم تظَلْ امرء من الدنيا ديمه رخاء إلَّا هتنت عليه مزنة بلاء ۷۵۶۰ . شده و دلها از نور بصیرت و بینایی ( در امور بر نهج حق ) کور گشته‌اند . ۲۸۴- احدی به سرور و شادمانی از دنیا نرسیده جز آنکه اشک و اندوهی آن را به دنبال آورد . ۲۸۵- خداوند سبحان دنیا را برای دوستانش صاف نگردانیده ( بلکه پیوسته به آلام و کدورات آمیخته است ) و بر دشمنانش به آن بخیلی ننموده است ( چون دنیا بی ارزش است ) . ۲۸۶- احدی به رو خوشی برخورد ننموده مگر آنکه از سختی و گرفتاری خود پشتی را به او عطاء کرده است ( یعنی هر اقبالی از آن ادباری دارد و هر آشتی و دوستی از آن جنگ و دشمنی به دنبال دارد ) . ۲۸۷- کسی که همت او دنیا باشد عوضی را کسب نکرده و واجبی یا امر ضروری لازمی را بجا نیاورده است . ۲۸۸- بر مردی ( یا انسانی ) ابر وسعت و فراخی از دنیا سایه نینداخته ( و یا مشرف نگردیده ) جز آنکه ابر بلایی بر او بریزد . ص ۵۱۴ ۲۸۹- لو عقل أهل الدنيا لخربت الدنيا ۷۵۷۴ . ۲۹۰- لو كانت الدنيا عند الله محمودا لاختصَّ بها أوليائه لکنه صرف قلوبهم عنها و محاهم منها المطامع ۷۶۰۳ . ۲۹۱- لو بقيت الدنيا على أحدكم لم تصل إلى من هي في يديه ۷۶۰۸ . ۲۹۲- من ساعى الدنيا فاتته ۷۷۸۵ . ۲۹۳- من قعد عن الدنيا طلبته ۷۷۸۶ . ۲۹۴- من صارح الدنيا صرعه ۷۷۸۸ . ۲۹۵- من عصى الدنيا أطاعته ۷۷۸۹ . ۲۹۶- من أعرض عن الدنيا أته ۷۷۹۰ . ۲۸۹- اگر اهل دنیا عاقل بودند هر آینه دنیا خراب می‌شد ( چون کسی به دنیا مشغول نمی‌شد در نتیجه نظام آن بهم می‌خورد ) . ۲۹۰-

اگر دنیا در نزد خدا پسندیده بود هر آینه دوستانش را به آن اختصاص می‌داد لیکن دلهای آنان را از آن برگردانیده، و از آنان مطامع دنیا را محو و نابود کرده است. ۲۹۱- اگر دنیا بر احدی از شما باقی می‌ماند به کسی که آن در دستهای اوست نمی‌رسید (یعنی در دست پیشینیان و پادشاهان می‌ماند). ۲۹۲- هر که برای دنیا کوشش کند دنیا از دستش برود. ۲۹۳- هر که از دنیا بنشیند (و در طلب آن نکوشد) دنیا او را طلب کند (و بسویش رو آورد). ۲۹۴- هر کسی با دنیا کشتی گیرد دنیا او را به زمین زند. ۲۹۵- هر که نافرمانی دنیا کند دنیا او را اطاعت کند. ۲۹۶- هر که از دنیا اعراض کند دنیا او را بیابد. ص ۵۱۵ ۲۹۷- من عرف الدّنيا تزهد ۷۸۳۱. ۲۹۸- من سلا عن الدّنيا أته راغمه ۸۰۷۹. ۲۹۹- من ملکته الدّنيا کثر صرعه ۸۱۶۰. ۳۰۰- من راقه زبرج الدّنيا ملکته الخدع ۸۱۷۰. ۳۰۱- من ابتاع آخرته بدنيه ربهما ۸۲۳۶. ۳۰۲- من باع آخرته بدنيه خسرهما ۸۲۳۷.

### قسمت هفتم

۳۰۳- من استقلّ من الدّنيا استکثر ممّا يؤمنه ۸۲۵۲. ۳۰۴- من استکثر من الدّنيا استکثر ممّا یوبقه ۸۲۵۳. ۳۰۵- من عمر دنياه خرب ماله ۸۳۴۷. ۲۹۷- هر که دنیا را شناخت (در آن) بی‌رغبت گردد. ۲۹۸- هر که از دنیا دست کشد (و آن را فراموش نماید) دنیا بسویش بینی به خاک مالیده (و ذلیل و خوار) خواهد آمد. ۲۹۹- هر که دنیا مالک او گردد بسر افتادش فراوان گردد. ۳۰۰- هر که زینت دنیا او را خوش آید فریب‌ها او را مالک گردد. ۳۰۱- هر که آخرت خود را به دنیایش خریداری کند، در هر دو سود نماید. ۳۰۲- هر که آخرت خود را به دنیایش بفروشد در هر دو زیان کند. ۳۰۳- هر که دنیا را کم کند و یا از آن کم طلب نماید از آنچه او را ایمنی بخشد زیاد نماید و یا زیاد طلب کند. ۳۰۴- هر که از دنیا زیاد طلب کند از آنچه او را به هلاکت رساند بسیار طلب خواهد نمود. ۳۰۵- هر که دنیایش را آباد سازد جای بازگشت (آخرت) خود را خراب نموده است. ص ۵۱۶ ۳۰۶- من اغترّ بالدّنيا اغترّ بالمنی ۸۳۵۱. ۳۰۷- من رضی بالدّنيا فاتته الآخرة ۸۳۷۶. ۳۰۸- من حرص علی الدّنيا هلك ۸۴۴۲. ۳۰۹- من کان بيسير الدّنيا لا یقنع لم یغنه من کثیرها ما یجمع ۸۴۸۴. ۳۱۰- من أغبن ممّن باع البقاء بالفناء ۸۵۰۸. ۳۱۱- من أخسر ممّن تعوّض عن الآخرة بالدّنيا ۸۵۰۹. ۳۱۲- من طلب من الدّنيا ما یرضیه کثر تجنّیه و طال تعدّیه ۸۵۲۱. ۳۱۳- من وثق بغرور الدّنيا أمن مخوفه ۸۵۴۸. ۳۱۴- من قعد عن طلب الدّنيا قامت إلیه ۸۵۶۳. ۳۰۶- هر که به دنیا فریب خورد به آرزوها فریب خورد. ۳۰۷- هر که به دنیا خوشنود شود آخرت از دستش رود. ۳۰۸- هر که بر دنیا حریص باشد به هلاکت رسد. ۳۰۹- هر که چنین است که به اندک دنیا قانع نباشد او را بسیار آن از آنچه جمع کند بی‌نیاز نخواهد نمود. ۳۱۰- کیست مغبون‌تر از کسی که پاینده (آخرت) را بنا پایدار (دنیا) بفروشد ۳۱۱- کیست زیانکارتر از کسی که دنیا را از آخرت به عوض گیرد (و به جای آخرت به دنیا چسبد) ۳۱۲- هر که طلب کند از دنیا آنچه را که او را خوشحال سازد تجنّی (چیدن و یا در گناه افتادن) او بسیار بوده و تجاوز و ظلم او به درازا کشد (مانند بعض از حکام). ۳۱۳- هر که به فریب دنیا اعتماد کند از آنچه باید خوف آن را داشته باشد ایمن خواهد بود. ۳۱۴- هر که از طلب کردن دنیا بنشیند (و نسبت به آن بی‌تفاوت باشد) بسوی ص ۵۱۷ ۳۱۵- من أسرف فی طلب الدّنيا مات فقیرا ۸۶۰۸. ۳۱۶- من عرف عن الدّنيا أته صاغرة ۸۵۲۲. ۳۱۷- من لهج قلبه بحبّ الدّنيا التاط منها بثلاث : هم لا یغنيه (لا یغبه)، و حرص لا یترکه، و أمل لا یدرکه ۸۷۴۱. ۳۱۸- من راقه زبرج الدّنيا أعقب ناظریه کما ۸۷۸۶. ۳۱۹- من رغب فی زخارف الدّنيا فاته البقاء المطلوب ۸۸۰۱. ۳۲۰- من غلبت الدّنيا علیہ عمی عمّا بین یدیه ۸۸۵۶. ۳۲۱- من عمر دنياه أفسد دینه و أخرب أخراه ۸۸۰۸. او بپاخیزد (یعنی دنیا رو به او آورد). ۳۱۵- هر که در طلب دنیا از حد تجاوز کند فقیر (و تهیدست از توشه آخرت بمیرد). ۳۱۶- هر که از دنیا برگردد (و نسبت به آن بی‌رغبت باشد) او را خوار و ذلیل خواهد آمد. ۳۱۷- هر که دلش به دوستی دنیا حریص باشد به سه چیز از آن خواهد چسبید: اندوهی که (از او جدا نگردد) یا او را بی‌نیاز نسازد، و حرصی که از او دست برد ندارد، و امیدی که آن را نخواهد یافت (نهج البلاغه کلمات قصار ۲۱۹). ۳۱۸- هر که زینت دنیا او را خوش آید کوری مادر زاد را به چشمهای خود

به میراث دهد ( یعنی دیگر صلاح کار را نخواهد دید ) . ۳۱۹- هر که در زینت‌های دنیا رغبت کند سرای جاویدی که مطلوب است ( آخرت ) از او فوت شود . ۳۲۰- هر که دنیا بر او غلبه نماید از آنچه پیش روی اوست ( مرگ و قیامت ) کور خواهد بود .

۳۲۱- هر که دنیایش را آباد سازد دینش را فاسد نموده و آخرت خود را خراب ص ۵۱۸ ۳۲۲- من أحب رفعة الدنيا والآخرة فليمت في الدنيا الرفعة ۸۸۶۸ . ۳۲۳- من تذلل لأبناء الدنيا ، تعزى من لباس التقوى ۸۸۶۹ . ۳۲۴- من قصير نظره على أبناء الدنيا ، عمى عن سبيل الهدى ۸۸۷۰ . ۳۲۵- من طلب من الدنيا شيئا ، فاته من الآخرة أكثر مما طلب ۸۸۹۵ . ۳۲۶- من طلب الدنيا بعمل الآخرة ، كان أبعد له مما طلب ۸۹۰۱ . ۳۲۷- من سخت نفسه عن مواهب الدنيا ، فقد استكمل العقل ۸۹۰۴ . ۳۲۸- من ملك من الدنيا شيئا ، فاته من الآخرة أكثر مما ملك ۸۹۰۸ . نماید . ۳۲۲- هر که رفعت و بلندی دنیا و آخرت را دوست دارد پس باید رفعت و بلندی در دنیا را دشمن داشته باشد . ۳۲۳- هر که برای فرزندان دنیا فروتنی کند ، از لباس تقوا برهنه گردیده است . ۳۲۴- هر که نگاه خود را بر فرزندان دنیا مقصور سازد ( و دیده بر آنها دوزد ) از راه رسیدن به حق کور گردد . ۳۲۵- هر که چیزی را از دنیا طلب کند ، بیش از آنچه از دنیا طلب نموده از آخرت او فوت شود . ۳۲۶- هر که به سبب عمل آخرت دنیا را طلب کند ( مثل ریاء که منظور از آن نفع دنیوی باشد ) آن عمل دورتر از آنچه طلب کرده است خواهد بود . ( یعنی به آن نخواهد رسید ) . ۳۲۷- هر که نفسش بخشش‌های دنیا را ترک نماید ( و به زخارف آن بی‌اعتنا باشد ) پس علی التحقیق عقل را کامل نموده است . ۳۲۸- هر که مالک چیزی از دنیا شود بیش از آنچه مالک گردیده از آخرت او فوت شود ( مراد ثوابهای اخروی است که خداوند در مقابل صبر بر فقر به او مرحمت ص ۵۱۹ ۳۲۹- من عرف الدنيا لم يحزن على ما أصابه ۸۹۳۵ . ۳۳۰- من عرف خداع الدنيا لم يغتر منها بمحالات الأحلام ۸۹۳۹ . ۳۳۱- من ظفر بالدنيا نصب ، و من فاته تعب ۹۰۱۲ . ۳۳۲- من عظمت الدنيا في عينه ، و كبر موقعها في قلبه ، أثرها على الله ، و انقطع إليها ، و صار عبدا لها ۹۰۳۰ . ۳۳۳- من استشعر الشغف بالدنيا ، ملأت ضميره أشجانا لها رقص على سويداء قلبه ، هم يشغله ، و غم يحزنه حتى يؤخذ بكظمه ، فيلقى بالفضاء منقطعاً أبهرا ، هينا على الله فناء بعيدا على الإخوان لقاءه ( بقاءه ) ۹۰۶۰ . می‌کند ) . ۳۲۹- هر که دنیا را بشناسد ( که وفا و بقایی در آن تصور ندارد ) بر آنچه به او می‌رسد اندوهناک نخواهد گردید . ۳۳۰- هر که مکر دنیا را بشناسد به خوابهای محال ( اعتبارات و دولت‌های دنیا که پوچ و خواب و خیال است ) فریب نخورد . ۳۳۱- هر که به دنیا پیروزی یابد به زحمت افتد و هر که دنیا از او فوت شود رنجور شود ( یعنی آدمی در هر صورت بدون رنج نخواهد بود چنانکه سعدی گوید : ۳۳۲- هر که دنیا پیش چشمش بزرگ جلوه کند و موقعیت آن در دل او بزرگ باشد آن را بر خدا برگزیده ، و بریده شود بسوی آن و بنده آن خواهد گردید . ۳۳۳- هر که دوستی عمیق دنیا را شعار خود کند ( که از آن جدا نشود ) دلش را از اندوههایی که بر سويدا و اصل دانه دلش برای آن رقص و بازی و حرکتی است پر نماید اندوهی که او را ( به خود ) مشغول سازد و غمی که او را اندوهگین نماید ( تا وقت مرگ ) تا آنکه او با خشم خود ( و ناراحتی که از جهت نرسیدن به آرزوها دارد ) فرا گرفته شود پس در فضا ( در وقت جان‌کندن ) انداخته شود ، در حالی که دو رگ دلش بریده بر خدا فنا و میراندن او آسان ، بر دوستان و برادرانش لقاء و دیدارش دور ص ۵۲۰ ۳۳۴- من اعتمد على الدنيا فهو الشقي المحروم ۹۰۸۳ .

۳۳۵- من خدم الدنيا استخدمته ، و من خدم الله سبحانه خدمته ۹۰۹۱ . ۳۳۶- من كانت الدنيا همه ، طال يوم القيامة شقاؤه و غمه ۹۰۱۰ . ۳۳۷- من سلا عن مواهب الدنيا عز ۹۱۸۴ . ۳۳۸- من نكد الدنيا تنغيص الاجتماع بالفرقة ، و السیرور بالغصة ۹۳۲۶ . ۳۳۹- من هوان الدنيا على الله أن لا يعصى إلا فيها ۹۳۶۶ . ۳۴۰- من ذمامه الدنيا عند الله أن لا ينال ما عنده إلا بتركها ۹۳۶۷ . خواهد بود ( و ملاقات و دیدار به آخرت افتد ) . ۳۳۴- هر که بر دنیا اعتماد کند پس او بدبخت محروم است . ۳۳۵- هر که دنیا را خدمت کند او را دنیا استخدا خواهد نمود ، و کسی که خدای سبحان را خدمت نماید دنیا او را خدمت کند . ۳۳۶- هر که دنیا هم و مقصد او باشد روز قیامت بدبختی و غمش بدرازا کشد . ۳۳۷- هر که بخششهای دنیا را فراموش کند عزیز شود . ۳۳۸- از سختی دنیا ( و بی‌اعتباری آن ) تیره کردن اجتماع است به جدایی و شادمانی است بغصه . ۳۳۹- از خواری و پستی دنیا بر خدا ( و در نزد او )

آنست که خداوند نافرمانی نمی‌شود مگر در آن (و لذا در احادیث وارد شده اگر دنیا در نزد خدا به اندازه بال مگس و یا پشه‌ای ارزش داشت از آن شربت آبی به کافران نمی‌چشانند . ۳۴۰- از کفالت و تکفل دنیا در نزد خدا آنست که رسیده نمی‌شود به آنچه در نزد اوست ( خدا ) مگر به ترک آن ( دنیا ، بنا بر این کسانی که مایلند به کمال فضل الهی ص ۵۲۱ ۳۴۱- ما أفسد الدّین کالدّنيا ۹۴۷۶ . ۳۴۲- ما بقاء فرع بعد ذهاب أصل ۹۵۵۵ . ۳۴۳- ما دنیاك الّتی تحبّبت إلیک بخیر من الآخرة الّتی قبحها سوء النّظر عندک ۹۶۱۰ . ۳۴۴- ما قدّمت من دنیاك فلنفسک ، و ما أخرت منها فللعدوّ ۹۶۱۵ . ۳۴۵- ما زاد فی الدّنيا نقص فی الآخرة ۹۶۱۹ . ۳۴۶- ما نقص فی الدّنيا زاد فی الآخرة ۹۶۲۰ . ۳۴۷- ما نلت من دنیاك فلا تكثر به فرحا ، و ما فاتك منها فلا تأس علیه در دنیا برسند باید ترك دنیا کنند ، و گرنه دنیا نخواهد گذاشت به مقامی رسند ) . ۳۴۱- چیزی مانند دنیا دین را فاسد نخواهد نمود . ۳۴۲- ( این فراز بعد از فرازهای دیگر است چنانکه در نهج البلاغه خطبه ۱۴۵ ذکر گردیده که آن حضرت در بی‌وفایی دنیا ایراد فرموده است تا به اینجا که می‌فرماید : در حقیقت اصول ما پدران و مادران ما که ما فرع آنها هستیم در گذشتند ، پس ( چگونه فرعی بعد از رفتن اصلش باقی خواهد ماند . ۳۴۳- دنیایی که بسوی تو دوستی می‌نماید ( و نسبت به تو علاقه نشان می‌دهد ) از آخرتی که بدی نظر در نزد تو ( و بداندیشگی تو در باره آن ) آن را زشت گردانیده بهتر نخواهد بود . ( زیرا دنیا تماش خواب و خیالات و اوهام و آخرت بر عکس آن خواهد بود ) . ۳۴۴- آنچه از دنیایت پیش فرستادی برای نفس تست ، و آنچه پس انداختی برای دشمن خود می‌باشد . ۳۴۵- آنچه ( بشر ) در دنیا زیاد نماید ، در آخرت کم کرده است . ۳۴۶- آنچه را که ( آدمی ) در دنیا کم کند ، در آخرت زیاد نماید . ۳۴۷- به آنچه از دنیایت می‌رسی زیاد خوشحال مباش ، و از آنچه از تو فوت ص ۵۲۲ حزنا ۹۶۳۳ . ۳۴۸- ما خیر دار تنقض نقض البناء ، و عمر یفنی فناء الزّاد ۹۶۴۰ . ۳۴۹- ما بالکم تفرحون بالیسیر من الدّنيا تدرکونه ، و لا یحزنکم الکثیر من الآخرة تحرّمونه ۹۶۵۲ . ۳۵۰- ما الدّنيا غرّتک ، و لکن بها اغتررت ۹۶۵۴ . ۳۵۱- ما العاجلة خدعتک ، و لکن بها انخدعت ۹۶۵۵ . ۳۵۲- مالک و ما إن أدركته شغلک بصلاحه عن الاستمتاع به ، و إن تمتعت به نغصه علیک ظفر الموت بک ۹۶۸۳ . ۳۵۳- ما المغرور الذی ظفر من الدّنيا بأدنی سهمته کالآخر الذی ظفر شود بر آن اندوهی نداشته باش . ۳۴۸- خوب خانه‌ای نیست سرائی که همچون خراب شدن عمارت خراب شود ، و عمری که مانند فانی شدن توشه ( که روز بروز کم می‌شود ) فانی گردد ( بلکه بهترین سرا و عمر سرا و عمر جاوید آخرت است ) . ۳۴۹- چگونه است حال شما که به اندکی از دنیا که به آن می‌رسید خوشحال شده ، و شما را بسیاری از آخرت که از آن محروم می‌گردید محزون نمی‌سازد ۳۵۰- چنین نیست که دنیا تو را فریب داده باشد بلکه به آن فریب خورده‌ای ( یعنی خود گنهکاری که به دنبال آن رفته‌ای ) . ۳۵۱- چنین نیست که دنیا با تو مکر کرده باشد بلکه خود به آن مکر پذیرفته شده‌ای . ۳۵۲- چیست تو را و آنچه اگر آن ( دنیا ) را درک کنی تو را به صلاح خود از بهره یافتن به آن مشغول سازد ، و اگر به سبب آن تمتع بری پیروزی مرگ بر تو آن را تیره خواهد نمود ( بنا بر این نباید در طلب آن شتافت ) . ۳۵۳- مغروری که از دنیا به کمترین حصه خود پیروز گشته مانند دیگری که با ص ۵۲۳ من الآخرة بأعلى همته ۹۶۸۶ . ۳۵۴- ما أقرب الدّنيا من الذّهاب ، و الشّيب من الشّباب ، و الشّک من الارتیاب ۹۶۸۹ . ۳۵۵- مرارة الدّنيا حلاوة الآخرة ۹۷۹۳ . ۳۵۶- مصاحب الدّنيا هدف التّوائب و الغیر ۹۷۹۸ .

### قسمت هشتم

۳۵۷- مثل الدّنيا کظلمک ، إن وقفت وقف ، و إن طلبته بعد ۹۸۱۸ . ۳۵۸- مثل الدّنيا کمثل الحیّة ، لئن مسّها ، و السّم القاتل فی جوفها ، یهوی إلیها الغرّ الجاهل ، و یحذرهما اللّیب العاقل ۹۸۳۴ . همت والای خود به آخرت رسیده است نخواهد بود ( در نهج البلاغه حکمت ۳۶۲ در ضمن گفتار خود حضرت این فراز را بیان داشته است ، فرقی که دارد این است که جمله «أعلى همته و أدنی سهمته» بر عکس است و ترجمه چنین می‌شود : مغروری که از دنیا به بالاترین همت خود رسیده مانند دیگری که از آخرت به



کمترین حصه خود پیروز گشته است نخواهد بود). چنین می‌شود: مغروری که از دنیا به بالاترین همت خود رسیده مانند دیگری که از آخرت به کمترین حصه خود پیروز گشته است نخواهد بود). ۳۵۴- چه نزدیک است دنیا به رفتن (و زوال)، و پیری به جوانی، و شک به تردّد (بنا بر این آدمی باید نسبت به دنیا حریص نبوده، و قدر جوانی را دانسته، و در عقاید مذهبی از شک دوری نموده که باعث تردید در عقیده گشته، در نتیجه ایمان ناقص بلکه زائل خواهد شد). ۳۵۵- تلخی دنیا (سبب) شیرینی آخرت خواهد شد (پس نباید آدمی از مصائب و بلیات کراهت داشته باشد). ۳۵۶- همراه و رفیق دنیا نشانه (و هدف تیرهای) مصائب و حوادث است. ۳۵۷- مثل دنیا مانند سایه تست اگر توقف کنی بایستد و چون آن را طلب نمایی دور شود. ۳۵۸- مثل دنیا مانند ماریست که دست مالیدن به آن نرم، و سم کشنده در ص ۵۲۴ ۳۵۹- متاع الدنیا حطام موبئ، فتجنّبوا مرعاه، قلعتها أحطی من طمأنینتها، و بلغتها أزکی من ثروتها ۹۸۵۱. ۳۶۰- هلك من استنم إلى الدنیا، و أمهرها دینه فهو حیثما مالت مال إليها، قد اتّخذها همّه و معبوده ۱۰۰۳۳. ۳۶۱- هون عليك فإنّ الأمر قریب، و الاضطحاب قليل، و المقام يسیر ۱۰۰۳۹. ۳۶۲- هی الصّیدود العنود، و الحیود المیود، و الخدوع الکنود ۱۰۰۴۶. اندرون آنست، فریب خورده نادان بسوی آن میل کرده، و خردمند عاقل از آن ترسیده و دوری می‌نماید. ۳۵۹- متاع و بهره دنیا حطامی است و با دار (یعنی در ارزش و کم قدری مانند ریزه‌های علفهایی است که بین راه ریخته) پس از چراگاهی که کوچیدن از آن سودمندتر از آرام گرفتن در آن و اکتفاء به آن (به اندازه کفاف) پاکیزه‌تر از ثروت آنست دوری نمایند. ۳۶۰- هلاک گردیده کسی که به دنیا آرام گرفته، و دین خود را کابین آن کرده، پس هر کجا که میل نموده بسوی همان میل کرده، در حقیقت آن را اندوه و معبود خود قرار داده است. ۳۶۱- (در نهج البلاغه یک فراز آن نقل گردیده است کلمات قصار ۱۵۹) دنیا را (بر خود سهل شمار، زیرا که کار (و رحلت از آن) نزدیک، و مصاحبت با آن کم، و اقامت در آن اندک خواهد بود. ۳۶۲- (تمه کلامی است که حضرت در باره دل بستن به دنیا فرموده نهج البلاغه خطبه ۲۳۳) آن (دنیا) بسیار منع کننده (مردم از آخرت) بسیار دشمن، و بسیار میل کننده (از حق به باطل) و بسیار متکبر و بسیار فریبنده، و بسیار کفران ص ۵۲۵ ۳۶۳- هلك الفرّحون بالدنیا يوم القيامة، و نجا المحزونون بها ۱۰۰۴۸. ۳۶۴- لا ترغّب فی کلّ ما یفنی و یذهب، فکفی بذلك مضرّة ۱۰۱۹۵. ۳۶۵- لا ترغّب فی الدنیا فتخسر آخرتک ۱۰۲۱۳. ۳۶۶- لا ترغّب فیما یفنی، و خذ من الفناء للبقاء ۱۰۲۵۳. ۳۶۷- لا تنافس فی مواهب الدنیا، فإنّ مواهبها حقیره ۱۰۲۸۷. ۳۶۸- لا تمهر الدنیا دینک، فإنّ من مهر الدنیا دینه زفّت إليه بالشّقاء، و العناء، و المحنة، و البلاء ۱۰۳۳۴. ۳۶۹- لا تبیعوا الآخرة بالدنیا، و لا تستبدلوا الفناء بالبقاء ۱۰۳۳۵. کننده (و یا بی‌ثمر) خواهد بود. ۳۶۳- هلاک شوند در روز قیامت خوشحالان به دنیا، و رستگار گردند اندوهناکان آن. ۳۶۴- در هر چه فانی می‌شود و می‌رود (دنیا) رغبت مکن، چه آنکه برای زیان بردن همین کفایت می‌کند. ۳۶۵- در دنیا رغبت مکن، پس در آخرت خود زیان کنی. ۳۶۶- در آنچه فانی است (دنیا) رغبت مکن، و از فناء (دنیا) برای بقاء (آخرت) فرا گیر. ۳۶۷- در بخششهای دنیا منافسه مکن (و بر دیگران سبقت مگیر) زیرا که بخششهای دنیا کوچک است. ۳۶۸- دین خود را کابین دنیا قرار مده، زیرا کسی که دینش را کابین دنیا قرار دهد، دنیا بسوی او با بدبختی، و رنج، و بلاء زفاف شود (و چون عروس برای داماد خود را زینت کند). ۳۶۹- آخرت را به دنیا مفروشید، و فنا (دنیا) را به بقاء (آخرت) عوض نگیرید. ص ۵۲۶ ۳۷۰- لا تفتنّکم الدنیا، و لا یغلّبکم الهوی، و لا یطولنّ علیکم الأمد، و لا یغزّکم الأمل، فإنّ الأمل لیس من الدّین فی شیء ۱۰۳۳۸. ۳۷۱- لا یكوننّ أفضل ما نلت من دنیاک بلوغ لذّة، و شفاء غیظ، و لیکن إحياء حقّ، و إماتة باطل ۱۰۳۵۵. ۳۷۲- لا تفتنّک دنیاک بحسن العواری، فعواری الدنیا ترتجع، و یبقی علیک ما احتقبت من المحارم ۱۰۳۶۲. ۳۷۳- لا تغزّک العاجلة بزور الملاهی، فإنّ اللّهُ ینقطع، و یلزمک ما اکتسبت من المآثم ۱۰۳۶۳. ۳۷۴- لا یحزنّ أحدکم حنین الأمّة علی ما زوی عنه من الدنیا ۱۰۳۹۳. ۳۷۰- هرگز شما را دنیا به فتنه نیندازد، و خواهش غلبه نماید، و پایان یا مدّت از عمر بر شما دراز نکشد، و امید شما را فریب ندهد، پس بدرستی که امید و آرزو در چیزی از دین نیست (و دینداری امیدهای دنیوی برای خود قرار

نمی‌دهد) . ۳۷۱- هرگز نباید افزون‌ترین چیزی که از دنیایت به آن می‌رسی رسیدن به لذتی و شفاء خشمی باشد ، بلکه باید احیاء حق و میراندن باطلی باشد . ۳۷۲- هرگز تو را دنیایت به نیکویی عاریت‌ها به فتنه نیندازد ، چون که عاریت‌های دنیا پس گرفته می‌شود ، و بر تو آنچه از محارم کسب کرده‌ای باقی خواهد ماند . ۳۷۳- هرگز عاجله ( دنیا ) تو را به دروغ بازی ( و اسباب لهو لعب که جز بازی چیزی نیست ) فریب ندهد ، زیرا که لهو بریده می‌شود ، و تو را آنچه از گناهان کسب کرده لازم آید . ( یعنی بازی خواهد گذشت و عاقبت بد آن که گناهان باشد برای تو باقی خواهد ماند ) . ۳۷۴- هرگز احدی از شما مانند گریه کنیز بر آنچه از دنیا از او دور شده گریه سخت ننماید . ص ۵۲۷ ۳۷۵- لا تلتمس الدنیا بعمل الآخرة ، و لا تؤثر العاجله علی الآجله ، فإنّ ذلك شیمه المنافقین ، و سجنه المارقین ۱۰۴۰۵ . ۳۷۶- لا یغرنک ما أصبح فیہ أهل الغرور بالدنیا ، فإنّما هو ظلّ ممدود إلى أجل محدود ۱۰۴۰۶ . ۳۷۷- لا یستفرّ خدع الدنیا العالم ۱۰۶۹۵ . ۳۷۸- لا تعصم الدنیا من لجأ إليها ۱۰۷۰۰ . ۳۷۹- لا یتروک الناس شیئا من دینهم لإصلاح دنیاهم إلّا فتح الله علیهم ما هو أضمر منه ۱۰۸۳۱ . ۳۸۰- لا تدوم حبره الدنیا ، و لا یبقی سرورها ، و لا تؤمن فجعته ۱۰۸۵۲ . ۳۷۵- دنیا را به عمل آخرت ( بگونه‌ای که آدمی در عبادت خود ریاء کند ) طلب مکن ، و عاجله ( دنیا ) را بر آجله ( آخرت ) اختیار مکن ، زیرا چنین شیوه منافقان ، و خوی و خصلت از دین خارج شوندگان است . ۳۷۶- هرگز تو را آنچه در آن اهل غرور به دنیا صبح کرده‌اند ( متاع و اسباب آن ) فریب ندهد ، زیرا جز این نیست که آن سایه‌ای است کشیده شده تا پایانی معین . ۳۷۷- فریب‌های دنیا عالم را سبک نکرده و از جا نمی‌جرباند . ۳۷۸- دنیا کسی را که بسوی آن پناه برده نگهداری نخواهد نمود . ۳۷۹- مردم چیزی را از دین خود برای اصلاح دنیایشان ترک نمی‌کنند ، جز آنکه خداوند چیزی که آن مضرت‌تر از آن باشد بر ایشان بگشاید . ۳۸۰- شادی دنیا پاینده نبوده ، و خوشحالی آن باقی نمانده ، و از مصیبت آن ایمنی نیست . ص ۵۲۸ ۳۸۱- ینبغی لمن عرف الدنیا أن یزهد فیها ، و یعزف عنها ۱۰۹۲۸ . ۳۸۲- ینبغی لمن عرف دار الفناء أن یعمل لدار البقاء ۱۰۹۲۹ . ۳۸۳- ینبغی لمن علم سرعه زوال الدنیا أن یزهد فیها ۱۰۹۳۳ . ۳۸۴- ینبغی أن یتداوی المرء من أدواء الدنیا كما یتداوی ذو العله ، و یحتمی من شهواتها و لذاتها كما یحتمی المریض ۱۰۹۴۵ . ۳۸۵- یسیر الدنیا یفسد الدین ۱۰۹۸۰ . ۳۸۶- یسیر الدنیا یکفی ، و کثیرها یردی ۱۰۹۸۸ . ۳۸۷- یسیر الدنیا خیر من کثیرها ، و بلغتها أجدر من هلکتها ۱۰۹۹۳ . ۳۸۱- برای کسی که دنیا را شناخته سزاوار این است که در آن بی‌رغبت بوده و از آن برگردد . ۳۸۲- برای کسی که سرای فنا ( دنیا ) را شناخته سزاوار این است که برای سرای بقاء ( آخرت ) عمل نماید . ۳۸۳- برای کسی که سرعت زوال دنیا را می‌داند سزاوار است که در آن بی‌رغبت باشد . ۳۸۴- سزاوار این است که مرد ( آدمی ) از دردهای دنیا ( که دوستی آن و خواهش آنست ) مداوا کند چنانکه صاحب درد ( بیمار ) مداوا می‌نماید ، و از خواهش‌ها و لذت‌های آن پرهیز کند چنانکه مریض پرهیز می‌نماید . ۳۸۵- اندک دنیا دین را فاسد می‌نماید . ۳۸۶- اندک دنیا کفایت کرده و بسیار آن به هلاکت می‌اندازد . ۳۸۷- اندک دنیا بهتر از بسیار آن ، و توشه آن که به آن اکتفاء توان نمود از آنکه باعث هلاکت شود سزاوارتر خواهد بود . ص ۵۲۹ ۳۸۸- یا أسرى الرغبه أقصروا ، فإنّ المعرج علی الدنیا لا یروعه منها إلّا صریف أنیب الحدّاث ۱۰۹۹۴ . ۳۸۹- من عمل للدنیا خسر ۷۸۷۴ .

## الدواء والداء

۱- ربّ دواء جلب داء ۵۳۰۵ . ۲- ربّ داء انقلب دواء ۵۳۰۶ . ۳- ربّما کان الدّواء داء ۵۳۶۹ . ۴- ربّما کان الدّاء شفاء ۵۳۷۰ . ۵- من کثرت أدواؤه لم یعرف شفائه ۸۱۳۸ . ۳۸۸- ( این فراز از حکمت ۳۵۱ نهج البلاغه است ) آی گرفتاران رغبت در دنیا کوتاه کنید ( امید و آرزو را ) زیرا که ایستادگی کننده بر دنیا نمی‌ترساند او را از آن مگر صدا و آواز و ندای مصیبت و اندوه . ۳۸۹- هر که برای دنیا عمل نمود زیان کند . درد و درمان ۱- چه بسا دوايي که دردی را بکشاند . ۲- چه بسا دردی که به دواء و شفایی منقلب گردد ( بنا بر این نباید خیلی به دواء رو آورده و دل خوش کرد ، زیرا ممکن است خود آن که انسان می‌خواهد به وسیله آن



مداوا کند درد دیگری پدید آورد، و دیگر آنکه نباید از دردی ناراحت شد زیرا ممکن است در همان شفایی از درد دیگر وجود داشته باشد). ۳- چه بسا دواء دردی باشد. (یعنی بستگی به تقدیر الهی دارد). ۴- چه بسا که درد شفاء باشد. (یعنی منوط بر مشیت الهی است). ۵- هر که بیماریهای (جسمی و روحی) او بسیار باشد، شفایش شناخته ص ۵۳۰ ۶- من لم یحتمل مرارة الدواء دام ألمه ۹۲۰۹. ۷- لا دواء لمشغوف (لمشغوف) بدائه ۱۰۵۱۵. ۸- لا شفاء لمن کتم طبیبه داءه ۱۰۵۱۶. ۹- عجت لمن عرف دواء دائه فلا یطلبه و إن وجده لم یتداو به ۶۲۷۱. ۱۰- لكل حی داء ۷۲۷۴. ۱۱- لكل علّة دواء ۷۲۷۵. ۱۲- امش بدائک (بدأ بک) ما مشی بک ۲۳۱۷. نمی شود (هر زمان که مختصر شفایی پیدا کند اعتمادی به آن نخواهد بود). ۶- هر که تلخی دواء را متحمل نگردد، دردش دائمی خواهد شد. ۷- هیچ دوايي نیست برای کسی که دوستی درد در غلاف دل او جا کرده است (ظاهرا مراد دردهای باطنی است مانند جهل و تکبر و حب دنیا). ۸- نیست شفایی برای کسی که از طیب خود دردش را پنهان کند. ۹- عجب دارم از کسی که دواي دردش را می شناسد پس جویای آن نمی شود، و اگر آن را یافت به وسیله آن مداوا نمی نماید. ۱۰- برای هر زنده‌ای درد یا بیماری است (ممکن است مراد تسلی دل بیماران باشد که بیماری نصیب هر فردی خواهد گردید). ۱۱- برای هر بیماری دوايي است (گاهی طیب آن را تشخیص نمی دهد یا ممکن است مراد این باشد که هر کاری و هر دردی علاجی دارد نباید مأیوس بود). ۱۲- با درد خود مدارا کن وقتی نسبت به تو مدارا می نماید و یا براه و رسم خود و یا به هر طریقی که با مردم می توانی سلوک کنی (البته به نحو شرعی) سلوک کن به هر نحو که تو را ببرد (و تغییر راه و رسم مده). ص ۵۳۱

## الدول والدولة

۱- أمارات الدول إنشاء الحیل ۱۲۳۰. ۲- من أمارات الدولة التیقظ (الیقظة) لحراسة الأمور ۹۳۶۰. ۳- من أعود الغنائم دولة الأکارم ۹۳۸۱. ۴- من دلائل الدولة قلّة الغفلة ۹۴۱۰. ۵- ما حصّن الدول بمثل العدل ۹۵۷۴. ۶- يستدلّ علی إدار الدول بأربع: تضييع الأصول، و التمسك بالغرور، و تقديم الأراذل، و تأخير الأفاضل ۱۰۹۶۵. ۷- دولة الأوغاد مبيتة علی الجور و الفساد ۵۱۱۸. ۸- دولة الأكابر (الاکارم) من أفضل المغانم ۵۱۱۲. دولت‌ها ۱- نشانه‌های دولت‌ها (در انقلاب و دگرگونی آن) پدید آوردن حيله‌ها و مکر را پیشه خود ساختن است. ۲- از نشانه‌های دولت (و بقای آن) بیداری برای کارها خواهد بود. ۳- از سودمندترین غنیمت‌ها دولت مردم بلند مرتبه است. ۴- از نشانه‌های دولت (که باقی خواهد ماند) کمی غفلت است. ۵- دولت‌ها به چیزی مانند عدل محکم نگه داشته نشده است. ۶- بر ادبار و پشت کردن دولت‌ها به چهار چیز استدلال می شود: تضييع اصلها (قوانین حسنه و یا مردمان اصیل) و دست زدن به غرور (و به فریب دادن اقدام نمودن) و جلو انداختن اراذل و اوباش، و پس زدن افاضل و مردم بلند مرتبه. ۷- دولت مردم پست مرتبه بر ستم و فساد بنا گذاشته شده است. ۸- دولت بزرگان از افزونترین غنیمت‌هاست (چون مردم از آن سودمند ص ۵۳۲ ۹- لكل دولة برهه ۷۲۸۵).

## المداهنة

۱- لا تدهنوا فيقتحم بكم الإدهان علی المعصية ۱۰۲۴۴.

## الدین

۱- بسّ القلادة قلادة الدین ۴۴۱۳. ۲- كثرة الدین تصیر الصادق کاذبا، و المنجز مخلفا ۷۱۰۵. ۳- الدین أحد الرّقین ۱۶۸۷. ۴- الدین رقّ، القضاء عتق ۷۸. شوند). ۹- برای هر دولتی یک مقطع از زمانی است (که چون در گذرد و سپری شود). سهل انگاری ۱- (در امور دین و نسبت به نفس) سهل انگاری و سستی نکنید پس شما را مساهله بر معصیت برو در اندازد. وام ۱- بد

طوقی است طوق قرض ( زیرا آدمی را جدا پیر و خسته می نماید ) . ۲- بسیاری قرض راستگو را دروغگو ، و وفا کننده به وعده را خلاف کننده می گرداند . ۳- وام یکی از دو بندگی است . ۴- وام بندگی ، و اداء آن آزادی است . ( یعنی تا انسان قرض خود را اداء نماید گویا بنده طرف می باشد ) . ص ۵۳۳

## الدین و الشریعة

### قسمت اول

۱- الدین أشرف النّسین ۱۶۲۲ . ۲- الدّین و الأدب ، نتیجۀ العقل ۱۶۹۳ . ۳- أصل الدّین أداء الأمانة ، و الوفاء بالعهود ۱۷۶۲ . ۴- اعلم أنّ أوّل الدّین التّسلیم ، و آخره الإخلاص ۲۳۳۹ . ۵- ألا و إنّ شرایع الدّین واحدة ، و سبله قاصده ، فمن أخذ بها لحق و غنم ، و من وقف عنها ضلّ و ندم ۲۷۸۵ . ۶- أين تذهب بكم المذاهب ۲۸۱۷ . ۷- أين تتيه بكم الغياهب ، و تختدعكم الكواذب ۲۸۱۸ . ۸- أين تضلّ عقولكم ، و تزيغ نفوسكم ، أ تستبدلون الكذب بالصّدق ، دین داری ، شریعت ۱- دین برترین دو قسم خویشی است . ۲- دین داری و رعایت ادب نتیجه خرد است . ۳- اصل دین داری ادای امانت ، و بجا آوردن عهدهاست . ۴- بدان که اول دین اطاعت و انقیاد ، و آخر آن خالص کردن طاعت است . ۵- آگاه باشید براستی که احکام و راههای دین یکی ، و طرق آن راست و مستقیم است ، پس هر که آن را فرا گیرد بمقصد رسیده و پیروز گردد ، و کسی که متوقف گشته و به آن راه پیدا نکند گمراه شده و پشیمان خواهد گردید . ۶- کجا شما را مذاهب و دین های مختلف و طرق گوناگون می برد ۷- کجا حیران می نماید شما را تاریکی های ضلالت و گمراهی ، و فریب می دهد شما را دروغگویان یا رهبران دروغگو ۸- کجا گمراه می شود عقلهایتان ، و میل می کند نفس های شما ، آیا دروغ را ص ۵۳۴ و تعاضون الباطل بالحقّ ۲۸۲۰ . ۹- أفضل السّعادة الدّین ۲۸۶۹ . ۱۰- یسیر الدّین خیر من کثیر الدّینا ۱۰۹۸۳ . ۱۱- أدین النّاس من لم تفسد الشّهوة دینه ۳۲۰۷ . ۱۲- أفضل الدّین قصر الأمل ، و أعلى العبادة إخلاص العمل ۳۳۱۵ . ۱۳- إنّ الله سبحانه يعطى الدّینا من یحبّ و من لا یحبّ ، و لا يعطى الدّین إلّا من یحبّ ۳۵۲۱ . ۱۴- إنّ الله تعالى لا يعطى الدّین إلّا لخاصّيته و صفوته من خلقه ۳۵۲۳ . ۱۵- إنّ أفضل الدّین الحبّ فی الله ، و البغض فی الله و الأخذ فی الله ، به راستی تبدیل کرده ، و باطل را از حق عوض می گیرید ۹- افزونترین نیکبختی راستی و درستی دین است . ۱۰- اندک دین بهتر از بسیار دنیاست . ۱۱- دیندارترین مردم کسی است که خواهش دین او را تباه نساخته باشد . ۱۲- افزونترین دین کوتاه نمودن آرزو ، و برترین عبادت خالص گردانیدن عمل است . ۱۳- براستی که خداوند سبحان دنیا را به کسی که دوست می دارد و کسی که دوست نمی دارد می بخشد ، و دین را نمی بخشد مگر بکسی که دوست می دارد . ( یعنی او را آگاه می کند تا در نتیجه به نعمتها و جوائز اخروی هم نائل گردد ) . ۱۴- براستی که خدای تعالی دین را نمی بخشد مگر به خواص و برگزیده از خلق خود . ۱۵- براستی که بهترین دینداری دوستی در راه خدا ، و دشمنی در راه خدا ، ص ۵۳۵ و العطاء فی الله سبحانه ۳۵۴۰ . ۱۶- إنّ الدّین كشجرة أصلها یقین بالله ، و ثمرها الموالاة فی الله و المعادة فی الله سبحانه ۳۵۴۱ . ۱۷- إنّ الله سبحانه قد أنار سبیل الحقّ ، و أوضح طرقه ، فشقوة لازمة ، أو سعادة دائمة ۳۵۸۳ . ۱۸- الدّین یعصم ۱ . ۱۹- الدّین یجلّ ، الدّینا تذللّ ۳ . ۲۰- الدّین حبور ۶۷ . ۲۱- الدّین نور ، یقین حبور ۲۱۳ . ۲۲- الدّین أفضل مطلوب ۳۲۳ . و گرفتن در راه خدا ، و بخشیدن در راه خدای سبحان می باشد . ( یعنی تمام کارهایش از برای خدا و در راه او باشد ، و جهات دیگر و اغراض گوناگون خلقی را کنار بگذارد ) . ۱۶- براستی که دین مانند درختی است ، ریشه آن یقین به خدا ، و میوه آن دوستی کردن و دشمنی کردن در راه خدای سبحان است . ۱۷- براستی که خدای سبحان در حقیقت راه حق را روشن ساخته ، و راههای آن را آشکار نموده است ، پس یا بدبختی است لازم ( برای کسی که از آن جدا شود و به آن راه نرود ) ، یا نیکبختی دائمی است ( برای کسی که آن را طی کرده و ملازم آن شده است ) . ۱۸-

دین نگاه می‌دارد . ۱۹- دین بزرگ می‌کند ، دنیا خوار می‌گرداند . ۲۰- دین شادمانی است . ۲۱- دین روشنائی ، و یقین شادمانی است . ۲۲- دین افزونترین مقصود و طلب شده آدمی است . ( یعنی بالا-ترین مطلوب ص ۵۳۶ ۲۳- الدّین أقوى عماد ۴۸۹ . ۲۴- الشّریعة ریاضة النّفس ۵۴۳ . ۲۵- الشّریعة صلاح البریة ۶۹۸ . ۲۶- الدّین ذخر ، و العلم دلیل ۱۲۲۴ . ۲۷- الدّین شجرة ، أصلها التّسليم و الرّضا ۱۲۵۵ . ۲۸- الدّین یصدّ عن المحارم ۱۲۹۵ . ۲۹- الدّین لا یصلحه إلّا العقل ۱۳۴۱ . ۳۰- إن جعلت دینک تبعاً لدنیاک أهلك دینک و دنیاک ، و كنت فی الآخرة من الخاسرين ۳۷۵۰ . انسان در دنیا باید دین باشد و دین مقدم بر هر چیزی و در رأس همه امور است ) . ۲۳- دین قوی‌ترین و محکم‌ترین ستون است . ۲۴- دین و ملت ریاضت نفس است ( شریعت جایی را گویند که مردم از آن آب خورده و آب بر دارند ، و دین را بهمین جهت شریعت گویند ، که آدمی آیین خود را از آن برگیرد ، و از آنجا آب حیات بردارد و بنوشد ) . ۲۵- شریعت و دین صلاح خلاق است ( و مخلوق بدون شریعت فاسد خواهند شد ) . ۲۶- دین ذخیره و دانش راهنما خواهد بود . ۲۷- دین درختی است ، که ریشه و بیخ آن تسلیم و رضا است . ۲۸- دین ( آدمی را ) از حرامها باز می‌دارد . ۲۹- دین آن را اصلاح نخواهد کرد مگر عقل . ۳۰- اگر دین خود را پیرو دنیاست قرار دهی دین و دنیاست را تباه ساختی ، و در آخرت از زیانکاران خواهی بود . ص ۵۳۷ ۳۱- ثمره الدّین الأمانة ۴۵۹۴ . ۳۲- ثمره الدّین قوّة یقین ۴۶۳۵ . ۳۳- ثلاث هنّ شین الدّین : الفجور ، و الغدر ، و الخيانة ۴۶۷۷ . ۳۴- ثلاث هنّ جماع الدّین : العفة ، و الورع ، و الحياء ۴۶۷۹ . ۳۵- ثلاث هنّ کمال الدّین : الإخلاص ، و الیقین ، و التّقنع ۴۶۸۵ . ۳۶- ثبات الدّین بقوّة الیقین ۴۷۰۲ . ۳۷- جماع الدّین فی إخلاص العمل ، و تقصیر الأمل ، و بذل الإحسان ، و الکفّ عن القبیح ۴۷۷۰ . ۳۸- جمال الدّین الورع ۴۷۹۰ . ۳۱- ثمره و میوه دین امانت داری است . ۳۲- ثمره و میوه دین و دینداری قوّت یقین ( به مبدأ و معاد و سایر اصول عقائد است ) . ۳۳- سه صفت است که آنها عیب دینند : زنا ( یا مطلق ارتکاب گناه ) و بیوفائی ، و خیانت کردن . ۳۴- سه صفت است که آنها جمع کننده دینند : باز ایستادن از حرامها ، و پارسائی ، و شرم . ۳۵- سه صفت اند که آنها کمال دین اند ، اخلاص ، و یقین ، و خرسندی ( نسبت به تقدیرات الهی ) . ۳۶- پا بر جا بودن دین به سبب قوت یقین خواهد بود . ۳۷- جمع کردن دین در خالص گردانیدن عمل ، و کوتاه نمودن امید ، و بکار بردن احسان ، و باز داشتن از زشتی خواهد بود ( یعنی اگر کسی می‌خواهد همه دین را دارا باشد باید امور بالا را عملی سازد ) . ۳۸- زیبائی دین و حسن آن پارسائی است . ص ۵۳۸ ۳۹- حسن الدّین من قوّة الیقین ۴۸۱۴ . ۴۰- حفظ الدّین ثمره المعرفة ، و رأس الحکمة ۴۹۰۳ . ۴۱- حصّنا الدّین بالدّینا ، و لا تحصّنا الدّینا بالدّین ۴۹۱۰ . ۴۲- خیر أمور الدّین الورع ۴۹۷۲ . ۴۳- دلیل دین العبد ورعه ۵۱۰۳ . ۴۴- ذد عن شرایع الدّین ، و حط ثغور المسلمین ، و أحرز دینک و أمانتک بإنصافک من نفسک ، و العمل بالعدل فی رعیتک ۵۱۹۳ . ۴۵- رأس الدّین اکتساب الحسنات ۵۲۴۵ . ۳۹- نیکوئی دین داری از قوّت یقین است . ( یعنی هر چه یقین انسان به مبدأ و معاد زیادتیر باشد دین داریش نیکوتر خواهد بود ) . ۴۰- نگهداشتن دین ثمره معرفت ( و شناخت نسبت به مبدء و معاد ) و سر حکمت خواهد بود . ۴۱- دین را به سبب دنیا نگهدارید ، و دنیا را بوسیله دین در حصار نکنید . ( یعنی برای خاطر دنیا دین را از دست ندهید ، که آن را فدای دنیا کنید ) . ۴۲- بهترین کارهای دین پارسائی است . ۴۳- دلیل و نشانه دینداری بنده پارسائی اوست ، ( اگر پارسا و پرهیز کار بود معلوم می‌شود دیندار است ) . ۴۴- از قواعد و احکام دین دفاع کن ، و سرحداتی مسلمانان را حفظ نما ( باقشون و تجهیزات و کمک‌های مختلف به جبهه‌ها ) و دین و امانت خود را به این که از خود انصاف داده ( خود را نصف مردم قرار دهی و مردم را نصف دیگر ) و به عدالت در میان رعیت عمل نموده جمع کرده و یا نگهداری کن . ۴۵- سر دین ( و عمده ثمره آن ) کسب کردن کارهای نیکوست . ص ۵۳۹ ۴۶- زین الدّین العقل ۵۴۶۶ . ۴۷- زین الدّین الصّبر و الرّضا ۵۴۷۱ . ۴۸- سبب الورع صحّة الدّین ۵۵۳۹ . ۴۹- سياسة الدّین بحسن الورع ، و الیقین ۵۵۹۰ . ۵۰- سلامة الدّین فی اعتزال النّاس ۵۶۰۹ . ۵۱- سلامة الدّین و الدّینا فی مداراة النّاس ۵۶۱۰ . ۵۲- ستّة یختبر بها دین الرّجل : قوّة الدّین ، و صدق الیقین ، و شدّة التّقوی ، و مغالبة الهوی ، و قلّة الرّغب ، و الإجمال فی الطّلب ۵۶۳۲ . ۵۳- سنام الدّین : الصّبر ، و الیقین ، و

مجاهدۀ الهوی ۵۶۳۳. ۵۴- ستّ من قواعد الدّین : إخلاص الیقین ، و نصّح المسلمین ، و إقامة ۴۶- زینت دین خرد ، و آن را بکار بردن است . ۴۷- زینت دین شکیبایی و خوشنودی به قسمت و تقدیر الهی است . ۴۸- سبب پارسایی درستی دین داری است . ۴۹- کامل گردانیدن دین به نیکویی پارسایی و یقین است . ۵۰- سلامت دین در کناره گیری از مردم است . ۵۱- سلامت دین و دنیا در مدارا نمودن با مردم است . ۵۲- شش چیز است که به وسیله آنها دین آدمی آزمایش می گردد : قوت دینداری ( و عمل به شرایع آن با جدّیت ) ، و راستی یقین ( که هر چه از بلایا و حوادث روی آورد از جا

## قسمت دوم

بدر نرود ) و سختی تقوا و پرهیز از گناهان ، و غلبه بر خواهش ( به گونه‌ای که عمل به آن ننماید ) و کمی رغبت نسبت به دنیا ، و اجمال در طلب ( و اعتدال در آن و افراط نمودن ) . ۵۳- مرتبه بلند دینداری شکیبایی و یقین و پیکار با هوا و هوس است . ۵۴- شش چیز از ارکان دین است : خالص گردانیدن یقین ( از شک و شبهه در ص ۵۴۰ الصّلاه ، و إیتاء الزّکاة ، و حجّ الییت ، و الزّهد فی الدّنيا ۵۶۳۸ . ۵۵- صلاح الدّین الورع ۵۷۹۶ . ۵۶- صلاح الدّین بحسن الیقین ۵۸۱۰ . ۵۷- صیر الدّین حصن دولتك ، و الشّکر حرز نعمتك ، فکلّ دوله يحوطها الدّین لا تغلب ، و کلّ نعمه يحرزها الشّکر لا تسلب ۵۸۳۱ . ۵۸- صیر الدّین جنّه حیاتك ، و التّقوی عده وفاتك ۵۸۵۸ . ۵۹- صیانه المرء علی قدر دیانته ۵۸۶۰ . ۶۰- صن دینك بدیناك تربحهما ، و لا تصن دیناك بدینك فتخسرهما ۵۸۶۱ . عقاید ) و خالص بودن ( یا نصیحت کردن مسلمانها ) و بر پا داشتن نماز ، و دادن زکات ، و حج خانه خدا ، و بی‌رغبتی در دنیا . ۵۵- صلاح و شایستگی دین پارسایی است . ۵۶- صلاح دین و کمال آن به نیکویی یقین است هر چه یقین محکمتر دین داری تمام‌تر خواهد بود . ۵۷- دین داری را حصن دولت خود ، و شکر را حرز نعمت خویش بگردان ، زیرا هر دولتی که آن را دین داری حفظ نموده مغلوب نمی‌شود و هر نعمتی که آن را شکر نگهداری کند ربوده نخواهد شد . ۵۸- دین را سپر زندگانی خود ، و تقوا را توشه و ذخیره مردن خود بگردان . ۵۹- نگهداری مرد ( خود را از گناه ) به اندازه دینداری است . ۶۰- دین خود را به دنیای خود نگه دار تا از هر دو سود ببری ، و دنیایت را به وسیله دینت نگهداری مکن که از هر دو زیان کنی . ( یعنی نکند کاری کنی که دینت را برای دنیا از دست بدهی که بدبخت شوی ) . ص ۵۴۱ ۶۱- صن الدّین بالدّنيا ینجک ، و لا تصن الدّنيا بالدّین فتردیک ۵۸۶۳ . ۶۲- طوبی لمن عمل بسنّه الدّین ، و اقتفی آثار النّبیین ۵۹۶۹ . ۶۳- علیکم بلزوم الدّین ، و التّقوی ، و الیقین ، فهنّ أحسن الحسنات ، و بهنّ ینال رفیع الدرجات ۶۱۵۵ . ۶۴- علی قدر العقل یكون الدّین ۶۱۸۳ . ۶۵- غایه الدّین الإیمان ۶۳۴۵ . ۶۶- غایه الدّین الرّضا ۶۳۵۱ . ۶۷- غایه الدّین الأمر بالمعروف و النّهی عن المنکر و إقامة الحدود ۶۳۷۳ . ۶۸- دین را به دنیا نگهداری کن تا تو را رستگار گرداند ، و دنیا را به دین نگه مدار پس تو را هلاک سازد . ۶۲- خوشا به حال کسی که به احکام و اوامر و نواهی دین عمل نموده ، و طریقه و آثار پیمبران را پیروی نماید . ۶۳- بر شما باد به جدا نشدن از دین ، و تقوا ، و یقین ، چون که آنها نیکوترین حسناتند و به وسیله آنها ( بشر ) به مرتبه‌های بلند و به درجات رفیعه خواهد رسید . ۶۴- به اندازه عقل دین می‌باشد . ۶۵- منتها درجه دین و اعلا مراتب ( یا غرض و علت غایی ) آن ایمان است . ( یعنی نخستین درجه آن اعتراف به زبان و آخرین مرحله تصدیق بدل و عمل است ) . ۶۶- فائده و مرتبه کامل دین خوشنودی ( به تقدیرات الهی ) است . ۶۷- نهایت دینداری امر به معروف و نهی از منکر و بر پای داشتن حدود است . ( ممکن است مراد حدودی باشد که خداوند برای بعض از گناهان قرار داده و ص ۵۴۲ ۶۸- فاقد الدّین مترّد فی الکفر و الضّلال ۶۵۵۰ . ۶۹- فساد الدّین الدّنيا ۶۵۵۴ . ۷۰- قوام الشّریعه الأمر بالمعروف ، و النّهی عن المنکر ، و إقامة الحدود ۶۸۱۷ . ۷۱- كما أنّ الجسم و الظّل لا یفترقان ، كذلك الدّین و التّوفیق لا یفترقان ۷۲۱۸ . ۷۲- لکلّ دین خلق ، و خلق الإیمان الرّفق ۷۲۹۶ . ۷۳- من دان تحصّن ۷۷۱۰ . ۷۴- من بخل بدینه جلّ ۷۹۲۲ . ۷۵- من لا دین له لا- مروءه له ۷۹۳۰ . امکان دارد مراد حدّ مطلق و مرز احکام الهی باشد ) . ۶۸- آنکه دین را از دست می‌دهد در کفر و

گمراهی خواهد افتاد . ۶۹- فساد دین ، دنیا ( و میل به آن ) است . ۷۰- قوام ( دین و ) شریعت ، امر بمعروف و نهی از منکر ، و بر پای داشتن حدود است . ۷۱- چنانکه جسم و سایه از یکدیگر جدا نمی‌شود ، همچنین دین و توفیق از یکدیگر جدا نخواهند گردید . ۷۲- برای هر دینی خوی و خصلتی است ، و خوی و خصلت ایمان مدارا است . ۷۳- هر که دیندار شد متحصن شود . ( یعنی در حصار عافیت دنیا و آخرت قرار گیرد ) . ۷۴- هر که به دین خود بخیلی کند ( و آن را برای خاطر دنیا از دست ندهد ) بزرگ شود . ۷۵- هر که دینی برای او نیست آدمیت و یا مردانگی برای او نخواهد بود . ص ۵۴۳- ۷۶- من تفقه فی الدین کثر ۷۹۶۱ . ۷۷- من صحت دیانتیه قویت أمانته ۸۰۲۱ . ۷۸- من أفسد دینه أفسد معاده ۸۳۲۷ . ۷۹- من رزق الدین فقد رزق خیر الدنیا و الآخرة ۸۵۲۳ . ۸۰- من کرم دینه عنده هانت الدنیا علیه ۸۶۰۵ . ۸۱- من قوی دینه أیقن بالجزاء و رضی بمواقع القضاء ۸۶۹۱ . ۸۲- من لا دین له لا نجاه له ۸۷۶۱ . ۸۳- من دق فی الدین نظره ، جلّ يوم القيمة خطره ۸۸۰۷ . ۸۴- من تهان بالالدین هان ، و من غالب الحق لان ۹۰۱۸ . ۷۶- هر که در دین دانا شود ( سعادت یا یارانش ) بسیار شود . ۷۷- هر که دیانت او درست باشد امانت او قوی خواهد بود . ۷۸- هر که دین خود را فاسد نماید معادش را فاسد نموده است . ۷۹- هر که دین روزی او گردد پس در حقیقت خیر دنیا و آخرت روزی او گردیده است . ۸۰- هر که دینش در نزد او گرامی باشد دنیا بر او سهل گردد . ۸۱- هر که دینش قوی باشد به پاداش الهی یقین کرده و به مواقع قضا و جاهائی که تقدیر خدا بر آن تعلق گرفته خوشنود باشد . ۸۲- هر که برای او دینی نیست نجاتی برای او نخواهد بود . ۸۳- هر که نظرش در دین دقیق باشد ( و در مسائل اعتقادی و غیر آن باریک گردد ) شرفش در قیامت بزرگ خواهد بود . ۸۴- هر که دین را خوار شمارد ( و در آن سستی نماید ) خوار گردد ، و کسی که بر حق غلبه جوید ( برای حق و یا برای مردم ) نرم گردد . ( یعنی مغلوب خواهد گردید ) . ص ۵۴۴- ۸۵- من اتخذ دین الله لهوا و لعبا أدخله الله سبحانه النار مخلدا فیها ۹۰۲۹ . ۸۶- من أشفق علی دینه سلم من الردی ۹۰۷۴ . ۸۷- ما أوهن الدین کترک إقامه دین الله و تضييع الفرائض ۹۶۹۷ . ۸۸- ملائک الدین الورع ۹۷۱۹ . ۸۹- ملائک الدین مخالفه الهوی ۹۷۲۲ . ۹۰- نعم القرین الدین ۹۸۹۲ . ۹۱- نزهوا أديانکم عن الشبهات ، و صونوا أنفسکم عن مواقع الزیب الموبقات ۹۹۷۱ . ۹۲- نظام الدین مخالفه الهوی ، و التّنزه عن الدنیا ۹۹۸۱ . ۸۵- هر که دین خدا را لهو و لعب بگیرد ( و آن را بازیچه قرار دهد ) خداوند سبحان او را برای همیشه در آتش داخل کند . ۸۶- هر که بر دینش ترسد ( و کاری نکند که بر آن ضرر زند ) از هلاکت ( اخروی ) سالم ماند . ۸۷- دین را چیزی مانند ترک اقامه دین خدا ( و بر پا نداشتن آن مانند ترک امر به معروف و نهی از منکر و اجراء نکردن حدود و بی تفاوت بودن نسبت به مقدسات ) و ضایع ساختن واجبات ضعیف و خوار نخواهد ساخت . ۸۸- ملائک دین ( و نشانه دینداری و کمال آن ) پارسایی است . ۸۹- ملائک دین ( و کمال دینداری ) مخالفت با خواهش است . ۹۰- خوب همراهی است دین ( چون آدمی را به سعادت دنیا و آخرت رساند ) . ۹۱- دین‌های خود را از شبهه‌ها پاکیزه داشته ، و نفس‌های خود را از جایگاه‌های شک و یا تهمت هلاک کننده نگهداری نمایید . ۹۲- نظام و رشته دین مخالفت کردن خواهش ، و پاکیزگی از دنیا است . ص ۵۴۵- ۹۳- نظام الدین خصلتان : إنصافک من نفسک ، و مواساة إخوانک ۹۹۸۳ . ۹۴- هدی من تجلبب جلباب الدین ۱۰۰۱۲ . ۹۵- فی ذکر دین الإسلام : هو أبلغ المناهج ، نیر الولايج ، مشرف الأقطار ، رفیع الغایه ۱۰۰۵۳ . ۹۶- وقّوا دینکم بالاستعانة بالله ۱۰۱۰۷ . ۹۷- لا تکن غافلا عن دینک ، حریصا علی دنیاک ، مستکثرا ممّا لا یبقی علیک ، مستقلا ممّا یبقی لک ، فیوردک ذلک العذاب الشدید ۱۰۴۰۷ . ۹۸- لا یسلم الدین مع الطمع ۱۰۶۹۰ . ۹۹- لا یسلم الدین من تحصّن به ۱۰۶۹۹ . ۹۳- نظام و رشته پیوستگی دین دو خصلت است : انصاف دادن تو از جانب نفس خود ، و با برادران خود مواسات نمودن . ۹۴- هدایت شده هر که پیراهن دین را لباس تن قرار داده است . ۹۵- ( تتمه کلامی است با مختصر تغییری که در خطبه ۱۰۵ نهج البلاغه در وصف دین مقدس اسلام فرموده است : ) آن درخشنده‌ترین راه‌ها ، و روشن‌تر و یا آشکارترین شرایع ، بلند اطراف است ( و در میان ادیان بلندترین دین است ) بلند پایان خواهد بود . ۹۶- دین خود را به یاری جستن از خدا نگهداری کنید . ۹۷- مباش از دین خود غافل ، بر دنیایت حریص ، طلب کننده بسیار از آنچه بر تو باقی نمانده ( دنیا

( طلب کننده کم از آنچه برای تو باقی خواهد ماند ( آخرت ) که تو را چنین کاری بر عذاب سخت وارد سازد . ۹۸- سالم نمی ماند دین با طمع . ۹۹- دین را از دست نمی دهد کسی را که به آن متحصن گشته است . ص ۵۴۶ ۱۰۰- يستدلّ علی دین الرّجل بحسن تقواه و صدق ورعه ۱۰۹۵۹ .

## باب الذال

### الذخر

۱- أفضل الذخر الصّيناي ۲۹۰۲ . ۲- أفضل الذخائر حسن الصّيناي ۲۹۴۵ . ۳- أفضل الذخائر علم يعمل به ، و معروف لا- يمنّ به . ۳۳۱۲ .

### الذكر و المذكر

۱- الذّكر أفضل الغنيمتين ۱۶۷۰ . ۲- الذّكر يؤنس اللّب ، و ينير القلب ، و يستنزل الرّحمه ۱۸۵۸ . ۱۰۰- بر دین مرد به نیکویی تقوا و راستی پارسائی او استدلال می شود . اندوخته ۱- افزونترین پس اندوخته احسانهاست . ۲- افزونترین پس اندوخته ها نیکویی احسانهاست . ۳- افزونترین ذخیره ها علمی است که به آن عمل شده ، و احسانی است که به آن ممت گذاشته نشود . یاد خدا و یاد آوری ۱- یاد خدا افزونترین دو غنیمت است . ۲- یاد خدا خرد را آرامش داده ، و دل را روشن گردانده ، و رحمت را فرود آورد . ص ۵۴۷ ۳- الذّکر نور العقل ، و حياء النفوس ، و جلاء الصّدور ۱۹۹۹ . ۴- الجلوس فی المسجد من بعد طلوع الفجر إلى حين طلوع الشّمس للاشتغال بذكر الله سبحانه أسرع فی تيسير الرّزق من الضّرب فی أقطار الأرض ۲۱۲۷ . ۵- الذّکر الجمیل أحد الحياتين ۱۶۱۲ . ۶- الذّکر الجمیل أحد العمرين ۱۶۲۸ . ۷- الذّکر ليس من مراسم اللّسان ، و لا من مناسم الفكر ، و لكنّه أوّل من المذکور ، و ثان من الذّاكر ۲۰۹۱ . ۳- ذکر خدا و یاد او روشنی عقل ، و حیات نفسها و جلاء سینه هاست . ۴- نشستن در مسجد بعد از طلوع فجر تا هنگام طلوع آفتاب از برای مشغول بودن به ذکر خدای پاک و منزّه سریعتر است در آسان کردن روزی از مسافرت در اطراف زمین . ۵- یاد نیکو ( که از کسی بماند ) یکی از دو زندگی است ( چنانکه از بزرگان دین یاد نیکو کنند گویا زنده هستند ) . ۶- یاد نیکو یکی از دو عمر است ( چنانکه گذشت ) . ۷- یاد نه از مراسم زبان است ، و نه از مذاهب فکر ، و لیکن اولی است از یاد کرده شده ، و دومی است از یاد کننده ( مرحوم آقا جمال علامه بزرگوار در شرح آن چنین فرموده ، یعنی چنین نیست که ذکر وظیفه زبان باشد ، و نتواند زبان که ذکر نکند ، و این در ذکر زبانی است و نه این که از مذهبهای فکر و اندیشه باشد ، و البته آنها به این راه روند و نتوانند که به این راه نروند ، و این در ذکر و یاد بدل است بلکه اولی است یعنی مبدأ آن یاد کرده شده است یعنی حق تعالی که باید که توفیق این معنی بدهد و اسباب آن را از برای او مهیا سازد ، و دومی است از یاد کننده که متصدی و مباشر آن گردد ) . ص ۵۴۸ ۸- اشحن الخلوة بالذّکر ، و اصحب النّعم بالشّکر ۲۳۷۴ . ۹- أفيضوا فی ذکر الله ، فإنّه أحسن الذّکر ۲۵۱۲ . ۱۰- استديموا الذّکر ، فإنّه ينير القلب ، و هو أفضل العبادة ۲۵۳۶ . ۱۱- أحقّ من ذکرت ، من لا- ينساک ۳۰۷۰ . ۱۲- اذکروا مفرّق الجماعات ، و مباعد الأمّيات ، و مدنی المّيات ، و المؤذن بالیین و الشّتات ۲۵۷۶ . ۱۳- أصل صلاح القلب اشتغاله بذكر الله ۳۰۸۳ . ۱۴- إنّ الله سبحانه جعل الذّکر جلاء القلوب ، تبصر به بعد العشوّه ، و تسمع به بعد الوقرة ، و تنقاد به بعد المعاندة ۳۵۷۳ . ۸- خلوت را با یاد خدا پر گردان ، و نعمت ها را با شکر همراه ساز و یا همراه شو . ۹- لبریز شوید در یاد خدا ، زیرا آن بهترین ذکر است . ۱۰- ذکر خدا را همیشه دارید ، زیرا که آن دل را نورانی کرده و آن برترین عبادت است ( محتمل است ضمیر ( هو ) به قلب نورانی برگردد که معنا چنین شود که قلب نورانی که انسان با عملی آن را نورانی سازد افضل عبادتها گردد ولی معنای اول ظاهر تر



است ) . ۱۱- سزاوارتر کسی که او را یاد کنی فردی است که تو را فراموش نکند . ۱۲- یاد کنید پراکنده کننده جماعت‌ها ، و دور کننده آرزوها ، و نزدیک کننده مرگ‌ها ، و اعلام کننده دوری و پراکندگی را . ( یعنی پروردگار قادر توانا را به یاد آورید که اوست دارای این صفات ) . ۱۳- اصل و ریشه صلاح دل و تباه نشدن آن ، اشتغال آنست به یاد خدا . ۱۴- برآستی که خداوند سبحان ذکر و یاد خود را جلاء دلها قرار داده ، به سبب آن دلها بعد از اشتباه و مشتبه شدن امور یا تاریکی بینا گشته ، و بعد از کری یا سنگینی ص ۵۴۹ ۱۵- إِنَّ لِلذَّكَرِ أَهْلًا- أَخَذُوهُ مِنَ الدُّنْيَا بَدَلًا ، فلم تشغلهم تجارَةً و لا- بيع عن ذکر ، يقطعون به أيام الحياء ، و يهتفون به في آذان الغافلين ۳۵۷۵ . ۱۶- الذَّكَرُ مَجَالِسَةُ الْمَحْبُوبِ ۳۲۲ . ۱۷- الذَّكَرُ مِفْتَاحُ الْأَنْسِ ۵۴۱ . ۱۸- الذَّكَرُ نُورٌ ، و رشد ۶۰۲ . ۱۹- الذَّكَرُ لَذَّةُ الْمُحِبِّينَ ۶۷۰ . ۲۰- الذَّكَرُ يشرح الصدر ۸۳۵ . ۲۱- الذَّكَرُ جلاء البصائر و نور السرائر ۱۳۷۷ . ۲۲- الذَّكَرُ هِدَايَةُ الْعُقُولِ ، و تبصرة النفوس ۱۴۰۳ . گوش شنوا شده ، و بعد از دشمنی فروتن یا رام خواهند شد . ( یعنی فائده ذکر خدا چنین است ) . ۱۵- برآستی که برای ذکر خدا اهلی است ، که آن را عوض از دنیا گرفته‌اند ، پس آنان را هیچ تجارت و داد و ستدی از یاد خدا مشغول نساخته ، با آن روزهای زندگانی را بریده ، و به وسیله آن در گوشهای بی‌خبران ندا در می‌دهند . ۱۶- یاد آوری و ذکر هم نشینی با دوست است . ۱۷- یاد و ذکر ( خدا ) کلید انس است . ۱۸- یاد خدا نور و ترقی و به راه راست رفتن است . ۱۹- یاد خدا لَذَّةُ مُحِبِّانِ الهی است . ( و یا یاد آوری لذت افراد با محبت خواهد بود زیرا دوست پیوسته به یاد دوست می‌باشد ) . ۲۰- یاد خدا سینه را گشایش می‌دهد ، و تنگی را بر طرف می‌سازد . ۲۱- یاد خدا جلاء و پرداخت بینایی‌ها ، و نور باطن‌هاست . ۲۲- یاد خدا هدایت‌گر عقلها ، و بینایی نفسها خواهد بود . ص ۵۵۰ ۲۳- إِذَا رَأَيْتَ اللَّهَ يُؤْنِسُكَ بِذِكْرِهِ فَقَدْ أَحْبَبَكَ ۴۰۴۰ . ۲۴- إِذَا رَأَيْتَ اللَّهَ يُؤْنِسُكَ بِخَلْقِهِ ، و يوحشك من ذكره فقد أبغضك ۴۰۴۱ . ۲۵- بذكر الله تستنزل الرحمۃ ۴۲۰۹ . ۲۶- بداوم ذكر الله تنجاب الغفلة ۴۲۶۹ . ۲۷- ثمرۃ الذكر استنارة القلوب ۴۶۳۱ . ۲۸- خير ما استنجحت به الأمور ذكر الله سبحانه ۴۹۸۷ . ۲۹- دوام الذكر ينير القلب و الفكر ۵۱۴۴ . ۳۰- ذكر الله نور الإيمان ۵۱۶۱ . ۳۱- ذكر الله مطردة الشيطان ۵۱۶۲ . ۲۳- هرگاه دیدی که خداوند تو را به یاد خودش انس داده پس در حقیقت تو را دوست دارد . ۲۴- هرگاه دیدی خداوند تو را به مخلوق خود آرامش داده و از یاد خویش رَم می‌دهد پس در حقیقت تو را دشمن داشته است . ۲۵- به سبب ذکر خدا و یاد او رحمت فرود آید . ۲۶- به وسیله ذکر دایمی خدا غفلت بر طرف می‌شود . ۲۷- میوه ذکر و یاد خدا نورانی شدن دلهاست . ۲۸- بهترین چیزی که کارها به وسیله آن بر آورده می‌شود و یا تو بر می‌آوری ذکر خدای سبحانه است . ۲۹- ذکر همیشگی ، دل و فکر را نورانی خواهد نمود . ۳۰- ذکر خدا نور ایمان است . ۳۱- یاد خدا وسیله راندن شیطان است . ص ۵۵۱ ۳۲- ذكر الله شيمۃ المتقين ۵۱۶۳ . ۳۳- ذكر الله جلاء الصّيدور و طمأنينة القلوب ۵۱۶۵ . ۳۴- ذكر الله قوت النفوس و مجالسة المحبوب ۵۱۶۶ . ۳۵- ذكر الله ينير البصائر ، و يؤنس الضّمائر ۵۱۶۷ . ۳۶- ذكر الله تستنجح به الأمور و تستنير به السرائر ۵۱۶۸ . ۳۷- ذكر الله دواء أعلال النفوس ۵۱۶۹ . ۳۸- ذكر الله طارد اللّواء ( الأدواء ) و البؤس ۵۱۷۰ . ۳۹- ذكر الله رأس مال كلّ مؤمن ، و ربحه السّلامۃ من الشّيطان ۵۱۷۱ . ۴۰- ذكر الله دعامة الإيمان ، و عصمة من الشّيطان ۵۱۷۲ . ۳۲- یاد خدا شیوه خویشتن داران است . ۳۳- یاد خدا جلاء سینه‌ها ( و وسیله نفی و تبعید وسائل بدبختی و ناراحتی‌ها ) و آرامش دلهاست ( چنانکه خدا فرموده است : أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ) . ۳۴- یاد خدا قوت نفسها ( و غذائی است که قوام نفس به آن بستگی دارد ) و همنشینی محبوب است ( یعنی گویا انسان بلا تشبیه با خدا در یک جا نشسته و با او سخن می‌گوید . ۳۵- یاد خدا بینائی‌ها را نور بخش بوده ، و ضمیر و پنهانی‌ها ( قلوب ) را انس و آرامش می‌دهد . ۳۶- یاد خدا به سبب آن کارها بر آورده شده ، و پوشیده‌ها نورانی می‌گردد . ۳۷- یاد خدا دواى بیماریهای نفس‌هاست . ۳۸- یاد خدا دور کننده سختی ( و یا دردها ) و شدت حاجت است . ۳۹- یاد خدا سرمایه هر مؤمن است ، و سود آن سلامتی از شیطان خواهد بود . ۴۰- یاد خدا استوانه ایمان ، و نگهداری از شیطان است . ص ۵۵۲ ۴۱- ذكر الله سجيۃ كلّ محسن ، و شيمۃ كلّ مؤمن ۵۱۷۳ . ۴۲- ذكر الله مسرّة كلّ متّق ، و لذّة كلّ موقن ۵۱۷۴ . ۴۳- سامع ذكر الله ذاكر ۵۵۷۹ . ۴۴- عليك بذكر الله فإنّه نور القلب ۶۱۰۳ . ۴۵- فى الذكر حياة

القلوب ۶۴۴۵ . ۴۶- من ذکر الله ذكره ۷۷۵۸ . ۴۷- من ذكر الله استبصر ۷۸۰۰ . ۴۸- من اشتغل بذكر الناس قطعه الله سبحانه عن ذكره ۸۲۳۴ . ۴۹- من اشتغل بذكر الله طيب الله ذكره ۸۲۳۵ . ۵۰- من عمر قلبه بدوام الذكر حسنت أفعاله في السر والجهر ۸۸۷۲ . ۴۱- یاد خدا خوی و شیوه هر نیکوکار ، و روش هر مؤمن است . ۴۲- یاد خدا شادمانی هر پرهیزگار ، و لذت هر صاحب یقین است . ۴۳- شنونده ذکر خدا ذکر کننده است . ( یعنی ثواب او را دارد ) . ۴۴- بر تو باد به ذکر خدا زیرا که آن نور دل است . ۴۵- در یاد خداست حیات دلها . ۴۶- هر که یاد خدا کند او را خدا یاد خواهد کرد . ۴۷- هر که یاد خدا کند بینا گردد . ۴۸- هر که به یاد مردم اشتغال ورزد خداوند سبحان او را از ذکر خود بیرد . ۴۹- هر که به ذکر خدا مشغول باشد خداوند یاد او را پاکیزه گرداند . ( یعنی پاداش نیکو دهد یا خداوند کاری کند که مردم او را به نیکویی یاد کنند ) . ۵۰- هر که دلش را به دوام ذکر ( و یاد خدا ) آباد سازد کردار او در پنهانی و آشکار نیکو خواهد شد . ص ۵۵۳ . ۵۱- من ذكر الله سبحانه أحيى الله قلبه و نور عقله و لبه ۸۸۷۶ . ۵۲- من كثر ذكره استنار لبه ۹۱۲۳ . ۵۳- مداومة الذكر خلصان الأولياء ۹۷۵۷ . ۵۴- مداومة الذكر قوت الأرواح ، و مفتاح الصّلاح ۹۸۳۲ . ۵۵- لا تذكر الله سبحانه ساهيا ، و لا تنسه لاهيا ، و اذكره كاملا ، يوافق فيه قلبك لسانك ، و يطابق إضمارك إعلانك ، و لن تذكره حقيقة الذكر حتى تنسى نفسك في ذكرك ، و تفقدها في أمرك ۱۰۳۵۹ . ۵۶- لا هداية كالدّكر ۱۰۴۶۰ . ۵۷- ذاكر الله سبحانه مجالسه ۵۱۵۹ . ۵۱- هر که خدا را یاد نماید خداوند دلش را زنده کرده ، و عقل و خردش را نورانی گرداند . ۵۲- هر که ذکرش ( در دل و در زبان ) بسیار باشد عقلش نورانی گردد . ۵۳- مداومت ذکر ( و پیوسته متذکر خدا و قیامت بودن نتیجه و نشانه ) خالص بودن دوستان ( الهی ) است . ۵۴- مداومت ذکر قوت و غذای جانها و کلید صلاح ( و شایستگی حال ) است . ۵۵- ذکر خدای سبحان مکن در حالت غفلت ، و او را فراموش منما در حالت بازی ( که به بازی مشغول شوی ) و او را بطور کامل بگونه‌ای که دل تو زبانت را موافق بوده ، و نهان تو آشکارت را مطابق باشد ، ذکر کن و او را به حقیقت ذکر ذکر نخواهی کرد تا آنکه نفس خود را در ذکر فراموش کرده ، و نیابی آن را در کار خود . ( یعنی در آن حال از نفس غافل باشی ) . ۵۶- هیچ هدایتی مانند ذکر نیست ( که آدمی را به خدا رسانده و راهنمایی می کند ) . ۵۷- یاد کننده خدای سبحان همنشین اوست . ص ۵۵۴ . ۵۸- ذاكر الله مؤانسه ۵۱۶۰ . ۵۹- ذاكر الله من الفائزين ۵۱۶۴ . ۶۰- من ذكرك فقد أنذرك ۷۹۸۳ .

## الذّنب و المعاصی و أهلها

### قسمت اول

۱- الذّنب الداء ، و الدّواء الاستغفار ، و الشّفاء أن لا تعود ۱۸۹۰ . ۲- تهوين الذّنب أعظم من ركوب الذّنب ۴۴۹۰ . ۳- ترك الذّنب شديد ، و أشدّ منه ترك الجنّة ۴۵۲۱ . ۵۸- یاد کننده خدا انس گیرنده با اوست . ( چنانکه دو نفر با هم انس گیرند ) . ۵۹- یاد کننده خدا از پیروزمندانست . ۶۰- هر که ( خدا و معاد را ) به یاد تو آورد پس در حقیقت تو را ( از عقوبت گناهان و بدبختی ) ترسانیده است . گناهان ، گنهکاران ۱- گناهان بیماریند ، و طلب آمرزش دواي آن ، و شفای از آن به این است که به گناه برگشت ننمایی . ۲- سهل شمردن گناه از ارتکاب گناه بزرگتر است ( ممکن است از این جهت باشد که در ارتکاب گناه امکان دارد غلبه شهوت و غفلت او را بر این کار واداشته ، بخلاف آنکه گناه را کوچک به نظر می آورد و به آن اهمیت نداده و سهل می شمارد ، چون چنین کسی نسبت به خدای بزرگ قادر متعال توهین نموده و برای او نعوذ باللّٰه ارزشی قائل نمی باشد ) . ۳- ترك گناه سخت است ، و سخت تر از آن ترك بهشت خواهد بود ، ( برای این که به هیچ وجه عاقل از سر بهشت و نعمتهای ارزنده آن بخاطر لذت چند لحظه فانی شونده دنیا نخواهد گذشت ) . ص ۵۵۵ . ۴- تأتينا أشياء نستكثرها إذا جمعناها ، و نستقلّها إذا قسمناها ۴۵۲۴ . ۵- احذروا الذّنب المورطه ، و العيوب المسخطة ۲۶۲۱ . ۶- إياك و انتهاك المحارم ، فإنّها شيمه الفساق و أولى الفجور ،

و الغوايه ۲۶۵۹ . ۷- إِيَّاكَ وَالْإِصْرَارَ ، فَإِنَّهُ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَائِرِ وَ أَعْظَمِ الْجَرَائِمِ ۲۶۷۶ . ۸- إِيَّاكَ وَ الْمَجَاهِرَةَ بِالْفُجُورِ ، فَإِنَّهَا مِنْ أَشَدِّ الْمَآثِمِ ۲۶۷۷ . ۹- إِيَّاكَ وَ الْمَعْصِيَةَ ، فَإِنَّ اللَّئِيمَ ( الشَّقِيَّ ) مِنْ بَاعِ جَنَّةِ الْمَأْوَى بِمَعْصِيَةٍ دَنِيَّةٍ مِنْ مَعَاصِي الدُّنْيَا ۲۷۰۶ . ۴- بِرَ مَا جِزَهِائِي مِی آید که هر گاه آن را جمع کنیم بسیارش می شماریم ، و چون آنها را قسمت کنیم کم به حساب آریم ، ( ظاهراً مقصود این است ما نباید گناهان را کم شمرده بی تفاوت باشیم ، زیرا هر گاه جمع شوند کوهی از گناه بحساب آید ، و ممکن است مذمت از مال باشد که وقتی جمع می شود ما خیال می کنیم زیاد است ولی وقتی قسمت می شود می دانیم نه تنها زیاد نبوده بلکه کم هم خواهد بود ، پس نباید ما بآن دلخوش نماییم ) . ۵- از گناهانی که به هلاکت اندازنده ، و عیوبی که خشم آورنده اند . ( یعنی باعث غضب خدا می گردند ) دوری نمائید . ۶- بر تو باد به دوری از ارتکاب معاصی ، و مبالغه در دریدن آنها ، ( یعنی دریدن پرده عصمت ) زیرا که آن خوی فاسقان ، و صاحبان فجور و گمراهی است . ۷- بر تو باد به دوری از اصرار بر گناهان ، زیرا که آن از بزرگترین گناهان کبیره ، و از عظیمترین جرمهاست . ۸- بر تو باد به دوری از آشکار کردن گناه ، زیرا که آن از سختترین گناهان است . ۹- بر تو باد به دوری از نافرمانی خدا ، زیرا که بدبخت یا پست مرتبه کسی ص ۵۵۶ ۱۰- إِيَّاكَ أَنْ تَسْتَسْهَلَ رُكُوبَ الْمَعَاصِي ، فَإِنَّهَا تَكْسُوكَ فِي الدُّنْيَا ذُلًّا ، وَ تَكْسِبُكَ فِي الْآخِرَةِ سُخْطَ اللَّهِ ۲۷۲۵ . ۱۱- أَلَا وَ إِنَّ الْخَطَايَا خِيْلَ شَمْسٍ حَمَلَ عَلَيْهَا أَهْلُهَا ، وَ خَلَعَتْ لَجْمَهَا فَأُورِدَتْهُمْ النَّارَ ۲۷۷۰ . ۱۲- أَكْبَرُ الْأَوْزَارِ تَرْكِيَةُ الْأَشْرَارِ ۲۹۶۷ . ۱۳- أَعْظَمُ الْوُزْرِ مَنَعُ قَبُولِ الْعُذْرِ ۳۰۰۴ . ۱۴- أَعْظَمُ الذَّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ ذَنْبُ أَصْرٍّ عَلَيْهِ عَامِلُهُ ۳۱۳۱ . ۱۵- أَشَدُّ الذَّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ ذَنْبُ اسْتِهَانٍ بِهِ رَاكِبُهُ ۳۱۴۰ . ۱۶- أَسْرَعُ الْمَعَاصِي عِقَابُهُ أَنْ تَبْغِيَ عَلَى مَنْ لَا يَبْغِي عَلَيْكَ ۳۱۴۶ . است که جَنَّةِ الْمَأْوَى را به معصیت پستی از معاصی دنیا فروخته باشد . ۱۰- دوری نما از این که سهل شماری ارتکاب معاصی را ، زیرا که آن خواری را در دنیا بر تو می پوشاند ، و در آخرت سخط و غضب خدا را جهت تو کسب خواهد نمود . ۱۱- آگاه باشید ، که گناهان اسبانی هستند چموش که بر آنها اهل آن سوار و لجامهای آنها گسیخته شده ، پس گنهکاران را در جهنم فرود آورند . ۱۲- بزرگترین گناهان حکم به خوبی و پاکیزگی بدان است . ۱۳- عظیمترین گناه نپذیرفتن عذر است ( چون با بزرگی و بلندی مرتبه منافات دارد ) . ۱۴- بزرگترین گناهان در نزد خدا گناهی است که عمل کننده بر آن مصرّ باشد و مکرّر آن را انجام دهد . ۱۵- سختترین گناهان در نزد خدای سبحان گناهی است که مرتکب آن آن را خوار شمارد ( یعنی آن را کوچک بداند و به آن اهمیت ندهد مثلاً- بگوید : ای کاش گناه من همین باشد و بس ) . ۱۶- شتابانترین گناهان از نظر کیفر و عقوبت آنست که بر کسی ستم کنی که ص ۵۵۷ ۱۷- أَقْبَحُ الْمَعَاصِي قَطِيعَةُ الرَّحْمِ وَ الْعُقُوقُ ۳۲۵۱ . ۱۸- أَعْظَمُ الذَّنُوبِ ذَنْبُ أَصْرٍّ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ ۳۲۶۶ . ۱۹- إِنَّ أَسْوَأَ الْمَعَاصِي مَعْبَةُ الْأَعْي ۳۳۸۲ . ۲۰- إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لِيَبْغِضَ الْوَقِحَ الْمُتَجَرِّئَ عَلَى الْمَعَاصِي ۳۴۳۷ . ۲۱- إِنَّ عَدُوَّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ مِنْ عَصَى اللَّهِ وَ إِنْ قُرْبَتْ قَرَابَتُهُ ۳۴۵۲ . ۲۲- إِنَّ حِلْمَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى الْمَعَاصِي جَزْأُكَ ، وَ بَهْلَكَةُ نَفْسِكَ أَغْرَاكُ ۳۴۶۷ . ۲۳- الْإِصْرَارُ شِيمَةُ الْفَجَّارِ ۳۴۳ . او بر تو ستم نمی کند ، و یا سر بلندی نمائی بر کسی که نسبت به تو سر بلندی نمی نماید . ۱۷- زشتترین معصیتها بریدن از خویشان و بد سلوکی با پدر و مادر است . ۱۸- بزرگترین گناهان گناهی است که صاحب آن بر آن اصرار ورزد . ۱۹- براستی که بدترین گناهان از نظر عاقبت ، گمراهی است . ۲۰- براستی که خدای سبحان هر آینه هر بی شرم دلیر بر ارتکاب گناهان را دشمن می دارد . ۲۱- براستی دشمن محمد صلی الله علیه و آله و سلم کسی است که خدا را نافرمانی کرده ، هر چند قرابت و خویشی او با آن حضرت نزدیک باشد . ۲۲- براستی که بردباری خدای تعالی بر معاصی تو را بر ارتکاب آن جری ساخته ، و به جای هلاکت نفست تو را بر انگیزته است . ( یعنی خدا قادر است تو را به سبب گناهان نابود سازد و انتقام کشد ، نکرده و تو دلیر شده ای ، و به کارهایی که موجب هلاکت خویش است اقدام می نمایی ، جای شرم است و حیا ) . ۲۳- ایستادگی و تکرار گناه خوی و خصلت گنهکارانست . ص ۵۵۸ ۲۴- الْإِصْرَارُ يُوجِبُ النَّارَ ۴۳۴ . ۲۵- الْمُعْلَنُ بِالْمَعْصِيَةِ مُجَاهِرٌ ۵۲۵ . ۲۶- الْمَعْصِيَةُ تَفْرِيطُ الْفَجْرَةَ ( الْعِجْزَةُ ) ۶۲۲ . ۲۷- الْمَعْصِيَةُ تَمْنَعُ الْإِجَابَةَ ۷۹۲ . ۲۸- الْإِصْرَارُ شَرُّ الْأَرْاءِ ۸۱۱ . ۲۹- الْإِصْرَارُ أَعْظَمُ حُوبَةٍ ۸۸۰ . ۳۰- الْإِصْرَارُ سَجِيَّةُ الْهَلَكِي ۸۹۸ . ۳۱- الْعِقَابُ ثَمَارُ السَّيِّئَاتِ ۹۲۰ .

۳۲- الإصرار یجلب النّقمه ۱۰۷۰ . ۲۴- تکرار گناه و ایستادگی در آن موجب آتش خواهد شد . ۲۵- آشکار کننده گناه مجاهر است . ( گویا به آواز بلند ندا دهد که من فرمانبردار خدا نبوده و مخالفم ) . ۲۶- نافرمانی ، تفریط گنهکاران یا افراد ناتوان است . ( که خود را از جلوگیری گناه ناتوان بینند ) . ۲۷- نافرمانی و گناه از اجابت دعا جلوگیری خواهد نمود . ۲۸- نافرمانی مکرر و ایستادگی بر گناه بدترین اندیشه‌هاست . ۲۹- اصرار بر گناه به حسب گناه بزرگتر خواهد بود یا بزرگترین گناه است ( زیرا سایر گناهان کبیره را اگر انجام دهد یک بار انجام می‌دهد ، و در اصرار ایستادگی و بر رویی در مقابل خدا و شرع است که خود بالاترین هتک به حساب آید ) . ۳۰- اصرار رویه تبه کاران است . ۳۱- بدی پاداش و عقاب میوه‌های گناهان است . ۳۲- اصرار بر گناه انتقام الهی را می‌کشد . ص ۵۵۹ ۳۳- المعصیه تجلب العقوبه ۱۰۷۲ . ۳۴- المعاوده إلى الذّنب إصرار ۱۲۱۲ . ۳۵- الإصرار أعظم حوبه ، و أسرع عقوبه ۱۴۹۵ . ۳۶- اجتناب السيّئات أولى من اكتساب الحسنات ۱۵۲۲ . ۳۷- إن كنتم لا- محاله متزّهین ، فتزّهوا عن معاصی القلوب ۳۷۴۲ . ۳۸- إن كنتم لا محاله متطهّرين ، فتطهّروا من دنس العيوب و الذّنوب ۳۷۴۳ . ۳۹- إن تزّهوا عن المعاصی یحبیبكم الله ۳۷۵۹ . ۳۳- گناه و نافرمانی خدا جلب عقوبت می‌نماید . ۳۴- عود به گناه ( یعنی دوباره مرتکب آن شدن ) اصرار است . ( به این معنی که از گناهان کبیره خواهد بود ، گرچه گناه صغیره باشد ) . ۳۵- اصرار بر گناه از نظر گناه عظیم‌تر و به حسب عقوبت سریع‌تر خواهد بود . ۳۶- از گناهان و بدیها دوری گزیدن بهتر از کسب کردن کارهای خوب است . ۳۷- اگر ناچار از پاکیزگان می‌باشید پس از گناهان دلها پاکیزه شوید . ( یعنی پاکیزگی ظاهر کفایت نکرده پاکیزگی نفس لازم است ، و یا آنکه اگر اراده دارید که از معاصی پاک باشید پس از معاصی دلها پاک شوید که کنایه از ترک جمیع معاصی باشد ) . ۳۸- اگر ناچار می‌خواهید پاک باشید پس از پلیدی عیب‌ها و گناهان پاک شوید . ۳۹- اگر از معاصی دوری جسته ( و پاکیزه دامان باشید ) خداوند شما را دوست دارد . ص ۵۶۰ ۴۰- إنك إن اجتنبت السيّئات نلت رفیع الدرجات ۳۸۰۴ . ۴۱- آفة الطّاعه العصیان ۳۹۱۸ . ۴۲- إذا قارفت ذنبا فكن علیه نادما ۴۰۴۵ . ۴۳- بالمعصیه تكون الشّقاء ۴۲۵۱ . ۴۴- بالمعصیه تؤصد النّار للغاوين ۴۳۰۵ . ۴۵- بشّ العمل المعصیه ۴۴۰۲ . ۴۶- توقّ معاصی الله تفلح ۴۴۶۵ . ۴۷- توقّوا المعاصی ، و احبسوا أنفسكم عنها ، فإنّ الشّقی من أطلق فیها عنانه ۴۴۹۹ . ۴۸- تعالی الله من قوی ما أحلمه ، و تواضعت من ضعیف ما أجراک علی معاصیه ۴۵۳۷ . ۴۰- برآستی که تو اگر از گناهان دوری گزینی به درجات بالا خواهی رسید . ۴۱- آفت فرمانبرداری و اطاعت ( خدا ) نافرمانی است . ۴۲- هر گاه مرتکب گناهی شدی پس بر آن پشیمان باش . ۴۳- به واسطه گناه بدبختی و شقاوت تحقق می‌یابد . ۴۴- به واسطه گناه آتش برای گمراهان بسته و یا پوشانیده می‌شود . ( کنایه از شدت عذاب است چون وقتی در بسته یا سر پوشیده شد حرارت شدیدتر خواهد گردید ) . ۴۵- بد عملی است نافرمانی ( خدای بزرگ ) . ۴۶- از نافرمانیهای خدا پرهیز کن تا رستگار گردی . ۴۷- از گناهان خود داری نموده ، نفسهای خویش را از آنها منع فرمائید ، زیرا بدبخت کسی است که عنان نفس خویش را در آنها رها نماید . ۴۸- بلند است خدا آن قدرتمندی که چه بردبار کرده است او را و تواز راه ص ۵۶۱ ۴۹- حلاوة المعصیه یفسدها أليم العقوبه ۴۸۸۴ . ۵۰- حاصل المعاصی التّلف ۴۹۱۳ . ۵۱- ربّ کبیر من ذنبک تستصغره ۵۳۴۵ . ۵۲- راکب المعصیه مثواه النّار ۵۳۸۵ . ۵۳- طاعة المعصیه سجيّة الهلکی ۶۰۲۳ . ۵۴- عجت لمن علم شدّة انتقام الله منه و هو مقيم علی الإصرار ۶۲۵۹ . ۵۵- قرین المعاصی رهین السيّئات ۶۷۵۶ . ناتوانیت ( و از راه تذلل و پستی مرتبه و موجود شدن به امر و فرمان او ) فروتنی کرده ( و یا از آن دوری کرده به اعتبار پستی مرتبه ) چه جرأت داده تو را بر نافرمانیهای او ۴۹- شیرینی گناه را ، عذاب دردناک تباه می‌سازد . ۵۰- حاصل و نتیجه گناهان تلف و هلاکت اخروی است ( زیرا ضرر گناه هم در دنیا محسوس است و هم در آخرت ) .

## قسمت دوم

۵۱- چه بسا بزرگ از گناه خود را که آن را کوچک شماری ( یعنی نباید گناه بزرگ خود را کوچک شمرد ) . ۵۲- سوار گناه و

مرتکب شونده معصیت جایگاه او آتش است . ۵۳- فرمانبردن گناه ( یعنی نافرمانی خدای سبحان ) خوی و خصلت هلاک شدگانست . ۵۴- عجب دارم از کسی که سختی انتقام خدا را از خود می‌داند چگونه بر تکرار گناه ایستادگی می‌کند . ۵۵- همراه و کسی که با معاصی محشور است در گرو گناهان خواهد بود ( تا اگر توبه کرد رستگار شود و گرنه به کیفر خود خواهد رسید ) . ص ۵۶۲ ۵۶- لَکَلَّ سِئَةُ عِقَابٍ ۷۲۷۱ . ۵۷- لِلْمَجْتَرِیْ عَلَی الْمَعَاصِیِ نَقَمٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ ۷۳۴۳ . ۵۸- لَوْ لَمْ يَنْهَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ عَنْ مُحَارَبِهِ لَوْجِبَ أَنْ يَجْتَنِبَهَا الْعَاقِلُ ۷۵۹۵ . ۵۹- التَّبَجُّجُ بِالْمَعَاصِیِ أَقْبَحُ مِنْ رُكُوبِهَا ۲۰۴۵ . ۶۰- هَلْ مِنْ خِلَاصٍ أَوْ مَنَاصٍ أَوْ مَلَاذٍ أَوْ مَعَاذٍ أَوْ فِرَارٍ أَوْ مُحَارٍ ۱۰۰۳۸ . ۶۱- لَا تَصَرَّ عَلَی مَا یُعَقَّبُ الْإِثْمُ ۱۰۲۲۶ ۵۶- برای هر گناهی عقابی است . ۵۷- برای دلیری کننده بر معصیت‌ها عقوبتهایی است از عذاب خدای سبحان . ۵۸- اگر خدای سبحان از حرامهای خود نهی نمی‌نمود ، هر آینه واجب بود که خردمند از آنها دوری گزیند . ۵۹- به گناهان شادمان بودن ، زشت‌تر از ارتکاب گناهانست ( زیرا غالباً گناه در اثر غلبه شهوت انجام می‌گیرد ، ولی شادمانی به سبب بی‌باکی و استخفاف به دین تحقق می‌یابد ) . ۶۰- ( تتمه کلامی است از خطبه ۸۲ مشهور به غزّاء در باره دوری از گناهان ) آیا خلاص یا پناهگاه ( که به آنجا بگریزند ) یا پناهی ( که به او پناه برند ) یا فرار و برگشت و یا محل برگشتی ( از مرگ با عذاب ) هست ۶۱- بر آنچه از پی در آید گناه را اصرار موز ( مرحوم علامه خوانساری چنین معنی فرموده : یعنی بر جزای آن و انتقام از صاحب آن ایستادگی مکن بنا بر این مقصود عفو و بخشش دیگران است ) . ص ۵۶۳ ۶۲- لَا تَهْتَكُوا أَسْتَارَكُمْ عِنْدَ مَنْ يَعْلَمُ أَسْرَارَكُمْ ۱۰۲۳۹ . ۶۳- لَا تَعْرِضْ لِمَعَاصِیِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ ، وَاعْمَلْ بِطَاعَتِهِ يَكُنْ لَكَ ذِخْرًا ۱۰۳۱۸ . ۶۴- لَا- تَحْقِرَنَّ صَغَائِرَ الْآثَامِ ، فَإِنَّهَا الْمَوْبِقَاتُ ، وَ مِنْ أَحَاطَتْ بِهَ مُحَقَّرَاتِهِ أَهْلَكَتَهُ ۱۰۴۰۹ . ۶۲- پرده‌های ( عصمت ) خود را پاره نکنید ، در نزد کسی که اسرار شما را می‌داند . ( یعنی به ارتکاب معاصی در برابر خدا دست نزنید ) . ۶۳- متعرض نافرمانیهای خدای سبحان مشو ، و به طاعت و فرمانبرداری او عمل کن تا برای تو ذخیره‌ای باشد . ۶۴- هرگز کوچک‌های گناهان را کوچک شمار ، زیرا که آنها هلاک کننده‌ها هستند ، و هر که کوچک‌های گناهان او را احاطه نماید او را به هلاکت خواهند رسانید . ( پوشیده نماند که از آیات و روایات هر دو قسم از گناهان صغیره و کبیره ) استفاده خواهد شد ، و بزرگان دین برای تشخیص آنها موازینی را بیان کرده‌اند چنانکه عده‌ای گویند : گناهایی که در خصوص ارتکاب آن وعده آتش داده شده کبیره ، و غیر آن صغیره بوده ، و یا آنکه گفته شده : آنچه به عنوان کبائر گفته شده کبیره ، و غیر آن صغیره می‌باشد ، و بعضی گویند : همه گناهان کبیره‌اند ، منتهی بعض آنها نسبت به بعض دیگر بزرگتر خواهد بود ، مانند فحش نسبت به زدن ، و زدن نسبت به قتل نفس ، و بر هر تقدیر شکی در تفاوت میان گناهان نیست ، چنانکه شبه‌ای هم در این جهت نمی‌باشد ، که هر شخصی موظف است محرمات را مطلقاً ترک کند ، و نباید هیچ فردی از اقسام آن را کوچک و حقیر شمرد ، زیرا در معصیت و گناه باید کسی را در نظر گرفت که مخالف او می‌شود ، و آن ذات حضرت احدیت جلّت عظمت می‌باشد ، و نباید احدی جرأت گناه را نیز داشته باشد ، چون که ارتکاب آن بنده را از خالق جهان دور ساخته ، و سبب طرد و سقوط خواهد گردید ، نعوذ ص ۵۶۴ ۶۵- لَا يَرْعَوِی الْبَاقُونَ اجْتِرَامَا ۱۰۵۹۵ . ۶۶- لَا وَزَرَ أَعْظَمَ مِنَ الْإِصْرَارِ ۱۰۶۵۹ . ۶۷- لَا وَزَرَ أَعْظَمَ مِنَ التَّبَجُّجِ بِالْفَجْوَرِ ۱۰۷۶۲ . ۶۸- مَنْ أَصَرَّ عَلَی ذَنْبِهِ اجْتَرَى عَلَی سَخَطِ رَبِّهِ ۸۷۶۴ . ۶۹- مَنْ تَلَذَّذَ بِمَعَاصِیِ اللَّهِ أَوْرَثَهُ اللَّهُ ذُلًّا ۸۸۲۳ . ۷۰- مَنْ كَثُرَتْ مَعْصِيَتُهُ وَجِبَتْ إِهَانَتُهُ ۹۰۹۳ . ۷۱- مَا زَالَتْ عَنْكُمْ نِعْمَةٌ وَلَا- غَضَارَةٌ عِشٍّ إِلَّا بِذُنُوبٍ اجْتَرَحْتُمُوهَا ، وَ مَا لِلَّهِ بِظُلَامٍ لِلْعَبِيدِ ۹۶۲۹ . ۷۲- مَا مِنْ شَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ يَأْتِي إِلَّا فِي شَهْوَةٍ ۹۶۶۷ . بِاللَّهِ مِنْ سَخَطِهِ وَ غَضَبِهِ ) . ۶۵- ترک نمی‌کنند باز ماندگان ( کسانی که از مرگ سالمند ) گناهی را . ( یعنی عده‌ای را مرگ ترک نکند ، و زنده‌ها گناه را ترک نمایند ) . ۶۶- گناهی عظیم‌تر از اصرار ( بر گناه ) نیست . ۶۷- نیست گناهی عظیم‌تر از شاد شدن به گناه و بیرون رفتن از فرمان خدا . ۶۸- هر که بر گناه خود اصرار ورزد ( یعنی مکرّر آن را انجام دهد ) بر خشم پروردگارش دلیری نموده است ( یعنی از عقوبت الهی باکی ندارد ) . ۶۹- هر که به معاصی خدا لذّت ببرد خداوند خواری را دچار او خواهد کرد . ۷۰- هر که معصیت او بسیار باشد اهانت و خوار گردانیدن او واجب باشد . ۷۱- از شما نعمتی و یا خوشی



زندگانی زائل نگشته مگر به سبب گناهانی که آنها را کسب کرده‌اید، و خداوند ببندگانش ستم نخواهد نمود. ۷۲- چیزی از نافرمانی خدای سبحان نخواهد آمد مگر در میل و رغبت نفس به آن (پس باید نفس را تهذیب نمود و با آن مجاهده کرد). ص ۵۶۵ ۷۳- مداومه المعاصی تقطع الرزق ۹۷۷۱. ۷۴- مجاهره الله سبحانه بالمعاصی تعجل النقم ۹۸۱۱. ۷۵- نعوذ بالله من سيئات العقل (العمل) وقبح الزلل و به نستعين ۹۹۷۵. ۷۶- هيهات ما تناكرتم إلا لما قبلكم من الخطايا و الذنوب ۱۰۰۳۷. ۷۷- كل عاص متأثم ۶۸۴۴. ۷۸- من عصي الله ذل قدره ۷۸۲۱. ۷۹- ويح العاصي ما أجهله و عن حظّه ما أعدله ۱۰۰۹۴. ۸۰- ويل لمن بلى بعصيان و حرمان و خذلان ۱۰۱۰۱. ۷۳- مداومت گناهان روزی را قطع خواهد کرد. ۷۴- آشکارا نمودن گناهان (و پنهان نکردن آن) در مقابل خدای سبحان انتقامها را تعجیل خواهد نمود (یعنی خداوند در عقوبت شتاب نماید چون گنهکار بی‌باک است). ۷۵- به خدا پناه می‌بریم (از بدیهای عمل و یا) از بدیههای عقل و زشتی لغزش (گناه) و از او یاری می‌طلبیم. ۷۶- چقدر دور است ناخوش نمی‌دارید (خلافت مرا و یا مرگ و سفر آخرت را) جز برای آنچه پیش شماست از خطایا و گناهان. ۷۷- هر فرمان نبرنده‌ای گنهکار و یا پشیمان است. ۷۸- هر که نافرمانی خدا کند قدر و مرتبه‌اش خوار گردد. ۷۹- وای بر گنهکار چه چیز او را نادان کرده و چه چیز او را از بهره‌اش عدول داده است ۸۰- وای بر کسی که بنا فرمانی و محرومیت و خواری گرفتار شده باشد. ص ۵۶۶ ۸۱- التّهجم على المعاصي يوجب عقاب النار ۲۱۲۳. ۸۲- اذكروا عند المعاصي ذهاب اللذات، و بقاء التبعات ۲۵۰۴. ۸۳- اتقوا معاصي الخلوات فإنّ الشاهد هو الحاكم ۲۵۲۴. ۸۴- الحذر الحذر أيها المستمع، و الجّد الجّد أيها العاقل، و لا يتبّنك مثل خبير ۲۶۱۰. ۸۵- عجت لمن يحتمى الطعام لأذيته كيف لا يحتمى الذنب لأليم عقوبته ۶۲۵۴. ۸۶- المعصية همة الأرجاس ۶۱۷. ۸۱- بر گناهان داخل شدن موجب می‌گرداند عقاب آتش را. ۸۲- در وقت انجام گناهان به یاد آورید رفتن لذت‌ها و باقی ماندن وزر و بالهای آنها را. (که اگر چنین کردید معصیت ترک خواهد شد). ۸۳- از گناهان پنهانی بپرهیزید، زیرا که گواه خود حاکم است. (یعنی در معاصی ظاهر، شاهد خلق و مخلوق است، امکان دارد گنهکار اهمیت بیشتری دهد و آن را ترک نماید، اما در گناهان پنهانی اهمیتی ندهد از باب این که کسی مطلع نیست، حضرت علی- علیه السلام- هشدار می‌دهد که از آنها بپرهیزید که گواه خود پروردگار می‌باشد). ۸۴- طلب کن دوری را طلب کن دوری را، (یا دوری مطلوب است دوری مطلوب است) آی شنونده، طلب کن کوشش را طلب کن کوشش را، (یا کوشش مطلوب است) ای خردمند و تو را خبر ندهد مانند دانایی. (احتمال می‌رود مراد از جمله اخیر خود حضرت باشد چنانکه محتمل است خدا باشد). ۸۵- تعجب می‌کنم از کسی که از طعام برای اذیتش پرهیز می‌کند چگونه از گناه برای جزاء و عقوبت دردناک باز نمی‌ایستد ۸۶- گناه و نافرمانی همت ناپاکان است. ص ۵۶۷ ۸۷- بسّ القلادة قلادة الآثام ۴۳۹۱. ۸۸- في كلّ سيئة عقوبة ۶۴۶۴. ۸۹- المذنب على بصيرة غير مستحق للعفو ۱۵۱۶. ۹۰- الإنكار إصرار ۱۸۰. ۹۱- المذنب عن غير علم برىء من الذنب ۱۷۲۳. ۹۲- سلاح المذنب الاستغفار ۵۵۶۲. ۹۳- عاص يقرّ بذنبه خير من مطيع يفتخر بعمله ۶۳۳۴. ۹۴- لا تؤيسنّ مذنباً فكم عاكف على ذنبه ختم له بالمغفرة، و كم مقبل على عمل هو مفسد له ختم له في آخر عمره بالنار ۱۰۳۸۹. ۸۷- بد طوق و گردن بندیست طوق و گردن بند گناهان. ۸۸- در هر بدی عقوبت و کیفری است. ۸۹- گنهکاری که گناهش از روی دانایی باشد مستحق بخشش نیست. (یعنی اگر خداوند او را ببخشد از راه تفضل است). ۹۰- انکار (گناه و یا مجرد اعتراف نمودن به آن) اصرار (و ایستادگی بر گناه) است. ۹۱- گنهکار از روی نادانی از گناه بری است. ۹۲- اسلحه گنهکار طلب آمرزش از خدا است. ۹۳- گنهکاری که به گناهش اقرار کند بهتر از فرمانبرداری است که به عمل خود افتخار و مباهات می‌نماید. ۹۴- هرگز گنهکاری را مأیوس مگردان پس بسا رو آورنده بر گناه خود که برای او به آمرزش ختم گردیده، و بسا رو آورنده بر عملی که او فاسد کننده آنست که در آخر عمرش برای او به آتش ختم گردد. ص ۵۶۸



۱- الإذاعة خيانه ۱۱۴ . ۲- الإذاعة شيمه الأغيار ۱۰۸۲ . فاش کردن ۱- فاش کردن خیانت است . ۲- فاش کردن خوی و خصلت اغیار است . ص ۵۶۹

## باب الرأى

### الرؤف

۱- نعم المرء الرؤف ( المعروف ) ۹۸۹۰ . الرأى و الآراء و المستبد بالرأى ۱- اقصر رأيك على ما يلزمك تسلم ، ودع الخوض فيما لا يعينك تكرم ۲۳۳۵ . ۲- امخضوا الرأى مخض السقاء ، ينتج سديد الآراء ۲۵۶۹ . مهربان ۱- خوب مردی است ( مرد ) مهربان . اندیشه ، خود محوری ۱- رأى خود را بر آنچه ضرور باشد بر گمار تا سالم مانى ، و خوض را در چیزی که لازم نیست واگذار تا گرمی گردی ، ( ممکن است مراد عام بوده ، چنانکه امکان دارد مقصود دنیا و آخرت باشد که بر انسان لازم است در امور اخرویه رأى خود را بکار اندازد زیرا که آن مهم است ) . ۲- اندیشه را بجنبانید و رأى را به حرکت در آورید ، مانند جنبانیدن و حرکت دادن مشک و خيک ( پر از ماست که در اثر حرکت کره از آن می گیرند ) ، تا رأى درست و صحيح از آن ظاهر شود . ص ۵۷۰

۳- أقرب الآراء من النهى أبعدھا من الهوى ۳۰۲۲ . ۴- أملك الناس لسداد الرأى كل مجرب ۳۰۴۸ . ۵- أفضل الناس رأيا من لا يستغنى عن رأى مشير ۳۱۵۲ . ۶- أفضل الرأى ما لم يفت الفرص ، و لم يورث الغصص ۳۲۱۶ . ۷- إن رأيك لا يتسع لكل شيء ، ففرغه للمهم ۳۶۳۸ . ۸- الرأى بتحسين الأسرار ۱۰۸۱ . ۹- بإصابه ( بأصالة ) الرأى يقوى الحزم ۴۲۹۰ . ۱۰- خير الآراء أبعدھا عن الهوى ، و أقربھا من السداد ۵۰۱۱ . ۳- نزدیکترین رأى و اندیشه‌ها به عقل دورترین آنهاست از خواهش . ۴- مالک‌ترین مردم برای درستی رأى و اندیشه هر تجربه کننده‌ایست . ۵- افزونترین مردم در رأى ، کسی است که از رأى مشیر بی‌نیاز نباشد ، و پیوسته در امور مشورت کند . ۶- افزونترین رأى و اندیشه آنست که فرصت‌ها را از دست نداده ، و از عقب نیاورد غصه‌ها را . ۷- براستی که رأى و اندیشه تو گنجایش هر چیزی را ندارد ، پس آن را برای آنچه مهم و لازم است فارغ ساز . ۸- رأى و تدبیر به محکم نگاهداشتن اسرار است ، ( بویژه در موضوع جنگ و اسرار نظامی که پیشرفت در مخفی بودن آن است ) . ۹- به تدبیر درست ( که بوسیله فکر و تأمل به دست آید ) و یا به محکم بودن رأى ( و یا به اصالت رأى که انسان تابع دیگری نباشد و استقلال فکری داشته باشد ) دور اندیشی قوی گردد . ۱۰- بهترین رأیها دورترین آنهاست از هوا و هوس ، و نزدیکترین آنهاست به راه درست . ص ۵۷۱

۱۱- خوافى الآراء تكشفها المشاورة ۵۱۰۰ . ۱۲- رأى الشيخ أحب إلى من جلد الغلام ۵۴۱۷ . ۱۳- رأى الرجل میزان عقله ۵۴۲۲ . ۱۴- رأى العاقل ينجى ۵۴۲۴ . ۱۵- رأى الجاهل يردى ۵۴۲۵ . ۱۶- رأى الرجل على قدر تجربته ۵۴۲۶ . ۱۷- زلة الرأى تأتى على الملك و تؤذن بالهلك ۵۴۷۶ . ۱۸- شر الآراء ما خالف الشريعة ۵۶۷۴ . ۱۱- پوشیده‌ها و پنهانی‌های رأیها را مشورت کردن ظاهر خواهد ساخت ( که آیا عمل صلاح است یا نه ، آیا طرف مقابل خوش نفس است یا بد باطن ، دوست است یا دشمن ) . ۱۲- رأى و اندیشه پیر در نزد من از جلادت و قوت جوان محبوب‌تر است ، ( زیرا گاهی مثلا در معرکه جنگ تجربه کار یک نقشه می‌کشد که با هزاران نیروی جوان قابل مقایسه نیست ) . ۱۳- رأى مرد میزان و ترازوی عقل اوست ( یعنی بدینوسیله آدمی پی به عقل او می‌برد ) . ۱۴- اندیشه و رأى خردمند ، رستگار می‌گرداند . ۱۵- رأى نادان و بی‌عقل ، به هلاکت می‌اندازد . ۱۶- رأى مرد ، به اندازه تجربه اوست . ۱۷- لغزش رأى و اندیشه ، پادشاهی را هلاک کرده ، و اعلام هلاکت می‌نماید ( بنا بر این باید اهتمام و احتیاط زیاد نمود ) . ۱۸- بدترین اندیشه‌ها آنست که مخالف شریعت باشد . ص ۵۷۲ ۱۹- صلاح الرأى بنصح المستشير ۵۷۹۵ . ۲۰- صواب الرأى يؤمن الزلل ۵۸۱۷ . ۲۱- صواب الرأى بالدول و يذهب بذهابها ۵۸۱۹ . ۲۲- صواب الرأى بإجالة الأفكار ۵۸۲۳ . ۲۳- ضلة الرأى تفسد المقاصد ۵۹۰۲ . ۲۴- على قدر الرأى تكون العزيمة ۶۱۷۳ . ۲۵- قد يزل الرأى الفذ ۶۶۴۶ . ۲۶- قد خاطر من

استغنی برآیه ۶۶۶۲ . ۲۷- من جهل وجوه الآراء أعيته الحيل ۷۸۶۵ . ۱۹- صلاح رأى و درستى آن به خالص بودن مشورت کننده است . ۲۰- درستى رأى ( آدمى را ) از لغزش ایمن مى‌دارد . ۲۱- درستى اندیشه به دولت‌هاست ، و به رفتن آن مى‌رود و خطا ظاهر مى‌شود ( شاید حضرت نوع اندیشه‌ها را فرموده باشد که وقتى دولت برقرار است رأى هم بصواب نزدیکتر خواهد بود . ۲۲- درستى رأى به جولان در آوردن فکرهاست ( شاید مراد مشورت باشد و یا خود انسان زیاد در کارى اندیشه کند ) . ۲۳- گمراهى رأى و باطل اندیشیدن یا فساد مذهب و اعتقاد مقصدها را فاسد مى‌سازد . ۲۴- به اندازه رأى و اندیشه ( از قوت و ضعف ) عزیمت و تصمیم خواهد بود . ۲۵- گاهى رأى تنها مى‌لغزد ( یعنى باید در امور مشورت کرد ) . ۲۶- در حقیقت ( خود را ) مشرف بر هلاکت ساخته کسى که به رأى خود بى نیاز شده است ( یعنى در کارها مشورت نکند و استقلال نشان دهد ) . ۲۷- هر که اقسام اندیشه‌ها و طرق رأى‌ها را جاهل باشد چاره‌ها او را عاجز ص ۵۷۳ ۲۸- من أضاع الرأى ارتبك ۷۹۰۹ . ۲۹- من أعمل الرأى غم ۷۹۱۱ . ۳۰- من ضعف آراؤه قويت أعداؤه ۸۰۴۸ . ۳۱- من أعجبه آراؤه غلبته أعداؤه ۸۱۶۵ . ۳۲- من اعجب برآيه ملكه ( أهلكه ) العجز ۸۲۱۸ . ۳۳- لا تستبدّ برأيك ، فمن استبدّ برأيه هلك ۱۰۳۱۱ . ۳۴- لا تستعملوا الرأى فيما لا يدرکه البصر ، و لا تتغلغل فيه الفكر ۱۰۳۴۷ . گرداند ( نتواند راه صحیح را به دست آورد ، متحیر ماند ) . ۲۸- هر که رأى ( خود ) را ضایع کند در گل فرو رود . ۲۹- هر که رأى ( خویش ) را بکار اندازد نفع مهم برد . ۳۰- هر که آراء او ضعیف باشد دشمنانش قوی باشد . ۳۱- هر که آراء او را را خودبین کند ( و او را به عجب وادارد ) دشمنانش بر او غلبه خواهند کرد ( چون مشورت نخواهد کرد و اشتباه زیاد خواهد نمود ) . ۳۲- هر که به رأى و اندیشه خود عجب آورده شود ( خودبین و خود محور باشد ) عجز و ناتوانی مالک او شود ( یعنى در کارها ناتوان گردد ، و یا او را هلاک گرداند ) . ۳۳- به رأى و اندیشه خود منفرد و مستبد مباش ، پس هر که به رأى خود منفرد باشد هلاک خواهد شد . ۳۴- ( تمه کلامى است از خطبه ۸۶ که حضرت علی - علیه السلام - در آن صفات خدا و پیروی از ائمه و غیر آن را بیان داشته است ) رأى و اندیشه را در آنچه چشم آن را در نمى‌یابد ، و فکرتها در آن داخل نمى‌شود بکار نبرید ( بلکه در اصول و معارف الهیه به اهل آن ( ائمه ) مراجعه کنید ) . ص ۵۷۴ ۳۵- لا رأى لمن لا يطاع ۱۰۷۲۲ . ۳۶- من قنع برأيه فقد هلك ۷۷۶۹ . ۳۷- من استبدّ برأيه خفت و طأته على أعدائه ۸۶۷۵ . ۳۸- من استقبل وجوه الآراء عرف مواقع الخطاء ۸۸۱۹ . ۳۹- من استبدّ برأيه خاطر و غرّر ۹۱۷۷ . ۴۰- المستبدّ متهور فى الخطاء و الغلط ۱۲۰۸ . ۴۱- قد أخطأ المستبدّ ۶۶۲۸ . ۳۵- ( این جمله در آخر خطبه ۲۷ نهج البلاغه که در باره جهاد و سرزنش مردم است آمده که هر وقت شما را بقتال دعوت کردم بهانه آوردید ، گرما و سرما را پیش کشیدید ، تا آخر که فرموده : هنوز من به سنّ بیست سالگی نرسیده که آماده جنگ گردیدم و اکنون زیاده از شصت سال از عمرم می‌گذرد ، و لیکن آگاه باشید که ) رأى و تدبیر ندارد کسى که اطاعت نمى‌شود . ۳۶- هر که به رأى و اندیشه خود قانع باشد ( و با دیگران مشورت نکند ) پس در حقیقت هلاک گشته است . ۳۷- هر که به رأى و اندیشه خود منفرد باشد ( و با دیگران مشورت ننماید ) پامال کردنش بر دشمنان او سهل و سبک باشد . ۳۸- هر که وجوه رأى و اندیشه‌ها را استقبال نماید ( یعنى وجه و سبب هر فکر و اندیشه‌ای را در نظر گیرد ) مواقع خطاء را خواهد شناخت ( و مى‌داند که اشتباه کجاست ) . ۳۹- هر که استبداد رأى بکار برد ، خود را به هلاکت انداخته و فریب داده است . ۴۰- کسى که مشورت را ترک مى‌کند و در کار خود مستبد و متفرد است در خطا و غلط متهور خواهد بود . ۴۱- در حقیقت کسى که در رأى و اندیشه منفرد است خطا مى‌رود . ص ۵۷۵ ۴۲- من استبدّ برأيه زلّ ۷۸۱۹ . ۴۳- الاستبداد برأيك يزلّك ، و يهورك فى المهاوى ۱۵۱۰ . ۴۴- بس الاستعداد الاستبداد ۴۴۱۴ .

## الربا و المرائى

۱- المرائى ظاهره جمیل ، و باطنه علیل ۱۵۷۷ . ۲- اعملوا فى غير رياء ولا سمعة ، فإنه من يعمل لغير الله يكله الله سبحانه إلى من عمل له ۲۵۳۴ . ۳- الرّياء إشراك ۴۶ . ۴۲- هر که به رأى خود استبداد بکار برد ( و با دیگرى مشورت ننماید و یا در مسائل دینی و

غیر آن منفرد باشد) خواهد لغزید. ۴۳- روی فکر خود ایستادن و با کسی مشورت نمودن، تو را لغزانده و در پرتگاهها می اندازد. ۴۴- بد آمادگی است (برای زیان و خسران) خود رأی بودن. ریا و ریا کننده ۱- ریا کار ظاهر او نیکو، و باطنش بیمار است. ۲- در غیر ریا و سمعه عمل نمایید، زیرا کسی که برای غیر خدا عملی را انجام می دهد، خداوند سبحان او را حواله می دهد به کسی که عمل را برای او انجام داده است. («ریاء» عملی است که فردی آن را انجام دهد تا مردم او را ببینند و «سمعه» کاری است که شخصی انجام دهد که مردم آوازه او را بشنوند). ۳- عمل کردن به منظور دیدن غیر خدا شرک آوردن به خداست. ص ۵۷۶ ۴- آفة العبادة الریاء ۳۹۲۱. ۵- سیر الریاء شرک ۱۰۹۷۶. ۶- لسان المرائی جمیل، و فی قلبه الداء الدخیل ۷۶۳۱.

## الزباح والرباح

۱- ربّ رباح (أرباح تول) یؤل إلى خسران ۵۳۰۸. ۲- الزباح من باع الدنیا بالآخرة، و استبدل بالآجله عن العاجله ۱۸۷۹.

## الرجاء من الله و غیره

۱- اجعلوا کلّ رجائکم لله سبحانه، و لا ترجوا أحدا سواه فإنه ما رجا أحد غیر الله تعالی إلّا خاب ۲۵۱۱. ۴- آفت عبادت رياء است. ۵- رياء اندک شرک است. ۶- زبان ریا کار (یا منافق) زیباست، و در دل او دردی است که در باطنش داخل شده است. سود و سود برنده ۱- بسا سودها (یا سودی) که به زیان بر گردد (چون متضمن زیان اخروی خواهد بود). ۲- سود برنده کسی است که دنیا را به آخرت فروخته، و آخرت را به جای دنیا عوض گیرد. امید ۱- تمام امید خود را برای خدای سبحان قرار داده، و به احدی غیر او امیدوار ص ۵۷۷ ۲- أعظم البلاء انقطاع الرجاء ۲۸۶۰. ۳- الرجاء لرحمة الله أنجح ۱۳۲۱. ۴- إنکم إن رجوتم الله بلغتم آمالکم، و إن رجوتم غیر الله خابت آماتیکم و آمالکم ۳۸۵۴. ۵- ربّ رجاء یؤدی إلى حرمان ۵۳۰۷. ۶- ربّ رجاء خائب لأمل کاذب ۵۳۱۲. ۷- کن لما لا ترجو أقرب منك لما ترجو ۷۱۵۱. ۸- لكل غیبه إياب ۷۲۷۲. ۹- لرّبما قرب البعید و بعد القریب ۷۴۰۰. نشوید، زیرا هیچ کسی به غیر خدا امیدوار نشد مگر آنکه نومید گردید. ۲- بزرگترین بلا قطع امید است (از درگاه خداوند بزرگ هر چند انسان گنهکار باشد). ۳- امید به رحمت خدا پیروزی بخش تر است. ۴- براستی اگر شما امید به خدا داشته باشید به امیدهای خود خواهید رسید، و اگر به غیر خدا امیدوار گردید آرزوها و امیدهای شما نومید شود. ۵- بسا امیدی که به محرومیت و حرمان کشیده می شود. ۶- بسا امید نومیدی که برای آرزوی دروغی باشد (پس نباید فریب آن را خورد). ۷- در باره آنچه ناامیدی نزدیکتر باش تا در باره آنچه امیدواری (ای بسا به آنچه امید نداری بررسی و از آنچه امیدواری محروم گردی). ۸- برای هر غائبی برگشتی است. (یعنی نباید انسان از چیزی که از دستش رفت ناامید گردد، بلکه باید امیدوار بود). ۹- هر آینه ممکن است دور نزدیک گشته (نبايد ناامید شد) و نزدیک دور ص ۵۷۸ ۱۰- من رجاک فلا تخیب أمله ۸۰۶۷. ۱۱- من لم تعرف الکرم من طبعه فلا- ترجمه ۸۹۷۵. ۱۲- من ذا الذی یرجو فضلک إذا قطعت ذوی رحمک ۹۰۵۸. ۱۳- من جعل الله سبحانه موئل رجائه کفاه أمر دینه و دنياه ۹۰۷۰. ۱۴- من هانت علیه نفسه فلا ترج خیره ۹۰۸۷. ۱۵- من کفّ شرّه فارح خیره ۹۱۹۸. ۱۶- لا ترج إلّا ربّک ۱۰۱۶۲. ۱۷- لا- ترج ما تعفّ برجائک ۱۰۱۸۰. گردد (که نباید فریب خورد). ۱۰- هر که به تو امیدوار بود امید و آرزویش را نومید مساز (مثل این که امید دارد به او احسانی کنی به او احسان نما و...). ۱۱- هر که کرم را از طبع و خوی او شناسی به او امیدوار مباش. ۱۲- کیست امیدوار فضل و احسان تو هرگاه تو از صاحبان خویشی (و فامیل و بستگان) خود ببری. ۱۳- هر که خدای سبحان را محل بازگشت امید خود قرار دهد امر دین و دنیایش را کفایت نماید. ۱۴- هر که نفسش پیش او خوار باشد (و در کامل گردانیدن آن اهتمام نرزد و نسبت به آن بی تفاوت باشد) پس امید خیر از او نداشته باش. ۱۵- هر که شر و بدی خود را باز دارد، امید خیر او را داشته باش. ۱۶- امیدوار مباش مگر به پروردگار خود. ۱۷- آنچه را که نسبت به امید آن

سرزنش شوی ( مثل امید به چیزی که در شأن و مقام آدمی نیست ) امیدوار مباش . ص ۵۷۹-۱۸- لا تخاطر بشیء رجاء أكثر منه ۱۰۲۰۲ . ۱۹- لا ترجون فضل مَنان ، و لا تأتمن الأحمق و الخَوَان ۱۰۲۰۶ . ۲۰- یا ابا ذرٍ إِنَّكَ ( إن ) غضبت لله فارح من غضبت له ، إنَّ القوم خافوك على دنياهم و خفتهم على دينك ، فاترك في أيديهم ما خافوك عليه ، و اهرب منهم بما خفتهم عليه ، فما أحوجهم إلى ما منعهم ، و ما أغناك عما منعوک ، و لو أنَّ السَّموات و الأرض كانتا على عبد رتقا ثمَّ اتقى الله لجعل له منهما ۱۸- به مخاطره و هلاکت مینداز چیزی را به امید زیادتر از آن ( مثل این که پول زیاد خرج می کنند بامید رسیدن به منصبی ) . ۱۹- هرگز بر احسان منت گذارنده امیدوار مباش ، و احمق و بسیار خیانت کننده را امین مدان . ۲۰- ( این فرازا خطبه ۱۳۰ نهج البلاغه است که حضرت برای ابی ذر فرموده هنگامی که او را از مدینه به ربذه اخراج نمودند و سبب اخراج او این بود که معاویه برای عثمان نوشت که ابو ذر جنایات تو را افشاگری می کند او هم دستور داد این صحابی بزرگ را بر شتر بی جهاز تبعید نمایند لذا او را به چنان شتری سوار کردند که پوست و گوشت رانهای او سائیده شده بود ، داستان او مفصل است که باید در جای خود آن را مطالعه کرد علی ای حال حضرت او را خطاب می کند و می فرماید : ) ای ابا ذر تو برای خدا به خشم آمدی ، پس امیدوار باش به آنکه برای او خشمگین شدی ، براستی که این قوم ( عثمان و پیروانش ) بر دنیایشان از تو ترسیدند ، و تو بر دین خود از آنها ترسیدی ، پس واگذار در دست آنها آنچه را که بر آن از تو ترسیدند ( دنیا ) ، و از ایشان بگریز با آنچه از آنها ترس داشتی ( دین ) ، پس چه محتاجند آنان بسوی آنچه تو ایشان را منع کرده ای ، و چه تو بی نیازی از آنچه منع کرده ای از ایشان ، و زود است که بدانی فردا ( ی قیامت ) چه کسی سود برنده بوده ، و چه کسی رشک بسیار برد ، و اگر آسمانها و زمینها بر بنده ای بهم آمده ، آن گاه آن بنده ص ۵۸۰ مخرجا ، فلا- یؤنسُکَ إلَّا الحقّ ، و لا- یوحشُکَ إلَّا الباطل ، فلو قبلت دنياهم لأحْبوْک ، و لو قرضت منها لأمنوْک ۱۱۰۰۲ .

## الرحم و الرحمة

۱- ببذل الرحمة تستنزل الرحمة ۴۳۴۳ . ۲- رحمة الضعفاء تستنزل الرحمة ۵۴۱۵ . ۳- رحمة من لا یرحم تمنع الرحمة ، و استبقاء من لا یبقی یهلك الأمة ۵۴۳۰ . تقوا را پیشه خود سازد ، هر آینه خداوند از برای او راه خلاصی قرار دهد ( که از آنجا بیرون رود ) بنا بر این هرگز با توانس نگیرد مگر حق ، و تو را به وحشت نیندازد مگر باطل ، پس اگر دنیای آنها را می پذیری بطور حتم تو را دوست می داشتند ، و اگر می بریدی چیزی از دنیا ( و پاره ای از دنیا برای خود انتخاب می کردی و دنیا پرست می شدی ) هر آینه از تو ایمن می شدند . ترحم کردن ۱- با بکار بردن رحمت ( و ترحم بر بندگان خدا ) رحمت الهی نازل خواهد گردید . ۲- ترحم بر ضعفاء رحمت را فرود آورد . ۳- ترحم نمودن بر کسی که رحم نمی کند رحمت را منع می کند ، و باقی گذاشتن کسی که باقی نمی گذارد امت را بنابودی می کشاند ، ( بنا بر این باید ستمگری را که در صدد کشت و کشتار مردم است ، بزانو در آورده ، نابودش سازند ، و گرنه امتی را به هلاکت رساند ، و اگر با وجود توانایی مردم قیام نکنند خداوند آنها را به وسیله غضب نابود سازد آری : ترحم بر پلنگ تیز دندان ستمکاری بود بر گوسفندان ) . ص ۵۸۱-۴- عجب لمن یرجو رحمة من فوقه کیف لا یرحم من دونه ۶۲۵۵ . ۵- أشعر قلبک الرحمة لجميع الناس و الإحسان إلیهم تلهم حیفا و لا تکن علیهم سیفا ۲۳۹۲ . ۶- أولى الناس بالرحمة المحتاج إليها ۳۰۶۴ . ۷- أبلغ ما تستدرّ به الرحمة أن تضمر لجميع الناس الرحمة ۳۳۵۳ . ۸- إذا عجز عن الضعفاء نیلک فلتسعهم رحمتک ۴۱۲۱ . ۹- کما ترحم ترحم ۷۲۱۰ . ۱۰- من لم یرحم لم یرحم ۸۱۸۶ . ۱۱- من لم یرحم الناس منعه الله رحمة ۸۹۶۵ . ۱۲- من لم تسکن الرحمة قلبه قلّ لقاءها له عند حاجته ۸۹۷۴ . ۴- عجب دارم از کسی که امیدوار رحمت کسی است که ما فوق اوست ( خداوند بخشنده ) چگونه به کسی که زیر دست اوست رحم نمی کند . ۵- ترحم بر جمیع مردم و احسان بسوی آنان را شعار دل خود قرار ده ، و بر آنان ستمی نرسان و بر آنها شمشیری ( که از تو به آنها ضرری برسد ) مباش . ۶- سزاوارترین مردم

به رحمت محتاج به رحمت است . ۷- رساترین چیزی که رحمت به وسیله آن روان می گردد آنست که ترحم و رحمت را برای همه مردم در دل داشته باشی . ۸- هرگاه از ناتوانها احسان تو ناتوان گردید پس باید رحمت تو آنان را شامل گردد . ۹- چنانکه رحم کنی رحم شوی . ۱۰- هر که رحم نکرده رحم نشود . ۱۱- هر که بر مردم رحم نکند خداوند از رحمت خود او را منع نماید . ۱۲- هر که رحم در دل او جای نگیرد ، در وقت نیاز برحم کم برخورد ص ۵۸۲ ۱۳- من ترحم رحم ۹۲۰۳ . ۱۴- من الکرام تکون الزحمة ۹۲۵۵ . ۱۵- من أوكد أسباب العقل رحمة الجهال ۹۲۹۵ .

### الأرحام و صلتها و قطيعتها

۱- بصلة الرحم تستدرّ النعم ۴۳۴۶ . ۲- بقطيعة الرحم تستجلب النقم ۴۳۴۷ . ۳- برّ الرجل ذوی رحمه صدقة ۴۴۲۷ . ۴- حراسة النعم فی صلة الرحم ۴۹۲۹ . ۵- حلول النقم فی قطيعة الرحم ۴۹۳۰ . نماید . ( یعنی خداوند او را در وقت ترحم رحم ننماید ، یا دیگران از نظر مکافات او را رحم نکنند ) . ۱۳- هر که ترحم کند رحم کرده شود . ۱۴- از ( اخلاق ) کریمان است رحمت و ترحم . ۱۵- از محکم ترین اسباب عقل ، ترحم بر نادانهاست . خویشاوندان و پیوند و بریدن از آنها ۱- بوسیله پیوند با خویشاوندان نعمت ها بسیار می شود . ۲- بسبب بریدن از خویشاوندان انتقامها و عذاب ها کشیده می شود . ۳- نیکی کردن آدمی با خویشاوندانش صدقه است . ( یعنی ثواب صدقه را دارد ، و گر نه صدقه دادن به خویشاوندان بیست و چهار برابر خواهد بود ) . ۴- حفظ و حراست نعمتها در پیوند با خویشاوندان است . ۵- فرود آمدن نعمت و عقوبت ها در بریدن از خویشاوندان است . ص ۵۸۳ ۶- ربّ قریب أبعد من بعيد ۵۳۳۲ . ۷- ربّ مواصلة خير منها القطيعة ۵۳۴۱ . ۸- ربّ مواصلة أدت إلى تنقیل ۵۳۵۰ . ۹- صلة الرحم تدّرّ النعم و تدفع النقم ۵۸۳۶ . ۱۰- صلة الرحم من أحسن الشيم ۵۸۴۳ . ۱۱- صلة الرحم منماة للعدد مثرة للنعم ۵۸۴۴ . ۱۲- صلة الرحم تسوء العدو ، و تقى مصارع السوء ۵۸۴۵ . ۱۳- صلة الأرحام تثمر الأموال ، و تنسئ فی الآجال ۵۸۴۷ . ۶- ای بسا خویشی که از غریبه دورتر است . ( یعنی پیوند نکند و بسا غریبه ای که از هر فامیلی نزدیکتر باشد ، چون صافتر و پیوند و خدمتش بیشتر است ) . ۷- چه بسا پیوندی که بریدن از آن بهتر است ( مثل این که پیوند کننده یا کسی که پیوند می شود آدم بدی بوده که برای دین و دنیا ضرر داشته باشد ، یا هر یک آنها منت گذار باشند ) . ۸- ای بسا پیوندی که به سنگینی کشاند . ( یعنی چون قدرت بر تلافی ندارد و یا خیال می کند طرف منت می گذارد ، و یا متکبرست زیر بار نمی رود ، در این صورت ها پیوند نکردن بهتر است ) . ۹- پیوستن به خویشاوندان نعمت ها را روان ساخته ، و عقوبتها را دفع می نماید . ۱۰- صلة رحم از نیکوترین خصلت هاست . ۱۱- پیوستن با خویش سبب افزایش عدد اولاد و قوم و قبیله ، و وسیله افزونی نعمت ها خواهد شد . ۱۲- صلة رحم دشمن را اندوهگین ساخته ، و از برو در آمدن های بد نگه می دارد . ۱۳- پیوستن به خویشاوندان اموال را بارور نموده ، و اجل ها را عقب ص ۵۸۴ ۱۴- صلة الرحم توجب المحبة ، و تكبت العدو ۵۸۵۲ . ۱۵- صلة الرحم توسع الآجال ، و تنمی الأموال ۵۸۷۸ . ۱۶- صلة الأرحام مثرة فی الأموال ، مرفعة للأعمال ۵۸۷۹ . ۱۷- صلة الأرحام من أفضل شيم الکرام ۵۸۸۲ . ۱۸- صلة الرحم عمارة النعم ، و دفاعة النقم ۵۸۸۳ . ۱۹- صلة الرحم تنمی العدد ، و توجب السؤدد ۵۸۸۴ . ۲۰- من ضيعة الأقرب ، اقيح له الأبعد ۸۸۶۰ . ۲۱- من جفا أهل رحمه ، فقد شان كرمه ۹۲۳۰ . ۲۲- من الکرم صلة الرحم ۹۲۶۴ . اندازد . ( یعنی سبب طول عمر گردد ) . ۱۴- صلة رحم موجب محبت شده ، و دشمن را بر می اندازد و رسوا می کند . ۱۵- صلة رحم مدت عمر را توسعه داده ، و اموال را می افزاید . ۱۶- صلة ارحام وسیله فزونی در اموال ، و بلند کردن عملهاست . ۱۷- به خویشاوندان پیوستن از افزونترین خصلت های کریمان است . ۱۸- صلة رحم آباد نمودن نعمت ها ، و دفع کردن عقوبتهاست . ۱۹- به خویش پیوستن عدد ( اولاد و فامیل و قبیله ) را زیاد نموده ، و موجب آقائی می شود . ۲۰- هر که فامیل و نزدیکش او را ضایع سازند ( یعنی او را ترک کنند ) دورتر ( بیگانه ) برایش تقدیر شود ( که نسبت به او احسان نماید ) . ۲۱- هر که به خویشاوند خود جفا نماید ( و به جا نیاورد صلة رحم را ) پس بتحقیق کرم خود را عیناک ساخته است . ۲۲- از

بلندی مرتبه است پیوند رحم ( با خویشان ) . ص ۵۸۵-۲۳- فی صلّة الرّحم حراسه النّعم ۶۴۸۷ . ۲۴- فی قطیعه الرّحم حلول النّعم ۶۴۸۸ . ۲۵- وصله الأرحام منماه للعدد ۶۶۰۸ . ۲۶- قطیعه الرّحم تجلب النّعم ۶۷۶۹ . ۲۷- قطیعه الرّحم من أقبح الشّیم ۶۷۸۲ . ۲۸- قطیعه الرّحم تزیل النّعم ۶۷۸۳ . ۲۹- لیس مع قطیعه الرّحم نماء ۷۴۵۵ . ۳۰- لیس لقاطع رحم قریب ۷۴۷۲ . ۳۱- لیس من الکرم قطیعه الرّحم ۷۴۸۵ . ۳۲- أکرم عشیرتک فإنتهم جناحک الذی به تطیر ، و أصلک الذی إلیه تصیر ، و یدک الّتی بها تصول ۲۴۵۱ . ۲۳- در پیوستن با خویش نگهبانی نعمت‌هاست . ۲۴- در بریدن با خویش در آمدن عقوبت‌هاست . ۲۵- ( از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و پیوند با خویشان را ( واجب کرده ) برای زیاد شدن عدد ( اولاد و قوم و قبیله و این موضوع در روایات بسیاری عنوان گردیده است ) . ۲۶- بریدن از خویش انتقامها را جلب می‌کند . ۲۷- بریدن از خویش از زشت‌ترین خصلت‌هاست . ۲۸- بریدن از خویش نعمت را زائل می‌کند . ۲۹- با بریدن از خویش فزایشی ( در مال و عمر ) نیست . ۳۰- برای هیچ قطع کننده رحمی نزدیک نیست . ۳۱- از کرم ( و بلندی مرتبه یا جود و سخاوت ) قطع رحم نیست . ۳۲- قبیله خود را گرامی دار ، زیرا آنان بال تواند که به آن پرواز می‌کنی ، و اصل ص ۵۸۶-۳۳- أکرم ذوی رحمک ، و وقّر حلیمهم ، و احلم عن سفیههم و تیسّر لمعسرهم ، فإنتهم لک نعم العده فی الشده و الرّخاء ۲۴۵۸ . ۳۴- أفضل الشّیم صله الأرحام ۳۳۰۶ . ۳۵- إنّ الرّحم إذا تماسّت تعاطفت ۳۳۹۴ . ۳۶- إنّ صله الأرحام لمن موجبات الإسلام ، و إنّ الله سبحانه أمر یا کرامها ، و إنّّه تعالی یصل من وصلها ، و یقطع من قطعها ، و یکرّم من أکرّمها ۳۶۵۱ . ۳۷- التّجنّی أوّل القطیعه ۵۱۱ . ۳۸- ألا لا یعدّلنّ أحدکم عن القرابه ، یری بها الخصاصه أن یسدها تو بوده که بسوی آن برگشته ، و دست تو می‌باشند که به آن حمله می‌نمای . ۳۳- خویشاوندان را گرامی دار ، و بردبارشان را تجلیل نما ، و نسبت به کم عقلشان بردباری کن ، و با تنگدست آنها سهل گیر ، زیرا آنها برای تو در تنگی و وسعت بهترین ذخائر تواند . ۳۴- افزونترین خصلت‌ها پیوستن با خویشان است . ۳۵- براستی که خویش هرگاه تماس برقرار سازد ( با یکدیگر ملاقات نموده یا مصافحه و معافه کنند ) مهربان شود . ۳۶- براستی که پیوند با خویشاوندان هر آینه از چیزهایی است که اسلام آن را واجب کرده ، و خدای سبحان به گرامی داشتن آن فرمان داده است ، و خدای تعالی با کسی که به آنها بیبوند پیوسته ، و با هر که از آنها ببرد بریده ، و گرامی دارد کسی را که آنها را گرامی دارد . ۳۷- خود را جمع کردن ، و نداشتن حسن سلوک با خویشاوندان یا گناه تراشی اول قطع رحم است . ( یعنی اول مراتب بریدن ، چنین حالتی است ) . ۳۸- آگاه باشید هرگز فردی از شما تجاوز نکند از خویشی و قرابتی که در آن ص ۵۸۷ بالذی لا یزیده إن أمسکه و لا ینقصه إن أنفقه ۲۷۷۹ . ۳۹- التّجنّی رسول القطیعه ۵۳۲ . ۴۰- ما آمن بالله من قطع رحمه ۹۵۷۶ . ۴۱- ما أقبح القطیعه بعد الصّیله و الجفاء بعد الإخاء و العداوه بعد الصّیفاء ، و زوال الألفه بعد استحکامها ۹۷۰۹ . ۴۲- من ذا الذی یثق بک إذا غدرت بذوی رحمک ۹۰۵۹ . ۴۳- ربّ بعید أقرب من کلّ قریب ۵۳۳۴ .

## الرّخاء

۱- عند تضائق خلق البلاء یكون الرّخاء ۶۲۰۲ . تهیدستی مشاهده می‌کند ، این که ببندد تهیدستی را به آنچه او را زیاد نمی‌کند اگر آن را نگاه دارد ، و کم نمی‌نماید او را اگر آن را انفاق نماید . ( یعنی نباید در انفاق به خویشان دریغ کرد ، علی الخصوص جائی که انفاق او را زیان نرسانده ، و امساک و خود داری او را سودی نمی‌بخشد ، بلکه انفاش سود بخش است ) . ۳۹- گناه تراشی و یا خود را گرفتن رسول و پیام‌آور بریدن رحم است . ۴۰- به خدا ایمان نیاورده است کسی که از خویشاوند خود ببرد . ۴۱- چه زشت است بریدن بعد از پیوند ، و جفا ( بی مهری و جور و ستم ) بعد از برادری ، و دشمنی بعد از پاکدلی و دوستی ، و زوال الفت و انس بعد از محکمی آن ( بنا بر این باید آن حالات پسندیده را نگهداری کرد ) . ۴۲- کیست آنکه بتو اعتماد نماید ، هرگاه به صاحبان خویشی ( و فامیل و بستگان ) خود بیوفایی نمایی . ۴۳- بسا دوری که از هر نزدیکی نزدیکتر است . گشایش ۱- در وقت تنگی حلقه‌های بلاء ( که آدمی را بلاء چون حلقه احاطه کند ) ص ۵۸۸-۲- فی الرّخاء تكون فضیله الشّکر ۶۴۷۴ .



## الارتداع

۱- من لم ترتدع یجهل ۸۱۸۷.

## الزّذائل

۱- بتجنّب الزّذائل تنجو من العاب ۴۲۹۴ . ۲- لا تغنّ بالزّذائل فتسقط قیمتک ۱۰۲۱۴ . ۳- لا یفلح من یتبجج بالزّذائل ۱۰۷۰۵ . ۴- کفی بالمرء ذیلۀ أن یعجب بنفسه ۷۰۳۸ . ۵- الانحطاط إلى الزّذائل سهل مرد ۱۱۳۷ . گشایش و فراخی حاصل شود . ۲- در فراخی و گشایش است برتری شکر . خود داری ۱- هر که ( از گناهان ) باز نایستد نادان است ( چون دانا دست به معصیت نمی‌زند ) . صفات ناپسند ۱- با دوری گزیدن از صفات پست ( از عیب و ننگ ) رستگار خواهی شد . ۲- بوسیله صفات پست بی‌نیاز مشو ، که ارزش و بهای تو سقوط کند . ۳- رستگار نگردد کسی که به زذائل و صفات پست شاد گردد . ۴- برای زذالت و پستی مرد ( انسان ) کفایت می‌کند این که به نفس خود عجب نماید ( و خود بین باشد ) . ۵- پایین آمدن بسوی صفات پست ، ( و نفس را به خود وا گذاشتن ) آسان به ص ۵۸۹

## الرزق و طالبه

۱- استنزلوا الرزق بالصدقه ۲۴۸۷ . ۲- إنّ الله سبحانه أبی أن يجعل أرزاق عباده المؤمنین إلّا من حیث لا یحتسبون ۳۵۳۳ . ۳- تنزل من الله المعونه علی قدر المؤنة ۴۴۸۵ . ۴- رزقک یطلبک ، فأرح نفسك من طلبه ۵۴۱۱ . ۵- رضی بالحرمان طالب الرزق من اللّثام ۵۴۱۶ . ۶- رزق کلّ امرء مقدّر کتقدیر أجله ۵۴۲۳ . ۷- رزق المرء علی قدر نیته ۵۴۲۷ . هلاکت اندازنده است ( و با راحتی آدمی به هلاکت رسد ) . روزی ۱- روزی را با صدقه فرود آورید . ۲- براستی که خدای سبحان ابا دارد که روزیهای بندگان مؤمنش را مقرر فرماید مگر از جائی که گمان نداشته باشند . ۳- روزی و یاری از جانب خدا به اندازه مخارج و نیاز فرود می‌آید . ۴- روزی تو تو را طلب خواهد نمود ، پس نفس خویش را از جستجوی آن آسوده ساز . ۵- راضی و خوشنود به محرومیت شده کسی که از بخیلان یا مردم پست مرتبه روزی طلب کند . ۶- روزی هر مردی مانند تقدیر اجل و مرگش مقدر شده است . ۷- روزی مرد به اندازه نیت و قصد اوست ( هر اندازه قصد توسعه اهل و عیال ص ۵۹۰ ) ۸- سوف یأتیک ما قدر لک ، فخفض فی المکتسب ۵۵۸۶ . ۹- کلکم عیال الله و الله سبحانه کافل عیاله ۷۲۵۳ . ۱۰- لکلّ رزق سبب ، فأجملوا فی الطلب ۷۳۰۵ . ۱۱- لن یسبقک إلى رزقک طالب ۷۴۳۷ . ۱۲- لن یغلبک علی ما قدر لک غالب ۷۴۳۸ . ۱۳- لن یفوتک ما قسم لک فأجمل فی الطلب ۷۴۳۹ . ۱۴- لم یفت نفسا ما قدر لها من الرزق ۷۵۴۶ . ۱۵- لو جرت الأرزاق بالألباب و العقول لم تعش البهائم و الحمقى ۷۶۰۷ . و خدمت داشته باشد به همان اندازه خداوند برساند ) . ۸- بزودی آنچه برای تو تقدیر شده ( از روزی ) می‌آید پس در طلب و کسب آن سهل گیری نما . ۹- همه شما روزی خور خدائید و خدای سبحان ضامن عیال و روزی خوار خویش است . ۱۰- برای هر روزی سببی است ، پس در طلب روزی در حد اعتدال طلب نمایید . ۱۱- هرگز طلب کننده‌ای بسوی روزی تو تو را سبقت نخواهد گرفت ( بنا بر این برای چه حرص خواهی زد ) . ۱۲- هرگز بر آنچه برای تو مقدر شده غلبه کننده‌ای غلبه نخواهد کرد . ۱۳- هرگز آنچه برای تو قسمت شده از تو فوت نشود ، پس در طلب اعتدال را بکار بر ( و افراط مکن ) . ۱۴- فوت نشده کسی را آنچه برای آن از روزی مقدّر گردیده است . ۱۵- اگر روزیها با خردهای خالص و عقلها روان می‌شدند ( و روزی بدین ص ۵۹۱ ) من اهتم برزق غد لم یفلح أبدا ۹۱۱۳ . ۱۷- من هنیء النعم سعة الأرزاق ۹۲۸۹ . ۱۸- نعم البرکة سعة الرزق ۹۸۸۳ . ۱۹- لا یکن المضمون لک طلبه أولى بک من المفروض علیک عمله ۱۰۳۳۳ . ۲۰- لا- تحمل همّ یومک الّذی لم یأتک علی یومک الّذی قد أتاک ، فإنّه إن یکن من عمرک

يَأْتِكَ اللَّهُ سَبْحَانَهُ فِيهِ بَرْزُقُكَ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ عَمْرِكَ فَمَا هَمَّكَ بِمَا لَيْسَ مِنْ أَجْلِكَ ۱۰۳۸۲ . ۲۱- لَا يَنَالُ الرِّزْقُ بِالتَّعْنَى ۱۰۵۶۷ .  
 وسیله می‌رسید ( چهارپایان و احمقان زندگانی نمی‌کردند . ۱۶- هر که بروزی فردا اهتمام ورزد ( و در غم روزی آینده باشد )  
 هرگز رستگاری نیابد . ۱۷- از گوارائی نعمت‌ها فراخی و توسعه روزیهاست . ۱۸- خوب برکتی است فراخی روزی ( چون وسیله  
 احسانها و خیرات خواهد گردید ) . ۱۹- نباید آنچه برای تو ضمانت شده ( روزی ) طلب آن از چیزی که بر تو عملش واجب گشته  
 ( طاعات و عبادات ) سزاوارتر باشد . ۲۰- اندوه روز خود را که تو را نیامده بر روزی که در حقیقت تو را آمده بار مکن ، زیرا که  
 اگر از عمر تو باشد خداوند سبحان در آن روزی تو را خواهد آورد و اگر از عمر تو نباشد پس اندوه تو چیست برای آنچه از مدت  
 عمر تو نیست . ۲۱- روزی با رنج بردن رسیده نمی‌شود ( بلکه باید با تقدیر خدا باشد البته وظیفه مردم است رفتن به دنبال آن ) .  
 ص ۵۹۲ ۲۲- لَا يَمْلِكُ إِمْسَاكُ الْأَرْزَاقِ وَ إِدْرَارُهَا إِلَّا الرِّزْقُ ۱۰۸۳۸ . ۲۳- يَطْلُبُكَ رِزْقُكَ أَشَدَّ مِنْ طَلْبِكَ لَهُ فَأَجْمَلْ فِي طَلْبِهِ  
 ۱۱۰۴۹ . ۲۴- أَجْمَلُوا فِي الطَّلَبِ ، فَكَمْ مِنْ حَرِيصٍ خَائِبٍ ، وَ مَجْمَلٍ لَمْ يَخْبِ ۲۵۳۸ . ۲۵- الرِّزْقُ يَطْلُبُ مِنْ لَا- يَطْلُبُهُ ۱۴۰۸ . ۲۶-  
 الْأَرْزَاقُ لَا تَنَالُ بِالْحَرَصِ وَ الْمَطَالِبَةُ ۱۴۱۳ . ۲۷- إِنِّي مُسْتَوْفٍ رِزْقِي ، وَ مُجَاهِدٌ نَفْسِي ، وَ مُتَّةٌ إِلَى قِسْمِي ۳۷۷۵ . ۲۸- إِنَّكَ مَدْرَكُ  
 قِسْمِكَ ، وَ مَضْمُونُ رِزْقِكَ ، وَ مُسْتَوْفٍ مَا كَتَبَ لَكَ ، فَأَرْحَ نَفْسَكَ مِنْ شَقَاءِ الْحَرَصِ ، وَ مَذَلَّةِ الطَّلَبِ ، وَ ثِقَ بِاللَّهِ ، وَ خَفِّضْ فِي ۲۲-  
 مَالِكَ أَمْسَاكِ رُوزِيهَا وَ رَوَانِ سَاخْتِنِ أَنْهَا نِيَسْتِ مَكْرَ ( خداوند ) بسیار روزی دهنده . ۲۳- روزی تو تو را از طلب کردن تو آن را  
 شدیدتر طلب خواهد نمود پس در طلب آن تأنی نما . ( یعنی در طلب حرص موزر بلکه همین اندازه که در طلب آن روی کفایت  
 می‌کند ) . ۲۴- به وجه نیکو طلب معیشت کنید ، چه بسا حریصی که نومید گشته ، و طلب کننده‌ای که نومید نشده باشد . ۲۵-  
 روزی جویای کسی است که آن را طلب ننماید . ۲۶- روزیها با حرص و زیادی طلب رسیده نشوند . ( یعنی هر چه از جانب خدای  
 بزرگ تقدیر شود همان مقدار خواهد رسید ) . ۲۷- براستی که من روزیم را استیفاء و تمام کننده خواهم بود ( و تا تمام نشود  
 مرگ راهی بسوی من ندارد ) و نفسم را پیکارگر ، و خط و نصیبم را به پایان رساننده ام ۲۸- براستی که تو بهره و نصیب خود را  
 در یابنده‌ای ، و روزیت تضمین گردیده ، و آنچه برای تو نوشته شده مستوفی به آن خواهی رسید ، پس نفس خود را از ص ۵۹۳  
 الْمَكْتَسَبِ ۳۷۸۹ . ۲۹- اَرْضُ تَسْتَرَحْ ۲۲۴۳ . ۳۰- اَرْضُ بِمَا قَسَمَ لَكَ تَكُنْ مُؤْمِنًا ۲۳۲۸ . ۳۱- اَرْضُ مِنَ الرِّزْقِ بِمَا قَسَمَ لَكَ تَعْشِ غَيْبًا  
 ۲۳۳۲ . ۳۲- الرِّزْقُ مَقْسُومٌ ، الْحَرِيصُ مُحْرَمٌ ۹۶ . ۳۳- مِنْ طَلْبِ الزَّيَادَةِ وَقَعَ فِي النِّقْصَانِ ۸۳۳۲ . ۳۴- قَدْ يَرْزُقُ الْمُحْرَمُ ۶۶۳۹ .  
 بدبختی حرص و خواری طلب آسایش ده ، و به خدا اعتماد کن ، و در کسب کردن سهل انگاری نما ( پوشیده نماند چنانکه  
 گذشت به اندازه لازم هر فردی باید به دنبال کسب برود ولی از ولع و حرص باید دوری گزیند ) . ۲۹- خوشنود باش تا راحت  
 باشی . ۳۰- به آنچه قسمت تو گردیده خوشنود باش ، تا این که مؤمن باشی . ۳۱- به آنچه از روزی قسمت تو گردیده خوشنود  
 باش ، تا توانگر زندگانی نمایی . ۳۲- روزی تقسیم شده است ، و حریص محروم خواهد بود . ( پوشیده نماند که از این قبیل  
 روایات استفاده نمی‌شود بر این که انسان نباید به دنبال روزی رود چون روزی خود بخود خواهد آمد ، آری بعضی از روزیها خود  
 بخود خواهد آمد چنانکه مرگ خواهد آمد ، و بر این مطلب یک دسته از روایات دلالت دارد ، ولی از بعضی روایات دیگر استفاده  
 می‌شود که آمدن روزی منوط بر سعی و تلاش خواهد بود چنانکه روایت شده ، دعای کسی که در خانه بنشیند ، و به دنبال روزی  
 نرود ، و دعا کند خدا یا روزی مرا برسان مستجاب نمی‌گردد ، پس باید به دنبال آن برود ) . ۳۳- هر که طلب زیادتی کند ( و به  
 مقدار کفاف قانع نباشد ) در کمی واقع خواهد شد . ۳۴- گاهی محروم روزی داده می‌شود ( پس نباید مأیوس شد ) . ص ۵۹۴  
 ۳۵- إِنَّكَ لَسْتَ بِسَاقٍ أَجْلِكَ وَ لَا بِمَرْزُوقٍ مَا لَيْسَ لَكَ فَلَمَّا ذَا تَشَقَّى نَفْسَكَ يَا شَقِيَّ ۳۷۹۰ .

### الاسترسال

۱- مِنْ أَقَلِّ الْأَسْتِرْسَالِ سَلَمٌ ۷۷۷۴ . ۲- مِنْ أَكْثَرِ الْأَسْتِرْسَالِ نَدَمٌ ۷۷۷۵ . ۳- قَلَّةُ الْأَسْتِرْسَالِ إِلَى النَّاسِ أَحْزَمٌ ۶۷۴۸ .

## الرسول و أدبه و الكتاب

۱- بعقل الرسول و أدبه يستدلّ على عقل المرسل ۴۳۱۲ . ۳۵- براستی که تو نسبت به مرگ و روزی که از آن تو نیست پیشی گیرنده نخواهی بود ، پس برای چه نفست را بدبخت کرده ( و به زحمت می‌اندازی ) ای بدبخت . اعتماد بر مردم ۱- هر که کمتر اعتماد بر مردم کند سالم ماند . ۲- هر که بیشتر بر مردم اعتماد نماید پشیمان گردد . ۳- کمی اعتماد بر مردم ( و اظهار اسرار خود به آنان نکردن ) دور اندیش تر است ( یعنی کسی که مراعات آن کند دور اندیش تر است ) . فرستاده ، نامه ۱- بوسیله عقل فرستاده شده و ادبش بر عقل فرستنده استدلال می‌شود . ( یعنی اگر کسی بخواهد بدست آورد فرستنده پیام آور تا چه اندازه عقل دارد ، و تا چه حد مؤدب است از فرستاده و مأمورش می‌توان بدست آورد ) . ص ۵۹۵ ۲- رسول الرجل ترجمان عقله ، و کتابه أبلغ من نطقه ۵۴۳۱ . ۳- رسولك ترجمان عقلك ، و احتمالك دليل حلمك ۵۴۳۶ . ۴- رسولك میزان نبلك ، و قلمك أبلغ من ينطق عنك ۵۴۳۷ .

## الزّهد و الاسترشاد و المسترشد

۱- لقد أخطأ العاقل اللّاهي الزّهد ، و أصابه ذو الاجتهاد و الجّد ۷۴۰۱ . ۲- لن تعرفوا الزّهد حتّى تعرفوا اللّذي تركه ۷۴۰۴۱ . ۳- من استرشد علم ۷۶۷۲ . ۲- فرستاده مرد ( آدمی ) مترجم عقلش است ( یعنی مردم عقل و دانش طرف را از فرستاده‌اش می‌سنجند ) ، و نوشته او رساتر از سخن گفتن اوست . ( و لذا انسان باید در هر دو دقت کامل را بکار برد ) . ۳- فرستاده تو نماینده و مترجم عقل تو ، و تحمل تو ( آزارها و بی‌ادبیهای مردم را ) دلیل بردباریت می‌باشد . ۴- فرستاده تو میزان نجابت و یا تند زیرکی تست ، و نوشته و قلمت رساتر کسی است که از جانب تو سخن می‌گوید . راه صواب ۱- همانا در حقیقت عاقل غافل یا بازی کننده راه صواب را خطا کند ، و صاحب کوشش و جدّیت به آن برسد . ۲- هرگز راه صواب را نشناسید تا بشناسید آنکه آن را ترک نموده است ( که از عمل و رفتار او رشد را خواهید شناخت چنانکه در باره خلفای باطل این موضوع دیده می‌شود ) . ۳- هر که طلب راه راست و درست کند دانا گردد . ص ۵۹۶ ۴- من استرشد غویّا ضلّ ۷۹۰۳ . ۵- من خالف رشده تبع هوا ۸۳۵۳ . ۶- أفضل السّبل الزّهد ۲۹۱۶ . ۷- قد أصاب المسترشد ۶۶۲۷ . ۸- من أصدقك فی نفسك فقد أُرشدك ۷۷۶۸ . ۹- لا ضلال مع إرشاد ۱۰۵۳۵ . ۱۰- من وُقّي لرشاده تزوّد لمعاده ۸۰۵۹ .

## الرضا و الراضی

۱- من رضی بالقضاء استراح ۷۷۳۸ . ۲- أجدر الأشياء بصدق الإيمان الرضا و التّسليم ۳۲۴۷ . ۴- هر که از گمراه طلب راه راست کند گمراه گردد . ۵- هر که مخالفت رشد خود کند هوا و هوس خود را پیروی نماید . ۶- افزوتترین راهها راه راست یافتن است . ۷- گاهی طلب کننده راه راست به مقصد رسد . ۸- هر که در باره نفست به تو راست گوید ( و عیوب تو را از روی حقیقت بیان کند ) پس در حقیقت تو را ارشاد نموده ( و به راه راست هدایت کرده است ) . ۹- ضلالت و گمراهی نیست با ارشاد ( و مرشد باید از گمراهی بر کنار باشد ) . ۱۰- هر که به راه راست رفتن خود توفیق یابد ، برای معادش توشه بگیرد . خوشنودی و خوشنود ۱- هر که به قضاء و قدر الهی خوشنود باشد راحت گردد . ۲- سزاوارترین چیزها به راستی ایمان خوشنود بودن به مقدرات و تسلیم ( اوامر ص ۵۹۷ ۳- الرضا غناء و السّخط عناء ۷۱ . ۴- الرضا ينفي الحزن ۴۱۰ . ۵- الرضا ثمره اليقين ۷۲۸ . ۶- الرضا بقضاء الله يهون عظيم الزّوايا ۱۵۴۹ . ۷- إن عقدت أيمانك فارض بالمقضى عليك و لك و لا ترج أحدا إلّا الله سبحانه ، و انتظر ما أتاك به القدر ۳۷۲۳ . ۸- إنكم إن رضيتم بالقضاء طابت عيشتكم و فزتم بالغناء ۳۸۴۴ . ۹- إذا لم يكن ما تريد ، فلا تبل كيف كنت ۴۰۶۰ .

و نواهی خدای بزرگ ( است . ۳- رضا ( به تقدیر الهی ) توانگری ، و خشمناک بودن تعب و رنج است . ۴- خوشنود بودن ( به تقدیر الهی و هر چه به او از بلاها و مصائب رسد ) اندوه را بر طرف می‌سازد . ۵- خوشنودی میوه یقین است . ۶- خوشنودی به قضاء و قدر الهی مصیبت‌های بزرگ را آسان می‌کند . ( زیرا می‌داند که خیر او در آنست چه رسد به مصائب کوچکتر ) . ۷- اگر قسم‌ها و یا عهد و پیمانها را محکم کنی ( و یا اگر در دل ایمان خود را گره زدی ) پس به آنچه علیه تو و له تو حکم شده و مقدر گشته راضی باش ، واحدی را غیر از خدای سبحان امیدوار نبوده ، و آنچه را که تقدیر الهی برای تو آورد منتظر باش ۸- بدرستی که شما اگر به تقدیر الهی خوشنود باشید زندگانتان نیکو گشته ، و به توانگری دست یابید و پیروز شوید . ۹- هرگاه آنچه می‌خواهی نبود پس باک مدار چگونه خواهی بود ( بلکه به مقدرات راضی باش ) . ص ۵۹۸ ۱۰- بالرضا بقضاء الله يستدل علی حسن یقین ۴۲۸۴ . ۱۱- توح رضا الله ، و توق سخطه ، و زعزع قلبك بخوفه ۴۵۰۱ . ۱۲- تحر رضا الله برضاك بقدره ۴۵۰۲ . ۱۳- تحر رضا الله ، و تجنب سخطه ، فإنه لا يد ( ی ) لك بنقمته ، و لا غنى بك عن مغفرته ، و لا ملجأ لك منه إلا إله ۴۵۵۳ . ۱۴- ثمره الرضا الغناء ۴۶۰۸ . ۱۵- رأس الطاعة الرضا ۵۲۵۶ . ۱۶- رأس القناعة الرضا ۵۲۶۲ . ۱۷- عليك بالرضا فى الشدة و الرخاء ۶۰۸۷ . ۱۰- با خشنود بودن به قضاء و قدر الهی بر نیکوئی یقین استدلال می‌شود . ( یعنی خوشنودی به مقدرات دلیل یقین نیکوی طرف است ) . ۱۱- طلب کن رضای خدا را ، و حذر کن از خشم او ، و دلت را از ترس او بلرزان . ۱۲- خوشنودی خدا را در مقابل رضایت به تقدیر الهی طلب نما . ۱۳- خوشنودی خدا را طلب نما ، و از خشم او پرهیز ، زیرا برای تو دستی که انتقام او را بردارد ، و جلو گیری کند نبوده ، و از آمرزشش بی‌نیازی نمی‌باشد ، و هیچ پناهی برای تو از این امر جز بسوی خودش نخواهد بود . ( یعنی باید آخر الأمر بسوی خدای عزیز و مهربان پناه برد که پناه همه گنهکاران و درماندگان است ) . ۱۴- ثمره و میوه رضا ( و خوشنودی به قسمت الهی ) توانگری است . ۱۵- رأس طاعت و فرمانبرداری خدا ، خوشنود بودن ( به تقدیرات الهی ) است . ۱۶- رأس قناعت و عمده اسباب آن ، خوشنودی به تقدیرات است . ۱۷- بر تو باد به خوشنودی ( از خدا و از قسمت ) در سختی و فراخی . ص ۵۹۹ ۱۸- من رضى بالقضاء طابت عيشته ۸۰۱۱ . ۱۹- من رضى بالقدر استخف بالغير ۸۰۵۴ . ۲۰- من رضى بالمقدور قوى يقينه ۸۴۶۷ . ۲۱- من حسن رضاه بالقضاء حسن صبره على البلاء ۸۸۲۴ . ۲۲- من رضى بقسم الله لم يحزن على ما فاته ۸۹۳۳ . ۲۳- من رضى بما قسم الله له لم يحزن على ما فى يد غيره ۸۹۴۰ . ۲۴- من لم يرض بالقضاء دخل الكفر دينه ۸۹۶۰ . ۲۵- من أفضل الإيمان الرضا بما يأتى به القدر ۹۲۶۲ . ۱۸- هر که به حکم خدا راضی باشد زندگانی او پاکیزه خواهد بود . ۱۹- هر که به تقدیر الهی راضی باشد حوادث تغییر دهنده روزگار را سبک و سهل شمارد . ۲۰- هر که به تقدیر الهی راضی باشد یقین او قوی خواهد بود . ۲۱- هر که رضا و خوشنودی او به حکم خدا نیکو باشد شکیبائی او بر بلا نیکو خواهد بود . ۲۲- هر که به نصیب و بهره الهی خوشنود باشد برای آنچه از او فوت می‌شود ( و از دست می‌دهد ) محزون نمی‌گردد ( می‌داند که صلاحش در آن بوده و یا جبران خواهد شد ) . ۲۳- هر که به آنچه خدا برای او قسمت کرده خوشنود باشد بر آنچه در دست غیر اوست اندوهناک نگردد . ۲۴- هر که به قضاء ( و قدر الهی ) خوشنود نباشد ( و به نظر خود کارها و برنامه‌های الهی را مطابق حکمت و مصلحت نداند و یا از آن منصرف باشد ) کفر در دین او وارد خواهد شد ( چون برنامه‌ها را عادلانه نمی‌نگرد ) . ۲۵- از افزونترین ایمان است خوشنودی به آنچه قضاء و قدر الهی آورد ( چه ص ۶۰۰ ۲۶- ما قضی الله سبحانه على عبد قضاء فرضی به إلا كانت الخیرة له فيه ۹۶۶۹ . ۲۷- ما دفع الله سبحانه عن المؤمن شیئا من بلاء الدنیا و عذاب الآخرة إلا برضاه بقضائه ، و حسن صبره على بلائه ۹۶۷۱ . ۲۸- نعم قرین الإيمان الرضا ۹۹۰۱ . ۲۹- نعم الطارد للهيم الرضا بالقضاء ۹۹۰۹ . ۳۰- نال الغنى من رضى بالقضاء ۹۹۵۰ . ۳۱- لا إسلام كالرضا ۱۰۴۸۷ . ۳۲- لا يذهب الفاقة مثل الرضا ، و القنوع ۱۰۸۸۹ . ۳۳- ينبغى لمن رضى بقضاء الله سبحانه أن يتوكل عليه ۱۰۹۳۶ . صحت باشد یا بیماری فقر باشد یا توانگری و ... ) . ۲۶- خدای سبحان بر بنده‌ای قضائی را حکم نکرده که به آن خوشنود باشد جز آنکه برای او در آن خیر باشد . ۲۷- خداوند سبحان از مؤمن چیزی را از بلاء دنیا و عذاب آخرت دفع نخواهد

نمود مگر به سبب خوشنودی او به قضاء و قدر الهی و نیکویی شکیبائیش بر بلاء او ۲۸- خوب همراهی است برای ایمان خوشنودی ( به تقدیرات ) . ۲۹- خوب دور کننده‌ایست برای اندوه خوشنود بودن به قضاء ( و تقدیرات الهی ) . ۳۰- به توانگری رسیده است کسی که به قضاء ( الهی ) خوشنود گردیده است . ۳۱- هیچ اسلامی مانند خوشنودی ( به بهره و نصیب ) نیست . ۳۲- فاقه و درویشی را چیزی مثل خوشنودی ( به تقدیرات الهی ) و رضایت به بهره و نصیب بر طرف نخواهد کرد . ۳۳- برای کسی که به قضاء ( و قدر ) خدای سبحان راضی شده سزاوار این است ص ۶۰۱ ۳۴- رضا الله سبحانه أقرب غایه تدرک ۵۴۰۹ . ۳۵- رضا الله سبحانه مقرون بطاعته ۵۴۱۰ . ۳۶- علامه رضا الله سبحانه عن العبد رضاه بما قضی به سبحانه له و علیه ۶۳۴۴ . ۳۷- فی رضا الله غایه المطلوب ۶۴۴۶ . ۳۸- کیف یقدر علی إعمال الرضا القلب المتولّه بالدّنيا ۶۹۸۶ . ۳۹- کفی بالرّضا غنی ۷۰۶۸ . ۴۰- من آثر رضا ربّ قادر فلیتکلم بکلمه عدل عند سلطان که بر او توکل نماید . ۳۴- رضا و خوشنودی خدای سبحان نزدیکترین پایان و مرتبه‌ایست که بدست آید . ۳۵- رضا و خوشنودی خدای سبحان به طاعت او مقرون است . ۳۶- نشانه رضا و خوشنودی خدای سبحان از بنده رضایت و خوشنودی اوست به آنچه خدای سبحان به آن له یا علیه او حکم فرموده است . ( یعنی راضی باشد به تقدیر الهی چه بحسب ظاهر به سود او باشد یا به ضرر او . ۳۷- در خوشنودی خداست نهایت مطلوب . ( یعنی آخرین مطلوب و مقصود آدمی خوشنودی خدا خواهد بود . ۳۸- چگونه در بکار بردن رضا ( و خوشنودی به نصیب ) توانائی دارد دلی که شیفته دنیا است ۳۹- برای خوشنودی ( به بهره و نصیب ) کفایت می‌کند توانگری ( که دیگر به چیزی دیگری احتیاج نمی‌باشد زیرا شخص خوشنود فقط خدا را ولی نعمت می‌داند ) . ۴۰- هر که خوشنودی پروردگار توانا را اختیار نماید باید به سخن عدل در نزد ص ۶۰۲ جائر ۸۹۵۷ . ۴۱- من طلب رضا الله بسخط النّاس ردّ الله ذامه من النّاس حامدا ۹۰۳۵ . ۴۲- من بادر إلی مرضی الله سبحانه ، و تأخّر عن معاصیه فقد أكمل الطّاعه ۹۰۴۶ . ۴۳- هب اللّهم لنا رضاك ، و أغننا عن مدّ الأیدی إلی سواك ۱۰۰۵۷ . ۴۴- من طلب رضا النّاس بسخط الله ردّ الله حامده من النّاس ذامّا ۹۰۳۶ . ۴۵- ما أعظم وزر من طلب رضی المخلوقین بسخط الخالق ۹۵۶۲ . ۴۶- من رضی بالمقدور اکتفی بالمیسور ۸۰۹۱ . سلطان ستمگر سخن گوید . ۴۱- هر که خوشنودی خدا را به خشم مردم طلب کند خداوند مذمت کننده از مردم را ستایشگر او گرداند . ۴۲- هر که بسوی خوشنودیهای خدای سبحان مبادرت ورزد ، و از معاصی او عقب بماند علی التحقیق فرمانبرداری را کامل نموده است . ۴۳- ( این فراز تتمه کلامی است که آن حضرت در آخر خطبه مفصل اشباح ۹۰ ایراد فرموده است ) بار إلهای ما خوشنودی خود را ببخش و ما را از کشیدن دستها بسوی غیر خود بی‌نیاز گردان . ۴۴- هر که خوشنودی مردم را در مقابل خشم خدا خواهد ، خداوند ستایش کننده از مردم را مذمت کننده او خواهد گردانید . ۴۵- چقدر بزرگ است وزر و وبال کسی که خوشنودی مخلوقین را به خشم پروردگار طلب نماید . ۴۶- هر که به آنچه تقدیر شده خوشنود باشد به آنچه میسر شده اکتفا کند ص ۶۰۳ ۴۷- من رضی بقسمه لم یسخطه أحد ۸۱۸۱ . ۴۸- من رضی بحاله لم یعتوره الحسد ۸۱۸۲ . ۴۹- الرّاضی بفعل قوم کالدّاخِل فیهم و لکلّ داخل فی باطل إثمّان : إثمّ الرّضا به و إثمّ العمل به ۲۰۸۵ . ۵۰- کلّ راض مستریح ۶۸۳۹ . ۵۱- کن راضیا تکن مرضیا ۷۱۳۳ . ۵۲- کن أبدا راضیا بما یأتی به القدر ۷۱۴۲ . ۵۳- من رضی بقسمه استراح ۷۷۳۷ . ( و برای زیاده‌تر کوشش ننماید ) . ۴۷- هر که به بهره و نصیب خود خوشنود باشد احدی او را ناخوش و یا غضبناک نمی‌گرداند . ۴۸- هر که به حال خود ( و به کسب و کار خود ) راضی باشد ، حسد پی در پی او را فرا نخواهد گرفت . ۴۹- کسی که به عمل قومی خوشنود باشد مانند کسی است که با آنها در آن عمل داخل شده است ، و برای هر کسی که داخل در باطل شود دو گناه است : گناه خوشنودی به آن ، و گناه عمل به آن . ۵۰- هر راضی شونده‌ای در آسایش است . ۵۱- ( به نصیب و بهره ) راضی باش تا خدا از تو راضی باشد . ۵۲- همیشه به آنچه تقدیر ( خدای بزرگ ) بیاورد خوشنود باش . ۵۳- هر که به قسمت و نصیب خود خوشنود شد راحت گردد . ص ۶۰۴

۱- الرُّغْبَةُ مفتاح النَّصَب ۲۸۱ . ۲- ثَمَرَةُ الرُّغْبَةِ التَّعَب ۴۶۴۷ . ۳- رَغْبَتُكَ فِي زَاهِدٍ فَيْكَ ذَلَّ ۵۳۸۴ . ۴- مَنْ رَغِبَ فَيْكَ عِنْدَ إِقْبَالِكَ زَهْدٍ فَيْكَ عِنْدَ إِدْبَارِكَ ۸۸۷۸ . ۵- مَنْ رَغِبَ فِي حَيَاتِكَ فَقَدْ تَعَلَّقَ بِحَبَالِكَ ۹۲۱۶ . ۶- مَنْ رَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ كَثُرَ سَجُودُهُ وَرُكُوعُهُ ۹۱۲۷ . ۷- مَنْ رَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ أَخْلَصَ عَمَلُهُ ۷۹۴۵ . مِيلٌ وَرَغْبَةٌ ۱- طَلَبٌ بِأَحْرَصِ كَلِيدٍ تَعَبٌ وَزَحْمَةٌ اسْتِ . ( چون هر که به چیزی از خوب و بد راغب باشد در زحمت را به روی خود باز نماید ) . ۲- ثَمَرُهُ وَمِوَاهُ رَغْبَتِ وَخَوَاشِ رَنْجِ وَزَحْمَتِ اسْتِ . ۳- مِيلٌ وَرَغْبَتٌ تَوْنَسِبُتُ بِهِ كَسِيٌّ كَهْ دَر بَارِهْ تَو بِي رَغْبَتِ اسْتِ ذَلَّتْ وَخَوَارِي خَوَاهِدْ بُوَد . ( یعنی آدمی خود را خوار می سازد ) . ۴- هَر كَه دَر وَقْتُ اِقْبَالِ ( رَو آوردن تَو بَسُو ی او و یا دَر وَقْتُ مَالِدَارِ ) تَو بَسُو ی تَو مِيلٌ وَرَغْبَتِ كُنْد دَر وَقْتُ اِدْبَارِ ( و پشت کردن ) نَسِبَتُ بِهِ تَو بِي رَغْبَتِ شُوَد ۵- هَر كَه دَر حَيَاتِ وَزَنْدِ گَانِی تَو رَاغِبٌ بَاشَد ( و مایل است كه تَو زَنْدِه بَاشِی وَنَمِیرِی ) پس دَر حَقِیْقَتِ بَه رِیْسْمَانِ تَو چَنگِ زَدِه اسْتِ ( پس بایَد دَر حَاجَتِ او كُوشَا بَاشِی وَبَدَانِی اَز دُوسْتَانِ تَسْتِ ) . ۶- هَر كَه دَر آنچِه نَزْدِ خَدَاسْتِ رَغْبَتِ نَمَایَد سَجْدَه وَرُكُوعِ او بَسِیَارِ خَوَاهِدْ بُوَد . ۷- هَر كَه دَر آنچِه نَزْدِ خَدَاسْتِ رَغْبَتِ نَمَایَد عَمَلِش رَا خَالِصِ گِرْدَانْد . ص ۶۰۵

۸- مَنْ رَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ بَلَغَ آمَالَهُ ۸۵۷۳ . ۹- إِنَّكُمْ إِنْ رَغِبْتُمْ إِلَى اللَّهِ غَنِمْتُمْ وَنَجَوْتُمْ وَإِنْ رَغِبْتُمْ إِلَى الدُّنْيَا خَسِرْتُمْ وَهَلَكْتُمْ ۳۸۵۳ .

## الرِّفْقُ وَاللِّينُ

۱- الرِّفْقُ مفتاح الصَّوَابِ ، وَشِيمَةُ ذَوِي الْأَلْبَابِ ۱۷۴۶ . ۲- الرِّفْقُ يَسِيرُ الصَّيْعَابَ ، وَيسَهِّلُ شَدِيدَ الْأَسْبَابِ ۱۷۷۸ . ۳- الرِّفْقُ لِقَاحُ الصَّيْلَاحِ ، وَعُنْوَانُ النَّجَاحِ ۲۱۸۷ . ۴- اَرَفَقَ تَوَفَّقَ ۲۲۲۶ . ۵- أَفْضَلُ شَيْءٍ الرِّفْقُ ۲۸۵۱ . ۶- أَكْبَرُ الْبَرِّ الرِّفْقُ ۲۸۶۷ . ۷- الرِّفْقُ مُفْتَاخُ النَّجَاحِ ۲۹۴ . ۸- هَر كَه دَر آنچِه نَزْدِ خَدَاسْتِ رَغْبَتِ نَمَایَد بَه اَمِیدْهَاشِ خَوَاهِدْ رَسِید . ۹- بَرَاَسْتِی كَه شَمَا اِگَر بَسُو ی خَدَا رَغْبَتِ كَنِید نَفْعِ عَمْدَه بَرْدَه وَرَسْتِگَارِ گَرْدِید ، وَاِگَر بَسُو ی دُنْیَا رَغْبَتِ نَمُودَه زِیَانِ بَرْدَه وَهَلَاكِ گَرْدِید . نَرْمِی ۱- نَرْمِی وَمَدَارَا كَلِیدِ رَاسْتِ رُوی ، وَخَوِی صَاحِبَانِ عَقْلِ اسْتِ . ۲- نَرْمِی دَشَوَارِیْهَا رَا آسَانِ كَرْدَه ، وَاسْبَابِ سَخْتِ رَا سَهْلِ می گِرْدَانْد . ۳- نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی بَارُورِ شَدَنِ مَصْلَحَتِ ، وَعِلَامَتِ پِیروزی اسْتِ . ۴- نَرْمِی نَمَا تَا تَوْفِیْقِ یَابِی . ۵- اَفْزَوْنْتَرِینِ چِیزِ نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی اسْتِ . ۶- بَزَرْگَتَرِینِ اِحْسَانِ وَنِیكِیِ نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی اسْتِ . ۷- نَرْمِی وَمَدَارَا كَلِیدِ پِیروزیسْت . ص ۶۰۶ . ۸- الرِّفْقُ مُفْتَاخُ الصَّوَابِ ۳۱۲ . ۹- الرِّفْقُ یَفْلُحُ حَدَّ الْمَخَالَفَةِ ۵۶۰ . ۱۰- الرِّفْقُ عُنْوَانُ التَّلَبُّلِ ۷۴۳ . ۱۱- الرِّفْقُ عُنْوَانُ سَدَادِ ۷۹۷ . ۱۲- الِیْمَنُ مَعَ الرِّفْقِ ۷۹۸ . ۱۳- الرِّفْقُ یُؤَدِّی اِلَى السَّلَامِ ۹۰۲ . ۱۴- الرِّفْقُ اَخُو الْمُؤْمِنِ ۹۷۴ . ۱۵- الرِّفْقُ بِالْأَتْبَاعِ مِنْ كَرَمِ الطَّبَاعِ ۱۴۹۷ . ۱۶- إِذَا عَاقَبْتَ فَارْفَقْ ۳۹۷۸ . ۱۷- إِذَا كَانَ الرِّفْقُ خَرَقًا كَانَ الْخَرَقُ رَفَقًا ۴۱۲۲ . ۸- نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی كَلِیدِ رَاهِ دَرَسْتِ وَرَاسْتِ اسْتِ . ۹- نَرْمِی كُنْدِ می گِرْدَانْدِ تَنْدِی مَخَالَفَتِ رَا . ۱۰- نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی دَلِیلِ نَجَابَتِ وَزِیرِكِیِ اسْتِ . ۱۱- نَرْمِی نَشَانِه سَلُوكِ رَاهِ دَرَسْتِ اسْتِ . ۱۲- فَرخَنْدِگِیِ وَمِیْمَنْتِ بَا نَرْمِی اسْتِ . ۱۳- نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی بَه سُو ی آسْتِی می كَشَانْد . ۱۴- نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی بَرَادَرِ مُؤْمِنِ اسْتِ . ( یعنی اَز او جَدَا نَخَوَاهِدْ شَد ) . ۱۵- نَرْمِی وَلُطْفِ وَمَهْرَبَانِی بَا وَابَسْتِگَانِ وَپِیروَانِ اَز نِیكوئیِ طَبِیْعَتِ اسْتِ . ۱۶- هَر گَاه ( كَسِی رَا بَه سَبَبِ بِي ادْبِیْشِ ) جَزَا دَهْیِ پَسِ نَرْمِی كُن . ۱۷- هَر گَاه نَرْمِی وَمَهْرَبَانِی بَدَخَوِئِی بَه حَسَابِ آیدِ یَا نَتِیجَه بَه عَكْسِ دِهْدِ دَرَشْتِی وَبَدَخَوِئِی نَرْمِی بَه حَسَابِ آیدِ . ( یعنی دَر مَقَابِلِ دَرَشْتِ خَوِ بَايَدِ دَرَشْتِی كَرْدِ اِگَر اَز نَرْمِی سَوءِ اسْتِفَادَه كُنْد ) . ص ۶۰۷ . ۱۸- بِالرِّفْقِ تَتَمُّ الْمَرْوَةُ ۴۲۰۱ . ۱۹- بِالرِّفْقِ تَدْرِكُ الْمَقَاصِدَ ۴۲۳۶ . ۲۰- بِالرِّفْقِ تَهْوَنُ الصَّيْعَابُ ۴۳۰۸ . ۲۱- بِالرِّفْقِ تَدُومُ الصَّيْحَةُ ۴۳۴۲ . ۲۲- رَأْسُ الْعِلْمِ الرِّفْقُ ۵۲۲۴ . ۲۳- رَأْسُ السِّيَاسَةِ اسْتِعْمَالُ الرِّفْقِ ۵۲۶۶ . ۲۴- رَفَقَ الْمَرْءُ وَسَخَاؤُهُ يَحْبِبُهُ إِلَى أَعْدَائِهِ ۵۴۲۹ . ۲۵- عَلَيْكَ بِالرِّفْقِ فَإِنَّهُ مُفْتَاخُ الصَّوَابِ وَسَجِيَّةُ أَوَّلَى الْأَلْبَابِ ۶۱۱۴ . ۲۶- عَلَيْكَ بِالرِّفْقِ ، فَمَنْ رَفَقَ فِي أَفْعَالِهِ تَمَّ أَمْرُهُ ۶۱۴۰ . ۲۷- كَمْ مِنْ صَعْبٍ تَسَهَّلَ بِالرِّفْقِ ۶۹۴۶ . ۱۸- بَوْسِيلَةُ مَهْرَبَانِي مُرْدِي ( يَا آدَمِيَّتِ ) تَمَامِ می گَرْدَد . ۱۹- بَوْسِيلَةُ نَرْمِی وَمَهْرَبَانِي مَقَاصِدِ بَه دَسْتِ آید . ۲۰- بَوْسِيلَةُ نَرْمِی وَهَمُوَارِي كَارْهَایِ



سخت آسان می‌شود . ۲۱- بوسیله نرمی مصاحبت و رفاقت دائم خواهد ماند . ۲۲- سر علم و دانش نرمی و همواری است . ۲۳- رأس سیاست و عمده شرائط آن به کار بردن نرمی و همواری است . ۲۴- نرمی کردن مرد و سخاوتمند او را در نزد دشمنانش محبوب گرداند . ۲۵- بر تو باد به مدارا و نرمی زیرا که آن کلید راه درست و خصلت صاحبان عقلهاست . ۲۶- بر تو باد به مدارا پس کسی که در کارهایش مدارا نماید کارش تمام است . ۲۷- بسا سختی که با نرمی و مدارا آسان گردد . ص ۶۰۸- ۲۸- لیکن أحظی الناس عندك أعملهم بالرفق ۷۳۷۵ . ۲۹- لن لمن غالظك فإنه يوشك أن يلين لك ۷۶۲۰ . ۳۰- من عامل بالرفق غنم ۷۷۴۱ . ۳۱- من عامل بالرفق وفق ۷۸۴۲ . ۳۲- من استعمل الرفق غنم ۷۹۱۷ . ۳۳- من استعمل الرفق لان له الشدید ۸۴۰۰ . ۳۴- من ترفق فی الأمور ، أدرك أربه منها ۸۵۶۲ . ۳۵- من استعمل الرفق استدّر الرزق ۸۶۴۷ . ۳۶- ما كان الرفق فی شیء إلا زانه ۹۵۱۷ . ۳۷- نعم الرفق الرفق ۹۸۸۱ . ۲۸- باید بهره‌مندترین مردم در نزد تو عمل کننده‌ترین آنها باشد به نرمی و مدارا . ۲۹- برای کسی که با تو درشتی کند ، نرمی نما زیرا که نزدیک است که برای تو نرم شود . ۳۰- هر که با نرمی معامله کند غنیمت ( و نفع عظیم ) برد . ۳۱- هر که به نرمی معامله نماید توفیق داده شود . ۳۲- هر که نرمی و مدارا را به کار برد نفع عمده برد . ۳۳- هر که نرمی را به کار برد ( حتی با دشمن ) سخت برای او نرم گردد . ۳۴- هر که در کارها نرمی به کار برد ( و در آنها خود را به رنج نیندازد و خشونت به کار نبرد ) نیازمندی خود را از آنها در یابد . ۳۵- هر که مدارا را به کار برد روزی او را روان گرداند . ۳۶- مدارا در چیزی نمی‌باشد جز آنکه آن را زینت بخشد . ۳۷- خوب رفیقی است نرمی ( که همه را با انسان مهربان کند ) . ص ۶۰۹- ۳۸- نعم الخلیقه استعمال الرفق ۹۹۳۵ . ۳۹- نعم السیاسة الرفق ۹۹۴۷ . ۴۰- لا ندم لكثیر الرفق ۱۰۵۱۳ . ۴۱- لا یجتمع العنف و الرفق ۱۰۵۸۵ . ۴۲- لا سجنه أشرف من الرفق ۱۰۶۴۳ .

## المراقبة

۱- رحم الله عبدا راقب ذنبه ، و خاف ربّه ۵۲۰۵ .

## المركب

۱- المركب الهنيء أحد الرّاحتين ۱۶۷۰ . ۳۸- خوب خصلتی است به کار بردن نرمی . ۳۹- خوب سیاستی است نرمی . ۴۰- هیچ ندامت و پشیمانی برای کثیر الرفق نیست . ۴۱- درشتی و نرمی با هم جمع نخواهند شد ( ممکن است مراد این باشد کسی که می‌خواهد نرم‌خو باشد باید از درشتی بپرهیزد و گرنه نرم‌خو نخواهد بود و یا آنکه رفق الهی شامل کسی که درشتی کند نخواهد گردید ) . ۴۲- خوی و خصلتی شریفتر از نرمی نیست . مراقبت ۱- خداوند بنده‌ای را رحمت کند که مراقب گناه خود بوده و از پروردگار خویش بترسد . وسیله سواری ۱- مرکب گوارا و بی‌اذیت یکی از دو آسایش است . ص ۶۱۰

## الأرواح

۱- فالأرواح مرتنهة بثقل أعبائها ، موقنة بغيب أنبائها ، لا تستزاد من صالح عملها ، و لا تستعقب من سيء زللها ۶۶۰۵ .

## الراحة

۱- الرّاحة فی الزّهد ۳۲۹ . ۲- ما أقرب الرّاحة من التّعب ۹۶۲۱ . ارواح ۱- ( این عبارت نیز تنمیه کلامی است از آن بزرگوار ) پس ارواح در گرو سنگینی بارهای آنها بوده . ( یعنی بارهای گناهان ) ، و یقین کننده به غیب خبرهایشان ( اخبار غیبی که در باره معاد شنیده بودند ) طلب زیادتى از عمل شایسته آنها نشود ( چون که آن جا سرای تکلیف نیست ) و خوشنودی داده نشوند از لغزش بد

آنها. ( یعنی دیگر جای تدارک و تلافی نیست تا این که تلافی کنند در نتیجه خوشحال گردند ). راحتی ۱- راحتی در ترک دنیا و بی رغبتی نسبت به آنست ( و این نه به آن معنی است که انسان بسوی دنیا نرود ، و دست از کسب و کار بکشد ، بلکه رفتن بسوی دنیا گاهی واجب است ، مثل زمانی که نیاز به آن هست ، و زمانی مستحب است ، که با آن بتواند به زن و بچه و به خلق خدمت بیشتری کند بلکه باید گفت این دو قسم عین آخرت است ). ۲- چه نزدیک کرده راحتی را به رنج و زحمت . ( یعنی خیلی نزدیک است نباید فریب آن را خورد ). ص ۶۱۱

## المراد

١- قد يدرك المراد ٦٦١٢.

## المرضاة

۱- لقاح الرِّياضة دراسة الحكمة و غلبة العادة ٧٦٢٥ . ٢- لا تنجع الرِّياضة إلّا فى نفس يقظة ( يقظة و همّة ) ١٠٨٩٩ . مقصود ۱- گاهی مراد و مقصود دریافت شده به دست آید . ریاضت ۱- آنچه بوسیله آن ریاضت ( رام کردن نفس و مطیع گردانیدن آن ) آّبستن می شود خواندن حکمت ( علم راست و درست ) و غالب شدن بر عادت است . ۲- سود نمی دهد ریاضت ( و نصیحت و تربیت و رنج کشیدن ) مگر در نفس بیدار ( که درک کند آنچه را که در حق او انجام می دهند ) و دارای همت . ص ۶۱۲

## باب الزای

## الازدجار

۱- لا ازدجار لمن لا إقلاع له ۱۰۷۷۷ .

الزكاة

۱- حَصَّيْنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ ۴۹۰۶ . ۲- وَالزَّكَاةُ تَسْبِيًّا ( تَسْبِيًّا ) لِلزَّق ۶۶۰۸ . ۳- مَنْ أَدَّى زَكَاءَ مَالِهِ وَقَى شَخَّ نَفْسِهِ ۸۲۸۹ . باز ایستادن ۱- باز ایستادن ( از حرامی ) نیست برای کسی که دل‌کنندنی برای او نیست ( یعنی باید آدمی به تمام معنا از حرام چشم‌پوشد تا «ازدجار» صدق کند ) . زکات ۱- اموال خویش را بوسیله زکات نگهداری کنید . ۲- ( از جمله فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و زکات را ( واجب نموده ) از جهت سبب روزی شدن . ۳- هر که زکات مال خود را اداء نماید ( و پردازد ) از بخیلی نفس خود نگه داشته شود ( و خداوند هم فرموده : وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ هَر كَه از حرص و بخیلی نفس خود نگه داشته شود پس آنان رستگاراند ) . ص ۶۱۳

**النَّزْلُ**

١- من أبصر زلّته صغرت عنده زلّة غيره ٨٧٥٤. ٢- من عمى عن زلّته استعظم زلّة غيره ٨٨٠٤. ٣- الزّلل مندمه ١٤٠. ٤- زلّة المتوقّي أشدّ زلّة ، و علّة اللّوم أقبح علّة ٥٤٩٩. ٥- زلّة القدم أهون استدراك ٥٥٠٥.

## الزنا

۱- أبغض الخلائق إلى الله الشَّيخ الزَّان ۳۱۱۹. لغزش ۱- هر که نسبت به لغزش خود بینا گردد لغزش غیر او (دیگران) در نزدش کوچک گردد. ۲- هر که از لغزش خود کور باشد لغزش دیگری را بزرگ شمارد. ۳- لغزیدن نسبت به گناه جا و یا آلت پشیمانی است. ۴- لغزش کسی که اظهار تقوا و ورع می‌نماید سخت‌ترین لغزش، و علت و مرض بخیلی و دنائت و یا رنج سرزنش، زشت‌ترین علت خواهد بود. ۵- لغزش قدم، آسانترین تلافی و بازیافت است (ممکن است مقصود این باشد که لغزشهای دیگر استدراکش مشکل است ولی لغزش پا چیزی نیست و یا آنکه هر لغزشی تلافی و تدارک گناهی است حتی لغزش پا و الله أعلم). زنا ۱- دشمن‌ترین مردم نزد خدا پیرمرد زنا کار است. ص ۶۱۴ ۲- و ترک الزنا تحصینا للأنساب و ترک اللواط تکثیرا للنسل ۶۶۱۸. ۳- ما زنی غیور قط ۹۴۷۷. ۴- ما زنی عفیف ۹۵۸۵.

## الزَّوْجَةُ

۱- الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ أَحَدُ الْكَسْبَيْنِ ۱۶۱۴. ۲- الزَّوْجَةُ الْمَوْافِقَةُ إِحْدَى الزَّاحَتَيْنِ ۱۶۳۳. ۳- شَرُّ الزَّوْجَاتِ مَنْ لَا تَوَاتِي (لا توانی) ۵۶۸۶. ۴- مَوْتَ الزَّوْجَةِ حَزَنُ سَاعَةٍ ۹۸۲۴. ۲- (از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است) و ترک زنا را (واجب کرده) به جهت محکم نمودن نسب‌ها (که معلوم باشد فرزند از نسل کیست) و ترک لواط را برای بسیار شدن نسل. ۳- هیچ غیرتمندی زنا نخواهد نمود (چون بدی و ننگ آن را دریافته، بعلاوه می‌داند هر که زنا کند به زن و یا به بچه‌های او زنا واقع خواهد شد). ۴- هیچ پارسائی زنا نخواهد کرد (چرا که این عمل افراد نادرست و جنایتکار خواهد بود). زن ۱- زن شایسته یکی از دو کسب است. ۲- زن موافق یکی از دو آسایش است. ۳- بدترین جفت‌ها کسی است که بردباری (یا موافقت) نداشته باشد. ۴- مرگ زن اندوه ساعتی است (ممکن است حمل بر غالب شود). ص ۶۱۵

## الزَّاد

۱- أَلَا وَقَدْ أَمَرْتُمْ بِالظُّعْنِ، وَ دَلَلْتُمْ عَلَى الزَّادِ، فَتَزَوَّدُوا مِنَ الدُّنْيَا مَا تَحْزُونُونَ (تحرزون) به أنفسکم غدا ۲۷۸۳. ۲- إِنْ مِنَ الْفَسَادِ إِضَاعَةُ الزَّادِ ۳۳۹۸. ۳- تَزَوَّدُوا مِنْ أَيَّامِ الْفَنَاءِ لِلْبَقَاءِ، فَقَدْ دَلَلْتُمْ عَلَى الزَّادِ، وَ أَمَرْتُمْ بِالظُّعْنِ، وَ حَثَّيْتُمْ عَلَى الْمَسِيرِ ۴۵۱۸. ۴- تَزَوَّدُوا مِنَ الدُّنْيَا مَا تَحْزُونُونَ (تحرزون) به أنفسکم غدا، وَ خَذُوا مِنَ الْفَنَاءِ لِلْبَقَاءِ ۴۵۳۵. ۵- زَادَ الْمَرْءُ إِلَى الْآخِرَةِ الْوَرَعَ، وَ اتَّقَى ۵۴۸۹. ۶- عَلَيْكَ بِحَسَنِ التَّأَهُبِ وَ الْإِسْتِعْدَادِ، وَ الْإِسْتِكْثَارِ مِنَ الزَّادِ ۶۱۳۶. توشه ۱- آگاه باشید که در حقیقت شما فرمان داده شده‌اید به سفر، و راهنمایی شده‌اید به توشه، پس از دنیا آن اندازه که جمع می‌کنید یا با آن نفسهای خود را فردای قیامت نگه می‌دارید توشه بگیرید. ۲- براستی از جمله تباهی ضایع کردن توشه آخرت است. ۳- از روزهای فناء (دنیا) برای بقا (آخرت) توشه بگیرید، که در حقیقت شما بر توشه راهنمایی گشته، و برفتن فرمان داده شده، و بر روانه شدن برانگیخته شده‌اید ۴- از دنیا آنچه را که با آن نفسهای خود را فردا نگه داشته و یا مالک شوید توشه بگیرید، و از فناء (دنیا) برای بقاء (آخرت) فرا گیرید. ۵- توشه مرد (آدمی) بسوی آخرت پارسائی و خویشتن داری است. ۶- بر تو باد به نیکویی تهیه گرفتن و آماده شدن و بسیار فرا گرفتن از توشه ص ۶۱۶ ۷- عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَ أَنَّهُ مُنْتَقِلٌ عَنْ دُنْيَاهِ كَيْفَ لَا يُحَسِّنُ التَّزَوُّدَ لِأَخْرَافِهِ ۶۲۷۵. ۸- كُلُّ امْرِءٍ عَلَى مَا قَدَّمَ قَادِمٌ وَ بِمَا عَمِلَ مُجْزَى ۶۸۸۲. ۹- كَمَا تَقَدَّمَ تَجِدَ ۷۲۱۴. ۱۰- كَمَا تَزْرَعُ تَحْصِدُ ۷۲۱۵. ۱۱- لَيْكِنْ زَادَكَ التَّقْوَى ۷۳۸۷. ۱۲- مِنَ الْفَسَادِ إِضَاعَةُ الزَّادِ ۹۲۷۳. ۱۳- مَا قَدَّمْتَ الْيَوْمَ تَقْدُمُ عَلَيْهِ غَدًا، فَامْهَدْ لِقَدَمِكَ، وَ قَدِّمْ لِيَوْمِكَ ۹۶۰۹. آخرت. ۷- عجب دارم از کسی که انتقال از دنیایش را می‌داند چگونه توشه برداشتن برای آخرت خود را نیکو نمی‌گرداند. ۸- هر مردی (و یا هر آدمی) بر آنچه پیش فرستاده وارد شونده، و به آنچه عمل نموده پاداش داده می‌شود. ۹- چنانکه پیش می‌فرستی می‌یابی. (یعنی به همان اندازه به پاداش خواهی رسید). ۱۰- هر چه و هر اندازه زراعت کنی می‌دروی. ۱۱- باید توشه تو تقوا باشد. ۱۲- از جمله تباهی حال

است ضایع کردن توشه ( آخرت ) . ۱۳- آنچه امروز پیش می‌فرستی فردا بر آن قدم خواهی گذاشت ، پس برای قدمت بگستران ، و برای روز خود ( قیامت ) پیش فرست . ص ۶۱۷

## الزهد و الزاهدین

۱- الزهد أفضل الراحتين ۱۶۵۲ . ۲- الزهد شيمه المتقين ، و سجيّة الأوابين ۱۷۱۳ . ۳- الزهد تقصير الآمال ، و إخلاص الأعمال ۱۸۴۴ . ۴- الزهد أقل ما يوجد ، و أجل ما يعهد ، و يمدحه الكلّ ، و يتركه الجلّ ۲۰۲۱ . ۵- ازهد في الدنيا ، تنزل عليك الرحمه ۲۲۷۵ . ۶- اعزف عن دنياك تسعد بمنقلبك و تصلح مثواك ۲۲۹۸ . ۷- ازهد في الدنيا يصيرك الله عيوبها ، و لا تغفل فلسف بمغفول بی‌رغبتی دنیا ۱- بی‌رغبتی به دنیا برترین دو راحتی است ( یکی بوسیله دوست و دیگر به سبب زهد ) . ۲- ترک دنیا و بی‌رغبتی به آن شیوه خویشتن داران و خوی بازگشت کنندگان به خدای تبارک و تعالی است . ۳- بی‌رغبتی به دنیا کوتاه کردن امیدها و پاکیزه نمودن عملهاست . ۴- بی‌رغبتی به دنیا کمترین چیز است که یافت می‌شود ، و بزرگترین چیز است که شناخته گشته ، و همه آن را ستایش کرده ، و اکثر مردم آن را ترک می‌نمایند . ۵- در دنیا بی‌رغبت باش تا رحمت بر تو فرود آید . ۶- از دنیای خود رو بگردان تا این که نیکبخت گردی در بازگشت خود ، و منزل خود را ( قبر ) بصلاح آوری . ۷- در دنیا بی‌رغبت باش ، تا خداوند تو را بعبود آن بینا گرداند ، و غفلت ص ۶۱۸ عنک ۲۳۶۲ . ۸- أفضل العباده الزهاده ۲۸۷۲ . ۹- أول الزهد التزهد ۲۹۲۲ . ۱۰- أفضل الزهد إخفاء الزهد ۳۰۱۶ . ۱۱- أحسن ملابس ( من ملابس ) الدنيا رفضها ۳۰۴۳ . ۱۲- أحق الناس بالزهاده من عرف نقص الدنيا ۳۲۰۹ . ۱۳- إن الزهد في الجهل بقدر الرغبة في العقل ۳۴۴۴ . ۱۴- إن الزهد في ولاية الظالم بقدر الرغبة في ولاية العادل ۳۴۴۸ . ۱۵- إن الزهاده قصر الأمل ، و الشكر على النعم و الورع عن المحارم ، مورز چون تو غافل شده نمی‌باشی ( هر چه کنی نوشته می‌شود ) . ۸- افزونترین عبادت بی‌رغبتی در دنیا است . ۹- اول ترک دنیا و بی‌رغبتی نسبت به آن خود را بر آن واداشتن است . ( یعنی باید آدمی با تمرین و رفته رفته ملکه زهد را در خود ایجاد کند ) . ۱۰- افزونترین زهد پنهان داشتن زهد است . ( نه ارائه دادن آن به مردم ) . ۱۱- بهترین پوششها ( یا بهتر از پوشیدن ) دنیا ترک آنست . ۱۲- سزاوارترین مردم به ترک دنیا و بی‌رغبتی نسبت به آن ، کسی است که کمی قدر و قیمت دنیا را بشناسد . ۱۳- برآستی که بی‌رغبتی در نادانی به اندازه رغبت در عقل و دریافت است . ۱۴- برآستی که بی‌رغبتی در حکومت ستمکار به اندازه میل و رغبت در حکومت عادل است . ( یعنی همان اندازه که ملت تشنه حکومت عدلند به همان اندازه از حکومت ظلم سیرند و بی‌رغبت ، پس باید که پادشاهان و حکومت‌ها حساب خود را بکشند ستمکاری را کنار بگذارند و در عدل بکوشند ) . ۱۵- برآستی که بی‌رغبتی نسبت به دنیا کوتاهی امید ، و شکر بر نعمت‌ها ، ص ۶۱۹ فإن غرب ذلك عنكم فلا يغلب الحرام صبركم ، و لا تنسوا عند النعم شكركم ، فقد أعذر الله سبحانه إليكم بحجج مسفرة ظاهرة ، و كتب بارزة العذر واضحة ۳۷۰۰ . ۱۶- الزهد ثروة ۱۴۱ . ۱۷- أصل الزهد حسن الرغبة فيما عند الله ۳۰۸۶ . ۱۸- الزهد ثمره الدين ۴۱۲ . ۱۹- الزهد ثمره اليقين ۴۵۹ . ۲۰- الزهد أصل الدين ۴۸۷ . و باز ایستادن از حرامهاست ، پس اگر آن از شما برود ( یعنی این معنی حاصل نگردد ) پس حرام بر صبر شما غلبه نکند ، و در نزد نعمت‌ها شکر خود را فراموش ننمائید ، پس در حقیقت بسبب حجت و دلیلهای روشن آشکار ، و کتابهای ظاهر عذر واضح خداوند سبحان در باره شما عذر خود را خواسته است . ( یعنی بعد از اتمام حجت‌ها بوسیله پیمبران و امامان و کتب آسمانی که در آنها عذر خدای سبحان در عقاب گنهکاران ظاهر و واضح است اگر عذاب نماید عذر او تمام و اعتراضی بر او نیست ) . ۱۶- بی‌رغبتی نسبت به دنیا توانگری است . ۱۷- ریشه بی‌رغبتی نسبت به دنیا نیکوئی رغبت است در باره آنچه در نزد خداست . ( یعنی زاهد چنین کسی است که به خواسته‌های خدا راغب باشد که در نتیجه به دنیا بی‌رغبت خواهد شد ) . ۱۸- بی‌رغبتی به دنیا میوه دین است . ۱۹- ترک دنیا میوه یقین است . ۲۰- ترک دنیا اصل و ریشه دین است . ص ۶۲۰ ۲۱- الزهد أساس اليقين ۵۱۶ . ۲۲- الزهد متجر رايح ۵۵۰ . ۲۳- الزهد

سجیه المخلصین ۶۶۲ . ۲۴- الزهد مفتاح صلاح ۷۴۹ . ۲۵- الزهد قصر الأمل ۸۷۲ . ۲۶- التزهد يؤدي إلى الزهد ۱۱۲۰ . ۲۷- الزهد أن لا تطلب المفقود حتى يعدم الموجود ۱۲۵۹ . ۲۸- الزهد في الدنيا الراحة العظمى ۱۳۱۶ . ۲۹- إن كنتم في البقاء راغبين ، فازهدوا في عالم الفناء ۳۷۴۴ . ۲۱- بی رغبتی به دنیا اساس و پایه یقین است . ۲۲- بی رغبتی به دنیا تجارتی است سود بخش . ۲۳- بی رغبتی به دنیا روش افراد با اخلاص است . ۲۴- بی رغبتی به دنیا کلید صلاح حال است . ۲۵- بی رغبتی به دنیا کوتاه ساختن امید است . ۲۶- خود را به بی رغبتی نسبت به دنیا زدن ( آدمی را ) به ترک دنیا و به بی رغبتی در باره آن خواهد کشانید . ۲۷- بی رغبتی و ترک دنیا آنست که مفقود و یافت نشده را طلب نکنی تا آنکه موجود از میان برود ( پس زهد آن نیست که انسان بکلی دنیا را طلب نکند بلکه وقتی طلب نکند که داشته باشد ) . ۲۸- زهد در دنیا آسایش بزرگتر است . ۲۹- اگر شما نسبت به آخرت رغبت کننده‌اید ، پس در جهان ناپایدار ( دنیا ) بی رغبت باشید . ص ۶۲۱ ۳۰- إن كنتم زهدتم خلصتم من شقاء الدنيا ، و فرتم بدار البقاء ۳۸۴۶ . ۳۱- بالزهد تثمر الحكمة ۴۲۲۹ . ۳۲- ثمره الزهد الراحة ۴۶۱۸ . ۳۳- حسن الزهد من أفضل الإيمان ، و الرغبة في الدنيا تفسد الإيقان ۴۸۳۹ . ۳۴- رأس السخاء الزهد في الدنيا ۵۲۵۱ . ۳۵- زهدك في الدنيا ينجيك ، و رغبتك فيها ترديك ۵۴۷۷ . ۳۶- زهد المرء فيما يفنى على قدر يقينه بما يبقى ۵۴۸۸ . ۳۷- ظلف النفس عن لذات الدنيا هو الزهد المحمود ۶۰۷۱ . ۳۰- اگر شما چنین باشید که زهد را پیشه خود سازید از بدبختی دنیا خلاصی یافته ، و به سرای پایداری پیروزی یابید . ۳۱- بوسیله زهد و بی رغبتی در دنیا حکمت ( یعنی علم درست ) میوه می‌دهد . ۳۲- میوه بی رغبتی نسبت به دنیا راحتی است ( در دنیا و آخرت ) . ۳۳- نیکویی بی رغبتی نسبت به دنیا از افزونترین ایمان بوده ، و رغبت و میل به دنیا یقین را فاسد خواهد نمود . ۳۴- ریشه و سر سخاوت بی رغبتی در دنیا است . ۳۵- بی رغبتی تو در دنیا تو را رستگار ساخته ، و میل و رغبت تو در آن تو را در هلاکت و خسران خواهد انداخت . ۳۶- بی رغبتی مرد ( آدمی ) در آنچه فانی می‌شود ( دنیا ) به اندازه یقین اوست به آنچه پاینده است . ( یعنی آخرت ) . ۳۷- نفس را از لذتهای دنیا بازداشتن آن زهد ستوده است . ص ۶۲۲ ۳۸- عليك بالزهد فإنه عون الدين ۶۰۹۸ . ۳۹- كيف يزهد في الدنيا من لا يعرف قدر الآخرة ۶۹۸۷ . ۴۰- كيف يصل إلى حقيقة الزهد من لم يمت شهوته ۷۰۰۰ . ۴۱- لیکن زهدك فيما ينفد و يزول ، فإنه لا يبقى لك و لا تبقى له ۷۳۸۰ . ۴۲- لن يفتقر من زهد ۷۴۴۶ . ۴۳- من زهد هانت عليه المحن ۸۳۲۵ . ۴۴- من زهد في الدنيا حصن دينه ۸۴۶۸ . ۴۵- من زهد في الدنيا لم تفته ۸۴۸۰ . ۴۶- مع الزهد تثمر الحكمة ۹۷۳۴ . ۴۷- لا ترهّدن في شيء حتى تعرفه ۱۰۱۶۸ . ۳۸- بر تو باد به بی رغبتی در دنیا ، زیرا که آن یاری کننده دین است . ۳۹- چگونه در دنیا زهد می‌ورزد کسی که قدر آخرت را نمی‌داند ۴۰- چگونه به حقیقت زهد ( و بی رغبتی به دنیا ) می‌رسد کسی که خواهش او نمرده است ۴۱- باید بی رغبتی تو در آنچه فانی شده و زائل گردد باشد زیرا که آن برای باقی نمانده و تو برای آن باقی نخواهی ماند . ۴۲- هرگز محتاج نمی‌شود کسی که ( در دنیا ) بی رغبت باشد . ۴۳- هر که ( نسبت به دنیا ) بی رغبت باشد محنت‌ها بر او سهل گردد . ۴۴- هر که در دنیا بی رغبت باشد دین خود را نگه دارد . ۴۵- هر که در دنیا زهد ورزد دنیا از دست او نرود ( بلکه بیشتر به او رو آورد ) ۴۶- با بی رغبتی به دنیا حکمت ثمر بخش می‌باشد . ۴۷- در چیزی بی رغبت مباش تا آن را بشناسی ( ممکن است مراد آن حضرت حکم فقهی باشد که اصل در اشیاء اباحه است تا آنکه حرمت و یا کراهت آن ثابت ص ۶۲۳ ۴۸- لا زهد كالکف عن الحرام ۱۰۵۴۹ . ۴۹- لا ينفع زهد من لم يتخلّ عن الطمع ، و يتحلّ بالورع ۱۰۸۵۷ . ۵۰- إن الزاهدین فی الدنيا لتبکی قلوبهم و إن ضحكوا ، و يشتدّ حزنهم و إن فرحوا ، و یكثر مقتهم أنفسهم و إن اغتبطوا بما أوتوا ۳۵۵۸ . ۵۱- إذ هرب الزاهد من الناس فاطلبه ۴۰۷۸ . ۵۲- إذا طلب الزاهد الناس فاهرب منه ۴۰۷۹ . ۵۳- کن زاهدا فیما یرغب فیہ الجهول ۷۱۴۴ . ۵۴- طوبی للزاهدين فی الدنيا ، الراغبین فی الآخرة ، أولئك اتّخذوا الأرض بساطا ، و ترابها فراشا ، و مائها طيبا ، و القرآن شعارا ، و الدعاء دثارا ، و شود ) . ۴۸- نیست زهدی مانند باز ایستادن از حرام . ۴۹- سود نمی‌دهد زهد و بی رغبتی به دنیای کسی که از طمع خالی نبوده و به پرهیز کاری زیور نیافته است . ۵۰- براستی که بی رغبتان در دنیا هر آینه دل‌های آنها گریان است گر چه بخندند ، و اندوهشان

سخت است هر چند خوشحال باشند، و دشمنی آنها با نفسهایشان بسیار است اگر چه نسبت به آنچه بخشیده شده‌اند رشک برده شوند. ۵۱- هر گاه زاهد از مردم بگریزد تو او را طلب نما، (چون عملش نشانه راستگویی اوست). ۵۲- هر گاه زاهد به دنبال مردم رود پس از او بگریز (زیرا در زهد خود دروغ می‌گوید). ۵۳- در آنچه شخص بسیار نادان رغبت دارد (دنیا) بی‌رغبت باش. ۵۴- خوشا به حال بی‌رغبتان در دنیا، رغبت کنندگان در آخرت، آنان هستند که زمین را فرش، خاکش را رختخواب، آتش را مشگ ناب و گلاب، و قرآن را شعار ص ۶۲۴ قرضوا الدنیا علی منهاج المسیح عیسی بن مریم- علی نبینا و آله و علیه السلام- ۶۰۳۵. ۵۵- من لم یأس علی الماضي و لم یفرح بالآتی فقد أخذ الزهد بطرفیه ۸۵۸۶. ۵۶- من زهد فی الدنیا استهان بالمصائب ۸۶۲۶. ۵۷- من زهد فی الدنیا أعتق نفسه و أرضی ربّه ۸۸۱۶. ۵۸- من زهد فی الدنیا قوّت عینه بجنّه المأوی ۹۰۷۵. ۵۹- من لم یزهد فی الدنیا لم یکن له نصیب فی جنّه المأوی ۹۰۹۰. ۶۰- الزّاحه فی الزّهد ۳۲۹. ۶۱- أنظر إلی الدنیا نظر الزّاهد المفارق، و لا- تنظر إلیها نظر العاشق (و لباس زیرین)، و دعا را جامه روئین، اتخاذ نموده، و دنیا را بر طریقه و مسلک مسیح عیسی بن مریم- علی نبینا و آله و علیه السلام- بریده و گذرانیده‌اند. ۵۵- هر که بر گذشته (و بر آنچه از دستش رفته) اندوهناک نشود و به آینده (و به آنچه به دستش رسد) خوشحال نشود به طرفین زهد چنگ زده. (یعنی کمال زهد را فرا گرفته است). ۵۶- هر که در دنیا بی‌رغبت باشد مصیبت‌ها را سهل شمارد. ۵۷- هر که در دنیا بی‌رغبت باشد نفسش را آزاد نموده و پروردگارش را خوشنود ساخته است. ۵۸- هر که در دنیا بی‌رغبت باشد چشم او نسبت به جنّه المأوی (بهشت یا بهشت مخصوص) اشک سرد ریزد. (یعنی در کمال خوشحالی و نشاد بسر برد). ۵۹- هر که در دنیا بی‌رغبت نباشد برایش بهره‌ای در جنّه المأوی (بهشت) نیست. ۶۰- راحتی در ترک دنیاست (البته به آن اندازه که خلاف شرع نباشد). ۶۱- به دنیا به نظر بی‌رغبت جدا شونده از آن نگاه کن، و بسوی آن به نظر ص ۶۲۵ الواقی ۲۳۸۶. ۶۲- ازهد فی الدنیا، و اغزف عنها، و إیّاک أن ینزل بک الموت (و أنت ابق من ربک فی طلبها فتشقی) و قلبک متعلّق بشیء منها فتهلک ۲۳۹۸ ۲۴۲۱.

## الزّیارة

۱- إغباب الزّیارة أمان من الملاله ۳۱۳۹. ۲- زر فی الله أهل طاعته، و خذ الهدایه من أهل ولايته ۵۴۹۱. ۳- زوروا فی الله، و جالسوا فی الله، و اعطوا فی الله، و امنعوا فی الله ۵۴۹۲. دلباخته دوست نظر مکن. ۶۲- در دنیا بی‌رغبت باش، و ناخوش دار آن را و یا برگرد از آن، و دوری کن از این که مرگ بر تو فرود آید (و تواز پروردگار خود در طلب دنیا گریخته باشی پس بدبخت گردی) و دلت به چیزی از دنیا وابسته و آویخته باشد پس هلاک گردی. زیارت ۱- زیارت و دیدار یک روز در میان یا در هفته یک بار (نسبت به دوستان) ایمنی از ملالت و خستگی است (تب غب را هم غب گویند چون نوبتی است و هر روز نیست). ۲- در راه خدا اهل طاعت او را زیارت نما، و هدایت و راهنمایی را از اهل ولایت او (دوستان خدا و یا ائمه- علیهم السلام-) فراگیر. ۳- در راه خدا زیارت کنید، و در راه خدا بنشینید، و در راه خدا بخشش نمایید، و در راه خدا منع و جلوگیری کنید. (یعنی تمام کارها و تصرفات باید در راه خدا باشد). ص ۶۲۶-۴ من کثرت زیارته قلّت بشاشته ۸۰۰۴.

## الزّینة

۱- الزّینة بحسن الصّواب، لا بحسن الثّیاب ۱۷۴۵. ۴- هر که زیارت او بسیار باشد (و زیاد به دیدن او روند) گشاده‌روئی او کم گردد (چون ملول و خسته می‌شود). زینت ۱- زینت و آرایش، به نیکوئی راست روی است، نه به نیکوئی لباسها. ص ۶۲۷

## باب السین



## السؤال والطلب عن الناس

۱- السؤال يضعف لسان المتكلم ، و يكسر قلب الشجاع البطل ، و يوقف الحرّ العزيز موقف العبد الذليل ، و يذهب بهاء الوجه ، و يحقّ الرزق ۲۱۱۰ . ۲- المسألة طوق المذلة ، تسلب العزيز عزّه ، و الحسيب حسبه ۲۱۲۹ . ۳- الدّلّ في مسئلة الناس ۴۴۴ . ۴- المسألة مفتاح الفقر ۱۰۱۹ . ۵- آفة الطلب عدم النّجاح ۳۹۴۴ . سؤال و طلب از مردم ۱- از مردم چیزی طلبیدن زبان سخنگو را ناتوان کرده ، و دل دلیر شجاع را شکسته ، و آزاده عزیز را در جای بنده ذلیل قرار داده و آبرو را برده ، و روزی را کم کرده یا برکت را از آن بردارد . ۲- از مردم چیز خواستن طوق مذلت و خواریست ، از عزیز عزّتش را ربوده و از پاک گهر حسبش را می‌گیرد . ۳- ذلّت و خواری در طلب کردن از مردم است . ۴- طلب کردن از مردم کلید فقر و پریشانی است . ۵- آفت سؤال و طلب از مردم نیافتن پیروزی است ( بخلاف آنکه فقط از خدا ص ۶۲۸-۶- إذا أردت أن تطاع فأسأل ما يستطاع ۴۰۵۱ . ۷- لیکن مسألتک ما یبقی لک جماله و ینفی عنک و باله ۷۳۷۹ . ۸- من أحسن المسألة أسعف ۷۶۹۳ . ۹- من سأل غیر الله استحق الحرمان ۷۹۹۳ . ۱۰- من أكثر مسئلة الناس ذلّ ۸۱۵۴ . ۱۱- من سأل ما لا يستحقّ قبول بالحرمان ۸۵۳۸ . ۱۲- من تکرّر سؤاله للناس ضجروه ۸۵۷۴ . ۱۳- من سأل فوق قدره استحقّ الحرمان ۸۵۷۹ . طلب می‌نماید که توأم با پیروزی خواهد بود ) . ۶- هرگاه می‌خواهی که فرمانت برده شود و یا خواهش تو پذیرفته گردد ( چه فرمانروا و زمامدار باشی و یا زیردست و نیازمند ) چیزی را طلب نما که استطاعت آن باشد . ( چه از رعیت و چه از بالادست خود ) . ۷- باید مسئلت تو چیزی باشد که برای تو زیبایی آن باقی مانده و وزر و وبال آن از تو زائل گردد . ( چه در سؤال علمی و چه در حاجت طلبیدن ) . ۸- کسی که نیکو سؤال کند ( چه از خدا و چه از مردم ) حاجتش برآورده شود . ۹- هر که از غیر خدا مسئلت کند سزاوار محرومیت خواهد شد . ۱۰- هر که بسیار از مردم سؤال کند ( و حاجت طلبد ) خوار گردد . ۱۱- هر که سؤال کند آنچه را که استحقاق آن را ندارد با محرومیت روبرو شود . ۱۲- هر که سؤال او از مردم تکرار شود مردم از او منضجر گردند . ۱۳- هر که فوق اندازه و بالاتر از قدر خود سؤال نماید مستحق محرومیت خواهد گردید . ص ۶۲۹-۱۴- من لم یصن وجهه عن مسألتک فأکرم وجهک عن ردّه ۹۰۶۸ . ۱۵- وجهک ماء جامد یقطره السؤال ، فانظر عند من تقطّره ۱۰۱۳۴ . ۱۶- لا تسأل من تخاف منه ۱۰۱۷۵ . ۱۷- لا تردّ السائل و إن أسرف ۱۰۲۱۷ . ۱۸- لا تردّ السائل و صن مروّتک عن حرمانه ۱۰۲۶۶ . ۱۹- لا ذلّ کالطلب ۱۰۴۶۳ . ۲۰- لا شیء أوجع من الاضطرار إلى مسئلة الأغمار ۱۰۷۴۴ . ۲۱- إنکم إلى إجراء ( جزاء ) ما أعطیتم أشدّ حاجة من السائل إلى ما أخذ منکم ۳۸۳۲ . ۱۴- هر که آبروی خود را از سؤال و طلب از تو نگاه ندارد ( و برای مسئلت حاضر شود ) روی خود را از ردّ او گرامی دار . ( یعنی او را رد نکن و آقائی نشان ده ) . ۱۵- روی تو آبی است جامد ( بسته ) که آن را سؤال و مسئلت می‌چکاند ، پس نظر کن ( و دقت نما ) در نزد چه کسی آن را می‌چکانی . ( در نزد لثیم و پست آبرو را نریزی ) . ۱۶- از کسی که می‌ترسی منع او را مسئلت مکن . ( زیرا که آبرو را بیهوده خرج می‌کنی ) . ۱۷- سائل را هرگز رد نکن گر چه اسراف نماید . ۱۸- سائل را رد مکن ، و مردانگی خود را از محروم کردن او نگه دار . ( و آن را با رد سائل فاسد نمما ) . ۱۹- هیچ خواری مانند طلب و سؤال نیست . ۲۰- نیست چیزی دردناکتر از اضطرار به سؤال کردن از کسانی که تازه به دولت رسیده‌اند . ۲۱- براستی که شما بروان کردن یا جزای آنچه ( به بیچاره و فقیر ) داده‌اید ص ۶۳۰-۲۲- إنکم أغبط بما بذلت من الزّاعب إلیکم فیما وصله منکم ۳۸۳۴ . ۲۳- ابدأ السائل بالتّوال قبل السؤال ، فإنّک إن أحوجته إلى سؤالک أخذت من حرّ وجهه أفضل ممّا أعطیته ۲۴۵۷ . ۲۴- أبذل مالک لمن بذل لک وجهه ، فإنّ بذل الوجه لا یوازیه شیء ۲۴۶۹ . ۲۵- اسمحوا إذا سئلتم ۲۴۸۲ . ۲۶- أشدّ من الموت طلب الحاجة من غیر أهلها ۳۲۱۳ . ۲۷- بسّ الشّیمه الإلحاح ۴۳۹۷ . ۲۸- بذل ماء الوجه فی الطلب أعظم من قدر الحاجة و إن عظمت و أنجح فیها الطلب ۴۴۴۲ . سخت محتاج ترید تا آنچه را که سائل از شما می‌گیرد . ۲۲- براستی که شما سود برنده‌تر یا شادمان‌تر یا رشک برده ترید نسبت به آنچه بذل کردید از رغبت کننده به شما در آنچه از شما به او رسیده است . ( چون فائده دهنده باعث معموری دنیا و آخرت خواهد گردید ) . ۲۳- سائل را پیش از سؤال به بخشش ابتداء کن ،

برای این که اگر او را به سؤال از خود محتاج گردانی ، از آبروی او می گیری زیاده از آنچه به او می دهی . ۲۴- مال خود را برای کسی که روی خود را برای تو بکار برده عطا کن ، زیرا که در مقابل بکار بردن آبرو چیزی با آن برابری نمی کند . ۲۵- بخشش نمائید هر زمان که از شما سؤال شود . ۲۶- سخت تر از مرگ خواستن حاجت از غیر اهل آن خواهد بود . ۲۷- بد خصلتی است ابرام و اصرار کردن در سؤال و طلب . ۲۸- آبرو را در طلب حاجتی صرف نمودن بزرگتر از قدر حاجت بوده هر چند حاجت بزرگ بوده و در آن مطلب برآورده شود . ( یعنی نباید انسان آبروی خویش را ص ۶۳۱ ۲۹- بذل الوجه إلى اللئام الموت الأكبر . ۴۴۴۶ .

## السؤال والجواب

۱- أجملوا في الخطاب تسمعوا جميل الجواب ۲۵۶۸ . ۲- من أسرع في الجواب لم يدرك الصواب ۸۶۴۰ . ۳- من برهان الفضل صائب الجواب ۹۴۱۷ . ۴- نكير الجواب من نكير الخطاب ۹۹۶۳ . ۵- لا يستحيين أحد إذا سئل عما لا يعلم أن يقول : لا أعلم ۱۰۲۴۱ . ۶- لا تسئ اللفظ وإن ضاق عليك الجواب ۱۰۲۶۷ . ۷- لا تسئلن عما لم يكن ففي المذی قد كان علم كاف ۱۰۳۱۵ . به آسانی خرج کند ) . ۲۹- رو انداختن به افراد فرو مایه مرگ بزرگتر است . پرسش و پاسخ ۱- خطاب و سؤال را نیکو نموده ، تا جواب نیکو بشنوید . ۲- هر که در جواب شتاب کند ، راه درست را نیابد . ۳- از دلیل افزونی مرتبه است جواب درست . ۴- ناخوش داشتن جواب از ناخوش داشتن خطاب است . ( بنا بر این کسی که انتظار جواب خوش دارد باید خوش خطاب و خوش گفتار باشد ) . ۵- هرگز نباید احدی شرم کند هر گاه از چیزی که نمی داند سؤال شود آنکه بگوید : من نمی دانم . ۶- بد سخن مگو ( و تندی و درشتی در جواب مکن ) هر چند بر تو جواب تنگ باشد . ( و نتوانی از عهده جواب برآئی بلکه بر نادانی اعتراف نما و بگو نمی دانم ) . ۷- هرگز از چیزی که نبوده نپرسید پس در آنچه در حقیقت بوده علمی است ص ۶۳۲ ۸- لا تسئ الخطاب فیسوءک نكير الجواب ۱۰۳۲۴ . ۹- من ترك قول «لا أدري» أصيب مقاتله ۸۸۳۵ . ۱۰- أحضر الناس جوابا من لم يغضب ۲۹۵۰ . ۱۱- اسأل تعلم ۲۲۲۱ . ۱۲- إذا سألت فاسأل تفقها ، و لا تسأل تعنتا ، فإن الجاهل المتعلم شبيه بالعالم ، و إن العالم المتعسف شبيه بالجاهل ۴۱۴۷ . ۱۳- إذا كنت جاهلا فتعلم ، و إذا سئلت عما لا تعلم فقل : الله و رسوله أعلم ۴۱۶۵ . کافی ( چه در خصوص امامت و یا غیر آن و این فراز در حکمت ۳۵۶ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی نقل شده است ) . ۸- خطاب ( سؤال ) را بد مکن پس تو را جواب ناخوش ناراحت سازد . ۹- هر که گفتن «نمی دانم» را ترک کند ( یعنی وقتی از او حکم شرعی و یا مسأله علمی را می پرسند در صورتی که نمی داند جواب گوید ) به جایگاه کشته شدنش رسیده است ( زیرا جز پیامبران و امامان کسی توانائی پاسخ هر سؤال را ندارد و اگر کسی چنین کند خود را به هلاکت اخروی انداخته است ) . ۱۰- حاضر جوابترین مردم کسی است که خشمناک نگردد . ( چون با تأمل و اندیشه جواب گوید ، بخلاف کسی که عصبانی شود که پاسخ او معقول نخواهد بود ) . ۱۱- پرس تا بدانی . ۱۲- هرگاه سؤالی داری برای فهمیدن پرس ، و برای لغزیدن و منکوب کردن طرف سؤال مکن ، زیرا نادان تعلیم گیرنده شباهت به عالم دارد ، و دانشمند منحرف شبیه نادان خواهد بود . ۱۳- هرگاه نادان بودی پس بیاموز ، و چون از چیزی که نمی دانی سؤال شدی ص ۶۳۳ ۱۴- كثرة السؤال تورث الملل ۷۰۹۴ . ۱۵- من سأل علم ۷۶۶۵ . ۱۶- من سأل استفاد ۷۷۳۴ . ۱۷- من أحسن السؤال علم ۷۹۳۳ . ۱۸- من سأل في صغره أجاب في كبره ۸۲۷۳ .

## الأسباب والوسائل

۱- السبب المذی أدرك به العاجز بغيته ، هو المذی أعجز القادر عن طلبته ۲۲۰۹ . بگو : خدا و رسول او داناتر است . ( یعنی گفتن نمی دانم عیب نیست بلکه وظیفه شرعی و عقلی چنین می باشد ) . ۱۴- بسیاری سؤال ( و پرسیدن مسائل و یا طلب چیزی از کسی )

سبب ملالت و خستگی شود . ۱۵- هر که بپرسد دانا شود ( زیرا بی پرسش علم به دست نیاید ) . ۱۶- هر که سؤال کند سود برد . ۱۷- هر که نیکو کند سؤال را دانا گردد . ۱۸- هر که در کوچکی خود بپرسد در بزرگیش جواب گوید . ( زیرا آشنا شدن با غوامض مسائل و علوم با سؤال حل خواهد گردید و چون انسان بزرگ شود مردم از او سؤال کنند جوابگو خواهد بود ) . اسباب و وسائل ۱- وسیله‌ای که فرد ناتوان با آن به مطلب خود می‌رسد همان سببی است که شخص قدرتمند را از خواسته‌اش ناتوان می‌کند ( ممکن است مراد خداوند علیّ اعلا باشد چنانکه امکان دارد عقل یا فکر و یا اراده و مانند آن تصور گردد ) . ص ۶۳۴ ۲- اوثق سبب أخذت به سبب بینک و بین الله ۳۲۲۶ . ۳- لكل شيء سبب ۷۲۸۱ . ۴- أقوى الوسائل حسن الفضائل ۲۹۸۰ . ۵- أفضل سبب كف الغضب ، و التتره عن مدله الطلب ۳۳۲۰ .

### المسابقة

۱- إن كنتم لا محالة متسابقين فتسابقوا إلى إقامة حدود الله ، و الأمر بالمعروف ۳۷۳۹ . ۲- محکمترین سببی که چنگ به آن زنی و آن را بگیری سببی است که میان تو و خدا باشد . ( ممکن است مراد ایمان و اطاعت بوده ، و امکان دارد که بهترین راه برای رسیدن به هدف چنگ زدن بوسیله است که مراد قرآن و اهل بیت- علیهم السلام- باشد ) . ۳- برای هر چیزی سببی است . ( که باید آدمی آن را فراهم سازد ) . ۴- قویترین وسیله‌ها ( برای رسیدن به قرب حضرت حق بلکه نزد مردم ) نیکوئی فضائل است . ( یعنی انسان صفت و عملی داشته باشد که باعث فزونی مرتبه او شود ) . ۵- افزونترین وسیله برای قرب به خدا بازداشتن خشم ( و انتقام نکشیدن ) و دوری از خواری درخواست است . پیشی گرفتن ۱- اگر ناچار سبقت گیرندگانید ، پس مسابقه خود را در برپا داشتن حدود الهی ، و امر بمعروف قرار دهید . ( یعنی هر فردی بکوشد بالاتر از دیگری به احکام خدا عمل کند ) . ص ۶۳۵

### السجود و الركوع

۱- السجود الجسماني : هو وضع عتائق الوجوه على التراب ، و استقبال الأرض بالراحتين و الكفين ( و الركبتين ) ، و أطراف القدمين مع خشوع القلب و إخلاص التية ۲۲۱۰ . ۲- و السجود النفساني : فراغ القلب من الفانيات ، و الإقبال بكنه الهمة على الباقيات ، و خلع الكبر و الحمية ، و قطع العلائق الدنيوية ، و التحلي بالخلائق النبوية ۲۲۱۱ . ۳- نعم العبادة السجود و الركوع ۹۹۴۴ .

### السجن

۱- السجن أحد القبرين ۱۶۳۱ . ركوع و سجده کردن ۱- سجده بدنی عبارت است از جای گذاشتن نیکوی روها بر خاک ، و رو آوردن بسوی زمین به راحت‌ها و دو کف دستها و زانوها و کنار پاها با خشوع و فروتنی دل و خلوص نیت . ۲- و سجود نفسانی : فارغ بودن دل از امور فانیه ، و رو آوردن به کنه همت بر کارهای جاوید ، و تکبر و حمیت را بر افکندن ، و علائق دنیوی را بریدن ، و به اخلاق نبوی آراسته شدن است . ۳- خوب عبادتی است سجود و ركوع . زندان ۱- زندان یکی از دو قبر است . ص ۶۳۶

### السخط

۱- من كثر سخطه لم يعرف رضاه ۸۱۳۷ . ۲- من كثر سخطه لم يعتب ۸۴۵۰ . ۳- ما أقبح السخط و أحسن الرضى ۹۵۰۶ . ۴- كفى بالسخط عناء ۷۰۶۷ . ۵- من تسخط بالمقدور حلّ به المحذور ۸۴۵۶ . ۶- لا تكرهوا سخط من يرضيه الباطل ۱۰۲۳۷ . ۷- توقّ سخط من لا ينجيك إلّا طاعته ، و لا يرديك إلّا معصيته ، خشم و خشم الهی ۱- هر که خشمش بسیار باشد خوشنودی او شناخته نمی‌شود ( و اگر احیاناً خوشنود باشد اعتماد به خوشنودی او نیست ) . ۲- هر که خشمش بسیار باشد راضی نشود ، و یا نزد او گله نشود .

یعنی مردم می‌دانند اگر پیش او بروند نه تنها راضی نمی‌شود تا از او گله کنند بلکه بیشتر خشمناک می‌گردد . ۳- چه چیز خشمناک بودن را زشت نموده ، و خوشنودی ( به بهره و نصیب ) را نیکو گردانیده است . ۴- برای ناراضی بودن ( به نصیب و بهره ) رنج و زحمت کفایت می‌کند . ۵- هر که به آنچه تقدیر شده ناراضی باشد بر او فرود آید آنچه از آن ترسیده شود ( بلاء ) . ۶- ناراحت نباشید از خشم کسی که باطل او را خوشنود سازد ( بنا بر این برای رضایت دل او مرتکب باطل نگردید ) . ۷- از خشم کسی بپرهیز که تو را رستگار نگرداند مگر فرمانبرداری او ، و تو را ص ۶۳۷ و لا- یسعک إلّا رحمته ، و التجیّ إلیه ، و توکل علیه . ۴۵۵۴

## السَّخَاءُ

۱- السَّخَاءُ یُکَسِبُ الْمُحِبَّةَ ، و یزین الأخلاق ۱۶۰۰ . ۲- السَّخَاءُ أَحَدُ السَّعَادَتِینِ ۱۶۴۴ . ۳- السَّخَاءُ یَمَحُصُّ الذُّنُوبَ ، و یَجْلِبُ مُحِبَّةَ الْقُلُوبِ ۱۷۳۸ . ۴- السَّخَاءُ ، و الشَّجَاعَةُ ، غَرَائِزُ شَرِیفَةٌ ، یَضَعُهَا اللَّهُ سَبْحَانَهُ فِیمَنْ أَحَبَّهُ ، و اَمْتَحَنَهُ ۱۸۲۰ . ۵- السَّخَاءُ أَنْ تَکُونَ بِمَالِکَ مُتَبَرِّعًا و عَنْ مَالٍ غَیْرَکَ مُتَوَرِّعًا ۱۹۲۸ . ۶- السَّخَاءُ مَا کَانَ ابْتِدَاءً فَإِنْ کَانَ عَنْ مَسْئَلَةٍ فَحِیَاءٌ و تَذَمُّعٌ ۲۰۳۹ . به هلاکت نیندازد مگر نافرمانی او ، و ( معصیت ) تو را گنجایش ندارد جز مغفرت و رحمت او ، پناه بر بسوی او ، و بر او توکل نما . سخاوت ۱- سخاوت دوستی را کسب کرده و خصلت‌ها را زینت بخشد . ۲- سخاوت یکی از دو نیکبختی است . ۳- سخاوت گناهان را می‌زداید ، و دوستی دلها را می‌کشانند . ۴- سخاوت و شجاعت صفات شریفی است که خداوند سبحان آنها را در کسی که دوست دارد وارد ، و او را آزمایش کرده می‌گذارد . ۵- سخاوت آنست که به مال خود متبرّع بوده ، و به مال غیر خود پرهیزکار باشد . ۶- سخاوت آنست که پیش از خواستن کسی باشد پس اگر بعد از مسئلت باشد پس آن حیا و عار داشتن است . ص ۶۳۸ ۷- السَّخَاءُ ثَمَرَةُ الْعَقْلِ ، و الْقَنَاعَةُ بَرَهَانُ النَّبْلِ ۲۱۴۵ . ۸- السَّخَاءُ و الْحِیَاءُ أَفْضَلُ الْخُلُقِ ۲۱۶۹ . ۹- أَشْجَعُ النَّاسِ أَسْخَاهُمْ ۲۸۹۹ . ۱۰- أَكْرَمُ الْأَخْلَاقِ السَّخَاءُ ، و أَعَمَّهَا نَفْعُ الْعَدْلِ ۳۲۱۹ . ۱۱- أَفْضَلُ السَّخَاءِ أَنْ تَکُونَ بِمَالِکَ مُتَبَرِّعًا ، و عَنْ مَالٍ غَیْرَکَ مُتَوَرِّعًا ۳۲۲۹ . ۱۲- إِنْ سَخَاءَ النَّفْسِ عَمَّا فِی أیدی النَّاسِ لِأَفْضَلُ مِنْ سَخَاءِ الْبَذْلِ ۳۵۳۷ . ۱۳- إِنْ أَفْضَلَ مَا اسْتَجْلِبُ بِهِ النَّشَاءَ ، السَّخَاءُ ، و إِنْ أَجْزَلَ مَا اسْتَدَرَّتْ بِهِ الْأَرْبَاحُ الْبَاقِیَّةَ ، الصَّدَقَةُ ۳۶۵۴ . ۷- سخاوت میوه خرد ، و قناعت دلیل نجابت است . ۸- سخاوت و شرم افزونترین خوی است . ۹- شجاع‌ترین مردم با سخاوت‌ترین آنهاست . ۱۰- گرامی‌ترین خصلت‌ها سخاوت و فرو گیرنده‌ترین آنها بحسب نفع عدل است . ۱۱- افزونترین سخاوت آنست که به مال خود متبرّع بوده ( از راه تفضل داده بدون آنکه بر تو واجب باشد ) و از مال غیر خود اجتناب کننده باشی . ۱۲- براستی که سخاوت نفس از آنچه در دست‌های مردم است ( و طمع نکردن و نطلبیدن آن ) هر آینه از سخاوت بخشش و دهش افزونتر است . ۱۳- براستی افزونترین چیزی که بوسیله آن ستایش جلب می‌شود سخاوت بوده ، و بزرگترین چیزی که به سبب آن سودهای پاینده روان می‌گردد صدقه دادن است . ص ۶۳۹ ۱۴- السَّخَاءُ سَجِیَّةٌ ، الشَّرَفُ مَزِیَّةٌ ۸ . ۱۵- السَّخَاءُ خُلُقٌ ۶۱ . ۱۶- السَّخَاءُ زِینُ الْإِنْسَانِ ۲۵۸ . ۱۷- السَّخَاءُ یَزْرَعُ الْمُحِبَّةَ ۳۰۶ . ۱۸- السَّخَاءُ أَشْرَفُ عَادَةٍ ۳۸۹ . ۱۹- السَّخَاءُ خُلُقُ الْأَنْبِیَاءِ ۷۷۷ . ۲۰- السَّخَاءُ یُثْمِرُ الصَّفَاءَ ۷۷۹ . ۲۱- السَّخَاءُ سِتْرُ الْعِیُوبِ ۹۱۴ . ۲۲- السَّخَاءُ یُکَسِبُ الْحَمْدَ ۱۰۹۳ . ۲۳- السَّخَاءُ عُنْوَانُ الْمَرْوَةِ و النَّبْلِ ۱۱۸۶ . ۲۴- بِالسَّخَاءِ تَزَانُ الْأَفْعَالُ ۴۲۵۸ . ۱۴- سخاوت خلق پسندیده‌ایست ، و شرف فضیلت است . ۱۵- سخاوت خوئی است ( خوش ) . ۱۶- سخاوت زینت آدمی است . ۱۷- سخاوت بذر دوستی را در دلها می‌کارد . ۱۸- سخاوت برترین عادت و بهترین خصلت‌هاست . ۱۹- سخاوت خصلت پیامبران است . ۲۰- سخاوت صفا ( ی باطن ) را ثمره دهد . ۲۱- سخاوت پرده و یا سبب پوشیدن عیوب است . ۲۲- سخاوت کسب حمد و ثنا می‌کند . ( یعنی سبب آن خواهد شد ) . ۲۳- سخاوت سر فصل ( یا نشانه مردی ) و زیرکی و نجابت است . ۲۴- با سخاوت کارها زینت داده می‌شود . ص ۶۴۰ ۲۵- بِالسَّخَاءِ تَسْتَرُ الْعِیُوبُ ۴۲۹۹ . ۲۶- تَحَلَّ بِالسَّخَاءِ و الْوَرَعَ فَهُمَا حَلِیَّةُ الْإِیمَانِ و أَشْرَفُ خُلُقِکَ ۴۵۱۱ . ۲۷- خَیْرُ السَّخَاءِ مَا صَادَفَ مَوْضِعَ الْحَاجَةِ ۴۹۷۹ . ۲۸- سَبَبُ الْمُحِبَّةِ

السَّخَاءُ ۵۵۱۰ . ۲۹- سبب السَّيَادَةِ السَّخَاءُ ۵۵۲۳ . ۳۰- شين السَّخَاءُ الشَّرَفُ ۵۷۸۵ . ۳۱- ظلم السَّخَاءُ من منع العطاء ۶۰۵۸ . ۳۲- عليك بالسَّخَاءِ فَإِنَّهُ ثَمَرَةُ الْعَقْلِ ۶۰۸۳ . ۳۳- عليكم بالسَّخَاءِ وَحَسَنَ الْخُلُقِ ، فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ الرَّزْقَ ، وَ يُوجِبَانِ الْمَحَبَّةَ ۶۱۶۱ . ۲۵- با سخاوت عیبها پوشیده می‌شود . ۲۶- به سخاوت و پارسائی آراسته شو ، زیرا آنها زیور ایمان ، و اشرف خصلتهای تو می‌باشند . ۲۷- بهترین سخاوت آنست که به محل نیاز برخورد کند . ( یعنی در جائی که نیاز هست برسد ) . ۲۸- سبب دوستی سخاوت است . ( یعنی اگر کسی طالب دوستی مردم است باید که سخاوت داشته باشد ) . ۲۹- سبب آقائی سخاوت خواهد بود . ۳۰- زشتی سخاوت اسراف است . ۳۱- به سخاوت ستم نموده کسی که از عطا و بخشش جلوگیری کند . ۳۲- بر تو باد به سخاوت و ملازم آن باش که آن میوه عقل است . ۳۳- بر شما باد به سخاوت و نیکویی خلق ، زیرا که آن دو روزی را زیاد نموده ، و موجب دوستی خواهند شد . ص ۶۴۱ ۳۴- علی قدر المروءة تكون السَّخَاوَةُ ۶۱۷۶ . ۳۵- غَطُّوا مَعَايِكُمْ بِالسَّخَاءِ فَإِنَّهُ سِتْرُ الْعُيُوبِ ۶۴۴۰ . ۳۶- فی السَّخَاءِ الْمَحَبَّةُ ۶۴۷۹ . ۳۷- كثرة السَّخَاءِ تكثر الأولياء و تستصلح الأعداء ۷۱۰۶ . ۳۸- لو رأيتُم السَّخَاءَ رجلا ، لرأيتُموه حسنا يسر الناظرين ۷۶۰۰ . ۳۹- من لم يكن له سخاء ولا حياء ، فالموت خير له من الحياة ۸۹۶۹ . ۴۰- نعم السَّخِيَّةُ السَّخَاءُ ۹۹۰۲ . ۴۱- لا فضيلة كالسَّخَاءِ ۱۰۴۸۹ . ۴۲- لا سخاء مع عدم ۱۰۵۲۳ . ۴۳- السَّخَاءُ حَبُّ السَّائِلِ وَبَذْلُ النَّائِلِ ۱۴۹۲ . ۳۴- به اندازه مردانگی سخاوت می‌باشد . ۳۵- عیبهای خود را به سخاوت بپوشانید زیرا که آن پرده پوش عیبهاست . ۳۶- در سخاوت دوستی است . ۳۷- بسیاری سخاوت دوستان را زیاد نموده و دشمنان را به صلاح خواهد آورد . ۳۸- اگر شما سخاوت را ( به صورت ) مردی ببینید هر آینه آن را نیکو که نظر کنندگان را شاد گرداند خواهید دید . ۳۹- هر که برای او سخاوت و شرمی نباشد مرگ برایش از زندگی بهتر است . ۴۰- خوب خصلتی است سخاوتمندی . ۴۱- هیچ فضیلتی مانند سخاوت نیست . ۴۲- با بی چیزی هیچ سخاوتی نیست . ۴۳- سخاوت دوست داشتن سائل ، و بذل عطاست . ص ۶۴۲

## السَّدَاد

۱- من عمل بالسَّدَاد ملك ۷۹۱۵ .

## السَّرَاب

۱- من سعى فى طلب السَّرَاب طال تعبهُ ، وَ كثر عطشه ۹۰۶۴ . ۲- من أَمَلَ الرَّيَّ مِنَ السَّرَابِ ، خاب أمله وَ مات بعطشه ۹۰۶۵ . ۳- من غَرَّه السَّرَابُ تَقَطَّعَتْ بِهِ الْأَسْبَابُ ۹۲۲۴ .

## السَّرَاح

۱- حسن السَّرَاحُ أَحَدُ الزَّاحَتَيْنِ ۴۸۵۲ . محکم کاری ۱- هر که به طریق محکم و درست عمل نماید مالک ( سعادت ) گردد . آب نما ۱- هر که در طلب سراب ( دورنمای از آب است در بیابان که انسان به خیال آب به دنبال آن حرکت می‌کند وقتی به آن می‌رسد آن را شوره‌زار می‌بیند و غرض در اینجا ممکن است دنیا و امیدهای آن باشد ) شتاب کند رنجش به درازا کشیده شده ، و تشنگی او بسیار شود . ۲- هر که سیرابی از سراب را امیدوار باشد از امیدش محروم گشته و به تشنگی بمیرد . ۳- هر که سراب ( دنیا ) او را فریب دهد اسباب ( سعادت ) از او بریده شود . خوب جواب کردن ۱- خوب جواب کردن و نیکو طرف را رد نمودن یعنی با زبان خوش و برخورد ص ۶۴۳

## السَّرَائِر

۱- صلاح السرائر برهان صحه البصائر ۵۸۰۷ . ۲- طوبی لمن صلحت سریره ، و حسنت علانیته ، و عزل عن الناس سرّه ۵۹۶۳ . ۳- عند تصحیح الضمائر يبدو غل السرائر ۶۲۱۰ . ۴- عند فساد العلانیة تفسد السریره ۶۲۲۷ . ۵- من حسنت سریره حسنت علانیته ۸۰۲۶ . ۶- من حسنت سریره لم یخف أحدا ۸۲۱۵ . خوب ) یکی از دو آسایش است . ( یکی آسایش دادن و دیگری خوش برخوردی ) . پنهانیها ۱- سلامت و صلاح پنهانیها ( نیت و قصد یا خصلت و خویها ) دلیل صحت بینائیها و عقل و شعور آدمی است . ۲- خوشا بحال کسی که نهانش صالح و شایسته بوده ، و آشکارش نیکو ، و بدی خود را از مردم باز دارد . ۳- با تصحیح مکونات و ساختن باطنها کینه درونها ظاهر می شود . ۴- در هنگام فساد ظاهر باطن فاسد خواهد شد . ( ممکن است مراد این باشد که فساد ظاهر در فساد باطن مؤثر است زیرا گناه کم سبب می شود که آدمی به حد کفر رسد و اعتقاداتش فاسد گردد و امکان دارد مراد این باشد فساد ظاهر فساد باطن را می رساند ) . ۵- هر که باطن او نیکو باشد ظاهر او ( هم ) نیکو خواهد بود . ۶- هر که باطن او نیکو باشد از احدی نترسد . ص ۶۴۴

## السّر و التجوی

۱- احفظ أمرک ، و لا تنکح خاطبا سرک ۲۳۰۵ . ۲- انفراد بسرک ، و لا- تودعه حازما فیزل ، و لا جاهلا فیخون ۲۳۰۶ . ۳- أفضل التجوی ، ما کان علی الدّین و التّقی ، و أسفر عن اتّباع الهدی ، و مخالفة الهوی ۳۳۰۱ . ۴- المرء أحفظ لسره ۶۷۵ . ۵- الإذاعة شیمه الأغیار ۱۰۸۲ . ۶- إذاعة سرّ أودعته غدر ۱۱۶۶ . ۷- ثلاث لا يستودعن سرّا : المرأة ، و النّمام ، و الأحمق ۴۶۶۲ . اسرار و رازها ۱- امر خود را نگهداری کن ، و به هیچ خواستگاری سرّ خود را به زنی مده ( تشبیه حضرت به جهت آنست که سرّ را مانند دختر باید حفظ کرد ) . ۲- بسرّ خود تنها باش و آن را به دور اندیشی مسپار پس بلغزد ، و نه به نادانی پس خیانت نماید . ۳- افزونترین راز گفتن ، آنست که بر دینداری و تقوا بوده . ( یعنی باعث آن شود ) و از پیروی راه راست و مخالفت خواهش پرده برداشته . ( و آن را ظاهر کند ) . ۴- مرد نگهدارنده تر است سرّ خود را . ( زیرا کسی مانند خودش سرّ او را نگه نخواهد داشت ) . ۵- فاش کردن اسرار شیوه بیگانگان است . ۶- فاش نمودن سرّی که به تو سپرده شده باشد بی وفائی است . ۷- سه دسته اند که به آنان سرّی سپرده نمی شود ( یعنی نباید راز را به آنها گفت ) : زن ، و سخن چین ، و کم عقل . ص ۶۴۵ . ۸- سرک سرورک إن کتمته و إن أذعته کان ثبورک ۵۶۱۶ . ۹- لا یسلم من أذاع سرّه ۱۰۶۸۸ . ۱۰- سرک أسیرک فإن أفشیته صرت أسیره ۵۶۳۰ . ۱۱- کن بأسرارک بخيلا ، و لا تدع سرّا أودعته ، فإن الإذاعة خیائنه ۷۱۷۵ . ۱۲- کلمّا کثر خزّان الأسرار کثر ضیاعها ۷۱۹۷ . ۱۳- کاتم السّر وفی أمين ۷۲۵۲ . ۱۴- لو عقل المرء عقله لأحرز سرّه عمن أفشاء إلیه و لم یطلع أحدا علیّه ۷۶۰۹ . ۱۵- من أفشی سرک ضیع أمرک ۸۰۹۶ . ۸- پنهانی و سرّ تو یا دینی که باید آن را از دشمن مخفی داری ( تقیه ) و یا عمل خوب تو در پنهانی شادمانی تست اگر آن را کتمان نمایی و اگر فاشش سازی هلاک کننده تو خواهد بود . ۹- سالم نمی ماند کسی که سرش را فاش کند . ۱۰- سرّ تو اسیر تست پس اگر آن را افشاء نمایی اسیر آن خواهی شد . ۱۱- به اسرار خود بخیل باش ( و آن را برای دیگران مگوی ) و سرّی که تو به آن سپرده شده باشی فاش مساز زیرا که فاش کردن خیانت است . ۱۲- هر گاه خزانه داران اسرار زیاد شوند ضایع شدن و از دست رفتن آنها بسیار گردد . ۱۳- پنهان کننده سر وفاداریست امین . ۱۴- اگر مرد ( آدمی ) عقلش را بکار می برد هر آینه سرّش را از کسی که آن را نزد او افشاء کرده نگه می داشت ، و احدی را بر آن آگاه نمی ساخت . ۱۵- هر که سرّ تو را فاش کرد امر تو را ضایع نموده است . ص ۶۴۶ . ۱۶- من کتم سرّه کانت الخیره بیده ۸۱۶۱ . ۱۷- من أسرّ إلی غیر ثقة ضیع سرّه ۸۲۳۸ . ۱۸- من أفشی سرّا أستودعه ( أودعه ) فقد خان ۸۲۹۶ . ۱۹- من ضعف عن سرّه ( سرّه ) فهو عن سرّ غیره أضعف ۸۷۵۷ . ۲۰- من ضعف عن حفظ سرّه لم یقو لسرّ غیره ۸۹۴۱ . ۲۱- من حصّن سرّه منک فقد اتهمک ۹۱۳۸ . ۲۲- من أقبح الغدر إذاعة السّر ۹۲۵۹ . ۲۳- ما لمت أحدا علی إذاعة سرّی إذ کنت به أضیق ( منه ) ۹۷۰۶ . ۱۶- هر که سرّ خویش را پنهان دارد اختیار به دست اوست . ( ولی کسی که



آن را فاش نماید برای دیگری بگوید دیگر اختیاری ندارد زمام آن از دست او بیرون رفته است . ۱۷- هر که سرّ خود را بغیر ثقه ( کسی که به او اعتمادی نیست ) بگوید سرّ خود را ضایع نموده است . ۱۸- هر که سرّی را که به او سپرده شده افشاء نماید پس در حقیقت خیانت کرده است . ۱۹- هر که از سرّ یا از سرّ خود ناتوان باشد پس او از سرّ یا از سرّ غیر خود ناتوان تر است . ۲۰- هر که از نگهداری سرّ خود ناتوان باشد برای سرّ غیر خود قوی نخواهد بود . ۲۱- هر که سرّش را از تو پنهان دارد در حقیقت تو را متهم نموده است . ( و نسبت به تو بی اعتماد است ) . ۲۲- از زشت ترین بی وفائی است فاش نمودن سرّ . ۲۳- من احدی را از فاش کردن سرّ سرزنش نمی کنم در وقتی که خودم از او ص ۶۴۷ ۲۴- ملاک السّرّ ستره ۹۷۱۶ . ۲۵- لا تودعن سرّک من لا أمانة له ۱۰۱۶۶ . ۲۶- لا تثق بمن یذیع سرّک ۱۰۲۰۹ . ۲۷- لا تطلع زوجک ، و عبدک علی سرّک ، فیسترقّاک ۱۰۲۱۱ . ۲۸- لا تسرّ إلی الجاهل شیئا لا یطیق کتمانہ ۱۰۲۶۵ . ۲۹- لا- حرز ( لا- حزم ) لمن لا یسع سرّه صدره ۱۰۶۷۶ . ۳۰- حدیث کلّ مجلس یطوی مع بساطه ۴۹۳۷ . ۳۱- إن استنمت إلی وودک فأحرز له من أمرک و استبق له من سرّک ما ( از نظر حوصله و راز نگه نداشتن ) تنگ تر باشم . ۲۴- ملاک سرّ پوشیدن آنست . ۲۵- سرّ خود را نزد کسی که امانتی برای او نیست مسپار . ۲۶- به کسی که سرّ تو را فاش می کند اعتماد مکن . ۲۷- زن و بنده خود را بر سرّ آگاه مساز ، چون تو را بنده خود گردانند . ۲۸- بنادان چیزی را که طاقت کتمان آن را ندارد پنهان مگو . ۲۹- دور اندیشی و یا جای محکمی نیست برای کسی که سینه اش سرّ او را گنجایش ندارد . ( یعنی آدمی باید سرّش را خود نگه دارد و گر نه جای محفوظی برای نگهداری سرّ او در سینه دیگران نیست ) . ۳۰- سخن هر مجلسی با بساط آن پیچیده می شود . ( یعنی چنانکه مجلسی که تمام شد فرش و بساطش برچیده می شود ، اسرار آن هم باید در نور دیده شود ، چنانکه گفته شده : «المجالس بالأمانات» . ۳۱- اگر به دوست خود آرام گیری ( و به او خوب انس گیری ) پس برای او از کار خود حفظ نما و برای او از سرّ خود باقی بگذار ( و چنان مباش که اسرار را ص ۶۴۸ لعلک أن تندم علیه وقتا ما ۳۷۲۱ .

## السرور و ادخال السرور \*

۱- السرور یبسط النفس و یشیر النشاط ۲۰۲۳ . ۲- ربّما تنغص السرور ۵۳۸۰ . ۳- قد یتنغص السرور ۶۶۳۴ . ۴- کلّ سرور متغص ۶۸۵۰ . ۵- ما أودع أحد ( ما من أحد أودع ) قلبا سرورا إلّا خلق الله من ذلك السرور لطفًا ، فإذا نزلت به نائبة جرى إليها كالماء في انحداره حتّى یطردها عنه كما تطرد الغریبة من الإبل ۹۶۹۰ . برایش بازگو کنی ( چه بسا باشد که یک وقتی بر آن پشیمان گردی . ( که آن سودی نخواهد داشت ) . سرور ۱- شادی نفس را گشوده ، و نشاط را بر می انگیزاند . ۲- بسا باشد که شادمانی تیره و مکدر گردد . ۳- گاهی شادمانی تیره و مکدر می شود . ۳- گاهی شادمانی تیره و مکدر می شود . ۴- هر شادمانی تیره شونده و مکدر خواهد گردید . ۵- ( این فراز تتمه کلامی است چنانکه در نهج البلاغه کلمات قصار ۲۴۹ می باشد که حضرت به کمیل می فرماید : ای کمیل خویشان خود را امر کن که روزی در پی کسب صفات نیکو بروند ، و شب در پی حاجت کسی که در خوابست ، سوگند به کسی که شنوائی او آوازه را احاطه نموده ) هیچ کسی در قلبی سرور به ودیعه نگذاشته ( و دلی را خوشحال ننموده ) جز آنکه خداوند از این شادمانی لطفی را بیافریند که هرگاه به او مصیبتی فرود آید آن لطف بسوی آن مصیبت روان شده مانند آب در ص ۶۴۹

## الإسراف

۱- الإسراف مذموم فی کلّ شیء إلّا فی أفعال الخیر ۱۹۳۸ . ۲- ألا و إن إعطاء هذا المال فی غیر حقّه تبذیر و إسراف ۲۷۵۹ . ۳- أقبح البذل السرف ۲۸۵۷ . ۴- إن منع المقتصد أحسن من عطاء المبدّر ۳۴۰۶ . ۵- إن إمساك الحافظ أجمل من بذل المضيع ۳۴۰۷ . ۶- الإسراف یفنی الجزیل ۳۳۵ . ۷- الإسراف یفنی الكثير ۵۱۵ . ۸- التبذیر عنوان الفاقة ۸۹۰ . سرایشی تا آنکه آن را از او دور سازد

چنانکه شتر غریب دور می‌شود. ( در وقتی که در میان شتران خودی وارد شود ). اسراف ۱- اسراف در هر چیزی نکوهیده است ، مگر در کردارهای نیکو . ۲- آگاه باش ، براستی که بخشیدن این مال ( که دارید ) در غیر جای آن ( که شرعا تعیین گشته ) پراکنده کردن مال است بی‌جا و زیاده روی و اسراف است . ۳- زشت‌ترین بخشش اسراف است . ۴- براستی که چیزی ندادن به میانه‌رو و شخص مقتصد نیکوتر است از بخشش اسراف کننده . ۵- براستی که نگهداشتن نگهدارنده نیکوتر از بخشش ضایع کننده است . ۶- اسراف ( یعنی بی‌اندازه خرج کردن ) بسیار را فانی می‌گرداند . ۷- اسراف بسیار را فانی و نیست گرداند . ۸- بیهوده خرج کردن ( ولخرجی ) سبب درویشی است . ص ۶۵۰ ۹- التَّبَذِيرُ قَرِينُ مَفْلَسٍ ۱۰۴۳ . ۱۰- ذر الإسراف مقتصدا ، و اذکر فی الیوم غدا ۵۱۸۶ . ۱۱- ذر السَّیرِفِ فَإِنَّ الْمُسْرِفَ لَا یَحْمَدُ جُودَهُ ، وَ لَا یَرْحَمُ فَقْرَهُ ۵۱۸۸ . ۱۲- سبب الفقر الإسراف ۵۵۲۹ . ۱۳- علیک بترك التبذیر و الإسراف و التَّخَلُّقُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِنْصَافِ ۶۱۲۳ . ۱۴- فِی كُلِّ شَیْءٍ یَذِمُّ السَّیرِفُ إِلَّا فِی صُنَایِعِ الْمَعْرُوفِ وَ الْمُبَالَغَةِ فِی الطَّاعَةِ ۶۵۲۷ . ۱۵- فدع الإسراف مقتصدا ، و اذکر فی الیوم غدا ، و أمسک من المال بقدر ضرورتک ، و قدّم الفضل لیوم حاجتک ۶۵۹۶ . ۱۶- کفی بالتَّبَذِيرِ سرفا ۷۰۲۵ . ۹- بیهوده خرج کردن رفیقی است پریشان و ندار . ( پس نباید آدمی چنان مونسی را برای خود انتخاب کند ، که جز زیان چیزی عائد نخواهد شد ) . ۱۰- اسراف را به حال اقتصاد و گذار ، و در امروز ( دنیا ) فردای قیامت را یاد کن ۱۱- اسراف را و گذار زیرا که اسراف کننده بخشش ستوده نخواهد بود ، و بیچارگی و فقر او رحم نخواهد شد . ۱۲- سبب درویشی و بیچارگی اسراف است . ۱۳- بر تو باد به ترک تبذیر و اسراف و متخلّق شدن به عدل و انصاف . ۱۴- در هر چیزی اسراف نکوهیده است مگر در انجام کارهای خیر و مبالغه در اطاعت خدا . ۱۵- ( حضرت بعد از فرازهایی می‌فرماید : ) پس اسراف را بحال میانه روی و گذار ، و امروز بیاد فردایت باش ، و بقدر ضرورت خود از مال نگه دار ، و زیادتیی را برای روز حاجت خود ( آخرت ) پیش فرست . ۱۶- برای تبذیر و اسراف کفایت می‌نماید زیاده روی . ص ۶۵۱ ۱۷- کثرة السرف تدمر ۷۱۲۲ . ۱۸- لیس فی سرف شرف ۷۵۱۱ . ۱۹- من افتخر بالتَّبَذِيرِ احقر بالإفلاس ۹۰۵۷ . ۲۰- ما فوق الکفاف إسراف ۹۴۶۵ . ۲۱- لا جهل کالتَّبَذِيرِ ۱۰۴۴۶ . ۲۲- لا غنی مع إسراف ۱۰۵۳۸ . ۲۳- ویح المسرف ، ما أبعدہ عن صلاح نفسه و استدراک أمره ۱۰۰۹۲ .

## السَّرَقَةُ

۱- و مجانبة السَّرَقَةِ ، إيجاباً للعُقَّة ۶۶۰۸ . ۱۷- اسراف زیاد به هلاکت می‌اندازد . ۱۸- در اسراف شرفی نیست ( زیرا که بزودی باعث خواری شود ) . ۱۹- هر که به اسراف و تبذیر افتخار کند به افلاس و ناچیزی کوچک گردد . ۲۰- آنچه بالاتر از کفاف ( روزی و خرجی به اندازه نیاز ) است اسراف خواهد بود . ( مرحوم خوانساری- رحمه الله- «ما» را نافیه گرفته و لذا فرموده بالاتر از کفاف اسراف نیست مانند بخششها و دهشها و مهمانها ) . ۲۱- هیچ نادانی مانند تبذیر و اسراف نیست . ۲۲- نیست توانگری با اسراف . ۲۳- وای برای اسراف کننده چه چیز او را از صلاح نفس و بازیافت کار خود دور ساخته است دزدی ۱- ( از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و اجتناب کردن از دزدی را ( واجب کرده ) برای پاکدامنی و باز ایستادن از حرام . ص ۶۵۲

## المُسَاعَدَةُ

۱- ساعد أخاک علی کلِّ حال ، و زل معه حیثما زال ۵۵۸۲ .

## السَّعَادَةُ

۱- السَّعَادَةُ مَا أَفْضَتْ إِلَى الْفَوْزِ ۱۱۲۲ . ۲- أَمَارَاتُ السَّعَادَةِ إِخْلَاصُ الْعَمَلِ ۱۲۳۱ . ۳- خَلَقَ الصِّدْرُ مِنَ الْغُلِّ وَ الْحَسَدُ مِنَ سَعَادَةِ الْعَبْدِ ۵۰۸۳ . ۴- درك السَّعَادَةِ بِمَبَادِرَةِ الْخَيْرَاتِ وَ الْأَعْمَالِ الزَّكَايَاتِ ۵۱۵۲ . ۵- سَعَادَةُ الْمَرْءِ الْقَنَاعَةُ وَ الرِّضَا ۵۵۶۱ . ۶- سَعَادَةُ الرَّجُلِ فِی

إحراز دینه و العمل لآخرته ۵۶۲۴. یاری کردن ۱- برادر خود را بر هر حال یاری کن ، و با او برو هر کجا که برود . نیکبختی ۱- نیک بختی و سعادت آنست که ( آدمی را ) به پیروزی برساند . ۲- نشانه‌های نیکبختی خالص گردانیدن عمل است . ۳- خالی بودن سینه از کینه و حسد از جمله نیکبختی بنده است . ۴- به دست آوردن سعادت و نیکبختی به پیشی گرفتن خیرات و اعمال پاکیزه است . ۵- نیکبختی انسان قناعت ، و خوشنودی است . ( نسبت به آنچه نصیب او گردد ) . ۶- نیکبختی مرد در به دست آوردن و حفظ دین ، و عمل برای آخرت خویش است . ص ۶۵۳-۷ کفی بالمرء سعادة أن يوثق به في أمور الدين والدنيا ۷۰۵۸ . ۸- کفی بالمرء سعادة أن يعزف عما يفنى ، و يتولاه بما يبقى ۷۰۷۰ . ۹- لن تعرف حلاوة السعادة حتى تذاق مرارة النحس ۷۴۲۵ . ۱۰- من السعادة التوفيق لصالح الأعمال ۹۲۹۶ . ۱۱- من كمال السعادة السعي في صلاح الجمهور ۹۳۶۱ . ۱۲- من السعادة نجح الطلبة ۹۳۹۰ . ۱۳- من سعادة المرء أن يضع معروفه عند أهله ۹۳۹۲ . ۱۴- لا يسعد امرء إلا بطاعة الله سبحانه ، و لا يشقى امرء إلا بمعصية الله ۱۰۸۴۸ . ۷- برای سعادت مرد ( آدمی ) کفایت می کند این که به او در امور دین و دنیا اعتماد شود . ( یعنی از جهت رفتار مورد وثوق مردم باشد ) . ۸- برای سعادت مرد ( آدمی ) کفایت می کند آنکه از آنچه فانی می شود برگشته ، و به آنچه باقی می ماند شایسته گردد . ۹- هرگز شیرینی نیکبختی شناخته نشود تا تلخی بدبختی چشیده شود . ۱۰- از نیکبختی است موفقیت برای عملهای شایسته . ۱۱- از کمال نیکبختی است کوشیدن در آنچه صلاح حال عامه و معظم مردم خواهد بود . ۱۲- از نیکبختی است پیروزی یافتن به مطلب و یا سهل بودن آن . ۱۳- از نیکبختی مرد ( آدمی ) آنست که احسانش را در نزد اهلش بگذارد . ( یعنی به اهل آن احسان کند ) . ۱۴- هیچ مردی نیکبخت نخواهد گردید مگر به فرمانبرداری خدای سبحان ، و بدبخت نگردد مردی مگر به معصیت خدا . ص ۶۵۴-۱۵ لا يسعد أحد إلا بإقامة حدود الله و لا يشقى أحد إلا بإضاعتها ۱۰۸۵۳ . ۱۶- من سعادة المرء أن تكون صناعه عند من يشكره و معروفه عند من لا يكفره ۹۴۴۷ . ۱۷- ما سعد من شقى إخوانه ۹۴۸۵ . ۱۸- ما أقرب السعد من النحوس ۹۶۲۴ . ۱۹- هيهات من نيل السعادة السكون إلى الهوينا و البطالة ۱۰۰۲۸ . ۲۰- عند العرض على الله سبحانه تتحقق السعادة من الشقاء ۶۲۲۳ . ۱۵- احدي نيكبخت نگردد مگر به اقامه حدود خدا ( و همه احکام او ) و بدبخت نگردد کسی مگر به ضایع نمودن آنها . ( و این که به احکام الهی عمل ننماید ) . ۱۶- از نیکبختی مرد ( و سعادت آدمی ) آنست که احسانهای او در نزد کسی باشد که او را شکر کرده ، و انعام و احسانش در نزد کسی باشد که کفران آن ننماید . ۱۷- ( هرگز ) نیکبخت نگردد کسی که برادرانش بدبختند . ( مرحوم خوانساری فرموده : کسی که برادرانش را بدبخت کند ) . ۱۸- چه نزدیک است خوشبختی‌ها به نکبت و نحوست‌ها . ( یعنی باید مواظبت نعمت کرد و گرنه سعادت به نکبت تبدیل خواهد شد ) . ۱۹- دور است به رسیدن سعادت و نیکبختی آرام گرفتن به امور سهل و تن آسایی . ( بلکه کسی به آن خواهد رسید که سستی را کنار گذاشته رنج برد ) . ۲۰- در وقت عرض اعمال بر خدای سبحان ( روز قیامت ) نیکبختی از بدبختی ممتاز می گردد . ص ۶۵۵

### السعيد

۱- السعيد من استهان بالمفقود ۱۵۶۸ . ۲- السعيد من خاف العقاب فامن ، و رجا الثواب فأحسن ۱۸۳۱ . ۳- إن أسعد الناس من كان له من نفسه بطاعة الله متقاض ۳۳۹۶ . ۴- السعيد من أخلص الطاعة ۱۲۹۳ . ۵- إن أحببت أن تكون أسعد الناس بما علمت فاعمل ۳۷۱۹ . ۶- إنما السعيد من خاف العقاب فامن ، و رجا الثواب فأحسن ، و اشتاق إلى الجنة فادلج ۳۹۰۶ . خوشبخت ۱- نیکبخت کسی است که خوار شمارد آنچه را که نداشته باشد . ۲- نیکبخت کسی است که از عقاب بترسد ، پس ایمان آورد ، و امید ثواب داشته سپس نیکویی کند . ۳- برآستی که نیکبخت‌ترین مردم کسی است که نفس او خواهش و طلب فرمانبرداری خدا کند . ۴- نیکبخت کسی است که اطاعت و فرمانبرداری را خالص گرداند . ۵- اگر دوست داری که به آنچه می دانی نیکبخت‌ترین مردم باشی پس عمل کن . ۶- جز این نیست ، سعید کسی است که از عقاب خدا بترسد پس ایمن گردد و امید پاداش داشته باشد پس

نیکویی کند و مشتاق بهشت شود ، سر شب به راه افتد و یا شبگیر کند . ( یعنی در طاعات و عبادات پیشی گرفته در آخر شب برای اداء نماز شب برخیزد ) . ص ۶۵۶

### السعی و الإسراع و الطلب

۱- التَّشَمُّرُ لِلجَدِّ مِنْ سَعَادَةِ الجَدِّ ۲۱۹۴ . ۲- أَطْلَبُ تَجِدَ ۲۲۵۸ . ۳- عَلَیْكَ بِالسَّعَیِ وَ لَیْسَ عَلَیْكَ بِالنَّجَحِ ۶۱۴۸ . ۴- لَنْ یُضِیْعَ مِنْ سَعِیْكَ مَا أَصْلَحَكَ وَ أَكْسَبَكَ الْأَجْرَ ۷۴۳۴ . ۵- مَنْ أَسْرَعَ الْمَسِيرَ أَدْرَكَ الْمَقِیلَ ۷۹۵۴ . ۶- مَنْ حَسَنَتْ مَسَاعِیْهِ طَابَتْ مَرَاعِیْهِ ۸۳۰۹ . ۷- اسْعُوا فِی فِکَاكٍ رِقَابِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَغْلُقَ رِهَانَهَا ۲۵۱۸ . كُوشْشَ ۱- دامن به كمر زدن برای كوشش از نیکویی بخت است . ۲- سَعِیٌ وَ طَلَبٌ نَمَا تَا یَبَیْیَ ۳- بَرْتُو بَادَ بَه كُوشِیدَن دَر كَار وَ بَرْتُو نِیْسَت پِیروزی یافتن . ( یعنی وظیفه كوشیدن است چه آدمی به هدف برسد یا نرسد ) . ۴- هَر كَزْ از سَعِی و كُوشش تَو ضَايَع نَگَرَدَد آنچه تُو را بَه صَلاح آورده و كَسب اَجَر و پاداش برای تُو نموده است . ۵- كَسِی كَه دَر مَسِیر خُود سُرْعَت بَه كَار بُرَد ( و دَر طاعات و عبادات سَعِی نماید ) بَه خُواب رَاحَت ( و استراحت در آخرت ) خُواهد رَسِید . ۶- هَر كَه سَعِی و كُوششهایش نِیكو باشد جایگاه زَندگانی ( و منازل بهشتی ) او نِیكو خُواهد بُود . ۷- دَر آزاد كَرْدَن گردنهای خُود كُوشا باشِید پِیش از آنكه گُروهای آنها بَسته شُود . ص ۶۵۷ ۸- مَنْ أَسْرَعَ إِلَى النَّاسِ بِمَا یَكْرَهُونَ قَالُوا فِیْهِ مَا لَا یَعْلَمُونَ ۸۸۳۹ . ۹- رَبِّ سَاعٍ فِیْمَا یُضَرُّهُ ۵۲۸۸ . ۱۰- رَبِّ سَاحِرٍ لِرَاقِدٍ ۵۲۷۱ . ۱۱- رَبِّ سَاعٍ لِقَاعِدٍ ۵۲۷۰ .

### السَّفر

۱- السَّفرُ أَحَدُ الْعَذَابِینَ ۱۶۲۵ . ۸- هَر كَه بَسُوی مَرْدَم نَسَبَت بَه آنچه كِراهِت دَارَند ( مانند خِبرهای وَحشت‌زا و شایعه‌های ناخوش ) شَتَاب نَمَیْد ، مَرْدَم دَر باره او آنچه نَمِی‌دانَند ( و از راه شایعه پِراكنی و خِبرهای هُولناك اسْتِنْباط كَنند ) خُواهند كَفت . ۹- بَسَا سَعِی كُنَندَه‌ای كَه تَلاش او دَر چِیزِیْسَت كَه او را زِیَان رِسانَد . ( بِنَا بَر اِین بَايَد دَر كَار اَندِیشَه وَ تَفَكُّر كَرَد ) . ۱۰- بَسَا بَیدار ( و تَلاش‌گَری ) كَه بَرای خُوايِیدَه تَلاش مِی‌كُند ( و رُوزی او بَه وَسیلَه چِنین كَسِی اسْت ) . ۱۱- بَسَا كُوشائِی كَه ( تَلاشش ) بَرای قَاعِد اسْت ( یعنی گاهی اوقات بَرای شَخْص نَشِستَه خُداوند كَسِی را مَأْمُور سازَد كَه بَرای او تَلاش كُند و رُوزی بَه او بَرسانَد ) . سَفر ۱- سَفر یكی از دو عذاب است . ( دَر رُویات وارد شُدَه «السَّفرُ قِطْعَةٌ مِنَ السَّقرِ» سَفر پاره‌ای اسْت از جَهِتَّم بِنَا بَر اِین مُمكِن اسْت مَراد از دو عذاب عذاب دُوزخ و عذاب سَفر باشد ) . ص ۶۵۸

### السَّفیر

۱- كَذِبُ السَّفِيرِ یُؤَلِّدُ الْفَسَادَ ، وَ یَفُوتُ الْمَرَادَ وَ یَبْطُلُ الْحَزْمُ ، وَ یَنْقُضُ الْعِزْمَ ۷۲۵۹ .

### سَفْكَ الدِّمَاءِ

۱- سَفْكَ الدِّمَاءِ بَغیر حَقِّهَا یَدْعُوا إِلَى حُلُولِ النَّقْمَةِ وَ زَوَالِ النِّعْمَةِ ۵۶۲۸ .

### سَفْنُ النَّجَاةِ

۱- شَقُّوا أَمْوَاجَ الْفَتَنِ بِسَفْنِ النَّجَاةِ ۵۷۷۸ .

### السَّفْه

۱- إِيَّاكَ وَالسَّيْفَ فَإِنَّهُ يُوَحِّشُ الرَّفَاقَ ۲۶۵۵ . نماینده ۱- دروغ گفتن سفیر (فرستاده شخص بزرگی) تولید فساد نموده ، و مقصود را از دست داده ، و دور اندیشی را باطل ساخته و نقض عزم می نماید . خونریزی ۱- ریختن خونهای بناحق (اجتماع را) به فرود آمدن عقوبت و زوال نعمت دعوت نموده و می کشاند . کشتی های نجات ۱- امواج فتنه ها را به کشتی های رستگاری (مذهب حق یا تقوا یا ائمه هدی- علیهم السلام-) بشکافید (و خود را به ساحل نجات رسانید) . ابلهی ۱- بر تو باد به دوری از کسی که بردبار نیست ، زیرا که او رفیقان را می رماند . ص ۶۵۹ ۲- السَّفَه خَرَقَ ۶۳ . ۳- السَّفَه جَرِيرَةٌ ۱۴۴ . ۴- السَّفَه مِفْتَاحُ السَّابَابِ ۳۱۳ . ۵- السَّفَه يَجْلِبُ الشَّرَّ ۸۳۴ . ۶- دَعِ السَّيْفَ فَإِنَّهُ يَزْرِي بِالْمَرْءِ وَيَشِينُهُ ۵۱۳۵ . ۷- سِلَاحُ الْجَهْلِ السَّفَه ۵۵۵۲ . ۸- كَفَى بِالسَّيْفِ عَارًا ۷۰۲۷ . ۹- كَثْرَةُ السَّيْفِ تَوْجِبُ الشَّنَّانَ وَتَجْلِبُ الْبَغْضَاءَ ۷۱۲۷ . ۱۰- لَيْسَ السَّيْفُ كَالْحِلْمِ ۷۴۷۶ . ۲- سَفَاهَتٌ وَكُمَى بَرْدَبَارِي حِمَاةٌ وَابْلَهَى اسْت . ۳- نَادَانِي يَا كُمَى بَرْدَبَارِي گناه یا جنایت است . ۴- نَادَانِي وَيَا دَرَشْتِي وَكُمَى بَرْدَبَارِي كَلِيدُ نَاسِرَا كُفْتَنِ اسْت . ۵- نَادَانِي وَيَا كَمِ خَرْدِي بَدِي رَا جَلْبِ مِي نَمَايِد . ۶- سَبْكِي وَسَفَاهَتِ رَا وَاكْذَار ، زِيَرَا كِه آن مرد را خوار کرده و آن را عیناک می سازد . ۷- سِلَاحُ وَآلَاةُ جَنْگِي نَادَانِي سَبْكِي عَقْلِ يَا بِي خَرْدِي وَكُمَى بَرْدَبَارِي اسْت . ۸- بَرَايِ بِي حَلْمِي وَنَادَانِي كَفَايَتِ مِي كَنْدِ عَيْبِ وَنَنْگِ وَعَار . ۹- بَسْيَارِي نَادَانِي وَيَا كُمَى بَرْدَبَارِي مُوجِبِ دَشْمَنِي كُشْتِه وَعِدَاوَتِ آوَرِ اسْت . ۱۰- سَفَه (نَادَانِي وَيَا بِي حَلْمِي) مَانْدِ بَرْدَبَارِي نَيْسْت . (يعني باید کوشید صفت بردباری را تحصیل کرد) . ص ۶۶۰

### السَّفِيهِ وَالسَّفَهَاءُ

۱- أَعْيَى مَا يَكُونُ الْحَكِيمُ إِذَا خَاطَبَ سَفِيهَا ۳۱۹۴ . ۲- أَسْفَهَ السَّفَهَاءِ الْمَتَبَجِّحُ بِفَحْشِ الْكَلَامِ ۳۱۹۹ . ۳- مِنْ دَاخِلِ السَّفَهَاءِ حَقَرُ ۷۸۷۵ . ۴- مِنْ عَذَلِ سَفِيهَا فَقَدْ عَرَّضَ لِلسَّبِّ نَفْسَهُ ۹۱۷۰ . ۵- تَرَكَ جَوَابَ السَّفِيهِ أَبْلَغَ جَوَابِهِ ۴۴۹۸ . ۶- لَا يَعْرِفُ السَّفِيهِ حَقَّ الْحَلِيمِ ۱۰۷۳۶ . ۷- لَا يَقُومُ السَّفِيهِ إِلَّا مَرَّ الْكَلَامِ ۱۰۸۱۷ . ۸- مَقَارَنَةُ السَّفَهَاءِ تَفْسُدُ الْخُلُقَ ۹۷۰۷۲ . ابله ۱- عاجزترین حالات حکیم وقتی است که با نادان (و کم عقل) سخن گوید . ۲- نادان ترین نادانها و یا کم عقل ترین کم عقلان کسی است که به سخن فحش شاداب است . ۳- هر که در میان کم عقلان داخل شود تحقیر شود . (و مردم او را کوچک به حساب آرند) . ۴- هر که (کم عقل و یا) نادانی را ملامت کند در حقیقت نفس خود را در معرض سب و دشنام در آورده است . ۵- ترک جواب کم عقل رساتر جواب اوست ، چون قابلیت جواب را ندارد . ۶- سفیه (کم عقل و کم حلم و نادان) حق بردبار را نمی شناسد . ۷- راست نمی گرداند سفیه را مگر تلخی سخن (یعنی زبان خوش او را راست نگرداند) . ۸- نزدیکی (و همنشینی) با سبک عقلان خلق و خوی را فاسد می نماید . ص ۶۶۱

### الْأَسْقَامُ

۱- مِنْ صَحَّةِ الْأَجْسَامِ تَوَلَّدَ الْأَسْقَامُ ۹۲۶۹ . ۲- لَا رَزِيَّةَ أَعْظَمَ مِنْ دَوَامِ سَقَمِ الْجَسَدِ ۱۰۷۲۶ . ۳- لَيْسَ لِلْأَجْسَامِ نَجَاةٌ مِنَ الْأَسْقَامِ ۷۴۵۹ .

### السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ

۱- الْوَقَارُ حَلِيَّةُ الْعَقْلِ ۲۷۰ . ۲- الْوَقَارُ يَنْجِدُ (نَتِيجَةُ) الْحِلْمِ ۳۰۰ . ۳- السَّكِينَةُ عُنْوَانُ الْعَقْلِ ۷۸۵ . ۴- الْوَقَارُ بَرَهَانُ النَّبْلِ ۷۸۶ . بیماریها ۱- از تندرستی و صحت جسم هاست زائیده شدن بیماریها (چون وقتی انسان بر صحت بدن خود اعتماد کرد هر چه بتواند و هر چه پیش آید می خورد ، ملاحظه تبعات بعدی را نمی کند) . ۲- مصیبتی بزرگتر از دائمی بودن بیماری بدن نیست . ۳- برای بدنهای نجاتی از بیماریها نیست . وقار ، سنگینی ۱- تمکین و وقار زینت عقل است . ۲- تأنی و وقار رتبه حلم را بلند می گرداند (و یا ثمره

و نتیجه بردباری است ) . ۳- آرامی نشانه خرد است . ۴- آهستگی و سنگینی دلیل نجابت و زیرکی است . ص ۶۶۲-۵- إن توقرت أكرمت ۳۷۵۵ . ۶- بالوقار تكثر الهيئه ۴۱۸۴ . ۷- عليك بالسكينة فإنها أفضل زينة ۶۰۸۸ . ۸- كن في الملاه وقورا ، و كن في الخلاء ذكورا ۷۱۴۵ . ۹- لتكن شيمتك الوقار فمن كثر خرقه استرذل ۷۳۹۷ . ۱۰- من توقر وقّر ۷۶۶۶ . ۱۱- من كثر وقاره ، كثر جلالته ۸۳۸۵ . ۱۲- ملازمه الوقار تؤمن دناءه الطيش ۹۸۰۰ . ۱۳- نعم الشيمه السكينة ۹۸۸۶ . ۱۴- نعم الشيمه الوقار ۹۹۰۸ . ۵- اگر با وقار باشی اکرام گردی و بزرگ شوی . ۶- به سبب وقار هیبت زیاد می شود . ۷- بر تو باد به آرامش زیرا که آن برترین زینت است . ۸- در میان مردم بسیار با وقار و در خلوت بسیار یاد کننده ( خدا ) باش . ۹- باید شیوه و خوی تو سنگینی باشد ، پس کسی که درشتی کردن او بسیار باشد زبون به حساب آید . ۱۰- کسی که به دنبال وقار و سنگینی رود احترام شود . ۱۱- هر که وقار او بسیار باشد بزرگی او بسیار گردد . ۱۲- ملازمت سنگینی ( و از آن جدا نشدن ) از پستی سبکی و از جابر آمدن ایمن می سازد . ۱۳- خوب شیوه و خصلتی است سکینه و وقار . ۱۴- خوب خصلتی است سنگینی و از جا بر نیامدن . ص ۶۶۳-۱۵- وقار الرجل يزينة ، و خرقه يشينه ۱۰۰۶۸ . ۱۶- وقار الشيب ( الرجل ) نور و زينه ۱۰۰۷۶ . ۱۷- وقار الشيب أحب إلي من نضارة الشباب ۱۰۰۹۹ .

## السلف

۱- ربّ سلف ( سلب ) عاد خلفا ۵۲۹۹ .

## السلام و التحية

۱- أبخل الناس من بخل بالسلام ۳۲۰۰ . ۲- بذل التحية من حسن الأخلاق و السجيه ۴۴۴۴ . ۱۵- سنگینی مرد ( آدمی ) او را زینت داده ، و بدخویی و درشتی او او را عیناک سازد . ۱۶- وقار و سنگینی پیری ( یا مرد ) نور و زینت است . ۱۷- وقار پیری به سوی من از خرمی جوانی محبوبتر است . ( چون آن از خواهشها جلوگیری کرده و این هوسها را بر می انگیزاند ) . پیش فرستاده شده ۱- چه بسا ربوده شده و یا پیش فرستاده شده‌ای که به جایش برگردد ، ( پس نباید از انفاق و یا از دست رفتن مال کوتاهی نمود ، و یا ناراحت شد ) . سلام ۱- بخیلترین مردم کسی است که به سلام بخل کند ، و سلام نکند . ۲- بذل سلام و یا احسان از حسن اخلاق و خوش رفتاری است . ص ۶۶۴

## السلم و المسالمة

۱- السلم ثمرة الحلم ۹۰۱ . ۲- السلم علّة السلامة و علامة الاستقامة ۱۳۳۵ . ۳- سالم الناس تسلم ، و اعمل للآخرة نغم ۵۶۰۵ . ۴- من سالم الناس كثر أصدقائه و قلّ أعدائه ۸۰۷۶ . ۵- من سالم الناس سترت عيوبه ۸۲۹۴ . ۶- من سالم الناس ربح السلامة ۸۷۳۲ . ۷- من رضى من الناس بالمسالمة سلم من غوائلهم ۸۸۶۲ . ۸- وجدت المسالمة ما لم يكن و هن في الإسلام أنجع من القتال ۱۰۱۳۸ . آشتی ۱- آشتی میوه بردباریست . ۲- آشتی ( و نزاع و جدال نکردن ) سبب سلامتی و نشانه راه راست رفتن است . ۳- با مردم آشتی کن تا سالم مانی ، و برای آخرت عمل نما تا بهره‌مند گردی . ۴- هر که با مردم آشتی کند دوستانش بسیار و دشمنان او کم خواهد بود . ۵- هر که با مردم آشتی کند عیبهای او پوشیده شود . ۶- هر که با مردم آشتی نماید سلامتی ( از ضرر و گناه ) را نفع برد . ۷- هر که از مردم به وسیله آشتی و صلح راضی باشد از غائله و مصیبت‌های آنان سالم ماند . ۸- من آشتی را یافته‌ام ( و آن را بر قتال اختیار کرده‌ام ) مادامی که سستی در اسلام سودمندتر از جنگ نباشد . ( اما در چنین وقتی قتال مقدم است ) . ص ۶۶۵-۹- لا عاقبة أسلم من عواقب السلم ۱۰۶۶۹ .



## الإسلام

۱- الإسلام هو التسليم ، و اليقين هو التصديق ، و التصديق هو الإقرار ، و الإقرار هو الأداء ، و الأداء هو العمل ۱۹۳۵ . ۲- إن للإسلام غاية فانتهاها إلى غايته ، و اخرجوا إلى الله ممّا افترض عليكم من حقوقه ۳۵۲۴ . ۳- الإسلام أبلغ المناهج ۴۵۶ . ۴- و قال- عليه السّلام- في ذكر الإسلام : تبصرة لمن عزم ، و آية لمن توسّم ، و عبرة لمن اتّعظ ، و نجاه لمن صدّق ۴۵۵۲ . ۹- عاقبتى سالم تر از عاقبت‌های آشتی نیست . اسلام ۱- اسلام و مسلمانی همان تسلیم و زیر بار رفتن است و تسلیم همان یقین است و یقین اعتقاد به صدق و حقیقت است ، و تصدیق اقرار و اعتراف است ، و اقرار اداء ، و اداء عمل و انجام طاعات و عبادات است . ۲- براستی که برای اسلام پایان و یا غرض و علت غائی است پس به غایت آن برسید ( که همان دخول بهشت و خوشنودی خدای عز و جل است ) و از عهده آنچه بر شما خداوند از حقوق خود واجب فرموده بیرون آئید . ۳- اسلام روشترین راه‌هاست . ۴- آن بزرگوار در ذکر اسلام و معرفی آن فرموده : برای کسی که از روی جدّ قصد آن کند بینائی ، و برای کسی که او را فراستی باشد علامت و نشانه حقانیت و جامعیت ، و برای فردی که پند گیرد عبرت است ، ( که چگونه با امی بودن پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و نبود امکانات با آن همه دشمن داخلی و خارجی و تنهائی و نبود استعداد ص ۶۶۶ ۵- زینة الإسلام أعمال الإحسان ۵۵۰۲ . ۶- شرع الله لكم الإسلام ، فسّهّل شرايعه ، و أعزّ أركانہ علی من حاربہ ۵۷۸۰ . ۷- ظاهر الإسلام مشرق ، و باطنه موقوف ۶۰۶۹ . ۸- غاية الإسلام التسليم ۶۳۴۹ . ۹- و الإسلام أمانا من المخاوف ۶۶۰۸ . ۱۰- ملاك الإسلام صدق اللسان ۹۷۲۷ . ۱۱- لا معقل أمتع من الإسلام ۱۰۶۶۵ . و نارسائیهای فراوان اسلام رواج پیدا کرده است ) و از برای کسی که تصدیق کند و یا راست باشد و براستی ایمان آورد رستگاری خواهد بود . ۵- زینت اسلام به کار بردن احسان است . ۶- خداوند برای شما اسلام را راه قرار داده ، پس احکامش را آسان قرار داده ، و ارکان آن را بر کسی که به آن بجنگد قوی و غالب گردانیده است . ۷- ظاهر اسلام درخشنده ( چون جان و مال محفوظ بوده و احکامش جالب و جاذب ) و باطن آن خوش آیند است . ( چون نیکبختی دنیا و آخرت را در بر دارد ) . ۸- غرض و هدف از اسلام تسلیم و منقاد بودن است . ۹- ( از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و اسلام را به جهت ایمنی از مخاوف ( و ترسها یا ترسیده شده‌ها در دنیا مانند قتل و اسارت و مخلد بودن در دوزخ واجب کرده است و در نهج البلاغه به جای اسلام ، سلام را ذکر کرده یعنی سلام با جواب سلام را فرض کرده به جهت ایمنی از ترس از دشمنی و کینه‌ها ) . ۱۰- ملاك اسلام ( و مسلمانی ) راستی زبان است . ۱۱- پناهی محکمتر از اسلام نیست . ص ۶۶۷ ۱۲- يحتاج الإسلام إلى الإيمان ۱۱۰۱۸ . ۱۳- أسلم تسلم ۲۲۲۰ .

## المسلمون

۱- أفضل المسلمين إسلاما من كان همّه لأخراه ، و اعتدل خوفه و رجاءه ۳۲۷۷ . ۲- إن المسلمين ( المؤمنین ) مستکینون ۳۴۱۵ . ۳- من أسلم سلم ۷۶۴۱ . ۴- هدی من حسن إسلامه ۱۰۰۱۴ . ۱۲- اسلام نیازمند به ایمان است . ( یعنی با اقرار به شهادتین اقرار به ائمه اطهار نیز لازم است ) . ۱۳- اسلام آور تا سلامت باشی . ( از کشته شدن و غیر آن ) . مسلمانیها ۱- افزونترین مسلمانان از نظر اسلام کسی است که قصد و همّ آن برای آخرت بوده ، و ترس و امید او برابر باشد . ( که این معنی از دستورات اسلام است ، که انسان خوف و امیدش نسبت به خدا باید مانند دو بال پرنده باشد ، که هیچ یک بر دیگری نچربد ، هر چه گنهکار باشد نباید امیدش قطع شود ، و هر چه اطاعت کرده باشد نباید ترسش از خدا کم گردد ) . ۲- براستی که مسلمانان مؤمن فروتنی کنند گانند . ۳- کسی که اسلام آورد ( از عقوبت دنیوی و اخروی ) سالم ماند . ۴- هدایت یافته کسی که اسلام ( و مسلمانی ) او نیکو باشد . ص ۶۶۸

## المسالمة مع الله و التسليم و الانقياد

۱- التَّسْلِيمُ أَنْ لَا تَتَّهَمَ ۱۱۶۴ . ۲- إِنْ أَسْلَمْتَ نَفْسَكَ لِلَّهِ سَلِمَتْ نَفْسُكَ ۳۷۳۵ . ۳- سَنَةُ الْأَبْرَارِ حَسَنُ الْإِسْتِسْلَامِ ۵۵۶۴ . ۴- سَالِمُ اللَّهِ تَسْلِمُ أَخْرَاكَ ۵۶۰۳ . ۵- سَلِّمُوا لِلَّهِ ، وَ لِلْأَمْرِ وَلِيِّهِ ، فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضَلُّوا مَعَ التَّسْلِيمِ ۵۶۰۶ . ۶- غَايَةُ التَّسْلِيمِ الْفَوْزُ بِدَارِ النِّعَمِ ۶۳۵۰ . ۷- فِي التَّسْلِيمِ إِيْمَانٌ ۶۴۸۳ . ۸- هَدَى مِنْ سَلَّمَ مَقَادَتَهُ إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولَهُ وَ وَلِيَّ أَمْرِهِ ۱۰۰۱۶ . تَسْلِيمُ أَمْرِ خُدا ۱- تَسْلِيمٌ وَ مَنَقَادٌ بُوْدُنِ أَنْتَ كَهْ ( خُدا رَا سِرْ مَوْئِيْ بِهْ ظَلَمٌ وَ بِيْ عَدَالَتِيْ وَ ... ) مَتَّهَمٌ نَسَاوِيْ . ۲- اِكْرَ نَفْسَ خُودِ رَا تَسْلِيمُ فَرْمَانِ خُدا كُنِيْ نَفْسَتِ سَالِمٍ مَانَدِ . ۳- طَرِيقُهُ نِيْكَوْكَارَانِ نِيْكَوِيْ اطَاعَتِ وَ انْقِيَادِ اسْتِ . ۴- بَا خُدا آسْتِيْ نَمَا ( يَعْنِيْ فَرْمَانِبَرْدَارِ اَوْ بَاشِ ) تَا آخِرَتِ تُوْ سَالِمٍ مَانَدِ . ۵- تَسْلِيمُ أَمْرِ خُدا وَ تَسْلِيمُ أَمْرِ وَلِيْ اَوْ بَاشِيْدِ ، زِيْرَا كَهْ بَا تَسْلِيمِ هَرْ كَرِ كَمْرَاهِ نَخَوَاهِيْدِ شُدِ . ۶- غَرَضُ وَ عَاقِبَتِ تَسْلِيمِ وَ مَنَقَادِ بُوْدُنِ پِيْرُوْزِيْ يَافَتْنِ بَسْرَايِ نَعْمَتِ ( بَهْشَتِ ) اسْتِ . ۷- دَرِ تَسْلِيمِ ( وَ رَاضِيْ بُوْدُنِ بِهْ قَضَاءِ وَ قَدَرِ اِلٰهِيْ ) اِيْمَانِ اسْتِ . ۸- هِدَايَتِ يَافَتَهْ كَسِيْ كَهْ مَهَارِ وَ كَشَشِ خُودِ رَا بِهْ سُوِيْ خُدا وَ رَسُولِ وَ وَلِيْ اَمْرِ اَوْ ( اِمَامِيْ كَهْ خُداوَنْدِ اَوْ رَا مَتُوْلِيْ اُمُوْرِ خَلْقِ نَمُوْدَهْ اسْتِ ) تَسْلِيمِ نَمُوْدَهْ ( تَا هَرْ جَا كَهْ ص ۶۶۹- لَا اِيْمَانُ اَفْضَلُ مِنَ الْاِسْتِسْلَامِ ۱۰۶۶۴ . ۱۰- إِنَّكَ إِنْ سَالَمْتَ اللَّهُ سَلِمْتَ وَ فَزْتَ ۳۷۹۶ . ۱۱- أَصْلُ الْإِيْمَانِ حَسَنُ التَّسْلِيمِ لِلَّهِ ۳۰۸۷ . ۱۲- مِنْ سَالِمِ اللَّهِ سَلِمَ ۷۸۷۸ . ۱۳- مِنْ سَالِمِ اللَّهِ سَلِمَهُ وَ مِنْ حَارِبِ اللَّهِ حَرْبُهُ ۸۹۷۹ .

### السلامة

۱- مِنْ طَلَبِ السَّيِّئَةِ لَزِمَ الْاِسْتِقَامَةُ ۸۰۴۱ . ۲- مِنْ أَرَادَ السَّيِّئَةَ فَعَلِيْهِ بِالْقَصْدِ ۸۰۹۸ . ۳- مِنْ رَغَبٍ فِي السَّيِّئَةِ أَلْزَمَ نَفْسَهُ الْاِسْتِقَامَةَ ۸۴۹۷ . ( خَوَاهَنْدِ بِيْرَنْدِ ) . ۹- اِيْمَانِيْ اَفْزَوْنْتَرِ اَزِ اطَاعَتِ وَ انْقِيَادِ نِيْسْتِ . ۱۰- بَرَاْسْتِيْ كَهْ تُوْ اِكْرَ بَا خُدا آسْتِيْ بَاشِيْ سَالِمٍ مَانَدِهْ وَ پِيْرُوْزِيْ يَابِيْ . ۱۱- رِيْشَهْ اِيْمَانِ نِيْكَوِيْ تَسْلِيمِ اَمْرِ خُدا اسْتِ . ۱۲- هَرْ كَهْ بَا خُدا آسْتِيْ كَنْدِ سَالِمٍ خَوَاهَدِ مَانَدِ . ۱۳- هَرْ كَهْ بَا خُدا آسْتِيْ نَمَايَدِ خُداوَنْدِ اَوْ رَا سَلَامَتِ دَارَدِ وَ كَسِيْ كَهْ بَا خُدا بَجَنْگَدِ خُداوَنْدِ بَا اَوْ دَرِ سَتِيْزِ شُوْدِ . سَلَامَتِ ۱- هَرْ كَهْ طَلَبِ سَلَامَتِيْ كَنْدِ مَلَاَزِمٌ بَا اسْتِقَامَتِ بَاشَدِ . ( يَعْنِيْ هَرْ كَرِ اَزِ اَنْ جُدا نَشُوْدِ ) . ۲- هَرْ كَهْ طَالِبِ سَلَامَتِيْ اسْتِ پَسِ بَرِ اَوْسْتِ مِيَاْنَهْ رُوِيْ لَازِمٌ . ۳- هَرْ كَهْ دَرِ سَلَامَتِ ( نَفْسِ خُودِ ) رَاغِبٌ بَاشَدِ نَفْسَشِ رَا بَرِ اسْتِقَامَتِ مَلْزَمٌ سَاَزَدِ . ص ۶۷۰- مِنْ أَحَبِّ السَّيِّئَةِ فُلْيُوْثَرُ الْفَقْرِ ، وَ مِنْ أَحَبِّ الرَّاحَةِ فُلْيُوْثَرُ الزَّهْدِ فِي الدُّنْيَا ۸۹۴۷ . ۵- مَنْ كَانَ فِيْهِ ثَلَاثٌ سَلِمَتْ لَهُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةُ : يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يَنْتَهِيْ عَنْهُ وَ يَحْفَظُ عَلَى حُدُوْدِ اللَّهِ جَلٍّ وَ عِلًّا ۹۰۷۶ . ۶- لَا وَقَايَةَ أَمْنَعُ مِنَ السَّلَامَةِ ۱۰۵۵۵ . ۷- لَا لِبَاسٍ أَجْمَلُ مِنَ السَّلَامَةِ ۱۰۶۳۵ . ۸- رَبِّ سَالِمٍ بَعْدَ الدَّامَةِ ۵۳۷۹ .

### المستسلم

۱- كُلُّ مُسْتَسْلِمٍ مَوْقِيٌّ ۶۸۳۵ . ۴- هَرْ كَهْ سَلَامَتِيْ ( دَرِ دُنْيَا وَ آخِرَتِ ) رَا دُوْسْتِ دَارَدِ بَايَدِ فَقْرِ رَا بَرِ كَرِيْنَدِ وَ كَسِيْ كَهْ رَا حَتِيْ رَا دُوْسْتِ دَارَدِ بَايَدِ بِيْ رَغْبَتِيْ نَسَبَتِ بِهْ دُنْيَا رَا اَخْتِيَارِ نَمَايَدِ . ۵- هَرْ كَهْ دَرِ اَوْ سَهْ چِيْزِ بَاشَدِ دُنْيَا وَ آخِرَتِ اَوْ سَالِمٍ مَانَدِ : اَمْرُ بِهْ مَعْرُوفِ كَنْدِ وَ خُودِ بِهْ اَنْ اَمْرِ پَزِيْرِ شُوْدِ ( وَ بِهْ اَنْ عَمَلِ نَمَايَدِ ) وَ نَهِيْ اَزِ مُنْكَرِ كَنْدِ وَ خُودِ اَزِ اَنْ بَا زِ اِيْسْتَدِ ( وَ اَنْ رَا تَرْكِ نَمَايَدِ ) وَ بَرِ حُدُوْدِ ( حُدُوْدِيْ كَهْ بَرَايِ بَعْضِ كَنَّاها نِ مَعْيَنْ شُدِهْ وَ يَا مُطْلَقِ اَحْكَامِ وَ دَسْتُوْرَاتِ ) خُدايِ بَزَرْگِ وَ بَلَنْدِ مَرْتَبَهْ مَحَافِظَتِ نَمَايَدِ ( وَ مَرَاْعَاتِ اَنْ كَرْدِهْ اَزِ اَفْراطِ وَ تَفْرِيطِ بِيْرَهِيْزَدِ ) . ۶- نِيْسْتِ هِيْچِ نَكْهَدَارِيْ ( كَهْ خُدا اَزِ كَسِيْ كَنْدِ ) بَلَنْدِ مَرْتَبَهْ تَرِ اَزِ سَلَامَتِيْ . ( يَعْنِيْ سَلَامَتِيْ اَزِ بَلَاها وَ كَنَّاها نِ اَزِ هَرِ نَعْمَتِيْ بَرْتَرِ خَوَاهَدِ بُوْدِ ) . ۷- نِيْسْتِ لِبَاسِيْ زِيَاْتَرِ اَزِ سَلَامَتِيْ ( چَهْ اَزِ كَنَّاها نِ وَ عِيْبِها وَ چَهْ اَزِ دَرْدِها وَ بَلَاها ) . ۸- بَسَا سَالِمِيْ كَهْ بَعْدِ اَزِ پَشِيْمَانِيْ اسْتِ . مُطْبِعِ ۱- هَرِ فَرْمَانِبَرْدِهْ وَ مَنَقَادِيْ نَكْهْ دَاشْتَهْ شُدِهْ اسْتِ . ص ۶۷۱- ۲- مِنْ اسْتَسْلَمِ سَلِمَ ۷۶۷۳ . ۳- مِنْ اسْتَسْلَمِ إِلَى اللَّهِ اسْتَظْهَرَ ۷۸۰۴ . ۴- مِنْ سَلَّمَ أَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ اسْتَظْهَرَ ۸۳۰۸ . ۵- الْمُسْتَسْلِمُ مَوْقِيٌّ ۱۵۹ .

### السلو والنسيان

۱- السِّلْوُ حاصد الشَّوْق ۹۵۵ . ۲- من سلا عن المسلوب كأن لم يسلب ۸۱۸۹ .

### التسليّة والتّهنئة

۱- و عزّی - علیه السّلام - رجلا - مات له ولد و رزق له ولد فقال : عَظَّمَ اللَّهُ أَجْرَكَ فِيمَا أَبَادَ ، و بَارَكَ لَكَ فِيمَا أَفَادَ ۶۳۳۷ . ۲- هر که مطیع و متقاد گردد سالم می ماند . ۳- هر که متقاد خدا گردد قوی پشت گردد . ۴- هر که کار خود را تسلیم خدا کند قوی پشت گردد . ۵- انقیاد کننده ( در برابر خدا از مهالک ) نگه داشته شده است . فراموشی ۱- فراموشی ( خدای عزّ و جل ) درو کننده اشتیاق است . ۲- هر که مال به زور گرفته شده را فراموش نماید ( و آن را کأن لم یکن به حساب آورد ) گویا برده نشده است . ( یعنی دل او متلاطم نمی باشد ) . تسلیت و مبارکباد ۱- حضرت به مردی که فرزندش مرده بود و به فرزند دیگری روزی داده شده بود تسلیت گفته و فرمود : خداوند مزد تو را در آنچه هلاک کرده بزرگ گردانده ، و در آنچه ص ۶۷۲

### السّمت

۱- نعم الدّلالة حسن السّمت ۹۸۹۷ .

### السّمع و البصر

۱- جعل الله سبحانه لكم أسماعا لتعي ما عنها ، و أبصارا لتجلو من عشاها ۴۷۶۴ .

### الاستماع و السامع و المستمع

۱- رحم الله عبدا سمع حكما فوعى ، و دعى إلى رشاد فدنى ، و أخذ به تو بخشیده برکت دهد . خوش سیما ۱- خوب راهنمایی است ( برای کشف خوبی او ) نیکوئی سیما و خوش صورتی . شنوائی و بینائی ۱- خداوند سبحان برای شما گوشهائی قرار داد که نگه دارد آنچه را که مهم باشد آن را ، و چشمهائی را تا این که از کوری آن جلا داده شوند ( یعنی خداوند این دو نعمت بزرگ شنوائی و بینائی ظاهری و باطنی را برای انسان قرار داد تا بتواند با این دو وسیله بزرگ به سعادت عظیم الهی برسد و معارف و کمالات را در حدّ اعلا به دست آورد ) . گوش دادن ۱- خداوند رحمت کند بنده‌ای را که حکمی را بشنود پس نگه دارد ( برای عمل و یا برای عمل و نقل برای دیگران ) و به راه حقّ خوانده شود پس نزدیک گردد و راه فرار ص ۶۷۳ بحجزة هاد فنجا ۵۲۱۳ . ۲- لا- يؤتى العلم إلّا من سوء فهم السّامع ۱۰۵۵۹ . ۳- اسمع تعلم ، و اصمت تسلّم ۲۲۹۹ . ۴- من أحسن الاستماع تعجّل الانتفاع ۹۲۴۳ . ۵- لا تطمع فی کلّ ما تسمع ، فکفی بذلك غرّة ( خرقا ) ۱۰۱۹۴ . ۶- عود أذنک حسن الاستماع ، و لا تصنع إلى ما لا یزید فی صلاحک استماعه ، فإنّ ذلك یصدئ القلوب و یوجب المذام ۶۲۳۴ . ۷- السّامع شریک القائل ۵۱۸ . را پیشه خود نسازد ، و به دامن رهنما متمسک شده چنگ زند پس نجات یابد . ۲- آمده نمی شود علم ( یعنی آفتی به آن نخواهد رسید ) مگر از بدی فهم شنونده ( که آن سبب غلط فهمیدن یا نفهمیدن شود و ممکن است چنین معنی شود : علم به دست نیاید مگر از راه بدی فهم شنونده که وقتی دیر فهمید در مطالعه و کاوش می کوشد تا آن را به دست آورد و لذا افراد کم حافظه بسیار دیده شده که از علماء بزرگ گردیده اند ) . ۳- بشنو تا یادگیری ، و خاموش باش تا سالم مانی . ۴- هر که نیکو کند استماع را ( و به مواعظ و نصائح و حکمت گوش فرا دهد ) در سود بردن شتاب نموده است . ۵- در هر چه می شنوی طمع مکن ( که به دنبال آن حرکت کنی و ترتیب اثر بخشی ) که برای غفلت این اندازه کفایت می کند . ۶- گوش خود را به نیکوئی شنیدن عادت ده ، و به چیزی که استماع آن در صلاح تو چیزی زیاد نمی نماید گوش فرا مدار ، زیرا که آن دلها را تیره و زنگار ساخته ، و نکوهش را واجب می سازد . ۷- شنونده

(چه در موضوعات عبادی و یا معصیتی) شریک گوینده است. ص ۶۷۴

## السَّنةُ الصَّالِحَةُ

۱- لا تنقض سنة صالحه عمل بها ، و اجتمعت الألفه لها ، و صلحت الرعيه عليها ۱۰۳۷۷ .

## الإِسَاءَةُ

۱- إِيْرَاكٌ و الإِسَاءَةُ ، فَإِنَّهَا خَلَقَ اللَّتَامُ ، و إِنَّ الْمَسِيءَ لِمُتَرَدٍّ فِي جَهَنَّمَ بِإِسَاءَتِهِ ۲۶۶۶ . ۲- إِنَّكَ إِنْ أَسَأْتَ فَنَفْسُكَ تَمْتَنُ ، و إِيْرَاكُهَا تَغِيْبُ ۳۸۰۹ . ۳- ضَادُّوا الإِسَاءَةَ بِالْإِحْسَانِ ۵۹۲۴ . ۴- مِنْ شُكْرِ عَلَى الإِسَاءَةِ سَخَرَهُ بِهِ ۸۳۲۱ . ۵- مِنْ أَسَاءَ إِلَى رَعِيَّتِهِ سَرَّ حَسَادَهُ ۸۳۲۸ .  
 روش شایسته ۱- (از فرازهای نامه ۵۳ نهج البلاغه است به مالک اشتر با مختصر تفاوتی) هرگز مشکن طریقه شایسته‌ای را که به آن عمل شده ، و برای آن الفت جمع شده (و مردم به آن الفت گرفته‌اند) و رعیت بر آن به صلاح باشد . بدی کردن ۱- بر تو باد به دوری از بدی کردن ، زیرا که آن خوی فرومایگان بوده ، و برآستی که بدکار به سبب بدیش در دوزخ افتاده است . ۲- برآستی که تو اگر بدی کنی نفس خود را خوار ساخته ، و آن را مغبون نموده و زیان رساندی . ۳- بدی کردن را با احسان نمودن مخالفت کنید . ۴- هر که بر بدی شکر شود (و در برابر آن تشویق گردد) مسخره شود . ۵- هر که به رعیت خود بدی کند حسد برندگان خود را خوشحال نموده ص ۶۷۵ . ۶- مِنْ أَسَاءَ اجْتَلَبَ سُوءَ الْجَزَاءِ ۸۳۶۳ . ۷- مِنْ عَامَلَ النَّاسَ بِالْإِسَاءَةِ كَافُوهُ بِهَا ۸۶۵۳ . ۸- مِنْ جَرَى فِي مِيدَانِ إِسَاءَتِهِ كَبَا فِي جَرِيهِ ۸۷۲۰ . ۹- لَا تَسْئِ إِلَى مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْكَ ، فَمَنْ أَسَاءَ إِلَى مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهِ مَنَعَ الْإِحْسَانَ ۱۰۴۰۱ .  
 ۱۰- مِنْ أَسَاءَ إِلَى أَهْلِهِ لَمْ يَتَّصِلْ بِهِ تَأْمِيلٌ ۸۱۳۴ .

## التَّسْوِيفُ

۱- كَمْ مِنْ مَسْوُوفٍ بِالْعَمَلِ حَتَّى هَجَمَ عَلَيْهِ الْأَجَلُ ۶۹۵۴ . ۲- مَسْوُوفٌ نَفْسَهُ بِالتَّوْبَةِ مِنْ هَجُومِ الْأَجَلِ عَلَى أَعْظَمِ الْخَطَرِ ۹۸۷۶ . است .  
 ۶- هر که بد کند بدی پاداش را جلب کند . ۷- هر که با مردم به بدی معامله کند مردم او را به آن تلافی کنند . ۸- هر که در میدان بدی خویش روان شود در اقدامش به بد کرداری برو در افتد . ۹- بسوی کسی که به تو احسان کرده بدی مکن ، زیرا هر که به کسی که به او احسان کند بدی نماید از احسان منع شود . ۱۰- هر که به اهل خود بدی نماید به او امیدی پیوسته نشود . (یعنی از او امید احسانی نسبت به دیگران نمی‌باشد) . عقب انداختن کار ۱- بسا تأخیر اندازنده عمل تا آنکه ناگهان بر او اجل وارد شود .  
 ۲- تأخیر اندازنده نفس خود به توبه از جهت ناگاه رسیدن اجل بر بزرگترین خطر است (بنا بر این بر گنجهکار لازم است هر چه زودتر اقدام به توبه کند) . ص ۶۷۶ . ۳- لَا دِينَ لِمَسْوُوفٍ بِتَوْبَةٍ ۱۰۶۶۰ .

## السَّيِّدُ وَ السَّوْدُ

۱- السَّيِّدُ مُحْسُودٌ ، و الْجَوَادُ مُحِبُّوبٌ مَوْدُودٌ ۱۷۶۳ . ۲- السَّيِّدُ مِنْ تَحَمُّلِ أَثْقَالِ إِخْوَانِهِ ، و أَحْسَنُ مَجَاوِرَةِ جِيرَانِهِ ۲۰۰۲ . ۳- السَّيِّدُ مِنَ الْإِسَاءَةِ بِالصَّنَاعِ ، و لَا يَخَادِعُ ، و لَا تَغْزُوهُ الْمَطَامِعُ ۲۱۰۱ . ۴- السَّيِّدُ مِنْ تَحَمُّلِ الْمُؤْنَةِ ، و جَادٌ بِالْمَعُونَةِ ۱۵۰۴ . ۵- تَمَامُ السَّوْدُودِ ابْتِدَاءُ الصَّنَائِعِ ۴۴۸۱ . ۶- سَادَةُ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا الْأَسْخِيَاءُ ، و فِي الْآخِرَةِ الْأَتْقِيَاءُ ۵۶۰۲ . ۳- دِينِي مِنْ بَرٍّ لِي بِأَنْفُسِي تَوْبَةُ خَدِّكَ . آقا و آقائی  
 ۱- بزرگ و مهتر رشک برده شده ، و بخشنده محبوب دوست داشته شده است . ۲- آقا کسی است که متحمل شود سنگینی برادران خود را ، و با همسایگان خود نیکو مجاورت کند . ۳- بزرگ و مهتر کسی است که مداهنه ، و مدارا نکند ، و مردم را فریب نداده ، و طمعها او را نفریبد . ۴- آقا و مهتر کسی است که مخارج مردم را متحمل شده و بار را از دوش آنان بردارد (و به

آنچه یاری مردم در آن باشد از پول و غیره بخشش کند) . ۵- تمامی آقائی و بزرگی ابتداء کردن بخششهاست ( نه آنکه اول از او درخواست حاجت کنند یا قبلاً به او احسانی شده باشد ) . ۶- بزرگان و مهتران مردم در دنیا سخاوتمندان ، و در آخرت خویشتن دارند . ص ۶۷۷ ۷- فضیله السَّادَةِ حسن العبادَةِ ۶۵۵۹ . ۸- فعل المعروف ، و إغاثَةُ الملهوف ، و إقراء الصَّیُوف آلَةُ السَّیَادَةِ ۶۵۸۵ . ۹- لم یسد من افتقر إخوانه إلى غیره ۷۵۳۴ . ۱۰- من السَّوْدُ الصَّبْر ، لاستماع شکوی الملهوف ۹۴۴۳ . ۱۱- ما أكمل السَّیَادَةُ من لم یسمح ۹۵۸۱ . ۱۲- ما ساد من احتاج إخوانه إلى غیره ۹۵۹۵ . ۱۳- لا شرف كالسَّوْدُود ۱۰۴۷۹ . ۱۴- لا سَوْدُود مع انتقام ۱۰۵۱۸ . ۱۵- افزونی بزرگان نیکوئی عبادت است . ( یعنی از این راه است نه از راه دنیا ) ۸- احسان نمودن ، و به فریاد رسیدن ستمدیده بیچاره ، و دعوت مهمانان آلت و ابزار بزرگی و سیادت است . ۹- آقا نیست کسی که برادرانش به غیر او محتاج گردیده‌اند ( یعنی به آنان رسیدگی نکرده تا به دیگران محتاج شده‌اند ) . ۱۰- از آقائی و سیادت است صبر کردن از برای استماع شکایت ستمدیده فریاد خواه ( که پس از آن در حوائج آن بکوشد ) . ۱۱- آقائی و سیادت را کامل نگردانیده کسی که جود و بخشش ننموده است . ۱۲- آقا نیست و مهتری ننموده کسی که برادرانش بسوی غیر او محتاج شوند . ۱۳- هیچ شرفی مانند بزرگی و آقائی نیست ( که آدمی بتواند به دیگری خدمت کند ) . ۱۴- هیچ بزرگی و آقائی با انتقام نیست ( یعنی کسی که انتقام کشد آقا و مهتر نخواهد بود ) . ص ۶۷۸ ۱۵- لا سَوْدُود لِسَيِّءِ الخلق ۱۰۵۹۷ . ۱۶- لا یسود من لا یحتمل إخوانه ۱۰۷۵۴ . ۱۷- لا سیادة لمن لا سخاء له ۱۰۷۸۶ . ۱۸- لا یکمل السَّوْدُود إلَّا بِتَحْمَلِ الأَثقال و إسداء الصَّنایع ۱۰۸۱۴ .

## الأسواق

۱- إِيَّاكَ و مقاعد الأسواق ، فإنَّها معارض الفتن ، و محاضر الشَّیْطان ۲۶۹۹ . ۲- مجالس الأسواق محاضر الشَّیْطان ۹۸۱۴ . ۱۵- بزرگی و آقائی برای بد اخلاق نیست . ۱۶- آقا و بزرگ نیست کسی که متحمل ( مؤنات ) برادرانش نشود . ۱۷- بزرگی نیست برای کسی که سخاوتی برای او نیست . ۱۸- بزرگی و سروری کامل نخواهد گردید مگر به تحمّل سنگینی‌ها ( و اخراجات و دیون مردم ) و احسان کردن احسانها . بازارها ۱- بر تو باد به دوری از نشستن گاه بازارها ، زیرا که آن جای فتنه‌ها و محل حضور شیطان است ، ( مذمت از بازار برای این است که کم اتفاق افتاده قسم‌های دروغ ، و معامله‌های باطل در آن واقع نشده باشد ، به علاوه مرکز رفت و آمد زنهای هرزه ، و افراد فاسق و فاجر ، و دنیا پرستان ، و حریصان به دنیا خواهد بود ، و به همین جهت در مثل است : «السُّوقُ محلُّ الفسوق» بازار جایگاه گناه است و در خبر است : «الأسواق مواطن إبليس و جنده» شرح ابن ابی الحدید ، ج ۱۸ ۴۹ . بازارها محل توطن ابلیس و لشکر او می‌باشد ) . ۲- جای نشستن در بازارها جایگاه حضور شیطان است . ص ۶۷۹

## السَّهَر

۱- السَّهَرُ أحد الحياتین ۱۶۸۴ . ۲- السَّهَرُ روضة المشتاقین ۶۶۶ . ۳- سهر اللَّیْلِ شعار المتَّقین ، و شیمَةُ المشتاقین ۵۶۱۱ . ۴- سهر العیون بذکر الله خلصان العارفين ، و حلوان المقرَّبین ۵۶۱۲ . ۵- سهر اللَّیْلِ فی طاعة الله ربیع الأولیاء ، و روضة السَّعداء ۵۶۱۳ . ۶- سهر اللَّیْلِ ( العیون ) بذکر الله غنیمَةُ الأولیاء ، و سَجِيَّةُ الأتقیاء ۵۶۱۴ . ۷- سهر العیون بذکر الله فرصة السَّعداء ، و نزهُة الأولیاء ۵۶۴۲ . ۸- أسهروا عیونکم ، و ضمِّروا بطونکم ، و خذوا من أجسادکم تجودوا بها علی أنفسکم ۲۴۹۷ . بیداری شب ۱- بیداری شب یکی از دو زندگی است ( صوری و معنوی ) . ۲- شب بیداری باغ مشتاقان است . ۳- بیداری شب جامه زیرین افراد با تقوا ، و خلق و خوی مشتاقان است . ۴- بیداری چشمها به ذکر خدا خالص بودن عارفان و شیرینی مقربان است . ۵- بیداری شب در فرمانبرداری خدا بهار اولیاء و بوستان نیک بختان است . ۶- بیداری شب ( یا چشمها ) به یاد خدا غنیمت دوستان و خوی خویشتن داران است . ۷- بیداری چشمها به ذکر خدا فرصت ( نوبت و بهره و نصیب از آب مشترک را فرصت گویند ) نیکبختان و سیرگاه دوستان

می‌باشد . ۸- چشمهای خود را بیدار داشته ، و شکمهایتان را لاغر ( و یا به پشت ص ۶۸۰ ۹- أفضل العبادۃ سهر العیون بذكر الله سبحانه ۳۱۴۹ . ۱۰- نعم عون العبادۃ السهر ۹۹۲۰ .

## التَّسَهُّلُ

۱- التَّسَهُّلُ يَدْرُ الْأَرْزَاقَ ۸۰۳ .

## السَّيْرَةُ

۱- أَقْبَحُ السَّيْرِ الظُّلْمُ ۲۹۲۵ . ۲- بِالسَّيْرِ الْعَادِلَةِ يَقْهَرُ الْمَنَاوِي ۴۲۶۷ . ۳- حَسَنُ السَّيْرِ عُنْوَانُ حَسَنِ السَّرِيرَةِ ۴۸۴۶ . ۴- حَسَنُ السَّيْرِ جَمَالُ الْقُدْرَةِ وَحَصْنُ الْإِمْرَةِ ۴۸۴۷ . بچسبانید ) ، و از بدنهای خود بگیرید ، و به نفسهای خود ببخشید . ( یعنی نفس را باید قوی کرد بدن لاغر باشد مهم نیست ) . ۹- افزونترین عبادت بیداری چشمهاست در یاد خدای سبحان . ۱۰- خوب یاری کننده عبادت است بیداری . آسان گرفتن ۱- سهل گرفتن ( بر اهل و عیال و بر دیگران ) روزیها را روان می‌کند . سیره و روش ۱- زشت‌ترین روش‌ها ستمگری است . ۲- با رفتار درست ( که موافق با عدالت باشد ) دشمن مغلوب گردد . ۳- نیکوئی سلوک و روش دلیل نیکویی باطن است . ۴- حسن سیرت زیبایی قدرت ، و دژ و حصار حکومت است . ص ۶۸۱ ۵- من ساءت سیرته سرت میتة ۷۹۴۲ . ۶- من ساءت سیرته لم یأمن أبداً ۸۲۱۶ . ۷- ویل لمن ساءت سیرته ، و جارت ملکنه و تجبر و اعتدی ۱۰۰۹۰ .

## السیاسات

۱- أَصْعَبُ السِّيَاسَاتِ نَقْلُ الْعَادَاتِ ۲۹۶۹ . ۲- بئس السِّيَاسَةُ الْجَوْرُ ۴۴۰۴ . ۳- جَمَالُ السِّيَاسَةِ الْعَدْلُ فِي الْإِمْرَةِ ، وَ الْعَفْوُ مَعَ الْقُدْرَةِ ۴۷۹۲ . ۴- حَسَنُ السِّيَاسَةِ قَوَامُ الرِّعْيَةِ ۴۸۱۸ . ۵- حَسَنُ السِّيَاسَةِ يَسْتَدِيمُ الرِّيَاسَةَ ۴۸۲۰ . ۶- مِنْ حَسَنَتِ سِيَاسَتِهِ وَجِبَتْ طَاعَتُهُ ۸۰۲۵ . ۵- هر که طریقه و سلوک او بد باشد مرگش ( مردم را ) خوشحال سازد ( و لذا در روایت دارد : به گونه‌ای معاشرت کنید که اگر بمیرید مردم بر شما بگریند ) . ۶- هر که روش او بد باشد هرگز ایمن نخواهد بود . ۷- وای برای کسی که طریقه او بد بوده ، و مالکیتش بجور باشد ( و سلوک او به ستم باشد مانند پادشاهان و حکام ) و تکبر نموده و ستم کند . سیاست‌ها ۱- مشکل‌ترین سیاست‌ها عاداتها را برگردانیدن است . ۲- بد سیاستی است جور و ستم . ۳- زیبایی و حسن سیاست عدالت در حکومت ، و در گذشتن با قدرت است . ۴- خوبی سیاست قوام رعیت خواهد بود . ۵- نیکویی سیاست سرکردگی را پاینده دارد . ۶- هر که سیاست ( و امر و نهی او ) نیکو باشد ( مانند سیاست پیمبران و امامان ص ۶۸۲ ۷- مِنْ حَسَنَتِ سِيَاسَتِهِ دَامَتْ رِيَاسَتُهُ ۸۴۳۸ . ۸- مِنْ قَصْرِ عَنِ السِّيَاسَةِ صَغُرَ عَنِ الرِّيَاسَةِ ۸۵۳۶ . ۹- مَلَكَ السِّيَاسَةَ الْعَدْلُ ۹۷۱۴ . ۱۰- لَا رِيَاسَةَ كَالْعَدْلِ فِي السِّيَاسَةِ ۱۰۸۹۵ . ۱۱- الْمَلِكُ سِيَاسَةٌ ۱۷ . ۱۲- مِنْ سَمَا إِلَى الرِّيَاسَةِ صَبْرٌ عَلَى مَضْضِ السِّيَاسَةِ ۸۵۳۵ . و جانشینان آنان ) اطاعت او واجب و یا ثابت خواهد بود . ۷- هر که سیاست او نیکو باشد ریاست او پاینده خواهد بود . ۸- هر که از سیاست کوتاه باشد ( یعنی در امر و نهی کوتاهی کند ) از جهت ریاست کوچک باشد ( یعنی قابلیت آن را ندارد ) . ۹- ملاک سیاست ( و ریشه و اصل آن ) عدل است . ۱۰- ریاستی مانند عدل در سیاست ( و امر و نهی رعیت ) نیست . ۱۱- پادشاهی سیاست است ( یعنی قوامش با آن است ) . ۱۲- هر که به مرتبه ریاست بلند گردد ، بر درد سیاست صبر نماید ( یعنی طالب ریاست باید رنج آن را بر خود هموار سازد ) . ص ۶۸۳

## باب الشین

## الشَّابَابُ



۱- شیطان لا يعرف فضلها إلا من فقدهما الشَّباب و العافیة ۵۷۶۴. ۲- جهل الشَّابَّ معذور ، و علمه محقور ۴۷۶۸. ۳- هل ينتظر أهل غضاضة ( بضاضة ) الشَّباب إلا جوانی الهرم ۱۰۰۳۴. ۴- لا تجتمع الشَّبیبة و الهرم ۱۰۵۷۱. جوانی ۱- دو چیز است که فضل و برتری آنها را نشناسد مگر کسی که آنها را از دست دهد : جوانی و عافیت . ۲- نادانی جوان عذرش خواسته شده ( چون جوان است و بی تجربه ) و علم او خوار و پست شمرده شده است ( زیرا هنوز از عمر تحقیقات او چیزی نگذشته که مورد اطمینان باشد ) . ۳- این تتمه کلامی است از خطبه غراء ۸۲ نهج البلاغه ( آیا اهل طراوت و تازگی جوانی جز خم کنندگان پیری ( و حالت خمیدگی ) را انتظار می کشد . ۴- جوانی و پیری جمع نمی شود ( شاید از راه سلوک و یا از جهت آثار تکوینی باشد ) . ص ۶۸۴

## الشَّبع و البطنة

۱- إیّاك و البطنة ، فمن لزمها كثرت أسقامه ، و فسدت أحلامه ۲۶۳۹. ۲- إیّاكم و البطنة ، فإنَّها مقساة للقلب مكسلة عن الصَّیلة مفسدة للجسد ۲۷۴۲. ۳- البطنة تمنع الفطنة ۳۴۵. ۴- من كظته البطنة حجته عن الفطنة ۸۴۵۹. ۵- لا فطنة مع بطنة ۱۰۵۲۸. ۶- لا تجتمع الفطنة و البطنة ۱۰۵۷۲. سیری ۱- بر تو باد به دوری از پری شکم پس هر که ملازم آن باشد بیماریهای او زیاد گشته و خوابهایش فاسد گردد . ( یعنی خوابهایش بی تعبیر و بی اثر خواهد بود ) . ۲- از پری شکم دوری نمایند ، زیرا که آن آلت درشتی و سختی دل ( یا جایگاه درشتی و سختی دل ) ، و کاهلی از نماز ، و فاسد شدن یا فاسد کننده بدن است . ۳- پر خوری دریافت را جلوگیری می کند . ( نمی گذارد آدمی مطلبی را درک کند فکر و تأمل را از انسان می گیرد ، چنانکه از حضرت لقمان نقل شده : «إذا امتلئت المعدة نامت الفكرة و خرس الحکمة» هر گاه معده پر شد فکر خوابیده و حکمت ( علم راست و درست ) لال خواهد گردید ) . ۴- هر که امتلاء و پری شکم او را به تعب اندازد او را از دریافت و زیرکی مانع شود . ۵- نیست هیچ زیرکی با پری شکم ( یعنی با هم جمع نخواهند شد ) . ۶- فهم و پری شکم جمع نمی شود . ص ۶۸۵. ۷- التَّخمة تفسد الحکمة ۶۵۱. ۸- البطنة تحجب الفطنة ۶۵۲. ۹- الشَّبع یفسد الورع ۶۵۸. ۱۰- إذا ملئ البطن من المباح عمی القلب عن الصَّیلاح ۴۱۳۹. ۱۱- بش قرین الورع الشَّبع ۴۴۰۸. ۱۲- إدمان الشَّبع یورث أنواع الوجع ۱۳۶۳. ۱۳- الشَّبع یورث الأشر ، و یفسد الورع ۱۳۶۴. ۱۴- من زاد شبعه كظته البطنة ۸۴۵۸. ۱۵- لا- تجتمع الشَّبع و القیام بالمفترض ۱۰۵۶۸. ۷- پر خوری و امتلاء حکمت را فاسد می نماید . ( چنانکه سعدی گفته : اندرون از طعام خالی کن تا در آن نور معرفت بینی تهی از حکمتی به علت آن که پری از طعام تا بینی ) ۸- پری شکم مانع فهم و دریافت خواهد شد . ۹- پر خوری و سیر خوردن پارسائی را فاسد می کند . ۱۰- هر گاه شکم از غذای مباح پر شود ( چه رسد از غذای حرام و یا شبهه ناک نعوذ بالله ) دل از صلاح حال کور خواهد شد . ( یعنی انسان دیگر مصلحت خود را درک نخواهد نمود ) . ۱۱- بد همراهی از برای پارسا سیری . ( زیرا مشهور است : در گرسنگی اجساد ارواح گشته و در سیری ارواح اجساد خواهد گردید ) . ۱۲- مداومت بر سیری از پی آورد انواع دردها را . ۱۳- سیری مورث تنبلی و عدم قیام بحق بوده ، و پارسائی را تباه می سازد . ۱۴- هر که سیری خود را زیاد نماید پری معده او را به تعب و اندوه اندازد . ۱۵- سیری و ایستادگی به آنچه واجب شده ( از علم و عمل ) جمع نخواهد شد . ص ۶۸۶. ۱۶- نعم عون المعاصی الشَّبع ۹۹۲۲. ۱۷- إیّاك و إدمان الشَّبع ، فإنَّه یهیج الأسقام ، و یشیر العلل ۲۶۸۱.

## الشَّم

۱- من بلَّغك شتمك فقد شتمك ۹۱۳۴.

## الشجاع و الشجاعة

۱- الشَّجَاعَةُ أَحَدُ الْعَزِيزِينَ ۱۶۶۲. ۲- الشَّجَاعَةُ نَصْرَةٌ حَاضِرَةٌ، وَ فَضِيلَةٌ ظَاهِرَةٌ ۱۷۰۰. ۳- الشَّجَاعَةُ زَيْنٌ، الْجَبِينُ شَيْنٌ ۹۴. ۴- الشَّجَاعَةُ عَزَّ حَاضِرٌ، الْجَبِينُ ذَلٌّ ظَاهِرٌ ۵۷۲. ۱۶- خُوبٌ يَارُ وَ كَمَكٌ بِرُ مَعَاصِيٍّ اسْتِ سِيرِي (چون آدمی تنبل شده و در عبادت کسل به علاوه قوای شهوانی تقویت می‌گردد). ۱۷- بِرُ تُو بَادُ بِه دُورِي از سِيرِي هِمِيشْگِي، زِيْرَا كِه آن مَرَضْهَا رَا تَهْيِيج كَرْدِه، دَرْدُ وَ مَرَضْهَا رَا بِرُ مِيْ اَنْگِيزَانْد. دَشْنَام ۱- هَر كِه دَشْنَام (دَشْمَنَان) تَرَا بِه تُو رَسَانْد دَر حَقِيقَت تَرَا دَشْنَام دَاْدِه اسْت. دَلِيرِ وَ دَلِيرِي ۱- شَجَاعَت يَكِي از دُو عَزَّت اسْت. ۲- شَجَاعَت يَارِي آمَادِه وَ بَرْتَرِي آشْكَارِي اسْت. ۳- دَلِيرِي زَيْنَت وَ زِيُورُ، وَ تَرَس نَنْگُ وَ عَار اسْت. ۴- دَلِيرِي عَزْتِي اسْت آمَادِه، وَ تَرَس ذَلَّتِي اسْت آشْكَار. ص ۶۸۷. ۵- ثَمَرَةُ الشَّجَاعَةِ الْغِيْرَةُ ۴۶۲۰. ۶- زَكَاةُ الشَّجَاعَةِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۵۴۵۵. ۷- شَجَاعَةُ الرَّجُلِ عَلٰى قَدَرِ هِمَّتِهِ، وَ غَيْرَتُهُ عَلٰى قَدَرِ حِمِيَّتِهِ ۵۷۶۳. ۸- عَلٰى قَدَرِ الْحَمِيَّةِ تَكُونُ الشَّجَاعَةُ ۶۱۸۰. ۹- مَعَالِجَةُ التَّرَالِ تَظْهَرُ شَجَاعَةُ الْأَبْطَالِ ۹۸۰۱. ۱۰- آفَةُ الشَّجَاعِ إِضَاعَةُ الْحَزْمِ ۳۹۳۸.

## الشَّدَائِدُ

۱- كُنْ فِي الشَّدَائِدِ صَبُورًا، وَ فِي الزَّلَازِلِ وَقُورًا ۷۱۴۷. ۲- لِلشَّدَائِدِ تَدَخُّرُ الرِّجَالِ ۷۳۳۱. ۵- مِيُوهُ شَجَاعَتِ وَ دَلِيرِي غَيْرَتِ وَ نَنْگِ دَاشْتَن از چِيزِيسْت كِه لَايِقْ خُودُ وَ وَابَسْتِگَانِ نَبَاشْد. ۶- زَكَاتِ شَجَاعَتِ وَ دَلِيرِي پِيكَارِ دَر رَا ه خُداَسْت. ۷- شَجَاعَتِ مَرْدُ بِه اَنْدَازِه هِمْتِ او، وَ غَيْرَتِ او بِه اَنْدَازِه حِمِيَّتِ (دِفَاعِ از خُويْشَانِ وَ اَهْلِ خُودِ دَر نَقْصِ وَ نَنْگِ) او مِيْ بَاشْد. ۸- بِه اَنْدَازِه حِمِيَّتِ (دِفَاعِ وَ تَعْصَبِ از جَانِبِ فَاْمِيلِ) شَجَاعَتِ مِيْ بَاشْد. ۹- چَابَكِي وَ فَرْزِ پَائِيْنِ آمَدَنِ شَتْرِ سُوَارِ (و يا از هَر مَرَكَبِي بِه سَرْعَتِ پَائِيْنِ پَرِيْدَنِ بَرَايِ جَنْگِ وَ نَزَاعِ) شَجَاعَتِ وَ دَلِيرِي شَجَاعَانِ رَا ظَا هَر مِيْ سَاَزْد. ۱۰- آفَتِ شَجَاعِ ضَايِعِ سَاخْتَنِ دُورِ اَنْدِيشِي اسْت. سَخْتِيْ هَا ۱- دَر سَخْتِيْ هَا بَسِيَّارِ شَكِيَّيَا، وَ دَر زَلْزَلِهْ هَا وَ مَصَائِبِيْ كِه بَاعْثِ قَلْقِ وَ اضْطِرَابِ شُودِ بَسِيَّارِ بَا وَقَارِ بَاش. ۲- بَرَايِ سَخْتِيْ هَا مَرْدَانِ (وَ اَشْنَايَانِ وَ دُوسْتَانِ وَ يَا مَرْدَانِ بَزْرَگِ وَ رَجَالِ سِيَّاسِيْ ص ۶۸۸. ۳- اعْتَرَمَ) بِالشَّدَةِ حِينَ لَا يَغْنِي عَنْكَ إِلَّا الشَّدَةُ ۲۳۸۸.

## الشَّرُّ وَ الْأَشْرَارُ

۱- إِيَّاكَ وَ مَلَابِسَةَ الشَّرِّ، فَإِنَّكَ تَبْلُهُ نَفْسُكَ قَبْلَ عَدُوِّكَ، وَ تَهْلِكُ بِه دِينُكَ قَبْلَ إِيْصَالِهِ إِلَى غَيْرِكَ ۲۷۱۳. ۲- أَكْبَرُ (أَكْثَرُ) الشَّرِّ فِي الْاِسْتِخْفَافِ بِمَوْلَمِ عِظَةِ الْمَشْفِقِ النَّاصِحِ، وَ الْاِغْتِرَارِ بِحُلَاوَةِ ثَنَاءِ الْمَادِحِ الْكَاشِحِ ۳۲۶۳. ۳- إِنَّ فِي الشَّرِّ لَوْقَاةً ۳۳۷۶. ۴- الشَّرُّ وَقَاةٌ ۱۶. وَ مَذْهَبِي (ذَخِيرَةُ مِيْ شُونْد. ۳- دَر هَنْگَامِي كِه تُو رَا بِيْ نِيَّازِ نَكُنْدِ جَزْ عَزْمِ بِه سَخْتِيْ بِه سَخْتِيْ عَزْمِ نَمَا (وَ يَا دَر جَائِي كِه دِفْعِ نَكُنْدِ از تُو مَگَرِ سَخْتِيْ بَدَخُوشُو بِه سَخْتِيْ وَ بَا نَرْمِيْ عَمَلِ مَكْن). بَدِيْ وَ بَدَهَا ۱- پَرِهِيْزِ نَمَا از پُوشِيْدَنِ بَدِيْ، زِيْرَا كِه تُو آن رَا بِه نَفْسِ خُودِ قَبْلِ از دَشْمَنْتِ مِيْ رَسَانِيْ، وَ دِيْنَتِ رَا قَبْلِ از رَسَانْدَنِ آن بَغِيْرِ خُودِ هَلَاكِ مِيْ گَرْدَانِيْ). (يَعْنِيْ پِيْشِ از آنْكَه از بَدِيْ تُو دِيْگَرَانِ زِيَّانِ بِيْنْد، نَفْسِ تُو دَر خَطَرِ زِيَّانِشِ قَرَارِ خُوَاهْدِ گَرَفْتِ، وَ خُودَتِ زُودْتَرِ بِيْچَاْرِه وَ بَدْبَخْتِ خُوَاهِيْ شُد). ۲- بَزْرَگْتَرِيْنِ (يَا بِيْشْتَرِ) بَدِيْ دَر سَبْكِ شَمْرْدَنِ بِه دَرْدِ آوَرْنْدِه پَنْدِ مَهْرَبَانِ نَاصِحِ، وَ گُولِ خُورْدَنِ بِه شِيْرِيْنِيْ مَدَحِ سَتَائِيْشِ كَنْنَنْدِه نَهَانِ گَرِ دَشْمَنِيْ اسْت، (چُونِ چَنِيْنِ كَسِيْ پُيُوسْتِه دَر دَرِيَّايِ عِيُوبِ وَ بَدْبَخْتِيْ غُوطِه خُورْدِه، هِيْچْگَاْهِ پِيْ نَجَاتِ وَ رَا ه چَاْرِه اخْلَاقِ نَامَنْاسَبِ بِرِ نِيَّايْد، وَ بِه عِيُوبِ خُويْشِ پِيْ نَخُوَاهْدِ بَرْد. ۳- بَرَاَسْتِيْ كِه دَر بَدِيْ هَر آيْنِه بِيْ شَرْمِيْ اسْت. ۴- بَدِيْ بِيْ شَرْمِيْ اسْت. ص ۶۸۹. ۵- تَأْخِيْرُ الشَّرِّ إِفَادَةُ خَيْرِ ۴۵۶۹. ۶- الشَّرُّ نَدَامَةٌ ۴۴۶. ۷- الشَّرُّ يَكْبُوْ بِرَاكِبِهِ ۴۱۹. ۸- الشَّرُّ أَقْبَحُ الْأَبْوَابِ ۵۰۱. ۹- الشَّرُّ مَنْطِقُ وَ بَيِّ ۵۰۴. ۱۰- الشَّرُّ (الشَّرُّه) عُنْوَانُ الْعَطْبِ ۵۳۰. ۱۱- الشَّرُّ (الشَّرُّه) حَمَالُ الْآثَامِ ۶۴۵. ۱۲- الشَّرُّ يَزْرِيْ وَ يَرْدِيْ ۸۶۸. ۱۳- الشَّرُّ يَعْقَبُ عَلَيْهِ وَ يَخْزِيْ (يَجْزِيْ) ۹۱۸. ۱۴- اسْتِقْبَاحُ (اسْتِفْتَاْحُ) الشَّرِّ يَحْدُوْ عَلٰى تَجَنُّبِهِ ۱۳۹۶. ۵- پَسِ اَنْدَاخْتَنِ بَدِيْ وَ بِه زُودِيْ اَنْجَامِ نَدَاْدَنِ آن كَسْبِ كَرْدَنِ خَيْرِ اسْت (چُونِ مُمْكِنِ اسْت بَعْدَا مَوْفُوقِ بِه آن نَشُود). ۶- بَدِيْ پَشِيْمَانِيْ اسْت. ۷- بَدِيْ سُوَارِ خُودِ رَا بَرُوْ دَر مِيْ اَنْدَاَزْد. ۸- بَدِيْ زَشْتِ تَرِيْنِ دَر هَاسْت. ۹- بَدِيْ گَفْتَاْرِيْ يَا اِعْتِقَادِيْسْتِ نَاگُوَارِ). (وَ مُمْكِنِ اسْت كَلِمَه (شَرُّ) تَصْحِيْفِ شُدِه بَاشْد

و صحیحش (سَر) باشد بنا بر این معنی چنین است که سَر گفتاری است ناگوار. ۱۰- بدی (و یا غلبه حرص) دلیل هلاکت است. ۱۱- بدی (و یا حرص کشنده) باربردار گناهان است. ۱۲- بدی معیوب می‌سازد و به هلاکت می‌اندازد. ۱۳- بدی بر آن عقاب شده (و مجازات می‌شود) و رسوائی به بار آورد. ۱۴- زشت دانستن کار بد (یا ابتداء کردن آن آدمی را) بر دوری از آن میراند. ص ۶۹۰ ۱۵- تأخیر الشَّرَّ إفادة خیر ۴۵۶۹. ۱۶- جماع الشَّرِّ فی الاغترار بالمهل، و الائتکال علی العمل ۴۷۷۱. ۱۷- جماع الشَّرِّ فی مقارنۀ (مقارفۀ) قرین السوء ۴۷۷۴. ۱۸- جمال الشَّرِّ الطمع ۴۷۹۱. ۱۹- جماع الشَّرِّ اللجاج، و کثرة المماراة ۴۷۹۵. ۲۰- ربَّ شَرِّ فاجاک من حیث لا تحتسبه ۵۳۶۴. ۲۱- زیاده الشَّرِّ دناءة و مذلة ۵۵۰۰. (یعنی کسی که تازه به کار بد شروع کرده، و هنوز عادت او نشده، و یا وقتی کار بد را انسان قبیح دانست قهراً او را به ترک و می‌دارد. ۱۵- پس انداختن بدی کسب خیر یا فائده خیر رساندن است، (چون عمل شر آن اندازه بد است که یک لحظه هم تأخیر آن خیر خواهد بود، و امکان دارد با تأخیر آن بدی به کلی ترک شود). ۱۶- جمع کردن بدی و دارا بودن آن در فریب خوردن به مهلت، و تکیه و اعتماد داشتن بر عمل است. (یعنی انسان نباید از این که خداوند چند روزی به او مهلت داده فریب خورد و به عملهای چندی که انجام داده (مانند نماز و روزه و... اعتماد نماید). ۱۷- جمع کردن بدی در همراهی (یا در آمیزش با همراه) بد است. ۱۸- زیبایی و حسن بدی طمع داشتن است (به نظر می‌رسد کلمه جمال (جماع) باشد و یا مجازاً استعمال شده است). ۱۹- فراهم آوردن بدی لجاجت و بسیاری جدل کردن است. ۲۰- بسا شری که به تو ناگهان رسد از جائی که گمان آن را نداشته باشی (پس پیوسته باید به خدا پناه برد). ۲۱- زیادتی بدی پستی و خواری است (هم در نزد خدا و هم پیش خلق). ص ۶۹۱ ۲۲- ضاؤوا الشَّرَّ بالخیر ۵۹۱۴. ۲۳- طاعة دواعی الشَّرِّ تفسد عواقب الأمور ۶۰۰۱. ۲۴- ظفر بالشَّرِّ من رکه ۶۰۴۷. ۲۵- فاعل الشَّرِّ شَرٌّ منه ۶۵۲۹. ۲۶- فعل الشَّرِّ مسببة ۶۵۳۳. ۲۷- لن یلقى جزاء الشَّرِّ إلّا عامله ۷۴۰۵. ۲۸- لیس بشرٍّ من الشَّرِّ إلّا عقابه ۷۴۸۸. ۲۹- لیس شیء أفسد للأُمور، و لا أبلغ فی هلاک الجمهور من الشَّرِّ ۷۵۰۷. ۳۰- لم یتعرَّ من الشَّرِّ من لم یتجلب الخیر ۷۵۳۷. ۳۱- من اقتحم لجج الشَّرِّ لقی المحذور ۸۰۹۰. ۲۲- بدی را به خوبی مخالفت نماید. ۲۳- فرمانبرداری از دواعی بدی‌ها (مانند شهوت و غضب و امثال آن) سرانجام کارها را فاسد می‌نماید. ۲۴- به شَرِّ خواهد رسید هر که سوار آن بوده و آن را عزم و قصد نماید. ۲۵- کننده بدی بدتر از آنست. ۲۶- انجام دادن بدی دشنام و یا جایگاه دشنام است. ۲۷- هرگز پاداش بدی را ملاقات نخواهد نمود مگر عمل کننده به آن. ۲۸- بدتر از بدی نیست مگر عقاب آن. ۲۹- برای کارها چیزی فاسد کننده‌تر، و نه برای هلاکت اکثر مردم رساتر از بدی نیست. ۳۰- از بدی برهنه (و وارسته) نشده کسی که خیر و خوبی را پیراهن نکرده. ۳۱- کسی که در لجه‌های بدیها داخل شود با محذور برخورد کند (یعنی به ص ۶۹۲ ۳۲- من فعل الشَّرِّ فعلی نفسه اعتدی ۸۱۷۸. ۳۳- من کثر شَرُّه لم یأمنه مصاحبه ۸۲۶۹. ۳۴- من ترک الشَّرِّ فتحت علیه أبواب الخیر ۸۳۳۶. ۳۵- من أسس أساس الشَّرِّ أسسه علی نفسه ۸۶۶۷. ۳۶- من أثار کامن الشَّرِّ کان فیه عطبه ۸۶۹۵. ۳۷- من أضمر الشَّرِّ لغيره فقد بدأ به نفسه ۸۷۲۹. ۳۸- من عری من الشَّرِّ قلبه سلم له دینه، و صدق یقینه ۸۸۳۶. ۳۹- من لم یعرف مضرة الشَّرِّ لم یقدر علی الامتناع منه ۹۰۰۸. چیزهایی که باید از آن ترسید و دوری نمود خواهد رسید). ۳۲- هر که بدی کند پس بر نفس خود ستم کرده است. (یعنی نتیجه‌اش اول به خود او می‌رسد). ۳۳- هر که بدی او بسیار باشد دوست او از او ایمن نخواهد بود. ۳۴- هر که بدی را ترک نماید بر او درهای خیر گشوده شود. ۳۵- هر که تأسیس اساس بدی کند (و بدی را پایه گذاری نماید) بر ضرر نفس خود آن را بنا نهاده است. ۳۶- هر که شر نهان را بشوراند (و آتش فتنه را روشن کند) هلاکتش در آن خواهد بود. ۳۷- هر که بدی را از برای غیر خود به خاطر سپارد، پس در حقیقت نفسش را به آن ابتداء نموده است. (یعنی نخست ضررش به خودش وارد شود). ۳۸- هر که دلش را از شَرِّ و بدی عاری سازد دین او سالم و یقینش راست خواهد بود. ۳۹- هر که ضرر بدی را نداند بر امتناع از آن قادر نخواهد بود (یعنی پیوسته آن را بجا خواهد آورد). ص ۶۹۳ ۴۰- من دفع الشَّرِّ بالخیر غلب ۹۱۲۱. ۴۱- من کره الشَّرِّ عصم ۹۲۰۲. ۴۲- من أعظم المکر تحسین الشَّرِّ ۹۲۶۰. ۴۳- ما شَرَّ بعده الجنة بشرٍّ ۹۴۹۵.

۴۴- ملاک الشَّرِّ الطَّمَع ۹۷۲۰ . ۴۵- مَتَّقِ الشَّرَّ كِفَاعِلِ الْخَيْرِ ۹۷۸۹ . ۴۶- لَا تَعْدَنَّ خَيْرًا مَا أَدْرَكَتْ بِهِ شَرًّا ۱۰۱۸۶ . ۴۷- يَنْبَغِي لِمَنْ عَرَفَ الْأَشْرَارَ أَنْ يَعْتَزَّلَهُمْ ۱۰۹۴۰ . ۴۸- يَسْتَدَلُّ عَلَى شَرِّ الرَّجُلِ بِكَثْرَةِ شَرِّهِ وَشِدَّةِ طَمَعِهِ ۱۰۹۶۰ . ۴۰- هَرُكَهَ بَدِي رَا بِهَ خَوْبِي دَفْعَ كُنْد ( و به عوض بدی نیکی نماید ) پیروزی یابد . ۴۱- هَرُكَهَ بَدِي رَا نَاخُوش دَا رَد نَگَه دَا شْتَه شُود . ۴۲- اَز بَزَر گَ تَرِین مَکَر نِیکو دَا نَسْتَن بَدِي اَسْت . ۴۳- شَرِّی کِه بَعْد اَز اَن بَهْشْت بَاشَد شَرِّ نِیَسْت ( بَلْکِه خَیر مَحْض اَسْت وَ شَايِد مَقْصُود بَلِيَا تِي بَاشَد کِه خَدَاوَنَد يَادَا ش اَن رَا بَهْشْت قَرَار دَهَد کِه اَکْثَر مَرْدَم اَن رَا شَرِّ بِحَسَاب آوَرَنَد ) . ۴۴- مَلَاک بَدِي ( وَ اَصْل وَ رِيشَه شَرِّ ) طَمَع دَا شْتَن اَسْت ( زِيْرَا کَسِي کِه طَمَع دَا شْت دَسْت بَهْر بَدِي دَرَا ز خَوَاهَد کَرْد تَا بِه هَدَف خُود رَسَد ) . ۴۵- پَرهِيْز کُنَنْدَه اَز بَدِي مَانَنَد فَاْعَل خَیر اَسْت ( شَايِد دَر اَجْر وَ ثَوَاب مَانَنَد اَوْ بَاشَد ) . ۴۶- خَیْرِي رَا کِه بِه سَبَب اَن شَرِّی رَا بِه دَسْت آوَرِي خَیر بِه حَسَاب نِیَاوَر . ۴۷- بَرَا ي کَسِي کِه اَشْرَار رَا مِي شَنَاسَد سَزَاوَار اِيْن اَسْت کِه اَز اَن هَا کَنَارَه گِیْرِی کُنَد . ۴۸- بَر بَدِي مَرْد بِه کَثْرَت غَلْبَه حَرَص اَوْ وَ سَخْتِي طَمَعِش اَسْتِدْلَال مِي شُود . ص ۶۹۴- بَنَس الدَّخْرِ فَعْل الشَّرِّ ۴۴۰۵ . ۵۰- اَشَدُّ شَيْءٍ عَقَابَا الشَّرِّ ۲۹۲۷ . ۵۱- الشَّرُّ مَرْكَبُ الْحَرَصِ ، وَ الْهُوْی مَرْكَبُ الْفِتْنَةِ ۱۸۷۰ . ۵۲- الشَّرُّ اَقْبَحُ الْاَبْوَابِ ، وَ فَاْعَلُهُ شَرُّ الْاَصْحَابِ ۲۱۴۷ . ۵۳- الشَّرُّ کَاْمَنٌ فِی طَبِيعَةٍ کُلِّ اَحَدٍ ، فَاِنْ غَلْبَهُ صَاَحِبُهُ بَطْنٌ ، وَ اِنْ لَمْ يَغْلِبْهُ ظَهْرٌ ۲۱۹۰ . ۵۴- اَحْصَدَ الشَّرُّ مِنْ صَدْرٍ غَيْرِکَ بَقْلَعُهُ مِنْ صَدْرِکَ ۲۲۹۳ . ۵۵- اَمَحَ الشَّرُّ مِنْ قَلْبِکَ ، تَتَرَكَّ نَفْسُکَ ، وَ يَتَقَبَّلُ عَمَلُکَ ۲۳۰۱ . ۵۶- اِذَا رَاَيْتُمُ الشَّرَّ فَاْبَعِدُوْهُ عَنْهُ ۴۰۲۴ . ۵۷- الْغَالِبُ بِالْشَّرِّ مَغْلُوبٌ ۱۰۸۵ . ۵۸- اجْتَنِبُوا الشَّرَّ فَاِنْ شَرًّا مِنْ الشَّرِّ فَاْعَلُهُ ۲۵۳۳ . ۴۹- بَدِ ذَخِيْرُهُ اَيْسَتْ اَنْجَامِ دَا دَن بَدِي . ۵۰- سَخْتِ تَرِین چِيز بِه حَسَبِ بَا زَخَوَاسْت بَدِي کَرْدَن اَسْت . ۵۱- بَدِي مَرْكَبٌ وَ سَوَارِي حَرَصٍ ، وَ خَوَاهِشِ مَرْكَبِ سَوَارِي فَتْنَه اَسْت . ۵۲- بَدِي زَشْتِ تَرِین دَر هَا ، وَ زَشْتِ کَارِ بَدْتَرِین يَارَا نَسْت . ۵۳- بَدِي دَر طَبْعِ وَ خَوِي هَر فَرْدِي پَنَهَانَسْت ، پَس اِگَر صَاَحِبِ اَن بَر اَن غَلْبَه نَمُود پَنَهَان مَانَد ، وَ اِگَر غَلْبَه نَمَايِد اَشْکَا ر گَرْدَد . ۵۴- بَدِي رَا اَز سِيْنَه غَیْر خُود بَا کُنْدَن اَن اَز سِيْنَه خُود دُرُو نَمَا . ۵۵- بَدِي رَا اَز دَل خُود بَر طَرَفِ کُن ، تَا نَفْسِ تُو پَا کِيزَه گِشْتَه ، وَ عَمَلْتِ پَذِیرْفْتَه شُود . ۵۶- هَر گَا ه بَدِي رَا دِیدِید اَز اَن دُورِي نَمَائِد . ۵۷- غَلْبَه کُنَنْدَه بِه بَدِي ( دَر حَقِیْقَت ) مَغْلُوب اَسْت . ۵۸- اَز بَدِي بِپَرهِيْزِید زِيْرَا بَدْتَر اَز بَدِي کُنَنْدَه اَنَسْت . ص ۶۹۵- ۵۹- عَادَةُ الْأَشْرَارِ أَذْيَةُ الرَّفَاقِ ۶۲۴۵ . ۶۰- عَادَةُ الْأَشْرَارِ مَعَادَاةُ الْأَخْيَارِ ۶۲۴۷ . ۶۱- کُلُّ غَالِبٍ بِالْشَّرِّ مَغْلُوبٌ ۶۸۵۴ . ۶۲- الشَّرِيرُ لَا يَظُنُّ بِأَحَدٍ خَيْرًا لِأَنَّهُ لَا يَرَاهُ إِلَّا بِطَبْعِ نَفْسِهِ ۱۹۰۳ . ۶۳- احْذَرِ الشَّرِيرَ عِنْدَ إِقْبَالِ الدَّوْلَةِ لَنَلَّا يَزِيلُهَا عَنْكَ وَ عِنْدَ إِدْبَارِهَا لَنَلَّا يَعْينَ عَلَيْكَ ۲۵۹۲ . ۶۴- إِيَّاكَ أَنْ تَغْتَرَّ بِغَلْطَةِ شَرِّيرٍ بِالْخَيْرِ ۲۷۴۹ . ۶۵- إِيَّاكَ أَنْ تَسْتَوْحِشَ مِنْ غَلْطَةِ خَيْرٍ بِالْشَّرِّ ۲۷۴۹ . ۶۶- جَانِبُوا الْأَشْرَارَ وَ جَالَسُوا الْأَخْيَارَ ۴۷۴۶ . ۵۹- عَادَتِ بَدَانِ آزار کَرْدَن رَفِیقَان اَسْت . ۶۰- عَادَتِ بَدَانِ دَشْمَنِي کَرْدَن بَا خُوبَان اَسْت . ۶۱- هَر غَلْبَه کُنَنْدَه بِه بَدِي مَغْلُوب خَوَاهَد بُود . ۶۲- آدَم بَسِيَار بَدِ بِه کَسِي گَمَان خُوبِي نَمِي بُرَد زِيْرَا اَوْ رَا نَمِي بِيْنَد مَگَر بَخُوی وَ خَصْلَتِ نَفْسِ خُود . ۶۳- اَز آدَم بَسِيَار بَدِ دَر وَ قْتِ رُو آوَرْدَن دُورِي نَمَا بَرَا ي اِيْن کِه مَبَادَا اَن رَا اَز تُو زَائِل کُنَد ، وَ دَر هَن گَام پِشْتِ گَرْدَانِیدَن اَن بَرَا ي اِيْن کِه مَبَادَا عَلِيْه تُو اَقْدَام نَمَايِد . ۶۴- بَر حَذَرِ بَاش اَز اِيْن کِه فَرِیْب خُورِي اَز کَسِي کِه دَر اَوْ شَر وَ بَدِي غَلْبَه کَرْدَه بِه سَبَبِ اَشْتِبَاهِ اَنْجَامِ دَا دَن اَوْ کَارِ خَیْر رَا . ( يَعْنِي عَمَلِ خُوبِ اَوْ سَبَبِ نَشُود کِه فَرِیْب اَوْ رَا خُورِي وِي رَا آدَم خُوبِي دَانِي ، مَمْکَن اَسْت اَن رَا يَا اَشْتِبَاهَا اَنْجَامِ دَا دَه وَ يَا مِي خَوَاهَد دِیْگَرَان رَا بِه غَلْطِ اَنْدَا زَد تَا بِه هَدَفْشِ نَائِلِ گَرْدَد ) . ۶۵- دُورِي کُن اَز اِيْن کِه وَ حَشْتِ کُنِي اَز نِیکو کَارِي کِه اَشْتِبَاهَا بَدِي رَا اَنْجَامِ دَهَد ( بَلْکِه بَايَد اَز کَسِي وَ حَشْتِ نَمُود کِه بَدِ کَار بَاشَد نَه اَن کِه غَفْلَتَا اَز اَوْ يِک بَدِي صَا دَر شَدَه بَاشَد ) . ۶۶- اَز بَدَانِ دُورِي کَرْدَه ، وَ بَا نِیْکَانِ هَمَنْشِيْنِي نَمَايِد . ص ۶۹۶- ۶۷- دُولُ الْأَشْرَارِ مَحَنُ الْأَخْيَارِ ۵۱۱۴ . ۶۸- شَرُّ الْأَشْرَارِ مِنْ لَا- يَسْتَحْيِي مِنْ النَّاسِ وَ لَا يَخَافُ اللَّهَ سَبْحَانَهُ ۵۷۱۱ . ۶۹- شَرُّ الْأَشْرَارِ مِنْ يَتَبَجَّجُ بِالْشَّرِّ ۵۷۲۷ .

## الشَّرْفُ وَ ذُو الشَّرْفِ

۱- الشَّرْفُ بِالْهَمَمِ الْعَالِيَةِ لَا بِالزَّمَمِ الْبَالِيَةِ ۱۹۹۱ . ۲- أَعْظَمُ الشَّرْفِ التَّوَاضُعُ ۲۹۰۱ . ۳- أَفْضَلُ الشَّرْفِ الْأَدَبُ ۲۹۰۰ . ۴- أَشْرَفُ

الشرف العلم ۲۹۲۴ . ۶۷- دولت‌های بدها محنت‌های نیکان است . ( یعنی سبب غم و اندوه و آزار خوبان خواهد شد ) . ۶۸- بدترین بدان کسی است که از مردم شرم نکند ، و از خدای سبحان نترسد . ۶۹- بدترین بدان کسی است که به بدی ( که می‌کند یا دیگری آن را انجام می‌دهد ) شاد گردد . شرافت و شریف ۱- بلندی مرتبه به همت‌های بلند است نه به استخوانهای پوسیده ( یعنی مردگان که به آنها بر خود ببالند ) . ۲- بزرگترین شرف و بلندی مرتبه فروتنی است . ۳- افزونترین شرف و بلندی مرتبه ادب است . ۴- بلندترین شرف و بلندی مرتبه علم است . ص ۶۹۷ ۵- أفضل الشرف بذل الإحسان ۲۹۹۳ . ۶- أفضل الشرف كف الأذى ، و بذل الإحسان ۳۲۸۵ . ۷- الشرف مزیه ۸ . ۸- الشرف اصطناع العشره ۹۶۳ . ۹- إنما الشرف بالعقل و الأدب ، لا بالمال و الحسب ۳۸۷۳ . ۱۰- سلم الشرف التواضع ، و السخاء ۵۶۱۹ . ۱۱- شرف المؤمن إيمانه ، و عزه بطاعته ۵۷۵۹ . ۱۲- شرف الرجل نزاهته ، و جماله مروته ۵۷۵۸ . ۱۳- من عرف شرف معناه صانه عن دناءة شهوته و زور مناه ۹۰۶۹ . ۱۴- من كمال الشرف الأخذ بجوامع الفضل ( الفضائل ) ۹۳۵۷ . ۵- افزونترین بلندی مرتبه بذل احسان است . ۶- افزونترین شرف بازداشتن اذیت و آزار ، و عطا کردن احسان است . ۷- بلندی مرتبه مزیت است . ۸- بزرگی احسان کردن به خویشان است . ۹- جز این نیست که شرف به عقل و ادب است ، نه به مال و حسب . ۱۰- نردبان شرف و بلندی مرتبه فروتنی و سخاوت است . ۱۱- شرف مؤمن ایمان او ، و عزتش به فرمانبرداری اوست . ۱۲- شرف مرد پاکیزگی او ، و زیبایی او مردانگی اوست . ۱۳- هر که شرف معنی و مقصد خود را شناسد آنرا از پستی خواهش و دروغ آرزوهایش نگهداری کند . ۱۴- از کمال بلندی مرتبه است چنگ زدن به جمع کننده‌های فضیلت و یا افزونیها . ص ۶۹۸ ۱۵- لا يكمل الشرف إلّا بالسّخاء و التّواضع ۱۰۸۱۵ . ۱۶- الشّريف من شرفت خلاله ۷۳۴ . ۱۷- الأطراف مجالس الأشراف ۹۸۹ . ۱۸- ذو الشرف لا تبطره منزلة نالها ، و إن عظمت كالجبل الذی لا ترعزه الزّیاح ، و الدّنی تبطره أدنی منزلة كالكلأ الذی یحرّكه مرّ النّسيم ۵۱۹۷ . ۱۹- ما جار شریف ۹۵۸۴ .

## المشرق و المغرب

۱- و سئل - علیه السلام - عن مسافه ما بین المشرق و المغرب فقال : مسیر ۱۵- شرف و بلندی مرتبه کامل نخواهد گردید مگر به سخاوت و فروتنی . ۱۶- بلند مرتبه کسی است که خصلت‌های او بلند باشد . ۱۷- ناحیه و کنارها جای نشستن اشراف و بزرگان است ( ممکن است از این جهت باشد که مایلند مکانی را در مجلس یا محل انتخاب کنند که خلوت‌تر بوده و تا فارغ البال‌تر باشند ) . ۱۸- صاحب شرف ( یعنی شخص بلند مرتبه ) به طغیان نیاورد و یا مدهوش نسازد او را مقام و منزلتی که به او رسد هر چند بزرگ باشد ، مانند کوهی که بادهای آن را به حرکت در نیاورد ، و آدم فرو مایه و پست مرتبه کوچکترین مقام و منزلت او را طاغی و یا مدهوش ساخته و به حرکت در آمده مانند گیاهی که آن را نسیمی به حرکت در آورد . ۱۹- هیچ شریف و بلند مرتبه‌ای جور و ستم نخواهد نمود . ( یعنی آنکه ستم می‌نماید او لئیم است ) . مشرق و مغرب ۱- از آن بزرگوار - علیه السلام - از مسافت میان مشرق و مغرب پرسیده شد حضرت ص ۶۹۹ يوم للشمس ۹۸۷۴ .

## الشرك

۱- أضّر شيء الشرك ۲۸۷۴ . ۲- أيسر الزّیاء الشّرك ۲۸۷۵ . ۳- إن أدنى الزّیاء شرك ۳۳۸۹ . ۴- الإشرک كفر ۱۳۸ . ۵- آفة الإيمان الشّرك ۳۹۱۵ . فرمود : مسیر یک روز آفتاب است ( و اگر ثابت باشد که خورشید در هر ثانیه هشت کیلومتر راه طی می‌کند مسیر یک روز آن ششصد و نود و یک هزار و دویست کیلومتر می‌شود . و به چنین سرعت سیری اشاره شده در روایتی که نقل گردیده از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم که از جبرئیل سؤال کرد که آیا ظهر شده است عرضه داشت : نه ، بله حضرت فرمود : این چه جوابی است عرضه داشت وقتی که گفتم : نه فوراً آفتاب به اندازه پانصد سال راه ( عادی بشری ) را طی

کرد ظهر شد گفتم: بلی، قرآن هم سیر خورشید را در سوره یس تقویت می‌کند و می‌فرماید: الشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا (یس ۳۹) (آفتاب برای قرار گاه خود روان خواهد بود). شرک به خدا ۱- مضرترین چیز شریک قرار دادن برای خداست. ۲- سهل‌ترین ریاء شرک است. ۳- براستی که پائین‌ترین مراتب ریا (و عملی که آدمی برای دیدن کسی بجا می‌آورد تا او را خوب بحساب آورند) شرک است. ۴- شریک گردانیدن غیر خدا را با خدا کفر است. ۵- آفت ایمان (یعنی یگانه چیزی که ایمان را فاسد می‌نماید) شرک خواهد بود. ص ۶۷۰- سبب الهلاک الشرک ۵۵۴۱.

## الشَّرْكَه

۱- شارکوا الذی قد أقبل علیه الزُّزُق، فَإِنَّهُ أَجْدَرُ بِالْحِظِّ، وَ أَخْلَقَ بِالْغِنَى ۵۷۹۰.

## الشَّرْه و الشَّرْه

۱- الشَّرْه یَشِينُ النَّفْسَ، وَ یُفْسِدُ الدِّینَ، وَ یُزْرِی بِالْفِتْوَةِ ۱۸۶۶. ۲- احذروا الشَّرْهَ فَإِنَّهُ خَلَقَ مُرْدًی ۲۵۷۹. ۳- احذر الشَّرْهَ، فَکَمْ مِنْ أَكْلَةٍ مَنَعَتْ أَكْلَاتٍ ۲۶۰۲. ۴- إِيَّاكَ وَ الشَّرْهَ، فَإِنَّهُ یُفْسِدُ الْوَرَعَ، وَ یَدْخُلُ النَّارَ ۲۶۶۱. ۶- سبب هلاکت شرک به خداست. شرک ۱- با کسی که روزی به او رو آورده شریک شوید، زیرا که او به بهره‌مندی سزاوارتر، و به توانگری لایق‌تر است. غلبه حرص و حریص ۱- غلبه حرص نفس را عینناک ساخته و دین را فاسد نموده و جوانمردی را لکه دار می‌نماید. (سعدی گوید: بدوزد شره دیده هوشمند در آرد طمع مرغ و ماهی به بند) ۲- از غلبه حرص دوری کنید، زیرا که آن خوئی است (در مهالک و در فتنه‌ها) اندازنده و یا هلاک کننده. ۳- از غلبه حرص پرهیز نما، پس بسا از خوردنی که از چندین خوردن منع کند. ۴- بر تو باد به دوری از غلبه حرص، زیرا که آن پارسائی را تباه ساخته، و در ص ۵۷۰۱- إِيَّاكَ وَ الشَّرْهَ، فَإِنَّهُ رَأْسُ كُلِّ دَنِيَّةٍ، وَ أَسَسُ كُلِّ رَذِيلَةٍ ۲۶۶۸. ۶- إِيَّاكُمْ وَ دَنَاءَةَ الشَّرْهِ وَ الطَّمَعِ، فَإِنَّهُ رَأْسُ كُلِّ شَرٍّ، وَ مَزْرَعَةُ الدَّلِّ، وَ مَهِينُ النَّفْسِ، وَ مَتَعِبُ الْجَسَدِ ۲۷۴۳. ۷- الشَّرْهَ مَذْلَّةٌ ۲۰۵. ۸- الشَّرْهَ دَاعِيَةُ الشَّرِّ ۳۵۳. ۹- الشَّرْهَ أَوَّلُ الطَّمَعِ ۶۶۰. ۱۰- الشَّرْهَ سَجِيَّةُ الْأَرْجَاسِ ۷۳۰. ۱۱- الشَّرْهَ يَكْثُرُ الْغَضَبُ ۸۰۰. ۱۲- الشَّرْهَ جَامِعٌ لِمَسَاوِي الْعُيُوبِ ۱۱۲۹. ۱۳- الشَّرْهَ أَسَسُ كُلِّ شَرٍّ ۱۱۶۷. آتش داخل می‌کند. ۵- بر تو باد به دوری از غلبه حرص، زیرا که آن سر هر پستی مرتبه و اصل بنای هر رذالت است. ۶- از پستی مرتبه حرص و طمع دوری نمائید، زیرا که آن سر هر بدی، و کشت زار ذلت، و خوار کننده نفس، و به تعب اندازنده بدن خواهد بود. ۷- غلبه حرص خوار کننده یا جایگاه خواریست. ۸- غلبه حرص خواننده (آدمی) به جانب بدیهاست. ۹- غلبه حرص اول و مبدأ طمع است. ۱۰- غلبه حرص خصلت پلیدان است. ۱۱- غلبه حرص خشم را فراوان می‌سازد و یا بر می‌انگیزد. ۱۲- غلبه حرص فراهم آورنده بدیهای عیبهاست. ۱۳- غلبه حرص اساس و زیر بنای هر بدی است. ص ۱۴۷۰۲- الشَّرْهَ مِنْ مَسَاوِي الْأَخْلَاقِ ۱۱۸۲. ۱۵- بِالشَّرْهِ تَشَانُ الْأَخْلَاقُ ۴۲۲۳. ۱۶- بئس الطَّعِبُ الشَّرْهَ ۴۳۸۸. ۱۷- ثَمَرَةُ الشَّرْهِ التَّهَجُّمُ عَلَى الْعُيُوبِ ۴۶۳۰. ۱۸- رَأْسُ الْمَعَائِبِ الشَّرْهَ ۵۲۳۰. ۱۹- سِلَاحُ الْحَرَصِ الشَّرْهَ ۵۵۵۳. ۲۰- ضَادُّو الشَّرْهِ بِالْعَقَّةِ ۵۹۱۷. ۲۱- كَفَى بِالشَّرْهِ هَلَاكًا ۷۰۱۴. ۲۲- لِكُلِّ شَيْءٍ بَذْرٌ، وَ بَذْرُ الشَّرِّ الشَّرْهَ ۷۳۱۱. ۱۴- غلبه حرص از خصلت‌های بد انسان است. ۱۵- به وسیله غلبه حرص خوی و خصلت‌ها عینناک می‌گردد. ۱۶- بد خصلتی است غلبه حرص (زیرا پیوسته آدمی را در رنج انداخته و او را از آخرت باز می‌دارد). ۱۷- ثمره و میوه حرص زیاد، هجوم و دخول در عیبهاست. ۱۸- سر عیبها غلبه حرص است (زیرا وقتی حرص غلبه کرد خدا فراموش شود و بدبختی را به دنبال آورد). ۱۹- سلاح و ابزار جنگی حرص غلبه حرص و یا نشاط و تیزی جوانی باشد (زیرا جوان در اثر نیروی جوانی زیاد به دنبال دنیا رود در نتیجه تیزی جوانی سلاح حرص گردد). ۲۰- غلبه حرص را با عفت و پارسائی از میان بردارید. ۲۱- بس است برای غلبه حرص هلاک شدن. ۲۲- برای هر چیزی بذر و تخمی است، و بذر و تخم بدی غلبه حرص است. ص ۲۳۷۰۳- لیس مع الشَّرْهِ عَفَافٌ ۷۵۱۰. ۲۴- مَنْ



شرهت نفسه ذلّ موسرا ۸۴۴۰ . ۲۵- مادون الشّره عفاف ۹۴۶۶ . ۲۶- کلّ شره معنی ۶۸۳۴ . ۲۷- لن یلقى الشّره راضیا ۷۴۰۷ .

## الشیطان

۱- احذروا عدوّا نفذ فی الصّیدور خفّیا ، و نفث فی الآذان نجیّا ۳۶۲۳ . ۲- احذروا عدوّ الله إبلیس أن یعدیکم بدائه أو یستفزکم بخیله و رجله ، فقد فوّق لکم سهم الوعید و رماکم من مکان قریب ۲۶۲۵ . ۲۳- با غلبه حرص پاکدامنی نیست . ۲۴- هر که نفسش حریص باشد در حالی که توانگر است خوار خواهد بود . ۲۵- هر چه غیر از غلبه حرص است پاکدامنی و عفاف خواهد بود ( مرحوم خوانساری فرموده : نیست نزد غلبه حرص عفافی ) . ۲۶- هر صاحب حرص زیادی به رنج افتاده است . ۲۷- هرگز صاحب حرص زیاد خوشنود ملاقات نمی‌شود . ( یعنی همیشه از نصیب الهی ناراضی است ) . شیطان ۱- از دشمنی که در سینه‌ها پنهانی نفوذ نموده ، و در گوشها به طریق نجوی و راز گویی دمیده ( یعنی شیطان ) دوری نمایید . ۲- از دشمن خدا شیطان آنکه در گذراند شما را به مکر خود ، و یا شما را به سواره و پیادگان خود بر انگیزاند دوری کنید ، پس به تحقیق که برای شما تیر ترسانیدن را در کمان گذاشته ، و از مکان نزدیکی به سوی شما پرتاب نموده است ( یعنی متوجه ص ۳۷۰۴- جعلهم مرمی نبه ، و موطأ قدمه ، و مأخذ یده ۴۷۸۴ . ۴- جعلوا ) اتّخذوا ) الشّیطان لأمرهم مالکا ( ملاکا ) ، و جعلهم ) اتّخذهم ) له أشراکا ، ففرّخ فی صدورهم ، و دبّ و درج فی حجورهم ، فنظر بأعینهم ، و نطق بألسنتهم ، و ركب بهم الزّلل ، و زین لهم الخطل فعل من شرکه الشّیطان فی سلطانه ، و نطق بالباطل علی لسانه ۴۸۰۲ . ۵- دعاکم ربکم سبحانه فنفرتم و ولّیتم ، و دعاکم الشّیطان فاستجبتم و أقبلتم ۵۱۵۷ . ۶- صافوا الشّیطان بالمجاهده ، و اغلبوه بالمخالفة تزکوا أنفسکم ، باشید با تمام نیرو به جنگ شما بسیج شده ، و به شما هم تیر ترس او رسیده خود را نجات دهید ، مبدا از او پیروی نمائید که جایگاه شما دوزخ خواهد بود ) . ۳- ( آن بزرگوار این عبارت را در ذکر شیطان در وصف عده‌ای که به وسیله او اغواء شده‌اند فرموده : ) آنها را نشانه تیر خود ، و محل سائیدن قدم خویش ، و جایگاه گرفتن دست خود قرار داده است ( یعنی چنان مطیع اویند که آنی جدا نخواهند شد و خاک پای او قرار خواهند گرفت ) . ۴- ( آن بزرگوار در باره جمعی که سرزنششان فرموده چنین بیانی دارد : ) شیطان را برای کارهای خود مالک و یا ملاک قرار داده ، او هم آنها را شریک‌های خویش اتخاذ نموده ، پس در سینه‌های آنان جوجه کرده ، و به جنبش در آمده ، و در کنارهایشان راه افتاده ، پس با چشم آنان نظر نموده ، و به زبانهایشان گویا گشته ، و آنها را بر لغزش سوار کرده ، و بر ایشان گفتار فاسد را آرایش داده ، مانند عمل کسی که شیطان در سلطنت او شریک شده ، و بر زبان او به باطل گویا گشته است . ۵- پروردگار سبحان شما را خواند پس شما گریخته و پشت نمودید ، اما شیطان شما را دعوت کرده دعوت او را لیبیک گفته و رو آورده‌اید . ۶- در برابر شیطان به جنگ و پیکار صف کشید ، و بر او به مخالفت غلبه کنید ص ۷۰۵ و تعلوا عند الله درجاتکم ۵۸۸۱ . ۷- غرور الشّیطان یسؤل ، و یطعم ۶۳۸۹ . ۸- لا تطیعوا الأدعیاء الذّین شربتم بصفوکم کدرهم و خلطتم بصحّتکم مرضهم ، و أدخلتم فی حقّکم باطلهم ۱۰۲۴۹ . ۹- لا تجعلنّ للشّیطان فی عملک نصیبا ، و لا علی نفسک سیلا ۱۰۲۷۳ .

## الاشتغال

۱- کن مشغولا بما أنت عنه مسؤل ۷۱۴۳ . ۲- من اشتغل بغير المهمّ ضیع الأهمّ ۸۶۰۷ . تا پاکیزه شود نفسهای شما ، و در نزد خدا درجات شما بالا رود . ۷- فریب شیطان گمراه کرده و بطمع می‌اندازد . ۸- ( این فراز از فرازهای خطبه مفصل قاصعه ۲۳۴ نهج البلاغه است که در وصف شیطان ایراد فرموده ) از ادعیاء ( پسر خواننده‌ها کسانی که در ظاهر ادعای اسلام کرده و در باطن کافرند مانند پسر خواننده که در واقع پسر نمی‌باشند ) پیروی ننمایید کسانی که آب خالص خود را با آب تیره آنها نوشیده ، و تندرستی ( و صحت دین ) خویش را با بیماری ( و کفر و نفاق ) آنها مخلوط نموده ، و در حق خود باطلشان را وارد ساخته‌اید . ( در حالی که

آنها اساس فسق و ملازم معصیت می‌باشند که شیطان آنها را شتران بارکش گمراهی اتخاذ نموده است ( ۹- برای شیطان هرگز در عملت نصیب و بهره‌ای و برای نفست راهی قرار مده ( بلکه باید عمل را خالص انجام داد ) . مشغول بودن ۱- به آنچه از آن پرسش شوی ( از عقائد و احکام الهی ) اشتغال ورز . ۲- هر که به غیر مهم اشتغال ورزد مهم‌تر را ضایع نماید ( آری همیشه وقت ص ۷۰۶ ۳- شغل من الجنة و النار أمامه ۵۷۷۴ . ۴- شغل من كانت النجاة و مرضات الله مرامه ۵۷۷۵ .

### الشفیع و الشافع

۱- الشفیع جناح الطالب ۳۷۹ . ۲- شافع المجرم خضوعه بالمعذرة ۵۷۶۰ . ۳- شافع المذنب إقراره ، و توبته اعتذاره ۵۷۶۱ . ۴- شافع الخلق العمل بالحق ، و لزوم الصّدق ۵۷۸۹ . انسان یا باید صرف مهم گردد و یا صرف اهم شکی نیست در این که باید وقت را صرف مهمتر بنماید ) . ۳- مشغول است کسی که بهشت و جهنم پیش او باشد ( یعنی کسی که معتقد به آنها بود بیکار نخواهد نشست در فکر توشه است ) . ۴- مشغول است کسی که رستگاری و خوشنودی خدا عقیده و مطلوب او باشد . شفیع و شافع ۱- شفاعت کننده پر و بال طلب کننده است . ( یعنی با شفاعت می‌توان به جانب مقصد پرید و به هدف رسید ) . ۲- شفاعت کننده گنهکار فروتنی کردن اوست به عذر خواهی ( یعنی همین که فروتنی کند و برای پوزش حاضر گردد در شفاعت او کفایت می‌نماید ) . ۳- شافع گنهکار اقرار او و توبه‌اش اعتذار او خواهد بود . ۴- شفاعت کننده خلق عمل به حق ، و ملازم بودن با صدق است . ص ۷۰۷

### الشّقاق

۱- مع الشّقاق تكون النبوة ۹۷۴۴ .

### الشّقاء

۱- کلّ شقاء إلى رخاء ۶۸۴۸ . ۲- من الشّقاء احتقَاب الحرام ۹۲۷۱ . ۳- من الشّقاء إفساد المعاد ۹۲۷۴ . ۴- من علامة الشّقاء غشّ الصّدیق ۹۲۹۷ . ۵- من علامات الشّقاء الإساءة إلى الأخیار ۹۳۰۷ . ۶- من شقاء المرء أن یفسد الشّک یقینه ۹۳۴۵ . اختلاف و شکاف ۱- با مخالفت و دشمنی کنندی حاصل می‌شود ( ولی بر عکس کسی که با مردم باشد پیشرفت در کار خواهد داشت ) . بدبختی ۱- هر بدبختی بسوی فراخی است . ( یعنی دائمی نخواهد بود چون دنیا متحول است ) . ۲- از بدبختی است ، ذخیره کردن حرام ( یا مال حرام ) . ۳- از بدبختی است فاسد کردن معاد . ۴- از نشانه بدبختی است با دوست ناصاف بودن . ۵- از نشانه‌های بدبختی است اسائه ادب نسبت به نیکان . ۶- از بدبختی مرد آنست که شکّ یقین او را فاسد نماید ( و برای آمال و ص ۷۷۰۸ من الشّقاء أن یصون المرء دنياه بدینه ۹۳۴۶ . ۸- من الشّقاء فساد اللّیه ۹۴۰۲ . ۹- إنّ من الشّقاء إفساد المعاد ۳۳۹۹ .

### الشقی

۱- الشقی من اغترّ بحاله و انخدع لغرور آماله ۱۷۹۹ . ۲- أشقاکم أحرصکم ۲۸۳۵ . ۳- أشقی الناس من باع دینه بدنیا غیره ۳۱۵۶ . ۴- کم من شقی حضره أجله و هو مجدّ فی الطّلب ۶۹۶۷ . آرزوهای دنیوی که مشکوک است آخرت یقینی خویش را تباه سازد ) . ۷- از بدبختی است که مرد ( آدمی ) دنیایش را به دین خود نگهداری کند . ۸- از بدبختی است فاسد بودن نیت و قصد ( هر چند اصل عمل را بجا نیاورد ) . ۹- برآستی که از بدبختی است تباه کردن معاد . ( یعنی انسان کاری کند که باعث تباهی معادش گردد ) . بدبخت ۱- بدبخت کسی است که بحال خود مغرور گشته و از فریب دادن امیدهای او فریب خورد . ۲- بدبخت‌ترین شما

حریص‌ترین شماس است . ۳- بدبخت‌ترین مردم کسی است که دینش را به دنیای غیر خود بفروشد . ۴- بسا بدبختی که او را مرگ حاضر شده و او در طلب ( دنیا ) کوشا باشد . ص ۷۰۹

## الشکر و الشاکر

### قسمت اول

۱- الشکر أحد الجزائین ۱۶۸۶ . ۲- الشکر علی النعمه جزاء لماضيها ، و اجتلاب لآتيها ۲۰۴۴ . ۳- الشکر أعظم قدرا من المعروف ، لأن الشکر يبقى و المعروف يفنى ۲۱۷۶ . ۴- اشکر تزد ۲۲۵۶ . ۵- استدم الشکر ، تدم عليك النعمه ۲۲۷۴ . ۶- اشتغل بشکر النعمه عن التّطرب بها ۲۳۲۰ . ۷- أكثر النّظر إلى من فضّلت عليه ، فإنّ ذلك من أبواب الشکر ۲۳۷۵ . شکر و شاکر ۱- شکر یکی از دو پاداش است . ۲- شکر بر نعمت پاداش گذشته آن و سبب زیادتى آینده آنست . ۳- شکر بزرگتر از احسان است از جهت قدر و منزلت ، برای این که شکر باقی مانده ، و احسان فانی می‌شود . ۴- شکر کن تا زیاد کنی . ۵- به شکر ادامه ده ، تا بر تو نعمت دوام پیدا کند . ۶- به جای شادمانی کردن به نعمت به شکر نعمت مشغول شو . ۷- به سوی کسی که تو بر او برتی و زیادتى داری نظر بسیار کن که چنین کاری از درهای شکر است ، ( این معنى یکی از طرق سازندگی است که وقتی انسان در امور دنیا به زیر دست خود نظر کرد ، بیشتر به نعمت‌های خدا در حقش پی می‌برد ، اما در امور اخرویه باید انسان به بالا- دست خود نظر کند تا باعث سعی و تلاش ص ۸۷۱۰- اشکر من أنعم عليك ، و أنعم على من شکرک ، فإِنَّه لا زوال للنعمه إذا شکرک ، و لا بقاء لها إذا کفرت ۲۴۲۳ . ۹- اجعل جزاء النعمه عليك الإحسان إلى من أساء إليك ۲۴۶۸ . ۱۰- أحسنوا جوار نعم الدّین و الدّنيا بالشّکر لمن دلّ ( دلّکم ) عليها ۲۵۱۹ . ۱۱- اغتنموا الشّکر ، فأدنى نفعه الزّیاده ۲۵۳۵ . ۱۲- أحسن السّيمه شکر ینشر ۳۰۱۳ . ۱۳- أحسن شکر النعم ( الإنعام بها ۳۰۴۲ . بیشتری گردد ) . ۸- سپاسگزاری کن نسبت به کسی که بر تو انعام کند ( چه خدا باشد یا غیر او ) و انعام کن بر کسی که شکر تو را نماید ، زیرا برای نعمت زوالی نیست هر گاه سپاسگزاری شود ، و بقائی برای آن نبوده زمانی که کفران گردد . ۹- قرار بده پاداش نعمت بر خود را احسان به کسی که نسبت به تو بد کرده است . ۱۰- همسایگی نعمت‌های دین و دنیا را به سپاسگزاری کسی که شما را بر آنها راهنمایی می‌نماید نیکو کنید . ( یعنی با شکر نعمت خوش همسایگی با نعمت است که در نتیجه بقاء آن ثابت می‌شود ) . ۱۱- غنیمت دارید شکر را چون پائین‌ترین نفعش زیادتى است . ۱۲- نیکوترین شنیدن شکری است که پراکنده شود ، ( پوشیده نماند که اگر کسی عمل عبادی را انجام دهد برای این که دیگران بشنوند و بر حالات او مطلع گردند ، عمل بدی را انجام داده بلکه باطل خواهد بود ، ولی مثل بعض صدقات ، و شکر کسی که به او احسانی کرده ، شناندن آن نه تنها نکوهش نشده بلکه مستحسن هم خواهد بود چون نتیجه بهتری خواهد داشت ) . ۱۳- بهترین شکر نعمت‌ها نعمت دادنست به آنها یعنی دیگران را هم از آنها ص ۱۴۷۱۱- أحقّ من بررت من لا یغفل برک ۳۰۶۸ . ۱۵- أحقّ من شکرک من لا یمنع مزیدک ۳۰۶۹ . ۱۶- أول ما یجب علیکم لله سبحانه شکر آیادیه ، و ابتغاء مراضیه ۳۳۲۹ . ۱۷- أبلغ ما تستمدّ به النعمه الشکر ، و أعظم ما تمحّص به المحنه الصبر ۳۳۴۸ . ۱۸- أحقّ النّاس بزیاده النعمه ، أشکرهم لما أعطی منها ۳۳۴۹ . ۱۹- أحبّ النّاس إلى الله سبحانه العامل فیما أنعم به علیه بالشّکر ، و أبغضهم إليه العامل فی نعمه بکفرها ۳۳۵۱ . ۳۳۵۱- بهرمند ساختن ) . ۱۴- سزاوارتر کسی که نیکوئی کنی به او فردی است که از نیکوئی تو غافل نباشد . ( همواره شکر آن را به جا آورد ) . ۱۵- سزاوارتر کسی که شکر کنی کسی است که جلو زیاد کردن نعمت تو را نگیرد . ( یعنی در مقابل شکر نعمت ، نعمت افزایش ، چه خدا باشد و یا مخلوق او ) . ۱۶- نخستین چیزی که برای خدای سبحان بر شما لازم است شکر نعمت های او ، و طلب نمودن خوشنودیهای اوست . ۱۷- رساترین چیزی که برای بقاء خود نعمت به آن مدد می‌جوید شکر بوده ، و بزرگترین چیزی که بوسیله آن رنج و محنت کم شده یا نابود می‌شود صبر

است . ( یعنی شکر نعمت را زیاد کرده ، و صبر محنت را کم می نماید ) . ۱۸- سزاوارترین مردم بزیادی نعمت شکر کننده ترین آنهاست نسبت به آنچه از آن نعمت داده شده است . ۱۹- دوست ترین مردم در نزد خدای سبحان عمل کننده به شکر است در آنچه خداوند به آن بر او انعام نموده ، و دشمن ترین آنها در نزد او عمل کننده به کفر ص ۷۱۲ ۲۰- لا يحوز الشكر إلّا من بذل ماله ۱۰۷۵۰ . ۲۱- إنّ لله تعالى في كلّ نعمة حقّا من الشكر ، فمن أدّاه زاده منها ، و من قصّر عنه خاطر بزوال نعمته ۳۵۸۰ . ۲۲- إنّ العبد بين نعمة و ذنب لا يصلحهما إلّا الاستغفار و الشكر ۳۶۴۷ . ۲۳- الشكر زیاده ۳۳ . ۲۴- الشكر مفروض ۱۳۴ . ۲۵- الشكر مغنم ۲۲۵ . ۲۶- الشكر یدرّ ( بذر ) النعم ۳۸۵ . است در نعمت های او . ( یعنی شکر گذار نعمتهای خدا محبوبترین و کفران کننده نعمت ها مبعوض ترین مردم است نزد خدا ) . ۲۰- شکر را فراهم نسازد مگر کسی که بذل مال خود کند . ۲۱- برآستی که برای خدای متعال در هر نعمتی حقّی است از شکر ، پس هر که آن را بجا آورد خداوند زیاده گرداند آن را ، و کسی که تقصیر نماید و شکر نعمت نکند خود را به مخاطره زوال نعمت قرار داده است . ۲۲- برآستی که بنده میان نعمت و گناهی است که اصلاح نمی نماید آن را مگر استغفار و شکر . ( یعنی از دو حال خارج نیست ، یا گنهکار است که باید طلب آمرزش کند ، و یا فرمانبردار بوده که باید شکر گذار باشد ) . ۲۳- شکر نعمت سبب افزونی است . ۲۴- شکر واجب است . ( یعنی بر انسان لازم است در مقابل صاحب نعمت کاری کند از قول و عمل و ثناء و دعاء و محبت و حسن اعتقاد که جبران احسان شود ) . ۲۵- شکر نعمت غنیمت است . ۲۶- شکر نعمت ها را بسیار می گرداند . ( یا شکر تخم نعمتهاست ) . ص ۲۷۷۱۳ الشكر زينه للنعماء ۷۵۸ . ۲۸- الشكر حصن النعم ۴۶۸ . ۲۹- إظهار الغنى من الشكر ۱۱۴۰ . ۳۰- الشكر ترجمان التّيه ، و لسان الطّوبیة ۱۳۰۰ . ۳۱- الشكر زينه الرّخاء ، و حصن النعماء ۱۳۵۱ . ۳۲- الشكر مأخوذ على أهل النعم ۱۵۳۷ . ۳۳- إنّ أتاكم الله بنعمة فاشكروا ۳۷۰۷ . ۳۴- إنّما ينبغي لأهل العصمة و المصنوع إلیهم فی السّلامه أن یرحموا أهل المعصية و الذّنوب ، و أن یكون الشكر على معافاتهم هو الغالب علیهم ۲۷- شکر برای نعمت زینت و آرایشی است . ۲۸- شکر پناه و حصار نعمت هاست . ( یعنی چنانکه حصار ، خانه را از دزد و آفات تا اندازه ای نگهداری می کند شکر ، نعمت را آن چنان محافظت می نماید ) . ۲۹- اظهار توانگری ( قولاً و عملاً ) از جمله شکر است . ۳۰- شکر و سپاسگزاری ( قولاً و عملاً ) دیلماج و مترجم قصد و زبان باطن است ( بنا بر این از زبان و عمل روشن خواهد شد که باطن و نیت شخص نسبت به خدا چگونه خواهد بود ) . ۳۱- شکر آراستگی توسعه زندگانی و قلعه حفظ نعمت ها خواهد بود . ۳۲- شکر بر اهل نعمت ها فرا گرفته و لازم شده است . ۳۳- اگر خداوند به شما نعمتی را مرحمت کرد سپاسگزاری کنید . ۳۴- همانا بس برای اهل عصمت ( یعنی کسانی که از گناه پاکند ) و افرادی که در سلامتی به آنها احسان شده سزاوار این است که بر اهل معصیت و گناهان رحم کرده ( آنها را دعا نموده و پند و اندرز دهند ) و بر عافیتی که نصیب آنان گردیده شکر و سپاس خدا بر آنان غالب بوده ، و بر ایشان مانع باشد . ( یعنی در اغلب اوقات باید ص ۷۱۴ و الحاجز لهم ۳۹۰۰ . ۳۵- إذا أعطیت فاشكر ۳۹۷۵ . ۳۶- إذا أنعمت بالنّعمة فقد قضیت شکرها ۴۰۱۳ . ۳۷- إذا وصلت إلیکم أطراف النعم فلا تنفروا أقصاها بقلّة الشكر ۴۱۰۶ . ۳۸- بالشكر تدوم النّعمة ۴۱۸۰ . ۳۹- بالشكر تستجلب الزّیادة ۴۱۹۸ . ۴۰- ثمره الشكر زیاده النعم ۴۶۲۲ . ۴۱- حسن الشكر یوجب الزّیادة ۴۸۰۴ . ۴۲- خیر الشكر ما كان كافلاً بالمزید ۵۰۰۷ . ۴۳- دوام الشكر عنوان درك الزّیادة ۵۱۴۸ . شکر این نعمت را داشته تا همین شکر مانع و حاجز از برای گناهان و بلاها گردد ) . ۳۵- هر گاه داده شدی شکر کن . ۳۶- چون به نعمتی انعام کردی و دیگری را در آن شریک گردانیدی پس در حقیقت شکر آن را بجا آوردی . ۳۷- هر گاه به شما کناره های نعمت رسد انتهای آنها را به واسطه کمی شکر رم ندهید . ( یعنی تا نعمتی رسید باید آن را شکر نمود ، و گرنه بریده خواهد شد ) . ۳۸- به سبب شکر نعمت پایدار خواهد شد . ۳۹- به سبب شکر زیادتی جلب خواهد گردید . ۴۰- میوه شکر زیادتی نعمت هاست . ۴۱- نیکوئی شکر سبب زیادی نعمت خواهد گردید . ۴۲- بهترین شکر آنست که متکفل و ضامن زیادتی شود . ۴۳- شکر دائمی دلیل و باعث دریافت زیادتی نعمت است . ص ۷۱۵ ۴۴- زیاده الشكر وصله الرّحم تزیدان النعم ، و تفسحان فی الأجل ۵۴۸۷ . ۴۵- سبب المزید الشكر ۵۵۴۴ . ۴۶- شکر إلهک بطول الثناء

۵۶۵۳. ۴۷- شکر من فوقک بصدق الولاء ۵۶۵۴. ۴۸- شکر نظیرک بحسن الإخاء ۵۶۵۵. ۴۹- شکر من دونک بسبب العطاء ۵۶۵۶. ۵۰- شکر النعم عصمة من التعم ۵۶۵۷. ۵۱- شکر الإله یدرّ النعم ۵۶۵۸. ۵۲- شکر النعمة یقضی بمزیدها ، و یوجب تجدیدها ۵۶۵۹. ۴۴- زیادتى شکر وصله رحم نعمتها را زیاد کرده و در اجل وسعت می دهند . ( یعنی عمر را طولانی می نمایند ) . ۴۵- سبب زیادی نعمت شکر نعمت است . ۴۶- شکر خداوند تو به طول ستایش است ( که پیوسته او را ستایش نمایی ) . ۴۷- شکر کسی که ما فوق تست به راستی محبت و دوستی خواهد بود ( که او را واقعا دوست داشته باشی گر چه نتوانی احسانش را تلافی کنی ) . ۴۸- شکر مثل و مانند خود به نیکوئی برادری است . ۴۹- شکر کسی که از تو پائین تر است بروان کردن عطا و بخشش خواهد بود . ۵۰- شکر نعمت‌ها نگهداری از عقوبتهاست ( یعنی آنها را از آفات نگهداری می نماید ) . ۵۱- شکر معبود نعمت‌ها را روان می سازد . ۵۲- شکر نعمت به زیادتى آن حکم نموده ، و موجب تازه گردانیدن آن شود . ص ۷۱۶ ۵۳- شکر النعمة أمان من تحویلها ، و کفیل بتأییدها ۵۶۱۰. ۵۴- شکر المؤمن یظهر فی عمله ۵۶۱۱. ۵۵- شکر المنافق لا یتجاوز لسانه ۵۶۱۲. ۵۶- شکر نعمة سالفه یقضی بتجدد نعم مستأنفه ۵۶۶۳. ۵۷- شکر النعم یضاعفها و یزیدها ۵۶۶۴. ۵۸- شکر النعم یوجب مزیدها ، و کفرها برهان جحودها ۵۶۶۵.

## قسمت دوم

۵۹- شکر النعمة أمان من حلول النعمة ۵۶۶۶. ۶۰- شکر العالم علی علمه عمله به و بذله لمستحقّه ۵۶۶۷. ۶۱- شکرک للراضی عنک یزیدک رضا و وفاء ( وفاء ) ۵۶۶۸. ۵۳- شکر نعمت از تغییر دادن آن امان بوده ، و پایندگی آن را در عهده گیرنده است . ۵۴- شکر مؤمن در عملش ظاهر می شود ( زیرا که انجام طاعات و عبادات شکر نعمت است ) . ۵۵- شکر منافق از زبانش تجاوز نمی کند ( چون عملش بر خلاف نعمت است ) . ۵۶- شکر نعمت گذشته حکم به تازه شدن نعمت‌های جدید می نماید . ۵۷- شکر نعمت‌ها آنها را دو چندان کرده و آنها را زیاد می گرداند . ۵۸- شکر نعمت‌ها موجب زیادتى آنها شده ، و کفران آن دلیل کم شدن و یا انکار آنهاست . ( یعنی کسی که انکار نعمت کند انکار احسان خدا می نماید ) . ۵۹- شکر نعمت از آمدن عقوبت و انتقام امان خواهد بود . ۶۰- شکر عالم بر علمش عمل کردن او به علم خود ، و بخشش و آموختن آنست به مستحق آن . ۶۱- شکر تو از کسی که از تو راضی است خوشنودی و وفاداری و یا نگهداری ص ۷۱۷ ۶۲- شکرک للساخط علیک یوجب لک ( منه ) صلاحا و تعظفا ۵۶۶۹. ۶۳- و قال- علیه السلام- لرجل هنا بولد شکر الوهاب و بورک لک فی الموهوب ، و بلغ أشده و رزق برّه ۵۶۷۰. ۶۴- شکر الإحسان من أثنی علی مسدیه و ذکر بالجميل مولیه ۵۶۷۷. ۶۵- علیک بالشکر فی الشراء و الصراء ۶۰۹۲. ۶۶- علیکم بدوام الشکر ، و لزوم الصبر ، فإنهما یزیدان النعمة ، و یزیلان المحنة ۶۱۶۰. ۶۷- فی شکر النعم دوامها ۶۴۸۵. ۶۸- فی الشکر تكون الزیادة ۶۴۹۰. را بر تو می افزاید . ۶۲- شکر تو از کسی که بر تو خشنماک است موجب اصلاح او نسبت به تو و مهربانی او خواهد شد . ۶۳- حضرت به مردی که او را به خاطر فرزندش تهنیت گفت به عنوان دعا فرمود : خدا تو را توفیق دهد که خدای بخشنده را شکر نموده و برای تو در بخشیده شده ( فرزند ) برکت داده شده ، و برسد این فرزند به کمال قوت خود و از خویش بر خوردار شوی . ۶۴- شکر احسان نموده کسی که بر احسانگر خود ستایش کند و صاحب آن را به نیکوئی یاد نماید . ۶۵- بر تو باد به شکر نعمت در شادی و سختی . ۶۶- بر تو باد به شکر دائم ، و ملازمت شکیبائی ، زیرا که آنها نعمت را زیاد نموده ، و محنت و اندوه را بر طرف می سازد . ۶۷- در شکر نعمت‌هاست پاینده ماندن آنها . ۶۸- در شکر زیادتى می باشد . ص ۷۱۸ ۶۹- قلّ الشکر ترهّد فی اصطناع المعروف ۶۷۴۶. ۷۰- قیدوا قوادم النعم بالشکر ، فما کلّ شارد بمردود ۶۸۱۶. ۷۱- کفی بالشکر زیادة ۷۰۴۴. ۷۲- کافل المزیّد الشکر ۷۲۴۷. ۷۳- لیکن الشکر شاغلا لک علی معافاتک ممّا ابتلی به غیرک ۷۳۷۲. ۷۴- لن یقدر أحد أن یحصّن النعم بمثل شکرها ۷۴۳۵. ۷۵- لو لم یتواعد الله سبحانه لوجب أن لا یعصى شکر النعمته ۷۵۹۳. ۷۶- من شکر استحقّق

الزَّيَادَةُ ۷۷۴۸ . ۶۹- کمی شکر ( و تشکر از احسان کننده او را ) در احسان کردن بی رغبت می گرداند . ( یعنی کمتر احسان کند ) .

۷۰- آمده های نعمت ها را به وسیله شکر در بند کشید ، زیرا هر گریخته بازگشته نیست ( یعنی بار دیگر بر نمی گردد ) . ۷۱- برای شکر کفایت می کند زیادتی نعمت . ۷۲- ضامن زیادتی شکر است . ۷۳- باید شکر بر عافیت تو را از آنچه غیر تو به آن مبتلا گردیده مشغول سازد . ( یعنی باید پیوسته شاکر عافیت باشی ) . ۷۴- هرگز احدی توانائی این را ندارد که نعمت ها را نگهداری کند به مثل شکر آنها . ( یعنی شکر است که آنها را پاینده دارد ) . ۷۵- اگر خدای سبحان وعده عذاب نمی داد ( که در مقابل نافرمانی عقاب می کنم ) هر آینه واجب بود که عصیان نشود ، از جهت شکر نعمت او . ( یعنی نعمتهای پروردگار ما را کفایت می کند که پیوسته او را اطاعت کرده گر چه برای خدا جهنم و عقابی متصور نمی شد ) . ۷۶- هر که شکر نماید مستحق زیاده شود .

ص ۷۱۹ ۷۷- من شکر دامت نعمته ۷۸۴۷ . ۷۸- من کثر شکره تضاعفت نعمه ۷۹۶۸ . ۷۹- من ألهم الشکر لم يعدم الزَّيَادَةُ ۸۱۴۵ .

۸۰- من لم يشکر النعمه عوقب بزوالها ۸۱۹۴ . ۸۱- من أدام الشکر استدام البر ۸۳۳۵ . ۸۲- من أنعم عليه فشکر کمن ابتلى فصبر ۸۴۵۳ . ۸۳- من شکر المعروف ، فقد قضی حقه ۸۴۹۴ . ۸۴- من شکرک من غیر صنیعه فلا تأمن ذمه من غیر قطیعه ۸۵۶۵ . ۸۵- من شکر من أنعم عليه فقد كافاه ۸۵۸۷ . ۷۷- هر که شکر کند نعمتش همیشگی باشد . ۷۸- هر که شکرش بسیار باشد نعمت های او چند برابر گردد . ۷۹- هر که شکر را ملهم شود ( و در دل او افتد ) زیادتی را از دست ندهد . ( یعنی نعمت او زیاد خواهد گردید )

۸۰- هر که نعمتی را شکر نکند جزا داده می شود بزوال نعمت . ۸۱- هر که شکری را ادامه دهد خیر و نعمت را پاینده دارد . ۸۲- هر که نعمت داده شود پس شکر کند مانند کسی است که ( به بلایی ) مبتلا شده پس صبر نماید ( یعنی همان پاداش را خواهد داشت یا مانند او وظیفه دان خواهد بود ) . ۸۳- هر که احسانی را شکر کند در حقیقت حق آن را اداء نموده است . ۸۴- هر که تو را بی احسانی شکر نماید پس از مذمت او بدون بریدنی ایمن مباش . ( یعنی نباید فریب چنین شکری را خورد آدم بدی خواهد بود یا هرزه گوشت و یا غرضی از آن دارد ) . ۸۵- هر که شکر کند کسی را که بر او انعام و احسان نموده است پس به تحقیق ص ۷۲۰

۸۶- من لم يشکر الإنعام فليعد من الأنعام ۸۶۶۰ . ۸۷- من شکر علی غیر إحسان ذمّ علی غیر إساءة ۸۶۹۳ . ۸۸- من بذل لک جهد عناية فابذل له جهد شکرک ۸۷۴۸ . ۸۹- من حاط ( خلط ) النعم بالشکر حیط بالمزید ۸۷۸۰ . ۹۰- من لم يحط النعم بالشکر لها فقد عرّضها لزوالها ۸۹۸۱ . ۹۱- من شکر الله زاده ۹۱۰۱ . ۹۲- من شکر النعم بجنانه استحقّ المزيد قبل أن يظهر علی لسانه ۹۱۰۲ .

تلافی آن نموده است . ۸۶- هر که نعمت دادن را شکر ننماید ( و سپاس از منعم نکند ) پس باید از چهارپایان شمرده شود . ۸۷- هر که بر غیر احسانی شکر کند نکوهش کند بر غیر بدی ( یعنی اعتباری به شکر و نکوهش او نیست ) . ۸۸- هر که در باره تو نهایت توانائی خود را در احسان بکار برد نسبت به او نهایت توانایی شکرت را بکار بر . ۸۹- هر که نعمت ها را بسبب شکر نگه دارد بزیادتی ( نعمت ) نگه داشته خواهد شد . ۹۰- هر که نعمت ها را بسبب شکر آنها احاطه ننماید ( یعنی برای هر نعمتی شکری ننماید ) در حقیقت آنها را در معرض زوال در آورده است . ۹۱- هر که خدا را شکر نماید ( نعمت های ) او را زیاد کند . ۹۲- هر که بدل خود شکر نعمت ها کند پیش از آنکه بر زبانش ظاهر کند استحقاق زیادتی را پیدا خواهد نمود ( از این روایت چنین استفاده می شود که وظیفه انسان در مقابل نعمت آنست که نخست در مغز و فکر خود عظمت نعمت ها و صاحب نعمت را بررسی کند و در دل لطف و احسان خدا را پیروراند آن گاه به زبان ص ۹۳۷۲۱- من کثر شکره کثر خیره ۹۱۰۵ . ۹۴- من قلّ شکره زال خیره ۹۱۰۶ . ۹۵- من أوتی نعمه فقد استعبد بها حتی يعتقه القيام بشکرها ۹۱۱۴ . ۹۶- من شکر الله سبحانه وجب علیه شکران ، إذ وفقه لشکره و هو شکر الشکر ۹۱۱۹ . ۹۷- من شکر إليك معروفک ( غیرک ) فقد سألك ۹۱۳۹ . ۹۸- من لم يشکر النعمه منع الزَّيَادَةُ ۹۱۶۹ . ۹۹- ما حصّنت النعم بمثل الشکر ۹۵۰۰ . جاری سازد و یا آنکه آن حضرت می خواهد کمال محبت الهی را به ما بفهماند به این معنی ، کسی که می خواهد شکر نعمت ها کند هنوز به زبان نیآورده و در خاطر خطوط داده خدا نعمت او را زیاد خواهد نمود نه آنکه برای شکر دو مرحله باشد ) . ۹۳- هر که شکرش بسیار باشد خیرش ( و مالش ) بسیار باشد . ۹۴- هر که



شکرش کم باشد خیرش زائل و برطرف گردد . ۹۵- هر که نعمتی داده شود پس در حقیقت بسبب آن بنده شود تا او را ایستادگی به شکر آن آزاد سازد . ۹۶- هر که شکر خدای سبحان کند بر او شکر دوم واجب است زیرا که او را برای شکرش توفیق داده و آن شکر شکر است . ( آری- از دست و زبان که برآید کز عهده شکرش بدر آید ) . ۹۷- هر که احسان تو را شکر نماید پس در حقیقت از تو سؤال کرده . ( و از تو توقع احسان دارد ) . ۹۸- هر که نعمتی را شکر نکند از زیادتی منع شود ( چه شکر و سپاس نسبت به خدا باشد و یا نسبت به خلق ) . ۹۹- نعمتها به چیزی مانند شکر محکم نگه داشته نخواهد شد . ص ۷۲۲ ۱۰۰- ما شکر التَّعَمُّ بِمَثَلِ بَذْلِهَا ۹۵۴۵ . ۱۰۱- ما كان الله سبحانه ليفتح على أحد باب الشكر و يغلق عليه باب المزيد ۹۶۲۸ . ۱۰۲- مع الشكر تدوم التَّعَمُّ ۹۷۳۲ . ۱۰۳- لا تنسوا عند التَّعَمُّ شکرکم ۱۰۲۳۶ . ۱۰۴- كن في السَّراء عبدا شكورا ، و في الضَّراء عبدا صبورا ۷۱۴۸ .

## الشک و الارتیاب

۱- الشَّكُّ یفسد الیقین و یبطل الدِّین ۱۸۹۴ . ۲- إِيَّاكَ وَ الشَّكَّ ، فَإِنَّهُ یفسد الدِّین ، و یبطل الیقین ۲۶۳۴ . ۱۰۰- نعمت‌ها به چیزی مانند صرف آنها در مصارف آن شکر نخواهد گردید . ۱۰۱- چنین نیست که خدای سبحان بر احدی در شکر را باز کند و بر او در زیادتی را ببندد . ( یعنی هر دو با هم ملازم خواهند بود ) . ۱۰۲- با شکر نعمت پایدار می‌ماند . ۱۰۳- در نزد نعمت شکر خود را فراموش ننماید . ۱۰۴- در شادی بنده بسیار شکر کننده ، و در سختی بنده بسیار شکینا باش . شک و ریب ۱- شک و تردید یقین را فاسد نموده ، و دین را باطل می‌گرداند . ۲- بر تو باد به دوری از شک ، زیرا که آن دین را تباه ساخته ، و یقین را باطل می‌نماید ( پر واضح است که شک و تردید در فروع دین بی‌اشکال بوده ، ولی آنچه مفسد دین و مبطل یقین است تردید در اصول عقائد می‌باشد ، زیرا چنانکه در جای خود مبرهن است که باید انسان در اصول دین خود جازم باشد ، و اگر تردید کند دین ص ۳۷۲۳- أَهْلَكَ شَيْءُ الشَّكِّ وَ الارتیاب ، و أَمْلَكَ شَيْءُ الْوَرَعِ وَ الاجْتِنَابِ ۳۳۱۸ . ۴- الشَّكُّ اِرتیاب ۸۷ . ۵- الشَّكُّ کفر ۱۰۸ . ۶- الشَّكُّ یفسد الدِّین ۷۰۰ . ۷- الشَّكُّ یحبط الایمان ۷۲۳ . ۸- الشَّكُّ ثمره الجهل ۷۲۵ . چنین فردی به تباهی کشیده شده ، بیچاره خواهد بود ، و اما بطلان یقین به شک ، روشن است چون وقتی در آنچه یقین به آن لازم است مانند اصول اعتقادات به مجرد آمدن احتمال یقین ساقط شده بی‌ارزش خواهد بود ، یقینی با ارزش است که در مقابل آن احتمالی تصور نگردد ) . ۳- هلاک کننده‌ترین چیز شک و بدگمانی بوده ، و نگهدارنده‌ترین چیز پارسائی و دوری گزیدن از گناهان است . ۴- شک اضطراب نفس است ( به همین مضمون از نبی گرامی اسلام صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ روایت شده : «دع ما یریبک إلی ما لا یریبک ، فَإِنَّ الشَّكَّ رِیْبٌ ، وَ إِنَّ الصِّدْقَ طَمَآنِیْنَةٌ» یعنی آنچه که تو را در شک اندازد و گذار ، و چیزی را که تو را به شک نیندازد اختیار نما ، زیرا که شک قلق و اضطراب بوده ، و علم به صدق و صحت ، طمأنینه و آرامش است ) . ۵- شک کفر است . ( یعنی در اصول عقائد بلکه در ضروریات دین ) . ۶- شک و تردید دین را فاسد می‌کند . ( بنا بر این انسان باید در دین خود با یقین قدم بردارد ) . ۷- شک ایمان را باطل می‌سازد . ( چون ایمان باید از روی یقین باشد با تردید بی‌فایده است ) . ۸- شک میوه نادانی است . ص ۷۲۴ ۹- الارتیاب یوجب الشَّرک ۸۲۷ . ۱۰- الشَّكُّ یطفئ نور القلب ۱۲۴۲ . ۱۱- إِنَّمَا سَمِیتُ الشَّبْهَةَ شَبْهَةً لِأَنَّهَا تُشَبِّهُ الْحَقَّ ، فَأَمَّا أَوْلِیَاءُ اللَّهِ فَضِیَاءُهُمْ فِیْهِمَا الْیَقِینُ ، وَ دَلِیلُهُمْ سَمْتُ الْهَدٰی ، وَ أَمَّا أَعْدَاءُ اللَّهِ فَدَعَاؤُهُمْ ( فدعاهم ) إِلَیْهَا الضَّلَالُ ، وَ دَلِیلُهُمُ الْعَمٰی ۳۹۰۹ . ۱۲- آفَةُ الْیَقِینِ الشَّكُّ ۳۹۱۶ . ۱۳- بدوام الشَّكِّ یحدث الشَّرک ۴۲۷۲ . ۱۴- ثمره الشَّكِّ الحیره ۴۶۱۹ . ۱۵- رَبِّمَا أَدْرَكَ الظَّنَّ بِالصَّوَابِ ۵۳۷۳ . ۹- قلق و اضطراب و یا شک و تردید در اعتقادات موجب شرک و کفر است . ۱۰- شک نور دل را خاموش می‌گرداند . ۱۱- جز این نیست که شبهه ، شبهه نامیده شده به جهت این که ( به حسب ظاهر ) شبهه حق است ( ولی با تأمیل بطلان آن روشن خواهد گردید ) و اما دوستان خدا پس روشنی آنان در آن یقین بوده ( که با آن شبهه را روشن نموده آن را تبدیل به یقین می‌کند ) و رهبرشان اصل راه راست و درست است ، و اما دشمنان خدا گمراهی آنها را به سوی آن خوانده ، و رهبرشان کوری و گمراهی

خواهد بود . ۱۲- آفت یقین شک است ( غرض آنست که آدمی باید در اعتقادات و امور خود تحصیل یقین کند ) . ۱۳- به سبب دوام شک و تردید ( در معارف الهیه و یا در عقائد و عدم زوال آن ) شرک حادث می شود . ۱۴- ثمره و میوه شک و تردید ( در عقائد و یا در مطلق کارها ) سرگردانی است . ۱۵- بسا گمان به راه راست فانی شود . ( یعنی ظن حاصل نگردد ، چنانکه علم حاصل نمی شود پس باید در چنین جائی توقف کرد و یا هشدار است نسبت به ص ۷۲۵ ۱۶- سبب الحیره الشک ۵۵۴۰ . ۱۷- عجب لمن یشک فی قدره الله و هو یری خلقه ۴۲۴۸ . ۱۸- فعل الزیئه عار ، و الولوع بالغیبه نار ۶۵۸۰ . ۱۹- کل ما خلا الیقین ظن و شکوک ۶۸۸۶ . ۲۰- لكل انسان أرب فابعدوا عن الزیب ۷۳۰۶ . ۲۱- لن یضل المرء حتی یغلب شکّه یقینه ۷۴۵۰ . ۲۲- من یردد یزدد شکّا ۷۹۸۹ . ۲۳- من کثر شکّه فسد دینه ۷۹۹۷ . کسانی که می خواهند از غیر طریق انبیاء و اوصیاء بحقائق پی ببرند ، و یا آنکه بسا باشد که کامل شود و به کمال خود رسد ظن به راه راست ) . ۱۶- سبب سرگردانی شک است ( زیرا آن باعث حیرانی گردد ) . ۱۷- عجب دارم از کسی که در قدرت خدا شک می کند در صورتی که خلق او را می بیند . ۱۸- کار با قلق و اضطراب یا تهمت و بدگمانی ننگ و عار ، و حریص بودن به غیبت آتش است ( آری مطلق غیبت حرام است ولی کسی که همیشه در غیبت بسر می برد گویا خودش آتش است و از او آتش می بارد و یا سبب دخول در آتش می شود ) . ۱۹- هر چیزی به غیر یقین گمان و شک هاست . ۲۰- برای هر انسانی عقل و یا حاجتی است پس از قلق و اضطراب یا از شک دوری نمائید ( تا به مقصود خود نائل گردید ) . ۲۱- هرگز مردی گمراه نگردد تا آنکه شک او بر یقینش غلبه نماید ( در اصول عقائد ) . ۲۲- هر که تردد کند ( و در عقیده و کارش مردد باشد ) شک او زیاد شود . ۲۳- هر که شک او بسیار باشد دین او فاسد خواهد شد ( زیرا صحت دین ص ۷۲۶ ۲۴- من کثرت ریبت ، کثرت غیبت ۸۰۹۴ . ۲۵- ما ارتاب مخلص ، و لا شکّ موقن ۹۵۳۲ . ۲۶- ما آمن بالله من سکن الشکّ قلبه ۹۵۳۳ . ۲۷- مجانبة الزیب من أحسن الفتوة ۹۷۷۶ . ۲۸- من أخیب ممّن تعدی الیقین إلى الشکّ و الحیره ۸۰۸۴ . ۲۹- سیر الشکّ یفسد الیقین ۱۰۹۷۹ . ۳۰- لا أجبن من مریب ۱۰۵۹۰ . ۳۱- الزیئه توجب الظنه ۳۴۶ . بستگی به یقین دارد ) . ۲۴- هر که قلق و اضطرابش و یا تهمت و بدگمانیش بسیار باشد غیبت او بسیار خواهد بود ( چه مردم غیبت او کنند یا او به غیبت مردم مشغول شود ) . ۲۵- هیچ مخلصی قلق و اضطراب نخواهد داشت ، و هیچ یقین کننده ای شک نمی نماید . ۲۶- ایمان به خدا نیاورده است کسی که در دل او شک قرار گیرد . ۲۷- دوری کردن از ریب ( قلق و اضطراب یا تهمت ها ) از نیکوترین جوانمردی است . ۲۸- چه کسی محروم تر و یا زیان کارتر است از کسی که از یقین به سوی شک و حیرانی تجاوز نماید ۲۹- اندک شک ( در عقائد ) یقین را فاسد می کند . ۳۰- نیست ترسوتر از شک کننده ( چون خاطرش از بی گناهی جمع نباشد چنانکه دارد : نیست دلیرتر از بی گناه که در خود شک ندارد ) . ۳۱- قلق و اضطراب موجب تهمت گردد . ( یعنی وقتی کسی با تردید و با اضطراب خاطر سخن گفت بیجا نیست که او را به کذب متهم سازند ) . ص ۷۲۷ ۳۲- إذا ظهرت الزیئه سائت الظنون ۴۰۵۹ . ۳۳- دع ما یریبک إلى ما لا یریبک ۵۱۳۲ . ۳۴- لیصدق تحزیک فی الشبهات فإنّ من وقع فیها ارتبک ۷۳۹۶ . ۳۵- لا دین لمرتاب ، و لا مروءة لمغتاب ۱۰۴۴۰ . ۳۶- لا یلفی المریب صحیحا ۱۰۵۶۰ . ۳۷- أذلّ الناس المرتاب ۲۹۱۰ . ۳۸- المریب أبدا علیل ۸۳۹ . ۳۹- المرتاب لا دین له ۱۰۱۴ . ۳۲- هر گاه ریه ( یعنی شک و تهمت یا قلق و اضطراب ) ظاهر گردد گمانها بد خواهد گردید . ۳۳- آنچه تو را بشک اندازد به آنچه تو را بشک نیندازد و اگذار . ( یعنی در هر کاری باید آدمی به دنبال یقین رفته و از شک و تردید دوری نموده ، قلق و اضطراب را از خویش برطرف سازد ) . ۳۴- باید احتیاط تو در شبهات راست باشد ، زیرا کسی که در آنها واقع شود در گل فرو رود . ۳۵- دینی برای مرتاب ( شک کننده در چیزی ) و مروّتی برای غیبت کننده نیست . ۳۶- شک کننده یافت نمی شود صحیح ( بلکه پیوسته از جهت وجدانش کوبیده شده و بیمار و علیل خواهد بود و یا راه صحیح در او دیده نمی شود ) . ۳۷- خوارترین مردم کسی است که در دین خود شک کند . ( و یا انسان بی صبر و حوصله می باشد ) . ۳۸- صاحب تردید و اضطراب ( یا بد گمان و یا گنهکار ) پیوسته بیمار است . ۳۹- مرتاب برای او دینی نیست ( چون دین عبارت است از اعتقادات مستدل و یقینی ، و کسی که با قلق و اضطراب

معتقد به چیزی شود چه در اصول و چه در ص ۷۲۸ ۴۰- الشّاك لا یقین له ۱۰۱۵ .

## شکایة الضرّ

۱- من شکى ضرّه إلى غیر مؤمن ، فکأنّما شکى الله سبحانه ۸۷۹۱ . ۲- من شکى ضرّه إلى مؤمن ، فکأنّما شکى إلى الله سبحانه ۸۷۹۲ .

## الشّماتة

۱- من شمت بزلّة غیره ، شمت غیره بزلّته ۹۱۰۸ .

## النشور و المشاورة

۱- الشّرکة فی الرّأى تؤدّی إلى الصّواب ۱۹۴۲ . فروع ، چنین کسی البته بی دین خواهد بود . ۴۰- شک کننده برای او یقینی نیست . ( یعنی انسان باید در کارهای خود بالأخص در اعتقادات با یقین روبرو شود ، و از تردید دوری نماید ، که شک کننده دارای یقین نخواهد شد ، و احتمال داده شده که مراد از یقین دین باشد ) . شکایت بدی حال ۱- هر که بدی حال خود را به سوی غیر مؤمنی شکوه کند گویا از خدای سبحان شکوه نموده است . ۲- هر که بدی حالش را بسوی مؤمنی شکایت کند پس گویا به خدای سبحان شکوه نموده است . سرزنش ۱- هر که بلغزش غیر خود شماتت و سرزنش کند غیر او او را بلغزش شماتت نماید . مشورت ۱- شرکت در رأی و مشورت کردن براه درست می کشاند . ص ۷۲۹ ۲- استشر أعداءک تعرف من رأيهم مقدار عداوتهم ، و مواضع مقاصدهم ۲۴۶۲ . ۳- استشر عدوک العاقل ، و احذر رأی صديقك الجاهل ۲۴۷۱ . ۴- اضربوا بعض الرّأى ببعض يتولّد منه الصّواب ۲۵۶۷ . ۵- اتّهموا عقولکم فإنّه من النّقه بها يكون الخطاء ۲۵۷۰ . ۶- المشاورة راحة لك و تعب لغيرك ۱۸۵۷ . ۷- أفضل من شاورت ذو التجارب ، و شرّ من قارنت ذو المعائب ۳۲۷۹ . ۸- المشاورة استظهار ۱۸۲ . ۹- الاستشارة عين الهداية ۱۰۲۱ . ۲- با دشمنان خود مشورت نما ، تا بدانی رأیشان را به اندازه دشمنی و جایگاه های مقصدهای آنها . ۳- با دشمن عاقلت مشورت کن ، و از رأی دوست نادانت دوری نما . ۴- بعض رأی را به بعض دیگر بزیند . ( یعنی در هر کاری با هم مشورت نمائید تا از سنجش دو فکر ) آنچه راست و درست است متولّد شود . ۵- عقلهای خویش را ( به غلط و اشتباه ) متهم سازید زیرا خطا از اعتماد نسبت به آن بوجود آید . ۶- مشورت کردن برای تو آسایش و برای غیر تو رنج و زحمت است . ۷- افزونترین کسی که باید با او مشورت نمایی صاحب تجربه ها بوده ، و بدترین کسی که با او همراه شوی صاحب عیبهاست . ۸- مشورت کردن پشت گرمی است ( زیرا انسان تا اندازه ای در کار خود مطمئن تر خواهد گردید ) . ۹- مشورت نمودن عین هدایت و رسیدن به راه صواب است . ص ۷۳۰ ۱۰- المستشير متحصّن من السّقط ۱۲۰۷ . ۱۱- المستشير على طرف النّجاح ۱۲۱۷ . ۱۲- المشورة تجلب لك صواب غيرك ۱۵۰۹ . ۱۳- إنّما حضّ على المشاورة لأنّ رأی المشير صرف و رأی المستشير مشوب بالهوى ۳۹۰۸ . ۱۴- آفة المشاورة انتقاض الآراء ۳۹۲۷ . ۱۵- إذا عزم فاستشر ۳۹۸۷ . ۱۶- إذا أمضيت أمراً فأمضه بعد الزّویة و مراجعة المشورة ، و لا تؤخّر عمل يوم إلى غد ، و أمض لكلّ يوم عمله ۴۰۹۴ . ۱۰- مشورت کننده از خطا و غلط یا از افتادن در غلط متحصّن خواهد بود . ۱۱- مشورت کننده مشرف بر رستگاریست . ۱۲- مشورت رأی درست غیر تو را برای تو جلب می کند . ۱۳- جز این نیست که بر مشورت کردن تحریص و تأکید شده چون رأی اشاره کننده و یا کسی که صلاحیت برای مشورت دارد خالص و صاف است و رأی مشورت کننده آمیخته به خواهش خواهد بود ( «المشير» هم ممکن است اسم مفعول از «شیر و خیر» باشد ، یعنی کسی که برای مشورت صلاحیت دارد . و هم امکان دارد اسم فاعل از «اشار» که به معنی اشاره کننده است باشد و اسم مفعول از «شور» «مشور» خواهد بود

( ۱۴- آفت مشورت شکستن رأیهاست . ( یعنی وقتی رأی یکدیگر را شکستند گویا مشورتی نشده است ) . ۱۵- هرگاه تصمیم گرفتی و قصد کاری کردی مشورت نما . ۱۶- هرگاه امری را روان می‌سازی ( و می‌خواهی انجام دهی ) پس آن را بعد از فکر و نظر و رجوع به مشورت روان ساخته و انجام ده ، و کار روزی را به فردا پس ص ۱۷۷۳۱- جهل المشیر هلاک المستشیر ۴۷۶۷ .

۱۸- حقّ علی العاقل أن یضیف إلى رأیه رأى العقلاء ، و یضمّ إلى علمه علوم الحكماء ۴۹۲۰ . ۱۹- حقّ علی العاقل أن یستدیم الإرشاد و یتربک الاستبداد ۴۹۲۳ . ۲۰- خیر من شاورت ذووا النّهی و العلم ، و أولو التجارب و الحزم ۴۹۹۰ . ۲۱- خیائنه المستسلم و المستشیر من أفضع الأمور ، و أعظم الشرور ، و موجب عذاب السّعیر ۵۰۷۵ . ۲۲- شاور قبل أن تعزم ، و فکر قبل أن تقدم ۵۷۵۴ .

مینداز ، و از برای هر روزی کارش را روان ساز . ( یعنی هر کاری را باید بعد از دقت و مشورت در وقتش انجام داد ) . ۱۷- نادانی کسی که با او مشورت می‌شود هلاکت کسی است که درخواست مشورت می‌نماید . ( یعنی با کسی باید مشورت نمود که دانای به امور باشد ) . ۱۸- بر خردمند سزاوار است که بر رأی خود رأی عقلاء را اضافه نموده ، و به علم خویش علوم حکماء را ضمیمه کند . ۱۹- حق و سزاوار است بر خردمند که همیشه جویای راه راست بوده ، و استبداد و خود رأیی را ترک نماید . ۲۰- بهترین کسی که مشورت کنی صاحبان عقل و دانش و خداوندان تجربه و دور اندیشی هستند . ۲۱- خیانت کردن به مطیع و منقاد و کسی که با این کس مشورت کند از شنیعترین چیزها ، و بزرگترین بدیها ، و موجب عذاب سعیر ( آتش افروخته شده ) است . ۲۲- قبل از آنکه تصمیم بگیری مشورت نما ، و پیش از آنکه قدم نهی فکر کن . ص ۲۳۷۳۲- شاور ذوی العقول ، تأمن الزل و الندم ۵۷۵۵ .

۲۴- شاور فی أمورک الذین یخشون الله ترشد ۵۷۵۶ . ۲۵- ظلم المستشیر ظلم و خیائنه ۶۰۳۷ . ۲۶- علیک بالمشاوره فانّها نتیجۃ الحزم ۶۰۸۵ . ۲۷- علی المشیر الاجتهاد فی الرأی ، و لیس علیه ضمان النّجح ۶۱۹۴ . ۲۸- فی الاستشاره عین الهدایه ۶۵۱۷ . ۲۹- کفی بالمشاوره ظهیرا ۷۰۲۰ . ۳۰- من خالف المشوره ارتبک ۷۷۴۴ . ۳۱- من استشار العاقل ملک ۷۷۷۰ . ۳۲- من ضلّ مشیره بطل تدبیره ۷۹۰۵ . ۲۳- با صاحبان عقلها مشورت کن ، تا از لغزش و پشیمانی ایمن گردی ، ۲۴- در کارهایت با کسانی که از خدا می‌ترسند مشورت نما تا راه راست و درست یابی . ۲۵- ستم بر مشورت کننده ظلم و خیانت است . ۲۶- بر تو باد به مشورت نمودن زیرا که آن نتیجه دور اندیشی است . ۲۷- بر مشورت کننده است بذل جهد و اجتهاد در رأی ولی بر او ضمانت پیروزی نیست ( یعنی تنها وظیفه‌اش اجتهاد است نه پیروزی ) . ۲۸- در مشورت کردنست عین هدایت . ( یعنی خلاصه و به مطلوب رسیدن در مشورت خواهد بود ) . ۲۹- برای مشورت کردن کفایت می‌نماید یاور و پشتوانه بودن . ۳۰- هر که مخالفت مشورت نماید ( در هلاکت و زیان ) فرو رود . ۳۱- هر که با خردمند مشورت کند مالک ( آنچه خیر او باشد ) خواهد گردید . ۳۲- هر که طرف مشورتش گمراه باشد تدبیرش باطل شود . ص ۳۳۷۳۳- من نصّح مستشیره صلح تدبیره ۸۰۴۶ . ۳۴- من غشّ مستشیره سلب تدبیره ۸۰۵۵ . ۳۵- من شاور ذوی العقول استضاء بأنوار العقول ۸۶۳۴ . ۳۶- من شاور ذوی النّهی و الألباب فاز بالنّجح و الصّواب ۸۶۴۱ .

۳۷- من شاور الرجال شارکها فی عقولها ۸۶۵۲ . ۳۸- من استشار ذوی النّهی و الألباب فاز بالحزم و السّداد ۸۹۱۳ . ۳۹- من لزم المشاوره لم یعدم عند الصّواب مادحا و عند الخطاء عاذرا ۸۹۵۶ . ۴۰- ما ضلّ من استشار ۹۴۵۴ . ۴۱- ما استنبط الصّواب بمثل المشاوره ۹۵۲۷ . ۳۳- هر که با مشورت کننده خود خالص باشد تدبیرش شایسته باشد . ۳۴- هر که با مشورت کننده خود غش نماید ( و با او صاف نباشد بلکه خیانت کند ) تدبیرش از او سلب شود . ( یعنی خداوند رأی و اندیشه صحیح را از او بگیرد ) . ۳۵- هر که با صاحبان خردها مشورت نماید به نورهای عقلها روشن شود . ۳۶- هر که با صاحبان عقلها و خرد مشورت کند به مطلب و راه درست پیروزی یابد . ۳۷- هر که با مردان مشورت نماید آنها را در عقلهایشان شریک گردد . ۳۸- هر که با صاحبان عقلها و خردها مشورت نماید به دور اندیشی و گفتار و رفتار درست پیروزی یابد . ۳۹- هر که ملازم مشاورت باشد ( و از آن جدا نشود ) در وقت صواب و درستی کار ستایش کننده و در نزد خطا و اشتباه عذر خواهنده‌ای را از دست نخواهد داد . ۴۰- گمراه نگشت هر که مشورت نمود ( چه با خدا و چه با عقلاء ) . ۴۱- راه درست به چیزی مانند مشورت کردن استنباط نگردیده است ( یعنی ص

۷۳۴-۴۲ مشاوره الحازم المشفق ظفر ۹۸۵۸ . ۴۳- مشاوره الجاهل المشفق خطر ۹۸۵۹ . ۴۴- نعم المظاهرة المشاورة ۹۸۸۸ . ۴۵- نعم الاستظهار المشاورة ۹۹۲۷ . ۴۶- لا تشاور عدوك ، واستره خبرك ۱۰۱۹۸ . ۴۷- لا تشاورن فی أمرک من یجهل ۱۰۲۰۴ . ۴۸- لا تستصغرَنَّ عندک الرأى الخطير إذا أتاك به الرجل الحقير ۱۰۲۷۸ . آدمی با مشورت حقایق را از خلال امور به دست آورد چنانکه مقنی آب را از خلال زمین و سنگ و شن بیرون آورد و مجتهد را هم به همین ملاک مستنبط گویند که معارف اسلام و آب حیات را از خلال کتاب و سنت استخراج می نماید . ۴۲- مشورت کردن با دور اندیش ترسناک مهربان پیروزیست . ۴۳- مشورت کردن با جاهل مهربان خطرناک است ( زیرا واقع بین نبوده آدمی را به هلاکت می کشاند ) . ۴۴- خوب پشتیبان و یاری کردنی است مشورت نمودن . ۴۵- خوب پشتوانه و احتیاطی است مشورت کردن . ۴۶- با دشمن خود مشورت مکن ، و از او خبر خود را پپوشان ( ظاهراً نهی از مشورت در موضوعات سزای است و گرنه در روایتی گذشت که با دشمن عاقل مشورت نمائید ) . ۴۷- در کار خود با کسی که نادانست هرگز مشورت مکن . ۴۸- هرگز پیش خود رأی خطیر و شریفی را کوچک مشمار هر گاه آن را برای تو مرد حقیری بیاورد . ( یعنی باید به گفته نظر کرد نه به گوینده ) . ص ۷۳۵-۴۹- لا تدخلن فی مشورتک بخيلا فيعدل بك عن القصد و يعدك الفقر ۱۰۳۴۸ . ۵۰- لا تشاركن فی رأيك جانا يضعفك عن الأمر ، و يعظم عليك ما ليس بعظيم ۱۰۳۴۹ . ۵۱- لا تستشر الكذاب فإنه كالسراب يقرب عليك البعيد و يبعد عليك القريب ۱۰۳۵۱ . ۵۲- لا تشاركن فی مشورتك حريصا يهون عليك الشر ، و يزين لك الشره ۱۰۳۵۳ . ۵۳- لا يستغنى العاقل عن المشاورة ۱۰۶۹۳ . ۵۴- لا مظاهرة أوثق من مشاورة ۱۰۶۹۴ . ۴۹- در مشورت خود بخیل را داخل مساز پس تو را از میانه روی عدول داده و تو را وعده درویشی دهد . ۵۰- هرگز در رأی خود ترسناکی را شریک مگردان که تو را از کار ناتوان ساخته ، و بر تو آنچه بزرگ نیست عظیم جلوه دهد . ۵۱- با بسیار دروغگو مشورت مکن زیرا که او مانند سراب ( دورنمای آب ) است که بر تو دور را نزدیک کرده و بر تو نزدیک را دور می سازد ( چون ممکن است آب پیش تو باشد و به دروغ آن را دور جلوه دهد ) . ۵۲- هرگز حریص را در مشورت خود شریک مگردان چون بر تو بدی را سهل کرده و حرص بسیار را زینت دهد . ۵۳- عاقل بی نیاز نمی شود از مشورت نمودن ( بلکه محتاج به آنست و از آن بهره مند می گردد ) . ۵۴- پشت قوی کردن ( و احتیاط نمودن ) محکمر از مشورت کردن نیست . ص ۷۳۶-۵۵- من استغنى بعقله ( بفعله ) ضلّ ۷۸۱۸ .

## الشوق و المشتاق

۱- الشوق شيمه الموقنين ۶۶۳ . ۲- الشوق خلصان العارفين ۸۵۵ . ۳- من اشتاق سلا ۷۷۳۰ . ۴- من اشتاق أدلج ۹۱۵۹ .

## الشهوة

۱- الشهوة أحد المغويين ۱۶۶۱ . ۲- الشهوات أعلال قاتلات ، و أفضل دوائها اقتناء الصبر عنها ۱۷۸۹ . ۵۵- هر که به عمل و یا به عقل خود بی نیاز گردد ( و با دیگران مشورت ننماید و یا از فکر و علم علماء استفاده نکند و یا به دنبال پیمبران و امامان نرود ) گمراه شود . اشتیاق ۱- شوق و اشتیاق ( به خدا و آخرت ) روش اهل یقین است . ۲- شوق ( به لقای حضرت حق و فرامین او ) جدا شدن و یا برگزیده عارفانست . ۳- هر که مشتاق ( ملاقات خدا ) باشد فراموش کند ( دنیا را ) . ۴- هر که مشتاق ( بهشت و نعمتهای آن ) باشد اول شب به راه افتد . خواهش ۱- خواهش یکی از دو گمراه کننده است و ( ممکن است مراد جاهل و شهوت یا شیطان و نفس باشد ) . ۲- خواهشها امراض و علت های کشنده اند ، و بالاترین علاج آنها کسب کردن صبر از آنهاست . ص ۷۳۷

۳- الشهوات مصائد الشيطان ۲۱۲۱ . ۴- اغلب الشهوة ، تکمل لك الحکمة ۲۲۷۲ . ۵- اهجرُوا الشهوات ، فإنها تقودکم إلى ركوب الذنوب ، و التهجم على السيئات ۲۵۰۵ . ۶- الشهوات آفات قاتلات ، و خير دوائها اقتناء الصبر عنها ۱۸۸۸ . ۷- إني اكم و تحکم



الشّهوات علیکم ، فإنّ عاجلها ذمیم ، و آجلها وخیم ۲۷۴۱ . ۸- إياکم و غلبه الشّهوات علی قلوبکم ، فإنّ بدايتها ملکه ، و نهايتها هلكه ۲۷۴۶ . ۹- أوّل الشّهوة طرب ، و آخرها عطب ۳۱۳۳ . ۱۰- الشّهوة تغری ۲۶ . ۳- خواهشها دامهای شکار شیطان است . ۴- بر خواهش و آرزو غالب شو ، تا برای تو حکمت کامل گردد . ۵- از خواهشها و شهوتها دوری نمائید ، زیرا که آنها شما را به سواری گناهان و داخل شدن بر بدیها می کشاند . ۶- خواهشها آفتهای کشنده اند ، و بهترین دوی آن کسب کردن صبر است از آنها . ۷- بر شما باد به دوری از تحکم ، و به زور حکم کردن خواهشها بر شما ، زیرا که حاضر آنها ( یعنی در دنیا ) نکوهیده ، و آینده آنها ( یعنی در آخرت ) گران و سنگین است . ۸- از غلبه کردن خواهشها بر دلهايتان دوری نمائید ، زیرا که ابتدای آن ( در دنیا ) بندگی ، و انتهای آن ( در آخرت ) هلاکت است . ۹- اوّل خواهش ( غیر مشروع ) شادی و آخر آن هلاکت است . ۱۰- خواهش آدمی را حریص می گرداند . ص ۷۳۸ ۱۱- الشّهوات آفات ۴۹ . ۱۲- الشّهوات قاتلات ۲۰۲ . ۱۳- الشّهوة حرب ۲۲۴ . ۱۴- الشّهوة أضّر الأعداء ۸۲۱ . ۱۵- الشّهوات سموم قاتلات ۸۷۶ . ۱۶- الشّهوات تسترقّ الجھول ۹۲۲ . ۱۷- الانقياد للشّهوة أدوا الداء ۱۴۵۸ . ۱۸- إنکم إن ملکتم شهواتکم نرت بکم إلى الأشر و الغواية ۳۸۵۱ . ۱۹- إذا غلبت علیک الشّهوة فاعلمها بالاختصار ۴۱۵۹ . ۲۰- بملک الشّهوة التّنزه عن کلّ عاب ۴۳۵۴ . ۱۱- خواهشها آفت هاست . ۱۲- خواهشها کشند گانند . ۱۳- خواهش گیرنده ( عقل و ایمان ) است . ۱۴- خواهش زیان رساننده ترین دشمنان است . ۱۵- خواهشها سم های کشنده اند . ۱۶- خواهشها نادان را بنده می سازد . ۱۷- در اختیار خواهش قرار گرفتن بدترین درد است . ۱۸- براستی اگر شما خواهشهای خود را مالک خود گردانید ، شما را به سوی فرحناکی ( بی بند و باری ) و گمراهی سوق دهد . ۱۹- هرگاه بر تو خواهش غلبه نمود ، بر آن به وسیله ( نماز شب و نماز تهجد و یا به ) تکیه کردن بر اعمال شایسته غلبه نما . ۲۰- به مالک شدن شهوت است پاکیزگی از هر عیب و نقصی ( یعنی هر انسانی که خواهش خود را به فرمان خود در آورد عیبی در او دیده نخواهد شد ) . ص ۷۳۹ ۲۱- ترک الشّهوات أفضل عبادة و أجمل عادة ۴۵۲۷ . ۲۲- حلاوة الشّهوة ینغصها عار الفضیحة ۴۸۸۵ . ۲۳- ردّ الشّهوة أقضى لها و قضائها أشدّ لها ۵۳۹۰ . ۲۴- ردع الشّهوة و الغضب جهاد النبلاء ۵۴۰۳ . ۲۵- زیادة الشّهوة تزی بالمروءة ۵۵۰۷ . ۲۶- سبب الشّرّ غلبه الشّهوة ۵۵۳۳ . ۲۷- ضرام الشّهوة تبعث علی تلف المهجة ۵۸۹۹ . ۲۸- ضادّوا الشّهوة بالقمع ۵۹۱۵ . ۲۱- ترک خواهشها افزونترین عبادت و زیباترین عادت خواهد بود . ۲۲- شیرینی خواهش ، آن را عار و ننگ رسوائی ( در دنیا و آخرت ) تیره و ناصاف می سازد . ۲۳- بر گردانیدن شهوت ورد آن برای آن فارغ کننده تر است ( یعنی آدمی زود از آن بگذرد زمانی نبیند ) و بر آوردن آن ( یعنی پیروی از آن ) محکمتر کننده تر است آن را ( و پیوسته بعد از خواهشی خواهش دیگر کند ) . ۲۴- بازداشتن ( نفس را از ) شهوت و غضب جهاد مردم نجیب یا تند زیرکان است . ۲۵- زیادتی خواهش مروّت و مردانگی را عیناک سازد . ۲۶- سبب شرّ و بدی غلبه خواهش است ( بر عقل زیرا اگر عقل غالب گردید بدی به وجود نیاید ) . ۲۷- آتش بر افروخته شهوت ( خواهش ) آدمی را بر ( هلاکت اخروی یا تلف ) خون یا روح بر می انگیزاند . ( یعنی انسان را به هلاکت می رساند پس برای جلوگیری از تلف نسبت به خود یا دیگری باید کوشید آتش شهوت شعله ور نشود ) . ۲۸- شهوت را به کوبیدن مخالفت کنید . ص ۷۴۰ ۲۹- ضادّوا الشّهوة مضادة الضدّ ضده ، و حاربوها محاربة العدو العدو ۵۹۳۴ . ۳۰- طاعة الشّهوة تفسد الدین ۵۹۸۵ . ۳۱- طاعة الشّهوة هلك ، و معصيتها ملک ۶۰۲۶ . ۳۲- ظفر بجثة المأوی من أعرض عن شهوات الدنیا ۶۰۶۵ . ۳۳- عبد الشّهوة أذلّ من عبد الرّق ۶۲۹۸ . ۳۴- عبد الشّهوة أسیر لا ینفک أسره ۶۳۰۰ . ۳۵- غیر منتفع بالعظاات قلب متعلّق بالشّهوات ۶۴۰۶ . ۳۶- غلبه الشّهوة أعظم هلك ، و ملکها أشرف ملک ۶۴۱۱ . ۳۷- غلبه الشّهوة تبطل العصمة و تورّد الهلک ۶۴۱۲ . ۲۹- شهوت و خواهش را مخالفت نموده مانند مخالفت نمودن ضد با ضد و با آن بجنگند همچون جنگیدن دشمن با دشمن . ۳۰- فرمانبرداری خواهش دین را فاسد می نماید . ۳۱- فرمانبرداری از خواهش هلاکت و نافرمانی آن پادشاهی یا مالک شدن نفس است . ۳۲- به بهشت جاودان پیروزی یافته کسی که از خواهشهای دنیا روی گرداند . ۳۳- بنده شهوت خوارتر از عبد زر خرید است . ۳۴- بنده شهوت اسیر و گرفتاریست که گرفتاریش از او جدا



نمی‌شود . ۳۵- سود برنده به موعظه و پندها نیست قلبی که به خواهشها آویخته شده است . ۳۶- غلبه شهوت بزرگترین هلاکت ، و مالک شدن آن بلندترین مالک بودن یا بالاترین پادشاهی است . ۳۷- غلبه شهوت عصمت ( نگهداری از گناه ) را باطل ساخته و بر هلاکت ص ۷۴۱ ۳۸- غالب الشهوة قبل قوّة ضراوتها فإنّها إن قویت ملکتهک ، و استفادتک ( استفادتک ) و لم تقدر علی مقاومتها ۶۴۴۴ . ۳۹- قرین الشهوات أسیر التبعات ۶۷۵۵ . ۴۰- قرین الشهوة مریض النفس معلول ( مغلول ) العقل ۶۷۹۰ . ۴۱- قاوم الشهوة بالقمع لها تظفر ۶۸۰۳ . ۴۲- کم من شهوة منعت رتبة ۶۹۳۷ . ۴۳- کیف یصبر عن الشهوة من لم تعنه العصمة ۶۹۹۲ . ۴۴- لن یهلك العبد حتّی یؤثر شهوته علی دینه ۷۴۴۹ . ۴۵- لیس فی المعاصی أشدّ من اتّباع الشهوة فلا تطیعوها فیشغلکم عن وارد می‌سازد . ۳۸- بر خواهش غلبه کن قبل از قوی شدن حرص آن زیرا که اگر قوی شود مالک تو گشته و زمام امرت را به دست خواهد گرفت و تو را کسب نموده ( یعنی بنده خود سازد ) و تو بر مقاومت در مقابل آن قادر نخواهی بود . ۳۹- رفیق و همراه خواهشها اسیر وبال و تبعات است ( یعنی باید پای تبعاتش که رفتن آبرو و گرفتاریهاست بایستد ) . ۴۰- رفیق و قرین خواهش ، بیمار نفس ، بیمار عقل ( و یا غل شده عقل ) است . ۴۱- در کوبیدن خواهش مقاومت نما تا پیروز گردی . ۴۲- بسا خواهشی که منع کند رتبه ( و درجه‌ای ) را . ۴۳- چگونه صبر می‌کند از خواهشها کسی که او را عصمت ( نگهداری خدا ) یاری نکرده است . ۴۴- هرگز بنده‌ای هلاک نخواهد شد تا آنکه خواهش خود را بر دینش برگزیند ( و مقدم دارد ) . ۴۵- در میان گناهان سخت‌تر از پیروی شهوت نیست پس اطاعت آن ننمائید ص ۷۴۲ الله ۷۵۲۰ . ۴۶- لو زهدتم فی الشهوات لسلتم من الآفات ۷۵۸۷ . ۴۷- من غلب شهوته ظهر عقله ۷۹۵۳ . ۴۸- من غلبت علیه شهوته لم تسلّم نفسه ۸۱۴۰ . ۴۹- من صبر علی شهوته تناهی فی المروّة ۸۲۲۴ . ۵۰- من ملک شهوته کان تقیّا . ۸۲۸۴ . ۵۱- من أمارت شهوته أحيی مروّته ۸۳۵۹ . ۵۲- من کثرت شهوته ثقلت مؤنّته ۸۳۶۰ . ۵۳- من غلب شهوته صان قدره ۸۳۶۶ . ۵۴- من تسرّع إلى الشهوات تسرّع إلى الآفات ۸۵۸۹ . پس شما را از خدا مشغول سازد . ۴۶- اگر در شهوت‌ها و خواهشها بی‌رغبت بودید از آفت‌ها سالم می‌ماندید . ۴۷- هر که بر شهوت و خواهش خود غلبه نماید عقلش ظاهر می‌شود . ( ممکن است مراد این باشد که نشانه عقل او خواهد بود و یا آنکه وقتی شهوت مغلوب گشت عقل بکار آید ) . ۴۸- هر که بر او شهوتش غالب گردید نفس او سالم نخواهد بود . ۴۹- هر که بر خواهش خود صبر نماید در آدمیت و یا مردانگی بنهایت رسیده است . ۵۰- هر که مالک خواهش خود شود پرهیزگار خواهد بود . ۵۱- هر که شهوت خود را بمیراند مردانگی یا آدمیت خود را زنده کرده است . ۵۲- هر که شهوت او بسیار باشد زحمت و مخارج او سنگین خواهد بود . ۵۳- هر که بر شهوت خود غلبه کند قدر خود را نگه داشته است . ۵۴- هر که بسوی خواهشها شتاب نماید آفت‌ها به سوی شتاب خواهد ص ۷۴۳ ۵۵- من غری بالشّهوات أباح نفسه الغوائل ۸۷۵۱ . ۵۶- من ملک شهوته کملت مروّته ، و حسنت عاقبته ۸۷۷۰ . ۵۷- من لم یملک شهوته لم یملک عقله ۸۹۹۵ . ۵۸- من لم یداو شهوته بالترک لم یزل علیلا ۸۹۹۹ . ۵۹- من مطاوعه الشهوة تضاعف الآثام ۹۲۷۰ . ۶۰- مغلوب الشهوة أذلّ من مملوک الرّق ۹۸۳۶ . ۶۱- مدمن الشهوات صریح الآفات ، مقارن السیئات ، موقن بالثبات ۹۸۴۳ . ۶۲- لا تسرف فی شهوتک و غضبک فیزریا بک ۱۰۲۱۲ . نمود . ۵۵- هر که به شهوتها حرص ورزد برای نفس خود مصیبت‌های عظیم را مباح کرده است ( و همواره باید منتظر مصیبتی بعد از مصیبت دیگر باشد ) . ۵۶- هر که مالک شهوت خود گردد انسانیت و یا مردانگی او کامل شده و عاقبت او نیکو شود . ۵۷- هر که مالک شهوت خود نگردد مالک عقلش نخواهد بود . ۵۸- هر که خواهش خود را به ترک آن مداوا ننماید پیوسته بیمار است . ۵۹- از موافقت و پیروی خواهش است مضاعف شدن گناهان . ۶۰- مغلوب شهوت از مملوک بندگی ذلیل‌تر است . ( زیرا در هر دو سرا در زحمت است ) . ۶۱- کسی که پیوسته به دنبال خواهش است انداخته شده آفت‌ها ، همراه و هم‌قرین گناهان ، یقین دارنده مظلّمه‌ها خواهد بود . ۶۲- در خواهش و خشم خود اسراف مکن ( و از حد مگذر ) چون که تو را عیناک گردانند . ص ۷۴۴ ۶۳- لا عقل مع شهوة ۱۰۵۲۶ . ۶۴- لا یفسد التّقوی إلّا غلبه الشهوة ۱۰۶۰۶ . ۶۵- لا فتنه أعظم من الشهوة ۱۰۷۲۵ . ۶۶- ما أحسن بالإنسان أن لا یشتهی ما لا ینبغی ۹۶۴۹ .

## الشهید

۱- من مات علی فراشه و هو علی معرفه حق ربّه و رسوله و حقّ أهل بيته مات شهيدا ، و وقع أجره على الله سبحانه و استوجب ثواب ما نوى من صالح عمله ، و قامت نيته مقام إصلاته سيفه ( بسيفه ) ، فإنّ لكلّ شيء أجلا لا يعدوه ۹۰۶۱ . ۶۳- هیچ با شهوت و خواهشی عقلی نیست . ۶۴- تقوا را فاسد نخواهد نمود مگر غلبه شهوت . ۶۵- فتنه‌ای از خواهش بزرگتر نیست . ۶۶- چه نیکوست که انسان آنچه را که سزاوار نیست خواهش ننماید ( مانند بازیهای بیهوده و مطالب نامشروع و لهویات و لغویات ) . شهید ۱- هر که بر رختخواب خود بمیرد و حال آنکه بر معرفت حق پروردگار خود و فرستاده او و حق اهل بیت رسول او باشد شهید مرده ، و پاداش او بر خدای سبحان بوده و مستوجب مزد آنچه از عمل شایسته ( مانند جهاد ) قصد نموده خواهد شد ، و نیت و قصد او جانشین از غلاف بیرون آوردن شمشیر خویش است ( در برابر دشمنان دین در رکاب امام عادل خود و اگر بعد از نیت به اصل عمل موفق نگردید باید بداند ) بدرستی که برای هر چیزی مدّتی است که از آن تجاوز نخواهد نمود ( بنا بر این کسانی که در غیبت حضرت ولی عصر- ارواحنا لمقدمه الفداء- آرزوی یاری آن حضرت ص ۷۴۵-۲ نسأل الله سبحانه منازل الشهداء ، و معایشه السّعداء ، و مرافقه الأنبياء و الأبرار ۱۰۰۰۷ .

## الشّهاده

۱- و الشّهاده استظهارا علی المجاحدات ۶۶۰۸ . ۲- من شهد لك بالباطل شهد عليك بمثله ۹۱۳۵ . ۳- لا- خیر فی شهادة خائن . ۱۰۷۱۴ .

## الشّهرة و التّباهة

۱- حسن الشّهرة حصن القدرة ۴۸۱۰ . می‌نمایند و مشتاق جهاد در رکاب حضرتند پاداش جهاد گران را خواهند داشت ) . ۲- ( تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۲۳ نهج البلاغه در پندیات و فوائد صله رحم و مهربانی و کمک به خویشان بیان داشته آن گاه فرموده : ) ما از خدای سبحان منازل شهیدان ، و زندگانی نیکبختان ، و رفاقت پیمبران و نیکو کاران را مسئلت داریم . گواهی ۱- ( از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و شهادت و گواه گرفتن را برای قوی شدن پشت بر انکارها ( واجب کرده است تا دیگران نتوانند حقی را انکار نمایند ) . ۲- هر که به باطل برای تو گواهی دهد علیه تو به مثل آن گواهی خواهد داد . ۳- خیری در شهادت خیانت کننده نیست . شهرت ۱- نیکوئی شهرت و مشهور شدن حصار و قلعه قدرت است ( یعنی اگر کسی بخواهد قدرتمند باشد باید به حسن شهرت متصف باشد ) . ص ۷۴۶-۲ حبّ التّباهة رأس کلّ بلّیة ۴۸۶۹ .

## الشّيب

۱- كفى بالشّيب نذيرا ۷۰۱۹ . ۲- كفى بالشّيب ناعيا ۷۰۲۹ . ۳- غيروا الشّيب ، و لا تشبهوا باليهود ۶۴۰۷ . ۴- إذا ابيضّ أسودك مات أطيبك ۴۰۳۹ . ۵- الشّيب آخر مواعيد الفناء ۱۴۵۶ .

## الشّيعه

۱- إنّ أهل الجنّة لیتراءون منازل شیعتنا ، كما یتراءى الرّجل منكم ۲- دوستی شهرت طلبی ریشه و سر و رأس هر بلائی است . پیری ۱- پیری و سپیدی موی کفایت می‌کند برای نذیر بودن ( که آدمی را از مرگ و سپری شدن عمر می‌ترساند ) . ۲- برای سپیدی یا

پیری کفایت می کند خبردهنده ( از مرگ ) ۳- سفیدی موی را تغییر دهید ( یعنی خضاب کنید ) و به یهود شبیه نشوید . ۴- هر گاه موی سیاه تو سپید گردید پاکیزه ترین و لذیذترین زندگانت بمیرد ( کنایه از توانائی انسان است که آدمی تا قدرت دارد از همه چیز عبادی و غیر آن لذت می برد ، ولی وقتی مو سفید شد نشانه ناتوانی آشکار شود آن گاه می داند که نزدیک است فرصت از دست او برود ) . ۵- سفید شدن مو یا پیری آخر وعده های فناست ، ( پس باید بقیه عمر را استدراک نموده به توبه و بازگشت پردازد ) . شیعه ۱- براستی که اهل بهشت هر آینه منزلهای شیعه ما را می بینند چنانکه مردی از ص ۷۴۷ الکواکب فی أفق السماء ۳۵۱۴ . ۲- إِنْ اللَّهَ سَبَّحَانَهُ أَطْلَعَ إِلَى الْأَرْضِ ، فَاخْتَارَ لَنَا شِيعَةً يَنْصُرُونَنَا ، وَ يَفْرَحُونَ لِفَرْحِنَا ، وَ يَحْزَنُونَ لِحَزْنِنَا ، وَ يَبْذُلُونَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ فِينَا أَوْلَيْكَ مَنْأً وَ إِلَيْنَا ۳۷۰۶ . ۳- شِيعَتُنَا كَالْتَّحَلِّ لَوْ عَرَفُوا مَا فِي جَوْفِهَا لِأَكْلُوهَا ۵۷۸۶ . ۴- شِيعَتُنَا كَالْأُتْرَجَةِ طَيِّبَ رِيحِهَا ، حَسَنَ ظَاهِرِهَا وَ بَاطِنِهَا ۵۷۸۷ .

## شین الرّجل

۱- أربع تشين الرّجل : البخل ، و الكذب ، و الشّره ، و سوء الخلق ۲۱۴۳ . شما ستارگان را در اطراف آسمان مشاهده می کند ( از این تعبیر استفاده می شود که منازل شیعیان در ارتفاع خیلی بالائی قرار گرفته است ، چنانکه آسمان نسبت بزمین مرتفع می باشد ) . ۲- به راستی که خداوند سبحان به سوی زمین توجه فرمود ، پس برای ما پیروانی را برگزید که ما را یاری کرده ، و برای خوشحالی ما خوشحال شده ، و برای اندوه ما غمناکند ، و جانها و مالهای خود را در حق ما می دهند ، آنان از ما و به سوی ما برگشت خواهند کرد . ۳- شیعه و پیرو ما مانند زنبور عسل است ، اگر بشناسند آنچه در جوف آنست هر آینه آن را خواهند خورد ، ( در این عبارت محبت ائمه و اعتقاد به آنان تشبیه به عسل شده و آن از قبیل تشبیه معقول به محسوس است ) . ۴- شیعه ما همچون ترنج است که بوی آن خوش ، ظاهر و باطنش نیکو می باشد . عیب مرد ۱- چهار چیز است که مرد را عیناک می سازد : بخیلی ، و دروغ گوئی ، و غلبه حرص ، و بد اخلاقی . ص ۷۴۸

## باب الصاد

## الصبر و الصابر

## قسمت اول

۱- الصّبر أوّل لوازم الإیقان ( الإیقان ) ۱۵۸۰ . ۲- الصّبر علی المصیبه یجزل المثوبه ۱۵۹۷ . ۳- الصّبر أحد الظّفرین ۱۶۴۱ . ۴- الصّبر علی الثّواب ینیل شرف المراتب ( المطالب ) ۱۷۲۲ . ۵- الصّبر علی طاعه الله أهون من الصّبر علی عقوبته ۱۷۳۱ . ۶- الصّبر علی البلاء أفضل من العافیة فی الرّضاء ۱۸۲۱ . ۷- الصّبر أفضل سجنه ، و العلم أشرف حلیه و عطیة ۱۸۶۹ . ۸- الصّبر أن یحتمل الرّجل ما ینوبه و یکظم ما یغضبه ۱۸۷۴ . شکیبائی و شکیبا ۱- شکیبائی نخستین لوازم محکم کردن ( یا یقین داشتن ) است . ۲- شکیبائی بر مصیبت پاداش را بزرگ می نماید . ۳- شکیبائی یکی از دو رسیدن به هدف است . ۴- شکیبائی بر مصیبتها به بلندی پایه ها ( یا مطلبها ) می رساند . ۵- شکیبائی بر طاعت خدا آسان تر است از صبر بر کفر او . ۶- شکیبائی بر بلاء بالاتر از عافیت در وسعت زندگانی است . ۷- شکیبائی برترین خوی و دانش بالاترین زیور و بخشش است . ۸- شکیبائی آنست که انسان آنچه به او می رسد متحمل شود ، و آنچه که او را ص ۷۴۹ ۹- الصّبر صبران : صبر علی ما تکره ، و صبر عمّا تحبّ ۱۸۹۲ . ۱۰- الصّبر أحسن حلل الإیمان ، و أشرف خلائق الإنسان ۱۸۹۳ . ۱۱- الصّبر عن الشّهوة عفة ، و عن الغضب نجدة ، و عن المعصیة ورع ۱۹۲۷ . ۱۲- الصّبر صبران : صبر فی البلاء حسن جمیل ، و أحسن منه الصّبر عن المحارم ۲۰۰۰ . ۱۳- الصّبر علی الفقر مع العزّ أجمل من الغنی مع الدّلّ

۲۰۲۲. ۱۴- الصبر علی مضض الغصص یوجب الظفر بالفرص ۲۰۹۶. ۱۵- اصبر نل ۲۲۴۶. ۱۶- اصبر تظفر ۲۲۳۲. به خشم آورد فرو خورد. ۹- صبر دو صبر است: صبر بر آنچه ناخوش داری، و صبر از آنچه دوست داری. ۱۰- شکیبائی بهترین جامه‌های ایمان، و بلندترین صفت‌های آدمی است. ۱۱- شکیبائی از خواهش پارسائی، و از خشم بلندی مرتبه و از گناه و نافرمانی پرهیزگاریست. ۱۲- شکیبائی دو شکیبائی است: شکیبائی در بلاه که آن خوب زیبایی است، و نیکوتر از آن شکیبائی از حرامهاست. ۱۳- شکیبائی بر فقر با عزت نیکوتر از توانگری با خواریست. ۱۴- شکیبائی بر درد غصه‌ها موجب پیروزی بر فرصتهاست. ۱۵- شکیبائی را پیشه کن تا برسی. ۱۶- شکیبا باش تا پیروز شوی. ص ۱۷۷۵۰- اشتغل بالصبر علی الرزیه عن الجزع لها ۲۳۲۱. ۱۸- اصبر علی عمل لا- بد لك من ثوابه، و عن عمل لا صبر لك علی عقابه ۲۳۱۵. ۱۹- الزم الصبر، فإن الصبر حلو العاقبه، میمون المغنیه ۲۳۷۷. ۲۰- اصبر علی مراره الحق، و إياك أن تنخدع لحلاوة الباطل ۲۴۲۷. ۲۱- الزموا الأرض، و اصبروا علی البلاء، و لا تحرکوا بأيديکم و هوی ألسنتکم ۲۴۹۹. ۲۲- الزموا الصبر، فإنه دعامة الإيمان، و ملاک الأمور ۲۵۴۲. ۲۳- أفضل الصبر التصبر ۲۸۹۶. ۱۷- به عوض ناراحتی و زاری کردن در مصیبت به صبر و شکیبائی بر آن مشغول شو. ۱۸- بر عملی که تو را چاره‌ای نیست از ثواب آن (مانند واجبات و ترک محرمات) و از عملی که صبری نباشد تو را بر عقاب آن شکیبائی را به کار بر. ۱۹- از صبر جدا مشو، زیرا که شکیبائی شیرین عاقبت، و مبارک انجام است. ۲۰- بر تلخی حق شکیبا باش، و بپرهیز از این که برای شیرینی باطل فریب خوری. ۲۱- ملازم زمین بوده (افتادگی نموده و یا با کسی به منازعه بر نخیزید) و بر بلا شکیبا باشید، و به دستها و آرزوی زبان خود (برای جنگ و نزاع) حرکت نکنید (پوشیده نمانده که چنین دستوری همیشگی نبوده بلکه مختص به زمانی است که اگر صبر و سکوت به کار نرود برای اسلام و مسلمین زیان‌آور باشد). ۲۲- ملازم شکیبائی باشید، زیرا که آن ستون ایمان، و اصل کارهاست. ۲۳- افزونترین شکیبائی، خود را بر شکیبائی داشتن است. ص ۲۴۷۵۱- أقوى عدد الشدائد الصبر ۲۹۰۸. ۲۵- أفضل الصبر عند مرّ الفجیعه ۲۹۷۵. ۲۶- أفضل الصبر الصبر عن المحبوب ۳۰۳۰. ۲۷- أفضل عدّه الصبر علی الشده ۳۱۱۰. ۲۸- إن أحمد الأمور عاقبه الصبر ۳۳۸۴. ۲۹- إن الصبر لجميل إلا عنك، و إن الجزع لقبیح إلا علیک، و إن المصاب بک لجلیل، و إنه قبلک و بعدک لجلل ۳۴۵۶. ۳۰- الصبر ملاک ۵۷. ۳۱- الصبر مرفعه، الجزع منقصه ۹۳. ۲۴- محکم‌ترین آماده شده و نیرو برای سختی‌ها صبر است (چون با صبر مشکلات آسان گشته و مصیبات عادی شود). ۲۵- افزونترین شکیبائی صبر در وقت تلخی مصیبت است. ۲۶- افزونترین شکیبائی شکیبائی از آنچه محبوب انسان است (مانند بعض از معاصی و خواهش‌های انسانی، یا صبر در مقابل تکلیف الهی که محبوب واقعی است). ۲۷- افزونترین ذخیره (و نیرو برای آخرت) شکیبائی بر سختی است. ۲۸- براستی که ستوده‌ترین کارها از نظر عاقبت، شکیبائی است. ۲۹- (و در وقت دفن رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چنین فرمود:) براستی که شکیبائی همانا زیباست مگر از تو، و بی‌تابی هر آینه زشت است مگر بر تو، و بدرستی که مصیبت نسبت به تو بزرگ است و اما پیش از تو و بعد از تو هر آینه آسان و کوچک است. ۳۰- شکیبائی بنیاد است (یعنی بسیاری از ثوابها بر آن بنا خواهد گردید). ۳۱- شکیبائی وسیله بالا رفتن مرتبه، و بیتابی پستی پایه و مقدار است. ص ۳۲۷۵۲- الصبر مدفعه ۱۶۹. ۳۳- الصبر ظفر، العجل خطر ۲۱۴. ۳۴- الصبر یناضل الحدثان ۲۵۴. ۳۵- الصبر رأس الإيمان ۲۵۷. ۳۶- الصبر جنّه الفاقه ۳۴۷. ۳۷- الصبر ثمرة یقین ۴۱۱. ۳۸- الصبر یهون الفجیعه ۵۳۳. ۳۹- الصبر یمحص الرزیه ۶۵۴. ۴۰- الصبر ثمرة الإيمان ۶۷۹. ۴۱- الصبر عدّه للبلاء ۷۵۷. ۴۲- الصبر کفیل بالظفر ۷۶۰. ۳۲- شکیبائی سبب دفع (مهالك و آلام و اندوهها) است. ۳۳- شکیبائی پیروزی، و عجله و ناشکیبائی خطر است. ۳۴- صبر بر مصائب معارضه می‌نماید. ۳۵- شکیبائی سر ایمان است. ۳۶- شکیبائی سپر فقر و درویشی است (زیرا معنای واقعی صبر ایستادگی است و به چنان کسی تهیدستی رو نخواهد آورد). ۳۷- شکیبائی میوه یقین است. ۳۸- شکیبائی مصیبت را آسان می‌گرداند. ۳۹- شکیبائی مصیبت را کم می‌سازد. ۴۰- شکیبائی میوه ایمان است. ۴۱- شکیبائی نیروئی است آماده در مقابل بلاه. ۴۲- شکیبائی کفیل و ضامن پیروزیست. ص ۴۳۷۵۳- الصبر عنوان

التَّصَبُّرُ ۷۶۱ . ۴۴- الصَّبْرُ أَدْفَعُ لِلْبَلَاءِ ۷۶۲ . ۴۵- الصَّبْرُ يَرْغِمُ الْأَعْدَاءَ ۷۶۳ . ۴۶- الصَّبْرُ عَدَّةُ الْفَقْرِ ۷۶۵ . ۴۷- الصَّبْرُ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ ۷۶۶ . ۴۸- الصَّبْرُ أَفْضَلُ الْعَدَدِ ۷۶۷ . ۴۹- الصَّبْرُ أَقْوَى لِبَاسٍ ۸۲۳ . ۵۰- الصَّبْرُ مَطِيَّةٌ لَا تَكْبُو ۹۴۹ . ۵۱- الصَّبْرُ أَعُوذٌ شَيْءٌ عَلَى الدَّهْرِ ۱۲۴۸ . ۴۳- شَكِيائِي دَلِيلٌ وَنَشَانَةٌ يَارِي حَضْرَتَ حَقِّ اسْتِ . ۴۴- شَكِيائِي بَلَاءٌ رَافِعٌ كُنْتَهُ تَرَا اسْتِ . ۴۵- شَكِيائِي بَيْنِي دُشْمَانًا رَافِعًا بِرِ خَاكِ مِي مَالِدِ ( چُونِ آنَهَا از اَيْنِ طَرَفِ اِنْتِظَارِ جُزْعِ وَ بِيْتَابِي دَارَنْدِ ، بَا صَبْرٍ مَأْيُوسٍ خَوَاهَنْدِ شَدِ ) . ۴۶- شَكِيائِي سَازُ وَ بَرَكِ جَنْگِ بَا فَقْرٍ وَ پَرِيشَانِي اسْتِ . ۴۷- شَكِيائِي بِرِ هَرِ كَارِي يَارِ وَ مَدْدِ كَارِ اسْتِ . ۴۸- شَكِيائِي بِرْتَرِينِ ذَخِيرَه‌هَاسْتِ . ۴۹- شَكِيائِي ( بَهْتَرِينِ لِبَاسِ يَا ) قَوِيْتَرِينِ پُوشَشِ اسْتِ . ۵۰- شَكِيائِي مَرْكَبِ سَوَارِيسْتِ كِهْ بِهْ سَرِ دَرِ نَمِي آيِدِ . ۵۱- شَكِيائِي يَارِي كُنْتَهُ تَرِينِ چِيْزِ اسْتِ عَلِيْهِ رُوزْگَارِ ، ( چُونِ مَصَائِبِ وَ بَلَاهَا وَ كَرَفَتَارِيهَا بِهْ رُوزْگَارِ نَسَبْتِ دَادِهْ مِي شُودِ كَرِ چِهْ عَامِلِ آنِ خُدا وَ يَا اَعْمَالِ زَشْتِ مَا بَاشَدِ ، صَبْرِ عَلِيْهِ آنِ بِهْ حِسَابِ آيِدِ ، وَ جَدًّا اِكْرَ شَكِيائِي نَبَاشَدِ آدَمِي مَغْلُوبِ رُوزْگَارِ خَوَاهَدِ شَدِ ، وَ دَرِ نَتِيْجَهْ دَرِ مَقَابِلِ هَمِهْ مُشْكَلَاتِ وَ مَكْرُوهَاتِ لَهْ خَوَاهَدِ كَرْدِيْدِ ) . ص ۷۵۴ ۵۲- الصَّبْرُ خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ ۱۲۵۲ . ۵۳- الْحَزْمُ وَ الْفُضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ ۱۲۴۹ . ۵۴- الصَّبْرُ عَلَى الْمَضْضِ يُؤَدِّي إِلَى إِصَابَةِ الْفُرْصَةِ ۱۳۳۴ . ۵۵- الصَّبْرُ يَنْزِلُ عَلَى قَدْرِ الْمَصِيبَةِ ۱۴۴۲ . ۵۶- الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ مِنْ أَفْضَلِ الْمَوَاقِبِ ۱۴۵۹ . ۵۷- الصَّبْرُ عَلَى الْمَصِيبَةِ يَفْلَحُ حَذَّ الشَّامَةِ ۱۴۷۰ . ۵۸- الصَّبْرُ أَدْفَعُ لِلضَّرْرِ ۷۶۴ . ۵۹- إِنْ ابْتَلَاكُمْ اللَّهُ بِمَصِيبَةٍ فَاصْبِرُوا ۳۷۰۷ . ۶۰- إِنْ تَصَبَّرُوا فَقَدْ فُتِيَ اللَّهُ مِنْ كُلِّ مَصِيبَةٍ خَلْفَ ۳۷۰۹ . ۵۲- شَكِيائِي بَهْتَرِينِ لَشْكْرَهَايِ مُؤْمِنِ اسْتِ . ۵۳- دُورِ اِنْدِيْشِي وَ فَضِيْلَتِ دَرِ شَكِيائِي اسْتِ . ۵۴- شَكِيائِي بِرِ دَرْدِ مَصِيْبَتِ ( آدَمِي رَا ) بِهْ رَسِيْدِنِ فَرْصَتِ مِي كِشَانَدِ ( يَعْنِي كَسِي كِهْ صَبْرِ كَرْدِ بِهْ كَارَهَايِ خَيْرِ هَمِ مُوْفَقِ خَوَاهَدِ شَدِ زِيْرَا دَارَايِ قَلْقٍ وَ اَضْطِرَابِ وَ جُزْعِ نَمِي بَاشَدِ ، فَرْصَتِ عَمَلِ نِيَكِ رَا دَارَدِ ) . ۵۵- شَكِيائِي بِهْ اِنْدَازِهْ مَصِيْبَتِ فَرْوَدِ آيِدِ ( هَرِ چِهْ صَبْرِ بِيْشْتَرِ بَاشَدِ ، بَلَاءِ وَ مَصِيْبَتِ عَظِيْمِ تَرِ خَوَاهَدِ بُوْدِ ) . ۵۶- شَكِيائِي بِرِ مَصِيْبَتِهَا از بَهْتَرِينِ مُوْهَبَتِهَايِ حَضْرَتِ حَقِّ اسْتِ . ۵۷- شَكِيائِي بِرِ مَصِيْبَتِ تَنْدِي وَ حُدُ شَمَاتِ وَ سَرْزَنْشِ رَا مِي شَكَنْدِ . ۵۸- شَكِيائِي ضَرَرِ رَا دَفْعِ كُنْتَهُ تَرِ اسْتِ . ۵۹- اِكْرَ خُداوَنْدِ شَمَا رَا بِهْ مَصِيْبَتِي مَبْتَلَا سَاخْتِ شَكِيَا بَاشِيْدِ . ۶۰- اِكْرَ صَبْرِ كُنِي دَرِ ( رَا ) خُدا يَا از جَانِبِ خُدا از هَرِ مَصِيْبَتِي جَانِشِيْنِي اسْتِ ( از اَجْرِ وَ ثَوَابِ ) . ص ۷۵۵ ۶۱- إِنْ صَبِرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَلَمُ وَ أَنْتَ مُأْجُورٌ ، وَ إِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَلَمُ وَ أَنْتَ مُأْزُورٌ ۳۷۱۱ . ۶۲- إِنْ صَبِرْتَ صَبْرَ الْأَحْرَارِ ، وَ إِلَّا سَلُوتَ سَلُوُ الْأَعْمَارِ ۳۷۱۲ . ۶۳- إِنْ صَبِرْتَ أَدْرَكَتْ بِصَبْرِكَ مَنَازِلَ الْأَبْرَارِ ، وَ إِنْ جَزَعْتَ أَوْرَدَكَ جَزَعَكَ عَذَابُ النَّارِ ۳۷۱۳ . ۶۴- إِنْ صَبِرْتَ صَبْرَ الْأَكْرَامِ ، وَ إِلَّا سَلُوتَ سَلُوُ الْبَهَائِمِ ۳۷۲۷ . ۶۵- إِنَّكَ لَنْ تَدْرِكَ مَا تَحِبُّ مِنْ رَبِّكَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَمَّا تَشْتَهِي ۳۷۹۴ . ۶۶- إِنَّكُمْ إِنْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْبَلَاءِ ، وَ شَكَرْتُمْ فِي الرِّخَاءِ ، وَ رَضِيتُمْ بِالْقَضَاءِ ، كَانَ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ سَبْحَانَةُ الرِّضَا ۳۸۴۵ . ۶۱- اِكْرَ صَبْرِ كُنِي بِرِ تَوْ قَلَمِ جَارِي مِي كَرْدَدِ وَ ( نُوْشْتِهْ مِي شُودِ كِهْ ) تَوْ پَادَاشِ دَادِهْ شَدِهْايِ ، وَ اِكْرَ بِيْتَابِي نَمَائِي قَلَمِ بِرِ تَوْ جَارِي كِشْتِهْ وَ تَوْ كَنْهَكَارِ نُوْشْتِهْ خَوَاهِي شَدِ .

## قسمت دوم

۶۲- اِكْرَ صَبْرِ كُنِي هَمِچُونِ صَبْرِ آزَادِگَانِ ( كِهْ هِيْچِ يَعْنِي بَايْدِ چَنِينِ بَاشِي ) وَ كَرْنِهْ فَرَامُوشِ خَوَاهِي كَرْدِ نُوْعِ فَرَامُوشِي كَسَانِي كِهْ تَجْرِبِهْ نَدَاشْتِهْ وَ زُودِ گُولِ خُورْدِهْاَنْدِ . ۶۳- اِكْرَ صَبْرِ نَمَائِي بِهْ سَبَبِ آنِ بِهْ مَنَزَلَهَايِ نِيَكُوكَارَانِ خَوَاهِي رَسِيْدِ ، وَ اِكْرَ بِي تَابِي نَمَائِي بِي صَبْرِي تَوْ ، تَوْ رَا بِهْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَارَدِ سَازَدِ . ۶۴- اِكْرَ صَبْرِ كُنِي نُوْعِ شَكِيائِي بَزْرِگَانِ ( از آنَاَنْ خَوَاهِي بُوْدِ ) وَ كَرْنِهْ هَمِچُونِ تَسْلِيْ چَهَارِپَايَاَنْ تَسْلِيْ خَوَاهِي شَدِ ( وَ از آنَهَا بِحِسَابِ آئِي ) . ۶۵- بَرَاْسْتِي كِهْ تَوْ هَرِ كُزْ بِهْ اَنُچِهْ كِهْ از پَرُورْدِ گَارْتِ دُوسْتِ دَارِي نَخَوَاهِي رَسِيْدِ ( مَآنَنْدِ بَهْشْتِ وَ عَطَايَايِ دِيْگَرِ اِلَهِی ) مَكْرَ بِهْ وَاسَطَهْ صَبْرِ وَ شَكِيائِي از اَنُچِهْ دَلِخَوَاهِ تَوْ اسْتِ . ۶۶- بَرَاْسْتِي كِهْ اِكْرَ شَمَا بِهْ بَلَا وَ سَخْتِي صَبْرِ نَمُودِهْ ، وَ دَرِ فَرَاخِي وَ رَاْحَتِي شُكْرِ ص ۷۵۶ ۶۷- إِذَا صَبِرْتَ لِلْمَحْنَةِ فَلَلْتَ حَدَّهَا ۴۰۱۴ . ۶۸- بِالصَّبْرِ تَخَفَّ الْمَحْنَةُ ۴۲۰۵ . ۶۹- بِالصَّبْرِ تَدْرِكُ الرِّغَائِبَ ۴۲۲۷ . ۷۰- بِالصَّبْرِ تَدْرِكُ مَعَالِيَ الْأُمُورِ ۴۲۷۶ . ۷۱- بَشَّرْ نَفْسَكَ إِذَا صَبِرْتَ بِالنَّجْحِ وَ الظَّفَرِ ۴۴۴۷ . ۷۲- تَجْلِبِبِ الصَّبْرُ وَ الْيَقِيْنُ ، فَإِنَّهُمَا نَعَمُ الْعِدَّةُ فِي الرِّخَاءِ وَ الشَّدَّةِ ۴۵۰۹ . ۷۳- ثَوَابُ الصَّبْرِ يَذْهَبُ مَضْضُ الْمَصِيبَةِ ۴۶۹۱

کرده و به تقدیر خداوند خوشنود باشید از جانب خدای سبحان برایتان رضا و خوشنودی مقرر است . ۶۷- هرگاه برای محنت و رنج شکیبائی نمایی تندی و حدّت آن را بشکنی . ۶۸- با شکیبائی محنت و رنج سبک گردد . ۶۹- بوسیله شکیبائی رغائب ( یعنی چیزهایی که مردم در آن رغبت کنند ) بدست می آید . ۷۰- به سبب صبر ( بر مصیبت‌ها و مکاره و رنج‌ها ) امور بلند به دست خواهد آمد . ۷۱- نفس خویش را مژده ده هرگاه به بر آمدن حاجت و کامروائی صبر نماید و یا صبر نمائی . ۷۲- صبر و یقین را پیراهن خود کن ( یعنی آن دو صفت را ملازم خود ساز چنانکه پیراهن را ملازم و ملاصق بدن می سازی ) زیرا آن دو خوب ساز و برگی است در رفاه و سختی و نیکو ذخیره‌ای برای فراخی و شدت خواهند بود . ۷۳- پاداش شکیبائی درد مصیبت را می برد ( زیرا صاحب مصیبت می داند که در مقابل آن به چه ثوابی خواهد رسید ) . ص ۷۵۷ ۷۴- ثواب الصّبر أعلى الثّواب ۴۶۹۴ . ۷۵- حسن الصّبر طلیعة النّصر ۴۸۵۹ . ۷۶- حسن الصّبر ملائک کلّ أمر ۴۸۶۰ . ۷۷- حسن الصّبر عون علی کلّ أمر ۴۸۶۱ . ۷۸- دوام الصّبر عنوان الظّفر و النّصر ۵۱۴۵ . ۷۹- رحم الله امرأ جعل الصّبر مطیة حیاته ، و التّقوی عدّة وفاته ۵۲۰۸ . ۸۰- رأس الإیمان الصّبر ۵۲۳۹ . ۸۱- صبرک علی المصیبة یخفّف الرّزیه ، و یجزل المثوبه ۵۸۲۸ . ۸۲- صبرک علی تجرّع الغصص یظفرک بالفرص ۵۸۸۶ . ۷۴- ثواب شکیبائی بالاترین ثواب است . ۷۵- نیکوئی صبر طلیعه و پیشرو پیروزی است . ۷۶- نیکوئی شکیبائی ملاک هر کاریست . ۷۷- نیکوئی صبر یاری کننده بر هر چیزی است . ۷۸- صبر همیشگی دلیل پیروزی و یاری است . ۷۹- خداوند رحمت کند مردی را که صبر و شکیبائی را مرکب سواری زندگانی و حیات خود ، و تقوا را ذخیره وفات خویش قرار دهد . ۸۰- سر ایمان صبر و شکیبائی است . ۸۱- شکیبائی تو بر مصیبت ، مصیبت را سبک گردانیده و پاداش را بزرگ می نماید . ۸۲- شکیبائی تو بر فرو بردن غصه‌ها ( غصه چیزی گویند که در گلو مانده مانند استخوان و در غم و اندوه این معنی شایع شده ) تو را بر بهره‌های دنیوی و اخروی ظفرمند خواهد نمود . ص ۷۵۸ ۸۳- صابروا أنفسکم علی فعل الطّاعات ، و صونوها عن دنس السّیئات ، تجدوا حلاوة الإیمان ۵۸۹۱ . ۸۴- طوبی لمن جعل الصّبر مطیة نجاته ، و التّقوی عدّة وفاته ۵۹۶۷ . ۸۵- طول الاضطبار من شیم الأبرار ۶۰۰۴ . ۸۶- علیک بالصّبر فإنه حصن حصین و عبادة الموقنین ۶۱۳۴ . ۸۹- علیک بالصّبر فبه يأخذ العاقل ، و إلیه یرجع الجاهل ۶۱۳۸ . ۹۰- علیک بلزوم الصّبر فبه يأخذ الحازم ، و إلیه یؤول الجازع ۶۱۴۴ . ۸۳- نفسهای خود را بر انجام دادن طاعتها به شکیبائی فرمان دهید ، و آنها را از آلودگی و چرک گناهان نگهدارید ، تا شیرینی ایمان را بیابید . ۸۴- خوشا به حال کسی که شکیبائی را شتر سواری و مرکب رستگاری ، و تقوا را تجهیزات و نیروی مرگ خود قرار دهد . ۸۵- صبر طولانی از خصلتهای نیکوکاران است . ۸۶- بر تو باد به صبر و شکیبائی در تنگی و بلا . ۸۷- بر تو باد به شکیبائی و تحمّل ، زیرا کسی که ملازم آنها باشد محنت‌ها بر او آسان گردد . ۸۸- بر تو باد به شکیبائی زیرا که آن حصاریست محکم و عبادت افرادی است که یقین کامل به معارف الهیه دارند . ۸۹- بر تو باد به شکیبائی زیرا که به آن عاقل چنک زده ، و به سوی آن جاهل بر می گردد ( یعنی بعد از جزع و فزع صبر خواهد نمود ) . ۹۰- بر تو باد به ملازم بودن شکیبائی ، زیرا که به آن دور اندیش چنک زده ، ص ۷۵۹ ۹۱- عند الصّدمه الأولى یكون صبر النّبله ۶۲۰۳ . ۹۲- عند نزول المصائب و تعاقب الثّواب تظهر فضیلة الصّبر ۶۲۱۶ . ۹۳- فی الصّبر ظفر ۶۴۶۵ . ۹۴- فی البلاء تحاز فضیلة الصّبر ۶۴۷۵ . ۹۵- قد یعزّ الصّبر ۶۶۴۵ . ۹۶- قلّ من صبر إلّا ملک ۶۷۶۰ . ۹۷- قلّ من صبر إلّا قدر ۶۷۶۱ . ۹۸- قلّ من صبر إلّا ظفر ۶۷۶۲ . ۹۹- کم یفتح بالصّبر من غلق ۶۹۴۵ . و به سوی آن جزع کننده بر می گردد ( یعنی بعد از بی تابی بالأخره به صبر بازگشت خواهد نمود ) . ۹۱- در نزد صدمه نخست و رسیدن مشکل و دشوار ، شکیبائی افراد نجیب یا زیرک و هوشیار معلوم می شود ( و گرنه اکثر مردم بعد از بی تابی‌ها مجبور به صبر خواهند شد ) . ۹۲- در وقت فروود آمدن مصیبت‌ها و از پی در آمدن ماتمها فضیلت صبر و شکیبائی ظاهر می شود . ۹۳- در شکیبائی پیروزی است . ۹۴- در بلا و تنگی فضیلت و برتری شکیبائی جمع خواهد شد .



۹۵- گاهی صبر و شکیبائی نایاب می‌گردد. ۹۶- کم است کسی که صبر کند جز آنکه مالک (نفس یا مقصد) شود. ۹۷- کم است کسی که شکیبائی را به کار برد مگر آنکه توانا شود. ۹۸- کم است کسی که صبر نماید مگر این که پیروزی یابد. ۹۹- بسا به وسیله شکیبائی قفل و کلون (چوبی است که از پشت در را به ص ۷۶۰ ۱۰۰- من لم یصبر علی کده صبر علی الإفلاس ۸۹۸۷. ۱۰۱- لا یعدم الصّبر الظفر، و إن طال به الزّمان ۱۰۸۶۱. ۱۰۲- لا یصبر علی مَرِّ الحقِّ إلّا من أیقن بحلاوة عاقبه ۱۰۸۶۷. ۱۰۳- یؤول أمر الصّبر إلى درک غایت و بلوغ أمله ۱۱۰۴۸. ۱۰۴- لیس مع الصّبر مصیبه ۷۴۷۴. ۱۰۵- لیس شیء أحمد عاقبه، و لا ألدّ مغتیه، و لا- أدفع لسوء أدب، و لا أعون علی درک مطلب من الصّبر ۷۵۰۸. ۱۰۶- من یصبر یظفر ۷۷۱۴. ۱۰۷- من صبر نال المنی ۷۷۲۲. وسیله او قفل می‌کنند) باز می‌شود. ۱۰۰- هر که بر سختی و زحمت کار و کسب صبر ننماید بر افلاس (ناچیزی و پریشانی باید) صبر نماید. ۱۰۱- بسیار صبر کننده پیروزی را از دست ندهد هر چند زمان نسبت به او طول کشد (یعنی بالأخره پیروز خواهد شد). ۱۰۲- بر تلخی حق صبر نخواهد نمود مگر کسی که به شیرینی عاقبت آن یقین نماید. ۱۰۳- کار بسیار شکیبا به دریافت پایان و نهایت مقصود، و رسیدن به امید و آرزو برگشت خواهد نمود. ۱۰۴- با صبر و شکیبائی مصیبتی نیست (چون مصیبت وقتی است که صبر نباشد). ۱۰۵- نیست چیزی که از صبر و شکیب پایش پسنیدیده‌تر، و آخرش لذیذتر، و برای سوء ادب دافع‌تر، و بر درک مطلب (و رسیدن به آن) یاری کننده‌تر باشد. ۱۰۶- هر که صبر کند پیروزمند شود. ۱۰۷- هر که صبر کند به امیدها برسد. ص ۷۶۱ ۱۰۸- من استجد الصّبر أنجده ۷۷۵۵. ۱۰۹- کن حلو الصّبر عند مَرِّ الأمر ۷۱۴۰. ۱۱۰- کافل النّصر الصّبر ۷۲۴۸. ۱۱۱- لكلّ مصاب اضطبار ۷۲۸۹. ۱۱۲- لن یحصل الأجر حتّی یتجرّع الصّبر ۷۴۱۵. ۱۱۳- لن یعدم النّصر من استجد الصّبر ۷۴۱۶. ۱۱۴- من صبر علی طاعة الله عوضه الله سبحانه خیراً ممّا صبر علیه ۸۶۱۱. ۱۱۵- من أدّرع جنّة الصّبر هانت علیه الثّواب ۸۶۸۲. ۱۱۶- من صبر علی طول الأذی، أبان عن صدق التّقی ۸۷۱۰. ۱۰۸- هر که از صبر یاری جوید او را یاری خواهد کرد. ۱۰۹- شیرین صبر باش در وقت امر تلخی. ۱۱۰- ضامن یاری شکیبائی است. ۱۱۱- برای هر مصیبت زده شکیبائی است. ۱۱۲- هرگز اجر و پاداش حاصل نگردد تا آنکه صبر جرعه‌وار سر کشیده شود. ۱۱۳- هرگز یاری را گم نکند (پیوسته نصرت با اوست) کسی که از صبر یاری جوید. ۱۱۴- هر که بر طاعت خدا صبر نماید خداوند سبحان خیری بهتر از آنچه بر آن صبر نموده به او عوض دهد. ۱۱۵- هر که سپر صبر و شکیبائی را به تن پوشد مصیبت‌ها بر او آسان گردد. ۱۱۶- هر که بر درازی اذیت مردم صبر نماید راستی تقوای خود را آشکار ساخته است. ص ۷۶۲ ۱۱۷- من صبر علی بلاء الله سبحانه، فحقّ الله أدی، و عقابه اتّقی، و ثوابه رجی ۸۸۴۸. ۱۱۸- من صبر فنفسه وقرّ، و بالثّواب ظفر، و لله سبحانه أطاع ۸۹۲۴. ۱۱۹- من تجلبب الصّبر و القناعة عزّ و نبل ۹۱۸۳. ۱۲۰- من صبر علی طاعة الله و عن معاصیه فهو المجاهد الصّبور ۹۱۹۰. ۱۲۱- من طال صبره حرج صدره ۹۲۱۷. ۱۲۲- من استوطأ مرکب الصّبر ظفر ۹۲۳۲. ۱۲۳- من كنوز الإیمان الصّبر علی المصائب ۹۳۱۳. ۱۱۷- هر که بر بالای خدای سبحان صبر کند، حق خدا را اداء نموده و از عقاب او ترسیده، و امید ثواب او را دارد. ۱۱۸- هر که صبر کند نفس خود را با وقار ساخته، و به ثواب و پاداش پیروزی یافته، و خدای سبحان را اطاعت نموده است. ۱۱۹- هر که صبر و قناعت را پیراهن خود کند (یعنی از آنها جدا نشود و عیوب خود را با آنها پوشد) عزیز و افزون مرتبه گردد. ۱۲۰- هر که بر طاعت و فرمانبرداری خدا و از نافرمانی او صبر نماید پس او جهاد کننده بسیار شکیباست. ۱۲۱- هر که شکیبائی او به درازا کشد سینه‌اش تنگ شود (بنا بر این اگر تندى کرد نباید خیلی او را سرزنش کرد). ۱۲۲- هر که برای پیمودن راه صبر و شکیبائی واجد مرکب باشد پیروز گردد. ۱۲۳- از گنجهای ایمانست شکیبائی بر مصیبت‌ها. ص ۷۶۳ ۱۲۴- من أفضل الحزم، الصّبر علی الثّواب ۹۳۱۴. ۱۲۵- من علامات حسن السّیّجیه الصّبر علی البلیّه ۹۴۴۶. ۱۲۶- ما أصیب من صبر ۹۴۵۷. ۱۲۷- ما خاب من لزم الصّبر ۹۴۵۹. ۱۲۸- ما حصل الأجر بمثل الصّبر ۹۵۴۷. ۱۲۹- ما صبرت عنه خیر ممّا التذذت به ۹۵۹۷. ۱۳۰- ما أحسن بالإنسان أن یصبر عمّا یشتهی ۹۶۴۸. ۱۳۱- ما صبرک

أَيُّهَا الْمَبْتَلَى عَلَى دَائِكَ ، وَجَلَدَكَ عَلَى مَصَائِبِكَ ، وَعَزَاكَ عَنِ الْبُكَاءِ عَلَى نَفْسِكَ ۹۶۸۲ . ۱۲۴- از افرونترین دور اندیشی صبر مصیبت‌هاست . ۱۲۵- از نشانه‌های نیکوئی خلق و خوی شکیبائی بر بلاست . ۱۲۶- مصیبت زده نیست کسی که شکیبائی نماید ( یعنی گویا بر او مصیبتی وارد نشده است ) . ۱۲۷- ناامید نگردد هر که ملازم صبر باشد ( و از آن جدا نشود ) . ۱۲۸- اجر و پاداش به چیزی مانند صبر حاصل نخواهد گردید . ۱۲۹- آنچه از آن صبر نمائی بهتر است از آنچه به آن لذتبری ( زیرا در قسم اول اجر و پاداش داشته و در قسم دوم امکان مصیبت و یا افتادن در مهلکه هست ) . ۱۳۰- چه نیکوست برای انسان که بر آنچه خواهش آن دارد صبر نماید ( و آن را به کار نبرد ) . ۱۳۱- چه چیز تو را ای مبتلا بر دردت وادار به صبر نموده ، و بر مصائب خود دلیر ساخته ، و از گریه بر نفست تسلی بخش گردیده است ( این فراز نیز تتمه کلامی است که حضرت در هنگامی خواندن آیه مبارکه : يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا عَزَاكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ فرموده چنانکه در کلام ۲۱۴ نهج البلاغه ذکر شده است از این خطبه ص ۷۶۴ ۱۳۲- لا عثار مع صبر ۱۰۵۱۹ . ۱۳۳- لا تدفع المكاره إلا بالصبر ۱۰۶۰۷ . ۱۳۴- لا عون أفضل من الصبر ۱۰۵۵۲ . ۱۳۵- لا يتحقق الصبر ( المعروف ) إلا بمقاساة ضد المألوف ۱۰۸۷۲ . ۱۳۶- مع الصبر يقوى الحزم ۹۷۴۲ . ۱۳۷- مرارة الصبر ثمر الظفر ۹۷۵۳ . ۱۳۸- مرارة الصبر تذهبها حلاوة الظفر ۹۷۹۷ . ۱۳۹- نعم الظهير الصبر ۹۹۱۷ . ۱۴۰- نعم المعونة الصبر على البلاء ۹۹۳۹ . استفاده می‌شود نباید به درد گناهان صبر کرد و بر مصائب عذاب‌ها دلیر بود ، و بر نفس بی تفاوت بود بلکه باید بر آن گریه کرد که نفس عزیزترین چیزهاست ) . ۱۳۲- هیچ لغزشی با صبر و شکیبائی نیست . ۱۳۳- ناراحتی‌ها دفع نخواهد شد مگر با شکیبائی . ۱۳۴- یاری کننده‌ای افزونتر از صبر نیست . ۱۳۵- صبر و شکیبائی ( یا احسان ) محقق نخواهد شد مگر با تحمل مشاق و رنج ضد آنچه به آن الفت گرفته است ( مثل این که احسان نماید به آنچه خیلی به آن علاقه دارد ، و یا صبر کند بر آنچه در صبر بر آن رنج فراوان کشد که با این حال صبر کامل و یا احسان کامل را به دست آورد ) . ۱۳۶- با شکیبائی دور اندیشی قوی خواهد گردید . ۱۳۷- تلخی صبر را شیرینی پیروزی ( به مقاصد و اهداف ) خواهد برد . ۱۳۸- ۱۳۹- خوب پشتیبان و یاری کننده‌ایست شکیبائی . ۱۴۰- خوب یاریست صبر بر بلاء . ص ۷۶۵ ۱۴۱- هدى من ادرع لباس الصبر واليقين ۱۰۰۱۴ . ۱۴۲- لا تستعجلوا بما لم يعجله الله لكم ۱۰۲۴۸ . ۱۴۳- لا إيمان كالصبر ۱۰۴۷۶ . ۱۴۴- من صبر هانت مصيبتة ۷۸۴۸ . ۱۴۵- من صبر خفت محنته ۷۹۳۵ . ۱۴۶- من صبر على التكبُّه كان لم ينكب ۸۱۹۰ . ۱۴۷- من لم ينجه الصبر أهلته الجزع ۸۱۹۵ . ۱۴۸- من صبر على مزال الأذى أبان عن صدق التقوى ۸۵۶۸ . ۱۴۱- هدایت یافته کسی که لباس صبر و یقین را در بر کرده است . ۱۴۲- ( تتمه کلامی است از خطبه ۲۳۲ نهج البلاغه که در این فرازها فرموده : در جای خود بنشینید ، و بر بلا و سختی‌ها صبر نمائید ، و دست‌ها و شمشیرهایتان را در خواهش‌های زبانتان به کار نیندازید و ) به آنچه خداوند برای شما شتاب نفرموده ( جهت براندازی رژیم و یا جنگ و خونریزی برای به دست آوردن حکومت و دولتی و یا غیر آن ) شتاب نمائید ( آن گاه بیان می‌فرماید : «فإنه من مات منكم على فراشه وهو على معرفة حق ربه وحق رسوله وأهل بيته مات شهيدا ووقع أجره على الله» ) . ۱۴۳- هیچ ایمانی مانند صبر و شکیبائی نیست . ۱۴۴- هر که صبر کند مصیبت او آسان گردد . ۱۴۵- هر که صبر کند محنت و اندوه او سبک شود . ۱۴۶- هر که بر مصیبت صبر کند گویا مصیبتی بر او وارد نشده است . ۱۴۷- هر که صبر او را نجات نبخشد بی‌تابی او را هلاک گرداند . ۱۴۸- هر که بر تلخی اذیت و آزار صبر نماید راستی تقوا را آشکار سازد . ص ۷۶۶

## الصبيان

۱- عَلمُوا صبيانكم الصلاة ، و خذوهم بها إذا بلغوا الحلم ۶۳۰۵ .

## الصَّحَّةُ وَ أَهْلُ الصَّحَّةِ

۱- الصَّحَّةُ أَهْنُ اللَّذَّتَيْنِ ۱۶۶۰ . ۲- الصَّحَّةُ أَفْضَلُ النَّعْمِ ۱۰۵۰ . ۳- بِالصَّحَّةِ تَسْتَكْمَلُ اللَّذَّةُ ۴۲۲۸ . ۴- بِصَحَّةِ الْمَزَاجِ تَوْجَدُ لَذَّةُ الطَّعْمِ ۴۲۸۹ . ۵- زَكَاةُ الصَّيْحَةِ السَّيْعَى فِي طَاعَةِ اللَّهِ ۵۴۵۴ . کودکان ۱- به کودکان خود نماز بیاموزید ، و چون به حد احتلام و بلوغ رسیدند آنها را بر نماز مؤاخذة نمایند ، ( در بعض احادیث دارد که آنها را قبل از بلوغ به سن نه یا ده سالگی اگر در نماز کاهلی کردند بزنید شاید حمل بر استحباب شود ) . صَحَّتْ وَ تَنْدَرَسْتی ۱- صَحَّتْ وَ تَنْدَرَسْتی گواراترین دو لذت است . ۲- صَحَّتْ أَفْضَلُ نِعْمَتِ هَاسِت . ۳- به وسیله تندرستی لذت کامل می گردد . ۴- به وسیله صَحَّتْ مَزَاجِ لَذَّتْ مَزِهْ وَ چشیدن یافت می شود ( چنانکه شاعر گوید : بیمار ز خوردنی نیابد لذت لذت نبرد ز بندگی دنیا دار ) . ۵- زَكَاتِ صَحَّتْ بَدَنِ كُوشِدِنِ دَر طَاعَتِ خَدَاسْت . ص ۷۶۷-۶ هل ينتظر أهل غضاضة الصَّحَّةِ إِلَّا نَوَازِلَ السَّقَمِ ۱۰۰۳۵ . ۷- لَا تَجْتَمِعُ الصَّحَّةُ وَ النَّهْمُ ۱۰۵۷۰ . ۸- لَا تَنَالُ الصَّحَّةُ إِلَّا بِالْحِمِيَّةِ ۱۰۶۰۵ .

## الصدر

۱- الصَّدر رقیب البدن ۴۰۷ .

## الصدقات

۱- الصَّدَقَةُ أَكْثَرُ الزَّيْحَانِ ۱۶۷۳ . ۶- ( این تتمه کلامی است که حضرت در خطبه غزاء ۸۲ فرموده‌اند ) آیا اهل طراوت و تازگی صَحَّتْ جز فرود آینده‌های بیماری را انتظار می کشد ۷- تندرستی و حرص ( با هم ) جمع نمی شود . ۸- صحت و تندرستی رسیده نمی شود ( و به دست نخواهد آمد ) مگر با پرهیز . سینه ۱- سینه نگهبان بدن است ( پوشیده نماند که از آیات و روایات و ادعیه مأثوره چنین استفاده خواهد شد که «صدر» به تنهایی در بدن و در سعادت و شقاوت انسان دخالت داشته ، چنانکه «قلب» در سینه دخالت دارد ، منتهی اشکالی حکماء و فلاسفه کرده‌اند که باید مراد نفس مجرد باشد نه این سینه و قلب در آن ، زیرا سعادت و شقاوت مربوط به معنویات و کلی و جزئی است و آن امکان ندارد مگر در مجردات ، و لیکن می توان گفت : چنین حرفی اجتهاد در مقابل نص بوده ، به علاوه امکان دارد اگر مطلب آنها صحیح باشد از راه اعتبار علاقه میان نفس و آنها باشد ، بنا بر این از قبیل مجاز لغوی خواهد بود ) . صدقه ۱- صدقه ، عظیم ترین دو سود است ( یکی سود ظاهری و دیگر سود ص ۷۶۸-۲ الصَّدَقَةُ أَفْضَلُ الذَّخَرَيْنِ ۱۶۷۹ . ۳- الصَّدَقَةُ تَسْتَنْزِلُ الرَّحْمَةَ ۲۱۴۹ . ۴- الصَّدَقَةُ تَسْتَدْفِعُ الْبَلَاءَ وَ النَّقْمَةَ ۲۲۱۵ . ۵- إِنْكُمْ إِلَى إِنْفَاقٍ مَا أَكْتَسَبْتُمْ أَحْوجَ مِنْكُمْ إِلَى أَكْتِسَابٍ مَا تَجْمَعُونَ ۳۸۲۷ . ۶- إِذَا أَمْلَقْتُمْ فَتَاجِرُوا اللَّهَ بِالصَّدَقَةِ ۴۰۱۹ . ۷- بِالصَّدَقَةِ تَفْسُخُ ( تَفْسُخُ ) الْآجَالُ ۴۲۳۹ . ۸- بَرَكَةُ الْمَالِ فِي الصَّدَقَةِ ۴۴۲۶ . ۹- حَصَّنُوا أَنْفُسَكُمْ بِالصَّدَقَةِ ۴۹۰۷ . ۱۰- خَيْرُ الصَّدَقَةِ أَخْفَاهَا ۴۹۷۶ . معنوی ) . ۲- صدقه ، برترین دو ذخیره است ( ذخیره ظاهری و ذخیره اخروی ) . ۳- صدقه ، رحمت را فرود می آورد . ۴- صدقه ، بلاء و عقوبت را دفع می کند . ۵- براستی که شما به انفاق و خرج کردن آنچه را که به دست آورده‌اید نیازمندترید تا آنکه کسب کنید آنچه را که جمع می‌نمائید ، ( و خرج نکنید و حقوق واجبه آن را نپردازید که چنین کاری وزر و وبال خواهد شد ) . ۶- هرگاه بی چیز شدید با خدا به وسیله صدقه سودا کنید . ۷- به وسیله صدقه اجلها فسخ می شود و یا وسعت یابد ( و عمر طولانی گردد ) . ۸- برکت مال در صدقه است . ۹- نفسهای خود را به وسیله صدقه حفظ کنید . ۱۰- بهترین صدقه پنهان ترین آنست ( زیرا از شائبه ریا محفوظ است ) . ص ۷۶۹-۱۱- سَوْسُوا إِيْمَانَكُمْ بِالصَّدَقَةِ ۵۵۸۷ . ۱۲- سَوْسُوا أَنْفُسَكُمْ بِالْوَرَعِ ، وَ دَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ ۵۵۸۸ . ۱۳- صَدَقَةُ السَّرِّ تَكْفُرُ الْخَطِيئَةَ ، وَ صَدَقَةُ الْعِلَانِيَةِ مَثْرَاءُ فِي الْمَالِ ۵۸۴۸ . ۱۴- صَدَقَةُ الْعِلَانِيَةِ تَدْفِعُ مِثَّةَ السُّوءِ ۵۸۵۱ . ۱۵- عَلَيْكَ بِالصَّدَقَةِ تَنْجُ مِنْ دَنَائَةِ الشَّخِّ ۶۱۴۷ . ۱۶- كَفَرُوا ذُنُوبَكُمْ ، وَ تَحَبَّبُوا إِلَى رَبِّكُمْ بِالصَّدَقَةِ ، وَصَلَةُ الرَّحْمِ ۷۲۵۸ . ۱۷- الصَّدَقَةُ كَنْزٌ ۲۰۸ . ۱۸- الصَّدَقَةُ تَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ ۱۵۱۵ . ۱۱- ایمان خود را به وسیله صدقه کامل نموده و یا تربیت کنید . ۱۲- نفس های خود را با پارسائی کامل و یا تربیت نموده و

مریض‌های خویش را با صدقه مداوا کنید . ۱۳- صدقه پنهانی گناه را پوشانیده و صدقه آشکارا وسیله افزونی مال خواهد گردید .  
 ۱۴- صدقه آشکارا مردن بد را دفع خواهد نمود ( امکان دارد مقصود زکات باشد که آشکارا دادن آن افضل است ) . ۱۵- بر تو باد به صدقه دادن تا از پستی بخیلی رستگار گردی . ۱۶- گناهان خود را بپوشانید و جبران نمائید و به سبب صدقه و پیوستن به خویش محبوب خدا شوید . ۱۷- صدقه گنج است ( چون ذخیره قیامت خواهد بود ) . ۱۸- صدقه ( آدمی را از آفات و مهالک ) و پرتگاههای بد نگاه می‌دارد . ص ۱۹۷۷۰- الصدقة أفضل القرب ۲۸۷ . ۲۰- الصدقة أفضل الحسنات ۲۹۳ . ۲۱- الصدقة كنز الموسر ۱۰۶۴ . ۲۲- الصدقة في السر من أفضل البر ۱۵۱۸ . ۲۳- الصدقة تقی ۲۱۲ . ۲۴- ثقلوا موازينكم بالصدقة ۴۷۰۴ .

## الصدق

۱- الصّیّدق أقوى دعائم الإیمان ۱۵۷۹ . ۲- الصّیّدق عماد الإسلام و دعامة الإیمان ۱۷۵۴ . ۳- الصّیّدق رأس الإیمان ، و زين الإنسان ۱۹۹۳ . ۱۹- صدقه بهترین وسیله قرب و منزلت‌هاست . ۲۰- صدقه افزونترین حسنه‌هاست . ۲۱- صدقه گنج توانگر است ( یعنی گنج این است نه اندوختن زر و مال ، و یا توانگر دارای چنین گنجی است چون از عهده بر می‌آید نه فقیر ، و یا صدقه سبب نمو مال خواهد شد و گنجی شود که تمام شدنی نیست ) . ۲۲- دادن صدقه در پنهانی از بهترین نیکویی است . ۲۳- صدقه ( آدمی را از بلاها ) نگاه می‌دارد . ۲۴- میزانهای خود را به وسیله صدقه سنگین سازید . راستی ۱- راستی استوارترین ستونهای ایمان است . ۲- راست گوئی ستون مسلمانی ، و پشتیبان ایمان است . ۳- راست گوئی سرایمان ، و آرایش آدمی است . ص ۴۷۷۱- الصّیّدق جمال الإنسان ، و دعامة الإیمان ۲۱۲۰ . ۵- اصدق تنجح ۲۲۴۴ . ۶- الزم الصّیّدق و الأمانة ، فإنهما سجنیة الأبرار ۲۳۲۵ . ۷- الزم الصّیّدق و إن خفت ضرره فإنه خير لك من الكذب المرجو نفعه ۲۳۵۳ . ۸- اغتنم الصّیّدق فی كل موطن تغنم ، و اجتنب الشرّ و الكذب تسلم ۲۴۲۷ . ۹- اصدقوا فی أقوالكم ، و اخلصوا فی أعمالكم ، و تركوا بالورع ۲۵۴۱ . ۱۰- أجل شيء الصّیّدق ۲۸۵۰ . ۱۱- أفضل الصّیّدق الوفاء بالعهد ۳۰۲۰ . ۱۲- أحسن الصّیّدق الوفاء بالعهد ، و أفضل الجود بذل الجهد ۳۳۲۷ . ۴- راست گوئی زیبایی انسان ، و ستون ایمان است . ۵- راستگو تا رستگار شوی . ۶- از راستی و امانت جدا مشو ، زیرا آن دو شیوه نیکان است . ۷- از راستی جدا مشو ، اگر چه بررسی از زیان آن زیرا که آن برای تو از دروغی که امید سود آن می‌رود بهتر است . ۸- راستی را در هر جا غنیمت شمار تا این که غنیمت بری ، و از بد و دروغ دوری نما تا سالم باشی . ۹- در گفتارتان راست بگوئید ، و در عملهای خود اخلاص به کار برید ، و به پارسائی پاکیزه شوید . ۱۰- بزرگترین چیز راستی است . ۱۱- افزونترین راستگوئی وفا کردن به عهد‌هاست ( که صدق عملی باشد ) . ۱۲- نیکوترین راستی به پیمان وفا نمودن ، و افزونترین بخشش بذل جهد است ص ۱۳۷۷۲- الصّیّدق وسیله ۷ . ۱۴- الصّیّدق أمانة ، الكذب خیانة ۱۵ . ۱۵- الصّیّدق ینجی ۲۰ . ۱۶- الصّیّدق فضیلة ، الكذب رذیلة ۷۹ . ۱۷- الصّیّدق نجاح ، الكذب فضاخ ۹۱ . ۱۸- الصّیّدق مرفعة ۱۶۸ . ۱۹- الصّیّدق أمانة اللسان ۲۵۳ . ۲۰- الصّیّدق أخو العدل ۲۶۵ . ۲۱- الصّیّدق لسان الحقّ ۲۷۵ . ۲۲- الصّیّدق خير القول ۳۰۴ . ۲۳- الصّیّدق حياة التّقوی ( الدّعوی ) ۳۵۴ . ( یعنی انسان هر چه توانائی و تلاش دارد در طاعات و عبادات بکار برد ) . ۱۳- راستی وسیله رسیدن به سعادات است . ۱۴- راستگوئی نشان امانت ، و دروغگوئی خیانت است . ۱۵- راستی رستگاری می‌بخشد . ۱۶- راستی فضیلت و سبب برتری ، دروغگوئی سبب پستی خواهد بود . ۱۷- راستگوئی ظفر و پیروزی و دروغگوئی بسی رسوا کننده است . ۱۸- راستگوئی موجب سر بلندی است . ۱۹- راستگوئی امانت زبان است . ۲۰- راستگوئی برادر عدالت است . ۲۱- راستگوئی زبان حق است . ۲۲- راستگوئی بهترین گفتار است . ۲۳- راستگوئی حیات خویشتن داری ( و یا دعوی ) است ( یعنی دعوی و یا ص ۲۴۷۷۳- الصّیّدق روح الكلام ۳۸۷ . ۲۵- الصّیّدق لباس الدّین ۴۵۸ . ۲۶- الصّیّدق لباس الیقین ( المتّقین ) ۴۸۸ . ۲۷- الصّیّدق رأس الدّین ۵۱۷ . ۲۸- الصّیّدق منجاة ( نجاه ) و كرامة ۶۸۲ . ۲۹- الصّیّدق أنجح دلیل ۷۴۶ . ۳۰- النّجاة مع الصّیّدق ۷۹۹ . ۳۱- الصّیّدق حقّ صادع ۸۲۵ . ۳۲- الصّیّدق أشرف ( أفضل ) روایة ۸۴۷ . ۳۳- الصّیّدق لباس ( لسان ) الحقّ

۹۵۶. تقوای بدون راستی مانند میّت است که جان نداشته باشد ( ۲۴- راستگوئی جان کلام است . ۲۵- راستگوئی لباس دین است ( پس کسی که راستگو نیست مانند شخص عریان است ) . ۲۶- راستگوئی لباس یقین ( و یا جامه پرهیزکاران ) است . ۲۷- راستگوئی سر دین و دینداریست . ۲۸- راستی نجات بخش یا رستگاری و کرامت است . ۲۹- راستی پیروزمندترین راهنماست . ۳۰- رستگاری با راستگوئی است . ۳۱- راستی حقّی است آشکارا و درخشنده . ۳۲- راستگوئی بهترین نقل و روایت است . ۳۳- راستگوئی ( زبان یا ) لباس حق است . ص ۷۷۴ ۳۴- الصّیّدق خیر مبنی ( منبئ ) ۱۰۳۴ . ۳۵- الصّیّدق کمال التّبل ۱۰۵۶ . ۳۶- الصّدق صلاح کلّ شیء ۱۱۱۵ . ۳۷- الصّیّدق أشرف خلائق الموقن ۱۲۵۳ . ۳۸- الصّیّدق أفضل عدّه ۱۳۶۱ . ۳۹- الصّدق أمانة اللّسان و حلیه الإيمان ۱۴۵۱ . ۴۰- الصّیّدق مطابقه المنطق للوضع الإلهی ۱۵۵۲ . ۴۱- بالصّیّدق تكون النّجاة ۴۲۲۱ . ۴۲- بالصّدق تکمل المروءه ۴۲۲۴ . ۴۳- بالصّیّدق تزین الأقوال ۴۲۵۷ . ۴۴- راستگوئی بهترین زیر بنا ( یا بهترین خبر دهنده ) است . ۳۵- راستگوئی کمال زیرکی و یا نجابت است . ۳۶- راستی صلاح هر چیزی است . ۳۷- راستگوئی برترین خصلت‌های یقین کننده است . ۳۸- راستی افزونترین تجهیزات و عدّه است . ۳۹- راستی امامت زبان ، و زینت ایمان خواهد بود . ۴۰- راستی موافقت گفتار است با وضع الهی ( یعنی خداوند که به انسان بیان داده و او را سخنور کرده ، برای آن راستی را به عنوان قانون وضع کرده ، پس دروغ بر خلاف مقررات خواهد بود ) . ۴۱- با راستگوئی است رستگاری ( در دنیا و آخرت ) . ۴۲- به راستگوئی مرّوت کامل خواهد گردید . ۴۳- با راستگوئی گفتارها زینت داده می‌شود . ص ۷۷۵ ۴۴- بالصّیّدق و الوفاء تکمل المروءه لأهلها ۴۳۰۷ . ۴۵- رأس الإيمان ( لزوم ) الصّیّدق ۵۲۶۵ . ۴۶- شیئان هما ملاک الدّین : الصّدق و الیقین ۵۷۷۰ . ۴۷- صدق الرّجل علی قدر مروءته ۵۸۵۹ . ۴۸- علیک بالصّیّدق فإنّه خیر مبنی ( منبئ ) ۶۱۰۴ . ۴۹- علیک بالصّیّدق فمن صدق فی أقواله جلّ قدره ۶۱۳۹ . ۵۰- عاقبه الصّدق نجاه و سلامه ۶۳۳۳ . ۵۱- غاض الصّدق فی النّاس ، و فاض الکذب و استعملت المودّه باللّسان ، و تشاحنوا بالقلوب ۶۴۳۸ . ۵۲- لكلّ شیء حلیه ( حلیه و حلیه ) ، و حلیه المنطق الصّدق ۷۲۹۵ . ۴۴- با راستی و وفاداری مرّوت برای اهلش کامل می‌گردد . ۴۵- رأس ایمان راستگوئی ( یا ملازم بودن با راستگوئی ) است . ۴۶- دو چیز است که آنها ملاک و پایه دینند : راستی و یقین . ۴۷- راستی مرد به اندازه جوانمردی اوست . ۴۸- بر تو باد به راستی زیرا که آن بهترین بنا گذاشته شده ( و یا خبر دهنده ) است . ۴۹- بر تو باد به راستی پس کسی که در گفتارهای خود راست گوید قدر و اندازه‌اش بلند خواهد گردید . ۵۰- عاقبت راستگوئی رستگاری و سلامت است . ۵۱- کم شده راستگوئی در میان مردم ، و بسیار شده دروغگوئی ، و دوستی زبانی شده و دشمن یکدیگر گشته در دلها . ۵۲- برای هر چیزی چاره ( و یا زیوریت ) ، و چاره ( و یا زیور ) گفتار راستگوئی است . ص ۷۷۶ ۵۳- للصّدق نفعه ۷۳۲۲ . ۵۴- لیکن أوثق النّاس لیدیک أنظفهم بالصّدق ۷۳۷۶ . ۵۵- لیکن مرجعک إلی الصّدق ، فإنّ الصّدق خیر قرین ۷۳۸۲ . ۵۶- لو تمیّزت الأشياء لکان الصّیّدق مع الشّجاعه و کان الجبن مع الکذب ۷۵۹۷ . ۵۷- لسان الصّیّدق خیر للمرء من المال یورّثه من لا یحمده ۷۶۱۵ . ۵۸- من قال بالصّدق أنجح ۷۸۱۰ . ۵۹- من عرف بالصّدق جاز کذبه ۸۰۰۹ . ۶۰- من جار عن الصّدق ضاق مذهبه ۸۳۲۳ . ۶۱- من صدق مقاله زاد جلاله ۸۳۴۹ . ۵۳- برای راستی اثر و یا راحتی است ( چون وقتی که گفتار مطابق با واقع بود در آن هیچ ترس و هراسی نیست ) . ۵۴- باید معتمدترین مردم در نزد تو گویاترین آنها باشد به راستی . ۵۵- باید رجوع و برگشت تو به سوی راستی باشد زیرا راستی بهترین همراه است . ۵۶- اگر چیزها ( و امور از هم امتیاز و ) تمیز داده شوند هر آینه راستگوئی با شجاعت ، و ترسناکی با دروغگوئی خواهد بود . ۵۷- زبان راستی برای مرد ( آدمی ) بهتر است از مالی که به میراث می‌گذارد برای کسی که او را ستایش نمی‌کند . ۵۸- هر که بر راستی سخن گوید پیروز شود . ۵۹- هر که به راستگوئی شناخته شود دروغ او هم پذیرفته و نافذ گردد . ۶۰- هر که از راستی میل کند راه او تنگ شود . ۶۱- هر که گفتارش راست باشد بزرگی او زیاد گردد . ص ۷۷۷ ۶۲- ما أصدق المرء علی نفسه ، و أیّ شاهد علیّه کفعله ، و لا یعرف الرّجل إلّا بعلمه ، کما لا یعرف الغریب من الشّجر إلّا عند حضور الثمر ، فتدلّ الأثمار علی أصولها ، و یعرف لكلّ ذی فضل فضله کذلک یشرف الکریم بآدابه ، و یفتضح

اللَّئِيمُ بِرِذَائِهِ ۹۶۹۴ . ۶۳- لا تصدق من يقابل صدقك بتكذيبه ۱۰۱۷۴ . ۶۴- لا ترجمان أوضح من الصدق ۱۰۶۲۸ . ۶۵- لا مخبر أفضل من الصدق ۱۰۶۴۱ . ۶۶- لا سبيل أنجي من الصدق ۱۰۶۶۶ . ۶۷- چه راستگوست مرد بر نفس خود ( زیرا که رشوه در آن راه ندارد آنچه هست می گوید ) و کدام گواه بر او مانند عمل و کار اوست و مرد شناخته نخواهد شد مگر به علمش ، چنانکه درخت غریب ( که تازه نشانده‌اند و از شهری یا مملکتی تازه وارد کرده‌اند ) شناخته نشود مگر در وقت حاضر شدن میوه‌اش ، پس میوه‌ها راهنمای اصلهای آنهاست ، و ( چنانکه ) برای هر صاحب فضیلتی افزونی آن معلوم می‌شود همچنین کریم به آداب و یا به اداء سخن و گفتار خود بلند مرتبه گشته ، و لئیم به صفات نکوهیده خود رسوا خواهد گردید ( به نظر می‌رسد در عبارت نقصی باشد و صحیح چنین باشد : «فكما يعرف ذو فضل بفضله فكذلك يشرف ، إلخ» یا آنکه ( كذلك ) جواب ( كذا ) در جمله فوق است اما ظاهر این است که آنجا برای عالم آن جمله گفته شده است ) ۶۳- به کسی که راستی تو را به تکذیب خود برابر می‌اندازد راست مگو ( زیرا که آن دروغ می‌پندارد ) . ۶۴- نیست تيلماج و مترجمی واضح‌تر از راستی . ۶۵- خبر داده شده‌ای افزونتر از راستی نیست . ۶۶- راهی رستگار کننده‌تر از راستی نیست . ص ۷۷۸ ۶۷- لا يغلب من يحتج بالصدق ۱۰۷۰۳ . ۶۸- الصدق أفضل روايه ۱۰۲۲ . ۶۹- الصدق ينجيك و إن خفته ۱۱۱۸ . ۷۰- أقل شيء الصدق والأمانة ۳۱۶۸ .

### الصادق

۱- إن الصادق لمكرم جليل ، و إن الكاذب لمهان ذليل ۳۴۰۹ . ۲- الصادق مكرم جليل ۳۳۸ . ۳- الصادق على شرف منجاء و كرامة ۱۲۴۶ . ۴- رب صادق من خبر الدنيا عندك مكذب ۵۳۵۷ . ۵- كن صادقا تكن وفيا ۷۱۳۴ . ۶۷- مغلوب نمی‌شود کسی که به راستی احتجاج کند ( چون دلیل حقانیت اوست ) . ۶۸- راستگوئی افزونترین روایت ( و نقل و گفتگو ) است . ۶۹- راستی تو را رهایی بخشد هر چند از آن بترسی . ۷۰- کمترین چیز ( که در میان مردم یافت می‌شود ) راستی و امانت است . راستگو ۱- بر راستی که راستگو هر آینه گرامی بزرگ ، و دروغگو خوار ذلیل خواهد بود . ۲- راستگو گرامی بزرگوار است . ۳- راستگو بر بلندی رستگاری و کرامت است . ۴- بسا راستگوئی ( که خبر می‌دهد ) از خبر دنیا که در نزد تو دروغگو شمرده شده است . ۵- راستگو باش تا ( به عهد و پیمانها ) وفا کننده باشی . ص ۷۷۹ ۶- من صدق أصلح ديانت ۷۷۹۳ . ۷- من كان صدوقا لم يعدم الكرامة ۸۰۴۲ . ۸- من صدقت لهجه قويت حجة ۸۴۸۲ . ۹- من صدقت لهجه صحت حجة ۹۱۵۴ . ۱۰- من صدق نجا ۹۲۰۶ . ۱۱- يبلغ الصادق بصدقه ما لا يبلغه الكاذب باحتياله ۱۱۰۰۶ . ۱۲- يكتسب الصادق بصدقه ثلاثا : حسن الثقة به ، و المحبة له ، و المهابة عنه ۱۱۰۳۸ .

### تعاريف الأحوال

۱- فی تعاريف الأحوال تعرف جواهر الرجال ۶۴۷۰ . ۶- هر که راست گوید دینداریش را اصلاح نموده است . ۷- هر که بسیار راستگو باشد کرامت را از دست نخواهد داد . ۸- هر که لهجه و زبان او صادق باشد حجت و دلیلش محکم خواهد بود . ۹- هر که زبان او راست باشد دلیل او صحیح باشد . ۱۰- هر که راست گوید رستگار گردد . ۱۱- راستگو به راستی خود می‌رسد آنچه دروغگو به حيله کردن خود نخواهد رسید . ۱۲- راستگو به سبب راستگویش سه چیز را کسب می‌کند : نیكوئی اعتماد به خود را ، و دوستی را برای خود ، و مهابت و ترس از خویشان را ( که مبدا شهادت دهد علیه کسی ) . تغییر حالت ۱- در تغییرات احوال گوهرهای مردان شناخته می‌شود ، ( جدا چنین است زیرا جوهره هر فردی در مشکلات معلوم خواهد گردید ) . ص ۷۸۰

### الصليب

۱- قد يلين الصليب ۶۶۲۱ . صلاح المؤمنين ۱- ثابروا على صلاح المؤمنين و المتقين ۴۷۰۳ . ۲- ما أبعد الصلاح من ذی الشر الوقاح



## الصلاح مع الله

۱- من صلح مع الله سبحانه لم يفسد مع أحد ۸۶۲۱. سخت ۱- گاهی سخت ( و امور مشکل ، آسان شده و ) نرم می شود ( پس نباید مأیوس شد ) . صلاح مؤمنین ۱- بر آنچه باعث صلاح حال مؤمنین و متقین است ( از کارهای نیکو و عام المنفعه و مواعظ و نصائح ) مداومت نمایند . ۲- چه چیز صلاح و شایستگی را از صاحب شرّ بی حیا دور ساخته است . ( یعنی خیلی دور است که چنین کسی اصلاح گردد ) . صافی با خدا ۱- هر که با خدای سبحان صالح باشد ( و عمل فاسدی صورت ندهد ) با هیچکس فاسد نخواهد بود ( و یا در نزد احدی فاسد نخواهد شد ، همه او را دوست داشته او را فرد شایسته‌ای دانند ) . ص ۷۸۱

## إصلاح الناس

۱- إن سمّت همّتك لإصلاح الناس ، فابدأ بنفسك فإنّ تعاطيك صلاح غيرك و أنت فاسد أكبر العيب ۳۷۴۹ . ۲- عجبت لمن يتصدّى لإصلاح الناس ، و نفسه أشدّ شيء فسادا فلا يصلحها و يتعاطى إصلاح غيره ۶۲۶۸ . ۳- كيف يصلح غيره من لا يصلح نفسه ۶۹۹۵ . ۴- أصلح إذا أنت أفسدت ، و أتمم إذا أنت أحسنت ۲۳۴۴ .

## الصلف

۱- أدوا الداء الصلف ۲۸۵۸. اصلاح مردم ۱- اگر همّت تو برای اصلاح مردم بلند شد ، پس از خود شروع کن ، زیرا فرا گرفتن و کوشیدن در اصلاح خود با این که خود فاسدی بزرگترین عیب خواهد بود . ۲- عجب دارم از کسی که متصدی اصلاح مردم گشته در صورتی که نفسش از نظر فساد سخت‌ترین چیز بوده و آن را اصلاح ننموده و به اصلاح غیر خود می پردازد . ۳- چگونه غیر خود را اصلاح می نماید کسی که نفسش را اصلاح ننموده است . ۴- اصلاح نما هر گاه تو فاسد کرده باشی ( چیزی را و یا میان دو کس را ) و تمام نما هر گاه تو احسان نموده باشی . لاف زدن ۱- بدترین درد صلف است ( یعنی کسی از راه لاف زدن ادعای زیرکی کند و یا ص ۷۸۲-۲ ربّ صلف أورث تلفا ۵۲۹۸ .

## الصلوة و القائم

۱- الصلوة أفضل القربتين ۱۶۸۲ . ۲- الصلوة حصن من سطوات الشيطان ۲۲۱۲ . ۳- الصلوة حصن الرحمن ، و مدحرة الشيطان ۲۲۱۳ . ۴- الصلوة تستنزل الرحمه ۲۲۱۴ . ۵- إذا قام أحدكم إلى الصلوة فليصلّ صلاة مودّع ۴۰۵۰ . بسیار وعده داده و وفا ننماید و یا از او بهره نبرند ) . ۲- بسا عمل نکردن به وعده ، و یا کمی احسان و بخیلی که باعث تلف مال گردد . نماز ۱- نماز برترین دو نزدیکی به حق تعالی است . ۲- نماز قلعه و سنگریست از حملات شیطان . ۳- نماز قلعه خدای رحمان و آلت دور کردن شیطان است . ۴- نماز رحمت خدا را نازل می کند . ۵- هر گاه یکی از شما به سوی نماز قیام نماید پس باید نماز کسی را بخواند که با نماز وداع کننده است ( طریقه آن از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلّم چنین نقل شده : هرگاه داخل نماز شدی بگو این آخر نماز من است از دنیا ، و چنان باش که بهشت جلوتر ، و جهنم زیر پایت ، و ملک الموت پشت سر ، و پیمبران طرف راست ، و فرشتگان طرف چپ و پروردگار از بالای سرت بر تو مطلع است پس نظر کن در مقابل چه کسی ایستاده و با چه کسی مناجات کرده و چه کسی بسوی تو نظر می کند سفینه البحار لغّه صلاه ) ص ۷۸۳-۶ و الصلوة تنزيها عن الكبر ۶۶۰۸ . ۷- کم من قائم ليس له من قيامه إلّا العناء ۶۹۵۶ . ۸- لو يعلم المصلّي ما يغشاه من الرحمه لما رفع رأسه من السجود ۷۵۹۲ . ۹- ما أهمني ذنب أمهلت فيه حتّى أصلي

رکعتین ۹۶۶۲.

## الصَّمت

۱- الصَّیْمِت یکسبک الوقار ، و یکفیک مؤنّه الاعتذار ۱۸۲۷ . ۲- اصمت تسلّم ۲۲۳۱ . ۶- ( این فراز تتمه کلامی است در حکم آن حضرت ۲۴۴ ) و نماز را ( واجب کرده ) برای پاکیزه گردانیدن از تکبر ( هم نسبت به خدا چون پیشانی را بر خاک می‌گذارد و اظهار ذلت می‌نماید و هم نسبت به مخلوق چون با امر خدا آشنا شده قهرا از گردنکشی و بالیدن بر مردم پرهیز می‌نماید ) . ۷- بسا ایستاده ( به نمازی ) که برای او از قیامش جز تعب چیزی نیست ( یا خالص و یا دارای آداب و شرایط نباشد ) . ۸- اگر نماز گزار بداند آنچه را که از رحمت او را فرو می‌گیرد هر آینه سرش را از سجده بر نمی‌دارد . ۹- مرا غمناک نسازد گناهی که در آن مهلت داده شوم تا آنکه دو رکعت نماز بخوانم ( کنایه از آن است که نماز گناه را محو سازد ) . خاموشی ۱- خاموشی به تو وقار و سنگینی پوشاند و زحمت عذر خواستن را کفایت می‌کند . ۲- خاموش باش تا سلامت باشی . ص ۷۸۴-۳ الزم الصَّیْمِت ، یستر ( یستر ) فکرک ۲۴۲۷۱ . ۴- اصمت دهرک یجلّ امرک ۲۲۷۹ . ۵- الزم الصَّیْمِت ، فأدنی نفعه السَّلامه ۲۳۱۴ . ۶- الزم الصَّمت ، یلزمک النِّجاء و السَّلامه ، و الزم الرِّضا یلزمک الغناء و الکرامه ۲۴۴۷ . ۷- الزم السَّکوت ، و اصبر علی القناعه بأیسر القوت تعزّ ( تغزّ ) فی دنیاک و تعزّ فی أخراک ۲۴۷۴ . ۸- أحسن الصَّیْمِت ما کان عن الزَّلّ ۳۱۰۹ . ۹- أحمد من البلاغه الصَّیْمِت حین لا ینبغی الکلام ۳۲۴۵ . ۱۰- الصَّمت وقار ، الهذر عار ۱۷۲ . ۳- ملازم خاموشی باش تا فکر تو را بیوشاند ( یا تا فکر تو روشن گردد ) . ۴- در تمام عمر خاموشی را اختیار کن تا بزرگ شود امر تو . ۵- از خاموشی جدا مشو پس کمترین نفع آن سلامتی است . ۶- از خاموشی جدا مشو ، که رستگاری و سلامتی از تو جدا نخواهد شد ، و از رضا و خوشنودی به نصیب و قسمت جدا مشو ، که توانگری و عزّت و گرامی بودن از تو جدا نخواهد گردید . ۷- از خاموشی جدا مشو و بر قناعت به اندک صبر نما تا در دنیا و آخرت خود عزیز گردی یا پیروز شوی . ۸- بهترین خاموشی ، خاموشی از ذکر لغزشها یا از سخنانی است که باعث لغزشها شود . ۹- ستوده و پسندیده‌تر از بلاغت در گفتار خاموشی است در وقتی که سخن گفتن سزاوار نباشد . ۱۰- خاموشی تمکین و وقار ، و هرزه سرائی عیب و عار است . ص ۷۸۵-۱۱ الصَّمت منجاء ۱۳۱ . ۱۲- الصَّمت روضه الفکر ۵۴۶ . ۱۳- الصَّمت آیه الحلم ۴۵۲ . ۱۴- الصَّیْمِت وقار و سلامه ۶۸۴ . ۱۵- الصَّیْمِت بغير تفکر خرس ۱۲۷۹ . ۱۶- الصَّیْمِت آیه التَّلب و ثمره العقل ۱۳۴۴ . ۱۷- الصَّمت زین العلم ، و عنوان الحلم ۱۴۱۸ . ۱۸- إن کان فی الکلام البلاغه ففی الصَّیْمِت السَّلامه من العثار ۳۷۱۴ . ۱۱- خاموشی سبب رستگاری است . ۱۲- خاموشی دلیل بردباری است . ۱۳- خاموشی باغ خرم اندیشه و تأمل است . ۱۴- خاموشی لنگر و سنگینی و سلامتی است . ۱۵- خاموشی بدون تفکر گنگی است ( یعنی به منزله آن است ، بنا بر این انسان باید در حال خاموشی اندیشه نماید ) . ۱۶- خاموشی نجابت یا زیرکی و میوه خرد است . ۱۷- خاموشی زینت دانش و علامت بردباری است . ۱۸- اگر در سخن بلاغتی باشد ( یعنی رسا ، مناسب ، بدون پیچ و تاب ) پس در خاموشی از لغزش سلامتی است ( یعنی هر چند کلام بالا باشد و ارزشمند اما به خاموشی نخواهد رسید البته گاهی خاموشی حرام و سخن گفتن لازم است ، ولی این مطلب قطع نظر از چنان مواضعی است ، گر چه در همان جا هم خاموشی فائده حفظ از لغزش را خواهد داشت ) . ص ۷۸۶-۱۹- إنَّما یتحقّق اسم الصَّمت المضطلع بالإجابۀ ، و إلّا فالعیّ به أولى ۳۹۰۷ . ۲۰- إذا تکلمت بالکلمه ملکک ، و إذا أمسکتها ملکتها ۴۰۸۴ . ۲۱- بالصَّمت یکثر الوقار ۴۱۸۳ . ۲۲- ربّ سکوت أبلغ من کلام ۵۳۲۱ . ۲۳- سبب السَّلامه الصَّمت ۵۵۳۶ . ۲۴- صمت یعقبک السَّلامه خیر من نطق یعقبک الملامه ۵۸۶۵ . ۲۵- صمت یکسوک الکرامه خیر من قول یکسبک التَّدامه ۵۸۶۶ . ۲۶- صمت یکسبک الوقار خیر من کلام یکسوک العار ۵۸۶۷ . ۱۹- جز این نیست که مستحق اسم خاموشی کسی است که به جواب گفتن قادر باشد و گر نه نام عجز به آن سزاوارتر است . ۲۰- هرگاه به کلمه‌ای تکلم نمودی تو را مالک خواهد شد ( و گویا تو بنده آنی و از آن ترسان ) و چون آن را

نگه داشتی تو مالک آن خواهی بود . ۲۱- به سبب خاموشی وقار و سنگینی زیاد می شود . ۲۲- بسا سکوتی که رساتر از سخن باشد ( چنانکه مشهور است : «السَّكُوتُ جَوَابُ الْأَحْمَقِ» جواب ابلهان خاموشی است ) . ۲۳- سبب سلامتی ( از عقوبتها و آفات ) خاموشی است . ۲۴- سکوتی که سلامتی را به دنبال دارد بهتر از سخنی است که سرزنش از پی آورد . ۲۵- خاموشی که به تو کرامت و بزرگواری بپوشد بهتر از گفتاری است که تو را پشیمانی کسب نماید . ۲۶- خاموشی که تو را وقار و سنگینی ببخشد بهتر از سخنی است که به تو عار و ننگ بپوشاند . ص ۷۸۷-۲۷ صمت تحمد عاقبت خیر من کلام تَدَمَّ مَغْبَتَهُ ۵۸۶۹ . ۲۸- صمتك حتى تستنطق أجمل من نطقك حتى تسكت ۵۸۷۱ . ۲۹- صمت الجاهل ستره ۵۸۷۶ . ۳۰- طوبى لمن صمت إلا من ذكر الله ۵۹۳۶ . ۳۱- عليك بلزوم الصَّمت فإنه يلزمك السَّلامه ، و يؤمنك الندامة ۶۱۲۶ . ۳۲- غطاء المساوى الصَّمت ۶۴۳۷ . ۳۳- كثرة الصَّمت تكسبك الوقار ۷۰۸۵ . ۳۴- كن صموتا من غير عى ، فإنَّ الصَّمت زينهُ العالم و ستر الجاهل ۷۱۷۷ . ۲۷- سکوتی که عاقبت آن ستوده شود بهتر از کلامی است که عاقبت آن مذمت شود . ۲۸- سکوت تو تا از تو سخن طلب شود ( که تقاضا کنند حرفی بزنی ) نیکوتر از سخن گفتن تست تا آنکه ساکت شوی ( یعنی به تو گویند بس است ) . ۲۹- خاموشی نادان پرده اوست ( که از رسوائی او جلوگیری می کند ) . ۳۰- خوشا به حال کسی که خاموش شود مگر از ذکر خدا . ۳۱- بر تو باد به ملازمت خاموشی زیرا که آن لازم می دارد سلامت تو را و از پشیمانی ایمن می سازد . ۳۲- پرده بدیها خاموشی است ( یعنی خاموشی روی عیبا پرده کشد ) . ۳۳- خاموشی بسیار کسب وقار و سنگینی نسبت به تو خواهد نمود . ۳۴- بدون عجز و ناتوانی بسیار خاموش باش ، زیرا که خاموشی زینت عالم و پرده ( عیبا ) جاهل است . ص ۷۸۸-۳۵ من لزم الصَّمت أمن الملامه ۸۱۱۸ . ۳۶- من لزم الصَّمت أمن المقت ۸۴۰۳ . ۳۷- من أمسك عن فضول المقال شهدت بعقله الرِّجال ۸۵۰۴ . ۳۸- من صمت سلم ۹۲۰۴ . ۳۹- نعم قرین الحلم الصَّمت ۹۸۹۶ . ۴۰- لا حلم كالصَّمت ۱۰۴۵۴ . ۴۱- لا عبادة كالصَّمت ۱۰۴۷۱ . ۴۲- لا وقار كالصَّمت ۱۰۴۹۶ . ۴۳- لا حافظ أحفظ من الصَّمت ۱۰۶۲۰ . ۴۴- لا خازن أفضل من الصَّمت ۱۰۷۳۰ . ۴۵- لا خير فى الصَّمت عن الحكمة ، كما أنَّه لا خير فى القول بالباطل ۱۰۸۳۶ . ۳۵- هر که ملازم سکوت و خاموشی باشد از سرزنش ایمن خواهد بود . ۳۶- هر که ملازم خاموشی باشد از دشمنی ایمن گردد . ۳۷- هر که از زیادهای گفتار باز ایستد مردان به عقل او گواهی دهند . ۳۸- هر که خاموش باشد سالم خواهد ماند . ۳۹- خوب همراه و رفیق بردباری است خاموشی . ۴۰- هیچ بردباری مانند خاموشی نیست . ۴۱- هیچ عبادتی مانند خاموشی نیست . ۴۲- هیچ وقار و سنگینی مانند خاموشی نیست . ۴۳- نیست حافظی نگهدارنده تر از خاموشی . ۴۴- نیست خزانه داری ( و یا نیست زبانی و گویائی ) افزونتر از خاموشی . ۴۵- خیری نیست در خاموشی از حکمت ( بلکه باید آن را تعلیم کرد ) چنانکه ص ۷۸۹-۴۶ لا خير فى السَّكُوت عن الحق ، كما أنَّه لا خير فى القول بالجهل ۱۰۸۳۷ . ۴۷- من سكت فسلم ، كمن تكلم فغنم ۹۲۳۵ .

## المصائب

۱- أشدَّ المصائب سوء الخلف ۲۹۶۳ . ۲- المصائب مفتاح الأجر ۴۰۰ . ۳- الثَّواب عند الله سبحانه و تعالى على قدر المصائب ۱۱۵۹ . ۴- المصيبة بالصَّبر أعظم المصائب ۱۱۷۲ . خیری نیست در گفتار باطل . ۴۶- خیری نیست در سکوت از حق چنانکه خیری نیست در گفتن به نادانی . ۴۷- هر که ساکت باشد پس سالم ماند ، مانند کسی است که سخن گوید پس نفع عمده برد . مصیبت ها ۱- سخت ترین مصیبت ها فرزند بدی است که از انسان جا بماند . ۲- مصیبت ها کلید مزد و ثواب است ( البته مصائبی که از جانب خداوند رؤف بر آدمی وارد گردد مانند مرگ فرزند ، تب و مرض ، غم و اندوه ، ابتلائات و ... و گرنه بعضی از مصائب است که نتیجه عملکرد خود انسان است که آن هم یا عذاب و یا کفاره گناهان او خواهد بود ) . ۳- پاداش در نزد خدای سبحانه و تعالى به اندازه مصیبت است . ۴- مصیبت و ناخوشی که از ناحیه فوت صبر تحقق یابد اعظم مصیبت هاست . ص ۷۹۰-۵ المصائب بالسَّوئَة مقسومه بین البریة ۱۳۰۲ . ۶- المصيبة بالدين أعظم المصائب ۱۳۸۵ . ۷- الثَّواب على المصيبة أعظم من قدر المصيبة ۱۴۴۳ . ۸-

إنکم هدف التَّوَابِ ، و دريئه الأسقام ۳۸۲۳ . ۹- قد تَذَلَّ الرَّزِيَّةُ ۶۶۱۶ . ۱۰- إذا رَأَيْتَ اللَّهَ سبحانه يتابع عليك البلاء فقد أَيْقَظَكَ ۴۰۴۶ . ۱۱- إذا تَبَاعَدْتَ المصيبة ، قَرَبَتِ السِّلْوَةُ ۴۰۵۵ . ۱۲- إذا رَأَيْتَ رَبَّكَ يُوَالِي عَلَيْكَ البلاء فاشكره ۴۰۸۳ . ۵- مصيبت‌ها به طور تساوی در میان خلایق قسمت شده است ( یعنی کسی خیال نکند که به او ظلمی شده ، بلکه کمال عدل بکار رفته منتهی بعضیها از جهت نتیجه اعمال ، و یا ترفیع درجات به مصیبت بیشتری خواهند رسید ) . ۶- مصیبتی که به دین رسد عظیم‌ترین مصیبت‌هاست ( یعنی هر روز دشمنان دین برای مسلمین نقشه کشیده و هر دفعه ضربه‌ای به آن وارد سازند ) . ۷- پاداش و ثواب بر مصیبت عظیم‌تر از قدر مصیبت است ( پس صاحب مصیبت باید موقعیت خود را بشناسد شکیبائی را از دست ندهد ) . ۸- برآستی که شما نشان و هدف مصیبت‌ها و دام و آماج بیماری‌هاست . ۹- گاهی مصیبت ( دنیا ) خوار می‌سازد . ۱۰- هرگاه خدای سبحان را دیدی که بر تو پی در پی بلاء وارد می‌سازد پس به تحقیق تو را بیدار می‌نماید . ۱۱- هرگاه مصیبت دور گردید ، راحتی و فراموشی مصیبت نزدیک گردد ( یعنی در اندک زمانی ناراحتی مصیبت برود پس به خود غم و اندوه راه مده ) . ۱۲- هرگاه پروردگارت را دیدی که بر تو بلاء را پی در پی می‌فرستد پس شکر نما ( چون نشانه عنایت اوست در حق تو ، می‌خواهد گناهانت را ریخته ، و درجه ص ۱۳۷۹۱- إذا خَفَتِ صَعُوبَةُ أَمْرِ فَاصْبِرْ لَهُ يَذَلُّ لَكَ ، و خَادَعُ الزَّمانَ عَنْ أَحْدَاثِهِ تَهْنِ عَلَيْكَ ۴۱۰۸ . ۱۴- إذا أَتَاكَ المَحَنُ فَاقْعِدْ لَهَا فَإِنَّ قِيَامَكَ فِيهَا زِيَادَةٌ لَهَا ۴۱۴۴ . ۱۵- إذا فَاجَاكَ البلاء فَتَحَصَّنْ بالصَّبْرِ و الاستظهار ۴۱۶۱ . ۱۶- بالمكاره تَنَالِ الجَنَّةَ ۴۲۰۴ . ۱۷- بالفجاء يَتَغَصَّ السُّرُورُ ۴۳۰۳ . و مرتبه تو را بالا برد ) . ۱۳- هرگاه از سختی و مشکلی امری ترسیدی برای آن سختی نشان ده و ایستادگی کن برایت سهل خواهد گردید و ذلیل تو خواهد شد ، و با روزگار در مقابل مصیبت‌ها و حوادث آن مکر و حيله نما بر تو آسان گردد ( یعنی نباید انسان در مقابل مشکلات و حوادث بنشیند از ترس این که سخت و مشکل است بلکه باید با جدیت هر چه تمامتر اقدام کرد ) . ۱۴- هرگاه تو را محنت‌ها رو آورد در مقابل آنها بنشین ( و برنخیز و صبر و شکیبائی را پیشه خود ساز ) زیرا قیام تو در آنها ( و بی‌تابی نسبت به آنها ) زیادتی بر آنهاست ( یعنی نه تنها ناراحتی کم نمی‌شود بلکه زیادت‌ر خواهد شد ) . ۱۵- هرگاه بلاء بر تو ناگهان رسد پس به شکیبائی و پشت قوی کردن متحصن شو ( یعنی به آنها پناهنده شو ) . ۱۶- به وسیله ناراحتی‌ها و مکروهات بهشت رسیده می‌شود ( یعنی بهشت مجانی نیست باید در این دنیا زحمت کشید ، رنج برد ، به ناراحتی‌ها صبر کرد و ... چنانکه دارد : « حَقَّتْ الجَنَّةُ بالمكاره و حَقَّتْ النَّارُ بالشَّهوات » . ۱۷- به سبب مصیبت‌ها شادی منتعص و مکدر خواهد گردید ( پس انسان باید به دنبال خوشحالی برود که مصائب آن را مکدر نسازد ، و یا در کارها به نحوی دقت نماید که مصیبت بار نشود تا در نتیجه عیش او را مکدر سازد ) . ص ۱۸۷۹۲- بقدر علو الرِّفْعَةِ تكون نكايَةُ الوقْعَةِ ۴۳۱۵ . ۱۹- بالتَّعَبِ الشَّدِيدِ تَدْرِكُ الدَّرَجَاتِ الرَّفِيعَةَ و الرَّاحَةُ الدَّائِمَةُ ۴۳۴۵ . ۲۰- بلاء الرَّجُلِ على قدر إيمانه و دينه ۴۴۳۳ . ۲۱- بلاء الرَّجُلِ في طاعة الطَّمَعِ و الأمل ۴۴۳۵ . ۲۲- تنزل المثوبة على قدر المصيبة ۴۴۸۴ . ۲۳- ثلاث من أعظم البلاء : كثرة العائلة ، و غلبة الدين ، و دوام المرض ۴۶۷۳ . ۲۴- ثواب المصيبة على قدر الصَّبْرِ عليها ۴۶۹۳ . ۲۵- دوام الفتن من أعظم المحن ۵۱۴۰ . ۱۸- گرفتاری و سختی ، پیش آمدها ، و درد و مصیبت و بلا به اندازه علو درجه خواهد بود . ۱۹- به سبب رنج شدید ( در اطاعت و بلاها ) درجات بلند و آسایش جاوید به دست آید . ۲۰- بلاء و محنت آدمی به اندازه ایمان و دین اوست ( و لذا انبیاء و اولیاء خدا در اقسام بلاها و محن از دیگران بیشتر مبتلا- بودند آری : ۲۱- بلاء انسان ( که از ناحیه خودش متوجه او می‌شود نه از ناحیه خدا ) در طاعت و فرمانبرداری از طمع و آرزوست ( یعنی این دو صفت آدمی را دچار بلاء خواهند کرد ) . ۲۲- ثواب و پاداش به اندازه مصیبت فرود می‌آید . ۲۳- سه چیز است که از اعظم بلاء و مصیبت خواهد بود : بسیاری اهل و عیال ، غلبه دین ( وام ) ، همیشگی مرض . ۲۴- ثواب مصیبت به اندازه شکیبائی بر آنست ، ( چون هر اندازه صبر بیشتر باشد ثواب بالاتر خواهد بود ) . ۲۵- همیشگی فتنه و آشوبها از بزرگترین محنت‌هاست . ص ۲۶۷۹۳- رَیْمَا دَهَيْتَ مِنْ نَفْسِكَ ۵۳۸۲ . ۲۷- على قدر المصيبة تكون المثوبة ۶۱۷۱ . ۲۸- کَلِّمَا عَظُمَ قَدْرُ الشَّيْءِ المَنَافِسِ عَلَيْهِ عَظُمَتِ الرَّزِيَّةُ لِفَقْدِهِ ۷۲۰۳ . ۲۹- مَنْ لَمْ يَتَعَرَّضْ لِلتَّوَابِ تَعَرَّضَ لَهُ التَّوَابُ ۸۱۹۷ . ۳۰- مَنْ أَصْبَحَ

یشکو مصیبه نزلت به فائما یشکو ربّه ۸۵۳۱ . ۳۱- من لهی عن الدّنيا هانت علیه المصائب ۸۵۷۸ . ۳۲- من ضرب یده علی فخذہ عند مصیبه فقد أحبط أجره . ۸۷۸۳ . ۳۳- من عظم صغار المصائب ابتلاه الله بکبارها ۸۷۹۳ . ۲۶- بسا باشد که از جانب نفس خود به مصیبتی رسی ، ( پس حواست جمع باشد که کاری نکنی که باعث آن شود ) . ۲۷- به اندازه مصیبت ثواب و پاداش می‌باشد . ۲۸- هر اندازه قدر چیزی که بر روی آن منافسه شود ( که در رغبت به آن خود را جلو اندازند ) بزرگ باشد برای نیافتن آن مصیبت عظیم خواهد بود . ۲۹- هر که متعرض مصیبت‌ها نشود ( و آنها را با هر وسیله گر چه با دعا و توسّل از خود دور نسازد ) مصیبت‌ها متعرض او خواهند شد . ۳۰- هر که صبح کند در حالی که از مصیبتی که بر او نازل گشته شکایتی نماید جز این نیست که از پروردگار شکایت نموده است . ۳۱- هر که از دنیا اعراض نماید ( و ترک آن کند ) مصیبت‌ها بر او سهل و آسان گردد . ۳۲- هر که دست خود را در وقت مصیبتی بر ران خود زند علی التحقیق اجر خود را باطل کرده است . ۳۳- هر که مصیبت‌های کوچک را بزرگ شمارد خداوند او را به بزرگ آن مبتلا سازد . ص ۷۹۴ ۳۴- من توالى علیه نکبات الزّمان أكسبته فضيلة الصّبر ۹۱۴۴ . ۳۵- من أعظم مصائب الأخیار حاجتهم إلى مداراة الأشرار ۹۴۴۹ . ۳۶- ما أعظم المصیبة فی الدّنيا مع عظم الفاقة غدا ۹۶۳۲ . ۳۷- مصیبة فی غیرک لک أجزها خیر من مصیبة بک لغيرک ثوابها و أجزها ۹۸۵۵ . ۳۸- مصیبة یرجى خیرها خیر من نعمة لا یؤدی شکرها ۹۸۵۶ . ۳۹- کن بالبلاء محبورا ، و بالمکاره مسرورا ۷۱۴۶ . ۴۰- أکره المکاره فیما لا یحتسب ۲۹۴۸ . ۳۴- هر که بر او پی در پی نکبت‌ها ( و مصائب ) روزگار وارد شود ( و بر آن صبر نماید ) نکبات فضیلت شکیبائی را برای او کسب نمایند . ۳۵- از بزرگترین مصیبت‌های نیکان نیاز آنان به مدارا کردن با بدان است ( به گونه‌ای که غیر از آن راهی نداشته باشند ) . ۳۶- چقدر مصیبت در دنیا بزرگست با وجود درویشی و فقر و فاقه عظیم فردا ( در آخرت یعنی اگر فقر اخروی نباشد مصیبت بزرگ نخواهد بود ) . ۳۷- مصیبتی که ( از ناحیه ) غیر تو به تو می‌رسد که برای تست پاداش آن بهتر از مصیبتی است که به وسیله تو به غیر تو می‌رسد که ثواب و پاداش آن برای غیرتست ( زیرا مصیبت دنیا زود گذر و فراموش شدنی است ولی پاداش اخروی در مقابل آن پایدار خواهد بود ) . ۳۸- مصیبتی که خیر آن امید داشته شده بهتر از نعمتی است که شکر آن ادا نشود . ۳۹- در بلاء ( و گرفتاری ) فرحناک ، و در مکاره خوشحال باش ( چون در مقابل به اجر و ثواب عظیم خواهی رسید ) . ۴۰- ناخوشترین مکروهات در چیزست که طلب اجری در آن نشود ، ( مثل مصیبت کسی است که جزع و بی‌تابی کند ، و راضی به قضاء الهی نباشد که در ص ۷۹۵ ۴۱- إن عظیم الأجر مقارن عظیم البلاء ، فإذا أحبّ الله سبحانه قوما ابتلاهم ۳۵۰۷ . ۴۲- المتعرض للبلاء مخاطر ۵۲۴ . ۴۳- البلاء رديف الرّخاء ۵۸۲ . ۴۴- ربّ مرحوم من بلاء هو دواؤه ۵۳۱۶ . ۴۵- ربّ مبتلى مصنوع له ( إلیه ) بالبلوی ۵۳۱۷ . ۴۶- علی قدر التّعماء یكون مضض البلاء ۶۱۸۵ . چنین وقتی امید پاداش در آن نمی‌رود ) . ۴۱- براستی که اجر بزرگ همراه با بلای بزرگ است ، پس هر گاه خداوند سبحان قومی را دوست داشته باشد آنها را مبتلا خواهد گردانید . ۴۲- کسی که خود را در معرض بلاء در آورد ( و کاری کند که مظنه بلا باشد ) خود را در هلاکت اندازنده است . ۴۳- بلاء در رديف توسعه زندگانی است ( یعنی انسان باید بعد از توسعه انتظار تنگی و بلاء را بکشد و اگر بتواند با دعا و صدقه و صله رحم دفع آن کند ) . ۴۴- بسا کسی که مردم او را به سبب بلائی که مبتلا است رحم کرده ، آن دواء اوست ( یعنی نباید خیال کرد که هر بلائی مصیبت است پس باید به حال طرف ترحم کرد امکان دارد بلاء به سود او بوده ، و صلاح او در همان باشد ، مردم نمی‌دانند ) . ۴۵- بسا مبتلائی که به سوی آن به سبب امتحان احسان شده است ( یعنی مردم و یا خود طرف خیال نکند ابتلایش مصیبتی است بلکه صلاح او در آن خواهد بود ) . ۴۶- به اندازه نعمت درد بلاء می‌باشد ، ( ممکن است از این جهت باشد که با زوال هر نعمتی بلائی متصور است و یا برای حفظ و نگهداری آن رنجی خواهد برد ) . ص ۷۹۶ ۴۷- قد تفاجئ البلیة ۶۶۱۵ . ۴۸- کلّ بلاء دون النّار عافیة ۶۹۰۹ . ۴۹- لكلّ کبد حرقة ۷۲۹۰ . ۵۰- إذا ابتليت فاصبر ۳۹۷۶ . ۵۱- کم من مبتلى بالتّعماء ۶۹۵۱ . ۵۲- کم من منعّم علیہ بالبلاء ۶۹۵۲ . ۵۳- لا تأمن من البلاء فی أمنک و رخائنک ۱۰۱۸۱ .

## المصیب و المخطئ

۱- المصیب واجد ، المخطئ فاقد ۹۰ . ۴۷- گاهی بلاء ناگهان می‌رسد . ۴۸- هر بلائی به غیر آتش ( جهنم ) عافیت است . ۴۹- برای هر جگرگی سوزشی است ( که در اثر حرفهای زننده یا ظلم و ستمها پدیدار خواهد شد ) . ۵۰- هرگاه به بلائی گرفتار شدى صبر نما . ۵۱- چه بسا به بلاء گرفتار شده نعمت ( یعنی نعمت برایش بلاء گردد ) . ۵۲- چه بسا انعام شده بر او به بلاء ( یعنی بلا برایش نعمتی باشد زیرا بسیار اتفاق افتاده حتى در دنیا گرفتاری صلاح آدمی بوده است ) . ۵۳- از بلاه در امنیت و فراخی خود ایمن مباش ( چون ممکن است به زودی تبدیل به خوف و تنگی گردد ) . راه یافته ، خطاکار ۱- پوینده راه صواب یابنده ، و خطا کننده از راه نیابنده است . ص ۷۹۷ ۲- الإصابة سلامة ، الخطاء ملامة ، العجل ندامة ۹۵ . ۳- ما کلّ رام یصیب ۹۴۶۱ .

## الصواب

۱- الصواب أسد الفعل ۵۳۷ . ۲- الصیواب من فروع الزویة ۱۱۸۷ . ۳- كثرة الصواب تنبئ عن وفور العقل ۷۰۹۱ . ۴- من توخى الصواب أنجح ۷۸۷۳ . ۵- إذا ازدحم الجواب نفى الصواب ۴۰۲۶ . ۲- به راه صواب رفتن عامل سلامت ، و راه خطاء را پیمودن موجب سرزنش ، و شتاب کردن سبب پشیمانی خواهد بود . ۳- چنین نیست که هر تیر اندازی نشانه را بزند ( یعنی ممکن است که انسان در طلب مقصد خود نرسد اما نباید مأیوس شد در وقتی که اقتضاء دارد باید به دنبال کار رفت ) . راه درست ۱- کار راست و درست محکم‌ترین کار است . ۲- راه درست رفتن از شاخه‌های اندیشه است ( یعنی وقتی انسان فکر کرد به راه صواب خواهد رسید ) . ۳- بسیاری راه صواب خبر از وفور عقل می‌دهد . ۴- هر که به دنبال راه درست رود به پیروزی رسد . ۵- هرگاه جواب ( سؤال یا در مشورت بسیار شد ) انبوه گردد راه درست دور گردد . ص ۷۹۸

## الصورة

۱- حسن الصورة أول السعادة ۴۸۰۳ . ۲- حسن الصورة الجمال الظاهر ۴۸۰۵ . ۳- الصورة الجميلة أول السعادتین ۱۶۵۹ .

## الصيام

۱- الصیام أحد الصّحتین ۱۶۸۳ . ۲- صیام الأيام البيض من کل شهر ترفع الدّرجات و تعظم المثوبات ۵۸۷۲ . ۳- صیام القلب عن الفكر فى الآثام أفضل من صیام البطن عن الطّعام ۵۸۷۳ . صورت و سیما ۱- نیکوئی صورت نشانه و اول نیکبختی است ( و آن دلیل حسن عنایت پروردگار است نسبت به او ) . ۲- نیکوئی صورت زیبائی ظاهریست ( یعنی انسان نیازمند به زیبائی باطنی هم خواهد بود که آن متصف گشتن به صفات حمیده است ) . ۳- صورت نیکو اول دو نیکبختی است . روزه ۱- روزه یکی از دو صحت است ( صحت به وسیله غذا و مراعات بهداشت و صحت به وسیله امساک ) . ۲- روزه داشتن ایام البيض از هر ماه ( سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم ) درجات را بلند کرده و ثواب‌ها را عظیم می‌گرداند . ۳- روزه گرفتن دل از فکر در گناهان افضل است از روزه گرفتن شکم ص ۷۹۹ ۴- صوم النفس عن لذات الدّنيا أنفع الصّیام ۵۸۷۴ . ۵- صوم الجسد الإمساك عن الأغذية یارادة و اختیار خوفًا من العقاب و رغبة فی الثّواب و الأجر ۵۸۸۸ . ۶- صوم النفس إمساك الحواس الخمس عن سائر المآثم ، و خلّو القلب عن جمیع أسباب الشرّ ۵۸۸۹ . ۷- صوم القلب خیر من صیام اللسان ، و صیام اللسان خیر من صیام البطن ۵۸۹۰ . ۸- و الصّیام ابتلاء لإخلاص الخلق ۶۶۰۸ . ۹- کم من صائم لیس له من صیامه إلّا الظّماء ۶۹۵۵ . از خوردنی ( که چنین روزه‌ای را روزه خواص گویند ) . ۴- روزه نفس و امساک آن از لذتهای دنیا سودمندترین روزه است . ۵- روزه بدن نگهداشتن آنست از غذاهای با اراده و اختیار از جهت



ترس از عقوبت و رغبت در ثواب و پاداش . ۶- روزه نفس نگهداری حواس پنجگانه ( سازمان بینائی ، شنوائی ، بویائی ، چشائی ، ساوائی ) است از سایر گناهان ، و خالی بودن دل است از همه اسباب بدی ( شاید تعبیر به سایر گناهان از این جهت باشد که بعض گناهان مربوط به غیر حواس است و امکان دارد مراد جمیع گناهان باشد چنانکه بعض شارحین معنی کرده اند ) . ۷- روزه دل بهتر از روزه زبان ، و روزه زبان بهتر از روزه شکم است . ۸- ( از جمله فراهای حکمت ۲۴۴ است ) و روزه را ( واجب نموده ) از جهت آزمایش خالص بودن خلق ( چون عبادت سریست هر که برای خدا روزه گیرد مخلص بودن خود را ثابت می نماید ) . ۹- بسا روزه‌داری که برایش از روزه او جز تشنگی نباشد ( یعنی سودی از روزه اش نبرد چون به وظیفه روزه‌دار عمل ننموده است ) . ص ۸۰۰

## باب الضاد

### ضرب الأمثال و صرف الأقوال

۱- للاعتبار تضرب الأمثال ۷۳۳۰ . ۲- لأهل الاعتبار تضرب الأمثال ۷۶۲۹ . ۳- لأهل الفهم تصرّف الأقوال ۷۶۳۰ . ۴- ضروب الأمثال تضرب لأولی النهی و الألباب ۵۹۰۸ .

## الضحک

۱- خیر الضحک التّبسم ۴۹۶۴ . ضرب المثل ۱- برای پند گرفتن ( در قرآن و روایات ) مثلها زده می شود . ۲- برای اهل اعتبار و پند مثلها ( در قرآن و روایات ) زده می شود . ۳- برای اهل درک گفتارها تغییر یابد ( و به عنوان مثل از حالی به حالی دیگر گردانیده می شود ) . ۴- انواع مثلها برای صاحبان عقلها و خردها زده می شود ( و گرنه کم عقلا از آن بهره‌ور نخواهند گردید ) . خنده ۱- بهترین خنده تبسم است ( یعنی خنده بدون صدا و قهقهه ) . ص ۲۸۰۱- کثره ضحک الرجل تفسد وقاره ۷۰۹۹ . ۳- کثره الضحک توحش الجلیس و تشین الرئيس ۷۱۱۵ . ۴- من کثر ضحکه قلّت هیبته ۷۸۶۷ . ۵- من کثر ضحکه مات قلبه ۷۹۴۷ . ۶- من کثر ضحکه استرذل ۷۹۷۱ . ۷- لا تبد عن واضحه ، و قد فعلت الأمور الفاضحه ۱۰۱۹۳ . ۸- لا تكثرن الضحک ، فتذهب هیبتک ، و لا المزاح فیستخفّ بک ۱۰۴۱۱ .

## الضرّ

۱- قد یدوم الضرّ ۶۶۴۳ . ۲- بسیاری خنده مرد ( آدمی ) وقار و سنگینی را تباه سازد . ۳- بسیاری خنده می‌رماند جلیس و همنشین را ، و عیناک می‌سازد مهتر و بزرگ را . ۴- هر که خنده او بسیار باشد هیبت او کم گردد . ۵- هر که خنده او بسیار باشد دلش مرده است ( زیرا کسی که از مرگ و ترس قیامت غافل نباشد چگونه ممکن است خنده او زیاد باشد ) . ۶- هر که خنده‌اش بسیار باشد پست به حساب آید . ۷- دندانه‌ها را ظاهر مکن ( به خنده ) در حالی که کارهای رسوا کننده انجام دادی ( و مرتکب گناهای شده‌ای ) . ۸- هرگز خنده بسیار مکن پس هیبت تو برود ، و نه خوش طبعی را پس سبک شمرده شوی . بدی حال ۱- گاهی بدی حال و تنگی آن پاینده می‌ماند ( پس نباید بی‌تابی نمود ) . ص ۲۸۰۲- من کشف ضرّه للناس عذب نفسه ۸۵۴۲ .

## الضرورات

۱- ضرورات الأحوال تذللّ رقاب الرجال ۵۸۹۲ . ۲- ضرورات الأحوال تحمل علی رکوب الأحوال ۵۸۹۳ . ۳- ضرورة الفقر تبعث

علی فطیع الأمر ۵۸۹۴.

## الضَّعِيفُ وَ الضَّعْفُ

۱- إذا ضعفت فاضعف عن معاصي الله ۴۰۷۵. ۲- هر که بدی حالش را برای مردم ظاهر سازد ( و اظهار فقر و پریشانی کند ) نفس خود را عذاب نموده است . احتیاجات ۱- نیاز و احتیاجات مقطعی و گرفتاری بغتی گردنهای مردان را خوار می گردانند ( یعنی قدر و بهاء آنها را کم می کند و آنها را بی ارزش می نماید ) . ۲- گرفتاری و احتیاجات که پیش آید ( آدمی را ) بر ارتکاب ترسها و امی دارد ( غرض این است که انسان باید قدر فراخی و نعمت را بداند و شکر گذار باشد که ناچارها انسان را از ارزش ساقط می کند ) . ۳- ناچاری و ضرورت درویشی و بیچارگی ( آدمی را ) بر کار رسوا و عملی که زشتی آن آشکار است و امی دارد . ناتوانی ۱- هرگاه ضعیف شوی از نافرمانیهای خدا ضعیف شو ( یعنی ناتوانی خود را در این راه بکار بر نه در جای دیگر ) . ص ۸۰۳- ۲- کن مَمَّنْ لا یفرط به عنف ، و لا یقعد به ضعف ۷۱۵۹.

## الضَّلَالُ وَ الضَّلَالَةُ وَ الضَّالَّةُ وَ الضَّالَّةُ

۱- أهلك شيء استدامة الضلال ۳۲۸۷. ۲- کم من ضلالة زحرفت بآیه من کتاب الله کما یزخرف الدرهم النحاس بالفضة الممؤهه ۶۹۶۹. ۳- کفی بالمرء غوايه أن يأمر الناس بما لا یأتمر به و ینهاهم عما لا ینتهی عنه ۷۰۷۲. ۴- لكل ضلله عله ۷۲۸۲. ۲- از کسانی باش که درشتی او را پیش نیندازد ( ممکن است مراد این باشد که با درشتی کارش را پیش نبرد چنانکه علامه خوانساری فرمود : و امکان دارد مقصود چنین باشد چنان دارای جریزه باش که خودکار باشی نه تنها دیگران تو را به کار وادارند ) و نشانند او را ضعفی . گمراهی ۱- تباه کننده ترین چیز همیشه در گمراهی بودن است . ۲- بسا گمراهی که به آیه ای از کتاب خدا زینت شده چنانکه درهم ( پول ) مس به نقره روکشی شده زینت می شود ( مانند التقاطیها که برای مذهب باطل خود به قرآن استدلال می نمایند ) . ۳- برای گمراهی مرد ( آدمی ) کفایت می کند آنکه مردم را به آنچه خود از آن فرمان پذیر نبوده فرمان داده و آنان را از آنچه از آن باز نایستد نهی می نماید . ۴- برای هر گمراهی علتی است ( یا محیط فاسد است و یا رفیقهای نااهل سبب گشته و یا از فکر و اندیشه استفاده نمی شود ) . ص ۸۰۴- ۵- ما ذا بعد الحق إلا الضلال ۹۶۱۱.

## الضَّمائر

۱- الضمائر الصّاح أصدق شهادة من الألسن الفصاح ۲۱۸۶. ۲- صحه الضمائر من أفضل الذخائر ۵۸۱۳. ۳- عند تحقق الإخلاص تستنیر الضمائر ۶۲۱۱.

## الضَّيْفُ وَ الضَّيَافَةُ

۱- أكرم ضيفك و إن كان حقيرا ، و قم عن مجلسك لأبيك و معلّمك و إن كنت أميرا ۲۳۴۱. ۲- الضيافة رأس المروءة ۵۲۸. ۵- بعد از حق جز گمراهی چه چیز است ( چیزی جز گمراهی نخواهد بود ) . باطن ۱- مکنونات و خاطرهای درست از نظر گواهی راستگوترند از زبانهای فصیح . ۲- صحت ضمائر ( نیتها و قصدها ) از افزونترین ذخیره هاست . ۳- در نزد تحقق و ثابت شدن اخلاص پنهانیها روشن می گردد ( یعنی وقتی اخلاص ثابت بود دل هم روشن خواهد شد ) . مهمان ۱- مهمان خود را گرامی دار گر چه حقیر و کوچک باشد و از جای خود برای پدر و معلّم برخیز ، اگر چه فرمانفرما باشی . ۲- مهمانی کردن رأس مردانگی است . ص ۸۰۵

## الضیق

۱- لكل ضیق مخرج ۷۲۶۶ . ۲- ما اشتد ضیق إلا قرب الله فرجه ۹۵۶۶ . تنگی ۱- برای هر تنگی به در شدنی است . ۲- هیچ تنگی شدید و سخت نشده مگر آنکه خداوند فرج ( و گشایش ) آن را نزدیک فرموده است . \_\_\_\_\_ ص ۸۰۹

## باب الطاء

## الطرب

۱- رب طرب يعود بالحرب ۵۲۸۱ .

## الطريق و الطريقة

۱- طوبى لمن ركب الطريقة الغراء ، و لزم المحجة البيضاء و توله بالآخرة ، و أعرض عن الدنيا ۵۹۷۲ . ۲- قد وضحت محجة الحق لطلابها ۶۶۷۴ . ۳- قد امهلوا فى طلب المخرج ، و هدوا سبيل المنهج ۶۶۹۸ . نشاط ۱- چه بسا نشاطی که بر بودن اموال و بی چیزی بر می گردد . راه روشن ۱- خوشا به حال کسی که راه سفید روشن را رفته ، و از طریقه آشکار جدا نشده ، و شیفته آخرت گشته ، و از دنیا روی گرداند . ۲- در حقیقت شاهراه حق آشکار گشته برای طلب کنندگان آن . ۳- در حقیقت ( از راه تفضل و لطف و احسان ) در طلب محل خروج مهلت داده شده ( تا از گناهان به وسیله توبه و ندامت خارج شوند ) و به راه آشکار ( دین ) رهنمود گشته‌اند ( پس بدا به حال کسی که در مسیر صحیح قرار نگرفته باشد ) . ص ۸۱۰ ۴- من عدل عن واضح المسالك سلك سبل المهالك ۸۷۴۹ . ۵- من زل عن محجة الطريق وقع فى حيرة المضيق ۸۷۷۴ . ۶- من عدل عن واضح المحجة ، غرق فى اللجة ۹۲۴۰ . ۷- أمسك عن طريق إذا خفت ضلالته ۲۳۸۷ . ۸- عليك بمنهج الاستقامة ، فإنه يكسبك الكرامة ، و يكفيك الملامة ۶۱۲۷ . ۹- عليكم بالمحجة البيضاء فاسلكوها ، و إلا استبدل الله بكم غيركم ۶۱۵۰ . ۱۰- من زاغ ساءت عنده الحسنه ، و حسنت عنده السيئه ، و سكر سكر الضلالة ۸۸۹۳ . ۴- هر که از راههای واضح و آشکار عدول نماید به راههایی که او را به هلاکت اندازد خواهد رفت . ۵- هر که از راه واضح بلغزد در حیرانی تنگی ( راه یا راه تنگ ) واقع شود . ۶- هر که از راه آشکار و جاده مستقیم عدول نماید در لجه ( و معظم آب ) غرق گردد . ۷- خود را از راهی که می ترسی از گمراهی آن ، باز دار . ۸- بر تو باد به راه واضح مستقیم زیرا که آن به تو کرامت بخشیده ، و از سرزنش تو را باز می دارد . ۹- بر شما باد به راه سفید ( راه حق ) پس آن را بیمائید ، و گر نه خداوند شما را به غیرتان تبدیل می سازد . ۱۰- هر که ( از حق و راه صحیح ) میل نماید و منحرف گردد حسنه ( و نیکوئی ) در نزد او بد ، و سیله ( بدی ) در نزد او نیکو به حساب آمده ، و به مستی گمراهی مست گردد ( چون هر چه می بیند طبق خواهش خود آن را به حساب خواهد آورد ) . ص ۸۱۱ ۱۱- لا ترخصوا لأنفسكم أن تذهب بكم فى مذاهب الظلمة ۱۰۲۴۳ .

## الطعام و القوت

۱- الطعام يؤكل على ثلاثة أضرب : مع الإخوان بالسّرور ، و مع الفقراء بالإيثار ، و مع أبناء الدنيا بالمروءة ۲۱۱۱ . ۲- بنس الطعام الحرام ۴۳۸۹ . ۳- بنس القوت أكل مال الأيئام ۴۳۹۰ . ۴- قل من أكثر من الطعام فلم يسقم ۶۷۴۹ . ۵- قل من أكثر من فضول الطعام إلا لزمته الأسقام ۶۸۱۴ . ۶- قلله الغذاء أكرم للنفس ، و أدام للصحة ۶۸۱۹ . ۱۱- به نفسهای خود رخصت مدهید که شما را در راههای ستمگران ببرند . غذا ۱- غذا بر سه قسم خورده می شود : با برادران به شادی ، با فقراء به ایثار و مقدم داشتن آنها را بر خود

، و با فرزندان دنیا بر اقتضای جوانمردی یا آدمیت . ۲- بد غذایی است حرام ( چه بالذات حرام باشد و یا بالعرض مانند غضب ، دزدی ) . ۳- بد قوتی است ( قدریست از خوردنی که به وسیله آن بدن رمق گیرد ) خوردن مال ایتام . ۴- کم است کسی که غذای زیاد خورد ( یا خورش بسیار نماید ) پس مریض نگردد . ۵- کم است کسی که از زیادهای غذا بسیار کند ( یعنی غذای زیاد خورد ) جز آنکه بیماریها ملازم آن شده ( و از او جدا نخواهند گردید ) . ۶- کمی غذا ( و کم خوردن ) برای نفس گرمی تر و برای صحت پاینده تر ص ۷۸۱۲- کَلُوا الْأَتْرَجَ قَبْلَ الطَّعَامِ و بعده قَالَ مُحَمَّدٌ يَفْعَلُونَ ذَلِكَ ۷۲۴۵ . ۸- مَنْ قَلَّ طَعَامُهُ قَلَّتْ آلامُهُ ۸۴۰۹ . ۹- مَنْ قَلَّتْ طَعْمَتُهُ خَفَّتْ عَلَيْهِ مَوْنَتُهُ ۸۷۹۷ . ۱۰- مَنْ غَرَسَ فِي نَفْسِهِ مَحَبَّةَ أَنْوَاعِ الطَّعَامِ اجْتَنَى ثَمَارَ فَنُونِ الْأَسْقَامِ ۹۲۱۹ . ۱۱- أَقَلُّ طَعَامًا تَقَلُّ سَقَامًا ۲۳۳۶ .

## الإطعام

۱- إِذَا أَطْعَمْتُ فَأُشْبِعْ ۴۰۰۴ . است . ۷- اَتْرَج ( ترنج و بعضی بالنک گویند و امکان دارد مراد مطلق مرکبات باشد ولی اکثر لغویین گویند قسمی از لیموست و در روایات مؤمن را به آن تشبیه نموده‌اند و در آن گفته شده مؤمن مانند اترجه است که رنگ آن نیکو مزه آن پاکیزه خواهد بود ) . پیش از غذا و بعد از غذا بخورید زیرا که آل محمد- علیهم السلام- چنین می‌کردند ( ممکن است مراد این باشد که هر وقت بخورید ضرری ندارد ) . ۸- هر که خوراک و خورش او کم باشد ، دردها و بیماریهایش کم خواهد بود . ۹- هر که خوراک او کم باشد خرج او بر خودش سبک باشد . ۱۰- هر که در نفس خود دوستی انواع ( و اقسام ) خوردنیها را بکارد میوه‌های اقسام بیماریها را بچیند . ۱۱- خوراک را کم کن ، تا کم کنی بیماری را . خوراندن ۱- هر گاه اطعام نمودی پس سیر گردان . ص ۲۸۱۳- ما أكلته راح ، و ما أطعمته فاح ۹۶۳۴ .

## الطعن

۱- إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ عَلَى النَّاسِ طَاعِنًا ، وَلِنَفْسِكَ مِدَاهِنًا ، فَتَعْظُمَ عَلَيْكَ الْحَوْبَةُ ، وَ تَحْرَمَ الْمُثُوبَةُ ۲۷۱۱ .

## الإطاعة والانقياد و المطيع

۱- أطع تغنم ۲۲۲۲ . ۲- أطع تربح ۲۲۴۱ . ۳- أطع الله في جمل أمورك ، فَإِنَّ طَاعَةَ اللَّهِ فَاضِلَةٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ، وَ الزَّمِ الْوَرَعَ ۲۴۰۹ . ۴- أطع الله سبحانه في كلِّ حال ، وَ لَا تَخْلُ قَلْبَكَ مِنْ خَوْفِهِ وَ رَجَائِهِ ۲- آنچه را که خوردی رفت ( و از آن اثری باقی نماند ) و آنچه را که خوراندی پهن شد ( پاداش و ستایش آن باقی ماند ) . طعن ۱- دوری نما از این که بر مردم طعنه زننده ، و از برای نفس خود سهل انگار باشی ، پس بر تو گناه عظیم شده ، و از پاداش محروم مانی . اطاعت و انقياد ۱- فرمانبر تا سود کنی . ۲- اطاعت کن تا سود ببری . ۳- در همه کارهای خود فرمان خدا بر ، زیرا فرمانبرداری خدا بر هر چیزی برتر و افزونست ، و پارسائی را از خود جدا مساز . ۴- خدای سبحان را در هر حال فرمانبرداری کن ، و دل خود را از خوف و رجاء ص ۸۱۴ طرفه عین ، و الزم الاستغفار ۲۴۴۳ . ۵- أطع من فوقك ، يطعك من دونك ، و أصلح سريرتك يصلح الله علانيتك ۲۴۷۵ . ۶- أطيعوا الله حسب ما أمركم به رسله ۲۴۸۴ . ۷- استجيبوا لأَنْبِيَاءَ اللَّهِ ، وَ سَلِّمُوا لِأَمْرِهِمْ ، وَ اعْمَلُوا بِطَاعَتِهِمْ ، تَدْخُلُوا فِي شَفَاعَتِهِمْ ۲۵۰۹ . ۸- إِيَّاكَ أَنْ يَفْقِدَكَ رَبُّكَ عِنْدَ طَاعَتِهِ ، أَوْ يَرَاكَ عِنْدَ مَعْصِيَتِهِ فَيَمَقِّتَكَ ۲۶۹۳ . ۹- دَرَكُ الْخَيْرَاتِ بِلِزُومِ الطَّاعَاتِ ۵۱۵۱ . ۱۰- الطَّاعَةُ وَ فِعْلُ الْبِرِّ هُمَا الْمَتَجَرَّزَانِ ۲۱۵۸ . او خالی مگردان ، و از استغفار جدا مشو . ۵- ما فوق خویش را اطاعت کن ، تا این که ما دونت تو را فرمان برد ، و نهان خود را اصلاح نما ، تا خداوند آشکارت را اصلاح فرماید . ۶- خدا را اطاعت کنید ، چنانکه پیمبران او شما را به آن فرمان داده‌اند . ۷- پیمبران الهی را اجابت کرده ، تسلیم امرشان باشید ، و به فرمانبرداری آنان عمل نمائید ، تا در شفاعتشان

داخل شوید . ۸- بر حذر باش از این که پروردگارت تو را در نزد طاعتش نیافته ، و در نزد معصیتش تو را ببیند پس دشمن دارد تو را ( یعنی هر کجا طاعت و بندگی است مانند نماز ، روزه ... تو را نبیند و در هر کجا که معصیت است مانند دروغ ، غیبت ، اذیت ، ... تو را ببیند ) . ۹- به دست آوردن کارهای نیکو و عام المنفعه با ملازم بودن طاعات و جدا نشدن از آنهاست . ۱۰- فرمانبرداری و انجام کار نیک هر دو تجارت سودمند است . ص ۱۱۸۱۵- افضل الطاعات هجر اللذات ۲۹۷۰ . ۱۲- افضل الطاعات الزهد فی الدنیا ۲۹۹۸ . ۱۳- أنصح الناس لنفسه أطوعهم لربّه ۳۱۲۷ . ۱۴- افضل الطاعات العزوف عن اللذات ۳۱۳۵ . ۱۵- أحبّ العباد إلى الله أطوعهم له ۳۱۵۸ . ۱۶- أجدر الناس برحمه الله أقومهم بالطاعة ۳۱۹۲ . ۱۷- أحقّ من تطيعه من لا تجد منه بدا ولا تستطيع لأمره ردّا ۳۲۳۱ . ۱۸- أحقّ من أطعته من أمرک بالتقی ، و نهاک عن الهوی ۳۲۳۹ . ۱۹- إنّ ولیّ محمّد صلی الله علیه و آله و سلّم من أطاع الله و إن بعدت لحمته ۳۴۵۱ . ۱۱- افزونترین طاعتها دوری کردن از لذات است . ۱۲- افزونترین طاعتها بی‌رغبتی در دنیا است . ۱۳- خالص ترین یا نصیحت کننده‌ترین مردم نسبت به نفس خود فرمانبردارترین آنهاست در برابر پروردگارش . ۱۴- افزونترین طاعت‌ها برگشت از لذت‌ها و بی‌رغبتی در آنهاست . ۱۵- محبوبترین بندگان بسوی خدا فرمانبرترین آنهاست خدا را . ۱۶- سزاوارترین مردم به رحمت خدا پایدارترین آنهاست به فرمانبرداری خدا . ۱۷- سزاوارترین کسی که او را فرمان می‌بری کسی است که برای او چاره‌ای نیافته ، و برای ردّ فرمانش توانائی نداری ( که وجود مبارک حق تعالی است ) . ۱۸- سزاوارترین کسی که او را اطاعت نمائی فردی است که تو را به تقوی فرمان داده ، و از خواهش و پیروی آن نهی نموده است . ۱۹- براستی که دوست محمّد صلی الله علیه و آله و سلّم کسی است که خدا را فرمان برد هر چند قربت و خویشی او دور باشد ( چنانکه در فضل حضرت سلمان گفته شده : کانت مودّه سلمان له رحما و لم تکن بین نوح و ابنه رحم ) ص ۸۱۶- ۲۰- إنّ الله سبحانه جعل الطاعة غنیمه الأكياس عند تفريط العجزه ۳۵۱۹ . ۲۱- الطاعة تنجی ، المعصية تردی ۸۸ . ۲۲- الطاعة إجابة ۱۲۹ . ۲۳- الطاعة أحرز عتاد ۴۹۱ . ۲۴- الطاعة غنیمه ( همة ) الأكياس ۵۰۶ . ۲۵- الطاعة متجر رابح ۵۸۸ . ۲۶- الطاعة أبقى عزّا ۷۳۱ . ۲۷- الطاعة عزّ المعسر ۱۰۶۳ . ۲۰- براستی که خداوند سبحانه فرمانبرداری را در وقت تفريط عاجزان غنیمت زیرکان قرار داده است ( چون زیرکان فریب خواهش را نخورند ، اما مرحوم خوانساری احتمال دیگر داده : که ممکن است ثواب اطاعت عاجزان را که اطاعت نکنند تفضلا به زیرکان دهد و الله تعالی يعلم ) . ۲۱- فرمانبرداری رستگاری داده ، و معصیت هلاک کننده است . ۲۲- فرمانبرداری اجابت و امثال است ( نه صرف تصدیق ) . ۲۳- فرمانبرداری ( پناهنده‌ترین یا ) محکمترین مهیا شده است . ۲۴- فرمانبرداری ( همت و یا ) غنیمت زیرکان است ( زیرا با مجاهده نفس چنین غنیمتی به دست می‌آید . ۲۵- فرمانبرداری تجارتی است سود بخش . ۲۶- فرمانبرداری پابنده‌ترین عزّت است . ۲۷- فرمانبرداری عزّت کسی است که روزگار سختی را می‌گذراند و پریشان حال است . ص ۸۱۷- ۲۸- الطاعة تستدرّ المثوبة ۱۰۷۱ . ۲۹- الطاعة تعظیم الإمامه ۱۰۹۶ . ۳۰- الطاعة تطفی غضب الربّ ۱۲۴۳ . ۳۱- أخو العزّ من تحلّى بالطاعة ۱۳۱۴ . ۳۲- الطاعة لله أقوى سبب ۱۴۰۱ . ۳۳- الطاعة أوقی ( أوفی ) حرز ۶۱۷ . ۳۴- إني لا أحتکم علی طاعة إلّا و أسبقکم إليها ولا- أنهاکم عن معصية إلّا و أتناهی قبلکم عنها ۳۷۸۱ . ۳۵- إنک إن أطعت الله نجّاک و أصلح مشواک ۳۸۰۶ . ۲۸- فرمانبرداری مزد و پاداش را فرو می‌ریزد . ۲۹- فرمانبرداری بزرگداشتن امامت است . ۳۰- اطاعت و فرمانبرداری خشم خدا را فرو می‌نشانند . ۳۱- برادر عزّت و آقائی کسی است که به طاعت خدا زینت یافته است . ۳۲- فرمانبرداری خدا محکمترین دست آویز است ( برای رسیدن به نیکبختی دنیا و آخرت ) . ۳۳- فرمانبرداری حفظ کننده‌ترین ( یا رساترین و مرحوم خوانساری فرمودند و در بعضی نسخ اقوی هست یعنی قویترین و محکمترین ) حرز است . ۳۴- براستی که من شما را بر طاعتی ترغیب نمی‌کنم مگر آنکه من پیشی گیرنده‌ام بسوی آن و شما را از معصیت و گناهی نهی نمی‌نمایم مگر آنکه خود قبل از شما از آن باز می‌ایستم و از آن دوری می‌جویم . ۳۵- براستی تو اگر خدا را فرمان ببری تو را رستگاری داده و جایگاه تو را اصلاح نماید . ص ۸۱۸- ۳۶- إذا قلت الطاعات كثرت السيئات ۴۰۲۹ . ۳۷- بالطاعة يكون الإقبال ۴۲۴۳ . ۳۸- بالطاعة يكون الفوز ۴۲۴۵ . ۳۹- بالطاعة تزلف الجنة للمتقين

۴۲۰۴ . ۴۰- بحسن الطاعة يعرف الأخيار ۴۳۳۲ . ۴۱- توسل بطاعة الله تنجح ۴۴۶۲ . ۴۲- تمسك بطاعة الله يزلزلك ۴۴۶۸ . ۴۳- ثمره الطاعة الجنة ۴۶۱۰ . ۴۴- ثواب الله لأهل طاعته ، و عقابه لأهل معصيته ۴۶۹۶ . ۴۵- ثابروا على الطاعات ، و سارعوا إلى فعل الخيرات ، و تجنبوا السيئات ، و بادروا إلى فعل الحسنات ، و تجنبوا ارتكاب المحارم ۴۷۱۳ . ۳۶- هرگاه طاعت‌ها کم گردد گناهان بیشتر شود . ۳۷- بوسیله فرمانبرداری اقبال ( الهی و بخت بلند ) حاصل خواهد شد . ۳۸- بوسیله طاعت پیروزی به دست آید . ۳۹- بوسیله فرمانبرداری بهشت برای پرهیزکاران نزدیک می‌شود . ۴۰- بسبب نیکوئی فرمانبرداری نیکان شناخته می‌شوند . ۴۱- به فرمانبرداری خدا متوسل شو تا پیروز گردی . ۴۲- به طاعت خدا و فرمانبرداری او چنک زن تا تو را به خود نزدیک سازد . ۴۳- میوه فرمانبرداری بهشت است . ۴۴- پاداش خدا برای اهل طاعت خواهد بود ( یعنی رایگان و بدون عمل به کسی ثواب نخواهد داد ) و عقاب و عذاب او برای اهل معصیت است ( یعنی بدون گناه ، خداوند فردی را به ستم و یا به عیب عذاب نخواهد فرمود ) . ۴۵- بر طاعتها مداومت نموده ، و به کردن خیرات شتافته ، و از گناهان دوری ص ۸۱۹ ۴۶- دعوا طاعة البغي و العناد ، و اسلكوا سبيل الطاعة و الانقياد تسعدوا في المعاد ۵۱۱۹ . ۴۷- راکب الطاعة مقلبه الجنة ۵۳۸۷ . ۴۸- سارعوا إلى الطاعات ، و سابقوا إلى فعل الصالحات فإن قصيرتم فإياكم و أن تقصروا عن أداء الفرائض ۵۶۳۶ . ۴۹- طوبى لمن حافظ على طاعة ربّه ۵۹۴۰ . ۵۰- طوبى لمن أطاع محمود تقواه ، و عصى مذموم هواه ۵۹۵۹ . ۵۱- طوبى لمن سلك طريق السلامة ببصر من بصره ، و طاعة هاد أمره ۵۹۶۲ . کرده ، و به فعل نیکوئیها مبادرت نموده ، و ارتکاب حرامها بر حذر باشید . ۴۶- فرمانبرداری ( اهل ) ستم و سرکشی و دشمنی را واگذارید و به راه اطاعت و انقیاد و تسلیم بروید تا در معاد نیکبخت شوید . ۴۷- سوار طاعت ( یعنی فرمانبرداری حضرت حق ) خوابگاه و استراحتگاه او بهشت است . ۴۸- بسوی طاعت‌ها شتاب کنید ، و به کردن کارهای شایسته بر یکدیگر پیشی گیرید ، اگر مقصیرید پس از تقصیر انجام واجبات دوری نمائید ( یعنی حال که کوتاهی دارید لا اقل در مستحبات باشد که تنها سبب نقصان فضیلت است . ۴۹- خوشا به حال کسی که بر فرمانبرداری پروردگار خود محافظت نماید . ۵۰- خوشا به حال کسی که ستوده تقوایش را اطاعت نموده ، و نکوهیده خواهش خود را نافرمانی نماید . ۵۱- خوشا به حال کسی که راه سلامت را به بینائی کسی که او را بینا گرداند و فرمانبرداری هدایت‌گری که او را فرمان دهد پیماید ( مقصود امام معصوم و یا کسی است که پیرو همان راه است ) . ص ۸۲۰ ۵۲- طوبى لمن وفق لطاعته ، و حسنت خليفته ، و أحرز أمر آخرته ۵۹۶۵ . ۵۳- طاعة الله سبحانه لا يحوزها إلّا من بذل الجَدّ ، و استفرغ الجهد ۶۰۰۹ . ۵۴- طاعة الله مفتاح ( کلّ ) سداد ، و صلاح ( کلّ ) فساد ( معاد ) ۶۰۱۲ . ۵۵- طاعة الله سبحانه أعلى عماد ، و أقوى عتاد ۶۰۱۳ . ۵۶- ظلّ الله سبحانه فى الآخرة مبذول لمن أطاعه فى الدنيا ۶۰۵۹ . ۵۷- عليك بطاعة من لا تعذر بجهالته ۶۱۱۰ . ۵۸- عليك بطاعة الله سبحانه ، فإنّ طاعة الله فاضلة على كلّ ۵۲- خوشا به حال کسی که برای فرمانبرداری خود موفق شده ، و خوی و خصلت او نیکو بوده ، و کار آخرت خویش را احراز نماید . ۵۳- فرمانبرداری خدای سبحان را کسی جمع نخواهد کرد و به دست نخواهد آورد مگر کسی که جدّیت را در آن بذل نموده ، و تمام طاقت و قدرت را بکار برد . ۵۴- فرمانبرداری خدا کلید هر گفتار و کردار درست و صلاح هر فساد نیست ( و یا اصلاح معاد است ) . ۵۵- اطاعت خدای سبحان نمودن بلندترین ستون ، و محکمترین نیرو تجهیز است . ۵۶- سایه خدای سبحان در آخرت بر سر کسی خواهد افتاد که او را در دنیا اطاعت کند . ۵۷- بر تو باد به اطاعت کسی که به نادانی و نشناختن او معذور نمی‌باشی ( ممکن است مراد خدا باشد چنانکه امکان دارد خدا و رسول و امام باشد اما علامه خوانساری فرموده : مراد امام زمان است چنانکه مشهور است کسی که بمیرد و امام زمانش را نشناسد به مردن جاهلیت مرده است ) . ۵۸- بر تو باد به فرمانبرداری از خدای سبحان زیرا که طاعت خدا بر هر ص ۸۲۱ شیء ۶۱۲۴ . ۵۹- عليك بطاعة من يأمرک بالدين فإنه يهديک و ينجيک ۶۱۴۲ . ۶۰- على قدر العقل تكون الطاعة ۶۱۷۸ . ۶۱- فى الطاعة كنوز الأرباح ۶۴۴۷ . ۶۲- فضائل الطاعات تنيل رفيع المقامات ۶۵۷۴ . ۶۳- و الطاعة تعظيما للإمامة ۶۶۰۸ . ۶۴- لو لم يرغب الله سبحانه فى طاعته لوجب أن يطاع رجاء رحمته ۷۵۹۴ . ۶۵- من أطاع الله استنصر ( استبصر ) ۷۷۹۹ . چیزی برتری دارد . ۵۹- بر



تو باد به فرمانبرداری کسی که تو را امر به دین می‌کند (خدا و رسول و ائمه و کسانی که قدم جای قدم آنها می‌گذارند) زیرا که او تو را رهبری کرده و رستگاری بخشد. ۶۰- به اندازه عقل طاعت و فرمانبرداری می‌باشد. ۶۱- در طاعت خداست گنجهای فائده‌ها. ۶۲- فضیلت‌های طاعت‌ها به بلند جایگاهها می‌رساند. ۶۳- (از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است) و اطاعت (امام و رهبری را) برای بزرگ داشتن امامت (واجب کرده است چنانکه در قرآن دارد: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ نساء ۵۹ که مراد ائمه طاهرین که زمامداران عادل و معصومند). ۶۴- اگر خدای سبحان در فرمانبرداری خود (بندگان را) ترغیب و تشویق نمی‌نمود هر آینه واجب بود که اطاعت شود از جهت امید رحمت او. ۶۵- هر که خدا را پیروی کند بینا گردد و یا طلب یاری کند (یعنی به وسیله ص ۸۲۲ ۶۶- من تقرب إلى الله بالطاعة أحسن له الجاء ۸۴۰۲. ۶۷- من اتخذ طاعة الله سبيلا- فاز بالتی هی أعظم ۸۸۱۵. ۶۸- من اتخذ طاعة الله بضاعة أته الأرباح من غير تجارة ۸۸۶۴. ۶۹- من لم يقدم إخلاص التَّيَّة في الطاعات لم يظفر بالثوابات ۸۹۸۶. ۷۰- من كثرت طاعته كثرت كرامته ۹۰۹۲. ۷۱- من أفضل الأعمال اكتساب الطاعات ۹۳۷۴. ۷۲- ما تزین مترین بمثل طاعة الله ۹۴۸۹. ۷۳- ما من شيء من طاعة الله سبحانه يأتي إلّا في كره ۹۶۶۸. عبادت و اطاعت طلب یاری نماید چنانکه خدا می‌فرماید: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۶۶- هر که به سبب طاعت و فرمانبرداری به خدا نزدیک شود خداوند عطا و بخشش را در حق او نیکو کند. ۶۷- هر که فرمانبرداری خدا را راه خود قرار دهد به آنچه آن اعظم است پیروز خواهد گشت (یعنی به سعادت دنیا و آخرت خواهد رسید). ۶۸- هر که فرمانبرداری خدا را توشه و سرمایه فرا گیرد بدون تجارت سودهایی بسوی او خواهد آمد. ۶۹- هر که در طاعتها نیت خالص را جلو نیندازد به ثوابها پیروزی نیابد. ۷۰- هر که طاعت او بسیار باشد عزت و بزرگی او بسیار باشد. ۷۱- از افزونترین عملهاست کسب کردن طاعتها. ۷۲- به چیزی مانند طاعت خدا زینت جوینده‌ای زینت نیافته است. ۷۳- چیزی از فرمان خدای سبحان نخواهد آمد مگر در ابای نفس از آن (پس باید آن را عادت به طاعت داد تا میل و رغبت پیدا کند). ص ۸۲۳ ۷۴- ملازمة الطاعة خير عتاد ۹۸۲۰. ۷۵- نعم الوسيلة الطاعة ۹۹۴۰. ۷۶- نال الفوز من وفق للطاعة ۹۹۹۲. ۷۷- هدی من أطاع ربّه و خاف ذنبه ۱۰۰۱۷. ۷۸- وقوا أنفسكم من عذاب الله بالمبادرة إلى طاعة الله ۱۰۱۰۸. ۷۹- لا تعتذر من أمر أطعت الله سبحانه فيه، فكفى بذلك منقبة ۱۰۳۴۰. ۸۰- لا عزّ كالطاعة ۱۰۴۵۶. ۸۱- لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق ۱۰۸۳۹. ۸۲- كلّ مطيع مكرّم ۶۸۴۳. ۷۴- ملازمت طاعت بهترین تهیه توشه است. ۷۵- خوب وسیله ایست (برای رستگاری) اطاعت خدا. ۷۶- به پیروزی و رستگاری رسیده کسی که برای اطاعت توفیق داده شده است. ۷۷- هدایت یافته کسی که پروردگارش را اطاعت نموده و از گناهانش بترسد. ۷۸- نفسهایتان را به سبب پیشی گرفتن بسوی فرمانبرداری خدا از عذاب خدا نگهداری کنید. ۷۹- از امری که خدای سبحان را در آن فرمان برده‌ای (و در آن کار اطاعت خدا را کرده‌ای) عذر خواهی مکن، چنین کاری در منقبت (و فضیلت) تو کفایت می‌نماید. ۸۰- هیچ عزّتی مانند اطاعت (خداوند) نیست. ۸۱- طاعتی برای مخلوق در معصیت خالق نیست. ۸۲- هر فرمانبرداری گرامی داشته شده است. ص ۸۲۴ ۸۳- کن مطيعا لله سبحانه، و بذکره آنسا، و تمثّل فی حال تولّیک عنه إقباله علیک، یدعوك إلى عفوه، و يتعمّدك بفضلہ ۷۱۸۷. ۸۴- من أطاع ربّه ملک ۷۷۰۰. ۸۵- من يطع الله يفز ۷۷۰۲. ۸۶- من أطاع الله جلّ أمره ۷۸۲۰. ۸۷- من أطاع الله علا أمره ۸۳۶۷. ۸۸- من أطاع الله لم يشق أبدا ۸۳۷۸. ۸۹- من أطاع الله سبحانه عزّ نصره ۸۴۶۰. ۹۰- من أطاع الله سبحانه لم يضّرّه من أسخط من الناس ۸۹۳۲. ۸۳- مطيع خدای سبحان، و بیادش انس گیرنده باش، و به خاطر آور در حال رو گردانیدن از او رو آوردن او را بر تو، تو را به سوی آمرزش خود می‌خواند، و به فضل خود گناهانت را می‌پوشاند، (چه خدای کریمی و چه پروردگار بخشنده مهربانی). ۸۴- کسی که مطیع پروردگارش باشد (نفس و نیکبختی را) مالک شود. ۸۵- کسی که مطیع خدا گردد پیروز گردد. ۸۶- هر که خدا را اطاعت نماید مرتبه او بزرگ شود. ۸۷- هر که اطاعت نماید مرتبه او بلند شود. ۸۸- هر که اطاعت خدا کند هرگز بدبخت نگردد. ۸۹- هر که اطاعت خدای سبحان کند عزیز و توانا گردد. ۹۰- هر که اطاعت

خدای سبحان کند یاریش قوی گردد ( یعنی پروردگار با تمام توان یاریش نماید ) . ۹۱- هر که خدای سبحان را فرمان برد ( از مردم کسی که بسبب اطاعت خدا ص ۸۲۵ ۹۲- من أطاع الله اجتهاه ۹۰۹۹ .

### إِطَاعَةُ الْأَمْرِ

۱- من أطاع أمرک أجّل قدرک ۸۰۹۷ .

### الطَّاعِي

۱- ما أسرع صرعة الطّاعی ۹۵۲۶ .

### الطَّالِب

۱- قد یخیب الطّالِب ۶۶۱۴ . ۲- کلّ طالب مطلوب ۶۸۵۳ . ۳- کلّ طالب غیر الله مطلوب ۶۸۹۵ . او را دشمنانک گردانیده باشد و یا ( دشمنانترین مردم او را زیان نرساند . ۹۲- هر که خدا را اطاعت کند او را خدا برگزیند . فرمانبری ۱- هر که اطاعت امر تو کند قدر و مرتبه‌ات را بزرگ دارد . متجاوز ۱- چه چیز افتادن از حد گذراننده را ( به هلاکت ) شتابان کرده است . طالب ۱- گاهی طلب کننده ناامید می‌شود . ۲- هر طلب کننده‌ای طلب شده ( مرگ یا غیر آن ) است . ۳- هر طلب کننده‌ای جز خدا طلب شده است ( بوسیله مرگ یا غیر آن ، ص ۸۲۶ ۴- کم من طالب خائب و مرزوق غیر طالب ۶۹۳۶ . ۵- للطّالِب البالغ لذّة الإدراک ۷۳۲۵ . ۶- لیس کلّ طالب بمرزوق ۷۴۶۳ . ۷- من طلب شیئا ناله أو بعضه ۸۴۹۰ . ۸- من طلب ما فی أیدی الناس حقّروه ۸۵۷۵ . ۹- من طلب ما لا یكون ضیّع مطلبه ۸۶۹۴ . ۱۰- ما کلّ طالب یخیب ۹۴۶۰ . گر چه علامه خوانساری می‌فرماید : یعنی هر که طلب کسی کند از برای رسانیدن ضرری به او کسی باشد که طلب او کند از برای آن چه اگر هیچ کس دیگر نباشد حق تعالی خود باشد ) . ۴- چه بسا طلب کننده ناامید و روزی داده شده غیر جویا ( پس نباید حرص زد که خداوند کار خود را می‌کند ) . ۵- برای طلب کننده‌ای که به مقصود رسیده لذّت دریافتن است ( امکان دارد مراد مطالب اخروی باشد چنانکه ممکن است مطلق اهداف باشد ) . ۶- چنین نیست که هر طلب کننده‌ای روزی داده شود ( چون روزی به اندازه مقدّر شده البته باید به دنبالش رفت اما در حدّ اعتدال ) . ۷- هر که به دنبال چیزی رود به آن و یا به بعض آن خواهد رسید ( یعنی نباید از رفتن دنبال کاری مأیوس بود بلکه با امید باید اقدام کرد ) . ۸- هر که طلب کند آنچه را که در دست مردم است مردم او را تحقیر و کوچک شمارند . ۹- هر که چیزی را که نمی‌باشد ( یا تحقق خارجی ندارد و یا در خور مقام او نیست ) طلب کند مقصد و طلب خود را ضایع نموده است . ۱۰- چنین نیست که هر طلب کننده ( و جوینده‌ای ) ناامید شود ( بلکه باید ص ۸۲۷

### المطالِب

۱- قد تتجهم المطالِب ۶۶۱۳ . ۲- ربّما عزّ المطلب و الاکتساب ۵۳۷۴ .

### المطلوب

۱- قد یدرک المطلوب ۶۶۴۲ .

### الطَّمَع و الطَّامِع

۱- المذلة و المهانة و الشقاء ، فی الطمع ، و الحرص ۲۰۹۵ . ۲- الطمع مورد غیر مصدر ، و ضامن غیر موف ۲۰۹۸ . بدنبال کار رفت و از فرصت استفاده نمود چنانکه از وصیت آن بزرگوار ( ۳۱ نهج البلاغه ) به امام مجتبی - علیه السلام - استفاده می شود . مطالب

۱- گاهی مطالب با روی ناخوش درهم کشیده رو می کند ( قهرا و جبرا و یا از حصول و بر آمدن ابا و امتناع می نمایند ) . ۲- بسا مطلب و کسب نمودن نایاب و یا کمیاب گردد . مطلوب ۱- گاهی مقصود و مطلوب یافت شده و به دست آید . طمع ۱- مذلت و خواری ، بدبختی ، در آرز و حرص است . ۲- طمع وارد کننده است ( از رنج و تعب و خفت و ذلت ) غیر برگرداننده و ص ۳۸۲۸-

أهلك شيء الطمع ۲۸۷۹ . ۴- أضرب شيء الطمع ۲۸۹۰ . ۵- أقبح الشيم الطمع ۲۸۹۶ . ۶- أسوء شيء الطمع ۲۹۹۵ . ۷- أصل الشره الطمع ، و ثمرته الملامه ۳۰۹۴ . ۸- أزرى بنفسه من استشعر الطمع ۳۱۳۶ . ۹- أكثر مصارع العقول تحت بروق المطامع ۳۱۷۵ . ۱۰- الطمع مضر ۵۳ . ۱۱- الطمع محنة ۱۲۰ . ۱۲- الطمع رق ۱۲۶ . ضامن شونده ایست غیر وفا کننده . ۳- تباه ترین چیز طمع است . ۴- مضرت ترین چیز طمع است . ۵- زشت ترین خصلتها طمع است . ۶- بدترین چیز طمع است . ۷- ریشه حرص طمع ، و میوه آن سرزنش است . ۸- نفس خود را عیناک ساخته کسی که طمع را جامه تن خود نموده است . ۹- جایگاه افتادن یا افتادنیهای فراوان عقلها نزد درخشیدن یا جایگاه طمع هاست ( یعنی هر کجا طمع باشد عقل به غلط افتد و بلغزد ) . ۱۰- طمع ضرر رساننده است . ۱۱- طمع رنج و محنت است ( یعنی سبب آن خواهد بود ) . ۱۲- طمع داشتن بندگی است . ص ۱۳۸۲۹- الطمع فقر ۱۳۷ . ۱۴- الطمع مذلل ، الورع مجل ۱۹۰ . ۱۵- الطمع أول الشر ۲۹۷ . ۱۶- الطمع فقر حاصر ( ظاهر ) ۳۰۸ . ۱۷- الطمع مذلة حاضرة ۴۴۰ . ۱۸- الذل مع الطمع ۴۴۵ . ۱۹- المطامع تذلل الرجال ۶۳۳ . ۲۰- الطمع رق مخلد ۷۵۵ . ۲۱- الطمع يذل الأمير ۱۰۹۳ . ۲۲- إن أطعت الطمع أرداك ۳۷۵۳ . ۲۳- بالأطماع تذلل رقاب الرجال ۴۳۵۹ . ۱۳- طمع پریشانی است . ۱۴- طمع خوار کننده ، و پارسایی بزرگ کننده است . ۱۵- طمع و آرز اول بدی است ( هم نسبت به خویش و هم نسبت به دیگران ) . ۱۶- طمع پریشانی است تنگ کننده یا آشکار . ۱۷- طمع محل خواری یا خواریست حاضر و آماده . ۱۸- خواری و ذلت با طمع است . ۱۹- چیزهایی که جای طمع اند ، و یا طمعها مردان را ذلیل می گرداند . ۲۰- طمع بندگی دائمی است . ۲۱- طمع فرمانفرما را به ذلت می کشاند . ۲۲- اگر فرمان طمع بری تو را در هلاکت و پستی اندازد . ۲۳- به سبب طمعها گردنهای مردان ذلیل می گردد ( چون آزمند آخر سر بنده ص ۲۴۸۳۰-

بئس قرين الدين الطمع ۴۴۰۹ . ۲۵- ثمرة الطمع الشقاء ۴۶۰۹ . ۲۶- ثمرة الطمع ذل الدنيا والآخرة ۴۶۳۹ . ۲۷- ذر الطمع ، و الشره ، و عليك بلزوم العفة ، و الورع ۵۱۸۴ . ۲۸- ذل الرجال فی المطامع ، و فناء الآجال فی غرور الآمال ۵۲۰۲ . ۲۹- رأس الورع ترك الطمع ۵۲۴۸ . ۳۰- رب طمع كاذب لأمل غائب ( خائب ) ۵۳۱۱ . ۳۱- ركوب الأطماع يقطع رقاب الرجال ۵۴۱۹ . خواهد شد ، و در برابر مردم گردن کج خواهد شد ) . ۲۴- بد همراهی است برای دینداری طمع ( زیرا دائم آدمی را به حرام انداخته ، دین او را فاسد می کند ) . ۲۵- میوه طمع بدبختی است ( زیرا صاحب آن همیشه در رنج است ) . ۲۶- ثمره طمع خواری دنیا و آخرت است . ۲۷- طمع و سختی حرص را واگذار ، و بر تو باد به لازم بودن پاکدامنی و پارسائی ، و جدا نشدن از آنها . ۲۸- ذلت و خواری مردان در طمعها و در فانی شدن عمرها ، و یا فانی شدن مدتها در فریب امیدهاست . ۲۹- سر پارسائی ( و عمده اسباب آن ) ترك طمع است . ۳۰- چه بسا طمع دروغی که برای آرزوی غائب است ( که هرگز حاضر نشود مانند مسافری که نیاید ، و یا آرزوی بر آورده نشده می باشد ، پس نباید فریب آن را خورد ) . ۳۱- سوار طمعها شدن و ارتکاب آنها گردنهای مردان را قطع می کند ( یعنی ذلیل و خوار می سازد و یا واقعا به هلاکت می اندازد ) . ص ۳۲۸۳۱- سبب فساد یقین الطمع ۵۵۱۳ . ۳۳- سبب فساد الورع الطمع ۵۵۴۸ .

۳۴- ضادوا الطمع بالورع ۵۹۱۶ . ۳۵- عبد المطامع مسترق ، لا يجد أبدا العتق ۶۲۹۹ . ۳۶- غش نفسه من شربها الطمع ۶۴۰۱ . ۳۷- فساد الدين الطمع ۶۵۵۱ . ۳۸- قرن الطمع بالذل ۶۷۱۷ . ۳۹- من باع الطمع باليأس لم يستطل عليه الناس ۹۰۵۶ . ۴۰- نعم عون الأمل الطمع ۹۹۱۹ . ۴۱- نكد الدين الطمع ، و صلاحه الورع ۹۹۶۷ . ۴۲- نعوذ بالله من المطامع الدنيئة ، و الهمم الغير المرضيئة ۹۹۷۴ . ۳۲- سبب فساد یقین طمع است ( و یا علامت آن طمع خواهد بود ) . ۳۳- سبب فساد پارسائی طمع است . ۳۴- طمع را به پارسائی

برطرف سازید . ۳۵- بنده طمعها بنده‌ای است که هرگز آزادی را نیابند . ۳۶- با نفس خود غش نموده ( و ناصاف است ) کسی که به آن از طمع آشامانیده است . ۳۷- فساد و تباهی دین طمع خواهد بود . ۳۸- طمع با ذلت و خواری مقرون است . ۳۹- هر که طمع را به ناامیدی بفروشد مردم بر او سربلندی ننمایند . ۴۰- خوب یاری کننده آرزو و امید است طمع . ۴۱- تیرگی دین طمع داشتن ، و صلاح آن پارسائی است . ۴۲- به خدا پناه می‌برم از طمعهای پست ، و عزمهایی که مرضی خدا نیست . ص ۸۳۲-۴۳- لا تطمع فیما لا تستحقّ ۱۰۱۵۷ . ۴۴- لا یسترقّک الطّمع و کن عزوفا ۱۰۲۱۸ . ۴۵- لا تطمعنّ نفسک فیما فوق الکفاف ، فیغلبک بالزیاده ۱۰۲۸۹ . ۴۶- لا یسترقّک الطّمع و قد جعلک الله حراً ۱۰۳۱۷ . ۴۷- لا یفسد الدّین کالطّمع ۱۰۵۵۷ . ۴۸- لا شیمه اذلّ من الطّمع ۱۰۶۴۵ . ۴۹- لا ذلّ اعظم من الطّمع ۱۰۹۰۶ . ۵۰- یسیر الطّمع یفسد کثیر الورع ۱۰۹۸۱ . ۵۱- یفسد الطّمع الورع ، و الفجور التّقوی ۱۱۰۱۲ . ۵۲- الخلاص من أسر الطّمع باکتساب الیأس ۱۷۵۱ . ۴۳- در آنچه استحقاق نداری ( چه در امور دنیوی و چه در امور اخروی ) طمع مکن . ۴۴- هرگز تو را طمع بنده نگرداند و ( نسبت به دنیا ) بی‌رغبت باش . ۴۵- نفس خود را هرگز در بالاتر از کفاف ( نیاز ) به طمع مینداز پس بر تو زیادتى غلبه نماید . ۴۶- هرگز تو را طمع بنده نگرداند ، و حال آنکه خداوند تو را آزاد قرار داده است . ۴۷- چیزی دین را مانند طمع فاسد نخواهد نمود . ۴۸- خوی و خصلتی خوارتر از طمع نیست . ۴۹- نیست خواری بزرگتر از طمع . ۵۰- اندک طمع بسیاری پارسائی را فاسد می‌نماید . ۵۱- طمع ، پارسائی را ، و دروغ یا مطلق گناه ، تقوا را فاسد می‌سازد . ۵۲- رهائی از بند و اسارت طمع به کسب ناامیدی است . ص ۸۳۳-۵۳- الطّمع أحد الذّین ۱۶۴۵ . ۵۴- من لزم الطّمع عدم الورع ۸۳۰۴ . ۵۵- من اتّخذ الطّمع شعاراً جرّعته الخیئه مراراً ۸۶۵۴ . ۵۶- من حدّث نفسه بکاذب الطّمع کذبته العطیّه ۸۷۳۱ . ۵۷- من لم یترّه نفسه عن دناءه المطامع فقد اذلّ نفسه ، و هو فی الآخرة اذلّ و أخزى ۸۸۷۱ . ۵۸- قلیل الطّمع یفسد کثیر الورع ۶۸۲۱ . ۵۹- کثره الطّمع عنوان قلّه الورع ۷۰۹۵ . ۶۰- من ملکه الطّمع ذلّ ۷۶۵۳ . ۶۱- من لزم الطّمع عدم الورع ۸۱۶۹ . ۵۳- طمع یکی از دو خواری است ( یکی ذلت معروف و دیگر ذلت طمع ) . ۵۴- هر که ملازم طمع باشد ( و از آن جدا نشود ) پارسائی را دارا نباشد . ۵۵- هر که طمع را ( همچون پیراهن تن ) شعار خود قرار دهد تلخی ناامیدی او را در کشد ، ( گویا ناامیدی جرعه تلخی را به او دهد ) . ۵۶- هر که نفسش را به طمع دروغ ( که جز طمع به خدا همه طمعها دروغ است ) حدیث کند ( و تلقین نماید ) عطیه او را تکذیب خواهد نمود ( یعنی چیزی به دست او نخواهد رسید و معلوم می‌شود خیال باطل بوده است ) . ۵۷- هر که نفس خود را از پستی طمعها پاک نسازد در حقیقت نفسش را خوار ساخته و در آخرت او خوارتر و رسواتر خواهد بود . ۵۸- اندکی از طمع تباه می‌سازد بسیار از پارسائی را . ۵۹- بسیاری طمع نشانه کمی پارسائی است . ۶۰- کسی که طمع مالک او شود ذلیل و خوار گردد . ۶۱- هر که ملازم طمع باشد ( و از آن جدا نشود ) پارسائی را از دست دهد . ص ۸۳۴-۶۲- من کثر طمععه عظم مصرعه ۸۲۹۹ . ۶۳- کلّ طامع أسیر ۶۸۳۲ . ۶۴- کم من طامع بالصفّح عنه ۶۹۴۴ . ۶۵- من طمع ذلّ و تعنی ۹۱۲۹ . ۶۶- لا اذلّ من طامع ۱۰۵۹۳ . ۶۷- أفقر النّاس الطّامع ۲۸۶۳ . ۶۸- أعظم النّاس ذلّاً الطّامع الحریص المریب ۳۲۶۵ . ۶۹- الطّامع أبدا ذلیل ۸۴۰ . ۷۰- الطّامع أبدا فی وثاق الذّلّ ۱۴۳۹ . ۶۲- هر که طمعش بسیار باشد افتادنش ( در زیانها ) بزرگ باشد . ۶۳- هر طمع کننده‌ای اسیر ( و گرفتار طمع خود ) است . ۶۴- بسا طمع کننده‌ای بسبب در گذشتن از او ( یعنی به سبب در گذشت حق تعالی از او پیوسته در گناه ایستادگی کند و شرم ننماید ) . ۶۵- هر که طمع کند خوار گشته و به زحمت افتد . ۶۶- نیست خوارتر از طمع کننده . ۶۷- محتاج‌ترین مردم کسی است که طمع کار باشد . ۶۸- بزرگترین مردم از روی خواری ، طمع کننده‌ایست که برای سعی و طلب حریص به شک اندازه است . ۶۹- طمعکار پیوسته ذلیل و خوار است . ۷۰- طمعکار پیوسته در بند خوار است . ص ۸۳۵

## الاستطالة

۱- من استطال علی الإخوان لم یخلص له إنسان ۸۳۹۳ . ۲- من استطال علی النّاس بقدرته سلب القدره ۸۵۹۶ . ۳- الاستطالة لسان

الغوايه و الجهالة ۲۲۰۰ . ۴- لا تستطل على من لا تسترق ۱۰۱۵۸ .

## الطوبى

۱- من البلیة سوء الطوبیة ۹۴۰۱ .

## الطیش

۱- الطیش ینکد العیش ۷۸۹ . سر بلندی ۱- هر که بر برادران سر بلندی و تکبر نماید برای او انسانی خالص نماند . ۲- هر که بر مردم به قدرتی که دارد سر بلندی نماید قدرت از او گرفته شود . ۳- گردنکشی زبان گمراهی و نادانی است . ۴- سر بلندی مکن بر کسی که بنده نگردانی ( و او بنده تو نیست ) . سرشت ۱- از جمله بلیه است بدی باطن ( که منشاء گرفتاریها خواهد بود ) . سبکی ۱- سبکی و یا زود عصبانی شدن و از جا بر آمدن زندگانی را دشوار می گرداند . ص ۸۳۶

## باب الظاء

### الظفر

۱- الظفر بالحزم ، و الحزم بالتجارب ۴۲ . ۲- حلاوة الظفر تمحو مرارة الصبر ۴۸۸۲ . ۳- زكاة الظفر الإحسان ۵۴۵۰ . ۴- ما ظفر من ظفر الإثم به ۹۵۱۱ . ۵- مفتاح الظفر لزوم الصبر ۹۸۰۹ . ۶- لا- تبطن بالظفر ، فإنك لا تأمن ظفر الزمان بك ۱۰۲۹۲ . پیروزی ۱- پیروزی به دور اندیشی ، و عاقبت بینی به تجربه هاست . ۲- شیرینی یافتن پیروزی تلخی صبر را محو و نابود سازد . ۳- زکات پیروزی ( و به دشمن ظفر یافتن ) احسان ( و در گذشتن از تقصیر ) است . ۴- پیروزی نیافته کسی که گناه به او پیروز گشته است . ۵- کلید پیروزی ملازم بودن با صبر ( و جدا نشدن از آن ) است . ۶- خیلی به پیروزی خوشحال مشو ، زیرا که تو از پیروزی زمان نسبت به تو ایمن نخواهی بود ( یعنی ممکن است بزودی تو هم مغلوب شوی و شکست خوری ) . ص ۸۳۷-۷ لا ظفر لمن لا صبر له ۱۰۷۷۹ . ۸- الظفر شافع المذنب ۲۸۲ .

## الظلم و البغی

۱- اذكر عند الظلم عدل الله فيك ، و عند القدرة قدرة الله عليك ۲۳۴۹ . ۲- اتقوا البغی فإنه يجلب النقم ، و يسلب النعم ، و يوجب الغير ۲۵۲۳ . ۳- ابعثوا عن الظلم ، فإنه أعظم الجرائم ، و أكبر المآثم ۲۵۲۵ . ۴- إياك و الظلم ، فمن ظلم كرهت أيامه ۲۶۳۸ . ۷- پیروزی نیست برای کسی که برای او صبری نیست . ۸- پیروزی و ظفر ( بر دشمن و تسلط بر او ) شفاعت کننده گنهکار است ( یعنی به شکرانه این تسلط باید از او در گذرد ، و یا پیروزی بر گناه و بر نفس وسیله نجات گنهکار است ) . ستم و تعدی ۱- در وقت ستم دادگری خدا را در حق خود ، و در هنگام قدرت قدرت خدا را بر خویشان یاد کن . ۲- از ستم یا سر بلندی و سرکشی و عدول از حق و دروغ پرهیزید ، زیرا که خشم الهی را کشانده ، و نعمت را می رباید ، و موجب مصیبت ها یا تغییرات دولت ها می شود . ۳- از ستم دوری نمایید ، زیرا که آن عظیم ترین مصیبت ها ، و بزرگترین گناهان است . ۴- بر تو باد به دوری از ستم کردن ، چون کسی که ستم می نماید روزگارش ناخوش گردد . ص ۸۳۸-۵ إياك و الظلم ، فإنه يزول عمن ظلمه ، و يبقى عليك ۲۶۴۳ . ۶- إياك و البغی ، فإنه يعجل الصيرعة ، و يحل بالعامل به العبر ۲۶۵۷ . ۷- إياك و الظلم ، فإنه أكبر المعاصی ، و إن الظالم لمعاقب يوم القيمة بظلمه ۲۶۶۵ . ۸- إياك و البغی ، فإن الباغي يعجل الله له التهمة ، و يحل به المثالات ۲۷۱۹ . ۹- إياكم و صرعات

البغی، و فضحات الغدر، و إثارة کامن الشر المذمّم ۲۷۳۹. ۱۰- ألا و إنّ الظلم ثلاثة: فظلم لا يغفر، و ظلم لا يترك، و ظلم مغفور ۵- بر تو باد به دوری از ستم کردن، زیرا که بر او می‌گذرد، و بر تو باقی می‌ماند. ۶- بر تو باد به دوری از ستم (یا سرکشی یا دروغ) زیرا که آن شتاب می‌کند به رو در انداختن را و به ستمگر و به عمل کننده به آن گریه‌ها یا اندوهها را فرود می‌آورد. ۷- بر تو باد به دوری از ستم، زیرا که آن بزرگترین گناهان است، و به راستی که ستمگر در روز قیامت به سبب ستمش معاقب خواهد گردید. ۸- بر تو باد به دوری از ستم و سربلندی کردن و عدول از حق و دروغ زیرا که، خداوند برای باغی عذاب را تعجیل نموده و عقوبتها را بر او فرود می‌آورد، و یا حلال می‌داند. ۹- دوری نمائید از افتادنیهای ستم (در مهالک دنیوی و اخروی) و رسوائیهای بی‌وفائی (در دنیا و آخرت) و بر انگیختن پنهان شرّ و بدی نکوهیده و مذموم (یعنی بکار بردن بدیهائی که در نهاد شما پنهان است و آنها را لباس عمل پوشانیدن). ۱۰- آگاه باشید بر راستی که ظلم سه قسم است: ظلمی است که آمرزیده ص ۸۳۹ لا- يطلب، فأما الظلم الذي لا- يغفر، فالشرك بالله لقوله تعالى: إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَأما الظلم الذي يغفر، فظلم المرء لنفسه عند بعض الهنات، و أما الظلم الذي لا يترك، فظلم العباد بعضهم بعضا، العقاب هنا لك شديد ليس جرحا بالمدى، و لا ضربا بالسيّاط، و لكنّه ما يستصغر ذلك معه ۲۷۹۱. ۱۱- أقبح الشيم العدوان ۲۸۷۱. ۱۲- أعجل شيء صرعه البغي ۲۹۲۸. نمی‌شود، و ظلمی است که ترک نمی‌شود، و ظلمی است که آمرزیده شده بازخواست نمی‌شود، اما ظلمی که آمرزیده نمی‌شود پس شرک به خدا و کفر نسبت به اوست، به دلیل گفتار خدای تعالی است که خداوند نمی‌آمرزد آنکه به او شرک آورده شود و می‌آمرزد ما وراء آن را از برای هر که خواهد، و اما ظلمی که آمرزیده می‌شود پس ظلم مرد است بر نفس خود نزد بعض خصلتهای بد، و اما ظلمی که ترک نمی‌شود پس ظلم بندگان است بعضی از آنها بعض دیگر را، عقاب در آنجا سخت است، از قبیل زخم زدن به کاردها و زدن به تازیانه‌ها نیست و لیکن آن چیز است که کوچک شمرده می‌شود این با آن (یعنی عقاب آن قابل مقایسه با زخم زدن و تازیانه نمی‌باشد. از این حدیث شریف استفاده می‌شود یگانه گناهی که آمرزیده نمی‌شود کفر و شرک به خداست، و غیر آن گر چه ظلم به بندگان باشد قابل آمرزش است، چون امکان دارد مظلوم را به هر نحو که خواهد خوشنود سازد که او هم از حقش در گذرد، پوشیده نماند که این کار در صورتیست که توبه نباشد، و گرنه با تو به شرک هم قابل آمرزش است، وقتی مشرک و کافری توبه کرد و مسلمان شد او هم مانند دیگران خواهد شد، پس بدون توبه خداوند گناه هر که را خواهد می‌آمرزد غیر از شرک که برای آن راهی به جز توبه تصور نمی‌شود). ۱۱- زشت ترین خصلتهای ستمکاری است. ۱۲- شتابان ترین چیز به حسب افتادن ستمگری است (یعنی ظلم آدمی را از ص ۱۳۸۴۰- ألأم البغي عند القدرة ۲۹۷۱. ۱۴- أفحش البغي البغي على الآلاف ۳۰۰۷. ۱۵- أقبح الظلم منعك حقوق الله ۳۱۱۳. ۱۶- أجور الناس من ظلم من أنصفه ۳۱۸۷. ۱۷- أبلغ ما تستجلب به النعمة البغي، و كفر النعمة ۳۳۵۲. ۱۸- إن أسرع الشر عقابا الظلم ۳۳۸۵. ۱۹- إن القبح في الظلم بقدر الحسن في العدل ۳۴۴۳. ۲۰- الظلم عقاب ۱۸۳. همه چیز زودتر به هلاکت می‌اندازد و به خواری می‌کشاند). ۱۳- نکوهیده ترین ستم ظلم در وقت توانائی است. ۱۴- بدترین ستم یا گردنکشی ستم و سربلندی بر الفت گیرندگان (و دوستان) است. ۱۵- زشت ترین ستم جلوگیری تست از حقوق الله (برای این که خداوند مهربان احسان خود را نسبت به او تمام کرده به خلاف مخلوقی که یا احسانی ننموده و یا اگر محبتی کرده قابل مقایسه با احسان نمی‌باشد). ۱۶- ستمکارترین مردم کسی است که ستم نماید به کسی که انصاف دهد او را. ۱۷- رساترین چیزی که به سبب آن نعمت و عقوبت کشیده می‌شود، ستم یا سربلندی و کفران نعمت است. ۱۸- بر راستی که شتابان ترین بدی به حسب عقاب ستم است. ۱۹- بر راستی که زشتی در ظلم به اندازه خوبی در عدل است (یعنی چنانکه عدل در اعلی درجه نیکوئی است، ظلم در اعلی مراتب زشتی می‌باشد). ۲۰- ستمکاری سبب عقوبت است. ص ۸۴۱. ۲۱- البغي يسلب النعمة ۳۸۲. ۲۲- الظلم يجلب النعمة ۳۸۳. ۲۳- الظلم وخيم العاقبة ۴۲۹. ۲۴- البغي يزيل النعم ۴۸۶. ۲۵- الظلم يطرد النعم ۷۱۰. ۲۶- البغي يجلب النقم ۷۱۱. ۲۷- الظلم يوجب النار ۷۹۴. ۲۸- البغي يوجب الدمار ۷۹۵. ۲۹- الظلم ألأم



الرّذائل ۸۰۴ . ۳۰- الظّلم بوار الرّعیة ۸۰۷ . ۳۱- القدرة یزیلها العدوان ۸۶۵ . ۲۱- ستم نعمت را می گیرد و زائل می کند . ۲۲- ستم غضب را جلب نموده و می کشد . ۲۳- ستم بد عاقبت است ( و سرانجام آن ناگوار خواهد بود ) . ۲۴- ستم نعمتها را زائل می گرداند . ۲۵- ستم نعمتها را منع نماید . ۲۶- ستم و نافرمانی عقوبت را می کشاند . ۲۷- ستم موجب آتش خواهد گردید . ۲۸- ستم یا سرکشی موجب هلاکت خواهد شد . ۲۹- ستم نکوهیده ترین صفات پست است . ۳۰- ستم هلاک رعیت است . ۳۱- توانائی را ستم و تعدی برطرف می سازد . ص ۸۴۲- ۳۲- الظّلم تبعات موبقات ۸۷۵ . ۳۳- البغی أعجل شیء عقوبة ۱۲۲۱ . ۳۴- الظّلم یدمر الدّیار ۱۰۶۸ . ۳۵- الظّلم یردی صاحبه ۱۱۰۱ . ۳۶- البغی سائق إلى الحین ۱۱۵۷ . ۳۷- الظّلم جرم لا ینسی ۱۳۷۹ . ۳۸- البغی یصرع الرّجال ، و یدنی الآجال ۱۴۹۴ . ۳۹- إذا حدتک القدرة علی ظلم النّاس فاذکر قدره الله سبحانه علی عقوبتک ، و ذهاب ما آتیت إلیهم عنهم ، و بقائه علیک ۴۱۰۹ . ۳۲- ستم مظلّمه های هلاک کننده است ( زیرا با ظلم حقوق افراد پامال خواهد گردید ، در نتیجه مظلّمه فراوان ببار آورد ) . ۳۳- ستم یا سرکشی شتابان تر چیز است از نظر عقوبت . ۳۴- ستم خانه ها را خراب می کند . ۳۵- ستم صاحب خود را هلاک می گرداند . ۳۶- ستم یا عدول از حق و سربلندی ( آدمی را ) بسوی هلاکت می راند . ۳۷- ستم کاری جرمی است که فراموش نمی شود . ۳۸- ستم یا سرکشی یا عدول از حق مردان را بسر در انداخته و اجلها را نزدیک می گرداند ، ( زیرا غیر از انتقام منتقم حقیقی مظلومین پیوسته در صدد انتقامجویی خواهد بود ) . ۳۹- هرگاه قدرت و توانائی تو را بر ستم نسبت به مردم رانده پس قدرت خدای سبحان را بر عقوبت خود و رفتن و گذشتن آنچه نسبت به آنها انجام دادی ( مانند ظلم ) و باقی ماندن آن را ( عذاب و عقاب ) بر ضرر خود بیاد آور ( یعنی هر وقت ستمی را خواستی انجام دهی عقوبت آن را از جانب خدا به یاد آور ) ص ۸۴۳- ۴۰- بالظّلم تزول النّعم ۴۲۳۰ . ۴۱- بالبغی تجلب النّقم ۴۲۳۱ . ۴۲- بئس الظّلم ظلم المستسلم ۴۴۰۶ . ۴۳- بئس الزّاد إلى المعاد العدوان علی العباد ۴۴۱۵ . ۴۴- دوام الظّلم یسلب النّعم و یجلب النّقم ۵۱۴۲ . ۴۵- داووا الجور بالعدل ، و داووا الفقر بالصدقة و البذل ۵۱۵۶ . ۴۶- رأس الجهل الجور ۵۲۳۸ . ۴۷- راكب الظّلم یدرکه البوار ۵۳۸۶ . ۴۰- بوسیله ظلم نعمتها زائل می شود . ۴۱- بوسیله ستم و سرکشی انتقامهای الهی جلب می گردد . ۴۲- بدست می است ستم بر کسی که مطیع و منقاد باشد ( پوشیده نماند که ظلم بطور کلی بد است اما ظلم نسبت به مطیع بدتر خواهد بود ) . ۴۳- بد زادی است برای سفر آخرت ستم کردن بر بندگان . ۴۴- دوام ظلم و همیشه ستم نمودن نعمتها را سلب نموده و نقت و انتقامها را می کشاند ( یعنی وسیله انتقام الهی شود ) . ۴۵- جور و ستم را به عدل ، و فقر و درویشی را به صدقه و بذل و بخشش مداوا نمائید ( امکان دارد خطاب به حکام و فقراء باشد چنانکه ممکن است مراد عامه مردم باشند بنا بر این دوا بر طرف شدن ستم عدالت را بکار بردن و دوا فقر صدقه و بخشش از هر کس خواهد بود ) . ۴۶- سر جهل و نادانی ستم است ( علامه خوانساری فرموده : چون ستم عمده آثار بدی است که بر جهل مترتب می شود به آن اعتبار آن را «سر جهل» فرموده اند ) . ۴۷- سوار ظلم ( و مرتکب آن ) هلاکت او را دریابد . ص ۸۴۴- ۴۸- راكب الظّلم یکبوه مرکبه ۵۳۹۱ . ۴۹- شرّ أخلاق النّفوس الجور ۵۷۵۳ . ۵۰- شیئان لا تسلّم عاقبتهم : الظّلم ، و الشرّ ( الشرّه ) ۵۷۶۷ . ۵۱- ضادّوا الجور بالعدل ۵۹۲۱ . ۵۲- طاعة الجور توجب الهلک ، و تأتی علی الملک ۶۰۲۷ . ۵۳- ظلم الضّعیف أفحش الظّلم ۶۰۵۴ . ۵۴- ظلم المستسلم أعظم الجرم ۶۰۵۵ . ۵۵- ظلم العباد یفسد المعاد ۶۰۶۰ . ۵۶- ظاهر الله سبحانه بالعناد من ظلم العباد ۶۰۶۱ . ۵۷- ظلم المرء فی الدّنی عنوان شقائه فی الآخرة ۶۰۶۲ . ۴۸- سوار ظلم و مرتکب آن مرکبش ( ظلم ) او را بیندازد . ۴۹- بدترین خصلت های نفس ها ستمکاریست . ۵۰- دو چیز است که سرانجام آنها سالم نمی ماند : ستم ، و بدی ( و یا غلبه حرص ) . ۵۱- ستمکاری را با عدالت برطرف سازید . ۵۲- فرمانبرداری از ستم موجب هلاکت گشته ، و پادشاهی یا مالکیت بر نفس را زائل می نماید . ۵۳- ستم بر ضعیف و ناتوان زشت ترین ستم است . ۵۴- ستم بر کسی که مطیع و منقاد است بزرگترین گناه خواهد بود . ۵۵- ستم بر بندگان معاد را فاسد می نماید . ۵۶- با خدای سبحان دشمنی را آشکار کرده کسی که بندگان او را ستم نماید . ۵۷- ستم مرد در دنیا نشانه بدبختی اوست در آخرت . ص ۸۴۵- ۵۸- ظلم الیتامی و الایامی ینزل النّقم و

یسلب النعم أهلها ۶۰۷۹ . ۵۹- فی الجور الطغیان ۶۴۸۱ . ۶۰- فی الجور هلاک الرعیه ۶۴۹۲ . ۶۱- کم من نعمه سلبها ظلم ۶۹۲۷ .

۶۲- کفی بالظلم طاردا للنعمه ، و جالبا للنقمه ۷۰۶۵ . ۶۳- کفی بالبغي سالبا للنقمه ۷۰۶۶ . ۶۴- لیس شیء ادعی إلى زوال نعمه ، و تعجیل نقمه من إقامه علی ظلم ۷۵۲۳ . ۶۵- من حمد علی الظلم مکر به ۸۳۲۲ . ۶۶- من کثر ظلمه کثرت ندامته ۸۳۸۶ . ۵۸- ستم بر یتیمان و بیوه زنان عقوبت‌ها را فرو آورده ، و نعمت‌ها را از اهل آن می‌رباید . ۵۹- در ستم طغیان است . ۶۰- در ستم است هلاک رعیت ( چه در پادشاهان و چه در غیر آنان ) . ۶۱- بسا نعمتی که ستم آن را بر باید ( یعنی آن را از آدمی بگیرد ) . ۶۲- برای ظلم و ستم دوری نعمت ، و جلب نقت و عقوبت کفایت می‌نماید . ۶۳- برای ستم و طغیان ربودن نعمت کفایت می‌نماید . ۶۴- چیزی خواننده‌تر- بسوی زائل شدن نعمت ، و شتابکردن عقوبتی- از ایستادگی بر ستمی نیست . ۶۵- هر که بر ظلم و ستم ستایش شود نسبت به او مکر شود . ۶۶- هر که ستمش بسیار باشد پشیمانی او فراوان شود . ص ۸۴۶ ۶۷- من سلّ سیف البغی غمد فی رأسه ۸۶۶۸ . ۶۸- من أفحش الظلم ظلم الکرام ۹۲۷۲ . ۶۹- لا تطمع العظماء فی حیفک ۱۰۲۲۴ . ۷۰- لا تبسطنّ یدک علی من لا یقدر علی دفعها عنه ۱۰۲۸۲ . ۷۱- لا تظلمنّ من لا یجد ناصرا إلّا الله ۱۰۲۸۴ . ۷۲- لا یکبرنّ علیک ظلم من ظلمک فإنّه یسعی فی مضرتّه و نفعک ، و ما جزاء من یسرک أن تسوءه ۱۰۳۵۴ . ۷۳- لا سوءاً کالظلم ۱۰۴۹ . ۷۴- لا ظفر مع بغی ۱۰۵۰۸ . ۶۷- هر که شمشیر ستم از غلاف کشد در سر او فرو رود ( یعنی سر او غلاف آن خواهد شد ) . ۶۸- از بدترین ستم ستم بر کریمان ، و یا ستم کریمان است بر دیگران . ۶۹- بزرگان را در ظلم و جور نمودنت به طمع مینداز ( یعنی کاری نکنی که آنها از وجود تو در ستم بهره برداری کنند ) . ۷۰- هرگز دست خود را بر کسی که قدرت دفع آن را از خود ندارد مگشای ( زیرا ظلم به چنین کسانی عاقبت بدتری دارد ) . ۷۱- هرگز بر کسی که یآوری جز خدا نمی‌یابد ستم مکن ( زیرا که منتقم خداست ) . ۷۲- هرگز ظلم و ستم کسی که بر تو ستم می‌نماید بر تو بزرگ جلوه نکند ( خیال کنی خیلی بر تو زیان وارد شده ) پس در واقع او در زیان خود و سود تو می‌کوشد و پاداش کسی که تو را خوشحال می‌کند این نیست که به او بد کنی . ۷۳- هیچ بدی مانند ستم نیست . ۷۴- هیچ پیروزی با ظلم و ستم و یا سربلندی نیست . ص ۸۴۷ ۷۵- لا یؤمن بالمعاد من لا یتحرّج عن ظلم العباد ۱۰۸۴۶ . ۷۶- لا یؤمن الله عذابه من لا یأمن الناس جوره ۱۰۸۸۷ . ۷۷- ینام الرجل علی الثکل ، و لا ینام علی الظلم ۱۱۰۲۸ . ۷۸- الجور أحد المدمرین ۱۶۵۷ . ۷۹- الظلم یزلّ القدم و یسلب النعم و یهلك الأمم ۱۷۳۴ . ۸۰- الظلم فی الدنیا بوار و فی الآخرة دمار ۱۷۰۷ . ۸۱- إیّاک و الجور ، فإنّ الجائر لا یریح رائحه الجنه ۲۶۷۰ . ۸۲- الجور تبعات ۲۰۱ . ۸۳- الجور مضادّ العدل ۲۶۸ . ۸۴- من کثر شططه کثر سخطه ۸۰۹۲ . ۷۵- به روز بازگشت ( قیامت ) ایمان نیاورده کسی که از ظلم بندگان دلتنگ نشود . ۷۶- ایمن نمی‌گرداند خدا از عذاب خود کسی را که مردم از ستم او ایمن نیستند . ۷۷- مرد بر مرگ فرزند می‌خواهد و بر ظلم نخواهد خوابید ( یعنی درد ظلم بالاتر از مرگ فرزندانست پس باید در رفع آن کوشید ) . ۷۸- ستم یکی از دو هلاک کننده است . ۷۹- ستم پا را می‌لغزاند ، و نعمتها را برطرف می‌سازد ، و امت‌ها را نابود می‌گرداند . ۸۰- ستم در دنیا هلاکت ، و در آخرت برو در افتادن است . ۸۱- بر تو باد به دوری از ستم ، زیرا که ستمگر نمی‌یابد بوی بهشت را . ۸۲- ستم مظلّمه‌هاست . ۸۳- ستم و بی‌دادگری ( و حیف و میل ) ضدّ عدل است . ۸۴- هر که کار دشوار و سخت یا ظلم و ستم او بسیار باشد سخط و خشمش ص ۸۴۸ ۸۵- الجور ممحاه ۲۴۸ . ۸۶- البغی أعجل عقوبه ۸۸۱ .

## الظالم

۱- أظلم الناس من سنّ سنن الجور ، و محی سنن العدل ۳۳۶۰ . ۲- الظالم ملوم ۹۸ . ۳- الظالم ینتظر العقوبه ۶۱۰ . ۴- ظالم الناس یوم القیمه منکوب بظلمه معذب محروب ۶۰۷۵ . ۵- لكلّ ظالم انتقام ۷۲۷۹ . بسیار خواهد بود ( چون از آن عمل خسته شده در نتیجه اعصابش کوفته گشته دائم عصبانی خواهد بود ) . ۸۵- ستم محو کردن ( نام و نشان و یا پاداش اعمال ) است . ۸۶- ستم یا سرکشی شتابان‌تر از نظر عقوبت و سزا خواهد بود . ستمگر ۱- ستمکارترین مردم کسی است که روش ستم را پایه گذاری کرده ،

و روش داد را محو و نابود سازد ( که از قبیل «من سنّ سنّة حسنة» یا «من سنّ سنّة سیئه فله کذا» باشد ، و یا به راه جور و ستم رود و راه عدل را محو نماید ) . ۲- ستمگر ملامت شده است ( یعنی مستحق سرزنش خواهد بود ) . ۳- ستمگر انتظار عقوبت را کشد . ۴- ستم کننده مردم ، در روز قیامت به واسطه ظلمش منکوب ، معذب ، ربوده شده خواهد بود ( یعنی یا فیض الهی از او گرفته می شود و یا کارهای نیکش ) . ۵- برای هر ستمگری انتقامی است ( هم در دنیا و هم در آخرت ) . ص ۸۴۹-۶- لکلّ ظالم عقوبه لا تعدوه ، و صرعه لا تخطوه ۷۳۱۲ . ۷- للظالم انتقام ۷۳۲۴ . ۸- للظالم بکفه عضة ۷۳۳۲ . ۹- للظالم من الرجال ثلاث علامات : یظلم من فوقه بالمعصیه ، و من دونه بالغلبه ، و یظاهر القوم الظلمه ۷۳۶۸ . ۱۰- من ظلم ظلم ۷۶۸۸ . ۱۱- من ظلم أفسد أمره ۷۷۴۹ . ۱۲- من جار قصم عمره ۷۷۵۰ . ۱۳- من جار أهلکه جوره ۷۸۳۵ . ۱۴- من ظلم دمرّ علیه ظلمه ۷۸۳۶ . ۱۵- برای هر ستمکاری عقوبتی است که از او تجاوز نماید و برو افتادنی خواهد بود که از او در نگذرد . ۷- برای ستمگر انتقامی است ( چه در دنیا و چه در آخرت ) . ۸- برای ظالم در دست او دندان گرفتنی است ( در روز قیامت چنانکه خدا فرموده : یوم یعضّ الظالم علی یدیه . ۹- برای ستمگر از مردان سه نشانه است : بر ما فوق خود بسبب نافرمانی ، و به مادون خویش بوسیله غلبه کردن ستم می کند ، و قوم ظلمه ( ستمگران ) را یاری می نماید و پشتیبان گردد . ۱۰- کسی که ظلم کند ( بر او ) ستم شود . ۱۱- هر که ستم کند کار خویش را تباه ساخته است . ۱۲- هر که ظلم کند عمر خود را بشکند ( و عمرش کوتاه گردد ) . ۱۳- هر که ستم کند ظلمش او را هلاک نماید . ۱۴- هر که ظلم کند ستمش او را برو در اندازد ( و او را هلاک نماید ) . ص ۸۵۰-۱۵- من ظلم عظمت صرعه ۷۸۳۹ . ۱۶- من بغی عجلت هلکته ۷۸۴۰ . ۱۷- من ظلم أو بقه ظلمه ۷۸۴۶ . ۱۸- من ظلم قصم عمره ۷۸۴۰ . ۱۹- من ظلم عباد الله کان الله خصمه دون عباده ۸۲۵۰ . ۲۰- من ظلم العباد کان الله خصمه ۸۶۳۷ . ۲۱- من ظلم قصم عمره و دمرّ علیه ظلمه ۸۶۸۸ . ۲۲- من عمل بالجور عجل الله هلكه ۸۷۲۳ . ۲۳- من ركب محبّة الظلم کرهت آیامه ۸۷۳۸ . ۱۵- هر که ستم کند بسر افتادنش عظیم باشد . ۱۶- هر که ستم کند و یا سرکشی و طغیان نماید در هلاکت او تعجیل شود . ۱۷- هر که ستم کند ستمش او را هلاک نماید . ۱۸- هر که ستم کند عمرش شکسته شود . ۱۹- هر که به بندگان خدا ستم نماید خداوند خصم او خواهد بود نه بندگانش ( و یا آنکه غیر از بندگانش خدا هم خصم او باشد و در نهج البلاغه نامه ۵۳ آن حضرت به مالک اشتر این فراز نقل شده آن گاه می فرماید : «و من خاصمه الله أدحض حجّته» و هر که خداوند خصم او باشد حجت و دلیل او را باطل سازد ) . ۲۰- هر که به بندگان ستم نماید خداوند خصم او خواهد بود . ۲۱- هر که ستم نماید عمرش شکسته شده و ظلمش او را به هلاکت رساند . ۲۲- هر که به ستم عمل نماید خداوند هلاکت او را تعجیل نماید . ۲۳- هر که راه روشن ظلم را سوار شود ( و بر مردم ستم نماید ) روزگارش ناخوش شود ( و نباید انتظار خوشی از زندگانی داشته باشد ) . ص ۸۵۱-۲۴- ما أقرب النقمه من الظلوم ۹۵۲۳ . ۲۵- ما أعظم عقاب الباغي ۹۵۲۵ . ۲۶- ما أعظم وزر من ظلم و اعتدی ، و تجبر و طغی ۹۵۶۰ . ۲۷- ما ظلم من خاف المصرع ۹۵۹۰ . ۲۸- هیئات أن ینجو الظالم من أليم عذاب الله و عظیم سطواته ۱۰۰۴۴ . ۲۹- و لئن أمهل الله تعالی الظالم فلن یفوته أخذه ، و هو له بالمرصاد علی مجاز طریقه ، و موضع الشّجا من مجاز ( مساغ ) ريقه ۱۰۱۳۳ . ۲۴- چه چیز انتقام و عقوبت را به ستم کننده نزدیک کرده است ( یعنی چه نزدیک است به او ) . ۲۵- چه چیز عقاب و عذاب ظالمی را بزرگ کرده است ( یعنی چه بزرگ است عقاب آن ) . ۲۶- چه اندازه بزرگ است وزر ( و وبال ) کسی که ستم نموده و تجاوز از حد کند و تکبر نماید و طغیان کند . ۲۷- ستم نکرده ( و نمی کند ) هر که از افتادن ( در عقوبت و یا از جهنم که جایگاه افتادن است ) می ترسد . ۲۸- چه دور است ( این فکر ) که ستمگر از عذاب دردناک خدا و خشمهای بزرگ او نجات یابد . ۲۹- ( این فراز اول است از خطبه مفصل ۹۶ نهج البلاغه ) و اگر خداوند تعالی ستمگر را مهلت دهد هرگز بازخواست او از او فوت نخواهد گردید ( روزی به حسابش خواهد رسید ) و خدا برای او بر گذرگاهش و بر جایگاه آنچه بگیرد از گذرگاه آب دهن او در کمینگاه خواهد بود ( یعنی هر زمان که مصلحت و حکمت اقتضا کند او را نابود خواهد ساخت چند صباحی به او مهلت می دهد تا هر چه خواهد بکند ) . ص ۸۵۲-۳۰- المتعدی کثیر الأضداد و الأعداء ۲۱۱۵ .

۳۱- للباغی صرعه ۷۳۲۱ . ۳۲- من بغی کسر ۷۶۹۰ . ۳۳- ویل للباغین من أحکم الحاکمین ، و عالم ضمائیر المضمیرین ۱۰۱۰۰ .  
 ۳۴- الجائر ممقوت مذموم ، و إن لم یصل من جورہ إلى ذامہ شیء و العادل ضدّ ذلك ۱۹۱۰ . ۳۵- أجور الناس من عدّ جورہ عدلا منه ۳۳۴۶ . ۳۶- دولة الجائر من الممكنات ۵۱۱۱ . ۳۷- لا خیر فی حکم جائر ۱۰۷۱۲ . ۳۸- الظالم طاغ ینتظر إحدى التّمتین ۱۶۳۷ .  
 ۳۰- تجاوزگر مخالف و دشمن او بسیار است . ۳۱- برای ستمگر یا سرکش و متکبر برو در افتادنی است . ۳۲- کسی که سرکشی یا ستم نماید شکسته شود . ۳۳- وای برای ستمگران و سرکشان از حکم کننده ترین حکم کنندگان و دانای آنچه در خاطر گیرد در خاطر گیرندگان . ۳۴- ستمکار دشمن داشته شده مذموم است گر چه از ستمش به نکوهشگر چیزی نرسیده باشد و دادگر بر خلاف این است . ۳۵- ستمکارترین مردم کسی است که ستم خود را عدلی از خود بحساب آورد ( یعنی ستم کند و بگوید عدل است ) . ۳۶- دولت ستمگر از اموریست که بقا و ثبات ندارد . ۳۷- خیری در حکم جور کننده نیست . ۳۸- ستمگر ، از حدّ گذرنده منتظر یکی از دو عذاب است ( عذاب دنیوی و ص ۸۵۳

### المظلوم

۱- اتّقوا دعوة المظلوم ، فإنّه یسأل الله حقّه ، و الله سبحانه أکرم من أن یسئل حقّا إلّا أجاب ۲۵۱۰ . ۲- إنّ دعوة المظلوم مجابّة عند الله سبحانه ، لأنّه یطلب حقّه و الله تعالی أعدل أن یمنع ذا حقّ حقّه ۳۴۹۸ . ۳- إذا رأیت مظلوما فأعنه علی الظّالم ۴۰۶۸ . ۴- ظلامه المظلومین یمهلها الله سبحانه و لا یمهلها ۶۰۷۸ . ۵- قد ینصر المظلوم ۶۶۴۰ . ۶- کن للمظلوم عوناً ، و للظّالم خصماً ۷۱۵۳ .  
 ( ستمدیده ۱- از نفرین مظلوم بترسید ، زیرا که از خدا حقش را می‌طلبید ، و خدای سبحان گرامی‌تر از آنست که حقّی از او خواسته شود مگر این که اجابت نماید . ۲- برآستی که نفرین ستمدیده در نزد خدای سبحان مستجاب است ، چون که حق خود را طلب می‌نماید ، و خداوند متعال عادلتر از این است که حق صاحب حقّی را ندهد . ۳- هرگاه مظلومی را دیدی پس او را علیه ظالم یاری نما . ۴- حق مظلومان که به ظلم برده شده خداوند سبحان آن را ( روی مصلحت ) مهلت داده و وانمی‌گذارد آن را ( یعنی در آخرت هم شده آن را تلافی خواهد نمود ) . ۵- گاهی ستمدیده یاری شود ( چه در دنیا و چه در آخرت ) . ۶- برای مظلوم یار ، و برای ظالم دشمن باش ( یعنی همیشه از حق دفاع کن ) . ص ۷۸۵۴- من لم ینصف المظلوم من الظّالم عظمت آثامه ۸۷۳۹ . ۸- من لم ینصف المظلوم من الظّالم سلبه الله قدرته ۸۹۶۶ . ۹- ما أقرب النّصره من المظلوم ۹۵۲۴ . ۱۰- لا ینتصر المظلوم بلا ناصر ۱۰۷۳۱ . ۱۱- يوم المظلوم علی الظّالم أشدّ من يوم الظّالم علی المظلوم ۱۱۰۲۹ . ۱۲- المظلوم ینتظر المّثوبه ۶۱۱ . ۷- هر که حق مظلومی را از ظالم نستاند ( در صورت قدرت ) گناهانش بزرگ باشد . ۸- هر که از ستمگر بازخواست مظلوم نکند ، خداوند توانائی او را از او بگیرد . ۹- چه چیز نصرت و یاری را به ستمدیده نزدیک ساخته است ( یعنی چه نزدیک است نصرت به او ) . ۱۰- ستمدیده بدون یاور انتقام نخواهد کشید ( یعنی نمی‌تواند بنا بر این کسی از او واهمه ندارد ، علامه خوانساری فرمود : غرض بیان عذر خود آن حضرت است از انتقام نکشیدن از آنان که ظلم در حق او- صلوات الله و سلامه علیه- کردند ) . ۱۱- روز مظلوم بر ظالم ( روزیست که خداوند بازخواست ظلم را از ظالم کند ) سخت‌تر از روز ظالم است بر مظلوم ( چون که این چند صباحی است که می‌گذرد و آن روز طولانی و روز انتقام است ) . ۱۲- مظلوم انتظار پاداش را کشد . ص ۸۵۵

### المظالم

۱- فی احتقاب المظالم زوال القدرة ۶۵۱۲ . ۲- فی مظالم العباد احتقاب الآثام ۶۵۲۰ .

### الظن

۱- ظَنُّ المؤمن کِهانتَه ۶۰۳۶ . ۲- ظَنُّ الرّجل علی قدر عقله ۶۰۳۸ . ۳- ظَنُّ الإنسان میزان عقله ، و فعله أصدق شاهد علی أصله ۶۰۳۹ . ۴- ظَنُّ ذوی التّهی و الألباب أقرب شیء من الصّیّواب ۶۰۷۴ . داد خواهی ۱- در ذخیره کردن مظلّمه‌ها ( برای آخرت و تلافی نکردن آن در دنیا ) برطرف شدن قدرتهاست ( یعنی سبب شود که آدمی از قدرت و منصب عزل گردد ) . ۲- در مظلّمه‌های بندگان است حساب ذخیره گناهان . گمان ۱- گمان مؤمن کِهانت است ( ممکن است نهی از گمان باشد چنانکه از کِهانت نهی شده چنانکه ممکن است تعریف ظَنُّ مؤمن باشد که همچون کِهانت پی به مطالب سرّی می‌برد و یک نوع فراست و غیبگوئی است ) . ۲- گمان مرد به اندازه عقل اوست ( هر اندازه عقل زیاد باشد گمان مستقیم‌تر است ) . ۳- گمان انسان ترازوی عقل اوست ، و کردار او راستگوترین گواه است بر اصل و نژاد او . ۴- گمان صاحبان عقل و خردها نزدیکترین چیز به صواب و درستی است . ص ۸۵۶ ۵- من حسن ظَنّه أهمل ۷۶۴۸ . ۶- من ساء ظَنّه تأمل ۷۶۴۹ . ۷- من حسن ظَنّه حسنت نیتَه ۷۷۹۱ . ۸- من ساء ظَنّه ساءت طویّته ۷۷۹۲ . ۹- من ساء ظَنّه ساء وهمه ۷۹۶۰ . ۱۰- من ظَنُّ بک خیرا فصدّق ظَنّه ۸۰۶۶ . ۱۱- من کَذّب سوء الظَّنِّ بأخیه کان ذا عقد صحیح و قلب مستریح ۸۷۱۲ . ۵- هر که گمانش نیکو باشد ( و به مردم زمان خود حسن ظن داشته باشد در تمام کارهایش اهتمام نورزیده و ) اهما کند . ۶- کسی که گمانش بد باشد ( در کارها اهتمام ورزد و ) تأمل نماید . ۷- هر که گمان او ( به خدایا به مردم ) نیکو باشد نیت او نیکو باشد . ۸- هر که گمانش ( نسبت به خدا یا به مردم ) بد باشد باطن او بد باشد ( شاید بتوان میان این دو دسته از روایات جمع کرد که مراد از دو روایت بالا این باشد در معاملات و امور اجتماعی و سیاسی نباید خوش باور بود که به هر کس اعتماد نمود و مراد از این دو روایت این است که اگر کسی عملی را از کسی دید و یا با کسی برخوردی نمود به نظر خود چیزی بر خلاف مشاهده کرد که بتوان آن را حمل بر صحت کرد ، باید حمل کرد و سوء ظن نباید داشت مگر آنکه برای انسان علم پیدا شود که قابل حمل نباشد ) . ۹- هر که گمانش بد باشد خیال یا نیت او بد خواهد بود . ۱۰- هر که نسبت به تو گمان خیری را داشته باشد پس گمانش را تصدیق نما ( یعنی طبق گمانش عمل کن اگر امید احسان دارد احسان کند و ... ) . ۱۱- هر که بد گمانی نسبت به برادرش را تکذیب نماید ( و طبق آن عمل ص ۸۵۷ ۱۲- من ساءت ظنونه اعتقد الخیانه بمن لا یخونه ۸۸۳۷ . ۱۳- من ساء ظَنّه بمن لا یخون حسن ظَنّه بما لا یكون ۸۸۳۸ . ۱۴- من لم یحسن ظَنّه استوحش من کلّ أحد ۹۰۸۴ . ۱۵- یسیر الظَّنِّ شکّ ۱۰۹۷۷ . ۱۶- و الله لا یعذب الله سبحانه مؤمنا بعد الإیمان إلّا بسوء ظَنّه ، و سوء خلقه ۱۰۱۴۰ . ۱۷- لا تظننّ بکلمه بدرت من أحد سوء ، و أنت تجد لها فی الخیر محتملا ۱۰۲۷۲ . ننماید ) صاحب دوستی یا عهد و پیمان صحیح و دل راحتی خواهد بود . ۱۲- هر که گمانهای او بد باشد به خیانت کسی که خیانت به او نمی‌کند معتقد خواهد شد ( آری در عین حال اعتماد بر کسی که امانت او ثابت نیست نباید نمود و لذا روایاتی هم در این زمینه وارد گردیده است ) . ۱۳- هر که بد گمانی باشد به کسی که خیانت نمی‌کند خوش گمان باشد به آنچه نباشد ( یا به کسی که چنین نیست یعنی خیانتکار است ) . ۱۴- هر که گمانش را نیکو نگرداند از هر فردی وحشت خواهد نمود . ۱۵- اندک گمان ( در عقائد ) شک است ( یعنی باید آدمی در عقائد یقین حاصل کند و ممکن است به معنای تهمت باشد ) . ۱۶- به خدا سوگند خداوند سبحانه مؤمنی را بعد از ایمان عذاب ننماید مگر به سبب بد گمانی او ( به خدا و یا به مردم نیز ) و بدی خلق و خوی او . ۱۷- هرگز به سبب کلمه‌ای که از کسی سرزند گمان بد مبر ، در صورتی که برای آن در خیر احتمالی بیایی ، ( یعنی همین که راه حمل بر صحت باز باشد نباید گمان بد برد ) . ص ۸۵۸ ۱۸- لا دین لمسیء الظَّنِّ ۱۰۵۱۱ . ۱۹- لا یحسن عبد الظَّنِّ بالله سبحانه إلّا کان الله سبحانه عند حسن ظَنّه به ۱۰۸۰۹ . ۲۰- من حسن ظَنّه بالتّیاس حاز منهم المحبّه ۸۸۴۲ . ۲۱- سوء الظَّنِّ بالمحسن شرّ الإثم ، و أقبح الظّلم ۵۵۷۳ . ۲۲- سوء الظَّنِّ بمن لا یخون من اللّوم ۵۵۷۴ . ۲۳- سوء الظَّنِّ یفسد الأمور و یبعث علی الشّور ۵۵۷۵ . ۲۴- سوء الظَّنِّ یردی مصاحبه و ینجی مجانبه ۵۶۲۵ . ۲۵- من غلب علیه سوء الظَّنِّ لم یتّرك بینه و بین خلیل صلحا ۸۹۵۰ . ۱۸- هیچ دینی برای بد گمان نیست . ۱۹- بنده‌ای گمان به خدای سبحان را نیکو نمی‌کند مگر آنکه خدای سبحان در نزد نیکوئی گمان اوست به او ( یعنی خداوند مطابق گمان نیک بنده به او عمل خواهد نمود ) . ۲۰-



هر که گمانش به مردم نیکو باشد از مردم دوستی را جمع کند ( و همه مردم او را دوست دارند ) . ۲۱- بد گمانی به احسان کننده بدترین گناه و زشت‌ترین ستم است . ۲۲- بد گمانی به کسی که خیانت نمی‌نماید از پستی مرتبه است . ۲۳- بد گمانی کارها را فاسد نموده و ( آدمی را ) بر بدیها بر می‌انگیزاند . ۲۴- بد گمانی رفیق و همراه خود را هلاک گرداننده و دوری کننده از او را رستگار کند . ۲۵- هر که بر او سوء ظن غلبه کند میان او و میان دوست صلحی باقی نخواهد گذاشت . ص ۸۵۹ ۲۶- حسن الظنّ يخفف الهمّ و ينجي من تقلد الاثم ۴۸۲۳ . ۲۷- حسن الظنّ من أحسن الشيم و أفضل القسم ۴۸۲۴ . ۲۸- حسن ظنّ العبد بالله سبحانه على قدر رجائه له ۴۸۳۱ . ۲۹- حسن الظنّ من أفضل السجایا ، و أجزل العطايا ۴۸۳۴ . ۳۰- حسن الظنّ أن تخلص العمل ، و ترجو من الله أن يعفو عن الزلل ۴۸۳۶ . ۳۱- من حسن ظنه فاز بالجنة ۸۴۵۷ . ۳۲- من حسن ظنه بالله فاز بالجنة ۸۸۴۰ . ۳۳- إياك أن تسئ الظنّ ، فإنّ سوء الظنّ يفسد العبادة ، و يعظم الوزر ۲۷۰۹ . ۲۶- حسن ظنّ اندوه را سبک گردانیده ، و از پیروی و به گردن گرفتن گناه رستگاری بخشد . ۲۷- حسن ظن از بهترین خصلتها ، و افزونترین بهره‌هاست . ۲۸- نیکوئی گمان بنده به خدای سبحان به اندازه امید اوست به خدا ( یعنی هر اندازه امیدش بیشتر باشد حسن ظنش به خدا بیشتر خواهد بود ) . ۲۹- حسن ظنّ از افزونترین خصلتها ، و بزرگترین بخشیده و عطاهاست . ۳۰- حسن ظنّ ( به خدا ) آنست که عمل را خالص گردانیده ، و از خدا امید عفو از لغزشها را داشته باشی . ۳۱- هر که نیکو باشد گمان او پیروزی یابد به بهشت . ۳۲- هر که گمانش به خدا نیکو باشد به بهشت پیروزی یابد . ۳۳- دوری نما از این که بد گردانی گمان را ، زیرا که بد گمانی عبادت را فاسد نموده ، و گناه را بزرگ می‌دارد . ۳۴- الظنّ ارباب ۱۸۹ . ۳۵- الظنّ الصواب من شيم أولى الألباب ۱۳۸۶ . ۳۶- الظنّ يخطيء ، و اليقين يصيب و لا يخطيء ۱۴۰۶ . ۳۷- آفة الدّين سوء الظنّ ۳۹۲۴ . ۳۸- إذا استولى الصّلاح على الزّمان و أهله ثمّ أساء الظنّ رجل برجل لم يظهر منه خزيه ، فقد ظلم و اعتدى ۴۱۵۰ . ۳۹- إذا استولى الفساد على الزّمان و أهله ثمّ أحسن الظنّ رجل برجل فقد غرّر ۴۱۵۱ . ۴۰- حسن الظنّ راحة القلب و سلامة الدّين ۴۸۱۶ . ۳۴- گمان اضطراب است ( تردیدی که یک طرف آن بچربد «ظن و گمان» خواهد بود ، و اگر طرفین تردید مساوی باشد «شک» به حساب آید ، و اگر یک طرف ضعیف باشد «وهم» خواهد بود و اگر هیچ تردیدی نباشد یقین محسوب گردد ) . ۳۵- گمان درست از خصلت‌های صاحبان خرد است . ۳۶- گمان خطا رفته ، و یقین درست می‌رود و خطا نخواهد کرد ، ( غرض آنست که آدمی باید در اعتقادات و امور دیگر خود تحصیل یقین نموده و به شک و گمان اکتفاء ننماید ) . ۳۷- آفت دین بد گمانی است . ۳۸- هر گاه صلاح بر زمان و بر اهل روزگار غالب شود ، آن گاه مردی نسبت به مرد دیگر که از آن بدی آشکار نگردیده بد گمان شود ، پس در حقیقت ستم نموده و از حد تجاوز کرده است . ۳۹- هر گاه فساد بر زمان و اهل روزگار غالب گردد ، آن گاه مردی به مرد دیگر گمان نیک داشته باشد خود را در معرض هلاکت انداخته است . ۴۰- نیکوئی گمان راحت دل ، و سلامت دین است ( یعنی سبب آنها خواهد ص ۸۶۱ ۴۱- لا إيمان مع سوء ظنّ ۱۰۵۳۴ . ۴۲- الظنّ الصواب أحد الرأین ۱۶۰۹ . ۴۳- الجبن و الحرص و البخل غرائز سوء يجمعها سوء الظنّ بالله سبحانه ۱۸۳۷ .

## المظاهر

۱- نعم العون المظاهرة ۹۹۲۶ .

## الاستظهار و المستظهر

۱- نعم الحزم الاستظهار ۹۹۲۵ . ۲- أفضل العدد الاستظهار ۲۸۸۶ . ۳- من استظهر بالله أعجز قهره ۸۷۰۸ . شد ) . ۴۱- نیست ایمانی با بد گمانی . ۴۲- گمان درست یکی از دو راه درست رفتن است . ۴۳- ترس و آز و بخیلی صفات بدی هستند که بد گمانی به خدای سبحان آن را جمع خواهد کرد . معاونت ۱- خوب کمکی است معاونت ( دیگران ) . احتیاط ۱- خوب دور اندیشی است (



در هر کاری ( احتیاط و پشت قوی نمودن . ۲- افزونترین نیرو احتیاط است . ۳- هر که به خدا قوی پشت گردد ( و توکلش بر خدا باشد ) قهر او ( دیگران را ) عاجز کند . ص ۸۶۲-۴- قد یصاب المستظهر ۶۶۳۱ .

## الظواهر

۱- صلاح الظواهر عنوان صحه الضمائر ۵۸۰۸ . ۲- لكل ظاهر باطن علی مثاله ، فمن طاب ظاهره طاب باطنه ، و ما خبث ظاهره خبث باطنه ۷۳۱۳ . ۴- گاهی احتیاط کننده در کارها و دور اندیش رسیده می شود ( یعنی چنان نیست که همیشه به مقصود رسد ) .  
ظاهرها ۱- صلاح ظاهرها دلیل صحت ضمائر و پنهانی هاست ( یعنی عمل صحیح در ظاهر نشانه خوبی و درستی باطن و عقیده است ) . ۲- برای هر ظاهری باطنی است مانند آن ، پس کسی که ظاهرش پاکیزه و نیکو باشد باطن او پاکیزه و نیکو خواهد بود ، و آنکه ظاهرش پلید و زشت باشد باطنش زشت و پلید خواهد بود ( این تتمه کلامی است که آن بزرگوار در فضل اهل بیت- علیهم السلام- بیان داشته چنانکه در خطبه ۱۵۳ نهج البلاغه ذکر گردیده است و ظاهرا معنائهائی که امثال ابن ابی الحدید و دیگران کرده اند مناسب نباشد بلکه حضرت می خواهد در ضمن صفات رهبر که اهل بیت اند مطلبی را بیان کند که ظاهر اهل بیت چه از نظر اخلاق و رویه و چه از نظر حسن ظاهر با دیگران قابل مقایسه نبوده ، و شما باید بدانید باطن هم در خلقت مانند ظاهر است چنانکه ما در ظاهر با دیگران فرق داریم ، و نمی توان دیگران را در صورت با ما مقایسه کرد همچنین در سیرت و باطن نیز ما با دیگران قابل مقایسه نیستیم ، آن گاه دفع توهم می فرماید به کلام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که مبادا بگوئید : دیگران هم عمل خوب دارند نماز و روزه و جبهه رفتن و . . . بجا می آورند ، زیرا که او فرموده : براستی که خداوند بنده ای را دوست دارد و عملش را ص ۸۶۳

## فی خفة الظهر

۱- فی خفة الظهر راحة الشیر ، و تحصین القدر ۶۴۷۶ . دشمن و عمل را دوست داشته و عامل به آن را دشمن ، و بدانید که باید طرف را ریشه یابی کرد ، هر چه آب گوارا می آشامد درختش نیکو میوه اش شیرین و هر چه آب آن ناپاک درخت آن بد و میوه اش تلخ خواهد بود . سبکی پشت ۱- در سبکی پشت ( که آدمی برای خود کمتر به دنیا و تبعات آن مشغول شود ) آسایش نهان ( و آسودگی خاطر ) و نگاهداشتن قدر و مرتبه است . ص ۸۶۴

## باب العین

### العبودية

۱- من قام بشرائط العبودية أهل للعق ۸۵۲۹ .

### العبادة و المتعبدة

۱- العبادة الخالصة أن لا- يرجو الزجل إلّا ربّه ، و لا يخاف إلّا ذنبه ۲۱۲۸ . ۲- اجعل لنفسك فيما بينك و بين الله سبحانه أفضل المواقيت و الأقسام ۲۴۴۵ . بندگی ۱- هر که به شرائط بندگی قیام نماید برای آزادی ( از عذاب ) سزاوار خواهد بود . پرستش ۱- عبادت خالص آنست که مرد امیدوار نباشد مگر به پروردگار خود ، و نترسد مگر از گناه خویش . ۲- برای نفس خود در میان خود و خدای سبحان بهترین وقتها و بخشها را قرار ده ، ( نه آنکه افضل اوقات را در کارهای شخصی قرار داده ، آنچه بماند برای طاعت

و بندگی قرار دهی، که چنین کاری شایسته بندگی نخواهد بود، و شاید نیمه‌های شب بهترین وقتها برای نماز باشد). ص ۳۸۶۵-  
 أفضل العبادۃ الفكر ۲۹۰۷. ۴- أفضل العبادۃ عفة البطن و الفرج ۳۰۳۴. ۵- العبادۃ فوز ۶۵. ۶- دوام العبادۃ برهان الظفر بالسَّعَادَة  
 ۵۱۴۷. ۷- زين العبادۃ الخشوع ۵۴۶۹. ۸- صلاح العبادۃ التَّوَكُّل ۵۸۰۲. ۹- غاية العبادۃ الطَّاعَة ۶۳۶۳. ۱۰- فی الانفراد لعبادۃ الله  
 كنوز الأرباح ۶۵۰۴. ۱۱- فاز بالسَّعَادَة من أخلص العبادۃ ۶۵۸۴. ۱۲- قليل تدوم عليه خير من كثير مملول ۶۷۴۰. ۳- افزونترین  
 عبادت فکر و اندیشه است. ۴- افزونترین عبادت نگهداری شکم و عورت است. ۵- عبادت پیروزی است. ۶- عبادت همیشگی  
 دلیل پیروزی به سعادت است. ۷- زینت عبادت خشوع و فروتنی است. ۸- صلاح عبادت توکل بر خداست. ۹- غرض از عبادت (و  
 علت غائی آن) فرمانبرداری است. ۱۰- در تنهایی برای عبادت خدا گنجهای سودهاست. (ممکن است مراد از انفراد و منفرد  
 بودن ربودن گوی سبقت در عبادت باشد یعنی کسی که در حد اعلای از آن قرار گیرد). ۱۱- به نیکبختی پیروزی یافته کسی که  
 عبادت را خالص گردانیده است. ۱۲- اندکی (از عبادت و کار خیر) که بر آن پاینده باشی و به طور دائم انجام دهی بهتر از  
 بسیاری است که از آن ملول شده و خسته گردی. ص ۱۳۸۶۶- قليل يخف عليك عمله خير من كثير تستثقل حمله ۶۷۴۵. ۱۴-  
 قليل يدوم خير من كثير منقطع ۶۸۲۰. ۱۵- كيف يجد لذّة العبادۃ من لا يصوم عن الهوى ۶۹۸۵. ۱۶- كيف يتمتع بالعبادۃ من لم  
 يعنه التوفيق ۷۰۰۵. ۱۷- ما تقرب متقرب بمثل عبادۃ الله ۹۴۹۰. ۱۸- المتعبد بغير علم كحمار الطاحونة، يدور و لا يبرح من مكانه  
 ۲۰۷۰. ۱۹- إن قوما عبدوا الله سبحانه رغبة فتلك عبادۃ التَّجَار، و قوما عبدوه رهبة فتلك عبادۃ العبيد، و قوما عبدوه شكرا فتلك  
 عبادۃ الأحرار ۳۶۰۴. ۱۳- اندکی که بر تو عملش سبک باشد (یعنی با شوق آن را انجام دهی) بهتر از بسیاری است که برداشتن  
 آن را سنگین شماری و با کراحت انجام دهی. ۱۴- اندکی (از عبادت) که همیشگی باشد بهتر از بسیاری است که بریده شود.  
 ۱۵- چگونه لذت عبادت را می‌یابد کسی که از خواهش امساک نمی‌کند ۱۶- چگونه به عبادت بهره‌مند گردد کسی که توفیق او  
 را یاری نکرده باشد ۱۷- هیچ نزدیکی جوینده‌ای به چیزی مثل عبادت خدا (به خدا) نزدیک نشده است. ۱۸- عبادت کننده بدون  
 علم مانند الایغ آسیاست که می‌گردد و از جای خود بیرون نمی‌رود. ۱۹- براستی گروهی عبادت خدای سبحان کرده به جهت  
 رغبت (در بهشت و نعمتهای آن) پس این عبادت تجار و سوداگرانست، و دسته‌ای او را عبادت نموده از روی ترس (از جهنم و  
 عذابه‌ای آن) پس این عبادت بندگان است، و عده‌ای خدا را از برای شکر او عبادت می‌نمایند پس این عبادت آزادگان است.  
 ص ۸۶۷

## العباد

۱- إذا أحبَّ الله عبدا ألهمه حسن العبادۃ ۴۰۶۶. ۲- إذا أحبَّ الله عبدا حبَّ إليه الأمانة ۴۰۷۳. ۳- إذا أكرم الله عبدا شغله بمحبته  
 ۴۰۸۰. ۴- إذا استخلص الله عبدا ألهمه الدَّيَانَة ۴۰۷۲. ۵- إذا اصطفى الله عبدا جلبه خشيته ۴۰۸۱. ۶- إذا أحبَّ الله عبدا زينه  
 بالسَّكِينَة، و الحلم ۴۰۹۹. ۷- إذا أحبَّ الله عبدا ألهمه الصَّدق ۴۱۰۱. ۸- إذا أكرم الله عبدا أعانه على إقامة الحق ۴۱۰۲. بندگان  
 ۱- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد عبادت نیکو را در دل او اندازد. ۲- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد امانت  
 را محبوب او قرار دهد. ۳- هر گاه خداوند بنده‌ای را اکرام نماید او را به دوستی خود مشغول سازد (یعنی او را به اموری که سبب  
 دوستی خدا شود موفق نماید). ۴- هر گاه خداوند بنده‌ای را مخصوص خود گرداند، دینداری را در دل او اندازد. ۵- هر گاه  
 خداوند بنده‌ای را برگزیند پیراهن ترس از خویش را بر تن او بپوشاند (یعنی پیوسته از خدا می‌ترسد). ۶- هر گاه خداوند بنده‌ای  
 را دوست دارد او را به آرامش و بردباری زینت دهد. ۷- هر گاه خداوند بنده‌ای را محبوب خود سازد راستی را در دل او اندازد.  
 ۸- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد او را بر اقامه و بر پا داشتن حق یاری ص ۸۶۸- ۹- إذا أحبَّ الله سبحانه عبدا بغض إليه  
 المال، و قصر منه الآمال ۴۱۱۰. ۱۰- إذا أحبَّ الله عبدا رزقه قلبا سليما، و خلقا قويما ۴۱۱۲. ۱۱- إذا أراد الله بعبد خيرا منحه عقلا

قویما ، و عملا مستقیما ۴۱۱۳ . ۱۲- إذا أراد الله بعبد خيرا أعفّ بطنه و فرجه ۴۱۱۴ . ۱۳- إذا أراد الله بعبد خيرا ألهمه القناعة ، و أصلح له زوجه ۴۱۱۵ . ۱۴- إذا أراد الله بعبد خيرا أعفّ بطنه عن الطعام و فرجه عن الحرام ۴۱۱۶ . ۱۵- إذا أراد الله سبحانه صلاح عبد ألهمه قلّة الكلام ، و قلّة الطعام ، کند . ۹- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد مال را در نزد او دشمن ساخته ، و امیدها را پیش او کوتاه می‌گرداند . ۱۰- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد او را قلب سلیم ، و خوی درست و قویم روزیش گرداند . ۱۱- هر گاه خداوند خیری را نسبت به بنده‌اش خواهد به او عقلی درست ، و عملی مستقیم عطا فرماید . ۱۲- هر گاه خداوند نسبت به بنده‌اش خیری را اراده کند شکم و فرج ( عورت ) او را عفیف گرداند ( یعنی از عمل ناپسند باز ایستد ) . ۱۳- هر گاه خداوند به بنده‌ای خیری را خواهد قناعت را بر او الهام کند ، و جفتش را برای او به صلاح آورد ( چه زن باشد و چه مرد ) . ۱۴- هر گاه خداوند به بنده‌ای خیری را بخواهد شکمش را از طعام ( حرام و شبهه ناک ) و فرج او را از حرام ( زنا ) باز دارد . ۱۵- هر گاه خداوند سبحان صلاح بنده‌ای را اراده کند : کم گفتن ، و کم ص ۸۶۹ و قلّة المنام ۴۱۱۷ . ۱۶- إذا أراد الله بعبد خيرا ، فقهه فی الدّین ، و ألهمه اليقين ۴۱۳۳ . ۱۷- إذا أراد الله بعبد خيرا ، ألهمه القناعة ، فاکتفی بالكفاف ، و اکتسی بالعفاف ۴۱۳۷ . ۱۸- إذا أراد الله بعبد خيرا ، ألهمه الاقتصاد ، و حسن التدبیر ، و جتبه سوء التدبیر و الإسراف ۴۱۳۸ . ۱۹- إذا أحبّ الله عبدا ألهمه رشد ، و وفقه لطاعته ۴۱۷۷ . ۲۰- و أثنى - عليه السّلام- علی رجل فقال : ذاك ينفع سلمه ، و لا يخاف ظلمه ، إذا قال فعل ، و إذا ولّى عدل ۵۲۰۳ . خوردن ، و کم خوابیدن را در دل او اندازد . ۱۶- هر گاه خداوند به بنده‌ای خیری را خواهد او را در دین فقیه و دانا کرده ، و در دلش یقین را خواهد انداخت . ۱۷- هر گاه خداوند به بنده‌ای خوبی را اراده کند قناعت را در دل او اندازد پس به کفاف ( آن اندازه که او را بس بوده و از مردم بی‌نیاز گردد ) اکتفا نموده ، و بپوشد ( لباس ) عفاف و پاکدامنی یا باز ایستادن از کسب اموال حرام را . ۱۸- هر گاه خداوند خیری را به بنده‌اش خواهد ، میانه روی و حسن تدبیر را در دل او اندازد ، و سوء تدبیر و اسراف و زیاده روی را از او دور سازد . ۱۹- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد ترقی و رشد او را در دلش اندازد و او را برای طاعت خود موقّق دارد . ۲۰- حضرت مردی را ثنا گفت سپس فرمود : آن ، سود می‌دهد آشتیش ، و از ظلمش ترسیده نمی‌شود ، هر گاه بگوید انجام می‌دهد ، و چون والی شود عدالت کند . ص ۸۷۰ ۲۱- و قال - عليه السلام- فی حقّ من أثنى عليه : فتاح مبهمات دلیل فلوّات ، دَفَاع معضلات ۶۵۷۵ . ۲۲- خير العباد من إذا أحسن استبشر ، و إذا أساء استغفر ۵۰۱۹ . ۲۳- عباد مخلوقون اقتدارا ، و مربوطون اقتسارا ، و مقبوضون احتضارا ۶۳۱۰ . ۲۴- لو أنّ العباد حين جهلوا وقفوا ، لم يكفروا ، و لم يضلّوا ۷۵۸۲ . ۲۵- إذا أرذل ( أذلّ ) الله عبدا حظر عليه العلم ۴۱۰۰ . ۲۱- حضرت در حق کسی که بر او ثناء گفته ( و چنانکه در نهج البلاغه خطبه ۸۶ در صفات بندگان محبوب خدا ) فرموده : گشاینده مبهمات و احکام مشکله و معارف معضله است ، راهنمای بیابانها ، دفع کننده و آسان کننده مشکلات خواهد بود . ۲۲- بهترین بندگان کسی است که هر گاه نیکی کند شادمان شود ، و چون بدی نماید طلب آمرزش کند . ۲۳- ( حضرت در ضمن خطبه ۸۲ نهج البلاغه مشهور به غزّاء می‌فرماید : ) بندگان هستند آفریده شده ( خدا ) از روی قدرت و توانائی ، و تربیت شدگان ( الهی ) با قهر و غلبه ( بدون دخالت دیگری ) و قبض روح شدگان به جهت حاضر شدن ( در آن نشأه و این که بعضی احتمال داده‌اند که ممکن است مراد ملائکه یا ائمه باشد احتمال نابجائی خواهد بود ) . ۲۴- اگر این که بندگان زمانی که نمی‌دانند ( در صورت جهل و نادانی ) توقف می‌کردند ( در اعتقادات انکار نمی‌کردند و در مشتهات می‌ایستادند ) کافر نگشته و گمراه نمی‌شدند و یا گمراه نمی‌کردند . ۲۵- هر گاه خداوند بنده‌ای را ( از جهت بدی رفتار و کردار ) پست نماید و یا دلیل کند بر او علم را منع سازد ( چون شایستگی آن را ندارد ) . ص ۸۷۱ ۲۶- إذا أراد الله بعبد شرا حبّ إليه المال ، و بسط منه الآمال ۴۱۱۱ . ۲۷- إذا أراد الله سبحانه إزالة نعمة عن عبد ، كان أوّل ما يغيّر عنه عقله ، و أشدّ شيء عليه فقده ۴۱۲۵ . ۲۸- إنّ من أبغض الخلاق إلى الله تعالى رجلا و كله إلى نفسه جائرا عن قصد السبيل سائرا بغير دليل ۳۶۰۶ . ۲۹- العبد عبد ، و إن ساعده القدر ۱۳۲۲ . ۳۰- جمال العبد الطّاعة ۴۷۴۸ .

## العبرة و الاعتبار

۱- اعتبار تزدجر ۲۲۳۷ . ۲۶- هر گاه خداوند بدی را نسبت به بنده‌اش بخواهد مال را در نزد او محبوب داشته ، و امیدها را پیش او گسترش دهد ( یعنی صاحب آرزوی زیاد خواهد شد ) . ۲۷- هر گاه خدای سبحان اراده کند نعمتی را از بنده‌ای زائل کند اول چیزی که از آن تغییر داده می‌شود عقل اوست ( و معلوم است وقتی خرد از کسی گرفته شد چه مصیبتی ببار خواهد آورد ) و مشکل‌ترین چیز بر او فقدان عقل است ( که سبب بدبختی دنیا و آخرتش خواهد گردید ) . ۲۸- برآستی از جمله مبعوض‌ترین خلائق در نزد خدای تعالی مردی است که خداوند او را به خود وا گذاشته ، از راه راست و میانه در گذشته و بدون راهنما رونده است . ۲۹- بنده بنده است گر چه تقدیر الهی او را یاری و مساعدت نماید . ۳۰- زیبایی بنده فرمانبرداری اوست . پند گرفتن ۱- پند گیر تا باز ایستی . ص ۸۷۲ ۲- اعتبار تفتن ۲۲۵۲ . ۳- اتَّعْظُوا مِّنْ كَانْ قَبْلَكُمْ قَبْلَ أَنْ يَتَّعْظَ بِكُمْ مِنْ بَعْدِكُمْ ۲۴۹۵ . ۴- اتَّعْظُوا بِالْعِبَرِ وَاعْتَبِرُوا بِالْغَيْرِ ، وَانْتَفِعُوا بِالْأَنْذَرِ ۲۵۱۶ . ۵- أَيْنَ الْعَمَالِقَةُ وَ أُنْبَاءُ الْعَمَالِقَةِ ۲۷۹۳ . ۶- أَيْنَ الْجَبَابِرَةُ ، وَ أُنْبَاءُ الْجَبَابِرَةِ ۲۷۹۴ . ۷- أَيْنَ أَهْلُ مَدَائِنِ الرِّسِّ ، الَّذِينَ قَتَلُوا النَّبِيَّينَ وَ أَطْفَعُوا نُورَ الْمُرْسَلِينَ ۲۷۹۵ . ۲- پند گیر تا قانع گردی . ۳- از کسانی که پیش از شما بودند پند گیرید ، قبل از آنکه جمعی که بعد از شما آیند از شما پند گیرند . ۴- به عبرت‌ها پند گرفته ، و به گردشها و تغیرات یا مصیبت‌ها عبرت گیرید ، و سودمند گردید به بیم و ترس‌ها . ۵- کجا هستند عمالقه و پسران عمالقه ( آنها افرادی بودند قوی هیکل زورمند از فرزندان عملیق که از نواده‌های حضرت نوح می‌باشند یعنی باید از هلاکت و نابودی آنها عبرت گرفت ) . ۶- کجا هستند متکبران و پسران متکبران که از آنها نام و نشانی نیست ۷- کجایند اهل شهرهای رسّ آنانکه پیمبران را کشته و نور فرستادگان خدا را خاموش نمودند ( اصحاب رس جمعیتی بودند که درخت صنوبر را می‌پرستیدند ، و برای خود دوازده شهر داشتند بنام فروردین ، و اردیبهشت و ... که در هر کدام از شهرها صنوبرها ، و در شهر بزرگ خود اسفندار جمع شده آنجا مرکز عبادت و پایتخت سلطان بوده ، در کنار درخت صنوبر بزرگ جمع شده قربانی‌ها و ندورات داشتند شیطان در میان درخت رفته با آنها صحبت می‌کرد ، و به طور خلاصه بی‌بند و باری را از حد گذرانده بودند خداوند پیامبری را فرستاد آنها را نصیحت کرد انذار نمود گوش ص ۸۷۳ ۸- أَيْنَ الَّذِينَ عَسَكُوا الْعَسَاكِرَ وَ مَدَنُوا الْمَدَائِنَ ۲۷۹۶ . ۹- أَيْنَ الَّذِينَ قَالُوا مِنْ أَشَدِّ مَنَّا قُوَّةً وَ أَعْظَمَ جَمْعًا ۲۷۹۷ . ۱۰- أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا أَحْسَنَ آثَارًا ، وَ أَعْدَلَ أَفْعَالًا ، وَ أَكْبَرَ مُلْكًَا ۲۷۹۸ . ۱۱- أَيْنَ الَّذِينَ هَزَمُوا الْجِيُوشَ ، وَ سَارُوا بِالْأُلُوفِ ۲۷۹۹ . ۱۲- أَيْنَ الَّذِينَ شِيدُوا الْمَمَالِكَ ، وَ مَهَّدُوا الْمَسَالِكَ ، وَ أَغَاثُوا الْمَهْلُوفَ ، وَ قَرَأُوا الصُّيُوفَ ۲۸۰۰ . ۱۳- أَيْنَ مَنْ سَعَى وَ اجْتَهَدَ ، وَ أَعَدَّ ، وَ احْتَشَدَ ۲۸۰۱ . نکردند تا همت گماردند و آن پیامبر عزیز را در چاه زنده بگور کردند ، خداوند بر آنها غضب نمود ، و به بدترین عذاب آنها را نابود ساخت ، این بود خلاصه‌ای از آن ، طالبین می‌توانند به کتاب «بحار الأنوار و «حیوة القلوب» جلد اول در حالات «اصحاب رس» مفصل آن را مطالعه کنند ) . ۸- کجا رفتند آنانکه لشکرها کشیدند و شهرها ساختند ۹- کجا هستند آن کسانی که گفتند : کیست از ما سخت‌تر از نظر قوت و زور ، و عظیمر از نظر کثرت و جمعیت ۱۰- کجایند آنانکه نیکوتر بودند به حسب آثار ، و عادلتر از نظر کردار ، و بزرگتر از نظر پادشاهی ۱۱- کجا هستند آنانکه سپاهیان را شکست داده ، و با هزاران نیروی انسانی سیر می‌گردند ۱۲- کجا رفتند آنانکه مملکت‌ها را محکم بنا نهادند ، و راهها را گسترانیدند ، و بفریاد مظلوم بیچاره رسیده ، و مهمانان را پذیرائی نمودند ۱۳- کجاست آنکه کوشید و بذل طاقت نمود ، و آماده گردانید و چیزی از جد و جهد را وا نگذاشت ص ۸۷۴ ۱۴- أَيْنَ مَنْ بَنَى وَ شِيدَ ، وَ فَرَشَ وَ مَهَّدَ ، وَ جَمَعَ وَ عَدَّدَ ۲۸۰۲ . ۱۵- أَيْنَ كَسَرَى وَ قِصَرَ وَ تَبَعَ وَ حَمِيرَ ۲۸۰۳ . ۱۶- أَيْنَ مَنْ أَدَّخَرَ وَ اعْتَقَدَ ، وَ جَمَعَ الْمَالَ عَلَى الْمَالِ فَأَكْثَرَ ۲۸۰۴ . ۱۷- أَيْنَ مَنْ حَصَّنَ وَ أَكَّدَ ، وَ زَخَرَفَ وَ نَجَّدَ ۲۸۰۵ . ۱۸- أَيْنَ مَنْ جَمَعَ فَأَكْثَرَ ، وَ احْتَقَبَ وَ اعْتَقَدَ ، وَ نَظَرَ بَزْعَمَهُ لِلْوَلَدِ ۲۸۰۶ . ۱۹- أَيْنَ مَنْ كَانَتْ مِنْكُمْ أَطُولُ أَعْمَارًا وَ أَعْظَمُ آثَارًا ۲۸۰۷ . ۲۰- أَيْنَ مَنْ كَانَتْ مِنْكُمْ أَكْثَرُ ، وَ أَكْثَفُ ( أَكْثَفَ ) جَنُودًا ، وَ أَعْظَمُ آثَارًا ۲۸۰۸ . ۱۴- کجاست آنانکه بنا نمود و محکم کرد ، و فرش کرده و گسترانید

و جمع کرد و آماده ساخت ۱۵- کجاست کسری (بفتح و کسر لقب جمعی از پادشاهان فرس بوده معرّب «خسرو» است که آنها را «اکاسره» گویند آخرشان یزدجرد است) و قیصر (لقب پادشاهان روم است) و تبع (لقب پادشاهان یمن است) و حمیر (پدر قبیله‌ای از یمن است) ۱۶- کجاست آنکه ذخیره کرد و جمع نمود، و مال را بر روی مال فراهم آورد پس مالش بسیار شده ۱۷- کجاست آنکه حصار ساخت و محکم گردانید، و طلا کاری نمود یا آرایش کرد و زینت نمود ۱۸- کجاست کسی که جمع کرد پس مالش بسیار شد، و ذخیره کرد و فرا گرفت، و از برای فرزند خود عاقبت اندیشی کرد ۱۹- کجاست آنکه از شما درازتر بود از نظر عمر و بزرگتر بود به حسب آثار ۲۰- کجاست کسی که آماده کرد عددی را و برای خود قشونهایی تهیه ص ۸۷۵ ۲۱- این الملوك و الأكاسرة ۲۸۰۹ . ۲۲- این بنو الأصفر و الفراعنة ۲۸۱۰ . ۲۳- این الذين ملكوا من الدنيا أقاصيها ۲۸۱۱ . ۲۴- این الذين استذلّوا الأعداء، و ملكوا نواصيها ۲۸۱۲ . ۲۵- این الذين دانت لهم الأمم ۲۸۱۳ . ۲۶- این الذين بلغوا من الدنيا أقاصي الهمم ۲۸۱۴ . ۲۷- إن للباقيين بالماضين معتبرا ۳۴۲۵ . ۲۸- إن للآخر بالأول مزدجرا ۳۴۲۶ . ۲۹- إن ذهاب الداهيين لعبرة للقوم المتخلفين ۳۴۳۵ . نمود، و یاری یا بیشتر کرد لشکرها را و بزرگ گردانید اثرها را ۲۱- کجایند پادشاهان و کسری‌ها ۲۲- کجا هستند اولاد اصفر (پادشاهان روم بودند و جدشان اصفر بن روم بود، و بعضی گفته‌اند که چون لشکری از حبشه بر آنها غلبه کرد زنان بوسیله آنها آبستن شدند، فرزندان از آنها پدید آمد زرد رنگ به همین جهت آنها را (بنو اصفر) گفتند و فرعونیان (پادشاهان مصر ۲۳- کجایند کسانی که از دنیا اطراف آن را مالک شدند ۲۴- کجایند کسانی که دشمنان خود را خوار گردانیده، و پیشانیها و نواصی و زلف آنها را مالک شدند (یعنی بر آنها مسلط گردیدند) ۲۵- کجا هستند کسانی که امت‌ها بر ایشان فروتنی نمودند ۲۶- کجا رفتند کسانی که از دنیا به نهایت‌های همت‌ها رسیدند ۲۷- براستی که برای باقی ماندگان از گذشتگان پند گرفتنی است ۲۸- براستی که برای آخر بسبب اول باز ایستادن (یا محل باز ایستادن است) ۲۹- براستی که رفتن روندگان هر آینه پندی است برای جمعیت باز مانده . ص ۸۷۶ ۳۰- الاعتبار يثمر العصمة ۸۷۹ . ۳۱- الزمان يريك العبر ۱۰۲۶ . ۳۲- الاعتبار يفيد الزّشاد ۱۰۳۷ . ۳۳- إذا أحبّ الله عبدا وعظه بالعبر ۴۰۳۲ . ۳۴- خلف لكم عبر من آثار الماضين قبلكم لتعتبروا بها ۵۰۶۳ . ۳۵- دوام الاعتبار يؤدّي إلى الاستبصار، و يثمر الازدجار ۵۱۵۰ . ۳۶- ذمتي بما أقول رهينة، و أنا به زعيم، إن من صرّحت له العبر عما بين يديه من المثالات، حجره التقوى عن تقحّم الشبهات ۵۱۹۱ . ۳۰- عبرت گرفتن (از گذشت زمان و عاقبت حال ستمکاران و معصیت کاران و امثال آنها) مثمر عصمت است . ۳۱- روزگار بتو عبرت و پندها را ارائه می‌دهد . ۳۲- عبرت گرفتن مفید راه یافتن (و یا رسیدن به مقصود است) . ۳۳- هر گاه خداوند بنده‌ای را دوست دارد او را با عبرت‌ها پند دهد (یعنی او را از خواب بیدار ساخته که از تغییرات و تحولات عبرت گیرد) . ۳۴- برای شما از آثار گذشتگان قبل از شما عبرت‌هایی به یادگار گذاشته شده (مانند بناهای عظیم، کاخها، باغ و بستانها، و کتابها، و هزاران اثر خوب و بد دیگر) تا بوسیله آنها پند گرفته و عبرت گیرید . ۳۵- عبرت گرفتن دائمی آدمی را بسوی بینائی کشانده، و مثمر باز ایستادن از بدی هاست . ۳۶- ذمه من به آن چه می‌گویم در گرو است، و من به آن ضامنم (یعنی در گفتارم شکی نیست) براستی کسی که عبرت‌ها او را از آنچه در پیش روی اوست از عقوبت‌ها و نکالها بیدار و هویدا سازد، تقوا او را از افتادن در شبهه‌ها منع نماید (چه رسد به ارتکاب حرامها) . ص ۸۷۷ ۳۷- صدق بما سلف من الحق، و اعتبر بما مضى من الدنيا فإن بعضها يشبه بعضا، و آخرها لا حق بأولها ۵۸۵۰ . ۳۸- طول الاعتبار يحدو على الاستظهار ۶۰۰۳ . ۳۹- في كلّ نظرة عبرة ۶۴۵۹ . ۴۰- في كلّ اعتبار استبصار ۶۴۶۱ . ۴۱- في تعاقب الأيام معتبر للأثام ۶۵۱۹ . ۴۲- فاز من كانت شيمته الاعتبار، و سجيته الاستظهار ۶۵۸۱ . ۴۳- قد اعتبر من ارتدع ۶۶۶۴ . ۴۴- قد اعتبر بالباقي من اعتبر بالماضي ۶۶۷۳ . ۳۷- آنچه را که از حق گذشته (مانند حالات انبیاء و اولیاء و اصفیاء و ملوک و جبار و فراعنه و معصیت کاران که در حقیقت آنها شکی نیست) تصدیق کن، و از آنچه از دنیا گذشته عبرت گیر، زیرا که بعض آنها مانند بعض دیگر است، و آخر آن به اول آن لا حق می‌شود (یعنی احوال دنیا متشابه خواهد بود) . ۳۸- عبرت طولانی گرفتن (آدمی را) بر احتیاط و پشت محکم نمودن



و اداری می‌سازد. ۳۹- در هر نگاهی عبرتی است (تا چه کسی از آن عبرت گیرد). ۴۰- در هر عبرت گرفتنی بینائی است. ۴۱- در از پی در آمدن روزها و گردش آن عبرت یا محل عبرتی است برای خلاق. ۴۲- پیروزی یافته کسی که شیوه او عبرت گرفتن، و خوی او پشت قوی کردن (و احتیاط و دور اندیشی) است. ۴۳- در حقیقت عبرت گرفته کسی که (از منهیات و از دنیا) باز ایستاده است. ۴۴- در حقیقت بباقی و به آن چه آید عبرت گیرد کسی که به گذشته عبرت گرفته ص ۸۷۸ ۴۵- کلّ يوم یفیدک عبرا إن اصحبته فکرا ۶۹۰۰. ۴۶- کفی معتبرا لأولی التّهی ما عرفوا ۷۰۶۰. ۴۷- لقد جاهر تکم العبر، و زجر کم (و زجرتم بما) ما فیه مزدجر، و ما بلّغ (یلّغ) عن الله بعد رسول الله (رسول السماء إلّا البشر) مثل النّذر ۷۳۵۱. ۴۸- لو اعتبرت بما أضعت من ماضی عمرک لحفظت ما بقی ۷۵۸۹. ۴۹- من اعتبر حذر ۷۶۹۱. ۵۰- من کثر اعتباره قلّ عثاره ۸۰۵۶. ۵۱- من اعتبر بتصاریف الزّمان حذر غیره ۸۱۲۰. ۵۲- هر روزی ترا عبرت بخشد اگر آن را با فکر همراه سازی. ۴۶- برای عبرت گرفتن صاحبان خود کفایت می‌کند آنچه را که شناخته و دانسته‌اند. ۴۷- (این فراز تتمه کلامی است از خطبه ۲۰ نهج البلاغه که در باره مرگ می‌فرماید بحق برای شما می‌گویم:) هر آینه عبرت‌ها برای شما آشکار گردیده، و شما از آنچه نهی شده است منع گشته‌اید، و از جانب خدا بعد از رسول خدا (جبرئیل) مانند ترسانندگان (پیمبران و خلفاء او) (قوانین را) نرسانده است (و یا از جانب خدا بعد از فرستادگان آسمانی مگر بشر (پیامبران و امامان تبلیغ نکرده است. بنا بر این جای عذری برای شما باقی نیست و انتظار بیشتری نداشته باشید که از جانب خدا فرشتگان برای هدایتان نازل شوند). ۴۸- اگر به آنچه از گذشته عمرت عبرت می‌گرفتی (که سودی از آن نبردی بلکه در زیان بسر بردی) هر آینه آنچه را (که از آن) باقی مانده حفظ می‌کردی. ۴۹- هر که عبرت گیرد (از ستم و آنچه وسیله عبرت دیگران شود) دوری کند. ۵۰- هر که عبرت گرفتن او بسیار باشد لغزش او کم باشد. ۵۱- هر که به تغییرات روزگار عبرت گیرد از (ظلم و ستم) غیر خود دوری ص ۸۷۹ ۵۲- من لم یعتبر بغیره لم یستظهر لنفسه ۸۲۷۶. ۵۳- من اتّعظ بالعبر ارتدع ۸۳۰۶. ۵۴- من لم یعتبر بتصارف الأیام لم یتزجر بالاملام ۸۶۶۱. ۵۵- من اعتبر بالغیر لم یثق بمسالمة الزّمن ۸۶۸۶. ۵۶- من عرف العبرة فکأنما عاش فی الأوّلین ۸۸۵۰. ۵۷- من لم یعتبر بغیر الدّنیاء و صروفها لم تنجع فیه المواعظ ۹۰۱۱. ۵۸- من اعتبر الأمور وقف علی مصادقها ۹۲۴۲. ۵۹- نماید. ۵۲- هر که به غیر خود عبرت نگیرد (چنانکه اهل عبرت از اهل زمان خود و از پیشینیان عبرت گیرند) برای نفس خود قوی پشت نشود (یعنی چنین فردی از احتیاط بدور است). ۵۳- هر که به عبرت‌ها پند گیرد (از ظلم و گناه) باز ایستد. ۵۴- هر که به تغییرات روزگار عبرت نگیرد، به سرزنش (از رفتار و کردارش) باز نایستد. ۵۵- هر که از حوادث روزگار عبرت گیرد به آشتی زمان اعتماد نکند (چون می‌داند روزی با او در ستیز خواهد شد). ۵۶- هر که عبرت را شناخت گویا در میان پیشینیان زندگی کرده (و از خوب و بد آنان بهرمنند گردیده) است. ۵۷- هر که به تغییرات و حوادث دنیا عبرت نگیرد موعظه‌ها در او سودمند نگردد. ۵۸- هر که در کارها تفکر و تدبیر نماید بر مصداق‌های آنها واقف خواهد گردید (که آیا حقیقت دارد یا نه خوبست یا بد مفید است یا مضرّ رضایت خدا در آن هست یا نیست سعادت بخش است و یا بدبخت کننده می‌باشد). ص ۸۸۰ ۵۹- من اعتبر بغیر الدّنیاء قلّت منه الأطماع ۹۲۴۴. ۶۰- ما أكثر العبر و أقلّ الاعتبار ۹۵۴۲. ۶۱- لا اعتبار لمن لا ازدجار له ۱۰۷۷۶. ۶۲- الاعتبار یقود إلی الرّشد ۱۱۲۱. العتاب ۱- العتاب حیاء المودّة ۳۱۵. ۲- کثرة العتاب تؤذّن بالارتیاب ۷۱۱۱. ۳- ما أعتب من اغتفر (افتقر) ۹۴۵۶. ۴- لا تعاتب الجاهل فیمقتک، و عاتب العاقل یحبیک ۱۰۲۱۵. ۵۹- هر که به حوادث دنیا (و تغییرات آن) عبرت گیرد طمعها از او کم گردد. ۶۰- چه چیز عبرت را بسیار و عبرت گرفتن را کم نموده است. ۶۱- عبرتی نیست برای کسی که باز ایستادنی برای او نیست. ۶۲- عبرت گرفتن (آدمی را) بسوی راه صواب خواهد کشانید. سرزنش کردن ۱- گله‌گذاری حیات دوستی است (زیرا زمانی که انسان از دوست خود خطائی دید و به او گفت دیگر مرتکب آن نخواهد شد تا سبب قطع دوستی گردد، ولی اگر نگوید کم کم تکرار می‌شود سبب قطع رابطه دوستی خواهد گردید). ۲- بسیاری عتاب و سرزنش شک و تهمت را اعلام می‌نماید. ۳- سرزنش نخواهد شد کسی که طلب در گذشتن از گناه نماید (و یا



راضی نشده هر که گناه را بپوشاند . ۴- نادان و یا کم عقل را سرزنش مکن پس دشمن تو گردد ، و عاقل را عتاب نما تا تو را دوست دارد ( البته چنین عملی در صورتی است که شرعا و عقلا سرزنش سزاوار ص ۸۸۱-۵ لا تكثر العتاب ، فإنه يورث الضغينة و يدعو إلى البغضاء ، و استعتب لمن رجوت إعتابه ۱۰۴۱۲ . ۶- إذا عاتب فاستبق ۳۹۷۷ .

## العق و الإعتاق

۱- إذا ملكت فأعتق ۳۹۹۰ .

## العثرة

۱- عثرة الاسترسال لا تستقال ۶۳۲۶ . باشد ، و ممکن است به معنای گله گذاری هم باشد ) . ۵- هرگز ملامت را بسیار مکن زیرا که آن مورث کینه گشته به دشمنی دعوت نماید ، و طلب کن خوشنودی کسی را که امیدوار خوشنود گردانیدن او هستی ( یعنی وسیله خوشنودی او را فراهم ساز ) . ۶- هر گاه عتاب و سرزنش کنی پس باقی بگذار ( یعنی در سرزنش مبالغه نکن و راه آشتی را باقی بگذار ) . آزاد کردن ۱- هر گاه مالک ( بنده‌ای ) شدن آزاد کن ( چون آزاد کردن بنده پاداش بسیار دارد ) . لغزش ۱- لغزش انس و آرام گرفتن ( یعنی لغزش از کسی که بر او اعتماد نموده و اسرار را برایش گفته‌اند ) قابل گذشت و فسخ نخواهد بود ( زیرا از او چنین انتظاری نمی‌رود ) . ص ۸۸۲

## العجب

۱- أوحش الوحشة العجب ۲۸۵۴ . ۲- العجب هلاك ۴۵ . ۳- العجب حمق ۶۲ . ۴- العجب رأس الحماقة ۳۴۸ . ۵- العجب رأس الجهل ۴۱۴ . ۶- العجب عنوان الحماقة ۵۵۵ . ۷- الإعجاب يمنع الازدياد ۵۹۹ . ۸- العجب أضرّ قرين ۶۰۰ . ۹- الإعجاب ضدّ الصواب ۶۷۲ . خود بینی ۱- وحشتناکترین وحشت خود بینی است ( که یا مردم از او رمیده و یا خود در قبر و قیامت وحشت کند ) . ۲- خود بینی تباهی و سبب هلاکت است . ۳- خود بینی ابله‌ی است . ( یعنی از کم عقلی سر چشمه می‌گیرد ) . ۴- خود بینی سر حماقت و کم عقلی است . ۵- خود بینی و خود محوری سر نادانی است . ۶- خود محوری دلیل که عقلی است . ۷- خود پسندی زیادتى را منع می‌کند . ۸- خود بینی مضرترین رفیق انسان است . ۹- خود پسندی ضدّ درست اندیشی و راه صواب است . ص ۸۸۳ . ۱۰- العجب يفسد العقل ۷۲۶ . ۱۱- العجب يمنع الازدياد ۸۴۹ . ۱۲- العجب بالحسنة يحبطها ۸۹۵ . ۱۳- العجب آفة الشرف ۹۴۰ . ۱۴- العجب يظهر التقية ۹۵۴ . ۱۵- إعجاب المرء بنفسه حمق ۱۱۸۳ . ۱۶- الإعجاب ضدّ الصواب و آفة الألباب ۱۳۵۷ . ۱۷- إذا أردت أن تعظم محاسنك عند الناس ، فلا تعظم في عينك ۴۰۹۷ . ۱۸- إذا زاد عجبك بما أنت فيه من سلطانك ، فحدث لك أبهة أو مخيلة ، فانظر إلى عظم ملك الله و قدرته ، مما لا تقدر عليه من نفسك ، فإنّ ۱۰- خود پسندی عقل را فاسد می‌نماید . ۱۱- خود پسندی زیادتى ( کمال ) را جلوگیری می‌نماید . ۱۲- بالیدن به عمل نیک آن را باطل می‌سازد . ۱۳- خودپسندی آفت شرف و بزرگی است . ۱۴- خودپسندی نقص و پستی را آشکار می‌سازد . ۱۵- بالیدن آدمی بنفس خود احمق است . ۱۶- خودپسندی ضدّ درست اندیشی و آفت عقلهاست . ۱۷- هر گاه مایل بودی که نیکوئی‌هایت در نزد مردم بزرگ جلوه کند پس در چشم خود بزرگ مشو ( یا نباید آنها در چشمت بزرگ جلوه کند بلکه باید ، هیچ بحساب آیند ) . ۱۸- هر گاه بسبب آنچه تو در آن از قدرت و توانائی ( از هر قسم باشد از قدرتهای ظاهری و باطنی ) هستی خودبینی و عجب زیاد گردد ، و در نتیجه تکبر ص ۸۸۴ ذلك يلين من جماحك ، و يكف عن غربك ، و يفيء إليك بما عذب عنك من عقلك ۴۱۶۸ . ۱۹- بالرضا عن النفس تظهر السيئات و العيوب ۴۳۵۶ . ۲۰- ثمره العجب البغضاء ۴۶۰۶ . ۲۱- سيئة تسوؤك خير من حسنة تعجبك ۵۶۱۵ . ۲۲- من أعجب

بنفسه سخر به ۷۸۶۲ . ۲۳- من أعجب برأيه ذلّ ( ضلّ ) ۷۹۷۷ . ۲۴- من أعجب بفعله أصيب بعقله ۸۳۸۰ . و نخوتی در تو ظاهر گردید ، در بزرگی پادشاهی و ملک خدا و قدرت او که از نفس خود بر آن قادر نیستی نظر نما ، زیرا چنین کاری سرکشی تو را نرم کرده ، و تو را از تندی و نشاط باز می‌دارد ، و بسوی تو آنچه را که از تو از قبیل عقل تو دور شده ( یعنی عقل خود را از دست داده‌ای ) بر می‌گرداند . ۱۹- بوسیله خوشنودی از نفس ( و خود محوری و خودبینی ) بدیها و عیبه‌ها ظاهر می‌شود ( چون چنین کسی هیچگاه در پی اصلاح خود بر نیاید ) . ۲۰- میوه خودپسندی و خودبینی شدّت دشمنی است . ۲۱- گناهی که تو را بد آید از کار نیکی که تو را خوش آید ( یعنی سبب عجب تو گردد ) بهتر خواهد بود ( زیرا آن تو را به خدا نزدیک کرده و این تو را دور سازد ) . ۲۲- هر که نفسش او را به عجب آورد مسخره گردد . ۲۳- هر که برای خود عجب آورده شود ( و از تعریف دیگران .... از کارهای خود خودبین شود که به رأی دیگران اعتناء نکند ) خوار یا گمراه گردد . ۲۴- هر که به فعل خود خودبین شود بعقل او رسیده شده است ( یعنی آفتی به آن رسیده ) . ص ۸۸۵ ۲۵- من أعجبه قوله فقد غرب عقله ۸۳۸۲ . ۲۶- من کثر إعجابه قلّ صوابه ۸۳۸۳ . ۲۷- من أعجب بعمله أحبط أجره ۸۵۱۱ . ۲۸- من أعجب بحسن حالته قصّر عن حسن حیلته ۸۷۲۵ . ۲۹- من ترک العجب و التّواني لم ينزل به مکروه ۸۸۰۵ . ۳۰- ما أعجب برأيه إلّا جاهل ۹۴۷۱ . ۳۱- ما أضّر المحاسن کالعجب ۹۴۷۲ . ۳۲- ما لابن آدم و العجب ، و أوله نطفه مذرة و آخره جيفة قذرة ، و هو ۲۵- هر که گفتارش او را خودبین کند عقلش غروب کرده است ( یعنی دیگر فکر او را روشن نمی‌کند ) . ۲۶- هر که بخود بینی افتادنش بسیار باشد ( و از خود فراوان خوشش آید ) کارهای صحیح و درست او کم خواهد بود . ۲۷- هر که بعملش بعجب آید ( یعنی عملش را خوب و پسندیده ببیند ) مزد خود را باطل سازد . ۲۸- هر که به نیکویی حالت خود به عجب آید ( و حالت خود را پسندد ) از نیکویی حيله ( و چاره کار خود ) کوتاهی نماید . ۲۹- هر که خود بینی و سستی و کاهلی را ترک کند مکروهی باو وارد نشود ( چه از مکروهات و ناملائمات دنیوی و چه اخروی ) . ۳۰- به رأی و اندیشه خود خودبینی نکند مگر نادان ( چون نمی‌تواند بفهمد فکر و رأی او ناقص است ) . ۳۱- به خویبها چیزی مانند عجب و خودبینی زیان نرساند . ۳۲- چیست برای پسر آدم با عجب و خودبینی ( برای او زشت است این صفت ) در صورتی که اول او نطفه‌ای است فاسد و آخر آن مردار است گندیده ، و او ص ۸۸۶ بین ذلک يحمل العذرة ۹۶۶۶ . ۳۳- لا وحشة أوحش من العجب ۱۰۶۳۳ . ۳۴- إعجاب المرء بنفسه برهان نقصه ، و عنوان ضعف عقله ۲۰۰۷ . ۳۵- إتيّاك و الإعجاب و حبّ الإطراء ، فإنّ ذلک من أوثق فرص الشّيطان ۲۶۷۲ . ۳۶- إتيّاك أن تعجب بنفسك ، فيظهر عليك النقص و الشّتان ۲۶۷۹ . ۳۷- إتيّاك أن تستكبر من معصية غيرك ما تستصغره من نفسك ، أو تستكثر من طاعتك ما تستقلّه من غيرك ۲۶۸۳ . در میان این دو حال حامل نجاست است . ۳۳- نیست وحشتی وحشت دارتر از خودبینی ( ممکن است مراد این باشد که مردم از او می‌رمند چون با خودبینی که دارد با مردم الفت نمی‌گیرد ) . ۳۴- خودبینی و بالیدن مرد بنفس خود دلیل کوته فکری ، و نشانه سستی عقل اوست . ۳۵- بر تو باد بدوری از خود بینی و حبّ مبالغه در مدح ( که دیگران در حق تو انجام دهند ) زیرا که این از محکمترین فرصت‌های شیطان است . ۳۶- بر تو باد بدوری از این که بنفس خود خوش‌بین باشی ، زیرا که بر تو کمی و دشمنی آشکار گردد ، ( یعنی برای تو دشمنی خلق و خالق ثابت خواهد گردید . ۳۷- بر تو باد بدوری از این که بزرگ شماری از گناه غیر خود آنچه را که از نفس خود آن را کوچک به حساب آوری ، یا این که از طاعت خود بسیار شماری آنچه را که از غیر خود آن را کم در نظر آوری

. ص ۸۸۷

### المعجب

۱- المعجب لا عقل له ۱۰۰۸ . ۲- ليس لمعجب رأي ۷۴۸۰ .

## العجز

۱- العجز مع لزوم الخير خير من القدرة مع ركوب الشر ۱۹۷۳ . ۲- العجز إضاعة ۱۱۸ . ۳- العجز مضيعة ۱۷۰ . ۴- العجز سبب التضييع ۴۱۶ . ۵- العجز شر مطية ۶۵۵ . ۶- العجز يثمر الهلكة ۷۱۲ . خود پسند ۱- خود پسند برای او عقلی نیست . ۲- برای خودبین رأی ( صوابی ) نیست ( زیرا که در کار مشورت نکند ) . ناتوانی ۱- ناتوانی با همراهی نیکوئی بهتر از توانائی با ارتکاب بدی است . ۲- ناتوانی یا تن به عجز دادن ضایع کردن خود است . ۳- تن به عجز و ناتوانی دادن خود را ضایع کردن است . ۴- خود را به ناتوانی زدن سبب تباه ساختن ( خویش و دیگران ) است . ۵- ناتوانی بدترین شتر سواریست ( پس نباید آدمی تن به عجز دهد ، که از آن خیر نخواهد دید چنانکه از سواری بد آدمی خیر نمی‌بیند ) . ۶- ناتوانی مثمر هلاکت است . ص ۸۸۸-۷ العجز يطمع الأعداء ۱۰۷۹ . ۸- ثمرة العجز فوت الطلب ۴۵۹۷ . ۹- العجز اشتغالک بالمضمون لك عن المفروض عليك و ترك القناعة بما أوتيت ۱۴۹۰ .

## العاجز

۱- أعجز الناس آمنهم لوقوع الحوادث ، و هجوم الأجل ۳۳۳۹ . ۲- ربّما أدرك العاجز حاجته ۵۳۷۵ .

## العجيزة

۱- العجيزة أحد الوجهين ۱۶۱۹ . ۷- ناتوانی دشمنان را به طمع می‌اندازد ( بنا بر این باید در مقابل دشمن خود را بهر طریق شده قوی نشان داد تا دشمن مأیوس گردد . ۸- میوه ناتوانی ( و کاهلی نه عجز واقعی ) از دست رفتن مطلب است . ۹- بیچارگی و ناتوانی اشتغال تست به آنچه برایت ضمانت شده ( روزی ) از آنچه بر تو واجب گشته ( واجبات ) و ترك قناعت به آنچه داده شده‌ای . ناتوان ۱- ناتوانترین مردم تصدیق کننده‌ترین و یا ایمن‌ترین آنهاست از برای واقع شدن حوادث و ناگهان رسیدن مرگ . ۲- بسا ناتوان بحاجت خود رسد ( چنانکه گاهی توانا به حاجت نرسد پس نباید مأیوس یا مغرور شد ) . کپل ۱- سرین یکی از دو روی است . ص ۸۸۹

## العجلة و العجول

۱- العجلة مذمومة في كلّ أمر إلّا فيما يدفع الشرّ ۱۹۵۰ . ۲- احذروا العجلة فإنّها تثمر الندامة ۲۵۸۱ . ۳- إياك و العجل ، فإنّه عنوان الفوت و الندم ۲۶۳۶ . ۴- إياك و العجل فإنّه مقرون بالعتار ۶۶۶۰ . ۵- العجل ( العجب ) يوجب العثار ۴۳۲ . ۶- العجلة تمنع الإصابة ۹۲۷ . ۷- العجل قبل الإمكان يوجب الغصية ۱۳۳۳ . ۸- ثمرة العجلة العثار ۴۶۱۵ . ۹- من الحق العجلة قبل الإمكان ۹۳۹۴ . شتاب کردن ۱- شتاب در هر کاری نکوهیده است مگر در آنچه بدی را بر طرف کند . ۲- از شتاب نمودن حذر کنید ، زیرا که آن پشیمانی را میوه می‌دهد . ۳- بر تو باد بدوری از شتاب کردن ، زیرا که آن علامت و نشانه و سبب فوت ، و پشیمانی است . ۴- بر تو باد بدوری از شتاب نمودن ، زیرا که آن با لغزش همراه است . ۵- ( خود پسندی یا ) شتاب موجب لغزیدن خواهد شد . ۶- عجله و شتاب کردن از رسیدن به راه صحیح جلوگیری می‌نماید . ۷- شتاب کردن در کاری قبل از امکان آن موجب غصه است . ۸- میوه تعجیل در کارها لغزش و افتادن در مهالک است . ۹- از حماقت است شتاب کردن در کار پیش از مقدور بودن آن . ص ۸۹۰ ۱۰- مع العجل يكثر الزلّ ۹۷۴۰ . ۱۱- العجول مخطئ و إن ملك ۱۲۲۸ . ۱۲- راكب العجل ( العجلة ) مشف ( مشرف ) على الكبوة ۵۳۸۸ . ۱۳- فى العجل عثار ۶۴۷۸ . ۱۴- فى العجلة الندامة ۶۵۲۵ . ۱۵- قلّما يصيب رأى العجول ۶۷۲۶ . ۱۶- قلّما تنجح حيلة

العجول ، أو تدوم مودة الملوك ۶۷۴۱ . ۱۷- قل من عجل إلّا هلك ۶۷۵۹ . ۱۸- كلّ معاجل يسأل الإنظار ۶۹۰۲ . ۱۹- كثرة العجل يزلّ الإنسان ۷۱۱۷ . ۱۰- با شتاب ( در امور ) لغزش زیاد خواهد شد . ۱۱- شتاب کننده خطا کار است هر چند مالک آن کار ( و یا پادشاه ) شود . ۱۲- سوار شتاب ( یعنی کسی که شتابگر است ) مشرف برو در افتادن خواهد بود . ۱۳- در شتاب و تعجیل ( در کارها و فکر نکردن در آن ) لغزش است . ۱۴- در شتاب نمودن و در عجله پشیمانی است . ۱۵- کم است که درست در آید رأی شتاب کننده . ۱۶- کم است که چاره انسان عجول به پیروزی رسیده یا دوستی آزرده شده و ملول باقی ماند . ۱۷- کم است کسی که عجله کند ، جز آنکه هلاک شود ( یا لا اقل زیان بیند ) . ۱۸- هر کسی که با شتاب از او تقاضا شود درخواست مهلت خواهد نمود . ۱۹- بسیاری شتاب انسان را می لغزند . ص ۸۹۱ ۲۰- لن يلقى العجول محمودا ۷۴۰۹ . ۲۱- من عجل زلّ ۷۶۵۷ . ۲۲- من يعجل يعثر ۷۷۱۵ . ۲۳- من عجل كثر عثاره ۷۸۳۸ . ۲۴- من ركب العجل أدرك الزلّ ۸۰۴۹ . ۲۵- من عجل ندم على العجل ۸۰۵۰ . ۲۶- من ركب العجل كبابه الزلّ ۸۳۸۷ . ۲۷- من ركب العجل ركبته الملامه ۹۰۹۵ . ۲۸- لا إصابه لعجول ۱۰۴۴۴ . ۲۹- أشدّ الناس ندامه ، و أكثرهم ملامه ، العجل التّزق الذی لا یدر که عقله ، إلّا بعد فوت أمره ۳۳۰۸ . ۳۰- هرگز شتابگر ستایش شده ملاقات نمی شود ( یعنی همه او را سرزنش کنند ) . ۳۱- کسی که شتاب کند بلغزد . ۳۲- هر که شتاب کند بلغزد . ۳۳- هر که عجله کند لغزشش بسیار گردد . ۳۴- هر که با عجله ( و شتاب در کارها ) سوار شود به لغزشها رسد . ۳۵- هر که عجله کند بر شتاب کردن ( خود ) پشیمان گردد . ۳۶- هر که بر شتاب سوار شود ( یعنی در کار خود عجله کند و تأمل و اندیشه ننماید ) لغزش او را برو اندازد . ۳۷- هر که بر شتاب سوار شود ملامت و سرزنش سوار او خواهد گردید . ۳۸- هیچ به هدف رسیدنی برای شتابگر نیست . ۳۹- سخت ترین مردم از نظر پشیمانی و بیشترین آنها به حسب سرزنش ص ۸۹۲ ۳۰- ذر العجل ، فإنّ العجل فی الأمور لا یدرک مطلبه و لا یحمد أمره ۵۱۸۹ . ۳۱- أخطأ مستعجل أو کاد ۱۲۹۰ .

## المعدود

۱- کلّ معدود منتقص ۶۸۴۹ .

## الاستعداد

۱- خیر الاستعداد ما أصلح به المعاد ۵۰۱۰ . ۲- تخفّفوا فإنّ الغایه أمامکم ، و الساعه من ورائکم تحدوکم ۴۵۱۵ . شتاب کننده سبکی است که عقلش او را در نیابد مگر بعد از فوت کارش ( که دیگر نتواند آن را تلاقی و تدارک نماید ) . ۳۰- از شتاب کردن دوری نما ، زیرا که شتاب کننده در امور مقصود خویش را بدست نخواهد آورد و ستوده هم نخواهد شد . ۳۱- شتابگر خطا کند و به مطلب نرسد یا نزدیک است ( به خطا و یا به نرسیدن به مطلب ) . شمرده شده ۱- هر شمرده شده نقصان پذیر است ( یعنی باید بزندگانی آخرت پرداخت که نعمتهایش قابل شماره نبوده و غیر متناهی است ) . آمادگی ۱- بهترین آماده شدن آنست که معاد بآن اصلاح گردد . ۲- سبکبار شوید زیرا که پایان کار ( یعنی رفتن ببهشت یا دوزخ ) در پیش روی شماست ، و قیامت از پشت سر می راند شما را . ص ۸۹۳ ۳- تخفّفوا تلحقوا ، فإنّما ينتظر بأولکم آخرکم ۴۵۱۶ . ۴- تيسر لسفرک ، و شم برق النّجاء ، و ارحل مطایا التّشمر ۴۵۱۹ . ۵- ثوبوا ( توبوا ) من الغفله ، و تتبها من الرّقده ، و تأهبوا للنّقطة ، و تزودوا للرحله ۴۶۹۷ . ۶- من استعدّ لسفره قرّ عینا بحضره ۹۲۱۱ . ۷- ارتد لفسک قبل يوم نزولک و وطّ المنزل قبل حلولک ۲۳۷۱ .

## العدل و العادل

۱- العدل أفضل السیاستین ۱۶۵۶ . ۳- سبکبار شوید ( یعنی از گرانی بار گناهان خود را سبک کنید ، تا به نیکو کاران گذشته )

ملحق شوید، زیرا جز این نیست که (در حشر و نشر و برای قیام قیامت) انتظار کشیده می‌شود اول شما (و گذشتگان از شما) به آخر شما (یعنی تا همه در یکجا جمع شده قیامت شروع شود). ۴- برای سفر خود مهیا شو، و برق رستگاری را بنگر (که در پیروی چه کسی هستی) و بر شتران دامن بالا- زده و جدی در کار خیر را سوار شو (یعنی در کار خیر جد و جهد نما). ۵- از غفلت و بی‌خبری بر گردید، و از خواب بیدار شده، برای نقل مکان آماده گشته، و برای رفتن و یا برای جانبی که قصد آن دارید توشه بر گیرید. ۶- هر که آماده سفر خود باشد (چه سفر دنیوی و چه اخروی) در حضرش سرد چشم (شادمان و خوشحال) باشد. ۷- از برای خود پیش از روز فرمود آمدنت منزلی را برگزین و آماده و یا نرم کن منزلی را قبل از حلول و در آمدنت را (در آن). عدالت و عادل ۱- دادگری افزونترین دو سیاست است. ص ۸۹۴ ۲- العدل رأس الإیمان، و جماع الإحسان ۱۷۰۴. ۳- العدل قوام الرعیة، و جمال الولاة ۱۹۵۴. ۴- العدل أنك إذا ظلمت أنصفت، و الفضل أنك إذا قدرت عفوت ۲۱۳۱. ۵- اعدل تحکم ۲۲۲۳. ۶- اعدل تملک ۲۲۵۳. ۷- اعدل تدم لك القدرة ۲۲۸۵. ۸- استعن على العدل بحسن النية في الرعية، و قللة الطمع، و كثرة الورع ۲۴۰۸. ۹- أسنى المواهب العدل ۲۸۸۳. ۱۰- أحسن العدل نصره المظلوم ۲۹۷۷. ۲- دادگری سرایمان و گرد آورنده نیکوئی است. ۳- دادگری قوام رعیت، و زیبایی فرماندهان است. ۴- دادگری به این است که تو هر گاه ستم نمودی انصاف دهی (و یا آنکه هر گاه ستم شوی انصاف ورزی) و فزونی مرتبه و فضیلت آنست که چون قدرت پیدا کردی در گذری. ۵- دادگر باش تا فرمانده باشی. ۶- دادگری کن تا حکومت کنی. ۷- دادگری کن تا توانایی برای تو پاینده بماند. ۸- بر عدل و داد بحسن نیت در باره رعیت، و کمی طمع، و کثرت ورع استعانت جو. ۹- بلندترین یا روشن‌ترین موهبت‌ها عدالت و دادگری است. ۱۰- نیکوترین عدل یاری کردن ستم‌دیده است. ص ۸۹۵ ۱۱- أعدل الناس من أنصف من ظلمه ۳۱۸۶. ۱۲- إن من العدل أن تنصف في الحكم، و تجتنب الظلمة ۳۴۴۱. ۱۳- إن العدل ميزان الله سبحانه الذي وضعه في الخلق، و نصبه لإقامة الحق، فلا تخالفه في ميزانه، و لا تعارضه في سلطانه ۳۴۶۴. ۱۴- إن الله سبحانه أمر بالعدل و الإحسان، و نهى عن الفحشاء و الظلم ۳۵۶۳. ۱۵- العدل مألوف، الجور عسوف ۶. ۱۶- القسط روح الشهادة ۳۵۶. ۱۷- العدل حياة الأحكام ۳۸۶. ۱۱- عادلترین مردم کسی است که انصاف ورزد با کسی که نسبت به او ستم نموده است. ۱۲- براستی که از جمله داد آنست که در حکم انصاف به کار بری، و از ستم دوری نمائی. ۱۳- براستی که عدل یا عدالت و یا میانه روی ترازویی است که خدای سبحان در میان خلق گذاشته، و آن را برای برپا داشتن حق نصب فرموده، پس مخالفت مکن او را در میزانش، و برابری و معارضه منما با پادشاهیش، (که مخالفت با میزان و سرکشی با سلطنت او عکس‌العملش روشن خواهد بود). ۱۴- براستی که خداوند سبحان بعدل و احسان فرمان داده، و از صفات و افعال زشت و ستم نهی فرموده است. ۱۵- عدل دلپذیر و ستم از راه بیرون برنده است. ۱۶- عدالت روح گواهی است (یعنی شهادت بدون عدالت بمنزله میت است که اثری در آن مترتب نخواهد شد). ۱۷- عدالت جان حکمهاست (یعنی حکم بی عدل چون میت، بی اثر است). ص ۸۹۶ ۱۸- القسط خير الشهادة ۳۸۸. ۱۹- العدل يصلح البرية ۴۹۶. ۲۰- العدل فضيلة السلطان ۵۸۴. ۲۱- العدل أغنى الغناء ۶۸۶. ۲۲- العدل إنصاف ۱۵۷. ۲۳- العدل ملاك، الجور هلاك ۲۱۷. ۲۴- العادل راع ينتظر أحد الجزائين (أحسن الجزاعين) ۱۶۳۸. ۲۵- أعدل الخلق أقصاهم بالحق ۳۰۱۴. ۲۶- أعدل الناس من أنصف عن قوة، و أعظمهم حلما من حلم عن قدرة ۳۲۴۲. ۱۸- عدل بهترین گواه است (زیرا که با آن حقوق بدست آید). ۱۹- عدل خلایق را اصلاح نماید. ۲۰- عدل برتری و فزونی مرتبه پادشاه است (که اگر دارای عدالت نباشد با دیگران برابر است). ۲۱- عدل توانگر ترین توانگری است. ۲۲- عدل خود را با دیگران برابر دانستن است. ۲۳- عدالت ملاک خوشبختی، و ستم سبب هلاکت خواهد بود. ۲۴- دادگر رعایت کننده‌ایست که در انتظار یکی از دو پاداش یا از دو بهترین پاداش نیکوست (پوشیده نماند که برای عدالت دو معنی متصور است: یکی در مقابل جور و ظلم و دیگر بمعنای ترک گناه کبیره و اصرار بر صغیره). ۲۵- عادلترین خلق حکم کننده‌ترین آنهاست بحق. ۲۶- عادلترین مردم کسی است که با وجود قدرت بر انتقام انصاف ورزیده، و بزرگترین آنها بحسب بردباری کسی

است که با وجود قدرت بردباری نشان ص ۲۷۸۹۷- بالعدل تتضاعف البرکات ۴۲۱۱ . ۲۸- بالعدل تصلح الرعیة ۴۲۱۵ . ۲۹- جعل الله سبحانه العدل قواما للأنام ، و تنزیها من المظالم و الآثام ، و تسنیة للإسلام ۴۷۸۹ . ۳۰- حسن العدل نظام البریة ۴۸۱۹ . دهد .

۲۷- بوسیله عدالت برکات دو چندان می شود ( چنانکه مشهور است ، پادشاهی از در باغی عبور کرد به باغبان دستور داد چند عدد انار آورده آب بگیرد ، باغبان رفت دو انار چید و آورد آب گرفت کاسه‌ای شد ، پادشاه تعجب کرد از مالیات باغ سؤال کرد ، باغبان مقدار آن را گفت : سلطان قصد نمود دستور دهد که مالیات بیشتری بگیرند ، روز دیگر عبورش به آنجا افتاد هوس آب انار کرد ، باز به باغبان دستور داد دو انار بچیند و آب آن را بگیرد ، باغبان رفت و چند انار چید آب کمی بدست آمد ، پادشاه پرسید چطور شد دفعه پیش دو انار آن مقدار آب داد و این دفعه چند انار کار آنها را نکرد باغبان گفت : نمی دانم ، خیال می کنم نیت پادشاه عوض شده ، پادشاه از قصد خود برگشت تا روز دیگر هوس آن باغ را کرد ، و تقاضای آب انار نمود ، در این دفعه نیز دو انار کار چند انار را کرد ، و ظرف را پر از آب کرد دانست که باغبان درست گفته عدالت برکت‌ها را دو چندان خواهد نمود ) .

۲۸- بسبب عدالت رعیت به صلاح آید و اصلاح گردد ( معلوم است چون وقتی بی عدالتی شود رعیت یورش کرده هرج و مرج بوجود آید ، و مملکت از هم پاشیده می شود ، آن وقت است که ثبات مملکت از دست می رود ، و باز بدست آوردنش محال و یا مشکل خواهد بود ) . ۲۹- خداوند سبحان عدل را قوام و بر پا دارنده برای مردم ، و پاکیزگی از مظالم و گناهان و گشایشی برای اسلام قرار داده است . ۳۰- نیکوئی عدالت نظام خلق است ( یعنی باعث آن خواهد شد ) . ص ۸۹۸ ۳۱- خیر السیاسات العدل ۴۹۴۸ . ۳۲- کیف یعدل فی غیره من یظلم نفسه ۶۹۹۶ . ۳۳- کفی بالعدل سائسا ۷۰۳۱ . ۳۴- لیکن مرکبک العدل فمن رکهه ملک ۷۳۹۵ . ۳۵- لن یتمکن العدل حتی یزلّ البخس ۷۴۲۶ . ۳۶- لیس من العدل القضاء علی الثقة بالظنّ ۷۵۰۰ . ۳۷- من عدل تمکن ۷۷۱۱ . ۳۸- من عدل نفذ حکمه ۷۸۴۵ . ۳۹- من عدل عظم قدره ۷۹۳۹ . ۳۱- بهترین سیاست‌ها ( و امر و نهی‌ها ) عدل است ( یعنی از روی عدل باشد ) . ۳۲- چگونه در حق غیر خود عدالت می کند کسی که بر نفس خود ستم می نماید ۳۳- برای سیاست کردن مردم عدل کفایت می کند ( یعنی با وجود عدالت مردم بسیاست کننده‌ای محتاج نخواهند بود ) . ۳۴- باید وسیله سواری تو عدل باشد پس کسی که سوار آن شود مالک ( سعادت ) گردد . ۳۵- هرگز عدل ثابت نمی شود تا ظلم برود ، و یا عدلی متمکن نخواهد گردید تا رفع ستم شود ( چنانکه بقول علامه بزرگوار خوانساری تا لا إله گفته نشود إلا الله نیاید ) . ۳۶- از عدل نیست قضاوت به وسیله اعتماد بر گمان ( بلکه علم لازم است ) . ۳۷- کسی که عدالت کند متمکن گردد ( چه زمامدار باشد یا غیر آن ) .

۳۸- هر که عدالت کند حکمش نافذ باشد . ۳۹- هر که عدل کند قدر و منزلتش عظیم گردد . ص ۸۹۹ ۴۰- من کثر عدله حمدت آیامه ۸۴۱۰ . ۴۱- من عدل فی البلاد نشر الله علیه الرحمة ۸۶۳۸ . ۴۲- من طابق سرّه علانیته ، و وافق فعله مقالته فهو الّذی أدی الأمانة ، و تحققت عدالته ۸۶۵۶ . ۴۳- من عمل بالعدل حصّن الله ملکه ۸۷۲۲ . ۴۴- خذ بالعدل و أعط بالفضل تحز المنقبّین ۵۰۳۹ .

۴۵- سیاسته العدل ثلاث : لین فی حزم ، و استقصاء فی عدل ، و إفضال فی قصد ۵۵۹۲ . ۴۶- شیئان لا یوزن ثوابهما : العفو ، و العدل ۵۷۶۹ . ۴۷- صلاح الرعیة العدل ۵۸۰۴ . ۴۰- هر که عدالت او بسیار باشد روزگارش ستوده شود . ( بالأخص اگر سلطان و حاکمی باشد مردم زمان او را مدح نمایند ) . ۴۱- هر که در شهرها عدالت کند خداوند بر او رحمت منتشر نماید . ۴۲- هر که نهان او با آشکارش تطبیق نموده ، و رفتارش با گفتارش موافق باشد ، پس او کسی است که امانت را اداء نموده ، و عدالت او تحقق یافته است . ۴۳- هر که به عدل عمل نماید خداوند ملک و سلطنت او را محکم گرداند . ۴۴- عدالت را فرا گیر ، و بزیادتی بخشش نما تا هر دو منقبت را بدست آوری ( یا حق خود را برابر گیر ، و حق دیگران را زیاده تر ده ، تا صفت نیک خوش سلوکی در دادن و گرفتن را فراهم سازی ) . ۴۵- سیاست و کمال عدل سه چیز است : نرمی در دور اندیشی ، و به نهایت رسانیدن در دادگری ، و احسان در میانه روی است . ۴۶- دو چیز است که ثواب آنها سنجیده نمی شود : عفو ، و عدالت . ۴۷- صلاح رعیت عدل ( امیر و حاکم و خود رعیت ) است . ص ۹۰۰ ۴۸- علیک بالعدل فی الصدیق ، و العدو ، و القصد فی الفقر و الغنی ۶۱۳۰ . ۴۹- غایة العدل



أن يعدل المرء في نفسه ۶۳۶۸ . ۵۰- في العدل الإحسان ۶۴۸۲ . ۵۱- في العدل صلاح البرية ۶۴۹۱ . ۵۲- في العدل الاقتداء بسنة الله و ثبات الدول ۶۴۹۶ . ۵۳- في العدل سعة ، و من ضاق عليه العدل فالجور عليه أضيق ۶۵۲۲ . ۵۴- من لوازم العدل التناهي عن الظلم ۹۳۴۰ . ۵۵- ما عمرت البلدان بمثل العدل ۹۵۴۳ . ۴۸- بر تو باد به عدالت در حق رفیق و دشمن ، و میانه روی در تهیدستی و توانگری . ۴۹- منها درجه عدل آنست که مرد در باره نفس خود عدالت کند . ۵۰- در عدل احسان ( و نیکی به مردم ) است . ۵۱- در عدل است صلاح خلق ، ( چه در پادشاهان و چه در غیر آنان ) . ۵۲- در عدل اقتداء کردن به سنت و طریقه خدا ، و پا بر جا بودن دولت هاست . ۵۳- در عدل ( و به کار بردن آن ) و سعت و فراخی است و کسی که بر او عدالت تنگ باشد پس جور و ستم بر او تنگ تر است . ۵۴- از لوازم عدل و داد ( و یا عادل ) دوری کردن از ستم است ( علامه بزرگوار خوانساری فرموده : از لوازم راستی و درستی کسی باز ایستادن اوست از ظلم و ستم ) . ۵۵- شهرها به چیزی مانند عدل آباد نخواهد گردید . ص ۹۰۱ ۵۶- لا تؤیس الضّعفاء من عدلک ۱۰۲۲۵ . ۵۷- لا- عدل أفضل من ردّ المظالم ۱۰۸۴۱ . ۵۸- العدل حياة ۲۴۷ . ۵۹- العدل خير الحكم ۳۰۲ . ۶۰- العدل فوز و کرامة ( مکانه ) ۶۸۵ . ۶۱- العدل قوام الرعية ( البرية ) ۶۹۷ . ۶۲- العدل فضيلة السلطان ۷۰۳ . ۶۳- العدل نظام المرأة ۷۷۴ . ۶۴- العدل أقوى أساس ۸۰۶ . ۶۵- العدل أفضل سجية ۹۷۷ . ۵۶- ضعفاء را از عدل خود مایوس مساز ( بلکه رفتارت باید به گونه‌ای باشد که ضعیف و قوی منتظر عدالت تو باشند ) . ۵۷- عدالتی افزونتر از ردّ مظالم ( و بر گردانیدن چیزهایی که به ستم گرفته شده ) نیست ( چه خود انسان گرفته باشد یا دیگری ) . ۵۸- عدالت زندگی است ( چون وقتی عدالت نباشد مردم مانند مرده هستند ) . ۵۹- عدالت را به کار بردن بهترین قضاوت است . ۶۰- داد پیروزی و منزلت و یا کرامت و سر بلندی است . ۶۱- داد رسی و عدالت بر پا دارنده رعیت و یا خلیق است . ۶۲- عدالت برتری پادشاه است . ۶۳- عدل و داد نظام فرمانروائی است . ۶۴- عدل محکمترین اساس و بنیاد است . ۶۵- عدالت داشتن برترین خصلت است . ص ۹۰۲ ۶۶- العدل یریح العامل به من تقلد المظالم ۱۴۳۷ . ۶۷- آفة العدل الظالم القادر ۳۹۵۳ . ۶۸- إذا نفذ حکمک فی نفسک تداعت أنفس الناس إلى عدلک ۴۰۹۵ . ۶۹- آفة العدول قلة الورع ۳۹۳۷ . ۷۰- دولة العادل من الواجبات ۵۱۱۰ . ۷۱- ربّ عادل جائر ۵۲۷۴ .

### الاعتدال و النمط الأوسط

۱- خير الأمور ( هذه الامية ) النمط الأوسط ، إليه يرجع الغالی و به يلحق ۶۶- دادگری دادگری را از بر گردن گرفتن مظلومه‌ها آسایش می‌دهد . ۶۷- آفت عدالت ستمکار تواناست ( زیرا با وجود چنین فردی عدل تحقق پیدا نمی‌کند ، هر کس بخواهد عادل را پیاده نماید آن جرثومه فساد سدّ محکمی است در مقابل آن ، و لذا عدل تحقق پیدا نخواهد کرد ) . ۶۸- هر گاه حکم تو در باره نفست جاری باشد نفسهای مردم بسوی عدلت رغبت خواهند نمود ( یعنی کسی که در خویشتن عدل را بکار برد مردم انتظار عدل را از او در حق خود دارند ) . ۶۹- آفت افراد عادل کمی پارسائی است . ۷۰- دولت عادل از امور ثابت و پا بر جاست ( یعنی جدا شدنی نیست ) . ۷۱- بسا عادلی که ستمگر است ( یا ستم می‌کند به خیال عدالت و یا برای حکمی اهلیت ندارد از این جهت ستمگر خواهد بود ) . راه میانه ۱- بهترین این امت یا بهترین امور طریقه و مذهب میانه است ( چنانکه در ص ۹۰۳ التالی ۵۰۵۹ .

### العدو و المعاداة

۱- الشّد بالقدّ ، و لا مقارنة الضّدّ ۲۰۶۵ . ۲- علة المعاداة قلة المبالاة ۶۳۰۲ . ۳- عداوة الأقارب أمر من لسع العقارب ۶۳۱۶ . ۴- كثرة العداوة عناء القلوب ۷۱۰۳ . ۵- من عاند الناس مقتوه ۷۸۹۶ . ۶- من أظهر عداوته قلّ كیده ۷۹۵۶ . عقیده نیست بامامان باید باشد ، مثل این که آدمی عقیده‌مند شود که آنان مخلوق خدایند ، ولی در حدّ اعلای انسانیت که دیگران به آنان قیاس نشوند ، دارای مناقب بسیار فراوان که احدی به آنها نرسد ( به سوی آن غلو کننده ( مثل آنکه آنها را خدا بدانند ) برگشته ، و به آن عقب

مانده ( مانند این که بگویند امامان هم مانند سایر افراد بشرند ) ملحق می‌شوند . دشمنی و دشمنان ۱- بسته شدن به تسمه و قید ، و نه همراه بودن با ضدّ ( دشمن یعنی آن آسان تروبی ضررتر خواهد بود ) . ۲- علت دشمنی کمی بی‌پروائی است . ۳- دشمنی خویشان و نزدیکان تلخ‌تر از گزیدن عقربهاست . ۴- بسیاری دشمنی رنج دلهاست . ۵- هر که با مردم دشمنی کند مردم دشمن او گردند . ۶- هر که دشمنی خود را اظهار نماید مکرش کم گردد ، ( ولی کسی که پنهان دارد فریب او شدید و بسیار باشد ) . ص ۹۰۴-۷ من غالب الضّدّ ركب الجّدّ ۸۰۹۹ . ۸- من قارن ضده ضنی جسده ۸۱۶۲ . ۹- من استصلح عدوّه زاد فی عدده ۸۲۳۰ . ۱۰- من لا یبالک فهو عدوّک ۸۲۶۲ . ۱۱- من قارن ضده کشف عیبه و عدّب قلبه ۸۵۱۷ . ۱۲- من داری أضداده أمن المحارب ۸۵۳۹ . ۱۳- من نام عن عدوّه أنبهته ( تبهته ) المكائد ۸۶۷۲ . ۱۴- من استحلی معاداة الرّجال استمرّ معاناة القتال ۸۶۷۹ . ۷- هر که بر دشمن غلبه کند بر جدّ و جهد سوار شود ، ( یعنی کمال جدّیت را باید بکار برد ) . ۸- هر که با دشمنش همراه باشد بدنش آب شود . ۹- هر که دشمن خود را ( با گفتار و رفتار ) اصلاح نماید در عدد خود بیفزاید ( یعنی دوستانش زیاد گردند ) . ۱۰- هر که نسبت به تو بی تفاوت باشد ( تو خوب باشی یا نباشی ) او دشمن تست . ۱۱- هر که با دشمن خود همراه باشد عیب او را ظاهر ساخته و دلش را عذاب کند . ۱۲- هر که با دشمنان خود مدارا کند از جنگها ( یا جنگ کننده ) در امان باشد . ۱۳- هر که از دشمن خود بخوابد ( و نسبت به دشمن بی تفاوت باشد ) مکرها و حيله‌ها او را بیدار سازند . ۱۴- هر که دشمنی مردان را شیرین شمارد ( و با جنگیدن مردم خوشحال باشد ) رنج قتال را تلخ بحساب آرد ( یعنی تلخی آنرا نباید فراموش کند پس دشمنی نکند ) . ص ۹۰۵-۱۵ من عادى الناس استثمر الدّامة ۸۷۳۳ . ۱۶- من ساترک عییک ، و عابک فی غییک فهو العدوّ فاحذره ۸۷۴۵ . ۱۷- من شاقّ و عرت علیه طرقة ، و أعضل علیه أمره ، و ضاق علیه مخرجه ۸۹۲۸ . ۱۸- من أصلح الأضداد بلغ المراد ۸۹۴۳ . ۱۹- من کان نفعه فی مضرّتك لم یخل فی کلّ حال من عداوتک ۹۱۵۰ . ۲۰- ما تلاحی إثنان فظهر إلّا أسفههما ۹۶۰۳ . ۲۱- مجامله أعداء الله فی دولتهم تقيّة من عذاب الله ، و حذر من معارک البلاء فی الدّنيا ۹۸۴۶ . ۱۵- هر که با مردم دشمنی نماید طالب میوه پشیمانی است . ۱۶- هر که عیب تو را ( از تو ) پیوشاند ، و تو را در غیابت عیب کند ، پس او دشمن است از او پرهیز کن . ۱۷- هر که دشمنی نماید راههایش بر او درشت گردد ، و کارش بر او سخت گشته ، و جایگاه بیرون رفتن او تنگ خواهد گردید . ۱۸- هر که دشمنان را اصلاح نماید بمقصود رسد . ۱۹- هر که نفع او در ضرر رساندن تو باشد در هر حال از دشمنی تو خالی نخواهد بود . ۲۰- دو کس ( و دو دسته و جمعیت ) با یکدیگر نزاع ننموده‌اند که غالب شده باشد مگر کم عقل‌تر آنها ( یعنی آن طرفی که سفيه است در نزاع غلبه کند چون طالب جنگ و نزاع است و آن را دامن می‌زند ) . ۲۱- نیکو سلوک نمودن ( و از حد تجاوز نمودن ) با دشمنان خدا در زمان دولتشان نگهداشتن خود است از عذاب خدا ( چون خدا فرموده وقتی انسان در معرض ص ۹۰۶-۲۲ مجامله الأعداء فی دولتهم ، و مناضلتهم مع قدرتهم ترک لأمر الله و تعرض لبلاء الدّنيا ۹۸۴۷ . ۲۳- لا تکنوا لنعم الله علیکم أضدادا ۱۰۳۲ . ۲۴- لا توقع بالعدوّ قبل القدرة ۱۰۲۵۸ . ۲۵- لا تغترن بمجامله العدوّ فإنّه کالماء و إن أطیل إسخانه بالنّار لا یمتنع من إطفائها ۱۰۲۹۸ . ۲۶- لا تعرض لعدوّک و هو مقبل ، فإنّ إقباله یعینه علیک ، و لا تعرّض له خطر است باید با دشمنان هم بد رفتاری نکند ) و از معرکه‌های بلاء در دنیا بر حذر بودن است ( که آدمی محفوظ خواهد ماند ) . ۲۲- جنگیدن با دشمنان در دولشان ، و مدافع آنها با قدرت آنان ترک فرمان خدا ، و در معرض بلاء دنیا قرار گرفتن است ( اگر صحیح باشد نسبت این روایت به آن حضرت آن بزرگوار جایی را می‌فرماید که خداوند برای قدرت و مکت و دولت آنان مدتی را قرار داده که به هیچ وجه قابل زوال نیست ، و پر واضح است که در این صورت اقدام علیه آنان سودی نخواهد داشت ، و نتیجه‌ای جز شکست عائد نخواهد گردید ) . ۲۳- ( تتمه کلامی است از خطبه قاصعه ۲۳۴ نهج البلاغه ) برای خاطر نعمت‌های خدا بر شما دشمن یکدیگر نشوید ( بلکه نظر بلند باشید بر یکدیگر حسد نبرید ) . ۲۴- با دشمن جنگ و ستیز منما قبل از قدرت ( یعنی باید نخست نیرو تهیه کرد آن گاه جنگید ) . ۲۵- هرگز بنیکویی کردن نسبت بدشمن مغرور مباش ( که خیال کنی دیگر دشمنی نخواهد نمود ) زیرا او مانند آب است ، هر چند گرم

کردن آن با آتش طول کشد از خاموش نمودن آن امتناع نخواهد ورزید . ۲۶- متعرض دشمن مشو در حالی که مقبل است ( و به او اقبال رو آورده که ص ۹۰۷ و هو مدبر ، فإنّ إدباره یکفیک أمره ۱۰۳۰۶ . ۲۷- لا تنابذ عدوّک ، و لا تقرّع صدیقک ، و اقبل العذر ، و إن کان کذباً و دع الجواب عن قدره و إن کان لک ۱۰۳۵۸ . ۲۸- إذا أبغضت فلا تهجر ۳۹۸۰ . ۲۹- لیکن أبغض الناس إلیک و أبعدهم منک أطلبهم لمعايب الناس ۷۳۷۸ . ۳۰- من أبغضک أغراک ۷۷۱۹ . ۳۱- إنما سَمی العدوّ عدوّاً لأنّه یعدو علیک ، فمن داهنک فی معایبک فهو العدوّ العادی علیک ۳۸۷۶ . نتوانی او را دفع کنی ) و متعرض او مشو در حال ادبار ، زیرا ادبار او کارش را کفایت می‌نماید ، ( یعنی همان او را بس است نیازی به تعرض تو نیست ) . ۲۷- با دشمن خود دشمنی را آشکار مکن ، و دوست را سرزنش مفرما ، و عذر پذیر باش هر چند دروغ باشد ، و جواب را با توانائی واگذار ، هر چند دارای جواب باشی . ۲۸- هر گاه دشمن داری کناره گیری مکن ( یعنی با وجود دشمنی بالکل مبر بلکه راهی برای دوستی بگذار ) . ۲۹- باید دشمن ترین مردم بسوی تو و دورترین آنها از تو جستجو کننده ترین آنها باشد نسبت به عیبهای مردم . ۳۰- هر که تو را دشمن دارد تو را ( در کارهای بد ) ترغیب نماید و گول زند . ۳۱- جز این نیست که دشمن دشمن نامیده شده برای این که بر تو ستم می‌کند ، بنا بر این هر که با تو در عیب مدافعه کند ( یعنی عیبهای تو را پنهان نماید تا روزی به رخ کشد ) پس او دشمنی است ستم کننده بر تو . ص ۹۰۸ ۳۲- زائلوا أعداء الله و واصلوا أولیاء الله ۵۴۹۳ . ۳۳- شرّ الأعداء أبعدهم غوراً ، و أخفاهم مکیده ۵۷۸۱ . ۳۴- قد یخدع الأعداء ۶۶۵۷ . ۳۵- من زرع العدوّن حصد الخسران ۸۰۳۳ . ۳۶- الأخذ علی العدوّ بالفضل ، أحد الظفرین ۱۶۷۶ . ۳۷- التلطف فی الحيلة أجدی من الوسيلة ۲۰۲۵ . ۳۸- استعمل مع عدوّک مراقبة الإمكان و انتهاض الفرصة ، تظفر ۲۳۴۷ . ۳۹- أو هن الأعداء کیدا من أظهر عداوته ۳۲۵۸ . ۴۰- الواحد من الأعداء کثیر ۱۱۴۹ . ۴۱- از دشمنان خدا جدائی کرده ، و با اولیاء خدا پیوند ننماید . ۴۲- بدترین دشمنان دورترین آنهاست به حسب غور و فرو رفتن در کار ، و پنهان ترین آنهاست از نظر مکر و حيله . ۴۳- گاهی دشمنان فریب می‌دهند . ۴۴- هر که ( تخم ) دشمنی و یا ظلم و جور را بکارد زیان و ضرر را درو کند . ۴۵- گرفتن بر دشمن به احسان و برتری یکی از دو پیروزیست . ۴۶- در چاره‌گری نرمی و مهربانی کردن از دست آویز سودمندتر است . ۴۷- با دشمن خود انتظار قدرت و توانائی ، و غنیمت شمردن فرصت را بکار بر ، تا پیروزمند شوی . ۴۸- سست‌ترین دشمنان بحسب مکر ، کسی است که دشمنی خود را آشکار نماید . ۴۹- یک دشمن از دشمنان داشتن بسیاری است ( یعنی باید انسان بکوشد یک دشمن هم نداشته باشد ، زیرا یکی هم زیاد است ) . ص ۹۰۹ ۴۱- الاستصلاح للأعداء بحسن المقال ، و جمیل الأفعال ، أهون من ملاقاتهم و مغالبتهم بمضیض القتال ۱۹۲۶ . ۴۲- من استصلح الأضداد بلغ المراد ۸۰۴۳ . ۴۳- لا تأمن عدوّاً و إن شکر ۱۰۱۹۷ . ۴۴- لا تستصغر عدوّاً و إن ضعف ۱۰۲۱۶ . ۴۵- معاداة الرّجال من شیم الجهال ۹۷۸۵ . ۴۶- من سلّ سیف العدوّن قتل به ۸۴۷۶ . ۴۷- مواقف الشّان تسخط الرّحمن ، و ترضی الشّیطان ، و تشین الإنسان ۹۸۴۱ . ۴۸- من بالغ فی الخصام أثم ، و من قصّر عنه خصم ۹۲۲۸ . ۴۹- بصلاح آوردن دشمنان با نیکی گفتار ، و زیبایی کردارها آسان‌تر است از برخورد به آنها و غالب شدن بر آنان به درد مصیبت جنگ . ۴۲- هر که دشمنان را بصلاح آورد بمراد ( و مقصود خود ) رسد . ۴۳- از هیچ دشمنی ایمن مباش هر چند شکر ( دوستی ) کند . ۴۴- هیچ دشمنی را کوچک شمار هر چند ضعیف و ناتوان باشد . ۴۵- با مردان دشمنی نمودن از خصلت‌های نادان هاست . ۴۶- هر که شمشیر ستم کشد با آن کشته شود ( یعنی خاصیتش این است ) . ۴۷- موقف‌های دشمنی ( که باعث حصول آن می‌گردد ) و ایستگاههای آن خدای رحمن را بخشم آورده ، و شیطان را خوشنود ساخته ، و آدمی را عیناک می‌سازد . ۴۸- هر که در دشمنی مبالغه نماید گناه کرده ، و کسی که در آن کوتاهی کند ( در جایی که باید دشمن را گوشمال کرد بی تفاوت باشد ) خصومت شود ( یعنی دشمن بر او غلبه کند پس با دشمن باید به اندازه ضرورت دشمنی کرد نه خیلی زیاد و نه خیلی کم ) . ص ۹۱۰ ۴۹- لا یستطیع أن یتقی الله من خاصم ۱۰۷۴۰ . ۵۰- المخاصمة تبدی سفه الرّجل و لا ترید فی حقّه ۱۵۵۱ . ۵۱- من کثر تعدّیه ( تعادیه ) کثرت أعدایه ۸۳۱۰ . ۵۲- القدرة یزیلها العدوّن ۸۶۵ .

## الأعذار و الاعتذار

۱- الاستغناء عن العذر أعز من الصدق ۱۹۷۸ . ۲- الاعتذار يوجب الاعتذار ۴۳۱ . ۳- إعادة الاعتذار تذكير بالذنب ۱۴۲۸ . ۴- من اعتذر من غير ذنب فقد اوجب على نفسه الذنب ۸۸۹۴ . ۴۹- استطاعت و توانائی تقوای الهی را ندارد کسی که خصومت و جدال کند . ۵۰- دشمنی کردن ( با مردم ) سفاهت مرد را ظاهر ساخته و در حق او ( چیزی را ) زیاد نمی کند . ۵۱- هر که تجاوز از حد او بسیار باشد دشمنانش بسیار گردند . ۵۲- قدرت ، آن را ظلم و ستم بر طرف می کند . پوزش ۱- بی نیاز شدن از عذر خواهی کمیاب تر از راستگویی است . ۲- پوزش طلبیدن و عذر خواستن پذیرفتن آن را واجب می سازد ، ( یعنی بر دیگری لازم است از او عفو کند و در گذرد ) . ۳- تکرار و اعاده پوزش طلبیدن بیاد آوردن گناه است ، ( یعنی اگر کسی نسبت بفردی عمل ناپسندی کرد و عذر آن را خواست دیگر عذر خواهی را تکرار نکند ، زیرا طرف به یاد تقصیر گذشته می افتد ، در نتیجه باعث آزرده گی او خواهد شد ) . ۴- هر که بدون آنکه گناهی کرده باشد پوزش خواهد بر نفس خود گناه را ثابت ص ۹۱۱-۵ من اعترف بالجریرة استحقّ المغفرة ۹۲۱۲ . ۶- من أحسن الاعتذار استحقّ الاغتفار ۹۲۲۱ . ۷- من اعتذر فقد استقال ۹۲۲۵ . ۸- ما أذنب من اعتذر ۹۴۵۵ . ۹- نعم الشفیع الاعتذار ۹۹۰۷ . ۱۰- لا تعتذر إلی من یحبّ أن لا یجد لك عذرا ۱۰۲۶۹ . ۱۱- لا شافع أنجح من الاعتذار ۱۰۶۷۰ . ۱۲- إعادة الاعتذار تذكیر بالذنب ۲۹۷۴ . ۱۳- الاعتذار ( الاعتبار ) منذر ناصح ۵۸۷ . ۵- هر که به گناه اعتراف نماید مستحق عفو گردد . ۶- هر که عذر خواستن را نیکو کند ( و نیکو پوزش طلبد ) مستحق عفو و گذشت خواهد شد . ۷- هر که عذر خواهد در حقیقت عفو و گذشت را طلب نموده است . ۸- گناه نکرده ( و نباید بحساب گناه آورد ) کسی که پوزش طلبد . ۹- خوب شفيعی است عذر خواستن ( و پوزش طلبیدن ) . ۱۰- به کسی که دوست دارد که برای تو عذری را نیابد عذری را میاور ( زیرا جز اعتراف به تقصیر چیزی را نپذیرد ) . ۱۱- شفاعت کننده‌ای پیروزی یا بنده‌تر از عذر خواستن نیست . ۱۲- تکرار پوزش و عذر خواهی بیاد آوردن گناهان است ( یعنی نباید کسی که از جهت بی ادبی نسبت به دیگری عذر خواهی نموده ، بار دیگر پوزش را اعاده کند که این عمل گناه را به یاد می آورد ، البته این نسبت به مخلوق است اما نسبت به خالق چه بهتر از این که پیوسته آدمی بیاد گناهان افتاده و مکرر پوزش طلبد ) . ۱۳- عذر خواهی و پوزش طلبیدن ( و یا مندرس شدن آثار گذشتگان و یا عبرت ص ۹۱۲-۱۴ إذا جنیت فاعتذر ۳۹۹۲ . ۱۵- ربّ جرم أغنی عن الاعتذار عنه الاقرار به ۵۳۴۴ . ۱۶- كثرة الاعتذار تعظم الذنوب ۷۱۰۴-۱۷- إياک و ما قلّ إنکاره ، و إن کثر منك اعتذاره ، فما کُلّ قائل نکرا یمكنک أن توسعه عذرا ۲۷۲۶ .

## الأعراض

۱- حصّنوا الأعراض بالأموال ۴۹۰۸ . گرفتن ( ترسانیده صاف بی غش است . ۱۴- هر گاه گناهی کردی عذر خواهی نما . ۱۵- بسا جرم و خطائی که اقرار نسبت به آن ( مثل این که بگوید آری من چنین کاری کردم گنهکارم ) بی نیاز سازد از پوزش و عذر خواهی در باره آن . ۱۶- بسیاری عذر خواستن ( و پوزش طلبیدن ) گناهان را بزرگ جلوه می دهد ( یعنی طرف خیال می کند جسارت خیلی مهم بوده است و لذا ممکن است برایش خیالی آمده و یا دیرتر بگذرد . ۱۷- از آنچه انکار آن کم است دوری نما هر چند از جانب تو پوزش نسبت بآن بسیار باشد ، پس چنان نیست که هر گوینده منکری را برای عذری گنجایش دهی ( یعنی کاری مکن که محتاج به عذر باشد و یا اگر عذر خواستی تحمل عذر نماید چه بسا از افراد که عذر را هم نپذیرد و رفتار و گفتار تو را بد داند ) . عرض و آبروها ۱- عرض و آبروها را بوسیله اموال نگهدارید ( یعنی هر کجا که آبرو در خطر است و نگهداری آن نیازمند به مال بود از آن دریغ ننمائید ) . ص ۹۱۳-۲ ما صان الأعراض کالأعراض عن الدنایا و سوء الأغراض ۹۶۹۸ . ۳- وقّوا أعراضکم ببذل أموالکم ۱۰۰۷۰ . ۴- وفور الأموال بانتقاص الأعراض لئوم ۱۰۰۷۱ . ۵- وفور الدین و العرض بابتذال الأموال موهبة

سَنَیَّهٗ ۱۰۰۸۲ . ۶- وقَّ عَرَضُکَ بِعَرَضِکَ تَکْرَمَ ، و تَفَضَّلَ تَخْدَمَ ، و احْلَمَ تَقَدَّمْ ۱۰۱۱۰ . ۷- وفور العرض بابتذال المال ، و صلاح الدِّین بِإِفْسَادِ الدُّنْیَا ۱۰۱۲۵ . ۸- مَا حَصَّنْتَ الْأَعْرَاضَ بِمِثْلِ الْبَذْلِ ۹۵۴۴ . ۹- لَا تَجْعَلْ عَرَضُکَ غَرَضًا لِقَوْلِ کُلِّ قَائِلٍ ۱۰۳۰۴ . ۲- هِیْجَ چیزی آبروها را مانند رو گردانیدن از اخلاق رذل و پست و بدی اغراض نگه نخواهد داشت . ۳- آبروهای خویش را به بذل اموالِتان نگهدارید . ۴- زیاد شدن اموال به کم کردن آبروها ( که آدمی آبرویش را خرج کند مال زیاد نماید ) دَنَائَتْ و پستی است . ۵- بسیاری و تمامی دین و آبرو به بذل اموال ( که آدمی مال را فدای دین و عرض و آبرو کند ) عطیه ایست بلند مرتبه . ۶- آبروی خود را بمال و متاع خود نگه دار ، تا گرامی یا اکرام گردی ، و احسان نما تا خدمت شوی ، و بردبار باش تا مقدم شوی . ۷- تمامی عرض و آبرو به بذل مال ، و صلاح دین به تباه ساختن دنیا است ( یعنی اگر کسی آبرو خواهد باید مال خرج کند و اگر دین خواهد باید دنیا نپردازد ) . ۸- عرض و آبروها به چیزی مانند بذل و بخشش محفوظ نخواهد شد . ۹- عرض و آبروی خود را هدف گرفتار هر گوینده‌ای قرار مده ( یعنی در حفظ آن بهر نحو بکوش ) . ص ۹۱۴ - ۱۰ - من بذل عرضه ذلَّ ۷۶۸۱ . ۱۱- من بذل عرضه حقَّرَ ۷۹۲۸ . ۱۲- من صان عرضه و قرَّ ۷۹۲۹ . ۱۳- من کرم علیه عرضه هان علیه المال ۸۶۳۵ .

## المعرفة

۱- المعرفة دهش ، و الخلو منها غطش ۱۶۰۳ . ۲- أفضل المعرفة ، معرفة الإنسان نفسه ۲۹۳۵ . ۳- أكثر النَّاسِ معرفةً لنفسه أخوفهم لربِّه ۳۱۲۶ . ۱۰- کسی که بذل عرض کند ( یعنی آبرویش را بیهوده خرج کند خوار شود ) . ۱۱- هر که عرض خود را بذل کند کوچک بحساب آید . ۱۲- هر که عرضش را نگهداری کند تعظیم گردد . ۱۳- هر که بر او عرض گرامی باشد ( و برای آبروی خود ارزش قائل شود صرف ) مال بر او سهل باشد . شناسائی ۱- شناسائی حیرانی و خالی بودن از آن شبکوری است ( یعنی کسی که بخواهد خدا را بطور کامل بشناسد جز حیرت به دست نیاورد چنانکه بی معرفتی نیز شبکوری و ضلالت خواهد بود . ۲- افزونترین معرفت شناسائی انسان است نفس خود را ، ( زیرا که با این معرفت به بسیاری از احوال مبدأ و معاد می‌توان پی برد ، و در نتیجه عامل به وظیفه خواهد شد ) . ۳- بیشترین مردم از نظر شناخت نفس ترسناکترین آنهاست نسبت به پروردگارش ( چون ترس متفرع بر شناخت بوده هر چه شناخت بیشتر گردید خوف از ص ۹۱۵ - ۴ - أعرف النَّاسَ بِالزَّمانِ من لم يتعجب من أحداثه ۳۲۵۲ . ۵- المعرفة نور القلب ۵۳۸ . ۶- المعرفة الفوز بالقدس ۵۴۲ . ۷- المعرفة برهان الفضل ( التَّيْل ) ۸۲۹ . ۸- ثمرة المعرفة العزوف عن دار الفناء ۴۶۵۱ . ۹- ربَّ معرفة أدَّتْ إلى تضليل ۵۳۴۹ . ۱۰- عرف الله سبحانه بفسخ العزائم ، و حلَّ العقود و كشف الضَّرِّ ، و البلية عَمَّنْ أخلص له اللّٰه ۶۳۱۵ . خدا بیشتر خواهد بود ) . ۴- عارف‌ترین مردم به زمان کسی است که از حوادث آن تعجب نکند ( زیرا می‌داند رسم روزگار چنین است : ترقیات ، تنزلات ، ستمکاریها ، انقلاب دولت ها ، تنهایی ، یاران بسیار و ... ) . ۵- شناسائی ( خدا و یا هر چه دانستن آن رجحان دارد ) روشنائی دل است . ۶- شناسائی پیروزی یافتن به پاکی و تنزه از معاصی و صفات و ملکات رذیله است . ۷- شناسائی دلیل برتری و یا زیرکی است . ۸- ثمره شناخت ( و معرفت الهی ) دل‌کندن از سرای ناپایدار است . ۹- بسا معرفتی که به گمراه کردنی بکشاند ( مثل این که بآن عمل نشود که جهل بهتر از آن باشد ، و یا طرف قابلیت و استعداد آن را ندارد مانند بعض مسائل فلسفی و اعتقادی که هر کسی نتواند به دنبال آن رود ) . ۱۰- ( از جمله دلایل خدا شناسی این است ) خدای سبحان شناخته می‌شود به فسخ عزیمت‌ها ( یعنی زیاد شده که آدمی تصمیم بر کاری می‌گیرد آن گاه خود بخود رأی عوض می‌شود معلوم می‌شود نیروی دیگری در کار است که بدون اراده انسان ص ۹۱۶ - ۱۱ - غاية المعرفة الخشية ۶۳۵۹ . ۱۲- غاية المعرفة أن يعرف المرء نفسه ۶۳۶۵ . ۱۳- كفى بالمرء معرفة أن يعرف نفسه ۷۰۳۶ . ۱۴- لقاح المعرفة دراسة العلم ۷۶۲۲ . ۱۵- من صحَّتْ معرفته انصرف عن العالم الفاني نفسه و همته ۹۱۴۲ . ۱۶- معرفة العالم دين يَدان ، به يكسب الإنسان الطَّاعة في حياته ، و جميل الأحداثُ بعد وفاته ۹۸۴۹ . ۱۷- يسير المعرفة يوجب الزَّهد ( فساد العمل ) في الدُّنْیَا ۱۰۹۸۴ . ۱۸- لقاء أهل المعرفة عمارة



القلوب و استفاد الحکمه ۷۶۳۵. عزم را عوض می کند ) و وا شدن گرهما و گشودن سختی و بلا و گرفتاری از کسی که نیت را برای او ( خدا ) خالص گرداند . ۱۱- غرض و پایان معرفت ( الهی ) ترس از خداست . ۱۲- نهایت معرفت و شناسائی خدا آنست که انسان نفسش را بشناسد . ۱۳- برای معرفت و شناسائی مرد ( انسان ) کفایت می کند این که نفس خویش را بشناسد . ۱۴- آنچه معرفت به آن آبتن می شود ( یا آدمی به معرفت آبتن می گردد ) مدرسه علم است ( یعنی مذاکره و مباحثه آنست ) . ۱۵- هر که معرفت او صحیح باشد نفس و همت او از جهان فانی بر گردد . ۱۶- معرفت عالم ، دینی است که خدا به آن عبادت می شود ، بسبب آن آدمی در حیات خود طاعت و بندگی و بعد از وفاتش حکایت نیکو را ( که او را به خوبی یاد کنند ) کسب می نماید . ۱۷- اندک معرفت موجب بی رغبتی در دنیا می شود ( و یا سبب فساد عمل خواهد شد چون معرفت ناقص است ) ۱۸- ملاقات اهل معرفت عمارت دلها و فائده بردن حکمت ( علم راست ص ۹۱۷-۱۹- من عرف کف ۷۶۴۵ . ۲۰- ینبغی لمن عرف الله سبحانه أن یرغب فیما لدیه ۱۰۹۳۵ . ۲۱- من عرف الله سبحانه لم یشق أبدا ۸۹۵۴ . ۲۲- من اعتمد علی الزای و القیاس فی معرفه الله ضلّ ، و تشعبت علیه الأمور ۹۱۹۱ . ۲۳- معرفه الله سبحانه أعلى المعارف ۹۸۶۴ . ۲۴- ینبغی لمن عرف الله سبحانه أن لا یخلو قلبه من رجائه و خوفه ۱۰۹۲۶ . ۲۵- من عرف الله توحد ۷۸۲۹ . و درست ) است . ۱۹- کسی که دانا باشد ( از محرمات ) باز ایستد . ۲۰- برای کسی که خدای سبحان را شناخته سزاوارترین است که رغبت کند در آنچه در نزد اوست . ۲۱- هر که خدای سبحان را بشناسد هر گز بد بخت نشود . ۲۲- هر که بر رأی و قیاس ( طبق نظر خود بدون نظر به قرآن و سنت و دلیل های قطعی عقلی ) در شناخت خدا اعتماد نماید گمراه گشته و بر او امور پراکنده شده ( که قدرت تشخیص نخواهد داشت فکرش او را به هر راه و احتمالاتی سوق دهد ) . ۲۳- معرفت خدای سبحان برترین معارف است . ۲۴- برای کسی که خدای سبحان را می شناسد سزاوار است که دلش از امید به خدا و ترس او خالی نباشد . ۲۵- هر که خدا را شناخت تنهائی را ( جهت سلامت نفس و مناجات با خدا ) اختیار کند . ص ۹۱۸-۲۶- من عرف الله کملت معرفته ۷۹۹۹ .

## العارف

۱- کلّ عارف مهموم ۶۸۲۷ . ۲- کلّ عارف عائف ۶۸۲۹ . ۳- کیف یعرف غیره من یجهل نفسه ۶۹۹۸ . ۴- العارف من عرف نفسه فأعتقها ، و نزهها عن کلّ ما یبعدها و یوبقها ۱۷۸۸ . ۵- العارف وجهه مستبشر متبسم ، و قلبه و جل محزون ۱۹۸۵ .

## العزّة والعزیز

۱- من تعزّز بالله لم یدلّه سلطان ۸۰۳۴ . ۲۶- هر که خدا را بشناسد معرفت او کامل باشد ( زیرا سایر معرفت ها منوط بر معرفت خداست ) . عارف ۱- هر عارفی غمناک است . ۲- هر عارفی ناخوش دارنده ( دنیا ) است . ۳- چگونه عارف به غیر خویش است کسی که نفس خود را نمی شناسد ۴- عارف کسی است که نفس خود را بشناسد پس آن را آزاد سازد ، و آن را از هر چه آن را دور می کند و نابود می گرداند پاک نماید . ۵- صاحب معرفت و دانش روی او شکفته خندان ، و دلش ترسناک اندوهگین است . عزت ۱- هر که به وسیله خدا عزیز گردد هیچ سلطنتی و هیچ سلطانی او را خوار ص ۹۱۹-۲- من اعتزّ بغیر الله ذلّ ۸۱۷۵ . ۳- من اعتزّ بغیر الله أهله العزّ ۸۲۱۷ . ۴- من یطلب العزّ بغیر حقّ بذلّ ۸۵۰۰ . ۵- من اعتزّ بغیر الحقّ أذلّه الله بالحقّ ۸۵۵۸ . ۶- لا عزّ إلّا بالطّاعه ۱۰۷۲۰ . ۷- العزیز من اعتزّ بالطّاعه ۱۲۷۳ . ۸- إذا طلبت العزّ- فاطلبه بالطّاعه ۴۰۵۶ . ۹- ما عزّ من ذلّ جیرانه ۹۴۸۶ . ۱۰- العزّ إدراک الانتصار ۱۱۰۵ . نخواهد ساخت . ۲- هر که به غیر خدا عزیز شود ( و عزت از غیر خدا خواهد ) ذلیل خواهد گردید . ۳- هر که به غیر خدا طلب عزت نماید عزت او را هلاک گرداند . ۴- هر که به غیر حق طلب عزتی کند ( یا از راه باطلی و یا از غیر خدا ) ذلیل خواهد شد . ۵- هر که به غیر حق ( و از راه غیر حق ) عزیز گردد خداوند او را به وسیله حق خوار گرداند . ۶-



نیست عزّتی مگر به فرمانبرداری ( از خدا و رسول و امام ) . ۷- عزیز کسی است که به وسیله اطاعت و فرمانبرداری خدا عزیز شده باشد . ۸- هر گاه طالب عزّتی پس آن را در اطاعت خدا طلب نما . ۹- عزیز نخواهد گشت کسی که همسایگانش خوار باشند . ( مرحوم خوانساری فرموده : کسی که همسایگانش را خوار کند ) . ۱۰- عزّت در یافتن انتقام است ( یعنی همین که به این قدرت رسید و انتقام ص ۹۲۰ ۱۱- کُلّ عزّ لا یؤیّده دین مذله ۶۸۷۰ .

## الاعتزال

۱- فی اعتزال أبناء الدّینا جماع الصّیّاح ۶۵۰۵ . ۲- من اعتزل سلم ۷۶۴۳ . ۳- من اختبر اعتزل ۷۶۴۷ . ۴- من اعتزل حست زهادته ۷۷۹۶ . ۵- من اعتزل سلم ورعه ۷۹۷۳ . ۶- من اعتزل النّاس سلم من شرّهم ۸۴۶۶ . نگرفت به عزّت رسیده است ) . ۱۱- هر عزّتی که دین آن را تأیید ننماید خوار نیست . کناره گیری ۱- در عزلت و گوشه گیری از أبناء دنیا فراهم کردن صلاح ( احوال و شایستگی آنها ) است . ۲- هر که گوشه گیری را اختیار کند سالم ماند ( چون اکثر مردم دنیا پرست ، و معاشرشان خالی از معصیت نیست ) . ۳- هر که آزمایش کند ( اهل دنیا را ) کناره گیری کند . ۴- هر که گوشه گیری کند بی رغبتی او نسبت به دنیا نیکو شود . ۵- هر که عزلت بر گزیند پارسائی او سالم ماند ( چون غالباً معاصی با آمیزش مردم تحقق می یابد ) . ۶- هر که از مردم کناره گیری کند از شرّشان ایمن خواهد بود ( زیرا اکثر مردم آلوده به گناه هستند ) . ص ۹۲۱ ۷- نعم العبادۃ العزله ۹۸۸۹ . ۸- من انفراد عن النّاس صان دینه ۸۲۶۵ . ۹- من انفراد عن النّاس أنس بالله سبحانه ۸۶۴۴ . ۱۰- السّلامۃ فی التّفرد ۳۲۸ . ۱۱- الانفراد راحۃ المتعبّدين ۶۶۱ . ۷- خوب عبادتی است گوشه گیری ( به همان مقیاس که گذشت ) . ۸- هر که از مردم منفرد گردد ( و در تنهائی بسر برد ) دین خود را حفظ نموده است ( چون نوعاً مردم آلوده به معصیت می باشند ) . ۹- هر که از مردم تنهائی گزیند به خدای سبحان انس گیرد . ۱۰- سلامتی ( از گناه و رنج و گرفتاری دنیا و آخرت در استقلال و تابع نبودن ، و یا ) در تنهائی و کناره گرفتن از خلق است ( این مطلب روشن است ، زیرا گر چه از آیات و روایات و مذاق شرع کناره گیری از خلق و تنهائی نکوهیده شده ، زیرا چنین عملی ضد دستوراتی است که به مشورت ، و زیارت مؤمنین ، وصله و احسان ، و امر به معروف و نهی از منکر ، و صدقات ، و ترغیب به علم و دانش ، و ترویج ، و حقوق مؤمنین بر یکدیگر ، و معاشرت با مردم ، و رفع نیازمندیهای آنان ، و دفاع از اسلام و جهاد ، و سایر قوانین و آیین نامه های اسلام داده شده ، اما در عین حال چون اکثر مردم خود را از معاصی و گناهان بالأخص گناهانی مانند دروغ ، و غیبت و تهمت و سوء ظن و حسد ، جلوگیری نکرده ، کنترلی ندارند ، از این جهت سلامتی انسان را در تنهائی بیان کرده اند ، و این عمل یک نوع ارشاد است نه یک قانون و دستور ، و لذا اگر کسی می تواند خود را کنترل کند ، باید تفرّد را کنار گذارده ، در میان اجتماع آید و به نیازمندیهای آن پردازد ، و اگر عزلت را برگزیند با وجود نیاز اجتماع به او گناه بزرگی را مرتکب گشته چنانکه روایت شده : هر که صبح کند و به امور مسلمین اهمّیت ندهد مسلمان نیست و مانند آن فراوان دیده شده که در جای خود بحث خواهد گردید . ۱۱- تنهائی راحت و آسایش عبادت کنندگان است ( چون وجود دیگران برای ص ۹۲۲ ۱۲- من انفراد کفی الأحزان ۷۹۹۲ . ۱۳- مداومه الوحده أسلم من خلطه النّاس ۹۷۹۶ . ۱۴- العزله حسن ( حصن ) التّقوی ۱۱۰۹ . ۱۵- العزله أفضل شیم الأكياس ۱۴۱۴ .

## العزم

۱- من أظهر عزمه بطل حزمه ۷۹۸۰ . ۲- من ساء عزمه رجع علیه سهم ۸۳۱۵ . ۳- لا تعزم علی ما لم تستبін الزّشد فيه ۱۰۱۸۳ . آنها مزاحمتی ایجاد خواهد کرد در نتیجه از عبادت باز می مانند ) . ۱۲- هر که تنهائی را برگزیند از اندوهها کفایت شود . ۱۳- مداومت در تنهائی از آمیزش با مردم سالم تر است ( زیرا کمتر کسی اتفاق می افتد در خلطه و معاشرت به گناه آلوده نگردد . ۱۴-

گوشه‌گیری حصار و یا خوب خویشتن داری و از محرمات کناره گرفتن است، (و یا عزلت حسن پرهیزکاری و سبب نیکوئی آن خواهد گردید). ۱۵- گوشه‌گیری بهترین خصلت‌های زیرکان است. تصمیم ۱- هر که تصمیم و عزم خویش را (به دیگران) اظهار کند دور اندیشی خود را باطل ساخته است. ۲- هر که عزم او (و تصمیمش) بد باشد تیر او بر او بر گردد (یعنی بدی او به خودش بر می‌گردد چنانکه گفته شده: «من حفر بئر لأخیه وقع فیه» هر که چاهی برای برادر بکند خود در آن واقع شود). ۳- هر چیزی که رشد و صواب در آن را ندانی تصمیم نگیر. ص ۴۹۲۳- لا خیر فی عزم بلا حزم ۱۰۶۸۲.

## العسر

۱- العسر یشین الأخلاق، و یوحش الرفاق ۱۵۹۹. ۲- العسر لؤم ۸۳. ۳- العسر یفسد الأخلاق ۸۰۲.

## العشرة و الخلطة

۱- معاشره ذوی الفضائل حیاة القلوب ۹۷۶۹. ۲- لا یکن أهلك و ذو ودک (ذووک) أشقی الناس بک ۱۰۹۹. ۳- لا توحش امرء یسوءک فراقه ۱۰۲۶۲. ۴- خیری در عزم و تصمیمی نیست که بدون دور اندیشی باشد. تنگی و پریشانی ۱- پریشانی خصلت‌ها را زشت کرده، و به وحشت می‌اندازد رفیقان را. ۲- پریشانی ملامت و سرزنش است. ۳- سخت‌گیری خصلت‌ها را فاسد می‌نماید. معاشرت ۱- خلطه و آمیزش صاحبان فضائل حیات دلهاست. ۲- (چنین رفتار نما که) اهل و مصاحبان و یا دوستان تو بدبخت‌ترین مردم نباشند به وسیله تو (که کمتر رعایت حال آنها شود). ۳- هرگز مردی را که جدائی او تو را خوش نباشد رم مده (بلکه با او نیکو سلوک نما). ص ۴۹۲۴- یتلی مخالط الناس بقرین السوء، و مداجاة العدو ۱۱۰۱۷. ۵- أبق یبق علیک ۲۲۶۹. ۶- اخلط الشدة برفق، و ارفق ما کان الرق أوفق ۲۳۸۵. ۷- أشعر قلبک الرحمة لجميع الناس و الإحسان إلیهم، و لا تنلهم حیفا، و لا تکن علیهم سیفا ۲۳۹۲. ۸- اذکر أخاک إذا غاب بالذی تحب أن یدکرک به و إیاک و ما یدکرک به، و دعه ممّا تحب أن یدعک منه ۲۳۹۳. ۹- استقبیح من نفسک ما تستقبحه من غیرک، و ارض للناس بما ترضاه لنفسک ۲۳۹۹. ۴- آمیزش کننده با مردم به همنشین بد و مدارا کردن با دشمن مبتلا خواهد گردید (بنا بر این کمتر باید با مردم آمیزش کرد). ۵- ابقاء نما تا بر تو ابقاء شود (ممکن است مراد این باشد که از مردم بدگوئی مکن تا به حالت احترام خود باقی بمانی). ۶- شدت و سختی را با نرمی آمیخته گردان، و نرمی کن ما دام که نرمی موافق‌تر است. ۷- مهربانی و احسان به مردم را لباس چسبیده به دل قرار ده و به آنها ستمی نرسانده، و بر آنها شمشیری مباش (که ضرری از تو به آنان رسد). ۸- به چیزی یاد کن برادرت را هنگامی که او غایب است که دوست می‌داری او تو را به آن یاد کند، و از آنچه ناخوش دارد پرهیز، و او را واگذار از آنچه دوست داری که واگذارد او تو را از آن (یعنی از تکالیف شاقه). ۹- از نفس خود زشت شمار آنچه را که از غیر خود زشت می‌پنداری، و برای مردم خوشنود باش به آنچه برای نفس خویش راضی هستی. ص ۱۰۹۲۵- قلّة الخلطة تصون الدین، و تریح من مقارنّة الأشرار ۶۷۷۱. ۱۱- أنصف الناس من نفسک، و أهلك، و خاصیتک، و من لک فیه هوی، و أعدل فی العدو و الصّیدیق ۲۴۰۳. ۱۲- أجمل إدلال من أدلّ علیک، و اقبل عذر من اعتذر إلیک، و أحسن إلی من أساء إلیک ۲۴۱۰. ۱۳- أحسن رعاية الحرمات، و اقبل علی أهل المروءات، فإنّ رعاية الحرمات تدلّ علی کرم الشّیمة، و الإقبال علی ذوی المروءات یعرب عن شرف الهمة ۲۴۱۷. ۱۴- ارحم من دونک یرحمک من فوقک و قس سهوه بسهوک و معصيته ۱۰- کمی آمیزش دین را نگه داشته، و از نزدیکی و رفاقت بدان آسایش می‌دهد. ۱۱- مردم را از نفس و اهل و خاصان خود، و کسی که برای تو در او خواهشی است انصاف ده و داد خواهی کن، و در باره دشمن و دوست عدالت نما. ۱۲- محکم کردن دوستی کسی که با تو محکم دوستی نموده، و یا گشاده روئی کسی که در حق تو گشاده روست نیکو گردان، و پوزش کسی که از تو پوزش می‌طلبد پذیرفته، و به سوی کسی که نسبت به تو اسائه ادب می‌نماید احسان

کن ( این روایت با مختصر تفاوتی در جای دیگر اصل کتاب ذکر شده است ) . ۱۳- رعایت حرمت‌ها را ( یعنی آنچه که حرمت آن را باید نگه داشت ) نیکو کن ، و بر صاحبان مروّت رو آور ، زیرا که رعایت کردن حرمت‌ها دلالت می‌کند بر نیکوئی خوی ، و رو آوردن بر صاحبان مردی ( یا آدمیت ) بلندی همت را آشکار می‌سازد . ۱۴- به کسی که پائین‌تر از تو است رحم کن ، تا کسی که بالاتر از تست تو را رحم نماید ، و غفلت و فراموشی او را به غفلت خود و نافرمانی او را نسبت به تو به ص ۹۲۶ لک بمعصیتک لرّبک و فقره إلی رحمتک بفقرک إلی رحمۀ ربّک ۲۴۲۲ . ۱۵- الصق بأهل الخیر و الورع ، و رضهم علی أن لا یطروک ، فإنّ کثرة الإطراء تدنی من الغرّة ، و الرضا بذلک یوجب من الله المقت ۲۴۲۵ . ۱۶- اجعل نفسک میزاناً بینک و بین غیرک ، و أحبّ له ما تحبّ لنفسک ، و اکره له ما تکره لها ، و أحسن کما تحبّ أن یحسن إلیک ، و لا تظلم کما تحبّ أن لا تظلم ۲۴۲۶ . ۱۷- اصحب الناس بما تحبّ أن یصحبوک تأمنهم و یأمنوک ۲۴۵۵ . ۱۸- إیّاک و معاشرۃ الأشرار ، فإنّهم کالتّیار مباشرتها تحرق ۲۶۴۱ . نافرمانیت نسبت به خدا ، و نیاز او به رحمت تو به نیاز تو به سوی رحمت پروردگارت قیاس نما . ۱۵- به اهل خوبی و پارسائی بچسب ( و از آنها دوری مکن ) ، و آنها را بر این شرط خوشنود سازد که در مدح تو مبالغه ننمایند ، زیرا که مبالغه بسیار انسان را نزدیک می‌سازد که باور کند و فریب خورد ، و خوشنودی به چنین امری دشمنی خدا را واجب می‌سازد . ۱۶- نفس خود را ترازویی میان خود و غیر خود قرار ده ، و برای او دوست دار آنچه را که برای نفس خود دوست می‌داری ، و برای او ناخوش دار آنچه را که برای آن کراهت داری ، و احسان کن چنانکه دوست داری که به تو احسان گردد ، و ستم مکن همان طور که دوست داری به تو ظلمی نشود . ۱۷- با مردم به آن روشی که دوست داری که با تو رفاقت کنند مصاحبت نما ، تا از آنان ایمن باشی ، و آنها از تو ایمن شوند . ۱۸- بر تو باد به دوری از آمیزش با بدان ، زیرا که آنها همچون آتشی بوده که رسیدن آن به پوست می‌سوزاند . ص ۹۲۷ ۱۹- إیّاک و معاشرۃ متّبعی عیوب ( الذّنوب ) النّاس ، فإنّه لم یسلم مصاحبهم منهم ۲۶۴۹ . ۲۰- إیّاک و ما یسخط ربّیک ، و یوحش النّاس منک ، فمن أسخط ربّه تعرّض للمتیّة ، و من أوحش النّاس تبرّأ من الحرّیّة ۲۷۲۸ . ۲۱- إیّاکم و التّدابیر ، و التّقاطع ، و ترک الأمر بالمعروف ، و التّهی عن المنکر ۲۷۳۷ . ۲۲- أولى من أحببت من لا یقلاک ۳۰۷۱ . ۲۳- أعدل السیره أن تعامل النّاس بما تحبّ أن یعاملوک به ۳۱۷۰ . ۲۴- أجور السیره أن تتنصف من النّاس و لا تعاملهم به ۳۱۷۱ . ۱۹- بر تو باد به دوری از آمیزش جستجو کنندگان گناهان و یا عیوب مردم ، زیرا که همراه آنها نیز از آنها سالم نخواهد ماند . ۲۰- دوری نما از آنچه پروردگارت را خشمناک ساخته ، و مردم را از تو بر ماند ، پس هر که پروردگارش را خشمناک سازد خود را در معرض مرگ در آورده ، و کسی که مردم را بر ماند از آزادگی جدا گشته است . ۲۱- از پشت گردانیدن و بریدن از یکدیگر و ترک امر به معروف و نهی از منکر دوری نمائید . ( از جمله وصایای آن حضرت است به امام حسن- علیه السلام- ) . ۲۲- سزاوارتر کسی که دوست داری کسی است که تو را ترک نکند ( یعنی همیشه همراه تو باشد ) . ۲۳- درست‌ترین سلوک آنست که با مردم به چیزی معامله کنی که دوست داری با تو به همان گونه سلوک کنند . ۲۴- نادرست‌ترین سلوک آنست که از مردم انتظار عدل و انصاف داشته باشی و خود با آنها با آن رفتار نکنی . ص ۹۲۸ ۲۵- أحقّ من أحببته من نفعه لک و ضرّه لغيرک ۳۳۷۴ . ۲۶- إنّ أحسن الرّیّ ما خلطک بالنّاس ، و جمّلك بینهم ، و کفّ ألسنتهم عنک ۳۴۷۰ . ۲۷- أقم الرّغبه إلیک مقام الحرمة بک . ۲۸- المرء ابن ساعته ۴۴۷ . ۲۹- بحسن العشره تدوم المودّة ۴۲۰۰ . ۳۰- بحسن العشره تأنس الرّفاق ۴۲۳۲ . ۳۱- بحسن العشره تدوم الوصله ( الصحبه ) ۴۲۷۰ . ۲۵- سزاوارترین کسی که تو او را دوست داری ( یعنی باید آن را دوست داشته باشی ) کسی است که سود او برای تو و زیانش برای غیر توست ( یعنی ضرر دنیا و آخرت به تو نرساند ، و تو از اوجز نفع مشاهده نکنی ) . ۲۶- براستی نیکوترین زیّ و سلوک و هیئت آنست که تو را با مردم آمیزش داده که در میان آنها باشی نه کنار ، و تو را در میان آنها زیبا گردانند ، و زبانهایشان را از تو باز دارد . ۲۷- رغبت به سوی خود را بجای محرومیت نسبت به خود بپادار ، ( یعنی چنان کن که مردم نسبت به تو امیدوار باشند نه ناامید ) . ۲۸- مرد فرزندان زمان خویش است ( یعنی تا حدی که خلاف شرعی نشود باید با اهل روزگار بسازد و

همرنگ آنها شود، و یا آنکه مراد حضرت این باشد که مردم این الوقتند، باید در معارضات و درگیریها خیلی فکر کند که روزی مردم این طرفند و روز دیگر طرف دیگر «همج رعاء اتباع کل ناعق یمیلون مع کل ریح» به هر طرف باد بوزد آن طرف خواهند رفت، بنا بر این نباید گول خورد). ۲۹- به نیکوئی معاشرت دوستی پایدار خواهد ماند. ۳۰- به نیکوئی معاشرت رفیقان به یکدیگر انس می گیرند. ۳۱- به نیکوئی معاشرت پیوند یا مصاحبت و دوستی پایدار خواهد ماند. ص ۹۲۹-۳۲- بُس العشیر الحقود ۴۴۰۱. ۳۳- حسن العشرة يستديم المودة ۴۸۱۱. ۳۴- خالطوا الناس بأخلاقهم و زایلوهم فی الأعمال ۵۰۶۸. ۳۵- خالطوا الناس مخالطة، إن مّم بكوا عليكم و إن غبتم حنوا إليکم ۵۰۷۰. ۳۶- خالطوا الناس بالستکم و أجسادکم، و زایلوهم بقلوبکم و أعمالکم ۵۰۷۱. ۳۷- ربّ عشیر غیر حبیب ۵۳۳۵. ۳۲- بد معاشریست کینه ور (چون مصونیت از شرّ او در غایت سختی است). ۳۳- حسن آمیزش و نیکوئی معاشرت دوستی را پایدار کند. ۳۴- با مردم با اخلاق آنها آمیزش نموده، و در کردارها از آنان جدا شوید (یعنی هر گاه آنها را در اعمال منحرف دیدید کاری کنید که به حسب ظاهر با آنها موافق بوده، اما در حقیقت عمل شما غیر آنها باشد، از باب نمونه عمل علی بن یقطین روشنگر گفتار آن بزرگوار است). ۳۵- با مردم نوعی سلوک و آمیزش کنید که اگر بمیرید بر شما گریه کرده، و اگر غایب شوید مشتاق شما و در انتظار آمدن شما باشند. ۳۶- با مردم با زبانها و بدنهایتان آمیزش نموده (ممکن است مراد حضرت مخالفین باشد که در اعتقادات و اعمال با ما مخالفت دارند و یا مطلق مردم است که در اعتقاد و اعمال ناجورند) و به دلها و اعمالتان از آنها جدا شوید. ۳۷- بسا آمیزش کننده‌ای که غیر دوست باشد (بنا بر این باید آدمی در سلوک خیلی مواظبت کرده، اسرار را پنهان نموده، با او عمل دوست نداشته باشد). ص ۹۳۰-۳۸- عند الامتحان یكرم الرجل أو یهان ۶۲۰۶. ۳۹- عاشر أهل الفضل تسعد و تنبل ۶۳۱۲. ۴۰- عمارة القلوب فی معاشره ذوی العقول ۶۳۱۳. ۴۱- قطیعة الجاهل تعدل صلة العاقل ۶۷۸۶. ۴۲- قطیعة العاقل لك بعد نفاذ الحيلة فيك ۶۷۸۸. ۴۳- قارب الناس فی أخلاقهم تأمن غوائلهم ۶۸۰۱. ۴۴- كثرة المعارف محنة، و خلطة الناس فتنة ۷۱۲۴. ۴۵- من كثرت خلطته قلت تقیته (ثقتة) ۷۹۹۸. ۳۸- در نزد امتحان مرد گرامی شده یا خوار می‌شود (یعنی تا انسان آزمایش نشود در فراخی و تنگی، در سختی و نعمت، خوبی و بدی او معلوم نمی‌گردد و یا آدمی باید اول امتحان شود آن گاه گرامی گشته و یا خوار گردد). ۳۹- با اهل فضل معاشرت نما تا نیکبخت و هوشیار (و یا نجیب) شوی. ۴۰- آبادی دلها در آمیزش صاحبان عقلهاست. ۴۱- بریدن از جاهل برابری می‌کند با پیوند عاقل. ۴۲- بریدن عاقل از تو بعد از فانی شدن (و یا روان شدن چاره) است در تو (یعنی چاره دیگر ندارد که از تو بریده و گر نه اگر راهی داشت نمی‌برید). ۴۳- با مردم (اهل سنت یا مطلق مردم) با خوی و خصلتهای ایشان نزدیک شو، تا از ضررها و مصائب آنان ایمن گردی. ۴۴- بسیاری آشنایان رنج و محنت، و آمیزش با مردم فتنه است (زیرا هر کسی نمی‌تواند از عهده وظیفه حقوقی اجتماعی بر آید). ۴۵- هر که آمیزش او بسیار باشد اعتماد و یا خویشتن داریش کم خواهد بود (زیرا علی ای حال گرفتار معصیت می‌شود، و یا اگر مراد تقیه معروف باشد اسرارش فاش خواهد گردید، چون با آمیزش بسیار تقیه بر دو معنی محقق نگردد). ص ۹۳۱-۴۶- من خالط الناس ناله مكرهم ۸۱۵۰. ۴۷- من خالط الناس قلّ ورعه ۸۱۵۹. ۴۸- من حسنت عشرته کثر إخوانه ۸۳۹۲. ۴۹- من عامل الناس بالمسامحة استمتع بصحبته ۸۸۶۱. ۵۰- من لم تنفعك حياته فعده فی الموتی ۹۰۷۸. ۵۱- أحسن العشرة، و اصبر علی العسرة، و أنصف مع القدرة ۲۲۸۶. ۵۲- ارض للناس بما ترضاه لنفسك، تكن مسلما ۲۳۲۹.

## العاشق

۱- قد خرقت الشهوات عقله، و أمات قلبه، و ولّیت علیها ۴۶- هر که با مردم آمیزش کند مگر آنان به او خواهد رسید. ۴۷- هر که با مردم معاشرت و آمیزش کند پارسائی او کم خواهد شد. ۴۸- هر که معاشرت او نیکو باشد برادرانش بسیار گردند. ۴۹- هر که با مردم به مسامحه (به گونه‌ای که نسبت به آنها خورده گیری نکند) رفتار کند از صحبت و همراهی آنان بهره‌مند گردد. ۵۰-

هر که زندگانی او به تو نفعی نرساند (چه دنیوی و چه اخروی) او را از مردگان بشمار آور (و او را مرده انگار کن). ۵۱- معاشرت را نیکو گردان، و بر سختی شکبیا باش، و با توانائی انصاف را بکار بر. ۵۲- برای مردم خوشنود باش نسبت به آنچه برای نفس خود خوشنود می‌باشی تا این که مسلمان باشی. شیفته ۱- (این فراز از فرازهای خطبه ۱۰۸ نهج البلاغه است که در باره کسی که ص ۹۳۲ نفسه ۶۷۰۲.

### الاعتصام بالله

۱- من اعتصم بالله نجاه ۷۸۲۶. ۲- من اعتصم بالله لم يضره شيطان ۸۰۳۵. ۳- من اعتصم بالله عز مطلبه ۸۳۲۴. ۴- الجيء نفسك في الأمور كلها إلى إلهك، فإنك تلجئها إلى كهف حريز ۲۳۸۹. ۵- اعتصم في أحوالك كلها بالله، فإنك تعتصم منه سبحانه بمانع عزيز ۲۳۹۰. عاشق چیزيست فرموده: هر که عاشق چیزی شود چشمش را کور ساخته دلش را بیمار، و با چشم معیوب نظر کند، و با گوش ناشنوا بشنود (در حقیقت شهوات و خواهشها عقلش را دریده، و قلب و دلش را میرانده، نفسش را بر آن شیفته نموده است. استمداد از خدا ۱- هر که به خدا چنگ زند خداوند او را نجات دهد. ۲- هر که به خدا چنگ زند هیچ شیطانی (چه انسانی و یا جنی بلکه حیوانی) او را زیان نخواهد رسانید. ۳- هر که (به ذیل عنایت الهی) چنگ زند غالب شود مطلب او (یعنی به مقصود رسد). ۴- نفس خود را در همه کارها به سوی خدایت پناه ده، چون تو آن را به پناه محکمی پناه می‌دهی. ۵- در همه احوالت به خدا چنگ زن، زیرا تو چنگ می‌زنی از او سبحانه به منع کننده غالب، (که همه بلاها و آفت را از تو منع نماید). ص ۹۳۳- ۶- عليك بالاعتصام بالله في كل أمورك، فإنها عصمة من كل شيء ۶۱۲۵.

### العصمة و الاعتصام

۱- العصمة نعمة ۱۲. ۲- من ألهم العصمة أمن الزلل ۸۴۶۹. ۳- من العصمة تعذر المعاصي ۹۳۲۳.

### العطب و المعاطب

۱- رب عطب تحت طلب ۵۲۸۲. ۲- ركوب المعاطب عنوان الحماقه ۵۴۲۱. ۳- رب عاطب بعد السيلامة ۵۲۷۸. ۶- بر تو باد به چنگ زدن به خدا در تمام امورت، زیرا که آن نگهداری از هر چیزی خواهد بود. نگهداری ۱- منع و باز داشتن نفس از گناه نعمتی است. ۲- هر که عصمت (نگهداری از گناهان) در دل او افتد از لغزش ایمن گردد. ۳- از عصمت است میسر نبودن معاصی (که نتواند از جهاتی معصیت کند). هلاکت ۱- بسا هلاکتی که در تحت طلبی باشد (بنا بر این نباید حرص در طلب نمود). ۲- سوار بر هلاکت‌ها و ارتکاب اموری که باعث هلاکت شود دلیل حماقت و کم عقلی است. ۳- بسا هلاکت شونده‌ای که بعد از سلامتی (از بلاء و نزول آن) باشد (یعنی نباید ص ۹۳۴

### العواطف

۱- من كثرت عواطفه (عوارفه) كثرت معارفه ۸۱۶۴.

### التعظيم

۱- من أعظمك لإكثارك، استقلك عند إقلالك ۸۸۷۷. ۲- لا تستعظم أحدا حتى تستكشف معرفته ۱۰۲۰۸.

## العفاف

۱- العفاف یصون النفس ، و یتزّها عن الدنایا ۱۹۸۹ . ۲- العَفَّةُ تَضَعُ الشَّهْوَةَ ۲۱۴۸ . ۳- العفاف زهاده ۳۵ . مغرور شد که سلامت مانده باید به درگاه حضرت حق نالید مبادا او را هم بگیرد . عواطف ۱- هر که احسانهای او بسیار باشد آشنایانش فراوان گردد . بزرگ داشتن ۱- هر که تو را برای بسیاری مالت تعظیم نماید تو را در وقت کمی مال کم خواهد شمرد . ۲- هرگز احدی را بزرگ شمار تا آنکه معرفتش را کشف نمائی . پاکدامنی ۱- پرهیزکاری و پاکدامنی نفس را نگه داشته و آن را از پستی‌ها پاک می‌دارد . ۲- خویشتن داری خواهش را ناتوان می‌گرداند . ۳- پارسائی بی‌رغبتی در دنیا است . ص ۹۳۵- ۴- العَفَّةُ أَفْضَلُ ( أَصْلُ ) الْفِتْوَةِ ۵۲۹ . ۵- العفاف أفضل شیمه ۵۶۷ . ۶- العَفَّةُ شِيمَةُ الْأَكْيَاسِ ۷۲۹ . ۷- العَفَّةُ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ ۱۱۶۸ . ۸- الْكَفَّ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عَفَّةٌ ، وَ كِبَرُ هِمَّةٍ ۱۳۸۷ . ۹- ( أَهْلُ ) الْعِفَافِ أَشْرَفُ الْأَشْرَافِ ۱۵۱۱ . ۱۰- بِالْعِفَافِ تَزْكُو الْأَعْمَالُ ۴۲۳۸ . ۱۱- تَاجُ الرَّجُلِ عِفَافُهُ وَ زِينَةُ إِنْصَافِهِ ۴۴۹۵ . ۱۲- ثَمَرَةُ الْعَفَّةِ الصِّيَانَةُ ۴۵۹۳ . ۱۳- ثَمَرَةُ الْعَفَّةِ الْقَنَاعَةُ ۴۶۳۷ . ۴- پرهیزکاری ( اصل و یا ) بالاترین جوانمردی است . ۵- باز ایستادن ( از آنچه حلال نیست ) برترین خصلت است . ۶- پاکدامنی رویه زیرکان است . ۷- پاکدامنی رأس هر خیری است . ۸- باز ایستادن از آنچه در دست‌های مردم است پاکدامنی و بزرگی همت خواهد بود . ۹- پاکدامنی ( و یا اهل آن ) برترین صفات و افعال نیک است . ۱۰- به وسیله پاکدامنی عملها پاکیزه یا افزایش می‌یابد . ۱۱- افسر و تاج آدمی پاکدامنی اوست از محرمات ، و زینتش انصاف او خواهد بود . ۱۲- میوه پاکدامنی و عفت نگهداری ( خود از عذاب ) است . ۱۳- ثمره عَفَّت و پاکدامنی قناعت است ( زیرا وقتی انسان خود را از حرام نگه داشت حرص و طمع را از خود دور کرده قناعت را بکار برد ) . ص ۹۳۶- ۱۴- حَسَنُ الْعِفَافِ مَنْ شِيمَ الْأَشْرَافِ ۴۸۴۵ . ۱۵- سَبَبُ الْقَنَاعَةِ الْعِفَافُ ۵۵۳۱ . ۱۶- عَلَيْكَ بِالْعَفَّةِ فَإِنَّهَا نِعَمُ الْقَرِينِ ۶۰۹۹ . ۱۷- عَلَيْكَ بِالْعِفَافِ وَ الْقَنَوعِ ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ خَفَّتْ عَلَيْهِ الْمُؤَنُ ۶۱۱۸ . ۱۸- عَلَيْكَ بِالْعِفَافِ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ شِيمِ الْأَشْرَافِ ۶۱۲۲ . ۱۹- عَلَيْكَ بِلُزُومِ الْعَفَّةِ ، وَ الْإِمَانَةِ ، فَإِنَّهُمَا أَشْرَفُ مَا أَسْرَرْتُمْ وَ أَحْسَنُ مَا أَعْلَنْتُمْ ، وَ أَفْضَلُ مَا أَدَّخَرْتُمْ ۶۱۵۶ . ۲۰- عَلَى قَدَرِ الْحَيَاءِ تَكُونُ الْعَفَّةُ ۶۱۸۱ . ۲۱- عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَ سُوءَ عَوَاقِبِ اللَّذَّاتِ كَيْفَ لَا يَعِفُّ ۶۲۵۷ . ۲۲- كَمَا تَشْتَهِي عَفٌّ ۷۲۱۳ . ۱۴- نِيَكُوْنِي تَرْكُ حَرَامِهَا مِنْ خَصْلَتِهَايَ مَرْدَمَ بَلَنْدِ مَرْتَبَةٍ ۱۵- سَبَبُ قَنَاعَتِ بَازِ اِیْسْتَادَنِ از حَرَامِهَا ۱۶- بَرِ تَوْبَادِ بِهٖ پَاكَدَامَنِ زَیْرَا كِهْ اَنِ نِیَكُو هَمَنْشِیْنِی اِسْتِ . ۱۷- بَرِ تَوْبَادِ بِهٖ پَاكَدَامَنِ وَ قَنَاعَتِ زَیْرَا كَسِی كِهْ فَرَا گِیْرِدِ اَنِ رَا مَخَارِجِ زَنْدِگِی بَرِ اَو سَبَكِ گَرْدَدِ . ۱۸- بَرِ تَوْبَادِ بِهٖ پَاكَدَامَنِ زَیْرَا كِهْ اَنِ بَرْتَرِیْنِ خَصْلَتِهَايَ اَفْرَادِ بَلَنْدِ مَرْتَبَةٍ اِسْتِ . ۱۹- بَرِ شَمَا بَادِ بِهٖ جَدَا نَشْدَنِ از پَاكَدَامَنِ وَ اَمَانَتِ دَارِی ، زَیْرَا كِهْ اَنِهَا شَرِیْفْتَرِیْنِ چِیْزِیْسْت كِهْ پَنِهَا نِداشْتِهٖ ، وَ نِیَكُوْتَرِیْنِ چِیْزِیْسْت كِهْ اَشْكَارِ سَاخْتِهٖ ، وَ اَفْزَوْنْتَرِیْنِ چِیْزِی اِسْتِ كِهْ ذَخِیْرَهٖ مِی كِنِیْدِ . ۲۰- بِهٖ اَنْدَازَهٖ شَرْمِ وَ حِیَاءِ پَارِسَائِی مِی بَاشْدِ . ۲۱- تَعَجَّبُ مِی كُنْمُ از كَسِی كِهْ بَدِی عَاقِبَتِ هَايَ لَذَتِهَا رَا مِی دَاَنْدِ چِگُوْنَهٖ ( از حَرَامِهَا ) بَاز نَمِی اِیْسْتَدِ ۲۲- اَنِ چَنَانِ كِهْ خَوَاشِ ( نِعْمَتِ هَايَ دُنِیَوِی وَ یَا نِعْمَتِ هَايَ اُخْرَوِی ) رَا دَارِی ص ۹۳۷- ۲۳- لَمْ یَتَحَلَّ بِالْعَفَّةِ مِنْ اِشْتَهَی مَا لَا یَجِدُ ۷۵۵۲ . ۲۴- مَنْ اَتَحَفَّ الْعَفَّةَ وَ الْقَنَاعَةَ ، حَالِفُهُ الْعَزَّ ۹۱۸۵ . ۲۵- لَا فَاقَةَ مَعَ عِفَافٍ ۱۰۵۳۹ . ۲۶- مَنْ عَفَّ خَفَّ وَزَرَهُ ، وَ عَظُمَ عِنْدَ اللَّهِ قَدْرُهُ ۸۵۹۷ . ۲۷- مَنْ عَفَّتْ اطْرَافَهُ حَسَنَتْ اَوْصَافُهُ ۹۰۵۰ . ۲۸- اَعْفَكُمْ اَحْیَاكُم ۲۸۳۷ . ۲۹- اِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ یَحِبُّ الْمُتَعَفِّفَ- الْحَيِّیَ التَّقِیَّ ، التَّرَاضِیَّ ۳۴۳۸ . پَارِسَا بَاشْ ( یَعْنِی خُودِ رَا از حَرَامِ بَاز دَارِ ) . ۲۳- بِهٖ پَاكَدَامَنِ وَ پَارِسَائِی زَیْنَتِ نِیَافْتَهٖ كَسِی كِهْ خَوَاشِ چِیْزِی كُنْدِ كِهْ نَمِی یَاْبَدِ . ۲۴- هَر كِهْ عَفْتُ وَ قَنَاعَتُ تَحْفَهٖ دَاَدَهٖ شُودِ عَزَّتْ بَا اَو هَمِ سُوْگَنْدِ شُودِ ( كِهْ از یَكْدِیْگَر جَدَا نَشُوندِ ) . ۲۵- نِیْسْتِ فَاقَهٖ وَ بَیْجَارِگِی بَا پَارِسَائِی وَ پَاكَدَامَنِ ( یَعْنِی اَدَمِی بَا پَارِسَائِی حَقِیْقَتِ تَوَانِگَرِی رَا دَارِاسْتِ ) . ۲۶- هَر كِهْ ( از گَنَاحَانِ ) بَاز اِیْسْتَدِ پِشْتِ اَو از سَنَگِیْنِی گَنَاحَانِ سَبَكِ گِشْتِهٖ ، وَ دَرِ نَزْدِ خُدا قَدْرُش بَزَرْگِ شُودِ . ۲۷- هَر كِهْ اطْرَافِ ( اَعْضَاءِ وَ جَوَارِحِ ) اَو پَارِسَا بَاشْدِ صِفَاتِ ( اخْلَاقِی ) اَو نِیَكُو خَوَاشِ دُودِ . ۲۸- پَارِسَاتَرِیْنِ شَمَا بَا حِیَاتَرِیْنِ شَمَاسْتِ . ۲۹- بَرَاَسْتِی كِهْ خُدايَ سَبْحَانِ پَارِسَايَ ، شَرْمَنَاكِ ، پَرِهِیْزِگَارِ ، خُوشْنُودِ رَا دُوسْتُ دَارْدِ . ص ۹۳۸



## العافیة

۱- العوافی إذا دامت جهلت ، و إذا فقد عرفت ۱۹۰۷ . ۲- إنَّ العافیة فی الدِّین و الدُّنیا ، لنعمة جلیلة ( جمیلة ) ، و موهبة جزیلة ۳۷۰۴ .  
 ۳- العافیة أهنی النعم ۹۷۳ . ۴- لا عیش أهنأ من العافیة ۱۰۷۲۸ . ۵- لا لباس أفضل من العافیة ۱۰۹۰۷ . ۶- کلَّ عافیة إلى بلاء ۶۸۴۷ .  
 ۷- العافیة أفضل اللباسین ۱۶۵۲ . ۸- بالعافیة توجد لذَّة الحیاة ۴۲۰۷ . عافیت ۱- عافیت‌ها چون همیشگی باشند مجهول مانند و هر گاه از دست داده شوند شناخته شوند . ۲- براستی که عافیت در دین و دنیا هر آینه نعمتی است بزرگ ( یا نیکو ) و موهبتی است عظیم . ۳- عافیت و سلامتی از بلاها گواراترین نعمت‌هاست . ۴- زندگانی گواراتر از عافیت نیست . ۵- نیست لباسی افزونتر از عافیت . ۶- هر عافیتی بسوی بلایی است ( یعنی پاینده نخواهد بود ) . ۷- عافیت افزونترین دو لباس است . ۸- به وسیله عافیت ( سلامتی از بیمارها ، و از دشمن و از عذاب دنیوی و اخروی ) لذت زندگانی یافت می‌شود . ص ۹۳۹- ۹ ثوب العافیة أهنأ الملابس ۴۶۸۷ . ۱۰- دوام العافیة أهنأ عطیة ، و أفضل قسم ۵۱۴۳ . ۱۱- سلوا الله سبحانه العافیة من تسویل الهوی و فتن الدُّنیا ۵۶۰۱ .

## العفو و الإقالة

۱- المبادرة إلى العفو من أخلاق الكرام ۱۵۶۶ . ۲- العفو أعظم الفضلتین ۱۶۴۰ . ۳- اعف تنصر ۲۲۳۳ . ۴- أقل تقل ۲۲۴۷ . ۵- أحسن إلى من أساء إليك ، و اعف عمن جنى عليك ۲۲۸۷ . ۹- جامه عافیت ( و تندرستی و سلامتی از بلاها ) کامل‌ترین پوشش‌هاست . ۱۰- دائم بودن عافیت گواراترین عطیة و افزون‌ترین بهره است . ۱۱- از خدای سبحان سلامت از فریب دادن خواهش و فتنه‌های دنیا را مسئلت نمائید . عفو و بخشش ۱- شتافتن به گذشت کردن از خصالت‌های افراد بلند مرتبه است . ۲- در گذشتن از گناه عظیم‌ترین دو برتری است ( یکی برتری قدرت بر انتقام ، و دیگری برتری در گذشتن ) . ۳- در گذر تا یاری شوی . ۴- در گذر و اقاله نما تا در گذرانیده شوی ( یا سخن را کم کن تا مثل تو را کم یابند ، و یا تحمل کن و بد سلوکی را بردار تا تحمل کرده شوی این معنی در صورتی است که به تشدید لام خوانده شود ) . ۵- نسبت به کسی که به تو بدی نموده احسان کن ، و در گذر از کسی که بر تو ص ۹۴۰- ۶ اغفر زلَّة صدیقک ، یزکک عدوک ۲۲۹۲ . ۷- اغفر ما أغضبك لما أَرْضاك ۲۲۹۶ . ۸- أقل العثرة ، و ادرا الحد ، و تجاوز عما لم یصرح لك به ۲۳۶۴ . ۹- اقبل أعذار الناس ، تستمتع بإخائهم ، و القهم بالبشر ، تمت أضغانهم ۲۴۲۰ . ۱۰- أقبلوا ذوی المروءات عثراتهم ، فما یعثر منهم عاثر إلَّا و ید الله ترفعه ۲۵۵۰ . ۱۱- العفو أحسن الإحسان ۲۵۹ . ۱۲- العفو زکاة الظفر ۳۵۸ . جنایتی کرده است . ۶- از لغزش دوست خود در گذر تا دشمنت حکم به پاکی تو نماید . ۷- از آنچه تو را به خشم آورد برای خاطر آنچه تو را خوشنود سازد در گذر ( برای رضای خدا و پاداش اخروی ) . ۸- از لغزش در گذر ، و حد را دفع نما ، و از آنچه از برای تو به آن تصریح نشده بگذر ( ممکن است از عبادت لفظ ( الشبهه ) افتاده باشد یعنی حدودی که خدا قرار داده با شبهه دفع کن ) . ۹- پوزش‌های مردم را بپذیر تا از برادری آنها بهره‌مند گردی ، و با روی گشاده با آنها برخورد نما تا کینه‌های آنان را بمیرانی . ۱۰- از لغزشهای صاحبان مروءت بگذرید ، پس نمی‌لغزد از آنان لغزنده‌ای مگر آنکه دست خدا او را بلند می‌گرداند ( این کار از جهت آدمیت و مردی آنهاست ) . ۱۱- در گذشتن ( از گناه دیگران ) بهترین احسان است . ۱۲- در گذشتن از گناه ، زکات ظفرمندی به دشمن است . ص ۹۴۱- ۱۳- المعذرة برهان العقل ۴۹۷ . ۱۴- العفو عنوان التَّبیل ۴۹۹ . ۱۵- العفو تاج المکارم ۵۲۰ . ۱۶- ربَّ ذنب مقدار العقوبة علیه إعلام المذنب به ۵۳۴۲ . ۱۷- لا تصرَّ علی ما یعقَّب الإثم ۱۰۲۲۶ . ۱۸- العفو مع القدرة جنة من عذاب الله سبحانه ۱۵۴۷ . ۱۹- إذا جنى عليك فاغفر ۳۹۹۳ . ۲۰- بالعفو تستنزل الرِّحمة ۴۳۱۷ . ۲۱- تجاوز مع القدرة و أحسن مع الدَّولة تکمل لك السَّیادة ۴۵۲۸ . ۱۳- داشتن حجّت ، و یا قبول پوزش و معذرت دلیل خرد است . ۱۴- در گذشتن از تقصیرات دلیل نجات است . ۱۵- در گذشتن از مردم تاج هر کار نیکوئی است . ۱۶- بسا گناهی که مقدار عقوبت و

کیفر بر آن اعلام گنهکار است به آن ( مثل این که به او بگوید : فلانی شنیدم چنین کاری کردی مبادا دیگر بشنوم ) . ۱۷- بر چیزی که گناه را به دنبال دارد و از پی در آید ایستادگی مکن ( یعنی از انتقام دوری کن و بخشش را خوی خود قرار ده این روایت در باب ذنوب نیز ذکر شده است ) . ۱۸- بخشش با قدرت سپری است از عذاب خدای سبحان . ۱۹- هر گاه جنایتی نسبت به تو انجام گرفت پس در گذر . ۲۰- به وسیله عفو رحمت فرود آید ( یعنی گذشتن از تقصیرات دیگران یا عفو الهی سبب نزول رحمت خواهد شد ) . ۲۱- با قدرت و توانائی در گذر ، و با دولت احسان نما تا بزرگی و مهتری برایت کامل گردد . ص ۹۴۲-۲۲- تجاوز عن الزلل ، و أقل العثرات ، ترفع لك الدرجات ۴۵۶۶ . ۲۳- تَعَمَدُ الذَّنْبُ بِالْغَفْرِ ، سَيِّمًا فِي ذَوِي الْمَرْوَةِ وَ الْهَيْئَاتِ ۴۵۶۷ . ۲۴- تغافل يحمد أمرک ۴۵۷۰ . ۲۵- جاز بالحسنه ، و تجاوز عن السيئه ، ما لم يكن ثلما في الدين ، أو وهنا في سلطان الإسلام ۴۷۸۸ . ۲۶- خذ العفو من الناس ، و لا- تبلغ من أحد مكروهه ۵۰۸۷ . ۲۷- دع الانتقام فإنه من أسوء أفعال المقتدر ، و لقد أخذ بجوامع الفضل من رفع نفسه عن سوء المجازاة ۵۱۳۹ . ۲۸- عند كمال القدرة تظهر فضيلة العفو ۶۲۱۵ . ۲۲- از لغزش‌ها در گذر ، و از برو در افتادن‌ها اقاله نما تا این که برای تو درجه‌ها بلند شود . ۲۳- گناهان مردم را به وسیله آمرزش خصوصا در صاحبان مروّت و آبروها ببوشان ( یعنی با گذشت پرده روی آنها بگذار ) . ۲۴- از گناهان دیگران تغافل نما تا کار تو ستوده شود . ۲۵- نیکوئی را به عوض پاداش ده ، و از گناه ( مردم ) در گذر ، مادامی که در دین رخنه و شکافی پدید نیامده ، یا سستی در تسلّط و غلبه اسلام و یا در سلطان اسلام بوجود نیاید . ۲۶- بخشش و عفو را نسبت به مردم فرا گرفته و شیوه خود ساز ، و از احدی مکروه او را مرسان ( یعنی کاری مکن که آن را ناخوش دارند ) . ۲۷- و اگذار انتقام را ، زیرا که آن بدترین کردار شخص مقتدر است ، و همانا در حقیقت کسی که رفع ید کرده از مجازات بد و نفس خویش را بالاتر از آن دانسته که انتقام گیرد ، تمام فضل و برتری را بدست آورده است . ۲۸- در هنگام کمال قدرت فضیلت عفو و بخشش ظاهر می‌شود ( و گر نه با ص ۹۴۳-۲۹- قلّ العفو أقبح العيوب ، و التسرع إلى الانتقام أعظم الذنوب ۶۷۶۶ . ۳۰- قبول عذر المجرم من مواجب الكرم و محاسن الشیم ۶۸۱۵ . ۳۱- كفى بالظفر شافعا للمذنب ۷۰۵۲ . ۳۲- كن جميل العفو إذا قدرت عاملا بالعدل إذا ملكك ۷۱۶۲ . ۳۳- كن عفوًا في قدرتك ، جوادا في عسرتك ، مؤثرا مع فافتك ، يكمل لك الفضل ( تكمل لك الفضائل ) ۷۱۷۹ . ۳۴- من عفى عن الجرائم فقد أخذ بجوامع الفضل ۸۴۹۹ . ۳۵- من لم يحسن العفو أساء بالانتقام ۸۹۵۹ . ناتوانی عفو فضیلتی ندارد ) . ۲۹- کمی عفو و گذشت زشت‌ترین عیبا و شتاب کردن به جانب انتقام بزرگترین گناهان است . ۳۰- پذیرفتن عذر گنهکار از لوازم کرم و از خصلت‌های نیکوست . ۳۱- برای شفاعت گنهکار کفایت می‌کند پیروزی ( یعنی دیگر به انتقام از او نیازی نمی‌باشد . ۳۲- نیکو عفو باش هر گاه که ( بر انتقام ) توانا شدی ، و عمل کننده به عدل باش هر گاه مالک ( عمل ) گردی . ۳۳- در حال قدرت و توانائی در گذرنده ، در تنگی خود بخشنده ، با نیازت ایثار گر باش ( تا افزونیها یا ) افزونی تو کامل گردد . ۳۴- هر که از گناهان ( کسانی که نسبت به او انجام داده‌اند ) بگذرد پس در حقیقت به همه افزونی‌های مرتبه چنگ زده است ( یعنی همه فضیلت‌ها را بدست آورده است ) . ۳۵- هر که به سبب عفو احسان نکند به وسیله انتقام بدی نماید ( و شکی ص ۹۴۴-۳۶- من لم يقبل التوبة عظمت خطيئته ۸۹۷۳ . ۳۷- من الدين التجاوز عن الجرم ۹۴۰۰ . ۳۸- ما أحسن العفو مع الاقتدار ۹۵۴۰ . ۳۹- ما عفا عن الذنب من قرع به ۹۵۶۷ . ۴۰- معاجلة الذنوب بالغفران من أخلاق الكرام ۹۸۷۱ . ۴۱- لا تندمن على عفو ، و لا تبهجن بعقوبة ۱۰۳۱۹ . ۴۲- لا تعاجل الذنب بالعقوبة ، و اترك بينهما للعفو موضعا ، تحرز به الأجر و المثوبة ۱۰۳۴۳ . ۴۳- لا حلم كالصفح ۱۰۴۷۴ . نیست در این که انتقام بد و عفو نیکو خواهد بود ) . ۳۶- هر که توبه ( و اظهار پشیمانی تقصیر کاری ) را نپذیرد گناهش بزرگ باشد ( یعنی از نظر اخلاق به وظیفه عمل ننموده است ) . ۳۷- از دین است در گذشتن و عفو از گناه ( و انتقام نکشیدن ) . ۳۸- چه چیز عفو و گذشت را با قدرت بر انتقام نیکو گردانیده است . ۳۹- از گناه در نگذشته کسی که به آن سرزنش کند ( یعنی کسی که از گناهی در گذشت نباید دیگر به رخ آن بکشد ) . ۴۰- شتاب کردن گناهان به بخشش از اخلاق کریمان است . ۴۱- هرگز بر عفو و گذشتی پشیمان مشو ، و بر انتقام و عقوبت

خوشحال مشو . ۴۲- گناه را به عقوبت تعجیل مکن ، و از برای عفو و بخشش جائی را بگذار ، که به وسیله آن مزد و ثوابی را احراز نمائی ( ولی اگر در انتقام شتاب نمائی به فراهم کردن مزد و ثواب موفق نخواهی شد ) . ۴۳- هیچ بردباری مانند در گذشتن از گناهان کسی نیست . ص ۹۴۵ ۴۴- لا شیء أحسن من عفو قادر ۱۰۷۱۳ . ۴۵- لا یقابل مسیء قط بأفضل من العفو عنه ۱۰۸۸۰ . ۴۶- یعجبنی من الرجل أن یعفو عمن ظلمه ، و یصل من قطعه ، و یعطی من حرمه ، و یقابل الإساءة بالإحسان ۱۱۰۳۵ . ۴۷- أعط الناس من عفوک و صفحک ، مثل ما تحب أن یعطیک الله سبحانه ، و علی عفو فلا تندم ۲۳۶۷ . ۴۸- أکرم من ودک ، و اصفح عن عدوک ، یتّم لك الفضل ۲۳۶۸ . ۴۹- أحسن أفعال المقتدر العفو ۳۰۰۰ . ۵۰- أولى الناس بالعفو أقدرهم علی العقوبة ۳۰۶۰ . ۴۴- چیزی نیکوتر از عفو و گذشت شخص قادر انتقام نیست . ۴۵- گنهکاری هرگز به چیزی مقابله نمی‌شود که از عفو و در گذشتن از او افزونتر باشد . ۴۶- مرا خوش آید از مرد ( و از آدمی ) این که عفو کند از کسی که به او ستم نموده ، و پیوندد به کسی که از او بریده ، و عطا کند به کسی که او را محروم ساخته ، و بدی را به نیکی و احسان جبران کند . ۴۷- مردم را از عفو و در گذشتن خود ببخش مثل آنچه دوست داری که ببخشد تو را خدای سبحان ، و بر هیچ عفو پشیمان مشو . ۴۸- گرامی دار و یا احسان نما به کسی که تو را دوست داشته ، و در گذر از دشمنت تا برای تو فضیلت کامل گردد . ۴۹- بهترین کردارهای شخص مقتدر و توانا در گذشتن از تقصیرات دیگران است . ۵۰- سزاوارترین مردم به عفو و در گذشتن از تقصیر مردم ، تواناترین آنهاست بر انتقام و باز خواست . ص ۹۴۶ ۵۱- أولى الناس بالرحمة المحتاج إليها ۳۶۴ . ۵۲- أحسن من استیفاء حقک العفو عنه ۳۱۲۰ . ۵۳- أحسن المکارم عفو المقتدر ، وجود المفتقر ۳۱۶۵ . ۵۴- أحسن العفو ما کان عن قدره ۳۱۸۴ . ۵۵- أعرف الناس بالله أعذرهم للناس ، و إن لم یجد لهم عذرا ۳۲۳۰ . ۵۶- إنّ مقابلة الإساءة بالإحسان ، و تغمید الجرائم بالغفران ، لمن أحسن الفضائل ، و أفضل المحامد ۳۴۹۲ . ۵۷- إنّ من أعطی من حرمه ، و وصل من قطعه ، و عفی عمن ظلمه ، کان له من الله سبحانه الظّهر و النّصیر ۳۵۳۰ . ۵۱- سزاوارترین مردم به لطف و مهربانی ( که نسبت به او انجام گیرد یا خود نسبت به دیگران انجام دهد ) کسی است که محتاج به آن باشد . ۵۲- نیکوتر از گرفتن حقّ در گذشتن از آنست . ۵۳- بهترین صفاتی که باعث گرامی بودن و بلندی مرتبه است در گذشتن شخص مقتدر ، وجود و بخشش شخص محتاج است . ۵۴- بهترین در گذشتن از تقصیرات دیگران آنست که از روی قدرت و توانائی بر انتقام باشد . ۵۵- عارف‌ترین مردم به خدا در گذرنده ترین آنهاست از مردم ، و اگر چه برای آنها عذری را نیابد . ۵۶- برآستی که در مقابل بدی احسان نمودن ، و پوشیدن گناهان به در گذشتن و عفو ، هر آینه از بهترین افزونیها و افزون ترین صفات ستوده است . ۵۷- برآستی آنکه ببخشد کسی را که او را محروم سازد و پیوند نماید کسی را که از او بریده ، و عفو کند از کسی که به او ستم نموده است ، برای او از جانب خداوند سبحان پشتیبان و یار و معین می‌باشد ( یعنی خداوند طرفدارانی را برای او قرار ص ۹۴۷ ۵۸- العفو فضیله ۷ . ۵۹- العفو أفضل الإحسان ۵۸۵ . ۶۰- العفو زین القدره ۷۷۳ . ۶۱- العفو یوجب المجد ۷۷۵ . ۶۲- العفو زکاة القدره ۹۲۴ . ۶۳- العفو أحسن الإحسان ۱۰۵۷ . ۶۴- العفو أحسن الانتصار ۱۰۹۹ . ۶۵- الصّیّح أن یعفو الرجل عمنّا یجنى علیه ، و یحلم عمنّا یغیظه ۱۸۷۵ . می‌دهد که پیوسته یار و کمک کار او باشند ، و یا خود پروردگار یار و یاور اوست ) . ۵۸- از زلات دیگران گذشتن عین فضیلت است . ۵۹- بخشش و در گذشتن از تقصیرات برترین احسان است . ۶۰- از گناه دیگران در گذشتن زینت توانائی است ( یعنی با وجود قدرت باید عفو کرد ، و گرنه عفو با عجز و ناتوانی خیلی ارزش ندارد ) . ۶۱- عفو موجب شرف و سربلندی است . ۶۲- عفو و در گذشتن زکات توانائی است ( یعنی با قدرت بر انتقام باید عفو کرد ) . ۶۳- عفو و گذشت برترین احسان است . ۶۴- عفو نیکوترین انتقام است ( زیرا که طرف خجالت می‌کشد و برای او بهترین مجازات خواهد بود ) . ۶۵- در گذشتن آنست که انسان از آنچه بر او جنایت می‌شود در گذرد ، و از آنچه او را بخشم آورد بردباری کند . ص ۹۴۸ ۶۶- الصّیّح أحسن الشّیم ۶۵۰ . ۶۷- هب ما أنکرت لما عرفت ، و ما جهلت لما علمت ۱۰۰۵۶ . ۶۸- إذا جنى عليك فاعترف ۳۹۹۲ . ۶۹- أحقّ الناس بالإسعاف طالب العفو ۳۰۶۶ . ۷۰- إياک و التّسرّع إلى العقوبة ، فإنّه ممقته عند الله ، و

مقرب من الغير ۲۶۵۶ . العواقب ۱- لكل أمر عاقبة حلوة أو مرّة ۷۲۹۹ . ۲- من انتظر العواقب سلم ۷۸۰۵ . ۶۶- از گناه دیگران در گذشتن نیکوترین خصلت هاست . ۶۷- آنچه را که نشناخته‌ای برای آنچه آن را شناخته‌ای ، و آنچه را که ندانسته‌ای برای آنچه را که دانسته‌ای ( از خوبیها و خدمات ) ببخش . ۶۸- هرگاه بر تو جنایتی شد پس در گذر . ۶۹- سزاوارترین مردم به بر آوردن حاجت او طلب کننده عفو است . ۷۰- بر تو باد به دوری از شتاب کردن به عقوبت ( کسی که نسبت به تو گناهی انجام دهد ) ، زیرا که آن نزد خدای بزرگ جای دشمنی بوده ( که خداوند دشمن انسان گردد ) ، و نزدیک کننده تغییر ( دولتها و نعمتها ) است . پایان کار ۱- برای هر کاری عاقبتی است شیرین یا تلخ ( پس باید لحاظ عاقبت را کرد ) . ۲- هر که انتظار عاقبت‌ها را کشد ( و ملا-حظه عواقب را نماید ) سالم ماند . ص ۹۴۹-۳ من نظر فی العواقب سلم ۷۹۱۲ . ۴- من نظر فی العواقب سلم من الثواب ۸۰۳۹ . ۵- من راقب العواقب أمن المعاطب ۸۱۹۸ . ۶- من انتظر العاقبة صبر ۸۳۰۷ . ۷- من راقب العواقب سلم من الثواب ۸۶۸۱ . ۸- إذا هممت بأمر فاجتنب ذمیم العواقب فيه ۴۱۱۹ . ۹- راقب العواقب تنج من المعاطب ۵۴۳۵ . ۱۰- فی العواقب شاف أو مریح ۶۵۰۶ . ۱۱- ملاک الخواتم ما أسفر عن رضی الله سبحانه ۹۷۳۰ . ۳- هر که در عاقبت‌ها بیندیشد سالم ماند . ۴- هر که در عاقبت‌ها نظر کند از مصیبت‌ها سالم ماند . ۵- هر که مراقب عاقبت‌ها بود ( و در آنها تأمل نماید ) از مهالک ایمن باشد . ۶- هر که انتظار عاقبت کشد ( و نیکوئی آن را خواهد ) صبر نماید . ۷- هر که مراقب عاقبت‌ها باشد از مصیبت‌ها سالم ماند . ۸- هرگاه به انجام کاری اراده و همت نمودی پس از عاقبت‌های بد آن دوری کن . ۹- عاقبت‌ها را نگهبانی و مراقبت‌نما ( یعنی در هر کاری ملاحظه عاقبت آن کن تا از مهالک رستگاری یابی ) . ۱۰- در عاقبت‌ها شفا دهنده و یا آسایش دهنده باشد ( ممکن است این جمله را حضرت در مقام تسلی بیماران فرموده باشد که امور به دست خداست ، یا شفا دهد ، و یا به وسیله مرگ را حتی بخشد ) . ۱۱- ملاک عاقبت‌ها چیز است که از خوشنودی خدا نمایان گردد ( اگر در آن خوشنودی خدا دیده شود خوب خواهد بود ) . ص ۹۵۰

## العقوق

۱- من العقوق إضاعة الحقوق ۹۲۴۸ .

## العقل

۱- العقل شرف کریم لا یبلی ۱۵۹۰ . ۲- العقل غریزه ، تزید بالعلم و التجارب ۱۷۱۷ . ۳- العقل ، و العلم ، مقرونان فی قرن ، لا یفترقان ، و لا یتباینان ۱۷۸۳ . ۴- العقل أغنی الغنی ، و غایة الشرف فی الآخرة و الدنيا ۱۸۲۲ . ۵- العقل أجمل زینة ، و العلم أشرف مزیة ۱۹۴۰ . ۶- العقل أصل العلم ، و داعیة الفهم ۱۹۵۹ . عاق ۱- از جمله عقوق ( و آزار پدر و مادر ) ضایع کردن حقوق ( مانند تعظیم و تکریم و اطاعت ) خواهد بود . خرد ۱- خرد شرفی است گرامی که کهنه نمی‌شود . ۲- خرد خصلتی است که به سبب علم و تجربه‌ها زیاد می‌شود . ۳- خرد و دانائی ، در یک رسن همراهند ، از یکدیگر جدا نمی‌شوند و تباین ندارند . ۴- خرد بی‌نیازترین توانگری و نهایت برتری در آخرت و دنیا است . ۵- خرد نیکوترین زینت ، و علم بلندترین مزیت است . ۶- خرد بیخ دانش ، و داعی فهم و دریافت است . ص ۹۵۱-۷ العقل منفعة ، و العلم مرفعة ، و الصبر مدفعة ۲۰۴۱ . ۸- العقل خلیل المؤمن ، و العلم وزیره ، و الصبر أمير جنوده ، و العمل قیمه ۲۰۹۲ . ۹- العقل صاحب جيش الرحمن ، و الهوى قائد جيش الشیطان ، و النفس متجاذبة بینهما ، فأیهما غلب كانت فی حیزه ۲۰۹۹ . ۱۰- العقل و الشهوة ضدان ، و مؤید العقل العلم ، و مزین الشهوة الهوى ، و النفس متنازعة بینهما ، فأیهما قهر كانت فی جانبه ۲۱۰۰ . ۱۱- العقل أنك تقتصد فلا تسرف ، و تعد فلا تخلف ، و إذا غضبت حلمت ۲۱۳۰ . ۷- خرد نفع و سود است ، و دانش بلندی ، و شکیبائی دفع نمودن است سختی و مصائب را ( یا سبب دفع مصائب گردد ) . ۸- خرد دوست مؤمن ، و دانش وزیر او ، و شکیبائی سر لشکر او ، و عمل کار گزار اوست ( و این روشن است که دوست صلاح دوست را خواهد

و او را بسوی آن رهبری کند، و علم هم گرانی و سنگینی او را به دوش کشد، و صبر هم که فرمانده باشد لشکر با پیروزی روبرو خواهد گردید، و عمل هم کارگردان یا برای تربیت و تأدیب او نصب شده است). ۹- خرد سردار لشکر پروردگار است، و خواش رهبر لشکر شیطان، و نفس کشیده شونده میان آن دو، پس هر یک از آنها که غالب شود نفس در جای آن خواهد بود.

۱۰- خرد و خواش دو ضدند، تأیید کننده عقل علم است، و آرایش دهنده شهوت هوا و هوس خواهد بود، و نفس محل نزاع میان آن دوست، پس هر کدام که غلبه نماید نفس در طرف آن قرار خواهد گرفت. ۱۱- داشتن عقل به این است که میانه روی نموده پس اسراف نمائی، و وعده ص ۹۵۲ ۱۲- العقل أن تقول ما تعرف، و تعمل بما تنطق به ۲۱۴۱. ۱۳- العقل يهدي و ينجي، و الجهل يغوي و يردى ۲۱۵۱. ۱۴- العقل صديق محمود ۲۲۱۸. ۱۵- استرشد العقل، و خالف الهوى تنجح ۲۳۱۰. ۱۶- اعقل عقلك، و املك أمرك، و جاهد نفسك، و اعمل للآخرة جهدك ۲۴۰۶. ۱۷- أين العقول المستصعبة (المستصعبة) لمصاييح الهدى ۲۸۲۴. ۱۸- أفضل العقل الرشاد ۲۸۶۴. كنى پس خلف نمائی، و چون به خشم آمدی بردباری پیشه کنی. ۱۲- عقل آنست آنچه را که می‌دانی بگوئی، و به آنچه که می‌گوئی عمل نمائی. ۱۳- خرد (یا علم) هدایت کرده، و به فلاح می‌رساند، و نادانی گمراه کرده و به هلاکت می‌اندازد. ۱۴- عقل دوستی است ستایش شده. ۱۵- راه راست را از عقل طلب نموده، و با خواش مخالفت کن تا پیروزمند شوی. ۱۶- عقل خود را بند نما (یعنی مگذار بسبب غلبه هوا و هوس فاسد گردد، و یا آن را دانا گردان)، و کار خود را مالک شو، و با نفست پیکار نما، و کوشش خود را در عمل برای آخرت بکار بر. ۱۷- کجایند عقلهائی که چراغهای هدایت را فروخته‌اند (و یا همراه چراغهای هدایتند). ۱۸- افزونترین عقل راه یافتن یا رسیدن به حق است. ص ۹۵۳ ۱۹- أفضل النعم العقل ۲۸۸۱. ۲۰- أول العقل التودد ۲۹۲۳. ۲۱- أفضل العقل الأدب ۲۹۴۷. ۲۲- أفضل العقل مجانبه الله ۳۰۰۱. ۲۳- أفضل العقل معرفة الإنسان نفسه، فمن عرف نفسه عقل، و من جهلها ضلّ ۳۲۲۰. ۲۴- أفضل العقل الاعتبار، و أفضل الحزم الاستظهار، و أكبر الحمق الاغترار ۳۲۷۳. ۲۵- أفضل حظّ الرجل عقله، إن ذلّ أعزّه، و إن سقط رفعه، و إن ضلّ أرشده، و إن تكلم سدّه ۳۳۵۴. ۱۹- برترین نعمتها عقل است. ۲۰- اول عقل دوستی کردن است (چون با دوستی انسان می‌تواند به بسیاری از هدفهای خود برسد). ۲۱- افزونترین عقل ادب است (به این معنی که رعایت آداب شرع و سنن و آداب مستحسن میان مردم را بنماید). ۲۲- افزونترین عقل دوری گزیدن از بازی است. ۲۳- افزونترین عقل شناسائی آدمی است نفس خود را، پس کسی که نفس خود را شناخت دانا شد، و هر که شناخت آن را گمراه گردید. ۲۴- افزونترین عقل عبرت و پند گرفتن، و افزونترین دور اندیشی پشت قوی کردن (به وسیله فرد یا جمعیت یا اتخاذ طریق احتیاط)، و بزرگترین کم عقلی و حماقت فریب خوردن است. ۲۵- افزونترین حظ و نصیب مرد عقل اوست، اگر خوار شود عقل او را عزیز دارد، و اگر ساقط شود و در مهلکه افتد عقل او را بردارد و بلند گرداند، و اگر گمراه ص ۹۵۴ ۲۶- إن الله سبحانه يحبّ العقل القويم، و العمل المستقيم ۳۴۱۰. ۲۷- إن من رزقه الله عقلا قویما، و عملا مستقيما، فقد ظاهر لديه النعمة، و أعظم عليه المنّة ۳۵۴۵. ۲۸- العقل زين، الحمق شين ۱۴. ۲۹- العقل قرية، الحمق غربة ۱۱۱. ۳۰- العقل شفاء، الحمق شقاء ۲۰۶. ۳۱- العقول مواهب، الآداب مكاسب ۲۲۷. ۳۲- العقل فضيلة الإنسان ۲۵۲. ۳۳- العقل رسول الحقّ ۲۷۲. ۳۴- العقل صديق مقطوع ۳۲۴. شود او را ارشاد کرده، و اگر سخن گوید عقل او را راست دارد نگذارد خطائی کند. ۲۶- براستی که خدای سبحان دوست دارد عقلی را که غلط و خطائی نداشته، و عمل طبق شریعت مقدسه را. ۲۷- براستی کسی که خداوند عقلی استوار، و کرداری مستقیم روزی او فرموده، پس در حقیقت در نزد او نعمت را آشکار ساخته، و بر او منت را (و نعمتی که گنجایش آن را دارد که به آن منت بگذارند) بزرگ گردانیده است. ۲۸- زیرکی و خرد زینت است، و حماقت عیب و ننگ است. ۲۹- عقل و زیرکی نزدیکی و قرابت، و حمق و کم عقلی غربت خواهد بود. ۳۰- خرد شفاء، و کمی عقل بدبختی است. ۳۱- خردها موهبتی بوده، و ادب‌ها به دنبال رفتن و کسب حاصل می‌شود. ۳۲- خرد باعث برتری و افزونی رتبه انسان است. ۳۳- خرد (رسولی است از جانب حق، و یا) رسول (مطلب) حق است. ۳۴- خرد



دوستی است بریده شده ( که اکثر مردم خود را از آن بریده‌اند و با آن ص ۹۵۵ ۳۵- العقل مصلح کلّ أمر ۴۰۴ . ۳۶- العقل لا ینخدع ۴۲۷ . ۳۷- العقل داعی الفهم ۴۷۳ . ۳۸- العقل أقوى أساس ۴۷۵ . ۳۹- العقل أفضل مرجو ۴۷۹ . ۴۰- العقل یحسن الرّویة ۴۹۵ . ۴۱- العقل ینبوع الخیر ۶۵۷ . ۴۲- العقل حفظ التجارب ۶۷۳ . ۴۳- العقل أحسن حلیة ۸۱۳ . ۴۴- العقل یوجب الحذر ۸۱۴ . رابطه ندارند ) . ۳۵- خرد مصلح هر کاریست . ۳۶- خرد و دریافت صحیح فریب نمی‌خورد . ۳۷- خرد و شعور خواننده و داعی فهم و ادراک است . ۳۸- خرد محکم‌ترین زیر بناء است . ۳۹- عقل افزون‌ترین امید داشته شده است ( یعنی انسان باید امیدش به خودش باشد که با رجوع به آن کاری را انجام دهد ) . ۴۰- خرد فکر و روش را نیکو می‌گرداند . ۴۱- خرد چشمه خیر و نیکی است . ۴۲- خرد ( و عاقلی ) نگهداشتن تجربه و آزمایش هاست . ۴۳- خرد نیکوترین زینت است . ۴۴- خرد موجب دوری از معاصی می‌شود . ص ۹۵۶ ۴۵- العقل مرکب العلم ۸۱۶ . ۴۶- العقل حسام قاطع ۸۲۴ . ۴۷- العقل أشرف مزیة ۹۷۶ . ۴۸- العقل ثوب جدید لا یبلی ۱۲۳۵ . ۴۹- العقل منزّه عن المنکر آمر بالمعروف ۱۲۵۰ . ۵۰- العقل حیث کان آلف ، مألوف ۱۲۵۱ . ۵۱- العقل شجرة ، ثمرها السّخاء و الحیاء ۱۲۵۴ . ۵۲- العقل زین لمن رزقه ۱۲۷۶ . ۵۳- العقل فی الغربة قربة ۱۲۹۱ . ۵۴- العقل رقیّ إلى علیّین ۱۳۲۵ . ۴۵- خرد مرکب علم است . ۴۶- خرد شمشیری است برنده . ۴۷- خرد شریفترین برتریست . ۴۸- خرد جامه جدیدی است که کهنه نمی‌شود ، ( یعنی همیشه تازه و وسیله پوشش عیوب است ) . ۴۹- عقل ( آدمی را ) از بدی پاکیزه کننده ، و به نیکوئی فرمان دهنده است . ۵۰- عقل هر کجا باشد الفت دهنده ، انس گرفته شده است . ۵۱- عقل درختی است که میوه آن سخاوت و حیاء است . ۵۲- عقل زینتی است برای کسی که روزی داده شده است ، ( یعنی خداوند به او عقل داده باشد ) . ۵۳- عقل در غربت نزدیکی است ، ( یعنی خردمند گویا در شهر دور غریب نیست چون می‌داند چگونه سلوک نماید ) . ۵۴- عقل بالا رونده است به اعلی درجات ( بهشت یا به اعلی مراتب شرافت ص ۹۵۷ ۵۵- إئی إذا استحكمت فی الرّجل خصله من خصال الخیر احتملتها لها ، و اغتفرت له فقد ما سواها ، و لا أغتفر له فقد عقل ، و لا عدم دین ، لأنّ مفارقة الدّین مفارقة الأمن ، و لا تهناً حیاء مع مخافة ، و عدم العقل عدم الحیاء ، و لا تعاشر الأموات ۳۷۸۵ . ۵۶- إنک موزون بعقلک ، فزکّه بالعلم ۳۸۱۲ . ۵۷- إنّما العقل التّجنب من الإثم ، و النّظر فی العواقب ، و الأخذ بالحزم ۳۸۸۷ . ۵۸- آفة اللّب العجب ۳۹۵۶ . ۵۹- إذا تمّ العقل نقص الکلام ۴۰۱۱ . و یا به آسمان هفتم ، کنایه از این است که خردمند دارای ترقی کامل است ) . ۵۵- براستی که من هر گاه در مردی خوئی از خصلت‌های خوب را محکم یافتم او را به جهت آن یک خصلت برداشته ( و او را می‌پذیرم و مشمول عنایات خود نموده ) و او را برای نداشتن غیر از آن خصلت ( از خوی‌های پسندیده ) بخشیده ، ولی او را به جهت نیافتن عقل و نداشتن دین نخواهم بخشید ، زیرا جدائی از دین مفارقت از ایمنی بوده و زندگانی با ترس خوش آیند نیست ، و نبود خرد نبودن حیات است ( و زمانی که حیاتی متصور نبود پس چنان افرادی مرده هستند ) و با مردگان معاشرت نشاید . ۵۶- براستی که تو به عقل خود سنجیده می‌شوی ( هر اندازه تعقل آدمی زیاده‌تر گردد ارزش و بهاء او بیشتر خواهد بود ) پس آن را با علم زیاد گردان . ۵۷- جز این نیست که خرد دوری گزیدن از گناه ، و نظر کردن در عاقبت ها ، و فرا گرفتن به سبب دور اندیشی خواهد بود . ۵۸- آفت عقل خود بینی است ( چون خود بین عقل خود را بالاتر از دیگران داند به همین جهت عجب به خردش آفت رساند ) . ۵۹- هر گاه عقل تمام گردید سخن گفتن کوتاه و کم خواهد شد . ص ۹۵۸ ۶۰- إذا کمل العقل نقصت الشّهوة ۴۰۵۴ . ۶۱- بالعقل یستخرج غور الحکمة ۴۲۰۸ . ۶۲- بالعقل تنال الخیرات ۴۲۰۲ . ۶۳- بالعقل صلاح البریة ۴۲۱۷ . ۶۴- بوفور العقل یتوفّر الحلم ۴۲۷۴ . ۶۵- بالعقول تنال ذروة العلوم ( الأمور ) ۴۲۷۵ . ۶۶- بترک ما لا ینعیک یتّم لک العقل ۴۲۹۱ . ۶۷- بالعقل کمال النّفس ۴۳۱۸ . ۶۸- بالعقل صلاح کلّ أمر ۴۳۲۰ . ۶۰- هر گاه عقل کامل گردید خواهش ناقص خواهد شد ( چون عقل آدمی را به سوی منافع و مصالح سوق خواهد داد ) . ۶۱- به وسیله عقل ( و به کار بردن آن ) ته حکمت ( و مسائل دقیقه علوم حقّه و دانائی صحیح رفتار و کردار ) استخراج می‌شود . ۶۲- به وسیله عقل به کارهای خیر ( و ثواب و پاداش آنها ) رسیده می‌شود . ۶۳- به سبب عقل صلاح حال خلق حاصل خواهد شد . ۶۴- به



وسيله وفور عقل بردباری زیاد خواهد گرديد . ۶۵- به واسطه عقلها ( آدمی ) به عوج ( کارها و یا ) علمها خواهد رسید ( پس آدمی باید عقل خود را بکار برد و از کاهلی دوری نماید ) . ۶۶- به سبب ترك آنچه بکار تو نیاید و برای تو مفید نباشد عقلت تمام خواهد بود ( یعنی دلیل تمامی عقل می شود ) . ۶۷- به عقل و خردمندی است کمال نفس . ۶۸- به وسیله عقل است صلاح هر امری . ص ۹۵۹ ۶۹- تمام العقل ( العمل ) استکماله ۴۴۶۴ . ۷۰- تزکیه الرّجل عقله ۴۴۷۴ . ۷۱- ثمره العقل الاستقامه ۴۵۸۹ . ۷۲- ثمره العقل لزوم الحقّ ۴۶۰۲ . ۷۳- ثمره العقل صحبه الأخیار ۴۶۱۶ . ۷۴- ثمره العقل العمل للتّجاء ۴۶۲۶ . ۷۵- ثمره العقل مداراة النّاس ۴۶۲۹ . ۷۶- ثمره العقل الصّیّدق ۴۶۴۳ . ۷۷- ثمره العقل مقت الدّنيا ، و قمع الهوى ۴۶۵۴ . ۷۸- ثلاث یمتحن بها عقل الرّجال : هنّ المال ، و الولایه ، ۶۹- تمامی عقل ( و یا تمامی عمل ) کامل کردن آنست ( به وسیله علم و فکر و تدبیر و یا خالص گردانیدن آن و چیزی از آن جا نگذاشتن ) . ۷۰- تزکیه مرد عقل اوست ( یعنی پاکیزگی تنها با لباس نظیف نبوده اگر عقلش را بکار برد او پاکیزه است ) . ۷۱- میوه خرد استقامت ( و راست ایستادن بر حق ) است ( در هر بابی ) . ۷۲- میوه عقل لازم بودن حق و از آن جدا نشدن است . ۷۳- میوه عقل همنشینی با نیکان است ( در دنیا و آخرت ) . ۷۴- میوه عقل عمل کردن است برای رستگاری . ۷۵- میوه عقل مدارا کردن با مردم است . ۷۶- میوه عقل ( راستی در هر باب یا ) راست گوئی است . ۷۷- ثمره عقل دشمنی دنیا و کوبیدن خواهش و غلبه بر آن است . ۷۸- سه چیز است که به وسیله انها عقلهای مردان آزمایش می شود : آنها مال و ثروت ، و لایت و حکومت ، مصیبت ، ( چون وقتی انسان به هر سه و یا به یکی از اینها ص ۹۶۰ و المصیبه ۴۶۶۴ . ۷۹- ثلاثه تدلّ علی عقول أربابها : الرّسول ، و الكتاب ، و الهدیّه ۴۶۸۱ . ۸۰- حسن العقل جمال الطّواهر و البواطن ۴۸۰۷ . ۸۱- حسن العقل أفضل رائد ۴۸۲۶ . ۸۲- حدّ العقل النّظر فی العواقب ، و الرّضا بما یجرى به القضاء ۴۹۰۱ . ۸۳- حرام علی کلّ عقل مغلول ( معلول ) بالشّهوه أن ینتفع بالحکمه ۴۹۰۲ . ۸۴- حدّ العقل الانفصال عن الفانی ، و الاتّصال بالباقی ۴۹۰۵ . مبتلا گرديد غالبا عوض خواهد شد خود را گم می کند ) . ۷۹- سه چیز است که بر عقلهای ارباب آنها دلالت و راهنمایی می کنند : فرستاده ( مأمور و واسطه ) ، و کتاب ( نوشته و نامه ) ، و هدیه ( کادو ) ( که از این سه آدمی می تواند به عقل کامل و یا ناقص ارباب آن پی ببرد ، زیرا هر اندازه پیغام آور ، و نامه ، و هدیه در سطح بالا باشد عقل صاحب آن در مرتبه بالا قرار دارد ، و چون در سطح پائین باشد عقل او در رتبه پائین قرار خواهد گرفت ) . ۸۰- نیکوئی عقل زیبایی ظاهرها و باطن هاست . ۸۱- نیکوئی عقل افزون ترین پیشرو است . ۸۲- حد و حقیقت خرد نظر کردن ( و اندیشیدن در سرانجام کارهای دنیوی و اخروی ) و خوشنودی به آنچه تقدیر الهی بر آن جاریست . ۸۳- بر هر عقل علیل و یا غل شده به هوا و هوس حرام است که به حکمت ( علم راست و درست ) منتفع گردد ( چون اسیر بند هوس خواهد بود ) . ۸۴- حد و میزان عقل جدا شدن از دنیا و پیوستن به آخرت است . ص ۹۶۱ ۸۵- حفظ العقل بمخالفة الهوى ، و العزوف عن الدّنيا ۴۹۲۱ . ۸۶- خیر المواهب العقل ۴۹۴۷ . ۸۷- دلیل عقل الرّجل قوله ۵۱۰۱ . ۸۸- ذهاب العقل بمخالفة الهوى و الشّهوه ۵۱۸۰ . ۸۹- ذکّ عقلک بالأدب کما تذکّی النّار بالحطب ۵۲۰۰ . ۹۰- رزانه العقل تختیر فی الرّضا ، و الحزن ۵۴۳۹ . ۹۱- زیاده العقل تنجی ۵۴۸۴ . ۹۲- ستّه تختیر بها عقول الرّجال : المصاحبه ، و المعامله ، و الولایه ، و العزل ، و الغنى ، و الفقر ۵۶۰۰ . ۹۳- ستّه تختیر بها عقول النّاس : الحلم عند الغضب ، و الصّبر عند ۸۵- نگهداشتن عقل به مخالفت خواهش و رو گردانیدن از دنیاست . ۸۶- بهترین موهبت ها ( از جانب خدای تعالی ) عقل است . ۸۷- دلیل و نشانه عقل ( آدمی ) گفتار اوست ( یعنی از سخن مرد اندازه عقل او ظاهر می شود ) . ۸۸- رفتن عقل بین هوا ( یعنی خواهش چیزی که حاصل نباشد ) و شهوت است . ۸۹- عقل خود را به ادب افروخته کن چنانکه آتش به وسیله هیزم افروخته می شود . ۹۰- سنگینی و وقار عقل در خوشنودی و اندوه آزمایش می شود ( هر اندازه عقل آدمی زیاده تر باشد در شادی و اندوه کمتر از جا بر آید ) . ۹۱- زیادتی عقل رستگاری بخشد . ۹۲- شش چیز است که عقلهای مردان به آنها آزمایش می شود : همراهی ، و معامله ، و حکومت ، و معزولی ، و بی نیازی ، و درویشی . ۹۳- شش چیز است که عقل های مردم به آنها آزمایش می شود : بردباری در ص ۹۶۲ الرّهب ، و القصد عند الرّغب ، و

تقوی الله فی کلّ حال ، و حسن المداراة ، و قلّة المماراة ۵۶۰۸ . ۹۴- صلاح العقل الأدب ۵۷۹۹ . ۹۵- صديق کل امرء عقله ، و عدوّ جهله ۵۸۵۴ . ۹۶- ضلال العقل یبعد من الرّشاد و یفسد المعاد ۵۹۰۳ . ۹۷- ضلال العقل أشدّ ضلّة ، و ذلّة ( زلّة ) الجهل أعظم ذلّة ( زلّة ) ۵۹۳۵ . ۹۸- علیک بالعقل فلا مال أعود منه ۶۰۹۴ . ۹۹- عند الخبرة ( الحيرة ) تنكشف عقول الرّجال ۶۲۰۷ . وقت غضب ، و شکيائي در نزد ترس ( از بلاها و مصائب ) و میانه روی در نزد خواهش ، ( که در طلب آن افراط و تفریط نکند ) و تقوی الهی در هر حال ، و نیکوئی مدارا و سازش ، و کمی جدال و ستیزه . ۹۴- صلاح عقل ادب است . ۹۵- دوست هر مردی عقل او ، و دشمنش جهلش می باشد . ۹۶- گمراهی عقل ( آدمی را ) از راه راست و درست دور گردانده و معاد را فاسد می نماید ( پس باید انسان در سنجیدن عقل خود با افکار عقلمندان و روشنفکران کوشا باشد و بر عقل و فکر خویش اعتماد چندان نکند تا برایش یقین حاصل شود ) . ۹۷- گمراهی عقل سخت ترین گمراهی ، و خواری نادانی بزرگترین خواری ( و یا لغزش نادانی بزرگترین لغزش ) خواهد بود . ۹۸- بر تو باد به عقل ( و عمل به مقتضای آن ) زیرا که هیچ مالی سودمندتر از آن نیست . ۹۹- در وقت امتحان و آزمایش ( یا در نزد حیرانی ) عقل های مردان ظاهر می شود . ص ۹۶۳ ۱۰۰- عند بدیّه المقال تختبر عقول الرّجال ۶۲۲۱ . ۱۰۱- عند غرور الأطماع ، و الآمال ، تنخدع عقول الجهال و تختبر الباب الرّجال ۶۲۲۲ . ۱۰۲- عنوان العقل مداراة الناس ۶۳۲۱ . ۱۰۳- عقل المرء نظامه ، و أدبه قوامه ، و صدقه إمامه ، و شکره تمامه ۶۳۳۵ . ۱۰۴- عقول الفضلاء فی أطراف أقلامها ( مهم ) ۶۳۳۹ . ۱۰۵- غایة المرء حسن عقله ۶۳۶۶ . ۱۰۶- غایة العقل الاعتراف بالجهل ۶۳۷۵ . ۱۰۰- در نزد بی تأمل حرف زدن عقلهای مردان آزمایش می شود ( یعنی در سخن اول باید فکر و درنگ کرد آن گاه سخن گفت ) . ۱۰۱- در نزد فریب دادن طمعها و امیدها عقلهای نادانها فریب خورده و خردهای مردان آزمایش می گردد . ۱۰۲- نشانه عقل مدارا کردن با مردم است . ۱۰۳- عقل مرد نظام ( و باعث انتظام احوال دنیوی و اخروی ) او ، و ادبش قوام و بر پای دارنده او ( از لغزشها ) و راستی او پیشوا ( که در هر باب باید از او پیروی کند ) و شکرش تمامی و کمال اوست . ۱۰۴- عقلهای فضلاء ( افراد دانشمند ) در کنار قلمهای آنها می باشد ( یعنی از نوشته های آنان عقلهایشان معلوم می گردد ) . ۱۰۵- نهایت فضل و کمال مرد نیکوئی عقل اوست . ۱۰۶- نهایت عقل اعتراف به نادانی است ( یعنی انسان چیزی را که نمی داند بگوید نمی داند و خود را نادان حساب کند ) . ص ۹۶۴ ۱۰۷- غریزة العقل تحذو علی استعمال العدل ۶۳۹۲ . ۱۰۸- غریزة العقل تأبی ذمیم الفعل ۶۳۹۳ . ۱۰۹- غیر منتفع بالحکمة عقل معلول بالغضب و الشّهوة ۶۳۹۷ . ۱۱۰- غطاء العيوب العقل ۶۴۳۴ . ۱۱۱- فقد العقل شقاء ۶۵۳۴ . ۱۱۲- فساد العقل الاغترار بالخدع ۶۵۵۲ . ۱۱۳- فضیلة العقل الزّهادة ۶۵۶۰ . ۱۱۴- قد یضلّ العقل الفذّ ۶۶۴۷ . ۱۱۵- کم من ذلیل أعزّه عقله ۶۹۲۱ . ۱۱۶- کم من عقل أسیر عند هوی أمير ۶۹۲۳ . ۱۰۷- خصلت و خوی عقل ( آدمی را ) بر بکار بردن عدالت میراند و وادار می سازد . ۱۰۸- خصلت و خوی عقل از کار زشت ابا دارد . ۱۰۹- از حکمت سود برنده نیست عقلی که به خشم و شهوت بیمار باشد . ۱۱۰- پرده عیبه عقل است . ۱۱۱- از دست دادن عقل بدبختی است ( ممکن است مراد این باشد کسی که خدا عقل طبیعی او را از او گیرد و یا فردی که عقل مسموع و کسی را از دست دهد او بدبخت خواهد بود ) . ۱۱۲- فساد عقل فریب خوردن به خدعه و مکرهاست . ۱۱۳- فضیلت عقل بی رغبتی نسبت به دنیا است . ۱۱۴- گاهی عقل تنها گمراه می شود ( یعنی باید در کارها مشورت نمود ) . ۱۱۵- بسا ذلیل و خواری که او را عقلش عزیز گردانیده است . ۱۱۶- بسا عقل اسیر و گرفتاری که در نزد خواهشی فرمانفرما باشد . ( یعنی هوا ص ۹۶۵ ۱۱۷- کفی بالعقل غنی ۷۰۱۵ . ۱۱۸- کفی بالمرء عقلا- أن یجمل فی مطالبه ۷۰۴۱ . ۱۱۹- کفاک من عقلک ما أبان لک رشدک من غیک ۷۰۷۸ . ۱۲۰- کن لعقلک مسعفا و لهواک مسوّفا ۷۱۸۲ . ۱۲۱- کلّما ازداد عقل الرّجل قوی ایمانه بالقدر ، و استخفّ بالغیر ۷۲۰۲ . ۱۲۲- کسب العقل کفّ الأذی ۷۲۲۰ . ۱۲۳- کیفیّة الفعل تدلّ علی کمیّة العقل ، فأحسن له الاختیار ، و أكثر علیه الاستظهار ۷۲۲۶ . و هوس بر آن غالب باشد ) . ۱۱۷- بس است برای عقل توانگری . ۱۱۸- برای عقل مرد ( آدمی ) کفایت می کند این که در مطلب های خود اجمال بکار برد و میانه رو باشد . ۱۱۹- از عقل تو تو را کفایت نموده آنچه را که برایت راه

راست یافتن تو را از گمراهیت آشکار سازد . ۱۲۰- از برای عقل خود اجابت کننده ، و برای خواهش تأخیر اندازنده باش . ۱۲۱- هر اندازه عقل مرد ( آدمی ) زیاد گردد ایمانش به قضاء و قدر قوی گشته ، و حوادث زیان رساننده را سبک می‌شمارد . ۱۲۲- کسب عقل ( و فائده مهمی که از آن بدست آید ) باز داشتن اذیت و آزار است . ۱۲۳- چگونگی کار دلالت بر مقدار عقل دارد ، بنا بر این برای آن نیکو برگزین ، و زیاد بر آن احتیاط نما ( یعنی با فکر و تأمل بسیار عملی را انجام ده ) . ص ۹۶۶ ۱۲۴- کسب العقل الاعتبار والاستظهار ، و کسب الجهل الغفلة والاعتذار . ۱۲۵- کمال المرء عقله و قیمته فضله ۷۲۳۵ . ۱۲۶- کمال الإنسان العقل ۷۲۴۴ . ۱۲۷- لكل شيء غاية و غاية المرء عقله ۷۳۰۰ . ۱۲۸- لكل شيء زكاة و زكاة العقل احتمال الجهال ۷۳۰۱ . ۱۲۹- لن يزان العقل حتى يوازره الحلم ۷۴۴۸ . ۱۳۰- لو صحَّ العقل لا غنم كل امرء مهله ۷۵۷۹ . ۱۳۱- من استرفد العقل أرفده ۷۷۵۶ . ۱۳۲- من استعان بالعقل سدَّده ۷۹۲۵ . ۱۲۴- کسب عقل ( و نفع اهم آن ) عبرت گرفتن و احتیاط و پشت قوی کردن بوده و کسب جهل ( بی‌عقلی ) غفلت و فریب خوردن است . ۱۲۵- کمال مرد ( آدمی ) عقل او و ارزش و بهائش فضل او خواهد بود . ۱۲۶- کمال انسان عقل است ( یعنی به این است که عقلش را بکار اندازد ) . ۱۲۷- برای هر چیزی منتهی و غایتی است ، و منتهی و غایت مرد عقل اوست . ۱۲۸- برای هر چیزی زکاتی است و زکات عقل متحمل شدن ( بی ادبیهای ) جهال است . ۱۲۹- هرگز عقل زینت داده نمی‌شود تا آنکه بردباری وزیر آن گردد . ۱۳۰- اگر عقل صحیح باشد هر آینه هر مردی مهلت ( ایام حیات ) خود را غنیمت شمرد ( و بیهوده عمر خویش را نگذراند ) . ۱۳۱- هر که از عقل یاری جوید او را یاری کند . ۱۳۲- هر که از عقل یاری طلبد او را به راه راست وادارد . ص ۹۶۷ ۱۳۳- من قلَّ عقله ساء خطابه ۷۹۸۵ . ۱۳۴- من لا عقل له لا ترجیه ۸۰۸۸ . ۱۳۵- من کمل عقله استهان بالشهوات ۸۲۲۶ . ۱۳۶- من أوكد أسباب العقل رحمة الجهال ۹۲۹۵ . ۱۳۷- من کمال التعم وفور العقل ۹۳۰۰ . ۱۳۸- من العقل مجانبه التبذير ، و حسن التدبير ۹۳۲۰ . ۱۳۹- من أحسن العقل التحلى بالحلم ( بالعلم ) ۹۳۳۹ . ۱۴۰- صلاح البرية العقل ۵۸۰۳ . ۱۴۱- يستدل على عقل كل امرئ بما يجري على لسانه ۱۰۹۵۷ . ۱۴۲- يستدل على عقل الرجل بحسن مقاله ، و على طهارة أصله بجميل أفعاله ۱۰۹۶۱ . ۱۳۳- هر که عقلش کم باشد سخن گفتن او بد باشد ( علامه خوانساری - رحمه الله - فرموده یعنی سخن گفتن با او بد باشد ) . ۱۳۴- هر که برای او عقلی نباشد به او امیدوار مباش . ۱۳۵- هر که عقلش کامل باشد خواهش‌ها را خوار سازد . ۱۳۶- از محکمترین اسباب عقل ترحم بر نادانهاست . ۱۳۷- از کمال نعمتها ( و تمامیت آن ) وفور عقل است . ۱۳۸- از عقل دوری از اسراف و نیکوئی تدبیر . ۱۳۹- از بهترین ( به حساب آمده ) زیور یافتن به حلم ( یا به علم ) است . ۱۴۰- صلاح خلایق خرد است . ۱۴۱- بر عقل هر مردی به آنچه بر زبانش جاری می‌گردد استدلال می‌شود . ۱۴۲- بر عقل مرد به نیکوئی گفتارش ، و بر پاکی اصل و نژادش به نیکوئی کردارهایش استدلال می‌شود . ص ۹۶۸ ۱۴۳- يستدل على عقل الرجل بكثره وقاره ، و حسن احتماله ، و على أكرم أصله بحسن أفعاله ۱۰۹۷۵ . ۱۴۴- من غلب عقله هواه أفلح ۸۳۵۷ . ۱۴۵- من غلب هواه عقله افتضح ۸۳۵۸ . ۱۴۶- من فاته العقل لم يعده الذل ۸۷۰۰ . ۱۴۷- من قعد به العقل قام به الجهل ۸۷۰۱ . ۱۴۸- لا يزكو عند الله سبحانه إلما عقل عارف و نفس عزوف ۱۰۸۸۲ . ۱۴۹- لا شيء أحسن من عقل مع علم ، و علم مع حلم ، و حلم مع قدرة ۱۰۹۰۹ . ۱۴۳- بر عقل مرد به بسیاری وقار و سنگینی او و نیکوئی تحمل او ( مخارج مردم را ) و بر گرمی بودن اصل و نژادش به نیکوئی افعال او استدلال می‌شود ( و می‌توان پی‌برد ) . ۱۴۴- هر که عقلش بر خواهشش غلبه نماید رستگار گردد . ۱۴۵- هر که خواهش او بر عقلش غلبه کند رسوا شود . ۱۴۶- هر که عقل را از دست دهد خواری از او در نگذرد ( البته خوار گردد ) . ۱۴۷- هر که عقل او را بنشانند ( که صلاح کارش نباشد ) جهل او را بپا دارد ( چنانکه گویند : کاری که به عقل بر نیاید دیوانگی در آن بیاید مرحوم خوانساری احتمال دیگر داده که به نظر صحیح نمی‌آید ، فرموده : کسی که برای عقل و قیام به فرمان او برنخیزد برخیزاند او را جهل از برای قیام به فرمان خود ) . ۱۴۸- افزایش نیابد و یا پاکیزه نگردد در نزد خدای سبحان مگر عقلی که ( به خیر و شر و به علوم و معارف ) عارف بوده ، و نفسی که از دنیا رو گردان و بی‌رغبت باشد . ۱۴۹- چیزی نیکوتر از عقلی که با علم باشد ، و

علمی که با حلم باشد ، و حلمی ص ۹۶۹ ۱۵۰- يستدلّ على عقل الرّجل بالتّحليّ بالعفة و القناعة ۱۰۹۵۶ . ۱۵۱- لا غنى كالعقل ۱۰۴۷۲ . ۱۵۲- لا عقل كالتّجاهل ۱۰۵۰۳ . ۱۵۳- لا يجتمع العقل و الهوى ۱۰۷۴ . ۱۵۴- لا مال أعود من العقل ۱۰۶۱۸ . ۱۵۵- لا جمال أزين من العقل ۱۰۶۳۹ . ۱۵۶- لا نعمة أفضل من عقل ۱۰۶۷۲ . ۱۵۷- لا يغشّ العقل من انتصحه ۱۰۶۹۸ . ۱۵۸- لا خير فى عقل لا يقارنه حلم ۱۰۷۴۲ . ۱۵۹- لا مرض أضنى من قلّة العقل ۱۰۷۶۳ . ۱۵۹- لا يقدر ( بر انتقام ) باشد نخواهد بود . ۱۵۰- بر عقل مرد به زيور یافتن به پاکدامنى ، و قناعت استدلال مى شود . ۱۵۱- هیچ توانگرى مانند عقل نیست . ۱۵۲- هیچ عقلی مانند تجاهل نیست ( که آدمی در مقابل بى ادبى دیگران خود را به تفهيمیدن زند ) . ۱۵۳- عقل و هوا و هوس جمع نمى شود . ۱۵۴- نیست مالى نفع دهنده تر از عقل . ۱۵۵- نیست جمالى زينت دارتر از عقل . ۱۵۶- نعمتى افزونتر از عقل نیست . ۱۵۷- عقل به كسى که از او نصيحت طلبد غشّ نخواهد نمود . ۱۵۸- خیرى نیست در عقلی که بردبارى همراه آن نیست . ۱۵۹- نیست بيمارى سنگینی کننده تر از كمى عقل . ص ۹۷۰ ۱۶۰- لا دين لمن لا عقل له ۱۰۷۶۸ . ۱۶۱- من ضيع عاقلا دلّ على ضعف عقله ۸۲۴۰ . ۱۶۲- من قدّم عقله على هواه حسنت مساعيه ۸۲۷۰ . ۱۶۳- من ملك عقله كان حكيما ۸۲۸۲ . ۱۶۴- من اعتبر بعقله استبان ۸۲۹۵ . ۱۶۵- من قوى عقله أكثر الاعتبار ۸۳۰۳ . ۱۶۶- من العقل التّروّد ليوم المعاد ۹۳۷۱ . ۱۶۷- من دلائل العقل النّطق بالصّواب ۹۴۱۶ . ۱۶۸- من علامات العقل العمل بسنّة العدل ۹۴۳۰ . ۱۶۹- ما جمّل الفضائل كاللّب ۹۴۷۳ . ۱۶۰- دينى نیست برای كسى که برای او عقلی نیست . ۱۶۱- هر که عاقلی را ضايع كند ( چنین كاری ) بر ضعف عقلش دلالت مى كند . ۱۶۲- هر که عقلش را بر خواهشش مقدم دارد كوشش‌هاى او نيكو خواهد گرديد . ۱۶۳- هر که مالک عقل خود شود ( و عقل در فرمانش باشد ) حكيم مى‌باشد . ۱۶۴- هر که به وسيله عقلش عبرت گرفته يا چيزها را بسنجد عارف گردد . ۱۶۵- هر که عقلش قوى باشد عبرت بسيار گيرد . ۱۶۶- از ( آثار ) عقل است توشه گرفتن برای روز بازگشت . ۱۶۷- از دليلهاى عقل است درست سخن گفتن . ۱۶۸- از علامت‌هاى عقل عمل كردن به شيوه عدل و عدالت است . ۱۶۹- فضائل و افزونى‌هاى مرتبه را چيزى مانند خرد زيبا نگراند . ص ۹۷۱ ۱۷۰- ما قسم الله سبحانه بين عباده شيئا أفضل من العقل ۹۶۰۵ . ۱۷۱- ما استودع الله سبحانه امرأ عقلا إلّا ليستنقذه به يوما ۹۶۷۹ . ۱۷۲- ملاك الأمر العقل ۹۷۱۳ . ۱۷۳- مع العقل يتوفّر الحلم ۹۷۴۱ . ۱۷۴- ميزة الرّجل عقله ، و جماله مروّته ۹۷۴۹ . ۱۷۵- من عجز عن حاضر لّبه ، فهو عن غائبه أعجز و من غائبه أعوز ۸۲۰۹ . ۱۷۰- هیچ چيزى را خداوند سبحان ميان بندگانش افزونتر از عقل تقسيم ننموده است . ۱۷۱- خداوند سبحان عقلی را به مردى به ودیعه و امانت نگذاشته مگر برای آنکه او را يک روزى به سبب آن ( از بلاء و گرفتارى‌ها ) خلاصى بخشد . ۱۷۲- ملاك امر ( و ریشه هر كاری ) عقل است . ۱۷۳- با عقل ( و تأمل در كار ) بردبارى زياد مى‌شود . ۱۷۴- ميز و امتياز مرد عقل او ، و جمال و زيبائى او مروّت او خواهد بود . ۱۷۵- هر که از عقل موجود و حاضر در نزد خود عاجز باشد ( که نتواند حقائق را دريابد و يا از آن نفع برد ، و يا در حياتش به وسيله آن بهره‌مند شود و يا مانع و رادع او باشد ) پس او از غائب آن ( عقل ديگرى که بعد پديدار گردد ( عقل مسموع ) و يا عقل ديگران ) عاجزتر است ، و كيست که غايب او كمياب‌تر باشد ( مرحوم خوانسارى فرموده : مراد بيان عجز آدمى است از شناخت و دريافت حقائق اشياء آن گاه مطالبی را عنوان فرموده در باره حضور و غياب مانند ذات صفات خود و ذات و صفات باری تعالى و مفصل داد سخن داده و احتمال داده رد صوفيه باشد ، ولى اگر كسى به نهج البلاغه خطبه ۱۱۹ مراجعه كند مى‌داند که مقصود چيز ديگرى است و عبارت آنجا چنين است : بعد از آنکه حضرت صفات اهل بيت- عليهم السلام- را فرموده : مى‌فرمايد : «اعملوا ليوم تدّخر له الذّخائر و تبلى فيه السّرائر و من لا ينفعه حاضر لّبه فعازبه عنه ص ۹۷۲

- ۱- العاقل من عقل لسانه ۱۵۹۱ . ۲- العاقل من تغمّد الذنوب بالغفران ۱۶۹۷ . ۳- العاقل من هجر شهوته ، و باع دنیا به آخرته ۱۷۲۷ .
- ۴- العاقل لا يتكلم إلّا بحاجته أو حجته ۱۷۳۲ . ۵- العاقل من تورّع عن الذنوب ، و تنزّه من العيوب ۱۷۳۷ . ۶- العاقل من عقل لسانه إلّا عن ذكر الله ۱۷۴۱ . ۷- العاقل من عصى هواه فى طاعة ربّه ۱۷۴۷ . أعجز و غائبه أعوز و اتّقوا نارا إلخ» که از این عبارت بدست می‌آید مطلب مربوط به قیامت است نه توحید و شناخت خدا . خردمند ۱- خردمند کسی است که از زبانش را بسته دارد . ۲- خردمند کسی است که گناهان را به آمرزش بیوشاند . ۳- خردمند کسی است که از خواهش خود دوری گزیند و دنیایش را به آخرت خود بفروشد . ۴- خردمند سخن نمی‌گوید مگر به آنچه نیاز داشته یا دلیل برای اثبات حق خود داشته باشد . ۵- خردمند کسی است که از گناهان پرهیزد ، و از عیبها پاک باشد . ۶- عاقل کسی است زبانش جز از یاد خدا بسته باشد . ۷- خردمند کسی است خواهش خود را در بندگی پروردگارش نافرمانی کند . ص ۹۷۳ ۸- العاقل من أحسن صنائعه ، و وضع سعيه فى مواضعه ۱۷۹۸ . ۹- العاقل إذا سكت فكر ، و إذا نطق ذكر ، و إذا نظر اعتبر ۱۸۱۳ . ۱۰- العاقل من اتّهم رأيه ، و لم يثق بكلّ ما تسوّل له نفسه ۱۸۵۱ . ۱۱- العاقل من زهد فى دنیا فانية دنيّة ، و رغب فى جنّة ستيّة خالده عاليّة ۱۸۶۸ . ۱۲- العاقل من وضع الأشياء مواضعها ، و الجاهل ضدّ ذلك ۱۹۱۱ . ۱۳- العاقل إذا علم عمل ، و إذا عمل أخلص ، و إذا أخلص اعتزل ۱۹۳۶ . ۱۴- العاقل من صان لسانه عن الغيبة ۱۹۵۵ . ۸- خردمند کسی است که احسانهای خود را نیکو کرده ، و کوشش را در موضع آن بنهد . ۹- خردمند هنگامی که خاموش گردد فکر کند ، و هر گاه گویا شود ذکر خدا کند ، و چون نگاه کند عبرت گیرد . ۱۰- خردمند کسی است که رأى خود را متهم دارد ، و به هر چیزی که نفس او برایش زینت دهد اعتماد نکند . ۱۱- خردمند کسی است که در دنیای فانی پست مرتبه بی‌رغبت باشد ، و در بهشت بلند جاوید بلند مرتبه رغبت نماید . ۱۲- خردمند کسی است که اشیاء را در جایگاههای خود بگذارد ، و نادان بر خلاف این است . ۱۳- خردمند هر گاه بداند عمل می‌کند ، و چون عمل کرد خالصانه انجام می‌دهد ، و زمانی که خالص گرداند گوشه‌گیری کند ( یعنی کناره‌گیری از مردمان بد ) . ۱۴- خردمند کسی است که زبانش را از غیبت نگه دارد . ص ۹۷۴ ۱۵- العاقل يجتهد فى عمله و يقصّر من أمله ۱۹۶۶ . ۱۶- العاقل من غلب هواه ، و لم يبع آخرته بدنياه ۱۹۸۳ . ۱۷- العاقل لا يفرط به عنف ، و لا- يقعد به ضعف ۱۹۹۵ . ۱۸- العاقل من يملك نفسه إذا غضب ، و إذا رغب و إذا رهب ۲۰۱۵ . ۱۹- العاقل يتقاضى نفسه بما يجب عليه ، و لا يتقاضى لنفسه بما يجب له ۲۰۶۶ . ۲۰- العاقل من لا يضيع له نفسا فيما لا ينفعه ، و لا يقتنى ما لا يصحبه ۲۱۶۳ . ۲۱- العاقل من غلب نوازع أهويته ۲۱۸۱ . ۱۵- خردمند در کار خود کوشا ، و از امید خویش می‌کاهد . ۱۶- خردمند کسی است که بر خواهش خود غالب گشته ، و آخرتش را به دنیای خود نفروشد . ۱۷- خردمند درشتخوئی او را از حد نگذراند ، و ضعف و ناتوانی او را نمی‌نشانند . ۱۸- خردمند کسی است که نفس خود را در هنگامی که خشم کند ، و رغبت نماید ، و بترسد ، مالک شود . ۱۹- خردمند نفس خود را به آنچه بر او واجب است بازخواست نموده و برای نفس خویش بازخواست نمی‌نماید آنچه را که برای او واجب می‌شود ( یعنی از حق خود در می‌گذرد و عفو می‌کند ) . ۲۰- عاقل کسی است که نفس خود را در آنچه به سود او نبوده تباه نساخته ، و آنچه را که همراه او نمی‌باشد ( مانند مال و ثروت ) ذخیره ننماید . ۲۱- خردمند کسی است که بر از جابر کننده‌های هواهای خود غلبه نماید . ص ۹۷۵ ۲۲- العاقل من سلّم إلى القضاء ، و عمل بالحزم ۲۱۹۵ . ۲۳- العاقل ( الكامل ) من قمع هواه بعقله ۲۱۹۸ . ۲۴- اعقل تدرک ۲۲۵۴ . ۲۵- ألا و إنّ اللّيب من استقبال وجوه الآراء بفكر صائب ، و نظر فى العواقب ۲۷۷۸ . ۲۶- أعقلکم أطوعکم ۲۸۳۰ . ۲۷- أعقل النّاس من أطاع العقلاء ۲۸۶۱ . ۲۸- إذا لوّحت للعاقل فقد أوجعته عتابا ۴۱۰۳ . ۲۹- أسعد النّاس العاقل ۲۸۷۷ . ۳۰- أعقل النّاس أحياهم ۲۹۰۰ . ۲۲- عاقل کسی است که به قضاء و قدر الهی تسلیم گشته ، و با دور اندیشی کار کند . ۲۳- خردمند کسی است که هوا و هوس خود را با عقلش کوبیده باشد . ۲۴- خردمند شو تا دریایی . ۲۵- آگاه باشید ، براستی عاقل کسی است که استقبال کند وجوه اندیشه‌ها را به وسیله فکر درست ، و نظر کردن در عاقبت‌ها و سرانجام کارها . ۲۶- عاقل‌ترین شما فرمانبرترین شماست . ۲۷- خردمندترین مردم کسی است که از عقلاء فرمانبرداری



کند . ۲۸- هر گاه برای خردمند اشاره کنی پس در حقیقت او را به سبب ملامت و سرزنش به درد آوردی . ۲۹- نیکبخت ترین مردم کسی است که عاقل باشد . ۳۰- عاقل ترین مردم با حیاترین آنهاست . ص ۹۷۶ ۳۱- أعقل الإنسان محسن خائف ۲۹۳۷ . ۳۲- أعقل الناس أعذرهم للناس ۲۹۸۸ . ۳۳- أعقل الناس أبعدهم عن كل دنية ۳۰۷۳ . ۳۴- أعقل الناس أطوعهم لله سبحانه ۳۱۴۷ . ۳۵- أعقل الناس أقربهم من الله ۳۲۲۸ . ۳۶- أعقل الناس من كان بعيه بصيرا و عن عيب غيره ضريرا ۳۲۳۳ . ۳۷- أعقل الناس من لا يتجاوز الصمت في عقوبة الجهال ۳۳۱۳ . ۳۸- أفضل الناس عقلا ، أحسنهم تقديرا لمعاشه ، و أشدهم اهتماما بإصلاح معاده ۳۳۴۰ . ۳۹- أعقل الناس من غلب جده هزله ، و استظهر على هواه ۳۱- عاقل ترین انسان ، نیکوکار ترسناک است . ۳۲- عاقل ترین مردم معذور دارترین آنهاست نسبت به مردم ( یعنی فوراً عذر را بپذیرد و در صدد انتقام بر نیاید ) . ۳۳- خردمندترین مردم دورترین آنهاست از هر صفت پست . ۳۴- خردمندترین مردم فرمانبردارترین آنهاست خدای سبحان را . ۳۵- عاقل ترین مردم نزدیکترین آنهاست به خدا . ۳۶- خردمندترین مردم کسی است که نسبت به عیب خود بینا ، و از عیب غیر خویش نابینا باشد . ۳۷- خردمندترین مردم کسی است که در عوقبت و انتقام از نادانها از سکوت تجاوز نکند . ۳۸- افزونترین مردم به حسب عقل ، نیکوترین آنهاست از نظر تقدیر معاش ، و سخت ترین آنهاست از روی اهتمام به اصلاح معاد خود . ۳۹- عاقل ترین مردم کسی است که کارهای جدی او بر لهو و بازیش غلبه ص ۹۷۷ بعقله ۳۳۵۵ . ۴۰- أعقل الناس من ذلّ للحق فاعطاه من نفسه ، و عزّ بالحق فلم يهن إقامته ، و حسن العمل به ۳۳۵۶ . ۴۱- أعقل الناس أنظرهم في العواقب ۳۳۶۸ . ۴۲- إن العاقل لا ينخدع للطمع ( بالطمع ) ۳۴۲۴ . ۴۳- إن العاقل من عقله في إرشاد ، و من رأيه في ازدياد ، فلذلك رأيه سديد ، و فعله حميد ۳۵۴۷ . ۴۴- إن العاقل يتعظ بالأدب و البهائم لا تتعظ إلّا بالضرب ۳۵۶۰ . ۴۵- إن العاقل من نظر في يومه لغده ، و سعى في فكاك نفسه ، و عمل کند ، و با عقلش بر خواهش خود یاری جوید . ۴۰- خردمند ترین مردم کسی است که برای حق و در مقابل آن ذلیل گشته پیرو آن باشد ، پس از جانب خود آن را بخشیده ( اگر حق با دیگری است حق دهد ) و به وسیله حق عزیز گشته یا حق را عزیز گرداند ، پس به پا داشتن حق و نیکوئی عمل به آن را خوار ندارد . ۴۱- عاقل ترین مردم نگاه کننده ترین آنهاست در عاقبت ها . ۴۲- براستی که خردمند برای طمع ( یا به وسیله طمع ) فریب نخورد . ۴۳- براستی که خردمند کسی است که عقلش در راهنمایی به حق باشد ، و فردی است که اندیشه اش در افزونی و ازدیاد قرار گیرد ، و به همین جهت رأی او استوار و محکم ، و کردارش ستوده خواهد بود . ۴۴- براستی که خردمند به مجرد ادب پند گیرد ( یعنی با درس و تعلیم ) و چارپایان پند نخواهند گرفت مگر بزدن . ۴۵- براستی که عاقل کسی است که در امروزش برای فردای خود نظر کرده ، و در آزاد کردن نفسش بکوشد ، و برای آنچه برایش از آن چاره ای نبوده ، و گریزی ص ۹۷۸ لما لا بد له منه ، و لا محيص له عنه ۳۵۷۰ . ۴۶- إن العاقل ينبغي أن يحذر الموت في هذه الدار ، و يحسن له التأهب قبل أن يصل إلى دار يتمنى فيها الموت فلا يجده ۳۶۱۱ . ۴۷- شيمه ذوی الألباب و النهی الإقبال علی دار البقاء ، و الإعراض عن دار الفناء ، و التوّلّه بجنّة المأوی ۵۷۹۱ . ۴۸- ينبغي للعاقل أن يقدم لآخرته ، و يعمر دار إقامته ۱۰۹۳۲ . ۴۹- العاقل يألف مثله ۳۲۶ . ۵۰- المرء صديق ما عقل ۴۲۴ . ۵۱- العاقل عدو لذته ۴۴۸ . ۴۶- براستی که عاقل سزاوار است که از مرگ در این سرا بر حذر بوده ، ( از این که از تهیه و آمادگی نسبت به آن کوتاهی کند ) و کمال آمادگی را قبل از آنکه به سرائی رسد که در آن آرزوی مرگ کند ، پس نیابد آن را ، برای آن به بهترین وجه فراهم سازد . ۴۷- شیوه و رویه صاحبان عقل ها و خردها رو آوردن بر سرای بقاء ( آخرت ) ، و رو گردانیدن از خانه فنا ( دنیا ) ، و شیفته شدن به جنّة المأوی ( بهشت خاصی ) است . ۴۸- برای عاقل سزاوار است که برای آخرت خود پیش بفرستد ، و سرای اقامت خویش را آباد سازد . ۴۹- خردمند با خردمندی مثل خود الفت گیرد . ۵۰- آدمی دوست آن چیز نیست که می داند و عقل خود را در آن بکار می برد . ۵۱- خردمند ، دشمن لذت خویش است ( زیرا کمتر می شود که در لذت مرتکب گناهی نشود ) . ص ۹۷۹ ۵۲- العاقل من عقل لسانه ۵۰۲ . ۵۳- العاقل يطلب الكمال ، الجاهل يطلب المال ۵۷۹ . ۵۴- العاقل يضع نفسه فيرتفع ۶۷۷ . ۵۵- العاقل مهموم ، مغموم ۹۵۹ .



۵۶- العاقل من أحرز أمره ۱۱۱۳ . ۵۷- التعريض للعاقل أشدّ عتابه ۱۱۶۱ . ۵۸- العاقل من وعظته التجارب ۱۱۸۹ . ۵۹- العاقل من ألمات شهوته ۱۱۹۴ . ۶۰- العاقل من بذل نداء ۱۲۶۲ . ۶۱- العاقل يعتمد على عمله ، الجاهل يعتمد على أمله ۱۲۴۰ . ۵۲- خردمند کسی است که زبانش را ببندد ، ( چنانکه انسان زانوی شتر را می‌بندد ) . ۵۳- خردمند طالب کمال بوده ، و نادان طالب مال . ۵۴- خردمند نفس خویش را پست می‌گرداند در نتیجه بالاتر می‌رود . ۵۵- خردمند اندوهناک غمگین است ( البته برای آخرت خود ) . ۵۶- خردمند کسی است که امر خود را احراز و یا محکم کرده باشد . ۵۷- کنایه ( سخن را بالصراحه نگفتن ) برای خردمند سخت‌ترین ملامت اوست ( چنانکه مشهور است «العاقل يكفيه الإشارة» ) . ۵۸- خردمند کسی است که تجربه و آزمایشها او را پند دهد . ۵۹- خردمند کسی است که خواهش خود را میرانده باشد . ۶۰- خردمند کسی است که باران بخشش خود را بباراند . ۶۱- خردمند بر عمل خویش تکیه کرده ، و نادان بر امید خود تکیه می‌زند . ص ۹۸۰ ۶۲- العاقل من اتعظ بغيره ۱۲۸۴ . ۶۳- العاقل من صدق ( صدقت ) أقواله أفعاله ۱۳۹۰ . ۶۴- العاقل من وقف حيث عرف ۱۳۹۱ . ۶۵- العاقل من يزهّد فيما يرغب فيه الجاهل ۱۵۲۳ . ۶۶- إنّما العاقل من وعظته التجارب ۳۸۶۳ . ۶۷- إنّما اللّبيب من استسلّ الأحقاد ۳۸۶۸ . ۶۸- إذا شاب العاقل شبّ عقله ۴۱۶۹ . ۶۹- تلويح زلّة العاقل له من أمضّ عتابه ( أمضّ من عتابه ) ۴۴۹۷ . ۶۲- خردمند کسی است که از غیر خود پند گیرد ( یعنی حالات غیر خود را ببیند آن گاه پس از سنجش عبرت گیرد ) . ۶۳- خردمند کسی است که کردارهای او گفتارهایش را تصدیق نماید . ۶۴- خردمند کسی است که هر کجا شناخت بایستد ( یعنی از حق تجاوز نکند گر چه دشمن بگوید ) . ۶۵- خردمند کسی است که در آنچه نادان رغبت می‌نماید بی‌رغبت باشد ( مراد دنیا و زرق و برق آنست ) . ۶۶- جز این نیست خردمند کسی است که تجربه‌ها او را پند دهد . ۶۷- جز این نیست خردمند کسی است که کینه‌ها را ( از دلها ) ریشه کن کرده باشد . ۶۸- هر گاه دانا یا خردمند پیر شود دانائی یا عقل او جوان می‌گردد ( یعنی دانائی و یا عقلش قوی خواهد گردید ) . ۶۹- اشاره به لغزش عاقل و اظهار به کنایه برای او از درد آورنده‌ترین سرزنش اوست ( زیرا با کنایه همه چیز را درک خواهد نمود ، نیازی به تصریح و شکافتن امری ندارد ، اشاره او را بس است ) . ص ۹۸۱ ۷۰- ثروة العاقل في علمه وعمله ۴۷۰۸ . ۷۱- حبّ العلم ، و حسن الحلم ، و لزوم الصّواب من فضائل أولى التّهي و الأبواب ۴۸۷۹ . ۷۲- حقّ على العاقل العمل للمعاد ، و الاستكثار من الرّاد ۴۹۲۴ . ۷۳- حقّ على العاقل أن يقهر هواه قبل ضده ۴۹۳۹ . ۷۴- دولة العاقل كالنسيب يحنّ إلى الوصلة ۵۱۰۹ . ۷۵- ذو العقل لا ينكشف إلّا عن احتمال ، و إجمال ، و إفضال ۵۱۰۷۹ . ۷۶- رغبة العاقل في الحكمة ، و همّة الجاهل في الحماقة ۵۴۲۰ . ۷۰- دارائی خردمند در علم و عمل اوست ( نه این که مال بسیار داشته باشد ) . ۷۱- دوستی علم ، و نیکوئی بردباری ، و ملازم بودن با آنچه حق و درست است ، و جدا نشدن از آن ، از افزونیهای صاحبان خرد و عقل هاست . ۷۲- حق و سزاوار است بر خردمند کار کردن برای معاد ، و بسیار طلب زاد و توشه نمودن . ۷۳- بر خردمند حق است که بر خواهش خویش قبل از دشمن خود غلبه نماید ( زیرا هوای نفس بالاترین دشمن خواهد بود ) . ۷۴- دولت عاقل مانند خویشی است که مشتاق به پیوند است ( یعنی دولت از او جدا نخواهد شد ) . ۷۵- صاحب عقل ( و خردمند حال او ) گشوده نمی‌شود ، و عقلش ظاهر نمی‌گردد ، مگر از ( این صفات ) متحمل شدن ( مخارج مردم و درشتی‌ها و آزار آنها ) و نیکوئی کردن ، و احسان نمودن .

## قسمت دوم

۷۶- رغبته و میل خردمند در حکمت ، و همّت نادان در حماقت است ( یعنی کاری کند که از لوازم آن باشد ) . ص ۹۸۲ ۷۷- زلّة العاقل محذورة ۵۴۸۰ . ۷۸- زلّة العاقل شديدة النكايه ۵۴۸۲ . ۷۹- سلطان العاقل ينشر مناقبه ۵۵۷۷ . ۸۰- شيمه العقلاء قلّة الشّهوة ، و قلّة الغفلة ۵۷۷۶ . ۸۱- شيمه ذوی الأبواب و التّهي الإقبال على دار البقاء ، و الإعراض عن دار الفناء ، و التّولّه بجنّة المآوی ۵۷۹۱ . ۸۲- صدر العاقل صندوق سرّه ۵۸۷۵ . ۸۳- ظنّ العاقل أصحّ من يقين الجاهل ۶۰۴۰ . ۸۴- عداوة العاقل خير من صداقه الجاهل

۶۲۹۵. ۷۷- لغزش عاقل (و یا عالم) محذور است (یعنی باید از آن دوری نمود، زیرا خطرش بسیار و در اجتماع ناپسند خواهد بود). ۷۸- لغزش خردمند سخت زخم زدن است (بنا بر این باید عاقل در حفظ آبروی خود و دیگران بکوشد که لغزشی از او سر نزنند). ۷۹- سلطنت عاقل مناقب او را پراکنده می‌سازد. ۸۰- طریقه و خصلت خردمندان کمی خواهش و کمی غفلت است. ۸۱- شیوه و طریقه صاحبان عقلها و خردها رو آوردن بر سرای باقی (آخرت) و رو گردانیدن از خانه فنا و نیستی (دنیا) و شیفته شدن نسبت به جنّة المأوی (بهشت مخصوص) خواهد بود. ۸۲- سینه عاقل صندوق سزاوست (یعنی باید آن را نگهداری کند). ۸۳- گمان عاقل از یقین جاهل درست‌تر است (برای این که آن از روی تعقل و فکر است، و این ممکن است از راه بی‌فکری و نادانی باشد). ۸۴- دشمنی عاقل از دوستی نادان یا کم عقل بهتر است. ص ۹۸۳-۸۵ غنی العاقل بعلمه ۶۳۸۱. ۸۶- غنی العاقل بحکمته، و عزّه بقناعته ۶۴۲۲. ۸۷- قبیح عاقل خیر من حسن جاهل ۶۷۸۷. ۸۸- کلّ عاقل مغموم (محزون) ۶۸۲۶. ۸۹- کن عاقلا فی أمر دینک، جاهلا فی أمر دنیاک ۷۱۶۳. ۹۰- کلام العاقل قوت، و جواب الجاهل سکوت ۷۲۲۴. ۹۱- للعاقل فی کلّ عمل إحسان ۷۳۲۸. ۹۲- للعاقل فی کلّ کلمه نبل ۷۳۳۴. ۹۳- للعاقل فی کلّ عمل ارتیاض ۷۳۳۹. ۸۵- توانگری عاقل و خردمند به علم و دانش اوست (یعنی اگر علم داشته باشد و مال نداشته باشد خود را صاحب ثروت می‌داند). ۸۶- توانگری عاقل به کردار و علم درست او، و عزتش به قناعت او خواهد بود. ۸۷- زشت عاقل بهتر از نیکوی جاهل است (و یا کار زشت عاقل بهتر از کار زشت جاهل خواهد بود). ۸۸- هر عاقلی اندوهناک است (چون بی‌اعتباری دنیا را دیده و پیوسته در فکر آخرت است). ۸۹- در امر دینت عاقل، و در امر دنیایت جاهل باش. ۹۰- سخن عاقل قوت (غذای جان) و پاسخ جاهل سکوت است. ۹۱- برای خردمند در هر عملی احسانی است (که یا نسبت به او باید شود در مقابل عمل هایش و یا نسبت به دیگران چون غیر احسان عملی انجام ندهد). ۹۲- برای عاقل در هر سخنی زیرکی و یا نجابتی است. ۹۳- برای عاقل در هر عملی ریاضت کشیدن (و رام کردن نفس) است (یعنی ۹۸۴ ۹۴- لیس للعاقل أن یکون شاخصا إلّا فی ثلاث: حظوة (خطوة) فی معاد، أو مرمیة فی معاش، أو لذّة فی غیر محرّم ۷۵۲۴. ۹۵- لم یعقل من و له باللعب و استهتر باللّهو و الطرب ۷۵۶۸. ۹۶- من عقل فهم ۷۶۴۴. ۹۷- من عقل عفّ ۷۶۴۶. ۹۸- من عقل استقال ۷۶۶۹. ۹۹- من عقل سمح ۷۶۹۵. ۱۰۰- من عقل قنع ۷۷۲۴. ۱۰۱- من عقل صمت ۷۷۴۵. ۱۰۲- من لا یعقل یهن، و من یهن لا- یوقّر ۷۹۲۷. در هر کاری می‌کوشد رضایت خدا را بدست آورده و خواسته نفس را کنار زند). ۹۴- برای خردمند صحیح نیست که رونده باشد مگر در سه چیز: نصیب و بهره و یا گام در باره معاد، یا مرمت برای معاش (و ترمیم زندگانی) یا لذت در غیر حرام. ۹۵- صاحب عقل و دریافت نیست کسی که به بازی شیفته گشته و در شادی و طرب حریص شده است. ۹۶- کسی که عاقل باشد (به اندک تأملی راه رستگاری خود را) می‌فهمد. ۹۷- کسی که عاقل باشد پارسا گردد. ۹۸- کسی که عاقل باشد (همیشه از خدای آمرزنده و یا از کسانی که نسبت به آنها تقصیری نموده) طلب گذشت کند. ۹۹- هر که عاقل باشد بخشش نماید. ۱۰۰- هر که عاقل باشد قناعت نماید. ۱۰۱- هر که عاقل باشد خاموش باشد. ۱۰۲- هر که عقل را بکار نبرد خوار شود، و هر که خوار گردد تعظیم نشود. ص ۹۸۵-۱۰۳ من عقل کثر اعتباره ۸۳۸۹. ۱۰۴- من قلّ عقله کثر هزله ۸۵۵۶. ۱۰۵- من عقل اعتبر بأمسه، و استظهر لنفسه ۸۷۴۳. ۱۰۶- من غلب عقله شهوته، و حلمه غضبه کان جدیرا بحسن السیره ۸۸۸۷. ۱۰۷- من عقل تیقّظ من غفلته، و تأهّب لرحلته، و عمر دار إقامته ۸۹۱۸. ۱۰۸- من لم یکن أملك شیء به عقله لم ینتفع بموعظه ۸۹۹۲. ۱۰۹- من لم یکن له عقل یزینه لم ینبل ۹۰۰۲. ۱۱۰- من لم یکمل عقله لم تؤمن بوائقه ۹۱۸۹. ۱۰۳- هر که عاقل باشد عبرت گرفتن او بسیار گردد. ۱۰۴- هر که عقلش کم باشد بازی او بسیار باشد. ۱۰۵- هر که عاقل باشد از روز گذشته خود (برای آینده) عبرت گرفته و برای نفسش احتیاط نماید. ۱۰۶- هر که عقل او بر شهوتش، و بردباریش بر خشم او غلبه کند سزاوار به حسن سیرت باشد. ۱۰۷- هر که دریابد از (خواب) غفلتش بیدار گشته، و برای کوچیدن آماده شده، و سرای اقامت خود را آباد سازد. ۱۰۸- هر که عقلش نسبت به او مالک ترین چیز نباشد به پند و موعظه نفع نیابد. ۱۰۹- هر که برای او عقلی که او را زینت دهد

نباشد به بزرگی نرسد . ۱۱۰- هر که عقلش کامل نباشد از مصائب و تباهی او ایمنی نیست . ص ۹۸۶ ۱۱۱- من عقل الرجل أن لا يتكلم بجميع ما أحاط به علمه ۹۳۲۷ . ۱۱۲- من حقّ العاقل أن يقهر هواه قبل ضده ۹۳۳۴ . ۱۱۳- من حقّ اللّيب أن يعدّ سوء عمله ، وقبح سيرته من شقاوة جدّه ونحسه ۹۳۳۶ . ۱۱۴- من کمال عقلک استظهارک علی عقلک ۹۴۲۱ . ۱۱۵- ما عقل من أطال أمله ۹۵۱۳ . ۱۱۶- ما کذب عاقل ، و لا زنی مؤمن ۹۵۳۱ . ۱۱۷- مروّة العاقل دینه ، و حسبہ أدبه ۹۷۷۹ . ۱۱۸- نصف العاقل احتمال ، و نصفه تغافل ۹۹۶۸ . ۱۱۱- از عقل مرد ( یا آدمی ) است که به همه آنچه علمش به آن احاطه دارد تکلم ننماید ، ( زیرا ممکن است فاجعه آور باشد و یا عقلها آن را نپذیرد ) . ۱۱۲- از حق عاقل ( و بر او لازم است ) آنکه پیش از دشمن به خواهش خود غلبه نماید . ۱۱۳- از حق عاقل این است که بدی عمل و زشتی طریقه و شیوه خود را از بدی بخت خود و نحوست آن شمارد ( پس بکوشد آن را به هر وسیله شده رفع کند ) . ۱۱۴- از کمال عقل تست احتیاط تو بر عقل خود ( نه به مقتضای خواهش و هوای خود ) . ۱۱۵- عاقل نیست کسی که آرزویش را طول داده است . ۱۱۶- هیچ عاقل نیست کسی که آرزویش را طول داده است . ۱۱۶- هیچ عاقلی دروغ نگوید ، و هیچ مؤمنی زنا نکند ( و لذا روایت دارد زمانی که مؤمن زنا کند ایمان از او سلب می شود ) . ۱۱۷- آدمیت و مردانگی عاقل دین او ، و حسب او ادبش خواهد بود . ۱۱۸- نصف عاقل تحمل ( بی ادبی ها و آزار مردم بوده ) و نصف ( دیگر ) او تغافل و چشم پوشی است . ص ۹۸۷ ۱۱۹- لا فقر لعاقل ۱۰۴۴۹ . ۱۲۰- لا یلفی العاقل مغرورا ۱۰۵۶۳ . ۱۲۱- لا أشجع من لیب ۱۰۵۹۱ . ۱۲۲- لا ینبغی أن يعدّ عاقلا من یغلبه الغضب و الشّهوة ۱۰۸۹۸ . ۱۲۳- ینبغی للعاقل أن لا یخلو فی کلّ حالة عن طاعة ربّه ، و مجاهدة نفسه ۱۰۹۲۲ . ۱۲۴- ینبغی للعاقل أن یعمل للمعاد ، و یتستکثر من الزّاد قبل زهوق نفسه ، و حلول رمسه ۱۰۹۲۳ . ۱۲۵- ینبغی للعاقل أن یقدّم لآخرته ، و یمر دار إقامته ۱۰۹۳۲ . ۱۲۶- ینبغی للعاقل أن یکتسب بماله المحمده ، و یصون نفسه عن المسألة ۱۰۹۴۲ . ۱۱۹- هیچ فقری برای عاقل نیست ( زیرا که بالاتر از مال را دارا است ) . ۱۲۰- یافت نمی شود خردمند فریب خورده شده . ۱۲۱- نیست دلیرتر از عاقل . ۱۲۲- سزاوار نیست که عاقل شمرده شود کسی که بر او خشم و شهوت غلبه کند . ۱۲۳- برای عاقل سزاوار آنست که در هر حال از اطاعت پروردگارش ، و جهاد با نفس خود خالی نباشد . ۱۲۴- برای عاقل سزاوار چنین است که برای روز بازگشت عمل کرده ، و از توشه زیاد برگیرد پیش از رفتن نفس خویش و فرود آمدن در قبر خود . ۱۲۵- برای عاقل سزاوار این است که برای آخرت خود پیش فرستد ، و سرای اقامت خود را ( آخرت ) آباد سازد . ۱۲۶- برای عاقل سزاوار این است که به مال خود مدح و ستایش مردم را ص ۹۸۸ ۱۲۷- ینبغی للعاقل أن یخاطب الجاهل مخاطبة الطّیب المریض ۱۹۴۴ . ۱۲۸- ینبغی للعاقل أن یکثر من صحبة العلماء و الأبرار ، و یجتنب مقارنّة الأشرار و الفجّار ۱۰۹۴۹ . ۱۲۹- ینبغی للعاقل أن یحترس من سکر المال ، و سکر القدرة ، و سکر العلم ، و سکر المدح ، و سکر الشّباب فإنّ لکلّ ذلک ریاحا خبیثه ، تسلب العقل ، و تستخفّ الوقار ۱۰۹۴۸ . ۱۳۰- ینبغی للعاقل إذا علّم أن لا یعنف ، و إذا علّم أن لا یأنف ۱۰۹۵۴ . ۱۳۱- ینبغی عن عقل کلّ امریء ما ینطق به لسانه ۱۱۰۰۸ . ۱۳۲- ینبغی عن عقل کلّ امریء لسانه ، و یدلّ علی فضله بیانه ۱۱۰۴۶ . کسب کرده ، و نفسش را از مسئلت و درخواست نگه دارد . ۱۲۷- برای خردمند سزاوار این است که با جاهل سخن گوید ، مانند سخن گفتن طیب با مریض ( یعنی با مهربانی و دلسوزی با تصمیم مداوا کردن نادانی او ) . ۱۲۸- برای عاقل سزاوار چنین است که همنشینی و صحبت علماء و نیکوکاران را بسیار نموده ، و از همراهی بدان و فاسقان کناره کند . ۱۲۹- برای عاقل سزاوار چنین است که خود را از مستی مال ، و مستی قدرت ، و مستی علم ، و مستی ستایش ، و مستی جوانی نگهداری کند ، زیرا برای همه اینها بادهای پلیدی باشد که عقل را برطرف ساخته ، و آرامش و وقار را سبک گرداند . ۱۳۰- برای عاقل سزاوار این است که هر گاه تعلیم کند درشتی ننماید ، و هر گاه تعلیم شود آن را ننگ و عار خود نداند . ۱۳۱- از عقل هر مردی خبر خواهد داد آنچه را که زبان او به آن گویا می شود . ۱۳۲- از عقل هر مردی ( و هر آدمی ) زبانش خبر می دهد ( و از این راه می توان به مقدار عقل گوینده پی برد ) و بر فضلش بیان او راهنمایی کند . ص ۹۸۹ ۱۳۳- یعجبنی من الرّجل أن یری عقله زائدا علی لسانه ، و لا یری لسانه زائدا علی عقله ۱۰۴۷ . ۱۳۴- أطع العاقل تغنم ۲۲۶۳ . ۱۳۵-

ربما عمی اللیب عن الصواب ۵۳۷۷.

## العلل و المعلومات

۱- لترجعن الفروع على أصولها و المعلومات إلى عللها و الجزئيات إلى کلیاتها ۷۳۶۷. ۱۳۳- مرا از مردی خوش آید که عقلش زائد بر زبانش باشد، و دیده نشود که زبانش زائد بر عقلش گردد. ۱۳۴- خردمند را اطاعت نما تا نفع عمده بری. ۱۳۵- بسا خردمند از راه راست نابینا گردد (پس نباید به عقل مغرور شد بلکه باید تسلیم قضا و قدر بود). علل و معلومات ۱- هر آینه به طور حتم فروع بر اصول، و معلومات به علل، و جزئیات به کلیات خود برگشت خواهد نمود (اگر این عبارت از آن حضرت باشد و مربوط به فلاسفه و یا صوفیه نباشد، ممکن است مراد این باشد چنانکه علامه بزرگوار مرحوم خوانساری فرموده: هر که را اصل و نژاد پاکیزه و نیکو باشد او نیز پاکیزه و نیکو باشد یا رجوع هر کسی به طینت خود چون طینت‌ها مختلف است یا برگشت نتایج به مقدمات است اگر صحیح باشند صحیح خواهند بود و گرنه نادرست در آید و الله العالم). ص ۹۹۰

## العالم العلوی

۱- سئل - علیه السلام - عن العالم العلوی فقال: صور عاریة عن المواد، عالیة عن القوة و الاستعداد، تجلی لها فأشرق، و طالها فتألأت، فألقى فی هویتها مثاله، فأظهر عنها أفعاله، و خلق الإنسان ذا نفس ناطقة، إن زكّاه بالعلم و العمل فقد شابهت جواهر أوائل عللها، و إذا اعتدل مزاجها و فارقت الأضداد فقد شارك بها السّبع الشّداد ۵۸۸۵. عالم بالا ۱- از آن بزرگوار از جهان بالا (یعنی عالم مجردات که به حسب مرتبه از عالم اجسام و مادیات بالاتر است) پرسیده شد فرمود: صورت‌هایند برهنه از ماده‌ها (مانند مقدار و شکل و حجم) بلندتر از قوه و استعدادند (یعنی هر چه از کمالات دارند بالفعل است زیرا که قوه و استعداد از لوازم مادیات می‌باشند چنانکه در بشر متصور است) خداوند برای آنها منکشف گردیده و تابیده پس نورانی شدند و بر آنها طلوع نموده و بر آنها نور افشانی کرد پس درخشان گردیدند، و در هویت و تشخص آنان مثال و شباهت خود را إلقاء نمود، پس از آنها افعال خویش را ظاهر فرمود (ممکن است مقصود این باشد که آنها را همچون خود مجرد قرار داد و خلقت را از کارهای آنها مقرر نمود همچون وسائط دیگر مانند خلقت طیر بدست حضرت عیسی - علیه السلام - و یا آنکه مراد این است که آنها متخلق به اخلاق الهی هستند) و انسان را صاحب نفس دریابنده آفرید، اگر آن را به علم و عمل پاکیزه گردانند پس در حقیقت مشابه با گوهرهای علت‌های آنها (عقول مقدّسه که به قول حکماء وسائط در ایجاد موجوداتند و علل آنها منتهی به آنها شود) خواهد گردید، و چون مزاج آن معتدل باشد (یعنی در حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و از اضداد جدا گردد، چنانکه باید آدمی شجاع باشد از جبن دور گردد یا جواد و سخی باشد از بخل بیرهیزد و همچنین...) پس ص ۹۹۱

## العلم

### قسمت اول

۱- العلم یهدی إلى الحق ۱۵۸۱. ۲- العلم مصباح العقل، و ینبوع الفضل ۱۵۸۳. ۳- العلم قاتل الجهل، و مکسب النّیل ۱۵۸۴. ۴- العلم بلا عمل و بال ۱۵۸۷. ۵- العلم کنز عظیم لا یفنی ۱۵۸۹. ۶- العلم أحد الحياتین ۱۶۲۶. در حقیقت با آن هفت آسمان محکم شریک گردد یا او با هفت آسمان محکم شریک خواهد شد در این که مصدر خیرات باشند (مخفی نماند که اگر این عبارات از حضرت علی - علیه السلام - باشد علم آن را باید به خودش واگذار کرد زیرا او درک عالم علوی را نموه و از حیطة فکر و علم ما

خارج است و اگر از آن بزرگوار نیست چنانکه علامه بزرگوار خوانساری شارح غرر فرموده گمان فقیر این است که کلام یکی از حکماء بوده که بعضی برای ترویج آن را نسبت به آن حضرت داده پس تلاش زیادتر برای شرح محتوای آن وقت بیشتری را خواهد گرفت و باید به کتب فلسفه مراجعه نمود . دانش ۱- دانش به سوی حق راهنمایی می کند . ۲- دانش چراغ خرد و چشمه افزونی و برتری است . ۳- دانش کشنده نادانی ، و کسب کننده ( یا آلت ) نجابت ( یا تندی زیرکی ) است . ۴- علم بی عمل سختی و سنگینی است . ۵- علم گنج بزرگی است که تمام شدنی نیست . ۶- دانش یکی از دو زندگانی است . ص ۷۹۹۲- العلم أفضل الأئیین ۱۶۵۴ . ۸- العلم أفضل الجمالین ۱۶۷۱ . ۹- العلم بالله أفضل العلمین ۱۶۷۴ . ۱۰- العلم وراثه کریمه ، و نعمه عمیمه ۱۷۰۱ . ۱۱- العلم ینجی من الارتباك فی الحیره ۱۷۳۵ . ۱۲- العلم یدلّ علی العقل فمن علم عقل ۱۷۳۵ . ۱۳- العلم محیی النفس و منیر العقل ، و ممیت الجهل ۱۷۳۶ . ۱۴- العلم ثمره الحکمه و الصواب من فروعها ۱۷۵۲ . ۱۵- العلم أفضل شرف من لا قدیم له ۱۸۰۸ . ۱۶- العلم أكثر من أن يحاط به ، فخذوا من کلّ علم أحسنه ۱۸۱۹ . ۱۷- العلم حاکم ، و المال محکوم علیه ۱۸۳۴ . ۷- دانش افزون‌ترین دو انیس است . ۸- دانش برترین دو جمال است . ۹- علم به خدا افزون‌ترین دو علم است . ۱۰- علم وراثت گرامی و نعمتی است عام . ۱۱- علم ( آدمی را ) از فرو رفتن در حیرانی نجات می‌بخشد . ۱۲- دانش دلالت می‌کند بر عقل پس هر که علم دارد عقل دارد . ۱۳- دانش زنده کننده نفس ، و روشن کننده عقل ، و میراننده نادانی است . ۱۴- دانش میوه حکمت ، و راست روی از شاخه‌های آنست . ۱۵- دانش برترین شرف کسی است که برای او قدیمی نباشد . ۱۶- دانش بیشتر از آنست که به آن احاطه توان کرد پس از هر علمی نیکوتر آن را فرا گیرد . ۱۷- دانش حاکم است ، و ثروت محکوم علیه است . ص ۱۸۹۹۳- العلم یرشدک إلی ما أمرک الله به ، و الزهد یسهّل لک الطریق إلیه ۱۸۳۵ . ۱۹- العلم خیر من المال ، العلم یحرسک و أنت تحرس المال ۱۹۲۳ . ۲۰- العلم مقرون بالعمل فمن علم عمل ۱۹۴۳ . ۲۱- العلم یتف بالعلم فإن أجابه و إلّا ارتحل ۱۹۴۴ . ۲۲- العلم یرشدک ، و العمل یبلغ بک الغایه ۲۰۶۰ . ۲۳- العلم أوّل دلیل ، و المعرفه آخر نهائیه ۲۰۶۱ . ۲۴- العلم علمان : مطبوع ، و مسموع ، و لا ینفع المطبوع ، إذا لم یک مسموع ۲۱۰۲ . ۱۸- دانش ترا به سوی آنچه خداوند به آن فرمان داده ارشاد می‌کند و زهد و بی رغبتی به دنیا راه به سوی آن را برای تو آسان می‌نماید . ۱۹- علم بهتر از مال است ، علم تو را نگهبانی می‌کند ، و تو مال را نگهبانی می‌کنی ۲۰- دانش با عمل همراه است پس هر که دانا شد عمل خواهد کرد . ۲۱- علم عمل را صدا می‌کند ، پس اگر پاسخ آن را داد که هیچ و گر نه کوچ می‌کند . ۲۲- علم تو را ارشاد می‌نماید و عمل تو را به منتهای مطلب می‌رساند . ۲۳- علم نخستین راهنما ، و معرفت آخرین پایان است ( چون شناخت خداست که انسان را به مدارج عالیه می‌رساند ) . ۲۴- علم دو علم است : علمی که به طبع و سلیقه تحصیل شود ، و علمی که باید از پیامبر یا امام به واسطه یا بی واسطه شنید ، و مطبوع آن سودی نبخشد هنگامی که مسموع آن نباشد ( زیرا نفع با علوم سمعی است اگر علوم شرعیه نباشد با علوم ص ۲۵۹۹۴- اخیر نقل ۲۲۴۵ . ۲۶- اطلب العلم تزد علما ۲۲۷۶ . ۲۷- اقتتن العلم فإنک إن کنت غتیا زانک ، و إن کنت فقیرا مانک ۲۳۳۱ . ۲۸- اطلبوا العلم ترشدوا ۲۴۷۸ . ۲۹- اکتسبوا العلم یکسبکم الحیاه ۲۴۸۶ . ۳۰- امتاحوا ( امتحوا ) من صفو عین قد روقت من الکدر ۲۵۱۷ . ۳۱- اطلبوا العلم تعرفوا به ، و اعملوا به تکنونوا من أهله ۲۵۳۱ . دیگر سودی عائد انسان نخواهد گردید ) . ۲۵- دانا شو تا بگوئی . ۲۶- طلب علم کن تا زیاد کنی علمی را . ۲۷- کسب علم کن چون اگر تو توانگر باشی تو را زینت بخشد و اگر تهیدست باشی مؤنه مخارج تو را متحمل شود . ۲۸- طلب علم کنید تا راه راست و درست یابید . ۲۹- کسب علم کنید تا برای شما کسب نماید حیات و زندگی را . ۳۰- از چشمه صافی که از تیره گی صاف گردانیده شده آب بردارید ( یعنی انسان باید علم خود را از انبیاء و ائمه- علیهم السلام- که سهو و خطا و نسیانی در آنان تصور نمی‌شود فرا گیرد ، و یا از کسانی که در خط آنان بوده و از آن چشمه صافی سیراب گشته‌اند ) . ۳۱- طلب علم کنید تا شناخته شوید به آن ، و به آن عمل نمائید تا از اهل آن باشید ( ممکن است نظر مبارک حضرت این باشد در طلب علم چنان باید اهتمام ورزید که شهرت پیدا کنید ، نه آنکه با بی‌حالی درس بخوانید ، و از طرفی تا به علم هم عمل نکنید اهل علم



نخواهید شد، گر چه در ظاهر در طبقه علماء بشمار آئید، ص ۹۹۵-۳۲- ألا لا يستحيين من لا يعلم أن يتعلم، فإن قيمة كل امرء ما يعلم ۲۷۸۷. ۳۳- ألا لا يستقبحن من سئل عما لا يعلم أن يقول لا أعلم ۲۷۸۸. ۳۴- أنفع العلم ما عمل به ۲۹۳۳. ۳۵- أحسن العلم ما كان مع العمل ۳۱۰۸. ۳۶- أشرف العلم ما ظهر في الجوارح والأركان ۳۱۱۷. ۳۷- أوضع العلم ما وقف على اللسان ۳۱۱۸. ۳۸- أغلب الناس من غلب هواه بعلمه ۳۱۸۱. ۳۹- أولى العلم بك ما لا يتقبل العمل إلا به ۳۳۳۵. اهل علم کسانی هستند که عمل به علم نمایند ( ۳۲- آگاه باشید، هرگز نباید شرم کند کسی که نمی‌داند از این که بیاموزد، زیرا که ارزش هر مردی به اندازه دانش اوست. ۳۳- آگاه باشید نباید البته زشت شمارد کسی که از او سؤال شود از چیزی که نمی‌داند آنکه بگوید: نمی‌دانم ( چون ندانستن عیب نیست ندانسته پاسخ دادن عیب بزرگی است). ۳۴- سودمندترین علم علمی است که به آن عمل شود. ۳۵- بهترین علم آنست که با عمل باشد. ۳۶- برترین علم آنست که در اعضا و جوارح بدن آشکار گردد، ( به این معنی که به آن عمل شود) ۳۷- پست‌ترین علم آنست که بایستد بر زبان ( یعنی به آن عمل نشود). ۳۸- غالب‌ترین مردم کسی است که به وسیله علمش بر خواستش خود غلبه نموده باشد. ۳۹- سزاوارترین علم برای تو آنست که عمل پذیرفته نشود مگر بسبب آن ( که ص ۹۹۶-۴۰- أوجب العلم عليك ما أنت مسئول عن العمل به ۳۳۳۶. ۴۱- ألزم العلم بك ما دلّك على صلاح دينك، و أبان لك عن فساد العلم ۳۳۳۷. ۴۲- أحمد العلم عاقبة ما زاد في عملك في العاجل، و أزلّك في الآجل ۳۳۳۸. ۴۳- إن أفضل العلم السّيكينة، و الحلم ۳۴۴۲. ۴۴- إن النار لا ينقصها ما أخذ منه، و لكن يخمدها أن لا تجد خطبا، و كذلك العلم لا يفنيه الاقتباس، لكن بخل حاملين له سبب عدمه ۳۵۲۰. عبارت از معارف الهیه باشد). ۴۰- واجب‌ترین علم بر تو آنست که تو از عمل به آن پرسیده شوی، ( و آن علمی است که بر انسان واجب عینی و یا کفائی باشد، نه علمی که موجب مزیت و فضلی است که تحصیل آنها محبوب بوده ولی لزومی ندارد). ۴۱- لازم‌ترین علم بر تو آنست که تو را بر صلاح دینت رهبری کرده، و تو را از فساد آن جدا نماید، یا دین درست و فاسد را برای تو روشن کند. ۴۲- ستوده‌ترین علم به حسب عاقبت آنست که در عملت در دنیا افزوده، و در آخرت ( به رحمت خدا) نزدیک گرداند. ۴۳- براستی که افزون‌ترین علم وقار و آرامش، و بردباری است. ۴۴- براستی که از آتش کم نمی‌شود به واسطه آنچه از آن گرفته می‌شود ( مثل این که از یک چراغ هزاران چراغ را روشن کنند از آتش آن کم نخواهد شد) ولی آن را خاموش می‌نماید که هیزمی را نیابد یا نیایی، علم همه چنین است، فرا گرفتن آن را فانی نمی‌نماید، ولی بخیلی حمل کنندگان آن ( علماء) سبب نابودی آنست ( یعنی باید پیوسته تعلیم نمود تا آنکه باقی بماند). ص ۹۹۷-۴۵- إن الله سبحانه يمنح المال من يحبّ و يبغض و لا يمنح العلم إلا من أحبّ ۳۵۲۲. ۴۶- إن العلم يهدي، و يرشد، و ينجي، و إن الجهل يغوي، و يضلّ، و يردى ۳۶۳۲. ۴۷- العلم ينجد ۵. ۴۸- العلم بالفهم ۳۸. ۴۹- العلم كثر ۶۴. ۵۰- العلم عزّ، الطاعة حرز ۹۲. ۵۱- العلم دليل ۱۲۳. ۵۲- العلم ينجيك، الجهل يرديك ۱۵۰. ۵۳- العلم جلاله، الجهالة ضلالة ۱۶۳. ۴۵- براستی که خداوند سبحانه مال را به کسی که دوست و دشمن می‌دارد می‌بخشد، و علم را نمی‌بخشد مگر به کسی که دوست می‌دارد. ۴۶- براستی که علم هدایت کرده، و ارشاد نموده، و رستگاری می‌دهد، و بدرستی که نادانی و جهل گمراه کرده، و به ضلالت کشانده، و هلاک می‌گرداند. ۴۷- علم و دانش بلند می‌گرداند. ۴۸- دانش بدر یافتن است ( یعنی به عمق آن پی بردن است نه تنها شنیدن باشد). ۴۹- دانش گنج است. ۵۰- دانش عزت، و فرمانبرداری پناه است. ۵۱- دانش راهنماست. ۵۲- دانش تو را رستگار ساخته، و نادانی تو را تباہ می‌سازد. ۵۳- دانائی بزرگی، و نادانی گمراهی است. ص ۹۹۸-۵۴- العلم حياة، الإيمان نجاه ۱۸۵. ۵۵- العلم مجلّة، الجهل مضلّة ۲۰۴. ۵۶- العلم حرز ۲۱۸. ۵۷- العلم بالعمل ۲۳۴. ۵۸- العلم مميت الجهل ۲۶۹. ۵۹- العلم زين الحساب ۲۸۴. ۶۰- العلم قائد الحلم ۳۰۳. ۶۱- العلم أفضل شرف ۴۸۱. ۶۲- العلم مصباح العقل ۵۳۶. ۵۴- علم و دانش زندگانی، و ایمان رستگاری خواهد بود. ۵۵- دانش محل بزرگی، و نادانی جایگاه گمراهی، یا دانش بزرگ کننده، و نادانی گمراه سازنده است. ۵۶- دانش پناه است ( زیرا که انسان را از آفات و بدیها حفظ می‌کند). ۵۷- علم با عمل است ( و گر نه در حقیقت علم بی‌عمل علم نیست)



۵۸- دانش میراننده نادانی است ( یعنی علم جهل را می‌کشد که همراه دلیل و برهان و عمل باشد و گرنه آن علم میراننده جهل نخواهد بود چنانکه دیده می‌شود بسیاری عالمند ولی در اتخاذ طریق و روش و عمل از جاهلان نیز جاهل ترند ... ) . ۵۹- دانش زینت کرم یا زینت سرمایه شرف و افتخار است . ۶۰- دانش کشاننده بردباری است .

## قسمت دوم

۶۱- دانش برترین شرف و بلندی مرتبه است . ۶۲- دانش چراغ عقل است ( یعنی بدون علم عقل پیوسته به راه صحیح نرود ، و یا علم چراغی است که عقل آن را روشن ساخته است ) . ص ۹۹۹ ۶۳- العلم خیر دلیل ۵۹۰ . ۶۴- العلم أجل بضاعة ۶۱۲ . ۶۵- العلم أعظم كنز ۶۲۰ . ۶۶- العلم حياة و شفاء ۶۸۸ . ۶۷- العلم حجاب من الآفات ۷۲۰ . ۶۸- العلم أعلى فوز ۷۳۱ . ۶۹- العلم أفضل قنیه ۸۱۲ . ۷۰- العلم مركب الحلم ۸۱۷ . ۷۱- العلم أصل كل خير ۸۱۸ . ۷۲- العلم عنوان العقل ۸۲۸ . ۷۳- العلم لقاح المعرفة ۸۳۰ . ۶۳- دانش بهترین دلیل است . ۶۴- دانش برترین سرمایه است . ۶۵- دانش بزرگترین گنج است . ۶۶- دانش حیات و شفاء است . ۶۷- دانش مانع از آفت‌هاست . ۶۸- دانش برترین پیروزی است . ۶۹- دانش برترین کسب شده است . ۷۰- دانش مرکب بردباری است . ۷۱- دانش ریشه هر خیر و نیکی است . ۷۲- دانش نشانه خرد است . ۷۳- دانش زائیده شده شناسائی است ( و یا علم مبدأ پیدایش و بارور شدن معرفت خواهد بود ) . ص ۱۰۰۰ ۷۴- العلم ینجد الفكر ۸۳۲ . ۷۵- العلم نعم دلیل ۸۳۷ . ۷۶- العلم أفضل ( أشرف ) هداية ۸۴۶ . ۷۷- العلوم نزهة الأدباء ۹۹۳ . ۷۸- العلم أصل الحلم ۱۰۰۳ . ۷۹- العلم قاتل الجهل ۱۰۳۰ . ۸۰- العلم داعی الفهم ۱۰۳۲ . ۸۱- العلم لا ینتهی ۱۰۵۴ . ۸۲- العلم کثیر ، و العمل قليل ۱۲۲۳ . ۸۳- العلم كنز عظیم لا ینفی ۱۲۳۴ . ۸۴- العلم رشد لمن عمل به ۱۲۷۷ . ۷۴- دانش فکر را یاری و تقویت می‌نماید . ۷۵- دانش خوب راهنمائی است . ۷۶- دانش برترین راهنمائی است . ۷۷- دانش‌ها سیر گاه ادیبان است . ۷۸- دانش بیخ و ریشه بردباری است . ۷۹- دانش قاتل نادانی است . ۸۰- دانش دعوت کننده فهم است . ۸۱- علم پایان پذیر نیست ( یعنی هر چه انسان از آن فرا گیرد باز هم مجهولات فراوان است و بشر نیازمند به تحصیل دانش است . ۸۲- علم بسیار است و عمل کم . ۸۳- دانش گنج عظیمی است که تمام نشود . ۸۴- دانش رشد و استقامتی است در راه حق برای کسی که به آن عمل نماید . ص ۱۰۰۱ ۸۵- العلم كله حجة إلاً ما عمل به ۱۳۹۹ . ۸۶- العلم جمال لا یخفی و نسیب لا یجفی ( لا یخفی ) ۱۴۶۳ . ۸۷- العلم زین الأغنیاء ، و غنی الفقراء ۱۵۲۶ . ۸۸- إنما زهد الناس فی طلب العلم كثرة ما یرون من قلّة من عمل بما علم ۳۸۹۵ . ۸۹- آفة العلم ترك العمل به ۳۹۴۸ . ۹۰- إذا سمعتم العلم فألّطوا ( فأكّظوا ، فانطووا ) علیه ، فلا تشوبوه بهزل ، ۸۵- دانش همه‌اش حجت ( یعنی آدمی به وسیله آن مؤاخذه خواهد شد ) مگر آنچه به آن عمل شود . ۸۶- دانش جمالی است که پوشیده نیست و خویشی است که قطع صله نمی‌کند ، و با دانش جمالی است زائل نشدنی و خویشی است غیر پوشیده ( و یا عزّت خود را از دست نمی‌دهد ) . ۸۷- دانش زینت توانگران ، و توانگری بیچارگان است ( چون علم ثروتمند و فقیر را به وظیفه مناسب حالشان آشنا کرده ، توانگری و درویشی آنها را منحرف نخواهد کرد ) . ۸۸- جز این نیست ، مردم را در طلب علم بی‌رغبت نموده زیاد دیدن کسی که کمتر به علم خویش عمل می‌نماید ( چنین کاری سبب بی‌رغبتی و دوری خواهد شد ، که مباداد خود اهل علم شده و نتواند به دانش خویش عمل کند ، و یا وقتی مردم در عالم عمل نمی‌بینند از دین و دانش دل سرد می‌گردند ، زیرا همگی در صاحب علم در انتظار عمل به علم‌اند ) . ۸۹- آفت علم عمل نکردن به آنست . ۹۰- هر گاه علمی را شنیدید ، پس آن را ( از غیر اهلش ) بیوشانید ( و یا بر سر آن سخت بایستید و در حفظ آن بکوشید و یا در ترویج آن ایستادگی کنید ) و آن را به ص ۱۰۰۲ فتمجّه القلوب ۴۱۵۷ . ۹۱- إذا رمتم الانتفاع بالعلم فاعملوا به ، و أكثروا الفكر فی معانیه ، تعه القلوب ۴۱۵۸ . ۹۲- إذا زاد علم الرجل زاد أدبه ، و تضاعفت خشيته لربه ۴۱۷۴ . ۹۳- بالعلم تعرف الحکمة ۴۱۹۲ . ۹۴- بالعلم تكون الحياة ۴۲۲۰ . ۹۵- بالعلم یتقیم المعوج ۴۲۳۴ . ۹۶- بذل العلم زکاة العلم ۴۴۳۶ . ۹۷- بالعلم تدرك درجة العلم ۴۴۳۷ . بازی آمیخته

نمائید (یعنی آن را سهل نگیرید) پس دلها آن را از دهن بیرون اندازد (یعنی قبولش نمی‌کند). ۹۱- هر گاه طالب انتفاع از دانشید و مایلید که از آن سودمند شوید پس به آن عمل نمائید و در معانی آن بسیار فکر و اندیشه کنید تا دلها آن را نگه دارد.

۹۲- هر گاه علم مرد زیاد گردد ادب او زیاد خواهد شد، و ترس او برای پروردگارش دو چندان خواهد گردید. ۹۳- به وسیله علم و دانش حکمت (یعنی راستی در گفتار و کردار) شناخته می‌شود. ۹۴- به سبب علم زندگی، (و یا حیات جاوید و رستگاری آخرت) بدست خواهد آمد. ۹۵- به وسیله دانش راه کج مستقیم خواهد گشت. ۹۶- بذل علم و عطا کردن آن زکات علم خواهد بود (یعنی سبب زیادی و پاکیزگی آن شود). ۹۷- به سبب علم و دانش درجه و پایه بردباری بدست آید. ص ۱۰۰۳ ۹۸- تمام العلم استعماله ۴۴۶۳. ۹۹- تمام العلم العمل بموجه ۴۴۸۲. ۱۰۰- تارک العمل بالعلم غیر واثق بثواب العمل ۴۵۱۲. ۱۰۱- ثمره العلم معرفة الله ۴۵۸۶. ۱۰۲- ثمره العلم العبادة ۴۶۰۰. ۱۰۳- ثمره العلم العمل به ۴۶۲۴. ۱۰۴- ثمره العلم العمل للحياة ۴۶۲۷. ۱۰۵- ثمره العلم إخلاص العلم ۴۶۴۲. ۱۰۶- ثروة العلم تنجي و تبقى ۴۷۰۶. ۱۰۷- جمال العلم نشره، و ثمرته العمل به، و صيانته وضعه فی ۹۸- تمامی علم و علم تمام بکار بردن (یعنی عمل به آنست). ۹۹- تمامی علم عمل کردن به مقتضای آنست. ۱۰۰- ترک کننده عمل به دانش اعتماد به پاداش عمل نخواهد داشت (زیرا اگر به ثواب مطمئن بود به علم خود عمل می‌نمود). ۱۰۱- میوه علم معرفت خداست (بنا بر این باید از علم شناخت الیه حاصل گردد). ۱۰۲- میوه علم عبادت است. ۱۰۳- میوه علم و دانش عمل به آنست (و گرنه علم بی‌عمل چون درخت بی‌ثمر خواهد بود). ۱۰۴- میوه علم و دانش عمل کردن برای حیات (جاوید) است. ۱۰۵- ثمره علم و دانش خالص گردانیدن عمل است. ۱۰۶- علم بسیار رستگاری بخشیده و پاینده می‌دارد. ۱۰۷- زیبایی علم نشر آن، و ثمره آن عمل کردن به آن، و نگهداریش گذاشتن ص ۱۰۰۴ أهله ۴۷۵۴. ۱۰۸- خیر العلم ما نفع ۴۹۵۱. ۱۰۹- خیر العلوم ما أصلحك ۴۹۶۲. ۱۱۰- خیر العلم ما قارنه العمل ۴۹۶۸. ۱۱۱- خیر العلم ما أصلحت به رشادک، و شره ما أفسدت به معادک ۵۰۲۳. ۱۱۲- خذوا من کل علم أحسنه، فإنَّ التحل يأكل من کل زهر أزينه، فيتولد منه جوهران نفيسان: أحدهما فيه شفاء للناس، و الآخر يستضاء به ۵۰۸۲. ۱۱۳- رأس الفضائل العلم ۵۲۳۴. آن در میان اهل آن می‌باشد (و به غیر اهل آموخته نشود). ۱۰۸- بهترین علم علمی است که سودمند باشد. ۱۰۹- بهترین علوم آنست که تو را اصلاح نماید. ۱۱۰- بهترین علم آنست که عمل با آن توأم باشد. ۱۱۱- بهترین علم آنست که به واسطه آن راه یافتن خود را اصلاح کنی، و بدترین آن آنست که معاد خویش را فاسد نمائی. ۱۱۲- از هر علمی نیکوتر آن را فرا گیرید (که همان علم الهی اصول و فروع دین و اخلاق و مانند آن باشد) زیرا که زبور عسل از هر شکوفه زیباتر آن را می‌خورد، و در نتیجه از آن دو جوهر نفیس و قیمتی بوجود آید: یکی از آنها عسل است که خداوند در باره آن فرموده (در آنست شفاء برای مردم و دیگری (موم است که) به وسیله آن بشر روشنی بدست آورد. ۱۱۳- سر فضیلت و افزونی‌ها علم و دانش است. ص ۱۰۰۵ ۱۱۴- رب علم أدی إلى مضلتک ۵۳۵۲. ۱۱۵- زکاة العلم نشره ۵۴۴۴. ۱۱۶- زکاة العلم بذله لمستحقه، و إجهاد النفس فی العمل به ۵۴۵۸. ۱۱۷- زين العلم الحلم ۵۴۶۳. ۱۱۸- سبب الخشيه العلم ۵۵۳۵. ۱۱۹- سل عمّا لا بدّ لك من علمه، و لا تعذر فی جهله ۵۵۹۵. ۱۲۰- شر العلم ما أفسدت به رشادک ۵۶۹۴. ۱۲۱- شر العلم علم لا- يعمل به ۵۷۰۷. ۱۲۲- شينان لا تبلغ غايتهما: العلم، و العقل ۵۷۶۸. ۱۱۴- بسا علمی که به گمراهی تو کشاند (یا از جهت عمل نکردن، و یا از نظر نبود قابلیت و استعداد). ۱۱۵- زکات دانش نشر آنست (یعنی نشر علم سبب ازدیاد آن خواهد گردید). ۱۱۶- زکات علم بخشش آنست به مستحق آن (یعنی تعلیم و آموزش آن بوده) و به تعب انداختن نفس در عمل به آن خواهد بود. ۱۱۷- زینت علم و دانش بردباری است. ۱۱۸- سبب ترس (از خدا) دانش است. ۱۱۹- از آنچه برایت از دانستن آن چاره‌ای نیست و در جهلش معذور نمی‌باشی سؤال نما (یعنی در آنچه یاد گرفتنتش ضروری است). ۱۲۰- بدترین علم آنست که به وسیله آن راه راست خود را فاسد نمائی. ۱۲۱- بدترین علم علمی است که به آن عمل نشود. ۱۲۲- دو چیز است به نهایت آنها رسیده نمی‌شود: علم، و عقل. ص ۱۰۰۶ ۱۲۳- شين العلم الصلف ۵۷۸۴. ۱۲۴- عليك بالعلم فإنه ورائه کریمه ۶۰۸۹. ۱۲۵- علم

المنافق فی لسانه ۶۲۸۸ . ۱۲۶- علم المؤمن فی عمله ۶۲۸۹ . ۱۲۷- علم بلا عمل کسب بلا ثمر ۶۲۹۰ . ۱۲۸- علم بلا عمل کفوس بلا وتر ۶۲۹۱ . ۱۲۹- علم لا ینفع کدواء لا ینجع ۶۲۹۲ .

### قسمت سوم

۱۳۰- علم لا یصلحک ضلال ، و مال لا ینفعک و بال ۶۲۹۴ . ۱۳۱- علم بلا عمل حجّه لله علی العبد ۶۲۹۶ . ۱۳۲- غایه العلم حسن العمل ۶۳۵۷ . ۱۲۳- زشتی علم لاف زدن است . ۱۲۴- بر تو باد به دانش زیرا که آن میراثی است گرامی . ۱۲۵- علم منافق ( دو چهره ) در زبان اوست ( یعنی بدون عمل است ) . ۱۲۶- علم مؤمن در عمل اوست . ۱۲۷- علم بدون عمل مانند درخت بی میوه است . ۱۲۸- علم بدون عمل مانند کمان بی زه است . ۱۲۹- علمی که نفعی نبخشد مانند دارویی است که اثر بخش نباشد . ۱۳۰- علمی که تو را اصلاح نکند گمراهی ، و مالی که به تو سود نرساند و زر و وبال است . ۱۳۱- علمی که بدون عمل است برای خدا علیه بنده حجت خواهد بود ( یعنی در قیامت انسان حجتی ندارد که من نمی دانستم ) . ۱۳۲- نتیجه و پایان کار علم نیکوئی عمل است . ص ۱۰۷ ۱۳۳- غایه العلم الخوف من الله سبحانه ۶۳۷۷ . ۱۳۴- غایه العلم الشکینه و الحلم ۶۳۸۰ . ۱۳۵- فضیله العلم العمل به ۶۵۷۶ . ۱۳۶- قول لا- أعلم نصف العلم ۶۷۵۸ . ۱۳۷- قلیل العلم مع العمل خیر من کثیره بلا عمل ۶۷۷۲ . ۱۳۸- قطع العلم عذر المتعلّین ۶۷۸۴ . ۱۳۹- کلّ علم لا یؤیّده عقل مضلّه ۶۸۶۹ . ۱۴۰- کلّ شیء ینقص علی الانفاق إلّا العلم ۶۸۸۸ . ۱۴۱- کلّ شیء یعزّ حین ینزر ( یندر ) إلّا العلم فإنّه یعزّ حین یغزر ۶۹۱۳ . ۱۳۳- بالاترین هدف و غایت علم ترس از خدای سبحان است . ۱۳۴- نهایت و غرض از علم آرام و بردباری است . ۱۳۵- فضیلت علم عمل به آنست ( و گرنه برای انسان و بال خواهد شد ) . ۱۳۶- گفتن نمی دانم نصف دانائی است ( زیرا که میان جهل و علم فرق گذاشته و از نظر اخلاقی خود را تا این اندازه ساخته است ) . ۱۳۷- اندکی علم با عمل بهتر از بسیار آن که بی عمل باشد . ۱۳۸- علم و دانش عذر متعلّین ( علت آورندگان ) را قطع خواهد نمود ( یعنی دیگر نمی توانند برای خود علتی ذکر کنند ) . ۱۳۹- هر علمی که آن را عقل تأیید نکند گمراهی است . ۱۴۰- هر چیزی به وسیله انفاق کم خواهد شد مگر علم ( که انفاق در آن باعث زیادت است ) . ۱۴۱- هر چیزی عزیز می شود هنگامی که کم می شود جز علم که چون بسیار شود عزیز می گردد . ص ۱۰۸ ۱۴۲- کلّ وعاء یضیق بما جعل فیهِ إلّا وعاء العلم فإنّه یتّسع ۶۹۱۷ . ۱۴۳- کفی بالعلم رفعة ۷۰۱۱ . ۱۴۴- کلّما ازداد علم الرّجل زادت عنايته بنفسه ، و بذل فی ریاضتها و صلاحها جهده ۷۲۰۴ . ۱۴۵- کما أنّ العلم یهدی المرء و ینجیه ، و کذلک ، الجهل یضلّه و یردیه ۷۲۱۷ . ۱۴۶- کسب العلم الزّهد فی الدّنيا ۷۲۲۱ . ۱۴۷- کمال العلم الحلم ، و کمال الحلم کثرة الاحتمال و الکظم ۷۲۳۱ . ۱۴۸- کمال العلم العمل ۷۲۴۳ . ۱۴۹- لطالب العلم عزّ الدّنيا و فوز الآخرة ۷۳۴۹ . ۱۴۲- هر ظرفی به وسیله آنچه در آن قرار داده می شود تنگ خواهد گردید مگر ظرف علم که گشاد می شود . ۱۴۳- برای علم کفایت می کند بلندی مرتبه . ۱۴۴- هر چند علم مرد ( و آدمی ) زیاد گردد عنایت ( و اهتمام او ) به نفس خود زیاد گشته ، و کوشش را در ریاضت و اصلاح حال آن بکار برد . ۱۴۵- چنانکه علم مرد ( و آدمی ) را هدایت نموده و رستگارش سازد ، همچنین جهل او را گمراه ساخته و به هلاکت اندازد . ۱۴۶- کسب علم ( و فائده مهم آن ) بی رغبتی در دنیا است . ۱۴۷- کمال علم بردباری و کمال بردباری بسیاری تحمل ( درشتی ها و بی ادبیا ) نمودن و فرو بردن خشم است . ۱۴۸- کمال علم عمل به آنست . ۱۴۹- برای جوینده دانش عزت دنیا و رستگاری آخرت است . ص ۱۰۹ ۱۵۰- لن یثمر العلم حتّی یقارنه الحلم ۷۴۱۱ . ۱۵۱- لن یحرز العلم إلّا من یطیل درسه ۷۴۲۲ . ۱۵۲- لسان العلم الصّدق ۷۶۱۲ . ۱۵۳- لقاح العلم التّصوّر و الفهم ۷۶۲۳ . ۱۵۴- من استرشد العلم أرشده ۷۷۵۴ . ۱۵۵- من خلا- بالعلم لم توحشه خلوة ۸۱۲۵ . ۱۵۶- من لم یهده العلم أضلّه الجهل ۸۱۹۲ . ۱۵۷- من عمل بالعلم بلغ بغیته من الآخرة و مراده ۸۲۴۵ . ۱۵۰- هرگز دانش میوه نمی دهد و ثمر بخش نمی شود تا حلم و بردباری آن را همراه گردد . ۱۵۱- هرگز احراز علم و دانش نخواهد نمود مگر کسی که درس ( و خواندنش ) را طولانی نماید ( یعنی پیوسته

مشغول باشد) . ۱۵۲- زبان علم راستگویی است ( یعنی مراتب علم هر کس از راستگویی آن روشن خواهد گردید ) . ۱۵۳- آنچه علم با آن آبتن می‌شود ( یا آدمی به علم آبتن می‌گردد ) تصوّر و فهمیدن آنست . ۱۵۴- هر که از علم طلب راه راست کند او را راهنمایی خواهد نمود . ۱۵۵- هر که با علم خلوت نماید ( و علم مونس او باشد ) هیچ خلوت و تنهائی او را به وحشت نیندازد . ۱۵۶- هر که او را علم رهبری نکند جهل او را گمراه خواهد ساخت ( یعنی علم است که آدمی را راهنمایی می‌نماید ) . ۱۵۷- هر که به علم عمل کند به مطلوب خود از آخرت و مرادش ( در دنیا و آخرت ) خواهد رسید . ص ۱۰۱۰ ۱۵۸- من کلف بالعلم فقد أحسن إلى نفسه ۸۲۷۷ . ۱۵۹- من کتم علما فکأنه جاهل ۸۲۹۷ . ۱۶۰- من خالف علمه عظمت جريمته و إثمه ۸۳۱۶ . ۱۶۱- من زاد علمه علی عقله کان و بالا علیه ۸۶۰۱ . ۱۶۲- من علم ( عدم ) غور العلم صدر ( صدّ ) عن شرایع الحکم ۸۷۰۲ . ۱۶۳- من ارتوی من مشرب العلم ، تجلبب جلباب الحلم ۸۷۰۳ . ۱۶۴- من أكثر مدارس العلم لم ينس ما علم ، و استفاد ما لم يعلم ۸۹۱۶ . ۱۵۸- هر که نسبت به علم حریص باشد در حقیقت به نفس خود احسان نموده است . ۱۵۹- هر که علمی را پنهان دارد ( و به دیگران یاد ندهد ) گویا او جاهل است . ۱۶۰- هر که مخالفت علم خود کند جرم و گناهش بزرگ باشد . ۱۶۱- هر که علمش بر عقلش زیادی کند بر او وبال خواهد بود ( زیرا عقل و علم باید علی السویه باشد تا برای انسان مفید باشد ، و یا عقل بر علم بچربد ولی عکس آن زیاد آور خواهد بود ) . ۱۶۲- هر که ته علم را بداند ( و به عمق آن رسد ) از شرایع حکمت‌ها ( و از جایی که ماده حکمت در آن جاست چنانکه ماده آب را شریعه گویند ) بر گردد و یا هر که انتهای دانش را گم کند از شرایع حکمت‌ها باز داشته شود . ۱۶۳- هر که از جای آشامیدن علم سیراب گردد پیراهن بردباری را پیراهن خود کند . ۱۶۴- هر که درس و مباحثه علم را بسیار کند آنچه دانسته فراموش نکرده و آنچه ص ۱۰۱۱ ۱۶۵- من أكثر الفكر فيما تعلّم أتقن علمه ، و فهم ما لم یکن يفهم ۸۹۱۷ . ۱۶۶- من لم یکتسب بالعلم مالا اکتسب به جمالا ۸۹۶۷ . ۱۶۷- من لم یعمل بالعلم کان حجةً علیه و وبالا ۸۹۶۸ . ۱۶۸- من کمال العلم العمل بما یقتضیه ۹۲۵۷ . ۱۶۹- من أشرف العلم التّحلیّ بالحلم ۹۴۲۶ . ۱۷۰- ما مات من أحيی علما ۹۵۰۸ . ۱۷۱- ما زکی العلم بمثل العمل به ۹۵۶۹ . ۱۷۲- ما أفاد العلم من لم يفهم ، و لا نفع الحلم من لم یحلم ۹۶۵۱ . را که نمی‌داند استفاده کند . ۱۶۵- هر که در آنچه آموخته فکر بسیار کند علمش را محکم و متقن نموده ، و آنچه را که نبود که بفهمد ( اگر اندیشه بسیار نمی‌کرد ) خواهد فهمید . ۱۶۶- هر که به وسیله علم مالی را کسب نکند به سبب آن جمال و زیبایی را ( که از مال بالاتر است ) کسب خواهد نمود . ۱۶۷- هر که عمل به علم ننماید علم حجتی بر او و وبالی از برای او خواهد بود . ۱۶۸- از جمله کمال علم عمل کردن به آنچه علم اقتضای آن را دارد . ۱۶۹- از شریف‌ترین علم است زیور یافتن به حلم و بردباری . ۱۷۰- نمرده است کسی که علمی را زنده کند ( مثل این که کتابی بنویسد و آثار علمی از او باقی بماند ) . ۱۷۱- علم پاکیزه و یا بجیزی مانند عمل به آن رشد و نمو نخواهد نمود . ۱۷۲- افاده علم نکند کسی که نفهمیده ( یعنی نخست باید آموزنده خود بداند سپس بیاموزد ) و سود نرساند بردباری را کسی که خود بردبار نیست . ص ۱۰۱۲ ۱۷۳- ملاک العلم نشره ۹۷۱۵ . ۱۷۴- ملاک العلم العمل به ۹۷۲۳ . ۱۷۵- مدارس العلم لذّة العلماء ۹۷۵۵ . ۱۷۶- مجالس العلم غنیمة ۹۷۶۵ . ۱۷۷- مزین الرّجل علمه و حلمه ۹۷۷۸ . ۱۷۸- نعم قرین الحلم العلم ۹۸۹۸ . ۱۷۹- نعم قرین الإیمان العلم ۹۸۹۹ . ۱۸۰- نعم دلیل الإیمان العلم ۹۹۲۸ . ۱۸۱- لا تعادوا ما تجهلون ، فإنّ أكثر العلم فیما لا تعرفون ۱۰۲۴۶ . ۱۸۲- لا ذخر کالعلم ۱۰۴۵۸ . ۱۷۳- ملاک علم ( و فضیلت و سبب بقاء آن ) نشر آنست . ۱۷۴- ملاک علم ( و کمال آن ) عمل به آنست . ۱۷۵- درس و بحث علم لذّت علماء است ( و علماء حقیقی کسانیند که لذت آنان در درس و بحث باشد نه در غیر آن ) . ۱۷۶- مجالس علم غنیمت و دارای نفع عمده است . ۱۷۷- آرایش بخش مرد علم و بردباری اوست . ۱۷۸- خوب قرین بردباری است علم و دانش . ۱۷۹- خوب قرین ایمانی است علم و دانش . ۱۸۰- خوب راهنمای ایمانی است علم و دانش . ۱۸۱- با آنچه نمی‌دانید دشمنی مکنید ، زیرا اکثر علم در چیزی است که نمی‌شناسید ( مثل بعضی از علوم که بعضی با آن دشمنی کرده و از خواندن و یاد گرفتن آن ناخوشنودند ) . ۱۸۲- هیچ ذخیره ( برای آخرت و دنیا ) مانند علم نیست ( زیرا که

آدمی آن را نگه ص ۱۰۱۳ ۱۸۳- لا شرف كالعلم ۱۰۴۸۴ . ۱۸۴- لا سمیر كالعلم ۱۰۴۹۵ . ۱۸۵- لا كنز أنفع من العلم ۱۰۶۳۱ . ۱۸۶- لا عزّ- أشرف من العلم ۱۰۶۵۶ . ۱۸۷- لا دلیل أنجح من العلم ۱۰۶۶۸ . ۱۸۸- لا يؤخذ العلم إلّا من أربابه ۱۰۶۷۸ . ۱۸۹- لا ينفع علم بغير توفیق ۱۰۶۸۰ . ۱۹۰- لا يدرك العلم براحة الجسم ۱۰۶۸۴ . ۱۹۱- لا يزكو العلم بغير ورع ۱۰۶۸۹ . می‌دارد بر خلاف مال که باید آدمی آن را حفظ و حراست نماید ) . ۱۸۳- هیچ شرفی مانند علم نیست ( زیرا آدمی را به اعلا درجه کمال می‌رساند ) . ۱۸۴- هیچ افسانه گوی در شبی مانند علم نیست ( چون افسانه گو آدمی را از خدا دور ساخته و عمر با آن تلف گردیده و علم انسان را به خدا نزدیک و سبب رشد و برکت عمر گردد ) . ۱۸۵- نیست گنجی سودمندتر از علم . ۱۸۶- عزّتی بلندتر از علم نیست . ۱۸۷- راهنمایی پیروزی یابنده تر از علم نیست . ۱۸۸- فرا گرفته نمی‌شود علم مگر از ارباب آن ( بنا بر این نباید علم را از هر کسی فرا گرفت بلکه باید از اهلش اخذ نمود ) . ۱۸۹- علمی سود نمی‌دهد بدون توفیق ( الهی ) . ۱۹۰- علم با راحتی بدن دست نخواهد آمد ( بلکه رنج و زحمت خواهد ) . ۱۹۱- علم بدون پارسائی پاکیزه نخواهد گردید . ص ۱۰۱۴ ۱۹۲- لا یحرز العلم إلّا من یطیل درسه ۱۰۷۵۸ . ۱۹۳- لا علم لمن لا بصیره له ۱۰۷۷۳ . ۱۹۴- لا یستخفّ بالعلم و أهله إلّا أحمق جاهل ۱۰۸۰۷ . ۱۹۵- یسیر العلم ینفی کثیر الجهل ۱۰۹۹۰ . ۱۹۶- یتفاضل الناس بالعلوم و العقول ، لا بالأموال و الأصول ۱۱۰۰۹ . ۱۹۷- یحتاج العلم إلى العمل ۱۱۰۲۰ . ۱۹۸- یحتاج العلم إلى الحلم ۱۱۰۲۴ . ۱۹۹- یحتاج العلم إلى الکظم ۱۱۰۲۵ . ۲۰۰- أطع العلم ، و اعص الجهل تفلح ۲۳۰۹ . ۲۰۱- العلم أشرف هداية ۱۰۲۳ . ۱۹۲- علم را فراهم نیاورد مگر کسی که درس خود را اطاله دهد ( و مدّتها درس خواند و درس گوید ) . ۱۹۳- علمی نیست برای کسی که بصیرت و بینائی برای او نیست . ۱۹۴- به علم و اهل آن استخفاف نمی‌کند مگر احمق نادان . ۱۹۵- اندک علم بسیار جهل را نفی می‌کند . ۱۹۶- مردم به سبب علوم و عقلها بر یکدیگر افزونی دارند ، نه به مالها و نژادها . ۱۹۷- علم محتاج به عمل است ( و گر نه علم به تنهایی سودمند نیست ) . ۱۹۸- علم نیازمند به حلم است ( زیرا که زینت آنست ) . ۱۹۹- علم نیازمند به فرو بردن خشم است . ۲۰۰- علم را فرمان بر ، و جهل را عصیان کن تا رستگار گردی . ۲۰۱- علم شریف‌ترین هدایت است . ص ۱۰۱۵

## العالم

۱- العالم من شهدت بصلّته أقواله أفعاله ۱۷۱۱ . ۲- العلماء غرباء لكثرة الجهال ۱۷۱۹ . ۳- العالم من لا يشيع من العلم ، و لا يتشيع به ۱۷۴۰ . ۴- العالم يعرف الجاهل لأنّه كان قبل جاهلا ۱۷۷۹ . ۵- العالم كلّ العالم من لم يمنع العباد الرّجاء لرحمة الله و لم يؤمنهم مكر الله ۱۸۴۰ . ۶- العالم و المتعلّم شريكان في الأجر ، و لا خير فيما بين ذلك ۱۹۱۲ . ۷- العلماء أطهر الناس أخلاقا ، و أقلّهم في المطامع أعراقا ۲۱۰۸ . ۸- العالم حتّى بين الموتى ۲۱۱۷ . عالم و دانشمندان ۱- دانا کسی است که گواهی دهد به درستی گفتار او کردارهای او . ۲- علماء غریبانند به سبب بسیاری نادان‌ها . ۳- عالم کسی است که از دانش سیر نگشته و به خود سیری از آن را نبندد . ۴- دانا نادان را می‌شناسد زیرا خود در پیش نادان بوده . ۵- دانا تمام دانا کسی است که بندگان را از امید داشتن به رحمت خدا منع نکرده و از مکر خدا ایمن نگرداند . ۶- دانا و دانشجو در پاداش شریکند ، و در آنچه میانه این باشد خیری نیست . ۷- دانشمندان پاک‌ترین مردمند به حسب اخلاق ، و کمترین آنهاست در ریشه دوانیدن در طمعها . ۸- عالم در میان مردگان ( جاهلان ) زنده است . ص ۱۰۱۶ ۹- إِيَّاكَ أَنْ تَسْتَخَفَّ بِالْعُلَمَاءِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَزِرُ بَكَ ، و يَسِيءُ الظَّنَّ بِكَ ، و المخیلة فيك ۲۷۳۲ . ۱۰- أعلمكم أخوفكم ۲۸۳۱ . ۱۱- أولى الناس بالأنبياء ، أعلمهم بما جاءوا به ۳۰۵۶ . ۱۲- أعلم الناس المستهتر بالعلم ۳۰۷۹ . ۱۳- أعلم الناس بالله سبحانه أخوفهم منه ۳۱۲۱ . ۱۴- أعلم الناس بالله أرضاهم بقضائه ۳۱۳۰ . ۹- بر حذر باش از این که علما را سبک شماری ، زیرا که چنین کاری تو را عیناک ساخته ، و گمان را نسبت به تو ، و خیال را در حق تو بد می‌گرداند . ۱۰- داناترین شما ترسناک‌ترین شماست . ۱۱- سزاوارترین مردم به پیمبران داناترین آنهاست به آنچه آنان آورده‌اند ( بنا بر این بالا-ترین شرط



جانشینی و نیابت از آنان اعلیت است چنانکه شیعه نسبت به امامان خود معتقدند، و سپس نسبت به مراجع تقلید که در اخذ فتوا غیر اعلم را نمی‌پذیرند). ۱۲- عالم‌ترین مردم کسی است که حرص او در تحصیل علم بیشتر باشد (زیرا هر که نوعاً در علم حریص‌تر بود عالم‌تر خواهد شد). ۱۳- عالم‌ترین مردم به خدای سبحان ترسناک‌ترین آنهاست از او (برای این که ترس نتیجه علم است، هر چه علم زیادتر گردید خوف بیشتر شود، خداوند بزرگ هم در قرآن فرموده: إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ فاطر ۲۸، جز این نیست که از جمله بندگانش علماء از خدا می‌ترسند). ۱۴- عالم‌ترین مردم به خدا خوشنودترین آنهاست به تقدیر و قضای او (چون هر چه علم بیشتر گردید به کارهای حکیمانه الهی بیشتر پی خواهد برد). ص ۱۰۱۷-۱۵- أعظم الناس علماً أشدهم خوفاً لله سبحانه ۳۱۴۸. ۱۶- أعلم الناس بالله أكثرهم خشيةً له ۳۱۵۷. ۱۷- أبغض العباد إلى الله سبحانه العالم المتجبر ۳۱۶۴. ۱۸- أعظم الناس وزراً العلماء المفترطون ۳۱۹۷. ۱۹- أشد الناس ندماً عند الموت العلماء غير العاملين ۳۱۹۸. ۲۰- أعلم الناس من لم يزل الشك يقينه ۳۲۰۸. ۲۱- أعلم الناس بالله أكثرهم له مسئلةً ۳۲۶۰. ۲۲- إن رواة العلم كثير، و رعايته قليل ۳۴۰۸. ۱۵- بزرگترین مردم از نظر دانش سخت‌ترین آنهاست به حسب ترس از خدای سبحان (زیرا معلوم است هر چه علم بیشتر باشد خوف بیشتر است). ۱۶- داناترین مردم به خدا بیشترین آنهاست از نظر ترس از خدا. ۱۷- دشمن‌ترین بندگان به سوی خدای سبحان دانشمند متکبر است. ۱۸- بزرگترین مردم از نظر گناه علمای تقصیر کننده یا از حد تجاوز کننده اند. ۱۹- سخت‌ترین مردم در وقت مرگ از نظر پشیمانی علمای بی عمل اند. ۲۰- داناترین مردم کسی است که شک یقین او را از بین نبرده باشد، (به این معنی که عقائد او با دلیل و برهان باشد، تا برای شک راهی در آن باقی نماند). ۲۱- داناترین مردم به خدا کسی است که سؤال و طلب او از خدا بیشتر باشد، (این موضوع معلوم است چون وقتی انسان فهمید تمام ترقیات، احسانات، نعمت‌ها، رسیدن به کمالات، عزت و ذلت از اوست حتی نمک طعام خود را هم از خدا مسئلت می‌نماید). ۲۲- براستی که روایت کنندگان علم بسیار، و رعایت کنندگان آن (در عمل یا در نقل بدون تغییر و تبدیل و زیادی و کمی) کمند. ص ۱۰۱۸-۲۳- إن أولى الناس بالأنبياء- عليهم السلام- أعلمهم (اعلمهم) بما جاءوا به ۳۴۵۳. ۲۴- يكرم العالم لعلمه، و الكبير لسنه، و ذو المعروف لمعروفه، و السلطان لسلطانه ۱۱۰۰۷. ۲۵- العلماء حكام على الناس ۵۰۷. ۲۶- العالم حي، و إن كان ميتاً ۱۱۲۴. ۲۷- العالم من عرف قدره ۱۲۳۸. ۲۸- العالم ينظر بقلبه و خاطره، الجاهل ينظر بعينه و ناظره ۱۲۴۱. ۲۹- العالم الذي لا يمل من تعلم العلم ۱۳۰۳. ۲۳- براستی سزاوارترین مردم به پیغمبران- عليهم السلام- (عمل کننده یا) داناترین آنهاست به آنچه آنان آورده‌اند (از احکام و شرایع). ۲۴- عالم برای علمش، و بزرگ (پیر) برای سن او، و صاحب احسان برای احسانش، و سلطان برای سلطنتش گرامی داشته می‌شود. ۲۵- علماء حاکمانند بر مردم (بنا بر این بر عهده مردم است فرمانبرداری از آنان). ۲۶- دانشمندان زنده است گر چه مرده باشد (زیرا پیوسته نام خوب او زبازند خاص و عام است، و افکار بلندش در حوزه‌ها رایج، و نوشته‌ها و کتابش مورد بهره برداری است، و باید معتقد بود که در حقیقت نمرده و زنده است، و یا آنکه در نزد خدا زنده است چنانکه شهداء چنین هستند). ۲۷- دانشمند کسی است که قدر و مرتبه خود را بشناسد. ۲۸- دانشمندان به دل و ضمیر خود نظر نموده (یعنی تفکر و تدبیر دارد) و نادان به چشم و مردمک خویش نگاه می‌کند، و عبرتی را پشت سر ندارد. ۲۹- دانشمند کسی است که از یاد گرفتن علم خسته و دل‌تنگ نشود. ص ۱۰۱۹-۳۰- العلماء باقون ما بقى الليل و النهار ۱۴۸۱. ۳۱- الكاتم للعلم غير واثق بالإصابة فيه ۱۵۴۴. ۳۲- إنما العالم من دعاه علمه إلى الورع و التقى، و الزهد في عالم الفناء، و التوكل بجنة المأوى ۳۹۱۰. ۳۳- آفة العلماء حب الرئاسة ۳۹۳۰. ۳۴- إذا رأيت عالماً فكن له خادماً ۴۰۴۴. ۳۵- يخ لعالم علم فكف، و خاف البيات فأعد و استعد، إن ترك سكت (صمت)، كلامه صواب، و سكوته عن غير عني عن الجواب ۴۴۴۳. ۳۰- علماء باقی‌اند تا شب و روز باقی است (یعنی نام آنان باقی است چون آثارشان باقی خواهد بود، و یا آنکه تا جهان باقی است علماء هم باقی خواهند بود) یعنی خداوند هیچ عصر و زمانی را بدون عالم نخواهد گذاشت، برای این که شب و روز از علم جدا نشده و همواره ملازم دانش‌اند). ۳۱- پنهان کننده دانش اعتمادی به درست رفتن



خود در آن ندارد ( چون تا بحث نکند و افکار خود را اظهار نماید خطا و صواب آن روشن نخواهد شد ) . ۳۲- جز این نیست ، عالم کسی است که علمش او را به پارسائی و تقوا ، و بی رغبتی نسبت به دنیا و شیفته شدن به جَنَّة المأوی ( بهشت خاصی است ) دعوت نماید . ۳۳- آفت علماء حب ریاست است . ۳۴- هر گاه عالمی را دیدی برای او خدمتگذار باش . ۳۵- آفرین آفرین بر دانشمندی که بداند و ( خود را از معاصی و صفات نا پسند ) باز دارد ، و از شیخون و ناگهان آمدن مرگ ترسیده پس مهیا کرده و آماده شده باشد ، اگر پرسیده شود اظهار کند ، و چون وا گذاشته شود خاموش باشد ، سخنش ص ۱۰۲۰ ۳۶- جالس العلماء تسعد ۴۷۱۷ . ۳۷- جالس العلماء تزدد علما ۴۷۲۰ . ۳۸- جمال العالم عمله بعلمه ۴۷۵۳ . ۳۹- جالس العلماء ، یزدد علمک ، و یحسن أدبک ، و تزک نفسک ۴۷۸۶ . ۴۰- جاور العلماء تستبصر ۴۸۰۱ . ۴۱- ربّ عالم قتله علمه ۵۳۰۰ . ۴۲- ربّ مدّع للعلم لیس بعالم ۵۳۵۶ . ۴۳- ربّ عالم غیر منتفع ۵۳۶۲ . درست ، و سکوت او نه از را عاجز بودن از جواب است . ۳۶- با علماء و دانشمندان مجالست نما تا نیکبخت شوی ( زیرا که عالم تو را به خداوند می‌رساند ) . ۳۷- با علماء مجالست نما تا دانش زیاد کنی . ۳۸- زیبائی عالم عمل کردن اوست به علمش . ۳۹- با علماء مجالست نما تا علمت زیاد گشته ، و ادب نیکو شده ، و نفس تو پاکیزه گردد . ۴۰- مجاورت علماء را برگزین تا بینا گردی . ۴۱- بسا عالم که علمش او را بکشد ( چون علمی سودمند و حیات بخش خواهد بود که عمل همراه او باشد ) . ۴۲- بسا مدعی علمی که عالم نیست ( پس تا عالم بودن کسی معلوم نشود نباید به مدعی آن اعتماد کرد ) . ۴۳- بسا عالمی که سود برنده نباشد ( چون عمل به علم نمی‌کند ) . ص ۱۰۲۱ ۴۴- رتبه العالم أعلى المراتب ۵۴۳۴ . ۴۵- زلّة العالم تفسد عوالم ۵۴۷۲ . ۴۶- زلّة العالم کانکسار السفینة ، تغرق ، و تغرق معها غیرها ۵۴۷۴ . ۴۷- زلّة العالم کبيرة الجنایة ۵۴۸۳ . ۴۸- علی العالم أن يتعلّم ما لم يعلم ، و یعلّم الناس ما قد علم ۶۱۸۹ . ۴۹- علی العالم إن یعمل بما علم ، ثم یطلب تعلّم ما لم یعلم ۶۱۹۶ . ۵۰- عالم معاند خیر من جاهل مساعد ۶۲۹۷ . ۵۱- کلّ عالم خائف ۶۸۲۸ . ۴۴- رتبه عالم بالاترین مرتبه‌هاست . ۴۵- لغزش عالم عالمی را فاسد کند ( زیرا که تمام ائت چشم به عمل و گفتار او دوخته ، پیرو او خواهند بود ) . ۴۶- لغزش عالم مانند شکستن کشتی است غرق خواهد گردید ، و با آن غیر خود را غرق خواهد نمود ( و یا با آن غیر او غرق خواهد شد ) . ۴۷- لغزش عالم جنایت بزرگ است ( به خلاف نادان که در لغزش معذور خواهد بود ) . ۴۸- بر عالم است که یاد گیرد آنچه را که ندانسته ، و بیاموزد آنچه را که می‌داند . ۴۹- بر عالم است که به آنچه می‌داند عمل کند سپس آموختن آنچه را که نمی‌داند طلب نماید . ۵۰- عالم دشمن بهتر از جاهل یاری کننده است ( زیرا که دشمنی عالم چون همراه با علم است چندان ضرری ندارد ، بخلاف یاری جاهل که یاری او زیان آور است چون همراه با جهل و یا کم عقلی است ) . ۵۱- هر عالمی ( از خدا ) ترسناک است . ص ۱۰۲۲ ۵۲- کم من عالم فاجر و عابد جاهل ، فاتقوا الفاجر من العلماء ، و الجاهل من المتعبدین ۶۹۷۰ . ۵۳- کفی بالعالم جهلا أن ینافی علمه عمله ۷۰۶۳ . ۵۴- کن عالما ناطقا ، أو مستمعا واعیا ، و إیّاک أن تكون الثالث ۷۱۵۵ . ۵۵- کن عالما بالحقّ ، عاملا به ، ینجک الله سبحانه ۷۱۸۸ . ۵۶- لو أن أهل العلم حملوه بحقه لأحبههم الله و ملائکته ، و لكنهم ۵۲- بسا عالمی که فاجر و فاسق است و عابدی که جاهل و نادان می‌باشد ، پس از فاسق از علماء و از جاهل از عبادت کنندگان پرهیزید ( زیرا وجود هر دو مضر خواهد بود ، برای این که وقتی مردم از عالم عمل بر خلاف مشاهده کنند او را دروغگو می‌پندارند ، بدین جهت به دین مردم ضربه وارد می‌سازد ، همچنین عابد نادان و یا کم عقل که راه و روشش از نادانی و جهل سر چشمه گرفته به نظر خود گاهی می‌خواهد به دین خدمت کند نا خود آگاه ضربه می‌زند یا زمانی می‌خواهد دعوت به اسلام نماید ، یا نمازی و دعا و قرآنی بخواند عامیانه انجام می‌دهد ، از روی جهل و یا کم عقلی به همین جهت او هم نوع دیگر به اسلام ضربه می‌زند ) . ۵۳- برای جهالت عالم کفایت می‌کند که عملش با علمش منافات داشته باشد . ۵۴- یا عالم ناطقی ، و یا شنونده حفظ کننده‌ای باش ، و دوری کن از این که ثالثی باشی ( یعنی قسم سومی را در جامعه تشکیل مده ) . ۵۵- عالم به حق ، عمل کننده به آن باشد ، تا خداوند سبحان تو را رستگار سازد . ۵۶- اگر این که اهل علم ( و علماء وظیفه شناس و دنیا پرست ) علم را به حق آن بر می‌داشتند ( و آن را برای خدا

و طبق وظیفه بکار می‌بردند ( هر آینه خدا و ص ۱۰۲۳ حملوه لطلب الدنیا ، فمقتهم الله تعالی و هانوا علیه ۷۵۸۱ . ۵۷- من علم أحسن السّؤال ۷۶۷۴ . ۵۸- من علم عمل ۷۶۷۹ . ۵۹- من علم ( عمل ) هتدی ۷۷۳۵ . ۶۰- من أضاع علمه النظم ۷۷۷۳ . ۶۱- من وقر عالما فقد وقر ربه ۸۷۰۴ . ۶۲- من لم يتعاهد علمه في الخلا ففضحه في الملا ۹۰۸۹ . ۶۳- من ادعى من العلم غايته فقد أظهر من جهله نهايته ۹۱۹۳ . فرشتگان او آنها را دوست داشته ، و لیکن آنان آن را برای طلب دنیا بر داشته پس خداوند متعال آنها را دشمن داشته و بدین وسیله خوار شده‌اند . ۵۷- هر که عالم گردد سؤال ( از خدا و یا مطلق سؤال ) را نیکو کند . ۵۸- هر که دانا شود عمل کند ( پس اگر کسی به علمش عمل نمود یا در حقیقت عالم نیست و یا علمش بی‌فائده است ) . ۵۹- هر که بداند راه یابد ( یا هر که عمل نماید ) راه یابد . ۶۰- هر که علمش را ضایع گرداند ( و به آن عمل ننماید ) سبلی خورد . ۶۱- هر که عالمی را تعظیم و احترام نماید پس در حقیقت پروردگارش را احترام نموده است . ۶۲- هر که در پنهانی به حال علمش نرسد و عهدش را با آن تازه نکند ( و آن را تجزیه و تحلیل و یا به آن عمل ننماید ) علم او را در ملأ رسوا کند . ۶۳- هر که از علم و دانش نهایت آن را ادعا کند ، علی التحقیق از نادانی خود منتهای آن را آشکار نموده است ( چون خداست که عالم علی الإطلاق است و به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم با آن عظمت امر می‌کند بگو : رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا طه ۱۱۴ ، خدا یا بر علم من بیفز ) . ص ۱۰۲۴ ۶۴- من المفروض علی کلّ عالم أن یصون بالورع جانبه ، و أن یبذل علمه لطالبه ۹۳۶۵ . ۶۵- من فضل علمک استقلالک لعلمک ( لعلمک ) ۹۴۲۰ . ۶۶- ما علم من لم یعمل بعلمه ۹۵۱۲ . ۶۷- ما أكثر من یعلم العلم ولا یتبعه ۹۵۲۲ . ۶۸- ما أخذ الله سبحانه علی الجاهل أن یتعلّم حتّی أخذ علی العالم أن یعلّم ۹۶۵۰ . ۶۹- ما قصم ظهري إلّا رجلا ن : عالم متهتک و جاهل متنسک ، هذا ینفر عن حقّه بهتکه ، و هذا یدعو إلی باطله بنسکه ۹۶۶۵ . ۶۴- از جمله واجب بر هر عالمی آنست که جانب خود را به پارسائی نگه دارد ، و علمش را برای طلب کننده آن بذل نماید . ۶۵- از افزونی علم تو است کم شمردن علم ، و یا عمل خود ( زیرا که مجهولات نسبت به معلومات بسیار خواهد بود ، و همچنین عمل نسبت به علم ) . ۶۶- عالم نیست کسی که به علمش عمل نکرده است . ۶۷- چه چیز بسیار کرده کسی را که علمی را می‌داند ، و آن را پیروی نمی‌نماید . ۶۸- خداوند سبحان بر نادان نگیرد ( و او را مؤاخذه نکند ) آنکه بیاموزد تا آنکه بر عالم بگیرد ( و او را مؤاخذه کند ) آنکه تعلیم دهد ( یعنی تعلیم عالم بر تعلم جاهل مقدم است و مسئولیت او بالاتر خواهد بود ، و در روز قیامت اول از عالم پرسند که چرا یاد ندادی سپس از جاهل که چرا یاد نگرفتی ، و یا خداوند در روز الست اول از عالم عهد گرفته آن گاه از جاهل ) . ۶۹- پشت مرا نشکسته است مگر دو مرد ( و دو دسته ) عالمی بی‌باک ، و جاهلی عبادت کننده ، آن به سبب بی‌باکیش رم می‌دهد ( مردم را ) از حق خود ( و از علمش که ص ۱۰۲۵ ۷۰- منافسه ( مناقشه ) العلماء تنتج فوائدهم ، و تکسب فضائلهم ۹۸۰۴ . ۷۱- هلک خزّان الأموال و هم أحياء ، و العلماء باقون ما بقی اللیل و النهار ، أعيانهم مفقوده و أمثالهم فی القلوب موجوده ۱۰۰۳۲ . ۷۲- لا- تردین العالم و إن کان حقیرا ۱۰۲۸۰ . ۷۳- لا زلّه أشدّ من زلّه عالم ۱۰۶۷۴ . ۷۴- لا- یكون العالم عالما حتّی لا یحسد من فوقه ، و لا یحتقر من دونه ، و لا یأخذ علی علمه شیئا من حطام الدنیا ۱۰۹۲۱ . حق است زیرا مردم گویند اگر علم خوب بود او چنین نمی‌کرد ) و این می‌خواند ( مردم را ) بسوی باطل خود به عبادت خویش ( زیرا مردم خیال می‌کنند عمل او صحیح است فریب عبادت او را می‌خورند ) . ۷۰- با علماء در بحث بیش از یکدیگر رغبت نمودن و یا خورده گیری و کنجکاوی فائده‌های آنان را نتیجه بخش بوده و فضایلشان را کسب خواهد نمود . ۷۱- هلاک شدند پنهان کنندگان اموال در مخزن‌ها ( و مرده هستند ) و حال آنکه زنده‌ها هستند و علماء باقی‌اند تا شب و روز باقی است ، اعیان ( و اشخاص ) آنها مفقود و تمثال و یا سخنان بلند مرتبه و افکار و آثارشان در دلها موجود است . ۷۲- هرگز عالمی را حقیر مشمار هر چند حقیر باشد ( یا در علم مانند کسی که مدت کمی به درس مشغول شده و یا حقارت او از نظر مادیات باشد و یا در انظار از نظر فساد جامعه حقیر بشمار آید ) . ۷۳- لغزشی سخت‌تر از لغزش عالم نیست . ۷۴- عالم عالم نمی‌باشد ( یعنی آن مقام را دارا نگردد ) تا آنکه به کسی که بالاتر از اوست حسد نبرده و کوچک نشمارد کسی را که از او پائین‌تر است و بر علم خود ( و

تعلیم و یا حکمی که می‌کند به سبب آن ( چیزی را از حطام دنیا ( ریزه‌های ص ۱۰۲۶ ۷۵- ینبغی أن یكون علم الرجل زائدا علی نطقه ، و عقله غالبا علی لسانه ۱۰۹۴۶ . ۷۶- آفة العامّة العالم الفاجر ۳۹۵۲ .

## التعلیم و التعلّم

۱- أعون الأشياء علی تریة العقل التعلیم ۳۲۴۶ . ۲- تعلّم تعلّم ، و تکرّم تکرّم ۴۴۷۸ . ۳- تواضعوا لمن تتعلّموا منه العلم ، و لمن تعلّمونه ، و لا- تكونوا من جابرة العلماء ، فلا یقوم جهلکم بعلمکم ۴۵۴۳ . گیاه خشک شده ( فرا نگیرد . ۷۵- سزاوار این است که علم مرد زائد بر گویائی او ، و عقلش غالب بر زبانش باشد . ۷۶- آفت عامه مردم عالم فاسق است . تعلیم و تعلّم ۱- یاری کننده ترین چیزها بر پاکیزه گردانیدن عقل تعلیم ( معارف اسلام ) است . ۲- بیاموز تا دانا شوی ، و گرامی دار تا گرامی گردی ( یعنی خود را به تهذیب اخلاق و پرهیزگاری نه به مال و جاه گرامی و بلند مرتبه دار تا نزد خدا بلند مرتبه گردی ، یا خود را به ترک معاصی و آنچه باعث خفت و خواری می‌باشد مانند بخل و حرص و حسد و امثال آن نگاهدار تا نزد مردم محترم شوی ) . ۳- از برای کسی که از او دانش را می‌آموزید و برای کسی که به او یاد می‌دهید فروتنی نمائید ، و از متکبران علماء مباشید پس جهل و نادانی شما به سبب علمتان بر نخیزد و زائل نگردد و یا برابری نکند . ص ۱۰۲۷ ۴- تعلّم العلم فإنّک إن کنت غتیا زانک ، و إن کنت فقیرا مانک ( صانک ) ۴۵۴۷ . ۵- تعلّم علم من یعلم ، و علّم علمک من یجهل ، فإذا فعلت ذلک ، علّمک ما جهلت ، و انتفعت بما علمت ۴۵۷۹ . ۶- واضع العلم عند غیر أهله ظالم له ۱۰۱۲۷ . ۷- بالتعلّم ینال العلم ۴۲۱۸ . ۸- تعلّموا العلم تعرفوا به ، و اعملوا به تكونوا من أهله ۴۵۲۹ .

## المتعلّم و المستمع

۱- إذا لم تکن عالما ناطقا فکن مستمعا واعیا ۴۰۹۰ . ۴- بیاموز علم را زیرا اگر توانگر باشی تو را زینت بخشیده ، و اگر بیچاره باشی مؤنه و مخارج تو را به عهده می‌گیرد و یا از بی صبری و انحراف نگهداریت می‌نماید . ۵- بیاموز دانش کسی را که می‌داند ، و علمت را به کسی که نادان است تعلیم نما ، زیرا هر گاه چنین کاری را کردی به تو می‌آموزد آنچه را که ندانستی ، و سودمند شوی به آنچه می‌دانستی ( یعنی از این کار بزرگ بهره کافی خواهی برد از علم و ثواب ) . ۶- گذارنده علم در نزد غیر اهلش ( کسی که قابلیت آن را ندارد ) ستم کننده به اوست . ۷- به فرا گرفتن دانش علم رسیده می‌شود ( یعنی علم بی رنج بدست نیاید ، بلکه زحمت و کوشش و جدّ و جهد و شب‌نخوابی و استاد لازم دارد ) . ۸- علم را بیاموزید تا به وسیله آن شناخته شوید ، و به آن عمل نمائید تا از اهل آن باشید ( یعنی تا کسی به علمش عمل نکند نباید او را اهل علم گفت ) . دانشجو ۱- هر گاه تو عالمی گویا نباشی پس مستمع حفظ کننده باش . ص ۱۰۲۸ ۲- علی المتعلّم أن یدأب نفسه فی طلب العلم ، و لا یملّ من تعلّمه و لا یستکثر ما علم ۶۱۹۷ . ۳- من تعلّم علم ۷۶۴۲ . ۴- من لم يتعلّم لم یعلم ۸۱۸۴ . ۵- من تعلّم العلم للعمل به لم یوحشه کساده ۸۲۴۴ . ۶- من لم يتعلّم فی الصّغر لم یتقدّم فی الکبر ۸۹۳۷ . ۷- من لم یصبر علی مضض التعلیم ( التعلّم ) بقی فی ذلّ الجهل ۸۹۷۱ . ۸- من لم یدب ( لم یذب ) نفسه فی اکتساب العلم لم یحرز قصبات السّبق ۹۲۴۵ . ۲- بر متعلّم ( کسی که علم می‌آموزد ) است که در طلب علم نفس خود را در زحمت اندازد ، و از آموختنش ملول نشود ، و آنچه را که دانسته بسیار شمارد . ۳- کسی که به دنبال تحصیل علوم و فضائل رود دانا شود . ۴- هر که تعلیم نگیرد دانا نشود . ۵- هر که علمی را برای عمل به آن یاد گیرد کسادی آن او را به وحشت نیندازد . ۶- هر که در کوچکی علم نیاموزد در بزرگی جلو نیفتد ( این که ما می‌بینیم عده‌ای پیشوای مردم می‌شوند علت آنست که در کودکی با کمال جدّیت به آموختن پرداخته‌اند ) . ۷- هر که بر درد آموختن و یا یاد دادن شکّیا نباشد در خواری نادانی باقی ماند . ۸- هر که نفس خویش را در کسب کردن علم نگذارد و یا به زحمت نیندازد نی‌های پیشی ( و نشانه‌های مسابقه

( را بدست نخواهد آورد . ص ۱۰۲۹ -۹- لا- يستنكف من لم يكن يعلم أن يتعلم ۱۰۲۴۲ . ۱۰- لا- تحدّث الجهال بما لا يعلمون فيكذبوك به ، فإنّ لعلمك عليك حقاً ، و حقّه عليك بذله لمستحقّه و منعه من غير مستحقّه ۱۰۳۶۷ . ۱۱- لا يتعلّم من يتكبر ۱۰۵۸۶ .

## العمر

۱- العمر الذي أعذر الله سبحانه فيه إلى ابن آدم و أنذر ، السّتون ۱۹۸۵ . ۲- العمر الذي يبلغ الرّجل فيه الأشدّ ، الأربعون ۱۹۸۶ . ۳- احذروا ضياع الأعمار فيما لا يبقى لكم ، ففاتها لا يعود ۲۶۱۸ . ۹- کسی که دانا نمی‌باشد نباید از یاد گرفتن ننگ داشته باشد . ۱۰- نادانها را به آنچه نمی‌دانند حدیث مگو ، پس تو را بدین وسیله تکذیب کنند ، زیرا که برای علمت بر تو حقی است ، و حقّ آن بر تو بذل آنست برای مستحقّ آن و منع آن از غیر مستحقّ آن خواهد بود . ۱۱- یاد نمی‌گیرد کسی که تکبر کند . عمر ۱- عمری که خداوند سبحان در آن فرزند آدم را معذور داشته و ترسانیده است ، شصت سال است . ۲- عمری که در آن مرد به سنّ قوت می‌رسد ، چهل سال است ( در قرآن هم چنین بیان شده : حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سِنَهُ أَحْقَافَ ۱۵ ، و در حالات حضرت یوسف دارد : وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا یوسف ۳۲۲- از تباهی عمرها در آنچه برای شما باقی نمی‌ماند دوری نمائید ، که رفته آنها بر نمی‌گردد . ( یعنی انسان نباید عمر خود را در آنچه باقی نمی‌ماند مصرف ص ۱۰۳۰ ۴- إنّ عمرک مهر سعادتك ، إنّ أنفذه ( آنفذه ) فی طاعه ربّک ۳۴۲۹ . ۵- إنّ أنفاسک أجزاء عمرک ، فلا تفنها إلّا فی طاعه تزلفک ۳۴۳۰ . ۶- إنّ عمرک وقتک الذي أنت فيه ۳۴۳۱ . ۷- إنّ عمرک عدد أنفاسک ، و علیها رقیب تحصیها ۳۴۳۴ . ۸- إنّ اللّیل والنهار مسرعان فی هدم الأعمار ۳۴۵۹ . ۹- إنّ ماضی عمرک أجل ، و آتیہ أمل ، و الوقت عمل ۳۴۶۲ . ۱۰- إنّ غایه تنقصها اللحظه ، و تهدمها الساعه ، لحریه بقصر نموده ، بلکه باید در امور اخروی بکار برد ، که برای انسان باقی می‌ماند ) . ۴- براستی که عمر تو کابینه خوشبختی تست ، اگر آن را در فرمانبرداری پروردگارت فانی کرده ، یا روان گردانی و مصرف کنی . ۵- براستی که نفسهای تو اجزاء عمر تواند ( چنانکه شاعر گفته : زین جهان تا آن جهان بسیار نیست در میان جز یک نفس دیوار نیست ) پس آنها را فانی مکن مگر در طاعتی که تو را به درگاه الهی نزدیک گرداند . ۶- براستی که عمر تو زمانی است که تو در آنی ( پس از آن مربوط به دیگری است و از آن تو نیست ، پس فرصت را غنیمت شمر ) . ۷- براستی که عمر تو بشماره نفسهای تست ، و بر آنهاست نگهبانی که می‌شمارد آن را ( پس هر لحظه و نفسی را باید غنیمت دانست ، و آن را به عبث نباید گذرانید ) . ۸- براستی که شب و روز در خراب کردن عمرها شتابانند . ۹- براستی که عمر گذشته‌ات وعده ایست بسر آمده پس نتوان در آن کاری کرد ، و آینده آن آرزویی است ( آدمی نمی‌داند موفق خواهد شد یا نه ) و زمانی که در آنی وقت عمل است ( پس نباید آن را از دست داد ) . ۱۰- براستی زمان یا منتهی آرزو و مقصود از عمر که آن را چشم بهم زدنی کم ص ۱۰۳۱ المده ۳۴۹۹ . ۱۱- إنّ المغبون من غبن عمره ، و إنّ المغبوط من أنفذ عمره فی طاعه ربّه ۳۵۰۲ . ۱۲- العمر أنفاس معدده ۵۳۵ . ۱۳- کیف یفرح بعمر تنقصه الساعات ۶۹۸۳ . ۱۴- لیس شیء أعزّ من الکبریت الأحمر إلّا ما بقی من عمر المؤمن ۷۵۲۵ . ۱۵- من طال عمره کثرت مصائبه ۸۲۶۸ . ۱۶- من طال عمره فجع بأعزّته و أحبائه ۸۳۸۴ . کرده ، و ساعتی آن را خراب و منهدم می‌سازد ، هر آینه به کوتاهی مدّت سزاوار است ( بنا بر این باید به کار آخرت پرداخت که آن پابنده است ) . ۱۱- براستی که مغبون و زیانکار کسی است که از نظر عمر مغبون باشد ( یعنی در مصرف عمر به اندازه ارزش آن چیزی عائدش نشده ، و در معامله‌اش زیان دیده باشد ) و مغبوط ( یعنی کسی که مردم مثل حال او را آرزو کنند ) کسی است که عمر خود را در طاعت پروردگارش بکار برده و فانی نموده است . ۱۲- عمر نفس‌های شمرده شده است ( یعنی نباید آن را بیهوده صرف کرد ) . ۱۳- چگونه به عمری خوشحالی شود که ساعت‌ها آن را کم می‌کند ۱۴- چیزی از کبریت احمر ( یاقوت سرخ یا طلای خالص ) کمیاب‌تر و عزیزتر نیست مگر آنچه که از عمر مؤمن باقی مانده باشد . ۱۵- هر که عمرش

طولانی شود مصائب او بسیار شود ( چون هر لحظه مصیبتی تازه بر آدمی عارض گردد ) . ۱۶- هر که عمرش طولانی باشد به عزیزان و دوستانش دردناک شود ( یعنی همه را از دست دهد ، بنا بر این خیلی عمر طولانی پر ارزش نیست ) . ص ۱۷۱۰۳۲- من أفنی عمره فی غیر ما ینجیه فقد أضاع مطلبه ۸۵۳۲ . ۱۸- ما انقضت ساعة من دهرک إلا بقطعة من عمرک ۹۶۰۸ . ۱۹- لا تفن عمرک فی الملاهی فتخرج من الدنیا بلا أمل ۱۰۳۶۰ . ۲۰- لا بقاء للأعمار مع تعاقب اللیل و النهار ۱۰۷۴۳ . ۲۱- لا یعرف قدر ما بقی من عمره إلا نبی أو صدیق ۱۰۸۰۱ . ۲۲- العمر تفنیه اللحظات ۳۳۷ . ۲۳- احفظ عمرک من التّضییع له فی غیر العبادۃ و الطّاعات ۲۴۳۹ . العمران ۱- آفة العمران جور السلطان ۳۹۵۴ . ۱۷- هر که عمرش را در غیر آنچه او را نجات می‌بخشد فانی کند پس مطلب ( و هدف اصلی ) خود را ضایع نموده است . ۱۸- از روزگار تو ساعتی نگذشته مگر با قطعه‌ای از عمر تو ( پس باید قدر آن را دانست بیهوده نگذرد ) . ۱۹- عمر خود را در بازیها فانی مکن ، پس از دنیا بی‌امیدی بیرون روی ( یعنی دیگر به نعمتهای اخروی امیدی نداری ) . ۲۰- بقائی برای عمرها با از پی یکدیگر در آمدن شب و روز نیست . ۲۱- نمی‌شناسد قدر آنچه باقی ماند از عمر خود مگر پیامبری و یا صدیقی ( کسی که در گفتار و کردار ملازم راستی باشد مانند جانشین پیامبر ) . ۲۲- عمر فانی می‌سازد او را لحظه‌ها ( که بر آن می‌گذرد ) . ۲۳- عمر خود را از تباه ساختن آن در غیر عبادت و طاعت‌ها نگه دار . عمران ، آبادی ۱- آفت آبادانی و عمران ستم پادشاه است . ص ۱۰۳۳

## التعمق

۱- من تعمق لم ینب إلى الحق ۸۸۵۲ .

## الأعمال

### قسمت اول

۱- العمل بلا علم ضلال ۱۵۸۸ . ۲- العمل الصّالح أفضل الزّادین ۱۶۵۵ . ۳- العمل بطاعة الله أربح ، و لسان الصّدق أزین و أنجح ۱۸۶۲ . ۴- أعمال العباد فی الدّنیا نصب أعینهم فی الآخرة ۱۸۸۶ . ۵- الشّرف عند الله سبحانه بحسن الأعمال ، لا بحسن الأقوال ۱۹۲۴ . ۶- التّقصیر فی العمل لمن وثق بالثّواب علیه غبن ۱۹۸۱ . فکر عمیق ۱- هر که تعمق کند به سوی حق کند نخواهد گردید و یا دوری نخواهد نمود . عمل و کار ۱- عمل بی علم گمراهی است . ۲- عمل شایسته و نیکو برترین دو توشه است . ۳- عمل کردن به فرمان خدا سودمندتر ، و زبان راستی آراسته‌تر و پیروزمندتر است . ۴- عمل‌های بندگان در دنیا در آخرت برابر چشمه‌هایشان می‌باشد . ۵- شرف و برتری در نزد خدای سبحان به نیکوئی اعمال است نه به نیکوئی گفتارها . ۶- کوتاهی در عمل از برای کسی که به پاداش بر آن اعتماد داشته باشد زیانست . ص ۱۰۳۴- ۷- اشتغال النّفس بما لا یصحّبها بعد الموت من أكثر الوهن ۱۹۸۲ . ۸- العمل بالعلم من تمام النّعمة ۲۰۵۲ . ۹- الأقاویل محفوظة ، و السّرائر مبلّوّة ، و کلّ نفس بما کسبت رهینة ۲۱۳۷ . ۱۰- القرین الصّالح هو العمل الصّالح ۲۱۵۷ . ۱۱- اعمل تدّخر ۲۲۳۶ . ۱۲- اعمل بالعلم تدّرك غنما ۲۲۷۷ . ۱۳- اجعل رفیقک عملک ، و عدوّک أملک ۲۳۰۲ . ۱۴- اعمل عمل من یعلم أنّ الله مجازیة بإسائه و إحسانه ۲۳۵۲ . ۱۵- اسع فی کدحک ، و لا- تکن خازنا لغيرک ۲۴۰۱ . ۷- اشتغال نفس به آنچه بعد از مرگ او را همراه نمی‌باشد از بزرگترین ضعف عمل است . ۸- به علم عمل نمودن از تمامی نعمت است . ۹- گفتارها نگاه داشته شده ، و نهانیها آزموده شده است ، و هر نفسی به آنچه کسب کرده در گرو می‌باشد . ۱۰- رفیق صاف و همراه بی غش ، عمل شایسته است . ۱۱- عمل نما تا ذخیره کنی . ۱۲- به علم عمل کن ، تا غنیمتی را در یابی . ۱۳- رفیق خود را عملت ، و دشمن خویش را آرزویت قرار ده . ۱۴- عمل کسی را انجام ده که می‌داند خداوند جزا دهنده اوست به



بدی و احسان او . ۱۵- در عمل خود کوشا باش ، و خزانه دار دیگری مباش . ص ۱۰۳۵ ۱۱۶- اعملوا بالعلم تسعدوا ۲۴۷۹ . ۱۷- اعملوا إذا علمتم ۲۴۸۱ . ۱۸- اعملوا ، و العمل ينفع ، و الدّعاء يسمع ، و التّوبة ترفع ۲۵۴۰ . ۱۹- أعرضوا عن كلّ عمل بكم غنى عنه ، و اشتغلوا أنفسكم من أمر الآخرة بما لا بدّ لكم عنه ۲۵۵۸ . ۲۰- اعملوا ليوم تدخر له الدّخائر ، و تبلى فيه الشرائر ۲۵۷۴ . ۲۱- اعملوا و أنتم في آونة البقاء ، و الصّحف منشورة ، و التّوبة مبسوطة ، و المدبر يدعى ، و المسيء يرجى قبل أن يخدم العمل ، و ينقطع المهمل ، و تنقضى المدّة ، و يسدّ باب التّوبة ۲۵۷۱ . ۱۶- عمل به علم کنید تا نیکبخت شوید . ۱۷- عمل کنید وقتی که دانا شدید . ۱۸- عمل کنید که عمل نفع می دهد ، و دعاء شنیده می شود و توبه بالا برده می شود ( که بعد از مرگ جای هیچ یک از آنها نمی باشد ) . ۱۹- از هر عملی که شما را از آن بی نیازی هست اعراض نموده و نفسهای خود را از امر آخرت به آنچه برای شما از آن چاره‌ای نبوده مشغول سازید . ۲۰- برای روزی عمل نمائید که برای آن روز ذخائری ذخیره شده ، و نهانیها و اسرار در آن آشکار می گردد . ۲۱- عمل کنید ، و حال آنکه در اوقات بقاء در دنیا نیت ( و مرگ به سراغ شما نیامده و آثار و علامت آن پدیدار نگشته ) و نامه‌های اعمال گشوده ( هنوز فرشتگان خدا آن را نبسته می توان در آن چیزهایی را با عمل نوشت ) و توبه و باز گشت به خدا گسترده است ( یعنی وقت آن نگذشته ) و کسی که رو گردان بوده او را خوانده و گنهکار امیدوار یا تأخیر انداخته می شود ( چون هنوز وقت توبه هست ) پیش از آنکه عمل خاموش شده ، و مهلت بریده گشته ، و مدّت بسر آمده ، و در توبه بسته شود ( یعنی ص ۱۰۳۶ ۲۲- احذر كلّ عمل إذا سئل عنه صاحبه ، استحي منه و أنكره ۲۵۹۰ . ۲۳- احذر من كلّ عمل يعمل في السرّ ، و يستحي منه في العلانية ۲۵۹۴ . ۲۴- احذر كلّ عمل يرضاه عامله لنفسه ، و يكرهه لعامة المسلمين ۲۵۹۶ . ۲۵- احذروا سوء الأعمال ، و غرور الآمال ، و نفاد الأمل ، و هجوم الأجل ۲۶۳۰ . ۲۶- إياك و فعل القبيح ، فإنّه يقبّح ذكرك ، و يكثر وزرك ۲۶۳۱ . ۲۷- إياك و كلّ عمل ينفر عنك حرّا ، أو يذلّ لك قدرا أو يجلب عليك انسان بميرد یا مردن را با چشم مشاهده نماید ) . ۲۲- از هر عملی که وقتی از آن صاحبش پرسیده شود از آن شرم نموده و انکارش کند دوری نمائید . ۲۳- از هر کاری که در پنهانی انجام می گیرد ، و از آن در آشکارا شرم داشته شود . دوری نما . ۲۴- از هر عملی که کننده آن برای نفس خود خوشنود باشد ، و برای عموم مسلمانان ناخوش دارد دوری نما . ۲۵- از بدی کردارها ، و فریب دادن امیدها ، و از بریده شدن امید ، و ناگاه رسیدن مرگ حذر نمائید . ۲۶- بر تو باد که از کار زشت دوری نمائی ، زیرا که آن یاد تو را زشت گردانیده ( سبب می شود که مردم به زشتی از تو یاد کنند ) و گناه تو را بسیار می گرداند . ۲۷- بر حذر باش از هر عملی که آزاده‌ای را از تو بر ماند ، یا برای تو منزلت و قدری را خوار کند ، یا برای ضرر تو بدی را جلب نماید ، یا به سبب آن وزر و گناهی ص ۱۰۳۷ شرا ، أو تحمل به إلى القيامة وزرا ۲۷۲۷ . ۲۸- ألا عامل لنفسه قبل يوم يؤسه ۲۷۵۳ . ۲۹- ألا فاعملوا و الألسن مطلقه ، و الأبدان صحيحة ، و الأعضاء لدنه ، و المنقلب فسيح ، و المجال عريض ، قبل إزهاق الفوت ، و حلول الموت ، فحقّقوا عليكم حلوله ، و لا تنتظروا قدومه ۲۷۸۹ . ۳۰- ألا فاعملوا عباد الله ، و الخناق مهمل ، و الزّوج مرسل في فينة الإرشاد ، و راحة الأجساد ، و مهل البقيّة و أنف المشيئة ، و إنظار التّوبة ، و انفساح الحوبة ، قبل الصّنعك و المضيق ، و الزّرع ، و الزّهوق ، قبل قدوم الغائب المنتظر ، و أخذة العزيز المقتدر ۲۷۹۲ . را به سوی قیامت حمل کنی . ۲۸- آیا عمل کننده برای نفس خود نیست پیش از روز سختیش ( یعنی قبل از فرا رسیدن مرگش ) . ۲۹- آگاه باشید : پس عمل کنید و حال آنکه زبانها رها بوده ، و به وسیله مرگ بند نیامده ، و بدنهای صحیح ، و اندامها نرم بوده و خشک نشده‌اند ، و باز گشت وسعت دارد ، و مجال توبه هست ، قبل از باطل کردن فوت و رسیدن مرگ ، پس بر خود محقق و حتمی کنید فرود آمدن آن را ، و انتظار قدوم آن را مکشید ( یعنی قبل از سر رسید آن توشه بر گرفته و به عمل پردازید که پس از آن سودی نبخشد ) . ۳۰- آگاه باشید پس عمل نمائید بندگان خدا و حال آنکه گلو گرفته نشده ، و روان در بدن جاریست در ساعت رشادت ( و کسب کردن چیزهایی که باعث رشد است ) و آسایش بدنهای ، و مهلت یافتن بقیه از عمر و ابتداء یا قوت اراده ، و تأخیر توبه ، و وسعت گناه ( پیش از مؤاخذه آن ) قبل از تنگی و تنگنا و باز داشتن از عمل برسیدن اجل ، و باطل شدن فرصت یا بیرون رفتن روح از بدن ، پیش



از آمدن غائب منتظر (ملک الموت) و گرفتن خدای غالب توانا (و بردن به آن نشأه برای حساب ص ۱۰۳۸ ۳۱- ألا و إنکم فی أیام أمل من ورائه أجل، فمن عمل فی أیام أمله قبل حضور أجله، نفعه عمله، و لم یضروه أجله ۲۷۷۲. ۳۲- أين الذین أخلصوا أعمالهم لله، و طهروا قلوبهم بمواضع ذکر (نظر) الله ۲۸۲۲. ۳۳- أشرف الأعمال الطاعة ۲۹۱۹. ۳۴- أفضل العمل ما أخلص فيه ۲۹۳۴. ۳۵- أفضل العمل ما أريد به وجه الله ۲۹۵۸. ۳۶- أنفع الذخائر صالح الأعمال ۳۰۲۵. ۳۷- أقرب الناس من الأنبياء أعمالهم بما أمروا به ۳۰۵۷. و کتاب) ۳۱- آگاه باشید، براستی که شما در روزهای امیدی هستید که از پس آن اجل است، پس هر که در ایام امیدش پیش از حاضر شدن اجلش عمل کرده او را سود بخشد، و به او مرگش ضرر نرساند. ۳۲- کجایند کسانی که عمل خود را برای خدا خالص گردانیده، و دل‌هایشان را از برای جایگاه ذکر خدا یا نظر بسوی خدا پاکیزه ساخته‌اند ۳۳- بلندترین کردارها فرمانبرداری از خدای بزرگ است. ۳۴- افزونترین کردار کرداریست که در آن اخلاص بکار برده شود (نه آنکه روی اغراض خیالی و نابجا انجام گیرد، که جز وزر و وبال چیزی عائد صاحب آن نگردد). ۳۵- افزونترین عمل آنست که قصد وجه خدا شود (یعنی قربۀ الله انجام گیرد). ۳۶- سودمندترین پس اندازه‌ها کردارهای شایسته است. ۳۷- نزدیک‌ترین مردم به پیمبران عمل کننده‌ترین آنهاست به آنچه به آن فرمان ص ۱۰۳۹ ۳۸- أحسن الفعل الکف عن القبیح ۳۲۰۴. ۳۹- أصدق المقال ما نطق به لسان الحال ۳۳۰۲. ۴۰- أحسن المقال ما صدقه حسن الفعال ۳۳۰۳. ۴۱- أفضل الأعمال لزوم الحق ۳۳۲۲. ۴۲- أحسن الأفعال ما وافق الحق، و أفضل المقال ما طابق الصِّدق ۳۳۲۴. ۴۳- العمل عنوان الطَّوْبَةِ ۲۹۹. ۴۴- العمل شعار المؤمن ۴۰۸. ۴۵- العمل أكمل خلف ۴۸۲. داده‌اند. ۳۸- نیکوترین کار باز ایستادن از زشت است. ۳۹- راست‌ترین گفتار آنست که زبان حال به آن گویا باشد (به این معنی که به آن عمل شود). ۴۰- بهترین سخن آنست که تصدیق نماید آن را نیکوئی کردار. ۴۱- افزونترین عملها ملازمت و همراه بودن با حق است. ۴۲- نیکوترین کارها آنست که موافق با حق باشد، و افزونترین گفتار آنست که مطابق با راستی و موافق واقع است. ۴۳- عمل و کردار دلیل بر آنچه در باطن است (نظیر این در نوشته و زبان گفته شده است). ۴۴- عمل شعار مؤمن است (یعنی عمل پیوسته همراه و ملازم اوست چنانکه لباس زیرین دائم به او ملاصق است). ۴۵- عمل کامل‌ترین خلف است (که انسان از خود بجا می‌گذارد). ص ۱۰۴۰ ۴۶- العمل (الورع عمل راجح) ورع راجح ۵۵۱. ۴۷- العمل رفیق الموقن ۹۷۵. ۴۸- المرء لا یصحبه إلّا العمل ۹۹۹. ۴۹- الأعمال فی الدّنيا تجارة الآخرة ۱۳۰۷. ۵۰- العمل بطاعة الله أربع ۱۳۲۰. ۵۱- الفعل الجمیل ینبئ عن علو الهمة ۱۳۸۸. ۵۲- العمل کلّه هباء إلّا ما أخلص فيه ۱۴۰۰. ۵۳- إن کنتم عاملین فاعملوا لما ینجیکم يوم العرض ۳۷۳۷. ۵۴- إنک لن یتقبل من عملک إلّا ما أخلصت فيه، و لم تشبه بالهوى، و أسباب الدّنيا ۳۷۸۷. ۴۶- عمل پارسائی است راجح (و یا پارسائی عملی است سنگین). ۴۷- عمل یار شخص با یقین است. ۴۸- (مرد یا) آدمی همراه او نخواهد بود مگر عمل (بنا بر این باید انسان عملی انجام دهد که در قبر و قیامت برای او رفیق و همراه خوبی باشد). ۴۹- کردارها در دنیا بازرگانی و تجارت آخرت است، (بنا بر این باید آدمی بکوشد عملی انجام دهد که در آخرت خریدار داشته باشد). ۵۰- عمل کردن به طاعت خدا (از هر کاری) سودمندتر است. ۵۱- کردار نیکو از بلندی همت خبر می‌دهد. ۵۲- کردار همه‌اش گردد و غبار (یعنی پوچ و بی حاصل است) مگر آنچه در آن اخلاص ملاحظه شود (و به هیچ وجه دیگری غیر او منظور نگردد). ۵۳- اگر شما مرد کار و عمل هستید عملی را انجام دهید که شما را روز قیامت و روز عرض اعمال رستگاری بخشد. ۵۴- براستی که هرگز از عملت پذیرفته نخواهد شد مگر آن مقداری که در آن

## قسمت دوم

ص ۱۰۴۱ ۵۵- إنک لن یغنی عنک بعد الموت إلّا صالح عمل قدّمته، فتروّد من صالح العمل ۳۸۱۵. ۵۶- إنک لن تحمل إلى الآخرة عملاً أنفع لک من الصّبر، و الرّضا، و الخوف، و الرّجاء ۳۸۱۹. ۵۷- إنکم بأعمالکم مجازون، و بها مرتھنون ۳۸۲۰. ۵۸-

إِنَّكُمْ مَدِينُونَ بِمَا قَدَّمْتُمْ ، و مرتنون بما أسلفتم ۳۸۲۴ . ۵۹- إِنَّكُمْ إِلَى الْعَمَلِ بِمَا عَلِمْتُمْ أَحُوجَ مِنْكُمْ إِلَى تَعَلُّمٍ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ۲۸۲۶ . ۶۰- إِنَّكُمْ إِلَى إِعْرَابِ الْأَعْمَالِ أَحُوجَ مِنْكُمْ إِلَى إِعْرَابِ الْأَقْوَالِ ۳۸۲۸ . اخلاص بکار برده ، و آن را به خواهش و اسباب دنیا آمیخته نکرده باشی . ۵۵- براستی که هرگز بدی را از تو بعد از مرگ دفع نکند و تو را سودمند نباشد مگر عمل شایسته‌ای که آن را پیش فرستادی پس از عمل صالح توشه بگیرد . ۵۶- براستی که تو هرگز بسوی آخرت عملی را بر نداری که از شکيائی ، و خوشنودی ، و ترس و امید سودمندتر باشد . ۵۷- براستی که شما به عملهایتان پاداش داده شده و به آنها در گروید ، ( گویا شما را حبس کرده تا عمل نیک انجام ندهید آزاد نخواهید شد ) . ۵۸- براستی که شما به آنچه مقدم داشتید پاداش داده شده ، و گرو آنچه پیش فرستاده و یا می‌فرستید خواهد بود . ۵۹- براستی که شما به عمل کردن نسبت به آنچه می‌دانید نیازمندترید تا یاد گرفتن آنچه را که نمی‌دانستید ( یعنی انسان باید به علمش عمل کند و چنین کاری بالا-تر از یاد گرفتن و عمل نمودن است ) . ۶۰- براستی که شما به ظاهر کردن و یا به اهتمام و یا به تصحیح عملها نیازمندتر هستید تا ظاهر نمودن و یا اهتمام و یا تصحیح گفتارها ( یعنی شما باید ص ۱۰۴۲ ۶۱- إِنَّكُمْ إِلَى اكْتِسَابِ صَالِحِ الْأَعْمَالِ أَحُوجَ مِنْكُمْ إِلَى مَكَاسِبِ الْأَمْوَالِ ۳۸۲۹ . ۶۲- إِنَّكُمْ إِلَى الْاهْتِمَامِ بِمَا يَصْحَبُكُمْ إِلَى الْآخِرَةِ أَحُوجَ مِنْكُمْ إِلَى كُلِّ مَا يَصْحَبُكُمْ مِنَ الدُّنْيَا ۳۸۳۰ . ۶۳- إِنَّكُمْ مَجَازُونَ بِأَفْعَالِكُمْ فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِرَأْيِ ۳۸۳۸ . ۶۴- إِنَّكُمْ إِنْ اغْتَنِمْتُمْ صَالِحِ الْأَعْمَالِ ، نَلْتَمِ مِنَ الْآخِرَةِ نَهَائِيَةَ الْأَمَالِ ۳۸۴۲ . ۶۵- إِنَّمَا الْمَرْءُ مَجْزِي بِمَا أَسْلَفَ ، وَ قَادِمٌ عَلَى مَا قَدَّمَ ۳۸۹۳ . ۶۶- آفَةُ الْعَمَلِ تَرْكُ الْإِخْلَاصِ ۳۹۴۹ . بیشتر به عمل صحیح بپردازید نه به گفتار صحیح ) . ۶۱- براستی که شما به کسب کردن عملهای شایسته محتاج‌ترید تا تحصیل اموال . ۶۲- براستی که شما به اهتمام آنچه همراه شماست بسوی آخرت ( مانند عمل صحیح و شایسته ) نیازمندترید تا هر چیزی که همراه شماست از دنیا . ۶۳- براستی که شما به کردارهای خویش جزا داده می‌شوید پس مکنید مگر نیکی را . ۶۴- براستی که شما اگر عملهای شایسته را غنیمت بشمارید از آخرت به منتهای آرزو و امیدها خواهید رسید . ۶۵- جز این نیست که آدمی به آنچه پیش فرستاده جزا داده شود ، و بر آنچه پیش کرده وارد خواهد گردید . ۶۶- آفت عمل ترک کردن اخلاص است ( یعنی عمل را آمیخته به انگیزه دیگر نماید ) . ص ۱۰۴۳ ۶۷- آفَةُ الْأَعْمَالِ عِزُّ الْعَمَالِ ۳۹۵۸ . ۶۸- آفَةُ الْعَمَلِ الْبَطَالَةُ ۳۹۶۷ . ۶۹- إِذَا ارْتَأَيْتَ فَا فَعَلَ ۳۹۹۷ . ۷۰- بِحَسَنِ الْأَفْعَالِ يَحْسُنُ الثَّنَاءُ ۴۲۴۱ . ۷۱- بِالصَّالِحَاتِ يَسْتَدَلُّ عَلَى حَسَنِ الْإِيمَانِ ۴۲۸۵ . ۷۲- بِالْعَمَلِ يَحْصُلُ الثَّوَابُ لَا بِالْكَسَلِ ۴۲۹۵ . ۷۳- بِحَسَنِ الْعَمَلِ تَجْنِي ثَمَرَةَ الْعِلْمِ لَا بِحَسَنِ الْقَوْلِ ۴۲۹۶ . ۷۴- بِالْعَمَلِ تَحْصُلُ الْجَنَّةُ لَا بِالْأَمَلِ ۴۲۹۷ . ۶۷- ( آفت بکار بردن یا ) آفت عملها ، عجز و ناتوانی کارگردانان و یا عمل کنندگان است ( برای این که عمل باید با قدرت توأم باشد ، چه عمل شخصی و یا اجتماعی ، دولتی یا ملتی ، باید در آن عجز تصور نگردد ، و گرنه تمام عمل انجام نخواهد گرفت ) . ۶۸- آفت عمل بیکاری است ( یعنی هر که عادت به آن کرد یا اصلاً کار نمی‌کند و یا اگر بکند ناقص انجام می‌دهد ) . ۶۹- هر گاه نظر و تأمل کردی بجا آور ( یعنی در هر کاری نخست باید فکر کرد آن گاه انجام داد ) . ۷۰- بخوبی کارها ستایش نیکو گردد ( چنانکه خداوند فرموده : لَيُثْلَوْنَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا مَلِكٌ ۲ ) . ۷۱- بوسیله عملهای شایسته بر نیکویی ایمان استدلال می‌شود ( یعنی عمل خوب دلیل ایمان خوب است ) . ۷۲- به سبب عمل ثواب حاصل گشته نه با کسالت و تنبلی . ۷۳- به سبب نیکویی عمل میوه علم چیده می‌شود نه به نیکویی گفتار . ۷۴- به سبب عمل بهشت بدست آمده نه به امید چنانکه به امید کشت ص ۱۰۴۴ ۷۵- بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَاتِ تَرْفَعُ الدَّرَجَاتُ ۴۳۰۱ . ۷۶- تَأْخِيرُ الْعَمَلِ عَنْ الْكَسَلِ ۴۴۷۱ . ۷۷- تَصْفِيَةُ الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ ۴۴۷۲ . ۷۸- تَبَادَرُوا إِلَى مُحَامَدِ الْأَفْعَالِ ، وَ فَضَائِلِ الْخِلَالِ ، وَ تَنَافَسُوا فِي صَدَقِ الْأَقْوَالِ وَ بَذَلِ الْأَمْوَالِ ۴۵۵۹ . ۷۹- ثَمَرَةُ الْعَمَلِ الْأَجْرُ عَلَيْهِ ۴۶۲۵ . ۸۰- ثَمَرَةُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ كَأَصْلِهِ ۴۶۴۹ . ۸۱- ثَمَرَةُ الْعَمَلِ السَّيِّئِ كَأَصْلِهِ ۴۶۵۰ . ۸۲- ثَوَابُ عَمَلِكُمْ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلِكُمْ ۴۶۸۸ . حاصل بدست نیاید ) . ۷۵- به سبب عملهای شایسته درجه‌ها بالا برده می‌شود . ۷۶- پس انداختن عمل دلیل کسالت و کاهلی است . ۷۷- صاف گردانیدن عمل سخت‌تر از خود عمل است ( زیرا عمل را ممکن است بسیاری از افراد انجام دهند ، ولی آن را به غرضی دیگر آمیخته نکردن کار هر کسی نیست ، و عمل را خالص برای خدا انجام داد بسیار مشکل

خواهد بود) . ۷۸- به کارهای ستوده و خصلت‌هایی که سبب فزونی شود پیشی گرفته ، و در راستی گفتارها و بذل اموال رغبت نموده و در آن سبقت گیرید . ۷۹- میوه عمل کردن مزدیست که خداوند بزرگ بر آن دهد . ۸۰- ثمره عمل صالح مانند اصل آنست ( یعنی صالح و نیکو خواهد بود ) . ۸۱- میوه عمل بد مانند اصل آنست ( در زشتی و بدی ) . ۸۲- جزای عمل تو افزونتر از عمل تست ( زیرا ثواب پایندگی دارد ولی عمل منقطع خواهد شد ، و دیگر آنکه آنچه از پاداش نصیب انسان می‌گردد به مراتب بیش از آنست که انجام داده مانند صدقه و احسان ) . ص ۱۰۴۵- ۸۳- ثواب العمل علی قدر المشقة فیه ۴۶۹۰ . ۸۴- ثوب العمل ( العلم ) یخلدوک و لا- یبلی ، و یقیقک و لا یفنی ۴۷۰۱ . ۸۵- ثابروا علی اغتنام عمل لا یفنی ثوابه ۴۷۱۰ . ۸۶- ثابروا علی الأعمال الموجبة لکم الخلاص من النار و الفوز بالجنة ۴۷۱۱ . ۸۷- ثواب العمل ثمره العمل ۴۷۱۴ . ۸۸- جمیل الفعل ینبئ عن طیب الأصل ۴۷۷۷ . ۸۹- جعل الله لكل عمل ثوبا ، و لكل شیء حسابا ، و لكل أجل کتابا ۴۷۷۹ . ۸۳- پاداش عمل به اندازه مشقت و سختی در آنست ( یعنی هر اندازه مشقت بیشتر باشد ثواب زیاده‌تر خواهد بود ) . ۸۴- جامه عمل ( و یا علم ) تو را پاینده می‌دارد و کهنه نخواهد شد و تو را باقی داشته و فانی نمی‌شود . ۸۵- بر غنیمت دانستن عملی که پاداش آن فانی شدنی نیست مداومت نمائید . ۸۶- بر اعمالی که سبب خلاصی شما از آتش ، و پیروزی بهشت است مداومت نمائید . ۸۷- پاداش عمل ثمره عمل خواهد بود ( یعنی عمل مانند درخت ثمر بخشی است که میوه آن ثواب است ) . ۸۸- نیکوئی کردار خبر می‌دهد از پاکی اصل و نژاد و حلال زادگی . ۸۹- خداوند برای هر عملی پاداشی را ، و برای هر چیزی حسابی را ، و برای هر اجل و مدتی کتاب و نوشته‌ای را قرار داده است . ص ۱۰۴۶- ۹۰- حسن العمل خیر ذخر ، و أفضل عده ۴۸۶۵ . ۹۱- حسن الأفعال مصداق حسن الأقوال ۴۹۰۹ . ۹۲- خیر أعمالک ما قضی فرضک ۴۹۵۷ . ۹۳- خیر الأعمال ما اکتسب شکرا ۴۹۵۹ . ۹۴- خیر الأعمال ما أصلح الدین ۴۹۶۶ . ۹۵- خیر العمل ما صحبه الإخلاص ۴۹۷۱ . ۹۶- خیر الأعمال ما زانه الرزق ۴۹۹۲ . ۹۷- خیر الأعمال ما قضی اللوازم ۴۹۹۴ . ۹۸- خیر عملک ما أصلحت به یومک ، و شره ما أفسدت ( استفسدت ) به قومک ۵۰۲۴ . ۹۰- حسن عمل بهترین ذخیره ، و افزون‌ترین تجهیزات است . ۹۱- نیکوئی کردارها مصداق ( و آلت راستی و حقیقت ) نیکوئی گفتارهاست ( یعنی اگر به گفتار عمل شد نشانه صحت گفتار خواهد بود ، و گر نه موعظه و گفتار بی اثر خواهد گردید . ۹۲- بهترین اعمال تو آنست که واجب تو را انجام دهد . ۹۳- بهترین عمل‌ها آنست که شکری را کسب کند ( یا از جانب خدا و یا از سوی بندگان خدا و یا از هر دو ) . ۹۴- بهترین عمل‌ها آنست که دین را به صلاح آورد ( یعنی آدمی عملهای مشروع را انجام دهد ) . ۹۵- بهترین عمل آنست که اخلاص همراه آن باشد . ۹۶- بهترین عمل آنست که نرمی و مدارا آن را زینت دهد . ۹۷- بهترین عمل آنست که آنچه را لازم است بجا آورد . ۹۸- بهترین عمل آنست که بوسیله آن روز خود ( فرادی قیامت و یا شب و روز ) ص ۱۰۴۷- ۹۹- خیر الأعمال اعتدال الرجاء و الخوف ۵۰۵۵ . ۱۰۰- رحم الله امرأ بادر الأجل ، و أحسن العمل لدار إقامة و محل کرامته ۵۲۰۹ . ۱۰۱- رب عمل أفسدته التیة ۵۲۹۵ . ۱۰۲- رب صغیر من عملک تستکبره ۵۳۴۶ . ۱۰۳- زیاده الفعل علی القول أحسن فضیله ، و نقص الفعل عن القول أقبح رذیله ۵۴۵۹ . ۱۰۴- سوء الفعل دلیل لثوم الأصل ۵۵۶۹ . ۱۰۵- شر الأفعال ما جلب الاثم ۵۶۷۲ . را اصلاح کنی و بدترین آن عملی است که به سبب آن قوم و قبیله و یا امت خود را فاسد نمائی . ۹۹- بهترین عمل‌ها مساوی بودن امید و ترس است . ۱۰۰- خداوند رحمت کند مردی را که بر اجل پیشی گرفته ، و عمل را برای خانه اقامت خود ، و جایگاه کرامت خویش نیکو گرداند . ۱۰۱- بسا عملی که نیت و قصد آن را فاسد کند ( مثل این که در کار خیر غیر خدا را در نظر آورد برای شهرت و یا ریا عملی را انجام دهد ) . ۱۰۲- بسا کوچکی از عملت که آن را بزرگ شماری ( در صورتی که نباید چنین کاری کنی ) . ۱۰۳- زیادی کردار بر گفتار نیکوترین فضیلت و خوی نیکو است ، و کمی کردار از گفتار زشت‌ترین صفت پست خواهد بود . ۱۰۴- بدی کردار دلیل پستی نژاد است . ۱۰۵- بدترین کارها آنست که گناهان را بکشاند . ص ۱۰۴۸- ۱۰۶- شر الأفعال ما هدم الصنیعة ۵۶۷۵ . ۱۰۷- شتان بین عمل تذهب لذته و تبقى تبعته ، و بین عمل تذهب مؤننه و تبقى مؤنبته ۵۷۶۲ . ۱۰۸- صلاح العمل بصلاح التیة ۵۷۹۲ . ۱۰۹- صواب الفعل یزین الرجل ۵۸۱۸ . ۱۱۰-

صفتان لا- یقبل الله سبحانه الأعمال إلّا بهما : التّقی ، و الإخلاص ۵۸۸۷ . ۱۱۱- طلب المراتب و الدّرجات بغير عمل جهل ۵۹۹۷ .

۱۱۲- علیک بصالح العمل فإنّه الزّاد إلى الجنّه ۶۱۰۷ . ۱۱۳- علیک بإدمان العمل فی النشاط و الکسل ۶۱۱۷ . ۱۰۶- بدترین کارها آنست که احسان را خراب کند ( یعنی انسان عملی انجام دهد که سبب قطع احسان شود ) . ۱۰۷- چقدر فاصله است میان عملی که لذتش می‌رود و وزر و وبال آن باقی می‌ماند ، و میان عملی که زحمت آن رفته و پاداش آن باقی می‌ماند . ۱۰۸- صلاح عمل و عمل درست با خالص بودن نیت است . ۱۰۹- درستی کردار مرد را زینت می‌بخشد . ۱۱۰- دو صفت است که خداوند سبحان عملها را نمی‌پذیرد مگر به آنها : تقوی ، و اخلاص . ۱۱۱- طلب کردن مرتبه و رتبه‌های ( اخروی بلکه دنیوی ) بدون عمل نادانی خواهد بود . ۱۱۲- بر تو باد به عمل صالح زیرا که آن توشه بهشت است . ۱۱۳- بر تو باد به دائم داشتن عمل ( نه گاهی و زمانی ) در نشاط ( که رغبت و شوق باشد ) و در کاهلی ( ممکن است مراد واجب آن باشد زیرا که در مستحب تأکید ص ۱۰۴۹ ۱۱۴- علیکم بأعمال الخیر فتبادروها ، و لا- یکن غیرکم أحقّ بها منکم ۶۱۵۱ . ۱۱۵- عجت لمن یعلم أن للأعمال جزاء کیف لا یحسن عمله ۶۲۷۳ . ۱۱۶- عمل الجاهل و بال ، و علمه ضلال ۶۳۲۷ . ۱۱۷- فی العمل لدار البقاء إدراک الفلاح ۶۴۵۰ . ۱۱۸- فضیله العمل الإخلاص فیهِ ۶۵۷۷ . ۱۱۹- کلّ یحصد ما زرع ، و یجزی بما صنع ۶۹۰۵ . ۱۲۰- کلّ امرء یلقى ما عمل ، و یجزی بما صنع ۶۹۱۸ . ۱۲۱- کفی بفعل الخیر حسن عادة ۷۰۴۳ . شده است که در غیر نشاط آورده نشود ) . ۱۱۴- بر شما باد به عمل‌های خوب ( و یا به انجام دادن کارهای خیر ) پس به آنها پیشی گیرید ، و غیر شما سزاوارتر به آنها از شما نباشد ( یعنی نگذارید دیگران پیش قدم شوند ) .

## قسمت دوم

۱۱۵- عجب دارم از کسی که می‌داند که برای عمل‌ها پاداشی است چگونه عملش را نیکو نمی‌گرداند . ۱۱۶- عمل نادان وزر و وبال ، و عملش گمراهی است . ۱۱۷- در عمل کردن برای سرای باقی است درک رستگاری . ۱۱۸- فضیلت عمل اخلاص در آنست ( و گر نه فضیلتی ندارد ) . ۱۱۹- هر فردی آنچه را که کشت نموده می‌درود ، و به آنچه انجام داده پاداش داده می‌شود . ۱۲۰- هر مردی ( و هر آدمی ) ملاقات نموده آنچه را که عمل می‌نماید و پاداش داده می‌شود به آنچه انجام داده است . ۱۲۱- برای انجام دادن خوبی کفایت می‌کند عادت نیک . ص ۱۰۵۰ ۱۲۲- کَلِّمَ اِخْلَصْتَ عَمَلًا بَلَغْتَ مِنَ الْآخِرَةِ اَمَلًا ۷۱۹۶ . ۱۲۳- کما تدین تدان ۷۲۰۸ . ۱۲۴- لکلّ عمل جزاء ، فاجعلوا عملکم لما یبقی و ذروا ما یفنی ۷۳۱۰ . ۱۲۵- لیکن أوثق الدّخائر عندک العمل الصّالح ۷۳۸۵ . ۱۲۶- لن یصفو العمل حتّی یصحّ العلم ۷۴۱۰ . ۱۲۷- لن یزکو العمل حتّی یقارنه العلم ۷۴۴۷ . ۱۲۸- من عمل اشتاق ۷۷۲۹ . ۱۲۹- من یعمل یزد قوّه ۷۹۹۰ . ۱۳۰- من یقصر فی العمل یزد فترة ۷۹۹۱ . ۱۲۲- هر گاه عملی را خالص گردانی به امیدی از آخرت برسی . ۱۲۳- هر طور که جزا دهی جزا داده شوی ( یعنی آدمی نتیجه عمل خود را خواهد دید ) . ۱۲۴- برای هر عملی پاداشی است ، پس عملتان را برای آنچه باقی می‌ماند ( برای آخرت ) قرار دهید ، و آنچه را فانی می‌شود ( دنیا ) واگذارید . ۱۲۵- باید معتمدترین پس اندازها در نزد تو عمل شایسته باشد . ۱۲۶- هرگز عملی صاف نخواهد گردید تا علم صحیح و صاف گردد ( مراد این است که عمل باید از علم صحیح منشأ گیرد ) . ۱۲۷- هرگز عمل پاکیزه نمی‌شود و یا نمو ندارد تا آنکه دانش همراه آن گردد . ۱۲۸- هر که عمل کند مشتاق ( مرگ و یا مشتاق همان عمل ) گردد . ۱۲۹- هر که عمل کند قوّت او ( در دین و اعتقاد ) زیاد گردد . ۱۳۰- هر که در عمل تقصیر کند سستی او زیاد شود . ص ۱۰۵۱ ۱۳۱- من عمل للمعاد ظفر بالسّیداد ۸۰۴۴ . ۱۳۲- من فعل ما شاء لقی ما شاء ۸۰۵۲ . ۱۳۳- من أبطأ به عمله لم یسرع به نسبه ۸۱۴۱ . ۱۳۴- من أخلص العمل لم یعدم المأمول ۸۱۴۹ . ۱۳۵- من عمل بطاعة الله کان مرضیاً ۸۲۸۶ . ۱۳۶- من أحسن عمله بلغ أمله ۸۲۸۷ . ۱۳۷- من نصح فی العمل نصحته المجازاة ۸۳۴۲ . ۱۳۸- من أحسن العمل حسنت له المكافاة ۸۳۴۳ . ۱۳۱- هر که برای معاد و روز باز گشت عمل نماید به راه

درست پیروز شود . ۱۳۲- هر که هر چه خواهد بکند به هر چه بد باشد بر خورد نماید ( منظور این است که باید در کارها اندیشه و تأمل نمود ) . ۱۳۳- هر که عملش در باره او کندی کند ( و او را به مراتب بلند اخروی نرساند ) نسبش نسبت به او شتاب نکند ( یعنی بجائی او را نرساند عمل است که آدمی را بجائی خواهد رسانید نه نسب ) . ۱۳۴- هر که عمل را ( برای خدا ) خالص گرداند امید داشته شده را از دست ندهد ( یعنی به امیدش خواهد رسید ) . ۱۳۵- هر که به طاعت خدا عمل نمود مرضی خدا ( بلکه خلق ) خواهد بود ) . ۱۳۶- هر که عملش را نیکو کند ( یعنی خالصانه طبق موازین شرعیه انجام دهد ) به امیدش ( مراتب بلند انسانیت ) خواهد رسید . ۱۳۷- هر که در عمل خالص باشد پاداش او خالص خواهد بود ( یعنی نقص و زوالی در آن راه ندارد ) . ۱۳۸- هر که عمل را نیکو کند مکافات و پاداشش نیکو خواهد بود . ص ۱۰۵۲ ۱۳۹- من عمل بأوامر الله أحرز الأجر ۸۳۷۲ . ۱۴۰- من عمل بطاعة الله ملك ۸۳۷۴ . ۱۴۱- من أحسن أفعاله أعرب عن وفور عقله ۸۴۱۸ . ۱۴۲- من أهمل العمل بطاعة الله ظلم نفسه ۸۵۴۱ . ۱۴۳- من أنف من عمله اضطره ذلك إلى عمل خير منه ۸۶۱۹ . ۱۴۴- من حسن عمله بلغ من الله أمله ۸۸۲۶ . ۱۴۵- من سلم من المعاصي عمله بلغ من الآخرة أمله ۸۸۳۴ . ۱۴۶- من عجز عن أعماله أدبر في أحواله ۸۹۵۲ . ۱۴۷- من قصّر في العمل ابتلاه الله سبحانه بهم ، و لا حاجة لله فيمن ۱۳۹- هر که به فرامین الهی عمل کند پاداش را بدست آورده است . ۱۴۰- هر که به فرمانبرداری خدا عمل نماید مالک ( سعادت ) گردد . ۱۴۱- هر که کارهایش را نیکو کند وفور عقلش را اظهار نموده است ( یعنی نیکوئی کردار نشانه فراوانی عقل است ) . ۱۴۲- هر که در عمل به طاعت خدا اهمال کاری کند به نفس خود ستم نموده است . ۱۴۳- هر که از عمل خود ننگ داشته باشد ( و آن را به هیچ وجه نپسندد ) مضطر و ملجأ سازد او را به عملی بهتر از آن . ۱۴۴- هر که عملش نیکو باشد از جانب خدا به امید و آرزویش برسد . ۱۴۵- هر که عملش از معصیت‌ها سالم ماند از آخرت به امید و آرزوی خود برسد . ۱۴۶- هر که از اعمال خود عاجز و ناتوان باشد ( که نتواند از جهاتی از عهده آن بر آید ) در حالات خود پشت کرده است ( ترقی نخواهد نمود ) . ۱۴۷- هر که در عمل ( برای خدا و آخرت خود ) تقصیر و کوتاهی نماید خداوند ص ۱۰۵۳ لیس له فی نفسه و ماله نصیب ۹۰۲۶ . ۱۴۸- من کمال العمل بالإخلاص فيه ۹۲۵۸ . ۱۴۹- من أفضل الأعمال ما أوجب الجنة ، و آنجا من النار ۹۴۳۹ . ۱۵۰- ما أحسن من أساء عمله ۹۵۱۴ . ۱۵۱- ما أصدق الإنسان على نفسه ، و أى دليل عليه كفعله ۹۶۴۵ . ۱۵۲- ما ولدتم فللتراب ، و ما بنيتم فللخراب ، و ما جمعتم فللذهاب ، و ما عملتم ففى كتاب مدّخر ليوم الحساب ۹۶۸۸ . ۱۵۳- ملاك العمل بالإخلاص فيه ۹۷۲۵ . ۱۵۴- نعم الزاد حسن العمل ۹۹۰۴ . سبحان او را به اندوه مبتلا ساخته ، و به کسی که برای او در نفس و مالش بهره‌ای نیست ( که در آخرت به کارش آید ) برای خدا نیازی نخواهد بود . ۱۴۸- از جمله کمال عمل اخلاص در آنست . ۱۴۹- از افزون‌ترین عمل هاست آنچه موجب بهشت گشته و از آتش رستگاری دهد . ۱۵۰- کار خوبی نکرده هر که عملش را بد کند . ۱۵۱- چه راستگوست انسان بر نفس خود ، و چه راهنمایی بر او مانند رفتار او خواهد بود ( یعنی از اعمال و افعالش می‌توان بخوبی و بدی او پی برد ) . ۱۵۲- آنچه زائیده‌اید برای خاک بوده ، و آنچه بنا نموده‌اید برای خراب شدن است ، و آنچه فراهم آورده‌اید برای رفتن خواهد بود ، و آنچه عمل کرده‌اید برای روز حساب در نامه ( و پرونده ) ایست ذخیره شده ( پس در عمل بکوشید نه در غیر آن ) . ۱۵۳- ملاك عمل ( و سبب قبولی آن ) خالص گردانیدن آنست ( برای خدا ) . ۱۵۴- خوب توشه‌ای است ( برای آخرت ) نیکوئی عمل . ص ۱۰۵۴ ۱۵۵- نعم الاعتداد بالعمل للمعاد ۹۹۱۱ . ۱۵۶- نال المنى من عمل لدار البقاء ۹۹۵۱ . ۱۵۷- لا تفعلنّ ما يعزّك معابه ۱۰۱۵۶ . ۱۵۸- لا تفعل ما يشين العرض و الاسم ۱۰۲۲۷ . ۱۵۹- لا ترم سهما يعجزك ردّه ۱۰۲۵۹ . ۱۶۰- لا تحلنّ عقدا يعجزك إيثاقه ۱۰۲۶۱ . ۱۶۱- لا تجارة كالعمل الصالح ۱۰۵۴۵ . ۱۶۲- لا ذخر أنفع من صالح العمل ۱۰۶۱۵ . ۱۶۳- لا خير في عمل بلا علم ۱۰۶۸۳ . ۱۶۴- لا خير في العمل إلّا مع العلم ۱۰۷۰۸ . ۱۵۵- خوب تهیه ایست عمل کردن برای روز باز گشت . ۱۵۶- به آرزو رسیده کسی که برای سرای جاوید ( آخرت ) عمل نماید . ۱۵۷- مکن چیزی را که تو را عیب آن آلوده سازد ( که از آن ناراحت گردی ) . ۱۵۸- چیزی که آبرو و نام را ( نام و نشان را ) زشت می‌گرداند انجام مده . ۱۵۹- تیری که تو را ردّ



آن عاجز کند مینداز ( بلکه باید آدمی به عملی دست زند که جوابگوی آن باشد و از عهده تبعاتش بر آید ) . ۱۶۰- گرهی را که محکم بستن آن تو را عاجز می‌کند و ممکن ( بلکه در هر کاری عاقبت آن را در نظر گیر اگر قدرت بر آن داری اقدام نما ) . ۱۶۱- هیچ تجارتی مانند عمل صالح نیست ( زیرا سود آن پاینده و باقی است ) . ۱۶۲- نیست- ذخیره‌ای سودمندتر از عمل شایسته . ۱۶۳- نیست خیری در عملی که بدون علم باشد . ۱۶۴- خیری در عمل نیست مگر با علم . ص ۱۰۵۵ ۱۶۵- لا- ثواب لمن لا- عمل له ۱۰۷۷۰ . ۱۶۶- لا یکمل صالح العمل إلّا بصالح التّیّه ۱۰۷۹۹ . ۱۶۷- لا یقلّ عمل مع تقوی ، و کیف یقلّ ما یتقبّل ۱۰۸۰۵ . ۱۶۸- لا یستغنی المرء إلى حین مفارقة روحه جسده عن صالح العمل ۱۰۸۴۵ . ۱۶۹- لا- یرک العمل بالعلم إلّا من شکّ فی الثّواب علیه ۱۰۸۶۹ . ۱۷۰- لا- یعمل بالعلم إلّا من أیقن بفضل الأجر فیه ۱۰۸۷۰ . ۱۷۱- لا یستغنی عامل عن الاستزاده من عمل صالح ۱۰۸۷۷ . ۱۷۲- لا- خیر فی عمل إلّا مع یقین ، و الورع ۱۰۹۱۴ . ۱۶۵- پاداشی نیست برای کسی که عملی ( صالح ) برای او نیست . ۱۶۶- کامل نمی‌گردد شایستگی عمل مگر به شایستگی نیت . ۱۶۷- کم نیست عملی با پرهیزکاری و چگونه کم خواهد بود چیزی که قبول می‌شود . ۱۶۸- مرد ( و آدمی ) تا هنگام مفارقت روح او از جسدش از عمل شایسته بی‌نیاز نخواهد بود ( بلکه به آن احتیاج دارد ) . ۱۶۹- عمل کردن به علم را ترک نمی‌کند مگر کسی که در ثواب بر آن شک نماید ( چون با یقین کامل جائی برای ترک عمل نیست ) . ۱۷۰- عمل به علم نمی‌کند مگر کسی که با فزونی پاداش در آن یقین نماید ( چون یقین سبب گردد متحمل رنجهای فراوان شود ) . ۱۷۱- هیچ عمل کننده‌ای از طلب زیاد کردن عمل صالح بی‌نیاز نخواهد بود ( بلکه باید طلب زیاده کند ) . ۱۷۲- خیری نیست در عملی مگر با یقین و پارسائی . ص ۱۰۵۶ ۱۷۳- ینبغی أن تكون أفعال الرجل أحسن من أقواله و لا- تكون أقواله أحسن من أفعاله ۱۰۹۴۳ . ۱۷۴- یمتحن الرجل بفعله لا بقوله ۱۱۰۲۶ . ۱۷۵- یقبح بالرجل أن یقصر عمله عن علمه ، و یعجز فعله عن قوله ۱۱۰۵۰ . ۱۷۶- التّیّارک للعمل غیر موقن بالثّواب علیه ۱۵۴۵ . ۱۷۷- من زرع شیئا حصده ۹۲۱۳ . ۱۷۸- لسان الحال أصدق من لسان المقال ۷۶۳۶ . ۱۷۹- العامل بجهل کالسّائر علی غیر طریق فلا یزیده جدّه فی السّیر إلّا بعدا عن حاجته ۱۸۴۷ . ۱۷۳- سزاوار این است که کردارهای مرد نیکوتر از گفتارهایش بوده ، و گفتارهایش نیکوتر از کردارهایش نباشد . ۱۷۴- مرد ( و آدمی ) به کردارش آزمایش می‌شود نه به گفتارش . ۱۷۵- در مرد ( و آدمی ) زشت است که عملش کوتاهی کند از علم او ، و کردارش از گفتارش ناتوان شود ( به آنچه عالم است ، و به همه آنچه می‌گوید و مردم را به آن امر و نهی می‌کند خود عمل ننماید ) . ۱۷۶- ترک کننده عمل ( یعنی کسی که در اطاعت خدا نیست ) یقین به پاداش عمل نخواهد داشت ( و گرنه ترک امکان ندارد ) . ۱۷۷- هر که چیزی را بکارد آن را بدرد . ۱۷۸- زبان حال راستگو ( و عمل آدمی ) راستگوتر از زبان مقال ( و بیان ) است . ۱۷۹- عمل کننده با نادانی مانند رونده بر غیر راه است که در کوشش او در رفتن زیاد نمی‌کند مگر دوری از هدف او . ص ۱۰۵۷ ۱۸۰- أسعد النّاس بالخیر العامل به ۳۲۶۷ . ۱۸۱- العامل بالعلم کالسّائر علی الطّریق الواضح ۱۵۳۵ . ۱۸۲- عامل الدّین للدّین جزاؤه عند الله النّار ۶۳۴۱ . ۱۸۳- إنکم إلى مکارم الأفعال أحوج منکم إلى بلاغة الأقوال ۳۸۳۹ . ۱۸۴- ثقلوا موازینکم بالعمل الصّالح ۴۶۹۹ . ۱۸۵- أفضل الأعمال ما أکرهت النّفوس علیها ۳۰۶۵ . ۱۸۶- شرّ العمل ما أفسدت به معادک ۵۶۹۵ . ۱۸۷- أعلى الأعمال إخلاص الإیمان ، و صدق الورع و الإیقان ۳۳۷۲ . ۱۸۸- إنّ المؤمن یری یقینه فی عمله ، و إنّ المنافق یری شکّه فی ۱۸۰- پیروزمندترین مردم به خیر کسی می‌باشد که عمل کننده به خیر است . ۱۸۱- عمل کننده به علم مانند رونده بر طریق روشن و آشکار است . ۱۸۲- عمل کننده دین برای دنیا ( یعنی کار دینی او برای دنیا باشد نه برای آخرت ) پاداش او در نزد خدا آتش است . ۱۸۳- براستی که شما به کردارهای نیکو محتاج‌ترید تا بلاغت گفتارها ( چون اجر و ثواب بر آن مترتب شده و نظام صحیح جهان به آن بستگی دارد ) . ۱۸۴- ترازوهای خود را به وسیله عمل صالح سنگین سازید . ۱۸۵- برترین عمل‌ها آنست که نفسها آن را نخواهد ( و آدمی آن را برای خدا انجام دهد ) . ۱۸۶- بدرتین عمل آنست که بوسیله آن قیامت خود را تبه سازی . ۱۸۷- بلندترین عملها خالص گردانیدن ایمان ، و راستی پارسائی و یقین داشتن است . ۱۸۸- براستی که یقین مؤمن در عملش ، و شک منافق ( نیز ) در عمل او دیده ص



۱۰۵۸ عمله ۳۵۵۱ . ۱۸۹- لا ینفع العمل للآخره مع الرغبه فی الدنیا ۱۰۸۲۹ . ۱۹۰- الأعمال بالخیره ۳۷ . ۱۹۱- الأعمال ثمار التیات . ۲۹۲ .

## المعامله

۱- لا تعامل من لا تقدر علی الانتصاف منه ۱۰۱۸۴ .

## العمی و الأعمی

۱- أشد الناس عمی : من عمی عن حبتنا و فضلنا ، و ناصبنا العداوة بلا ذنب سبق منا إلیه إلّا أنا دعونا إلی الحق ، و دعاه سوانا إلی الفتنة و الدنیا ، می شود . ۱۸۹- عمل برای آخرت با رغبت در دنیا سودی نمی دهد . ۱۹۰- عمل ها به آگاهی است ( یعنی عمل های صحیح آنست که از روی علم و دانش انجام گیرد ) . ۱۹۱- کردارها میوه های نیت هاست ( نیت هر رقم باشد عمل طبق همان انجام خواهد گرفت ، چنانکه درخت هر رقم باشد میوه از همان رقم خواهد بود ) . سوداگری ۱- با کسی که قدرت بر استیفای حق خود از او را نداری معامله مکن . وری و نابینا ۱- سخت ترین مردم به حسب کوری : کسی است از دوستی و فضل ما ( اهل بیت ) کور گشته ، و با ما دشمنی را آشکار نموده است ، بدون آنکه از ما به جانب او گناهی پیشی گرفته باشد ، جز این که ما او را بسوی حق خوانده ، و غیر ما او را ص ۱۰۵۹ فآثروها ، و نصبوا العداوة لنا ۳۲۹۶ . ۲- ربما أصاب العمی ( الأعمی ) قصده ۵۳۶۷ . ۳- من عمی عما بین یدیه غرس الشک بین جنبیه ۸۸۵۵ .

## المتعنت

۱- رضی المتعنت غایه لا تدرك ۵۴۰۸ .

## العنصر و المحتد و الأعراق

۱- من خبث عنصره ساء محضره ۹۲۳۷ . بسوی فتنة و دنیا دعوت نموده است ، پس دنیا را برگزیده و دشمنی را از برای ما بر پا داشته اند . ۲- بسا باشد که کور و نابینا به مقصد خود رسد ، زیرا شرط به هدف رسیدن بینائی ( ظاهری ) نیست ( بلکه توجه و معرفت و یا احیاناً اتفاق خواهد بود ) . ۳- هر که از آنچه جلو روی اوست ( مانند قیامت و اجل ) کور باشد شک را میان پهلوی خود بکارد ( و در نتیجه امید و آرزویش بسیار و گناهانش فراوان خواهد شد ) . عیجو ۱- رضا و خوشنودی متعنت ( کسی که به دنبال لغزش دیگران است و یا کسی که خود را برای تحصیل دنیا به زحمت زیاد اندازد ) پایان و مرتبه ایست که در یافته نمی شود ( یعنی هرگز به آن نمی رسد ، چون علی ای حال از عیبی بگذرد و یا چیزی از دنیا بدست آورد اکتفا نکند به سوی عیب و یا چیز دیگری رود ) . خمیره ۱- هر که اصل و عنصر او بد و خبیث باشد جلسه و محضر او بد خواهد بود . ص ۱۰۶۰ ۲- من کرم محتده حسن مشهده ۹۲۳۸ . ۳- من شرف الأعراق کرم الأخلاق ۹۲۸۸ .

## العنف

۱- رأس السیخف العنف ۵۲۴۰ . ۲- راکب العنف یتعدّر مطلبه ۵۳۹۲ . ۳- من ركب العنف ندم ۷۹۱۸ . ۴- من عامل بالعنف ندم . ۷۷۴۲ .

## ما لا یعنی

۱- وقوعک فیما لا یعنیک جهل مضل ۱۰۰۸۰ . ۲- هر که اصل و ذات او گرامی باشد مجالست و حضور او نیکو خواهد بود . ۳- از شرافت اصل و نژاد است نیکوئی اخلاق . درشتی ۱- سر سبک عقلی درشتی کردن است . ۲- سوار درشتی ( و مرتکب بدخوئی با مردم ) مطلب و حاجت او دشوار می گردد . ۳- هر که بر درشتی و ناهمواری سوار گشته ( و مرتکب آن شود ) پشیمان خواهد شد . ۴- هر که با درشتی معامله کند پشیمان گردد . آنچه ضروری نیست ۱- افتادن تو در آنچه مهم تو نیست ( و ضرور نمی باشد ) جهالت گمراه کننده است . ص ۱۰۶۱ ۲- لا- تشغل بما لا یعنیک ، و لا تتکلف فوق ما یکفیک ، و اجعل کل همک لما ینجیک ۱۰۳۸۶ . ۳- دع ما لا یعنیک ، و اشتغل بمهمک الذی ینجیک ۵۱۳۳ . ۴- طوبی لمن قصیر همته علی ما یعنیه ، و جعل کل جدّه لما ینجیه ۵۹۴۵ . ۵- من اطّرع ما یعنیه وقع إلى ما لا یعنیه ۸۶۸۹ . ۶- من أطال الحدیث فیما لا ینبغی فقد عرّض نفسه للملامه ۸۸۹۲ . ۷- أكبر الکلفة تعنیک فیما لا یعنیک ۳۱۶۶ . ۸- من اشتغل بما لا یعنیه فانه ما یعنیه ۸۵۲۰ . ۲- به چیزی که مهم و ضرور تو نباشد مشغول مشو ، و بالاتر از چیزی که تو را بس باشد بر خود مگذار ( و خویشان را به زحمت مینداز ) ، و تمام هم و اندوه خود را برای آنچه تو را رستگار سازد قرار ده . ۳- آنچه تو را مهم نبوده و گذار ، و به مهم خویش که تو را رستگاری دهد ( از عبادات و سایر اعمال پسندیده ) مشغول شو . ۴- خوشا به حال کسی که همّت خود را بر آنچه بکارش آید بکار برد و مقصودی به غیر آن نداشته باشد ، و تمام کوشش را از برای آنچه او را رستگار گرداند قرار دهد . ۵- هر که آنچه را مهم اوست دور کند ( و آن را کنار گذارد ) بسوی آنچه ضرور و مهم او نباشد خواهد افتاد . ۶- هر که سخن را در آنچه سزاوار نیست بدرازا کشد ( و زیاد حرفهای بیهوده زند ) پس در حقیقت نفس خود را در معرض سرزنش در آورده است . ۷- بزرگترین زحمت بزحمت انداختن خود است در آنچه تو را مهم نباشد و چندان به کارت نیاید . ۸- هر که به آنچه او را سود ندهد مشغول گردد آنچه را که برایش سودمند است ص ۱۰۶۲ ۹- من اشتغل بغیر ضرورته فوّته ذلک منفعت ۸۷۶۵ .

## المعوج

۱- قد یستقیم المعوج ۶۶۲۵ .

## العاده

۱- أفضل العبادۃ غلبۃ العاده ۲۸۷۳ . ۲- العاده طبع ثان ۷۰۲ . ۳- العاده عدو متملک ۹۵۸ . از دستش خواهد رفت . ۹- هر که به غیر ضرورت ( و کارهایی که مهم او نیست ) مشغول گردد چنین کاری فائده آن را از او فوت گرداند ( یعنی فائده کارهای مهم را از دست دهد ) . کج شده ۱- گاهی کج شده ( و چیزی که در تدبیر آن راه کجی اتخاذ گشته ) راست می شود . عادت ۱- افزونترین عبادت غلبه بر عادت است ( چون نیازمند به اراده خیلی قوی است ، هر فردی نمی تواند بر خوی و خصلت خود که بر آن عادت کرده غلبه نماید ، مرحوم خوانساری- رحمه الله- غلبه عادت را چنین معنی کرده : که این کسی عبادتی داشته که غالب به آن عادت کرده و اکثر اوقات آن را در وقت آن بجای آورد ) . ۲- عادت طبع دوم است ( یعنی وقتی انسان بچیزی عادت نمود گویا جزء خلقت و خوی او شده است ) . ۳- عادت دشمنی است که مالک شخص گردد ، و او را بنده خود سازد . ص ۱۰۶۳ ۴- آفة الریاضۃ غلبۃ العاده ۳۹۳۳ . ۵- بغلبۃ العادات الوصول إلى أشرف المقامات ۴۳۰۰ . ۶- بس العاده الفضول ۴۳۹۴ . ۷- غیروا العادات تسهل علیکم الطاعات ۶۴۰۵ . ۸- غیر مردک الدرّجات من أطاع العادات ۶۴۰۹ . ۹- للعاده علی کلّ إنسان سلطان ۷۳۲۷ . ۱۰- من جعل دیدنه الهزل لم یعرف جدّه ۸۱۰۱ . المعاد و الساعه ۱- طوبی لمن ذکر المعاد فاستکثر من الزاد ۵۹۵۵ . ۴- آفت ریاضت و رام

کردن نفس غلبه عادت است ( یعنی وقتی انسان چیزی را که به آن عادت کرده پیروی نمود ریاضت او سودی نخواهد بخشید ) .

۵- بوسیله غلبه بر عادت‌ها ( ی بد توسط صفات خوب و افعال خیر آدمی ) به اشرف مقامات خواهد رسید . ۶- بد عادت‌ی است پر گوئی یا زیاده کاریها . ۷- عادت‌ها را تغییر دهید تا بر شما طاعت‌ها آسان گردد . ۸- در یابنده مرتبه‌های بلند نیست کسی که از عادت‌ها پیروی کند . ۹- برای عادت بر هر انسانی سلطنتی است ( باید کوشید که عادت زشت بر انسان غلبه نکند ) . ۱۰- هر که عادت خود را ( در کارها ) بازی قرار دهد جدّ او شناخته نشود ( یعنی اگر عملی را هم جدی انجام دهد آن را مردم بازی بحساب آرند ) . روز بازگشت ۱- خوشا به حال کسی که یاد کند روز بازگشت را پس از توشه بسیار فرا گیرد . ص ۱۰۶۴ ۲- طوبی لمن ذکر المعاد فأحسن . ۵۹۸۰ . ۳- علیک بالجدّ والاجتهاد فی إصلاح المعاد ۶۱۳۵ . ۴- قد أسفرت السّاعة عن وجهها ، و ظهرت العلامة لمتوسّمها ۶۶۷۵ . ۵- قد أشرفت السّاعة بزلزلها و أناخت بكلاكلها ۶۶۹۷ . ۶- قد شخصوا عن ( من ) مستقر الأجداث ، و صاروا إلى مقام الحساب ، و أقيمت علیهم الحجج ۶۶۹۹ . ۷- من أصلح المعاد ظفر بالشّداد ۸۳۶۸ . ۸- من أيقن بالمعاد استكثر من الزّاد ۸۳۶۹ . ۹- صلاح المعاد بحسن العمل ۵۸۰۱ . ۲- خوشا به حال کسی که روز بازگشت را بیاد آورده پس احسان کند ( یا نیک عمل نماید ) . ۳- بر تو باد به کوشش و بذل جهد و طاقت در اصلاح معاد . ۴- در حقیقت ساعت ( قیامت ) از روی خود نقاب برداشته ، و علامت آن ظاهر شده برای کسی که بفراست در یابد آن را . ۵- در حقیقت قیامت به حرکت و تکان‌های خود مشرف گشته و سینه‌های شتران مرگ و فناء را ( بر در هر خانه‌ای ) خوابانیده است . ۶- ( در چگونگی حال اهل قبور است در قیامت ) در حقیقت از قرارگاه قبرها رفته‌اند و بسوی جایگاه حساب گردیده‌اند ، و بر آنها حجت‌ها ( مانند شهادت انبیاء و اوصیاء و غیر آنان ) اقامه گشته است . ۷- هر که اصلاح معاد ( روز بازگشت ) نماید . به راه صواب ظفر یابد . ۸- هر که به معاد یقین کند توشه بسیار بر گیرد . ۹- صلاح روز بازگشت ( قیامت ) به نیکوئی عمل است . ص ۱۰۶۵ ۱۰- عند معاینه أهوال القيامة تكثر من المفرطین الندامة ۶۲۲۰ . ۱۱- اشتغالک بإصلاح معادک ینجیک من عذاب النار ۱۴۸۴ .

## العوام

۱- مباینة العوام من أفضل المروءة ۹۷۷۵ .

## الإعانة

۱- أعن تعن ۲۲۶۲ . ۲- أعن أخاک علی هدایتہ ۲۲۸۱ . ۳- کما تعین تعان ۷۲۰۹ . ۴- لا تعن قویّا علی ضعیف ۱۰۱۵۹ . ۱۰- در وقت معاینه و دیدن هول و ترسهای قیامت پشیمانی و تقصیر کنندگان زیاد خواهد شد . ۱۱- مشغول شدن تو به اصلاح آخرت خود تو را از عذاب آتش نجات می‌بخشد . عوام ۱- جدائی کردن از عوام ( غالب مردم ) از افزونترین مردانگی ( و یا آدمیت ) است . یاری کردن ۱- اعانت نما تا یاری شوی . ۲- برادر خود را بر هدایتش یاری کن . ۳- چنانکه یاری کنی یاری شوی . ۴- قوی را ( بر ظلم و ستم ) بر ضعیفی یاری مکن . ص ۱۰۶۶ ۵- من أعان علی مسلم فقد برئ من الإسلام ۹۲۲۰ .

## الاستعانة

۱- من استعان بالضعیف أبان عن ضعفه ۸۲۲۸ . ۲- من استعان بغير مستقلّ ضعیف أمره ۸۲۳۹ . ۳- من استعان بعدوّه علی حاجته ازداد بعدا منه ۸۹۸۴ . ۴- من استعان بالله أعانه ۷۷۶۳ . ۵- علیک بالاستعانة بالهک ، و الرّغبة إلیه فی توفیقک ، و ترکک کلّ شائبة ( شائنة ) أولجتک فی شبهة ، أو أسلمتک إلی ضلالة ۶۱۲۰ . ۵- هر که علیه مسلمانی یاری کند ( که یا ضرر به مسلمان زند و یا او را بکشد ) در حقیقت از اسلام بیزار گشته است . کمک خواستن ۱- هر که به ناتوان متوسل شود ( و از او یاری طلبد ) ضعف خود را

ظاهر سازد . ۲- هر که به غیر مستقل متوسل شود ( کسی که از خود استقلالی ندارد ) کارش را تباه ساخته است . ۳- هر که در حاجت خود از دشمنش یاری جوید دوری از آن ( حاجت ) را زیاد کند ( یعنی به حاجت نرسد ) . ۳- هر که رغبت خود را بسوی تو متوجه سازد یاری او بر تو واجب خواهد بود . ۴- هر که از خدا یاری جوید خداوند او را یاری کند . ۵- بر تو باد به یاری جستن از خدای و رغبت بسوی او در توفیق خود ، و ترک تو هر گمان بد و یا هر صفت زشتی که تو را در شبهه داخل ساخته و یا تو را به گمراهی بسپارد . ص ۱۰۶۷ ۶- من استعان بذوی الألباب سلک سبیل الزّشاد ۸۹۱۲ .

## المعونة

۱- المعونة تنزل من الله على قدر المؤنة ۱۷۶۶ . ۲- على قدر المؤنة تكون من الله المعونة ۶۱۷۲ . ۳- من وجّه رغبته إليك وجبت معونته عليك ۸۶۵۷ .

## العهد و الوفاء به

۱- الوفاء لأهل الغدر غدر عند الله سبحانه ۱۵۷۰ . ۲- الوفاء توأم الأمانة و زين الأخوة ۱۸۶۵ . ۳- الوفاء حفظ الذمام ، و المروءة تعهد ذوی الأرحام ۲۱۳۲ . ۴- هر که به صاحبان عقل‌ها ( مراجعه کرده و از آنها ) یاری طلبد ( چه در مشورت و یا در معارف و آداب ) راه راست و درست را پیموده است . استعانت و یاری دادن ۱- کمک و یاری ( از جانب خدا ) به اندازه خرجی فرود آید . ۲- به اندازه خرجی و نیاز از جانب خدا یاری خواهد شد . ۳- کسی که میل و رغبت خود را به سوی تو متوجه سازد ( یعنی اظهار نیاز کند ) یاری او بر تو لازم خواهد بود . پیمان ۱- به اهل بی وفائی وفا کردن بی وفائی است در نزد خدای پاک و منزّه . ۲- وفاداری همزاد امانت و زینت برادری است . ۳- وفاداری نگهداشتن حرمت مردم بوده ، و جوانمردی یا آدمیت عهده‌دار شدن ( پرستی ) خویشان است . ص ۱۰۶۸ ۴- إنّ الوفاء توأم الصّيدق ، و ما أعرف جنّة أوقى منه ۳۵۱۰ . ۵- الوفاء نبل ۱۳ . ۶- الوفاء توأم الصّدق ۲۷۱ . ۷- الوفاء سجيّة الكرام ۲۹۰ . ۸- الوفاء عنوان وفور الدين ، و قوّة الأمانة ۱۴۳۰ . ۹- إنّ وقعت بينك و بين عدوك قصّة عقدت بها صلحا و ألبسته بها ذمّة ، فحط عهدك بالوفاء ، و ارع ذمتك بالأمانة ، و اجعل نفسك جنّة بينك و بين ما أعطيت من عهدك ۳۷۲۴ . ۱۰- آفة العهود قلّة الرّعاية ۳۹۴۶ . ۱۱- آفة الوفاء الغدر ۳۹۶۰ . ۴- براستی که وفا کردن به عهد و پیمان همزاد راستی است ، و من سپری را نگهدارنده‌تر از آن نمی‌شناسم ( که انسان را از آفت‌های دنیوی و اخروی نگاه دارد ) . ۵- وفاداری نشان نجابت و زیرکی است . ۶- وفاء همراه راستگویی است ( یعنی ملازم هم و از یکدیگر جدا نمی‌شوند ) . ۷- وفاء ( به حقوق مردم و حقوق الهی ) خصلت کریمان است . ۸- وفاء کردن علامت وفور دین و قوّت امانت است . ۹- اگر میان تو و دشمنت امری واقع شد و کاری صورت گرفت که به وسیله آن صلحی را منعقد کنی ، و لباس تعهد بر او پوشی ، پس پیمان خود را به وفاداری نگه دار ، و ذمه خویش را به امانت رعایت کن ، و نفست را سپری میان خود و آنچه از پیمانیت بخشیده‌ای قرار ده . ۱۰- آفت پیمانها کمی رعایت است ( زیرا انسان در عهد باید اهتمام بیشتری بکار برده آن را کم نشمارد ، و گرنه عمل به آن نخواهد شد ) . ۱۱- آفت وفاداری بی وفائی است . ص ۱۰۶۹ ۱۲- إذا وعدت فأنجز ۳۹۸۵ . ۱۳- إذا عاقدت فأتمم ۳۹۹۴ . ۱۴- بحسن الوفاء يعرف الأبرار ۴۳۳۱ . ۱۵- حسب الخلائق الوفاء ۴۸۸۸ . ۱۶- حط عهدك بالوفاء يحسن لك الجزاء ۴۸۸۹ . ۱۷- دار الوفاء لا تخلو من كريم ، و لا يستقرّ بها لثيم ۵۱۱۷ . ۱۸- سبب الائتلاف الوفاء ۵۵۱۱ . ۱۹- سنّة الكرام الوفاء بالعهود ۵۵۵۶ . ۲۰- عليك بالوفاء فإنّه أوقى ( أوفى ) جنّة ۶۱۰۶ . ۲۱- الوفاء حليّة العقل ، و عنوان التّبل ۱۶۰۱ . ۱۲- هر گاه وعده کردی بجا آور و به وعده وفا کن . ۱۳- هر گاه پیمانی ببندی پس آن را تمام کن . ۱۴- بوسیله نیکو وفا نمودن نیکوکاران و نیکان شناخته می‌شوند . ۱۵- حسب خلائق ( و چیزی که به آن فخر می‌توان کرد ) وفاداری است . ۱۶- عهد و پیمانیت را به وفا کردن حفظ کن تا پاداش تو نیکو شود . ۱۷- خانه

وفا ( یعنی وفای به عهد‌ها و وعده‌ها ) از کریم خالی نبوده ( یعنی شخص گرامی همیشه وفا دار است گویا وفاداری خانه است که ساکن در آن فقط کریم است ) و در آن لثیم مستقر نخواهد گردید . ۱۸- سبب الفت و انس وفاداری است . ۱۹- طریقه افراد بلند مرتبه وفای به عهد‌هاست . ۲۰- بر تو باد به وفاداری زیرا که آن نگهدارنده‌تر ( یا رساتر ) سپری است . ۲۱- وفاداری زیور خرد ، و علامت نجابت یا تندى زیرکی است . ص ۱۰۷۰ ۲۲- أشرف الخلائق الوفاء ۲۸۵۹ . ۲۳- الوفاء کرم ، الموده رحم ۱۰ . ۲۴- الوفاء عنوان الصفاء ۵۶۳ . ۲۵- الوفاء حصن السؤدد ۱۰۴۴ . ۲۶- الوعد مرض ، و البرء إنجاز ۱۱۳۴ . ۲۷- ما بات لرجل عندی موعد قطّ ، فبات يتململ على فراشه ، و لیغدو بالظفر بحاجته أشدّ من تمللی علی فراشی ، حرصا علی الخروج إلیه من دین عدته و خوفا من عائق یوجب الخلف ، فإنّ خلف الوعد لیس من أخلاق الکرام ۹۶۹۲ . ۲۲- شریف ترین خویها وفاء نمودن به عهد است . ۲۳- وفاداری ( به حقوق الهی و مردم ) کرم و بزرگواری و دوستی نرمی و مهربانی است . ۲۴- وفاداری دلیل صافی بودن است . ۲۵- وفا قلعه و حصار آقائی و سروریست ( یعنی چنین خصلتی نمی گذارد بر شخص بزرگ وصله‌ای بچسبد و یا کسی بر او زیانی وارد کند ) . ۲۶- وعده کردن و قول دادن مرض است ، و خوب شدن آن وفاء به وعده و عمل به قول خواهد بود . ۲۷- هرگز هیچ وعده‌ای- که در نزد من است برای مردی شب به روز نیاورده که آن مرد بر رختخواب خود مضطرب بوده و بی قراری کند تا آنکه صبح کند و به حاجت خود ( که من به او وعده داده‌ام ) پیروز گشته از بی قراری و اضطراب من بر رختخوابم از جهت حرص بر خروج بسوی او از وعده‌اش و ترس از مانعی که موجب خلف وعده شود- سخت‌تر نخواهد بود زیرا که خلف وعده از اخلاق کریمان نیست ( و خلف وعده بسیار قبیح است ) . ص ۱۰۷۱ ۲۸- ملاک الوعد إنجاز ۹۷۱۷ . ۲۹- نعم الخلیقه الوفاء ۹۹۰۳ . ۳۰- نعم قرین الصدق الوفاء ، و نعم رفیق التّقوی الورع ۹۹۳۱ . ۳۱- نعم قرین الأمانة الوفاء ۹۹۰۳ . ۳۲- وعد الکرم نقد و تعجیل ۱۰۰۶۳ . ۳۳- وعد اللثیم تسویف ، و تعلیل ۱۰۰۶۴ . ۳۴- لا- تعد بما تعجز عن الوفاء به ۱۰۱۷۷ . ۳۵- لا تضمن ما لا تقدر علی الوفاء به ۱۰۱۷۸ . ۳۶- لا تعدنّ عدّه لا تثق من نفسک بإنجازها ۱۰۲۹۷ . ۳۷- غیر موف بالعهد من أخلف الوعود ۶۴۰۸ . ۲۸- ملاک وعده ( و کمال آن ) بجا آوردن آنست . ۲۹- خوب خلقی است وفاداری . ۳۰- خوب همراه صدق است وفاداری ، و خوب رفیق تقواست پارسائی . ۳۱- خوب همراه امانتی است وفاداری . ۳۲- وعده کریم ( بلند مرتبه ) نقد و تعجیل است ( یعنی به زودی به وعده عمل کند ) . ۳۳- وعده لثیم ( پست مرتبه ) پس انداختن ، و دلیل آوردن ( که من به این جهت نتوانسته‌ام عمل کنم ) و یا مشغول ساختن است . ۳۴- به چیزی که از وفاء به آن ناتوان باشی وعده مکن . ۳۵- ضمانت مکن آنچه را که بر وفاء آن قدرت نداری . ۳۶- هرگز به وعده‌ای که اعتماد به وفا کردن آن از نفس خود نداری وعده مده . ۳۷- به عهد و وعده‌ها وفا کننده نیست کسی که خلف وعده‌ها کند . ص ۱۰۷۲ ۳۸- کن منجزا للوعد موفیا بالنذر ۷۱۴۱ . ۳۹- من وفی بعهدہ أعرب عن کرمه ۸۲۸۱ . ۴۰- من حفظ عهدہ کان وفیا ۸۲۸۵ . ۴۱- من أحسن الوفاء استحقّ الاصطفاء ۸۶۹۰ . ۴۲- الوعد أحد الرقین ۱۶۴۷ . ۴۳- إنجاز الوعد أحد العتقین ۱۶۴۷ . ۴۴- المنع الجمیل أحسن من الوعد الطویل ۲۱۸۳ . ۴۵- إنجاز الوعد من دلائل المجد ۲۱۹۳ . ۴۶- خلوص الودّ و الوفاء بالوعد من حسن العهد ۵۰۸۴ . ۴۷- اعتصموا بالذمم فی أوتادها ۲۴۹۰ . ۳۸- به وعده عمل نما و به نذر وفا کننده باش . ۳۹- هر که به عهد خود وفا کند کرم خویش را ظاهر نماید . ۴۰- هر که عهد خود را نگهداری نماید ( و آنها را نشکند ) وفا کننده خواهد بود ( چنانکه خداوند در باره حضرت ابراهیم فرموده : وَ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى النّجْم ۳۷ . ۴۱- هر که نیکو وفاداری نماید سزاوار برگزیدن ( برای دوستی ) شود . ۴۲- وعده یکی از دو بندگی است . ۴۳- وفای به وعده یکی از دو آزادی است . ۴۴- ندادن با ملایمت و زبان خوش بهتر از وعده طول و دراز است که آدمی را در رنج انتظار اندازد . ۴۵- وفای به وعده از دلیلهای شرف و بلندی مرتبه است . ۴۶- خالص بودن دوستی و وفا کردن به وعده از نیکوئی عهد و پیمان است . ۴۷- به میخ‌های پیمانها چنگ زنید ( یعنی وفا کنید ، و یا به عهد و پیمان کسانی دل ببندید که بر آنها اعتمادی بوده ، و اهلیت آن را داشته باشند نه سست ص ۱۰۷۳ ۴۸- لا تثقنّ بعهد من لا دین له ۱۰۱۶۳ . ۴۹- لا عهد لمن لا وفاء له ۱۰۷۸۸ . ۵۰- لا یوثق بعهد من لا عقل له ۱۰۸۰۴ .

۵۱- لن تأخذوا بميثاق الكتاب حتى تعرفوا الذي نبذه ۷۴۴۲ . ۵۲- لا يدعونك ضيق لزمك في عهد الله إلى النكث ، فإن صبرك على ضيق ترجو انفراجه ، وفضل عاقبته خير لك من عذر تخاف تبعته ، و تحيط بك من الله لأجله العقوبة ۱۰۳۴۴ . ۵۳- أشرف الهمم ، رعاية الذمام ( الذمم ، و أفضل الشيم صلة پیمانان ، چنانکه گویا پیمان‌شان ریسمانی است که آن را به میخی محکم بسته باشند ) . ۴۸- به عهد و پیمان کسی که دینی برای او نیست اعتماد مکن . ۴۹- عهد و پیمان ( و اعتمادی بر آن ) نیست برای کسی که وفائی برای او نیست . ۵۰- اعتماد نمی‌شود به عهد و پیمان کسی که برای او عقلی نیست . ۵۱- هرگز به عهد و پیمان قرآن اخذ نخواهید نمود تا آنکه بشناسید آنکه آن را کنار انداخته است ( که وقتی شناختید از آنها بیزاری جسته تکلیف خویش را خواهید فهمید ) . ۵۲- ( تتمه کلامی است با مختصر تفاوتی از نامه ۵۳- نهج البلاغه که حضرت برای مالک اشتر نوشته است ) هرگز تو را تنگی که در عهد خدا لازم آید به شکستن آن دعوت نکند ، زیرا که شکیبائی تو بر تنگی که امید گشایش آن و برتری عاقبت آن را داری برای تو از بی وفائی و یا عذری که از دنبال آن ترسیده ، و تو را عقوبت برای خاطر آن از جانب خدا فرو گیرد بهتر خواهد بود . ۵۳- شریف‌ترین قصد و اندیشه‌ها ( رعایت کردن حق و حرمت است یا ) ص ۱۰۷۴ ( الرّحم ) ۳۳۰۵ . ۵۴- إن حسن العهد من الإيمان ۳۳۷۹ . ۵۵- إن العهود قلاند فی الأعناق إلى يوم القيامة ، فمن وصلها وصله الله ، و من نقضها خذله الله ، و من استخف بها خاصمته إلى الذي أكدها و أخذ خلقه بحفظها ۳۶۵۰ . ۵۶- لا تعذرّن بعهدك ، و لا تخفرن مذمتك ، و لا تختل عدوك ، فقد جعل الله سبحانه عهده و ذمته أمنا له ۱۰۳۷۰ . ۵۷- من أشرف الشيم حيطة الذمم ۹۳۹۷ . ۵۸- من أشرف الشيم الوفاء بالذمم ۹۴۲۷ . ۵۹- ما أيقن بالله من لم يرع عهده و ذمته ۹۵۷۷ . رعایت پیمانها و عهدها بوده و افزون‌ترین خویها پیوند با خویش است . ۵۴- براستی که نیکوئی عهد و پیمان ( یعنی وفای به آن ) از ایمان است . ۵۵- براستی که پیمانها گردن بندهائی هستند در گردنها تا روز قیامت ، پس هر که آن را پیوند کند خداوند او را پیوند نماید ، و کسی که آن را بشکند خدا او را خوار سازد ، و هر که آن را سبک شمارد عهدها شکایت او را بسوی آنکه در باب آن تأکید فرموده و خلق خود را به حفظ و نگهداری آن فرا گرفته بود ، که حاکم علی الإطلاق باشد . ۵۶- هرگز به عهد خود بی وفائی مکن ، و پیمان‌ت را مشکن ، و با دشمنت مکر مکن ، پس در حقیقت خدای سبحان عهد و پیمان او را برای او ایمنی قرار داده است ( بنا بر این ایذاء و آزار او جایز نباشد ) . ۵۷- از شریف‌ترین خصلت‌ها نگهداری عهد و پیمان‌هاست . ۵۸- از شریف‌ترین خویهاست وفاء نمودن به عهد و پیمان‌ها . و ۵۹- به خدا یقین نکرده کسی که عهدها و پیمان‌ش را مراعات نکرده است . ص ۱۰۷۵ ۶۰- من ورد مناهل الوفاء روی من مشارب الصفاء ۹۱۹۵ . ۶۱- من سكن الوفاء صدره أمن الناس غدره ۹۲۱۸ . ۶۲- من دلائل الإيمان الوفاء بالعهد ۹۴۱۴ . ۶۳- من تمام المروءة إنجاز الوعد ۹۴۱۵ . ۶۴- من أفضل الإسلام الوفاء بالذمام ۹۴۳۲ . ۶۵- ما أحسن الوفاء و أقبح الجفاء ۹۵۰۵ . ۶۶- ما أنجز الوعد من مطل به ۹۵۳۴ . ۶۷- وفاء بالذمم ( وفاء الذمم ) زينة الكرم ۱۰۰۷۴ . ۶۸- من أخفر ذمّة اكتسب مذمّة ۸۱۰۸ . ۶۹- لكل ناكث شبهة ۷۲۸۴ . ۷۰- هر که به سر چشمه وفاداری وارد شود از ظرفها و آبخوری‌های صفا ( صافی اعمال و اخلاق و اجر و ثواب ) سیراب گردد . ۶۱- هر که وفاداری در سینه‌اش قرار گیرد مردم از بی وفائی او ایمن گردند . ۶۲- از دلائل ایمان وفا نمودن به عهد و میثاق است . ۶۳- از تمامی مروت است بجا آوردن وعده ( و عمل به آن ) . ۶۴- از افزون-ین اسلام است وفا نمودن به عهد و پیمانها . ۶۵- چه نیکو کرده وفاداری را و زشت نموده جفا ( و بی خیری و ترک احسان ) را . ۶۶- وعده را بجا نیاورده است کسی که تأخیر اندازد آن را . ۶۷- به عهد و پیمانها وفا نمودن زینت کردم ( و بلندی مرتبه ) است . ۶۸- هر که عهد و پیمان‌ش را ( که در ذمه است ) بشکند مذمتی را کسب کرده است . ۶۹- برای هر شکننده عهدی شبهه‌ای است ( و گرنه وفاء خواهد نمود ) . ص ۱۰۷۶

### العیب و النقص و العورة

۱- أكبر العيب أن تعيب غيرك بما هو فيك ۳۱۶۷ . ۲- أعجز الناس من قدر على أن يزيل النقص عن نفسه و لم يفعل ۳۱۷۷ . ۳-



إِنَّ لِلنَّاسِ عِيُوبًا ، فَلَا تَكْشِفْ مَا غَابَ عَنْكَ ، فَإِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ يَحْلُمُ عَلَيْهَا ، وَ اسْتِرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ يَسْتِرَ اللَّهُ سَبْحَانَهُ مَا تَحَبَّ سِتْرُهُ ۳۵۰۵ . ۴- تكاد ضمائر القلوب تطلع على سرائر العيوب ۴۴۸۶ . ۵- تأمل العيب عيب ۴۴۸۹ . عيب و نقص ۱- بزرگترین عیب آنست که غیر خود را به آنچه در تست عیب نمائی . ۲- ناتوان‌ترین مردم کسی است که قدرت دارد بر این که عیب و نقص را از نفس خود دور سازد و نکند . ۳- برآستی که برای مردم عیب‌هائی است ، پس آنچه را که از عیوب از تو پنهان است آشکار مکن ، زیرا که خدای سبحان بر آن حلم نموده او را رسوا نمی‌کند ، پس تا قدرت داری عورت را بپوشان ، خداوند سبحان می‌پوشاند آنچه را که تو پوشاندن آن را دوست داری ( یعنی خدا هم عیب تو را می‌پوشاند ) . ۴- نزدیک است که نهانیهای دلها اطلاع یابند بر پوشیده‌های عیب‌ها ( یعنی بعضی‌ها خیال نکنند که گناهان را در خفا انجام داده کسی به آنها راه پیدا نمی‌کند ، نه چنین است بلکه گاهی خداوند ضمائر دلها را از آن گناهان سرّی مطلع ساخته با فراست و یا مقدماتی از آنها آگاهی پیدا می‌کنند ) . ۵- تأمل نمودن در عیب ( دیگران ) عیب و ناپسند است . ص ۱۰۷۷ ۶- عجب لمن یقال : إِنَّ فِيهِ الشَّرَّ الَّذِي يَعْلَمُ أَنَّهُ فِيهِ كَيْفَ يَسْخَطُ ۶۲۸۱ . ۷- عجب لمن یوصف بالخیر الذی یعلم أَنَّهُ لیس فیهِ کَیفَ یرضی ۶۲۲۱ . ۸- ذووا العیوب یحبّون إشاعةً معایب النَّاسِ لِیَتَسَّعَ لَهُم العذر فی معایبهم ۵۱۹۸ . ۹- عجب لمن ینکر عیوب النَّاسِ و نفسه أكثر شیء معابا و لا یرصّها ۶۲۶۷ . ۱۰- عین المحبِّ عمیة عن معایب المحبوب ، و أذنه صمّاء عن قبح مساویه ۶۳۱۴ . ۶- عجب دارم از کسی که گفته می‌شود که در او بدیست و خود عالم به آنست که در او بدی نیست ، چگونه ( از این گفتن ) خشمناک می‌شود ( یعنی نباید انسان از تذکر دیگران ناراحت شود و راستی اگر ناراحت می‌شود که به او بگویند : این عیب را دارد پس در ترک آن بکوشد ) . ۷- عجب دارم از کسی که به خوبی توصیف می‌شود در صورتی که می‌داند در او نیست چگونه خوشنود می‌شود . ۸- صاحبان عیب‌ها شایع کردن عیب‌های مردم را دوست داشته ( و اشاعه می‌دهند ) تا بر ایشان عذری در عیب‌های خود باشد ( در جامعه انگشت نما نشوند بلکه همرنگ داشته باشند ، در ضمن عیب‌های آنها مستهجن و مستنکر به حساب نیاید ) . ۹- عجب دارم از کسی که عیوب مردم را بد می‌داند ، در صورتی که عیب نفس او از همه بیشتر بوده و آن را نمی‌بیند . ۱۰- دیده دوست از عیبهای دوست نابینا ، و گوشش از زشتی بدیهایش ناشنوا ص ۱۰۷۸ ۱۱- غطاء العیوب السّخاء و العفاف ۶۴۰۴ . ۱۲- کفی بالمرء شغلا ( شغله ) بمعائنه عن معایب النَّاسِ ۷۰۵۵ . ۱۳- لیکف من علم منکم عن عیب غیره ما یعرف من عیب نفسه ۷۳۶۲ . ۱۴- لینهک عن ذکر معایب النَّاسِ ما تعرف من معایبک ۷۳۵۹ . ۱۵- لیکن أثر النَّاسِ عندک من أهدی إليك عیبک و أعانک علی نفسک ۷۳۷۳ . ۱۶- لیکن أحبَّ النَّاسِ إليك من هداک إلى مرشدک ، و کشف لک عن معایبک ۷۳۷۴ خواهد بود ( یعنی دوستی مانع آن خواهد شد هر چه از او ببیند حق و هر چه از او بشنود نیکو تصور نماید ) . ۱۱- پرده عیب‌ها سخاوت و پرهیزکاری است . ۱۲- برای مرد اشتغال به عیوب خود کفایت می‌کند که دیگر به عیب‌های مردم پردازد ( یعنی کسی که به عیوب خود مشغول شد وقت آن را ندارد که به اصلاح عیوب دیگران مشغول شود ) . ۱۳- باید عالم به عیب غیر خود را ( از عیب دیگران ) باز بدارد آنچه از عیب نفس خود می‌داند ( یعنی کسی که خود به عیب دیگران معیوب بود حق ندارد دیگران را به همان عیب سرزنش کند ) . ۱۴- باید تو را از ذکر عیب‌های مردم باز دارد آنچه که از معایب خود می‌دانی . ۱۵- باید برگزیده‌ترین مردم در نزد تو کسی باشد که عیب را بسوی تو هدیه آورده ، و تو را بر نفست ( و بر اصلاح آن ) یاری نماید . ۱۶- باید محبوب‌ترین مردم در نزد تو کسی باشد که تو را به جایگاه رشد تو ( که ص ۱۰۷۹ ۱۷- لیس کلّ عورة تظهر ۷۴۶۲ . ۱۸- لو عرف المنقوص نقصه لساء ما یری من عیبه ۷۵۸۰ . ۱۹- من طلب عیبا وجده ۷۷۵۳ . ۲۰- من بصیرک عیبک فقد نصحک ۷۷۶۵ . ۲۱- من علم ما فیهِ ستر علی أخیه ۸۱۷۱ . ۲۲- من أبان لک عیبک فهو و دودک ۸۲۱۰ . ۲۳- من سائر عیبک فهو عدوّک ۸۲۱۱ . ۲۴- من کاشفک فی عیبک حفظک فی غیبک ۸۲۶۰ . راه صواب را بدست آوری ( هدایت نموده ، و از عیبهای تو پرده بردارد ) و آنها را نشان تو دهد . ۱۷- چنین نیست که هر عیبی آشکار شود ( یعنی باید آدمی بکوشد تا پی به عیوب خود برد و یا نباید به کسی به مجرد عیب ندیدن اعتماد نمود و یا نباید آدمی عیوب خود را برای دیگران

آشکار کند پوشیدن آن لازم است) . ۱۸- اگر کسی که ناقص (و معیوب است عیب و) نقص خود را بداند هر آینه آنچه از عیب خود می‌بیند آن را بد خواهد دانست (ولی مع الأسف نمی‌داند و لذا نقص خود را بد نخواهد دید) . ۱۹- هر که طلب عیبی کند (و جویای آن شود) آن را بیابد . ۲۰- هر که تو را به عیبت بینا گرداند در حقیقت تو را نصیحت کرده (و یا چنین کسی با تو صاف و بی‌غل و غش خواهد بود) . ۲۱- هر که آنچه در اوست (از عیوب و بدی) بداند بر برادر خود بیوشاند (یعنی آن عیوب را از دیگری هم افشاء نکند) . ۲۲- هر که ظاهر کند برای تو عیب را پس او دوست است . ۲۳- هر که عیب تو را بیوشاند پس او دشمن تست . ۲۴- هر که عیب تو را به تو نشان دهد تو را در غیابت نگهداری خواهد کرد ص ۱۰۸۰ ۲۵- من داهنک فی عیبک عابک فی غیبک ۸۲۶۱ . ۲۶- من أبصر عیب نفسه لم یعب أحدا ۸۳۷۹ . ۲۷- من بحث عن عیوب الناس فلیبدأ بنفسه ۸۴۸۹ . ۲۸- من أنکر عیوب الناس ، و رضیها لنفسه ، فذلک الأحمق ۸۸۶۵ . ۲۹- من أزرى علی غیره بما یأتیه فذلک الأخرق ۸۸۶۶ . ۳۰- من أشد عیوب المرء أن تخفی علیه عیوبه ۹۲۹۰ . ۳۱- ما یمنع أحدکم أن یلقى أخاه بما یکره من عیبه إلّا مخافه أن یلقاه بمثله قد تصافیتم علی حبّ العاجل و رفض الآجل ۹۶۷۵ . (و غیبت تو را نخواهد نمود و یا اگر کسی عیب تو را گوید از تو دفاع نماید) . ۲۵- هر که تو را در عیبت مدانه نماید (و در رفع عیوبت بی تفاوت باشد) تو را در غیابت عیب کند . ۲۶- هر که به عیب نفس خود بینا گردد احدی را عیب ننماید . ۲۷- هر که تفتیش عیوب مردم می‌کند پس لازم است که به نفس خود ابتداء کند (و نخست به عیوب خویش پردازد اگر عیبی در خود ندید به دیگران پردازد) . ۲۸- هر که عیب‌های مردم را انکار کند (و آنها را بد داند) و برای نفس خود به آنها راضی باشد پس او احمق است . ۲۹- هر که بر غیر خود به آنچه خود می‌کند عیب نماید پس او احمق و کم عقل است . ۳۰- از سخت‌ترین عیب‌های مرد (و آدمی) آنست که بر او عیب‌هایش پنهان باشد (و عیوبش را نداند) . ۳۱- هیچ یک از شما را منع نمی‌کند که برادر خود را به آنچه ناخوش دارد از عیب او ملاقات نماید مگر از ترس این که او نیز او را ملاقات کند به مثل آن (و او هم عیب شما را بگوید در صورتی که باید عیب یکدیگر را بگویند و بدین وسیله ص ۱۰۸۱ ۳۲- ما حفظ غیبک من ذکر عیبک ۹۷۰۳ . ۳۳- ما ألاک جهدا فی النصیحه من دلک علی عیبک و حفظ غیبک ۹۷۰۴ . ۳۴- معرفه المرء بعیوبه أنفع المعارف ۹۸۴۸ . ۳۵- لا- تتبع عیوب الناس فإنّ لک من عیوبک إن عقلت ما یشغلک أن تعیب أحدا ۱۰۲۹۵ . ۳۶- لا تعب غیرک بما تأتیه ، و لا- تعاقب (و لا- تعاتب) غیرک بذنب ترخص لنفسک فیه ۱۰۳۸۴ . خویشتن را اصلاح کنید اما) در حقیقت شما بر دوستی دنیا و ترک آخرت با هم صاف شده‌اید (و صلح کرده‌اید که عیوب یکدیگر را نگویند ، و ممکن است) (ما استفهامیه باشد یعنی چه شما را بر این وا داشته که منع کند یکی از شما ... جز ترس ، یعنی ترس را کنار بگذارید و عیب یکدیگر را بگویند و بر دوستی دنیا و ترک آخرت متحد نشوید) . ۳۲- غیاب تو را حفظ نکرده کسی که (در غیاب تو) عیب تو را یاد کند . ۳۳- کوتاهی نکرده و کوشش خود را در نصیحت منع ننموده کسی که تو را بر عیبت راهنمایی کرده و در غیاب تو را حفظ نماید . ۳۴- شناخت مرد (و پی بردن آدمی) به عیوب خود سودمندترین شناخت هاست (چون وقتی آدمی عیوب خود را شناخت در صدد اصلاح آن بر آمده در نتیجه انسان صاف و مخلص خواهد گردید) . ۳۵- هرگز از پی تفحص عیب‌های مردم مرو ، زیرا اگر دریابی برای تو هم از عیب‌های آن اندازه هست که تو را مشغول سازد از این که کسی را عیب کنی . ۳۶- غیر خود را به آنچه خود آن را انجام می‌دهی (از اخلاق بد و کردار ناپسند) عیب منما ، غیر خود را به گناهی که برای نفس خود در آن رخصت دهی عقاب یا سرزنش مکن . ص ۱۰۸۲ ۳۷- تتبع العورات من أعظم السموات ۴۵۸۰ . ۳۸- تتبع العیوب من أقبح العیوب و شرّ السیئات ۴۵۸۱ . ۳۹- من کشف حجاب أخیه انکشف عوراه بیته (بنیه) ۸۸۰۲ . ۴۰- من تتبع عورات الناس کشف الله عورته ۸۷۹۶ . ۴۱- من تطلّع علی أسرار جاره انتهکت أستاره ۸۷۹۸ . ۴۲- من بحث عن أسرار غیره أظهر الله أسرارہ ۸۷۹۹ . ۴۳- من تتبع خفیات العیوب حرّمه الله مودات القلوب ۸۸۰۰ . ۴۴- استر عوره أخیک لما تعلمه فیک ۲۲۹۰ . ۳۷- عیوب و گناهان مردم را جستجو کردن و به دنبال آن رفتن از بزرگترین خصلتهای بد است . ۳۸- به دنبال عیب‌های مردم رفتن از زشت‌ترین عیب‌ها و

بدترین گناهان است . ۳۹- هر که پرده برادر خود را بگشاید اسرار و عیب‌های (فرزندان یا) خانه او گشوده شود . ۴۰- هر که در جستجوی عیب‌ها و گناهان مردم باشد خداوند عیب‌های او را ظاهر کند . ۴۱- هر که بر اسرار همسایه خود آگاهی جوید پرده‌های (اسرار) او دریده شود . ۴۲- هر که از اسرار غیر خود تفتیش نماید خداوند اسرار او را آشکار سازد . ۴۳- هر که در جستجوی پنهانیهای عیوب باشد خداوند او را از دوستی دلها محروم گرداند . ۴۴- بر امری که از برادر خود آگاه می‌شوی بپوشان بخاطر آنچه را که در خود می‌دانی (و مایل نیستی که اسرار تو نیز فاش گردد) . ص ۱۰۸۳ ۴۵- استر العورة ما استطعت یستر الله سبحانه منک ما تحب ستره ۲۳۵۴ . ۴۶- أمقت الناس العیاب ۲۹۰۹ .

## التعیر

۱- من عیر بشیء بلی به ۷۸۵۹ .

## العیش

۱- أظیب العیش القناعه ۲۹۱۸ . ۲- أسوء الناس عیشا الحسود ۲۹۳۱ . ۳- أهنی العیش إطراح الکلف ۱۹۶۴ . ۴۵- هر اندازه که توانائی داری ستر عورت نما و عورت مردم را بپوشان تا خداوند سبحان آنچه را که دوست داری از ستر آن از تو بپوشاند ، (عورت یعنی چیزی که انسان از دیگری پنهان کند از گناه و لغزش و خطا و مانند آن و راضی نباشد دیگری بر آن مطلع شود) . ۴۶- دشمن‌ترین مردم عیب جو است . سرزنش ۱- هر که (دیگران را) به چیزی سرزنش نماید خود به آن مبتلا گردد . زندگانی ۱- پاکیزه‌ترین زندگانی در حال قناعت است . ۲- بدترین مردم به حسب زندگانی حسود است (چون پیوسته عمر خود را در غم و اندوه بسر می‌برد) . ۳- گواراترین زندگانی بر انداختن مخارج زیاد است که سبب کلفت و زحمت ص ۱۰۸۴ ۴- أحسن الناس عیشا من عاش الناس فی فضله ۳۰۵۸ . ۵- أنعم الناس عیشا من منحه الله سبحانه القناعه ، وأصلح له زوجه ۳۲۹۵ . ۶- إنَّ أهنأ الناس عیشا من كان بما قسم الله له راضیا ۳۳۹۷ . ۷- إنَّ أحسن الناس عیشا ، من حسن عیش الناس فی عیشه ۳۶۳۶ . ۸- المتیئ ، و لا الدنیئ ۳۶۰ . ۹- الموت ، و لا ابتذال الخزیئ (الحزیئ) ۳۶۱ . ۱۰- التقلل ، و لا التذلل ۳۶۲ . ۱۱- صلاح العیش التدبیر ۵۷۹۴ . می‌شود . ۴- نیکوترین مردم از نظر زندگانی کسی است که مردم در زیادی او زندگانی نمایند (یعنی مردم از ما زاد بر مؤنه‌اش بهره‌مند گردند) . ۵- با رفاه‌ترین مردم به حسب زندگانی کسی است که خداوند سبحان به او قناعت را عطا کرده و از برای او جفت او را سازگار گردانیده است (چه زن باشد یا مرد گرچه ظاهرش زوجه است) . ۶- براستی گواراترین مردم از نظر زندگانی ، کسی است که به آنچه خداوند برای او نصیب فرموده خوشنود باشد . ۷- براستی نیکوترین مردم از نظر زندگانی کسی است که زندگانی مردم در زندگانی او نیکو باشد (یعنی مردم از او در رفاه زندگی کنند) . ۸- مرگ و نه پستی (یعنی مرگ از پستی و ذلت خوشتر است) . ۹- مرگ و نه خواری رسوائی (یا خواری آزادگی یعنی مرگ از خواری رسوائی و از دست رفتن آزادگی خوشتر است) . ۱۰- کم شدن نه خوار شدن . ۱۱- صلاح زندگانی تدبیر و مدیریت صحیح است . ص ۱۰۸۵ ۱۲- قوام العیش حسن التقدیر ، و ملاکه حسن التدبیر ۶۸۰۷ . ۱۳- من عاش مات ۷۷۱۶ . ۱۴- من عاش فقد أحبته ۷۸۶۶ . ۱۵- موت و حی خیر من عیش شقی ۹۷۶۱ . ۱۶- العیش یحلو و یمز ۵۱۲ . ۱۷- آفة المعاش سوء التدبیر ۳۹۶۵ . ۱۸- ثلاث لا یهنأ لصاحبهنَّ عیش : الحقد ، و الحسد ، و سوء الخلق ۴۶۶۳ . ۱۹- جمال العیش القناعه ۴۷۴۹ . ۲۰- لم یهنأ العیش من قارن الضَّمد ۷۵۳۳ . ۱۲- قوام زندگانی حسن تقدیر ، و ملاک آن نیکوئی تدبیر است . ۱۳- هر که زندگانی کند می‌میرد (یعنی بعد از حیات ممات است) . ۱۴- هر که زندگانی کند (و عمرش به درازا کشد) دوستان خود را از دست دهد (و یا هر که به عیش و نوش بسر برد و به فکر دیگران نباشد دوستانش را از دست دهد) . ۱۵- مرگ شتابان بهتر از زندگانی بدبختی است . ۱۶- زندگانی شیرین و تلخ است . ۱۷- آفت زندگانی یا وسائل آن بدی تدبیر

است . ۱۸- سه صفت است که برای صاحب آن زندگانی نیست : کینه ، و حسد و بد خلقی . ۱۹- زیبایی زندگانی قناعت است . ۲۰- زندگانی گوارائی ندارد کسی که با دشمن همراه است ( و با او معاشرت دارد ) . ص ۱۰۸۶ ۲۱- حسن التقدیر مع الکفاف خیر من السعی فی الإسراف ۴۸۳۰ . ۲۲- إثثار الدعة یقطع أسباب المنفعة ۱۳۶۶ .

## العین و غض الطرف

۱- غض الطرف من المروءة ۶۳۹۶ . ۲- غض الطرف خیر من کثیر النظر ۶۳۹۸ . ۳- غض الطرف من أفضل الورع ۶۴۰۰ . ۴- غض الطرف من کمال الظرف ۶۴۰۳ . ۵- من غض طرفه أراح قلبه ۹۱۲۲ . ۶- من غض طرفه قل أسفه و أمن تلفه ۹۱۲۵ . ۲۱- نیکوئی تقدیر در معیشت با کفاف ( از روزی که بس باشد ) بهتر از کوشش در اسراف است . ۲۲- برگزیدن راحتی و آسایش اسباب منفعت را قطع خواهد کرد . چشم و چشم پوشی ۱- پائین انداختن چشم ( اغماض از بدی‌های مردم و یا نگاه نکردن به آنچه حرام است نگاه به آن ) از مردانگی است . ۲- پائین انداختن چشم از بسیاری نگاه بهتر است ( یعنی نظرهایی که آدمی را به فتنه و فساد کشد ) . ۳- پائین انداختن چشم از برترین پارسائی است . ۴- پائین انداختن چشم از کمال زیرکی است . ۵- هر که چشمش را پائین اندازد یا باز دارد ، دل خود را در آسایش قرار داده است . ۶- هر که چشمش را پائین اندازد و یا باز دارد تأسّفش کم گشته و از تلف و ص ۱۰۸۷ ۷- نعم الورع غض الطرف ۹۹۱۵ . ۸- نعم صارف الشهوات غض الأبصار ۹۹۲۴ . ۹- لا مروءة كغض الطرف ۱۰۴۵۳ . ۱۰- من لم يتغافل ولا يغض عن كثير من الأمور تنغصت عيشته ۹۱۴۹ . ۱۱- من أطلق طرفه جلب ( اجتلب ) حفته ۹۱۲۴ . ۱۲- العین رائد القلب ( الفتن ) ۳۶۶ . ۱۳- العین برید القلب ۳۶۸ . ۱۴- العیون طلائع القلوب ۴۰۵ . ۱۵- العیون مصائد الشیطان ۹۵۰ . هلاکت خود ایمن گردد . ۷- خوب پارسائی است پائین انداختن چشم . ۸- خوب برگرداننده خواهش‌هاست پائین انداختن چشم‌ها ( چون تا چشم نبیند دل خواهش نکند ) . ۹- هیچ مروّتی مانند پائین انداختن چشم نیست . ۱۰- هر که تغافل ننموده و از بسیاری از کارها چشم نپوشد زندگانی او ناصاف گردد . ۱۱- هر که چشمش را رها کند ( چه نسبت به محرّمات و یا به زیورهای دنیوی ) مرگش را جلب نماید ( و به هلاکت معنوی خواهد رسید ) . ۱۲- چشم دیدبان دل ( یا دیدبان فتنه‌ها ) است ( «رائد» کسی است که صحرا نشینان در وقت کوچ کردن قبل از خود او را فرستند که جای پر علفی پیدا کند ) . ۱۳- چشم قاصد دل است ( یعنی در موجودات نظر می‌کند تا دل عبرت گیرد و به معارف پی برد ) . ۱۴- چشم‌ها جاسوسان دلهایند . ۱۵- چشم‌ها دامهای شیطان است ( که به وسیله آنها صید بدست آورد ) . ص ۱۰۸۸ ۱۶- إذا أبصرت العین الشهوة عمی القلب عن العاقبة ۴۰۶۳ . ۱۷- طوبی لعین هجرت فی طاعة الله غمضها ۵۹۸۲ . ۱۸- قد أضاء الصبح لذی عینین ۶۶۶۰ . ۱۹- أغض علی القذی و إلّا لم ترض أبدا ۲۳۱۹ . ۲۰- اللحظ رائد الفتن ۱۰۴۷ . ۲۱- لیس فی الجوارح أقلّ شکرا من العین ، فلا تعطوها سؤلها فتشغلکم عن ذکر الله ۷۵۱۹ . ۱۶- هر گاه چشم خواهش را ببیند دل از نظر کردن عاقبت کور گردد . ۱۷- خوشا به آن چشمی که در طاعت خدا پوشیدنش را ترک کند و شبها برای طاعت بیدار باشد . ۱۸- بتحقیق صبح روشن شود برای صاحب دو چشم ( ممکن است مثالی باشد برای وضوح مطلبی چنانکه گویند این مطلب أظهر من الشمس است ، و امکان دارد مراد روشنی راه حق باشد یعنی کسی که دارای بصیرت و آگاهی دیده سر و دل او کار می‌کند راه روشن را خواهد دید ) . ۱۹- بر خوار و خاشاک روزگار چشم پوشی کن و گر نه هرگز راضی نشوی . ۲۰- نگاه به گوشه آخر چشم رائد فتنه‌هاست . ( چنانکه رائد صحرائشینان آنها را به مرکز آب و علف راهنمایی می‌کند نگاه به گوشه چشم نیز انسان را به فتنه و محل آن آشنا می‌سازد ) . ۲۱- در میان اندام‌ها از چشم کمترین سپاسگزاری نیست پس خواسته آن را عطا نکنید ( شاید جهتش این باشد که کمتر در مصرف واقعی آن صرف می‌شود ، و یا آنکه هیچ وقت فارغ نیست از کاری که در آن شکر خدا کند ) پس شما را از یاد خدا مشغول سازد . ص ۱۰۸۹

## العیان

۱- لیس العیان کالخبر ۷۴۶۱.

## المعین

۱- لا خیر فی معین مهین ۱۰۷۱۰.

## العی

۱- أقبح العی الضجر ۲۹۱۲ . ۲- الخرس خیر من العی ( الغی ) ۵۰۵ . دیدن با چشم ۱- عیان و با چشم دیدن ( و یقین ) مانند خبر نیست ( که در آن احتمال صدق و کذب می‌رود پس باید در هر کاری آدمی بکوشد با یقین قدم بردارد به شنیدنی‌ها اکتفا ننماید ) . یاری کننده ۱- خیری نیست در یاری کننده خوار ( یا خوار کننده که در یاری کردنش منت گذارد ) . عاجز شدن ۱- زشت‌ترین عاجز شدن و ناتوانی دلتنگی است ( زیرا که اگر کسی بسبب مصائب و مشکلات دلتنگ گردد و ناامید شود در مشکلات شکست خورده از راهی که نباید شکست خورد ، بخلاف ناتوانی‌های دیگر که اگر کسی در کارش بسبب آنها موفق نگردد معذور است ) . ۲- گنگی و لالی بهتر از گمراهی یا عاجز بودن در گفتار است ، ( برای این که گنگی عیبی است ظاهری ، ولی عجز عیبی است باطنی ) . ص ۱۰۹۰ ۳- علامه العی تکرار الکلام عند المناظره ، و کثرة التَّبَجُّج عند المحاوره ۶۳۳۶ . ۴- لا بیان مع عی ۱۰۵۱۰ . ۵- العی حصر ۲۱۶ . ۳- نشانه ناتوانی در وقت مناظره و بحث تکرار کلام ، و در هنگام سخن گفتن بسیاری شادی نمودن است . ۴- هیچ بیانی با نادانی نیست ( بلکه بیان و فصاحت و بلاغت باید با دانائی همراه گردد ) . ۵- عجز و درماندگی تنگی سینه است . ص ۱۰۹۱

## باب الغین

### المغَبَّة

۱- قلیل تحمد مغَبَّته خیر من کثیر تضرَّ عاقبته ۶۷۴۲ .

### المغبوط

۱- المغبوط من قوی یقینه ۱۲۸۶ . ۲- ربّ مغبوط برجاء هو داؤه ۵۳۱۵ . ۳- کم من مغبوط بنعمته و هو فی الاخره من الهالکین ۶۹۷۱ . عاقبت ۱- اندکی که عاقبت آن نیکوست بهتر از بسیاری است که سرانجام آن زیان داشته باشد . غبطه خورده ۱- مغبوط ( یعنی کسی که دارای نعمتی است که دیگران بر او غبطه خورند ) کسی است که یقین او قوی باشد ( نه آنکه مال و ثروت دنیائی دارد ) . ۲- بسا کسی که مردم به فراخی عیش و زندگانی خوب او غبطه خورند آن درد او باشد ( یعنی برای او زیان آور بوده مردم نمی‌دانند ، مگر هر علم و یا هر منصب و مقام ، و یا هر مال و ثروت و هستی برای انسان سودمند است بسا باشد که سبب بدبختی طرف گردد ، پس نباید به آن غبطه خورد ) . ۳- بسا کسی که مانند نعمت او آرزو شود در صورتی که او در آخرت از هلاک ص ۱۰۹۲

### المغبون

- ۱- المغبون من شغل بالدنيا وفاته حظّه من الاخره ۲۰۱۰ . ۲- المغبون من فسد دينه ۱۲۸۷ . ۳- المغبون من باع جنّه عليّه بمعصيه دينه ۱۳۵۲ . ۴- من أغبن مَن باع الله سبحانه بغيره ۸۰۸۳ .

### الغباوة

- ۱- الغباوة غواية ۱۳۶ . ۲- ضاؤوا الغباوة بالفطنة ۵۹۲۶ . شوندگان است . مغبون ۱- مغبون ( یعنی کسی که گول خورده ، متاعی را به کمتر از قیمت خود فروخته یا به زیاده از قیمت آن خریده ) فردی است که به دنیا مشغول شده ، و از آخرت بی بهره شود . ۲- مغبون کسی است که دین او فاسد باشد . ۳- مغبون کسی است که بهشت بلند مرتبه را به گناهی پست مرتبه فروخته باشد . ۴- چه کسی زیان کننده تر از کسی است که خداوند سبحان را به غیر او بفروشد کودنی ۱- کودنی گمراهی است . ۲- کودنی را با زیرکی سرکوب نمائید ( البته مراد کودنی است که اختیاری و قابل تغییر باشد و گر نه اگر خلقتی باشد که قابل تغییر نیست ) . ص ۱۰۹۳- کفی بالمرء غباوة أن ينظر من عيوب الناس إلى ما خفى عليه من عيوبه ۷۰۶۲ . ۴- من أقبح الشيم الغباوة ۹۳۷۷ .

### الغدر

- ۱- الغدر بكلّ أحد قبيح ، و هو بذوى القدرة و السّلطان أقبح ۱۸۶۴ . ۲- الغدر يعظّم الوزر و يزرى بالقدر ۲۱۹۱ . ۳- إياك و الغدر ، فإنه أقبح الخيانة ، و إنّ الغدور لمهان عند الله ۲۶۶۴ . ۴- أقبح الغدر إذاعه السّير ۳۰۰۵ . ۵- الغدر شيمه اللّثام ۲۹۱ . ۳- برای کودنی مرد ( آدمی ) کفایت می کند که به عیوب مردم نگاه کند به آنچه بر او از عیوبش مخفی است ( یعنی همان عیوب در خودش هست ولی آن را در خود عیب نمی داند ) . ۴- از زشت ترین خصلت هاست کودنی و کم فهمی . بی وفائی ۱- بی وفائی نسبت به هر کس زشت و آن نسبت به صاحبان قدرت و سلطنت زشت تر ( و یا بی وفائی از هر کس قبیح و از قدرتمندان و صاحبان سلطنت قبیح تر است ) . ۲- بی وفائی گناه را بزرگ گردانده ، و قدر و مرتبه را عیناک می گرداند . ۳- بر تو باد به دوری از بی وفائی ، زیرا که آن زشت ترین خیانت است ، و براستی که بی وفا هر آینه در نزد خدا خوار می باشد . ۴- زشت ترین بی وفائی فاش کردن سرّ است . ۵- بی وفائی طبیعت افراد پست است . ص ۱۰۹۴- ۶- الغدر يضاعف السّيئات ۶۴۳ . ۷- جانبوا الغدر فإنه مجانب القرآن ۴۷۴۱ . ۸- غدر الرّجل مسبّه عليه ۶۴۳۰ . ۹- كن عاملا بالخير ، ناهيا عن السّرّ ، منكرًا شيمه الغدر ۷۱۶۶ . ۱۰- من غدر شانه غدره ۷۸۳۳ . ۱۱- ما غدر من أيقن بالمرجع ۹۵۹۱ . ۱۲- ما أخلق من غدر أن لا يوفى له ۹۷۰۸ . ۱۳- لا إيمان لغدور ۱۰۴۴۲ . ۶- بی وفائی گناهان را چند برابر می نماید ( مثلاً اگر نزد کسی امانتی گذاشتند سپس در وقت اداء ندهد ، بی وفائی کند چنین کسی هم گناه بی وفائی را دارد و هم گناه غضب ، و یا بی وفائی سبب گناهان زیاد خواهد گردید ) . ۷- از بی وفائی دوری کنید ، زیرا که آن دوری کننده از قرآن است ( یعنی بی وفا از احکام قرآن دور است و محتمل است که ( قرآن ) خوانده شود به معنای رفیق یعنی بی وفائی از رفاقت به دور است ) . ۸- بی وفائی مرد عار و یا جایگاه دشنام است بر او . ۹- عمل کننده به خیر ، باز دارنده از شر ، منکر شیوه بی وفائی باش . ۱۰- هر که بی وفائی کند بی وفائیش او را زشت کند . ۱۱- بی وفائی نخواهد کرد کسی که به بازگشت یا به محل بازگشت ( آخرت ) یقین نموده است . ۱۲- چه سزاوار است کسی که بی وفائی کند آنکه نسبت به او وفا نشود ( یعنی مردم هم بی وفائی کنند با او . ۱۳- برای بسیار بی وفا ایمانی نیست . ص ۱۰۹۵- ۱۴- لا تدوم مع الغدر صحبه خليل ۱۰۶۰۱ . ۱۵- الغدر لأهل الغدر وفاء عند الله سبحانه ۱۵۷۱ . ۱۶- الغدر أقبح الخيانتين ۱۶۹۰ . ۱۷- أسرع الأشياء عقوبه رجل عاهدته على أمر و كان من نيتك الوفاء له ، و من نيته الغدر بك ۳۱۷۴ .

### الغرور



۱- احذر أن یخدعک ( یختدعک ) الغرور بالحائل الیسیر ، أو یسترلک السرور بالزائل الحقیق ۲۶۱۲ . ۲- جماع الغرور فی الاستنامة إلى العدو ۴۷۷۵ . ۳- طوبی لمن لم تقتله قاتلات الغرور ۵۹۷۳ . ۱۴- با بی وفائی مصاحبت دوست باقی نخواهد ماند . ۱۵- بی وفائی نمودن با اهل بی وفائی در نزد خدای سبحان وفا داری است . ۱۶- بی وفائی زشت ترین دو خیانت است . ۱۷- شتابان ترین چیزها به حسب عقوبت و کیفر ( کیفر ) مردیست که او را بر کاری پیمان بستی ، و تو بر چنین قصدی که از برای او وفا کنی و او بر این است که بی وفائی نماید با تو . فریب ۱- پرهیز از این که تو را مغرور شدن به اندک حائلی و مانع کمی ( یعنی دنیا ) فریب دهد ، یا تو را شادمانی به برطرف شونده کوچکی ( یعنی دنیا ) بلغزند . ۲- جمع کردن فریب در راحت خوابیدن و آرام گرفتن به دشمن است ( چه دشمن نفس باشد و یا دشمن خارجی ) . ۳- خوشا بحال کسی که او را کشنده‌های فریب نکشد ( یعنی خود را از آنها ص ۱۰۹۶ ۴- کفی بالمرء غرورا أن یثق بکلّ ما تسوّل له نفسه ۷۰۵۳ . ۵- وقال- علیه السلام- فی حقّ من أثنی علیه : لم تقتله قاتلات الغرور ، و لم تغمّ ( و لم تعم ) علیه مشتهات الأمور ۷۵۶۵ . ۶- لم یفکر فی عواقب الأمور من وثق بزور الغرور و صبا إلى زور السرور ۷۵۶۶ . ۷- من اغترّ بالمهل اغتصّ بالأجل ۸۳۸۸ . ۸- کفی بالاغترار جهلا ۷۰۳۲ . ۹- من اغتر بحاله قصیر عن احتیاله ۸۶۷۸ . ۱۰- من اغتر بمسالمة الزمن اغتص بمصادمة المحن ۸۶۸۵ . نگه دارد ) . ۴- برای غرور و فریب مرد ( انسان ) کفایت می کند این که به هر چه نفسش برای او زینت دهد اعتماد کند ( یعنی آن را خوب بداند و به دنبالش حرکت نماید ) . ۵- حضرت در وصف کسی که او را ستایش کرده فرموده : او را کشنده‌های غرور نکشته ( و فریب شیطان و نفس را نخورده ) و بر او مشتهات امور مشتبّه یا پوشیده نشده است . ۶- در عاقبت‌های امور ( و سرانجام کارها ) اندیشه نکرده کسی که بر دروغ غرور اعتماد کرده ، و به دروغ خوشحالی میل کرده است . ۷- هر که به مهلت فریب خورد ( یعنی خیال کند که مدّت‌ها زنده است و به گناه مشغول باشد ) به مرگ گلو گرفته شود . ۸- برای فریب خوردن ، نادانی کفایت می کند . ۹- هر که به حال خود مغرور باشد از چاره خویش کوتاهی کند ( چون مغرور است از دشمن و ناتوانی و حوادث بی خبر خواهد بود ) . ۱۰- هر که به آشتی روزگار مغرور شود به برخورد محنت و سختی‌ها گلو ص ۱۰۹۷ ۱۱- من الغرّة بالله سبحانه أن یصرّ المرء علی المعصیة و یتمنی المغفرة ۹۴۰۴ . ۱۲- لا حزم مع غرّة ۱۰۵۲۷ . ۱۳- لا غرّة کالثقة بالأیام ۱۰۵۵۰ . ۱۴- قد یسلم المغرّر ۶۶۳۲ . ۱۵- کم من مغرور بحسن القول فیہ ۶۹۳۲ . ۱۶- کم من مغرور بالشرّ علیہ ۶۹۴۲ . ۱۷- لیس کلّ مغرور بناج ، و لا کلّ طالب بمحتاج ۷۵۲۱ . گرفته شود . ۱۱- از مغرور شدن به خدای سبحان آنست که مرد ( و آدمی ) بر معصیت و گناه اصرار ورزد ، و آرزوی آمرزش داشته باشد . ۱۲- نیست دور اندیشی با غفلت ( یعنی با یکدیگر جمع نخواهند شد ) . ۱۳- هیچ غفلتی مانند اعتماد بر روزگار نیست ( که آدمی خیال کند همیشه روزگار با او خوب تا می کند ) . ۱۴- گاهی فریب خورده شده سالم می ماند ( یعنی بحسب ظاهر گول خورده است . ۱۵- بسا مغروری که به سبب خوش گفتاری ( و مدح و ثنا ) در باره او فریب خورده است . ۱۶- بسا فریب خورده‌ای به سبب پوشش بر او ) که خداوند بر او پوشیده یا دیگران و او خیال می کند خبری نیست ) . ۱۷- چنین نیست که هر فریب خورده رستگار ( از عقاب ) و نه هر طلب کننده‌ای محتاج باشد ( بلکه ممکن است از روی حرص طلب نماید ) . ص ۱۰۹۸

## الغضب

۱- الحجر الغضب فی الدّار رهن لخرابها ۱۷۹۴ .

## الغضب

۱- الغضب یردی صاحبه ، و یردی معایبه ۱۷۰۹ . ۲- الغضب نار موقدة ، من کظمه أطفأها ، و من أطلقه کان أوّل محترق بها ۱۷۸۷ . ۳- الغضب یشیر کوامن الحقد ۲۱۶۴ . ۴- إیّاک و الغضب ، فأؤله جنون ، و آخره ندم ۲۳۵ . ۵- أقدر النّاس علی الصّواب من لم

یغضب ۳۰۴۷. غضب ۱- سنگ غضبی در خانه گرو خرابی آنست. خشم ۱- خشم صاحب خود را در بلا و عذاب می‌افکند و عیب‌های او را آشکار می‌سازد. ۲- خشم آتشی است افروخته شده، هر که آن را فرو برد آتش را خاموش کرده است، و هر که آن را رها سازد خود نخستین کسی است که با آن سوزد. ۳- خشم نهانی‌های کینه را و یا کینه‌های نهانی را بر می‌انگیزاند. ۴- بر تو باد به دوری از غضب، پس اولش دیوانگی، و آخر آن پشیمانی است. ۵- تواناترین مردم بر راه صحیح و راه راست کسی است که خشمگین نگشته باشد. ص ۱۰۹۹-۶ أفضل الملك ملک الغضب ۲۹۰۴. ۷- ابق لرضاک من غضبک، و إذا طرت فقع شکیرا ۲۳۴۰. ۸- احترسوا من سورة الغضب، و أعدوا له ما تجاهدونه به من الکظم و الحلم ۲۵۰۷. ۹- احذروا الغضب، فإنه نار محرقة ۲۵۸۸. ۱۰- أفضل الناس من کظم غیظه، و حلم عن قدره ۳۱۰۴. ۱۱- أعدی عدو للمرء غضبه، و شهوته، فمن ملکهما علت درجته، و بلغ غایته ۳۲۶۹. ۱۲- افزونترین ملکی که انسان مالک آن باشد ملک خشم است (که آن را مالک شود و بتواند آن را فرو نشاند). ۱۳- برای خوشنودی خود از خشم باقی بگذار (یعنی اگر بر کسی غضب کردی چنان رفتار کنی که اگر دوستی نمودی از او خجل و شرمسار نباشی) (و هر گاه پرواز کنی) (و قهر و خشم تو را از جابر کند و یا بلند مرتبه گردی پس افتادگی نما و یا) (فرو آید شکر کننده. ۸- خود را از حدت و تندی خشم نگهدارید، و برای آن چیزی که به وسیله آن با آن بجنگید از فرو خوردن و بردباری آماده نمائید. ۹- از خشم و غضب دوری کنید، زیرا که آن آتشی است سوزان. ۱۰- افزونترین مردم کسی است که خشم خود را فرو نشانده و با وجود توانائی و قدرت بر انتقام بردباری کند. ۱۱- دشمن‌ترین دشمن برای مردم خشم و خواهش اوست، پس کسی که آن دو را مالک شود و بر آنها تسلط پیدا کند درجه و مقام او بلند و به پایان و مقصود خود رسیده است. ص ۱۱۰۰-۱۲ الغضب مرکب الطیش ۸۰۸. ۱۳- الغضب یثیر الطیش ۹۳۴. ۱۴- الغضب نار القلوب ۹۶۵. ۱۵- الغضب شرّ إن أظعته دمر ۱۲۲۰. ۱۶- الغضب عدو، فلا تملکه نفسک ۱۳۳۷. ۱۷- الغضب یفسد الألباب، و یبعد من الصواب (عن الثواب) ۱۳۵۶. ۱۸- إنکم إن أظعتم سورة الغضب أوردتکم نهائیه العطب ۳۸۵۴. ۱۹- إذا تسلط علیک الغضب فاعلبه بالحلم و الوقار ۴۱۶۰. ۲۰- بکثرة الغضب یكون الطیش ۴۲۶۴. ۲۱- بس القرین الغضب، یبدی المعائب، و یدنی الشرّ، و یباعد الخیر ۴۴۱۷. ۱۲- خشم مرکب سواری سبکی و از جابر آمدن است. ۱۳- خشم سبکی و از جابر آمدن را بر می‌انگیزد. ۱۴- خشم آتش دلهاست. ۱۵- خشم شرّ است اگر آن را فرمانبری هلاک کند. ۱۶- خشم دشمنی است آن را مالک خود مگردان. ۱۷- خشم عقل‌ها را فاسد کرده و از درست اندیشی (یا از پاداش) دور می‌سازد. ۱۸- براستی شما اگر از تندی خشم اطاعت نمائید شما را بر نهایت هلاکت فرود خواهد آورد (یعنی به آخرین هلاکت خواهید رسید). ۱۹- هر گاه بر تو غضب غلبه نمود بوسیله بردباری و وقار بر آن غلبه نما. ۲۰- به سبب خشم و غضب سبکی و از جا در رفتن حاصل گردد. ۲۱- بد قرینی است خشم، عیب‌ها را آشکار ساخته، و بدی را نزدیک ص ۱۱۰۱-۲۲ داواوا الغضب بالصمت، و الشهوة بالعقل ۵۱۵۵. ۲۳- ردّ الغضب بالحلم ثمرة العلم ۵۳۹۷. ۲۴- ردّوا البادرة بالحلم ۵۴۰۴. ۲۵- سبب العطب طاعة الغضب ۵۵۱۹. ۲۶- ضادّوا الغضب بالحلم، تحمدوا عواقبکم فی کلّ أمر ۵۸۹۵. ۲۷- ضرام نار الغضب یبعث علی رکوب العطب ۵۹۰۹. ۲۸- ضادّوا الغضب بالحلم ۵۹۱۱. ۲۹- طاعة الغضب ندم و عصیان ۶۰۲۵. ۳۰- ظفر بالشیطان من غلب غضبه ۶۰۴۸. ۳۱- ظفر الشیطان بمن ملکه غضبه ۶۰۴۹. گردانیده، و خوبی را دور می‌سازد. ۲۲- خشم و غضب را به خاموشی، و شهوت و خواهش را به عقل مداوا نمائید. ۲۳- خشم را به وسیله بردباری بر گرداندن، و ترک نمودن ثمره علم و دانش است. ۲۴- خشم را به وسیله حلم و بردباری بر گردانید. ۲۵- سبب هلاکت فرمانبرداری از خشم است. ۲۶- خشم و غضب را با حلم و بردباری مبارزه و دفع نمائید تا آنکه عاقبت‌های خود را در هر امری ستوده گردانید. ۲۷- آتش افروخته خشم بر ارتکاب هلاکت بر می‌انگیزد. ۲۸- غضب را با حلم مخالفت نمائید (نتیجه‌اش آنست که ذکر شد). ۲۹- فرمانبرداری از خشم پشیمانی و گناه یا سبب پشیمانی و گناه خواهد شد. ۳۰- بر شیطان پیروز شود کسی که بر خشم خود غالب گردد. ۳۱- شیطان بر کسی که خشمش مالک او شود پیروز خواهد گشت. ص ۱۱۰۲-۳۲ فی الغضب العطب ۶۵۰۰. ۳۳- کثرة الغضب تزیی

بصاحبه ، و تبدی معاویه ۷۱۰۷ . ۳۴- کن بطیء الغضب ، سریع الفیء ، محباً لقبول العذر ۷۱۶۵ . ۳۵- لیس لإبلیس وهق أعظم من الغضب و النساء ۷۴۹۴ . ۳۶- من کثر تغضبه ملّ ۷۸۲۳ . ۳۷- من أطلق غضبه تعجل حثفه ۷۹۴۸ . ۳۸- من غلب علیه الغضب لم یأمن العطب ۷۹۷۶ . ۳۹- من غلب علیه غضبه تعرّض لعطبه ۸۱۳۹ . ۴۰- من عصی غضبه أطاع الحلم ۸۱۸۰ . ۳۲- در خشم هلاکت است ( هم برای دیگران و هم برای غضبناک هم در دنیا و هم در آخرت ) . ۳۳- بسیاری خشم به صاحب خود عیب رسانده ، و عیبهایش را ظاهر می‌سازد . ۳۴- کند خشم ، تند رجوع ، دوست دارنده پذیرفتن عذر باش . ۳۵- برای شیطان کمندی عظیم‌تر از خشم و زنان وجود ندارد ( یعنی به وسیله این دو وسیله مردم را مفتون سازد ) . ۳۶- هر که عصبانیت او زیاد باشد مردم از او ملول گردند و یا خود ملول گردد . ۳۷- هر که خشمش را رها کند مرگش زود در رسد . ۳۸- هر که بر او خشم و غضب غلبه نماید از هلاک شدن ایمن نیست . ۳۹- هر که خشمش بر او غلبه کند متعرض هلاکت خود گردیده است . ۴۰- هر که خشمش را عصیان کند از بردباری اطاعت نموده است . ص ۱۱۰۳ ۴۱- من أطاع غضبه تعجل تلفه ۸۴۱۴ . ۴۲- من کثر غضبه لم یعرف رضا ۸۵۵۱ . ۴۳- من غضب علی من لا یقدر علی مضرتّه طال حزنه ، و عذب نفسه ۸۷۲۸ . ۴۴- من غلب علیه غضبه و شهوته فهو فی حیز البهائم ۸۷۵۶ . ۴۵- من اغتاپ علی من لا یقدر علیه مات بغیظه ۹۰۶۷ . ۴۶- متى أشفی غیظی إذا غضبت ، أحن أعجز ( عن الانتقام ) فیقال لی لو صبرت ، أم حین أقدر ( علیه ) فیقال لی لو عفوت ۹۸۴۲ . ۴۱- هر که از خشم خود پیروی نماید تلف او شتاب کند ( و به زودی هلاک گردد ) . ۴۲- هر که خشمش بسیار باشد خوشنودی او شناخته نشود ( یعنی اگر روزی هم از کاری راضی باشد اعتماد به خوشنودی او نیست ) . ۴۳- هر که بر کسی که قادر بر ضرر رساندن او را ندارد خشمناک گردد اندوه او بدرازا کشیده ، و نفس خود را عذاب نماید . ۴۴- هر که بر او خشم و شهوتش غلبه کند پس او در موضع چارپایان است ( یعنی از آنها به حساب آید ) . ۴۵- هر که بر کسی که توانائی تلافی بر او را ندارد خشمناک گردد به خشمش بمیرد ( بنا بر این باید تحمل نمود و خشم ثمره‌ای ندارد ) . ۴۶- ( در حکمت ۱۸۵- نهج البلاغه نیز ذکر شده ) چه زمانی خشمم را شفا بخشم ، هنگامی که به خشم آیم یا هنگامی که از انتقام عاجز باشم ، تا به من گفته شود اگر صبر می‌کردی ( سزاوار بود تا سبک نشوی ) یا زمانی که قدرت بر آن داشته باشم پس به من گفته شود اگر عفو می‌کردی ( بهتر بود علی‌ایّ حال تلافی نکردن سزاوار است ) . ص ۱۱۰۴ ۴۷- لا یغلب غضبک حلمک ۱۰۲۲۲ . ۴۸- لا تسر عنّ إلی الغضب فیتسلط علیک بالعاده ۱۰۲۸۸ . ۴۹- لا أدب مع غضب ۱۰۵۲۹ . ۵۰- لا نسب أوضع من الغضب ۱۰۶۱۷ . ۵۱- لا یقوم عزّ الغضب بذلّ الاعتذار ۱۰۷۹۳ .

## الاستغفار

۱- استغفر ، ترزق ۲۲۲۸ . ۲- أفضل التوسّل ( التّوصل ) الاستغفار ۲۸۸۷ . ۳- الاستغفار یمحو الأوزار ۳۴۲ . ۴- الاستغفار دواء الذّنوب ۹۱۳ . ۴۷- هرگز خشم تو بر حلم تو غلبه نکند ( که ترا بیچاره نماید ) . ۴۸- بسوی خشم و غضب شتاب مکن ، پس بر تو عادت ( شتاب بر خشم ) مسلط خواهد گردید . ۴۹- ادبی نیست با خشم ( یعنی با یکدیگر جمع نمی‌شود ) . ۵۰- نیست نسبی پست‌تر از خشم . ۵۱- عزّت خشم ( که بر کسی غلبه کند ) به خواری پوزش طلبیدن و عذر خواهی برابری نمی‌کند . طلب مغفرت ۱- استغفار نما تا روزی داده شوی . ۲- افزون‌ترین پیوند ( یا متوسل شدن به خدا ) طلب آمرزش است . ۳- طلب آمرزش کردن گناهان را پاک نماید . ۴- طلب آمرزش از خدا دواي گناهان است . ص ۱۱۰۵ ۵- الاستغفار أعظم جزاء ، و أسرع مثوبة ۱۴۹۶ . ۶- حسن الاستغفار یمحّص الذّنوب ۴۸۶۳ . ۷- لو أنّ النّاس حین عصوا أنابوا و استغفروا لم یعذبوا و لم یهلكوا ۷۵۸۳ . ۸- من أعطی الاستغفار لم یحرم المغفرة ۸۱۴۴ . ۹- من استغفر الله أصاب المغفرة ۸۳۷۷ . ۱۰- نعم الوسيلة الاستغفار ۹۹۳۶ . ۱۱- لا شفیع أنجح من الاستغفار ۱۰۶۵۸ . ۱۲- لا یحوز الغفران إلّا من قابل الإساءة بالإحسان ۱۰۷۵۶ . ۵- طلب آمرزش کردن از نظر پاداش بزرگ‌تر و به حسب ثواب شتابان‌تر خواهد بود . ۶- نیکوئی استغفار گناهان را پاک می‌سازد ( یعنی انسان با اخلاص و ندامت کامل طلب

آمزش نماید) . ۷- اگر این که مردم هنگامی که نافرمانی می نمایند بازگشت کرده و طلب مغفرت نمایند عذاب نشده و هلاک نخواهند گردید . ۸- هر که (توفیق) طلب آمزش داده شود از آمزش محروم نگردد . ۹- هر که از خدا (آن طور که خدا فرموده) طلب آمزش کند به آمزش رسد . ۱۰- خوب وسیله ایست (برای تحصیل رضای خدا و نجات از مهالک و ترفیع درجات) استغفار . ۱۱- شفاعت کننده ای رستگارتر از استغفار نیست . ۱۲- آمزش (الهی) را به دست نیاورد مگر کسی که احسان را مقابل بدی اندازد . ۱۱۰۶

## الغفلة

### قسمت اول

۱- انتباه العیون لا ینفع مع غفلة القلوب ۱۸۷۰ . ۲- الغفلة تکسب الاغترار ، و تدنی من البوار ۲۱۲۵ . ۳- احذروا الغفلة ، فإنها من فساد الحسن ۲۵۸۴ . ۴- إياک و الغفلة ، و الاغترار بالمهله ، فإن الغفلة تفسد الأعمال ، و الآجال تقطع الآمال ۲۷۱۷ . ۵- الغفلة ضلالة ، الغرة جهالة ۱۹۶ . ۶- الغفلة طرب ۲۲۱ . ۷- الغفلة أضّر الأعداء ۴۷۲ . ۸- الغفلة شیمه التوکی ۸۹۷ . غفلت و بی خبری ۱- بیداری چشمها با غفلت دلها سودی ندارد . ۲- بی خبری کسب فریب کرده و به هلاکت نزدیک می سازد . ۳- از بی خبری دوری نمایند ، زیرا که آن از تباهی حس و دریافت است . ۴- بر حذر باش از غفلت و فریب خوردن به مهلت (به این معنی که مهلتی هست بعدا انجام خواهیم داد) زیرا که غفلت عملها را فاسد نموده ، و اجلها امیدها را می برند . ۵- غفلت و بی خبری گمراهی ، و فریب خوردن نادانی است . ۶- غفلت سبب فرحناکی است (چون غافل بی غم است) . ۷- غفلت و بی خبری مضرتترین دشمنان است . ۸- بی خبری شیوه احمقان است . ص ۱۱۰۷ ۹- الغفلة ضدّ الحزم ۱۰۳۱ . ۱۰- الغفلة ضلال النفوس و عنوان النحوس ۱۴۰۴ . ۱۱- دوام الغفلة یعمی البصيرة ۵۱۴۶ . ۱۲- سکر الغفلة و الغرور أبعد إفاقة من سکر الخمر ۵۶۵۱ . ۱۳- ضادوا الغفلة بالیقظة ۵۹۲۵ . ۱۴- عجت لغفلة ذوی الأبواب عن حسن الارتیاد و الاستعداد للمعاد ۶۲۶۳ . ۱۵- فی السكون إلى الغفلة اغترار ۶۴۵۴ . ۱۶- فیا لها حسرة علی ذی غفلة إن یکن (أن یكون) عمره علیه حجة ، و أن تؤدبه (و أن تؤدیه) أیامه إلى شقوة ۶۵۷۱ . ۱۷- فأفق أيها السامع من غفلتك ، و اختصر من عجلتك ، و اشدد ۹- بی خبری ضدّ دور اندیشی است . ۱۰- بی خبری گمراهی نفسها و نشانه بدبختی و بدی هاست . ۱۱- بی خبری دائمی (و یا دوام ترک تفکر) بینائی را زائل می نماید . ۱۲- مستی غفلت و فریب از نظر بهوش آمدن دورتر از مستی شراب هاست (یعنی مست غفلت دیرتر بهوش آید تا مست شراب) . ۱۳- بی خبری و غفلت را با بیداری و آگاهی برطرف ساز . ۱۴- عجب دارم از غفلت و بی خبری صاحبان عقلها از نیکوئی طلب کردن (زاد و توشه) و آماده شدن برای روز بازگشت . ۱۵- در آرام گرفتن به غفلت (از آخرت) فریب خوردن است . ۱۶- تعجب کنید از آن حسرتی بر صاحب غفلتی این که عمر او بر او حجتی باشد ، و این که او را روزگارش به بدبختی رسانده یا ادب کند . ۱۷- (این عبارت بعد از فرازهایی از گفتار آن حضرت است) پس به هوش ص ۱۱۰۸ أزرک ، و خذ حذرک ، و اذکر قبرک ، فإنّ علیہ ممرک ۶۵۹۷ . ۱۸- کفی بالغفلة ضلالا ۷۰۱۷ . ۱۹- کفی بالمرء غفلة أن یصرف همّته فیما لا یغنیه ۷۰۷۴ . ۲۰- کفی بالرجل غفلة أن یضیع عمره فیما لا ینجیه ۷۰۷۵ . ۲۱- من غفل جهل ۷۶۸۶ . الغافل ۱- عجت لغافل ، و الموت حیث فی طلبه ۶۲۴۹ . ۲- من طالب غفلته تعجّل هلكته ۸۳۱۸ . باش آی شنونده از غفلت و بی خبری خود ، و از شتاب خویش کم کن ، و پشت خود را قوی گردان (تردید به خود راه مده) دوریت را (از بدی عاقبت) فراگیر ، و قبرت را یاد نمازی را که بر آنست گذر تو . ۱۸- برای غفلت و بی خبری بس است گمراهی . ۱۹- برای غفلت مرد (و آدمی) کفایت می کند آنکه همت خود را در آنچه برای او مفید نیست مصروف دارد . ۲۰- برای غفلت مرد (و آدمی) کفایت می کند این که عمرش را در آنچه رستگار نسازد آن را تباه سازد . ۲۱- کسی که غافل شود نادان است (

یعنی نباید از دنیا و مرگ و حساب غافل گردید و گرنه نادانی تحقق یابد). بی خبر ۱- عجب دارم از غافل و بی خبری که مرگ در طلبش شتابان است. ۲- هر که غفلت او طولانی گردد هلاکت او زود انجام گیرد. ص ۱۱۰۹-۳ من غلبت علیه الغفلة مات قلبه ۸۴۳۰. ۴- من غفل عن حوادث الأيام أيقظه الحمام ۹۱۶۱. ۵- ویل لمن غلبت علیه الغفلة فنسى الرحلة و لم يستعد ۱۰۰۸۸. ۶- لا عمل لغافل ۱۰۴۵۱. الغالب و المغلوب ۱- قد يغلب المغلوب ۶۴۴۱. ۲- من غالب من فوقه قهر ۸۱۰۲. ۳- كل غالب غير الله مغلوب ۶۸۹۴. ۳- هر که بر او غفلت و بی خبری غلبه کند دلش مرده است. ۴- هر که از حوادث روزگار غافل شود مرگ او را بیدار خواهد ساخت (که در آن هنگام به هلاکت رسیده و مفزی برایش نیست). ۵- وای برای کسی که بر او غفلت و بی خبری غلبه کرده پس کوچیدن (از این جهان) را فراموش نموده و آماده نگشته است. ۶- هیچ عملی برای غافل نیست (چون حضور قلب و توجه و اقبال ندارد). غالب ۱- گاهی مغلوب غالب گردد. ۲- هر که با ما فوق خود مبارزه کند مغلوب گردد (بنا بر این باید طاغیان روزگار بدانند با چه کسی روبرو هستند). ۳- هر غلبه کننده‌ای غیر خدا مغلوب است. ص ۱۱۱۰ المغالبة ۱- لا تغالب من لا تقدر علی دفعه ۱۰۱۷۶. الغلط ۱- غلط (غلط) الإنسان فیمن ینبسط إلیه أخطر شیء علیه ۶۴۳۱. الغلول ۱- شر ما ألقى فی القلوب الغلول ۵۶۹۶. الغل و الغش و الغشوش ۱- الغشوش لسانه حلو، و قلبه مر ۱۵۷۵. ۲- أفضع الغش غش الأئمة ۲۹۴۰. غلبه کردن ۱- بر کسی که توانائی دفع او را نداری در صدد غلبه بر میا. غلط ۱- اشتباه انسان و عدم شناخت (یا درستی کردن انسان) در حق کسی که به سوی او چهره باز نشان می‌دهد حرام تر چیزی است بر او (یعنی خطا خواهد بود). خیانت ۱- بدترین چیزی که در دلها افتاده شود خیانت است. ناصافی ۱- کسی که با مردم صاف نباشد زبان او شیرین و دل او تلخ است. ۲- رسواترین ناصافی ناصاف بودن با امامان است. ص ۱۱۱۱-۳ إن أغش الناس أغشهم لنفسه و أعصاهم لرّبه ۳۵۱۶. ۴- الغش سجیة المردة ۴۲۱. ۵- الغل بذر الشر ۵۴۷. ۶- الغل داء القلوب ۵۵۷. ۷- الغش یکسب المسببة ۶۱۵. ۸- الغل یحبط الحسنات ۶۴۲. ۹- الغش شر المکر ۷۴۰. ۱۰- الغش من أخلاق اللئام ۱۲۹۹. ۳- براستی ناصاف ترین مردم ناصاف ترین آنهاست نسبت به نفس خود، و نافرمان ترین آنهاست نسبت به پروردگار خود (چون ضرر علی‌ای حال متوجه خود خواهد شد). ۴- صاف نبودن خصلت سرکشان است. ۵- کینه (یا صاف نبودن) تخم بدی است. ۶- کینه (یا صاف نبودن) درد دلهاست. ۷- ناصاف بودن سبب دشنام خواهد گردید. ۸- کینه و یا ناصافی نیکوئی‌ها را از بین می‌برد، (پوشیده نماند که مسأله احباط از نظر ما در غیر کفر صحیح نبوده، و اگر در روایتی مانند همین روایت دیده شود باید حمل بر مبالغه و شدت عمل شود، و اگر حمل نشود باید گفت: آن اعمال حسناتی را از بین خواهد برد که در رتبه خود آن صفت و یا عمل باشد نه حسنات قوی تر را چون در طاعات و گناهان مراتبی متصور است، و اگر کسی طالب بحث بیشتری است باید به کتب کلامیه و غیره مراجعه نماید). ۹- ناصاف بودن بدترین مکر و تزویر است. ۱۰- با مردم صاف نبودن از اخلاق بخیلان یا بد کرداران است. ص ۱۱۱۲-۱۱ غش الصّیدیق و الغدر بالمواثیق من خیائنه العهد ۶۴۱۷. ۱۲- من غش الناس فی دینهم فهو معاند لله و رسوله ۸۸۹۱. ۱۳- من غشک فی عداوته فلا تلمه و لا تعذله ۹۱۵۲. الغم ۱- الغم یقبض النفس، و یطوی الانبساط ۲۰۲۴. ۲- الحزن یهدم الجسد ۶۰۹. ۳- الأحزان سقم القلوب ۷۰۴. ۴- الحزن شعار المؤمنین ۸۵۴. ۱۱- ناصاف بودن با دوست و بی وفائی نسبت به پیمانها از جمله خیانت به عهد است. ۱۲- هر که با مردم در دینشان غش نماید (و با آنان در باره دین ناصاف باشد) پس او دشمن خدا و رسول او خواهد بود. ۱۳- هر که در دشمنی خود با تو غش نماید او را سرزنش مکن و ملامت مفرما (زیرا از دشمن بیش از این انتظار نمی‌رود). اندوه ۱- غم و اندوه نفس را گرفته و گشادگی را می‌پیچاند. ۲- اندوه جسد را خراب می‌کند (پس باید از آن پرهیز کرد مگر اندوهی که در راه خدا باشد). ۳- اندوه‌ها بیماری دل‌هاست (بنا بر این نباید به خود غم و اندوه را راه داد که دل را مریض خواهد کرد). ۴- حزن و اندوه (برای دین و عاقبت خویشتن) شعار و جامه زیرین افراد با ایمان است. ص ۱۱۱۳-۵ اللهم یدیب الجسد ۱۰۳۹. ۶- الحزن و الجزع لا یردّان الفائت ۱۴۶۹. ۷- بقدر اللذة یردّ التّعصیب ۴۲۵۴. ۸- من تجرّع الغصص أدرك الفرص ۸۰۶۲. ۹- اللهم أحد الهرمین ۱۶۳۴. ۱۰-



اطرح عنک واردات الهموم بعزائم الصبر ، و حسن یقین ۲۳۵۷ . ۱۱- الهمّ ينحل البدن ۳۶۷ . ۱۲- الغمّ مرض النفس ۳۷۴ . ۱۳- علی قدر الهمم تكون الهموم ۶۱۸۷ . ۵- غم و اندوه بدن را آب می کند . ۶- اندوه و بی تابی از دست رفته را بر نمی گردانند ( بنا بر این نباید برای از دست رفته غصه خورد و یا بی تابی نمود که لغو و بی حاصل خواهد بود ) . ۷- به اندازه لذت غصه همراه است . ۸- هر که غصه‌ها را جرعه وار در کشد ( و بر آنها صبر کند ) فرصت‌ها را بدست آورد ( و به آن خواهد رسید ) . ۹- اندوه یکی از دو پیریست ( پیری طبیعی و پیری عارضی ) . ۱۰- غم و اندوه‌های وارد را با عزیمت‌های شکیبائی ، و نیکوئی یقین بینداز ، ( و بدان که خداوند با اجر عظیم بر وجه احسن تلافی خواهد نمود ) . ۱۱- اندوه بدن را می گدازد . ۱۲- غم و اندوه بیماری نفس است . ۱۳- به اندازه همت‌هاست اندوه‌ها ( یعنی ، هر اندازه همت و تصمیمات زیادت‌ر و بلندتر باشد غم و اندوه بیشتر است ) . ص ۱۱۱۴ . ۱۴- کم من حزين وفد به حزنه علی سرور الأبد ۶۹۶۴ . ۱۵- من کثر غمّه تأبّد حزنه ۸۲۶۷ . ۱۶- علی قدر القنیة تكون الغموم ۶۱۸۸ .

## قسمت دوم

۱۷- لكل همّ فرج ۷۲۶۵ . ۱۸- من استدام الهمّ غلب علیه الحزن ۸۰۷۸ . ۱۹- من کثر همّه سقم بدنه ۸۲۶۶ . ۲۰- من جعل کلّ همّه لآخرته ظفر بالمأمول ۸۵۱۲ . الاستغناء عن الخلق ۱- استغن عنّ شئت و کن ( تکن ) نظیره ۲۳۱۲ . ۱۴- بسا اندوهناکی که اندوهش او را بر شادمانی دائمی وارد سازد ( مثل اندوه برای آخرت ) . ۱۵- هر که غم او بسیار باشد اندوهش همیشگی خواهد بود . ۱۶- غمها به اندازه ذخیره می‌باشد ( یعنی حفظ و نگهداری آن ملازم با ناراحتی است ) . ۱۷- برای هر اندوهی گشایشی است . ۱۸- هر که در فکر و اندیشه زیاد باشد ( برای این که کاری را صورت دهد که نباید در آن خیلی فکر کرد ، و یا هر که پیوسته اندوه را به خود راه دهد و آن را از دل نزداید ) بر او حزن و اندوه غلبه کند ( و چون غلبه نمود آدمی را آب می کند پس نباید چنین کاری کرد ) . ۱۹- هر که اندوهش فراوان باشد بدنش مریض خواهد شد . ۲۰- هر که تمام هم و اندوه خود را برای آخرتش قرار دهد به آنچه امید به آن دارد پیروز گردد . بی نیازی از مخلوق ۱- از هر که خواهی بی نیازی جوی ، مثل او خواهی بود . ص ۱۱۱۵ . ۲- من استغنی عن الناس أغناه الله سبحانه ۸۶۴۵ . ۳- من استغنی کرم علی أهله و من افتقر هان علیهم ۸۸۷۹ . ۴- ما استغنی عنه خیر ممّا استغنی به ۹۵۹۶ . الغنی و الغنی ۱- الغنی من استغنی بالقناعة ۱۲۷۲ . ۲- الغنی من آثر القناعة ۱۲۹۴ . ۳- الغنی ( الغنی ) فی الغربة وطن ۱۴۲۳ . ۴- جهل الغنی یضعه ، و علم الفقیر یرفعه ۴۷۶۵ . ۵- ربّ غنیّ أذلّ من نقد ۵۲۸۴ . ۲- هر که از مردم بی نیاز گردد خدای سبحان او را بی نیاز خواهد نمود . ۳- هر که ( از مردم ) بی نیاز گردد بر اهل خود گرامی باشد و هر که نیازمند باشد نزدشان خوار گردد . ۴- آنچه از آن بی نیاز گردی از آنچه به آن نیازمند شوی بهتر است ( زیرا در قسم اول به رنج نیفتی ، و در قسم دوم در زحمت افتاده و ممکن است باعث عقوبت هم بگردد ) . توانگر و توانگری ۱- توانگر کسی است که به وسیله قناعت بی نیاز شود . ۲- توانگر کسی است که برگزیند قناعت را . ۳- توانگر ( یا توانگری ) در غربت در وطن است . ۴- نادانی توانگر او را پائین آورده ، و دانش فقیر او را بر کشد . ۵- بسا توانگری که خوارتر از «نقد» است ( گوسفندی است که پاهای کوتاه و روی زشتی دارد در بحرین به خواری مشهور است ) . ص ۱۱۱۶ . ۶- ربّ غنیّ أفقر من فقیر ۵۳۲۴ . ۷- قلیل من الأغنیاء من یواسی و یسعف ۶۷۳۹ . ۸- کم من غنیّ یستغنی عنه ۶۹۲۵ . ۹- من الواجب علی الغنیّ أن لا- یضنّ علی الفقیر بماله ۹۳۶۲ . ۱۰- لا تعدّ غنیا من لم یرزق من ماله ۱۰۲۷۷ . ۱۱- لا- وزر أعظم من وزر غنیّ منع المحتاج ۱۰۷۳۸ . ۱۲- الغنی بغیر الله أعظم الفقر و الشقاء ۱۸۱۸ . ۱۳- استعیدوا بالله من سکره الغنی ، فإنّ له سکره بعیده الإفاقة ۲۵۵۵ . ۱۴- أغناکم أقنعکم ۲۸۳۴ . ۶- بسا توانگری که از فقیر بیچاره‌تر باشد ( از جهت بدبختی او در آخرت ، و یا از نظر گرفتاری‌های دنیویش ، و یا از جهت احتیاج او ) . ۷- اندکی هستند از توانگران کسی که مواسات کند و حاجت روا باشد . ۸- بسا ثروتمندی که از او ( به سبب بی چیزی )



بی‌نیازی باشد . ۹- از جمله واجب بر توانگر آنکه به مال خود بر فقیر بخیلی ننماید . ۱۰- توانگر مشمار کسی را که از مالش روزی داده نشود ( یعنی از مال خود بهره نبرده و برای دیگران گذارد ) . ۱۱- نیست گناهی بزرگتر از گناه توانگری که چیزی به محتاج ندهد ( و بر او بخل نماید و یا حاجت او را بر نیآورد ) . ۱۲- توانگری به غیر خدا بزرگترین پریشانی و بدبختی است . ۱۳- از مستی توانگری به خدا پناه برید ، زیرا که برای آن مستی بوده که به هوش آمدن از آن بعید است . ۱۴- توانگرترین شما قانع‌ترین شماست . ص ۱۱۱۷ ۱۵- أغنی الغنی العقل ۲۸۴۳ . ۱۶- أشرف الغنی ترك المني ۲۹۵۱ . ۱۷- أفضل الغنی ما صین به العرض ۳۰۳۸ . ۱۸- أغنی الأغنیاء من لم یکن للحرص أسیرا ۳۲۰۱ . ۱۹- أغنی الغنی القناعه ، و التَّحَمُّلُ فی الفاقه ۳۲۴۹ . ۲۰- الغنی یطغی ۲۳ . ۲۱- الغنی یسود غیر السَّید ۴۶۰ . ۲۲- الغنی و الفقر یکشفان جواهر الرجال و أوصافها ۱۱۵۴ . ۲۳- أخو الغنی من التحف بالقناعه ۱۳۱۵ . ۱۵- توانگرترین توانگری عقل است ( زیرا هر که را عقل باشد دارای همه چیز باشد چنانکه گفته شده : خدایا هر که را عقل دادی چه ندادی و هر که را عقل ندادی چه دادی ) . ۱۶- بلندترین بی‌نیازی ترک آرزوهاست . ۱۷- افزونترین بی‌نیازی آنست که با آن عرض و آبرو حفظ شود . ۱۸- توانگرترین توانگران کسی است که اسیر و گرفتار حرص نباشد . ۱۹- بی‌نیازترین بی‌نیازی قناعت ، و صبر و تحمل در حالت درویشی و ندارائی است . ۲۰- توانگری طغیان می‌آورد . ۲۱- توانگری غیر بزرگ را بزرگ می‌گرداند ( گر چه آدم پستی باشد ، ثروت آن را در نظرها بزرگ می‌کند ) . ۲۲- توانگری و درویشی گوهرهای مردان و ذات و اوصاف آنها را از خوبی و بدی آشکارا می‌نماید ( یعنی آن دو وسیله آزمایش افراد خواهد بود ) . ۲۳- برادر توانگری کسی است که قناعت را رو انداز خود سازد . ص ۱۱۱۸ ۲۴- الزَّهو فی الغنی یبذّر ( ینذر ) الدّلّ فی الفقر ۱۵۱۹ . ۲۵- آفه الغنی البخل ۳۹۶۹ . ۲۶- خیر الغناء غناء النَّفس ۴۹۴۹ . ۲۷- ربّ غنی أورث الفقر الباقي ۵۳۲۸ . ۲۸- زکاء الیسار برّ الجیران ، و صلّه الأرحام ۵۴۵۳ . ۲۹- شیئان لا یعرف قدرهما إلّا من سلّبهما : الغنی و القدره ۵۷۶۵ . ۳۰- ظلف النَّفس عمّا فی أیدی النَّاس هو الغنی الموجود ۶۰۷۰ . ۳۱- غرور الغنی یوجب الأشر ۶۳۹۹ . ۲۴- فخر کردن و بالیدن در حالت غنا و توانگری تخم پریشانی در فقر و پریشانی می‌کارد ( و یا می‌ترساند خواری را در پریشانی ، چون وقتی همین ثروتمند فقیر شد دیگر کسی به او اعتناء نخواهد کرد ) . ۲۵- آفت توانگری بخیلی است ( زیرا توانگر را بی‌ارزش نموده سبب فساد دنیا و آخرت او خواهد گردید ) . ۲۶- بهترین توانگری بی‌نیازی نفس است ( از خلق یا از اعمال صالحه ) . ۲۷- چه بسا غنا و توانگری که فقر و بیچارگی همیشگی را بدنبال آورد ( یا در آخرت و یا در دنیا از جهت کفران و عصیان ) . ۲۸- زکات توانگری و فراخی عیش احسان کردن به همسایگان و پیوند با خویشان است . ۲۹- دو چیز است که قدر آنها دانسته نشود مگر از سلب آنها ، ( و یا قدر آنها را نداند مگر کسی که آنها از او ربوده شود ) . ۳۰- باز داشتن نفس از آنچه در دست‌های مردم است آن توانگری موجود می‌باشد . ۳۱- فریب توانگری موجب فرحناکی است . ص ۱۱۱۹ ۳۲- فوت الغنی غنیمه الأكياس ، و حسره الحمقى ۶۵۳۵ . ۳۳- کلّ الغنی فی القناعه ، و الرضا ۶۸۷۴ . ۳۴- من سرّه الغنی بلا- مال ، و العزّ بلا سلطان ، و الکثرة بلا عشیره ، فلیخرج من ذلّ معصیه الله إلى عزّ طاعته ، فإنّه واجد ذلک کله ۸۸۹۰ . ۳۵- نال الغنی من رزق الیأس عمّا فی أیدی النَّاس ، و القناعه بما أوتی ، و الرضا بالقضاء ۹۹۹۲ . ۳۶- لا- تفرح بالغناء و الرخاء ، و لا تغتم بالفقر و البلاء ، فإنّ الدّهب یجرب بالنّار ، و المؤمن یجرب بالبلاء ۱۰۳۹۴ . ۳۷- الغنی بالله أعظم الغنی ۱۸۱۷ . ۳۲- از دست دادن توانگری برای زیرکان غنیمت ، و برای کم عقلان حسرت خواهد بود ( زیرا کیس می‌داند توانگری آخرت مهم است ، دنیا زود گذر و گنجهای آن فانی شدنی و اسباب زحمت و رنج خواهد بود ) . ۳۳- همه توانگری در قناعت و خوشنودی ( به نصیب و بهره خدائی ) است . ۳۴- هر که او را توانگری بدون مال ، و عزّت بدون سلطنت ، و بسیاری بدون قبیله خوشحال نماید ، پس باید از خواری معصیت خدا ، به سوی عزت طاعت الهی در آید ، زیرا که او همه آنها را خواهد یافت . ۳۵- به توانگری رسیده است کسی که نومیدی از آنچه در دست‌های مردم است ، و قناعت به آنچه داده شده ، و خوشنودی به قضاء ( و قدر الهی ) روزی داده شده باشد . ۳۶- به توانگری و فراخی خوشحال مشو ، و به فقر و بلاء غمگین مباش ، زیرا که طلا به وسیله آتش آزمایش شده ، و مؤمن

به سبب بلاء آزموده خواهد شد . ۳۷- توانگری به خدا بزرگترین توانگری است . ص ۱۱۲۰ ۳۸- من لم يستغن بالله عن الدنيا فلا دين له ۸۹۶۲ . ۳۹- لا غنى إلا بالقناعة ۱۰۷۲۱ . ۴۰- لا غنى مع سوء تدبير ۱۰۹۱۹ . إغاثة الملهوف ۱- بإغاثة الملهوف يكون لك من عذاب الله حصن ۴۳۱۱ . ۲- من كفارات الذنوب العظام إغاثة الملهوف ۹۳۵۳ . ۳- من أفضل المعروف إغاثة الملهوف ۹۳۷۲ . ۴- ما حصل الأجر بمثل إغاثة الملهوف ۹۵۰۱ . الغيبة ۱- السامع للغيبة أحد المغتائبين ۱۶۰۷ . ۳۸- هر که به عوض دنیا به خدا بی نیاز نگردد دینی برای او نیست . ۳۹- نیست توانگری مگر به قناعت ( قناعت است که توانگری آورد ) . ۴۰- نیست توانگری با بدی تدبیر . داد رسی مظلوم ۱- به سبب دادرسی مظلوم داد خواه برای تست از عذاب خدا حصاری ( یعنی این عمل دژ محکمی برای تو از عذاب خدا خواهد بود ) . ۲- از کفاره گناهان بزرگ است به فریاد ستمدیده رسیدن . ۳- از افزون‌ترین احسان است به فریاد رسیدن ستمدیده فریاد خواه . ۴- اجر و ثواب به چیزی مانند به فریاد رسیدن ستمدیده فریاد رس طلب حاصل نخواهد شد . غیبت ۱- شنونده غیبت یکی از دو غیبت کنندگان است ( غیبت چنانکه در روایات ص ۱۱۲۱ ۲- إياك و الغيبة ، فإنها تمقتك إلى الله و الناس ، و تحبط أجرک ۲۶۳۲ . ۳- ألام الناس المغتاب ۲۹۱۱ . ۴- أبغض الخلائق إلى الله المغتاب ۳۱۲۸ . ۵- إن ذکر الغيبة شر الإفک ۳۳۹۰ . ۶- الغيبة شر الإفک ۴۸۴ . ۷- الغيبة آية المنافق ۸۹۹ . ۸- الغيبة جهد العاجز ۱۰۷۳ . ۹- الغيبة قوت کلاب النار ۱۱۴۴ . هم گفته شده آنست که انسان به دنبال کسی حرفی بزند که اگر آن را بشنود او را اندوهناک سازد ) . ۲- بر تو باد بدوری از غیبت ، زیرا که آن تو را نزد خدا و مردم دشمن کرده ، و اجر و پاداش تو را باطل می کند . ۳- دردناکترین مردم غیبت کننده است . ۴- دشمن ترین مردم بسوی خدا غیبت کننده است . ۵- براستی که یاد غیبت ( یعنی یاد کسی به غیبت ) بدترین بهتانست . ۶- یاد کردن کسی به بدی غائبانه بدترین بهتان است . ۷- غیبت کردن علامت منافق ( و دو رو ) است . ۸- غیبت کردن رنج ( و یا منتهای طاقت و کوشش ) فرد ناتوان است . ۹- غیبت خورش سگهای جهنم است ( ممکن است سگهای جهنم غیبت کنندگان بوده ، و یا غیبت کننده‌ها غذای سگها باشند و یا اصل غیبت به صورت غذای سگها در آید ، و یا چنین تعبیری مبالغه در بدی آن باشد و الله العالم ) . ص ۱۱۲۲ ۱۰- السامع للغيبة كالمغتاب ۱۱۷۱ .

### قسمت سوم

۱۱- سامع الغيبة أحد المغتائبين ۵۵۸۳ . ۱۲- سامع الغيبة شريك المغتاب ۵۶۱۷ . ۱۳- من أولع بالغيبة شتم ۸۳۹۵ . ۱۴- مستمع الغيبة كقائلها ۹۷۶۰ . ۱۵- لا تعود نفسك الغيبة ، فإن معتادها عظيم الجرم ۱۰۳۰۰ . ۱۶- يسير الغيبة إفك ۱۰۹۷۸ . ۱۷- يا عبد الله لا تعجل في عيب عبد بذنبه فلعله مغفور له ، و لا تأمن على نفسك صغير معصية فلعلك معذب عليها ۱۰۹۹۶ . ۱۰- شنونده غیبت مانند غیبت کننده است . ۱۱- شنونده غیبت یکی از دو غیبت کننده است . ۱۲- شنونده غیبت شریک غیبت کننده است . ۱۳- هر که به غیبت مردم حریص باشد دشنام داده شود . ۱۴- گوش دهنده به غیبت مانند گوینده آن است . ۱۵- نفست را به غیبت عادت مده ، زیرا عادت کننده آن بزرگ گناه است . ۱۶- اندک غیبت بهتان ( یا دروغ بسیار ) است . ۱۷- ( تتمه کلامی است از خطبه ۱۴۰ نهج البلاغه که در نهی از غیبت مردم فرموده است ) آی بنده خدا در عیب بنده‌ای به گناهش شتاب مکن که شاید او آمرزیده شده باشد ، و بر نفس خود از گناه کوچک ایمن مباش شاید که بر آن معذب گردی . ص ۱۱۲۳ الغیب ۱- فی الغیب العجب ۶۴۹۹ . الغيرة ۱- إياك و التغاير في غير موضعه ، فإن ذلك يدعو الصَّحِيحَةَ إلى السَّيِّئِ ، و البريئة إلى الزَّيْب ۲۶۹۰ . ۲- دليل غيره الرجل عفته ۵۱۰۴ . ۳- غيره الرجل إيمان ۶۳۸۳ . غيب ۱- در غیب تعجب است ( در این جمله احتمالا-تی می رود ۱- غیبت حضرت بقیة الله الأعظم- ارواحنا الفداء- ۲- حوادث آینده مانند قتل عمر و عثمان و امثال آن ۳- امور آینده از خوشحالی و غم و اندوه ۴- عالم مجردات ۵- علوم غیبی ۶- امکان دارد تصحیفی شده باشد و صحیح آن ( العتب ) باشد به معنای ملامت و سرزنش نمودن از روی خشم یعنی از عاقل عجیب است که خشم کند ) . غیرت ۱- بر تو باد به دوری از غیرت ورزیدن در غیر جای آن ، زیرا که آن

تندرست را به سوی بیماری، و نفس فارغ البال و دور از قلق و اضطراب را به قلق و اضطراب می‌خواند. ۲- دلیل و نشانه غیرت ( ننگ داشتن از نقص و عیب‌ها ) مرد ( آدمی ) پاکدامنی اوست ( از محرمات ). ۳- غیرت داشتن مرد ایمان است. ص ۱۱۲۴-۴  
 غیره المرأة عدوان ۶۳۸۴. ۵- غیره الرجل علی قدر أنفته ۶۳۸۵. ۶- غیره المؤمن بالله سبحانه ۶۳۹۵. الغی ۱- أسوء شیء عاقبة الغی ۲۹۲۹. ۲- الغی أشر ۲۱۵. ۳- من عامل بالغی کوفی به ۸۴۷۵. ۴- ویل لمن تمادی فی غیه، و لم یفیء إلى الرشد ۱۰۰۸۷. ۴- غیرت زن ( به گونه‌ای که از زن گرفتن شوهر ننگ داشته باشد و ناراحت گردد ) ستم و گناه است. ۵- غیرت مرد به اندازه ننگ داشتن اوست ( یعنی هر اندازه چیزی را ننگ داند به همان اندازه غیرت نشان می‌دهد، و می‌کوشد آن را برطرف سازد ). ۶- غیرت مؤمن برای خدای سبحانه است ( یعنی ننگ و تعصب باید در چیزهایی باشد که خداوند از آن خوشنود باشد، نه در هر چیزی مانند تعصب و غیرت جاهلیت ). گمراهی ۱- بدترین چیز به حسب عاقبت گمراهی است ( چون آدمی را به بدبختی دنیا و آخرت می‌کشاند ). ۲- گمراهی فرحناکی است ( چون گمراه غافل از خدا و آخرت است ). ۳- هر که به سرکشی و سر بلندی معامله نماید جزا داده شود به آن. ۴- وای برای کسی که در گمراهی خود به نهایت رسیده، و به سوی راه درست خود برنگردد. ص ۱۱۲۵-۵- لا ورع مع غی ۱۰۵۰۹.

## الغایة

۱- من بلغ غایه ما یحبّ فلیتوقع غایه ما یکره ۸۸۰۶. ۵- هیچ پارسائی با گمراهی نیست ( بلکه پارسائی با هدایت توأم است ). نهایت چیزی ۱- هر که به نهایت آنچه دوست دارد برسد باید به نهایت آنچه را که دوست ندارد ( برسد و آن را ) متوقع باشد. ص ۱۱۲۶

## باب الفاء

### التفأل

۱- تفأل بالخیر تنجح ۴۴۶۶.

### الفتنة

۱- الفتنة ( القنیة ) مقرونه بالعناء ۱۰۵۹. ۲- کن فی الفتنة کابن اللبون، لا ضرع فیحلب و لا ظهر فیرکب ۷۱۶۷. ۳- من شب نار الفتنة کان وقودا لها ۹۱۶۳. ۴- من أعظم المحن دوام الفتن ۹۲۷۵. فال نیک ۱- به فال نیک گیر کار خیر را تا پیروزی یابی. فتنه ۱- فتنه و آشوب ( یا ذخیره کردن مال ) همراه با زحمت است. ۲- در فتنه مانند شتر نر دو ساله باش که نه پستانی دارد که دوشیده شود، و نه پستی که بر آن سوار شوند. ۳- هر که آتش فتنه را برافروزد خود هیزم آن شود. ۴- از بزرگترین محنت‌ها دائم بودن فتنه‌هاست ( پس باید کوشید فتنه‌ها کم گشته و یا از بین برود ). ص ۱۱۲۷-۵- قد لعمری یهلك فی لهب الفتنة المؤمن، و یسلم فیها غیر المسلم ۶۶۸۵.

### المفتون

۱- ما کلّ مفتون یعاتب ۹۴۶۳.

### الفتوة

۱- الفتوة نائل مبذول، و اذى مكفوف ۲۱۷۰. ۲- ما تزین الإنسان بزينه أجمل من الفتوة ۹۶۵۹. ۳- نظام الفتوة احتمال عثرات الإخوان، و حسن تعهد الجيران ۹۹۹۹. ۵- در حقیقت به جان خودم سوگند در آتش و فتنه (که در عالم روی می‌دهد) مؤمن به هلاکت می‌رسد (چون مظلوم است) و در آن غیر مسلمان (و غیر مؤمن) سالم می‌ماند (چون حامی دارد و لا- اقل از خود می‌تواند دفاع کند اجتماع، اجتماع فاسدی است). به فتنه افتاده شده ۱- چنین نیست که به هر فتنه افتاده‌ای سرزنش شود (زیرا ممکن است اتفاقاً مبتلا گشته باشد). جوانمردی ۱- جوانمردی عطائی است بذل شده، و اذیتی است باز داشته شده. ۲- زینت نیافته آدمی بزینتی که از جوانمردی زیباتر باشد. ۳- نظام و رشته پیوستگی جوانمردی، تحمّل لغزشهای برادران و نیکوئی تعهد (رسیدگی) به همسایگان است. ص ۱۱۲۸

### الفجور و محاضر الفسوق

۱- الفجور دار حصن ذلیل، لا- یمنع أهله، و لا- یحرز من لجأ إلیه ۲۰۶۷. ۲- إِبْرَاك و محاضر الفسوق، فَإِنَّهَا مَسْخَطَةٌ لِلرَّحْمَنِ، مَصْلِيَةٌ لِلنَّيْرَانِ ۲۶۹۸. ۳- الفجور من شيم الكفار ۵۷۴. ۴- إِنَّ الْفَجَّارَ كُلَّ ظُلُومٍ خْتور ۳۴۰۳. ۵- الفاجر مجاهر ۱۲۲. ۶- الفاسق لا غيبة له ۱۰۱۳. معصيت كار ۱- مرتكب گناهان شدن خانه حصاری است ذلیل و خوار، که اهل خود را از هیچ آفتی جلوگیری نکرده، و کسی را که به آن پناه برد نگهداری نمی‌کند. ۲- بر توباد به دوری از محل حضور گناهان و مراکز فسوق، زیرا که آن خشم آورنده خدای رحمان، و بر افروزنده آتشهاست. ۳- ارتكاب گناهان و یا زنا از شیوه‌های كفار است. ۴- براستی که فاسقان، هر بسیار ستم کننده بی‌وفائی است. ۵- گنهكار آشكارا كننده است، (چون هر چه پنهانی انجام گیرد بر خدا آشكار است، و یا به زودی آشكار خواهد شد، و یا فاجر کسی است که آشکارا گناه کند). ۶- فاسق برای او غیبتی نیست (البته در گناهی که از اطلاع دیگران از آن باکی ندارد، و یا اگر بشنود ترك کند، و گرنه چنانکه در محلس بحث شده غیبت فاسق بطور کلی استثناء نگردیده است). ص ۱۱۲۹. ۷- الفجور لا تقية له ۱۰۱۶. ۸- دول الفجار مذلة الأبرار ۵۱۱۵. ۹- فزوا كل الفرار من الفاجر الفاسق ۶۵۷۳. ۱۰- قطيعه الفاجر غنم ۶۷۳۸. ۱۱- ليس مع الفجور غناء ۷۴۵۶. ۱۲- ينبغي لمن عرف الفجار أن لا يعمل عملهم ۱۰۹۴۱. ۱۳- مذبح الفاحشة كفاعلها ۹۷۵۹.

### الفحش

۱- احذر فحش القول و الكذب، فَإِنَّهُمَا يَزْرِيَانِ بِالْقَائِلِ ۲۶۰۷. ۷- زنا كار (یا حریص در گناه) برای او ترسی نیست، و یا تقیه حرامی را برای او حلال نمی‌کند (یعنی مانند اكل ميتة در حال اضطرار نخواهد بود). ۸- دولت بدکاران سبب خواری نیکوکاران است. ۹- بطور کامل از معصیت کار فاسق فرار نمایند. ۱۰- بریدن از فاسق غنیمت است (برای این که هر لحظه آدمی را به معصیت وادار می‌کند و بسبب بریدن آدمی از گناه محفوظ می‌ماند). ۱۱- با فسق یا دروغ توانگری نیست. ۱۲- برای کسی که گنهكاران را می‌شناسد سزاوار این است که کردار ایشان را انجام ندهد. ۱۳- فاش كننده فاحشه (گناه یا زنا) مانند انجام دهنده آنست. دشنام ۱- از سخن دشنام، و دروغ دوری نما، زیرا که آنها به گوینده عیب رسانند. ص ۱۱۳۰. ۲- سفهك على من فوقك جهل مرد ۵۶۴۵. ۳- سفهك على من دونك جهل مزر ۵۶۴۶. ۴- سفهك على من في درجتك نكار كنقار الديكين، و هراش كهراش الكلين، و لن يفترقا إلّا مجروحين، أو مفضوحين، و ليس ذلك فعل الحكماء، و لا سنة العقلاء، و لعله أن يحلم عنك، فيكون أوزن منك و أكرم، و أنت أنقص منه و ألأم ۵۶۴۷. ۵- من سافه شتم ۷۶۸۴. ۶- من كثر سفهه استرذل ۷۸۶۴. ۷- ما أفحش كريم قط ۹۴۷۸. ۸- لا أوقع من بدئي ۱۰۵۸۹. ۲- دشنام دادن تو بر کسی که ما فوق تست نادانی هلاک کننده است (چه

آنکه ممکن است انتقام بالا-تر کشد، و یا خدا انتقام گیرد). ۳- دشنام دادنت بر کسی که ما دون تست نادانی عیناک کننده خواهد بود، (زیرا باعث خفت و خواری خواهد شد). ۴- دشنام دادن تو بر کسی که در مرتبه تست منقار زدنی مانند منقار زدن دو خروس، و با هم جنگیدنی همچون جنگیدن دو سگ خواهد بود، در صورتی که هرگز جدا نشوند مگر مجروح یا رسوا، و چنین عملی کار افراد فهمیده و طریقه خردمندان نیست، و شاید او بردبارتر از تو بوده، پس سنگین تر و گرامی تر از تو باشد، و تو از او ناقص تر و پست مرتبه تر باشی. ۵- کسی که دشنام دهد دشنام داده شود. ۶- هر که دشنام و یا نادانی و بی حلمی او بسیار گردد رذل و پست بحساب آید. ۷- هرگز کریم (شخص بلند مرتبه) فحش نگوید. ۸- نیست بی حیا تر از فحش گوینده. ص ۱۱۳۱ ۹- إِنَّ الْفَحْشَ وَ التَّفَحُّشَ لِيَسَا مِنْ خِلَاقِ الْإِسْلَامِ ۳۴۲۲. ۱۰- مَنْ أَفْحَشَ شَفَى حَسَادَهُ ۷۸۱۶. ۱۱- مَا أَفْحَشَ حَلِيمٌ ۹۵۸۲. ۱۲- مَا تَسَابَّ إِثْنَانُ إِلَّا غَلَبَ الْأَمَهُمَا ۹۶۰۲.

### الفخر و التفاخر

۱- ما لابن آدم والفخر، و أوله نطفه، و آخره جيفة، لا يرزق نفسه، و لا يدفع حتفه ۹۶۶۴. ۲- لا تدلّن بحالّة بلغتها بغير آله، و لا تفخرنّ بمرتبه نلتها من غير منقبه، ۹- براستی که (زنا یا) دشنام دادن و خود را بر آن داشتن (و یا گوش کردن دشنام و عکس العمل در برابر آن نشان ندادن)، از خصلت‌های اسلام نیست. ۱۰- هر که فحش گوید رشک برندگان خود را شفا بخشد (چون در انتظار خفیف شده آنها خوشحال شوند). ۱۱- هیچ بردباری فحش نگوید (دشنام دهنده همیشه خصمناک است بنا بر این باید کوشید بردبار شد). ۱۲- دو نفر به یکدیگر دشنام ندهند مگر آنکه لئیم تر آنها غالب خواهد شد (چون این کار از مختصات لئیم است). فخر و مباهات ۱- چیست برای پسر آدم با فخر کردن (برای او عیب است) در صورتی که اول او نطفه، و آخر او مردار است، نفس خود را روزی نداده، و مرگش را دفع نکند (یعنی قدرت آن را ندارد). ۲- هرگز به حالتی (از دنیا) که به غیر آلت و سببی رسیده باشی ناز مکن (و بر ص ۱۱۳۲ فَإِنَّ مَا بَيْنَهُ الْإِتِّفَاقُ يَهْدِمُهُ الْإِسْتِحْقَاقُ ۱۰۴۰۳. ۳- لَا حَقَّ أَعْظَمَ مِنَ الْفَخْرِ ۱۰۶۵۵. ۴- يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ التَّفَاخَرُ بَعْلَى الْهَمِّ، وَ الْوَفَاءُ بِالذِّمِّ، وَ الْمُبَالَغَةُ فِي الْكَرَمِ، لَا بِبِوَالِي الزَّمَمِ، وَ رِذَائِلُ الشَّيْمِ ۱۰۹۵۳. ۵- الْإِفْتِخَارُ مِنْ صَغَرِ الْأَقْدَارِ ۲۲۰۱. ۶- إِيَّاكَ وَ مَسَامَاةَ اللَّهِ سَبْحَانَهُ فِي عَظَمَتِهِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَذَلُّ كُلَّ جَبَّارٍ، وَ يَهِينُ كُلَّ مُخْتَالٍ ۲۷۱۶.

### الفرج و انتظار الفرّج

۱- أَضِيقْ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْفَرْجُ ۳۰۳۵. خود مبال (و به مرتبه‌ای که بدون منقبتی به آن رسیده‌ای فخر مکن، زیرا آنچه را که اتفاق آن را بنا می‌کند استحقاق آن را خراب خواهد نمود. ۳- حماقتی بزرگتر از فخر کردن نیست. ۴- سزاوار این است که تفاخر به بلند همتی‌ها، و وفاء کردن به عهد و پیمانها، و مبالغه در کرم باشد، نه به کهنه‌های استخوانها، و نکوهیده‌های خوی و خصلتها. ۵- به خود بالیدن از کوچکی قدرهاست (و گرنه شخص بزرگ مرتبه به چیزی فخر ننماید). ۶- بر حذر باش از مفاخرت و معارضه با خدای سبحان، زیرا که خدای تعالی هر گردنکشی را خوار ساخته، و هر صاحب عجب و یا هر متکبری را ذلیل می‌نماید. گشایش ۱- تنگ‌ترین چیزی که حرج و تنگی در آنست نزدیک‌ترین چیزی است که فرج در آنست (یعنی فرج زمانی حاصل می‌شود که تنگی در آن زیاد باشد). ص ۱۱۳۳ ۲- أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْفَرْجُ عِنْدَ تَضَاقُكِ الْأُمْرِ ۳۲۹۳. ۳- عِنْدَ انْسِدَادِ الْفَرْجِ تَبْدُو مَطَالِعُ الْفَرْجِ ۶۲۰۰. ۴- عِنْدَ تَنَاهِي الشَّدَائِدِ يَكُونُ تَوَقُّعُ الْفَرْجِ ۶۲۰۱. ۵- أَوَّلُ الْعِبَادَةِ أَنْتَظَارُ الْفَرْجِ بِالصَّبْرِ ۱۲۵۷. ۶- تَوَقُّعُ الْفَرْجِ إِحْدَى الزَّاحَتَيْنِ ۴۵۷۸.

### الفرج و الابتهاج

۱- کم من فرح أفضی به فرحه إلى حزن مملد ۶۹۶۵ . ۲- لا- تفرح بما هو آت ۱۰۱۵۴ . ۲- نزدیک‌ترین هنگام فرج و گشایش هنگام تنگی و سختی کار است ، ( و به قول شاعر : فواره چون بلند شود سرنگون شود ، زمانی که ظلم و ستم ، مصیبت و رنج به آخر رسد کارها به سامان رسد ) . ۳- در هنگام بسته شدن درها و رخنه‌ها مطالع فرج و افق گشایش آشکار خواهد گردید . ۴- در هنگام به نهایت رسیدن سختی‌ها امید گشایش است . ۵- اول عبادت و افضل آن انتظار فرج است همراه شکیبائی . ۶- انتظار و توقع داشتن فرج ( گشایش ) یکی از دو راحتی‌هاست . ( یکی از آنها اصل گشایش است و دیگر امید و آرزوی آن ) . خوشحالی ۱- چه بسا فرحناکی که خوشحالیش او را به اندوه پاینده می‌کشانند ( مثل کسی که در گناه مسرور است ) . ۲- به آنچه آینده باشد خوشحال مشو ( که همان حقیقت زهد است ) . ص ۱۱۳۴-۳ لا تفرحن بسقطه غیرک فإنک لا تدری ما یحدث بک الزمان ۱۰۲۹۰ . ۴- لا تبتهجن بخطاء غیرک فإنک لن تملک الإصابه أبدا ۱۰۲۹۴ .

## الفرار إلى الله

۱- فزوا إلى الله سبحانه و لا تفروا منه فإنه مدرکم و لن تعجزوه ۶۵۷۰ .

## الفرصة و فوتها

۱- لیس کلّ غائب یثوب ۷۴۷۰ . ۲- من غافص الفرص أمن الغصص ۸۰۶۳ . ۳- به سقوط غیر خود هرگز خوشحال مباش ، زیرا که تو نمی‌دانی روزگار نسبت به تو چه پدید آورد ( یعنی ممکن است تو هم در افتی و دیگران در حق تو خوشحال گردند ) . ۴- به خطاء ( و اشتباه ) غیر خود هرگز خوشحال مشو زیرا که تو همیشه صواب و درستی را مالک نخواهی شد . فرار بسوی خدا ۱- بسوی خدای سبحان فرار نمائید ، و از او مگریزید ، زیرا که او در یابنده ( و نجات بخش ) شماست ، و هرگز او را ناتوان نخواهید نمود . فرصت ۱- چنین نیست که هر غائبی ( و هر مسافری ) بر گردد ( ممکن است مقصود این باشد که باید از فرصت حد اکثر استفاده را نمود چنانکه از نهج البلاغه وصیت حضرت به امام مجتبی خطبه ۳۱ استفاده می‌شود ) . ۲- هر که بطور ناگهانی فرصت‌ها را بگیرد ( و آنها را غنیمت شمارد ) از غصه‌ها ص ۱۱۳۵-۳ من وجد موردا عذبا یرتوی منه فلم یغتنمه یوشک أن یظما و یطلبه فلا یجده ۸۱۰۰ . ۴- ربّ فائت لا یدرک لحاقه ۵۳۵۴ . ۵- ربّ ساع سریع نجا ، و طالب بطیء رجا ۵۶۲۰ . ۶- عود الفرصة بعید مرامها ۶۳۴۰ . ۷- غافص الفرصة عند إمكانها فإنک غیر مدرکها بعد فوتها ۶۴۴۳ . ۸- تنفّسوا قبل ضیق الخناق ، و انقادوا قبل عنف السّیاق ۴۵۳۹ . ایمن گردد . ۳- هر که محل ورود آب گوارائی را بیابد که از آن سیراب شود پس آن را غنیمت بشمارد ( و از آن سیراب نشود ) نزدیک باشد که تشنه شود و آن را طلب نماید و نیابد آن را ( امکان دارد حضرت به موقعیت خودش اشاره فرموده باشد یعنی الآن که شما به من دسترسی دارید از علوم و معارف من استفاده کنید که ممکن است روزی تشنه علوم و معارف شوید و مرا نیابید ) . ۴- چه بسا از دست رونده‌ای که به دست نیاید رسیدن به آن ( یعنی آدمی باید از فرصت استفاده کرده ، در انجام کار خیر کوتاهی ننماید ) . ۵- چه بسا کوشای تند روی که نجات یافت و به پیروزی رسید و طلب کننده کندی که امیدوار ماند ( یعنی به مطلب خود نرسید بر اثر کند روی ( ممکن است عبارت بدون تقدیر کلمه ( ربّ ) باشد چنانکه احتمال تقدیر هم می‌رود ) . ۶- برگشتن فرصت رسیدن به آن دور است ( یعنی آدمی به آن نخواهد رسید ) . ۷- فرصت را در وقت امکان ناگهان بگیر ، زیرا که بعد از ، از دست رفتن ، آن را در یابنده نخواهی بود . ۸- قبل از ضیق خناق ، و تنگی گرفتن گلو نفس بکشید ، و پیش از فشار جان کندن اطاعت نمائید ( یعنی تا جان دارید وقت را غنیمت دانسته از فرصت استفاده ص ۱۱۳۶-۹ خذوا مهل الأیام ، و خوطوا قواصی الإسلام ، و بادروا هجوم الحمام ۵۰۶۳ . ۱۰- رحم الله امرأ اغتتم المهل ، و بادر العمل ، و أکمش من وجل ۵۲۱۱ . ۱۱- الفرصة سريعة الفوت ، و بطیئة العود ۲۰۱۹ . ۱۲- الساعات تخترم الأعمار ، و تدنی من البوار ۲۰۳۰ . ۱۳- ارتد لنفسک قبل یوم



نزولک، و و طّ المنزل قبل حلولک ۲۳۷۱. ۱۴- اجعل زمان رخائک عدّه لأیام بلائک ۲۳۸۰. کنید. ۹- مهلت‌های ایام (روز و شب‌ها) را فرا گرفته غنیمت شمارید، و سر حدّهای اسلام را حفظ و حراست نموده، و بر ناگاه رسیدن مرگ مبادرت ورزیده پیشی گیرید. ۱۰- خداوند رحمت کند مردی را که مهلت را غنیمت شمرده، و در عمل پیشی گرفته و از ترس دامن بکمرزند (یعنی با جدّیت هر چه تمامتر عمل نماید). ۱۱- فرصت زود گذر، و دیر برگشت است (پس باید وقت را غنیمت شمرد، مبادا از دست برود که هرگز برنگردد). ۱۲- اوقات و ساعتها عمرها را مستأصل گردانده، و به مرگ و نابودی نزدیک می‌نماید (بنا بر این باید قدر آن را دانست که ناگهان بانگی بر آمد خواجه مرد). ۱۳- برای خود منزلی را برگزین پیش از فرود آمدن خود، و آماده کن (یا نرم نما) منزل را قبل از در آمدن تو در منزل. ۱۴- زمان فراخی و وسعت خود را ذخیره روزهای بلای خود بگردان، (ممکن است مراد این باشد که از دنیا جهت آخرت خود برگیر و یا آنکه به مردم در حال وسعت احسان نما تا در تنگدستی دست تو را گیرند). ص ۱۱۳۷- ۱۵- الفرص خلص ۱۶۵. ۱۶- الفوت غصص ۱۶۶. ۱۷- الفرصه غنم ۱۹۴. ۱۸- الفوت حسرات محرقات ۸۷۷. ۱۹- الفائت لا يعود ۱۰۱۸. ۲۰- إضاعه الفرصه غصه ۱۰۸۳. ۲۱- أوقات السرور خلسه ۱۰۸۴. ۲۲- الفرص تمرّ مَر السحاب ۱۱۴۳. ۲۳- إذا لم یکن ما ترید فأرد ما یكون ۳۰۵۸. ۲۴- إذا أمكنت الفرصه فانتزها، فإنّ إضاعه الفرصه غصه ۴۱۲۴. ۱۵- فرصت‌ها ربودن هاست (یعنی در میدان عمل گوی سعادت را کسی می‌رباید که از فرصت‌ها استفاده برد). ۱۶- فوت فرصت و از دست دادن آن غصه‌ها ست. ۱۷- فرصت غنیمت است (یعنی نباید از دست داد). ۱۸- از دست رفتن فرصت پشیمانی سوزنده ایست. ۱۹- فوت شده و از دست رفته بر نمی‌گردد. ۲۰- ضایع کردن فرصت غصه است. ۲۱- زمانهای شادی زود گذر (و یا ربودنی) است. ۲۲- فرصت‌ها چنانکه ابر گذرد می‌گذرد (پس باید آنها را غنیمت دانست). ۲۳- هر گاه نبود آنچه را که تو می‌خواهی پس آنچه را که هست بخواه (و بدنبال آن برو و مأیوس مشو و از فرصت استفاده کن و یا چنین حالتی تقدیر الهی است به آن راضی باش). ۲۴- هر گاه فرصت ممکن شود آن را غنیمت دان (و از وقت استفاده کن) زیرا ص ۱۱۳۸- ۲۵- انتزها فرص الخیر فإنّها تمرّ مَر السحاب ۲۵۰۱. ۲۶- أشدّ الغصص فوت الفرص ۳۲۱۵. ۲۷- إنّ ماضی یومک منتقل، و باقیه متهم، فاعنتم وقتک بالعمل ۳۴۶۱. ۲۸- إنّ الفرص تمرّ مَر السحاب فانتزوها إذا أمكنت فی أبواب الخیر و إلّا عادت ندما ۳۵۹۸. ۲۹- ثمره الفوت ندامه ۴۶۰۵. ۳۰- لكلّ شیء فوت ۷۲۸۷. ۳۱- مع الفوت تكون الحسره ۹۷۴۶. ضایع کردن فرصت غصه است. ۲۵- فرصت‌های خیر را غنیمت شمارید، زیرا که آنها همچون گذشتن ابر می‌گذرند. ۲۶- سخت‌ترین غصه‌ها از دست رفتن فرصت‌ها ست. ۲۷- برآستی که روز گذشته‌ات انتقال یافته، و باقیمانده آن یقینی نیست، پس زمانی را که در آنی بسبب عمل غنیمت شمار. ۲۸- برآستی که فرصت مانند گذشتن ابر می‌گذرند (و از دست می‌روند)، پس هر گاه ممکن شود آنها را در بابهای خیر غنیمت دانید، و گر نه پشیمان برگردند (یعنی سبب پشیمانی انسان گردد). ۲۹- ثمره و میوه فوت (هر مطلب ضروری اخروی و دنیوی) پشیمانی است. ۳۰- برای هر چیزی فوتی است (یعنی نایاب خواهد شد). ۳۱- با فوت (مقصود) حسرت حاصل گردد (پس باید فرصت را از دست نداد). ص ۱۱۳۹- ۳۲- لا حسره کالفوت ۱۰۴۷۰. ۳۳- لا تنفع العدّه إذا ما انقضت المدّه ۱۰۸۲۶. ۳۴- ماضی یومک فائت، و آتیه متهم، و وقتک مغتنم، فبادر فی فرصه الإمکان، و إیاک أن تتقّ بالزمان ۹۸۴۰. ۳۵- فی الفوت حسره و (أو) ملامه ۶۴۵۲. ۳۶- فی کلّ وقت فوت ۶۴۵۶. ۳۷- قد تصاب الفرصه ۶۶۴۸. ۳۸- لن تدرک ما زوی عنک فأجمل فی المکتسب ۷۴۴۰. ۳۹- لیس کلّ فرصه تصاب ۷۴۶۸. ۳۲- هیچ حسرتی مانند فوت (و از دست رفتن فرصت و عمل خیر) نیست (علّامه خوانساری- رحمه الله- فرموده: فوت در اینجا موت است). ۳۳- آمادگی سود ندهد (و تهیه گرفتن نفعی نبخشد) هر گاه مدّت منقضی شود. ۳۴- گذشته روز تو فوت شده (و از دست رفته) و آینده‌ات متهم است (چون یقین به بقاء آن نیست) و وقت تو مغتنم خواهد بود، پس در آن به اندازه فرصت توانائی مبادرت نما، و از این که به روزگار اعتماد کنی بر حذر باش (چون با رو آوردن به زودی پشت کند). ۳۵- در از دست رفتن فرصت حسرت و ملامت خواهد بود. ۳۶- در هر

وقتی از دست رفتنی است . ۳۷- گاهی فرصت و نصیب رسیده می‌شود ( یعنی نباید مأیوس شد ) . ۳۸- هرگز نیابی آنچه از تو باز گرفته شود پس در کسب ( فضیلت و سعادت ) نیکو قدم بردار . ۳۹- چنین نیست که هر فرصتی رسیده شود . ص ۱۱۴۰ ۴۰- من قعد عن الفرصة أعجزه الفوت ۸۴۰۴ . ۴۱- من آخر الفرصة عن وقتها فليكن على ثقة من فوتها ۸۷۹۵ . ۴۲- من ناهز الفرصة أمن الغصة ۹۲۳۹ . ۴۳- ما كل غائب يثوب ۹۴۶۲ . ۴۴- من تقاعس اعتاق ۷۷۲۸ .

## الفرائض و النوافل

۱- المتقرب بأداء الفرائض و النوافل متضاعف الأرباح ۲۰۵۶ . ۲- إن الله سبحانه فرض عليكم فرائض فلا- تضيّعوها ، و حدّ لكم حدودا ۴۰- هر که از ( استفاده کردن ) فرصت بنشیند ( یعنی آن را از دست دهد ) فوت ( و از دست رفتن فرصت ) او را عاجز و ناتوان سازد . ۴۱- هر که فرصت را از وقت خود تأخیر اندازد ، پس باید از فوت آن مطمئن باشد ( یعنی باید پیه فوت آن را بر پشت خود بمالد ) . ۴۲- هر که فرصت را غنیمت شمارد از غصه ایمن گردد . ۴۳- چنین نیست که هر غائبی بر گردد ( از وصیت حضرت به فرزند خود امام حسن - علیهما السلام - استفاده می‌شود که این عبارت مربوط به فرصت است ، نه آنکه علامه بزرگوار خوانساری معنی فرموده‌اند ( وصیت ۳۱ نهج البلاغه ) . ۴۴- هر که تأخیر اندازد ( و فرصت را از دست دهد خود را از نتایج آن ) منع کند . واجبات و مستحبات ۱- کسی که با انجام دادن نمازهای واجب و مستحب به خدا نزدیک شونده است ، سودهای او دو چندان می‌باشد ( یعنی سود بسیار برد ) . ۲- براستی که خدای سبحان واجباتی را بر شما فرض نموده ، پس آنها را ضایع ص ۱۱۴۱ فلا- تعتدوها ، و نهاکم عن أشياء فلا تنتهكوها ، و سكت عن أشياء و لم يدعها نسيانا فلا تتكلفوها ۳۵۹۷ . ۳- إن من شغل نفسه بالمفروض عليه عن المضمون له ، و رضی بالمقدور عليه و له ، كان أكثر الناس سلامة في عافية ، و ربها في غبطة ، و غنيمه في مسرة ۳۶۵۵ . ۴- إنك إن اشتغلت بفضائل النوافل عن أداء الفرائض فلن يقوم فضل تكسبه بفرض تضيّعه ۳۷۹۳ . ۵- إذا أضرت النوافل بالفرائض فافرضوها ۴۰۱۵ . مسازید ، و برایتان حدودی را مقرر فرموده ، پس از آن حدود تجاوز ننمائید ، و از چیزهایی نهی کرده ، پس حرمت آنها را مدیریت ، و از چیزی چند خاموش شده ( نه از آن نهی کرده و نه آن را واجب فرموده ) و آنها را از روی فراموشی و انگذاشته ( بلکه از جهت مصلحت ، امر و نهی روی آن نیاورده ) پس شما کلفت و زحمت به خود راه مدهید ( که آنها را با رأی و اجتهاد یا بر خود واجب نموده و یا حرام بلکه بگذارید بر اصل خود که اباحه است باقی بماند ) . ۳- براستی کسی که نفس خود را بجای آنچه برای او ضمانت شده ( مانند رزق ورزی ) به آنچه بر او واجب گشته ( از طاعات ) مشغول ساخته ، و به آنچه بر ضرر و نفع او تقدیر شده خوشنود باشد ، سلامتی او در عافیت ، و از نظر سود در شادمانی و نیکوئی حال ، و غنیمت بردن در خوشحالی از همه مردم بیشتر است . ۴- براستی که تو اگر بجای انجام دادن واجبات به فضیلت‌های نافله‌ها پردازی ( به طوری که یا واجب ترک شود یا ناقص انجام گیرد و یا از وقت فضیلت بیرون رود ) پس هرگز فضیلتی که تحصیل می‌نمائی جای واجبی که تباه می‌سازی نخواهد گرفت . ۵- هر گاه نافله‌ها به واجبات زیان رساند پس آنها را ترک کنید . ص ۱۱۴۲ ۶- عليك بحفظ كل أمر لا تعذر بإضاعته ۶۱۱۱ . ۷- قضاء اللّوازم من أفضل المكارم ۶۸۰۰ . ۸- لا عبادة كأداء الفرائض ۱۰۵۵۳ . ۹- لا قرينة بالنوافل إذا أضرت بالفرائض ۱۰۵۵۴ . ۱۰- لا تقض نافله في وقت فريضة ، ابدأ بالفريضة ثم صل ما بدا لك ۱۰۳۹۷ .

## التفريط

۱- احذروا التفريط فإنه يوجب الملامه ۲۵۸۰ . ۲- التفريط مصيبة القادر ۹۸۷ . ۶- بر تو باد به حفظ و نگهداری هر کاری که معذور نیستی در ضایع کردن آن . ۷- بجا آوردن واجبات از افزون‌ترین مکرمات است . ۸- هیچ عبادتی مانند اداء فرائض نیست ( ممکن است مراد همه واجبات باشد چنانکه امکان دارد خصوص نمازهای واجب باشد ) . ۹- هیچ ( فضیلت و ) قربتی در انجام نافله‌ها

نیست هر گاه بفرائض ضرر رساند ( مثل این که در وقت نماز واجب آدمی به مستحب پردازد ) . ۱۰- نافله را در وقت فریضه قضا مکن ، نخست به فریضه پرداز ، آن گاه آنچه پدید آید برای تو ( و هر چه خواهی ) نماز گزار ( البته تفصیل این مسأله در کتب فقهیه و رساله‌های مراجع است باید از آنجا احکام آن را بدست آورد ) . تفریط ۱- از تفریط ( و کوتاهی در عبادات و انجام اموری که باید انجام گیرد ) بر حذر باشید زیرا که آن باعث سرزنش خواهد گردید . ۲- تفریط ( تقصیر و کوتاهی در کار خیر ) مصیبت تواناست . ص ۱۱۴۳- ۳- ثمره التفریط ملامه ۴۶۰۴ . ۴- ضادوا التفریط بالحزم ۵۹۲۸ .

## الفراغ

۱- من الفراغ تكون الصبوة ۹۲۵۱ . ۲- مع الفراغ تكون الصبوة ۹۷۴۳ .

## الفرقة و التفرقة

۱- إياك و الفرقة ، فإن الشاذ من الناس للشيطان ۲۶۹۷ . ۲- إياكم و الفرقة ، فإن الشاذ عن أهل الحق للشيطان ، كما أن الشاذ من الغنم للذئب ۲۷۴۷ . ۳- ثمره و میوه تفریط سرزنش است ( از خدا و خلق ) . ۴- تفریط و تقصیر در امور را با دور اندیشی و محکم کاری برطرف سازید . فارغ بودن و بیکاری ۱- از فارغ بودن ( و یا با فراغت و عدم اشتغال به کار ) میل به جهل و هوسها و لذتها نشأت می گیرد . ۲- با فراغت ( و عدم اشتغال به کار ) میل به جهل ( و هوسها و لذتها ) نشأت می گیرد . جدائی ۱- بر تو باد به دوری از جدائی ( و گوشه گیری و از مردم کنار بودن ) زیرا که نادر از مردم از آن شیطان است . ۲- بر شما باد به دوری از جدائی ، زیرا که جدای از اهل حق نصیب شیطان است ، چنانکه جدای از گوسفند نصیب گرگ خواهد شد . ص ۱۱۴۴- ۳- بنس السعی التفرقة بین الألفین ۴۴۱۲ . ۴- لكل جمع فرقة ۷۲۹۲ . ۵- الزموا الجماعة ، و اجتنبوا الفرقة ۲۴۸۸ .

## الافتراء

۱- هلك من ادعى ، و خاب من افترى ۱۰۰۲۵ .

## الفساد

۱- من سره الفساد ساءه المعاد ۸۳۷۱ . ۲- لا صلاح مع إفساد ۱۰۵۳۷ . ۳- من فسد مع الله لم يصلح مع أحد ۸۶۲۲ . ۳- بد کوششی است جدائی انداختن میان دو الفت گیرنده . ۴- برای هر جمعیتی یا اجتماعی پراکندگی است . ۵- ملازم جماعت باشید ، و از جدائی پرهیزید ( زیرا تمام پیشرفتهای مسلمین با حفظ وحدت و لزوم جماعت است ) . افتراء ۱- هلاک گشته کسی که ( چیزی را که حق او نمی باشد ) ادعا کند ، و نومید شد هر که ( برای همان کار و یا کار دیگری ) افتراء بسته دروغ بگوید . فساد و إفساد ۱- هر که فساد او را خوشحال کند ، معاد او را اندوهناک سازد . ۲- هیچ صلاحی با افساد نیست ( که آدمی برای صلاح دنیای خود آخرت را فاسد نماید ) . ۳- هر که با خدا ( ی سبحان ) فاسد باشد با هیچکسی صالح نباشد . ص ۱۱۴۵- ۴- لا تفسد ما یعینک صلاحه ۱۰۱۹۱ .

## الفشل و الفترة

۱- الفشل منقصة ۱۷۱ . ۲- تداو من داء الفترة فی قلبک بعزيمة ، و من كرى الغفلة فی ناظرک بیقظة ۴۵۶۲ .

## الفصیحة

۱- عار الفصیحة یکدّر حلاوة اللّذة ۶۳۰۱.

## الفضائل و الرذائل

۱- اکره نفسک علی الفضائل ، فإنّ الرذائل أنت مطبوع علیها ۲۴۷۷ . ۴- فاسد مکن آنچه را که صلاح آن تو را مهم است . کاهلی ، ترس و سستی ۱- کاهلی یا ترس و ناتوانی و سستی منقصت و پستی قدر است . ۲- درد سستی و تنبلی را به تصمیم و عزیمت ، و به پینکی ( چرت ) غفلت و بی خبری را در چشم خود به بیداری مداوا نما . رسوائی ۱- ننگ رسوائی شیرینی لذّت را تیره می سازد ( پس آدمی برای خاطر لذّت چند لحظه نباید مرتکب معصیتی شود که رسوائی ببار آورد ) . برتری ها ۱- نفس خود را بر فضائل ( صفاتی که باعث افزونی مرتبه است ) مجبور نما ، ص ۱۱۴۶ ۲- الارتقاء إلى الفضائل صعب منج ۱۱۲۶ . ۳- ینبیء عن فضلك علمک و عن إفضالك بذلك ۱۱۰۳۱ . ۴- إذا اتّقيت المحرّمات ، و تورّعت عن الشّبهات و أدّیت المفروضات ، و تنفّلت بالتّوافل فقد أكملت فی الدّین الفضائل ۴۱۴۸ . ۵- رأس الفضائل ملک الغضب و إماتة الشّهوة ۵۲۳۷ . ۶- عند تعاقب الشّدائد تظهر فضائل الإنسان ۶۲۰۴ . ۷- عنوان فضیلة المرء عقله ، و حسن خلقه ۶۳۴۳ . ۸- غایة الفضائل العقل ۶۳۷۶ . ۹- غایة الفضائل العلم ۶۳۷۹ . ۱۰- فضل الرّجل یعرف من قوله ۶۵۳۸ . زیرا رذائل ( مقابل فضائل است ) تو بر آنها خو گرفته ای . ۲- بالا رفتن بسوی فضیلت ها مشکل نجات بخشی است . ۳- از فضل و افزونی مرتبهات علم تو و از احسانت بذل و عطایت خبر می دهد . ۴- هر گاه از حرامها باز ایستاده ، و از شبهات پرهیز نموده ، و نمازهای واجب را اداء کرده ، و نوافل را بجا آوردی ، در حقیقت فضیلت ها را در دین کامل نمودی . ۵- سر فضیلت ها مالک بودن خشم ، و میراندن شهوت است . ۶- در وقت از پی یکدیگر در آمدن سختی ها فضائل انسان آشکار می گردد . ۷- نشانه فضیلت مرد عقل او و حسن خلقش می باشد . ۸- نهایت فضیلت ها عقل است ( یعنی عقل بالاترین فضیلت است ) . ۹- نهایت فضیلت ها علم و دانش است . ۱۰- فضیلت مرد از گفتارش شناخته می شود . ص ۱۱۴۷ ۱۱- الفضیلة بحسن الکمال ، و مکارم الأفعال ، لا بکثرة المال و جلاله الأعمال ۱۹۲۵ . ۱۲- الفضیلة غلبه العادة ۳۵۶ . ۱۳- فخر المرء بفضله لا بأصله ۶۵۳۹ . ۱۴- فضیلة الإنسان بذل الإحسان ۶۵۶۱ . ۱۵- فاز بالفضیلة من غلب غضبه ، و ملک نوازع شهوته ۶۵۷۹ . ۱۶- کفی بالمرء فضیلة أن ینقّض نفسه ۷۰۳۹ . ۱۷- کمال الفضائل شرف الخلاق ۷۲۶۳ . ۱۱- برتری بخوبی کمال و کردارهای نیکوست ، نه به بسیاری مال و بزرگی عملها و منصبها . ۱۲- فضیلت و برتری غلبه عادت است به کارهای خیر ، و یا غالب شدن بر عادت است ( به این معنی که اگر آدمی بر کارهای زشت عادت کرده پیوسته مرتکب گناه می شود ، وقتی دارای فضیلت می شود که بر عادت خود غلبه کند ) . ۱۳- فخر ( آدمی یا ) مرد با فروزی اوست نه به اصل و نژاد او . ۱۴- فضیلت انسان بذل احسان است . ۱۵- به فضیلت پیروزی یافته است کسی که بر خشم و غضبش پیروزی یافته ، و بر میل کننده ها و یا عزیمت های خواهش خود مالک گردد . ۱۶- برای فضیلت مرد ( آدمی ) کفایت می کند این که نفسش را کم گرداند ( و آن را حقیر شمارد ) . ۱۷- کمال و تمامی فضیلت ها شرف خصلت هاست ( یعنی کسی که می خواهد تمام فضیلت ها را کسب کند ، باید بالاترین صفات اخلاقی را داشته باشد ) . ص ۱۱۴۸ ۱۸- للإنسان فضیلتان : عقل ، و منطق ، فبالعقل یستفید ، و بالمنطق یفید ۷۳۵۶ . ۱۹- لیست الأنساب بالآباء و الأمهات لکنها بالفضائل المحمودات ۷۳۶۴ . ۲۰- من قلّت فضائله ضعف وسائله ۸۶۷۷ . ۲۱- من أحسن الفضل قبول عذر الجانی ۹۲۹۴ . ۲۲- من فضل الرّجل أن لا- یمنّ بما احتمله حلمه ۹۳۲۸ . ۲۳- من أفضل الفضائل اصطناع الصّیّنايع ، و بثّ المعروف ۹۳۵۵ . ۲۴- باکتساب الفضائل یکبت المعادی ۴۳۶۸ . ۲۵- جماع الفضل فی اصطناع الحرّ ، و الإحسان إلى أهل ۱۸- برای انسان دو فضیلت است : عقل ، و گفتار ، پس به وسیله عقل استفاده نموده ، و به گویائی افاده می کند . ۱۹- نسب ها ( که بتوان به آن فخر نمود و سبب

ارزش آدمی شود) به پدرها و مادرها نیست بلکه به فضیلت‌های ستوده شده است. ۲۰- هر که افزونی‌های او کم باشد، وسائل (بر آمدن حاجت دنیوی و اخروی) او ضعیف خواهد بود. ۲۱- از بهترین افزونی پذیرفین عذر جنایت کار است. ۲۲- از افزونی و فضیلت مرد آنست که به آنچه حلم و بردباریش متحمل آن شود منت نگذارد. ۲۳- از افزون‌ترین فضیلت‌ها انجام دادن احسان‌ها، و منتشر کردن احسان خواهد بود. ۲۴- با کسب فضائل نمودن برو در افتاده می‌شود دشمن. ۲۵- جمع کردن فضل و برتری، در احسان به آزاده، و نیکوئی به اهل خیر است. ص ۱۱۴۹ الخیر ۴۷۹۷. ۲۶- حفظ اللسان و بذل الإحسان من أفضل فضائل الإنسان ۴۸۹۹. ۲۷- کن متصفا بالفضائل، متبرء من الرذائل ۷۱۵۰. ۲۸- أفضل الفضائل بذل الرغائب، و إسعاف الطالب و الإجمال فی المطالب ۳۲۸۰. ۲۹- أفضل الفضائل صلة الهاجر، و إيناس النافر، و الأخذ بيد العاثر ۳۳۵۷. ۳۰- إنما يعرف الفضل لأهل الفضل أولوا الفضل ۳۹۱۳. ۳۱- يستدلّ علی فضلك بعملک، و علی کرمک ببذلک ۱۰۹۶۹. ۲۶- نگهداری زبان، و بذل احسان و بکار بردن آن از افزون‌ترین فضیلت‌های آدمی است. ۲۷- متصف به فضائل، و بیزاری جوینده از رذائل باش. ۲۸- افزون‌ترین افزونها دادن عطاها و چیزهای خوب و پسندیده، و بر آوردن حاجت طلب کننده، و میانه روی در خواسته‌هاست. ۲۹- افزون‌ترین افزونها پیوند با کسی است که بریده، و انس گرفتن با کسی است که رمیده، و گرفتن دست لغزیده و در مهلکه افتاده باشد. ۳۰- جز این نیست که مرتبه فضل را برای اهل فضل صاحبان فضل می‌داند، (چنانکه شاعر گوید: قدر زر زرگر شناسد قدر گوهر گوهری). ۳۱- بر فضیلت و افزونی مرتبه تو به عملت، و بر کرم تو به احسانت استدلال می‌شود. ص ۱۱۵۰

## الفضول

۱- شَرّ ما شغل به المرء وقته الفضول ۵۶۹۷. ۲- ضیاع العقول فی طلب الفضول ۵۹۰۱. ۳- من أمسک عن الفضول عدلت رأیه العقول ۸۵۱۳. ۴- من اشتغل بالفضول فاته من مهمّة المأمول ۸۶۳۳.

## الفطنة

۱- الفطنة بالبصيرة ۴۰. ۲- الفطنة هداية ۱۳۵. زیادی‌ها ۱- بدترین چیزی که به وسیله آن مرد وقت خود را مشغول سازد زیاد کاری‌هاست که بکار نیاید. ۲- ضایع شدن و تباهی عقلها در طلب کردن زیادتی‌هاست. ۳- هر که از زیادتی‌ها باز ایستد، رأی او را عقل‌ها تعدیل نمایند (و پسندند). ۴- هر که به زیادتی‌ها مشغول شود امور مهمه‌ای که امید آن دارد از دست او برود و فوت شود. زیرکی ۱- زیرکی به بینائی است (یعنی تا بینائی نباشد آدمی میان حق و باطل امتیاز ندهد). ۲- زیرکی سبب راه یافتن بحق است. ص ۱۱۵۱

## الفقد

۱- الفقد أحزان ۷۷.

## الفقر

۱- الفقر صلاح المؤمن، و مریحه من حسد الجيران، و تملق الإخوان، و تسلط السلطان ۲۰۷۷. ۲- إن الفقر مدله للنفس، مدهشة للعقل، جالب للهموم ۳۴۲۸. ۳- الفقر ينسی ۲۴. ۴- الفقر زينة الإيمان ۲۶۰. ۵- القبر خير من الفقر ۳۹۲. نیافتن ۱- نیافتن (مطالب) سبب اندوهها شود. تهیدستی ۱- تهیدستی و درویشی مصلحت مؤمن، و آسایش دهنده او از رشک همسایگان، و چاپلوسی برادران، و تسلط پادشاهانست. ۲- براستی که تهیدستی آلت خواری نفس (در دنیا و نزد اهل دنیا) و یا آلت فراموشی یا غفلت

نفس، حیرانی عقل، کشنده و جلب کننده اندوه‌هاست. ۳- پریشانی و تهیدستی فراموشی می‌آورد. ۴- تهیدستی (همراه رضا و صبر) (یا نیاز به خدا) زینت ایمان است. ۵- گور از پریشانی (که پریشان بر آن صبر نکند و سبب خسران شود) بهتر است. ص ۱۱۵۲

۶- الفقر مع الدین الموت الأحمر ۱۳۰۸. ۷- الفقر یخرس الفطن عن حجّته ۱۳۷۴. ۸- الفقر فی الوطن غربه ۱۴۲۵. ۹- الفقر الفادح أجمل من الغنی الفاضح ۱۵۳۶. ۱۰- الفقر و الغنی بعد العرض علی الله سبحانه ۱۵۴۶. ۱۱- حبّ الفقر یکسب الورع ۴۸۷۳.

۱۲- ربّ فقر عاد بالغنی الباقي ۵۳۲۷. ۱۳- ضرر الفقر أحمد من أشر الغنی ۵۹۰۴. ۱۴- فقر النفس شرّ الفقر ۶۵۴۷. ۶- تهیدستی و فقر با قرض (وام) مرگ سرخ یا بدبختی بزرگتر است. ۷- فقر و تهیدستی زیرک را از حجت و دلیل خود گنگ می‌گرداند (یعنی چنان تشویش خاطر آورد که قادر نیست در چیزی فکر کند). ۸- تهیدستی در وطن غریبی است (یعنی فقیر حکم غریب را دارد). ۹- پریشانی و نیازمندی شدید نیکوتر از بی‌نیازی رسوا کننده است. ۱۰- پریشانی و توانگری بعد از عرض بر خدای سبحان است. (یعنی در آخرت معلوم خواهد شد نه آنکه کسی دارا باشد یا ندار). ۱۱- دوستی فقر و درویشی (کسب پرهیزکاری نموده و یا سبب) کسب ورع شود. ۱۲- چه بسا فقر و درویشی که به توانگری همیشگی (یعنی بی‌نیازی در آخرت و یا در همین دنیا به وسیله صبر و استقامت و ملازم تقوا بودن که خود جلب روزی کند) بر گردد. ۱۳- ضرر بیچارگی و تهیدستی از فرحناکی و کفران نعمت توانگری است. ۱۴- تهیدستی نفس بدترین تهیدستی است. ص ۱۱۵۳. ۱۵- کلّ فقر یسدّ إلّا فقر الحمق ۶۸۷۹. ۱۶- من أظهر فقره أذلّ قدره ۸۵۵۵. ۱۷- مقاساة الإقلال، و لا- ملافاة الإذلال ۹۸۰۲. ۱۸- لا- فقر مع حسن تدبیر ۱۰۹۲۰. ۱۹- أبلغ الشکوی ما نطق به ظاهر البلوی ۳۳۰۰. ۲۰- قليل یفتقر إلیه خیر من کثیر یتغنی عنه ۶۷۴۴. ۲۱- لیس فی الغربه عار، إنّما العار فی الوطن الافتقار ۷۵۱۷. ۲۲- من تفاقّر افتقر ۷۶۵۹. ۱۵- هر درویشی و بیچارگی بسته می‌شود (رخنه و شکاف آن قابل جبران است) مگر بیچارگی و درویشی حماقت و کم عقلی. ۱۶- هر که فقر و بی‌چیزی خود را ظاهر سازد قدر خویش را خوار نموده است. ۱۷- رنج کشیدن فقر و درویشی، و نه پر خوردن خواری (یعنی به آن راضیم اما به این نه). ۱۸- نیست فقری با حسن تدبیر (چنانکه غنائی نیست با سوء تدبیر). ۱۹- رساترین شکایت آنست که ظاهر آزمایش و گرفتاری به آن گویا باشد (مرحوم خوانساری احتمال داده مراد شکایت از فقر باشد فرموده: در درویشی نیازی به زبان نیست، بلکه زبان حال گویا بوده، و بر فقر و بیچارگی ابلغ است). ۲۰- اندکی که بسوی آن حاجت باشد بهتر از بسیاری است که از آن بی‌نیازی باشد. ۲۱- در غربت عار نیست (که آدمی در غیر وطن زندگی کند) همانا عار پریشانی و احتیاج در وطن است. ۲۲- هر که به دروغ اظهار درویشی کند درویش گردد (چون خدای مهربان را ص ۱۱۵۴. ۲۳- إظهار التّبّاس یجلب الفقر ۱۱۴۱. ۲۴- الفقر مع الدّین الشّقاء الأكبر ۱۳۰۹.

### الفقر و أقسامه

۱- الفقیر الرّاضی ناج من حبائل إبلیس، و الغنیّ واقع فی حبائله ۱۹۲۰. ۲- أمقت العباد إلی الله الفقیر المزهو، و الشّیخ الزّان، و العالم الفاجر ۳۱۶۰. ۳- أكثر النّاس حمقا الفقیر المتکبر ۳۱۶۳. ۴- أغنی النّاس فی الآخرة أفقرهم فی الدّنیا ۳۲۲۱. ۵- الفقیر فی الوطن غربه (ممتن) ۱۴۲۲. با عملش نوع دیگر معرفی می‌کند. ۲۳- اظهار فقر و پریشانی فقر را می‌کشاند. ۲۴- فقر با قرض بزرگترین بدبختی است. تهیدست ۱- فقیر خوشنود از دامهای شیطان رستگار، و غنی در دام‌های آن گرفتار است. ۲- دشمن‌ترین مردم در نزد خدا فقیر متکبر، و پیر زنا کننده، و دانشمند بدکار است. ۳- بیشترین مردم از روی کم عقلی و حماقت درویش متکبر است. ۴- بی‌نیازترین مردم در آخرت نیازمندترین آنهاست در دنیا. ۵- فقیر در وطن غریب و یا خوار است. ص ۱۱۵۵. ۶- المقلّ غریب فی بلدته ۱۴۴۰. ۷- جالس الفقراء تزدد شکرا ۴۷۲۲. ۸- ربّ فقیر أغنی من کلّ غنیّ ۵۳۲۶. ۹- غنی الفقیر قناعته ۶۳۸۶. ۱۰- کم من فقیر یفتقر إلیه ۶۹۲۶. ۱۱- کم من فقیر غنیّ و غنیّ مفتقر ۶۹۶۱. ۱۲- من ألحّ علیه الفقر فلیکثر من قول: لا حول و لا قوّه إلّا بالله العلیّ العظیم ۹۰۵۵. ۱۳- من الواجب علی الفقیر أن لا یبذل من غیر اضطرار سؤاله ۹۳۶۳. ۶- فقیر و ندار در شهر خود



غریب است . ۷- با فقراء مجالست نما تا زیاد نمائی شکر را ( چون وقتی او را از نعمت‌ها محروم دیدی قدر نعمت را می‌دانی و بالطبع شکر خدا خواهی کرد که خداوند تو را فقیر نکرده ) . ۸- چه بسا فقیری که از هر توانگری بی‌نیازتر است ( از جهت خوشنودیش به حظ و نصیب ، و یا از راه بهره آخرتی ) . ۹- توانگری فقیر قناعت اوست . ۱۰- بسا فقیری که ( در اثر یاری دیگران ) به او نیازی باشد . ۱۱- بسا فقیری که غنی است و توانگری که محتاج است ( از جهت عدم اقتصاد و یا از نظر حرص و ولع ) . ۱۲- هر که بر او فقر و ناچیزی غلبه کند پس باید «لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم» بسیار گوید . ۱۳- از جمله ( چیزهای ) واجب بر فقیر آنست که مسئلت خود را بدون اضطرار و ناچاری بذل ننماید ( وقتی ناچار شد طلب کند ) . ص ۱۱۵۶-۱۴- ملوک الدنیا و الآخرة الفقراء الراضون ۹۸۱۶ . ۱۵- أفقر الناس من قتر علی نفسه مع الغنی و السیعة ، و خلفه لغيره ۳۴۴۲ . ۱۶- رب فقیر أعز من أسد ۵۲۸۵ .

### الفقه و الفقهاء

۱- الفقیه کلّ الفقیه من لم یقنط الناس من رحمۃ الله و لم یؤیسهم من روح الله ۱۸۳۹ . ۲- آفة الفقهاء عدم الصیانة ۳۹۶۳ . ۳- إذا تفقه الزّیغ تواضع ۴۰۴۸ . ۴- إذا تفقه الوضع ترفع ۴۰۴۹ . ۱۴- پادشاهان دنیا و آخرت فقراء خوشنودند . ۱۵- فقیرترین مردم کسی است که بر نفس خود با وجود توانگری و فراخی تنگ گرفته ، و از برای غیر خود جا بگذارد . ۱۶- چه بسا فقیری که عزیزتر از شیر باشد ( عزیزی او به اعتبار هیئت اوست در دلها ) . فقهاء ۱- دانا تمام دانا کسی است که مردم را از رحمت خدا نومید نکرده ، و از راحت خدا ناامید نسازد . ۲- آفت فقهاء ( چه دانای به احکام شرع از روی اجتهاد و چه مطلق دانا ) نگاه نداشتن خود است از لغزشها . ۳- هر گاه بلند مرتبه فقیه گردد فروتنی کند . ۴- هر گاه پست مرتبه فقیه گردد سرکشی نماید ( و یا به برکت علم و دانائی بلند ص ۱۱۵۷-۵- إذا فقهت فتفقه فی دین الله ۴۰۷۶ .

### الفکر و المتفکر

۱- أفکر تستبصر ۲۲۳۹ . ۲- أصل العقل الفکر ، و ثمرته السّلامۃ ۳۰۹۳ . ۳- أصل السّلامۃ من الزّلل ، الفکر قبل الفعل ، و الزّویۃ قبل الکلام ۳۰۹۸ . ۴- إنّ التّأظر بالقلب ، العامل بالبصر ، یكون مبتدأ عمله أن ینظر عمله ، علیه ، أم له ، فإن کان له ، مضی فیهِ و إن کان علیه ، وقف عنه ۳۵۶۹ . ۵- الفکر یهدی ، الصّدق ینجی ۲۰ . ۶- الفکر عبادة ۳۴ . مرتبه گردد ) . ۵- هر گاه فقیه و دانا می‌گرددی در دین خدا دانا شو . اندیشه و فکر ۱- اندیشه کن تا بینا گردی . ۲- ریشه عقل فکر کردن ، و میوه آن سلامتی ( از آفات دنیویه و اخرویّه ) است . ۳- ریشه سلامتی از لغزشها فکر کردن قبل از کار ، و تأمل نمودن پیش از سخن است . ۴- براستی کسی که با دیده دل نظر کرده ، با بینش بکار پردازد ، اولین کارش این است که در عملش نگاه می‌کند که آیا بسود اوست یا زیانش می‌باشد اگر بسود اوست آن را دنبال کرده ، و اگر بزیان اوست در آن توقف نماید و باز ایستد . ۵- اندیشه هدایت بخش ، و راستی وسیله نجات است . ۶- فکر و اندیشه کردن عبادت است . ص ۱۱۵۸-۷- الفکر رشد ، الغفلة فقد ۸۵ . ۸- الفکر ینیر اللب ۳۶۹ . ۹- الحيلة فائدة الفکر ۴۰۲ . ۱۰- الفکر یهدی إلى الرّشاد ۶۴۸ . ۱۱- الفکر نزهة المتّقین ۶۶۴ . ۱۲- الفکر یفید الحکمة ۸۷۸ . ۱۳- الفکرۃ مرآة صافیة ۹۲۶ . ۱۴- الفکر جلاء العقول ۹۳۵ . ۱۵- التّفکر فی آلاء الله نعم العبادة ۱۱۴۷ . ۱۶- الفکر فی غیر الحکمة هوس ۱۲۷۸ . ۷- اندیشه سبب راه یافتن به حق ، و غفلت نیافتن آنست . ۸- اندیشه و تأمل عقل را نورانی سازد . ۹- چاره کار فائده فکر است . ۱۰- فکر بسوی ( امر درست و صواب یا ) راه راست و درست رهبری می‌کند . ۱۱- اندیشه و تفکر تفرجگاه و دور نمای پرهیزکاران است . ۱۲- فکر مفید حکمت است ۱۳- فکر آئینه‌ایست صاف ( پس باید در نظر گرفت که از آن چگونه باید استفاده کرد ) . ۱۴- فکر جلاء خردهاست . ۱۵- اندیشه در نعمت‌های خدا خوب عبادتی است ( زیرا وسیله معرفت و دوستی خدا خواهد

گردید). ۱۶- فکر در غیر حکمت (نوعی از جنون یا) خواهش پوچی است (حکمت در روایات به طاعت خدا و معرفت امام، و در روایت دیگر به معرفت امام و دوری از ص ۱۱۵۹ ۱۷- الفکر فی الخیر یدعو الی العمل به ۱۳۹۵. ۱۸- الفکر فی العواقب ینجی من المعاطب ۱۴۶۰. ۱۹- إذا قدّمت الفکر فی جمیع أفعالك حسنت عواقبك فی کلّ أمر ۴۱۰۵. ۲۰- بالفکر تصلح الرّویة ۴۲۱۶. ۲۱- بتکرّر الفکر ینجاب الشّکّ ۴۲۷۱. ۲۲- بالفکر تنجلی غیاهب الأمور ۴۳۲۲. ۲۳- بتکرار الفکر تسلم العواقب ۴۳۴۸. ۲۴- بالنّظر فی العواقب تؤمن المعاطب ۴۳۵۰. ۲۵- تمیز الباقي من الفانی من أشرف النّظر ۴۴۹۴. معاصی کبیره، و در حدیثی به معرفت فقه در دین، و به طور خلاصه بعلم صحیح و درست تعریف شده است). ۱۷- در کار خیر اندیشه کردن (آدمی را) بسوی عمل به آن می‌خواند (یعنی سبب شود که انسان کار خیر را انجام دهد). ۱۸- اندیشه و فکر در عواقب کارها (آدمی را) از هلاکت‌ها می‌رهاند. ۱۹- هر گاه فکر و اندیشه را در تمام کارهایت مقدم داری پایان تو در هر کاری نیکو خواهد گردید. ۲۰- بوسیله فکر و اندیشه رأی و روش بصلاح گرایش پیدا کند. ۲۱- به تکرار فکر و اندیشه شک بریده می‌شود. ۲۲- بسبب فکر تاریکی‌های امور منجلی و گشوده می‌شود. ۲۳- بسبب مکرر اندیشه کردن عاقبت کارها سلامت خواهد ماند. ۲۴- در عاقبت‌ها فکر و نظر کردن ایمنی از هلاکت‌ها حاصل می‌شود. ۲۵- تمیز دادن باقی را (که آخرت باشد) از فانی (که دنیا است) از بلندترین ص ۱۱۶۰ ۲۶- تفکر قبل أن تعزم، و شاور قبل أن تقدم، و تدبّر قبل أن تهجم ۴۵۴۵. ۲۷- تفکرک یفیدک الاستبصار، و یکسبک الاعتبار ۴۵۷۴. ۲۸- ثمره الفکر السّلامة ۴۵۹۵. ۲۹- دوام الفکر و الحذر يؤمن الزّلل و ینجی من الغیر ۵۱۴۹. ۳۰- رحم الله امرأ تفکر فاعتبر، و اعتبر فأبصر ۵۲۰۶. ۳۱- رأس الاستبصار الفکره ۵۲۳۲. نظر و فکر بحساب آید. ۲۶- قبل از آنکه عزم نمائی اندیشه نما، و پیش از آنکه اقدام کنی مشورت کن، و قبل از آنکه داخل شوی تدبّر نما (امکان دارد نظر مبارک حضرت این باشد که نخست انسان باید در هر کاری اول فکر آن کند، و سپس مشورت، آن گاه دوباره اندیشه و تأمل در طریق رسیدن به آن، بلکه در نتیجه مشورت که آیا خوب رأی دادند یا نه). ۲۷- فکر و اندیشه نمودن تو را بینائی بخشیده، و عبرت گرفتن را نصیب تو خواهد نمود. ۲۸- ثمره و میوه فکر (و در هر کاری اندیشه نمودن) سلامتی است (از هر مفسده‌ای). ۲۹- فکر و حذر و احتیاط دائمی آدمی را از لغزش ایمن گردانده، و از تغییرهای نعمت رستگاری می‌دهد. ۳۰- خداوند مردی را رحمت کند که اندیشه نماید سپس پند گیرد، (یعنی بعد از فکر در خوبی و بدی، و اطاعت و سرکشی، و همچنین بعد از اندیشه در حالات گذشتگان عبرت گیرد) و بعد از عبرت بینا گردد (و بداند که هر عقیده و عملی در قیامت نتیجه بخش خواهد شد بلکه در دنیا نیز چنین است). ۳۱- سر منشأ هر بینائی فکرت و تأمل است. ص ۱۱۶۱ ۳۲- روّ قبل العمل تنج من الزّلل ۵۴۰۱. ۳۳- روّ قبل الفعل لا تعاب بما تفعل ۵۴۴۲. ۳۴- روّیه المتأنّی أفضل من بدیهه العجل ۵۴۴۳. ۳۵- طول الفکر یحمد العواقب، و یستدرک فساد الأمور ۶۰۰۲. ۳۶- طول التّفکیر یصلح عواقب التّدبیر ۶۰۲۸. ۳۷- طول التّفکیر یعدل رأی المشیر ۶۰۲۹. ۳۸- علیک بالفکر فإنّه رشد من الضّلال و مصلح الأعمال ۶۱۳۲. ۳۹- فکر العاقل هدایه ۶۵۳۰. ۴۰- فکر الجاهل غوايه ۶۵۳۱. ۳۲- پیش از عمل اندیشه کن از لغزش رستگار شوی. ۳۳- قبل از انجام کار اندیشه و تأمل نما، تا به آنچه انجام می‌دهی عیب کرده و سرزنش نشوی. ۳۴- اندیشه کردن درنگ کنند افزونتر از ناگاه کردن شتابگر است (زیرا تأمل و تأنی عمل را نیکو نماید). ۳۵- فکر بسیار عاقبت‌ها را ستوده کرده و فساد کارها را تلافی و تدارک می‌نماید. ۳۶- طولانی فکر نمودن عاقبت‌های تدبیر را بصلاح می‌آورد. ۳۷- فکر طولانی عدل رأی کسی است که با او مشورت می‌شود. ۳۸- بر تو باد به اندیشه کردن زیرا که آن راه یافتن از گمراهی، و بصلاح آورنده اعمال است. ۳۹- فکر خردمند هدایت است. ۴۰- فکر جاهل (نادان یا کم عقل) گمراهی است. ص ۱۱۶۲ ۴۱- فکر ساعه قصیره خیر من عبادۀ طویلۀ ۶۵۳۷. ۴۲- فکرک یمهدیک الی الرّشاد، و یحدوک علی إصلاح المعاد ۶۵۴۴. ۴۳- فکر المرء مرآه تریه حسن عمله من قبحه ۶۵۴۶. ۴۴- فضل فکر و تفهّم أنجع من فضل تکرار و دراسة ۶۵۶۴. ۴۵- فکرک فی الطّاعه یدعوک الی العمل بها ۶۵۶۶. ۴۶- فکرک فی المعصیۀ یحدوک علی الوقوع فیها ۶۵۶۷. ۴۷- فتفکروا أیها التّیاس و تبصّروا، و اعتبروا و اتّعظوا، و تزودوا للآخرة

تسعدوا ۶۵۸۹ . ۴۸- قدر ثم اقطع ، و فکر ثم انطق ، و تبیین ثم اعمال ۶۷۷۳ . ۴۱- فکر ساعتی کوتاه ( و یک لحظه ) بهتر از عبادت طولانی است . ۴۲- فکر تو تو را بسوی راه راست و درست رهبری کرده ، و تو را بر اصلاح روز بازگشت ( آخرت ) میراند . ۴۳- فکر ( آدمی یا ) مرد آئینه ایست که نیکوئی عملش را از زشتی آن ارائه می‌دهد . ۴۴- زیادتی فکر و فهمیدن سودمند از زیادتی تکرار و درس خواندن است . ۴۵- فکر و اندیشه‌ات در فرمانبرداری از خدا تو را بعمل به آن می‌خواند . ۴۶- فکر تو در نافرمانی و گناه تو را بر افتادن در آن می‌کشانند ( یعنی باید آدمی پیوسته فکر و اندیشه‌اش را در اطاعت خدا بکار اندازد نه در معصیت ) . ۴۷- ( حضرت بعد از جملاتی می‌فرماید ) : پس آی مردم اندیشه نمایند و درست بنگرید و عبرت گرفته و پند گیرید و از برای آخرت توشه بگیرید تا نیکبخت شوید . ۴۸- اندازه بگیر سپس ببر ( همچون خیاط قابل ) و فکر نما آن گاه سخن گو ، و آشکار کن ( و معرفت احکام شرعیه حاصل نما ) بعد از آن عمل کن . ص ۱۱۶۳ ۴۹- کیف تصفو فکره من یستدیم الشَّع ۶۹۷۵ . ۵۰- کفی بالفکر رشدا ۷۰۲۱ . ۵۱- لیس کلّ من رمی یصیب ۷۴۷۱ . ۵۲- من تأمل اعتبر ۷۶۵۸ . ۵۳- من طال فکره حسن نظره ۷۷۵۷ . ۵۴- من کثرت فکرته حسنت عاقبته ۸۰۳۷ . ۵۵- من طالت فکرته حسنت بصیرته ۸۳۱۹ . ۵۶- من أعمل فکره أصاب جوابه ۸۳۳۹ . ۵۷- من فکّر قبل العمل کثر صوابه ۸۳۴۰ . ۵۸- من ضعف فکرته قویت غرته ۸۳۶۱ . ۴۹- چگونه فکر کسی که همیشه سیر است صاف خواهد بود ۵۰- برای فکر و اندیشه کفایت می‌کند به راه راست رفتن . ۵۱- چنین نیست کسی که تیری اندازد به هدف خورد ( یعنی گاهی نظر و فکر در خصوص روزگار و یا غیر آن خطا می‌رود پوشیده نماند که این یک فراز از فرازهای وصیت آن بزرگوار است به امام مجتبی- علیه السلام- نهج البلاغه ۳۱ ) . ۵۲- کسی که ( در باره مبدأ و معاد و قضایا و حوادث ) تأمل کند عبرت گیرد . ۵۳- هر که فکرش طولانی شود بینش او نیکو گردد . ۵۴- هر که تفکر و تدبر او بسیار باشد عاقبت او نیکو گردد . ۵۵- هر که اندیشه و تأمل او طولانی باشد بینائی او نیکو شود . ۵۶- هر که فکرش را بکار برد جوابش درست خواهد بود . ۵۷- هر که پیش از کار کردن فکر نماید ( کارهای درست او بسیار باشد ) . ۵۸- هر که تفکر و اندیشه‌اش ضعیف باشد فریب خوردنش قوی است . ص ۱۱۶۴ ۵۹- من تفکّر فی ذات الله تزندق ۸۵۰۳ . ۶۰- من فکّر فی العواقب أمن المعاطب ۸۵۴۰ . ۶۱- من کثر فکره فی المعاصی دعتة إلیها ۸۵۶۱ . ۶۲- من کثر فکره فی اللّمذات غلبت علیه ۸۵۶۴ . ۶۳- من فکّر أبصر العواقب ۸۵۷۷ . ۶۴- من أسهر عین فکرته بلغ کنه همته ۸۷۸۴ . ۶۵- من تفکّر فی عظمه الله أبلس ۹۲۰۷ . ۶۶- من کانت له فکره فله فی کلّ شیء عبره ۹۲۳۶ . ۶۷- ما ذلّ من أحسن الفکر ۹۴۵۸ . ۵۹- هر که در ذات خدا اندیشه نماید زندیق گردد ( یعنی منکر وجود خدا شود زیرا ظرفیت مغز و فکر بشر کوچکتر از آنست که به کنه ذات خدا رسد ) . ۶۰- هر که در عاقبت‌ها اندیشه نماید از هلاکت‌ها ایمن گردد . ۶۱- هر که فکرش در گناهان بسیار باشد گناهان او را بسوی خود خوانند . ۶۲- هر که فکر او در لذّتها بسیار باشد لذّتها بر او غالب شوند . ۶۳- هر که اندیشه نماید نسبت به عاقبت‌ها بینا گردد . ۶۴- هر که چشم فکر و تأمل خود را بیدار دارد ( یا در شبها و یا بیداری معنوی ) بنهایت همت خود رسیده است . ۶۵- هر که در باره عظمت و بزرگی خدا اندیشه نماید ساکت شود ( و یا متحیر گردد ) . ۶۶- هر که دارای اندیشه و فکرتی باشد پس برای او در هر چیزی عبرتی خواهد بود . ۶۷- خوار نگردد کسی که نیکو فکر کند ( چون تمام بدبختی‌ها بر اثر فکر نکردن در امور است ) . ص ۱۱۶۵ ۶۸- لا عبادة کالتفکیر ۱۰۴۴۷ . ۶۹- لا رشد کالفکر ۱۰۴۶۱ . ۷۰- لا فکر لمن لا اعتبار له ۱۰۷۷۵ . ۷۱- الفکر فی العواقب يؤمن مکروه التّوابع ۱۵۷۳ . ۷۲- الفکر أحد الهدایتین ۱۶۱۶ . ۷۳- التّفکّر فی ملکوت السّماوات و الأرض عبادة المخلصین ۱۷۹۲ . ۷۴- الفکر فی الأمر قبل ملاسته يؤمن الزّلل ۱۸۷۲ . ۷۵- الفکر یوجب الاعتبار ، و يؤمن العثار ، و یثمر الاستظهار ۲۱۲۴ . ۷۶- افکر تفق ۲۲۲۵ . ۷۷- الفکر یهدی إلی الرّشد ۷۰۷ . ۶۸- هیچ عبادتی مانند فکر کردن ( در حقائق و معارف الهیه ) نیست . ۶۹- هیچ به راه درست رسیدنی مانند فکر نیست . ۷۰- فکری نیست برای کسی که برای او عبرتی نیست . ۷۱- در عاقبت هر کاری اندیشه نمودن ( آدمی را ) از ناخوشی حادثه‌ها ایمن می‌سازد . ۷۲- اندیشه یکی از دو هدایت است ( یکی راهنمایی هدایت گران و دیگر خود فکر و تفکر ) . ۷۳- اندیشه نمودن در ملکوت آسمانها

و زمین عبادت مخلصان است . ۷۴- اندیشه نمودن در کار قبل از بجا آوردن آن ، از لغزش ایمن می‌سازد . ۷۵- اندیشه موجب گرفتن پند گشته ، و از لغزش ایمن ساخته و پشت گرمی را ثمر بخش است . ۷۶- اندیشه نما تا ( هوشمند شوی یا تا ) فائق آئی . ۷۷- فکر و اندیشه ( آدمی ) را به راه راست هدایت می‌کند . ص ۱۱۶۶

## الفلاح

۱- لا یفلح من یسرّه ما یضرّه ۱۰۶۸۷ . ۲- المفلح من نهض بجناح ، أو استسلم فاستراح ۱۹۷۲ .

## تفویض الأمر إلى الله

۱- من فوّض أمره إلى الله سدّده ۸۰۷۰ .

## الفهم

۱- الفهم بالفطنة ۳۹ . ۲- الفهم آیه العلم ۴۵۲ . رستگاری ۱- رستگار نخواهد گردید کسی که خوشحال کند او را چیزی که او را زیان رساند . ۲- پیروزمند کسی است که با بال و پری پرواز کند ( یعنی اعوان و انصاری داشته باشد ) یا مطیع و منقاد گردد ، پس آسایش یابد . واگذار کردن به خدا ۱- هر که کارش را به خدا واگذار نماید خداوند او را به راه راست وادارد . فهمیدن ۱- فهمیدن به زیرکی است ( یعنی تا زیرکی و هوش نباشد انسان چیزی را نفهمد ) . ۲- دریافت نشانه علم است ( نه فقط خواندن ) . ص ۱۱۶۷ ۳- من تفهّم فهم ۷۶۵۴ . ۴- من تفهّم ازداد ۷۷۳۳ . ۵- من فهم علم غور العلم ۷۹۳۴ . ۶- من عدم الفهم عن الله سبحانه لم یتنتفع بموعظه واعظ ۸۹۴۵ . ۷- ما افتقر من ملک فهما ۹۵۰۷ . ۳- هر که جویای فهم باشد دریابد . ۴- هر که بفهمد طلب زیادتی نماید . ۵- هر که فهمیده باشد فرو رفتن در علم را می‌داند ( که چقدر مشکل است و کسی را توانائی رسیدن به ته آن نیست و یا می‌توان به ته آن رسید ) . ۶- هر که از جانب خدای سبحان فهمی را نیابد ( یعنی خداوند او را بر اثر معاصی بخود واگذارد ) به پند پند دهنده‌ای سودی نخواهد یافت . ۷- درویش و بیچاره نشده کسی که مالک فهمی باشد ( زیرا فهم آدمی را به توانگری و فضائل رساند ) . ص ۱۱۶۸

## باب القاف

## القبور

۱- جاور ( جاوز ) القبور تعتبر ۴۸۰۰ . ۲- نعم الصّهر القبر ۹۹۱۶ .

## استقبال الامور

۱- من استقبل الأمور أبصر ۷۸۰۲ . گورها ۱- به گورستان گذر کن ، ( و یا مجاورت و همسایگی آن را برگزین ) تا عبرت گیری . ۲- خوب دامادی است قبر ( برای آنکه افراد صالح و شایسته از تمام ناراحتی‌ها راحت گشته ، و به تمام لذتها خواهند رسید ، چنانکه عروس در ورود خود به داماد ناراحتی‌ها بلکه همه چیز و همه کس را فراموش خواهد نمود ، و در روایت هم دارد وقتی میت را بقبر می‌گذارند اگر فرد صالحی باشد به او گویند : «نم نومة العروس» بخواب نوع خوابیدن عروس ) . استقبال کارها ۱- هر که به استقبال کارها رود ( و با کوشش و تأمل قدم بردارد ) بینا گردد . ص ۱۱۶۹ الإقبال و الإقبال على الله ۱- إَنكُم إِنْ أَقْبَلْتُمْ عَلَى

اللّٰه اقبلتم ، و إن أدبرتم عنه أدبرتم ۳۸۵۲ . ۲- بالإقبال تطرد النّحوس ۴۲۶۲ . ۳- حسن الاختیار ، و اصطناع الأحرار ، و فضل الاستظهار ، من دلائل الإقبال ۴۸۳۷ . ۴- لكلّ إقبال إدبار ۷۲۸۸ . ۵- من علامات الإقبال اصطناع الرّجال ۹۲۸۶ . ۶- من علامات الإقبال : سداد الأقوال ، و الرّفق فی الأفعال ۹۴۳۱ . رو آوردن به خدا ۱- براستی اگر شما بسوی خدا رو آورید ( بر نیکبختی و سعادت خود ) رو آورده‌اید ، و اگر از او رو گردانید ( از همان رستگاری ) پشت کرده‌اید . ۲- با رو آوردن ( بخدا و احکام الهی ) نحوست‌ها برطرف خواهد گردید . ۳- نیکوئی برگزیدن ( امام و یا مصاحب و دوست و یا شغل و پیشه ) و احسان به آزادگان ، و پشتیبان بسیار برای خود گرفتن ، از دلیل‌های اقبال و رو آوردن سعادت است . ۴- برای هر رو آوردنی پشت گردانیدنی است ( یعنی نباید به اقبال‌های دنیا مطمئن بود ) . ۵- از نشانه‌های اقبال ( رو آوردن دولت ) احسان نمودن بمردان است . ۶- از علامت‌های اقبال محکمی گفتارها ( و درستی آن ) و نرمی در کردارها ( با مردم ) است . ص ۱۱۷۰

## القتل فی سبیل اللّٰه

۱- إن أكرم الموت القتل ، و الذی نفسی بیده لألف ضربة بالسيف أهون ( علی ) من میتة علی الفراه ۳۶۲۹ .

## الاقتحام

۱- من اقتحم اللّجج غرق ۷۹۷۰ .

## القدرة و الاقتدار

۱- التسلط علی الضعیف و المملوک من لزوم ( لزوم ) القدرة ۲۱۸۵ . ۲- القدرة تظهر محمود الخصال و مذمومها ۱۱۵۳ . کشته شدن در راه خدا ۱- براستی که گرامی‌ترین مرگ کشته شدن است ( در راه خدا مثل جهاد یا به ظلم و ناحق ) و سوگند به کسی که جان من بدست اوست هر آینه هزار ضربت به شمشیر آسان‌تر است بر من از مردن بر بستر . فرو رفتن ۱- هر که در گردابها یا آبهای بزرگ خود را بیندازد غرق می‌شود ( یعنی آدمی باید در حوادث اندیشه کند ، بی‌پروا به آب نزند عاقبت کار را ملاحظه نماید ) . قدرت ۱- بر ناتوان و بنده دست یافتن از لوازمات قدرت و توانائی است ( و یا از توانائیهای پست مرتبه است ) . ۲- قدرت و توانائی خوبیهای پسندیده و نکوهیده آن را آشکار می‌سازد ( مثلاً تا ص ۱۱۷۱ ۳- آفة القدرة منع الإحسان ۳۹۵۵ . ۴- آفة الاقتدار البغی و العتوّ ۳۹۷۲ . ۵- القدرة تنسی الحفیظة ۹۵۳ . ۶- إذا كثرت القدرة قلت الشهوة ۴۰۱۸ . ۷- إذا قلت المقدرة كثرت التعلّل بالمعاذیر ۴۰۳۸ . ۸- زكاة القدرة الإنصاف ۵۴۴۸ . وقتی ثروت نباشد جود و بخشش و یا بخل روشن نخواهد گردید ، و یا تا کسی دسترسی به گناه و معصیت نداشته باشد ارتکاب آن و یا ترک آن معلوم نخواهد شد ) . ۳- آفت توانائی جلوگیری و باز داشتن احسان است ( چون مردم بنده احسان خواهند بود ) . ۴- آفت توانا شدن و قدرت طلبی ستم و از حد گذشتن است ( زیرا او را بزودی خوار و بی‌ارزش می‌نماید ) . ۵- توانائی ( یا توانگری ) خشم و غضب ( و یا منع و زجر خود از منکرات ) را بدست فراموشی می‌سپارد ( یعنی انتقام نکشد در وقت توانائی یا از او گناه صادر نگردد در زمان قدرت بر معصیت ) . ۶- هرگاه توانائی زیاد گردد شهوت و خواهش کم خواهد شد ، ( ممکن است از این جهت باشد ، وقتی انسان ناتوان است بیشتر خواهش چیزی را می‌کند ، مثل زمانی که کمبود هست ، اما وقتی که قدرت دارد و مشتهیات فراوان باشد بی‌اعتنا خواهد بود ، و کم می‌شود که خواهش چیزی را نماید ) . ۷- هرگاه توانائی یا توانگری کم گردید بهانه جوئی به عذر و پوزشها بسیار خواهد شد ( ممکن است مراد این باشد که باید کوشید پیوسته قدرتمند بود تا نیازی به پوزش پیدا نکند ، و یا آنکه اگر ناتوانی طرف ثابت شد عذر او را بپذیرد ) . ۸- زکات قدرت بکار بردن انصاف خواهد بود . ص ۱۱۷۲ ۹- من أحسن أفعال القادر أن يغضب فيحلم ۹۳۲۲ .

## القدر

۱- من جهل قدره عدا طوره ۷۹۶۴ . ۲- من وقف عند قدره أكرمه الناس ۸۶۱۷ . ۳- من تعدى حده أهانه الناس ۸۶۱۸ . ۴- من جهل موضع قدمه عثر بدواعي ندمه ۸۶۸۷ . ۵- من اقتصر على قدره كان أبقى له ۸۸۲۵ . ۶- من جهل قدره جهل كل قدر ۸۸۷۳ . ۹- از نیکوترین کارهای قادر و توانا ( بر انتقام ) آنست که خشمناک گردد سپس بردباری نماید . قدر و مرتبه ۱- هر که قدر خود را نداند از حد و اندازه خود تجاوز کند . ۲- هر که در نزد قدر خود بایستد ( و از گلیم خود پا درازتر نکند ) مردم او را اکرام خواهند کرد . ۳- هر که از حد خود تجاوز نماید مردم او را خوار گردانند . ۴- هر که جاهل به جای پای خود باشد ( و قدر و مرتبه خود را نداند و از گلیم خود پا درازتر کند ) به دواعی پشیمانی خود بلغزد . ۵- هر که بر قدر خود اکتفا کند ( و در حرکات خود افراط و تفریط نداشته باشد ) قدر و منزلت برای او پاینده‌تر خواهد بود . ۶- هر که قدر خود را نداند هر قدری را نداند ( و دیگران را هم مانند خود به حساب آرد و راستی نادان مطلق است ) . ص ۱۱۷۳ . ۷- من عرف قدره لم يضع بين الناس ۸۱۲۱ . ۸- ما هلك من عرف قدره ۹۵۱۵ . ۹- ما عقل من عدا طوره ۹۵۱۶ . ۱۰- نعمًا للعبد أن يعرف قدره ، ولا يتجاوز حده ۹۹۸۷ . ۱۱- هلك من لم يعرف قدره ۱۰۰۲۰ . ۱۲- لا تفعل ما يضع قدرك ۱۰۲۳۱ . ۱۳- لا جهل أعظم من تعدى القدر ۱۰۶۵۴ . ۱۴- لا عقل لمن يتجاوز حده و قدره ۱۰۶۷۷ . ۱۵- رحم الله امرء عرف قدره ، و لم يتعد طوره ۵۲۰۴ . ۷- هر که قدر خود را بشناسد میان مردم ضایع نشود . ۸- هلاک نشده است کسی که قدر خود را بشناسد . ۹- عاقل نیست هر که از حد خود تجاوز کند . ۱۰- چه نیکو چیز است برای بنده‌ای که قدر خود را شناخته و از حد خود تجاوز ننماید . ۱۱- هلاک گردیده کسی که قدر خویش را نداند ( و پایش را از گلیم خود درازتر کند ) . ۱۲- ممکن آنچه را که قدر تو را پست گردانند . ۱۳- نادانی عظیم‌تر از تجاوز از اندازه نیست ( که آدمی بیشتر از گلیم خود پا دراز کند ) . ۱۴- نیست عقلی برای کسی که از حد و مرز خود تجاوز کند . ۱۵- خداوند رحمت کند مردی را که قدر خویش را شناخته ، و از حد خود زیاده روی نکند ( یعنی در حقیقت در سلوک با مردم به اندازه گلیم خود پا دراز کند ، و تعدی ننماید ) . ص ۱۱۷۴ . ۱۶- لا تسر عنّ إلى أرفع موضع في المجلس ، فإنّ الموضع الّذى ترفع إليه خير من الموضع الّذى تحطّ عنه ۱۰۲۸۳ .

## الإقدام

۱- لا تقدم على ما تخشى العجز عنه ۱۰۱۸۲ . ۲- لا تغلق بابا يعجزك افتتاحه ۱۰۱۹۲ .

## الاقتداء

۱- إذا علوت فلا تفكر فيمن دونك من الجهال ، و لكن اقتد بمن فوقك من العلماء ۴۰۹۲ . ۱۶- ( در تمام امور حد و مرز خود را مراعات نما حتی در ورود به مجالس و ) بسوی بالاترین جا در مجلس شتاب مکن ( که صدر نشین شوی ) زیرا جائی که بالا برده شوی بهتر از جائی است که از آن پائین آورده شوی ( آری بعضی خیال می‌کنند اگر بالای مجلس بنشینند در انظار بزرگ می‌شوند ولی غافلند که به کلی از آن مختصر مقامی که دارند منحصراً خواهند گردید ) . اقدام کردن ۱- بر چیزی که عجز از آن را می‌ترسی اقدام مکن . ۲- دری را که باز کردنش تو را ناتوان می‌سازد مبنده . پیروی کردن ۱- هر گاه بلند مرتبه گردی پس در کسی که از نادانها پست‌تر از تو است فکر مکن ، و لیکن به کسی که از علماء و دانشمندان که بالاتر از تست اقتداء نما ( یعنی انسان باید در کسب صفات نیکو و اخلاق حسنه به بالا-تر از خویش بنگرد و از آنها ص ۱۱۷۵ . ۲- إذا أنكرت من عقلك شيئاً فاقتد برأى عاقل يزيل ما أنكرته ۴۱۵۶ .



## القرآن

۱- القرآن أفضل الهدایتین ۱۶۶۴ . ۲- أحسنوا تلاوة القرآن فإنه أنفع ( أحسن ) القصص ، و استشفوا به فإنه شفاء الصدور ۲۵۴۳ . ۳- اتبعوا التور الذي لا يطفأ ، و الوجه الذي لا يبلى ، و استسلموا ، و سلموا لأمره ، فإنكم لن تصلوا مع التسليم ۲۵۴۴ . ۴- أفضل الذكر القرآن ، به تشرح الصدور و تستنير السرائر ۳۲۵۵ . پیروی نماید ) . ۲- هر گاه بعقل خود چیزی را ( از مهمات دنیوی و یا در علوم و مسائل اخروی ) درک نکردی و یا نشناختی پس برأی عاقلی که برطرف سازد آنچه را که تو آن را انکار می نمودی و یا در شبهه بودی اقتدا نما . قرآن ۱- قرآن افزون ترین دو هدایت است ( یکی هدایت سفراء الهی و دیگر هدایت خود قرآن ) . ۲- نیکو کنید خواندن قرآن را ، زیرا که آن بهتر یا سودمندترین گفتار و قصه هاست ، و از آن طلب شفا نموده ، پس براستی که ان شفای سینه هاست . ۳- از نوری که خاموش نمی گردد ، و چهره ای که کهنه نمی شود پیروی کنید ، و اطاعت کرده و تسلیم امر آن شوید ، زیرا که با تسلیم و قبول فرمان آن هرگز گمراه نخواهید شد . ۴- افزون ترین ذکر قرآن است ، بوسیله آن سینه ها ( معارف دقیقه و علوم را ) فهمیده و یا کشف نموده و یا گشوده شود ، و پوشیده ها روشن می گردد . ص ۱۱۷۶ ۵- إن القرآن ظاهره أُنِيق ، و باطنه عمیق ، لا- تغنی عجائبه ، و لا- تنفضی غرائب ، و لا تكشف الظلمات إلّا به ۳۵۷۸ . ۶- إن هذا القرآن هو الناصح الذي لا يغش ، و الهادی الذي لا يضل ، و المحدث الذي لا يكذب ۳۵۹۱ . ۷- تدبروا آیات القرآن و اعتبروا به فإنه أبلغ العبر ۴۴۹۳ . ۸- تعلموا القرآن فإنه ربيع القلوب ، و استشفوا بنوره فإنه شفاء الصدور ۴۵۴۱ . ۹- تمسك بحبل القرآن و انتصحه ، و حلل حلاله ، و حرّم حرامه ، ۵- براستی که قرآن ظاهرش نیکو ، و باطنش عمیق ( یعنی علوم و معارف آن بسیار که دست نیرومند هر فردی به ته آن نخواهد رسید ) عجائب آن زائل نشده ، و غرائب آن تمام نمی شود ( یعنی هر چه انسان کاوش کند هر روز و هر دفعه چیز دیگری را از آن کشف خواهد کرد ) و تاریکی های جهالت و ضلالت گشوده نمی شود مگر بسبب آن . ۶- براستی که این قرآن : پند گو ( یا صاف و خالصی ) است که غش نمی کند ، و رهنمائی است که گمراه نمی نماید ، و سخنگو و محدثی است که دروغ نمی گوید . ۷- در آیات قرآن تدبر و تفکر نموده ، و به آن عبرت بگیرید ، زیرا که آن رساترین عبرت هاست ( جهتش این است که قرآن مشتمل بر حالات گذشتگان و پرهیزگاران و سایر کسانی است که دارای صفات حمیده و خصال پسندیده بوده ، و از طرفی نتیجه افکار و اعمال زشت ستمکاران و جباران و گنهکاران و سرکشان و طاغوتیان و امثال آنها را نیز بیان خواهد نمود ) . ۸- قرآن را بیاموزید ، زیرا که آن بهار دلهاست ( یعنی چنانکه بهار زمینها و درختان را حیات می بخشد قرآن هم دلها را حیات بخش خواهد بود ) و به نور آن طلب شفاء کنید ، زیرا که آن شفاء سینه هاست . ۹- به ریسمان و حبل قرآن دست زن ، و نصیحت آن را بپذیر ، و حلالش را ص ۱۱۷۷ و اعمل بعزائم و أحكامه ۴۵۶۳ . ۱۰- جمال القرآن البقرة و آل عمران ۴۷۵۱ . ۱۱- و قال- علیه السلام- فی ذکر القرآن : شافع مشفع و قائل مصدق ۵۷۸۸ . ۱۲- ظاهر القرآن أُنِيق ، و باطنه عمیق ۶۰۶۸ . ۱۳- علیکم بهذا القرآن ، أحلّوا حلاله ، و حرّموا حرامه ، و اعملوا بمحكمه ، و ردّوا متشابهه إلى عالمه ، فإنه شاهد علیکم ، و أفضل ما به تؤسّلت ۶۱۵۷ . حلال ، و حرام آن را حرام دانسته ، و به واجبها و احکام آن عمل نما . ۱۰- زیبایی قرآن بقره و آل عمرانست ( نقل شده که این دو سوره را «زهرآوین» گویند یعنی دو سوره روشن ، مرحوم علامه خوانساری فرموده ظاهر این است که این به اعتبار کمال بلاغت آنهاست ) . ۱۱- حضرت در ذکر قرآن و وصف آن فرموده : شفاعت کننده ایست پذیرفته شده ، و گوینده ایست تصدیق شده ( و در خطبه ای که از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در مقدمه تفسیر صافی و غیر آن نقل شده «ما حل مصدق» نقل گردیده ( یعنی در باره کسی که به آن عمل نماید نزد خدا سعایت کند ، و لذا بعضی ها آن را به معنای دشمن جدال کننده معنی کرده اند ) . ۱۲- ظاهر قرآن خوش آیند ، و باطن آن عمیق است ( یعنی افکار بشری به آن نرسد ) . ۱۳- بر شما باد به این قرآن ، حلالش را حلال ، و حرام آن را حرام دانسته و به محکم آن ( و آیاتی که معانی آنها واضح است ) عمل نمائید و متشابه ( و آیاتی که معانی آنها

واضح نیست و دارای احتمالاتی است) آن را به دانای آن برگردانید (تا او هر چه حکم کرد عمل کنید) زیرا که آن (قرآن) بر شما گواه، و افزونتر چیز است که به آن ص ۱۱۷۸ ۱۴- فی القرآن نبأ ما قبلکم، و خبر ما بعدکم، و حکم ما بینکم ۶۵۲۱. ۱۵- کفی بالقرآن داعیا ۷۰۲۸. ۱۶- لیکن سمیرک القرآن ۷۳۸۹. ۱۷- لیس لأحد بعد القرآن من فاقه، و لا لأحد قبل القرآن غنی ۷۴۹۵. ۱۸- من أنس بتلاوة القرآن لم توحشه مفارقة الإخوان ۸۷۹۰. ۱۹- من اتخذ قول الله دليلا هدى إلى التي هي أقوم ۸۸۱۴. ۲۰- من شفع له القرآن يوم القيمة شفع فيه، و من محل به صدق عليه ۹۰۴۷. متوسل خواهید شد. ۱۴- در قرآنست خبر آنچه پیش از شما بوده، و خبر آنچه بعد از شما، و حکم آنچه در میان شما واقع می‌شود (که از این گفتار بطور کامل استفاده خواهد شد که حجت خدا پیغمبر و امام از تمام وقایع و حوادث گذشته و حال و آینده مطلعند، چون عالم بقرآنند و قرآن حاوی همه آنها خواهد بود). ۱۵- برای قرآن کفایت می‌کند خواندن براه راست. ۱۶- باید سخنگوی تو در شب قرآن باشد. ۱۷- برای احدی بعد از قرآن حاجتی نبوده، و برای احدی قبل از قرآن توانگری نیست. ۱۸- هر که به تلاوت قرآن انس گیرد جدائی برادران او را به وحشت نیندازد. ۱۹- هر که گفتار خدا (قرآن) را رهنمای خود اتخاذ نماید به آنچه محکمتر باشد هدایت گردد (یعنی به بهترین راه راهنمایی شود). ۲۰- هر که در روز قیامت قرآن شافع او باشد شفاعت آن پذیرفته شود، و کسی که قرآن از او شکایت کند در آنچه گوید تصدیق شود. ص ۱۱۷۹ ۲۱- ما آمن بما حرّمه القرآن من استحلّه ۹۶۳۱. ۲۲- ما جالس أحد هذا القرآن إلّا قام بزيادة، أو نقصان، زیاده فی هدی، أو نقصان فی عمی ۹۶۸۰. ۲۳- قال فی ذکر القرآن: نور لمن استضاء به، و شاهد لمن خاصم به، و فلج لمن حاج به، و علم لمن وعی و حکم لمن قضی ۹۹۹۴. ۲۴- فی وصف القرآن: هو الذي لا تزيف به الأهواء، و لا تلتبس به الشبه و الآراء ۱۰۰۴۷. ۲۵- فی وصف القرآن: هو الفصل ليس بالهزل، هو الناطق بسنة العدل، ۲۱- به آنچه قرآن آن را حرام فرموده است ایمان نیاورده کسی که آن را حلال شمارد (یعنی شخص مسلمان و مؤمن باید حرام قرآن را حرام و حلال آن را حلال داند، نه مانند افرادی همچون... که متعه، و امثال آن را که قرآن حلال دانسته حرام داند که آنها اصلا ایمان نیاورده‌اند). ۲۲- هیچ کسی از شما با این قرآن همنشینی نکند جز آنکه بر خیزد با زیادتی و نقصانی زیادتی در هدایت یا کمی و نقصان در کوری (و ضلالت). ۲۳- (تمه کلامی است از خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی که در باره عظمت خدا و پیغمبر و قرآن بیان داشته است فرموده): نوری است برای کسی که روشنی جوید به آن، و گواهی است برای کسی که دشمنی نماید به آن، و پیروزیست برای کسی که غلبه کند به آن، و علمی است برای کسی که نگه دارد (حقایق و معارف را) و حکمی است برای کسی که قضاوت نماید. ۲۴- در توصیف قرآن فرموده است: آن چیز است که خواهشها بسبب آن به باطل مایل ننموده، و شبهه‌ها و اندیشه‌ها مشتبّه نمی‌گردند (زیرا که قرآن در هر باب و در هر موضوعی حق و باطل را از یکدیگر جدا سازد). ۲۵- در وصف قرآن فرموده است: آن جدا کننده (حق از باطل) و هزل (و شوخی ص ۱۱۸۰ و الأمر بالفضل، هو حبل الله المتين، و الذکر الحکیم، هو وحی الله الأمين، و حبله المتين، و هو ربيع القلوب، و ينابيع العلم، و هو الصراط المستقيم، هو هدی لمن اتّم به، و زينة لمن تحلى به، و عصمة لمن اعتصم به، و حبل لمن تمسك به ۱۰۰۵۰. ۲۶- لا تستشفين بغير القرآن، فإنه من كل داء شاف ۱۰۳۱۶. ۲۷- وقال فی وصف القرآن: لا تغني عجائبه، و لا تنفضي غرائب، و لا تنجلي الشبهات إلّا به ۱۰۸۱۰. ۲۸- أهل القرآن أهل الله و خاصيته ۱۴۶۸. و بازی) نیست، آن گویا به طریقه عدل و امر کننده به افزونی (و به چیزی که سبب آن شود) آن ریسمان استوار (و رشته محکم پیوستگی) خدا و ذکر و یاد حکیم است، آن وحی امین (که از خطا و غلط محفوظ است) خدا (و یا وحی خدای امین است) و ریسمان متین، و بهار دلها و چشمه‌های علم است، و آنست راه مستقیم، و آن برای کسی که به آن اقتدا کند هدایت بوده، و برای کسی که به آن زیور یابد زینت گردیده و برای کسی که به آن چنگ زند عصمت بوده، و برای هر که به آن دست زند ریسمانی خواهد بود. ۲۶- هرگز به غیر قرآن شفا مجوئید، زیرا که آن از هر دردی شفا دهنده خواهد بود. ۲۷- (از فرازهای خطبه ۱۸ نهج البلاغه است که در مذمت اختلاف علماء در فتوی فرموده تا می‌رسد به اینجا که) در وصف قرآن

می‌فرماید: عجائب آن تمام نشده، و غرائب (و علوم و معارف عجیبه غریبه) آن به آخر نرسیده، و شبهه‌ها گشوده نمی‌شود مگر بوسیله آن. ۲۸- اهل قرآن اهل خدا و خواص اویند. ص ۱۱۸۱

## القرب

۱- قد یبعد القرب ۶۶۲۰.

## التقرب إلى الله

۱- التَّقَرُّبُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِمَسْأَلَتِهِ، وَ إِلَى النَّاسِ بِتَرْكِهَا ۱۸۰۱. ۲- اجْعَلْ شُكُوكَ إِلَى مَنْ يَقْدِرُ عَلَى غَنَاكَ ۲۴۷۳. ۳- تَقَرَّبْ إِلَى اللَّهِ سَبْحَانَهُ بِالسَّجُودِ وَ الرُّكُوعِ وَ الْخُضُوعِ لِعَظَمَتِهِ وَ الْخُشُوعِ (الْخُنُوعِ) ۴۵۶۰. ۵- لَا يَقَرَّبُ مِنَ اللَّهِ سَبْحَانَهُ إِلَّا كَثْرَةُ السَّجُودِ وَ الرُّكُوعِ ۱۰۸۸۸. نزدیک ۱- گاهی نزدیک دور می‌گردد (چه امور دنیایی باشد یا غیر آن و ممکن است مراد رحم باشد که گاهی رحم بیگانه می‌شود). نزدیک شدن بخدا ۱- به خدای تعالی نزدیک گشتن به درخواست از او، و به مردم به ترک سؤال است. ۲- شکایت خود را بسوی کسی ببر که بر توانگری تو قادر باشد. ۳- به خدای سبحان نزدیک شو، که خداوند نزدیک شوندگان بسوی خویش را نزدیک (خود) خواهد گردانید. ۴- به خدای سبحان بوسیله سجده، و رکوع، و پستی نمودن برای عظمت و بزرگی او، و فروتنی نزدیک شو. ۵- (چیزی آدمی را) بخدای سبحان نزدیک نمی‌گرداند مگر کثرت سجود ص ۱۱۸۲

## الإقرار و الاعتراف بالذنب

۱- مَا أَخْلَقَ مِنْ عَرَفَ رَبِّهِ أَنْ يَعْتَرِفَ بِذَنْبِهِ ۹۶۳۹. ۲- نَعَمْ شَافِعَ الْمَذْنِبَ الْإِقْرَارَ ۹۹۳۷. ۳- لَا اعْتِذَارَ أَمْحَى لِلذَّنْبِ مِنَ الْإِقْرَارِ ۱۰۶۷۱. ۴- يَسْتُمْرُ الْعَفْوُ بِالْإِقْرَارِ أَكْثَرَ مِمَّا يَسْتُمْرُ بِالْاعْتِذَارِ ۱۱۰۱۴. ۵- الْاعْتِرَافُ شَفِيعَ الْجَانِي ۲۲۰۷. ۶- الْإِقْرَارُ اعْتِذَارٌ ۱۷۹.

## إقراض الله

۱- مَنْ أَقْرَضَ اللَّهَ جِزَاهُ ۸۰۷۲. وَ رُكُوعَ. اِقْرَار و اعتراف ۱- چه شایسته و سزاوار است کسی که پروردگارش را می‌شناسد آنکه بگناه خود اعتراف و اقرار نماید (که بهترین وسیله برای آمرزش خواهد بود). ۲- خُوبُ شَفَاعَتِ كُنْئِدِهْ گنهكار است اقرار (و اعتراف بگناه). ۳- عَذْرُ خَوَاسْتَنِ مَحُو كُنْئِدِهْ تَر بَرای گناه از اقرار و اعتراف نیست. ۴- عَفْوُ بوسيله اقرار ثمره‌اش بیشتر از آنچه بسبب اعتذار و پوزش طلبیدن خواهد بود (زیرا که گنهكار با اقرارش می‌فهماند من این کار را کردم و برای هر گونه تلافی حاضرم). ۵- اعتراف نمودن بگناه شفاعت کننده گنهكار است. ۶- اعتراف بگناه (در برابر خالق یا مخلوق) پوزش طلبیدن است. وام دادن به خدا ۱- هر که به خدا قرض دهد (یعنی برای خاطر او) خداوند او را (چند برابر) ص ۱۱۸۳ ۲- اغْتَنَمَ مِنْ اسْتَقْرَضَكَ فِي حَالِ غَنَاكَ لِيَجْعَلَ قِضَاءَهُ (قِضَاءَهُ) فِي يَوْمِ عَسْرَتِكَ ۲۳۷۰.

## قرع الباب

۱- من استدام قرع الباب ولج ولج ۹۱۶۰.

## القسم

۱- أوفر القسم صحّة الجسم ۲۹۶۱ . ۲- أهنأ الأقسام القناعة ، و صحّة الأجسام ۳۰۴۶ . ۳- أغنى الناس الرّاضی بقسم الله ۳۲۲۷ . ۴- بتقدير أقسام الله للعباد قام وزن العالم ، و تمّت هذه الدّنيا پاداش دهد . ۲- غنیمت شمار کسی را که از تو در حال توانگریست قرض بگیرد ، تا در روز پریشانی تو ( قیامت ) پس دادنش را قرار دهد ( و آن را خدای بزرگ تلافی کند ) . کوبیدن در ۱- هر که کوبیدن در را دائم دارد ( و پیوسته در را بکوبد ) و لجاجت نماید باز کند ( و داخل شود بنا بر این نباید از چیزی ناامید شد بالأخص از درگاه حضرت باری تعالی که بطور مسلم جواب شنیده خواهد شد ) . بهره و نصیب ۱- فراوانترین قسمت و نصیب تندرستی است . ۲- گواراترین قسمت‌ها قناعت ، و صحّت بدن‌هاست . ۳- توانگرترین مردم کسی است که به قسمت الهی و بهره خوشنود باشد . ۴- بسبب تقدیر قسمت‌های خدا برای بندگان سنجش جهان برپا بوده ، و دنیا ص ۱۱۸۴ لأهلها ۴۳۰۶ . ۵- من وثق بقسم الله لم یّتهمه فی الزّوق ۸۶۴۹ . ۶- لا- تحمل علی یومک همّ سنتک کفاک کلّ یوم ما قدّر لک فیه ، فإنّ تکن السّینه من عمرک فإنّ الله سبحانه سیأتیک فی کلّ غد جدید بما قسم لک و إنّ لم تکن من عمرک فما همّک بما لیس لک ۱۰۳۹۶ .

### القسوة

۱- ضادّوا القسوة بالزّقة ۵۹۱۸ . ۲- من أعظم الشّقاوة القساوة ۹۳۷۶ . ۳- لا لؤم أشدّ من القسوة ۱۰۷۲۴ . برای اهلش تمام گردیده است ( یعنی نظام دنیا بر چنین قراردادی است ، که طبق مصلحت و حکمت سر موئی کمتر و بیشتر سهم هر موجودی داده نخواهد شد ) . ۵- هر که به بخشش و یا قسمت و یا سوگند خدا ( که در قرآن برای کارهای خود سوگند یاد نموده ) اعتماد کند او را در روزی متهم نسازد . ۶- همّ و اندوه سال خود را بر روزت بار مکن ، تو را کافی است هر روزی آنچه برای تو در آن مقدّر شده ، پس اگر سال از عمرت باشد پس خدای سبحان به زودی در هر روز جدیدی آنچه را که برای تو قسمت کرده خواهد آورد ، و اگر از عمر تو نیست پس هم و اندوه تو چیست برای آنچه برای تو نیست . سنگدلی ۱- قساوت و سخت دلی را با رقت و نرم دلی برطرف سازید . ۲- از بزرگترین بدبختی است سخت دلی . ۳- هیچ لثیمی و پستی مرتبه از قساوت ( و سخت دلی ) شدیدتر نیست . ص ۱۱۸۵

### المقاصد

۱- ضاع من کان له مقصد غیر الله ۵۹۰۷ . ۲- من ساء مقصده ساء مورده ۸۳۱۳ .

### القصد و الاقتصاد

۱- الاقتصاد ینمی القلیل ۳۳۴ . ۲- الاقتصاد ینمی الیسیر ۵۱۴ . ۳- الاقتصاد نصف المؤنة ۵۶۵ . ۴- آفة الاقتصاد البخل ۳۹۴۲ . ۵- خذ القصد فی الأمور ، فمن أخذ القصد خفّت علیه المؤن ۵۰۴۲ . مقصدها ۱- ضایع شده کسی که برای او مقصدی غیر خدا می‌باشد ، ( علامه خوانساری- ره- احتمال نفرین هم داده که معنایش این شود ضایع شود ... ) . ۲- هر که مقصد ( و نیت و قصدش ) بد باشد فرودگاه او ( در آن نشاء ) بد خواهد بود . ۱- میانه روی ( که نه اسراف باشد نه تنگ گیری ) کم را زیاد می‌نماید . ۲- میانه روی اندک را افزایش می‌دهد . ۳- میانه روی نصف مؤنه و خرج سال است ( یعنی گویا نصف در آمد سال تهیه شده زیرا که با آن نعمت از بین نمی‌رود ) . ۴- آفت میانه روی بخیلی است . ۵- در کارها و زندگی میانه روی را فرا گیر ، زیرا کسی که میانه روی را اتخاذ کند ص ۱۱۸۶ ۶- طریقتنا القصد ، و سنتنا الرّشد ۶۰۰۸ . ۷- علیک بالقصد فی الأمور فمن عدل عن القصد جار ، و من أخذ به عدل ۶۱۱۶ . ۸- علیک بالقصد فإنّه أعون شیء علی حسن العیش ، و لن یهلك امرؤ حتّی یؤثر شهوته علی دینه ۶۱۴۵ . ۹- علیکم بالقصد فی المطاعم فإنّه أبعد من السّیرف ، و أصحّ للبدن ، و أعون علی العبادة ۶۱۵۳ . ۱۰- غایة

الاقتصاد القناعة ۶۳۶۴ . ۱۱- کلّ ما زاد علی الاقتصاد إسراف ۶۸۹۹ . ۱۲- لن يهلك من اقتصد ۷۴۴۵ . مخارج بر او سبک خواهد شد . ۶- شیوه و راه ما میانه روی ، و سیرت و سنت ما رشد و ایستادن در راه حق است . ۷- بر تو باد به میانه روی در کارها ، زیرا کسی که از میانه روی میل کند ستم نموده ، و کسی که میانه روی را فرا گیرد عدالت ورزیده است . ۸- بر تو باد به میانه روی زیرا که آن یاری کننده چیز است بر نیکوئی زندگانی ، و هرگز مردی به هلاکت نمی‌رسد تا خواهش خود را بر دینش اختیار کند . ۹- بر شما باد به میانه روی در خوردنیها ( هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت ) زیرا که آن از اسراف دورتر ، و برای بدن بهتر و سالم تر ، و بر عبادت یاری کننده تر خواهد بود . ۱۰- غرض و غایت اقتصاد و میانه روی قناعت است . ۱۱- هر چیزی که بر میانه روی زیاد باشد اسراف خواهد بود . ۱۲- هرگز بهلاکت نمی‌رسد کسی که میانه روی کند . ص ۱۱۸۷ ۱۳- لیس فی الاقتصاد تلف ۷۵۱۲ . ۱۴- من لم يحسن الاقتصاد أهلكه الإسراف ۸۲۰۶ . ۱۵- من اقتصد خفّ عليه المؤمن ۸۳۲۶ . ۱۶- من اقتصد في الغنى و الفقر فقد استعدّ لنوائب الدهر ۹۰۴۸ . ۱۷- من صحب الاقتصاد دامت صحبة الغنى له ، و جبر الاقتصاد فقره و خلله ۹۱۶۵ . ۱۸- من الاقتصاد سخاء بغير سرف ، و مروءة بغير تلف ۹۴۱۹ . ۱۹- لا- هلاك مع اقتصاد ۱۰۵۳۶ . ۲۰- کلّ مقتصر عليه كاف ۶۸۹۸ . ۲۱- لیکن مرکبک القصد ، و مطلبک الرشد ۷۶۱۹ . ۱۳- در میانه روی تلفی نیست ( بلکه تلف در اسراف خواهد بود ) . ۱۴- هر که میانه روی را نیکو نشمارد اسراف او را نابود خواهد کرد . ۱۵- هر که میانه روی کند بر او مخارج سبک گردد . ۱۶- هر که در توانگری و درویشی میانه روی کند ، پس در حقیقت برای مصائب روزگار ( و دفع آن و مبارزه با آن ) آماده شده است . ۱۷- هر که با میانه روی همراه باشد ( و پیوسته اقتصاد را به کار برد ) همراهی توانگری با او همیشه بوده ، و میانه روی درویشی و رخنه احتیاج او را جبران نماید . ۱۸- از میانه روی است سخاوت بدون اسراف ، و مردانگی بدون تلف ( و هلاکت ) . ۱۹- نیست هلاکتی با میانه روی . ۲۰- هر اقتصار شده بر آن کفایت کننده است ( یعنی از دنیا آن اندازه کافی است که آدمی را بس باشد طلب زیاده رنج آور خواهد بود ) . ۲۱- باید سواری تو میانه روی و خواسته تو راه درست باشد . ص ۱۱۸۸

### التقصير و المقصر

۱- لسان المقصير قصير ۷۶۱۶ . ۲- من قصر عاب ۷۷۰۹ . ۳- من قصر في أيام أمله قبل حضور أجله فقد خسر عمره ، و ضرّه أجله . ۸۹۱۱

### القصاص

۱- السيف فاتق ، و الدّين راتق ، فالدين يأمر بالمعروف ، و السيف ينهى عن المنكر ، قال الله تعالى : وَ لَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ ۲۱۳۵ . تقصير و تقصير کار ۱- زبان مقصّر ( و تقصير کار ) کوتاه است ( ولی کسی که از گناه بری است با کمال قدرت سخن می‌گوید ) . ۲- کسی که تقصير کند ( و در کارها کوتاهی نماید ) عیناک شود ( و یا عیناک گرداند ) . ۳- هر که در روزگار امید و آرزویش ( یعنی در ایام زندگانی ) پیش از رسیدن اجل کوتاهی کند ( و به عمل نپردازد ) علی التحقيق عمر خود را عیناک ساخته ( و آن را ضایع و باطل کرده ) و به او مرگش ضرر رساند ( که دیگر نمی‌تواند تلافی کند ) . قصاص و حدود ۱- شمشیر شکافنده ، و دین بهم آورنده است ، پس دین به نیکی امر می‌کند ، و شمشیر از بدی نهی می‌نماید ، خدای تعالی فرموده : برای شماست ص ۱۱۸۹ ۲- و القصاص حقنا للدماء ، و إقامة الحدود إعظاما للمحارم ۶۶۰۸ .

### القضاء و القدر

۱- أشدّ الناس عذابا يوم القيامة المتسخطّ لقضاء الله ۳۲۲۵ . ۲- إنّ الله سبحانه يجرى الأمور على ما يقضيه لا على ما ترتضيه ۳۴۳۲ .

۳- إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ لِلْعَبْدِ وَ إِنِ اشْتَدَّتْ حِيلَتُهُ ، وَ عَظُمَتْ طَلِبَتُهُ ( وَ إِنِ عَظُمَتْ حِيلَتُهُ وَ اشْتَدَّتْ طَلِبَتُهُ ) ، وَ قُوِيَتْ مَكِيدَتُهُ ، أَكْثَرَ مِمَّا سَمِيَ لَهُ فِي دَرِ قِصَاصِ حَيَاتٍ وَ زَنْدُغِي . ( از این روایت بطور کامل استفاده می‌شود که حیات اجتماع وابسته به دو چیز است : فتق و رتق ، و اگر یکی از آنها نباشد اجتماع مختل است ) . ۲- ( از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است ) و قصاص را ( واجب کرده ) بجهت حفظ خونها ( تا هر بی سر و پائی تعدی و تجاوز نکند ) و اقامه حدود را ( لازم نموده ) بجهت بزرگ داشتن حرامها ( که بدانند آن گناهان بزرگ بوده از آنها اجتناب نمایند ) . قضا و قدر ۱- سخت‌ترین مردم از نظر عذاب در روز قیامت کسی است که قضا و تقدیر الهی را خشمناک باشد . ۲- براستی که خدای سبحان کارها را بر آنچه مقدر می‌کند جاری می‌سازد ، نه بر آنچه تو از آن خوشنود می‌باشی ( پس باید راضی به قضای او بود ) . ۳- ( در نهج البلاغه چنین دارد «اعلموا علما یقیناً» با علم الیقین بدانید ) که خداوند متعال برای بنده قرار نداده ، هر چند چاره‌اش سخت و طلب او بزرگ باشد ، و یا هر چند چاره‌اش بزرگ و طلبش سخت و مکر او محکم باشد بیش از آنچه ص ۱۱۹۰ الذکر الحکیم ، و لم یحل بین العبد فی ضعفه و قلة حیلته ، أن یبلغ دون ما سَمِيَ لَهُ فِي الذَّكَرِ الْحَكِيمِ ، وَ إِنِ الْعَارِفُ لِهَذَا ، الْعَامِلُ بِهِ ، أَعْظَمُ النَّاسِ رَاحَةً فِي مَنْفَعَةٍ وَ إِنِ التَّارِكُ لَهُ وَ الشَّاكُّ فِيهِ لِأَعْظَمِ النَّاسِ شِغْلًا فِي مُضَرَّةٍ ۳۶۵۶ . ۴- المقادیر تجری بخلاف التقدیر و التّیذیر ۲۱۹۲ . ۵- القدر یغلب الحاذر ۹۸۸ . ۶- الاتّکال علی القضاء أرواح ۱۳۱۸ . ۷- المقادیر لا تدفع بالقوّة و المغالبه ۱۴۱۲ . در ذکر حکیم ( علم الهی یا لوح محفوظ یا قرآن ) نامیده و تقدیر شده ، و میان بنده در ناتوانیش و کمی چاره‌اش مانع نشده این که برسد نزد آنچه یا بکمر از آنچه برای او در ذکر حکیم نامیده و مقدر گشته است ، و براستی که عارف به چنین عقیده ، عمل کننده به آن ، بزرگترین مردم است در منفعت از نظر راحتی ، و ترک کننده آن شک کننده در آن بزرگترین مردم است در زیان از نظر گرفتاری . ( در نهج البلاغه دو سطر دیگر بدنبال آن ذکر شده مراجعه شود حکمت ۲۶۵ «و ربّ منعم علیه مستدرج بالتّعوی و ربّ مبتلی مصنوع له بالبلوی ، فزد أيّها المستمع فی شکرک ، و قصر من عجلتک ، وقف عند منتهی رزقک» ) . ۴- تقدیرهای الهی بر خلاف تقدیر و تدبیر مخلوق جاری می‌شود . ۵- تقدیر الهی ( بر حذر یا ) بر حذر کننده غلبه خواهد نمود ( یعنی اگر از سوی پروردگار امری حتمی باشد هر چه بشر دوری کند و احتیاط نماید به اندازه پیشیزی اثر بخش نخواهد بود ، آری گاهی امر خدا تعلق گرفته به معلق ، به این معنی که اگر مثلاً صدقه دهد یا صله رحم نماید ، یا ترک فلان سفر کند ، و امثال آن خداوند اجل او را نرسانده ، و یا بلائی نصیب او نخواهد نمود ، ولی اگر آن عمل‌ها را انجام ندهد به او خواهد رسید ) . ۶- بر قضا و تقدیر الهی تکیه زدن و اعتماد نمودن راحت بخش‌تر است . ۷- تقدیرات الهی با توانائی و غلبه و تسلط زیاد دفع نمی‌شود ( یعنی همه ص ۱۱۹۱ ۸- آفة المجد عوائق القضاء ۳۹۲۲ . ۹- إذا نزل القدر بطل الحذر ۴۰۳۱ . ۱۰- إذا حلت المقادیر بطلت التّدابیر ۴۰۳۷ . ۱۱- إذا کان القدر لا یردّ ، فالاحتراخ باطل ۴۰۷۱ . ۱۲- جعل الله لكلّ شیء قدراً و لكلّ قدر أجلاً ۴۷۷۸ . ۱۳- فی تصاریف القضاء عبرة لأولی الألباب و النّهی ۶۴۶۷ . ۱۴- قضاء متقن و علم مبرم ۶۷۵۷ . ۱۵- کلّ شیء فی حيلة إلّا القضاء ۶۸۷۳ . انسانها از ضعیف و قوی در مقابل تقدیرات حضرت حق مساویند ) . ۸- آفت مجد و بزرگی حکم و پیش آمدهای الهی است ( یعنی وقتی تقدیر خدائی پیش آمد شخص بزرگ نتواند آثار بزرگی را مانند بخشش بکار برد ) . ۹- هر گاه تقدیر حق تعالی فرود آید دوری کردن و چاره باطل خواهد گردید ( یعنی مؤثر نخواهد شد و قدر کار خود را خواهد کرد ) . ۱۰- هر گاه تقدیرات الهی فرود آید چاره و تدبیرها باطل گردد . ۱۱- هر گاه تقدیر خدا قابل ردّ نیست ، پس حراست و حفاظت باطل است . ۱۲- خداوند برای هر چیزی اندازه‌ای مقرر فرموده ، و برای هر اندازه‌ای مدّتی را قرار داده است ( که از آن تخلفی نخواهد شد ) . ۱۳- در تغییرات قضاء ( و قدر الهی ) برای صاحبان خردها و عقلها عبرت و پندی است . ۱۴- ( در صفات خدا فرموده ) قضائی است محکم ، و علمی است استوار ( یعنی در علم و تقدیرش نمی‌توان تشکیک نمود ) . ۱۵- هر چیزی در آن چاره‌ایست مگر قضا ( و قدر الهی ) . ص ۱۱۹۲ ۱۶- کیف یرضی بالقضاء من لم یصدق یقینه ۶۹۹۳ . ۱۷- من غالب الأفقار غلبته ۷۷۸۷ . ۱۸- من أیقن بالقدر لم یكثر بما نابه ۸۹۳۴ . ۱۹- من رضی بالقدر لم یکرهه الحذر ۸۹۳۶ . ۲۰- محن القدر تسبق الحذر



۹۷۵۲ . ۲۱- نعم الطَّارِدُ للهَمَّ الاتِّكَالُ عَلَى الْقَدْرِ ۹۹۲۱ . ۲۲- نزول القدر يسبق الحذر ۹۹۶۰ . ۲۳- نزول القدر يعمى البصر ۹۹۶۱ . ۱۶- چگونه به قضاء ( و قدر خدا ) خوشنود می شود کسی که یقینش راست نباشد ۱۷- هر که بر تقدیرات ( الهی ) غلبه کند تقدیرات بر او غالب آیند ( شاید مراد این باشد که با جدّیت و کوشش در کاری نمی توان بر تقدیرات غالب شد همیشه تقدیر الهی غالب خواهد گردید ) . ۱۸- هر که به قضاء و قدر الهی یقین کند از آنچه به او فرود آید پروا ننماید ( زیرا می داند حکمت و مصلحت الهی چنان اقتضا کرده است ) . ۱۹- هر که به قضاء و قدر خوشنود باشد حذر و بیم بر او مشکل نباشد . ۲۰- محنت و رنج های قضاء و قدر بر دوری و اندیشه پیشی خواهد گرفت ( یعنی تلاش فائده ندارد ) . ۲۱- خوب دور کننده اندوه است اعتماد بر قدر ( و خوشنودی به تقدیر الهی ) . ۲۲- فرود آمدن قدر ( و قضای الهی ) بر حذر و دوری پیشی می گیرد ( یعنی هر کاری و هر تدبیری انجام گیرد سود بخش نخواهد بود ) . ۲۳- فرود آمدن قدر بینائی را کور می گرداند ( و تدبیر و احتیاط سودی نبخشد ) . ص ۱۱۹۳ ۲۴- یجری القضاء بالمقادیر علی خلاف الاختیار و التّیذیر ۱۱۰۳۳ . ۲۵- شَرُّ الْأُمُور السَّخَطُ لِلْقَضَاءِ ۵۷۴۶ . ۲۶- و سئل- علیه السّلام- عن القدر فقال : طریق مظلم فلا- تسلكوه ، و بحر عمیق فلا تلجوه ، و سرّ الله سبحانه فلا تتكلفوه ۶۰۳۴ . ۲۷- القدر يغلب الحذر ۱۰۲۵ .

### القضاء

۱- أظفَعُ ( أَقْطَعُ ) شَيْءٌ ظَلَمَ الْقَضَاءُ ۳۰۱۱ . ۲۴- قضاء و قدر به اندازه بر خلاف اختیار و تدبیر جاری خواهد گردید ( هر چند آدمی بکوشد غیر آن نخواهد شد ) . ۲۵- بدترین کارها راضی نبودن و خشمناک بودن به قضاء و تقدیر الهی است . ۲۶- و آن بزرگوار از قدر ( و تقدیرات الهی ) پرسیده شد فرمود : راهی است تاریک ، پس به آن راه نروید ، و دریائی است شگرف ، پس داخل آن مشوید ، و سرّ خدای سبحانه است ، زحمت آن را بر خود هموار نسازید . ( آری فهمیدن آن از مشکلات و بحث در باره آن از معضلات لذا ما در اینجا متعرض بحث آن نشده و گفتگو در باره آن را بجای مناسب دیگر می گذاریم و امثال صدوق و مفید- قدس سرّهما- و حکماء در معرفی آن بزحمت افتاده اند که باید به نوشتار آنان مراجعه کرد ) . ۲۷- تقدیر الهی بر احتیاط غلبه می کند ( یعنی هیچ امری بر تقدیر الهی غلبه نمی کند هر چند انسان احتیاط کند ) . قاضی ها ۱- رسواترین ( یا برنده ترین ) چیز ستم کردن قاضیان است ( زیرا چنین کاری ص ۱۱۹۴ ۲- آفَةُ الْقَضَاءِ الطَّمَعُ ۳۹۳۶ . ۳- شَرُّ الْقَضَاءِ مَنْ جَارَتْ أَقْضِيَّتُهُ ۵۷۱۶ . ۴- و قال- علیه السّلام- فی حَقِّ مَنْ ذَمَّهُ : عاش رُكَّابَ عَشَوَاتٍ ، جاهل رُكَّابَ جَهَالَاتٍ ، عاد علی نفسه ، مزین لها سلوكك المحالات ، و باطل التّرهات ۶۳۱۸ . ۵- من جارت أقضيته ، زالت قدرته ۷۹۴۳ .

### الانقطاع من الله

۱- من انقطع إلى غير الله شقى و تعنى ۸۴۲۴ . باعث نزول عذاب خواهد شد ) . ۲- آفت قاضیان طمع است . ۳- بدترین قاضی ها کسی است که حکم های او به ستم باشد . ۴- آن بزرگوار در حق کسی که آن را سرزنش نموده ( یعنی قاضی ناوارد و کسی که اهلیت قضاوت را ندارد و متصدی شده ) فرموده : ضعیف چشم و یا کوری است بسیار سوار شونده تاریکی ها ( ی ضلالت و جهالت ) نادانی است بسیار سوار شونده نادانیها ، ستم کننده ای است بر نفس خود ، زینت بخشی است برای نفس خود پیمودن حالی بحالی گشته ها ( و باطل هائی که به صورت حق جلوه نموده افسانه بافی ) و باطل سخنان پوچ و لا طائل را . ۵- هر که در حکمهایش ستم نماید ، قدرتش زائل گردد . بریدن از خدا ۱- هر که به غیر خدا ( متوسل شده و از خدا ) بریده شد و بدبخت گشته و به زحمت افتد . ص ۱۱۹۵

## القاعد

۱- ربّ قاعد عمّا یسرّه ۵۳۳۰.

## الاقتفاء

۱- ما أعظم فور من اقتفی أثر النّیین ۹۵۵۷.

## القلب

۱- حرام علی کلّ قلب متولّه بالدّنیاء أن یسکنه التّقوی ۴۹۰۴ . ۲- حاربوا هذه القلوب فإنّها سریعه العثار ( الدّثار ) ۴۹۳۱ . ۳- حزن القلوب یمتّخص الدّنوب ۴۹۴۰ . نشسته ۱- چه بسا کسی که از آنچه او را خوشحال سازد نشسته باشد ( امکان دارد مذمت از قعود باشد اگر مراد مطالب اخروی است ، و ممکن است مذمت از طلب زیاد بوده اگر مقصود مطالب دنیوی باشد ) . پیروی از پیمبران ۱- چقدر بزرگ است پیروزی کسی که اثر و نشان پیمبران را دنبال و پیروی کرده است . دل ۱- بر هر قلبی که شیفته دنیا باشد حرام است که تقوا در آن اسکان یابد ( زیرا خود نگهداری با میل به دنیا و عشق به آن منافات دارد ) . ۲- با این دلها ( و خواهشهای آنها ) بجنگید ، زیرا آنها زود لغزشند ، ( و یا زود به هلاکت رسیده و یا غافل شوند ) . ۳- اندوه دلها ( و غمگینی آنها برای خدا ) گناهان را پاک می گرداند . ص ۱۱۹۶ ۴- خلّو القلب من التّقوی یملاؤه من فتن الدّنیاء ۵۰۷۸ . ۵- ذلّ قلبک بالیقین ، و قرّه بالفناء ، و بصره فجایع الدّنیاء ۵۱۸۷ . ۶- زینة القلوب إخلاص الإیمان ۵۵۰۱ . ۷- شرّ القلوب الشّاك فی إیمانہ ۵۷۴۴ . ۸- طوبی للمنکسرة قلوبهم من أجل الله ۵۹۳۷ . ۹- طوبی لمن شغل قلبه بالفکر ، و لسانه بالذّکر ۵۹۴۳ . ۱۰- طوبی لمن خلا من الغلّ صدره و سلم من الغشّ قلبه ۵۹۴۱ . ۱۱- طوبی لمن بوشر قلبه ببرد الیقین ۵۹۶۸ . ۱۲- طهّروا قلوبکم من درن السّیئات ، تضاعف لکم الحسنات ۶۰۲۱ . ۴- خالی بودن دل از تقوا آن را از فتنه‌های دنیا ( و اندیشه‌های باطل دنیوی ) پر خواهد ساخت . ۵- دل خود را به یقین رام کرده ، و آن را به فنا و نیستی خاطر نشان کن ، و به مصیبت‌های دنیا بینایش گردان . ۶- زینت دلها خالص گردانیدن ایمان است . ۷- بدترین دلها شک کننده در ایمانش است ( یعنی در آن جازم نباشد ) . ۸- خوشا برای کسانی که دل‌هایشان برای خاطر خدا شکسته شده باشد . ۹- خوشا بحال کسی که دل خود را با اندیشه و زبانش را با ذکر مشغول سازد . ۱۰- خوشا بحال کسی که سینه‌اش از کینه خالی بوده و دلش از غش و ناصافی و نفاق سالم باشد . ۱۱- خوشا بحال کسی که دلش بسرمدی یقین و خنکی آن مباشر شده باشد ( یعنی در دل شکی وجود نداشته باشد ) . ۱۲- دل‌هایتان را از چرک گناهان پاکیزه سازید ، تا حسنات شما چند برابر شود . ص ۱۱۹۷ ۱۳- عظم الجسد و طولہ لا ینفع إذا کان القلب خاویا ۶۳۰۹ . ۱۴- فاسمعوا أیّها النّاس و عوا ، أحضروا آذان قلوبکم تفهموا ۶۵۸۸ . ۱۵- فالصّورة صورة إنسان ، و القلب قلب حیوان ۶۵۹۵ . ۱۶- قلب الأحقّ فی فیه ، و لسان العاقل فی قلبه ۶۷۷۴ . ۱۷- قلب الأحقّ وراء لسانه ، و لسان العاقل وراء قلبه ۶۷۷۵ . ۱۸- قلوب العباد الطّاهرة مواضع نظر الله سبحانه فمن طهّر قلبه نظر إلیه ۶۷۷۷ . ۱۹- للقلوب خواطر سوء ، و العقول تزجر عنها ۷۳۴۰ . ۱۳- بزرگی جسد و درازی آن نفعی نبخشد زمانی که دل ( از عقل و شعور و ترس از خدا و از معارف ) خالی باشد . ۱۴- ( آن بزرگوار در آخر خطبه ۲۲۹ نهج البلاغه که در ذکر ملاحم است می‌فرماید ) آی مردم بشنوید و حفظ کنید ، و گوش‌های دل‌هایتان را حاضر نمائید تا این که بفهمید . ۱۵- ( گویا حضرت در مذمت روحانی نماها فرموده ) پس صورت صورت انسانی ، و دل دل حیوانی خواهد بود . ۱۶- دل کم عقل در دهان او ، و زبان عاقل در دلش می‌باشد ( یعنی احقّ اول حرف می‌زند آن گاه فکر می‌کند ولی عاقل اول فکر می‌کند بعد حرف می‌زند ) . ۱۷- دل احقّ در عقب زبان یا پیشرو آنست ، و زبان عاقل در عقب دل او خواهد بود . ۱۸- دل‌های بندگان پاک جایگاه نظر

خدای سبحان است ، پس کسی که دلش را پاک سازد بسوی او نظر کند ( و در آن انوار هدایت و علوم و معارف بتابد ) . ۱۹-  
 برای دلها خاطره‌های بدی است ( پیوسته خیال‌های فاسد در آن راه پیدا می‌کند ) و عقلها از آنها جلوگیری می‌کند . ص ۱۱۹۸-۲۰-  
 لیخشع لله سبحانه قلبك ، فمن خشع قلبه خشعت جميع جوارحه ۷۳۶۹ . ۲۱- ( ۱ ) لقد علق بنيات هذا الإنسان بضعة هي أعجب ما  
 فيه و ذلك القلب ، و له مواد من الحكمة و أضداد من خلافها ( ۲ ) فإن سرح له الرجاء أذله الطمع ، و إن هاج به الطمع أهلكه  
 الحرص ( ۳ ) و إن ملكه اليأس قتله الأسف ، ( ۴ ) و إن عرض له الغضب اشتد به الغيظ ( ۵ ) و إن أسعده الرضا نسي التحفظ ( ۶ ) ،  
 و إن غاله الخوف شغله الحذر ( ۷ ) ، و إن اتسع له الأمن استلبته الغرة ( ۸ ) و إن أصابته مصيبة فضحه الجزع ( ۹ ) ، و إن أفاد مالا  
 أطغاه ۲۰- باید برای خدای سبحان دلت فروتنی کند ، پس کسی که دلش خشوع نمود تمام اعضائش خاشع خواهد گردید . ۲۱-  
 ( ۱ ) همانا در حقیقت در رگ دل این انسان پاره‌ای ( گوشت ) آویخته شده که آن عجیب‌ترین چیز است در او ، و آن قلب ( دل )  
 است ، و از برای آن ماده‌هایی است از حکمت ( که منشاء فضائل انسانی است ) و اضدادی است بر خلاف آن ( که منشاء اخلاق  
 ناپسند خواهند بود ) ( ۲ ) پس اگر آنرا امید ( بغیر خدا ) عارض گردد طمع خوارش گرداند ، و اگر طمع آنرا بجوش آورد و بر  
 انگیزاند حرص آن را هلاک کند ( ۳ ) و اگر نومیدی آن را مالک گردد ( بگونه‌ای که امید عفو خدا را نداشته باشد ) اسف و  
 تأسف خوردن آنرا بکشد ( ۴ ) و اگر بر آن غضب عارض گردد خشم آن شدید گردد ( که اراده انتقام داشته باشد ) ( ۵ ) و اگر  
 خوشنودی ( دنیا و تبعات آن ) آن را مساعد گردد تحفظ و نگهداری ( از خفت و ذلت ) را فراموش نماید ( ۶ ) و اگر بر آن ترس  
 ( از غیر خدا ) غلبه کند یا آنرا ترس فرا گیرد دوری ( از کار و از اقدام به امری ) آنرا مشغول سازد ( ۷ ) و اگر ایمنی برای آن وسیع  
 گردد ( پیوسته خود را در امن ببیند ) غفلت آنرا برباید ( دیگر به حفظ نگهداری خود نپردازد ) ( ۸ ) و اگر مصیبتی به آن برسد  
 بی‌تابی و بی‌قراری آن را رسوا کند ( ۹ ) و اگر مالی را کسب کند توانگری آن را به طغیان ص ۱۱۹۹ الغنی ( ۱۰ ) ، و إن عصته  
 الفاقة شغله البلاء ( ۱۱ ) ، و إن جهده الجوع قعد به الضعف ( ۱۲ ) و إن أفرط به الشبع كظته البطنة ( ۱۳ ) ، فكل تقصير به مضر ، و  
 كل إفراط له مفسد ۷۴۰۲ . ۲۲- من مات قلبه دخل النار ۸۳۰۲ . ۲۳- من سكن قلبه العلم بالله سكنه الغنى عن خلق الله ۸۸۹۶ . آورد  
 ( ۱۰ ) و اگر فقر و فاقه آن را بگزد بلا و سختی او را مشغول سازد ( دیگر به امر معاش خود نپردازد ) ( ۱۱ ) و اگر گرسنگی آن را  
 به زحمت اندازد ناتوانی آن را بنشانند ( ۱۲ ) و اگر سیری آن از حد بگذرد پری و امتلاء شکم آن را به تعب اندازد ( ۱۳ ) پس هر  
 تقصیری ( و تفریطی ) نسبت به آن ضرر رساننده ، و هر افراطی آن را فاسد کننده خواهد بود . ( علامه بزرگوار خوانساری تمام  
 فرازها را مقابل هم انداخته و آنها را افراط و تفریط بحساب آورده و حد وسط میان آنها را حکمت بیان داشته ، و فرموده تنها  
 جمله‌ای که نقطه مقابل ندارد ، جمله ( ۸ ) می‌باشد و نسبت به ابن ابی الحدید اعتراض دارد که ایشان گفته هر کدام از این فرازها  
 مطلب مستقلی خواهد بود نظری در آنها به ضد و نقیض نیست ، علامه مزبور فراز اول را افراط در امید به مرتبه‌ای که به غیر خدا نیز  
 امیدوار است که منشاء طمع و حرص خواهد بود دانسته و فرموده در فراز سوم تفریط در آنست که یأس از رحمت خدا باشد و  
 حکمت میانه آنهاست ، و فراز چهارم افراط ، و پنجم تفریط یعنی خشم و رضا مندی ، و فراز ششم غلبه ترس ، و فراز هفتم ایمنی و  
 فراز نهم افراط در توانگری ، و فراز دهم تفریط در وقت درویشی ، و فراز یازدهم ناتوانی در حال گرسنگی ، و در فراز دوازدهم  
 ثقل و سنگینی است در حال سیری ، و فراز هشتم بدون ضد خواهد بود و امکان دارد که از زبان راوی سقط شده باشد ) . ۲۲- هر  
 که دلش مرده باشد داخل آتش ( جهنم ) گردد . ۲۳- هر که علم به خدا ( به این که اوست که به تنهایی در جهان وجود مؤثر است  
 ص ۱۲۰۰ ۲۴- وقر قلب لم یکن له أذن واعیه ۱۰۱۰۶ . ۲۵- لا یصدر عن القلب السليم إلا المعنى المستقیم ۱۰۸۷۴ . ۲۶- لا خیر فی  
 قلب لا یخشع ، و عین لا تدمع ، و علم لا ینفع ۱۰۹۱۳ . ۲۷- إن للقلوب خواطر سوء ، و العقول تزجر منها ۳۴۳۳ . ۲۸- إن هذه  
 القلوب أوعیة ، فخيرها أوعاها للخیر ۳۴۴۹ . ۲۹- إن هذه القلوب تملّ كما تملّ الأبدان ، فابتغوا لها طرائف الحكم ۳۵۴۹ . ۳۰- إن  
 للقلوب شهوة و کراهة ، و إقبالا و إدبارا ، فاثبوا من إقبالها ، و تا او نخواهد کسی بجائی نرسد ) در دلش جای گرفت بی‌نیازی از

خلق خدا در آن جای گیرد . ۲۴- کر گشته ( یا کرباد ) دلی که برای آن گوش نگهدارنده‌ای نباشد . ۲۵- از قلب سلیم ( و از دل سالم ) صادر نخواهد گردید مگر معنای مستقیم ( و کار راست و درست ) . ۲۶- نیست خیری در دلی که فروتنی ( در برابر حضرت حق ) نکند ، و چشمی که اشک نریزد ، و علمی که نفع ندهد . ۲۷- براستی برای دلها اندیشه‌ها و خواهش‌های بدی است که عقل‌ها از آنها جلوگیری می‌نمایند ( پس باید اطاعت عقل را نمود ) . ۲۸- براستی که این دلها ظرفهائی هستند ، پس بهترین آنها نگهدارنده‌ترین ( یا جمع‌کننده‌ترین آنهاست علوم و معارف و نیت‌های ) خیر را . ۲۹- براستی که این دلها ملول می‌شوند چنانکه بدن‌ها ملول خواهند شد ، پس برای آنها تازه‌های حکمت‌ها ( و حقایق و معارف تازه ) را طلب نمائید ( زیرا نفس و دل با شنیدن و درک معارف شنیدنی از خستگی و ملال بیرون آیند ) . ۳۰- براستی که برای دلها خواهش و کراهت و اقبال و ادباری است پس در وقت ص ۱۲۰۱ و شهوتها ، فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أَكْرَهَ عَمَى ۳۶۳۱ . ۳۱- الْقَلْبُ يَنْبُوعُ الْحِكْمَةِ ، وَالْأَذُنُ مَغِيضُهَا ۲۰۴۶ . ۳۲- أَحَى قَلْبِكَ بِالْمَوْعِظَةِ ، وَ أَمْتَهُ بِالزَّهَادَةِ ، وَ قُوَّةَ بِالْيَقِينِ ، وَ ذَلَّهَ بِذِكْرِ الْمَوْتِ ، وَ قَوَّرَهُ بِالْفَنَاءِ ، وَ بَصَّيْرَهُ فَجَائِعِ الدُّنْيَا ۲۳۹۱ . ۳۳- أَلَا وَ إِنَّ مِنْ الْبَلَاءِ الْفَاقَةَ ، وَ أَشَدَّ مِنْ الْفَاقَةِ مَرَضُ الْبَدَنِ ، وَ أَشَدَّ مِنْ مَرَضِ الْبَدَنِ مَرَضُ الْقَلْبِ ۲۷۷۵ . ۳۴- أَيْنَ الْقُلُوبُ الَّتِي وَهَبَتْ لِلَّهِ وَ عَوَّدَتْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ ۲۸۲۱ . ۳۵- أَشَدَّ الْقُلُوبُ غَلًّا قَلْبُ الْحَقُودِ ۲۹۳۲ . ۳۶- أَفْضَلُ الْقُلُوبِ قَلْبُ حَشَى بِالْفَهْمِ ۳۰۷۸ . اقبال و خواهش آنها متوجه آنها شوید ، زیرا که قلب هر گاه اکراه شود و عمل جبری از او خواهند کور گردد . ۳۱- دل چشمه حکمت ، و گوش محل فرو رفتن آنست ( یعنی حکمت از دل می‌جوشد و در گوش‌ها فرو می‌رود ) . ۳۲- دل خود را به پند و موعظه زنده دار ، و آن را به بی‌رغبتی نسبت به دنیا بمیران ، و آن را با یقین قوی کن ، و با یاد مرگ رام گردان ، و به فانی شدن آرام نموده ، و به مصیبت‌های دنیا بینا گردان . ۳۳- آگاه باشید علی التحقيق از جمله بلاء است بی‌چیزی ، و از بی‌چیزی سخت‌تر بیماری بدن بیماری قلب است . ۳۴- کجاست آن دل‌هایی که از برای خدا بخشیده شده ، پیوسته در طاعت خدا بوده ، و بسته شده‌اند بر اطاعت پروردگار ۳۵- سخت‌ترین دلها بحسب ناصافی ( و یا شدت تشنگی و سوزش ) دل کینه توز است . ۳۶- افزون‌ترین دلها دلی است که از فهم و دریافت پر شده باشد . ص ۱۲۰۲ ۳۷- إِنَّ لِلْقُلُوبِ إِقْبَالَ- وَ إِدْبَارًا ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ فَاحْمَلُوهَا عَلَى التَّوْفَلِ ، وَ إِذَا أَدْبَرَتْ فَاقْتَصِرُوا بِهَا عَلَى الْفَرَائِضِ ۳۶۳۳ . ۳۸- الْقَلْبُ خَازِنُ اللِّسَانِ ۲۶۱ . ۳۹- الْقَلْبُ مَصْحَفُ الْفِكْرِ ۱۰۸۷ . ۴۰- الْقُلُوبُ أَقْفَالُ مِفَاتِحِهَا السُّؤَالُ ۱۴۲۶ . ۴۱- إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدِثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ ، مَهْمَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قَبْلَتَهُ ۳۹۰۱ . ۴۲- قُلُوبُ الرِّجَالِ وَحْشِيَّةٌ ، فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ إِلَيْهِ ۶۷۷۶ . ۳۷- براستی که برای دلها اقبال و ادباری است ( یعنی حالات دلها مختلف است ، گاهی مشتاق فکر و تأمل و عبادت و کارهای خیر است ، و احیاناً غیر مشتاق بلکه پشت کرده کسل و ملول خواهند بود ) پس هر گاه اقبال داشتند آنها را بر نوافل و عبادات مستحبی وادارید ، و چون پشت کردند بر واجب‌ها و تکالیفی که از آن چاره‌ای نمی‌باشد اقتصار نمائید ( که در نتیجه چنانکه گذشت اگر اکراه شوند ، دل‌ها کور خواهند گردید ) . ۳۸- دل خزانه دار زبان است ، هر چه در دل باشد زبان گویای آن شود . ۳۹- دل دفتر خاطرات فکر است ( یعنی هر چه در فکر گذرد در دل نوشته شود ) . ۴۰- دلها قفل‌های آن پرسیدن است ( محتمل است مقصود از دلها هم دل‌های سائل‌ها باشد ، و هم دل کسی که از او سؤال شود ، یعنی تا سؤال پیش نیاید نه از دل دیگری می‌توان استفاده کرد ، و نه دل انسان از دانش پر می‌شود ، پس راه آن پرسش خواهد بود ) . ۴۱- جز این نیست که دل جوان مانند زمین خالی ( از درخت و زرع و شوره ) است هر چه در آن از هر چیزی ( از علوم و معارف ) القاء شود آن را می‌پذیرد . ۴۲- دل‌های مردان وحشی هستند ، پس کسی که الفت دهد آنها را رو می‌آورند ص

## أقل شيء

۱- أقل شيء الصدق و الأمانة ۳۱۶۸ .

## القلّة

۱- من قلّ ذلّ ۷۶۵۶ .

## القنوت

۱- طول القنوت و السجود ينجي من عذاب النار ۶۰۰۵ . بسوی او . کم و بسیار ۱- کمی که دائمی باشد بهتر از بسیاری است که بریده شود ( چه در عبادت باشد و یا در احسان و انفاقات و یا در تحصیل علم و امثال آن ) . ۲- کم شدن آری ، و خوار شدن هرگز کمترین چیز ۱- کمترین چیز ( در میان مردم ) راستی و امانت است . کم بودن ۱- کسی که کم باشد ( چه از نظر علم و عمل و یا یار و انصار ) خوار گردد . قنوت ۱- طولانی کردن قنوت و سجود ( آدمی را ) از عذاب آتش رستگار می سازد . ص ۱۲۰۴

## القنوط و القانط

۱- عجب لمن يقنط و معه النجاة و هو الاستغفار ۶۲۵۸ . ۲- قتل القنوط صاحبه ۶۷۳۱ . ۳- كل قانط آئس ۶۸۴۲ .

## القانع ، و القناعة

۱- القانع ناج من آفات المطامع ۱۷۷۰ . ۲- اقنع تعزّ ۲۲۶۰ . ۳- اقنع بما أوتيته ، تكن مكفياً ۲۳۳۳ . ۴- اقنعوا بالقليل من دنياكم لسلامة دينكم ، فإنّ المؤمن البلغة اليسيرة نا امیدی ۱- من عجب دارم از کسی که نوید می شود در صورتی که با اوست رستگاری که همان استغفار خواهد بود . ۲- نویدی ( از درگاه خدا و رحمت او ) صاحب خود را کشته است . ۳- هر نوید شونده ای ( از رحمت خدا ) مأیوس است . قناعت و قناعتگر ۱- قناعت کننده از آفتهای طمعها رستگار است . ۲- قانع باش تا عزّت یابی . ۳- به آنچه داده می شوی ، قانع باش تا کفایت شده باشی . ۴- به اندکی از دنیایان برای سلامتی خود قناعت نمائید ، زیرا که مؤمن او را اندک قوتی از دنیا قانع می سازد . ص ۱۲۰۵ من الدّنيا تقنعه ۲۵۴۹ . ۵- أغنى النَّاس القانع ۲۸۶۳ . ۶- العبد حرّ ما قنع ، الحرّ عبد ما طمع ۴۱۳ . ۷- القناعة عنوان ( عون ) الفاقة ۵۵۶ . ۸- القناعة أبقي عزّ ۶۱۹ . ۹- المستريح من النَّاس القانع ۶۲۴ . ۱۰- القناعة علامة الاتقياء ۶۲۷ . ۱۱- القناعة هنا عيش ۹۳۳ . ۱۲- القناعة عزّ و غناء ۶۹۰ . ۱۳- القناعة سيف لا ينبو ۹۴۷ . ۱۴- القناعة رأس الغنى ۱۱۰۶ . ۵- بی نیازترین مردم کسی است که قناعت کند . ۶- بنده آزاد است مادامی که قناعت کند ، و آزاد بنده است هنگامی که طمع کار باشد . ۷- قناعت نشانه یا مددکار پریشانی است . ۸- قناعت پاینده ترین عزّت است . ۹- بی رنج از مردم ، شخص قانع خواهد بود . ۱۰- قناعت نشانه پرهیزکاران است . ۱۱- قناعت گواراترین زندگانی است . ۱۲- قناعت عزّت و توانگری است ( یعنی سبب آن خواهد گردید ) . ۱۳- قناعت شمشیريست که کند نمی شود ( یعنی همه آرزوها و طمعها و رنجها را قطع خواهد کرد ، چنانکه شمشیر چیزی را می برد ) . ۱۴- قناعت رأس توانگری است ( یعنی سرمایه آن خواهد بود ) . ص ۱۲۰۶ ۱۵- القناعة تؤدّي إلى العزّ ۱۱۲۳ . ۱۶- القناعة و الطّاعة توجبان الغنى و العزّة ۱۳۶۸ . ۱۷- القناعة عفاف ۱۵۸ . ۱۸- القناعة نعمة ۱۶۴ . ۱۹- القناعة عزّ ۶۶ . ۲۰- القانع غنى ، و إن جاع و عرى ۱۴۰۵ . ۲۱- لا قناعة مع شره ۱۰۵۲۵ . ۲۲- إن تقنع تعزّ ۳۷۵۶ . ۲۳- إنکم إلى القناعة بیسیر الرزق أحوج منکم إلى اكتساب الحرص فى الطّلب ۳۸۳۶ . ۱۵- قناعت ( آدمی را ) بسوی عزّت می کشاند . ۱۶- قناعت و

فرمانبرداری حضرت حق موجب توانگری و عزّت خواهند بود . ۱۷- قناعت پارسائی است ( چون دیگر بدنبال حرام نرود و به اندک اکتفا کند ) . ۱۸- قناعت نعمتی است ( چون انسان از تعب و رنج‌ها راحت خواهد بود ) . ۱۹- قناعت عزّت است ( زیرا وقتی چشم پوشی از مردم شود آدمی عزیز و محترم خواهد بود ) . ۲۰- قناعتگر توانگر است هر چند گرسنه و عریان باشد ( زیرا تهیدستی که شکیباست خود را غنی جلوه می‌دهد و دست‌گدائی بسوی کسی دراز نمی‌کند ) . ۲۱- هیچ قناعتی با غلبه حرص نیست . ۲۲- اگر قناعت کنی عزیز خواهی شد . ۲۳- براستی که شما به قناعت به رزق کم محتاج ترید ، تا کسب کردن حرص در طلب ( چون قناعت زحمت را بر می‌دارد ، و حرص زحمت آور است ) . ص ۱۲۰۷ ۲۴- إِنْكُمْ إِنْ قَنَعْتُمْ حَزْمَ الْغِنَاءِ وَ خَفَّتْ عَلَيْكُمْ مَوْنُ الدُّنْيَا ۳۸۴۷ . ۲۵- إِذَا حَرَمْتَ فَاقَع ۴۰۰۳ . ۲۶- إِذَا طَلَبْتَ الْغَنَى فَاطْلُبْهُ بِالْقَنَاعَةِ ۴۰۵۷ . ۲۷- بِالْقَنَاعَةِ يَكُونُ الْعَزْ ۴۲۴۴ . ۲۸- ثَمَرَةُ الْقَنَاعَةِ الْغِنَاءُ ۴۵۹۹ . ۲۹- ثَمَرَةُ الْقَنَاعَةِ الْإِجْمَالُ فِي الْمَكْتَسَبِ وَالْعَزُوفُ عَنْ الطَّلَبِ ۴۶۳۴ . ۳۰- ثَمَرَةُ الْقَنَاعَةِ الْعَزْ ۴۶۴۶ . ۳۱- حَسَنُ الْقَنَاعَةِ مِنَ الْعَفَافِ ۴۸۴۴ . ۳۲- حَسْبُكَ مِنَ الْقَنَاعَةِ غَنَاكَ بِمَا قَسَمَ لَكَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ ۴۸۹۶ . ۳۳- حَفِظَ مَا فِي يَدِكَ خَيْرَ لَكَ مِنْ طَلَبِ مَا فِي يَدِ غَيْرِكَ ۴۹۲۵ . ۲۴- براستی که شما اگر قناعت کنید ، توانگری را جمع کرده ، و بر شما بار زندگی دنیا سبک گردد . ۲۵- هر گاه محروم از روزی باشی پس قناعت کن . ۲۶- هر گاه طالب توانگری باشی پس آن را بوسیله قناعت بدست آور . ۲۷- بوسیله قناعت عزّت و ارجمندی بدست آید . ۲۸- ثمره و میوه قناعت و توانگری است . ۲۹- ثمره و میوه قناعت اعتدال در کسب ( که در آن افراط و تفریط نباشد ) و ناخوش داشتن طلب و سؤال از مردم است . ۳۰- ثمره قناعت عزّت ( نزد خدا و خلق ) است . ۳۱- نیکوئی قناعت از پاکدامنی است . ۳۲- از قناعت تو را بس بوده که به آنچه خداوند سبحان قسمت تو نموده است بی‌نیاز گردی ، و به آن اکتفا نمائی . ۳۳- حفظ کردن آنچه در دست داری برای تو از طلب کردن آنچه در دست غیر ص ۱۲۰۸ ۳۴- طوبی لمن تجلبب بالقنوع ، و تجنّب الإسراف ۵۹۵۶ . ۳۵- طوبی لمن خاف العقاب ، و عمل للحساب ، و صاحب العفاف ، و قنع بالكفاف ، و رضی عن الله سبحانه ۵۹۷۷ . ۳۶- عليك بالقنوع فلا شيء أدفع للفاقة منه ۶۰۹۵ . ۳۷- على قدر العفة تكون القناعة ۶۱۷۹ . ۳۸- فى القناعة الغناء ۶۴۶۸ . ۳۹- قد عزّ من قنع ۶۶۶۵ . ۴۰- قرن القنوع بالغناء ۶۷۱۸ . ۴۱- كلّ قانع عفيف ۶۸۸۳ . تست بهتر خواهد بود ( یعنی قناعت را پیشه خود ساز تا محتاج دیگران نشوی ) . ۳۴- خوشا بحال کسی که خوشنودی به قسمت و نصیب را پیراهن خود کرده و از اسراف دوری گزیند . ۳۵- خوشا بحال کسی که از عقاب آخرت بلکه دنیا ترسیده ، و برای روز حساب عمل نموده ، و با پاکدامنی همراه گشته ، و به کفاف ( روزی به اندازه که محتاج به دیگری نباشد ) قانع شده ، و از خدای سبحان خوشنود باشد . ۳۶- بر تو باد بخشنود بودن به نصیب و قسمت ، زیرا که هیچ چیزی بیچارگی را دفع کننده‌تر از آن نیست . ۳۷- به اندازه پارسائی و پاکدامنی قناعت می‌باشد . ۳۸- در قناعت توانگری است . ۳۹- در حقیقت عزیز و گرامی شد کسی که قناعت کرده است . ۴۰- با راضی شدن به نصیب توانگری همراه است . ۴۱- هر قناعت کننده‌ای پارساست . ص ۱۲۰۹ ۴۲- كفى بالقناعة ملكا ۷۰۱۳ . ۴۳- كن قنعا تكن غنيا ۷۱۳۱ . ۴۴- لن توجد القناعة حتى يفقد الحرص ۷۴۲۴ . ۴۵- لم يتحلّ بالقناعة من لم يكتف بيسير ما وجد ۷۵۵۱ . ۴۶- من قنع غنى ۷۶۸۳ . ۴۷- من قنع شبع ۷۷۰۴ . ۴۸- من تقنّع قنع ۷۷۰۵ . ۴۹- من قنع لم يغتم ۷۷۷۱ . ۵۰- من قنع حسنت عبادته ۷۷۹۵ . ۵۱- من قنع قلّ طمعه ۷۹۷۴ . ۵۲- من قنع بقسم الله استغنى ۸۰۶۴ . ۴۲- برای قناعت کفایت می‌کند پادشاهی ( یا مالک بودن ) . ۴۳- قناعت کننده باش تا توانگر گردی . ۴۴- هرگز قناعت دریافت نشود ( و بدست نیاید ) تا آنکه حرص نایاب گردد . ۴۵- به قناعت زیور نیافته کسی که به اندک آنچه یافته اکتفا نکرده باشد . ۴۶- کسی که قناعت نماید توانگر گردد ( هم از نظر مادی و هم از نظر معنوی که توانگر حقیقی آنست که محتاج مردم نباشد ) . ۴۷- کسی که قناعت کرد سیر گردد . ۴۸- کسی که خود را به قناعت وادارد قانع شود . ۴۹- هر که قناعت کند غمناک نگردد . ۵۰- هر که قناعت کند عبادتش نیکو گردد . ۵۱- هر که قناعت کند طمعش کم باشد . ۵۲- هر که به قسمت خدا قناعت کند بی‌نیاز گردد . ص ۱۲۱۰ ۵۳- من لم يقنع بما قدر له تعنى ۸۰۶۵ . ۵۴- من عدم القناعة لم يغنه المال ۸۱۱۰ . ۵۵- من عدته القناعة لم يغنه المال ۸۱۲۳ . ۵۶- من قنع برزق الله استغنى عن



الخلق ۸۴۳۴ . ۵۷- من وهبت له القناعة صانته ۸۴۳۵ . ۵۸- من قنعت نفسه عزّ معسرا ۸۴۳۹ . ۵۹- من قنع كفى مذلة الطلب ۸۴۵۱ . ۶۰- من لزم القناعة زال فقره ۸۴۶۱ . ۶۱- من رغب في نعيم الآخرة قنع بيسير الدنيا ۸۵۰۷ . ۵۳- هر که به آنچه برای او مقدر شده قناعت ننماید رنج برد . ۵۴- هر که نیابد قناعت را ( یعنی قناعت نکند ) مال او را توانگر نخواهد ساخت . ۵۵- هر که از او قناعت تجاوز کند مال او را توانگر نسازد ( بنظر می‌رسد این روایت همان روایت قبلی است لفظ «عدم» به «عدته» تبدیل گشته است ) . ۵۶- هر که به روزی خدا قناعت کند از خلق بی‌نیاز گردد . ۵۷- هر که قناعت به او بخشیده شود قناعت او را ( از نیازمندیها و ریختن آبرو ) حفظ کند . ۵۸- هر که نفس او قانع باشد ، در حالی که محتاج است عزیز خواهد بود . ۵۹- هر که قناعت کند از خواری طلب ( از مردم ) کفایت شود . ۶۰- هر که ملازم قناعت باشد ( و از آن جدا نشود ) فقر و بیچارگی آن زائل گردد . ۶۱- هر که در نعمت آخرت راغب باشد به اندک دنیا قانع خواهد بود . ص ۱۲۱۱ ۶۲- من قنع بقسم الله استغنى عن الخلق ۸۵۵۷ . ۶۳- من اكتفى باليسير استغنى عن الكثير ۸۸۴۴ . ۶۴- من أكرم الخلق التحلى بالقناعة ۹۳۵۹ . ۶۵- من شرف الهمة لزوم القناعة ۹۴۳۵ . ۶۶- ما أحسن بالإنسان أن يقنع بالقليل و يوجد بالجزيل ۹۶۶۰ . ۶۷- نعم الحظ القناعة ۹۸۸۷ . ۶۸- نعم الخليفة القناعة ۹۹۴۱ . ۶۹- نال العز من رزق القناعة ۹۹۹۱ . ۷۰- لا كنز كالقناعة ۱۰۴۵۷ . ۷۱- القناعة أفضل الغنائين ۱۶۷۷ . ۷۲- القناعة أفضل العفتين ۱۶۸۵ . ۶۲- هر که به قسمت و نصیب الهی قانع باشد از خلق بی‌نیاز خواهد گردید . ۶۳- هر که به اندک ( از دنیا ) اکتفا نماید از بسیار بی‌نیاز خواهد گردید . ۶۴- از گرامی‌ترین خصلت است زیور یافتن به قناعت . ۶۵- از بلندی همت است ملازم بودن قناعت ( و از آن جدا نشدن ) . ۶۶- چه نیکوست که انسان به اندک قناعت کرده ، و به بسیار بخشش نماید . ۶۷- خوب بهره‌ایست قناعت کردن . ۶۸- خوب خصلت و خوئی است قناعت . ۶۹- به عزت رسیده کسی که قناعت روزی او شده است . ۷۰- هیچ گنجی مانند قناعت نیست . ۷۱- قناعت افزونترین دو توانگری است ( یکی توانگری بسبب مال و دیگر بوسیله قناعت ) . ۷۲- قناعت بالاترین دو پاکدامنی است ( پاکدامنی از حرام و پاکدامنی از ص ۱۲۱۲ ۷۳- ألا و إن القناعة ، و غلبه الشهوة من أكبر العفاف ۲۷۶۰ . ۷۴- أعون شيء على صلاح النفس القناعة ۳۱۹۱ . ۷۵- إن في القنوع لغناء ۳۳۷۷ . ۷۶- القناعة تغني ۲۲ . ۷۷- كل قانع غني ۶۸۳۰ . ۷۸- من كثر قنوعه ، قل خضوعه ۹۱۲۶ . ۷۹- من قنع عز و استغنى ۹۱۲۸ . ۸۰- لا أعز من قانع ۱۰۵۹۲ . ۸۱- القنوع عنوان الرضا ۷۵۹ . ۸۲- عز القنوع خير من ذل الخضوع ۶۲۹۳ . اسراف و طمع ) . ۷۳- آگاه باش ، براستی که قناعت ، و غلبه کردن بر شهوت از بزرگترین پارسائی است . ۷۴- یاری کننده‌تر چیز بر اصلاح نفس قناعت کردن است . ۷۵- براستی که در قناعت هر آینه توانگری است . ۷۶- قناعت توانگر می‌سازد . ۷۷- هر قناعت کننده‌ای توانگر است . ۷۸- هر که رضایت او به بهره و نصیب بسیار باشد ، فروتنیش ( در برابر مردم ) کم خواهد بود . ۷۹- هر که قناعت کند ، عزیز و بی‌نیاز گردد . ۸۰- نیست عزیزتر از قناعت کننده . ۸۱- خوشنود بودن به نصیب و قسمت دلیل رضا و خوشنودی به تقدیر الهی است . ۸۲- عزت خوشنودی به نصیب بهتر از خواری خضوع است ( در برابر مردم ) . ص ۱۲۱۳ ۸۳- لا غنى كالقنوع ۱۰۵۰۷ .

## القنية و المقتنيات

۱- القنية أحزان ۱۰۲ . ۲- القنية سلب ۲۴۲ . ۳- القنية ( الفتنة ) تجلب الحزن ۳۷۱ . ۴- القنية ينبوع الأحزان ۳۹۵ . ۵- القنية نهب الأحداث ۴۵۰ . ۶- إطرار الكلف أشرف قنية ۱۲۰۹ . ۷- بقدر القنية يتضاعف الحزن و الغوم ۴۲۷۸ . ۸- ثمرة المقتنيات الحزن ۴۵۹۲ . ۸۳- هیچ توانگری مانند خوشنودی به بهره نیست . اندوخته و یا به دست آمده از مال ۱- بدست آمده از مال اندوههاست . ۲- مالی که بدست آمده یا نگه داشته شود رباینده ( قرار و آرام ) است . ۳- آنچه که کسب شده ( و یا نگه داشته شود ) حزن و اندوه را می‌کشانند . ۴- مال کسب شده و نگه داشته شده چشمه اندوههاست . ۵- مال کسب شده و ذخیره گشته غارت حوادث است . ۶- مشقتها را کنار ریختن برترین مال اندوخته شده است . ۷- به اندازه اندوختن و ذخیره اندوه و غمها افزون می‌شود . ۸-

میوه اموال کسب شده و ذخیره اندوده است ( یعنی هیچ ثمره‌ای ندارد جز اندوده نگهداری و طریقه مصرف آن و سپس جا گذاشتن آن برای دیگران ) . ص ۱۲۱۴

## القول و الکلام

۱- الکلام بین خلّتی سوء : هما الإکتار ، و الإقلال ، فالإکتار هذر ، و الإقلال عیّ و حصر ۱۸۵۴ . ۲- الإکتار یزلّ الحکیم ، و یملّ الحلیم ، فلا- تكثر فتضجر ، و لا تفرط فتهن ۲۰۰۹ . ۳- الکلام فی وثاقتک ما لم تتکلم به ، فإذا تکلمت صرت فی وثاقه ۲۰۶۲ . ۴- الکلام کالدواء قلیله ینفع ، و کثیره قاتل ۲۱۸۲ . ۵- أقلل الکلام ، تأمن الملام ۲۲۸۳ . ۶- أقلل کلامک ، تأمن ملاما ۲۳۳۷ . گفتار ۱- سخن گفتن میان دو خوی بد است : که آنها پر گوئی ، و کم گوئی است ، پس پر گوئی بیهوده گوئی است ، و کم گوئی عاجز بودن و درمانده شدن است . ( بلکه باید گفتن روی میزان باشد ) . ۲- پر گوئی حکیم را لرزانده ، و بردبار را ملول می‌سازد ، پس بسیار مگو که دلگیر کنی ، و کوتاهی منما پس خوار شوی ( رعایت حد وسط لازم است ) . ۳- سخن در بند تست تا نگفته باشی آن را ، پس هر گاه که به سخن در آمدی تو در بند آنی ( پس تا ممکن است نباید سخن گفت که از عهده آن بر آمدن بسی مشکل است ) . ۴- سخن همچون دواء است اندکش سودمند ، و بسیارش کشنده است . ۵- سخن را کم کن ، تا از سرزنش ایمن گردی . ۶- کم کن سخن خود را ، تا از سرزنش ایمن باشی . ص ۱۲۱۵ ۷- ایّاک و مستهجن الکلام ، فإنّه یوغر القلوب ۲۶۷۵ . ۸- ایّاک و کثرة الکلام ، فإنّه یكثر الزلل ، و یورث الملل ۲۶۸۰ . ۹- ایّاک و فضول الکلام ، فإنّه یظهر من عیوبک ما بطن ، و یحرّک علیک من أعدائک ما سکن ۲۷۲۰ . ۱۰- ایّاک و ما یستهجن من الکلام ، فإنّه یحبس ( یحبس ) علیک اللّثام ، و ینفّر عنک الکرام ۲۷۲۲ . ۱۱- ایّاک و الکلام فیما لا تعرف طریقه ، و لا تعلم حقیقه ، فإنّ قولک یدلّ علی عقلک ، و عبارتک تنبّء عن معرفتک ، فتوقّ من طول لسانک ما أمتته ، و اختصر من کلامک ما استحسنه ، فإنّه بک أجمل و علی فضلك ۷- بر تو باد به دوری از سخنان زشت و مستهجن ، زیرا که آن دلها را از خشم می‌افروزد یا به کینه می‌آورد آنها را . ۸- بر تو باد به دوری از بسیاری کلام و زیاد حرف زدن ، زیرا که آن لغزش را زیاد کرده ، و ملالت را بجا می‌گذارد . ۹- دوری نما از زیادتیه‌های کلام ، زیرا که آن از عیوب تو ظاهر می‌کند آنچه را که پنهان باشد ، و بر علیه تو از دشمنانی که آرمیده است تحریک می‌نماید ( یعنی دشمن آرام بسبب زیادی کلام علیه تو بسیج شده زبانها بیار آورند ) . ۱۰- بر حذر باش از سخنی که مستهجن و زشت باشد ، زیرا که افراد پست مرتبه را دور تو جمع کرده ، و یا نگه می‌دارد ، و مردم گرانمایه و بلند مرتبه را از تو می‌رماند . ۱۱- از سخن گفتن در آنچه راه آن را نشناخته ، حقیقت آن را ندانی دوری نما ، زیرا که گفتارت راهنمای عقل تو ، و عبارتت خبرگذار معرفت تو می‌باشد ، پس از درازی زبانت در آنچه که از آن ایمنی نگه دار ( و در بیش از آنچه از آن خاطر جمعی حرف مزین ) ، و از سخت آنچه را که آن را نیکو دانی اختصار کن ، که چنین کاری برای تو ص ۱۲۱۶ أدلّ ۲۷۳۵ . ۱۲- لا ینفع قول بغیر عمل ۱۰۷۹۸ . ۱۳- أصدق القول ما طابق الحقّ ۳۰۱۵ . ۱۴- أحسن المقال ما صدقه الفعّال ۳۶۲۶ . ۱۵- أشبه الناس بأنبياء الله أقولهم للحقّ ، و أصبرهم علی العمل به ۳۱۷۲ . ۱۶- أقرب العباد إلى الله تعالى أقولهم للحقّ و إن کان علیه ، و أعملهم بالحقّ و إن کان فیه کرهه ۳۲۴۳ . ۱۷- أقبح من العیّ الزیاده علی المنطق عن موضع الحاجة ۳۲۴۴ . ۱۸- أשוב الرّمی القول المصیب ۳۲۶۴ . زیباتر ، و بر فضل و برتری تو رهنماتر است . ۱۲- سود نمی‌دهد گفتاری به غیر عمل . ۱۳- راست‌ترین گفتار آنست که مطابق با حق باشد ( کم و زیادی در آن نباشد ) . ۱۴- بهترین گفتار آنست که آنرا کردار تصدیق کند ( یعنی به آن عمل شود نه گفتن باشد اما عمل نباشد ) . ۱۵- شبیه‌ترین مردم به پیمبران الهی حق‌گوترین آنها ، و شکیباترین آنهاست بر عمل نسبت به آن . ۱۶- نزدیکترین بندگان به خدای تعالی حق‌گوینده‌ترین آنهاست هر چند که علیه او بوده ، و عمل کننده آنهاست بحق گر چه در آن ناخوشی او باشد . ۱۷- زشت‌تر از ناتوانی از گفتار زیاده از قدر حاجت حرف زدن است . ۱۸- درست‌ترین انداختن تیر سخن درست است . ص ۱۲۱۷

۱۹- أحسن الكلام ما زانه حسن النظام ، و فهمه الخاص و العام ۳۳۰۴ . ۲۰- أبلغ البلاغة ما سهل في الصواب مجازه ، و حسن إيجازه ۳۳۰۷ . ۲۱- أشرف الأقوال الصدق ۳۳۲۱ . ۲۲- أحسن الكلام ما لا تمجّه الآذان ، و لا يتعب فهمه الأفهام ( الأذهان ) ۳۳۷۷ . ۲۳- إن من العبادة لين الكلام ، و إفشاء السلام ۳۴۲۱ . ۲۴- إن فضل القول على الفعل لهجنة ، و إن فضل الفعل على القول لجمال و زينة ۳۵۵۷ . ۱۹- بهترین سخن آنست که آن را نیکوئی نظام ( یعنی حسن تألیف و ترکیب ) زینت بخشیده ، و آن را با سواد و بی سواد بفهمد ( یعنی مغلق و پیچده نباشد ) . ۲۰- رساترین بلاغت آنست که گذر کردن آن در معنای درست آسان بوده ، و موجز آوردن آن نیکو باشد ( یعنی با این که مختصر است فهم آن هم آسان باشد ) . ۲۱- شریفترین گفتارها سخن راست است . ۲۲- بهترین سخن آنست که گوشها آن را از ذهن نریخته ، و به تعب و زحمت نیندازد فهم آن اذهان و یا فهمها را ( یعنی سخن باید طوری باشد که قابل هضم بوده فهمش آسان باشد ) . ۲۳- برآستی که از جمله عبادت است نرمی سخن ، و پراکنده کردن و یا آشکار ساختن سلام . ۲۴- برآستی که افزونی گفتار بر کردار هر آینه قباح و زشتی است ، و در حقیقت برتری کردار بر گفتار هر آینه زیبائی و زینت است . ص ۱۲۱۸ ۲۵- سنّة اللّٰم قبح الكلام ۵۵۵۱ . ۲۶- سامع هجر القول شريك القائل ۵۵۸۱ . ۲۷- سوء المنطق يزري بالبهاء و المروءة ۵۶۲۱ . ۲۸- سوء المنطق يزري بالقدر ، و يفسد الأخوة ۵۶۲۲ . ۲۹- شرّ القول ما نقض بعضه بعضا ۵۷۰۳ . ۳۰- شرّ الروايات ( الرّؤيا ) أكثرها إفكا ۵۷۱۹ . ۳۱- عجبت لمن يتكلّم بما لا- ينفعه في دنياه ، و لا يكتب له أجره في آخره ۶۲۸۳ . ۳۲- دع القول فيما لا- تعرف ، و الخطاب فيما لم تكلف ، و أمسك على طريق إذا خفت ضلالته ۵۱۳۸ . ۲۵- طريقة لثيمان زشتی كلام است ( پیوسته به دیگران سخن زشت گویند ) . ۲۶- شنونده سخن زشت شریک گوینده است ( مگر آنکه از آن نهی نماید ) . ۲۷- بدی گفتار و بد زبانی ارزش و مروّت را عینناک سازد . ۲۸- بدی گفتار قدر و بهاء را عینناک ساخته ، و برادری را فاسد می نماید . ۲۹- بدترین گفتار آنست که بعضی آن بعض دیگر را نقض کند ( یعنی یک روز حرفی بزند و روز دیگر بر خلاف آن گوید ) . ۳۰- بدترین حکایتها و نقلها ( یا بدترین خوابها ) آنست که دروغ آن بیشتر باشد . ۳۱- عجب دارم از کسی که به چیزی سخن گوید که در دنیایش او را سودی نبخشیده و مزد آن در آخرت برایش نوشته نشود . ۳۲- واگذار سخن گفتن را در آنچه نمی دانی ، و خطاب را در آنچه به آن تکلیف نشده ای ، و باز ایست از راهی که از گمراهی آن بترسی . ص ۱۲۱۹ ۳۳- ربّ كلام ۵۲۷۲ . ۳۴- ربّ كلام كالحسام ۵۲۷۳ . ۳۵- ربّ كلمه سلبت نعمه ۵۲۸۲ . ۳۶- ربّ حرف جلب حتفا ۵۲۸۶ . ۳۷- ربّ قول أشدّ من صول ۵۲۹۲ . ۳۸- ربّ فتنه أثارها قول ۵۲۹۲ . ۳۹- ربّ كلام جوابه السيّكوت ۵۳۰۳ . ۴۰- ربّ نطق أحسن منه الصّيمت ۵۳۰۴ . ۴۱- ربّ حرب جنيت من لفظه ۵۳۱۳ . ۳۳- بسا سخنی که بسیار زخم کننده است ( یعنی دل را مجروح سازد ، «جراحات السّنان لها التّيام و لا- يلتام ما جرح اللّسان» برای جراحتهای سر نیزه و شمشیر التّيام و خوب شدنی است و لکن آنچه را که زبان مجروح سازد خوب شدنی نیست ) . ۳۴- بسا سخنی که مانند شمشیر برنده است . ۳۵- بسا کلمه ای که نعمتی را بر باید ( بنا بر این باید اول فکر کرد ) . ۳۶- بسا حرفی که مرگی را بکشاند ( یعنی سبب قتل انسانی گردد ) . ۳۷- بسا گفتاری که سخت تر باشد از حمله ای ( بنا بر این نباید همیشه حمله کرد ) . ۳۸- بسا فتنه ای که برانگیزد آن را سخنی ( پس باید در سخن خوب تأمل کرد ) . ۳۹- بسا سخنی که پاسخ آن سکوت است ( چون قابلیت ندارد ) . ۴۰- بسا سخنی که خاموشی از آن نیکوتر است . ۴۱- بسا ربودن مالی و یا برپا شدن جنگی از یک سخنی چیده شود ( یعنی ثمره آن باشد ، پس باید آدمی در گفتارش خوب فکر کند ) . ص ۱۲۲۰ ۴۲- ربّ كلام أنفذ من سهام ۵۳۲۲ . ۴۳- فکر ثمّ تكلم ، تسلّم من الزّلل ۶۵۶۸ . ۴۴- قد يضّرّ الكلام ۶۶۵۲ . ۴۵- قلّة الكلام يستر العيوب ، و يقلّل الذّنوب ۶۷۶۷ . ۴۶- قلّة الكلام يستر العوار ، و يؤمن العثار ۶۷۷۰ . ۴۷- قلّل المقال ، و قصّر الآمال ۶۷۹۲ . ۴۸- كم من حرب جنيت من لفظه ۶۹۳۸ . ۴۹- كم من كلمه سلبت نعمه ۶۹۴۰ . ۵۰- كثرة الكلام تملّ السّمع ۷۰۸۱ . ۵۱- كثرة الكلام تملّ الإخوان ۷۱۱۸ . ۵۲- كثرة الكلام يبسط حواشيه ، و تنقص معانيه ، فلا يرى له أمد ، و لا ينتفع به أحد ۷۱۳۰ . ۴۲- بسا سخنی که از تیرها شکافنده تر باشد . ۴۳- فکر کن آن گاه سخن بگو تا از لغزش سالم مانی . ۴۴- گاهی سخن گفتن ضرر می زند .

۴۵- کمی سخن گفتن عیبها را پوشانیده ، و گناهان را کم خواهد نمود . ۴۶- کمی سخن عیب را پوشاننده ، و از لغزش ایمن می‌سازد . ۴۷- کم کن سخن گفتن را ، و امیدها را کوتاه نما . ۴۸- بسا جنگی که از یک لفظی چیده شود . ۴۹- بسا یک کلمه‌ای که نعمتی را بر باید ( یعنی آن را از بین ببرد ) . ۵۰- زیادی سخن گفتن ، شنودن ( و شنونده ) را ملول و افسرده می‌سازد . ۵۱- بسیاری سخن برادران را ملول می‌سازد . ۵۲- سخن بسیار حواشی و اطراف آن را پهن کرده ، و معانی آن را کم نموده ، از ص ۱۲۲۱ ۵۳- لکلّ قول جواب ۷۲۷۳ . ۵۴- من قلّ کلامه قلّت آثاره ۸۴۰۵ . ۵۵- من قلّ کلامه بطل عیبه ۸۴۱۱ . ۵۶- من قال ما لا ینبغی سمع ما لا یشتهی ۸۴۱۷ . ۵۷- من سدّد مقاله برهن عن غزارة فضله ۸۴۱۹ . ۵۸- من حسن کلامه کان النّجح أمامه ۸۴۹۵ . ۵۹- من ساء کلامه کثر ملامه ۸۴۹۶ . ۶۰- من صحبه الحیاء فی قوله ، زایله الخناء فی فعله ۸۷۱۳ . ۶۱- من کثر کلامه کثر لفظه ، و من کثر هزله کثر سخفه ۸۹۶۴ . برای آن نهایتی دیده نشده ، و احدی به آن سودمند نمی‌گردد . ۵۳- برای هر گفتاری پاسخی است . ۵۴- هر که کم بگوید گناهانش کم گردد ( زیرا اکثر معاصی بوسیله زبان انجام می‌گیرد ) . ۵۵- هر که سخنش کم باشد عیب او باطل شود ( یعنی ظاهر نگردد ) . ۵۶- هر که آنچه را که سزاوار نباشد بگوید آنچه را که نخواهد ( که از آن کراهت داشته باشد ) بشنود . ۵۷- هر که گفتارش را درست کند از بسیاری افزونی مرتبه خود برهان آورده است . ۵۸- هر که سخنش نیکو باشد پیروزی جلو روی اوست . ۵۹- هر که سخنش بد باشد سرزنش او بسیار باشد . ۶۰- هر که با گفتارش شرم و حیاء همراه باشد فساد یا هلاکت از کردارش جدا شود ( یعنی کاری نمی‌کند که سبب هلاکت او گردد ) . ۶۱- هر که سخنش بسیار باشد سخنان پوچ و بیهوده او بسیار باشد ، و کسی ص ۱۲۲۲ ۶۲- من لم یجمل ( لم یحمل ) قیلا لم یسمع جمیلا ۸۹۹۸ . ۶۳- من ساء لفظه ساء حظّه ۹۱۷۳ . ۶۴- مغرس الکلام القلب ، و مستودعه الفکر و مقویه العقل ، و مبدیه اللسان ، و جسمه الحروف ، و روحه المعنی ، و حلیته الإعراب ، و نظامه الصّواب ۹۸۳۰ . ۶۵- لا تقولنّ ما یسوءک جوابه ۱۰۱۵۵ . ۶۶- لا تحدّث بما تخاف تکذیبه ۱۰۱۷۳ . ۶۷- لا تتکلّم بکلّ ما تعلم ، فکفی بذلک جهلا ۱۰۱۸۷ . ۶۸- لا تنظر إلی من قال ، و انظر إلی ما قال ۱۰۱۸۹ . که بازیش بسیار گردد کمی عقل او فراوان خواهد بود . ۶۲- هر که گفتار را نیکو ننماید و یا تحمل سخنان زشت را نکند سخن زیبا و یا مدح و ثنائی را نشنود . ۶۳- هر که سخنش بد باشد بهره و نصیب او بد خواهد بود . ۶۴- محل کاشتن سخن دل بوده ، و مرکز امانت سپردن آن فکر ( که آدمی در باره صحت و سقم آن بررسی نماید ) ، و تقویت کننده آن عقل ، و آشکار کننده آن زبان ، و جسم آن حروف ، و روح آن معنی ، و زیور آن اعراب ، و نظام آن ( و رشته و نخ ) که آن را نگه می‌دارد ( درستی خواهد بود . ۶۵- مگو آنچه را که جواب آن تو را بد آید ( که از آن ناراحت شوی ) . ۶۶- سخن مگو به چیزی که ترس تکذیب آن را داری ( بلکه حرفی بزنی که مردم آن را بپذیرند ) . ۶۷- به هر چه می‌دانی سخن مگو که چنین کاری برای نادانی کفایت می‌نماید . ۶۸- ( در پذیرفتن و در ردّ و قبول و در اهمیت و بی‌ارزشی ) بسوی کسی که ص ۱۲۲۳ ۶۹- لا تقل ما یثقل وزرک ۱۰۲۳۰ . ۷۰- لا تقولوا فیما لا تعرفون ، فإنّ اکثر الحقّ فیما تنکرون ۱۰۲۴۵ . ۷۱- لا تحدّث النّاس بکلّ ما تسمع فکفی بذلک خرقا ( حمقا ) ۱۰۲۵۰ . ۷۲- لا تردّ علی النّاس کلّما حدّثوک ، فکفی بذلک حمقا ۱۰۲۵۱ . ۷۳- لا تقولنّ ما یوافق هواک ، و إن قلته لهوا أو خلته لغوا ، فربّ لهو یوحش منک حرّا ، و لغو یجلب علیک شرّا ۱۰۲۷۰ . ۷۴- لا تتکلّمنّ إذا لم تجد للکلام موقعا ۱۰۲۷۴ . ۷۵- لا تقولنّ إلّا منصفّا ، و لا ترشدنّ إلّا مسترشدا ۱۰۲۹۶ . می‌گوید نظر مکن ، و به چیزی که می‌گوید نظر کن . ۶۹- نگو چیزی را که گناهت را سنگین کند . ۷۰- سخن مگوئید در آنچه نمی‌دانید ( و در باره آن شناسائی ندارید ) زیرا بیشتر حق در چیز است که نمی‌شناسید ( بنا بر این بمجرد شنیدن چیزی نباید آن را انکار کرد ) . ۷۱- به هر چه می‌شنوی مردم را خبر مده پس چنین کاری برای حماقت یا کم عقلی کفایت می‌کند . ۷۲- هر چه مردم بتو خبر دادند ( و تو از آنان شنیدی ) رد مکن که چنین کاری برای حماقت کفایت می‌کند . ۷۳- هرگز مگو چیزی را که موافق خواهش تو باشد هر چند آن را از روی بازی گفته و یا آن را لغو ( و باطلی ) گمان کنی چه بسا بازی که آزاده‌ای را از تورم داده ، و لغو و باطلی که بر ضرر تو شری را بکشانند . ۷۴- هر گاه برای سخن جایگاهی نیابی ( مثل جائی که خریدار نداشته

باشد) هرگز سخن مگو (که جز رسوائی و سبکی نتیجه بخش نخواهد شد). ۷۵- هرگز سخن مگو مگر صاحب انصافی را، و ارشاد و راهنمایی مفرما مگر ص ۱۲۲۴ ۷۶- لا تكثر فضج، و لا تفرط فتسقط ۱۰۳۰۹. ۷۷- لا تقولن ما لا تفعله، فإنك لن تخلو في ذلك من عجز يلزمك، و ذم تكسبه ۱۰۲۳۹. ۷۸- لا تقل ما لا تعلم، فإن الله سبحانه قد فرض على كل جوارحك فرائض يحتاج بها عليك ۱۰۳۷۳. ۷۹- لا يسوءك ما يقول الناس فيك، فإنه إن كان كما يقولون كان ذنباً عجلت عقوبته، و إن كان على خلاف ما قالوا كانت حسنة لم عملها ۱۰۳۷۸. ۸۰- لا تكن فيما تورده كحاطب ليل، و غشاء سيل ۱۰۴۱۶. طلب کننده راه راست را. ۷۶- بسیار مگو پس ملول گردانی، و افراط منما (که هیچ حرف نرنی) پس سقوط کنی. ۷۷- چیزی را که انجام نمی‌دهی هرگز مگو، زیرا که تو در این حال خالی نیستی از عجز و ناتوانی که لازم باشد تو را و از مذمت و سرزنشی که آن را کسب نمایی. ۷۸- چیزی که نمی‌دانی نگو، زیرا خدای سبحان در حقیقت بر هر یک از اندامهای تو واجباتی را فرض نموده که بوسیله آنها بر تو احتجاج نماید. (و از جمله فرائض حفظ زبان است). ۷۹- هرگز تو را بد نیاید (و ناراحت نشوی از) چیزی که مردم در (بدی و مذمت) تو گویند، زیرا اگر چنانکه می‌گویند باشد (و واقعیت داشته باشد و تو کردی) گناهی است که عقوبت آن تعجیل شده و جلو افتاده، و اگر بر خلاف آن چیز است که می‌گویند (و در تو نیست) حسنه‌ای است که نکردی آن را. ۸۰- در ایراد سخن مانند جمع کننده هیزم در شب، و کف و آشغال روی سیل ص ۱۲۲۵ ۸۱- لا تقل ما لا تعلم، فتتهم یاخبارك بما تعلم ۱۰۴۲۶. ۸۲- لا يتقى الشر في فعله إلا من يتقيه في قوله ۱۰۷۹۵. ۸۳- لا يتم حسن القول إلا بحسن العمل ۱۰۷۹۷. ۸۴- الألفاظ قوالب المعاني ۲۲۰۶. ۸۵- بيان الرجل نبىء عن قوة جنانة ۴۴۲۹. ۸۶- تكلموا تعرفوا، فإن المرء مخبوء تحت لسانه ۴۵۰۰. مباش (برای این که تر و خشک و خوب و بد را با خود آورند، تو هم رطب و یا بس بهم مباف بلکه در گفتارت دقت نما). ۸۱- آنچه را که نمی‌دانی مگو، پس در خبر دادنت به آنچه می‌دانی متهم شوی. ۸۲- از بدی در کردار خود پرهیز نکند مگر کسی که (از بدی) در گفتار خود پرهیز نماید. ۸۳- نیکوئی گفتار تمام نشود مگر به نیکوئی عمل و کردار. ۸۴- لفظها قالبهای معانید (یعنی باید در بکار بردن لفظ دقت کرد). ۸۵- بیان مرد از قوت دل او خبر می‌دهد (یعنی از سخن انسان می‌تواند قوت و ضعف قلب طرف را بفهمد، و لذا کسانی که ترسو می‌باشند بکنایه و یا خیلی آهسته صحبت می‌کنند). ۸۶- سخن بگوئید تا شناخته شوید زیرا که آدمی در زیر زبانش مخفی است (یعنی: تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد دیگری گفته: چو در بسته باشد چه داند کسی که گوهر فروش است یا پيله ور) ص ۱۲۲۶ ۸۷- جميل القول دليل وفور العقل ۴۷۷۶. ۸۸- حفظ ما في الوعاء بشدء الوعاء ۴۹۲۲. ۸۹- التثبت في القول يؤمن العثار و الزلل ۱۳۵۹. ۹۰- القول بالحق خير من العي و الصيتم ۱۴۶۲. ۹۱- إن أحببت سلامة نفسك و ستر معاييك فأقلل كلامك، و أكثر صمتك، يتوفر فكرك، و يستتر قلبك، و يسلم الناس من يدك ۳۷۲۵. ۹۲- أنا على رد ما لم أقل أقدر مني على رد ما قلته ۳۷۶۷. ۸۷- گفتار نیکو و خوب حرف زدن نشانه بسیاری عقل است. ۸۸- (در کتاب شریف نهج البلاغه این عبارت را در ضمن وصیت به حضرت امام حسن- علیه السلام- «و تلافيك ما فرط من صمتك أيسر من إدراكك ما فات من منطقك» فرموده) نگهداشتن چیزی که در طرف است (مانند انبان و خیک و امثال آن) به بستن ریسمان سر آنست (یعنی هر اندازه محکمتر بسته شود و در آن احتیاط و دور اندیشی ملاحظه شود آنچه در طرف است محفوظتر خواهد ماند، و این عبارت از ضرب المثلهایی است که در مجمع الأمثال هم به آن اشاره شده است). ۸۹- ایستادگی در گفتار (و سخن نگفتن مگر بعد از تفکر) از برو در افتادن، و لغزیدن ایمن می‌گرداند. ۹۰- گفتن حق بهتر از عاجز بودن و خاموشی است، (ولی اگر حق گفته نشود ناتوانی و خاموشی بهتر خواهد بود). ۹۱- اگر سلامت نفس، و پوشاندن عیبهای خود را دوست داری پس سخن خود را کم، و خاموشی خویش را بسیار کن، تا فکر و اندیشه‌ات بسیار، و دلت روشن، و مردم از دست تو سالم مانند. ۹۲- من برد آنچه نگفته‌ام توانا ترم از خود، تا رد آنچه گفته‌ام (یعنی چیزی که انسان نگفته راحت است، چسبی به آن زده نمی‌شود، به خلاف آنچه انسان بگوید که ص ۱۲۲۷ ۹۳- إنكم مؤخذون بأقوالكم، فلا تقولوا إلّا خيراً ۳۸۳۷. ۹۴- آفة النقل



کذب الروایه ۳۹۴۷ . ۹۵- آفة الحديث الكذب ۳۹۵۷ . ۹۶- آفة الكلام الإطالة ۳۹۶۶ . ۹۷- إذا نطقت فاصدق ۳۹۷۳ . ۹۸- إذا حدّث فاصدق ۳۹۸۹ . ۹۹- إذا قلّ الخطاب كثر الصواب ۴۰۲۵ . ۱۰۰- افرح بما تنطق به إذا كان عريّا من الخطاء ۲۳۱۸ . ۱۰۱- أقلل المقال ، و قصّر الآمال ، و لا تقل ما يكسبك وزرا أو ينفرّ عنك حرّا ۲۳۴۲ . از عهده آن بر آمدن بسیار مشکل است ، پس نباید انسان تا ممکن است مطلبی را بگوید که گرفتار شود . ۹۳- براستی که شما به گفتارتان مؤاخذه خواهید شد ، پس نگوئید مگر خوبی را . ۹۴- آفت نقل کردن دروغ حکایت کردن است . ۹۵- آفت خبر دادن و صحبت کردن دروغ گفتن است . ۹۶- آفت سخن طول دادن آنست . ۹۷- هر گاه سخن گوئی پس راست بگو . ۹۸- هر گاه خبر دهی پس راست بگو . ۹۹- هر گاه سخن گفتن کم شد درست گفتن بسیار شود ( زیرا همراه با فکر و اندیشه خواهد بود ) . ۱۰۰- به آنچه گوئی شادمان باش ، هر گاه از خطا خالی باشد . ۱۰۱- گفتار را کم کن ، و امیدها را کوتاه بنما ، و مگو آنچه را که برای تو گناهی را ص ۱۲۲۸ ۱۰۲- احذر كلّ قول و فعل يؤدّي إلى فساد الآخرة و الدّین ۲۵۹۷ . ۱۰۳- أحسن القول السّداد ۲۸۶۵ . ۱۰۴- كن حسن المقال ، جميل الأفعال ، فإنّ مقال الرّجل برهان فضله ، و فعالة عنوان عقله ۷۱۷۶ . ۱۰۵- كلام الرّجل میزان عقله ۷۲۳۴ . ۱۰۶- كلامك محفوظ عليك ، مخلّد في صحيفتك ، فاجعله فيما يزلّفك ، و إيّاك أن تطلّقه فيما يوبقك ۷۲۴۶ . ۱۰۷- إذا قلتّ العقول كثر الفضول ۴۰۴۳ . ۱۰۸- إذا أحسنت القول فأحسن العمل ، لتجمع بذلك بين مزيّة اللّسان ، و فضيلة الإحسان ۴۱۴۵ . کسب کند ، یا از تو آزاده‌ای را بر ماند . ۱۰۲- از هر گفتار و کرداری که به تباهی آخرت و دین می کشاند دوری نما . ۱۰۳- بهترین گفتار قول راست و درست است . ۱۰۴- نیکو گفتار ، نیکو رفتار باش ، زیرا که گفتار مرد ( آدمی ) دلیل فضیلت او ، و کردارش نشانه عقلش خواهد بود . ۱۰۵- سخن مرد ( آدمی ) میزان عقل اوست . ۱۰۶- سخن تو علیه تو محفوظ ، در نامه عملت بایگانی شده است ، پس آن را در آنچه تو را ( به خدای بزرگ ) نزدیک گرداند قرار ده ، و از این جهت دوری نما در آنچه تو را به هلاکت اندازد . ۱۰۷- هر گاه عقلها کم شد زیاده گوئیها و سخنهای بیهوده فراوان خواهد گردید . ۱۰۸- هر گاه گفتار را نیکو نمائی عمل را نیز نیکو نما ، تا بدین وسیله میان مزیت زبان و فضیلت احسان جمع کرده باشی . ص ۱۲۲۹ ۱۰۹- إذا طابق الكلام نية المتكلّم قبله السّامع ، و إذا خالف نيته لم يحسن موقعه من قلبه ۴۱۷۳ . ۱۱۰- بعدل المنطق تجب الجلالة ۴۲۶۵ . ۱۱۱- من أكثر المقال سئم ۸۳۹۶ . ۱۱۲- إذا غلبت على الكلام فأياك أن تغلب على السّكوت ۴۰۶۱ . ۱۱۳- عجب لمن يتكلّم فيما إن حكى عنه ضرّه ، و إن لم يحك عنه لم ينفعه ۶۲۸۴ . ۱۱۴- لكلّ مقام مقال ۷۲۹۳ . ۱۰۹- هر گاه كلام گوینده موافق قصد او باشد ( یعنی حقیقت داشته و صاف و بی غش بوده و خود به آن عامل است ) شنونده آن را خواهد پذیرفت ، و چون مخالف نیت او بوده جایگاه آن از دل شنونده نیکو نخواهد بود ( یعنی كلام جایگاه ندارد ، دل آن را نخواهد پذیرفت ) . ۱۱۰- با میانه روی در گفتار ( که نه زیاد سخن گفته شود نه کم و یا با عدالت در سخن که حق کسی در آن نشود ) بزرگی ثابت می شود . ۱۱۱- هر گاه بسیار سخن گوید مردم از او ملول شوند . ۱۱۲- هر گاه تو بر سخن گفتن مغلوب شوی ( یعنی توانی از راه بحث بر دیگری غالب شوی ) پس دوری کن از این که بر سکوت مغلوب شوی ( یعنی در چنین مواضعی سخن نگو ، و سکوت را برگزین ، و سکوت دیگران بر سکوت تو غالب نشود . ۱۱۳- عجب دارم از کسی که سخن گوید در چیزی که اگر از او نقل شود او را زیان رساند ، و اگر از او حکایت نگیرد او را سودی نبخشد . ۱۱۴- برای هر مقامی سخن گفتنی است ( یعنی هر سخنی را نباید هر جا گفت ) . ص ۱۲۳۰ ۱۱۵- للكلام آفات ۷۳۱۹ . ۱۱۶- لن يجدي القول حتّى يتصل بالفعل ۷۴۱۳ . ۱۱۷- من أكثر ملّ ۷۶۶۲ . ۱۱۸- من لانت كلمته وجبت محبّته ۷۹۴۱ . ۱۱۹- من كثر كلامه كثر سقطه ( لغظه ) ۷۹۶۵ . ۱۲۰- من تفقّد مقاله قلّ غلطه ۷۹۶۶ . ۱۲۱- من كثر مقاله لم يعدم السّقط ۸۱۱۶ . ۱۲۲- من علم أنّه مؤاخذ بقوله فليقصّر في المقال ۸۱۲۴ . ۱۱۵- برای سخن گفتن آفتهائی است ( پس باید با فکر سخن گفت ) . ۱۱۶- هرگز گفتاری سود ندهد تا بکردار پیوندد . ۱۱۷- هر که بسیار گوید یا عمل بسیاری انجام دهد ملول شود ( یا دیگران از او خسته گردند ) . ۱۱۸- هر که سخنش نرم باشد دوستی او ثابت گردد ( و یا دوستی او بر مردم واجب خواهد بود ) . ۱۱۹- هر که سخن گفتنش بسیار باشد



افتادن ( و خطا و لغزشش ) بسیار گردد ، ( یا حرفهای پوچ و بی معنی او بسیار باشد ) . ۱۲۰- هر که تفقد سخن خود کند ( یعنی جستجوی حق و باطل آن ) اشتباه او کم گردد . ۱۲۱- هر که گفتارش بسیار باشد نمی‌شود که خطا نکند . ۱۲۲- هر که بداند که به گفتارش مؤاخذه می‌شود پس باید سخن گفتن خود را کوتاه سازد ( آری در قرآن دارد : مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ق ۱۸ ، هیچ سخنی را انسان نگوید جز آنکه در نزد آنست فرشته رقیب و عتید که آن را ضبط می‌کنند ) . ص ۱۲۳۱ ۱۲۳- أسوء القول الهذر ۲۹۱۳ . ۱۲۴- الإكثار إضجار ۱۸۱ . ۱۲۵- التروى فى القول يؤمن الزلل ۱۳۱۱ . ۱۲۶- خير الكلام ما لا يمل ولا يقل ۴۹۶۹ . ۱۲۷- خير الكلام الصديق ۴۹۹۶ . ۱۲۸- دع الكلام فيما لا يعينك ، و فى غير موضعه ، فرب كلمة سلبت نعمه ، و لفظه أوت على مهجة ۵۱۳۱ .

### الاستقامة

۱- الاستقامة سلامة ۲۴۵ . ۲- لا سبيل أشرف من الاستقامة ۱۰۵۵۶ . ۱۲۳- بدترین گفتار هرزه گوئی است . ۱۲۴- بسیار گفتن ناراحت کننده دیگران است . ۱۲۵- تأمل و تفکر در گفتار ( آدمی را ) از لغزش ایمن می‌سازد . ۱۲۶- بهترین سخن آنست که ممل نبوده ( خستگی نیاورد ) و کم نباشد ( و یا کم شمرده نشود ) بطوری که به اداء مقصود وفا ننماید . ۱۲۷- بهترین سخن آنست که راست باشد . ۱۲۸- سخن گفتن را در آنچه تو را مهم نباشد ( یعنی بحالت نفعی نداشته باشد ) واگذار ، بسا کلمه‌ای که نعمتی را از انسان گرفته ، و لفظی که سبب ریختن خونی شود ( بنا بر این باید زبان را لجام کرد ) . استقامت ۱- پایداری و بر راه راست ایستادن سلامتی است ( از تمام مهالک ) . ۲- هیچ راهی بلند مرتبه‌تر از استقامت و راستی ( در گفتار و در کردار ) نیست . ص ۱۲۳۲ ۳- لا مسلک أسلم من الاستقامة ۱۰۶۳۶ . ۴- کیف يستقيم قلب من لم يستقم دينه ۶۹۹۴ . ۵- من لزم الاستقامة لم يعدم السلامة ۸۱۱۷ .

### إقامة أمر الله

۱- لا يقيم أمر الله سبحانه إلّا من لا يصابع ولا يخادع ، ولا تغرّه المطامع ۱۰۸۱۳ .

### القوى

۱- القوى من قمع لذته ۱۱۹۵ . ۲- آفة القوى استضعاف الخصم ۳۹۳۹ . ۳- نیست طریقه‌ای سالم‌تر از استقامت و راستی . ۴- چگونه مستقیم می‌شود ( دل و یا اعمال و طاعات و عبادات ) کسی که دین او مستقیم نباشد ۵- هر که ملازم استقامت باشد ( و از راه راست جدا نشود ) سلامت را از دست ندهد . بپا داشتن امر خدا ۱- فرمان خدای سبحان را برپا ندارد مگر کسی که ( در امور دینی ) سستی ننماید و مکر نکند ، و طمعها او را فریب ندهد . قوی ۱- قوی و نیرومند کسی است که لذت خود را قلع و قمع کرده باشد ( یعنی لذت مغلوب او نباشد نه او مغلوب لذت ) . ۲- آفت قوی و نیرومند ضعیف شمردن دشمن است ( زیرا بطور کامل خود ص ۱۲۳۳ ۳- إذا قويت فاقو على طاعة الله سبحانه ۴۰۷۴ . را مجهز نموده ، و سپس بر خود مغرور گشته ، در نتیجه مغلوب گردد ) . ۳- هر گاه قوی باشی ( یعنی می‌خواهی نیرومند گردی ) پس در طاعت و فرمانبرداری خدای سبحان قوی باش ( و تمام توان خود را در آن راه بکار بر ) . ص ۱۲۳۴

### باب الكاف

### الكبر

۱- الکبر داع إلى التفحّم في الذنوب ۱۵۶۴ . ۲- الکبر خلیقه مردیه ، من تكثر بها قلّ ۱۹۶۸ . ۳- الکبر یساور القلوب مساورة السموم القتالة ۲۰۱۱ . ۴- اقمعوا نواجم الفخر ، و اقدعوا لواجم ( طوابع ) الکبر ۲۵۱۳ . ۵- احذر الکبر فإنه رأس الطغیان ، و معصیه الرحمن ۲۶۰۹ . تکبر و گردنکشی ۱- تکبر دعوت کننده به افتادن در گناهان است . ۲- تکبر خوئی است هلاک کننده ، هر که بسبب آن طلب بسیاری کند کم خواهد شد . ۳- تکبر با دلها جنگ می کند مانند جنگ زهرهای کشنده . ۴- ( ستاره ها و یا طلوع کننده ها و ) ظاهر شونده های فخر را درهم کوبید ( و یا مغلوب و خوار گردانید ) و درخشنده های تکبر را ( کوبیده و یا ) باز دارید ( این تشبیهات شاید از این جهت باشد که ناز و تکبر همچون ستاره ای که بلند است و طلوع دارد ، در انسان بلندی ایجاد کرده ، طلوع و ظهوری دارد ) . ۵- از تکبر دوری نما ، زیرا که آن سر منشأ طغیان و سرکشی ، و نافرمانی پروردگار مهربان است . ص ۱۲۳۵-۶- إِيَّاكَ و الکبر ، فإنه أعظم الذنوب ، و الأثم العیوب ، و هو حلیة إبليس ۲۶۵۲ . ۷- إِيَّاكَ و التَّجَبُّر علی عباد الله ، فَإِنَّ كُلَّ مُتَجَبِّرٍ یَقْصِمُهُ الله ۲۶۹۵ . ۸- أَقْبَحُ الخلق التَّكْبَرُ ۲۸۹۸ . ۹- أَكْثَرُ النَّاسِ ضِعَّةٌ مِنْ تَعَاظُمٍ فِي نَفْسِهِ ۳۱۸۰ . ۱۰- التَّكْبَرُ یَضَعُ ۱۱ . ۱۱- التَّكْبَرُ یَضَعُ الرِّفِیعَ ۳۱۱ . ۱۲- التَّكْبَرُ یَظْهَرُ الرِّذِيلَةُ ۵۲۳ . ۱۳- الکبر شرّ العیوب ۵۵۹ . ۱۴- التَّكْبَرُ عینُ الحماقة ۸۸۹ . ۶- بر تو باد به دوری از تکبر ، زیرا که آن بزرگترین گناهان ، و دردناکترین یا پست ترین عیبهای بوده ، و آن زیور شیطان است . ۷- بر تو باد به دوری از تکبر و ورزیدن بر بندگان خدا ، زیرا هر متکبری را خداوند می شکند . ۸- زشت ترین خوی تکبر است ( زیرا سبب خشم خدا و دشمنی خلق شود ) . ۹- بیشترین مردم از نظر پستی و خواری کسی است که خود را بزرگ داند . ۱۰- تکبر آدمی را پست می سازد . ۱۱- گردنکشی بلند مرتبه را پست می کند . ۱۲- تکبر فرومایگی را ظاهر می سازد . ۱۳- تکبر بدترین عیبهاست ( بدترین بودن تکبر روشن است ، زیرا کسی که در مقابل خدا سرکشی نمود مرتکب هر نوع گناه خواهد شد ، و ممکن است که بدتر بودن آن از هر جهت نباشد بلکه از جهت خاصی باشد ، چنانکه برتر بودن بعضی صفات چنین است ) . ۱۴- کبر و ورزیدن عین حماقت و کم عقلی است . ص ۱۲۳۶-۱۵- التَّعَزُّزُ بالتَّكْبَرِ ذَلٌّ ۱۰۰۱ . ۱۶- التَّكْبَرُ بالدُّنْیَا قَلٌّ ۱۰۰۲ . ۱۷- التَّكْبَرُ أَسُّ التَّلَفِ ۱۰۵۲ . ۱۸- الکبر مصیدةٌ إبليس العظمی ۱۱۳۲ . ۱۹- إِنَّكَ إِنْ تَكْبَرْتَ وَضَعَكَ اللهُ ۳۸۰۱ . ۲۰- آفَةُ الشَّرِّ الکبر ۳۹۱۹ . ۲۱- بالتَّكْبَرِ یكونُ المَقْتُ ۴۲۴۶ . ۲۲- بكَثْرَةِ التَّكْبَرِ یكونُ التَّلَفُ ۴۲۸۸ . ۲۳- تَكْبَرُ المرءُ یضعه ۴۴۷۶ . ۲۴- تَكْبَرُ الدُّنْیَا یَدْعُو إِلَى إِهَانَتِهِ ۴۵۸۳ . ۱۵- خود را بوسیله تکبر عزیز نمودن خواریست . ۱۶- بوسیله دنیا تکبر نمودن پست فطرتی و کمبود بصیرت و آگاهی است . ۱۷- تکبر اساس تلف است ( یعنی آدمی را زمین زند ) . ۱۸- تکبر و سر بلندی کردن دام بزرگ شیطان است ( و خود او نیز به همین وسیله خوار گردید چنانکه گفته شده : تکبر عزازیل را خوار کرد ، به زندان لعنت گرفتار کرد ) . ۱۹- برآستی که تو اگر تکبر نمائی خداوند تو را پست گرداند . ۲۰- آفت بزرگی و بلندی مرتبه تکبر نمودن است . ۲۱- بسبب تکبر و سر بلندی دشمنی ( خدا و خلق ) تحقق یابد . ۲۲- بوسیله بسیاری تکبر تلف ( دنیوی و اخروی ) محقق گردد . ۲۳- تکبر ( آدمی یا ) مرد او را پست می گرداند . ۲۴- تکبر نمودن پست مرتبه مردم را به بی احترامی او دعوت می نماید ، ( و قهرا مردم او خوار دارند ) . ص ۱۲۳۷-۲۵- ثَمَرَةُ الکبر المَسْبَةُ ۴۶۱۴ . ۲۶- شَرُّ الخلائق الکبر ۵۷۲۶ . ۲۷- شَرُّ آفَاتِ العقل الکبر ۵۷۵۲ . ۲۸- ضَادُّوا الکبر بالتَّواضع ۵۹۲۰ . ۲۹- فَاللهُ اللهُ عباد الله أَنْ تَرْتَدُّوا رِءَاءَ الکبر ، فَإِنَّ الکبر مصیدةٌ إبليس العظمی الَّتِی یساورُ بها القلوبُ مساورةَ السَّیْمومِ القتالة ۶۵۹۹ . ۳۰- کفی بالتَّكْبَرِ تلفاً ۷۰۲۴ . ۳۱- کفی بالتَّكْبَرِ ضِعَّةٌ ۷۰۴۶ . ۳۲- لَوْ رَحَّصَ اللهُ سَبْحَانَهُ فِي الکبرِ لِأَحَدٍ مِنَ الخلقِ لَرَحَّصَ فِيهِ لِأَنْبِیَائِهِ ، لَكِنَّهُ كَرِهَ إِلَهِمُ التَّكْبَرُ وَ رَضِیَ لَهُمُ التَّواضعَ ۷۶۰۲ . ۲۵- ثَمَرُهُ وَ میوه تکبر نمودن دشنام است . ۲۶- بدترین خصلت ها تکبر است . ۲۷- بدترین آفتهای عقل تکبر است . ۲۸- تکبر را با فروتنی درهم کوبید . ۲۹- ( این جمله بعد از فرازهایی از کلمات آن بزرگوار که در خطبه قاصعه نهج البلاغه ذکر شده است ) پس از خدا بترسید از خدا بترسید ای بندگان خدا از این که ردای کبر را ردای خود سازید ، زیرا که تکبر دام بزرگ شیطان است که دلها را بوسیله آن شکار کرده ، مانند جستن و در آویختن زهرهای کشنده . ۳۰- برای تکبر و گردنکشی کفایت می کند تلف ( و باطل کردن اعمال صالح ) . ۳۱- برای تکبر کفایت می کند پستی مرتبه . ۳۲- اگر خدای

سبحان در تکبر برای احدی از خلق رخصت می‌داد ( و در آن اجازه می‌فرمود ) هر آینه برای انبیاء خود در آن رخصت می‌فرمود ، لیکن برای آنان ناخوش داشته ، و برایشان فروتنی را خوشنود است . ص ۱۲۳۸-۳۳- من تجبر کسر ۷۶۹۷ . ۳۴- من أقبح الکبر تکبر الرّجل علی ذوی رحمہ ، و أبناء جنسہ ۹۳۴۸ . ۳۵- ما اجتلب المقت بمثل الکبر ۹۴۹۹ . ۳۶- لا تصغرّ خدک ، و أُلن جانبک ، و تواضع لله الذی رفعک ۱۰۳۸۷ . ۳۷- لا ثناء مع کبر ۱۰۵۲۰ . ۳۸- لا خلق أقبح من الکبر ۱۰۶۵۲ . ۳۹- لا ینبغی لمن عرف الله أن يتعظم ۱۰۷۳۹ . ۳۳- هر که تکبر کند شکسته شود . ۳۴- از زشت ترین تکبر نمودن مرد است بر خویشاوندان و امثال و اقران خود . ۳۵- دشمنی کشیده نشود به چیزی مانند تکبر ( که سبب دشمنی خدا و خلق خواهد بود ) . ۳۶- هرگز گونه خود را برمگردان ( چنانکه بعضی ها گونه خود را از مردم می‌گردانند ) و جانب را نرم و هموار کن ، و برای خدائی که تو را بلند گردانیده است فروتنی کن . ۳۷- با هیچ تکبری ستایشی نیست . ۳۸- خلقی زشت تر از تکبر نیست . ۳۹- سزاوار نیست برای کسی که خدا را می‌شناسد آنکه تکبر کند ، ( و خود را بزرگ وانمود کند ) . ص ۱۲۳۹

### المتکبر

۱- المتجبر الظالم توبقه آثامه ۱۳۷۲ . ۲- عجت لمتکبر کان أمس نطفه ، و هو فی غد جیفه ۶۲۶۰ . ۳- قد یذل المتجبر ۶۶۳۸ . ۴- کلّ متکبر حقیر ۶۸۳۷ . ۵- لیس لمتکبر صدیق ۷۴۶۴ . ۶- من تکبر حقّر ۷۶۶۷ . ۷- من تکبر مقت ۷۷۴۶ . ۸- من تکبر علی الناس ذلّ ۷۹۷۹ . ۹- من تجبر علی من دونه کسر ۸۱۰۳ . متکبر ۱- متکبر ستمکار را ، گناهان او هلاکش می‌گرداند . ۲- عجب دارم از کسی که تکبر دارد ، دیروز نطفه بوده ، و فردا مرداری خواهد بود . ۳- گاهی تکبر کننده ذلیل و خوار می‌گردد . ۴- هر تکبر کننده‌ای کوچک و پست مرتبه است . ۵- برای تکبر کننده دوستی نیست . ۶- هر که تکبر نماید تحقیر شود ( و مردم او را کوچک شمارند ) . ۷- هر که تکبر کند دشمن شود ( یعنی مردم دشمن او گردند ) . ۸- هر که بر مردم تکبر نماید ذلیل گردد ( هم در نزد خدا و هم در نزد مردم ) . ۹- هر که بر پست تر از خود تکبر نماید شکسته شود . ص ۱۲۴۰-۱۰- من کان متکبرا لم یعدم التّلف ۸۱۰۳۲ . ۱۱- من تجبر حقّره الله و وضعه ۸۴۷۱ . ۱۲- من لبس الکبر و السّرف خلع الفضل و الشّرف ۸۷۳۶ . ۱۳- ما تکبر إلّا وضع ۹۴۶۷ . ۱۴- لا یزکو عمل متجبر ۱۰۵۸۷ . ۱۵- لا یتکبر إلّا وضعی حامل ۱۰۸۰۸ .

### الکتاب و الکتابه

۱- الکتاب أحد المحدثین ۱۶۱۵ . ۲- إذا کتبت کتابا فأعد فیہ النّظر قبل ختمه ، فإنّما تختتم علی ۱۰- هر که متکبر باشد تلف ( عزت و شرف ) را از دست ندهد . ۱۱- هر که تکبر نماید خداوند او را کوچک گردانیده ، و او را پست کند . ۱۲- هر که لباس کبر و زیاده روی را به تن پوشد خلعت افزونی و بلندی مرتبه را از تن بیرون آورده است ( یعنی آنها با هم در یک جا جمع نخواهند شد ) . ۱۳- تکبر ننماید مگر پست مرتبه . ۱۴- پاکیزه نمی‌شود عمل متکبر . ۱۵- تکبر نمی‌کند مگر پست مرتبه گمنام . کتاب و کتابت ۱- کتاب ( یا قرآن ) یکی از دو حدیث کننده است ( یکی آدمی که سخن می‌گوید و دیگر کتاب ) . ۲- هرگاه نوشته‌ای را نوشتی ( چه کتاب باشد و یا مقاله و نامه ) قبل از مهر کردن ( و فرستادن و بستن و پست ) آن در آن اعاده نظر نما ( مبدا غلط و اشتباهی در آن ص ۱۲۴۱ عقلک ۴۱۶۷ . ۳- کتاب الرّجل عنوان عقله ، و برهان فضله ۷۲۶۰ . ۴- کتاب المرء معیار فضله ، و مسبار نبه ۷۲۶۱ . ۵- نعم المحدث الکتاب ۹۹۴۸ . ۶- الکتاب ترجمان النّیّه ۲۹۸ . ۷- الکتاب بساتین العلماء ۹۹۱ . ۸- من تسلّى بالکتاب لم تفته سلوه ۸۱۲۶ .

### الکتمان

۱- الکتمان ملائک النجوى ۳۵۵. باشد) زیرا که بر عقل خود مهر خواهی زد (یعنی عقلت از نوشته تو روشن خواهد شد، هر چه غلط و اشتباهش کمتر، عقل بیشتر خواهد بود). ۳- نوشته مرد نشانه عقلش، و دلیل فضل و فرونی او خواهد بود. ۴- نوشته مرد معیار (و محک) فضل، و میزان اندازه نجابت اوست. ۵- خوب سخنگوئی است کتاب. ۶- نوشته ترجمه و بیان کننده قصد و ما فی الضمیر است (یعنی هر چه در مکنون کسی از دوستی و دشمنی، و صافی و نفاق باشد از نوشته او معلوم خواهد گردید، و بشر به آن پی خواهد برد، نظیر این در زبان هم گفته شده است). ۷- کتابهای باغهای دانشمندان است. ۸- هر که به کتابها تسلی شود (و با کتابها رفیق و مونس گردد) هیچ تسلی و غم و اندوهی از او فوت نشود (یعنی غمها از او دور گشته همواره خوشحال است). پنهان کردن ۱- پنهان کردن ملائک راز گفتن است (یعنی تا چنین حالتی تحقق نیابد نباید راز ص ۱۲۴۲)

## الإختار

۱- قرن الإختار بالملل ۶۷۱۶. ۲- من أكثر هجر ۷۶۷۰. ۳- من أكثر مقاله سئم ۷۷۸۰. ۴- من أكثر كلامه زلّ ۷۸۲۲. ۵- من أكثر كلامه أكثر ملامه ۷۸۴۹. ۶- من أكثر من شيء عرف به ۷۸۶۰.

## التكاثر

۱- تكثرک (تکبرک) بما لا یبقی لک و لا تبقى له من أعظم را به کسی گفت). پر گوئی یا زیاده روی ۱- پر گوئی با ملامت و خستگی همراه است. ۲- کسی که پر گوئی کند مهجور گردد (یعنی دیگران او را ترک کنند). ۳- هر که گفتارش بسیار باشد ناخوش داشته شود. ۴- هر که سخنش بسیار باشد می لغزد (و خطا و سهو او زیاد گردد). ۵- هر که سخنش بسیار باشد سرزنش او بسیار گردد (یعنی دیگران او را بسیار سرزنش نمایند). ۶- هر که چیزی را بسیار کند به آن شناخته شود (بنا بر این باید کار خوب را برگزید). بسیار شمردن ۱- ناز نمودن (و بالیدن و بسیار شمردن) به چیزی که برای تو باقی نمی ماند ص ۱۲۴۳ الجهل ۴۵۷۶.

## الکذب

۱- الکذب یردی مصاحبه، و ینجی مجانبه ۱۵۹۸. ۲- الکذب فی العاجله عار و فی الآجله عذاب النار ۱۷۰۷. ۳- أقبح الخلاق الکذب ۲۸۵۵. ۴- الکذب خیانه ۱۵. ۵- الکذب یردی ۲۱. ۶- الکذب عدو الصدق ۲۷۶. ۷- الکذب عیب فاضح ۵۵۲. ۸- الکذب مجانب الإیمان ۶۸۱. (مانند مال و قوم و قبیله و فرزندان) و تو برای آن باقی نخواهی ماند از بزرگترین نادانی خواهد بود. دروغ ۱- دروغ یار خود را نابود سازد، و دوری کننده از آن را رستگار گرداند. ۲- دروغگوئی در دنیا ننگ و در آخرت عذاب آتش است. ۳- زشت ترین خصلت ها دروغ است. ۴- دروغگوئی خیانت است. ۵- دروغگوئی به هلاکت می اندازد. ۶- دروغگوئی دشمن راستگوئی است، (بنا بر این نباید راستگو با دروغگو رفیق شده، و یا راستگو احیانا دروغ گوید که با دشمن رابطه برقرار نموده است). ۷- دروغگوئی عیبی است رسواگر (چه در دنیا و چه در آخرت). ۸- دروغ دوری کننده از ایمان، و با آن اجنبی است (یعنی هرگز با هم جمع نشوند). ص ۱۲۴۴. ۹- الکذب مهانه و خیانه (و ندائه) ۶۸۳. ۱۰- الکذب یزری بالإنسان ۷۴۲. ۱۱- الکذب یوجب الوقیعہ ۷۴۷. ۱۲- الکذب شین الأخلاق ۹۷۰. ۱۳- الکذب فساد کلّ شيء ۱۱۱۶. ۱۴- الکذب یردیک و إن أمنتہ ۱۱۱۹. ۱۵- أقبح شيء الإفک ۲۸۷۶. ۱۶- الکذب يؤدی إلى التفاق ۱۱۸۱. ۹- دروغگوئی خواری و خیانت (یا پشیمانی) است. ۱۰- دروغ آدمی را عیناک می سازد. ۱۱- دروغ باعث غیبت مردم می شود. ۱۲- دروغگوئی عیب و ننگ اخلاق است. ۱۳- دروغ فساد هر چیزی است (پوشیده نماند که از این قانون مواردی استثناء خواهد شد. چنانکه در کتابهای

اخلاقی به آن اشاره شده، مانند گفتن دروغ در جنگ، یا جهت اصلاح میان دو کس، و یا برای نجات از کشته شدن، و مواضع دیگر که در این صورت‌ها اگر کسی بتواند (توریه) کند بهتر است، و معنای (توریه) آنست که از لفظ معنایش را که طرف می‌فهمد قصد نکند، مثلاً اگر به کسی بگوئید اگر به دین بد نگویی تو را خواهیم کشت، این شخص بد به دین بگوید، اما نظرش دین باطل و مذهب کفار باشد). ۱۴- دروغگوئی تو را به هلاکت اندازد گر چه از آن ایمن باشی. ۱۵- زشت‌ترین چیز بهتان زدن و یا دروغ است. ۱۶- دروغگوئی آدمی را به نفاق می‌کشاند (یعنی یا سلب ایمان می‌کند و یا با مردم دو رو خواهد گردید). ص ۱۲۴۵ ۱۷- الکذب شین اللسان ۱۱۸۳. ۱۸- الکذب و الخيانة ليسا من أخلاق الكرام ۱۵۰۷. ۱۹- الکذب زوال المنطق عن الوضع الإلهي ۱۵۵۳. ۲۰- بالكذب يترين أهل النفاق ۴۲۲۲. ۲۱- بش المنطق الكذب ۴۴۱۰. ۲۲- ثمره الکذب المهانة في الدنيا و العذاب في الآخرة ۴۶۴۰. ۲۳- جانبوا الکذب فإنه بجانب الإیمان ۴۷۴۰. ۲۴- علّة الکذب شرّ علّة، و زلّة المتوقّي أشدّ زلّة ۶۳۱۹. ۱۷- دروغ عیب زبان است. ۱۸- دروغ و خیانت از اخلاق نیکو کاران و افراد گرامی نمی‌باشند. ۱۹- دروغ زائل گشتن و مخالفت گفتار است از وضع الهی، (یعنی خداوند قانون تکلم را بر پایه راستی نهاده، پس اگر انسان دروغ گوید از قانون تخلف کرده، و در غیر وضع الهی قدم برداشته است). ۲۰- بوسیله دروغگوئی اهل نفاق زینت می‌یابند (یعنی خود را در نزد دیگران زینت می‌دهند). ۲۱- بد گفتاری است دروغ (زیرا کلید همه گناهان است). ۲۲- ثمره دروغ گوئی خواری در دنیا و عذاب در آخرت است. ۲۳- از دروغ دوری نمائید، زیرا که آن دوری کننده از ایمان است (یعنی دروغگو ایمان ندارد). ۲۴- بیماری دروغگوئی بدترین بیماری است (زیرا که در دنیا باعث خواری و رسوائی و در آخرت سبب عذاب الیم خواهد شد) و لغزش خویشتن‌دار سخت‌ترین لغزش خواهد بود (یعنی از چنین فردی انتظار لغزش را کسی ندارد زیرا ممکن است او را دروغگو پندارند). ص ۱۲۴۶ ۲۵- عاقبة الکذب ملامة و ندامة ۶۳۳۲. ۲۶- فساد البهاء الکذب ۶۵۵۷. ۲۷- و ترک الکذب تشريفا للصدق ۶۶۰۸. ۲۸- قد یکذب الرجل علی نفسه عند شدّة البلاء بما لم یفعله ۶۶۹۳. ۲۹- کثرة الکذب توجب الوقیعة ۷۰۸۸. ۳۰- کثرة کذب المرء تذهب بهائه ۷۱۰۰. ۳۱- کثرة الکذب تفسد الدین، و تعظم الوزر ۷۱۲۳. ۳۲- ليس الکذب من خلائق الإسلام ۷۴۶۰. ۳۳- ما أقبح الکذب بذوی الفضل ۹۵۵۱. ۳۴- نکد العلم الکذب، و نکد الجّد اللّعب ۱۰۰۰۰. ۲۵- عاقبت دروغ سرزنش و پشیمانی است. ۲۶- فساد ارزش و بهاء دروغگوئی است. ۲۷- (از فرازهای حکمت ۲۴۴ نهج البلاغه است) و ترک دروغ را از جهت شرافت و بلند مرتبه بودن راستی (واجب کرده تا مردم خود را به دروغ عادت ندهند). ۲۸- گاهی مرد (آدمی) بر نفس خود در هنگام سختی بلاء و گرفتاری نسبت به آنچه آن را نکرده دروغ می‌گوید (مثل اقرارهای دروغ برای خلاصی از کتک و یا تعزیر و ترس). ۲۹- دروغ بسیار موجب غیبت و بدگوئی خواهد شد. ۳۰- بسیاری دروغ مرد (آدمی) ارزش و نیکویی او را می‌برد. ۳۱- دروغ بسیار دین را فاسد کرده، و وزر و وبال را عظیم می‌گرداند. ۳۲- دروغگوئی از اخلاق اسلام نیست. ۳۳- چه چیز دروغ را به صاحبان فضیلت زشت ساخته است. ۳۴- نقص علم دروغگوئی، و نقص جدّ بازی است (زیرا وقتی عالم دروغ ص ۱۲۴۷ ۳۵- لا یجتمع الکذب و المروّة ۱۰۵۸۲. ۳۶- لا شیمه أقبح من الکذب ۱۰۶۳۴. ۳۷- أكثر شیء الکذب و الخيانة ۳۱۶۹.

## الکاذب و الکذاب

۱- الکذاب مّتهم فی قوله، و إن قویت حجّته، و صدقت لهجته ۱۸۴۹. ۲- الکذاب و المیت سواء، فإنّ (لأنّ) فضیلة الحی علی المیت الثّقة به، فإذا لم یوثق بکلامه بطلت حیاته ۲۱۰۴. ۳- أبعد الناس من الصّلاح الکذوب و ذو الوجه الوقاح ۳۳۳۴. ۴- الکاذب مهان ذلیل ۳۳۹. گفت و یا کسی که کارها را به بازی گرفت مردم علم و جدّ را باور ندارند). ۳۵- دروغ و مردانگی جمع نمی‌شوند. ۳۶- نیست خوئی زشت‌تر از دروغ. ۳۷- بیشترین چیز (در میان مردم) دروغگوئی و خیانت است. دروغگو ۱- دروغگو در گفتارش تهمت زده شده است، هر چند محکم باشد دلیل او، و راست باشد زبان او. ۲- دروغگو و مرده برابرند،

چون برتری زنده بر مرده اعتماد به اوست ، پس هر گاه به سخن او اعتمادی نباشد زندگی او باطل گردد . ۳- دورترین مردم از صلاح و راه درست ، بسیار دروغگو ، و رودار بی شرم است . ۴- دروغگو خوار ذلیل است . ص ۱۲۴۸ ۵- الکاذب علی شفا مهواة و مهانة ۱۲۴۷ . ۶- کفاک موبخا علی الکذب علمک بآنک کاذب ۷۰۷۹ . ۷- لیس لکذوب أمانة و لا لفجور صيانة ۷۵۰۶ . ۸- من کذب أفسد مروته ۷۷۹۴ . ۹- من کثر کذبه لم یصدق ۷۹۵۱ . ۱۰- من عرف بالکذب لم یقبل صدقه ۸۰۱۰ . ۱۱- من کثر کذبه قل بهائة ۸۰۷۵ . ۱۲- من عرف بالکذب قلت الثقة به ۸۸۸۸ . ۱۳- من تجب الکذب صدقت أقواله ۹۱۸۱ . ۱۴- من مهانة الکذاب جوده باليمن لغيره مستحلف ۹۳۱۵ . ۵- دروغگو بر لب چاه عمیق ( و درکات جهنم و چاه آن ) و خواری است ، ( یعنی اگر تدارک نکرد در آن افتد ) . ۶- برای سرزنش تو بر دروغگوئی کفایت می نماید دانستن تو به این که تو دروغگوئی . ۷- برای بسیار دروغگو امانتی ، و برای بسیار فاسق و گنهکار صیانتی ( نگهداری عهد و پیمان و دوستی ) نیست . ۸- هر که دروغ گوید مردانگی ( یا آدمیت ) خود را فاسد نموده است . ۹- هر که دروغش بسیار باشد تصدیق نشود . ۱۰- هر که به دروغگوئی شناخته شد راستگوئی او قبول نخواهد شد . ۱۱- هر که دروغ او بسیار باشد ارزش او کم خواهد بود . ۱۲- هر که به دروغ شناخته شود اعتماد به او کم خواهد شد . ۱۳- هر که از دروغ دوری نماید گفتار او تصدیق شود . ۱۴- از خواری بسیار دروغگو بخشش اوست به قسم برای کسی که او را قسم ص ۱۲۴۹ ۱۵- لا حياء لكذاب ۱۰۴۳۹ . ۱۶- لا- خير فی قول الأفاکين ۱۰۷۱۵ . ۱۷- لا- خير فی علم الکذابين ۱۰۷۱۶ . ۱۸- لا خير فی الکذابين ، و لا فی العلماء الأفاکين ۱۰۸۸۳ . ۱۹- یکتسب الکاذب بکذبه ثلاثا : سخط الله عليه و استهانة الناس به و مقت الملائكة له ۱۱۰۳۹ .

## الکرم

۱- الکرم حسن السجية و اجتناب الدنية ۱۶۹۵ . ۲- الکرم بذل الجود ، و إنجاز الموعدود ۱۷۶۲ . نمی دهد ( یعنی بدون آنکه از او درخواست قسم کنند او برای اثبات حرف خود سوگند یاد می کند ) . ۱۵- برای بسیار دروغگو حیائی نیست . ۱۶- خیری در گفتار بسیار دروغگویان نیست . ۱۷- خیری در علم بسیار دروغگویان نیست . ۱۸- نیست خیری در بسیار دروغگویان ، و نه در علمای کذاب ( و یا منحرف کنندگان مردم از راه حق ) . ۱۹- دروغگو با دروغش سه چیز را کسب می کند : خشم و غضب خدا را بر خود ، و خوار شمردن مردم او را ، و دشمنی فرشتگان با او . بزرگوار ۱- گرامی بودن نیکوئی خو و دوری از پستی است . ۲- گرامی بودن ( و بلند مرتبه بودن ) دادن عطا و وفا کردن به آنچه وعده به آن شده است . ص ۱۲۵۰ ۳- الکرم إیثار التناء علی حب المال ۱۸۴۳ . ۴- أحسن الکرم الإیثار ۲۹۱۴ . ۵- أعلى مراتب الکرم الإیثار ۲۹۶۷ . ۶- أفضل الکرم إتمام النعم ۲۹۸۳ . ۷- الکرم فضل ، الوفاء نبل ۱۳ . ۸- الکرم معدن الخير ۵۶۸ . ۹- الکرم أفضل السؤدد ۷۶۸ . ۱۰- الکرم أفضل الشیم ۹۱۵ . ۱۱- الکرم بریء من الحسد ۹۴۴ . ۱۲- الکرم احتمال الجريرة ۹۶۴ . ۳- کرم اختیار کردن گوارائی حمد و ثناء است بر دوستی مال ۴- بهترین کرم برگزیدن دیگران بر خود . ۵- بلندترین پایه های کرم ایثار است . ۶- افزونترین کرم تمام کردن نعمت هاست ( یعنی در کرم نسبت به کسی چیزی باقی نگذارد تمام احسان نماید ) . ۷- گرامی بودن فضلی است ( به اعتبار فضلی است که دارا می باشد ) و وفاداری بزرگوار است . ۸- جود و یا نیکوکاری کان خیر است . ۹- جود و بخشش برترین سروری هاست . ۱۰- کرم برترین خصلت هاست . ۱۱- کرم از حسد بی زار است . ۱۲- کرم تحمل گناهان ( دیگران ) است ، ( که از آنها انتقام نکشد ) . ص ۱۲۵۱ ۱۳- الکرم حسن الاصطبار ۱۱۰۲ . ۱۴- الکرم تحمیل أعباء المغارم ۱۲۹۷ . ۱۵- الکرم إیثار العرض علی المال ۱۳۲۳ . ۱۶- الکرم أعطف من الرّحم ۱۴۱۶ . ۱۷- الکرم ملک اللسان و بذل الإحسان ۱۴۵۰ . ۱۸- الکرم نتیجه علو الهمة ۱۴۷۷ . ۱۹- إنما الکرم التّزّه عن المعاصی ( المساوی ) ۳۸۷۰ . ۲۰- إنما الکرم بذل الرّغائب و إسعاف الطالب ۳۸۸۹ . ۲۱- ثمرة الکرم صلة الرّحم ۴۶۲۱ . ۱۳- کرم خوبی صبر و شکیبائی است . ۱۴- کرم و آقائی برداشتن سنگینی و بارهای آنچه ادای آن بر انسان واجب است ( یعنی از عهده



و..... مانند خمس، زکات، نفقات واجبه، و امثال آن بر آید). ۱۵- شرافت و گرامی بودن برگزیدن عرض است بر مال (یعنی اگر امر دائر شد میان آبرو و مال باید مال را فدای آبرو کرد). ۱۶- کرم از خویشی مهربان‌تر است (یعنی انسان باید بکوشد کریم گردد). ۱۷- کرم و بزرگواری در بند کشیدن زبان (و آن را از سب و فحش و هرزه نگهداشتن) و بذل احسان است. ۱۸- کرم نتیجه بلندی همت است. ۱۹- جز این نیست که کرم پاکیزگی (از بدیها یا) از گناهان است. ۲۰- همانا کرم فقط بذل عطاهاى بسیار، و بر آوردن حاجت طلب کننده است. ۲۱- ثمره و میوه کرم (و بزرگواری و یا جود و سخا) پیوند با خویشان است. ص ۱۲۵۲ ۲۲- خیر الکرم جود بلا- طلب مکافاة ۴۹۸۴. ۲۳- لیس من الکرم تنکید المنن (التعم) بالمن ۷۵۰۱. ۲۴- من الکرم إتمام التعم ۹۲۶۵. ۲۵- من الکرم حسن الشیم ۹۲۶۶. ۲۶- من تمام الکرم إتمام التعم ۹۳۸۳. ۲۷- من الکرم الوفاء بالذمم ۹۲۶۷. ۲۸- من أحسن الکرم الإحسان إلى المسیئ ۹۲۹۱. ۲۹- من علامات الکرم تعجیل المثوبه ۹۲۹۲. ۳۰- من الکرم اصطناع المعروف و بذل الزهد ۹۳۱۸. ۳۱- من کمال الکرم تعجیل المثوبه ۹۳۳۱. ۳۲- من الکرم أن تتجاوز عن الإساءه إليك ۹۴۰۸. ۲۲- بهترین کرم بخششی است بدون انتظار تلافی و پاداش، (زیرا باید بخشنده فقط از خدا طلب پاداش کند). ۲۳- از کرم نیست تیره کردن نعمت‌ها بوسیله منت گذاشتن. ۲۴- از کرم است تمام کردن نعمت (و آن را ناقص نگذاشتن). ۲۵- از کرم است نیکوئی خصلت‌ها. ۲۶- از تمامی کرم است تمام کردن نعمت (و ناقص نگذاشتن آن). ۲۷- از کرم است وفا نمودن به ذمه‌ها (و عهد و پیمانها). ۲۸- از بهترین کرم احسان نمودن بسوی گنهکار است (که از او بگذرد). ۲۹- از نشانه‌های کرم شتاب کردن در دادن پاداش نیک است. ۳۰- از کرم است احسان کردن و بذل عطا (بخشش). ۳۱- از کمال کرم است شتاب کردن در پاداش نیک. ۳۲- از کرم است که از اسائه (و بدی دیگران) بسوی تو در گذری. ص ۱۲۵۳ ۳۳- نظام الکرم موالاة الإحسان، و مواساة الإخوان ۹۹۹۸. ۳۴- يستدلّ علی کرم الزجل بحسن بشره، و بذل برّه ۱۰۹۶۳.

## الکریم

۱- الکريم من تجبّ المحارم و تنزّه عن العيوب ۱۵۶۵. ۲- الکريم من جاء بالموجود ۱۵۶۸. ۳- الکريم من جازى الإساءه بالإحسان ۱۶۹۸. ۴- الکريم يزدجر عَمًا يفتخر به اللّيم ۱۷۷۱. ۵- الکريم يجفو إذا عَنف، و يلين إذا استعطف ۱۸۲۳. ۶- الکريم إذا قدر صفح، و إذا ملک سمح، و إذا سئل أنجح ۱۸۶۳. ۳۳- نظام و رشته پیوستگی کرم پی در پی کردن احسان و مواسات نمودن با برادران است. ۳۴- بر کرم مرد به نیکوئی شکفتگی او و بذل احسانش استدلال می‌شود. کرم و بخشش ۱- بلند مرتبه کسی است که از حرامها دوری گیرند و از عیب‌ها پاک باشد. ۲- صاحب جود کسی است که به آنچه او را میسر است ببخشد. ۳- بلند مرتبه کسی است که بدی را به نیکوئی پاداش دهد. ۴- بلند مرتبه از آنچه آدم پست به آن مباهات می‌نماید خود را منع می‌کند. ۵- بلند مرتبه و شخص گرامی هر گاه از او به زور چیزی بگیرند قطع احسان نماید، و چون طلب مهربانی از او شود نرمی کند. ۶- بلند مرتبه چون بر انتقام قادر شود در گذرد، و زمانی که مالک گردد بخشش نماید، و هرگاه از او سؤالی شود حاجت را بر آورد. ص ۱۲۵۴ ۷- الکريم يأبى العار، و يكرم الجار ۱۹۹۶. ۸- الکريم یری مکارم أفعاله دینا علیه يقضيه ۲۰۳۱. ۹- الکريم يرفع نفسه فى کلّ ما أسداه عن حسن المجازات ۲۰۳۳. ۱۰- الکريم إذا احتاج إليك أعفاك، و إذا احتجت إليه كفاك ۲۰۶۸. ۱۱- الکريم يعفو مع القدرة، و يعدل فى الإمرة، و يكفّ إساءته و يبذل إحسانه ۲۰۷۱. ۱۲- الکريم عند الله محبور مثاب، و عند الناس محبوب مهاب ۲۱۴۶. ۱۳- الکريم من صان عرضه بماله، و اللّيم من صان ماله بعرضه ۲۱۵۹. ۷- کريم عار و ننگ را ناخوش دارد، و همسایه را اکرام می‌کند. ۸- بخشنده یا بلند مرتبه افعال نیکوی خود را دین بر خود دانسته که باید قضا کند آن را. ۹- شخص بلند مرتبه نفس خود را بالاتر می‌داند از نیکوئی پاداش نسبت به آنچه احسان کرده باشد (یعنی کرم در انتظار عوض نیست). ۱۰- صاحب جود و شخص گرامی هر گاه بسوی تو نیازی پیدا کند تو را معاف دارد، (و از تو طلب ننماید)، و چون تو به او محتاج

گردی تو را کفایت کند (و مطلب تو را بر آورد) . ۱۱- بزرگوار با وجود قدرت و توانائی درگذرد ، و در امارت و حکومت دادگری کند ، و بدی خود را باز داشته ، و بذل احسان نماید . ۱۲- شخص بزرگوار در نزد خدا شادمان ، و پاداش داده شده است ، و در نزد مردم محبوب ، و با هیبت و شکوه است . ۱۳- گرامی بلند مرتبه کسی است عرض خود را با مالش نگه دارد ، و پست ص ۱۲۵۵ ۱۴- احذر الکريم إذا أهنته ، و الحليم إذا جرحته ، و الشجاع إذا أوجعته ۲۶۰۵ . ۱۵- احذروا صولة الکريم إذا جاع ، و أشر اللئيم إذا شبع ۲۶۱۵ . ۱۶- احذروا سطوة الکريم إذا وضع ، و سورة اللئيم إذا رفع ۲۶۱۶ . ۱۷- الکريم يتغافل و ينخدع ۴۴۶ . ۱۸- الکرام أصبر أنفسا ۵۹۴ . ۱۹- الکريم يجمل الملكة ۷۱۳ . مرتبه کسی است که مال خود را بوسیله آبروی خود نگهداری نماید . ۱۴- بر حذر باش از کریم و بلند مرتبه هر گاه که او را اهانت کنی ، و از بردبار زمانی که او را جریحه دار سازی ، و از دلیر وقتی که او را دردناک نمائی ( زیرا اگر چه کریم و حلیم و شجاع هستند ولی وقتی کاسه صبر آنها لبریز شود از کوره بدر آمده انتقام خواهند کشید ) . ۱۵- از سطوت و سر بلندی کریم هر گاه گرسنه شود ، و از نشاط و فرحناکی لئیم هر زمان که سیر گردد دوری نمائید ( به جهت این که هر دو حالت در آنها تغییر حال داده ، از حالت اولیه بیرون خواهند رفت ) . ۱۶- از سر بلندی کریم هر گاه پست گردانیده شود ، و از تندی لئیم هر زمان که به بلندی رسد دوری نمائید . ۱۷- شخص کریم و صاحب کرم خود را به غفلت زده و فریب می خورد ( یعنی خود را چنین وانمود کند ، گر چه ممکن است واقعا هم فریب خورد ، زیرا کریم است ممکن است کسی او را فریب دهد که من ندارم و مستحقم ، چون با سخاوت است بدون تحقیق بر او ترحم کرده باران رحمتش بر او ببارد ، گر چه در واقع طرف دروغگو باشد ) . ۱۸- اشخاص نیکوکار و بزرگ بحسب روح و نفس شکیباترند . ۱۹- کریم ( و نیکوکار اخلاق یا ) بندگی را نیکو می کند . ص ۱۲۵۶ ۲۰- الکريم من بدأ بإحسانه ۹۷۹ . ۲۱- الکريم يشكر القليل ، و اللئيم يكفر الجزيل ۱۲۲۵ . ۲۲- الکريم من سبق نواله سؤاله ۱۳۸۹ . ۲۳- الکريم إذا وعد و فى ، و إذا توعد عفى ۱۵۲۸ . ۲۴- الکريم إذا أيسر أسعف ، و إذا أعسر خفف ۱۵۳۰ . ۲۵- إذا كرم أصل الرجل كرم مغيبه و محضره ۴۱۶۳ . ۲۶- دولة الکريم تظهر مناقبه ۵۱۰۶ . ۲۰- بزرگوار و بخشنده کسی است که به احسان خود ابتدا کند ، نه آنکه بعد از طلب احسان نماید . ۲۱- گرامی و نیکوکار اندک را شکر نموده ، و بد کردار و پست مرتبه نعمتهای ۲۲- کریم کسی است که عطایش بر درخواست از وی پیشی گیرد . ۲۳- کریم هر گاه وعده کرد وفا خواهد نمود ، و چون بیم دهد ( یعنی وعده به عذابی دهد ) ببخشد ، ( و لذا ما قائلیم که خداوند در وعدههایش خلف نمی کند ، اما در وعیدهایش ممکن است تخلف نماید ) . ۲۴- کریم هر گاه در رفاه باشد حاجت مردم را بر آورد و چون پریشان گردد تخفیف دهد ( یعنی سربار مردم نخواهد شد و یا در آن حال هم حتی الامکان در خدمت مردم باشد ) . ۲۵- هر گاه اصالت مرد گرامی باشد غائب و حاضر آن گرامی و بی آزار خواهد بود ( یعنی در همه حال آفاست ) . ۲۶- دولت کریم ( شخص گرامی بلند مرتبه ) مناقب و فضائل او را ظاهر می سازد . ص ۱۲۵۷ ۲۷- ذو الکرم جميل الشيم ، مسد للنعم ، وصول للرحم ۵۱۹۶ . ۲۸- ظفر الکريم ينجى ۶۰۴۲ . ۲۹- ظفر الکرام عفو و إحسان ۶۰۴۴ . ۳۰- ظلّ الکرام رغد هنيء ۶۰۶۶ . ۳۱- عند الإيثار على النفس تتبين جواهر الکرماء ۶۲۲۶ . ۳۲- عادة الکرام الجود ۶۲۴۰ . ۳۳- عادة الکرام حسن الصّنيعه ۶۲۴۲ . ۳۴- كن من الکريم على حذر إن أهنته ، و من اللئيم إن أكرمته ، و من الحليم إن أحرجه ۷۱۸۴ . ۲۷- صاحب کرم ( یعنی کریم ) نیکو خوی ، احسان کننده نعمتها ، پیونده کننده با خویشان است . ۲۸- ظفرمندی و پیروزمندی شخص کریم رستگاری بخشد ( و دشمن را نیز به کرم خود ببخشد بخلاف لئیم و پست مرتبه ) . ۲۹- پیروزی یافتن افراد بزرگوار و گرانمایه بخشش و احسان است . ۳۰- سایه ( و لطف و احسان ) کریمان وسیع نیکوی گوارائی است . ۳۱- در هنگام ایثار بر نفس ( و دیگران را بر خود ترجیح دادن ) گوهرهای افراد کریم روشن می گردد . ۳۲- عادت کریمان بخشش است . ۳۳- عادت کریمان نیکوئی احسان است . ۳۴- از کریم ( شخص بلند مرتبه گرامی ) بر حذر باش اگر او را خوار سازی ( و به او اهانت نمائی زیرا او تاب تحمل خواری را ندارد در صدد تلافی بر می آید ) و از لئیم ( آدم پست مرتبه ) دوری نما اگر او را گرامی داشته باشی ( زیرا لئیمان بجای خوبی بدی کنند ) و از بردبار اگر او را به تنگ آوری

( زیرا غضب حلیم بسیار سخت است ) . ص ۱۲۵۸ -۳۵- للکرام فضیلة المبادرة إلى فعل المعروف ، و إسداء الصنائع ۷۳۵۳ . -۳۶- لقد أتعبك من أكرمک إن كنت کریماً ، و لقد أراحک من أهانک إن كنت حلیماً ۷۳۵۴ . -۳۷- لأننا أشدّ اغتباطاً بمعرفة الکريم من إمساکی علی الجوهر النفیس الغالی الثمن ۷۳۹۲ . -۳۸- لیس من عادة الکرام تأخیر الإنعام ۷۴۸۹ . -۳۹- لیس من شیم الکرام تعجیل الانتقام ۷۴۹۰ . -۴۰- لزوم الکريم علی الهوان خیر من صحبة اللئیم علی الإحسان ۷۶۳۲ . -۳۵- برای کریمان است فضیلت سبقت به انجام کار نیک ، و شتاب کردن در احسانها . -۳۶- هر آینه تو را به تعب انداخته کسی که تو را اکرام نموده ، اگر کریمی ( چون باید ممنون شوی و چنین کاری بر تو گران است ) و همانا تو را راحت ساخته کسی که تو را اهانت نموده اگر بردبار باشی ( چون متنی از او نکشیده تنها رنج اهانت است که با بردباری راحتی تحقق یابد ) . -۳۷- هر آینه شادمانی من به شناخت شخص کریم شدیدتر است تا چنگ زدن من بر گوهر نفیس گرانها . -۳۸- از عادت کریمان تأخیر انداختن احسان نیست ( یعنی وقتی می‌خواهند احسانی کنند عقب نیندازند ) . -۳۹- از خصلتهای کریمان تعجیل انتقام نیست . -۴۰- ملازمت کریم ( شخص بلند مرتبه ) با خواری بهتر از مصاحبت با پست مرتبه است با احسان ( زیرا خواری روی میزان و احسان بدون نظر نیست ) . ص ۱۲۵۹ -۴۱- لذّة الکرام فی الإطعام و لذّة اللّثام فی الطّعام ۷۶۳۸ . -۴۲- من أشرف أفعال الکريم تغافله عمّا یعلم ۹۳۲۱ . -۴۳- من شیم الکرام بذل اللّدی ۹۳۲۹ . -۴۴- ما أوحش کریم ۹۵۸۳ . -۴۵- منزع الکريم أبداً إلى شیم آبائه ۹۷۸۲ . -۴۶- مسرّة الکرام فی بذل العطاء ، و مسرّة اللّثام فی سوء الجزاء ۹۸۰۸ . -۴۷- لا یكون الکريم حقوداً ۱۰۵۶۴ . -۴۸- لا یستحقّ اسم الکرم إلّا من بدأ بنواله قبل سؤاله ۱۰۷۵۱ . -۴۱- لذّت کریمان در خورانیدن ، و لذّت لثیمان در خوردن است . -۴۲- از شریف‌ترین کارهای کریم تغافل اوست از آنچه می‌داند ( و انتقام نگرفتن از افراد بی‌ادب ) . -۴۳- از خصلت‌های کریمان است بذل کرم . -۴۴- هیچ کریمی ( بسبب بد سلوکی و بد رفتاری مردم را ) رم نداده است ( یعنی باید کوشید کریم شد ) . -۴۵- شوق کریم همیشه بسوی خصلت‌های ( نیک و ارزنده ) پدران خود می‌باشد . -۴۶- خوشحالی افراد کریم در بذل عطا ( و احسان ) بوده و شادمانی افراد لئیم و پست در بدی پاداش است . -۴۷- شخص کریم کینه‌ور نخواهد بود . -۴۸- مستحق اسم کرم نخواهد گردید ( و کریم حقیقی هیچکسی نخواهد شد ) مگر کسی که پیش از سؤال از او عطا کند . ص ۱۲۶۰ -۴۹- لا یكرم المرء نفسه حتّی یهین ماله ۱۰۷۹۶ . -۵۰- الکريم من بذل إحسانه ۱۲۶۰ . -۵۱- لیس من شیم الکريم إدراع العار ۷۴۵۷ . -۵۲- الکريم أبلج ، اللّئیم ملهوج ۱۹ .

## الکرامه

۱- من لم تقوّمه الکرامه قوّمته الإهانة ۸۲۰۱ . ۲- من لم تصلحه الکرامه أصلحته الإهانة ۹۰۶۳ . ۳- من زاده الله کرامه فحقیق به أن یزید الناس إکراماً ۹۱۱۲ . -۴۹- مرد ( آدمی ) نفس خویش را گرامی نمی‌گرداند تا آنکه مال خود را خوار گرداند ( و از آن بگذرد ) . -۵۰- کریم کسی است که احسانش را بذل نماید . -۵۱- از خصلت‌های شخص بزرگوار پوشیدن پیراهن عار نیست ( یعنی کاری نمی‌کند که ننگ او باشد ) . -۵۲- کریم گشاده رو ، و لئیم خام و نپخته است . بزرگی ۱- هر که او را سیادت و آقائی راست نگرداند اهانت او را راست خواهد نمود . ۲- هر که او را بزرگی اصلاح نماید اهانت او را اصلاح نماید ( بنا بر این باید انسان در زمان دولت و حشمت خود قدر خود را بشناسد تعدی و تجاوز ننماید و گرنه به درشتی دیگران مبتلا خواهد شد ) . ۳- هر که خداوند او را کرامتی ( و نعمتی ) زیاد نماید پس سزاوار چنین است که او مردم را به کرامت نعمتی زیاد نماید . ص ۱۲۶۱ -۴- من ربّاه الهوان أبطرته الکرامه ۹۰۶۲ .

## المکارم

۱- إذا رغبت فی المکارم فاجتنب المحارم ۴۰۶۹ . ۲- تبادروا المکارم ، و سارعوا إلى تحمّل المغارم ، و اسعوا فی حاجه من هو نائم

، يحسن لكم في الدارين الجزاء ، و تنالوا من الله عظيم الجاء ۴۵۵۷ . ۳- ثابروا على اقتناء المكارم ، و تحمّلوا أعباء المغارم ، تحرزوا قصبات المغانم ۴۷۱۲ . ۴- هر که او را پستی و خواری تربیت نماید ( یعنی کسی که پست مرتبه بوده و به خواری عادت نموده ) گرامی بودن و به بزرگی رسیدن او را سرکش نماید . ارزش‌ها ۱- هر گاه در مکرمت‌ها و خصلت‌های نیکو رغبت نمائی پس از حرام‌ها دوری نما . ۲- به کارها و صفات نیکو پیشی گیرید ، و بسوی تحمل قرضها ( و بر خود گرفتن دیون مردم ) شتاب ننمائید ، و در بر آوردن حاجت کسی که خواب و از حاجت خود بی‌خبر است کوشش کنید ، تا پاداش شما در دنیا و آخرت نیکو گشته ، و از جانب خدا به عطای بزرگ نائل شوید . ۳- بر کسب کردن کارهای نیکو مداومت کرده ، و بارها یا گرانیهای وام ( و یا توانها ) را متحمل شوید ( و آنها را پرداخته مدیونین را از دین خلاص نمائید ) ، تا نی‌های غنیمتها را ( نشانه‌هایی بوده که در مسابقه از نی برای اسب دوانی نصب کرده هر که زودتر به آن رسد مدال را خواهد گرفت ) جمع و احراز نمائید . ص ۱۲۶۲ ۴- خیر المکارم الإیثار ۴۹۵۳ . ۵- روحوا فی المکارم ، و ادلجوا فی حاجه من هو نائم ۵۳۹۸ . ۶- علیک بمکارم الخلال و اصطناع الرجال فإنهما یقیان مصارع السوء و یوجبان الجلاله ۶۱۲۱ . ۷- غایه المکارم الإیثار ۶۳۶۱ . ۸- من أفضل المکارم تحمّل المغارم ، و إقراء الضیوف ۹۳۵۴ . ۹- من أحسن المکارم بثّ المعروف ۹۳۷۳ . ۱۰- من أحسن المکارم تجبّ المحارم ۹۳۸۲ . ۱۱- لا- تکمل المکارم إلّا بالعفاف و الإیثار ۱۰۷۴۵ . ۴- بهترین نیکی کردنها برگزیدن دیگران است بر خود . ۵- در آخر روز ( که غالباً مردم به استراحت پرداخته دیگر در کسب و کار سعی ندارند ) در تحصیل مکرمت‌ها و فضیلتها سیر کرده بروید و در اول شب ( که وقت خواب است و غالباً استراحت کرده‌اند شما استراحت را کنار گذارده ) در بر آوردن حاجت کسی که خواب است اهتمام ورزید ، ( و یا صبح زود که حاجتمند در خواب است در سعی و تلاش قضاء حاجت مردم برخیزید ) . ۶- بر تو باد به خصلت‌های گرامی و احسان کردن به مردان ، ( زیرا که آنها نگه می‌دارند از افتادن در بدی را و موجب جلال و بزرگی خواهند بود ) . ۷- اعلا- مرتبه مکرمت‌ها ایثار است که آدمی دیگران را بر خود مقدم دارد . ۸- از افزونترین مکرمت و بزرگی‌ها بر خود گرفتن دیون مردم ( و کارسازی آنان ) و پذیرایی مهمانان خواهد بود . ۹- از نیکوترین مکرمت‌هاست پهن و پراکنده کردن احسان . ۱۰- از نیکو ترین مکرمت‌هاست دوری گزیدن از حرامها . ۱۱- نیکو کاریها و مکرمت‌ها کامل نمی‌شود مگر به پاکدامنی ، و ایثار ( که ص ۱۲۶۳ ۱۲- المکارم بالمکاره ۴۳ .

## المکروه

۱- مکروه محمد عاقبت ، خیر من محبوب تذمّ مغتبه ۹۷۴۸ .

## المکاسب و کسب الأموال

۱- أزکی المکاسب کسب الحلال ۳۱۴۴ . ۲- بثّس الکسب الحرام ۴۴۰۷ . ۳- رکوب الأهوال یکسب الأموال ۵۴۱۸ . آدمی دیگری را بر خود مقدم دارد . ۱۲- مکارم ( و صفات و اخلاق پسندیده ) به اموریست که مکروه طبع انسان است ( که تحمل آنها نیاز به صبر دارد ) . مکروه ۱- مکروهی که سرانجام آن ستایش شود ، بهتر از دوست داشته شده‌ای است که عاقبت آن نکوهش شود ( بنا بر این باید کوشید عاقبت را درست کرد که عاقبت قابل ستایش شود ) . کسب‌ها ۱- پاکیزه‌ترین ( یا نمو کننده ترین ) کسب‌ها کسب حلال است . ۲- بد کسبی است کسب حرام ( زیرا برای دیگران جمع کرده در صورتی که وزر و وبالش دامنگیر او خواهد شد ) . ۳- سوار هولها و ارتکاب ترسها اموال را کسب می‌کند ( یعنی انسان باید دل و جرأت ضرر و زیان را داشته باشد تا بتواند کسب اموال کند ) . ص ۱۲۶۴ ۴- من اکتسب حراما احتقب آثاما ۸۵۵۹ .

## الکسل و الکسلان

۱- من دام کسله خاب أمله ۷۹۰۷ . ۲- لا تتکل فی أمورک علی کسلان ۱۰۲۰۵ .

## کشف الضر

۱- رضی بالذل من کشف ضرّه لغيره ۵۴۱۴ . ۲- ما من عمل أحبّ إلى الله تعالى من ضرّ یکشفه رجل عن رجل ۹۶۹۱ .

## الکظم و الکاظم

۱- الکاظم من أمت أضغانه ۱۵۹۳ . ۴- هر که حرامی را کسب نماید گناهان ( و یا عقوبتی ) را ذخیره کند . کسالت ۱- هر که کاهلی او همیشگی باشد امیدش ناامید گردد . ۲- در کارهای خود بر کاهل و سست اعتماد مکن . اظهار بدی حال ۱- به خواری خوشنود شده کسی که بدی حال خود را برای غیر خود اظهار نماید . ۲- هیچ عملی در نزد خدای تعالی محبوبتر نیست از بدی حال و گرفتاری که مردی از مردی زائل و برطرف سازد . فرو بردن خشم ۱- فرو برنده خشم کسی است که کینه‌های خود را بمیراند ( و از طرف چیزی در ص ۱۲۶۵ . ۲- اکظم الغیظ تردد حلما ۲۲۷۸ . ۳- الکظم ثمرة الحلم ۷۷۰ . ۴- رأس الحلم الکظم ۵۲۳۵ . ۵- طوبی لمن کظم غیظه و لم یطلقه ، و عصی أمر نفسه فلم یهلک ۵۹۵۳ . ۶- کم من غیظ تجرّع مخافه ما هو أشد منه ۶۹۶۸ . ۷- من کظم غیظه کمل حلمه ۷۸۶۹ . ۸- اکظم الغیظ عند الغضب و تجاوز مع الدولة تکن لک العاقبة ۲۳۶۳ . دل نگیرد ) . ۲- خشم خود را فرو بیر ، تا زیاد کنی بردباری را . ۳- فرو بردن خشم ثمره و میوه بردباریست . ۴- رأس بردباری فرو بردن خشم است ( تا آن محقق نشود بردباری تحقق نیابد ) . ۵- خوشا بحال کسی که خشم خود را فروبرد ، و آن را رها نکند ، و فرمان نفسش را نافرمانی نموده پس آن را هلاک نگرداند . ۶- چه بسیار خشمی که به کام در کشیده شود از ترس آنچه آن سخت‌تر از آن باشد ( مانند تبعات بعدی ) . ۷- هر که خشم خود را فرو برد بردباریش کامل گردد . ۸- خشم خود را در نزد خشم فرو بر ، و با قدرت و دولت در گذر ، تا عاقبت ( نیکو ) از آن تو باشد . ص ۱۲۶۶

## کفران النعمه و الکفور

۱- اصطناع الکفور من أعظم الجرم ۱۵۱۳ . ۲- کفر النعمه مزیلها و شکرها مستدیمها ۷۲۲۹ . ۳- کفران النعم یزلّ القدم و یسلب النعم ۷۲۳۹ . ۴- کفر النعمه لؤم ، و صحبه الأحمق شؤم ۷۲۴۰ . ۵- کفر النعمه مزیلها ۷۲۴۲ . ۶- کافر النعمه کافر فضل الله ۷۲۵۵ . ۷- کفر النعم مجلبه لحلول النقم ۷۲۵۷ . ۸- کافر النعمه مذموم عند الخالق و الخلاق ۷۲۶۲ . کفران نعمت ۱- به کسی که کفران نعمت می کند احسان نمودن بزرگترین جرم است ( زیرا هم قدر احسان کننده را نمی‌داند و هم نعمت را در غیر راهش مصرف می‌نماید ) . ۲- کفران نعمت زائل کننده آنست ، و شکر آن پاینده دارنده آن خواهد بود . ۳- کفران نعمت‌ها قدم‌ها را لغزنده ، و نعمتها را می‌رباید . ( یعنی با کفران نعمت آدمی در مسیر خدائی قرار نگرفته ، پایش لغزیده در زیان و خسران قرار خواهد گرفت ) . ۴- کفران نعمت سرزنش و یا پستی مرتبه است ، و مصاحبت احمق شوم خواهد بود . ( چون پیوسته با خسران توأم است ) . ۵- کفران نعمت زائل کننده آنست . ۶- کفران کننده نعمت پושاننده فضل خداست . ۷- کفران نعمت‌ها وسیله جلب فرود آمدن انتقامها ( یا کشنده ) آنست . ۸- کفران کننده نعمت در نزد خالق و مخلوق مذمت شده است ( یعنی همه او را ص ۱۲۶۷ ۹- لیس من التوفیق کفران النعم ۷۴۸۶ . ۱۰- لا نعمه مع کفر ۱۰۴۷۷ . ۱۱- إن کفر النعمه لؤم و مصاحبه الجاهل شؤم ۳۴۲۷ . ۱۲- النعم یسلبها الکفران ۸۶۴ . ۱۳- آفة النعم الکفران ۳۹۱۷ . ۱۴- سبب تحوّل النعم الکفر ۵۵۴۵ . ۱۵- فی کفر النعم زوالها ۶۴۸۶ . ۱۶- من

کفر النعم حلت به النقم ۹۲۳۴.

## الكافر

۱- الکافر خبّ لئیم ، خؤن ، مغرور بجهله ، مغبون ۱۹۰۰ . نکوهش کنند ) . ۹- از ( اقسام ) توفیق کفران نعمت نیست ( بلکه آن نشانه بی توفیقی است ) . ۱۰- هیچ نعمتی با کفران نیست ( یعنی از انسان گرفته خواهد شد ، و یا در حقیقت آن نعمت است نه نعمت ) . ۱۱- برآستی که کفران نعمت سرزنش است ، و رفاقت نادان بدیمن خواهد بود . ۱۲- نعمت‌ها را کفران می‌گیرد . ۱۳- آفت نعمت‌ها کفران است . ۱۴- سبب تغییر یافتن نعمت‌ها کفران است . ۱۵- در کفران نعمت‌هاست زوال آن . ۱۶- هر که نعمت‌ها را کفران نماید عقوبت‌ها بر او فرود آید . کافر ۱- کافر مکر کننده ، پست مرتبه ، فریب خورده شده به نادانی خود ، و مغبون ص ۱۲۶۸ ۲- الکافر الدنیا جنته ، و العاجله همته ، و الموت شقاوته ، و النار غایته ۱۹۴۶ . ۳- الکافر فاجر جاهل ۷۱۵ . ۴- الکافر شرس الخلیفه ، سیئ الطریقه ۱۳۸۲ . ۵- الکافر خبّ ، ضبّ ، جاف ، خائن ۱۴۵۵ . ۶- غایه الکافر النار ۶۳۶۰ . ۷- ما کفر الکافر حتی جهل ۹۵۵۴ . ۸- هم الکافر لدنياه ، و سعيه لعاجلته ، و غایته شهوته ۱۰۰۶۰ .

## الكفر

۱- الکفر خذلان ۷۰ . است . ۲- کافر دنیا بهشت او ، و نعمت حاضر همّتش ، و مرگ بدبختی او ، و آتش جهنم سرانجام او خواهد بود . ۳- کافر فاسق و نادان است . ۴- کافر درشت خوی بد رفتار است . ۵- کافر فریبکار ، منحرف ، سنگین دل ، خیانتکار است . ۶- عاقبت کار کافر آتش است . ۷- کافری کافر نگردید تا این که جاهل گردید ( و یا عقل مطبوع خود را بکار نینداخته است ) . ۸- همّت ( یا اندوه ) کافر برای دنیای خود ، و سعی و تلاشش برای سرای عاجل ( دنیا ) خویشتن ، و پایان و غرض او خواهشش خواهد بود . کفر ۱- کفر خواریست . ص ۱۲۶۹ ۲- ضادّوا الکفر بالایمان ۵۹۲۳ . ۳- الکفر مغرم ۲۲۶ .

## الكفّ

۱- الکفّ عمّا فی أیدی الناس أحد السّیخائین ۱۶۱۱ . ۲- إنّ الکفّ عند حیره الضّلال خیر من رکوب الأهوال ۳۴۹۵ . ۳- لا ورع کالکفّ ۱۰۴۵۲ .

## الكفاف

۱- الرّضا بالكفاف خیر من السّیعی فی الإسراف ۱۹۷۶ . ۲- الرّضا بالكفاف يؤدّی إلى العفاف ۱۵۱۲ . ۲- کفر را با ایمان درهم کوبید . ۳- کفر سبب نقصان است . باز ایستادن ۱- باز ایستادن از آنچه در دست‌های مردم است یکی از دو سخاوت است ( یکی بذل و بخشش و دیگر چشم پوشی از آنچه در دست مردم است ) . ۲- برآستی که باز ایستادن و خود داری در وقت حیرانی و سرگردانی ، بهتر از مرتکب شدن و رفتن به راهی است که در معرض هولها و فتنه‌ها باشد . ۳- هیچ پارسائی مانند باز داشتن ( خود از حرامها ) نیست . کفاف ۱- خوشنود بودن به اندازه کفاف ( حد متوسط که انسان نیازمند به دیگران نباشد ) بهتر از کوشیدن در اسراف است . ۲- خوشنود بودن به اندازه کافی ( که آدمی بتواند با آن اکتفا کند او را ) به ص ۱۲۷۰ ۳- طوبی لمن تحلّی بالعفاف و رضی بالكفاف ۵۹۵۷ . ۴- من اقتنع بالكفاف أدّاه إلى العفاف ۸۷۳۵ . ۵- من اقتصر على الكفاف تعجّل الرّاحه و تبوّ خفض الدّعه ۸۸۶۷ . ۶- لا غنی بأحد من الارتیاد ، و قدر بلاغه من الزّاد ۱۰۸۴۷ .



## المکافاة

۱- أَطْلَ يَدُكَ فِي مَكافَاةٍ مِنْ أَحْسَنِ إِلَيْكَ ، فَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ فَلَا أَقْلَ مِنْ أَنْ تُشْكِرَهُ ۲۳۸۳ . ۲- المکافاة عتق ۵۶ . پاکدامنی می‌کشاند .  
 ۳- خوشا به حال کسی که به پاکدامنی زینت یافته ، و به کفاف ( روزی به اندازه‌ای که محتاج کسی نباشد ) راضی باشد . ۴- هر که به کفاف قناعت نماید او را به پاکدامنی خواهد کشانید . ۵- هر که بر کفاف اقتضار نماید در آسایش تعجیل کرده ، و در آسایش و رفاهیت دارترین زندگانی‌ها فرود آمده است . ۶- برای هیچ کسی از طلب روزی و از قدر کفاف خود از توشه بی‌نیازی نیست ( بلکه باید طبق وظیفه به دنبال روزی رفته البته بدون حرص و ولع ، و باید هر کسی بداند ضامن روزی خدا خواهد بود ) .  
 مکافات ۱- دست خود را در پاداش دادن کسی که بسوی تو احسان می‌نماید دراز کن ، پس اگر توانائی نداری پس کم از این نباشد که او را شکر کنی . ۲- عوض دادن آزادیت ( یعنی بندگی که بوسیله احسان تحقق یافته زائل خواهد گردید ) . ص ۱۲۷۱  
 ۳- مَنْ هَمَّ أَنْ يَكْفِيَهُ عَلَى مَعْرُوفٍ فَقَدْ كَفَى ۸۷۲۷ . ۴- مَنْ لَمْ يَجْزِ الْإِسَاءَةُ بِالْإِحْسَانِ فَلَيْسَ مِنَ الْكِرَامِ ۸۹۵۸ . ۵- مَنْ كَمَالَ الْإِيمَانَ مَكافَاةُ الْمَسِيءِ بِالْإِحْسَانِ ۹۴۱۳ . ۶- أَشَدُّ النَّاسِ عَقُوبَةً رَجُلٌ كَفَى الْإِحْسَانَ بِالْإِسَاءَةِ ۳۲۱۷ . ۷- إِذَا قَصُرَتْ يَدُكَ عَنِ الْمَكافَاةِ فَأُطْلَ لِسَانُكَ بِالشُّكْرِ ۴۰۶۴ . ۸- رَدَّ الْحَجَرِ مِنْ حَيْثُ جَاءَكَ ، فَإِنَّهُ لَا يَرُدُّ الشَّرَّ إِلَّا بِالشَّرِّ ۵۳۹۴ .

## الكفاية

۱- مَنْ حَسَنَتْ كَفَايَتُهُ أَحَبَّهُ سُلْطَانُهُ ۸۴۷۴ . ۳- هر که همت گمارد که احسانی را تلافی کند علی التحقیق تلافی نموده است ( گر چه عملی هم نشود ) . ۴- هر که بدی را به نیکی جزا ندهد از مردم گرامی نیست . ۵- از کمال ایمان است جزا دادن گنهکار به احسان . ۶- سخت‌ترین مردم بحسب عقاب و کیفر مردی است که احسان را به بدی تلافی کند . ۷- هرگاه دستت از مکافات و تلافی کوتاه گردد زبانت را بشکر دراز کن ، ( امکان دارد مراد این باشد که شکر خدا کن که خداوند دست قدرت تلافی به تو نداده ، زیرا کمتر کسی است که توانائی مکافات داشته باشد در عین حال گذشت کند ، و ممکن است مراد تلافی در کار خوب باشد یعنی اگر دستت نمی‌رسد که احسان را به احسان تلافی نمائی با زبان تشکر کن ) . ۸- از هر کجا که سنگ بجانب تو آید برگردان ( یعنی تلافی نما ) زیرا که بدی تلافی نمی‌شود مگر به بدی ( البته این مخصوص جائی است که عفو و گذشت ضرر زند ) . کافی بودن ۱- هر که کفایت و کارگزاری او نیکو باشد حاکم زمان او او را دوست دارد . ص ۱۲۷۲ ۲- مَنْ رَفَعَ بِلَا كَفَايَةٍ وَضَعَ بِلَا جَنَائَةٍ ۸۶۱۳ . ۳- مَنْ أَحْسَنَ الْكَفَايَةَ اسْتَحَقَّ الْوَلَايَةَ ۸۶۹۲ .

## التكليف

۱- مَنْ كَلَّفَكَ مَا لَا تَطِيقُ فَقَدْ أَفْطَاكَ فِي عَصِيَانِهِ ۹۱۳۷ . ۲- التَّكْلِفُ مِنَ اخْلَاقِ الْمُنَافِقِينَ ۱۱۷۶ . ۳- إِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ أَمَرَ عِبَادَهُ تَخِييراً ، وَ نَهَاهُمْ تَحْذِيراً ، وَ كَلَّفَ يَسِيرًا ، وَ لَمْ يَكْلِفْ عَسِيرًا ، وَ أَعْطَى عَلَى الْقَلِيلِ كَثِيرًا ، وَ لَمْ يَعْصِ مَغْلُوبًا ، وَ لَمْ يَطْعِ مَكْرَهًا ، وَ لَمْ يَرْسِلِ الْأَنْبِيَاءَ لَعِبًا ، وَ لَمْ يَنْزِلِ الْكِتَابَ عَبَثًا ، وَ مَا خَلَقَ السَّيِّمَاتِ ۲- هر که بدون کفایت ( و اهلیت کار ) مقام رفیعی به دست آرد بدون جنایت از پست برکنار شود ( باید کوشید اهلیت کار به دست آید آن گاه استخدام حاصل گردد ) . ۳- هر که نیکو کند کفایت و کارگزاری را مستحق ولایت و حکومت شود . تکلیف و تکلف ۱- هر که تو را در چیزی که طاقت آن نداشته باشی تکلیف نماید در حقیقت در نافرمانی خود فتوا داده است . ۲- خود را بزحمت انداختن ( از جهت ریاضت برای فریب دادن مردم ، و یا از جهت خودنمائی با تصور عدم توانائی ) از صفات منافقان و افراد نیست که ظاهر و باطن آنها با هم موافق نیست . موافق نیست . ۳- براستی که خدای سبحان بندگانش را با اختیار امر فرموده ، و با بیم و ترس نهی نموده ، و آسانی را تکلیف کرده ، و به مشکل تکلیف

نفرموده ، و بر اندک بسیاری را بخشیده ، و نافرمانیش از جهت شکست و اطاعتش از راه اکراه نبوده ( بلکه همه از راه اختیار است ) و پیمبران را از راه بازی نفرستاده ، و کتاب را بیهوده نازل ص ۱۲۷۳ و الأرض و ما بینهما باطلا ، ذلک ظنّ الذّین کفروا فویل للذّین کفروا من النّار ۳۶۴۹ .

### المتکلم

۱- للمتکلم أوقات ۷۳۲۰ . ۲- لقد طرت شکیرا ، و هدرت صقبا ( سقبا ) ۷۳۴۸ . نفرموده ، و آسمانها و زمین و آنچه میان آنهاست به باطل نیافریده ، آن گمان کسانی است که کافر گشته ، پس وای برای افرادی که کافر شده‌اند از آتش ، ( پس از بازگشت از جنگ صفین مرد شامی از آن حضرت سؤال کرد : آیا رفتن ما به جنگ اهل شام به قضاء و قدر الهی بود حضرت فرمود : سوگند به خدائی که دانه را از زیر خاک شکافت ، و انسان را آفرید ، بجائی گام نهاده ، و به درّه‌ای سرازیر نشدیم مگر به قضاء و قدر الهی ، شامی گفت : پس رنج ما در این سفر پاداشی ندارد چون به اختیار نبوده حضرت فرمود : خداوند پاداش شما را که در رفتن می‌رفتید ، و در بازگشتان که بر می‌گشتید بزرگ داشته ، و در هیچ حال مجبور نبودید ، مرد شامی گفت : چگونه امکان دارد با این که قضاء و قدر ما را می‌میراند امام- علیه السلام- بعد از سخن دراز فرمود : وای بر تو شاید تو قضاء و قدر لازم را گمان کردی ، اگر چنین بود پاداش و کیفر نادرست بود ، و نوید به بهشت و بیم از آتش ساقط می‌گشت ، آن گاه مطالب بالا را بیان فرمود ) . سخنگو ۱- برای سخنگو اوقاتی است ( مخصوص از نظر مکان و زمان ) ۲- ( حضرت این عبارت را چنانکه در حکمت ۳۹۴ نهج البلاغه است در برابر کسی گفته که در نزد آن بزرگوار اظهار لحنیه کرده از خود بالاتر سخن گفته ) همانا در حقیقت پرواز کردی پیش از پر در آوردن و بانگ شتر زدی هنگام بچه بودن ( در اینجا حضرت او را به دو موجود کوچک ( جوجه و بچه شتر ) تشبیه نموده است ) . ص ۱۲۷۴

### الکامل

۱- الکامل من غلب جدّه هزله ۲۱۹۷ .

### الکمال

۱- الکمال فی ثلاث ، الصّبر علی التّوابع ، و التّورّع فی المطالب ، و إسعاف الطّالب ۱۷۷۷ . ۲- الکمال فی الدّینا مفقود ۳۳۱ . ۳- لن تدرك الکمال حتّی ترقی عن النّقص ۷۴۲۳ . ۴- من کمال الإنسان و وفور فضله استشعاره بنفسه النّقصان ۹۴۴۲ . کامل ۱- شخصی کامل کسی است که عمل جدّی او بر شوخی و بازیش غلبه کند . کمال ۱- کمال و تمامیت در سه چیز است : شکیبائی بر مصیبت‌ها ، و پارسائی در مطلب‌ها ، و بر آوردن حاجت طلب کننده . ۲- کمال و تمامی در دنیا نایاب است . ۳- هرگز به کمال دست نیابی تا از نقص ( و آنچه سبب آن می‌گردد ) بالا روی . ۴- از کمال انسان و بسیاری فضل اوست دریافت نقصان در نفس خود ( و یا نقصان را جامه ملاصق نفس خویش بحساب آورد یعنی همیشه بفهمد که بجائی نرسیده و ناقص است ) . ص ۱۲۷۵

### المکائد

۱- من لم يتحرّز من المکائد ، قبل وقوعها لم ينفعه الأسف بعد هجومها ۸۹۸۳ .

### الکیس

۱- الکیس أصله عقله ، و مروءته خلقه ، و دینه حسبہ ۱۷۳۹ . ۲- الکیس من کان یومه خیرا من أمسه ، و عقل الذم عن نفسه ۱۷۹۷ .

۳- الکیس من أحیا فضائله ، و أمات رذائله بقمعه شهوته و هواه ۱۸۹۵ . ۴- الکیس من کان غافلا عن غیره و لنفسه کثیر التقاضی ۱۹۸۶ . کید و مکرها ۱- هر که از مکرها پیش از وقوع آنها احتراز ننماید بعد از رسیدن ناگهانی آنها تأسف خوردن او را سودی ندهد ( پس چاره کار را قبل از وقوع باید کرد ) . زیرک ۱- زیرک ، اصل و بنیاد او خردش ، و جوانمردی او خویش ، و دینداریش حسب اوست . ۲- زیرک کسی است که هر روز او بهتر از روز گذشته او باشد ، و نکوهش را از نفس در بند کشد . ۳- زیرک کسی است که فضائل خود را زنده کرده ، و صفات پست خود را با نابود کردن خواهش و هوای خود بمیراند . ۴- زیرک کسی است که از غیر خود غافل بوده ، و برای نفس خویش بسیار تقاضا کننده باشد . ص ۱۲۷۶ ۵- الکیس من ملک عنان شهوته ۲۱۸۰ . ۶- الکیس من تجلبب الحیاء ، و أدّرع اللحم ۲۱۹۶ . ۷- أکیس الأكیاس من مقت دنیاہ ، و قطع منها أمله و مناه ، و صرف عنها طمعه و رجاء ۳۲۷۶ . ۸- إنَّ الأكیاس هم الذّین للذّنیاء مقتوا ، و أعینهم عن زهرتها أغمضوا ، و قلوبهم عنها صرفوا ، و بالذّار الباقیة تولّوها ۳۵۵۹ . ۹- إنَّ الکیس من کان لشهوته مانعا ، و لذّوته عند الحفیظۃ واقما قامعا ۳۵۸۲ . ۱۰- الکیس صدیقه الحقّ و عدوّه الباطل ۱۵۲۴ . ۱۱- إنّما الکیس من إذا أساء استغفر ، و إذا أذنب ندم ۳۸۹۴ . ۵- زیرک کسی است که مالک لجام خواهش خود باشد . ۶- زیرک کسی است که شرم را پیراهن خود ، و بردباری را زره خود نماید . ۷- زیرک ترین زیرکها کسی است که دنیای خود را دشمن داشته ، و از آن امید و آرزوهای خود را قطع کرده ، ( و روی طمع و امید خود را از آن بگرداند ) . ۸- برآستی که زیرکان کسانیند که با دنیا ( و حرص نسبت به آن ) دشمنی نموده ، و از خرمی و حسن آن چشم پوشیده ، و دل‌هایشان از آن برگردیده ، و به سرای باقی شیفته شده‌اند . ۹- برآستی که زیرک کسی است که شهوت و خواهشش را جلوگیرنده ، و در وقت انتقام و از جا کنندن دل جهت حمیت و خشم غلبه کننده کوبنده باشد . ۱۰- زیرک ، دوست او حق ، و دشمنش باطل خواهد بود . ۱۱- جز این نیست ، زیرک کسی است که هر گاه بد کند طلب آمرزش نماید ، و چون گناه کرده پشیمانی گردد . ص ۱۲۷۷ ۱۲- للکیس فی کلّ شیء اتعاظ ۷۳۳۸ . ۱۳- الکیس تقوی الله سبحانه ، و تجنّب المحارم ، و إصلاح المعاد ۱۹۱۹ . ۱۴- أکیسکم أورهکم ۲۸۳۸ . ۱۵- اکیس الکیس التّقوی ۲۸۵۲ . ۱۶- عزیمة الکیس و جدّه لإصلاح المعاد ، و الاستکثار من الزّاد ۶۳۳۸ . ۱۷- الکیس من قصر آماله ۷۳۳ . ۱۸- الکیس من عرف نفسه ، و أخلص أعماله ۱۱۳۹ . ۱۹- کفی بالمرء کیسا أن یعرف معایبه ۷۰۴۰ . ۲۰- کفی بالمرء کیسا أن یقتصد فی مآربه ، و یجمل فی ۱۲- برای هر زیرکی در هر چیزی پند گرفتنی است . ۱۳- زیرکی ترس از خدای سبحان ، و دوری از حرامها ، و اصلاح قیامت است . ۱۴- زیرک ترین شما پارساترین شماست . ۱۵- زیرک ترین زیرکی تقواست . ۱۶- عزم و اراده مرد زیرک ، و کوشش او ، برای اصلاح آخرت و توشه بسیار تحصیل کردن برای آنست . ۱۷- زیرک کسی است که آرزوهایش را کوتاه کند و یا امیدهای او کوتاه باشد . ۱۸- زیرک کسی است که نفس خود را شناخته ، و عملهای خود را خالص گرداند . ۱۹- برای زیرکی مرد ( آدمی ) کفایت می‌نماید این که عیوب خود را بداند . ۲۰- برای زیرکی مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند که در حاجتهای خود میانه روی ص ۱۲۷۸ مطالبه ۷۰۶۴ . ۲۱- کفی بالمرء کیسا أن یغلب الهوی ، و یملک النّهی ۷۰۶۹ . ۲۲- کفی بالمرء کیسا أن یقف علی معایبه ، و یقتصد فی مطالبه ۷۰۷۶ . کرده ، و در مطلب‌های خویش اجمال بکار برد ( یعنی اعتدال را مراعات کند ) . ۲۱- برای زیرکی مرد کفایت می‌کند که بر خواهش غلبه کرده و مالک خرد باشد . ۲۲- در زیرکی مرد ( آدمی ) کفایت می‌کند آنکه بر عیوب خود واقف شده و در مطلب‌های خویش میانه روی کند . ص ۱۲۷۹

۱- لا إله إلا الله عزيمة الإيمان ، و فاتحة الإحسان ، و مرضاء الرحمن ، و مدحرة الشيطان ۱۰۸۵۹ .

## اللؤم

۱- اللؤم إيثار حب المال على لذّة الحمد و الثناء ۱۸۴۶ . ۲- اللؤم مضادّ لسائر الفضائل ، و جامع لجميع الرذائل و السّوءات و الدّنايا ۲۱۷۷ . لا- إله إلا الله ۱- ( تتمه کلامی است از خطبه ۲ نهج البلاغه که حضرت بعد از انصرافش از صفین در حمد و شهادت به وحدانیت خدا و غیر آن ایراد کرده ، می‌فرماید : پس آن ) لا إله إلا الله لازمه ایمان ، و گشاینده احسان ( خداست به بنده خود ) ، و خوشنودی خدای بسیار مهربان ، و دور کردن شیطان است ( و یا وسیله خوشنودی خدا و دور کردن شیطان است ) . بخیلی یا پستی ۱- بخیلی یا پستی بر گزیدن دوستی مال است بر لذّت سپاس و ستایش . ۲- پستی مرتبه ضدّ تمامی فضائل ، و جامع جمیع رذائل و بدیها و پستی هاست . ص ۱۲۸۰ ۳- أعظم اللؤم ، حمد المذموم ۲۹۷۸ . ۴- اللؤم أسّ الشرّ ۶۴۹ . ۵- اللؤم جماع المذام ۶۴۶ . ۶- اللؤم یوجب الغشّ ۷۹۰ . ۷- اللؤم إيثار المال على الرّجال ۱۳۲۴ . ۸- اللؤم قبيح فلا- تجعله لبسك ۱۳۳۸ . ۹- من علامات اللؤم تعجيل العقوبة ۹۲۹۳ . ۱۰- من علامات اللؤم الغدر بالمواثيق ۹۲۹۸ . ۱۱- من علامة اللؤم سوء الجوار ۹۳۰۶ . ۱۲- من أقبح اللؤم غيبه الأخيار ۹۳۱۱ . ۱۳- من اللؤم أن يصون الرّجل ماله و يبذل عرضه ۹۳۴۴ . ۳- بزرگترین پستی مرتبه ستایش کردن نکوهیده است . ۴- بد کرداری و یا بخیلی اساس بنای بدی است . ۵- بخیلی یا بد کرداری بسیار گرد آورنده نکوهش هاست . ۶- بخیلی یا مطلق بدی موجب غش خواهد گردید . ۷- دنائت و پستی بر گزیدن مال است بر مردان ( یعنی آبروی مردان را فدای مال کند ) . ۸- پستی و یا بخیلی زشت است ، آن را پوشش خود قرار مده . ۹- از نشانه‌های پستی شتاب کردن در عقوبت است . ۱۰- از نشانه‌های پستی است بی‌وفائی نسبت به عهد و پیمانها . ۱۱- از نشانه پستی بد همسایگی است . ۱۲- از زشت‌ترین دنائت و پستی غیبت کردن نیکانست . ۱۳- از دنائت و پستی است که مرد مالش را نگهداری کند و آبرویش را ببخشد ص ۱۲۸۱ ۱۴- من أعظم اللؤم إحراز المرء نفسه و إسلامه عرسه ۹۳۴۷ . ۱۵- من اللؤم سوء الخلق ۹۳۸۸ .

## اللئيم

۱- اللئيم إذا بلغ فوق مقداره تنكرت أحواله ۱۸۰۰ . ۲- اللئيم ينفو إذا استعطف ، و يلين إذا عتف ۱۸۲۴ . ۳- اللئيم لا يتبع إلا شكله ، و لا- يميل إلا إلى مثله ۱۹۲۰ . ۴- اللئيم لا يرجي خيره ، و لا يسلم من شرّه ، و لا يؤمن من غوائله ۱۹۳۰ . ( یعنی آبرو را فدای مال کند ) . ۱۴- از بزرگترین پستی نگهداری مرد نفس خویش و واگذاردن زن خود خواهد بود ( که برای حفظ ناموس نکوشد ) . ۱۵- از پستی است بدی خلق . فرومایه و پست مرتبه ۱- شخص پست مرتبه چون بالاتر از اندازه خود رسد حالات او عوض می‌شود و ناخوش گردد . ۲- شخص پست مرتبه چون از او طلب مهربانی شود جفا نماید ، و هر گاه از او به عنف و تعدی گرفته شود نرمی کند . ۳- شخص پست مرتبه پیروی نکند مگر مانند خود را ، و میل نکند مگر بسوی مثل خود . ۴- شخص پست مرتبه نیکوئی او امید داشته نشده ، و از شرّش سلامتی نیست ، و از مصیبت‌های او ایمنی نمی‌باشد . ص ۱۲۸۲ ۵- اللئيم يدرع العار ، و يؤذى الأحرار ۱۹۹۷ . ۶- اللئيم يرى سواف إحسانه دينا له يقتضيه ۲۰۳۲ . ۷- اللئيم إذا احتاج إليك أجفاك ، و إذا احتجت إليه عتاك ۲۰۶۹ . ۸- احذر اللئيم إذا أكرمته ، و الرّذل إذا قدّمته ، و السّفلة إذا رفعتّه ۲۶۰۴ . ۹- اللئيم يعلى همته فيما جنى عليه من طلب سوء المكافأة ۲۰۳۴ . ۱۰- إيتاك أن تعتمد على اللئيم ، فإنّه يخذل من اعتمد عليه ۲۶۴۷ . ۱۱- أصعب المرام طلب ما فى أيدي اللّئام ۳۰۴۴ . ۱۲- اللّئام أصبر أجسادا ۵۹۳ . ۵- لئيم ( ناکس ) ننگ را پیراهن تن خود کرده ، و به آزادگان آزار می‌رساند . ۶- شخص پست مرتبه و فرومایه احسانهای گذشته خود را دینی دانسته که برای خویش آن را پس گیرد . ۷- شخص پست مرتبه هر گاه بسوی تو نیازی داشته باشد تو را به زحمت انداخته ، و چون تو به او محتاج گردی به رنج اندازد تو را . ۸- از آدم پست مرتبه هر گاه که او را

گرامی گردانی، و از فرومایه زمانی که او را مقدم داری، و از خسیس وقتی که او را بلند گردانی دوری نما (یعنی نباید آنها را مکرم و مقدم و بلند کرد زیرا قابلیت آن را نداشته خود را گم خواهند کرد). ۹- لئیم همت خود را در آنچه بر او جنایت شده از درخواست بدی مکافات بلند می‌دارد. ۱۰- بر تو باد به دوری از این که بر لئیم اعتماد نمائی، زیرا که او مدد نکند کسی را که بر او تکیه می‌نماید. ۱۱- سخت‌ترین خواسته طلب کردن چیزیست که در دست مردم پست مرتبه باشد. ۱۲- مردمان پست و بد کردار، از نظر جسد و تن شکیباترند، اما از نظر روح و ص ۱۲۸۳ ۱۳- اللئیم لا مروء له ۱۰۱۲. ۱۴- اللئیم لا یستحیی ۱۰۵۳. ۱۵- اللئیم من کثر امتنانه ۱۲۶۱. ۱۶- اللئیم إذا قدر أفحش، و إذا وعد أخلف ۱۵۲۹. ۱۷- اللئیم إذا أعطی حقد، و إذا أعطی جحد ۱۵۳۳. ۱۸- إذا حللت باللئام، فاعتلل بالصیام ۴۰۱۲. ۱۹- إذا بلغ اللئیم فوق مقداره تنکرت أحواله ۴۰۹۷. نفس عاجز و ناتوان خواهند بود. ۱۳- انسان پست یا بخیل برای او مردانگی نیست. ۱۴- بخیل یا پست شرم نمی‌کند. ۱۵- بخیل یا پست مرتبه کسی است که منت نهادن او بسیار باشد. ۱۶- لئیم و پست مرتبه هر گاه توانائی داشته باشد دشنام دهد و به مردم تعدی کند، و چون وعده دهد وفا نکند. ۱۷- لئیم هرگاه چیزی ببخشد کینه بهم رساند (نسبت به آنکه چیزی به او داده) و چون بخشیده شود انکار نماید. ۱۸- هر گاه به بخیلان یا افراد پست مرتبه وارد شوی پس بدداشتن روزه بهانه آور (یعنی بعنوان توریه که از روزه امساک از خوردن غذای او را قصد کند چون طرف آدم پستی است و بدون شک مال او ملازم با حرام هم و لو از نظر پرداخت نکردن حقوق لازمه خواهد بود، و این که بعضی نوشته‌اند مراد روزه مستحبی داشتن و افطار نکردن باشد ظاهراً صحیح نباشد). ۱۹- هر گاه ناکس زیاده از قدر و مرتبه خود رسد و یا خود را بالاتر داند احوال او بنا خوشی و بدی تغییر یابد. ص ۱۲۸۴ ۲۰- إذا زادك اللئیم إجلالا فزده إجلالا ۴۱۳۰. ۲۱- دولة اللئیم تکشف مساویه و معایبه ۵۱۰۷. ۲۲- دولة اللئام مذلة الكرام ۵۱۱۳. ۲۳- دول اللئام من نواب الأیام ۵۱۱۶. ۲۴- طالب الخیر من اللئام محروم ۵۹۹۳. ۲۵- ظفر اللئیم یردی ۶۰۴۳. ۲۶- ظفر اللئام تجبر، و طغیان ۶۰۴۵. ۲۷- ظلّ اللئام نکد و بوی ۶۰۶۷. ۲۸- عادة اللئام المكافاة بالقبیح عن الإحسان ۶۲۳۸. ۲۰- هر گاه بخیل و یا دنی بر تعظیم تو افزود تو بر خواری او بیفزای (ممکن است از این جهت باشد که تعظیم او برای خدا نبوده بلکه بجهت انگیزه شهوانی است امکان دارد مکرری باشد). ۲۱- دولت لئیم بدیها و عیبهای او را ظاهر می‌سازد. ۲۲- دولت لئیمان سبب ذلت و خواری کریمان است. ۲۳- دولتهای لئیمان از مصیبت‌های روزگار است. ۲۴- طلب کننده خیر از لئیمان محروم است. ۲۵- پیروزی ناکس (هم خود را و هم کسی را که بر او پیروزی یافته) به هلاکت اندازد (به خلاف کریم که او به پیروزی اکتفاء کرده در صدد تلافی بر نیاید). ۲۶- پیروزی یافتن لئیمان تکبر و طغیان نمودن است. ۲۷- سایه لئیمان (و لطف و احسان آنها) تیره و با دار است. ۲۸- عادت مردم دنی و پست مرتبه تلافی به زشتی است از خوبی (یعنی بجای نیکی بدی کنند). ص ۱۲۸۵ ۲۹- عادة اللئام الجحود ۶۲۴۱. ۳۰- عادة اللئام قبح الوقیعة ۶۲۴۳. ۳۱- عادة اللئام و الأغمار أذیة الكرام و الأحرار ۶۲۴۶. ۳۲- عزّ اللئیم مذلة، و ضلال العقل أشدّ ضلة ۶۳۲۰. ۳۳- فرّوا کلّ الفرار من اللئیم الأحق ۶۵۷۲. ۳۴- فاقه الکرم أحسن من غناء اللئیم ۶۵۸۶. ۳۵- فقد اللئام راحة الأنام ۶۵۸۷. ۳۶- كلما ارتفعت رتبة اللئیم نقص الناس عنده، و الکرم ضدّ ذلك ۷۱۹۹. ۲۹- عادت لئیمان انکار (احسانهای الهی و یا مردمی) است. ۳۰- عادت لئیمان غیبت و بدگوئی است. ۳۱- عادت لئیمان، و جاهلان، آزار کردن افراد بزرگ و آزادگان است. ۳۲- عزّت لئیم و به قدرت رسیدن او خواری است (هم برای خود و هم برای دیگران) و گمراهی عقل سخت‌ترین گمراهی خواهد بود (چو دزدی با چراغ آید گزیده‌تر برد کالا). ۳۳- بتمام معنی از لئیم احق فرار نمائید (یعنی با آن مصاحبت و آمیزش نکنید). ۳۴- تهیدستی و درویشی شخص کریم از توانگری لئیم نیکوتر است. ۳۵- نایاب شدن لئیمان (و سایه آنها از سر مردم کم شدن) آسایش مردم است. ۳۶- هر اندازه رتبه لئیم بالا گیرد مردم در نزدش کوچک شده (و بی بهره گردند) و کریم بر خلاف آنست (یعنی هر اندازه رتبه‌اش بلند گردد مردم در پیش چشمش بزرگ جلوه کنند و بهره‌ور گردند). ص ۱۲۸۶ ۳۷- من لؤم ساء میلاده ۷۸۱۷. ۳۸- من کانت له إلى اللئام حاجة فقد حذل ۹۱۸۲. ۳۹- من اللئام تكون القسوة ۹۲۵۳. ۴۰- مصاحب اللؤم مذموم ۹۷۵۱.

۴۱- منع الکریم أحسن من إعطاء اللّیّم ۹۷۶۳ . ۴۲- يستدلّ علی اللّیّم بسوء الفعل ، و قبح الخلق ، و ذمیم البخل ۱۰۹۶۷ . ۴۳- سنّه اللّثام الجحود ۵۵۵۷ .

## اللبس

۱- ما بعد التّبین إلّا اللّبس ۹۶۱۳ . ۳۷- هر که لثیم باشد میلاد او بد خواهد بود ( ممکن است مراد این باشد که وقت ولادتش بد زمانی بوده که چنین پست مرتبه‌ای بوجود آمده است ، علامه خوانساری- رحمه الله- فرموده : ظاهر این است که وقت تولد را اثری در لثیم بودن مولود است ) . ۳۸- هر که او را بسوی لثیمان حاجتی باشد در حقیقت خوار گردیده است . ۳۹- از ( اخلاق ) لثیمان است سخت دلی . ۴۰- کسی که با لثامت همراه است ( لثیم ) نکوهش شده است . ۴۱- منع کردن ( و عطا نکردن ) کریم نیکوتر از دادن لثیم است ( زیرا اعطاء لثیم همراه با خفت و خواری خواهد بود ) . ۴۲- بر لثیم به بدی کردار ، و زشتی خوی ، و نکوهیده بخیلی استدلال می شود . ۴۳- طریقه افراد پست و فرومایه انکار وعده‌هاست . اشتباه کاری ۱- نیست بعد از واضح نمودن کلام و یا احکام توسط پیمبران و امامان ( مگر ص ۱۲۸۷

## اللبن

۱- اللّبن أحد اللّحمین ۱۶۱۸ .

## اللجوج

۱- اللّجوج لا رأی له ۸۸۷ . ۲- لیس للّجوج تدبیر ۷۴۷۸ . ۳- لا تمارین اللّجوج فی محفل ۱۰۲۰۳ . ۴- لا رأی للّجوج ۱۰۵۰۱ . خلط کردن ( به گونه‌ای که حق از باطل تشخیص داده نشود ) . شیر ۱- شیر یکی از دو گوشت است . لجوج ۱- آدم لجوج برای او رأی و اندیشه‌ای نخواهد بود ( یعنی رأی چنین کسی به صواب نزدیک نمی‌باشد پس نباید با او مشورت کرد ) . ۲- برای کسی که لجاجت دارد چاره تدبیری نیست . ۳- با لجوج در هیچ محفلی جدل مکن ( زیرا زیر بار نمی‌رود و باعث کدورت می‌شود ) . ۴- هیچ رأیی برای لجوج نیست ( زیرا می‌کوشد کارش را پیش ببرد چه حق باشد و چه باطل ) . ص ۱۲۸۸

## اللجاج

۱- اللّجاج یکبو براکبه ۱۷۱۰ . ۲- اللّجاج ینتج الحروب ، و یوغر القلوب ۱۷۱۸ . ۳- اللّجاج أكثر ( أكبر ) الأشياء مضرّة فی العاجل و الآجل ۳۱۷۳ . ۴- إیّاک و مذموم اللّجاج ، فإنّه یشیر الحروب ۲۶۷۴ . ۵- اللّجاج شؤم ۸۴ . ۶- اللّجاج بذر الشّرّ ۳۵۹ . ۷- اللّجاج یشین النّفس ۳۷۵ . ۸- اللّجاج مثار الحروب ۴۰۶ . ۹- اللّجاج ینبو براکبه ۴۲۵ . لجاجت ۱- لجاجت سوار خود را برو در می‌اندازد . ۲- لجاجت و ایستادگی بر باطل منتج جنگها شده ، و دلها را کینه‌دار سازد ( یا آنها را از خشم افروخته کند ) . ۳- لجاجت و ایستادگی بر باطل بزرگترین ( یا بیشترین ) چیزهاست از جهت ضرر در دنیا و آخرت . ۴- بر تو باد به دوری از لجاجت ناپسند ، زیرا که آن بر می‌انگیزاند جنگها را . ۵- خصومت و لجاجت میمنت ندارد . ۶- لجاجت و ایستادگی ( یا دشمنی با مردم ) پاشیدن تخم بدی است . ۷- لجاجت نفس را عیناک می‌سازد . ۸- دشمنی و یا ایستادگی سبب بر انگیزختن جنگها گردد . ۹- لجاجت کند و درمانده کند سوار خود را . ص ۱۲۸۹ . ۱۰- اللّجاج عنوان العطب ۸۰۱ . ۱۱- اللّجاج یعقب الضّرّ ۱۰۲۰ . ۱۲- اللّجاج یفسد الرأی ۱۰۷۸ . ۱۳- اللّجاجه تورث ما لیس للمرء إلیه حاجه ۱۵۴۲ . ۱۴- ثمره اللّجاج العطب ۴۵۹۶ . ۱۵- راکب اللّجاج متعرّض للبلاء ۵۳۸۹ . ۱۶- سبب الهیاج اللّجاج ۵۵۲۵ . ۱۷- قد تورث اللّجاجه ما لیس للمرء إلیه حاجه ۶۶۸۰ . لا مرکب أجمع من اللّجاج ۱۰۷۳۷ . ۱۰- لجاجت



( و خصومت کردن ) مبدأ و علامت هلاکت است . ۱۱- لجاجت زیانبار خواهد بود و ضرر را از عقب آورد . ۱۲- لجاجت اندیشه را فاسد می‌سازد ( زیرا می‌خواهد بر دشمن غالب گردد ، و لذا به هر وسیله‌ای چنگ زده ، و اگر زمانی حقّی را هم بگوید با عمل خود آن را بی‌اعتبار می‌کند ) . ۱۳- لجاجت چیزی را از پی آورد که برای انسان به سوی آن حاجتی نیست ( از اقدامات و تکلفات و مانند آن ) . ۱۴- ثمره و میوه لجاجت ( و دشمنی و یا ایستادگی بر باطل ) هلاکت است . ۱۵- سوار لجاجت ( یعنی کسی که لجاجت کننده است ) متعرض و متصدی بلا خواهد بود . ۱۶- سبب جنگ و قتال لجاجت کردن است . ۱۷- گاهی لجاجت و ایستادگی بر باطل در عقب دارد چیزی را که برای انسان به آن نیازی نیست ( مانند زیانهای صوری و معنوی ) . ۱۸- نیست مرکبی سرکش‌تر از لجاجت ( که به زودی آدمی را به هلاکت ص ۱۲۹۰

## الإلحاح

۱- الإلحاح داعیة الحرمان ۳۹۴ . ۲- کفی بالإلحاح محرمة ۷۰۴۸ . ۳- کثرة الإلحاح توجب المنع ۷۰۸۲ . ۴- کثرة الإلحاح الرّجل توجب حرمانه ۷۰۹۸ . ۵- من کثر إلحاحه حرم ۷۷۷۹ . ۶- من ألحّ فی السّؤال أبرم ۸۲۴۳ . ۷- من ألحّ فی السّؤال حرم ۸۳۹۸ . ۸- من ألحّ فی سؤاله دعا إلی حرمانه ۹۱۳۶ . می‌اندازد ) . ۱- مبالغه در طلب ۱- مبالغه درخواستن و طلب ، خواننده محرومیت است ( البته این عمل نسبت به مخلوقین چنین است ، اما نسبت به حضرت حق باید آدمی الحاح و ابرام کند ، زیرا هر چه مبالغه در طلب شود به استجابت مقرون‌تر خواهد بود ) . ۲- برای مبالغه در طلب کفایت می‌کند محرومیت . ۳- الحاح زیاد باعث منع ( عطاء و یا روا کردن حاجت ) می‌شود . ۴- بسیاری ابرام و مبالغه مرد ( آدمی ) موجب محرومیت او خواهد شد . ۵- هر که ابرام در حاجت او بسیار باشد محروم گردد . ۶- هر که در سؤال مبالغه کند دلتنگ سازد . ۷- هر که در سؤال مبالغه نماید محروم شود . ۸- هر که در سؤال خود مبالغه نماید الحاح او را بسوی محرومیت خواند . ص ۱۲۹۱

## الملاحم

۱- من عرف الأیام لم یغفل عن الاستعداد ۸۹۴۲ . ۲- من أقعدته نكایة الأیام أقامته معونة الكرام ۹۱۶۲ . ۳- ما أسرع السّاعات فی الأیام و أسرع الأیام فی الشّهور و أسرع الشّهور فی السّینة و أسرع السّینة فی العمر ۹۶۳۷ . ۴- الأیام صحائف آجالکم فجلّدوها ( فجلّدوها ) أحسن أعمالکم ۲۴۰۹ . ۵- السّاعات مكن الآفات ۳۳۶ . ۶- السّاعات تنهب الأعمار ( الآجال ) ۳۴۴ ، ۷۰۸ . روزگار فتنه ۱- هر که روزگار را بشناسد ( که برای دولت‌ها و اعتبارات آن ثباتی نیست ) از آماده شدن ( و تهیه رفتن از این جهان ) غافل نخواهد ماند . ۲- هر که حوادث و مصائب روزگار او را بنشانند یاری کریمان او را بپا دارد . ۳- چه ساعت‌ها در روزها شتاب نموده ، و روزها در ماهها ، و ماهها در سال ، و سال در عمر شتاب می‌نماید ( پس باید عمری را که چنین می‌گذرد به رایگان از دست نداد و از آن بهره برداری نمود ) . ۴- روزها نامه‌های عمرهای شماست ، پس بهترین عمل‌های خود را در آن جاوید دارید ( و یا آنها را به بهترین اعمال خود جلد کنید ) . ۵- ساعتها محل پنهان شدن آفت‌هاست ( یعنی باید از وقت استفاده کرد که بیهوده عمر سپری نشود و عمل خیر از دست نرود ) . ۶- ساعتها اجل‌ها یا عمرها را به غارت می‌برند ( پس باید قدر آن را دانست بیهوده تلف نشود ) . ص ۱۲۹۲ ۷- الأیام تنفیذ التجارب ۳۷۶ . ۸- السّاعات تنقّص الأعمار ۱۰۶۷ . ۹- الأیام توضح السّرائر الكامنة ۱۳۰۶ . ۱۰- إنّما أنت عدد أیام فكلّ یوم یمضی علیک یمضی ببعضک ، فخفض فی الطّلب ، و أجمل فی المكتسب ۳۸۷۴ . ۱۱- إنّما أباد القرون تعاقب الحركات و السّیكون ۳۸۸۴ . ۱۲- بکر السّیبت و الخمیس برکة ۴۴۲۲ . ۱۳- زمان العادل خیر الأزمنة ۵۴۹۵ . ۷- روزها تجربه‌ها را فائده بخشد ( یعنی گذشتن آنها با تحولات در آن تجربه آموز ، و مفید برای آزمایشها است ) . ۸- ساعتها عمرها را کم خواهد نمود . ۹- روزها اسرار پوشیده را آشکار می‌کند ( یعنی اگر کسی نخواهد به مرور ایام رسوا شود باید بدی نکند ) . ۱۰-

جز این نیست که تو به شماره روزهائی، هر روزی که بر تو می گذرد بعض تو را می برد، پس در طلب سهل انگاری نما و در کسب اعتدال را برقرار ساز. ۱۱- جز این نیست که قرنهای را از پی در آمدن حرکتها و سکون هلاک کرده است (یعنی گذشت زمان صد سال، نود سال، هشتاد سال، هفتاد سال، شصت سال، پنجاه سال، چهل سال، سی سال، بیست یا ده سال سبب هلاکت آدمی خواهد بود). ۱۲- بامداد روز شنبه و پنجشنبه (برای سفر و کسب تجارت و غیر آن) برکت است (چنانکه از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده: «اللّهُمَّ بَارِكْ لَأُمْتِي فِي بُكُورِهَا يَوْمَ سَبْتِهَا وَخَمِيسِهَا»). ۱۳- زمان و عهد (پادشاه) عادل بهترین زمانهاست. ص ۱۲۹۳ ۱۴- إِنَّ أَوْقَاتَكَ أَجْزَاءُ عَمْرِكَ، فَلَا تَتَفَدَّ (فَلَا تَتَفَدَّ) لَكَ وَقْتًا إِلَّا فِيمَا يَنْجِيكَ (فی غیر ما ینجیک) ۳۶۴۲. ۱۵- فی کُلِّ وَقْتٍ عَمَلٌ ۶۴۵۸. ۱۶- يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رِسْمُهُ، وَلَا مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ يَوْمُئِذٍ عَامِرَةٌ مِنَ الْبَنَى، خَالِيَةٌ (خَرَاب) عَنْ الْهَدْيِ ۱۱۰۴۴. ۱۷- يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَقْرَبُ فِيهِ إِلَّا الْمَاحِلُ، وَلَا يَسْتَظَرُّ فِيهِ إِلَّا الْفَاجِرُ، وَلَا يَضْعَفُ فِيهِ إِلَّا الْمُنْصَفُ، يَعْدُونَ الصَّدَقَةَ غَرَمًا، وَصَلَةُ الرَّحِمِ مَنًا، وَالْعِبَادَةُ اسْتَطَالَةٌ عَلَى النَّاسِ، وَيُظْهَرُ عَلَيْهِمُ الْهَوَى، وَيُخْفَى بَيْنَهُمُ الْهَدْيُ ۱۱۰۴۵. ۱۴- براستی که اوقات تو اجزاء عمر تواند، پس وقتی را برای خود صرف مکن و بسر مگر در آنچه رستگاری دهد تو را. ۱۵- در هر وقتی عملی است (پس نباید هیچ وقتی را بیهوده صرف کرد). ۱۶- (این فرازاها در حکمت ۳۶۱ نهج البلاغه ایراد گردیده است) بر مردم روزگاری خواهد آمد که از قرآن باقی نماند مگر نشان آن، و نه از اسلام مگر نام آن، مسجدهایشان در آن روز از جهت بنا آباد، از هدی (و یافتن راه حق) خالی خواهد بود (و در نهج البلاغه اضافاتی دارد: که ساکنان آنها و آباد کنندگانشان بدترین مردم اهل زمین هستند از آنها فتنه و آشوب بیرون آمده، و در آنان گناه جای گیرد). ۱۷- بر مردم روزگاری آید که مقرب در آن نگردد مگر نمام و حيله گر (کسانی که کارشان چغلی است) و زیرک شمرده نمی شود مگر گنهکار، و ناتوان به حساب نیاید مگر منصف، صدقه را غرامت و تاوان شمرده، و صله رحم را ممت، و عبادت را وسیله فخر و مباهات بر مردم، و بر آنها هوا و خواهش آشکار گشته، و هدایت و یافتن راه حق میانشان پنهان خواهد بود. ص ۱۲۹۴ ۱۸- هُدْرُ فَنِيْقِ الْبَاطِلِ بَعْدَ كُظُومٍ، وَصَالُ الدَّهْرِ صِيَالُ السَّيِّعِ الْعُقُورِ ۱۰۰۴۰. ۱۹- وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ، وَبَرَأَ النَّسْمَةَ، لِيُظْهَرَ عَلَى كَيْفِ قَوْمٍ، يُضْرَبُونَ الْهَامَ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا بَدَأَكُمْ مُحَمَّدٌ عَلَى تَنْزِيلِهِ، ذَلِكَ حُكْمٌ مِنَ الرَّحْمَنِ عَلَيْكُمْ فِي آخِرِ الزَّمَانِ ۱۰۱۰۲. ۲۰- لَا تَقْتَحِمُوا مَا اسْتَقْبَلْتُمْ مِنْ فُورٍ (نَارِ) الْفِتْنَةِ وَآمِيطُوا عَنْ سَنَنِهَا، وَخَلُّوا قَصْدَ السَّبِيلِ لَهَا ۱۰۳۷۹. ۲۱- يُعْطِفُ الْهَوَى عَلَى الْهَدْيِ إِذَا عَطَفُوا الْهَدْيَ عَلَى الْهَوَى، وَيُعْطِفُ ۱۸- (تممه کلامی است که حضرت در خطبه ۱۰۷ در ذکر ملاحم و احوال مردم آخر زمان یا در عصر خود بیان داشته است) بعد از خاموشی فنیق (شتر عزیز و گرامی) به صدا در آید طغیان و فتنه بسیار، و دعوت کننده به راه حق کم شود (و روزگار حمله آورد، مانند حمله درنده گزنده (خونریزی بسیار شود). ۱۹- سوگند به کسی که دانه را پدید آورده و یا شکافته، و تن بنده را آفریده، هر آینه بر شما دسته ای آشکار شوند که سرها را بر تأویل قرآن زده چنانکه (حضرت) محمد صلی الله علیه و آله و سلم بر تنزیل قرآن ابتداء نمود، این حکمی است از (خدای) رحمن بر شما در آخر زمان. ۲۰- (تممه کلامی است از خطبه ۲۲۹ نهج البلاغه که به ذکر ملاحم اختصاص دارد) بی فکر و بی رویه آنچه را که به آن رو کرده از روی فتنه (که بر سر راه شما باشد) داخل نشوید، و از راه آشکار آن کناره کنید، و میانه راه را برای آن خالی گذارید (که فتنه شما را فرا نگیرد). ۲۱- (این فرازاها در خطبه ۱۳۸- نهج البلاغه در ذکر ملاحم ایراد شده که به ظهور حضرت قائم- ارواحنا لثراب مقدمه الفداء- اشاره گردیده چنانکه از محقق بحرانی و ابن ابی الحدید نقل گردیده است (هوای نفس را به هدایت بر می گرداند هنگامی که ص ۱۲۹۵ الزأی علی القرآن إذا عطفوا القرآن علی الزأی ۱۱۰۴۳. ۲۲- نسیتم ما ذکرتم، و أمنتهم ما حذرتم فتاه علیکم رأيکم، و تشئت علیکم أمرکم ۹۹۹۰. ۲۳- هل تنظر (تبصر) إلّا فقیرا یکابد فقرا، أو غتیا بدّل نعم الله کفرا، أو بخيلا اتّخذ البخل بحقّ الله وفرا أو متمردا، کأنّ بأذنيه عن سماع (سمع المواعظ) الحکمة وقرا ۱۰۰۴۹. ۲۴- وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ التَّبْلِيلَ بَلْبُلَةً، وَلِتَغْرِبَ غَرْبَةً، مَرْدَمٌ هَدَايَتِ رَأْيَ الْهَوَى وَرَأْيَ

اندیشه را به قرآن برگردانده زمانی که مردم قرآن را بر رأی مبدل کرده باشند . ۲۲- ( این فراز تتمه کلامی است که حضرت در وصف رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و موضوع رهبری و پیدایش حجاج بن یوسف و تسلط او بر مردم و مذمت آنان چنانکه در خطبه ۱۱۵- نهج البلاغه است فرموده ) شما آنچه را که به شما ( در موضوع رهبری و پیروی از امام ) تذکر داده شده فراموش کرده ، و از آنچه بر حذر شدید ایمن گشته اید ، پس حیران شد بر شما رأی شما ، و پراکنده شد بر شما کار شما . ۲۳- )

تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۱۲۹ نهج البلاغه در مذمت اهل عصر خود فرموده ) : آیا هیچ می بینی مگر فقری را که از فقر رنج می برد ، یا ثروتمندی را که شکر نعمتهای خدا را بجا نیاورده کفران می نماید ، یا بخیلی را برای زیاد کردن دارائی بحق خدا ( حقوق واجب ) بخل می ورزد ، یا متمد و سرکشی که گویا گوشهای او برای شنیدن حکمت و پند و اندرزها سنگین است .

۲۴- ( این فرازها از فرازهای خطبه ۱۶- نهج البلاغه است با مختصر تفاوتی که با مردم در وقتی که بعد از عثمان با حضرت بیعت نمودند فرمود : ) سوگند به کسی که محمد صلی الله علیه و آله و سلم را به حق مبعوث فرمود ، هر آینه مخلوط خواهید شد مخلوط شدنی ، و یا وسوسه خواهید شد وسوسه شدنی ( که بار دیگر از حق و از پیروی من بیرون روید ) ص ۱۲۹۶ و لتساطرن سوط القدر ، حتی یعلو أسفلکم أعلا- کم ، و أعلاکم أسفلکم ، و لیسبقن سابقون ، کانوا قَصِروا ، و لیقصرن سابقون کانوا سبقوا ۱۰۱۴۳ . ۲۵- الرّعیة لا یصلحها إلّا العدل ۱۳۴۲ . ۲۶- قیل له- علیه السلام- : إنّ أهل الکوفة لا یصلحهم إلّا السیف ، فقال- علیه السلام- : إنّ لم یصلحهم إلّا إفسادی فلا أصلحهم الله ۳۷۵۸ . ۲۷- آفة الرّعیة مخالفة الطّاعة ۳۹۳۴ . ۲۸- کم من ذی ثروة خطیر صیره الدّهر فقیرا حقیرا ۶۹۲۴ . و غربال شوید غربال شدنی ( که خوبان از بدان جدا شوند و یا دوباره با غربال مخلوط شوید ) و کمچه زده شوید کمچه زدنی ، تا آنکه بالا رود پائین شما بالای شما را و بالای شما پائین شما را و هر آینه پیش افتادگانی چنین بودند که تقصیر و کوتاهی می کردند پیش خواهند افتاد و همانا پیش افتادگانی که چنین بودند پیش افتاده بودند تقصیر خواهند کرد . ۲۵- رعیت آنها را اصلاح نخواهد نمود مگر عدالت ( چه از جانب پادشاه و چه در میان خودشان ) . ۲۶- به حضرت عرض شد : که اهل کوفه ( و رعیت شما ) را به صلاح نیاورد مگر شمشیر شما ، حضرت فرمود : اگر آنها را اصلاح ننماید مگر افساد من ، ( یعنی بدون جهت آنها را با شمشیر بزنم که سبب فساد حال من شود ) خداوند آنها را اصلاح نخواهد فرمود ( خلاصه معنی این است : اگر من شمشیر کشم اصلاح خواهند گردید ، ولی چون بحسب ظاهر مسلمان و تابع امام اند شرعا کشیدن شمشیر بر روی آنها جایز نیست ، پس باید به همان حال باقی باشند ، و یا من عمل حرامی انجام دهم و اصلاح حال آنها شود که در این صورت با افساد حال خودم ملازم خواهد بود ) . ۲۷- آفت رعیت فرمان فرمانده و زمامدار را نبردن است . ۲۸- چه بسیار صاحب ثروت بسیاری که روزگار او را فقری کوچک گردانیده باشد ( پس نباید به ثروت بسیار دل خوش کرد ) . ص ۱۲۹۷ ۲۹- کیف تبقى علی حالتک و الدّهر فی إحتلتک ۶۹۸۹ . ۳۰- من عتب علی الدّهر طال معتبه ۸۵۷۰ . ۳۱- ما قال النّاس لشیء طوبی إلّا و قد خبا له الدّهر یوم سوء ۹۶۱۶ . ۳۲- إنکم فی زمان القائل فیہ بالحقّ قلیل ، و اللّسان فیہ عن الصّیّدق کلیل ، و اللّازم فیہ للحقّ ذلیل ، أهله متعکفون علی العصیان ، مصطلحون علی الإدهان ، فتاهم عارم ، و شیخهم آثم ، و عالمهم منافق ، و قاریهم ممارق ، لا- یعظم صغیرهم کبیرهم ، و لا- یعول غیثم فقیرهم ۳۸۵۷ . ۳۳- إنکم ستعرضون علی سبی و البراءة منی ، فسبونی ، و إیّاکم و البراءة ۲۹- چگونه بر حالت خود باقی می مانی در صورتی که روزگار در تغییر دادن تست ۳۰- هر که روزگار را عتاب و سرزنش کند ملامت او طولانی گردد ( زیرا همیشه چنین سرزنشهایی وجود دارد و اسباب آن فراهم است ) . ۳۱- مردم از برای چیزی طوبا ( خوشا و پاکیزه تر ) نگفته اند جز آنکه روزگار برای آن روز بدی را پنهان کرده است به گونه ای که خوشا بر طرف شود و تلافی به اندوه گردد ) . ۳۲- براستی شما در زمانی هستید که گوینده حق در آن کم ، و زبان در آن از راستی کند ، و ملازم حق ( یعنی کسی که از حق جدا نمی شود ) خوار ، اهل آن بر گناه و معصیت محبوس ، و با یکدیگر بر سستی و غش و نفاق صلح کرده ، جوانهایشان بدخو ، و پیرانشان گنهکار ، و عالم آنها منافق ، و خواننده ایشان ( از دین ) بیرون رونده ، کوچکشان بزرگ خود را احترام ننموده ،

و ثروتمندشان فقیر خود را مخارج نمی دهد . ۳۳- براستی که شما بزودی بر دشنام دادن ، و بی زاری نسبت به من عرضه می شوید ، مرا سب نمائید ، ولی از بیزاری از من بر حذر باشید ( از این روایت و روایات ص ۱۲۹۸ منی ۳۸۵۸ . ۳۴- قد أصبحنا فی زمان عنود ، و دهر کنود ، یعدّ فیہ المحسن مسینا ، و یزداد الظالم فیہ عتوّا ۶۷۰۴ . ۳۵- قد تواخی الناس علی الفجور ، و تهاجروا علی الدّین ، و تحاببوا علی الکذب ، و تباغضوا علی الصّیّدق ۶۷۰۶ . ۳۶- فأتقوا الله تقيّة من أنصب الخوف بدنه ، و أسهر التّهجد غرار نومه ، و أظمأ الرّجاء هواجر یومه ۶۵۹۱ . ۳۷- فیا عجا و مالی لا أعجب من خطاء هذه الأمّة ( الفرق ) علی دیگر مانند «اما السب فسبونی فانه لی زکاء و لکم نجاه و اما البراءة فمدّوا الأعناق» استفاده می شود که جهت حفظ جان از راه تقيه انسان می تواند اگر مجبور شود به اولیاء خدا فحش گوید و سب نماید ، ولی اگر به براءت و بیزاری رسد باید به کشته شدن برای حفظ کیان اسلام تن داده و تقيه جایز نیست ) . ۳۴- ما در زمانی که مخالفت حق شود ، و روزگاری که کفران نعمت شود صبح نموده ایم ، در آن نیکوکار گنهکار شمرده شده و ستمکار در آن بیش از حد ستم و تکبر می نماید . ۳۵- در حقیقت مردم بر گناه کاری برادر یکدیگر شده اند ، و بر دینداری از یکدیگر جدا گشته ، و بر دروغ با یکدیگر دوست شده ، و بر راستی دشمن شده اند . ۳۶- ( این جمله نیز از فقرات خطبه شریفه غراء است ) پس از خدا بترسید ترسیدن کسی که ترس بدنش را رنجور ساخته ، و نماز شب ( و شب زنده داری او ) خواب اندک او را بیدار کرده ، و امید ( به بهشت و ثواب ) میانه های روز او را تشنه گردانیده است . ۳۷- ( این فرازاها چنانکه در نهج البلاغه خطبه ۸۷ می باشد تتمه کلامی است که آن حضرت بیان فرموده است ) پس شگفتا و چگونه من در شگفت نباشم از خطا ص ۱۲۹۹ اختلاف حججها فی دیاناتها ( دینها ) ، لا یقتضون أثر نبی ، و لا یقتدون بعمل وصی ، و لا یؤمنون بغیب ، و لا یعقون عن عیب ، یعملون فی الشّبهات ، و یسیرون فی الشّهوات ، المعروف فیهم ما عرفوا ، و المنکر عندهم ما أنکروا ، مفزعهم فی المعضلات إلی أنفسهم ، و تعویلهم فی المبهمات علی آرائهم ، کأنّ کلاً ( کلّ امری ) منهم إمام نفسه ، قد أخذ فیما یری بغیر و ثیقات بینات ، و لا أسباب محکّمات ۶۶۰۷ . ۳۸- قد صرتم بعد الهجرة أعرابا ، و بعد الموالاة أحزابا ۶۶۷۹ . ۳۹- قد ذهب منکم الذّاکرون ، و المتذکّرون ، و بقی النّاسون کاری این امت با اختلاف حجّت های ایشان ( و با وجود حجت های مختلف و گوناگون مانند کتاب خدا و سنت پیغمبر و امام معصوم ) در دینداری ، طریقه پیمبری را پیروی نکرده ، و به کردار وصی اقتداء ننموده ، و به غیبی ( مانند معاد و بهشت و دوزخ و امثال آن ) ایمان نیاورده ، و از عیبی ( و گناهی ) باز نایستاده اند ، در شبهه ها ( و آنچه لازم است در آن تحقیق کنند ) عمل کرده ، و در خواهشها ( و گرد آنها گر چه حرام باشند ) می گردند ، معروف ( و آنچه طبق خواهش آنهاست ) چیزی خواهد بود که می شناسد ، و منکر چیزی است که آن را انکار نمایند ، پناه آنان در مشکلات بسوی نفسهایشان بوده ( در صورتی که باید به امام معصوم مراجعه کنند ) و اعتمادشان در مبهمات بر رأیهای خودشان است ، گویا هر یک از آنها امام و پیشوای خود بوده ( به تحقیق چنگ زده به خیال خود از ادله به حلقه های محکمی و ریسمانهای استواری چنانکه در نهج البلاغه است ) و در حقیقت در آنچه می بیند به غیر سندهای روشن و اسباب محکم چنگ زده است . ۳۸- در حقیقت شما بعد از مهاجرت از کفر به اسلام اعرابی و بعد از دوست شدن ، حزب و طوائف و قبائل شده اید . ۳۹- در حقیقت از میان شما یاد کنندگان ( خدا و یا مرگ ) و بیاد آورندگان رفته ص ۱۳۰۰ و المتناسون ۶۶۸۸ . ۴۰- قد قادتکم أزمّة الحین ، و استغلقت علی قلوبکم أقفال الرّین ۶۶۸۹ . ۴۱- قد تصافیتم علی حبّ العاجل و رفض الآجل ۶۴۹۰ . ۴۲- قد صار دین أحدکم لعقّة علی لسانه ، صنیع من فرغ من عمله ، و أحرز رضی سیّده ۶۴۹۲ . ۴۳- قد خاضوا بحار الفتن ، و أخذوا بالبدع دون السّین ، و توغلّوا الجهل ، و أطرحوا العلم ۶۷۰۱ . ۴۴- لا- تیأس من الزّمان إذا منع ، و لا تتقّ به إذا أعطی ، و کن منه علی أعظم الحذر ۱۰۳۰۲ . اند ، و فراموش کاران ، و کسانی که خود را به فراموشی زده اند باقی مانده اند . ۴۰- در حقیقت شما را مهارهای هلاکت کشیده ، و قفلهای چرکین ( و زنگهای گناه ) بر دلهایتان بسته شده ( که خیلی باز شدنش مشکل است ) . ۴۱- در حقیقت بر دوستی دنیا و ترک آخرت با یکدیگر دوست با صفا شده اید . ۴۲- در حقیقت دین یکی از شما ( حضرت تعیین نفرموده تا به رسوائی کشیده شود ) دین کمی (

مانند آنچه با کمچه از غذا فرا گیرند ( بر زبانش ( که به دل سرایت نکرده ) گردیده مانند عمل کسی که از عملش فارغ گشته ( و دیگر تکلیفی ندارد و خود را مکلف نمی‌پندارد ) و رضایت مولایش را احراز نموده است . ۴۳- در حقیقت در دریای فتنه‌ها فرو رفته ، و بدعت‌ها را بجای سنت‌ها فرا گرفته و در جهل پنهان شده ، و علم را کنار انداخته‌اند . ۴۴- از روزگار هر گاه ( بخششهایش را ) منع کرد مایوس مباش ، و چون عطا کرد به آن اعتماد مکن ، و از آن بر عظیمترین حذر باش ( چون با رو آوردن آن اعتباری ص ۱۳۰۱ ۴۵- إن الدّهر یجری بالباقین ، کجریه بالماضین ، ما یعود ما قد ولی ، و لا یبقی سرمد ما فیه ، آخر فعّاله کأوّله ، متسابقه أموره متظاهرة أعلامه ، لا ینفک مصاحبه من عناء و فناء و سلب و حرب ۳۶۹۳ . ۴۶- إن الدّهر موتر قوسه ، لا تخطی سهامه و لا تؤسی جراحه ، یرمی الصّحیح بالسّقم ، و النّاجی بالعطب ۳۶۹۴ . ۴۷- الدّهر موکل بتشتیت الالاف ۱۱۷۳ . ۴۸- ساعة ذلّ لا تفی بعزّ الدّهر ۵۵۸۰ . ۴۹- ساهل الدّهر ما ذلّ لک قعوده و لا تخاطر بشیء رجاء أكثر منه ۵۶۲۳ . نیست گاهی آدمی را به نکبت هر چه تمامتر می‌کشاند ) . ۴۵- براستی که روزگار به بازماندگان جریان دارد ، چنانکه در گذشتگان جاری بوده ، آنچه در حقیقت پشت کرده بر نخواهد گشت ، و آنچه در آن همیشگی و پاینده است باقی نخواهد ماند ، آخرین کار آن مانند اول آنست ، کارهایش بر یکدیگر پیشی گیرنده ، و نشانه‌های آن یکدیگر را پشتیبان ، مصاحب و یارش از رنج و فنا و ربودن مال و هلاک و بدبختی جدا نمی‌شود . ۴۶- براستی که روزگار کمان خود را چله کرده و با تیر آماده ساخته ، تیرهایش خطا نرفته ، و جراحتهایش مداوا نمی‌شود ، تندرست را به بیماری ، و ورستگار را به هلاکت خواهد انداخت . ۴۷- روزگار به پراکنده کردن الفت گیرندگان موکل شده است ( گویا خداوند آن را برای این کار مأمور ساخته که افراد را از هم جدا سازد ) . ۴۸- یک ساعت خواری با عزّت روزگار برابری نمی‌کند . ۴۹- با روزگار سهل انگاری نما و با آن بساز ، مادامی که برای تو رام باشد یا بر آن سوار باشی و چیزی را مشرف بر هلاکت مساز به امید زیاده بر آن ( یعنی مال خود را ص ۱۳۰۲ ۵۰- قد أوجب الدّهر شکره علی من بلغ سؤله ۶۶۸۱ . ۵۱- الدّهر یخلق الأبدان ، و یجدّد الآمال ، و یدنی المتیة ، و یباعد الأمتیة ۱۸۱۱ . ۵۲- الدّهر یومان : یوم لک ، و یوم علیک ، فإذا کان لک فلا تبطر ، و إذا کان علیک فاصطبر ۱۹۱۷ . ۵۳- الدّهر ذو حالتین : إِبادة و إفادة ، فما أباده فلا رجعة له ، و ما أفاده فلا بقاء له ۲۱۹۹ . ۵۴- إن الدّهر لخصم غیر مخصوم ، و محتکم غیر ظلوم ، و محارب غیر محروب ۳۶۲۸ . ۵۵- من عاند الزّمان أرغمه ، و من استسلم إلیه لم یسلم ۹۰۵۴ . تلف مکن برای بدست آوردن منصب بالاتری که معلوم نیست روزگار به تو ببخشد ) . ۵۰- در حقیقت روزگار شکر خود را بر کسی که به خواسته‌های خود برسد لازم کرده است ( اما کسی که محروم گردد آن را مدح و ثنا ننماید ) . ۵۱- روزگار بدن‌ها را کهنه کرده ، و امیدها را تازه نموده ، و مرگ را نزدیک ساخته ، و آرزو را دور می‌گرداند . ۵۲- روزگار دو روز است ، روزی به نفع تو و روزی علیه تو پس هر گاه برای تو باشد شادی و طغیان مکن و چون علیه تو باشد صبر و شکیبائی نما . ۵۳- روزگار صاحب دو حالت است : هلاک کردن و بخشیدن ، پس آنچه را که هلاک کند آن را برگشتی برایش نبوده ، و آنچه را که ببخشد آن را بقائی برای آن نباشد . ۵۴- براستی که روزگار هر آینه دشمنی است که با آن دشمنی نتوان کرد و دشمنی نشده است ، و حاکمی است که او را بحاکمی انتخاب کرده‌اند که ستمکار نیست و جنگ‌کننده‌ایست که با آن جنگ نتوان کرد و جنگ نشده است . ۵۵- هر که با روزگار دشمنی کند بخاک مالد او را ، و کسی که با آن دوستی ص ۱۳۰۳ ۵۶- زمان الجائر شرّ الأزمنة . ۵۷- کلّ یوم یسوق إلی غده ۶۸۷۱ . ۵۸- من السّاعات تولّد الآفات ۹۲۵۰ . ۵۹- لا ضمان علی الزّمان ۱۰۶۲۶ . ۶۰- لا یأمن أحد صروف الزّمان ، و لا یسلم من نوائب الأیام ۱۰۸۵۵ . ۶۱- ینبغی لمن عرف الزّمان أن لا یأمن الصّروف و الغیر ۱۰۹۳۸ . ۶۲- الطّاعة جنّة الرّعیة و العدل جنّة الدّول ۱۸۷۳ . و آشتی نماید سالم نماند ، ( علی ای حال روزگار و اهلش چنین خواهند بود ) . ۵۶- زمان ( حاکم و سلطان ) جائر و ستمگر بدترین زمانهاست . ۵۷- هر روزی بفردای آن می‌کشد ( ممکن است مراد فردای قیامت باشد یعنی نتیجه و پاداش کار هر روزی در قیامت معلوم می‌شود ، یا آنکه مراد این است هر روزی بفردا کشیده خواهد شد ، اما آیا تو هم زنده هستی یا نه معلوم نیست پس از فرصت استفاده کن ) . ۵۸- از ساعت‌هاست زائیده شدن آنها (



یعنی هر ساعتی که می‌گذرد ممکن است آفتی در آن پدیدار گردد پس باید به خدا پناه برد ( ۵۹- نیست ضمانی بر روزگار ) چون مقصر خود ما خواهیم بود ( ۶۰- احدی از تغییرات روزگار ایمن نبوده ، و از مصائب روزگار سالم نخواهد ماند ، ) بنا بر این نمی‌شود اعتماد به روزگار کرد ( ۶۱- برای کسی که روزگار را می‌شناسد سزاوار این است که از تغییرات و حوادث ایمن نباشد . ۶۲- فرمانبرداری ( از حکومت ) سپر رعیت و عدالت را بکار بردن سپر دولت‌ها خواهد بود . ص ۱۳۰۴ ۶۳- فالقلوب لاهیة من رشدھا ، قاسیة عن حظھا ، سالکة فی غیر مضمارھا ، کأنّ المعنی سواھا ، و کأنّ الحظّ فی إحراز دنیاھا ۶۵۸۳ . ۶۴- فیا لها مواعظ شافیة لو صادفت قلوبا زاکیة و أسماعا واعیة ، و آراء عازمة ۶۵۹۰ . ۶۵- منهم تخرج الفتنة ، و إلیهم تأوی الخطیئة ، یردّون من شدّد عنها فیھا ، و یسوقون من تأخّر عنها إلیھا ۹۸۵۲ . ۶۶- فلئن أمر الباطل لقدیما فعل ، و لئن قلّ الحقّ لرّیما و لعلّ ، لقلّما ۶۳- حضرت از اهل عصر خود گله می‌کند چنانکه در خطبه مشهوره غزاه نهج البلاغه بیان شده که می‌فرماید : ) پس دلها از راه راست و درست خود غافل بوده ، و از بهره خویش سخت بوده ، در غیر میدان مسابقه خود رونده‌اند ، گویا غیر آنها قصد شده است ، و گوئی بهره و نصیب در جمع کردن دنیای خود است . ۶۴- ( از تتمه همین خطبه است ) ای کاش پندهای شفا دهنده ، با دلهای پاکیزه ، و گوشهای نگهدارنده ، و رایهای تصمیم گیرنده ، برخورد می‌کرد ( یعنی جای تعجب است که مردم برای استماع اینها حاضر نمی‌شوند ، و یا اگر برخورد می‌کند به دلهای وارونه ، و گوشهای ناشنوا ، و رایهای بدون تصمیم و اراده مصادف می‌شود ، پس جای تأسف است ) . ۶۵- ( این فراز تتمه کلامی است که حضرت از آینده خبر داده که زمانی بر مردم خواهد آمد که در میانشان از قرآن باقی نخواند مانند مگر رسم آن ، و از اسلام مگر اسم آن . . . تا آنکه می‌فرماید : ) از آنان فتنه بیرون آمده ، و بسوی آنها گناه فرود آید ، هر که را که از آن ( فتنه و گناه ) بیرون باشد در آن برگردانده ، و هر که از آن عقب افتاده به سوی آن سوق دهند . ۶۶- ( این تتمه کلامی است از خطبه ۱۶- نهج البلاغه که در وقت بیعت با مردم در مدینه فرموده است ) پس اگر ( در این زمان ) باطل بسیار شده ( از آن تعجیبی ص ۱۳۰۵ أدبر شیء فأدبر ۷۳۷۱ . ۶۷- قد ظهر أهل الشرّ ، و بطن أهل الخیر ، و فاض الکذب ، و غاض الصدق ۶۷۰۷ . ۶۸- قد استدار الزّمان کهیئته یوم خلق السّموات و الأرض ۶۷۰۹ . ۶۹- قد کثر القبیح حتّی قلّ الحیاء منه ۶۷۱۰ . ۷۰- قد کثر الکذب حتّی قلّ من یوثق به ۶۷۱۱ . نبوده و آن دلیل حقاقت آن نمی‌شود ) در روزگار پیشین چنین بوده که مرتکب می‌شدند ، و اگر حق کم است هر آینه بسا باشد ( که بسیار شود ) و امید هم هست ، و همانا کم است چیزی که پشت گرداند ، پس رو آورد . ۶۷- در حقیقت اهل شر و بدی آشکار گشته ، و اهل خیر و خوبی پنهان شده ، و دروغ بسیار ، و راستی کم شده است . ۶۸- ( امکان دارد این جمله را در وقتی فرموده باشد که خلافت در مدار صحیح خود قرار گرفته که ) در حقیقت زمان مانند هیئت و روال خود قرار گرفت ، مانند روزی که خداوند آسمانها و زمین را آفریده است ( علّامه خوانساری- رحمه الله- احتمال داده این روایت از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم باشد که در حجّه الوداع فرموده باشد ، چون که مشرکین ذیحجه را عقب می‌انداختند ، و در دو ماه حج می‌کردند ، در دو سال در ماه ذیحجه حج می‌کردند ، و در دو سال دیگر در ماه محرم ، و چنین عملی را هر سال انجام دادند تا رسید به حجّه الوداع ، حج آنها در ذیحجه قرار گرفت ، حضرت خطبه‌ای را ایراد فرمودند و چنین عبارتی را بیان داشتند بعد فرمود : نسیئی که همین تأخیر حج در هر دو ماه باشد باطل گردید ) . ۶۹- در حقیقت زشتی و قباح بسیار شده ، به مرتبه‌ای که شرم از آن کم گشته است . ۷۰- در حقیقت دروغگوئی زیاد شده به حدّی که کم شده کسی که به او ص ۱۳۰۶ ۷۱- مالی أراکم أشباحا بلا أرواح ، و أرواحا بلا فلاح ، و نساکا بلا صلاح ، و تجارا بلا أرباح ۹۶۳۵ . ۷۲- الزّمان یخون صاحبه و لا یستعتب لمن عاتبه ۲۰۹۳ . ۷۳- إذا فسد الزّمان ساد اللّثام ۴۰۳۶ . ۷۴- فی الزّمان الغیر ( العبر ) ۶۴۶۶ . ۷۵- من تشاغل بالزّمان شغله ۷۸۹۰ . ۷۶- من أمن الزّمان خانه ، و من أعظمه أهانه ۸۰۲۸ . اعتماد شود . ۷۱- ( این فراز تتمه کلامی است از آن حضرت در وصف رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلّم و مذمت مردم چنانکه در خطبه ۱۰۷ نهج البلاغه است ) چه شده که شما را پیکرهای بی جان ، و جانهای بی‌پیکر ، و عبادت کنندگان بی‌صلاح و رستگاری ، و بازرگانانی بدون سود می‌بینم ( یعنی چرا



باید چنین باشید و از پیغمبر استفاده نکنید و بهر مند نشوید ( ۷۲- روزگار به هر که در آن باشد ( و یا هر که با آن همراه گردد ) خیانت نماید ، و هر که آن را ملامت و سرزنش کند خوشنود نسازد . ( مرحوم خوانساری گوید : پوشیده نماند که امثال این سخنان بر طریقه اهل روزگار و تخیلات ایشان است که مدح و ذم روزگار کنند و بنای آن بر تحقیق نیست . فراهانی گوید : روزگار است آنکه عزت دهدت گه خوار دارد چرخ بازیگر از این بازیچه‌ها بسیار دارد ) . ۷۳- هر گاه زمان فاسد شد لثیمان بزرگ و مهتر خواهند گردید . ۷۴- در روزگار ( عبرت‌ها و یا ) تغییرهاست ( که از آنها باید عبرت گرفت ) . ۷۵- هر که به روزگار مشغول شود ( و به امور دینی نپردازد ) روزگار او را مشغول سازد . ۷۶- هر که روزگار را امین دارد ( و به آن اعتماد نماید ) روزگار به او خیانت کند ص ۱۳۰۷

## الملاحات

۱- من لاحی الزجال کثر أعدائه ۸۰۷۴ .

## اللذّة

۱- اللذّة تلهی ۲۷ . ۲- اللذات مفسدات ۵۰ . ۳- اللذات آفات ۲۰۳ . ۴- رأس الآفات الوله باللذات ۵۲۴۴ . ۵- ربّ لذّة فیها الحمام ۵۲۲۳ . و هر که آن را بزرگ کند روزگار او را خوار سازد ( نسبت این امور به روزگار مجازی است مانند «جری المیزاب» که ناودان جاری نمی‌شود بلکه آب جاری می‌شود ) . درگیری ۱- هر که با مردان منازعه کند ( و بجنگد ) دشمنانش فراوان گردد . لذت ۱- لذت بازی می‌دهد ( انسان در لذت‌های باطل خیال می‌کند خبری هست اما وقتی می‌گذرد می‌داند که فریبی بیش نبوده است ) . ۲- لذت‌ها ، مفسدها هستند . ۳- لذت‌ها آفتهاست ( چون انسان برای آن خود را به مهالک دنیوی و اخروی می‌اندازد ) . ۴- سر آفت‌ها شیفتگی به لذتهاست . ۵- بسا لذتی که در آنست مرگ . ص ۱۳۰۸ ۶- قلّ من غری باللذات إلّا کان بها هلاک ۶۸۱۳ . ۷- کم من لذّة دئیة منعت سنّی درجات ۶۹۳۴ . ۸- ما التذّ أحد من الدنیا لذّة إلّا کانت له یوم القیمة غصّة ۹۶۱۸ . ۹- لا خیر فی لذّة لا تبقى ۱۰۷۰۷ . ۱۰- لا لذّة فی شهوة فانیة ۱۰۷۲۷ . ۱۱- لا تنفی لذّة المعصیة بعقاب النار ۱۰۷۹۴ . ۱۲- لا تقوم حلاوة اللذّة بمرارة الآفات ۱۰۸۶۵ . ۱۳- لا توازی لذّة المعصیة فضوح الآخرة و ألیم العقوبات ۱۰۸۶۶ . ۱۴- لا خیر فی لذّة توجب ندما ، و شهوة یعقب ألما ۱۰۹۰۱ . ۱۵- کم است کسی که به لذت‌ها حریص گردد ، جز آنکه هلاکت او ( در دنیا و آخرت ) بوسیله آنست . ۷- چه بسیار لذت پست مرتبه‌ای که منع کند درجات بلندی را . ۸- لذت نبرده هیچ کسی از دنیا لذتی را مگر آنکه برای او روز قیامت غصّه‌ای است ( البته از لذت‌های نامشروع و یا اگر مشروع هم باشد در صورتی که مانع رسیدن به نعمت‌های اخروی گردد که اگر آن نبود به نعمت اخروی می‌رسید ) . ۹- در لذتی که باقی نخواهد ماند ( مانند لذت‌های دنیا ) خیری نیست . ۱۰- لذتی در خواهش فانی شونده نیست . ۱۱- لذت معصیت به عقاب و عذاب آتش وفا نمی‌کند . ۱۲- شیرینی لذت برابری نمی‌کند با تلخی آفت‌ها . ۱۳- لذت معصیت با رسوائی آخرت و عقوبت‌های دردناک برابری نمی‌کند . ۱۴- خیری نیست در لذتی که موجب پشیمانی گشته و خواهشی که الم و دردی را از پی آورد . ص ۱۳۰۹ ۱۵- اذکر مع کلّ لذّة زوالها ، و مع کلّ نعمّة انتقالها ، و مع کلّ بلیّة کشفها ، فإنّ ذلک أبقی للنعمّة ، و أنفی للشهوة ، و أذهب للبطر ، و أقرب إلى الفرج ، و أجدر بکشف الغمّة و درک المأمول ۲۴۴۹ .

## اللسان

۱- اللسان معیار أرجحه العقل ، و أطاشه الجهل ۱۹۷۰ . ۲- اخزن لسانک ، کما تخزن ذهبک و ورقک ۲۲۹۵ . ۳- احفظ رأسک من عثرة لسانک ، و ازممه بالتهی و الحزم ، و التقی ، و العقل ۲۳۶۹ . ۴- احبس لسانک قبل أن یطیل حبسک ، و یردی نفسک ، فلا

شیء اولی بطول سجن من لسان يعدل عن الصواب ، و يتسرع إلى الجواب ۲۴۳۷ . ۱۵- با هر لذتی زوال آن ، و با هر نعمتی انتقال آن ، و با هر بلئی‌ای گشایش آن را یاد کن ، زیرا چنین کاری برای نعمت پاینده‌تر ، و شهوت را نیست کننده‌تر ، و فرحناکی را برنده‌تر ، و بسوی فرج و گشایش نزدیکتر ، و به گشودن و کشف اندوه ، و دریافتن امید سزاوارتر می‌باشد . زبان ۱- زبان معیاری است که عقل آن را چربانده ، و نادانی آن را سبک گردانیده است . ۲- زبان را محکم نگه دار ، چنانکه طلا- و پول خود را محکم نگاه می‌داری . ۳- سر خود را از لغزش زبانت نگاهدار ، و آن را با نهی کردن یا با عقل و دور اندیشی ، و خویشتن‌داری ، و خرد ، مهار کن . ۴- زبان را در بند کش و حبس نما پیش از آنکه حبس و بند تو را دراز نموده ، و نفست را به هلاکت اندازد ، بنا بر این هیچ چیز سزاوارتر به طول زندان از زبانی ص ۱۳۱۰ ۵- احذروا اللسان فإنه سهم یخطی ۲۵۷۸ . ۶- إیّاک أن تجعل مرکبک لسانک فی غیبه إخوانک ، أو تقول ما یصیر علیک حجة ، و فی الإساءة إلیک علة ۲۷۲۴ . ۷- ألا و إنّ اللسان بضعة من الإنسان ، فلا یسعه القول إذا امتنع ، و لا یمهله التّطق إذا اتّسع ۲۷۷۳ . ۸- ألا و إنّ اللسان الصادق یجعله الله للمرء فی الناس خیر من المال یورثه من لا یحمده ۲۷۸۰ . ۹- إنّ لسانک یقتضیک ما عودته ۳۴۱۹ . که از راستی و درستی در گذشته ، و بسوی جواب شتاب نماید نمی‌باشد . ۵- از زبان بر حذر باشید ، زیرا که آن تیری است خطا کار . ۶- بر حذر باش از این که مرکب خویش را زبان خود در غیبت و بد گوئی برادران خود قرار داده ، یا آنکه بگوئی آنچه بر ضرر تو حجت بوده ، و در بدی کردن دیگران نسبت به تو علت گردد . ۷- آگاه باشید ، براستی که زبان پاره‌ایست از انسان ، پس کمک و مساعدت نکند آن را سخن گفتن هر گاه که آدمی ابا و امتناع نماید ( یعنی سخن نگوید ) ، و مهلت نمی‌دهد آن را گویائی هر زمان که انسان آمادگی و گنجایش سخن را داشته باشد ( یعنی زبان برای انسان آلتی است هر گاه داعی سخن باشد سخن خواهد گفت و هر گاه که نباشد ساکت خواهد ماند ) . ۸- آگاه باشید بر این که زبان راستگوئی که خداوند آن را برای مرد در میانه مردم قرار می‌دهد ، بهتر از مالی است که به میراث دهد آن را به کسی که او را ستایش نمی‌نماید . ۹- براستی زبانت آنچه را که آن را عادت داده‌ای از تو تقاضا می‌کند ( فحش و دشنام باشد همان را خواهد ذکر و سخن نیکو باشد همان را طلب نماید ) . ص ۱۳۱۱ ۱۰- اللسان ترجمان الجنان ۲۶۲ . ۱۱- اللسان جموح بصاحبه ۴۱۸ . ۱۲- اللسان ترجمان العقل ۵۲۶ . ۱۳- المرء مخبوء تحت لسانه ۹۷۸ . ۱۴- اللسان سبع إن أطلقته عقر ۱۲۱۹ . ۱۵- اللسان میزان الإنسان ۱۲۸۲ . ۱۶- الألسن تترجم عما تجنّه الضمائر ۱۳۷۶ . ۱۷- بلاء الإنسان فی لسانه ۴۴۲۸ . ۱۸- حدّ السنان یقطع الأوصال ، و حدّ اللسان یقطع الآجال ۴۸۹۷ . ۱۰- زبان مترجم دل است ( گویا دل نوعی سخن گوید که مردم آن را نفهمند در فهم آن نیاز به مترجم است که آن زبان می‌باشد ) . ۱۱- زبان به صاحب خود بسیار سرکش است . ۱۲- زبان مترجم خرد است ( یعنی باید آنچه می‌گوید سخن عقل باشد ) . ۱۳- آدمی زیر زبان خود پنهان است ( یعنی تا «مرد سخن نگفته باشد ، عیب و هنرش نهفته باشد» ) . ۱۴- زبان درنده‌ایست اگر آن را رها کنی مجروح سازد . ۱۵- زبان ترازوی آدمی است . ۱۶- زبانها از آنچه خاطرها می‌پوشد پرده بر می‌دارد ، ( و آنچه از خوب و بد در آن مکنون بوده آشکار می‌کند ) . ۱۷- بلای آدمی در زبان اوست ( که از راه آن به بلاها دچار خواهد گردید ) . ۱۸- تیزی و برندگی تیغ پیوندها را بریده ، و تیزی و برش زبان اجلها و مدت عمر را قطع می‌کند ( یعنی گاهی می‌شود زبان سبب مرگ آدمی می‌شود ) . ص ۱۳۱۲ ۱۹- حدّ اللسان أمضى من حدّ السنان ۴۸۹۸ . ۲۰- ربّ لسان أتى علی إنسان ۵۳۰۹ . ۲۱- زلّة اللسان أنکی من إصابه السنان ۵۴۵۱ . ۲۲- زلّة اللسان أشدّ من جرح السنان ۵۴۷۹ . ۲۳- زلّة اللسان أشدّ هلاک ۵۵۰۶ . ۲۴- ضبط اللسان ملک و إطلاقه هلاک ۵۹۲۹ . ۲۵- طعن اللسان أمضّ من طعن السنان ۶۰۱۱ . ۲۶- عود لسانک حسن الکلام تأمن الملام ۶۲۳۳ . ۲۷- قلّما ینصف اللسان فی نشر قبیح أو إحسان ۶۷۲۴ . ۲۸- قوم لسانک تسلّم ۶۷۵۴ . ۱۹- تیزی زبان برنده‌تر از تیزی تیغ است . ۲۰- چه بسا زبانی که علیه انسان ( به حرکت در ) آید ( بنا بر این باید پیش از سخن گفتن خوب تأمل کرد ) . ۲۱- لغزش زبان زخم کننده‌تر از رسیدن نیزه است . ۲۲- لغزش زبان سخت‌تر از زخم سر نیزه است . ۲۳- لغزش زبان سخت‌ترین هلاکت است ( زیرا کمتر می‌توان آن را استدراک نمود ) . ۲۴- نگهداشتن زبان خواجگی و بزرگی ، و رها

کردنش هلاکت خواهد بود . ۲۵- زدن زبان ( و زخم زبان ) اندوهناک کننده‌تر از زدن نیزه است . ۲۶- زیانت را به نیکوئی سخن عادت ده تا از سرزنش ایمن گردی . ۲۷- کم است که زبان در نشر زشتی یا احسانی عدل کند ( و با انصاف رفتار نماید ، افراط و تفریطی نداشته باشد ) . ۲۸- زیانت را راست کن ( و بیهوده و گراف مگو ) تا سالم مانی . ص ۱۳۱۳ ۲۹- کلّ إنسان مؤاخذ بجنائهِ لسانه و یده ۶۸۷۲ . ۳۰- کم من دم سفکه فم ۶۹۲۸ . ۳۱- کم من إنسان أهلكه لسان ۶۹۲۹ . ۳۲- لسان العاقل وراء قلبه ۷۶۱۰ . ۳۳- لسان الجاهل مفتاح حفته ۷۶۱۱ . ۳۴- لسانک یقتضیک ما عودته ۷۶۱۴ . ۳۵- وقال- علیه السلام- فی حقّ من ذمّة : لسانه کالشهد و لكن قلبه سجن للحقد ۷۶۱۸ . ۳۶- لسان البرّ مستهتر بدوام الذکر ۷۶۱۷ . ۳۷- لسانک إن أمسکته أنجاک ، و إن أطلقته أرداک ۷۶۲۱ . ۲۹- هر انسانی به جنایت ( و گناه ) زبان و دستش مؤاخذه خواهد شد . ۳۰- بسا خونی که دهانی آن را ریخته باشد . ۳۱- بسا انسانی که زبان او را به هلاکت رسانیده باشد . ۳۲- زبان عاقل پشت سر دل اوست ( یعنی عاقل اول تأمل می کند بعد سخن می گوید ولی دل احمق پشت سر زبان اوست ) . ۳۳- زبان نادان یا بی عقل کلید مرگ ( ظاهری و باطنی ) اوست . ۳۴- زبان تو از تو آنچه را که آن را عادت داده‌ای می خواهد ( اگر سخنان زشت و بیهوده باشد آن را خواهد و اگر ذکر و دعا و علم و پند باشد آن را خواهد ) . ۳۵- حضرت در باره کسی که او را مذمت کرده فرموده است : زبانش مانند عسل ( شیرین است ) و لیکن دلش زندانی است برای کینه . ۳۶- زبان نیکوکار به دوام ذکر ( خدا ) شیفته شده است . ۳۷- زیانت را اگر نگهداری تو را رستگار سازد ، و اگر آن را رها کنی تو را ( در هلاکت ) اندازد و یا تو را هلاک کند . ص ۱۳۱۴ ۳۸- لسانک یستدعیک ما عودته ، و نفسک تقتضیک ما ألفتہ ۷۶۳۴ . ۳۹- من عذب لسانه کثر إخوانه ۷۷۶۱ . ۴۰- من حفظ لسانه أکرم نفسه ۸۰۰۵ . ۴۱- من لم یملک لسانه یندم ۸۱۸۵ . ۴۲- من سجن لسانه أمن من ندمه ۸۲۸۰ . ۴۳- من قوم لسانه زان عقله ۸۳۸۱ . ۴۴- من أمر علیه لسانه قضا بحتفه ۸۴۱۳ . ۴۵- من أمسک لسانه أمن ندمه ۸۵۱۴ . ۴۶- من أطلق لسانه أبان عن سخفه ۹۱۷۵ . ۴۷- من الإیمان حفظ اللسان ۹۲۷۷ . ۳۸- زیانت از تو استدعای آنچه را دارد که آن را عادت داده‌ای و نفس تو از تو چیزی را خواهد که با آن الفت گرفته‌ای . ۳۹- هر که زبانش خوش و گوارا باشد برادرانش بسیار گردد . ۴۰- هر که زبانش را حفظ نماید نفس خود را گرامی داشته است . ۴۱- هر که مالک زبانش نشده پشیمان است . ۴۲- هر که زبانش را به زندان کشد از پشیمانی خود ایمن گردد . ۴۳- هر که زبانش را راست گرداند ( و کجی در آن تصور نشود ) عقل خود را زینت داده است . ۴۴- هر که زبانش را بر خود امیر سازد به مرگ خود حکم نماید . ۴۵- هر که زبانش را نگه دارد از پشیمانی خود ایمن باشد . ۴۶- هر که زبانش را رها کند ، تنگی عقلش را ظاهر کرده است . ۴۷- از ایمان است نگهداری زبان ( از غیبت و دشنام و دروغ و ... ) . ص ۱۳۱۵ ۴۸- ما عقد إیمانہ من لم یحفظ لسانه ۹۵۸۹ . ۴۹- ما الإنسان لولا اللسان إلّا صورة ممثلة أو بهیمة مهملة ۹۶۴۴ . ۵۰- ما من شیء أجب لقلب الإنسان من لسان ، و لا أخدع للنفس من شیطان ۹۶۹۹ . ۵۱- لا تجر لسانک إلّا بما یکتب لک أجرة ، و یجمل عنک نشره ۱۰۳۰۵ . ۵۲- لا تجعل ( لا تجعل ) ذرب لسانک علی من أنطقک ، و لا بلاغة قولک علی من سدّدک ۱۰۳۸۵ . ۵۳- لا تملک عثرات اللسان ۱۰۷۱۹ . ۴۸- ایمانش را نبسته کسی که زبانش را نگه نداشته است ، ( ایمان چنین کسی در معرض تلف است چنانکه شتر بسته نشده در معرض تلف خواهد بود ) . ۴۹- نیست انسان اگر زبان نباشد مگر صورتی کشیده ( تمثال ) یا جانوری مهمل ( که تربیتی نشده باشد ) . ۵۰- هیچ چیزی جلب کننده‌تر برای قلب انسان از زبان ، و نه فریب دهنده‌تر از شیطان نیست ( بنا بر این باید از هر دو بخدا پناه برد زیرا زبان است که چون شیطان دل را می رباید و آدمی را به معصیت می کشاند چنانکه زبان است دل‌های سخت را نرم کرده و به قول معروف : زبان خوش مار را از سوراخ بیرون می آورد ) . ۵۱- زیانت را روان مساز مگر به آنچه برای تو اجر و پاداش آن نوشته شده و انتشار آن از تو نیکو باشد . ۵۲- تیزی زیانت را علیه کسی که تو را گویا کرده ( خدا و رسول و امامان ، بلکه معلم و آموزگار ) و بلاغت گفتارت علیه کسی که تو را براه درست آورده قرار مده ( به گونه‌ای که بی احترامی کرده و یا اعتراض بیجا نمائی بلکه کمال احترام را مراعات نما ) . ۵۳- لغزشهای زبان مملوک نخواهد شد ( و کسی مالک آنها نخواهد گردید ) . ص

۱۳۱۶ هـ - لا شیء أعود على الإنسان من حفظ اللسان ، و بذل الإحسان ۱۰۸۶۰ . ۵۵ - هذا اللسان جموح لصاحبه ۱۰۰۵۱ .

### التلطف

۱- من كنت سببا له في بلائه ، وجب عليك التلطف في علاج دائه ۹۱۶۶ .

### الغوى

۱- رب لغوى يجلب شرّا ۵۲۹۰ .

### اللقاء

۱- حسن اللقاء يزيد في تأكد الإخاء ۴۸۲۷ . ۵۴- چیزی سودمندتر بر انسان از نگهداری زبان ، و بذل احسان نیست . ۵۵- این زبان با صاحب خود بسیار سرکشی کننده است ( بنا بر این باید بطور کامل آن را کنترل نمود ) . مهربانی ۱- کسی که تو در گرفتاریش سبب شوی ، بر تو واجب است که در علاج گرفتاریش تلطف نمائی ( و با مهربانی بکوشی آن را برطرف سازی ) . سخن بیهوده ۱- بسا کار و یا حرف لغوی که شری را بکشاند ( یعنی موجب آن شود ، پس باید از آن پرهیز کرد ) . خوش بر خورد ۱- نیکوئی برخورد در محکمی برادری می‌افزاید . ص ۱۳۱۷ ۲- حسن الملقاء ( اللقاء ) أحد النجحين ۴۸۵۰ .

### لقاء الله

۱- من أحب لقاء الله سبحانه سلا عن الدنيا ۸۴۲۵ .

### التلويح

۱- من اكتفى بالتلويح استغنى عن التصريح ۸۷۱۱ .

### الملامة و العتاب و الذم

۱- الافراط في الملامة يشب نار اللجاجة ۱۷۶۸ . ۲- أهون شيء لائمة الجهال ۳۲۸۶ . ۲- نیکوئی بر خورد یکی از دو پیروزیست ( نسبت به کسی که به او احسان خواهد شد چنانکه در شکفته روئی چنانست ) . پیوستن به خدا ۱- هر که ملاقات خدای سبحان را دوست دارد دنیا را فراموش نماید ( و از آن بگریزد ) . اشاره ۱- هر که به اشاره اکتفا کند ( چه در باره سرزنش او و یا در فهم مطلب ) از تصریح بی‌نیاز خواهد بود ( چنانکه گفته شده : العاقل يكفيه الإشارة ) . سرزنش ۱- از حد گذراندن در سرزنش آتش لجاجت را می‌افروزد . ۲- خوارترین چیز سرزنش و ملامت نادانهاست ( پس نباید به سبب آن آدمی دست از کار کشد ، بلکه باید آنرا ( کأن لم يكن ) به حساب آورد ) . ص ۱۳۱۸ ۳- إذا ذممت فاقصر ۳۹۸۴ . ۴- رب ملوم ولا ذنب له ۵۳۳۹ . ۵- عند كثرة العثار و الزلل تكثر الملامة ۶۲۱۹ . ۶- قد ينجع الملام ۶۶۵۳ . ۷- التقرع أحد العقوبتين ۱۴۳۰ . ۸- إعادة التقرع أشد من مضض الضرب ۹- كثرة التقرع توغر القلوب ، و توحش الأصحاب ۷۱۱۲ . ۱۰- من كثر لومه كثر عاره ۸۴۳۱ . ۱۱- لا يلم لائم إلّا نفسه ۱۰۱۵۲ . ۳- هر گاه مذمت کنی پس ( به آنچه یقینی است ) اکتفا نما . ۴- چه بسا سرزنش شده‌ای که برای او گناهی نیست ( یعنی ممکن است به او افترائی بسته باشند ) . ۵- در هنگام بسیاری بسر در آمدنها و لغزشها سرزنش زیاد می‌شود ( یعنی باید آدمی

بکوشد لغزش او کم باشد و گرنه مورد سرزنش واقع خواهد شد . ۶- گاهی سرزنش سود می‌دهد ( و به امر بیشتری نیازی نیست ) . ۷- سرزنش نمودن یکی از دو کیفر است . ۸- اعاده سرزنش از درد کتک سخت‌تر است . ۹- بسیاری سرزنش دلها را بدشمنی انداخته ( یا به کینه می‌آورد ) و یاران را رم خواهد داد ( بنا بر این لازم است گاهی انسان تغافل کند و یا لا اقل رعایت اعتدال نماید ) . ۱۰- هر که سرزنش او ( نسبت به مردم ) بسیار باشد عار و ننگش بسیار باشد ( که مردم او را عیب کنند و او ناراحت شود ) . ۱۱- سرزنش نکند سرزنش کننده‌ای مگر نفس خود را ( که آن مستحق ملامت ص ۱۳۱۹ )

## اللهو

۱- اللهو یفسد عزائم الجّد ۲۱۶۵ . ۲- اهجر اللهو فإنّک لم تخلق عبثا فتلهو ، و لم تترك سدى فتلغو ۲۴۳۵ . ۳- أبعد الناس عن الصّلاح المستهتر باللهو ۳۰۶۷ . ۴- أوّل اللهو لعب ، و آخره حرب ۳۱۳۲ . ۵- أبعد الناس من النّجاح المستهتر باللهو و المزاح ۳۳۳۳ . ۶- اللهو من ثمار الجهل ۲۶۷ . ۷- اللهو قوت الحماقه ۹۳۷ . و سرزنش است ) . بازی کردن ۱- بازی عزمهای جدی را تباه می‌سازد . ۲- از بازی کردن دوری کن ، زیرا که تو عبث و بیهوده آفریده نشدی تا این که بازی کنی ، و مهمل وا گذاشته نشده‌ای تا هرزه گوئی ( بلکه جهت عبادت و بندگی خلق شده‌ای بنا بر این به حساب و کتاب تو خواهند رسید ) . ۳- دورترین مردم از صلاح و تباه نشدن کسی است که به بازی حریص باشد . ۴- اول بازی سرگرمی است ، و آخر آن جنگ است ( چنانکه شاعر گفته : باد باران آورد بازیچه جنگ ) . ۵- دورترین مردم از پیروزی کسی است که به بازی و خوش طبعی حریص باشد . ۶- بازی و اشتغال به لهو و لعب از ثمرات نادانی است . ۷- بازی قوت و غذای حماقت است . ص ۱۳۲۰ ۸- ربّ لهو یوحش حرّا ۵۲۹۱ . ۹- شرّ ما ضیع فیہ العمر اللّعب ۵۷۲۹ . ۱۰- من کثر لهوه استحمق ۷۹۷۱ . ۱۱- من کثر لهوه قلّ عقله ۸۴۲۶ . ۱۲- من غلب علیه اللهو بطل جدّه ۸۴۲۸ . ۱۳- مجالس اللهو تفسد الايمان ۹۸۱۵ . ۱۴- لا یثوب العقل مع اللّعب ۱۰۵۴۴ . ۱۵- لا یفلح من و له باللّعب و استهتر باللهو و الطّرب ۱۰۸۷۶ .

## اللیل و النهار

۱- اللیل و النهار دائبان فی طیّ الباقرین ، و محو آثار الماضین ۲۲۱۹ . ۸- بسا بازی که به وحشت اندازد آزاده‌ای را ( یعنی او را از انسان رمانده و جدا سازد ، پس باید از آن دوری کرد ) . ۹- بدترین چیزی که در آن عمر ضایع شود بازی است . ۱۰- هر که بازی او زیاد شود کم عقل شمرده شود . ۱۱- هر که بازی او بسیار باشد عقلش کم خواهد بود . ۱۲- هر که بر او بازی غلبه نماید جدّ او باطل خواهد شد ( یعنی مردم کار جدی او را هم بازی بحساب آرند ) . ۱۳- مجلسهای لهو ( بازی ) ایمان را فاسد می‌سازد . ۱۴- عقل با بازی جمع نمی‌شود . ۱۵- رستگار نمی‌گردد کسی که سرگشته به بازی و شیفته به لهو و طرب باشد . شب و روز ۱- شب و روز دو موجود جدی هستند در سپری نمودن جمعی که باقی ص ۱۳۲۱ ۲- إنّ لیلک و نهارک لا- یستوعبان لجمیع حاجاتک فاقسمها ( فاقسمها ) بین عملک و راحتک ۳۶۴۱ . ۳- إنّ اللیل و النهار یعملان فیک ، فاعمل فیهما ، و یاخذان منك فخذ منهما ۳۷۰۵ . ۴- کرور اللیل و النهار مکمن الآفات و داعی الشّتاب ۷۲۲۵ . ۵- کرور الايام أحلام ، و لذاتها آلام ، و مواهبها فناء و أسقام ۷۲۳۰ . ۶- من عطف علیه اللیل و النهار ألبیاه ۹۱۵۵ . ۷- من عطف علیه اللیل و النهار أدباه و ألبیاه ، و إلى المنایا أدنیاه ۹۲۲۶ . مانده ، و محو کردن آثار گذشتگان . ۲- برآستی که شب و روز تو همه حاجات تو را فرا نمی‌گیرند ، پس آنها را میان عمل و آسایش خود قسمت نما . ۳- برآستی که شب و روز در تو کار می‌کنند ( یعنی تو را پیر و ناتوان کنند ) پس در آنها کار کن و از تو می‌گیرند ، پس از آنها بگیر ( یعنی در تمام ساعات کوشا باش و از آن بهره گیر بیهوده عمرت صرف نشود ) . ۴- گردش شب و روز جای پنهان شدن آنها ( و فتنه‌ها ) و داعی پراکندگی ( احباء و علاقمندان ) است . ۵- گردش روزگار خوابی چند ، و لذت‌های

آن الم و ناراحتی‌ها ، و بخششهایش بیماریها خواهد بود . ۶- هر که بر او شب و روز بگذرد او را کهنه نمایند ( بنا بر این باید هر چه بیشتر و زودتر از عمر استفاده نمود ) . ۷- هر که شب و روز بر او بگذرد او را ادب کرده ( غرور و نخوت او را کم می کنند ) و کهنه می کنند ، و به مرگ‌ها او را نزدیک خواهند نمود . ص ۱۳۲۲ ۸- إِنَّ مَنْ كَانَ مَطِيئَتَهُ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ ، فَإِنَّهُ يَسَارُ بِهِ وَ إِنْ كَانَ وَاقِفًا ، وَ يَقْطَعُ الْمَسَافَةَ وَ إِنْ كَانَ مُقِيمًا وَادَعَا ۳۵۸۱ .

## اللين واللين

۱- بلین الجانب تأنس النفوس ۴۲۶۱ . ۲- کن لینا من غیر ضعف ، شدیداً من غیر عنف ۷۱۶۰ . ۳- من لانت عریکته وجبت محبته ۸۱۵۲ . ۴- من لائن عوده کثفت أغصانه ۸۳۹۱ . ۵- من تلن حاشيته یستدم من قومه المحبته ۸۵۸۳ . ۶- من لم یلن لمن دونه لم یلن حاجته ۹۰۰۶ . ۸- براستی کسی که شب و روز شتر سواری او باشد ، پس بدرستی که او برده می شود هر چند ایستاده باشد ، و قطع مسافت می کند گر چه مقیم قرار گرفته باشد ( یعنی باید متوجه بود که عمر بدون اختیار انسان می رود پس نباید غافل شد ) . نرمی و نرمخو ۱- بسبب نرمی پهلوی ( یعنی بدخو نبودن و فروتن ) دلها و نفوس آرام می گیرند . ۲- نرم باش بدون ناتوانی ، و سخت باش بدون درشت خوئی . ۳- هر که خویش نرم باشد دوستی او لازم یا ثابت خواهد بود . ۴- هر که چوب او نرم باشد درهم شود شاخه‌های او ( یعنی نرمخو دوستان و یارانش فراوان باشد ) . ۵- هر که حاشیه و کنار او نرم باشد ( و در زندگی خوش‌خو باشد ) پاینده دارد از قوم خود دوستی را ( یعنی همه او را همیشه دوست دارند ) . ۶- هر که برای زیر دست خود نرمی بکار نبرد به حاجت خود نرسد . ص ۱۳۲۳ ۷- ۷- أَلْنِ كَنْفَكَ وَ تَوَاضَعْ لِلَّهِ يَرْفَعَكَ ۲۳۶۱ . ۸- أَلْنِ كَنْفَكَ فَإِنَّ مِنْ يَلْنِ كَنْفَهُ يَسْتَدِمُ مِنْ قَوْمِهِ الْمُحِبَّةَ ۲۳۷۶ . ۷- جانب خود را نرم گردان ( و با مردم با مهربانی رفتار کن ) و برای خدا متواضع باش تا تو را بر کشد . ۸- جانب خود را نرم گردان زیرا کسی که جانب خود را نرم و هموار سازد از قوم خود دوستی را پاینده دارد . ص ۱۳۲۴

## باب المیم

### المجد

۱- إِنَّمَا الْمَجْدُ أَنْ تَعْطَى فِي الْغَرَمِ ، وَ تَعْفُو عَنِ الْجَرَمِ ۳۸۸۶ . ۲- لَمْ يَدْرِكِ الْمَجْدُ مَنْ عَدَاهُ الْحَمْدُ ۷۵۳۲ . ۳- مَا نَالَ الْمَجْدُ مَنْ عَدَاهُ الْحَمْدُ ۹۵۲۹ . ۴- مَا أَدْرَكَ الْمَجْدُ مَنْ فَاتَهُ الْجَدُّ ۹۵۳۰ .

### المحن

۱- إِنَّ لِلْمَحْنِ غَايَاتٍ لَا بَدَّ مِنْ انْقِضَائِهَا ، فَنَامُوا لَهَا إِلَى حِينِ انْقِضَائِهَا ، بزرگی و عظمت ۱- جز این نیست که مجد و عظمت آنست که در آنچه ادای آن از حقوق مردم لازم است ( و یا در پریشانی حال و بیچارگی ) ببخشی ، و از گناه ( دیگران ) بگذری . ۲- بزرگی و مهتری را نیافته کسی که ستایش از او در گذشته است ( یعنی به کسی احسانی ننموده که موجب ستایش شود ) . ۳- به مجد و شرف نخواهد رسید کسی که از او حمد و ستایش در گذرد ( یعنی او به دیگری احسان و نیکی نکند تا مستحق ثنا گردد ) . ۴- شرف و مجد را نیابد کسی که از او جدیت ( و یا توانگری ) فوت شود . بلاء و اندوه و آزمایش ۱- براستی که برای محنت‌ها مدّت‌ها و دورانهای است که چاره‌ای از ص ۱۳۲۵ فَإِنَّ إِعْمَالَ الْحِيلَةِ فِيهَا قَبْلَ ذَلِكَ زِيَادَةٌ لَهَا ۳۵۹۵ . ۲- إِنَّ لِلْمَحْنِ غَايَاتٍ ، وَ لِلغَايَاتِ نَهَايَاتٍ ، فَاصْبِرُوا لَهَا حَتَّى تَبْلُغَ نَهَايَاتِهَا ، فَالْتَحَرَّكْ لَهَا قَبْلَ انْقِضَائِهَا زِيَادَةٌ لَهَا ۳۵۹۶ . ۳- الْمُحْنَةُ مَقْرُونَةٌ بِحَبِّ الدُّنْيَا ۱۰۶۰ . ۴- قُرْنَتِ الْمُحْنَةُ بِحَبِّ الدُّنْيَا ۶۷۲۱ .



## المدح و الثناء

۱- احترسوا من سورة الإطراء و المدح ، فإنَّ لهما ريحا خبيثة في القلب ۲۵۳۹ . ۲- إياك أن تثني على أحد بما ليس فيه ، فإنَّ فعله يصدق عن وصفه و يكذبك ۲۷۱۴ . گذشتن آنها نیست ، پس برای آن تا هنگام گذشتن آن بخوایید ( یعنی در رفع آن سعی و تلاش نکنید که تلاش فائده ندارد ) زیرا بکار بردن چاره پیش از سپری شدن آن برای آن زیادتى است . ۲- براستی که برای محنت‌ها مدت‌ها ، و برای مدت‌ها پایانهاست ، پس برای آن شکیبائی را بکار برده تا پایانهای آن برسد ، پس حرکت کردن قبل از منقضی شدن آن برای آن زیادتى است . ۳- محنت با دوستی دنیا همراه است . ۴- رنج و محنت با دوستی دنیا همراه است . مدح و ثنا ۱- از گزاف گوئی و اغراق و مبالغه در ثنا و مدح خود را نگهدارید ، زیرا که برای آنها با بدبویی است در دل . ۲- دوری نما از این که احدی را به چیزی که در آن نبوده ستایش کنی ، زیرا عمل ص ۱۳۲۶ ۳- أقبح الصدق ثناء الرجل على نفسه ۲۹۴۲ . ۴- إنَّ مادحك لخادع لعقلك غاشّ لك في نفسك بكاذب الإطراء و زور الثناء ، فإنَّ حرمة نوالك أو منعه إفضالك ، و سمك بكلّ فضيحة ، و نسبك إلى كلّ قبيحة ۳۶۰۲ . ۵- الإطراء يحدث الزهو و يدنى من الغرّة ۱۳۶۷ . ۶- إذا مدحت فاختصر ۳۹۸۳ . ۷- إذا زكّى أحد من المتّقين ، خاف ممّا يقال له فيقول : أنا أعلم بنفسى من غيرى ، و ربّی أعلم بنفسى منّی ، اللهم لا تؤاخذنى بما يقولون ، و اجعلنى أفضل ممّا يظنون ۴۱۵۳ . او از صفتش براستی خبر داده ، و تو را تکذیب می‌نماید . ۳- زشت‌ترین راستی ستایش کردن مرد است بر نفس خود . ۴- براستی که ثنا گوی تو همانا فریب دهنده عقل تو ، و غشّ کننده تست به ستایش دروغ و ثنای غلط ، پس اگر عطا و بخشش خود را از او باز داشته ، و به او احسان نمائی تو را به هر رسوائی نشان کرده ، و به هر صفت زشتی نسبت دهد . ۵- در مدح کسی مبالغه کردن تکبر را پدید آورده ، و او را به فریب نزدیک می‌گرداند . ۶- هر گاه ( کسی را ) ثنا گفتی اختصار نما ( چون مدح بسیار با گزاف گوئی ملازم خواهد بود ) . ۷- هر گاه یکی از متّقین به پاکی مدح شود ، از آنچه در حق او گفته می‌شود می‌ترسد ، و می‌گوید : من از غیر خود به نفسم داناترم ، و پروردگارم به نفس من از من عالم تر خواهد بود ، بار الها مرا به آنچه می‌گویند مؤاخذه مکن ، و مرا افزونتر از آنچه گمان می‌کنند قرار ده . ص ۱۳۲۷ ۸- تزكية الأشرار من أعظم الأوزار ۴۵۷۳ . ۹- حبّ الإطراء و المدح من أوثق فرص الشّيطان ۴۸۷۷ . ۱۰- خير الثناء ما جرى على السنّة الأبرار ۴۹۵۶ . ۱۱- شرّ الثناء ما جرى على السنّة الأشرار ۵۶۹۸ . ۱۲- طلب الثناء بغير استحقاق خرق ۵۹۹۲ . ۸- پاکیزه نمودن و تزکیه بدان از بزرگترین گناهان است ( زیرا هم دروغهای فراوان را در بردارد ، و هم متضمن فریب و غرور و سرکشی اشرار خواهد بود ) . ۴۷- روزگار به پراکنده کردن الفت گیرندگان موکّل شده است ( گویا خداوند آن را برای این کار مأمور ساخته که افراد را از هم جدا سازد ) . ۴۸- یک ساعت خواری با عزّت روزگار برابری نمی‌کند . ۴۹- با روزگار سهل انگاری نما و با آن بساز ، مادامی که برای تو رام باشد یا بر آن سوار باشی و چیزی را مشرف بر هلاک مساز به امید زیاده بر آن ( یعنی مال خود را ص ۱۳۰۲ ۵۰- قد أوجب الدّهر شكره على من بلغ سؤله ۶۶۸۱ . ۵۱- الدّهر يخلق الأبدان ، و يجدد الآمال ، و يدنى المنيّة ، و يباعد الأميّة ۱۸۱۱ . ۵۲- الدّهر يومان : يوم لك ، و يوم عليك ، فإذا كان لك فلا تبطر ، و إذا كان عليك فاصطبر ۱۹۱۷ . ۵۳- الدّهر ذو حالتين : إبادة و إفادة ، فما أباده فلا رجعة له ، و ما أفاده فلا بقاء له ۲۱۹۹ . ۵۴- إنَّ الدّهر لخصم غير مخصوم ، و محتكم غير ظلوم ، و محارب غير محروب ۳۶۲۸ . ۵۵- من عاند الزّمان أرغمه ، و من استسلم إليه لم يسلم ۹۰۵۴ . تلف مکن برای بدست آوردن منصب بالاتری که معلوم نیست روزگار به تو ببخشد ) . ۵۰- در حقیقت روزگار شکر خود را بر کسی که به خواسته‌های خود برسد لازم کرده است ( اما کسی که محروم گردد آن را مدح و ثنا ننماید ) . ۵۱- روزگار بدن‌ها را کهنه کرده ، و امیدها را تازه نموده ، و مرگ را نزدیک ساخته ، و آرزو را دور می‌گرداند . ۵۲- روزگار دو روز است ، روزی به نفع تو و روزی علیه تو پس هر گاه برای تو باشد شادی و طغیان مکن و چون علیه تو باشد صبر و شکیبائی نما . ۵۳- روزگار صاحب دو حالت است : هلاک کردن و بخشیدن ، پس آنچه را که هلاک کند آن را برگشتی برایش نبوده ، و آنچه را که ببخشد آن را بقائی برای آن نباشد . ۵۴- براستی که روزگار هر آینه دشمنی است که با آن

دشمنی نتوان کرد و دشمنی نشده است، و حاکمی است که او را بحاکمی انتخاب کرده‌اند که ستمکار نیست و جنگ کننده‌ایست که با آن جنگ نتوان کرد و جنگ نشده است. ۵۵- هر که با روزگار دشمنی کند بخاک مالد او را، و کسی که با آن دوستی ص ۱۳۰۳ ۵۶- زمان الجائر شرّ الأزمئه. ۵۷- کلّ يوم يسوق إلى غده ۶۸۷۱. ۵۸- من الشّاعات تولّد الآفات ۹۲۵۰. ۵۹- لا ضمان علی الزّمان ۱۰۶۲۶. ۶۰- لا- یأمن أحد صرّوف الزّمان، و لا یسلم من نوائب الأيام ۱۰۸۵۵. ۶۱- ینبغی لمن عرف الزّمان أن لا- یأمن الصّروف و الغیر ۱۰۹۳۸. ۶۲- الطّاعه جنّه الرّعیّه و العدل جنّه الدّول ۱۸۷۳. و آشتی نماید سالم نماند، (علی‌ای حال روزگار و اهلش چنین خواهند بود). ۵۶- زمان (حاکم و سلطان) جائر و ستمگر بدترین زمانهاست. ۵۷- هر روزی بفردای آن می‌کشد (ممکن است مراد فردای قیامت باشد یعنی نتیجه و پاداش کار هر روزی در قیامت معلوم می‌شود، یا آنکه مراد این است هر روزی بفردا کشیده خواهد شد، اما آیا تو هم زنده هستی یا نه معلوم نیست پس از فرصت استفاده کن). ۵۸- از ساعت‌هاست زائیده شدن آفتها (یعنی هر ساعتی که می‌گذرد ممکن است آفتی در آن پدیدار گردد پس باید به خدا پناه برد). ۵۹- نیست ضمانی بر روزگار (چون مقصر خود ما خواهیم بود). ۶۰- احدی از تغییرات روزگار ایمن نبوده، و از مصائب روزگار سالم نخواهد ماند، (بنا بر این نمی‌شود اعتماد به روزگار کرد). ۶۱- برای کسی که روزگار را می‌شناسد سزاوار این است که از تغییرات و حوادث ایمن نباشد. ۶۲- فرمانبرداری (از حکومت) سپر رعیت و عدالت را بکار بردن سپر دولت‌ها خواهد بود. ص ۱۳۰۴ ۶۳- فالقلوب لاهیة من رשدها، قاسیه عن حظّها، سالکة فی غیر مضمارها، کأنّ المعنی سواها، و کأنّ الحظّ فی إحراز دنیاها ۶۵۸۳. ۶۴- فیا لها مواعظ شافیة لو صادفت قلوبا زاکیه و أسماءا واعیه، و آراء عازمه ۶۵۹۰. ۶۵- منهم تخرج الفتنه، و إلیهم تأوی الخطیئه، یردّون من شدّ عنها فیها، و یسوقون من تأخّر عنها إلیها ۹۸۵۲. ۶۶- فلئن أمر الباطل لقدیما فعل، و لئن قلّ الحقّ لرّیما و لعلّ، لقلّما ۶۳- حضرت از اهل عصر خود گله می‌کند چنانکه در خطبه مشهوره غزاه نهج البلاغه بیان شده که می‌فرماید: (پس دلها از راه راست و درست خود غافل بوده، و از بهره خویش سخت بوده، در غیر میدان مسابقه خود رونده‌اند، گویا غیر آنها قصد شده است، و گوئی بهره و نصیب در جمع کردن دنیای خود است. ۶۴- (از تتمه همین خطبه است) ای کاش پندهای شفا دهنده، با دل‌های پاکیزه، و گوش‌های نگهدارنده، و رأی‌های تصمیم گیرنده، برخورد می‌کرد (یعنی جای تعجب است که مردم برای استماع اینها حاضر نمی‌شوند، و یا اگر برخورد می‌کند به دل‌های وارونه، و گوش‌های ناشنوا، و رأی‌های بدون تصمیم و اراده مصادف می‌شود، پس جای تأسف است). ۶۵- (این فراز تتمه کلامی است که حضرت از آینده خبر داده که زمانی بر مردم خواهد آمد که در میان‌شان از قرآن باقی نخواند مانند مگر رسم آن، و از اسلام مگر اسم آن... تا آنکه می‌فرماید: (از آنان فتنه بیرون آمده، و بسوی آنها گناه فرود آید، هر که را که از آن (فتنه و گناه) بیرون باشد در آن برگردانده، و هر که از آن عقب افتاده به سوی آن سوق دهند. ۶۶- (این تتمه کلامی است از خطبه ۱۶- نهج البلاغه که در وقت بیعت با مردم در مدینه فرموده است) پس اگر (در این زمان) باطل بسیار شده (از آن تعجیبی ص ۱۳۰۵ أدبر شیء فأدبر ۷۳۷۱. ۶۷- قد ظهر أهل الشّرّ، و بطن أهل الخیر، و فاض الکذب، و غاض الصّدق ۶۷۰۷. ۶۸- قد استدار الزّمان کهیثه يوم خلق السّیموات و الأرض ۶۷۰۹. ۶۹- قد کثر القبیح حتّی قلّ الحیاء منه ۶۷۱۰. ۷۰- قد کثر الکذب حتّی قلّ من یوثق به ۶۷۱۱. نبوده و آن دلیل حقانیت آن نمی‌شود) در روزگار پیشین چنین بوده که مرتکب می‌شدند، و اگر حق کم است هر آینه بسا باشد (که بسیار شود) و امید هم هست، و همانا کم است چیزی که پشت گرداند، پس رو آورد. ۶۷- در حقیقت اهل شر و بدی آشکار گشته، و اهل خیر و خوبی پنهان شده، و دروغ بسیار، و راستی کم شده است. ۶۸- (امکان دارد این جمله را در وقتی فرموده باشد که خلافت در مدار صحیح خود قرار گرفته که) در حقیقت زمان مانند هیئت و روال خود قرار گرفت، مانند روزی که خداوند آسمانها و زمین را آفریده است (علامه خوانساری- رحمه الله- احتمال داده این روایت از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم باشد که در حجه الوداع فرموده باشد، چون که مشرکین ذیحجه را عقب می‌انداختند، و در دو ماه حج می‌کردند، در دو سال در ماه ذیحجه حج می‌کردند، و در دو سال دیگر

در ماه محرم، و چنین عملی را هر سال انجام دادند تا رسید به حجه الوداع، حج آنها در ذیحجه قرار گرفت، حضرت خطبه‌ای را ایراد فرمودند و چنین عبارتی را بیان داشتند بعد فرمود: نسیئی که همین تأخیر حج در هر دو ماه باشد باطل گردید. (۶۹- در حقیقت زشتی و قباح بسیار شده، به مرتبه‌ای که شرم از آن کم گشته است. ۷۰- در حقیقت دروغگوئی زیاد شده به حدی که کم شده کسی که به او ص ۱۳۰۶ ۷۱- مالی اراکم أشباحا بلا أرواح، و أرواحا بلا فلاح، و نساكا بلا صلاح، و تجارا بلا أرباح ۹۶۳۵. ۷۲- الزمان یخون صاحبه و لا يستعقب لمن عاتبه ۲۰۹۳. ۷۳- إذا فسد الزمان ساد اللئام ۴۰۳۶. ۷۴- فی الزمان الغیر (العبر) ۶۴۶۶. ۷۵- من تشاغل بالزمان شغله ۷۸۹۰. ۷۶- من أمن الزمان خانه، و من أعظمه أهانه ۸۰۲۸. اعتماد شود. ۷۱- (این فراز تتمه کلامی است از آن حضرت در وصف رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و مذمت مردم چنانکه در خطبه ۱۰۷ نهج البلاغه است) چه شده که شما را پیکرهای بی جان، و جانهای بی پیکر، و عبادت کنندگان بی صلاح و رستگاری، و بازرگانانی بدون سود می‌بینم (یعنی چرا باید چنین باشید و از پیغمبر استفاده نکنید و بهرمنند نشوید). ۷۲- روزگار به هر که در آن باشد (و یا هر که با آن همراه گردد) خیانت نماید، و هر که آن را ملامت و سرزنش کند خوشنود نسازد. (مرحوم خوانساری گوید: پوشیده نماند که امثال این سخنان بر طریقه اهل روزگار و تخیلات ایشان است که مدح و ذم روزگار کنند و بنای آن بر تحقیق نیست. فراهانی گوید: روزگار است آنکه عزت دهدت گه خوار دارد چرخ بازیگر از این بازیچه‌ها بسیار دارد). ۷۳- هر گاه زمان فاسد شد لئیمان بزرگ و مهتر خواهند گردید. ۷۴- در روزگار (عبرت‌ها و یا) تغییرهاست (که از آنها باید عبرت گرفت). ۷۵- هر که به روزگار مشغول شود (و به امور دینی نپردازد) روزگار او را مشغول سازد. ۷۶- هر که روزگار را امین دارد (و به آن اعتماد نماید) روزگار به او خیانت کند ص ۱۳۰۷

## الملاحظات

۱- من لاحی الزجال کثر أعدائه ۸۰۷۴.

## اللذّة

۱- اللذّة تلهی ۲۷. ۲- اللذات مفسدات ۵۰. ۳- اللذات آفات ۲۰۳. ۴- رأس الآفات الوله باللذات ۵۲۴۴. ۵- ربّ لذّة فیها الحمام ۵۲۲۳. و هر که آن را بزرگ کند روزگار او را خوار سازد (نسبت این امور به روزگار مجازی است مانند «جری المیزاب» که ناودان جاری نمی‌شود بلکه آب جاری می‌شود). درگیری ۱- هر که با مردان منازعه کند (و بجنگد) دشمنانش فراوان گردد. لذت ۱- لذت بازی می‌دهد (انسان در لذت‌های باطل خیال می‌کند خبری هست اما وقتی می‌گذرد می‌داند که فریبی بیش نبوده است). ۲- لذت‌ها، مفسدها هستند. ۳- لذت‌ها آفتهاست (چون انسان برای آن خود را به مهالک دنیوی و اخروی می‌اندازد). ۴- سر آفت‌ها شیفتگی به لذت‌هاست. ۵- بسا لذتی که در آنست مرگ. ص ۱۳۰۸ ۶- قلّ من غری باللذات إلّا کان بها هلاکه ۶۸۱۳. ۷- کم من لذّة دنیة منعت سنی درجات ۶۹۳۴. ۸- ما التذّ أحد من الدنیا لذّة إلّا کانت له یوم القیمة غصّة ۹۶۱۸. ۹- لا خیر فی لذّة لا تبقى ۱۰۷۰۷. ۱۰- لا لذّة فی شهوة فانیة ۱۰۷۲۷. ۱۱- لا تفری لذّة المعصیة بعقاب النار ۱۰۷۹۴. ۱۲- لا تقوم حلاوة اللذّة بمראה الآفات ۱۰۸۶۵. ۱۳- لا توازی لذّة المعصیة فضوح الآخرة و الیم العقوبات ۱۰۸۶۶. ۱۴- لا خیر فی لذّة توجب ندما، و شهوة یعقب ألما ۱۰۹۰۱. ۱۵- کم است کسی که به لذت‌ها حریص گردد، جز آنکه هلاکت او (در دنیا و آخرت) بوسیله آنست. ۷- چه بسیار لذت پست مرتبه‌ای که منع کند درجات بلندی را. ۸- لذت نبرده هیچ کسی از دنیا لذتی را مگر آنکه برای او روز قیامت غصّه‌ای است (البته از لذت‌های نامشروع و یا اگر مشروع هم باشد در صورتی که مانع رسیدن به نعمت‌های اخروی گردد که اگر آن نبود به نعمت اخروی می‌رسید). ۹- در لذتی که باقی نخواهد ماند (مانند لذت‌های دنیا) خیری نیست. ۱۰- لذتی در خواهش فانی

شونده نیست . ۱۱- لذت معصیت به عقاب و عذاب آتش وفا نمی کند . ۱۲- شیرینی لذت برابری نمی کند با تلخی آفت ها . ۱۳- لذت معصیت با رسوائی آخرت و عقوبت‌های دردناک برابری نمی کند . ۱۴- خیری نیست در لذتی که موجب پشیمانی گشته و خواهشی که الم و دردی را از پی آورد . ص ۱۳۰۹ ۱۵- اذکر مع کلّ لذّة زوالها ، و مع کلّ نعمۃ انتقالها ، و مع کلّ بلیّۃ کشفها ، فإنّ ذلك أبقی للنعمۃ ، و أنفی للشّهوۃ ، و أذهب للبطر ، و أقرب إلى الفرج ، و أجدر بکشف الغمّة و درک المأمول ۲۴۴۹ .

## اللسان

۱- اللسان معیار أرجحه العقل ، و أطاشه الجهل ۱۹۷۰ . ۲- اخزن لسانک ، کما تخزن ذهبک و ورقک ۲۲۹۵ . ۳- احفظ رأسک من عثرۃ لسانک ، و ازممه بالثّهی و الحزم ، و التّقی ، و العقل ۲۳۶۹ . ۴- احبس لسانک قبل أن یطیل حبسک ، و یردی نفسک ، فلا شیء أولى بطول سجن من لسان یعدل عن الصّواب ، و یتسرّع إلى الجواب ۲۴۳۷ . ۱۵- با هر لذتی زوال آن ، و با هر نعمتی انتقال آن ، و با هر بلیّی‌ای گشایش آن را یاد کن ، زیرا چنین کاری برای نعمت پاینده‌تر ، و شهوت را نیست کننده تر ، و فرحناکی را برنده‌تر ، و بسوی فرج و گشایش نزدیکتر ، و به گشودن و کشف اندوه ، و دریافتن امید سزاوارتر می باشد . زبان ۱- زبان معیاری است که عقل آن را چربانده ، و نادانی آن را سبک گردانیده است . ۲- زبانت را محکم نگه دار ، چنانکه طلا- و پول خود را محکم نگاه می داری . ۳- سرّ خود را از لغزش زبانت نگاهدار ، و آن را با نهی کردن یا با عقل و دور اندیشی ، و خویشتن داری ، و خرد ، مهار کن . ۴- زبانت را در بندکش و حبس نما پیش از آنکه حبس و بند تو را دراز نموده ، و نفست را به هلاکت اندازد ، بنا بر این هیچ چیز سزاوارتر به طول زندان از زبانی ص ۱۳۱۰ ۵- احذروا اللسان فإنّه سهم یخطی ۲۵۷۸ . ۶- إیّاک أن تجعل مرکبک لسانک فی غیبۃ إخوانک ، أو تقول ما یصیر علیک حیّۃ ، و فی الإساءۃ إلیک علّۃ ۲۷۲۴ . ۷- ألا و إنّ اللسان بضعة من الإنسان ، فلا یسعه القول إذا امتنع ، و لا یمهله التّلق إذا اتّسع ۲۷۷۳ . ۸- ألا و إنّ اللسان الصّادق یجعله الله للمرء فی النّاس خیر من المال یورثه من لا یحمده ۲۷۸۰ . ۹- إنّ لسانک یقتضیک ما عودته ۳۴۱۹ . که از راستی و درستی در گذشته ، و بسوی جواب شتاب نماید نمی باشد . ۵- از زبان بر حذر باشید ، زیرا که آن تیری است خطا کار . ۶- بر حذر باش از این که مرکب خویش را زبان خود در غیبت و بدگوئی برادران خود قرار داده ، یا آنکه بگوئی آنچه بر ضرر تو حجت بوده ، و در بدی کردن دیگران نسبت به تو علّت گردد . ۷- آگاه باشید ، براستی که زبان پاره‌ایست از انسان ، پس کمک و مساعدت نکند آن را سخن گفتن هر گاه که آدمی ابا و امتناع نماید ( یعنی سخن نگوید ) ، و مهلت نمی دهد آن را گویائی هر زمان که انسان آمادگی و گنجایش سخن را داشته باشد ( یعنی زبان برای انسان آلتی است هر گاه داعی سخن باشد سخن خواهد گفت و هر گاه که نباشد ساکت خواهد ماند ) . ۸- آگاه باشید بر این که زبان راستگوئی که خداوند آن را برای مرد در میانه مردم قرار می دهد ، بهتر از مالی است که به میراث دهد آن را به کسی که او را ستایش نمی نماید . ۹- براستی زبانت آنچه را که آن را عادت داده‌ای از تو تقاضا می کند ( فحش و دشنام باشد همان را خواهد ذکر و سخن نیکو باشد همان را طلب نماید ) . ص ۱۳۱۱ ۱۰- اللسان ترجمان الجنان ۲۶۲ . ۱۱- اللسان جموح بصاحبه ۴۱۸ . ۱۲- اللسان ترجمان العقل ۵۲۶ . ۱۳- المرء مخبوء تحت لسانه ۹۷۸ . ۱۴- اللسان سبع إن أطلقته عقر ۱۲۱۹ . ۱۵- اللسان میزان الإنسان ۱۲۸۲ . ۱۶- الألسن لترجم عمّا تجنّه الصّمائم ۱۳۷۶ . ۱۷- بلاء الإنسان فی لسانه ۴۴۲۸ . ۱۸- حدّ السّنان یقطع الأوصال ، و حدّ اللسان یقطع الآجال ۴۸۹۷ . ۱۰- زبان مترجم دل است ( گویا دل نوعی سخن گوید که مردم آن را نفهمند در فهم آن نیاز به مترجم است که آن زبان می باشد ) . ۱۱- زبان به صاحب خود بسیار سرکش است . ۱۲- زبان مترجم خرد است ( یعنی باید آنچه می گوید سخن عقل باشد ) . ۱۳- آدمی زیر زبان خود پنهان است ( یعنی تا «مرد سخن نگفته باشد ، عیب و هنرش نهفته باشد» ) . ۱۴- زبان درنده‌ایست اگر آن را رها کنی مجروح سازد . ۱۵- زبان ترازوی آدمی است . ۱۶- زبانها از آنچه خاطره‌ها می پوشد پرده بر می دارد ، ( و آنچه از خوب و بد در آن مکنون بوده آشکار می کند ) . ۱۷- بلای آدمی در زبان اوست (

که از راه آن به بلاها دچار خواهد گردید) . ۱۸- تیزی و برندگی تیغ پیوندها را بریده ، و تیزی و برش زبان اجلها و مدت عمر را قطع می کند ( یعنی گاهی می شود زبان سبب مرگ آدمی می شود ) . ص ۱۳۱۲ ۱۹- حَدَّ اللِّسَانِ أَمْضَى مِنْ حَدِّ السِّنَانِ ۴۸۹۸ . ۲۰- رَبِّ لِسَانٍ أَتَى عَلَى إِنْسَانٍ ۵۳۰۹ . ۲۱- زَلَّةُ اللِّسَانِ أَنْكِي مِنْ إِبْصَابَةِ السِّنَانِ ۵۴۵۱ . ۲۲- زَلَّةُ اللِّسَانِ أَشَدُّ مِنْ جَرَحِ السِّنَانِ ۵۴۷۹ . ۲۳- زَلَّةُ اللِّسَانِ أَشَدُّ هَلَاكٍ ۵۵۰۶ . ۲۴- ضَبَطَ اللِّسَانَ مَلَكٌ وَ إِطْلَاقُهُ هَلَكٌ ۵۹۲۹ . ۲۵- طَعَنَ اللِّسَانُ أَمْضَ مِنْ طَعَنِ السِّنَانِ ۶۰۱۱ . ۲۶- عَوَّدَ لِسَانَكَ حَسْنَ الْكَلَامِ تَأْمِنَ الْمَلَامَ ۶۲۳۳ . ۲۷- قَلَمًا يَنْصِفُ اللِّسَانَ فِي نَشْرِ قَبِيحٍ أَوْ إِحْسَانٍ ۶۷۲۴ . ۲۸- قَوْمٌ لِسَانَكَ تَسْلِمَ ۶۷۵۴ . ۱۹- تیزی زبان برنده تر از تیزی تیغ است . ۲۰- چه بسا زبانی که علیه انسان ( به حرکت در ) آید ( بنا بر این باید پیش از سخن گفتن خوب تأمل کرد ) . ۲۱- لغزش زبان زخم کننده تر از رسیدن نیزه است . ۲۲- لغزش زبان سخت تر از زخم سر نیزه است . ۲۳- لغزش زبان سخت ترین هلاکت است ( زیرا کمتر می توان آن را استدراک نمود ) . ۲۴- نگهداشتن زبان خواجگی و بزرگی ، و رها کردنش هلاکت خواهد بود . ۲۵- زدن زبان ( و زخم زبان ) اندوهناک کننده تر از زدن نیزه است . ۲۶- زبانت را به نیکوئی سخن عادت ده تا از سرزنش ایمن گردی . ۲۷- کم است که زبان در نشر زشتی یا احسانی عدل کند ( و با انصاف رفتار نماید ، افراط و تفریطی نداشته باشد ) . ۲۸- زبانت را راست کن ( و بیهوده و گراف مگو ) تا سالم مانی . ص ۱۳۱۳ ۲۹- كُلَّ إِنْسَانٍ مُؤَاخِذٌ بِجَنَائِهِ لِسَانِهِ وَ يَدُهُ ۶۸۷۲ . ۳۰- کم من دم سفکه فم ۶۹۲۸ . ۳۱- کم من إنسان أهلكه لسان ۶۹۲۹ . ۳۲- لسان العاقل وراء قلبه ۷۶۱۰ . ۳۳- لسان الجاهل مفتاح حفته ۷۶۱۱ . ۳۴- لسانك يقتضيك ما عودته ۷۶۱۴ . ۳۵- وَقَالَ- عَلَيْهِ السَّلَامُ- فِي حَقِّ مَنْ ذَمَّهُ : لِسَانُهُ كَالشَّهَدِ وَ لَكِنْ قَلْبُهُ سَجَنٌ لِلْحَقِّدِ ۷۶۱۸ . ۳۶- لسان البرّ مستهتر بدوام الذّکر ۷۶۱۷ . ۳۷- لسانك إن أمسكته أنجاک ، و إن أطلّقته أرداک ۷۶۲۱ . ۲۹- هر انسانی به جنایت ( و گناه ) زبان و دستش مؤاخذه خواهد شد . ۳۰- بسا خونی که دهانی آن را ریخته باشد . ۳۱- بسا انسانی که زبان او را به هلاکت رسانیده باشد . ۳۲- زبان عاقل پشت سر دل اوست ( یعنی عاقل اول تأمل می کند بعد سخن می گوید ولی دل احمق پشت سر زبان اوست ) . ۳۳- زبان نادان یا بی عقل کلید مرگ ( ظاهری و باطنی ) اوست . ۳۴- زبان تو از تو آنچه را که آن را عادت داده‌ای می خواهد ( اگر سخنان زشت و بیهوده باشد آن را خواهد و اگر ذکر و دعا و علم و پند باشد آن را خواهد ) . ۳۵- حضرت در باره کسی که او را مذمت کرده فرموده است : زبانش مانند عسل ( شیرین است ) و لیکن دلش زندانی است برای کینه . ۳۶- زبان نیکوکار به دوام ذکر ( خدا ) شیفته شده است . ۳۷- زبانت را اگر نگهداری تو را رستگار سازد ، و اگر آن را رها کنی تو را ( در هلاکت ) اندازد و یا تو را هلاک کند . ص ۱۳۱۴ ۳۸- لسانك يستدعيك ما عودته ، و نفسك تقتضيك ما ألفتة ۷۶۳۴ . ۳۹- من عذب لسانه كثر إخوانه ۷۷۶۱ . ۴۰- من حفظ لسانه أكرم نفسه ۸۰۰۵ . ۴۱- من لم يملك لسانه يندم ۸۱۸۵ . ۴۲- من سجن لسانه أمن من ندمه ۸۲۸۰ . ۴۳- من قوم لسانه زان عقله ۸۳۸۱ . ۴۴- من أمر عليه لسانه قضا بحتفه ۸۴۱۳ . ۴۵- من أمسك لسانه أمن ندمه ۸۵۱۴ . ۴۶- من أطلق لسانه أبان عن سخفه ۹۱۷۵ . ۴۷- من الإیمان حفظ اللسان ۹۲۷۷ . ۳۸- زبانت از تو استدعای آنچه را دارد که آن را عادت داده‌ای و نفس تو از تو چیزی را خواهد که با آن الفت گرفته‌ای . ۳۹- هر که زبانش خوش و گوارا باشد برادرانش بسیار گردد . ۴۰- هر که زبانش را حفظ نماید نفس خود را گرامی داشته است . ۴۱- هر که مالک زبانش نشده پشیمان است . ۴۲- هر که زبانش را به زندان کشد از پشیمانی خود ایمن گردد . ۴۳- هر که زبانش را راست گرداند ( و کجی در آن تصور نشود ) عقل خود را زینت داده است . ۴۴- هر که زبانش را بر خود امیر سازد به مرگ خود حکم نماید . ۴۵- هر که زبانش را نگه دارد از پشیمانی خود ایمن باشد . ۴۶- هر که زبانش را رها کند ، تنگی عقلش را ظاهر کرده است . ۴۷- از ایمان است نگهداری زبان ( از غیبت و دشنام و دروغ و ... ) . ص ۱۳۱۵ ۴۸- ما عقد إیمان من لم يحفظ لسانه ۹۵۸۹ . ۴۹- ما الإنسان لولا اللسان إلّا صورة ممثلة أو بهيمة مهملة ۹۶۴۴ . ۵۰- ما من شيء أجلب لقلب الإنسان من لسان ، و لا أخدع للنفس من شيطان ۹۶۹۹ . ۵۱- لا- تجر لسانك إلّا بما يکتب لك أجره ، و یجمل عنك نشره ۱۰۳۰۵ . ۵۲- لا- تجعل ( لا تجعل ) ذرب لسانك علی من أنطقك ، و لا بلاغة قولك علی من سدّدك ۱۰۳۸۵ . ۵۳- لا- تملك عثرات اللسان ۱۰۷۱۹ . ۴۸-

ایمانش را نبسته کسی که زبانش را نگه نداشته است ، ( ایمان چنین کسی در معرض تلف است چنانکه شتر بسته نشده در معرض تلف خواهد بود ) . ۴۹- نیست انسان اگر زبان نباشد مگر صورتی کشیده ( تمثال ) یا جانوری مهمل ( که تربیتی نشده باشد ) . ۵۰- هیچ چیزی جلب کننده‌تر برای قلب انسان از زبان ، و نه فریب دهنده‌تر از شیطان نیست ( بنا بر این باید از هر دو بخدا پناه برد زیرا زبان است که چون شیطان دل را می‌رباید و آدمی را به معصیت می‌کشاند چنانکه زبان است دل‌های سخت را نرم کرده و به قول معروف : زبان خوش مار را از سوراخ بیرون می‌آورد ) . ۵۱- زبانت را روان مساز مگر به آنچه برای تو اجر و پاداش آن نوشته شده و انتشار آن از تو نیکو باشد . ۵۲- تیزی زبانت را علیه کسی که تو را گویا کرده ( خدا و رسول و امامان ، بلکه معلم و آموزگار ) و بلاغت گفتارت علیه کسی که تو را براه درست آورده قرار مده ( به گونه‌ای که بی‌احترامی کرده و یا اعتراض بیجا نمائی بلکه کمال احترام را مراعات نما ) . ۵۳- لغزشهای زبان مملوک نخواهد شد ( و کسی مالک آنها نخواهد گردید ) . ص ۱۳۱۶-۵۴- لا شیء أعود علی الإنسان من حفظ اللسان ، و بذل الإحسان ۱۰۸۶۰ . ۵۵- هذا اللسان جموح لصاحبه ۱۰۰۵۱ .

### التلطف

۱- من كنت سببا له في بلائه ، وجب عليك التلطف في علاج دائه ۹۱۶۶ .

### اللغو

۱- ربّ لغو يجلب شرّا ۵۲۹۰ .

### اللقاء

۱- حسن اللقاء يزيد في تأكد الإخاء ۴۸۲۷ . ۵۴- چیزی سودمندتر بر انسان از نگهداری زبان ، و بذل احسان نیست . ۵۵- این زبان با صاحب خود بسیار سرکشی کننده است ( بنا بر این باید بطور کامل آن را کنترل نمود ) . مهربانی ۱- کسی که تو در گرفتاریش سبب شوی ، بر تو واجب است که در علاج گرفتاریش تلطف نمائی ( و با مهربانی بکوشی آن را برطرف سازی ) . سخن بیهوده ۱- بسا کار و یا حرف لغوی که شری را بکشاند ( یعنی موجب آن شود ، پس باید از آن پرهیز کرد ) . خوش بر خورد ۱- نیکوئی برخورد در محکمی برادری می‌افزاید . ص ۱۳۱۷-۲- حسن الملقاء ( اللقاء ) أحد التّجحين ۴۸۵۰ .

### لقاء الله

۱- من أحب لقاء الله سبحانه سلا عن الدنيا ۸۴۲۵ .

### التلويح

۱- من اكتفى بالتلويح استغنى عن التصريح ۸۷۱۱ .

### الملامة و العتاب و الذم

۱- الافراط في الملامة يشب نار اللّجاجة ۱۷۶۸ . ۲- أهون شيء لائمته الجهال ۳۲۸۶ . ۲- نیکوئی بر خورد یکی از دو پیروزیست ( نسبت به کسی که به او احسان خواهد شد چنانکه در شکفته روئی چنانست ) . پیوستن به خدا ۱- هر که ملاقات خدای سبحان را



دوست دارد دنیا را فراموش نماید ( و از آن بگریزد ) . اشاره ۱- هر که به اشاره اکتفا کند ( چه در باره سرزنش او و یا در فهم مطلب ) از تصریح بی‌نیاز خواهد بود ( چنانکه گفته شده : العاقل یکفیه الإشارة ) . سرزنش ۱- از حد گذراندن در سرزنش آتش لجاجت را می‌افروزد . ۲- خوارترین چیز سرزنش و ملامت نادانهاست ( پس نباید به سبب آن آدمی دست از کار کشد ، بلکه باید آنرا ( کأن لم یکن ) به حساب آورد ) . ص ۱۳۱۸ ۳- إذا ذممت فاقصر ۳۹۸۴ . ۴- ربّ ملوم ولا- ذنب له ۵۳۳۹ . ۵- عند كثرة العثار و الزلل تكثر الملامة ۶۲۱۹ . ۶- قد ينجع الملام ۶۶۵۳ . ۷- التقریر أحد العقوبتين ۱۴۳۰ . ۸- إعادة التقریر أشد من مضض الضرب ۹- كثرة التقریر توغر القلوب ، و توحش الأصحاب ۷۱۱۲ . ۱۰- من كثر لومه كثر عاره ۸۴۳۱ . ۱۱- لا یلم لائم إلّا نفسه ۱۰۱۵۲ . ۳- هر گاه مذمت کنی پس ( به آنچه یقینی است ) اکتفا نما . ۴- چه بسا سرزنش شده‌ای که برای او گناهی نیست ( یعنی ممکن است به او افترائی بسته باشند ) . ۵- در هنگام بسیاری بسر در آمدنها و لغزشها سرزنش زیاد می‌شود ( یعنی باید آدمی بکوشد لغزش او کم باشد و گرنه مورد سرزنش واقع خواهد شد ) . ۶- گاهی سرزنش سود می‌دهد ( و به امر بیشتری نیازی نیست ) . ۷- سرزنش نمودن یکی از دو کیفر است . ۸- اعاده سرزنش از درد کنک سخت تر است . ۹- بسیاری سرزنش دلها را بدشمنی انداخته ( یا به کینه می‌آورد ) و یاران را رم خواهد داد ( بنا بر این لازم است گاهی انسان تغافل کند و یا لا اقل رعایت اعتدال نماید ) . ۱۰- هر که سرزنش او ( نسبت به مردم ) بسیار باشد عار و ننگش بسیار باشد ( که مردم او را عیب کنند و او ناراحت شود ) . ۱۱- سرزنش نکند سرزنش کننده‌ای مگر نفس خود را ( که آن مستحق ملامت ص ۱۳۱۹ )

## اللهو

۱- اللهو یفسد عزائم الجدّ ۲۱۶۵ . ۲- اهجر اللهو فإنّک لم تخلق عبثا فتلهو ، و لم تترك سدى فتلغو ۲۴۳۵ . ۳- أبعد الناس عن الصّلاح المستهتر باللهو ۳۰۶۷ . ۴- أولّ اللهو لعب ، و آخره حرب ۳۱۳۲ . ۵- أبعد الناس من النّجاح المستهتر باللهو و المزاح ۳۳۳۳ . ۶- اللهو من ثمار الجهل ۲۶۷ . ۷- اللهو قوت الحماقة ۹۳۷ . و سرزنش است ) . بازی کردن ۱- بازی عزمهای جدی را تباه می‌سازد . ۲- از بازی کردن دوری کن ، زیرا که تو عبث و بیهوده آفریده نشدی تا این که بازی کنی ، و مهمل وا گذاشته نشده‌ای تا هرزه گوئی ( بلکه جهت عبادت و بندگی خلق شده‌ای بنا بر این به حساب و کتاب تو خواهند رسید ) . ۳- دورترین مردم از صلاح و تباه نشدن کسی است که به بازی حریص باشد . ۴- اول بازی سرگرمی است ، و آخر آن جنگ است ( چنانکه شاعر گفته : باد باران آورد بازیچه جنگ ) . ۵- دورترین مردم از پیروزی کسی است که به بازی و خوش طبعی حریص باشد . ۶- بازی و اشتغال به لهو و لعب از ثمرات نادانی است . ۷- بازی قوت و غذای حماقت است . ص ۱۳۲۰ ۸- ربّ لهو یوحش حرا ۵۲۹۱ . ۹- شرّ ما ضیع فیه العمر اللّعب ۵۷۲۹ . ۱۰- من کثر لهوه استحمق ۷۹۷۱ . ۱۱- من کثر لهوه قلّ عقله ۸۴۲۶ . ۱۲- من غلب علیه اللهو بطل جدّه ۸۴۲۸ . ۱۳- مجالس اللهو تفسد الإیمان ۹۸۱۵ . ۱۴- لا یثوب العقل مع اللّعب ۱۰۵۴۴ . ۱۵- لا یفلح من و له باللّعب و استهتر باللهو و الطّرب ۱۰۸۷۶ .

## اللیل و النهار

۱- اللیل و النهار دائبان فی طیّ الباقین ، و محو آثار الماضین ۲۲۱۹ . ۸- بسا بازی که به وحشت اندازد آزاده‌ای را ( یعنی او را از انسان رمانده و جدا سازد ، پس باید از آن دوری کرد ) . ۹- بدترین چیزی که در آن عمر ضایع شود بازی است . ۱۰- هر که بازی او زیاد شود کم عقل شمرده شود . ۱۱- هر که بازی او بسیار باشد عقلش کم خواهد بود . ۱۲- هر که بر او بازی غلبه نماید جدّ او باطل خواهد شد ( یعنی مردم کار جدی او را هم بازی بحساب آرند ) . ۱۳- مجلسهای لهو ( بازی ) ایمان را فاسد می‌سازد . ۱۴- عقل با بازی جمع نمی‌شود . ۱۵- رستگار نمی‌گردد کسی که سرگشته به بازی و شیفته به لهو و طرب باشد . شب و روز ۱- شب و

روز دو موجود جدی هستند در سپری نمودن جمعی که باقی ص ۱۳۲۱-۲- إنّ لیلک و نهارک لا- يستوعبان لجميع حاجاتک فاقسمها ( فاقسمهما ) بین عملک و راحتک ۳۶۴۱ . ۳- إنّ اللیل و النهار یعملان فیک ، فاعمل فیهما ، و یأخذان منک فخذ منهما ۳۷۰۵ . ۴- کرور اللیل و النهار مکن الآفات و داعی الشّتاب ۷۲۲۵ . ۵- کرور الأیام أحلام ، و لذّاتها آلام ، و مواهبها فناء و أسقام ۷۲۳۰ . ۶- من عطف علیہ اللیل و النهار أبلیاه ۹۱۵۵ . ۷- من عطف علیہ اللیل و النهار أدباه و أبلیاه ، و إلی المنايا أدنیاه ۹۲۲۶ . مانده ، و محو کردن آثار گذشتگان . ۲- براستی که شب و روز تو همه حاجات تو را فرا نمی گیرند ، پس آنها را میان عمل و آسایش خود قسمت نما . ۳- براستی که شب و روز در تو کار می کنند ( یعنی تو را پیر و ناتوان کنند ) پس در آنها کار کن و از تو می گیرند ، پس از آنها بگیر ( یعنی در تمام ساعات کوشا باش و از آن بهره گیر بیهوده عمرت صرف نشود ) . ۴- گردش شب و روز جای پنهان شدن آنها ( و فتنه ها ) و داعی پراکندگی ( احباء و علاقمندان ) است . ۵- گردش روزگار خوابی چند ، و لذّتهای آن الم و ناراحتی ها ، و بخششهایش بیماریها خواهد بود . ۶- هر که بر او شب و روز بگذرد او را کهنه نمایند ( بنا بر این باید هر چه بیشتر و زودتر از عمر استفاده نمود ) . ۷- هر که شب و روز بر او بگذرد او را ادب کرده ( غرور و نخوت او را کم می کنند ) و کهنه می کنند ، و به مرگ ها او را نزدیک خواهند نمود . ص ۱۳۲۲-۸- إنّ من کان مطیّته اللیل و النهار ، فإنّه یسار به و إنّ کان واقفا ، و یقطع المسافه و إنّ کان مقيما وادعا ۳۵۸۱ .

## الّین و اللّین

۱- بلین الجانب تأنس النفوس ۴۲۶۱ . ۲- کن لئنا من غیر ضعف ، شدیداً من غیر عنف ۷۱۶۰ . ۳- من لانت عریکته وجبت محبّته ۸۱۵۲ . ۴- من لاین عوده کثفت أغصانه ۸۳۹۱ . ۵- من تلن حاشيته یستدم من قومه المحبّه ۸۵۸۳ . ۶- من لم یلن لمن دونه لم یلن حاجته ۹۰۰۶ . ۸- براستی کسی که شب و روز شتر سواری او باشد ، پس بدرستی که او برده می شود هر چند ایستاده باشد ، و قطع مسافت می کند گر چه مقیم قرار گرفته باشد ( یعنی باید متوجه بود که عمر بدون اختیار انسان می رود پس نباید غافل شد ) . نرمی و نرمخو ۱- بسبب نرمی پهلوی ( یعنی بدخو نبودن و فروتن ) دلها و نفوس آرام می گیرند . ۲- نرم باش بدون ناتوانی ، و سخت باش بدون درشت خوئی . ۳- هر که خویش نرم باشد دوستی او لازم یا ثابت خواهد بود . ۴- هر که چوب او نرم باشد درهم شود شاخه های او ( یعنی نرمخو دوستان و یارانش فراوان باشد ) . ۵- هر که حاشیه و کنار او نرم باشد ( و در زندگی خوش خو باشد ) پاینده دارد از قوم خود دوستی را ( یعنی همه او را همیشه دوست دارند ) . ۶- هر که برای زیر دست خود نرمی بکار نبرد به حاجت خود نرسد . ص ۱۳۲۳-۷-۷- ألن کنفک و تواضع لله یرفعک ۲۳۶۱ . ۸- ألن کنفک فإنّ من یلن کنفه یستدم من قومه المحبّه ۲۳۷۶ . ۷- جانب خود را نرم گردان ( و با مردم با مهربانی رفتار کن ) و برای خدا متواضع باش تا تو را بر کشد . ۸- جانب خود را نرم گردان زیرا کسی که جانب خود را نرم و هموار سازد از قوم خود دوستی را پاینده دارد . ص ۱۳۲۴

## باب المیم

### المجد

۱- إنّما المجد أن تعطى فى الغرم ، و تغفو عن الجرم ۳۸۸۶ . ۲- لم یدرک المجد من عداہ الحمد ۷۵۳۲ . ۳- ما نال المجد من عداہ الحمد ۹۵۲۹ . ۴- ما أدرك المجد من فاته الجّد ۹۵۳۰ .

### المحن

۱- إِنَّ لِلْمَحْنِ غَايَاتٍ لَا بَدَّ مِنْ انْقِضَائِهَا ، فَنَامُوا لَهَا إِلَى حِينِ انْقِضَائِهَا ، بزرگی و عظمت ۱- جز این نیست که مجد و عظمت آنست که در آنچه ادای آن از حقوق مردم لازم است ( و یا در پریشانی حال و بیچارگی ) ببخشی ، و از گناه ( دیگران ) بگذری . ۲- بزرگی و مهتری را نیافته کسی که ستایش از او در گذشته است ( یعنی به کسی احسانی ننموده که موجب ستایش شود ) . ۳- به مجد و شرف نخواهد رسید کسی که از او حمد و ستایش در گذرد ( یعنی او به دیگری احسان و نیکی نکند تا مستحق ثنا گردد ) . ۴- شرف و مجد را نیابد کسی که از او جدّیت ( و یا توانگری ) فوت شود . بلاء و اندوه و آزمایش ۱- براستی که برای محنت‌ها مدّت‌ها و دورانهائی است که چاره‌ای از ص ۱۳۲۵ فَإِنَّ إِعْمَالَ الْحِيلَةِ فِيهَا قَبْلَ ذَلِكَ زِيَادَةٌ لَهَا ۳۵۹۵ . ۲- إِنَّ لِلْمَحْنِ غَايَاتٍ ، و للغايات نهايات ، فاصبروا لها حَتَّى تَبْلُغَ نَهَايَاتِهَا ، فَالْتَحَرَّكْ لَهَا قَبْلَ انْقِضَائِهَا زِيَادَةٌ لَهَا ۳۵۹۶ . ۳- الْمَحْنَةُ مَقْرُونَةٌ بِحَبِّ الدُّنْيَا ۱۰۶۰ . ۴- قَرْنَتِ الْمَحْنَةُ بِحَبِّ الدُّنْيَا ۶۷۲۱ .

## المدح و الثناء

۱- احترسوا من سورة الإطراء و المدح ، فَإِنَّ لَهَا رِيحًا خَبِيثَةً فِي الْقَلْبِ ۲۵۳۹ . ۲- إِيَّاكَ أَنْ تَتَنَّى عَلَى أَحَدٍ بِمَا لَيْسَ فِيهِ ، فَإِنَّ فَعْلَهُ يَصْدُقُ عَنْ وَصْفِهِ وَ يَكْذِبُكَ ۲۷۱۴ . گذشتن آنها نیست ، پس برای آن تا هنگام گذشتن آن بخوایید ( یعنی در رفع آن سعی و تلاش نکنید که تلاش فائده ندارد ) زیرا بکار بردن چاره پیش از سپری شدن آن برای آن زیادتی است . ۲- براستی که برای محنت‌ها مدّت‌ها ، و برای مدّت‌ها پایانه‌است ، پس برای آن شکیبائی را بکار برده تا پایانهای آن برسد ، پس حرکت کردن قبل از منقضی شدن آن برای آن زیادتی است . ۳- محنت با دوستی دنیا همراه است . ۴- رنج و محنت با دوستی دنیا همراه است . مدح و ثنا ۱- از گزاف گوئی و اغراق و مبالغه در ثنا و مدح خود را نگهدارید ، زیرا که برای آنها با بدبویی است در دل . ۲- دوری نما از این که احدی را به چیزی که در آن نبوده ستایش کنی ، زیرا عمل ص ۱۳۲۶ ۳- أَقْبَحُ الصَّدَقِ ثَنَاءُ الرَّجُلِ عَلَى نَفْسِهِ ۲۹۴۲ . ۴- إِنَّ مَادْحَكَ لَخَادِعٌ لِعَقْلِكَ غَاشٌّ لَكَ فِي نَفْسِكَ بِكَاذِبِ الإِطْرَاءِ وَ زُورِ الثَّنَاءِ ، فَإِنْ حَرَمْتَهُ نَوَالِكَ أَوْ مَنَعْتَهُ إِفْضَالِكَ ، وَ سَمَكَ بِكُلِّ فَضِيحَةٍ ، وَ نَسَبَكَ إِلَى كُلِّ قَبِيحَةٍ ۳۶۰۲ . ۵- الإِطْرَاءُ يَحْدُثُ الزَّهْوُ وَ يَدْنِي مِنَ الْغَرَّةِ ۱۳۶۷ . ۶- إِذَا مَدَحْتَ فَاخْتَصِرْ ۳۹۸۳ . ۷- إِذَا زَكَّى أَحَدٌ مِنَ الْمُتَّقِينَ ، خَافَ مِمَّا يُقَالُ لَهُ فَيَقُولُ : أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنْ غَيْرِي ، وَ رَبِّي أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنِّي ، اللَّهُمَّ لَا تَوَاخِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ ، وَ اجْعَلْنِي أَفْضَلَ مِمَّا يَظُنُّونَ ۴۱۵۳ . او از صفتش براستی خبر داده ، و تو را تکذیب می‌نماید . ۳- زشت‌ترین راستی ستایش کردن مرد است بر نفس خود . ۴- براستی که ثنا گوی تو همانا فریب دهنده عقل تو ، و غش کننده تست به ستایش دروغ و ثنای غلط ، پس اگر عطا و بخشش خود را از او باز داشته ، و به او احسان نمائی تو را به هر رسوائی نشان کرده ، و به هر صفت زشتی نسبت دهد . ۵- در مدح کسی مبالغه کردن تکبر را پدید آورده ، و او را به فریب نزدیک می‌گرداند . ۶- هر گاه ( کسی را ) ثنا گفتی اختصار نما ( چون مدح بسیار با گزاف گوئی ملازم خواهد بود ) . ۷- هر گاه یکی از متقین به پاکی مدح شود ، از آنچه در حق او گفته می‌شود می‌ترسد ، و می‌گوید : من از غیر خود به نفسم داناترم ، و پروردگارم به نفس من از من عالم تر خواهد بود ، بار الها مرا به آنچه می‌گویند مؤاخذه مکن ، و مرا افزونتر از آنچه گمان می‌کنند قرار ده . ص ۱۳۲۷ ۸- تَزْكِيَةُ الْأَشْرَارِ مِنْ أَعْظَمِ الْأَوْزَارِ ۴۵۷۳ . ۹- حَبِّ الإِطْرَاءِ وَ الْمَدْحِ مِنْ أَوْثَقِ فُرُصِ الشَّيْطَانِ ۴۸۷۷ . ۱۰- خَيْرُ الثَّنَاءِ مَا جَرَى عَلَى السَّنَةِ الْأَبْرَارِ ۴۹۵۶ . ۱۱- شَرُّ الثَّنَاءِ مَا جَرَى عَلَى السَّنَةِ الْأَشْرَارِ ۵۶۹۸ . ۱۲- طَلَبُ الثَّنَاءِ بَغِيرِ اسْتِحْقَاقٍ خَرَقَ ۵۹۹۲ . ۸- پاكيزه نمودن و تزكيه بدان از بزرگترین گناهان است ( زیرا هم دروغهای فراوان را در بردارد ، و هم متضمن فریب و غرور و سرکشی اشرار خواهد بود ) . ۹- دوستی مبالغه در مدح ( از جانب کسی که او را مدح می‌نماید یعنی دوست داشته باشد بیشتر او را مدح کنند و یا خود مداح ) و نفس مدح و ثنا از محکم‌ترین فرصت‌های شیطان است ( زیرا مداح علی‌ای حال مرتکب دروغ و گزاف گوئی خواهد شد ، و از طرفی شخص مدح شده هم به عجب و فراموشی حق تعالی دچار خواهد گردید ، مرحوم علامه خوانساری به آیه مبارکه : لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا

أَتَوَا وَيُجُونَ أَنْ يُحَمِدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسِبْنَهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (آل عمران ۱۸۸) استشهاد فرموده است ، ترجمه آیه چنین است : گمان نکن کسانی که خوشحال می‌شوند نسبت به آنچه کرده‌اند و دوست دارند که آنها را ستایش کنند به آنچه انجام نداده‌اند پس البته گمان مکن آنها را که در محل رستگاری از عذاب‌اند برای آنهاست عذابی دردناک . ۱۰- بهترین مدح و ستایش آنست که بر زبان نیکوکاران جاری شود ( زیرا در گفتار آنان گزاف گوئی و دروغ تصور نمی‌شود ) . ۱۱- بدترین ستایش آنست که بر زبانهای اشرار جاری شود ( چون ستایش آنها بر باطل خواهد بود ) . ۱۲- طلب کردن ستایش بدون استحقاق ، کودنی و کند فهمی و کم عقلی است . ص ۱۳۲۸ ۱۳- کم من مفتون بالثناء علیه ۶۹۳۱ . ۱۴- كثرة الثناء ملق يحدث الزهو و يدني من العزة ۷۱۱۹ . ۱۵- لكلّ من على من أثني عليه مثوبة من جزاء أو عارفه من عطاء ۷۳۰۹ . ۱۶- من مدحك فقد ذبحك ۷۷۶۶ . ۱۷- من مدحك بما ليس فيك فهو خليف أن يذمك بما ليس فيك ۸۶۵۸ . ۱۸- من أثني عليه بما ليس فيه سخر به ۸۸۳۱ . ۱۳- بسا مفتوني که به سبب ستایش بر او به فتنه افتاده ( یعنی به سبب خود بینی قدرت تشخیص از او گرفته شده خیال کند چنانست که او را می‌ستایند ) . ۱۴- ستایش بسیار چابلوسی است که تکبر را پدید آورده ، و فریب خوردن را نزدیک می‌گرداند . ۱۵- برای هر ثناگو بر کسی که او را ستایش کرده پاداش نیکی است از جزا یا عطائی از بخشی است ( که یا در پیش به او شده است و یا بعدا به او عطا شود ) . ۱۶- هر که مدح و ستایش تو کند در حقیقت تو را سر بریده است . ( ممکن است از این جهت باشد که بدین سبب برای تو عجبی حاصل گردد پس گویا انسانیت و سعادت تو را ذبح نموده است ) . ۱۷- هر که تو را به آنچه در تو نیست مدح و ستایش کند پس چنین سزاوار است که تو را به آنچه در تو نمی‌باشد مذمت کند ( چون عمل چنین کسی روی میزان صحیح نیست ) . ۱۸- هر که بر او به چیزی که در آن نیست ستایشی شود با آن مسخره شده است . ص ۱۳۲۹ ۱۹- من مدحك بما ليس فيك فهو ذم لك إن عقلت ۹۰۴۲ . ۲۰- من أقبح المذام مدح اللئام ۹۲۶۸ . ۲۱- ماح الرجل بما ليس فيه مستهزئ به ۹۷۸۰ . ۲۲- ما دحك بما ليس فيك مستهزئ بك ، فإن لم تسعفه بنوالك بالغ في ذمك و هجائك ۹۸۳۸ .

## المرء و الرجل

۱- المرء حيث وضع نفسه برياضته و طاعته ، فإن نزهها تنزهت ، و إن دنسها تدنست ۱۹۰۵ . ۲- الرجل حيث اختار لنفسه إن صانها ارتفعت ، و إن ابتذلها اتضعت ۱۹۰۶ . ۱۹- هر که تو را به آنچه در تو نیست ( از سجایا و اخلاق محموده ) ستایش کند پس آن مذمت تست اگر دریابی . ۲۰- از زشت‌ترین چیزهای عیناک ستایش لثیمان است . ۲۱- ستایشگر مرد به آنچه در او نیست مسخره کننده اوست . ۲۲- ستایشگر تو به آنچه در تو نیست استهزاء کننده تست ( زیرا نظر مادی و دنیوی دارد ) پس اگر حاجت او را به عطا و بخشش خود بر نیآوری در نکوهش و هجو تو مبالغه نماید . مرد و آدمی ۱- مرد در مرتبه‌ایست که نفس خود را به رام کردن و فرمانبرداری آن بگذارد ، پس اگر آن را پاک دارد پاک گشته ، و اگر چرکین دارد چرک خواهد گردید . ۲- مرد در مرتبه‌ایست که برای نفس خود برگزیند ، اگر آن را نگه دارد بلند شود ، و اگر آن را نگهداری ننماید پست گردد . ص ۱۳۳۰ ۳- المرء بأصغريه : بقلبه ، و لسانه ، إن قاتل قاتل بجنان ، و إن نطق نطق ببيان ۲۰۸۹ . ۴- المرء يتغير في ثلاث : القرب من الملوك ، و الولايات ، و الغناء من الفقر ، فمن لم يتغير في هذه فهو ذو عقل قويم ، و خلق مستقيم ۲۱۳۳ . ۵- المرء بفطنته لا بصورته ۲۱۶۶ . ۶- المرء بهمته لا بقنيتته ۲۱۶۷ . ۷- المرء بهمته ۲۳۱ . ۸- الرجل بجنانه ۲۳۲ . ۹- المرء بإيمانه ۲۳۳ . ۳- مرد به دو کوچکتر خود است ( یعنی قدر و قیمتش به این دو می‌باشد ) به دل ، و زبانش ، اگر جنگ کند جنگ کند به دل و قوت آن و اگر سخن گوید سخن گوید به فصاحت و زبان آوری ( پس عمده فضائل انسان ، به این دو پارچه گوشت می‌باشد ) . ۴- مرد در سه چیز تغییر می‌کند : نزدیکی به پادشاهان ، و امارت‌ها ، و توانگری بعد از درویشی ، پس هر که در این سه تغییر نکند او صاحب عقل درست و خوی راست می‌باشد . ۵- قدر و منزلت مرد به دریافت اوست نه به صورت او . ۶- سنجس مرد به همت اوست نه به ذخیره او . ۷- مردی

انسان به همت اوست . ۸- مردی به اعتبار دل اوست ( از قبیل صفاء ، علوم ، معارف ، دلیری ، شجاعت و نیت‌های خیر ) . ۹- قدر و ارزش مرد به ایمان اوست . ص ۱۳۳۱ ۱۰- حسب الرجل ماله ، و کرمه دینه ۴۸۹۰ . ۱۱- حسب الرجل عقله ، و مروءته خلقه ۴۸۹۱ . ۱۲- حسب المرء علمه ، و جماله عقله ۴۸۹۲ . ۱۳- دلیل أصل المرء فعله ۵۱۰۲ . ۱۴- قیمه کل امرء ما يعلم ۶۷۵۲ . ۱۵- قیمه کل امرء عقله ۶۷۶۳ . ۱۶- قدر المرء علی قدر فضله ۶۷۶۴ . ۱۷- قدر کل امرء ما يحسنه ۶۷۶۵ . ۱۸- لكل امرء ( أمر أدب ) أرب ۷۲۸۰ . ۱۰- حسب مرد ( و چیزی که آدمی به آن فخر می‌کند ) مال او ، و کرمش دین او خواهد بود . ۱۱- حسب مرد عقل او ، و مروءت و مردانگیش خلق و خصلت نیکوی او خواهد بود . ۱۲- حسب مرد علم او و جمال و زیباییش عقل او خواهد بود . ۱۳- دلیل و نشانه اصل ( آدمی و ) مرد کردار اوست ( یعنی از کردار آدمی آقائی و پستی او ظاهر می‌شود ) . ۱۴- قیمت هر مردی به قدر آنست که می‌داند . ۱۵- قیمت هر مردی عقل اوست ( یعنی به اندازه آنست ) . ۱۶- قدر و قیمت مرد به اندازه فضل و افزونی مرتبه یا احسان اوست . ۱۷- قدر هر مردی آن چیز است که آن را نیکو داند ( اگر آداب اسلامی را نیکو داند به همان اندازه و اگر لهویات و لغویات را نیکو داند به همان اندازه خواهد بود ، و به همین روال است سایر صفات مانند عدل ، ظلم ، علم ، جهل و ... ) . ۱۸- برای هر مردی عقلی یا حاجتی است ( یا برای هر کاری ادبی است ) . ص ۱۳۳۲ ۱۹- يستدل علی خیر کل امرء ، و شره ، و طهارة أصله و خبثه ، بما يظهر من أفعاله ۱۰۹۷۲ . ۲۰- إذا كانت محاسن الرجل أكثر من مساويه فذلك الكامل ، و إذا كان متساوی المحاسن و المساوی فذلك المتماسک ، و إن زادت مساويه علی محاسنه فذلك الهالك ۴۱۷۵ . ۲۱- الرجل السوء لا یظن بأحد خیرا ، لأنه لا- يراه إلّا بوصف نفسه ۲۱۷۵ . ۲۲- بئس الرجل من باع دینه بدنیا غیره ۴۴۰۳ . ۲۳- قد تخدع الرجال ۶۶۳۶ . ۱۹- بر خوبی هر مردی و بدی او ، و پاکی اصل و پلیدی او ، به آنچه از کردارش ظاهر می‌شود استدلال می‌شود ( و می‌توان پی‌برد ) . ۲۰- هر گاه نیکی‌های مرد ( آدمی ) بیشتر از بدیهای او باشد پس آن کامل است ، و چون نیکیها و بدیهایش مساوی باشد پس آن خویشتن‌دار بوده ( که خود را از هلاکت نگه داشته ) و اگر بدیهایش بر نیکیهایش زیادی کند پس آن هالك خواهد بود ( بنا بر این افراد بر سه دسته تقسیم خواهند شد : کامل ، متماسک ، هالك ) . ۲۱- مرد بد ، به احدی گمان خوبی نمی‌برد ، برای این که نمی‌بیند او را مگر به صفت خود . ۲۲- بد مردی است کسی که دین خود را به دنیای غیر خود بفروشد ( و چه بسیارند چنین افرادی که برای غرضهای شخصی بدون آنکه خدا را در نظر آورده ، و بیاد قیامت و حساب دقیق الهی افتاده خیلی آسان دین خود را برای ریاست و پست و مقام دیگری و یا سایر امور دنیوی دیگری می‌فروشند ) . ۲۳- گاهی مردان ( عاقل و کامل و شخصیت‌ها ) فریب خورده می‌شوند . ص ۱۳۳۳ ۲۴- المرء یوزن بقوله ، و یقوّم بفعله ، فقل ما ترّجّح زنته ، و افعل ما تجلّ قیمته ۱۸۴۸ . ۲۵- ینبیء عن قیمه کل امریء علمه و عقله ۱۱۰۲۷ . ۲۶- کل امرء مسئول عمّا ملک یمینه و عیاله ۷۲۵۴ .

## المروءة

۱- المروءة اجتناب الرجل ما یشینه و اکتسابه ما یزینه ۱۸۱۵ . ۲- المروءة العدل فی الإمرة ، و العفو مع القدرة ، و المواساة فی العشرة ( العسرة ) ۲۱۱۲ . ۳- المروءة بثّ المعروف ، و قرى الضیوف ۲۱۷۱ . ۲۴- مرد به گفتارش سنجیده می‌شود ، و به کردارش قیمت می‌گردد ، پس بگو آنچه را که وزن آن بچربد ، و بجا آور آنچه را که قیمت آن گران باشد . ۲۵- از ارزش و بهای هر مردی ( و هر انسانی ) علم و عقلش خبر می‌دهد ( هر اندازه علم و عقل زیادت‌تر باشد قیمت و ارزش او زیادت‌تر خواهد بود ) . ۲۶- هر مردی از ملک یمین خود ( آنچه در دست او و مالک آنست ) و عیالش سؤال خواهد شد ( که با آنان چگونه رفتاری کرده و چه قسم سلوک کرده است ) . مروءت و مردانگی ۱- مردانگی یا انسانیت دوری کردن مرد است از آنچه او را زشت کند ، و کسب کردن اوست آنچه را که او را زینت دهد . ۲- مردانگی ( یا آدمیت ) دادگری است در حکومت ، و در گذشتن با توانائی ، و مساوات و مواسات در اموال با هر که معاشرت نماید ( یا در زمان نیاز و پریشانی ) . ۳- مردانگی پراکنده کردن احسان ، و پذیرائی از مهمانان

است . ص ۱۳۳۴ ۴- المروءة اسم جامع لسائر الفضائل و المحاسن ۲۱۷۸ . ۵- أشرف المروءة حسن الأخوة ۲۹۸۶ . ۶- أحسن المروءة حفظ الود ۳۰۱۷ . ۷- أصل المروءة الحياء ، و ثمرتها العفة ۳۱۰۱ . ۸- أشرف المروءة ملك الغضب ، و إماتة الشهوة ۳۱۰۲ . ۹- أفضل المروءة احتمال جنایات الإخوان ۳۱۱۶ . ۱۰- أفضل المروءة استبقاء الرجل ماء وجهه ۳۱۵۵ . ۱۱- أول المروءة طاعة الله ، و آخرها التنزه عن الدنيا ۳۱۹۵ . ۱۲- أول المروءة طلاقة الوجه ، و آخرها التودد إلى الناس ۳۲۹۰ . ۴- مردانگی یا آدمیت اسمی است که جامع همه فضائل و محاسن می باشد . ۵- برترین مردانگی ( یا آدمیت ) نیکوئی برادری است ( به این معنی که بطور کامل حقوق برادری را مراعات نماید ) . ۶- بهترین مروت نگهداری دوستی ، و رعایت لوازم آنست . ۷- ریشه آدمیت ( و یا جوانمردی ) شرم ، و میوه آن پاکدامنی است . ۸- برترین مروت مالک شدن غضب ، و میراندن شهوت است . ۹- افزونترین مروت و مردانگی متحمل شدن تقصیرات برادران است ( که آدمی بر آن صبر کند و تلافی ننماید ) . ۱۰- افزونترین مروت و آدمیت باقی نگهداشتن مرد است آبروی خود را ( یعنی برای مختصر چیزی آبروی خود را نمی ریزد ) . ۱۱- أول مروت و آدمیت فرمانبرداری خدا ، و آخر آن پاکیزگی از صفات پست می باشد . ۱۲- اول مروت گشاده روئی ، و آخر آن دوستی نسبت به مردم است . ص ۱۳۳۵ ۱۳- أول المروءة البشر ، و آخرها استدامة البر ۳۲۹۲ . ۱۴- أفضل المروءة الحياء ، و ثمرته العفة ۳۳۱۱ . ۱۵- أفضل المروءة مواساة الإخوان بالأموال ، و مساواتهم في الأحوال ۳۳۱۴ . ۱۶- المروءة إنجاز الوعد ۸۴۵ . ۱۷- المروءة اجتناب الدّیّة ۹۶۸ . ۱۸- إخفاء الفاقة و الأمراض من المروءة ۱۱۴۶ . ۱۹- المروءة من كلّ خناء عریّة بریّة ۱۱۸۸ . ۲۰- المروءة تحثّ علی المکارم ۱۲۹۶ . ۲۱- لا مروءة كالتنزه عن المآثم ۱۰۶۱۲ . ۱۳- اول مروت شکفته روئی ، و آخر آن دائم داشتن دوستی است . ۱۴- افزونترین مروت شرم ، و میوه آن پاکدامنی است . ۱۵- افزونترین مروت برابر دانستن برادران است در اموال ، و مساوی قرار دادن آنهاست با خود در اوضاع و احوال . ۱۶- مردانگی به وعده وفا کردنست . ۱۷- مروت و مردانگی دوری گزیدن از صفات زشت است . ۱۸- پنهان داشتن پریشانی و مرضها از مردانگی است ، ( برای این که در نزد مخلوق شکایت کردن ، شکایت از خدای بزرگ است ، و اخفاء آن شکیبائی نسبت به آن و شکوه نمودن از پروردگار خود خواهد بود ) . ۱۹- آدمیت و مردانگی از هر دشنامی برهنه و بیزار است . ۲۰- مروت ( آدمی را ) بر کارهای نیکو ترغیب می نماید . ۲۱- هیچ آدمیت و جوانمردی مانند پاکیزگی و دوری از گناهان نیست . ص ۱۳۳۶ ۲۲- المروءة القناعة و التّحمّل ( التّجمل ) ۳۶۳ . ۲۳- المروءة تمنع من كلّ دتیّة ۱۴۷۵ . ۲۴- المروءة من كلّ لؤم بریّة ۱۴۷۶ . ۲۵- المروءة بریّة من الخناء و الغدر ۱۴۸۶ . ۲۶- ثلاث فیهنّ المروءة : غضّ الطرف ، و غضّ الصوت ، و مشی القصد ۴۶۶۰ . ۲۷- ثلاث هنّ جماع المروءة : عطاء من غیر مسئلة ، و وفاء من غیر عهد ، و جود مع إقلال ۴۶۶۷ . ۲۸- ثلاثة هنّ المروءة : جود مع قلّة ، و احتمال من غیر مذلّة ، و تعفّف عن المسألة ۴۶۶۹ . ۲۲- مروت و مردی قناعت کردن و تحمّل اذیتها و سختیها ( و یا آرایش نمودن ) است . ۲۳- جوانمردی یا آدمیت از هر صفت پستی جلوگیری می نماید . ۲۴- مروت از هر چیزی که پست و باعث سرزنش است بیزار خواهد بود . ۲۵- آدمیت و یا جوانمردی از فحش و بی وفائی بیزار است . ۲۶- سه چیز است که در آنهاست مروت : پائین انداختن چشم ، و پست کردن آواز ، و میانه راه رفتن . ۲۷- سه چیز است که آنها جمع کننده مروت است : بخشش و دهش بدون سؤال و مسئلت طرف ، و وفا کردن بدون آنکه عهدهی باشد ( چه رسد به این که قول هم داده باشد ) ، و سخاوت با کمی و پریشانی . ۲۸- سه خصلت است که آنها مروت است : سخاوت و بخشش با کمی و پریشانی ، و متحمل شدن بی خواری ( یعنی با قدرت تمام ناگواریه را متحمل شود ) و باز ایستادن از طلب و سؤال از مردم . ص ۱۳۳۷ ۲۹- جماع المروءة أن لا تعمل فی السیر ما تستحیی منه فی العلانیة ۴۷۸۵ . ۳۰- خصلتان فیهما جماع المروءة : اجتناب الرجل ما یشینه ، و اکتسابه ما یزینه ۵۰۸۱ . ۳۱- علی قدر شرف النفس تكون المروءة ۶۱۷۷ . ۳۲- لم یتّصف بالمروءة من لم یرع ذمیّة أولیائه و ینصف أعدائه ۷۵۴۰ . ۳۳- لو أنّ المروءة لم تشدّ مؤنتها ، و یثقل حملها ما ترک اللّثام الأغمار منها میت لیلہ ، و لکنّها اشتدّت مؤنتها ، و ثقل حملها ، فحاد عنها اللّثام الأغمار ، و حملها الکرام الأخیار ۷۶۰۵ . ۳۴- من المروءة العمل لله فوق الطّاقة ۹۳۰۳ . ۲۹- جامع مروت آنست که در پنهانی



کاری نکنی که در آشکارا از آن شرم می‌داری . ۳۰- دو خصلتند که در آنهاست تمام مروّت : دوری کردن مرد از چیزی که او را عیناک سازد ، و بدست آوردن چیزی که او را زینت بخشد . ۳۱- به اندازه شرافت نفس مردانگی می‌باشد ( هر اندازه مروّت ملاحظه شود شرافت همان اندازه است ) . ۳۲- به مروّت و مردانگی متصف نگردیده کسی که پیمان دوستان خود را رعایت نکرده ، و با دشمنانش عدل و انصاف بکار نبرده است . ۳۳- اگر این که مردانگی زحمتش سخت و بارش سنگین نمی‌بود افراد پست بی‌تجربه ( برای افراد بلند مرتبه ) یک شب را باقی نمی‌گذاشتند ( چون خوبی آن بر همه ثابت است ) و لیکن مؤنه آن سخت ، و تحمل آن سنگین است ، لئیمان از آن میل کرده ، و کریمان نیکوکار آن را برداشته‌اند . ۳۴- از مردانگی است برای خدا بالاتر از طاقت عمل نمودن ( البته این عمل ص ۱۳۳۸ ۳۵- من المروءة غصّ الطرف و مشى القصد ۹۳۱۷ . ۳۶- من المروءة طاعة الله ، و حسن التقدير ۹۳۱۹ . ۳۷- من شرائط المروءة التّزّه عن الحرام ۹۳۳۷ . ۳۸- من تمام المروءة أن تستحي من نفسك ۹۳۴۱ . ۳۹- من أفضل الدّین المروءة و لا خير فی دین لیس له ( فيه ) مروءة ۹۳۶۸ . ۴۰- من تمام المروءة التّزّه عن الدّنیة ۹۳۶۹ . ۴۱- من أفضل المروءة صلة الرّحم ۹۳۸۴ . ۴۲- من أفضل المروءة صيانة الحزم ۹۳۹۸ . ۴۳- من تمام المروءة أن تنسى الحقّ لك ، و تذكر الحقّ عليك ۹۴۰۹ . منافات ندارد با روایاتی که دلالت دارد بر این که هر زمان که نفس شما به عمل مستحبی مایل نبود ترك مناسب‌تر است ، برای این که ممکن است عمل با این که فوق تاب و توان است اما با میل انجام گیرد ) . ۳۵- از مردانگی ( یا آدمیت ) است پائین انداختن چشم ، و میانه‌روی ( که نه تند رود و نه کند ) . ۳۶- از مروّت است بندگی خدا ، و نیکوئی تقدیر . ۳۷- از شرائط مروّت پاکیزگی از حرام است . ۳۸- از تمامی مروّت آنست که از نفس خود شرم نمائی . ۳۹- از افزونترین دین ( و از بهترین چیزهایی که باید در دین مراعات آن نمود ) مروّت است ، و خیری نیست در دینی که در آن مروّتی نیست . ۴۰- از تمام مروّت ( و کمال آن ) دوری جستن از صفات پست خواهد بود . ۴۱- از افزونترین مروّت پیوند با خویش است . ۴۲- از افزونترین مروّت نگهداری و رعایت دور اندیشی است . ۴۳- از تمامی مروّت است که حق خود را ( که بر دیگران داری ) فراموش ص ۱۳۳۹ ۴۴- من المروءة أنّك إذا سئلت أن تتكلّف و إذا سألت أن تخفّف ۹۴۲۴ . ۴۵- من المروءة أن تقتصد فلا تسرف ، و تعد فلا تخلف ۹۴۲۵ . ۴۶- من المروءة احتمال جنایات الإخوان ( المعروف ) ۹۴۴۴ . ۴۷- ما حمل الرّجل حملاً أثقل من المروءة ۹۶۵۸ . ۴۸- مع الثّروة تظهر المروءة ۹۷۳۵ . ۴۹- مروءة الرّجل على قدر عقله ۹۷۷۷ . ۵۰- مروءة الرّجل صدق لسانه ۹۸۲۵ . ۵۱- مروءة الرّجل فی احتمال عثرات إخوانه ۹۸۲۶ . کنی ، و حقّی که بر عهده تست ( که دیگران بسبب احسان بر تو دارند ) یاد آوری . ۴۴- از مروّت و مردانگی آنست که هرگاه از تو مسئلت شود تکلف نمائی ( و زحمت را بر خود هموار سازی ) و چون مسئلت نمائی سبک گیری ( که بر دیگران دشوار نباشد ) . ۴۵- از مروّت است آنکه میانه روی کنی و اسراف نمائی و وعده کنی پس خلف نمائی . ۴۶- از مروّت است تحمّل نمودن جنایت‌ها ( و گناهان ) برادران ( و تلافی نمودن از آنها و یا جنایات احسان و تحمل منت آن که خود جنایت بزرگی است ) . ۴۷- هیچ مردی باری را بر نداشته که از مروّت سنگین‌تر باشد ( چون از عهده آن بر آمدن مشکل است ) . ۴۸- با مالداری مردانگی آشکار می‌گردد . ۴۹- مروّت مرد ( آدمی ) باندازه عقل اوست . ۵۰- جوانمردی مرد راستی زبان اوست . ۵۱- مردی مرد ( آدمی ) در متحمل شدن لغزشهای برادران خود است ( و انتقام ص ۱۳۴۰ ۵۲- ملاك المروءة صدق اللسان و بذل الإحسان ۹۸۶۶ . ۵۳- نظام المروءة فی مجاهدة أخيك على طاعة الله سبحانه ، و صدّه عن معاصیه ، و أن تكثر على ذلك ملامه ، ( و أن تكثر على ذلك ملامه ) ۹۹۹۷ . ۵۴- لا تكمل المروءة إلّا للیب ۱۰۶۰۹ . ۵۵- لا مروءة كاللتزّه عن المآثم ۱۰۶۱۲ . ۵۶- لا مروءة لمن لا همّة له ۱۰۷۷۸ . ۵۷- لا تكمل المروءة إلّا باحتمال جنایات المعروف ۱۰۸۷۱ . ۵۸- يستدلّ على المروءة بكثرة الحياء ، و بذل النّدى ، و كفّ الأذى ۱۰۹۶۶ . نکشیدن از آنان ) . ۵۲- ملاك مروّت ( و اساس آن ) راستی زبان و بذل احسان است . ۵۳- نظام و رشته پیوستگی مروّت در پیکار برادر خود است بر طاعت خدای سبحان ( که با او بجنگی تا خدا را فرمان برد ) و باز داشتن اوست از معصیت‌های خود و این که او را بر این ( گناه ) بسیار ملامت کنی ( گر چه ملامت و سرزنش او بر تو بسیار باشد ) . ۵۴- مروّت کامل نمی‌شود

مگر برای خردمند ( چون عقلش را بکار می‌اندازد فوائد مردانگی را بدست آورد ) . ۵۵- نیست مروّتی مانند پاکیزگی از گناهان .  
 ۵۶- مروّتی نیست برای کسی که برای او همّتی نیست . ۵۷- مروّت کامل نخواهد گردید مگر به متحمل شدن جنایت‌ها ( و رنج و زحمت‌های ) احسان ( که آدمی بر اثر آن بر خود هموار می‌کند ) . ۵۸- بر مروّت و مردانگی به بسیاری شرم و حیاء ، و بذل احسان و عطا ، و باز داشتن آزار و ایذاء استدلال می‌شود . ص ۱۳۴۱ ۵۹- يستدلّ علی مروّة الرّجل ببثّ المعروف ، و بذل الإحسان ، و ترك الامتنان ۱۰۹۷۴ .

## المرض

۱- المرض حبس البدن ۳۷۰ . ۲- شیئان لا يؤنف منهما : المرض ، و ذو القرباة المفتقر ۵۷۶۶ . ۳- من کتم الأطباء مرضه خان بدنه ۸۵۴۵ . ۴- من کتم مکنون دائه عجز طبيبه عن شفائه ۸۶۱۲ . ۵- المرض أحد الحبسین ۱۶۳۶ . ۵۹- بر مروّت مرد به پراکنده کردن عطا ، و بذل احسان ، و ترك منت گذاشتن استدلال می‌شود ( و می‌توان پی‌برد ) . بیماری و درد ۱- بیماری منع کردن بدن است .  
 ۲- دو چیز است که از آنها استنکاف نمی‌شود ( یعنی نباید از آنها ننگ داشت ) : بیماری ، و فامیل محتاج . ۳- هر که مرض خود را از طبیبان پنهان دارد به بدن خود خیانت کرده است . ۴- هر که درد نهانی خود را پنهان دارد طبیب او از شفا ( و مداوای ) او عاجز گردد . ۵- بیماری یکی از دو حبس است ( ممکن است مراد این باشد بیماری منع بدن است از بعض امور و دیگر حبس معروف است که در هر دو جا منع وجود دارد و الله العالم ) . ص ۱۳۴۲

## المراء و الجدل

۱- المراء بذر الشرّ ۳۹۳ . ۲- الجدل فی الدّین یفسد الیقین ۱۱۷۷ . ۳- ثمرة المراء الشّحناء ۴۶۰۷ . ۴- سبب الشّحناء كثرة المراء ۵۵۲۴ . ۵- ستّة لا یمارون : الفقیه و الرّیس و الدّینی و البدیّ و المرأة و الصّبی ۵۶۳۴ . ۶- من کثر مراؤه لم یأمن الغلط ۸۱۱۵ . ۷- من عوّد نفسه المراء صار دیدنه ۸۵۴۶ . جنگ و ستیز ۱- جدال و ستیزه تخم بدی است . ۲- جدل و بحث و گفتگو در دین ( که از روی انصاف نباشد بلکه برای غلبه بر خصم و حرف خود را به کرسی نشاندن باشد ) یقین را فاسد می‌کند . ۳- میوه جدل کردن دشمنی است . ۴- سبب دشمنی جدل و ستیزه کردن بسیار است . ۵- شش دسته‌اند که نباید با آنها جدال و ستیزه کرد : عالم به احکام شرع ( زیرا جدال با او یعنی انکار حق و مکابره نمودن ) رئیس ( که از هر چه خواهد انجام می‌دهد ) شخص پست مرتبه ( چون رعایت طرف را نمی‌کند هر چه بزبانش آید می‌گوید ) و فحش گو ، و زن ، و کودک ( که حال آنها هم معلوم است ) . ۶- هر که بحث و اعتراض او بسیار باشد ( و به گونه‌ای سخن گوید که بر مبنای مقدمات یقینیه نباشد ) از اشتباه ایمن نیست . ۷- هر که نفس خود را به مراء ( زور گفتن و مکابره در بحث ) عادت دهد عادت ص ۱۳۴۳ ۸- من جعل دیدنه المراء لم یصبح ليله ۸۸۲۸ . ۹- من کثر مرائه بالباطل دام عماؤه عن الحقّ ۸۸۵۳ . ۱۰- من ماری السّفیه فلا عقل له ۹۰۷۲ . ۱۱- لا محبّة مع كثرة مراء ۱۰۵۳۲ .

## المزاح

۱- المزاح فرقة تتبعها ضغينة ۱۷۶۷ . ۲- إياك أن تذكر من الكلام ( ما كان ) مضحكا ، و إن حکيته عن غیرک ۲۶۸۲ . ۳- الإفراط فی المزاح خرق ۱۱۸۴ . ۴- دع المزاح فإنّه لقاح الضّغينة ۵۱۳۴ . او خواهد شد ( و جدّا بد عادتی است ) . ۸- هر که جنگ و جدال را عادت خود قرار دهد شب خود را صبح نخواهد نمود ( و به ظلمت شب جهل و بدبختی باقی ماند و یا احتمال خطر قتل او می‌رود ) . ۹- هر که جدال باطل او بسیار باشد کوری او از حق همیشه خواهد بود . ۱۰- هر که با سبک عقل و یا نادان جدال کند برای او عقلی نیست . ۱۱- نیست دوستی با کثرت مراء . خوش طبعی ۱- خوش طبعی جدائی است که بدنبال در آید آن را کینه . ۲- بر تو

باد به دوری از این که ذکر کنی آنچه خنده آور باشد، (یا از کلام سخن خنده آوری را) اگر چه از غیر خود آن را حکایت کنی.

۳- خوش طبعی و مزاح زیاد کم عقلی و نادانی است. ۴- خوش طبعی بسیار را واگذار که آن آبستن کینه است (یعنی کم می شود که ص ۱۳۴۴-۵ فی السَّفه و کثره المزاح الخرق ۶۵۲۳. ۶- کثره المزاح تسقط الهیة ۷۱۰۱. ۷- کثره المزاح تذهب البهاء و توجب الشَّهفاء ۷۱۲۶. ۸- لکلَّ شیءٍ بذر، و بذر العداوة المزاح ۷۳۱۶. ۹- من مزح استخفَّ به ۷۸۶۱. ۱۰- من کثر مزاحه استجهل ۷۸۸۳. ۱۱- من کثر مزاحه استحقم ۷۹۵۰. ۱۲- من کثر مزاحه قلت هیته ۸۰۹۵. ۱۳- من کثر مزحه قلَّ وقاره ۸۴۳۲. مزاح باعث رنجش و کینه نشود). ۵- در کمی بردباری و بسیاری مزاح و خوش طبعی حماقت است. ۶- بسیاری مزاح و مسخره و استهزاء هیبت (ترس و حساب بردن مردم از او) را ساقط می کند. ۷- مزاح بسیار قدر و منزلت (آدمی) را برده، و موجب دشمنی گردد (چون غالباً از آن رنجش پیش آید). ۸- برای هر چیزی تخمی است، و تخم دشمنی خوش طبعی است. ۹- هر که مزاح و خوش طبعی کند به او استخفاف شود (و مردم احترام او را نگهداری نکنند). ۱۰- هر که مزاح او بسیار گردد نادان بحساب آید. ۱۱- هر که خوش طبعی او بسیار باشد کم عقل شمرده شده است. ۱۲- هر که خوش طبعی او بسیار باشد هیبت و وقار او کم شود. ۱۳- هر که مزاح او بسیار باشد وقارش کم شود. ص ۱۳۴۵-۱۴- من کثر مزاحه لم یخل من حاقده علیه و مستخفَّ به ۸۹۳۰. ۱۵- ما مزح امرء مزحه إلاَّ میج من عقله مجَّه ۹۶۱۷. ۱۶- لا تمازح الشَّریف فیحقد علیک ۱۰۲۲۰. ۱۷- لا تمازح حنَّ صدیقا فیعادیک، و لا عدواً فیردیک ۱۰۴۱۰.

## المشی

۱- امش بدأ بک (بدائک) ما مشی بک ۲۳۱۷. ۱۴- هر که مزاح او بسیار باشد از کینه ور بر او، و سبک شمارنده (یا سبک کننده) او خالی نماند (یعنی مزاح پیوسته با کینه ور و سبک شمارنده روبرو خواهد بود). ۱۵- خوش طبعی نکند هیچ مردی مزاحی را جز آنکه از عقل خود از دهنش بقدر آب دهن (تف) بیرون اندازد. ۱۶- با شریف (شخص بزرگ) خوش طبعی مکن پس بر تو کینه ور گردد. ۱۷- هرگز با دوستی مزاح مکن پس با تو دشمن گردد، و نه با دشمن پس تو را هلاک سازد. رفتن ۱- به راه و رسم خود به هر نحو که تو را ببرد راه برو (و تغییر راه مده و یا با مردم به هر نحو که رفتار کرده ای سلوک نما اگر سلوک بد نباشد و آن را تغییر مده که زیان فراوان بار آورد و ممکن است عبارت چنین باشد: «امش بدائک» یعنی با درد خود مدارا کن وقتی که آن با تو مدارا می کند و تو را اذیت نمی کند و از خوردن دوا پرهیز چون زیان آن بیشتر است). ص ۱۳۴۶

## المطل

۱- المطل و المنَّ منکدا الإحسان ۱۵۹۵. ۲- المطل أحد المنعین ۱۶۰۵. ۳- المطل عذاب النَّفس ۶۳۵.

## المکر

۱- المکر و الغلَّ مجانباً للإیمان ۱۵۹۴. ۲- إِيَّاكَ و المکر، فَإِنَّ المکر لخلق ذمیم ۲۷۰۵. ۳- المکر لؤم، الخدیعة شؤم ۱۰۵. ۴- المکر شیمة المردة ۶۲۳. ۵- المکر سجيَّة اللّثام ۶۴۴. تأخیر وعده ۱- پس انداختن وعده و مَّت نهادن دو دشوار کننده احسانند. ۲- پس انداختن وعده یا دادن حق یکی از دو منع است. ۳- مباطله و پس دست انداختن عذاب جان (طرف) است. فریب ۱- فریب کاری، و غش (یا کینه) دوری کننده از ایمانند. ۲- از مکر، دوری نما، زیرا که مکر هر آینه خوئی است نکوهیده. ۳- مکر و حيله، سرزنش، و خدعه و فریب شوم خواهد بود. ۴- حيله و مکر، خصلت سرکشان است. ۵- حيله، روش بخیلان یا افراد پست است. ص ۱۳۴۷-۶- المکر بمن ائتمنک کفر ۱۱۶۵. ۷- آفة الذَّکاء المکر ۳۹۲۰. ۸- رأس الحکمة تجنَّب الخدع ۵۲۴۹. ۹-

ربّ محتال صرعته حیلته ۵۳۳۸.

## مکر الله

۱- من آمن مکر الله هلك ۸۳۷۵ . ۲- من آمن المکر لقی الشّر ۸۳۷۳.

## الماکر و المکور

۱- المکور شیطان ۱۹۲ . ۲- المکور شیطان فی صورة الإنسان ۱۴۶۵ . ۶- مکر کردن به کسی که تو را امین دانسته کفر است . ( یعنی حق پوشی و یا بمنزله کفر است ، بنا بر این باید اسرار را نگه داشت و به امانت خیانت نمود ) . کفر است . ( یعنی حق پوشی و یا بمنزله کفر است ، بنا بر این باید اسرار را نگه داشت و به امانت خیانت نمود ) . ۷- آفت زیرکی مکر و حیل است . ۸- سر حکمت ( علم راست و کردار درست ) دوری گزیدن از حیله‌هاست . ۹- بسا حیله کنندهای که حیل او او را در هلاکت اندازد . مکر خدا ۱- هر که از مکر خدا ایمن باشد هلاک خواهد شد . ۲- هر که از مکر ( خدا ) ایمن گردد به بدی رسد ( هم در دنیا و هم در آخرت ) . مکر کننده ۱- بسیار فریبنده شیطان است . ۲- بسیار فریبنده شیطانی است در صورت انسان . ص ۱۳۴۸ ۳- من مکر حاق به مکره ۷۸۳۴ . ۴- من مکر بالناس ردّ الله سبحانه مکره فی عنقه ۸۸۳۲ . ۵- لا أمانة لمکور ۱۰۴۴۱ . ۶- لا یحقی المکر السّیء إلّا بأهله ۱۰۸۱۸ .

## الملق

۱- إِيَّاكَ و الملق ، فَإِنَّ الملق لیس من خلّاق الإیمان ۲۶۹۶ . ۲- لیس الملق من خلق الأنبياء ۷۴۵۳ . ۳- من کثر ملقه لم یعرف بشره ۷۹۶۳ . ۴- إِنَّمَا یحبّک من لا یتملّکک و یشی علیک من لا یسمعک ۳۸۷۵ . ۳- هر که مکر نماید فرود آید بر او مکرش و یا فرو گیرد او را مکر او ( چنانکه در قرآن دارد : وَ لَا یَحِیْقُ الْمَکْرُ السَّیِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ مکر بد فرو نمی گیرد مگر اهلش را ) . ۴- هر که نسبت به مردم مکر نماید خداوند سبحانه مکرش را در گردنش بر گرداند . ۵- برای هیچ بسیار مکر کننده‌ای امانت نیست . ۶- مکر بد ، فرود نخواهد آمد مگر به اهل آن ( یعنی به کسی که مکر کند ) . چاپلوسی ۱- بر تو باد به دوری از تملق و چاپلوسی ، زیرا که تملق از روشهای مردم با ایمان نیست . ۲- چاپلوسی از اخلاق پیمبران نیست . ۳- هر که چاپلوسی او بسیار شود شکفته روئی او شناخته نشود . ( زیرا هر چه خوشروئی کند حمل بر چاپلوسی شود ) . ۴- جز این نیست کسی تو را دوست دارد که تملق نکند تو را و کسی تو را ص ۱۳۴۹

## الملوک

۱- السّیطان الجائر ، و العالم الفاجر أشدّ النَّاس نکایه ۱۸۹۷ . ۲- اصحب السّیطان بالحذر ، و الصّدیق بالتّواضع و البشر ، و العدوّ بما تقوم به علیه حجتک ۲۴۶۸ . ۳- إِنَّ السّیطان لأمین الله فی الأرض ، و مقیم العدل فی البلاد و العباد ، و وزعه فی الأرض ۳۶۳۴ . ۴- السّیطان الجائر یخیف البری ۱۱۹۱ . ستایش نماید که نشنوند تو را ( زیرا که کسی متملق است و یا در مقام مدح می‌خواهد به طرف بفهماند جز تملق نظری ندارد ) . سلاطین ۱- پادشاه ستمکار ، و عالم بدکردار سخت‌ترین مردمند در کاویدن ( و در آزار با دست و زبان ) . ۲- با پادشاه به احتیاط و با رفیق بفروتنی و خوشروئی ، و با دشمن به آنچه حجت تو بر او به آن پیا گردد ( بگونه‌ای که هر کس آن را ملاحظه کند حق را بتو دهد ) مصاحبت نما . ۳- براستی که پادشاه هر آینه امین خداست در زمین ، و بر پای دارنده دادگری است در میان شهرها و بندگان ، و فرمانفرمایان‌اند که مردم را از معاصی و ستم باز دارند ، ( صیغه جمع را بکار

برده با این که سلطان مفرد است به این حساب بوده که سلطان حکم یک ملت و جمعیتی را دارد، مفرد آن وازع خواهد بود، از این حدیث استفاده می‌شود که اگر پادشاه دارای چنین صفتی نباشد غاصب خواهد بود و باید کنار رود و شخص دادگری باید جایگزین او شود). ۴- پادشاه ستمگر بی گناه را بترساند (زیرا هر یک از آنها در طریق ضد ص ۱۳۵۰-۵- الأمير السوء یصطنع البذی ۱۱۹۲. ۶- آفة الملوک سوء السریرة ۳۹۲۸. ۷- آفة الوزراء خبث السریرة ۳۹۲۹. ۸- آفة الزعماء ضعف السیاسة ۳۹۳۱. ۹- آفة الملك ضعف الحماة ۳۹۴۵. ۱۰- إذا ملکت فارقق ۳۹۷۴. ۱۱- إذا بنی الملك (ملکه) علی قواعد العدل، و دعم بدعائم العقل، نصره الله موالیه، و خذل معادیه ۴۱۱۸. یکدیگرند، و لذا ستمگر می‌کوشد بی گناه در خط خودش حرکت کند و برای این جهت او را می‌ترساند). ۵- فرمانروای بد به ناسزاگو احسان نماید (و او را زیر بال خود تربیت مخصوص کند). ۶- آفت پادشاهان بد سلوکی و بد طینتی است. ۷- آفت وزراء خباثت باطنی است. ۸- آفت بزرگان و رؤساء سستی سیاست است (زیرا در وقتی زعیم قوم می‌تواند رعیت را براه اندازد که قاطعیت داشته باشد، و بفهمد چگونه باید رفتار کرد، و در غیر این صورت رعیت به صلاح نخواهد آمد). ۹- آفت پادشاهی سستی کردن در حمایت (از رعیت و دفع ظلم از آنها) می‌باشد. ۱۰- هر گاه پادشاه و یا مالک امور شدی نرمی نما. ۱۱- هر گاه پادشاه پادشاهی را بر اساس عدالت بنا نهد، و به ستونهای عقل بر پای دارد، خداوند دوستانش را یاری کرده و دشمنان او را خوار سازد. ص ۱۳۵۱-۱۲- إذا زادک السلطان تقریبا فزده إجلالا ۴۱۲۹. ۱۳- الملوک لا مودة له (لهم) ۱۰۰۹. ۱۴- الملك المنتقل الزائل حقیر یسیر ۱۱۵۰. ۱۵- الغنی عن الملوک أفضل ملک ۱۳۳۱. ۱۶- الجرأة علی السلطان أعجل هلک ۱۳۳۲. ۱۷- زین الملك العدل ۵۴۶۷. ۱۸- غضب الملوک رسول الموت ۶۴۳۶. ۱۲- هر گاه سلطان تو را مقرب تر گردانیده (چه در صورت عدالت و خوبی آن و چه در حال ستمگری) او را تعظیم بیشتر کن (چون اگر عادل است وظیفه چنین است، و اگر ظالم خواهد بود از جهت بیدادگریش باید او را احترام کند، چون در غیر این صورت همچون درنده ضرر خود را خواهد رسانید، البته تا ممکن است نباید در دستگاه چنین ستمگرانی وارد شد و حرام است، ولی اگر زمانی مصلحت اقتضاء کرد مانند علی بن یقظین در دستگاه هارون باشد راه همان خواهد بود که حضرت دستور فرموده است). ۱۳- پادشاهان برایشان وفا و دوستی نیست. ۱۴- پادشاهی ناپایدار که منتقل و زائل گردد، حقیر و اندک خواهد بود (پس باید انسان بدنبال سلطنتی رود که همیشگی باشد (یعنی سعادت اخروی را تحصیل کند). ۱۵- بی‌نیازی از پادشاهان بهترین پادشاهی است. ۱۶- دلیری و جرأت بر سلطان شتابنده‌ترین هلاکت است، (البته سیر طبیعی چنین کاری این است، اما آیا دیگران در مقابل سلطان جائر چه وظیفه‌ای دارند این روایت از آن ساکت است، باید از جای دیگر حکم آن را بدست آورد، از این روایت استفاده نمی‌شود). ۱۷- زینت پادشاهی عدالت گستری است. ۱۸- خشم پادشاهان رسول و فرستاده مرگ است. ص ۱۳۵۲-۱۹- فضیلة السلطان عمارة البلدان ۶۵۶۲. ۲۰- قلما تدوم مودة الملوک و الخوان ۶۷۲۵. ۲۱- قلما تدوم خلعة الملوک (الملول) ۶۷۲۷. ۲۲- قلوب الرعية خزائن راعیها، فما أودعها من عدل أو جور وجده ۶۸۲۵. ۲۳- لیس ثواب عند الله سبحانه أعظم من ثواب السیطان العادل، و الرجل المحسن ۷۵۲۶. ۲۴- من ملک استأثر ۷۶۷۱. ۲۵- من تکبر فی سلطانه صغره ۷۷۵۹. ۲۶- من طال عدوانه زال سلطانه ۸۰۲۷. ۱۹- فضیلت پادشاه (و هر زمامدار و حاکم هر مملکتی) آباد نمودن شهرهاست. ۲۰- کم است که دوستی پادشاهان و خیانت کنندگان پاینده بماند. ۲۱- کم است که دوستی پادشاهان یا آزرده شدگان پایدار بماند (یعنی اگر کسی خواهد که دیگری در دوستی خود باقی باشد نباید او را آزرده و ملول کرد). ۲۲- دلهای رعیت خزینه‌های والی آنهاست پس آنچه را که به رسم امانت گذارد از عدالت یا ستم آن را خواهد یافت. ۲۳- ثواب و پاداشی در نزد خدای سبحان عظیمتر از ثواب سلطان عادل و مرد نیکوکار نیست. ۲۴- هر که پادشاه شود مستقل در رأی شود (و با دیگران مشورت نکند). ۲۵- هر که در سلطنت خود تکبر نماید، خویشتن را (در انظار رعیت) کوچک نموده است و یا سلطنت خود را حقیر شمارد. ۲۶- هر که عدوان و ظلمش طولانی شود سلطنتش زائل گردد. ص ۱۳۵۳-۲۷- من جار ملکه عظم هلکه ۸۰۳۰. ۲۸- من خانه وزیره فسد تدبیره ۸۰۵۴. ۲۹- من خاف سوطک تمنی

موتک ۸۰۶۰ . ۳۰- من وثق بإحسانک أشفق علی سلطانک ۸۰۶۱ . ۳۱- من اجترأ علی السلطان فقد تعرّض للهوان ۸۵۳۷ . ۳۲- من خان سلطانه بطل أمانه ۸۶۱۴ . ۳۳- من عدل فی سلطانه استغنی عن أعوانه ۸۶۶۹ . ۳۴- من أشفق علی سلطانه قصّر عن عدوانه ۸۶۷۰ . ۲۷- هر که پادشاهی او جائز باشد ( یا هر که به ملک یمین و بنده خود ستم نماید ) هلاکت او بزرگ باشد . ۲۸- هر که وزیرش به او خیانت کند تدبیرش فاسد گردد . ۲۹- هر که از تازیانه ( و بدرفتاری ) تو بترسد آرزوی مرگ تو را کند . ۳۰- هر که اعتماد به احسان ( و خوشرفتاری ) تو داشته باشد بر ( نقصان و زوال ) سلطنت تو بترسد ( یعنی آرزوی بقاء آن داشته باشد ) . ۳۱- هر که ( از رعیت ) بر پادشاه جرأت و دلیری کند در حقیقت متعرض خواری گردیده است . ۳۲- هر که بسلطان خود خیانت کند امان و ایمنی او باطل شود ( یعنی گرفتار خشم او شود ، البته این گونه امور قهری است ولی نمی‌رساند که اگر پادشاه جبار بود مردم وظیفه سکوت داشته باشند ) . ۳۳- هر که در سلطنت و پادشاهی خود عدالت نماید از یاری کنندگانش مستغنی شود . ۳۴- هر که بر سلطنت خود بترسد ، دشمنی خود را کوتاه کند ( تا کسی متعرض حکومت و سلطنت او نشود ) . ص ۱۳۵۴ ۳۵- من عامل رعیتة بالظلم أزال الله ملكه ، و عجل بواره و هلکه ۸۷۴۰ . ۳۶- من جار ملكه ( فی ملكه ) تمنى التماس هلکه ۸۷۴۲ . ۳۷- من سل سيف العدوان سلب عز السلطان ۸۸۰۸ . ۳۸- من طلب خدمة السیطان بغير أدب خرج من السیلامه إلى العطب ۸۹۰۰ . ۳۹- من جار فی سلطانه ، و أكثر عدوانه ، هدم الله بنيانه ، و هدأ أركانه ۸۹۱۴ . ۴۰- من عدل فی سلطانه ، و بذل إحسانه ، أعلى الله شأنه ، و أعز أعوانه ۸۹۱۵ . ۴۱- من جعل ملكه خادما لدينه إنقاد له كل سلطان ۹۰۱۶ . ۳۵- هر ( پادشاه و حاکمی ) که با ظلم نسبت به رعیت خود عمل نماید خداوند ملک و سلطنت او را از او گرفته ، و در نابودی و هلاکت او تعجیل فرماید . ۳۶- هر که در ملک ( و سلطنت ) خود ستم نماید مردم آرزوی هلاکت او را داشته باشند . ۳۷- هر که شمشیر ستم را از غلاف کشد عزت و قدرت سلطنت از او گرفته شود . ۳۸- هر که بدون ( مراعات ) ادب طلب خدمت سلطان کند از سلامت بسوی هلاکت بیرون رود . ۳۹- هر که در سلطنت خود ستم نماید ، و ظلمش را فراوان کند خداوند کاخش را خراب کرده و ارکان ( دولت و سلطنت ) او را ویران سازد . ۴۰- هر که در سلطنت خود عدالت نماید ، و بذل احسان کند خداوند شأن ( شوکت و عظمت ) او را بالا برده ، و یارانش را قوی و غالب نماید . ۴۱- هر که پادشاهی خود را خادم دینش قرار دهد ، هر سلطانی منقاد ص ۱۳۵۵ ۴۲- من جعل دینه خادما لملكه طمع فيه كل إنسان ۹۰۱۷ . ۴۳- من تشاغل بالسیطان لم يتفرغ للإخوان ۹۱۹۶ . ۴۴- من حق الملك أن يسوس نفسه قبل جنده ۹۳۳۳ . ۴۵- منازعة الملوك تسلب النعم ۹۸۱۰ . ۴۶- وزراء السوء أعوان الظلمة و إخوان الأئمة ۱۰۱۲۱ . ۴۷- ولأه الجور شرار الأئمة ، و أضداد الأئمة ۱۰۱۲۲ . ۴۸- لا تصدعوا علی سلطانکم فتدموا غب أمرکم ۱۰۲۴۷ . ۴۹- لا تكثرن الدخول علی الملوك ، فإنهم إن صحبتهم ملوک ، و إن و فرمانبردار او خواهد شد . ۴۲- هر که دینش را خادم پادشاهی خود قرار دهد هر انسانی در آن طمع خواهد نمود . ۴۳- هر که به پادشاه ( و خدمت و تقرب به او ) و یا به پادشاهی مشغول شود از برای برادران فارغ نشود ( بنا بر این دوستان نباید انتظار رسیدگی از او داشته باشند چون فراغت بال ندارد و یا خود را گم کند ) . ۴۴- از حق پادشاه ( و بر او لازم است ) این است که نفس خود را پیش از لشکر خود سیاست کند ( به تربیت آن پردازد ) . ۴۵- نزاع کردن با پادشاهان ، نعمت‌ها را زائل می‌کند . ۴۶- وزرای بد ، یاوران ستمکاران ، و برادران گنهکارانند . ۴۷- زمامداران جور ، بدان امت ، و دشمنان پیشوایانند . ۴۸- بر سلطان ( عادل ) خود پراکنده نشوید ( و از اطاعت او سرپیچی نکنید ) پس عاقبت کار خود را نکوهیده یابید ( زیرا وقتی امت از امام خود سرپیچی کرد رهبر نمی‌تواند مملکت را دایر کرده و از دشمن نگهداری کند ) . ۴۹- هرگز ورود بر پادشاهان را زیاد مکن ، زیرا اگر مصاحب آنها گردی تو را ص ۱۳۵۶ نصحتهم غشوک ۱۰۳۲۱ . ۵۰- لا ترغب فی خلطة الملوك ، فإنهم يستكثرون من الكلام ردّ السیلام ، و يستقلّون من العقاب ضرب الرقاب ۱۰۳۲۳ . ۵۱- لا تلبس بالسیطان فی وقت اضطراب الأمور علیه فإن البحر لا یکاد یسلم منه راکبه مع سکونه ، فکیف مع اختلاف ریاحه و اضطراب أمواجه ۱۰۴۰۸ . ۵۲- لا تطمعن فی مودة الملوك ، فإنهم یوحشونک آنس ما تکون بهم و یقطعونک أقرب ما تکون إلیهم ۱۰۴۳۱ . ۵۳- لا یكون العرمان حیث یجوز ( یجوز



( السلطان ۱۰۷۹۱ . ۵۴- إذا تَغَيَّرَت نِيَّةُ السَّيْلَانِ تَغَيَّرَ ( فسد ) الزَّمان ۴۰۰۹ . ملول سازند ، و اگر ایشان را نصیحت نمائی ( یا با آنها صاف باشی ) با تو غش نمایند ( و ناصافی کنند ) . ۵۰- در خلطه و آمیزش سلاطین رغبت مکن ، زیرا که آنان از کلام ، جواب سلام را زیاد شمرده ، و از عقاب ، زدن گردنها را کم خواهند شمرد . ۵۱- با پادشاه در وقت تشویش و اضطراب کارها بر او اختلاط مکن ، زیرا که دریا با آرامی آن چنان نیست که سوار شونده بر آن سالم ماند ، پس چگونه با اختلاف بادهای آن و اضطراب موجهای آن سالم خواهد ماند . ۵۲- هرگز در دوستی پادشاهان طمع مدار ، زیرا که آنان تو را در آرامترین حالات تو به آنها رم داده ، و در نزدیکترین اوقات تو به آنها از تو خواهند برید ( یعنی به هیچ وقت آنها اعتمادی نیست ) . ۵۳- آبادی و عمرانی نیست در جائی که پادشاه از آنجا می‌گذرد و یا در آنجا ستم می‌کند . ۵۴- هرگاه نیت و قصد پادشاه تغییر کند زمان تغییر یابد ( یعنی تا زمانی که عدالت ص ۱۳۵۷ ۵۵- إذا استشاط السلطان تسلط الشيطان ۴۰۱۰ . ۵۶- طلب السيلطان من خداع الشيطان ۶۰۲۴ . ۵۷- عدل السلطان حياة الرعية و صلاح البرية ۶۳۳۱ . ۵۸- شرّ الأمراء من كان الهوى عليه أميراً ۵۶۹۳ . ۵۹- شرّ الأمراء من ظلم رعيته ۵۷۱۷ . ۶۰- صاحب السيلطان كراكب الأسد ، يغبط بموقفه و هو أعرف بموضعه ۵۸۲۷ . ۶۱- الشرکه فی الملك تؤدى إلى الاضطراب ۱۹۴۱ . برقرار باشد خداوند نعمت خود را تمام می‌کند ، ولی بمجرد تغییر نیت و ظلم و ستم نعمت هم تغییر خواهد پذیرفت ، داستان باغبان و آب انار و پادشاه و نیت مالیات بیشتر روشنگر آن خواهد بود ) . ۵۵- هرگاه پادشاه سفاک و خشناک گردد شیطان تسلط یابد ( یعنی راستی بهترین فرصت برای شیطان زمان غضب است ، زیرا در آن حال هر فردی نمی‌تواند خود را کنترل کرده ، و کمتر می‌شود که با معصیت توأم نگردد ) . ۵۶- طلب کردن پادشاه ( و یاری نمودن او در حکومت ناحق ) از مکر و حيله شیطان است . ۵۷- عدالتگری پادشاه حیات رعیت و صلاح حال خلق است . ۵۸- بدترین امراء کسی است که هوا و هوس بر او امیر باشد . ۵۹- بدترین امراء کسی است که بر رعیت او ستم شود ( چه خود امراء ستم کنند یا با وجود آنها بر رعیت ستم شود ، و ممکن است فعل «ظلم» به صیغه معلوم خوانده شود ) . ۶۰- درباری سلطان مانند سوار بر شیر است مردم آرزوی جایگاه او را نمایند ، در حالی که او به موضع ( خطیر و پر ترس و هراس ) خویش داناتر خواهد بود . ۶۱- شرکت در پادشاهی به تزلزل و بی‌نظمی منجر می‌شود . ص ۱۳۵۸ ۶۲- المکانة من الملوك مفتاح المحنة ، و بذر الفتنة ۲۱۸۴ . ۶۳- أفضل الملوك العادل ۲۸۷۸ . ۶۴- أفضل الملوك أعفهم نفساً ۳۰۰۸ . ۶۵- أفضل الملوك سجيّة من عمّ الناس بعدله ۳۰۵۹ . ۶۶- أجلّ الأمراء من لم يكن الهوى عليه أميراً ۳۲۰۲ . ۶۷- أجلّ الملوك من ملك نفسه و بسط العدل ۳۲۰۶ . ۶۸- أفضل الملوك من حسن فعله و نيته ، و عدل فی جنده و رعیت ۳۲۳۴ . ۶۹- أحسن الملوك حالا- من حسن عيش التّياس فی عيشه و عمّ رعیت ۶۲- منزلت از جانب پادشاهان کلید محنت و رنج ، و تخم فتنه است ( زیرا اغلب اوقات باید در خدمت او بوده ، تحمل هر گونه فرمان را بنماید ، و چون توانائی بر همه چیز را ندارد و از عهده بر نخواهد آمد سبب دشمنی دیگران هم خواهد گردید ) . ۶۳- افزونترین پادشاهان پادشاهی است که دادگر باشد . ۶۴- افزونترین پادشاهان پارساترین آنهاست بحسب نفس ( یعنی عفت نفس او بیشتر باشد ) . ۶۵- افزونترین پادشاهان از نظر اخلاق کسی است که همه مردم را به عدل خود فرا گرفته باشد ، و همه از عدل او برخوردار باشند . ۶۶- بزرگترین فرماندهان کسی است که خواهش بر او فرمانفرما نباشد . ۶۷- بزرگترین پادشاهان کسی است که مالک نفس خود بوده ، و عدل را بگستراند . ۶۸- افزونترین پادشاهان کسی است که کار و قصدش نیکو بوده ، و در سپاه و رعیت خود دادگر باشد . ۶۹- نیکوترین پادشاهان به حسب حال ، کسی است که شادمانی و زندگانی ص ۱۳۵۹ بعدله ۳۲۶۱ . ۷۰- أحقّ الناس أن يحذر السلطان الجائر ، و العدو القادر ، و الصديق الغادر ۳۲۷۲ . ۷۱- أعقل الملوك من ساس نفسه للرعية بما يسقط عنه حجتها و ساس الرعية بما ثبت به حجته عليها ۳۳۵۰ . ۷۲- الملوك حماة الدّين ۶۹۶ . ۷۳- تاج الملك عدله ۴۴۷۳ . ۷۴- حقّ علی الملك أن يسوس نفسه قبل جنده ۴۹۴۰ . مردم در شادمانی و زندگانی او بوده ، و رعیت خود را به عدل خویش فرو گیرد ، بگونه‌ای که دادگریش شامل همه آنها گردد . ۷۰- سزاوارترین مردم به این که از او دوری شود پادشاه ستمگر ، و دشمن قدرتمند ، و دوست بی‌وفا است . ۷۱- عاقل‌ترین

پادشاهان کسی است که نفس خود را برای رعیت به آنچه ساقط شود از او حجت آنها ( به گونه‌ای که برای آنها جای اعتراضی نسبت به او نماند ، به بیچارگان رسیدگی نموده ، و با هر کس فراخور حال اوست رفتار کند و بطور خلاصه عدل کامل در میانشان بکار برد ) ادب نماید و رعیت را به آنچه ثابت شود به آن حجت او بر آنان ادب نموده امر و نهی کند . ۷۲- پادشاهان ( اگر متدین و عادل باشند ) حامیان دینند . ۷۳- تاج پادشاه عدالت اوست ( اگر در او بود که سرور و سالار خواهد بود ، و گرنه بدبخت‌ترین اجتماع بشری است ) . ۷۴- بر پادشاه لازم است که پیش از قشون خود نفس خویش را سیاست کند ( یعنی امر و نهی نماید ) . ص ۱۳۶۰ ۷۵- خیر الأمراء من كان على نفسه أميرا ۴۹۹۸ . ۷۶- خير الملوک من أمت الجور و أحیی العدل ۵۰۰۵ . ۷۷- خور السلطان أشد على الرعية من جور السلطان ۵۰۴۷ . ۷۸- زكاة السلطان إغاثة الملهوف ۵۴۵۶ . ۷۹- شر الملوک من خالف العدل ۵۶۸۱ . ۸۰- شر الوزراء من كان للأشرار وزيرا ۵۶۹۲ . ۸۱- احرس منزلتك عند سلطانك و احذر أن يحطك عنها التهاون عن حفظ ما رقاك إليه ۲۳۹۶ . ۷۵- بهترین فرماندهان و سلاطین کسی است که بر نفس خویش فرمانده باشد . ۷۶- بهتری پادشاهان کسی است که ستم را بمیراند ، و عدل را زنده کند . ۷۷- ضعف و سستی پادشاه بر رعیت از ستم سلطان سخت‌تر است ، ( زیرا ظلم بیشتر خواهد گردید ، و مملکت از دست خواهد رفت ، دستبرد اجانب خواهد شد ، به علاوه اقتصاد و سایر امور مملکت مختل خواهد گردید ) . ۷۸- زکات سلطنت و پادشاهی رسیدن به فریاد ستم‌دیده است ( یعنی این عمل باعث پاکیزگی آن خواهد شد ) . ۷۹- بدترین پادشاهان کسی است که مخالف عدالت باشد ( یعنی با عدل رفتار نکند ) . ۸۰- بدترین وزراء کسی است که وزیر اشرار باشد . ۸۱- منزلت و مرتبه خود را در نزد پادشاه خود حفظ نما ، و از این بترس که از حفظ آنچه تو را بسوی او بلند کرده است فرود آورد ( یعنی کاری نکن که تو را ساقط کند و یا مورد خشم سلطان قرار دهد ) . ص ۱۳۶۱ ۸۲- الأعمال تستقیم بالعمال ۱۰۹۰ .

### مالک الأشر

۱- و قال- عليه السلام- في حق الأشر النخعي لمّا بلغه وفاته رحمه الله : لو كان جبلا لكان فندا ، لا يرتقيه الحافر ، و لا يوفى عليه الطائر ۷۶۰۴ . ۲- و قال- عليه السلام- في حق الأشر النخعي : هو سيف الله لا ينبو عن الضرب ، و لا كيليل الحدّ و لا تستهويه بدعته ، و لا تتيه به غواية ۱۰۰۵۴ .

### الملائكة

۱- إنّ مع كلّ إنسان ملكين يحفظانه ، فإذا جاء أجله خلّيا بينه و بينه ، ۸۲- کارها بوسیله عمّال و کارگزاران ( امین و وارد ) به استقامت خواهد رسید . مالک اشتر ۱- حضرت در وصف مالک اشتر در وقتی که خبر وفات او- رضوان الله تعالی علیه- رسیده بود فرموده است : ( مالک رفت اما چه مالکی به خدا قسم ) اگر کوهی بود هر آینه کوه عظیمی بود ( و اگر سنگی بود سنگی سخت بود ) که هیچ حیوان سم دار به آن بالا نرفته ، و هیچ پرنده‌ای بر آن مشرف نگردید ( مخفی نماند که معنای مزبور طبق آنچه در نهج البلاغه کلمات قصار ۴۳۵ ذکر شده می‌باشد ) . ۲- حضرت در حق مالک اشتر نخعی فرموده : او شمشیر خداست که نه از زدن ، و نه از تندی کند می‌شود ، و او را هیچ بدعتی مدهوش ننموده ( که بدنبال آن رود ) و هیچ گمراهی او را گمراه نخواهد ساخت . فرشتگان ۱- برآستی که با هر انسانی دو فرشته‌اند که او را نگهداری می‌نمایند ، همین که دوران عمرش سرآمد ، او را با اجلس بحال خود گذارد و میان تهی کنند ، و برآستی ص ۱۳۶۲ و إنّ الأجل لجنة حصينة ۳۵۵۶ . ۲- و قال- عليه السلام- في ذكر الملائكة : هم أسراء إيمان ، لم يفكهم منه ( من ریفته ) زیغ و لا عدول ۱۰۰۱۸ .

### الملوک

## ۱- ربّ مملوک لا استطاع فراقه ۵۳۵۳.

## الملکة

۱- من أحسن الملكة أمن الهلكة ۸۰۲۹. که مدّت زندگانی هر آینه سپری است نگهدارنده ( که تا اجل حتمی نرسد تمام خلق نتوانسته رشته عمر او را قطع نمایند ). ۲- ( تتمه کلامی است از خطبه مفصل اشباح ۹۰ نهج البلاغه که فرازهایی از آن در وصف فرشتگان فرموده است ) آنان اسیران ایمانند ( و در بند آن ) آنان را میلی و عدولی از آن رها نخواهد نمود ( یعنی همیشه در ایمانشان ثابتند ). بنده ۱- بسا بنده‌ای که جدائی او مقدور نیست ( چون خوش سلوک است ، مرحوم خوانساری احتمال داده که «مملول» باشد یعنی بسا کسی که وجود او سبب ملالت باشد ولی چاره از زندگی با او نیست و باید بر آن صبر نمود ). صفت راسخ در نفس ۱- هر که طریقه و یا خوی و اخلاق را نیکو کند ( مانند ملکه عدالت ) از هلاک شدن ایمن گردد . ص ۱۳۶۳

## الملول

۱- ليس لملول إخاء ۷۴۸۱ . ۲- ليس لملول مروّة ۷۴۸۲ . ۳- لا تأمنّ ملولا و إن تحلّى بالصّلة ، فإنّه ليس فى البرق الخاطف مستمتع لمن يخوض الظّلمة ۱۰۳۳۲ . ۴- لا اخوّة لملول ۸۱۰۴۳۷ . ۵- لا خلّة لملول ۱۰۴۴۳ .

## الملل

۱- الملل ( الملك ) يفسد الأخوة ۱۱۰۸ . افسرده ۱- برای ملول ( کسی که افسرده و به ستوه آمده ) برادری نیست . ۲- برای ملول مروّتی نیست ( ممکن است مراد این باشد کسی که از دیگری ملول گشته دیگر رعایت آدمیت نکند ). ۳- از هیچ ملولی ایمن مباش هر چند که به احسانی زیور یابد ( چون بدست آوردن دل آزرده بسیار مشکل است ) زیرا در برق جهنده برای کسی که در تاریکی فرو رفته بهره‌ای نخواهد بود . ۴- برای هیچ ملولی برادری نیست . ۵- هیچ دوستی برای ملول نیست . آزرده گی ۱- پادشاهی یا آزرده گی برادری را فاسد کند . ص ۱۳۶۴

## الممتنع

۱- کلّ ممتنع صعب مناله و مرّاه ۶۸۷۶ .

## المنّ و الامتنان

۱- المنّ يسود النعمة ۳۸۱ . ۲- المنّ مفسدة الصّنیعة ۵۱۰ . ۳- المنّ ینکد الإحسان ۶۸۰ . ۴- المنّ یفسد الصّنیعة ۷۴۸ . غیر ممکن ۱- هر کاری که ممتنع است رسیدن و طلب کردن آن دشوار خواهد بود ( علّامه خوانساری فرموده : ظاهر این است که مراد این باشد که هرگاه کسی صنعتی یا حرفه‌ای را دنبال کرد و نشد آن را رها کند ، و به حرفه دیگری مشغول شود مطلبش حاصل گردد ، ولی به نظر می‌رسد که حضرت در مقام دفاع از منزلت و رتبه امامت فرموده باشد که برای امثال شما مردم رسیدن به آن دشوار است پس خود را بزحمت میندازید مانند روایت مشهور «العلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء» که امام صادق- علیه السلام- به شخصی فرمود که آرزوی مقام امامت را داشت . منّت نهادن ۱- منّت نهادن نعمت را سیاه می‌کند . ۲- منّت نهادن فاسد کننده احسان است ( یعنی ثواب آن را باطل می‌سازد ). ۳- منّت گذاشتن احسان را کم و سبک می‌گرداند . ۴- منّت نهادن احسان را فاسد می‌نماید . ص ۱۳۶۵ . ۵- المنّ یفسد الإحسان ۷۸۴ . ۶- اللّؤم مع الامتنان ۸۹۳ . ۷- التّکرّم مع الامتنان لؤم ۹۶۰ . ۸- آفة السّخاء

الْمَنْ ۳۹۲۳. ۹- بِالْمَنْ يَكْدُرُ الْإِحْسَانَ ۴۱۸۹. ۱۰- بكَثْرَةِ الْمَنْ تَكْدُرُ الصَّنِيعَةُ ۴۲۰۲. ۱۱- طَوْلُ الْإِمْتِنَانِ يَكْدُرُ صَفْوُ الْإِحْسَانِ ۶۰۱۰. ۱۲- ظَلَمُ الْمَرْوَةِ مِنْ مَنْ بِصَنِيعِهِ ۶۰۵۱. ۱۳- ظَلَمُ الْإِحْسَانِ قَبْحُ الْإِمْتِنَانِ ۶۰۵۶. ۱۴- كَثْرَةُ الْمَنْ تَكْدُرُ الصَّنِيعَةُ ۷۰۸۷. ۵- مَنَّتْ غِذَا شَتْنِ احْسَانٍ رَا تَبَاهِ مِی سَازَد. ۶- سِرْزَنْشِ یَا دَنَائَتْ وَ پَسْتِی بَا مَنَّتْ نِهَادَنْ اَسْت. ۷- خُود رَا کَرِیم کَرْدَنْ بَا مَنَّتْ دَنَائَتْ وَ پَسْتِی اَسْت. ۸- آفَتْ سَخَاوَتْ مَنَّتْ نِهَادَنْ اَسْت. ۹- بَا مَنَّتْ گِذَارِی احْسَانِ تِیرَه مِی شُود. ۱۰- بَا مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ بَسِیَارِ احْسَانِ تِیرَه مِی گِردَد، ( چُون دَر خُود احْسَانِ مَنَّتْ خَوَابِیدَه، اِگَر بَه رِخِ طَرَفِ کَشِیدَه شُود بَیْشَتَر نَارَا حَت خَوَاهَد شُد، بَخْصُوصِ اِگَر مَنَّتْ گِذَارِی تَکْرَارِ هَم بَشُود). ۱۱- مَنَّتْ طَوْلَانِی صَافِی احْسَانِ رَا تِیرَه مِی سَازَد. ۱۲- بَه مَرْدَانِگِی سَتَمِ نَمُودَه کِسی کِه بَرِ احْسَانِ خُویْشِ مَنَّتْ گِذَارَد. ۱۳- سَتَمِ بَرِ احْسَانِ زَشْتِی مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ اَسْت. ۱۴- زِیَادِ مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ احْسَانِ رَا تِیرَه مِی سَازَد. ص ۱۳۶۶. ۱۵- مَنْ مِنْ بَمَعْرُوفَةٍ اَسْقَطَ شُكْرَهُ ۸۵۱۰. ۱۶- مَنْ مِنْ بَمَعْرُوفَةٍ فَقَدَ کَدْرَ مَا صَنَعَهُ ۹۱۱۶. ۱۷- مَنْ مِنْ يَاحْسَانِهِ فَكَأَنَّهُ لَمْ يَحْسِنْ ۹۱۵۸. ۱۸- مَنْ مِنْ بَمَعْرُوفَةٍ اَفْسَدَهُ ۹۲۳۱. ۱۹- مَا كَدَّرَتْ الصَّنِيعُ نَائِجٍ بِمِثْلِ الْإِمْتِنَانِ ۹۵۰۴. ۲۰- مَا أَهْنَأَ الْعَطَاءُ مَنْ مِنْ بَه ۹۵۳۵. ۲۱- مَا أَكْمَلَ الْمَعْرُوفُ مَنْ مِنْ بَه ۹۵۶۸. ۲۲- مَا هَنَأَ بَمَعْرُوفَةٍ مِنْ كَثَرِ اِمْتِنَانِهِ ۹۵۷۱. ۲۳- وَزَرَ صَدَقَةُ الْمَنِّانِ يَغْلِبُ أَجْرَهُ ۱۰۱۳۵. ۲۴- لَا صَنِيعَةُ لِلْمَمْتَنِّ ۱۰۵۱۲. ۱۵- هَر کِه بَه احْسَانِ خُودِ مَنَّتْ گِذَارَد شُکْرُشِ رَا سَاقِطِ نَمُودَه اَسْت ( یَعْنِی دِیگَر کِسی اَز او تَشْکُرِ نَخَوَاهَد نَمُود). ۱۶- هَر کِه بَه احْسَانِ کَرْدَنْ خُودِ مَنَّتِی گِذَارَد، پَس دَر حَقِیْقَتِ آنْچِه رَا کِه کَرْدَه ( اَز احْسَانِ) تِیرَه سَاخْتَه اَسْت. ۱۷- هَر کِه بَه احْسَانِ کَرْدَنْ خُودِ مَنَّتْ نِهَدِ گُویَا احْسَانِی نَمُودَه اَسْت. ۱۸- هَر کِه بَه احْسَانِ خُودِ مَنَّتْ گِذَارَد آن رَا فَاَسَدِ نَمُودَه اَسْت. ۱۹- احْسَانِهَا بَه چِیزِی مَانَدِ مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ تِیرَه نَخَوَاهَد شُد. ۲۰- گُوارَا نَمُودَه عَطَا وَ بَخْشِشِ رَا کِسی کِه بَه آنِ مَنَّتْ گِذَارَد. ۲۱- احْسَانِ رَا کَامَلِ نَگَرْدَانِیدَه اَسْت کِسی کِه بَه آنِ مَنَّتْ گِذَارَد. ۲۲- احْسَانِشِ رَا گُوارَا نَمُودَه کِسی کِه مَنَّتْ گِذَارَدَنْ او بَسِیَارِ بَاشَد. ۲۳- گَنَاهِ صَدَقَه مَنَّتْ گِذَارَنْدَه بَرِ اَجْرِ او غَلْبَه خَوَاهَد نَمُود ( پَس بَا یَدِ اَز مَنَّتْ نِهَادَنْ گَرِیخْت). ۲۴- هِیچِ احْسَانِی بَرَا یِ مَنَّتْ گِذَارَنْدَه نِیَسْت. ص ۱۳۶۷. ۲۵- لَا مَعْرُوفٌ مَعَ مَنْ ۱۰۵۳۲. ۲۶- لَا لَذَّةَ لَصَنِيعَةٍ مَنَّا ۱۰۷۱۷. ۲۷- لَا سَوَاءَ أَقْبَحَ مِنَ الْمَنْ ۱۰۹۱۲. ۲۸- يَا أَهْلَ الْمَعْرُوفِ وَالْإِحْسَانِ لَا- تَمَنُّوا بِإِحْسَانِكُمْ، فَإِنَّ الْإِحْسَانَ وَالْمَعْرُوفَ يَبْطُلُهُ قَبْحُ الْإِمْتِنَانِ ۱۰۹۹۵. ۲۹- إِيْرَاكُ وَالْمَنْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنَّ الْإِمْتِنَانَ يَكْدُرُ الْإِحْسَانَ ۲۶۷۳.

## الموت

۱- الموت الزم لكم من ظلكم، و أملك بكم ( أملككم ) من أنفسكم ۱۹۶۱. ۲- آدم ذكر الموت، و ذكر ما تقدم عليه بعد الموت و لا- تتمن الموت ۲۵- نیست احسانی بَا مَنَّتْ نِهَادَنْ. ۲۶- لَذْتِی بَرَا یِ احْسَانِ بَسِیَارِ مَنَّتْ گِذَارَنْدَه نِیَسْت. ۲۷- نِیَسْت خَصْلَتِ بَدِی زَشْتِ تَر اَز مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ. ۲۸- اِی اَهِلِ مَعْرُوفِ وَ احْسَانِ بَه احْسَانِ خُودِ مَنَّتْ نَگِذَارِیْد، زِیْرَا کِه احْسَانِ وَ مَعْرُوفِ آن رَا، زَشْتِی مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ بَاطِلِ مِی کُنَد. ۲۹- بَرِ تُو بَادِ بَه دُورِی اَز مَنَّتْ گِذَا شَتْنِ دَر احْسَانِ زِیْرَا مَنَّتْ نِهَادَنْ احْسَانِ رَا تِیرَه مِی سَازَد. مَرگِ ۱- مَرگِ اَز سَايَه شَمَا بَشَمَا هَمْرَاهِ تَر، وَ اَز خُودِ شَمَا بَه شَمَا مَالِکِ تَر اَسْت ( چِه بَسَا آدَمِی کِه مَالِکِ خُودِ نَبُودَه، وَ لِی مَالِکِیْتِ مَرگِ بَه گُونَه اِیَسْت کِه هِیچِکَسِ اَز آنِ گَرِیزِی نَدَارَد). ۲- پِیُوسْتَه اَز مَرگِ وَ اَز آنْچِه کِه بَرِ آنِ بَعْدِ اَز مَرگِ وَارَدِ مِی شُوی ( اَز عَقَبَاتِ ص ۱۳۶۸ اِلَّا بِشَرَطِ وَثِیقِ ۲۴۰۲. ۳- أَكْثَرُ ذِكْرِ الْمَوْتِ وَ مَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ، وَ تَفْضِي إِلَيْهِ بَعْدَ الْمَوْتِ حَتَّى يَأْتِيكَ، وَ قَدْ أَخَذْتَ لَهُ حَذَرَكَ، وَ شَدَدْتَ لَهُ أَزْرَكَ، وَ لَا يَأْتِيكَ بَغْتَةً فَيَبْهَرُكَ ۲۴۳۱. ۴- اسْتَعْدُّوا لِمَوْتِ فَقَدْ أَظْلَمَكُمْ ( أَظْلَمَكُمْ ) ۲۴۹۱. ۵- اَسْمَعُوا دَعْوَةَ الْمَوْتِ آذَانَكُمْ قَبْلَ أَنْ يَدْعِيَ بِكُمْ ۲۴۹۲. ۶- اذْكُرُوا هَادِمَ اللَّذَاتِ، وَ مَنَعَصَ الشَّهَوَاتِ، وَ دَاعِيَ الشَّتَاتِ ۲۵۷۵. ۷- احْذَرِ الْمَوْتَ، وَ أَحْسِنْ لَهُ اِلْاِسْتِعْدَادَ، تَسْعَدُ بِمَنْقَلَبِكَ ۲۶۱۳. ۸- احْذَرِ قَلَّةَ الزَّادِ، وَ أَكْثَرَ مِنَ اِلْاِسْتِعْدَادِ لِرَحْلَتِكَ ۲۶۱۴. قِیَامَتِ) یَادِ کُن، وَ آرزُویِ مَرگِ مَکُن، مَگَرِ بَشَرَطِی مَحْکَمِ کِه اَز عَهْدِهِ آنِ بَرِ آئِی. ۳- بَسِیَارِ اَز مَرگِ وَ آنْچِه بَه آنِ مَنْتَهی مِی گِردِی نَاگِهَانِی، وَ بَه سُوِیِ آنِ کَشِیدَه مِی شُوی بَعْدِ اَز مَرگِ یَادِ کُن، تَا اِیْنِ کِه مَرگِ تُو رَا دَرِیَابَد، وَ حَالِ آنْکِه بَرَا یِ آنِ فَرَاگِرْفَتَه بَاشِی سَلَا حِ وَ اَسْبَابِ حَذَرِ، وَ

برای آن بسته باشی پشت خویش را، و نکند که بیاید تو را ناگهان پس بر تو غلبه کند. ۴- از برای مرگ مهیا شوید، پس به تحقیق که بر شما سایه (انداخته یا مشرف گردیده است). ۵- دعوت مرگ را به گوشه‌های خود پیش از آنکه مرگ شما را بخواند بشنواید. ۶- یاد کنید خراب کننده لذت‌ها، و تیره کننده خواهشها، و خواننده پراکنده‌ها را (و یا بسوی پراکندنیها). ۷- از مرگ دوری نما، و برای آن نیکو گردان آماده شدن را، تا در جای بازگشت خود نیکبخت شوی. ۸- از کمی توشه دوری نموده، و برای رفتن خود آماده شدن را بسیار گردان. ص ۱۳۶۹ ۹- ألا- مستعد للقاء ربّه قبل زهوق نفسه ۲۷۵۴. ۱۰- أفضل تحفه المؤمن الموت ۳۳۶۵. ۱۱- أشدّ من الموت ما يتمنى الخلاص منه بالموت ۳۳۶۶. ۱۲- إنّ من مشى على ظهر الأرض لصائر إلى بطنها ۳۴۵۷. ۱۳- إنّ أمرا لا تعلم متى يفجأك ينبغى أن تستعدّ له قبل أن يغشاك ۳۴۶۸. ۱۴- إنّ هذا الأمر ليس بكم بدأ، و لا إليكم انتهى، و قد كان صاحبكم ۹- آیا آماده شونده‌ای از برای ملاقات پروردگارش نیست پیش از بیرون آمدن نفس او. ۱۰- افزونترین تحفه مؤمن مرگ است (چون بدین وسیله از آلام و ناراحتی‌ها خلاص گشته، و به نعمت‌های بی حد الهی می‌رسد). ۱۱- سخت‌تر از مرگ آنست که بوسیله مرگ آرزوی خلاصی از آن می‌شود، (ممکن است حالات اهل جهنّم با این عبارت گفته شده باشد، چون از مالک خازن جهنّم درخواست کنند که خداوند ما را بمیراند تا خلاص شویم، مالک در جواب گوید: «إنکم ما کثون» شما همیشه در عذاب خواهید ماند. و همچنین از این روایت سختی مرگ نیز استفاده می‌شود، و باید چنین باشد زیرا مرگ تنها برای مؤمن تحفه است ولی برای دیگران سخت است). ۱۲- براستی هر که بر پشت زمین راه رود در شکم آن منزل کند. ۱۳- براستی امری که نمی‌دانی چه وقت ناگاه تو را می‌آید، سزاوار است قبل از آنکه فرو گیرد تو را که برای آن آماده شوی. ۱۴- آن حضرت به جمعیتی که از آنان فردی مرده بود چنین فرمود: براستی که این امر (مرگ و جدا شدن عزیز) چنین نیست که بشما ابتدا کرده، و نه چنین است که به شما منتهی گشته باشد، و در حقیقت یار شما که فوت شده مسافرت کرده، پس او را ص ۱۳۷۰ هذا یسافر، فعّدوه فی بعض سفراته، فإن قدم علیکم، و إلّا قدمتم علیه ۳۴۸۲. ۱۵- إنّ قادما یقدم بالفوز، أو الشّقوة لمستحقّ لأفضل العدة ۳۵۰۰. ۱۶- إنّ غائبا یحدوه الجدیدان اللیل و النّهار، لحرىّ بسرعه الأوبة ۳۵۰۱. ۱۷- إنّ أمامک طریقا ذا مسافه بعيدة، و مشقّه شديده، و لا غنى بک من حسن الارتیاد، و قدر بلاغک من الزّاد ۳۵۲۶. ۱۸- إنّ قولنا «إنا لله» إقرار علی أنفسنا بالملک، و قولنا «إنا إليه راجعون» إقرار علی أنفسنا بالهلاک ۳۵۶۶. در بعض سفرهایش به حساب آورید، آن گاه اگر بر شما وارد شد که هیچ، و گر نه شما بر او وارد خواهید شد (یعنی شما هم خواهید مرد و به او ملحق خواهید شد، پس این مسافرت را هم مانند سفرهای دیگر حساب کنید). ۱۵- براستی آینده و واردی که با پیروزی یا بدبختی بیاید (یعنی مرگ) هر آینه مستحق افزونترین ذخیره است، که با نیکبختی بیاید. ۱۶- براستی غائبی که آن را دو تازه شونده و جدید، شب روز میرانند و یا حدی می‌خوانند (آوازی است که شتربانان برای شتران خود می‌خوانند که با سرعت بروند) هر آینه سزاوار بتندی بازگشت است (یعنی باید تهیه مرگ و یا قیامت را گرفت از جهت غیبت آن آدمی غافل نگردد، که ناگهان قدم رنجه خواهد نمود). ۱۷- براستی که در جلو تو راهی است دارای مسافت دور و رنج بسیار سخت، و برای تو (چاره‌ای نبوده) و بی‌نیازی از نیکوئی طلب و قدر کفاف و تهیه زاد و توشه نیست (یعنی باید در تهیه توشه چنین راهی سعی و تلاش نمود). ۱۸- حضرت علی- علیه السلام- از مردی شنید که می‌گوید: إنا لله و إنا إليه راجعون به او فرمود: براستی که گفتار ما «إنا لله» اقرار بر خود ماست به مملوکیّت ص ۱۳۷۱ ۱۹- إنّ أمامک عقبه کژودا، المخفّ فیها أحسن حالا من المثلث، و المبطن علیها أقبح أمرا من المسرّع، إنّ مهبطها بک لا محاله علی جثّه أو نار ۳۵۸۸. ۲۰- إنّ هذا الموت لطالب حیث، لا یفوته المقیم، و لا یعجزه من هرب ۳۵۹۲. ۲۱- إنّ فی الموت لراحه لمن کان عبد شهوته، و أسیر أهویته، لأنّه کلّما طالت حیاته کثرت سیئاته، و عظمت علی نفسه جناياته ۳۵۹۳. ۲۲- إنّ للموت لغمرات، هی أفضع من أن تستغرق بصفه، أو تعتدل علی عقول أهل الدّنيا ۳۶۱۳. (یعنی همه ما عبد خدائیم) و سخن ما «إنا إليه راجعون» اقرار بر نفسهای خود است به هلاکت و مردن. ۱۹- براستی در جلو تو عقبه و گردنه‌ایست بس دشوار، که سبک بار در آن از سنگین بار حالش

نیکوتر، و کند رو بر آن از تندرو امرش زشت تر خواهد بود، بدرستی که فرودگاه تو از آن ناچار یا در بهشت است و یا در آتش.

۲۰- براستی که این مرگ هر آینه جوینده‌ایست شتابان (هرکسی را بزودی دریابد) اقامت کننده از آن رهائی نیافته (و آن را از دست ندهد)، و کسی که از آن گریزد عاجز ننماید آن را (بلکه هر جا رود عقبش رود و آن را دریابد). ۲۱- براستی که در مرگ برای کسی که بنده شهوت و اسیر خواهشهایش باشد همانا راحتی است، زیرا که هر چه زندگانی او درازتر گردد گناهان و بدیهایش زیاده‌تر شده، و جنایاتش بر نفس خود عظیمتر خواهد گردید. ۲۲- براستی که برای مرگ سختی‌هایی است که آن شنیع‌تر از آنست که به وصف آن رسیده شود، یا خردهای اهل دنیا آن را دریافت و به کنه آن رسد. ص ۱۳۷۲ ۲۳- إنّ الموت لمعقود بنواصیکم، و الدّٰنیا تطوی من خلفکم ۳۶۱۴. ۲۴- إنّ الموت لזائر غیر محبوب، و واطر (و واطر) غیر مطلوب، و قرن غیر مغلوب ۳۶۲۷. ۲۵- الرّٰحیل و شیک ۱۴۹. ۲۶- الموت مریح ۱۵۱. ۲۷- الأمر قریب ۱۵۳. ۲۸- الموت فوت ۲۴۰. ۲۹- الموت رقیب (رفیق) غافل ۳۱۷. ۳۰- الموت باب الاخره ۳۱۹. ۳۱- المشیب رسول الموت ۱۲۰۲. ۲۳- براستی که مرگ بر جلو سر شما بسته شده، و دنیا از پشت سر شما درنور دیده می‌شود (یعنی دنیا رو به زوال، و شما روبروی مرگید و دیر نمی‌یابد که خواهید مرد). ۲۴- براستی که مرگ هر آینه زیارت کننده‌ایست دوست نداشتنی، و کم کننده و یا خورد کننده یا رساننده مکروه و یا ترساننده طلب نشده، (بدون آنکه کسی از او بازخواست کند)، و هم نبردی است غیر مغلوب و ناشکستی. ۲۵- کوچیدن شتابان است (پس باید هر چه زودتر مهیا گردید). ۲۶- مرگ راحت بخش است (البته برای نیکان و آرزومندان آن). ۲۷- قیامت یا مرگ نزدیک است. ۲۸- مردن فوت (فرست) است (لذا باید قبل از آن تهیه زاد و توشه نمود). ۲۹- مرگ رفیق یا نگهبانی است غافل (بی‌خبر تا امر خدا رسد، و یا غافلگیر که ناگهان آدمی را ببرد). ۳۰- مرگ دروازه آخرت است. ۳۱- سفیدی مو پیام‌آور مرگ است. ص ۱۳۷۳ ۳۲- الموت أوّل عدل الاخره ۱۴۳۵. ۳۳- المتیّه و لا الدّٰنیه ۳۶۰. ۳۴- الموت مفارقة دار الفناء، و ارتحال إلى دار البقاء ۱۴۵۷. ۳۵- إنّک طرید الموت الذّٰی لا ینجو هاربه، و لا بدّ أنّه مدرکه ۳۷۹۳. ۳۶- إنّ ورائک طالبا حیثا من الموت فلا تغفل ۳۸۱۴. ۳۷- إنّکم طرداء الموت، الذّٰی إنّ أقمتّم أخذکم، و إنّ فررتّم منه أدرککم ۳۸۲۵. ۳۸- إذا حضرت المتیّه افترضت الأمتیّه ۴۰۲۲. ۳۹- إذا کان هجوم الموت لا یؤمن، فمن العجز ترک التّأهب له ۴۰۹۳. ۳۲- مرگ اوّل مراتب عدل آخرت است (یعنی آدمی که بمیرد اول حساب او شروع می‌گردد، و یا با مرگ از آسانی و دشواری آن عدل آخرت به عمل آید). ۳۳- مرگ آری، پستی هرگز. ۳۴- مرگ مفارقت خانه فنا، و کوچیدن به سوی خانه بقاء است. ۳۵- براستی که تو شکار مرگی هستی که گریزان از او رستگاری نیافته و از چنگال آن نرهد و ناچار او را به طور حتم دریابنده است. ۳۶- براستی که عقب تو جوینده‌ایست شتابان که آن مرگ است، پس از آن غافل مباش. ۳۷- براستی که شما شکار مرگید، اگر برخیزید شما را بگیرد، و اگر از آن فرار نمائید شما را دریابد. ۳۸- هر گاه مرگ حاضر شود آرزو رسوا گردد (یعنی پوچ و باطل شود). ۳۹- هر گاه ناگهان رسیدن مرگ و حمله آن مأمون نیست، پس ترک آمادگی از برای آن از عجز و ناتوانی خواهد بود، (پوشیده نیست که عجز نکوهیده است). ص ۱۳۷۴ ۴۰- المنایا تقطع الآمال ۹۴۵. ۴۱- إذا کنت فی إدبار، و الموت فی إقبال، فما أسرع الملتقی ۴۱۲۳. ۴۲- إذا کثر التّاعی إلیک، قام التّاعی بک ۴۱۷۶. ۴۳- تارک التّأهب للموت، و اغتنام المهل غافل عن هجوم الأجل ۴۵۱۳. ۴۴- ترخّلوا فقد جدّ بکم، و استعدّوا للموت فقد أظلمکم ۴۵۱۴. ۴۵- ذکر الموت یهوّن أسباب الدّٰنیا ۵۱۷۷. ۴۶- ربّما شرق شارق (شارب) بالماء قبل ریّه ۵۳۷۲. ۴۰- مرگ‌ها امیدها را می‌برند. ۴۱- هرگاه تو (نسبت بدنیا) پشت گرداننده باشی، و مرگ در رو آوردن، پس چه تند باشد رسیدن به یکدیگر. ۴۲- هرگاه خبرآور مرگ بسوی تو بسیار گردد (و پیوسته خبر فوت دیگران بتو رسد، و یا پیام‌آور مرگ را مانند ضعف بصر، ناتوانی، سپیدشدن مو، درد پا و... فراوان دیدی، یا خبر کشته‌ها از طرف تو بسیار شد) خبر دهنده مرگ تو برخیزد (یعنی طولی نکشد که آوازه مرگ تو هم به گوش دیگران رسد). ۴۳- آنکه آمادگی برای مرگ و غنیمت شمردن مهلت را واگذارنده است از ناگاه رسیدن اجل غافل خواهد بود. ۴۴- کوچ کنید که در حقیقت شما



را بشتاب خواهند برد ، و برای مرگ آماده شوید که راستی بر شما سایه افکنده است . ۴۵- یاد مرگ اسباب دنیا را خوار و سبک می گرداند . ۴۶- بسا گلو گرفته شونده به آب و یا نوشنده آن پیش از سیراب شدنش گلو گرفته شود ( یعنی بمیرد ) . ص ۱۳۷۵

۴۷- سبب الفوت الموت ۵۵۳۷ . ۴۸- شَوْقُوا أَنْفُسَكُمْ إِلَى نَعِيمِ الْجَنَّةِ ، تَحْبُوا الْمَوْتَ وَتَمَقُّتُوا الْحَيَاةَ ۵۷۷۹ . ۴۹- عَجِبْتُ لِمَنْ نَسِيَ الْمَوْتَ وَهُوَ يَرَى مِنْ يَمُوتٍ ۶۲۵۲ . ۵۰- عَجِبْتُ لِمَنْ يَرَى أَنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ فِي نَفْسِهِ وَعُمُرِهِ وَهُوَ لَا-يَتَأَهَّبُ لِلْمَوْتِ ۶۲۵۳ . ۵۱- عَجِبْتُ لِمَنْ خَافَ الْبَيَاتَ فَلَمْ يَكْفَ ۶۲۵۶ . ۵۲- غَايَةُ الْمَوْتِ الْفَوْتُ ۶۳۵۵ . ۵۳- غَائِبُ الْمَوْتِ أَحَقُّ مُنْتَظَرٍ وَأَقْرَبُ قَادِمٍ ۶۴۲۹ . ۴۷- سبب از دست دادن ( سعادت و کمال ) مرگ است . ۴۸- نفسهای خود را بنعمتهای بهشت مشتاق نمائید ، تا آنکه مرگ را دوست داشته و زندگانی را دشمن دارید ( و چنان نباشید که از شنیدن نام مردن افسرده شده ، و از پیام الهی ناراحت شوید ، بلکه باید به گونه ای معتقد بمرگ بود که از منتظرین به حساب آید ، و انسان به نحوی زندگی کند که آخرت برای او از دنیا شیرین تر آید ) .

۴۹- عجب دارم از کسی که مرگ را فراموش کند در صورتی که می بیند کسی را که می میرد ۵۰- عجب دارم از کسی که می بیند هر روز در نفس و عمرش نقصی وارد می شود و او برای مرگ آماده نمی شود ۵۱- عجب دارم از کسی که از شبیخون و ناگاه رسیدن ( مرگ ) می ترسد پس باز نایستد ۵۲- غایت و پایان مرگ از دست رفتن ( فرصت و انجام کار خیر ) است . ۵۳- غائب مرگ ( یعنی مرگی که همچون مسافر از ما غائب است ) سزاوارترین انتظار کشیده شده ، و نزدیکترین از سفر آینده است ( که بر انسان وارد می شود ) . ص ۱۳۷۶ ۵۴- فِى الْمَوْتِ غِبْطَةٌ أَوْ نَدَامَةٌ ۶۴۵۱ . ۵۵- فِى كُلِّ نَفْسٍ مَوْتُ ۶۴۲۵ . ۵۶- فِى الْمَوْتِ رَاحَةٌ السَّعْدَاءِ ۶۵۰۲ . ۵۷- قَدْ تَعَاجَلَ الْمَيِّتَةُ ۶۶۱۸ . ۵۸- كُلٌّ مُتَوَقِّعٌ أَتٍ ۶۸۵۲ . ۵۹- كُلٌّ أَتٍ قَرِيبٌ ۶۸۵۶ . ۶۰- كُلٌّ قَرِيبٌ دَانَ ۶۸۵۷ . ۶۱- كُلٌّ امْرَأٌ لَاقٍ حَمَامَهُ ۶۸۷۵ . ۶۲- كَيْفَ يَسْلَمُ مِنَ الْمَوْتِ طَالِبُهُ ۶۹۸۱ . ۶۳- كَيْفَ تَنْسِي الْمَوْتَ وَآثَارُهُ تَذْكِرُكَ ۶۹۹۰ . ۵۴- در مردن شادمانی و یا پشیمانی است . ۵۵- در هر نفسی مردنی است ( چنانکه خدا فرموده : كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ هر نفسی چشنده مزه مرگ است ) . ۵۶- در مرگ آسایش نیکبختان است . ۵۷- گاهی مرگ شتاب می کند . ۵۸- هر انتظار کشیده شده ای ( مانند مرگ یا قیامت ) آینده است . ۵۹- هر آینده ای نزدیک است ( یعنی نباید از مرگ و قیامت غافل شد ) . ۶۰- هر نزدیکی نزدیک است ( پس نباید هیچ غافل بود ) . ۶۱- هر مردی ( و هر آدمی ) مرگ خود را ملاقات کننده است . ۶۲- چگونه ( از مرگ ) سالم می ماند کسی که مرگ طالب اوست . ۶۳- چگونه مرگ را فراموش کنی در صورتی که آثار آن ( سفیدی مو ، مردن دیگران ، ضعف و ناتوانی و پیری ) تو را یادآوری می کند ص ۱۳۷۷ ۶۴- لِكُلِّ نَاجِمٍ أَفْوَلٌ ۷۲۶۹ . ۶۵- لِكُلِّ نَفْسٍ حَمَامٌ ۷۲۷۸ . ۶۶- لِكُلِّ حَيٍّ مَوْتُ ۷۲۸۶ . ۶۷- لِلنَّفُوسِ حَمَامٌ ۷۲۲۳ . ۶۸- لَنْ يَنْجُو مِنَ الْمَوْتِ غَنًى لِكَثْرَةِ مَالِهِ ۷۴۳۱ . ۶۹- لَنْ يَسْلَمَ مِنَ الْمَوْتِ فَقِيرٌ لِإِقْلَالِهِ ۷۴۳۲ . ۷۰- لَوْ أَنَّ الْمَوْتَ يَشْتَرِي لِأَشْتَرَاهُ الْأَغْنِيَاءُ ۷۵۷۲ . ۷۱- مَنْ مَاتَ فَاتٍ ۷۷۱۷ . ۷۲- مَنْ أَيَّقِنَ بِالثَّقَلَةِ تَأَهَّبَ لِلزَّحِيلِ ۷۹۵۵ . ۶۴- برای هر طلوع کننده ای پنهان شدن و غروبی است ( کنایه از این است که برای هیچ چیزی جز خدا بقائی نمی باشد ) . ۶۵- برای هر نفسی ( و صاحب جائی ) مرگی است . ۶۶- برای هر زنده ای مرگی است ( جز پروردگار بزرگ ) . ۶۷- برای نفس ها مرگی است ( که باید آن را بجشد ) . ۶۸- هیچ توانگری بسبب بسیاری مالش هرگز از مرگ رستگاری نمی یابد ( یعنی مرگ خرید و فروش نمی شود پرس همه را فرا خواهد گرفت ) . ۶۹- هرگز فقیری بجهت بی چیزى خود از مرگ سالم نخواهد ماند . ۷۰- اگر آنکه مرگ خریده می شد آن را ثروتمندان می خریدند ( تا آنکه همیشه در دنیا خوش باشند ) . ۷۱- هر که بمیرد فوت شود ( یعنی دیگر در میان عمل کنندگان خود را نخواهد دید پس تا زنده است باید در طاعت و عمل بکوشد ) . ۷۲- هر که به سفر ( و انتقال از جائی به جائی ) یقین نماید برای حرکت و کوچ کردن آماده گردد . ص ۱۳۷۸ ۷۳- مَنْ رَأَى الْمَوْتَ بِعَيْنٍ يَقِينَةٍ رَاحَةً قَرِيبًا ۸۲۵۸ . ۷۴- مَنْ رَأَى الْمَوْتَ بِعَيْنٍ أَمَلَهُ رَاحَةً بَعِيدًا ۸۲۵۹ . ۷۵- مَنْ ذَكَرَ الْمَيِّتَةَ نَسِيَ الْأُمِّيَّةَ ۸۴۴۶ . ۷۶- مَنْ تَذَكَّرَ بَعْدَ السَّفَرِ اسْتَعَدَّ ۸۴۸۸ . ۷۷- مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ نَجَا مِنْ خِدَاعِ الدُّنْيَا ۸۵۰۶ . ۷۸- مَنْ أَخْطَأَ سَهْمَ الْمَيِّتَةِ قَتِلَهُ الْهِرَمُ ۸۵۲۴ . ۷۹- مَنْ تَرْقَّبَ الْمَوْتَ سَارَعَ إِلَى الْخَيْرَاتِ ۸۵۹۰ . ۸۰- مَنْ صَوَّرَ الْمَوْتَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ هَانَ أَمْرُ الدُّنْيَا عَلَيْهِ ۸۶۰۴ . ۸۱- مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ رَضِيَ مِنَ الدُّنْيَا بِالْكَفَافِ

۸۶۶۲. ۸۲- من أكثر من ذكر الموت قلت في الدنيا رغبته ۸۷۶۶. ۷۳- هر که مرگ را بدیده یقین بنگرد ، آن را نزدیک خواهد دید . ۷۴- هر که مرگ را بدیده امید خود ببیند ، آن را دور خواهد دید . ۷۵- هر که مرگ را یاد کند ، آرزو و امید را فراموش نماید . ۷۶- هر که متذکر دوری سفر ( آخرت ) گردد ، آماده می شود . ۷۷- هر که فراوان یاد مرگ کند ، از فریبه‌های دنیا نجات پیدا کند . ۷۸- هر که تیر مرگ از او خطا کند ، پیری او را به بند کشد ( یعنی علی ای حال بشر به ناتوانی کلی خواهد رسید پس باید تدارک سفر دید ) . ۷۹- هر که انتظار مرگ کشد ، بسوی خیرات شتاب نماید . ۸۰- هر که مرگ را میان دو چشم خود مصور سازد ، کار دنیا بر او آسان باشد . ۸۱- هر که یاد مرگ بسیار نماید ، از دنیا به آن مقدار که او را بس باشد خوشنود خواهد گردید . ۸۲- هر که یاد مرگ بسیار کند ، رغبته او در دنیا کم خواهد بود . ص ۱۳۷۹ ۸۳- من ذكر الموت رضى من الدنيا باليسير ۸۸۴۳ . ۸۴- من وكل به الموت اجتاحه و أفناه ۹۱۵۶ . ۸۵- ما ينجو من الموت من طلبه ۹۵۱۰ . ۸۶- ما أنزل الموت منزله من عدّ غدا من أجله ۹۶۳۰ . ۸۷- ما أنفع الموت لمن أشعر الإيمان و التقوى قلبه ۹۶۳۸ . ۸۸- موتات الدنيا أهون من موتات الآخرة ۹۷۹۴ . ۸۹- نحن أعوان المنون ، و أنفسنا نصب الحتوف ، فمن أين نرجو البقاء ، و هذا الليل و النهار لم يرفعا من شيء شرفا إلّا أسرعا الكثرة في هدم ما ۸۳- هر که بیاد مرگ باشد ، از دنیا به اندک خوشنود می گردد . ۸۴- هر که مرگ به او گماشته شود ، او را از بیخ برکنده ، و فانی سازد او را . ۸۵- از مرگ رستگاری نیابد ، هر که آن را بخواهد ( یعنی دنیا محل بقاء نیست خواهی نخواهی مرگ خواهد آمد ) . ۸۶- مرگ را در جایگاه خود فرود نیاورده ، کسی که فردا را از اجل خود به حساب آرد ( یعنی باید انسان هر آن و هر لحظه منتظر آن باشد ) . ۸۷- چه سودمند است مرگ ، برای کسی که ایمان و تقوا را شعار دل خود قرار دهد . ۸۸- مردن‌های دنیا ( و مشقت و سختی‌های آن بر من ) از ( عقوبت‌ها و ) مرگ‌های آخرت آسان‌تر است ( حضرت این فراز را در وقتی فرمودند که مردم با او بعد از قتل عثمان بیعت نمودند ، و چنان با آن بزرگوار رفتار کردند که ناچار شد به مبارزه ، سپس این جمله را فرمودند . نهج البلاغه خطبه ۵۳ ) ۸۹- ( این فرازها تتمه کلامی است «چنانکه در کلمات قصار ۱۸۲ نهج البلاغه است» در پند و اندرز که آن حضرت فرموده : پس ) ما یاران و یاوران مرگیم ، و نفس‌های ما نشانه مرگ‌ها ، پس از کجا ما امید بقاء داشته ، و این شب و روز ص ۱۳۸۰ بنیا ، و تفریق ما جمعا ۹۹۸۰ . ۹۰- هل ( و أهل مدّة البقاء ) ينتظر أهل مدّة البقاء ، إلّا آوئه الفناء مع قرب الزوال و أزوف الانتقال ۱۰۰۳۱ . ۹۱- هل يدفع عنكم الأقارب ، أو تنفعكم التّوابع ۱۰۰۳۶ . ۹۲- هیهات أن يفوت الموت من طلب أو ينجو منه من هرب ۱۰۰۴۲ . ۹۳- وافد الموت يقطع العمل ، و يفضح الأمل ۱۰۱۱۱ . ۹۴- وافد الموت يبيد المهمل ، و يدنى الأجل ، و يقعد الأمل ۱۰۱۱۲ . چیزی از شرافت و بزرگی ندادند ، و یا کنگره‌های ساختمان‌ی را بلند نکرده‌اند مگر آنکه در ویرانی آنچه ساخته ، و پراکندگی آنچه گرد آورده بودند بشتاب باز گشتند . ۹۰- ( تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۸۲ غراء بیان داشته ، و در آن خلقت بدن انسان و نعمت‌های الهی و غیر آن را تذکر داده ، تا آنکه می‌فرماید : ) آیا اهل مدّت بقاء جز هنگامه فنا را با نزدیکی زوال ، و زودی انتقال ( از این جهان ) انتظار خواهند کشید ۹۱- ( تتمه کلامی است نیز از همان خطبه ) آیا از شما خویشان ( مرگ و سختی عذاب را ) دفع کرده ، یا بلند کنندگان آواز به گریه سودی به شما خواهند رسانید ۹۲- دور است این که مرگ از کسی که ( آن را ) طلب نماید فوت شده ، یا کسی که از آن بگریزد نجات یابد ( یعنی علی ای حال مرگ آدمی را احاطه نماید ) . ۹۳- وارد شونده مرگ عمل را بریده ، و امید و آرزو را رسوا گرداند . ( یعنی تا آدمی زنده است می‌تواند عملی را انجام داده و یا امیدی بخود راه دهد ) . ۹۴- وارد شونده مرگ ، مهلت را نابود ساخته ، و مدّت را نزدیک گردانیده ( و پایان اجل است ) و امید و آرزو را می‌نشاند ( که دیگر کسی نتواند آرزویی کند ) . ص ۱۳۸۱ ۹۵- لا مریح کالموت ۱۰۴۰۹۷ . ۹۶- لا ترعوى المتيه اختراما ۱۰۵۹۴ . ۹۷- لا قادم أقرب من الموت ۱۰۶۲۱ . ۹۸- لا غائب أقدم من الموت ۱۰۷۲۹ . ۹۹- لا لوم لهارب من حتفه ۱۰۸۹۰ . ۱۰۰- يغلب ( تذلل الأمور للمقادير ) المقدار على التقدير حتّى يكون الحتف في التدبير ۱۱۰۳۲ . ۱۰۱- ينبغي لمن عرف سرعة رحلته أن يحسن التّأهبّ لنقلته ۱۰۹۳۱ . ۱۰۲- الموت و لا ابتذال الخزيه ۳۶۱ . ۹۵- هیچ راحت کننده‌ای ( برای مؤمنین ) مانند مرگ نیست .

۹۶- مرگ هیچ هلاک کردنی را ترک نخواهد نمود ( بلکه همه را هلاک می‌کند ) . ۹۷- نیست از سفر آینده‌ای نزدیک تر از مرگ . ۹۸- نیست غائبی وارد شونده‌تر از مرگ ( چون ورود آن قطعی است ) . ۹۹- نیست سرزنش و ملامتی برای گریزنده از مرگ خود ( برای این که در مرگ آمادگی لازم است ، و یا آنکه جائی که امر به استقبال آن نشده مانند جهاد باید آدمی از جائی که مظنه مرگ است بگریزد ) . ۱۰۰- ( در حکمت ۱۶ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی این فراز نقل گردیده که کارها پیرو قضا و قدر است ) مقدار ( و اندازه حتمی از جانب خدا ) بر تقدیر ( که انسان در شفای خود بکار می‌برد ) غلبه کرده بگونه‌ای که مرگ در تدبیر می‌باشد . ۱۰۱- برای کسی که سرعت کوچیدن خود را ( از این دنیا ) می‌شناسد ، سزاوار این است که آماده شدن از برای نقل و انتقالش را نیکو نماید . ۱۰۲- مرگ آری ، خواری و رسوائی هرگز . ص ۱۳۸۲ ۱۰۳- الموت یأتی علی کلّ حیّ ۱۱۱۷ .

## الموتی

۱- لا تذكر الموتی بسوء ، فکفی بذلک إثما ۱۰۲۵۲ .

## المال و الثروة

۱- المال یكرم صاحبه فی الدّنيا ، و یهینه عند الله سبحانه ۱۸۳۶ . ۲- المال یكرم صاحبه ما بذله ، و یهینه ما بخل به ۱۸۳۸ . ۳- المال و البنون زینة الحیاء الدّنيا ، و العمل الصّالح حرث الآخرة ۱۸۴۱ . ۴- المال یرفع صاحبه فی الدّنيا و یضعه فی الآخرة ۱۸۸۵ . ۱۰۳- مرگ بر هر زنده‌ای خواهد آمد ( یعنی باید تهیه آن را گرفت ) . مردگان ۱- مردگان را به بدی یاد مکن که چنین کاری برای گناه به حساب آمدن کافی است . مال و ثروت ۱- مال و ثروت صاحبش را در دنیا گرامی می‌گرداند ، و او را در نزد خدای سبحان خوار می‌کند . ۲- مال صاحبش را گرامی می‌دارد ، زمانی که بذل کند آن را و خوار می‌سازد او را هنگامی که به آن بخل ورزد . ۳- مال و پسران زینت زندگانی دنیا هستند ، و عمل شایسته کشته آخرت است . ۴- ثروت صاحبش را در دنیا بالا می‌برد ، و او را در آخرت پست مرتبه ص ۱۳۸۳ ۵- المال و بال علی صاحبه إلّا ما قدّم منه ۱۹۵۷ . ۶- المال فتنة النفس و نهب الرّزایا ۱۹۸۸ . ۷- المال تنقصه التّفقه ، و العلم یزکو علی الإنفاق ۲۰۳۵ . ۸- أمسک من المال بقدر ضرورتک ، و قدّم الفضل لیوم فافتک ۲۴۰۵ . ۹- إیّاک و الاستیثار ( الاستتار ) بما للناس فیہ أسوء ، و التّغابی عمّا وضح للناظرین فإنّه مأخوذ منک لغيرک ۲۷۳۰ . می‌نماید . ۵- مال بر صاحب خود و بال می‌باشد ، مگر آنچه از آن پیش فرستاده است . ۶- مال فتنه نفس و غارت مصیبه‌هاست . ۷- مال و ثروت ، خرج کردن آن را کم می‌کند ، و دانش ، با خرج کردن نشو و نما کند . ۸- از مال به اندازه ضرورت نگاه دار ، و زیادتی را برای روز حاجت خود ( قیامت ) پیش فرست . ۹- دوری نما از تنهایی ( یا پنهان کردن ) آنچه برای مردم در آن اقتدا ( یا تساوی و برابری ) بوده ، و پنهان کردن ( یا خود را به غفلت زدن ) از آنچه برای بندگان روشن است ، زیرا که آن از تو برای غیر خود گرفته خواهد شد ، ( یعنی مالی را که باید با مردم بخوری بخود اختصاص مده ، و با ظهورش آن را پنهان مساز ، که با مردنت یا با فرمان حکومت عدل از تو برای غیر تو گرفته خواهد شد ، بزرگان احتمالات دیگری هم داده اند : که ممکن است مراد چیزهایی است که همه مردم در آن شریکند ، و اختصاص به کسی ندارد ، مانند آبهای مباح ، علف صحرا ، هیمه ، بنا بر این نهی حضرت از یک چنین چیزهایی است ، و یا آنکه مراد هدیه‌ای باشد که در حضور جمعی بیاورند که بر همه واضح باشد . و یا استتار از واجبات مانند زکات باشد که در این صورت امر شده آشکارا داده شود ، تا مردم به او اقتدا کنند ) . ص ۱۳۸۴ ۱۰- أفضل المال ما استرقّ به الأحرار ۲۹۵۳ . ۱۱- أفضل الأموال ما استرقّ به الرّجال ۲۹۵۵ . ۱۲- أزکی المال ما اکتسب من حلّه ۲۹۵۶ . ۱۳- أنفع المال ما قضی به الفرض ۳۰۳۹ . ۱۴- أزکی المال ما اشتری به الآخرة ۳۰۴۰ . ۱۵- أطیب المال ما اکتسب من حلّه ۳۰۵۰ . ۱۶- أفضل الأموال أحسنها أثرا علیک ۳۱۴۵ . ۱۷- أفضل المال ما قضیت به الحقوق ۳۲۵۰ . ۱۸- إن مالک لحامدک فی حیاتک ، و لذامک بعد

وفاتک ۳۴۶۵ . ۱۰- افزونترین مال مالی است که بسبب آن آزادگان بنده شوند ( چون وقتی به کسی احسانی شد گویا او را بنده خود نموده چنانکه مشهور است «الإنسان عبید الإحسان» انسان بنده احسان است ) . ۱۱- افزونترین مالها آنست که بوسیله آن مردان بنده شوند . ۱۲- پاکیزه‌ترین مال آنست که از ممر حلال بدست آید . ۱۳- سودمندترین مال آنست که بوسیله آن واجب انجام گیرد ( چون زکات و خمس و حج و دین و امثال آن ) . ۱۴- پاکیزه‌ترین مال آنست که به آن آخرت خریده شود . ۱۵- پاکیزه‌ترین مال آنست که از راه حلال آن بدست آمده باشد . ۱۶- افزونترین مالها نیکوترین آنهاست از نظر اثر بر تو ( یعنی در مصرف خیر بکار برده شود که در آدمی اثر بخش باشد ، و یا در انسان اثر نیکو کند نه آنکه اثر سوء گذارد ) . ۱۷- افزونترین مال آنست که بوسیله آن حقوق اداء شود . ۱۸- براستی که مال تو برای ستایش کننده تست در حال حیات ، و برای ص ۱۳۸۵ ۱۹- إن المرء علی ما قدّم قادم ، و علی ما خلفّ نادم ۳۵۰۶ . ۲۰- إن الله سبحانه فرض فی أموال الأغنیاء أقوات الفقراء ، فما جاع فقیر إلّا بما منع غنی ، و الله سائلهم عن ذلك ۳۵۶۴ . ۲۱- إن أعظم الناس حسرةً يوم القيامة ، رجل اکتسب مالا من غیر طاعة الله ، فوزّته رجلا أنفقه فی طاعة الله ، فدخل به الجنة ، و دخل به الأول الثار ۳۵۸۹ . ۲۲- إن المرء إذا هلك قال الناس : ما ترک و قالت الملائكة ما قدّم لله آبائکم ، فقدّموا بعضا یکن لکم ذخرا ، و لا تخلّفوا کلاً فیکون علیکم مذمت کننده تست بعد از ممات تو ( به این معنی که گویند : کم گذاشته ، یا خودش نخورد ، از گلویش پائین نرفت ، دل نمی‌کند خرج کند و امثال آن ، بنا بر این سزاوار این است که خود صاحب مال از آن بهره‌برد ، و کمتر برای دیگران بگذارد ) . ۱۹- براستی که مرد بر آنچه پیش فرستاده وارد خواهد شد ، و بر آنچه پس انداخته ( و برای دیگران گذاشته ) پشیمان است . ۲۰- براستی که خداوند سبحان در مالهای ثروتمندان قوت‌های فقراء را واجب گردانیده ، پس هیچ بیچاره‌ای گرسنه نماند مگر بواسطه آنچه ثروتمند جلوگیری کرده ( یعنی حقشان را نداده ) و خدا از این کار پرسش کننده است ( به این معنی که از آنها مؤاخذه خواهد نمود ) . ۲۱- براستی عظیمترین مردم در قیامت از نظر حسرت و ندامت ، مردی است که مالی را از راه حرام بدست آورده ، و آن را برای مردی بگذارد که او آن را در طاعت خدا انفاق نماید ، پس چنین کسی داخل بهشت شده ، و مرد اولی بسبب آن داخل آتش شود . ۲۲- براستی که مرد هرگاه بمیرد مردم گویند : چه به جا گذاشته و فرشتگان گویند چه پیش فرستاده است خدا پدران شما را خیر دهد ( یا برای خدا باد پدران ص ۱۳۸۶ کلاً ۳۵۶۷ . ۲۳- إن خیر المال ما کسب ثناء و شکراً ، و أوجب ثواباً و أجراً ۳۵۷۲ . ۲۴- إن خیر المال ما أورثک ذخراً و ذکراً ، و أکسبک حمداً و أجراً ۳۶۰۰ . ۲۵- إن أفضل الأموال ما استرقّ به حرّ ، و استحقّ به أجر ۳۶۰۱ . ۲۶- إن مالک لا- یعنی جمیع الناس ، فاحصص به أهل الحقّ ۳۶۳۹ . ۲۷- المال حساب ۱۸۳ . ۲۸- المال عاریة ۲۴۳ . ۲۹- إن المذی فی یدیک قد کان له أهل قبلک ، و هو صائر إلی من شما ) پس بعض مال را پیش فرستید تا برای شما ذخیره و اندوخته باشد ، و همه را بجای مگذارید تا بر شما کلّ باشد ( و بار سنگین آن به دوش شما قرار گیرد ، و سبب عذاب شود ) . ۲۳- براستی که بهترین مال آنست که موجب سپاس و شکر گشته ، و پاداش را واجب گرداند . ۲۴- براستی که بهترین مال آنست که تو را ذخیره و یادی میراث گذاشته ، و برای تو ستایش و اجر و ثواب را کسب نماید . ۲۵- براستی که افزونترین مالها آنست که بسبب آن آزاده‌ای بنده گشته ، و به آن استحقاق اجر و پاداشی حاصل گردد . ۲۶- براستی که مال و ثروت تو ( یا آنچه برای تست ) همه مردم را بی‌نیاز نسازد ، پس آن را به اهل حق ( مستحقین یا مؤمنین ) مخصوص ساز . ۲۷- مال و ثروت حساب است ( یعنی در آخرت بی‌حساب نخواهد بود ) . ۲۸- ثروت عاریه است ( به زودی در وقتش از دست برود ) . ۲۹- براستی آنچه در دستهای تست ، در حقیقت از برای آن قبل از تو اهلی ص ۱۳۸۷ بعدک ، و إنّما أنت جامع لأحد رجلین : إمّا رجل عمل فیما جمعت بطاعة الله فسعد بما شقیت به ، أو رجل عمل فیما جمعت بمعصیة الله فشقی بما جمعت ، و لیس أحد هذین أهلاً أن تؤثره علی نفسک ، و لا تحمل له علی ظهرک ۳۶۴۶ . ۳۰- المال نهب الحوادث ۳۷۷ . ۳۱- المال سلوة الوارث ( الوراث ) ۳۷۸ . ۳۲- المال یقوی غیر الأیّد ۴۶۱ . ۳۳- الرجال تفید المال ، المال ما أفاد الرجال ۵۰۸ . بوده ، و آن بسوی کسی که بعد از تو می‌باشد منتقل می‌گردد ، و جز این نیست که تو برای یکی از دو مرد جمع

کننده‌ای: مردی که در آنچه بوسیله طاعت خدا فراهم آورده‌ای عمل نموده پس به آنچه تو به آن بدبخت گشته‌ای نیکبخت می‌شود، و یا مردی که در آنچه تو بواسطه نافرمانی خدا جمع نمودی عمل می‌نماید پس بواسطه آنچه تو فراهم آورده‌ای بدبخت می‌گردد، و هیچکدام از این دو اهلیت آن را نداشته که تو او را بر نفس خود مقدم داری، و گناه را بر پشت خود برای او برداری، (پس به مال دنیا دل مبنده و آن را در حال حیات در راه خدا انفاق نما). ۳۰- مال غارت حوادث است (بنا بر این باید از آن حتی الإمكان برای خیرات استفاده کرد). ۳۱- مال سبب رفاه و کامرانی (و یا تسلی وارثان یا وارث) است. ۳۲- مال و ثروت غیر صاحب قوت را تقویت می‌نماید (گرچه در واقع ضعیف باشد). ۳۳- مردان مال را بخشیده یا کسب مال کرده، و مال مردان را نبخشیده و یا کسب نمی‌کند (خلاصه معنی آنست که آدمی باید بکوشد مردی بدست آورد نه مال زیرا مال محصول مردانست ولی مردان محصول مال نمی‌باشند). ص ۱۳۸۸ ۳۴- المال یعسوب الفجار ۵۷۳. ۳۵- المال مآذة الشهوات ۵۷۵. ۳۶- المال یقوی الآمال ۵۷۷. ۳۷- المال یبیدی جواهر الرجال و خلائقها ۱۱۵۵. ۳۸- المال یفسد المال و یوسع الآمال ۱۴۲۸. ۳۹- المال للفتن سبب، و للحوادث سلب ۱۴۴۸. ۴۰- المال داعیة التعب و مطیئة النصب ۱۴۴۹. ۴۱- المال لا ینفعک حتی یفارقک ۱۴۵۲. ۴۲- إنما لک من مالک ما قدّمته لآخرتک، و ما أخرته فللوارث ۳۹۰۴. ۳۴- مال و ثروت پادشاه و یا فرمانفرمای اهل فسق و فجور است. ۳۵- ثروت سرمایه خواهشهاست. ۳۶- ثروت امید و آرزوها را تقویت می‌نماید. ۳۷- مال و ثروت گوهرهای مردان و صفات آنان را ظاهر می‌سازد (که تا چه اندازه مرد می‌داند آیا بخیلند یا سخی، متکبران یا متواضع و...) ۳۸- ثروت عاقبت و سرانجام کار را تباه ساخته، و امیدها را گشایش می‌دهد. ۳۹- مال برای فتنه‌ها وسیله، و برای حادثه‌ها ربوده شده است (یعنی زود از دست برود). ۴۰- مال خواننده رنج و تعب، و شتر سواری زحمت است (یعنی آدمی را برنج کشانده و گویا مرکب سواری زحمت خواهد بود). ۴۱- مال تا از تو جدا نشود تو را سودی نرساند (اگر در مصرف خیر صرف شود سودمند گردد، و گرنه جز خسران چیزی را عائد انسان نخواهد نمود). ۴۲- جز این نیست که برای تست از مالت آنچه را که برای آخرت پیش فرستادی، و آنچه را که پس انداختی برای وارث خواهد بود (پس تا زنده‌ای از آن برای ص ۱۳۸۹ ۴۳- إذا جمعت المال فأنّت فیه و کیل لغیرک یسعد به و تشقی أنت. ۴۱۳۵. ۴۴- إذا قدّمت مالک لآخرتک و استخلفت الله سبحانه علی من خلّفته من بعدک، سعدت بما قدّمت و أحسن الله لک الخلفة علی من خلّفت ۴۱۳۶. ۴۵- برکوب الأهوال تکتسب الأموال ۴۲۵۶. ۴۶- ثروة الدّنيا فقر الآخرة ۴۷۰۵. ۴۷- ثروة المال تردی، و تطغی، و تفنی ۴۷۰۷. ۴۸- حبّ المال سبب الفتن و حبّ الریاسة رأس المحن ۴۸۷۱. روز باز پسین استفاده کن). ۴۳- هر گاه جمع نمائی مال و ثروت را پس تو در آن وکیل غیر خودی، او بسبب آن نیکبخت گردیده، و تو بدبخت گردی. ۴۴- هر گاه مالت را برای آخرت خود پیش فرستی، و خدای سبحان را بر کسی که بعد از خود بجای بگذاری جانشین سازی، نیکبخت گردی بسبب آنچه پیش فرستادی، و خداوند هم خوب جانشینی کند بر کسی که جای گذاشتی. ۴۵- بوسیله تحمل ترسها (مانند سفرهای دریا و صحرا و هوایی و زمینی) اموال بدست خواهد آمد، (اما چرا آدمی بدنبال اعمالی نرود که ترس و هراسی نداشته و پایدار خواهد بود). ۴۶- مال و ثروت دنیا درویشی و بیچارگی آخرت است (البته اگر از ممر حرام بدست آمده و در غیر راه صحیح مصرف گردد). ۴۷- بسیاری مال بهلاکت انداخته، و سرکش نموده، و نیست می‌گردد. ۴۸- دوستی مال سبب فتنه‌ها و دوستی ریاست سر محنت‌هاست. ص ۱۳۹۰ ۴۹- حبّ المال یفسد المال ۴۸۷۴. ۵۰- حبّ المال یقوی الآمال، و یفسد الأعمال ۴۸۷۵. ۵۱- حبّ المال یوهن الدّین، و یفسد الیقین ۴۸۷۶. ۵۲- خیر أموالک ما وقی عرضک ۴۹۵۸. ۵۳- خیر الأموال ما استرقّ حرّا ۴۹۶۰. ۵۴- خیر الأموال ما أعان علی المکارم ۴۹۹۳. ۵۵- خیر أموالک ما کفّاك ۵۰۳۴. ۵۶- خذوا من کرائم أموالکم ما یرفع به ربّکم سنّی أعمالکم ۵۰۴۹. ۵۷- ربّ جامع لمن لا یشکره ۵۳۳۱. ۴۹- دوستی مال بازگشت و عاقبت را تباه سازد. ۵۰- دوستی مال امیدها را تقویت نموده و عملها را تباه خواهد ساخت. ۵۱- دوستی مال دین را سست، و یقین را فاسد خواهد نمود. ۵۲- بهترین اموال تو آنست که عرض و آبروی تو را نگه دارد. ۵۳- بهترین مالها آنست که آزاده‌ای را بنده سازد (چون «الإنسان



عبید الإحسان» آدمی بنده احسان خواهد بود ) . ۵۴- بهترین مالها آنست که ( آدمی را ) بر کردار خوب یاری کند . ۵۵- بهترین اموال تو آنست که تو را کفایت کند ( یعنی نه کم باشد که در زحمت افتی ، و نه زیاد که باعث طغیان شود ) . ۵۶- از نفائس اموال خود آنچه بوسیله آن پروردگارتان عملهای بلند شما را بلند کند ( مانند زکات و سایر حقوق واجبه بلکه مستحبه ) فرا گیرید و در راه او مصرف نمایید . ۵۷- بسا گرد آورنده مالی که برای کسی است که از او تشکر ننماید . ص ۱۳۹۱ ۵۸- زکاء المال الإفضال ۵۴۴۷ . ۵۹- شرّ الأموال ما أکسب المذام ۵۶۷۳ . ۶۰- شرّ الأموال ما لم یغن عن صاحبه ۵۶۸۲ . ۶۱- شرّ المال ما لم ینفق فی سبیل الله منه ، و لم تؤدّ زکاته ۵۶۸۳ . ۶۲- شرّ الأموال ما لم یخرج منه حقّ الله سبحانه ۵۷۱۰ . ۶۳- صاحب المال متعوب ، و الغالب بالشّرّ مغلوب ۵۸۳۰ . ۶۴- قليل یکفی خیر من کثیر یطغی ۶۷۵۰ . ۶۵- قليل ینجی خیر من کثیر یردی ۶۷۵۱ . ۶۶- قدّموا بعضا یکن لکم ، و لا- تخلفوا کلّما فیکون علیکم ۶۸۰۴ . ۵۸- زکات مال احسان کردن به مردم است . ۵۹- بدترین مالها آنست که نکوهش را کسب نماید ( یعنی سبب مذمت شود ) . ۶۰- بدترین مالها آنست که صاحب خود را بی‌نیاز نسازد . ۶۱- بدترین مال آنست که از آن در راه خدا انفاق نگشته و زکات آن داده نشود . ۶۲- بدترین مالها آنست که از آن حق خدای سبحان خارج نگردد . ۶۳- صاحب مال رنج دیده شده ( چون مال کمتر بی‌زحمت حاصل شود و برای انفاقش نیز تعب خواهد کشید و برای حفظ و نگهداریش نیز در رنج است ) و غلبه کننده بیدی مغلوب خواهد بود . ۶۴- اندک ( از مال ) که بس باشد بهتر از بسیاری است که طغیان آورد . ۶۵- اندکی که رستگاری آورد بهتر از بسیاری است که برو و یا در هلاکت اندازد . ۶۶- بعض ( از اموال ) را پیش فرستید تا برای شما ( باقی ) باشد ، و همه را جا ص ۱۳۹۲ ۶۷- کم من جامع ما سوف یتَرَکه ۶۹۵۹ . ۶۸- کم من منقوص رابح و مزید خاسر ۶۹۶۰ . ۶۹- کثره المال تفسد القلوب و تنشیء الذنوب ۷۱۰۹ . ۷۰- کن بمالک متبرّعا ، و عن مال غیرک متورّعا ۷۱۵۸ . ۷۱- لن یذهب من مالک ما وعظک ، و حاز لک الشکر ۷۴۳۳ . ۷۲- لم یکتسب مالا من لم یصلحه ۷۵۴۳ . ۷۳- لم یرزق المال من لم ینفقه ۷۵۴۴ . ۷۴- لم یذهب من مالک ما وقی عرضک ۷۵۴۷ . ۷۵- لم یضع من مالک ما قضی فرضک ۷۵۴۸ . ۷۶- مگذارید پس بر ضرر و زیان شما گردد . ۶۸- بسا کم کرده شده سود کننده ( که نفعش در کمی است که به او داده شده ) و زیاد شده زیان برنده باشد . ۶۹- بسیاری مال دلها را فاسد نموده ، و منشأ گناهان خواهد گردید . ۷۰- به مال خود متبرّع ، و از مال غیر خود پرهیزگار باش . ۷۱- هرگز از مال تو نرفته ( و عوض آن را خواهی یافت ) آنچه تو را پند داده ( که آن را در جای صحیح صرف کردی ، و یا اگر تلف شده تو را پند داده ) و شکر را برای تو جمع کرده است ( که خودت از بین نرفتی و یا دیگران از تو تشکر کنند ) . ۷۲- کسب مالی نکرده کسی که آن را اصلاح نکرده است . ۷۳- روزی داده نشده مالی را کسی که آن را انفاق نکرده باشد ( بلکه آن و بال است نه مال ) . ۷۴- از مالت نرفته آنچه عرض و آبروی تو را حفظ کرده است . ۷۵- از مال تو ضایع نگردیده آنچه واجبی را ( مانند خمس و زکات و ... ) بجا ص ۱۳۹۳ ۷۶- لم یضع امرء ماله فی غیر حقّه أو معروفه فی غیر أهله إلّا حرّمه الله شکرهم و کان لغيره و دهم ۷۵۵۰ . ۷۷- من بذل ماله استعبد ۷۹۳۸ . ۷۸- من اکتسب مالا من غیر حلّه أضّرّ بآخرته ۸۵۳۳ . ۷۹- من جمع المال لینفع به الناس أطاعوه و من جمع لنفسه أضاعوه ۸۵۷۶ . ۸۰- من کرم علیه المال هانت علیه الرجال ۸۶۳۶ . ۸۱- من بذل فی ذات الله ماله عجل له الخلف ۸۷۳۷ . آورده است . ۷۶- هیچ مردی ( آدمی ) مال خود را در ناحق ( و یا احسانش را در غیر اهلش ) نگذاشته مگر آنکه خداوند از شکر آنها او را محروم گردانیده و برای غیر اوست دوستی آنان . ۷۷- هر که بذل مال خود کند ( دیگران را ) بنده خود سازد . ۷۸- هر که مالی را از غیر راه حلال آن کسب کند به آخرت خود زیان رسانیده است . ۷۹- هر که مال را برای آنکه به مردم سود برساند جمع نماید مردم او را فرمان برند ، و هر که برای نفس خود جمع نماید مردم او را ضایع کنند . ۸۰- هر که بر او مال گرامی باشد ( و در نزد او مال ارزشی داشته باشد ) مردان ( و رجال برجسته ) در نزد او خوار خواهد بود ( حاضر است هم خود و هم رجال فدای مال شوند ) . ۸۱- هر که در راه خدا بذل مال کند خداوند جانشین آن را تعجیل فرماید ( یعنی بزودی آن را جبران خواهد کرد ) . ص ۱۳۹۴ ۸۲- من منع المال من یحمده ورّته من لا یحمده ۸۷۷۶ . ۸۳-



من یکتسب مالا- من غیر حلّه یصرفه فی غیر حقّه ۸۸۳ . ۸۴- من لم یدع و هو محمود یدع و هو مذموم ۹۰۳۹ . ۸۵- من لم یقدّم ماله لآخرته و هو مأجور ، خلفه و هو مأثوم ۹۰۴۰ . ۸۶- من سلبته الحوادث ماله ، أفادته الحذر ۹۱۴۳ . ۸۷- لا تضیعن مالک فی غیر معروف ۱۰۱۷۱ . ۸۸- لا تصرف مالک فی المعاصی ، فتقدم علی ربک بلا عمل ۱۰۳۶۱ . ۸۲- هر که مالش را از کسی که او را ستایش می کند منع کند ، مال را به کسی میراث دهد که ستایش او ننماید . ۸۳- هر که مالی را از غیر راه حلال آن بدست آورد آن را در مصرف بیجایش مصرف نماید . ۸۴- هر که ( مال خود را به صرف آن در خیرات ) وا نگذارد و حال آنکه ستایش شود ( یعنی بوسیله احسان و انفاق او را ستایش نمایند ) واگذارد و حال آنکه مذمت شود ( یعنی با مردنش آن را ترک گویند و مردم او را سرزنش کنند که پول ها را برای دیگران جمع کرد ) . ۸۵- هر که مالش را برای آخرت خود پیش نفرستد که پاداش داده شود ، آن را بجای خود گذارد ، در حالی که گنهکار باشد ( در صورتی که حقوق واجبه بر آن تعلق گرفته و نپرداخته باشد ) . ۸۶- هر که حوادث مال او را بر باید ( و به تاراج برد ) افاده حذر نمایند ( یعنی سبب شده که در آینده اندیشه کرده بی پروا نباشد ) . ۸۷- مال خود را در غیر معروف ( و در غیر مصرف مشروع ) ضایع مکن . ۸۸- مال خود را در معاصی مصرف نکن ، پس بر پروردگارت بدون عمل وارد ص ۱۳۹۵ ۸۹- لا تخلفن وراءك شیئا من الدنيا فإنک تخلفه لأحد رجلین : إمّا رجل عمل فیہ بطاعة الله فسعد بما شقیت به ، و إمّا رجل عمل فیہ بمعصیه الله فکنت عوناً له علی المعصیه ، و لیس أحد هذین حقیقا أن تؤثره علی نفسک ۱۰۳۹۸ . ۹۰- لا تجتمع حب المال و الثناء ۱۰۵۷۷ . ۹۱- لا فخر فی المال إلّا مع الجود ۱۰۷۴۶ . ۹۲- یسیر یکفی خیر من کثیر یطغی ۱۰۹۸۷ . ۹۳- الدّولة تردّ خطاء صاحبها صواباً و صواب ضده خطاء ۱۸۰۶ . شوی . ۸۹- ( این فرازاها در حکمت ۴۰۸ نهج البلاغه از حضرت نقل گردیده که به فرزند عزیزش امام حسن- علیه السلام- فرموده : ای پسرک من ) هرگز از ( مال و ثروت ) دنیا چیزی را پشت سر خود مینداز ، زیرا که تو آن را برای یکی از دو مرد می گذاری ، یا مردی که در آن بطاعت خدا عمل کند ، پس او نیکبخت گردد به آنچه تو به آن بدبخت شدی ، و یا مردی که در آن به معصیت خدا بپردازد ، پس تو بر معصیت یاور او شدی ، و نیست یکی از این دو سزاوارتر از آنکه تو او را بر نفست اختیار کنی ( و او را بر خود مقدم داری ) . ۹۰- دوستی مال ، و مدح ( و ستایش مردم ) جمع نمی شود . ۹۱- در مال فخری نیست مگر با جود و بخشش . ۹۲- اندکی که کفایت کند بهتر از بسیاری است که طغیان آورد . ۹۳- ثروت خطای صاحب خود را به صواب بر می گرداند و درستی خلاف آن را به خطاء . ص ۱۳۹۶

## المیل و الأواء

۱- کَلْشِءٌ یَمِیلُ إلی جنسه ۶۸۶۳ . ۲- کَلٌّ أَمْرٌ یَمِیلُ إلی مثله ۶۸۶۵ . ۳- کَلٌّ طَیْرٌ یَأْوِی إلی شکله ۶۸۶۶ . میل ، تمایل ۱- هر چیزی به جنس خود میل می کند ( دانا با دانا و نادان با نادان و ... ) . ۲- هر مردی ( یا آدمی ) بسوی مثل خود میل می کند . ۳- هر پرنده ای بمثل و مانند خود جا می گیرد ( یعنی همنشین می شود ) . ص ۱۳۹۷

## باب النون

### النبل و النبلاء

۱- النّبل بالتّحلّی بالجود و الوفاء بالعهد ۲۱۵۳ . ۲- إنّما النّبل التّبری عن المخازی ۳۸۷۲ . ۳- عادة النّبل السّخاء و الکظم و العفو و الحلم ۶۳۰۶ . ۴- عنوان النّبل الإحسان إلی النّاس ۶۳۲۲ . ۵- من النّبل أن یبذل الرّجل ماله و یصون عرضه ۹۳۴۳ . ۶- من علامات النّبل العمل بسنّة العدل ۹۳۵۶ . ۷- یستدلّ علی نبل الرّجل بقلة مقاله و علی تفضله بکثرة تیزهوش ، زیرکی ۱- تندی دانائی و زیرکی به آراستگی به بخشش ، و وفاء کردن به پیمانهاست . ۲- جز این نیست که نجابت یا تندی زیرکی بیزاری از خواریهاست . ۳-

عادت مردم نجیب یا زیرک، سخاوت، و فرو بردن خشم، و عفو و بخشش، و بردباری است. ۴- نشانه نجابت و زیرکی احسان کردن به مردم است. ۵- از افرونی مرتبه و زیرکی است که مرد مالش را بدهد، و آبروی خود را نگهداری کند. ۶- از نشانه‌های نجابت (و یا مرتبه بلند است) عمل کردن بطریقه عدل. ۷- بر نجابت و زیرکی مرد بکمی گفتار، و بر افرونی مرتبه او زیاد متحمل ص ۱۳۹۸ احتمالاً ۱۰۹۶۲.

## الانابه

۱- کونوا قوما صیح بهم فانتبهوا ۷۱۹۲. ۲- انتباه العیون لا ینفع مع غفلة القلوب ۱۸۷۰. ۳- ألا متبّه من رقده قبل حین متبته ۲۷۵۱.

## الأنبیاء و الرسل و الأئمة

۱- استمعوا من ربّائیکم و أحضروه قلوبکم و اسمعوا إن هتف بکم ۲۴۹۳. ۲- اسمعوا (اقبلوا) النصیحة ممّن أهداها إلیکم و اعقلوها علی أنفسکم ۲۴۹۴. شدنش (نسبت به مؤنات و اخراجات و دیون مردم) استدلال می‌شود. بیداری ۱- از دسته‌ای باشید که به آنها فریاد زده شده، پس آگاه گردیدند. ۲- بیداری چشمها سودی ندهد در صورتی که دلها غافل باشند. ۳- آیا از خواب خود بیداری قبل از هنگام مرگش نیست (چون که بعد از آن سودی ندارد). پیمبران و امامان ۱- گوش فرا دارید به کسی که از جانب پروردگار شما باشد، و دلهای خود را از برای او حاضر و آماده سازید، و اگر شما را آواز دهد بشنوید. ۲- پند و اندرز را از کسی که آن را بسوی شما به هدیه آورده بشنوید (و یا قبول نمائید)، و بر نفسهای خود آن را ببندید (یعنی در خاطر نگهدارید). ص ۱۳۹۹. ۳- رسل الله سبحانه تراجمه الحقّ و السفراء بین الخالق و الخلق ۵۴۳۳. ۴- لرسّل الله فی کلّ حکم تبیین ۷۳۳۷.

## النجاح و النجاة و النجی

۱- أنجحکم أصدقکم ۲۸۳۸. ۲- أدرك النّاس لحاجته ذو العقل المترقّق ۳۳۲۵. ۳- إن كنتم للنّجاة طالبین فارضوا الغفلة و اللّهُو و الزموا الاجتهاد و الجّد ۳۷۴۱. ۴- آفة النّجیح الکسل ۳۹۶۸. ۳- فرستادگان خدای سبحان نمایندگان و مترجمان حق بوده، و سفراء (و اصلاح کنندگان) میان خالق و مخلوق خواهند بود (که آنان را به اطاعت در آورده و از عصیان و سرکشی باز دارند). ۴- برای فرستاده‌های خدا در هر حکمی بیان کردنی است (که آنها را مهمل و مجمل نگذاشته‌اند). پیروزی ۱- پیروزمندترین شما راستگوترین شماست. ۲- بدست آورنده‌ترین مردم نسبت به حاجتش، صاحب عقلی است که نرم و هموار است. ۳- اگر شما طالب رستگاری هستید غفلت و بازی را ترک کرده، از جد و کوشش (در اصلاح نفس خود) جدا نشده و ملازم او باشید. ۴- آفت پیروزی سستی و کاهلی است. ص ۱۴۰۰. ۵- قد ینال النّجیح ۶۶۵۸. ۶- قد یعیب اندمال الجرح ۶۶۵۹. ۷- ما أقرب النّجیح ممّن عبّل السّراح ۹۵۳۶. ۸- ملائک النّجاة لزوم الإیمان و صدق الإیقان ۹۸۶۷. ۹- لا یفوز بالنّجاة إلّا من قام بشرائط الإیمان ۱۰۷۵۷. ۱۰- لا نجاة لمن لا إیمان له ۱۰۷۸۰. ۱۱- لا ینجو من الله سبحانه من لا ینجو النّاس من شرّه ۱۰۸۸۶. ۱۲- ثلاث فیهنّ النّجاة: لزوم الحقّ، و تجنّب الباطل و رکوب الجّد ۴۶۶۱. ۵- گاهی پیروزی رسیده می‌شود (یعنی نباید از هیچ امری مأیوس شد). ۶- گاهی بهم آمدن زخم عاجز می‌سازد (یعنی ممکن است پیروزی صلاح نباشد و زیان آور باشد و یا چنان نیست که همیشه پیروزی میسر شود گر چه تدبیر زیاد شود چنانکه بهم آمدن زخم آدمی را عاجز سازد). ۷- چه چیز نزدیک کرده پیروزی را به کسی که در رهائی شتاب نموده است (یعنی گر چه به حاجت نرسیده اما زود راحت گردیده است و آن در حکم پیروزی است). ۸- ملائک نجات و رستگاری ملازمت ایمان و راستی یقین است. ۹- برستگاری پیروزی نیابد، مگر کسی که بشرائط ایمان قیام نماید. ۱۰- نجاتی نیست برای کسی که برای او ایمانی نیست. ۱۱- از (عذاب) خدای سبحان رستگاری نیابد، کسی که مردم از

شرّ او رستگاری ندارند . ۱۲- سه چیز است که در آنهاست نجات و رستگاری : ملازم بودن حق و از آن جدا نشدن ، و دوری از باطل ، و سوار شدن جد ( یعنی کارها را جدّی تلقی کردن و با ص ۱۴۰۱-۱۳- کیف ینجو من الله هاربه ۶۹۸۰ .

## النجد و الاستنجاد

۱- من استنجد ذلیلاً ذلّ ۷۹۰۴ . ۲- من لم ینجد لم ینجد ۸۲۱۴ .

## المناجاة

۱- لا خیر فی المناجاة إلّا لرجلین : عالم ناطق ، او مستمع واع ۱۰۸۳۵ .

## الندم و الندامة

۱- النّدم أحد التوبتين ۱۶۸۹ . کوشش تمام انجام دادن ) . ۱۳- چگونه رستگاری از جانب خدا پیدا می کند کسی که از او گریزان است طلب یاری ۱- هر که از ( آدم ) پست طلب یاری کند ( نه از عزیز و محترمی ) خوار گردد . ۲- هر که یاری نکند یاری نشود ( ممکن است نصرت الهی منظور باشد ) . راز گفتن ۱- خیری نیست در مناجات ( و راز گفتن ) مگر برای دو مرد ( و دو دسته از مردم ) عالمی گویا ( که از او مسائل و اسرار پرسیده می شود ) یا گوش دهنده و شنونده نگهدارنده . پشیمانی ۱- پشیمانی یکی از دو توبه است . ص ۱۴۰۲- ۲- اندم علی ما أسأت ولا تندم علی معروف صنعت ۳۳۴۳ . ۳- النّدم استغفار ۱۷۸ . ۴- النّدم علی الخطیئة یمحوها ۸۹۴ . ۵- النّدم علی الخطیئة استغفار ۱۲۱۱ . ۶- النّدم علی الذّنب یمنع من معاودته ۱۳۹۸ . ۷- ندم القلب یمکّر الذّنب و یمحّص الجريرة ۹۹۷۳ .

## النادم

۱- طوبی لكلّ نادم علی زلّته مستدرک فارط عشرته ۵۹۴۷ . ۲- من ندم فقد تاب ۷۸۴۳ . ۲- بر آنچه بد کرده‌ای پشیمان شو ( چه نسبت بمقام الهی و چه نسبت بمخلوق ) و بر احسانی که نموده‌ای پشیمان مشو . ۳- پشیمانی استغفار است ( یعنی کسی که از عملکرد خود نادم شد راستی توبه کرده ، نیازی به لفظ «استغفر الله» ندارد ، بلکه خود آن طلب مغفرت می باشد ) . ۴- پشیمانی بر گناه آن را محو می سازد . ۵- پشیمانی بر گناه استغفار است . ۶- پشیمانی بر گناه از بازگشتن به آن جلوگیری می کند ( یعنی نمی گذارد که انسان دوباره مرتکب معصیت گردد ) . ۷- پشیمانی دل گناه را پوشیده ، و جرم و گناه را می برد ( و در حقیقت توبه واقعی پشیمانی است ) . پشیمان ۱- خوشا بحال هر پشیمان بر لغزش خود ، تلافی کننده گذشته از گناهش را . ۲- هر که پشیمان شود در حقیقت توبه کرده است . ص ۱۴۰۳

## الإنذار

۱- الإنذار إعدار ۱۷۷ .

## المنازعة

۱- لا- تلاح الدّنی فیجترئ علیک ۱۰۲۲۱ . ۲- لا- تنازع السّیفهاء ولا تستهتر بالنّساء فإنّ ذلک یزری بالعقلاء ۱۰۴۲۲ . ۳- منازعة

السَّفَل تَشِين السَّادَةَ ۹۸۱۳ .

## المنزل

۱- المنزل البهّی أحد الجنّین ۱۶۳۲ . ترسانیدن ۱- ترسانیدن ( خود ) معذور ساختن است ( چنانکه سواره‌ای قبل از پامال نمودن پیاده خبر داده ، و یا راننده‌ای بوق می‌زند اگر بعد از اخبار ، طرف پامال گردید ، منذر معذور است و عرفاً مؤاخذه نخواهد شد ) . با یکدیگر نزاع نمودن ۱- با پست مرتبه منازعه مکن ، پس بر تو دلیر شود ( و رعایت ادب در حق تو ننماید ) . ۲- با سفیهان منازعه مکن ، و شیفته زنان مشو ، زیرا که چنین کاری عقلاء را عیناک سازد . ۳- با مردم پست مرتبه نزاع نمودن بزرگی و مهتری را عیناک می‌سازد . منزل و مسکن ۱- منزل خوب یا وسیع یکی از دو بهشت است . ص ۱۴۰۴ ۲- من ضاقت ساحته قلّت راحتته ۹۱۹۱ ۳- احذر منازل الغفلة و الجفاء و قلّة الأعوان علی طاعة الله ۲۶۰۰ ۴- کم من بان مالا یسکنه ۶۹۵۸ .

## التنزه و النزاهة

۱- التّنزه عن المعاصی عبادة التّوابع ۱۷۵۸ . ۲- التّزاهة عین الظّرف ۴۶۳ . ۳- التّنزه أوّل النّبل ۵۲۷ . ۴- التّزاهة آیة العفّة ۸۳۱ . ۵- التّزاهة من شیم النفوس الطّاهرة ۱۴۳۴ . ۶- کن متّزها تکن تقیا ۷۱۳۷ . ۲- هر که فضای خانه او ( و یا شعاع معاشرت او نسبت به خلق ) تنگ باشد را حتی او کم خواهد بود . ۳- از منزلهای بی‌خبری ، و جفا ، و کمی یاران بر طاعت خدا دوری نما ( یعنی در چنین جائی اقامت و سکنی مکن ، زیرا بیخبران و جنایتکاران دور از معارف و محاسن در آنجا بوده ، و از یاران خدا خالی می‌باشد ) . ۴- بسا بنا کننده جائی که در آن سکونت ننماید . پاکیزگی از معاصی ۱- پاکیزگی از گناهان عبادت توبه کنندگان است . ۲- پاکیزگی عین کیاست و عاقلی است . ۳- پاکیزگی اول نجابت و یا تندی فهم است . ۴- پاکی و پاکیزگی نشانه پاکدامنی است . ۵- پاکیزگی ( در زندگی و یا از گناهان ) از خصلت‌های نفسهای پاک است . ۶- ( از گناهان ) پاکیزه باش ، تا با تقوا گردی . ص ۱۴۰۵

## النزّهة

۱- ربّ نزّهة عادت نغصه ۵۲۸۳ . ۲- قد تنقلب التّزّهة غصّة ۶۶۴۹ .

## المتنّسک

۱- ربّ متنّسک ولا دین له ۵۳۴۰ .

## النّساء

۱- النّساء أعظم الفتنین ۱۶۸۰ . ۲- النّساء لحم علی وضم إلّا ما ذبّ عنه ۱۹۵۸ . ۳- اتّقوا شرار النّساء ، و کونوا من خیارهنّ علی حذر ۲۵۲۲ . شادمانی ۱- بسا شادمان و بی‌غمی که به کدورتی برگردد ( پس نباید به آن مغرور شد ) . ۲- گاهی سیر و گشت به غصه و اندوه مبدل می‌گردد . عبادت کننده ۱- چه بسا عبادت کننده‌ای که برای او دینی نیست ( یعنی نباید عبادت کسی آدمی را فریب دهد ) . زن‌ها ۱- زن‌ها بزرگترین دو فتنه‌اند ( یکی از آنها مال و اولاد و دیگری زنان ) . ۲- زن‌ها گوشتی هستند بر روی تخته گوشت مگر آنچه از آن دفاع شود . ۳- از زنان بد پرهیزید ، و از خوبان ایشان بر حذر باشید ( مبادا شما را به مخالفت پروردگار مبتلا سازند ) . ص ۱۴۰۶ ۴- إیّاک و کثرة الوله بالنّساء ، و الإغراء ( الاغترار ) بلذات الدّنيا ، فإنّ الوله بالنّساء ممّتحن ، و الغری

باللذات ممتهن ۲۷۲۱ . ۵- إِيَّاكَ و مشاوره النساء ، فَإِنَّ رَأْيَهُنَّ إِلَى أَفْنٍ ، و عزمهنَّ إِلَى وَهْنٍ ، و اكفف عليهنَّ من أبصارهنَّ ، فحجابك لهنَّ خير من الارتياح بهنَّ ، و ليس خروجهنَّ بشرَّ من إدخالك من لا- يوثق به عليهنَّ ، و إن استطعت أن لا- يعرفنَّ ( لا يعرفهنَّ ) غيرك فافعل ۲۷۳۶ . ۶- إِنَّ النِّسَاءَ هَمَّهِنَّ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا و الفساد فيها ۳۴۱۴ . ۷- الاستهتار بالنِّسَاءِ شِيمَةُ التَّوَكِّي ۱۳۱۷ . ۴- از بسیاری شیفتگی و عشق نسبت بزنان ، و از فریب خوردن یا بر انگیختن به لذتهای دنیا بر حذر باش ، زیرا که دلباخته به زنها در رنج افتاده ، و بر انگیخته شده به لذتها خوار خواهد بود . ۵- ( عین همین عبارت در وصیت نامه آن حضرت به امام حسن- علیه السلام- ذکر شده هنگامی که از صفین برگشتند چنانکه در نهج البلاغه کتاب ۳۱ می باشد ) پرهیز از مشورت نمودن با زنها ، زیرا که رأیشان بجانب ضعف ، و عزمشان بسوی سستی است ، و آنها را از دیدنشان یا از چشمهایشان باز دار ( نگذار که آنها مردم را ببینند ، یا مردم آنها را ببینند ) در نتیجه آنها را در حجاب کنی بهتر از گمان بد بردن است نسبت به آنها ، . و بیرون رفتن آنها از داخل کردن تو فردی را که مورد اعتماد نیست بر آنها بدتر نبوده ، و اگر قدرت داری که آنها غیر تو را نشناسند ، و یا نشناسد آنها را غیر تو ، پس چنین کاری کن ( چون روشن است که در شناسائی و رفت و آمد با افرادی که مورد اطمینان نبوده ، و متدین نمی باشند خالی از مفسده نمی باشد ، و آدمی را دچار بدگمانی خواهد کرد ) . ۶- برآستی که زنان اندیشه و همت آنها آرایش زندگانی دنیا و فساد در آن است . ۷- به زنها حریص بودن ( بگونه‌ای که پروا نکند از آنچه در حق او از بد ص ۱۴۰۷ ۸- ) این رأیت من نسائك ريبه ، فاجعل لهنَّ التَّكْبِيرَ عَلَى الْكِبِيرِ و الصَّغِيرِ و إِيَّاكَ أَنْ تَكْثُرَ الْعُتْبُ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَغْرِى بِالذَّنْبِ ، و يَهْوُنَ الْعُتْبُ ۳۷۴۷ . ۹- خیر خصال النساء شَرَّ خصال الرجال ۵۰۰۳ . ۱۰- طاعة النساء غاية الجهل ۵۹۸۴ . ۱۱- طاعة النساء تزرى بالتبلاء و تردى العقلاء ۶۰۱۹ . ۱۲- طاعة النساء شِيمَةُ الْحَقْمَى ۶۰۲۲ . ۱۳- من استمتع بالنِّسَاءِ فسد عقله ۸۰۱۵ . بگویند ( خصلت کم عقلان است . ۸- اگر از زنهاى خود بدگمانی دیدی پس نگهبانی بر بزرگ و کوچک آنها قرار ده ، و از این کار پرهیز که سرزنش را تکرار کنی ، زیرا تکرار ملامت ( آنها را ) بر گناه حریص کرده ، و سرزنش را خوار و بی ارزش می نماید . ۹- بهترین خصلت‌های زنها بدترین خصلت‌های مردان است ( در نهج البلاغه حکمت ۲۳۱ چنین دارد : «خيار خصال النساء شرار خصال الرجال : الزَّهْوُ و الجبن و البخل . . . . آن حضرت بهترین خصلت‌های زنها را تکبر ، و ترس و بخیلی بحساب آورده است ، و جهت آن را هم بیان فرموده : که چون زن متکبره باشد بغیر شوهر تمکین نکند ، و هرگاه بخیل گردد مال خود و شوهرش را نگاه می دارد ، و زمانی که ترسو باشد از آنچه به او رو آورد می ترسد ) . ۱۰- فرمانبرداری زنان نهایت نادانی است . ۱۱- فرمانبرداری زنان مردم نجیب و هوشیار و گرامی را عینا ک ساخت و عقلاء را در هلاکت می اندازد . ۱۲- فرمانبرداری زنان خصلت مردم احمق یا کم عقل است . ۱۳- هر که زمان طولانی از زنها نفع برد و یا پیوسته از آنها لذت برد ( شاید کنایه از کثرت عمل جنسی باشد ) عقلش فاسد باشد یا فاسد شود ( مرحوم علامه ص ۱۴۰۸ ۱۴- معاشر الناس ، إِنَّ النِّسَاءَ نَوَاقِصُ الْإِيْمَانِ ، نَوَاقِصُ الْعُقُولِ ، نَوَاقِصُ الْحِظْوِظِ ، فَأَمَّا نَقْصُ إِيْمَانِهِنَّ فَقَعُودُهُنَّ فِي أَيَّامِ الْحِيْضِ عَنِ الصَّيِّئَةِ ، و الصَّيِّئَةِ ، و أَمَّا نَقْصَانُ حِظْوِظِهِنَّ فَمَوَارِيثُهُنَّ عَلَى نِصْفِ مَوَارِيثِ الرِّجَالِ ، و أَمَّا نَقْصَانُ عُقُولِهِنَّ ، فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ كَشَهَادَةِ رَجُلٍ ، فَاتَّقُوا شَرَارَ النِّسَاءِ ، و كُونُوا مِنْ خِيَارِهِنَّ عَلَى حَذَرٍ ۹۸۷۷ . ۱۵- لا- تطيعوا النساء فى المعروف حتى لا- يطمعن فى المنكر ۱۰۳۴۶ . ۱۶- لا- تكثرن الخلوۃ بالنساء فى مللكنك و تملهنَّ و استبق من نفسك و عقلك بالإبطاء عنهنَّ ۱۰۴۱۴ . ۱۷- لا- تحملوا النساء أثقالكم ، و استغنوا عنهنَّ ما استطعتم ، فَإِنَّهِنَّ خَوَاسِرُ فَرْمُودَةِ : ظاهر مشورت با آنهاست و عمل کردن به رأی آنها و یا اعتم از هر طلب نفعی از ایشان به ملازمت و نوکری و امثال آن ) . ۱۴- آى گروه مردم برآستی که زنها نواقص الإیمان ، نواقص العقول ، نواقص الحظوظ می باشند اما نقصان ایمانشان از جهت نشستن آنهاست از نماز و روزه در ایام حیض خود ( که تکلیف به آنها ندارند ) و اما نقصان بهره‌های آنها از این جهت است که میراثشان نصف میراث مردانست ، و اما نقصان عقلشان از این جهت خواهد بود که شهادت دو زن مانند شهادت یک مرد است ، بنا بر این از بدهای زنان پرهیز کنید و از خوبانشان بر حذر باشید ، ( زیرا با نقصان عقل هر لحظه امکان بدی در آنها انتظار می رود ) . ۱۵- زن‌ها را در کار خوب اطاعت

نکنید تا در کار بد طمع نکنند . ۱۶- خلوت با زنان را بسیار مکن ، پس از تو ملول و افسرده شده و تو هم از آنها ملول گردی ، و از برای نفس و عقل خود به درنگ کردن از آنها باقی بگذار ( و جان و عقلت را فدای مباشرت با آنها مکن ) . ۱۷- سنگینی های خود را بار زنها مکنید ( تا می توانید کارهای خود را انجام ص ۱۴۰۹ یکثرن الامتنان ، و یکفرن الاحسان ۱۰۴۱۵ . ۱۸- المرأة شر کلها و شر منها أنه لا بد منها ۱۸۸۷ . ۱۹- المرأة عقرب حلوة اللسعة ( اللسبة ) ۱۴۲۴ . ۲۰- إنما المرأة لعبة فمن اتخذها فليغطها ۳۸۸۰ . ۲۱- صيانة المرأة أنعم لحالها و أدوم لجمالها ۵۸۲۰ . ۲۲- لا تملک المرأة ما جاوز نفسها ، فإن المرأة ریحانة ، و لیست بقهرمانه ۱۰۳۷۲ . دهید ) تا قدرت دارید از آنان بی نیاز شوید ، زیرا که آنها ( در کار ) منت بسیار گذاشته و کفران احسان کنند . ۱۸- زن همه آن بد ، و بدتر از آن این که چاره‌ای از آن نیست . ۱۹- زن عقربی است شیرین گزش . ۲۰- همانا بس زن اسباب لهو و لعب و یا موجودی است که با آن بازی کنند ، چون چنین است هر که آن را فرا گیرد پس باید او را ببوشاند . ۲۱- نگهداری زن ( از تماس با اجنبی و از رفتن به جاهائی که از نظر شرع نکوهیده است مانند عروسی ها ، بازار ، مجالس عزا ، و یا از خدمت خانه مانند طباحی ، و جاروب کردن و مانند آن ) از برای حال او شایسته تر ، و برای جمال و زیبائیش پاینده تر است . ۲۲- ( این فراز نیز از فرازهای وصیت آن حضرت است ۳۱ نهج البلاغه به امام حسن - علیه السلام - بعد از آنکه فرموده : از مشورت با زنها پرهیز زیرا اندیشه آنها رو بناتوانی و تصمیمشان رو بسستی است و با حجاب و پوشاندن چشمهای آنها را باز دار زیرا سخت گرفتن حجاب برای ایشان پاینده تر است و بیرون رفتن آنان بدتر نیست از این که تو کسی را که اطمینان به او نمی باشد بر آنها وارد سازی و اگر می توانی کاری کن که غیر تو را نشناسند بکن و ) زن را به آنچه ( مربوط به او نیست و ) ص ۱۴۱۰

## نسیان الله

۱- من نسی الله أنساه نفسه ۷۷۹۷ . ۲- النسیان ظلمة و فقد ۶۰۳ . ۳- من نسی سبحانه أنساه الله نفسه و أعمى قلبه ۸۸۷۵ .

## النصح و النصيحة

۱- النصح یثمر المحبة ۶۱۴ . ۲- النصيحة من أخلاق الکرام ۱۲۹۸ . ۳- ربما نصح غیر الناصح ۵۳۶۵ . از نفس او در گذرد مسلط مکن ( مرحوم خوانساری چنین ترجمه کرده : مالک نشود زن آنچه را که ... ) زیرا که زن ریحانه است ( گیاه خوشبو ) و قهرمان نیست ( یعنی نباید متصدی اموری شود که از حد او بیرونست بلکه باید بکارهای مربوطه پردازد ) . فراموشی خدا ۱- هر که خدا را فراموش کند خداوند نفس او را فراموش او کند ( یعنی او را بخود واگذار که خود را هم فراموش کند هیچگاه در اصلاح نفس بر نیاید ) . ۲- فراموشی ( خدا ) تاریکی و نیافتن ( راه حق ) است . ۳- هر که خدای سبحان را فراموش نماید خداوند نفسش را فراموش او گردانده ، و دلش را کور کند . خالص بودن و نصیحت ۱- خالص بودن مثمر محبت است . ۲- خالص بودن ( و یا پند دادن ) از اخلاق نیکوکاران است . ۳- چه بسا نصیحت کند کسی که خالص نیست ( دارای غل و غش است ) . ص ۱۴۱۱-۴- ربما غش المستنصح ۵۳۶۶ . ۵- طوبی لمن أطاع ناصحا یهدیه و تجب غاویا یردیه ۵۹۴۴ . ۶- قد جهل من استنصح أعدائه ۶۶۶۳ . ۷- قد نصحتم فانتصحو و بصیرتم فأبصروا و أرشدتم فاسترشدوا ۶۶۸۳ . ۸- قد دلتم إن استدلتهم و وعظتم إن اتعظتم و نصحتهم إن انتصحتهم ۶۶۸۴ . ۹- کیف ینتفع بالنصیحة من یلتذ بالفضیحة ۷۰۰۸ . ۱۰- من تاجرک بالنصح فقد أجزل لك الزبح ۸۶۹۹ . ۱۱- من تاجرک فی النصح کان شریکک فی الزبح ۹۰۵۳ . ۴- چه بسا غش نماید و ناصاف باشد آنکه از او طلب نصیحت می شود . ۵- خوشا بحال کسی که از نصیحت کننده‌ای که او را هدایت می نماید پیروی کرده ، و از کسی که هلاک کند او را و یا بهلاکت اندازد دوری گیرند . ۶- در حقیقت نادانست کسی که از دشمنان خود درخواست نصیحت نماید . ۷- در حقیقت نصیحت کرده شده‌اید پس نصیحت پذیر باشید و بینا شده‌اید پس ببینید و راهنمایی گشته‌اید پس براه درست بروید . ۸- در حقیقت رهنمود



شده‌اید اگر راه بجوئید و پند داده شده‌اید اگر پند پذیرید و نصیحت کرده شده‌اید اگر قبول نصیحت کنید . ۹- چگونه به نصیحت منتفع می‌گردد کسی که از رسوائی لذت می‌برد . ۱۰- هر که با تو به نصیحت سودا کند پس در حقیقت برای تو سود را بزرگ گرداند . ۱۱- هر که در نصیحت و پند با تو تجارت نماید ، در سود شریک تو خواهد بود . ص ۱۴۱۲ ۱۲- من أحسن النصيحة الإبانة عن القبيحة ۹۳۰۴ . ۱۳- من أحسن الدين النصح ۹۳۷۸ . ۱۴- من أفضل النصح الإشارة بالصالح ۹۳۷۹ . ۱۵- مرارة النصح أنفع من حلاوة الغش ۹۷۹۹ . ۱۶- مناصحك مشفق عليك محسن إليك ناظر في عواقبك مستدرک فوارطك ففى طاعته رشادك و فى مخالفته فسادك ۹۸۳۹ . ۱۷- نصحك بين الملاء تفرغ ۹۹۶۶ . ۱۸- لا تردن على النصيح و لا تستغش المشير ۱۰۲۷۹ . ۱۹- لا تنتصح بمن فاته العقل و لا- تثق بمن خانه الأصل فإن من فاته ۱۲- از بهترین نصیحت ظاهر کردن افعال زشت قبیح است ( که به طرف عیوب او را بگویند و آن را ظاهر سازد ) . ۱۳- از نیکوترین ( دستورات ) دین است نصیحت کردن و یا صاف بودن . ۱۴- از افزونترین صاف بودن ( و یا موعظه ) اشاره کردن به صلح است ( میان دو نفر که با هم دشمنی کرده‌اند ) . ۱۵- تلخی نصیحت از شیرینی ناصافی و غش نمودن سودمندتر است . ۱۶- نصیحت کننده تو ترسناک است بر تو ( که مبادا در هلاکت و ضلالت افتی ) احسان کننده بسوی تو ، ناظر در عاقبت‌های تو ، استدراک نماینده کوتاهی‌ها و از دست رفته‌های تو خواهد بود ، پس در پیروی او رشدت ، و در مخالفت او فساد تو می‌باشد . ۱۷- نصیحت کردن تو در میان جمعیت سرزنش است . ۱۸- بر نصیحت کننده رد مکن و هرگز اشاره کننده ( بصلاح حال ) را غش کننده طلب مفرما . ۱۹- پند کسی را نپذیر که عقل را از دست داده باشد ، و به کسی که اصل ص ۱۴۱۳ العقل يغش من حيث ينصح و من خانه الأصل يفسد من حيث يصلح ۱۰۳۹۹ . ۲۰- لا إخلاص كالنصح ۱۰۵۰۴ . ۲۱- لا واعظ أبلغ من النصح ۱۰۶۲۲ . ۲۲- لا خير فى قوم ليسوا بناصحين و لا يحبون الناصحين ۱۰۸۸۴ . ۲۳- لا ينصح اللئيم أحدا إلّا عن رغبة أو رهبة فإذا زالت الرغبة و الزهبة عاد إلى جوهره ۱۰۹۱۰ . ۲۴- يا أيها الناس اقبلوا النصيحة ممن نصحكم و تلقوها بالطاعة ممن حملها إليكم ، و اعلموا أن الله سبحانه لم يمدح من القلوب إلّا أوعاها ( و نژاد ) به او خیانت کرده ( و دارای اصل و نژادی نیست ) اعتماد مکن ، زیرا کسی که عقل را از دست داده از جایی که نصیحت می‌کند غش کرده ( و خیانت خواهد نمود ) و کسی که اصل به او خیانت کرده ( و اصیل نیست ) افساد می‌کند ، از جایی که اصلاح می‌نماید ( چون بد ذات است ) . ۲۰- هیچ اخلاصی مانند نصیحت نیست . ۲۱- نیست واعظی رساتر از نصیحت ( دوستان و آشنایان زیرا کسی که از دوستان پند نگیرد از هیچ واعظی پند نخواهد گرفت ) . ۲۲- خیری نیست در قومى که نصیحت کننده ( و یا خالص ) نبوده و نصیحت کنندگان ( و یا افراد خالص را ) دوست ندارند . ۲۳- صاف و خالص نشود لئیم با کسی مگر از راه رغبت ( باحسان ) یا ترس ، و چون رغبت و ترس بر طرف شود به گوهر خود بر گردد ( یعنی دنی و پست مرتبه است ) . ۲۴- ای مردم نصیحت و پند را از هر که شما را نصیحت کند بپذیرید ، و آن را بطاعت از هر که بسوی شما آن را حمل می‌نماید تلقی نمائید ، و بدانید که خدای ص ۱۴۱۴ للحكمة ، و من الناس إلّا أسرهم إلى الحق إجابة ، و اعلموا أن الجهاد الأكبر جهاد النفس ، فاشتغلوا بجهاد أنفسكم تسعدوا ، و ارفضوا القال و القيل تسلموا ، و أكثروا ذكر الله تغنموا ، و كونوا عباد الله إخوانا تسعدوا لديه بالتعيم المقيم ۱۱۰۰۵ . ۲۵- لا نصح كالتحذير ۱۰۴۴۸ . ۲۶- من عصى نصيحة نصر ضده ۸۳۵۵ . ۲۷- من أقبل على النصيح أعرض عن القبيح ۸۶۸۳ . ۲۸- من استغش النصيح غشيه القبيح ۸۶۸۴ . ۲۹- من أعرض عن نصيحة الناصح أحرق بمكيده الكاشح ۸۶۹۷ . سبحان از دلها نستوده مگر نگهدارنده‌ترین آنها را برای حکمت ، و از مردم ( نستوده ) مگر شتاب کننده‌ترین ایشان را بسوی حق در اجابت ( و قبول ) و بدانید که جهاد اکبر جهاد نفس است ، پس به جهاد نفسهای خود اشتغال پیدا کنید تا نیکبخت گردید ، و قال و قيل را واگذارید ( کمتر بسخن بیردازید ) تا سالم مانید ، و بسیار یاد خدا کنید تا نفع عمده برید ، و آی بندگان خدا برادر یکدیگر باشید تا در نزد او ( خدا ) به نعمت پای بر جا ، نیکبخت گردید . ۲۵- هیچ نصیحتی مانند ترسانیدن ( از معاصی ) نیست . ۲۶- هر که پند دهنده خود را نافرمانی کند دشمن خویش را یاری نموده است . ۲۷- هر که بر نصیحت کننده رو آورد از زشتی رو گرداند . ۲۸- هر که نصیحت کننده را صاحب

غش بحساب آرد ( و پندیات او را با غرض آمیخته داند ) زشتی او را فرو گیرد . ۲۹- هر که از پند پند دهنده رو گرداند بمکر و حيله دشمنی که دشمنی خود را پنهان می‌دارد بسوزد . ص ۱۴۱۵ ۳۰- من خالف النصيح هلك ۷۷۴۳ . ۳۱- قد يستفيد الظنّة الناصح ۶۶۲۲ . ۳۲- قد يغشّ المستنصيح ۶۶۲۳ . ۳۳- قد ينصح غير الناصح ۶۶۲۴ . ۳۴- كيف ينصح غيره من يغشّ نفسه ۶۹۹۹ . ۳۵- لربّما خان النصيح المؤمن و نصح المستخان ۷۳۹۱ . ۳۶- من نصحك فقد أنجدك ۷۷۶۷ . ۳۷- من استنصحك فلا تغشّه ۷۸۲۷ . ۳۸- من نصحك أشفق عليك ۷۹۲۳ . ۳۰- هر که مخالفت نصیحت و پند نماید هلاک گردد . ۳۱- گاهی نصیحت کننده ( یا کسی که صاف است ) بد گمانی را سود می‌برد ( به اعتبار این که طرف خیال غرض در حق او می‌نماید ) . ۳۲- گاهی ناصافی می‌کند طلب نصیحت کرده شده ( یعنی کسی که از او طلب نصیحت می‌کند ) . ۳۳- گاهی غیر نصیحت کننده یا غیر صاف خالص می‌گردد . ۳۴- چگونه غیر خود را نصیحت می‌نماید ( یا صاف است ) کسی که با نفس خود ناصاف می‌باشد ۳۵- چه بسا چنین اتفاق افتد که نصیحت کننده امین خیانت کرده و کسی که خائن بحسان آمده خالص باشد و یا پند دهد . ۳۶- هر که تو را نصیحت کند در حقیقت تو را یاری نموده است . ۳۷- هر که از تو طلب نصیحت نماید پس با او غش مکن . ۳۸- هر که تو را نصیحت نماید بر تو ترسیده و محبت و شفقت نماید . ص ۱۴۱۶ ۳۹- من استغشّ النصيح استحسن القبيح ۸۱۰۴ . ۴۰- من قبل النصيحة أمن من الفضيحة ۸۳۴۴ . ۴۱- النصيحة ثمر الودّ ۸۴۴ .

### نصرة الحق

۱- إن كنتم لا محالة متعصّبين فتعصّبوا لنصرة الحقّ و إغاثة الملهوف ۳۷۳۸ . ۲- لو لم تتخاذلوا عن نصره الحقّ لم تهنوا عن توهين الباطل ۷۵۹۶ . ۳۹- هر که نصیحت کننده خود را مغرض بحساب آرد ( یعنی کارهای زشت خود را نیکو قلمداد کند و پندیات ناصح را بر خلاف ) و یا هر که از نصیحت کننده طبق خواهش خود نصیحت طلبد زشت را نیکو پندارد . ۴۰- هر که قبول نصیحت کند از رسوائی ایمن خواهد گردید . ۴۱- نصیحت مثمر دوستی است . یاری حق ۱- اگر ناچار متعصب خواهید بود ، پس در یاری حق و فریاد رسی ستم‌دیده بیچاره متعصب باشید . ۲- اگر از یاری کردن حق پشت نگردانیده بودید از خواری باطل ناتوان و سست نمی‌شدید ( یعنی می‌توانستید باطل را سرنگون کنید ، مخفی نماند که عبارت ناقص است و بنا بر آنچه در نهج البلاغه خطبه ۱۶۵ ذکر شده است : «أيّها الناس لو لم تتخاذلوا عن نصر الحقّ و لم تهنوا عن توهين الباطل لم يطمع فيكم من ليس مثلكم ...» بنا بر این معنی چنین است اگر شما از یاری حق یکدیگر را باز نمی‌داشتید و از پست گردانیدن باطل ( معاویه ) سستی نمی‌کردید در شما طمع نمی‌کرد کسی که مثل شما نیست و علیه شما قوت نمی‌گرفت . ص ۱۴۱۷ ۳- من نصر الحقّ أفلح ۷۶۹۹ . ۴- انصر الله بقلبك و لسانك و يدك فإنّ الله سبحانه قد تكفل بنصره من ينصره ۲۳۸۲ . ۵- من نام عن نصره وليه انبه بوطأه عدوه ۸۶۷۳ . ۶- من أحدّ سنان الغضب لله سبحانه قوى على أشدّاء الباطل ۸۷۵۰ . ۷- لم يعدم النصّر من انتصر بالصبر ۷۵۳۸ .

### نصرة الباطل

۱- من نصر الباطل خسر ۷۶۹۶ . ۳- کسی که یاری حق کند رستگار گردد . ۴- خدا را با دل و زبان و دست خود یاری نما ، زیرا که خداوند سبحانه در حقیقت متکفل و ضامن نصرت کسی است که او را یاری کند . ۵- هر که از یاری کردن ولیّ خود ( خدا و رسول و امام یا کسی که در خط آنها حرکت می‌کند ) بخواهد ( و نسبت به آن بی تفاوت باشد ) به لگد و پامال کردن دشمن خود بیدار خواهد گردید . ۶- هر که نیزه خشم را برای خدای سبحان تیز نماید علیه نیروهای باطل قوی خواهد گردید ( در نهج البلاغه کلمات قصار ۱۶۵ چنین دارد «قوى على أشدّاء الباطل» یعنی بر کشتن سخت‌ترین باطل پیروز شود ) . ۷- نصر ( و غلبه ) را از دست نداده کسی که بصبر و شکیبائی یاری جسته است . یاری باطل ۱- هر که یاری باطل کند زیان بیند . ص ۱۴۱۸

## الانتصار

۱- من انتصر بأعداء الله استحقَّ الخذلان ۸۵۸۰ . ۲- من انتصر بالله عزَّ نصره ۸۷۰۷ .

## من كان الله نصيره

۱- من یکن الله نصیره یغلب خصمه و یکن له حزبا ۸۸۱۸ .

## الانصاف

۱- لا ینتصف البرّ من الفاجر ۱۰۷۳۲ . یاری خواستن ۱- هر که از اعداء خدا یاری جوید مستحق خذلان و خواری گردد . ۲- هر که بخدا یاری جوید یاری او غالب باشد ( یعنی خداوند یاریش کند ) . خدا یار ۱- هر که خداوند یاری کننده او باشد بر دشمن خود پیروز گشته ، و برایش گروهی خواهد بود ( در اینجا حضرت لطیفه‌ای بکار برده است که خداوند با این که فرد است او را گروه معرفی فرموده ، یعنی چنانکه لشکر و قشون سبب پیروزی هستند خدای واحد احد نیز همچون لشکر و بالاتر سبب غلبه خواهد بود آری غلبه گروه هم با خواست اوست ) . انتصاف و انتقام ۱- نیکو کار از فاسق انتقام نخواهد کشید ( ممکن است از جهت برتری خود باشد و یا آنکه می‌داند اگر انتقام کشد او بدتر خواهد نمود ) . ص ۱۴۱۹ ۲- لا ینتصف عالم من جاهل ۱۰۷۳۳ . ۳- لا ینتصف الکریم من اللّیم ۱۰۷۳۵ . ۴- لا ینتصف من سفیه قطّ إلّا بالحلم عنه ۱۰۸۷۹ .

## الإنصاف

۱- الإنصاف راحة ، الشّرّ وقاحة ۱۶ . ۲- الإنصاف عنوان النّبل ۲۶۴ . ۳- الإنصاف شیمه الأشراف ۵۷۰ . ۴- الإنصاف أفضل الفضائل ۸۰۵ . ۵- الإنصاف یرفع الخلاف و یوجب الائتلاف ۱۷۰۲ . ۶- الإنصاف من التّفنّس کالعدل فی الإمرة ۱۹۵۱ . ۲- عالم از جاهل انتقام نکشد ( بهمان اعتبار ) . ۳- کریم از لّیم انتقام نکشد ( بهمان اعتبار ) . ۴- از سفیه ( کم حلم و یا نادان ) هرگز استیفای حق نمی‌شود مگر به بردباری از او ( بهمان اعتبار که جلوتر ذکر شد ) . انصاف ۱- داد رسی و عدل را حتی ( یا سبب راحتی ) است ، و بدی نشانه کمی حیاء است . ۲- انصاف و عدل نشانه ( و دلیل نجابت و ) هوشیاری است . ۳- عدل شیوه بزرگان است . ۴- انصاف برترین فضیلت‌هاست . ۵- حق دادن بطرف مخالفت را برطرف ساخته ، و باعث الفت می‌گردد . ۶- انصاف از نفس ، مانند دادگریست در امارت و حکومت . ص ۱۴۲۰ ۷- إنّ أعظم المثوبة مثوبة الإنصاف ۳۳۸۷ . ۸- الإنصاف أفضل الشّیم ۹۷۱ . ۹- الإنصاف یستدیم المحبّة ۱۰۷۶ . ۱۰- الإنصاف یألف ( یؤلّف ) القلوب ۱۱۳۰ . ۱۱- إنّک إن أنصفت من نفسك أزلفک الله ۳۸۰۳ . ۱۲- بالنّصفه تدوم الوصلة ۴۱۹۰ . ۱۳- ثلاثة لا ینتصفون من ثلاثة أبدا : العاقل من الأحق ، و البرّ من الفاجر ، و الکریم من اللّیم ۴۶۷۴ . ۱۴- علی الإنصاف ترسخ المودة ۶۱۹۰ . ۱۵- عامل سائر النّاس بالإنصاف و عامل المؤمنین بالإیثار ۶۳۴۲ . ۷- براستی که بزرگترین پاداش خوب ، پاداش انصاف است . ۸- انصاف برترین خصلت‌هاست . ۹- انصاف دوستی را پاینده دارد . ۱۰- انصاف دلها را بهم پیوند می‌دهد . ۱۱- براستی که تو اگر از جانب نفس خود انصاف دهی خداوند ترا ( بجوار رحمت خود ) نزدیک گرداند . ۱۲- بعدل و انصاف ، پیوند پایدار خواهد شد . ۱۳- سه دسته‌اند که از سه دسته دیگر داد خود هرگز نمی‌گیرند : عاقل از احمق ، نیکوکار از بیباک از گناه ، و کریم از لّیم . ۱۴- بر انصاف و عدل است که دوستی ثابت می‌ماند . ۱۵- با همه مردم با عدل و انصاف عمل نموده ، و با مؤمنین به ایثار عمل نما . ( یعنی آنان را بر خود مقدم دار ) . ص ۱۴۲۱ ۱۶- غایة الإنصاف أن ینصف المرء نفسه ۶۳۶۷ . ۱۷- من أنصف أنصف ۷۶۹۲ . ۱۸- من عدم إنصافه لم یصحّب ۸۱۱۴ . ۱۹- من منع الإنصاف سلبه الله الإمكان

۸۳۹۴ . ۲۰- من کثر إنصافه تشاهدت النفوس بتعديله ۸۴۰۸ . ۲۱- من تحلی بالإنصاف بلغ مراتب الإشراف ۸۷۳۴ . ۲۲- من لم ينصفك منه حياؤه لم ينصفك منه دينه ۹۰۰۴ . ۲۳- مع الإنصاف تدوم الأخوة ۹۷۳۶ . ۱۶- انتها درجه انصاف آنست که مرد نسبت به نفس خود منصف باشد ( و شکی نیست در این که انصاف در نفس انصاف نسبت ب دیگران هم هست ، بلکه بالاتر ، چون وقتی نسبت بنفس انصاف را بکار می برد ، که تا حدودی حق دیگران را بهتر مراعات کند ) . ۱۷- کسی که ( با مردم ) انصاف بکار برد ( با او ) انصاف شود . ۱۸- هر که انصاف نداشته باشد مصاحبت نشود ( یعنی کسی رفیق او نخواهد شد چون بی انصاف است ) . ۱۹- هر که عدل و انصاف نکند خداوند از او امکان را سلب و برطرف سازد . ۲۰- هر که عدل و انصافش بسیار باشد ، همه نفسها به تعدیل او گواهی دهند ( همه گویند شخص عادل است ) . ۲۱- هر که به انصاف زیور یابد به مرتبه های بلند نائل گردد . ۲۲- هر که شرم و حیائش سبب انصاف در حق تو نشود دینش انصاف نیاورد ( یعنی حیاء در غالب اوقات سبب عدل و انصاف گردد نه دین ) . ۲۳- با انصاف برادری پایداری می ماند . ص ۱۴۲۲ ۲۴- الإنصاف زين الإمرة ۹۲۳ .

## المنصف

۱- المنصف كثير الأولياء والأوداء ۲۱۱۶ . ۲- أنصف الناس من أنصف من نفسه من غير حاكم عليه ۳۳۴۵ . ۳- إن من فضل الرجل أن ينصف من نفسه ، و يحسن إلى من أساء إليه ۳۴۸۱ . ۴- المنصف كريم ، الظالم لئيم ۵۴ .

## المنظر

۱- لا- خير في المنظر إلما مع حسن المخبر ۱۰۸۹۶ . ۲۴- انصاف ( و عدالت ) زینت حکومت است . شخص منصف ۱- شخص منصف معبان و دوستان او بسیار است . ۲- با انصاف ترین مردم کسی است که بدون حاکمی بر او از نفس خود انصاف دهد ، ( یعنی خود حکم بحق کند ، نیازی بگفتن دیگری نداشته باشد ) . ۳- براستی که از افزونی مرتبه مرد آنست که با مردم از نفس خود با عدالت رفتار کند ، و به کسی که نسبت به او بدی کرده احسان و نیکوئی نماید . ۴- دادگر بزرگوار ، و ستمگر پست است . هیئت و صورت ۱- خیری در منظر ( هیئت و صورت که جایگاه نظر است ) نیست مگر با نیکوئی مخبر ( جای خبر از او که احوال او یا سخن او یا زبانش باشد ) . ص ۱۴۲۳

## النَّظْمُ فِي الْعَمَلِ

۱- اجعل لكلّ إنسان من خدمك عملاً تأخذه به فإنّ ذلك أحرى أن لا يتواكلوا في خدمتك ۲۴۳۲ .

## النَّعْمَةُ

۱- النعمة موصولة بالشكر ، و الشكر موصول بالمزيد ، و هما مقرونان في قرن ، فلن ينقطع المزيد من الله سبحانه حتّى ينقطع الشكر من الشاكر ۲۰۹۱ . ۲- استصلح كلّ نعمة أنعمها الله عليك ، و لا تضع نعمة من نعم الله عندك ۲۴۱۲ . نظم ۱- برای هر فردی از خدمتکاران خود کاری را معین کن که او را به آن مؤاخذه نمائی ، زیرا چنین کاری سزاوارتر از آنست که هر یک در خدمت تو بر یکدیگر اعتماد نکنند ( یعنی وقتی کار معین گردید در آن اهتمام ورزیده انجامش دهند ، ولی وقتی خدمت خاصی نبود حواله بدیگری کرده ، و گویند : چرا من انجام دهم او چرا انجام ندهد ) . نعمت ۱- نعمت به شکر پیوسته ، و شکر بزیادتی ، و هر دو در یک شاخ همراهند ، پس زیادتی از خدای پاک و متزه بریده نخواهد شد تا آنکه شکر از شکر گذار بریده شود ( این روایت اشاره به آیه مبارکه لئن شكرتم لأزيدنكم می باشد ) . ۲- هر نعمتی را که خداوند بر تو انعام فرموده طلب صلاح کرده و آن را در مصرف

خود صرف نما، و نعمتی از نعمتهای خدا را که در نزد تست ضایع ص ۱۴۲۴-۳ و لیر علیک اثر ما أنعم الله سبحانه به علیک ۲۴۱۳-۴- استتموا نعم الله علیکم بالصبر علی طاعته، و المحافظه علی ما استحفظکم من کتابه ۲۵۲۰-۵- احذروا نفار النعم فما کلّ شارد بمردود ۲۶۱۷-۶- ألا وإن من النعم سعة المال، و أفضل من سعة المال صحه البدن، و أفضل من صحه البدن تقوی القلب ۲۷۷۶-۷- أفضل ما من الله سبحانه به علی عباد: علم، و عقل، و ملک و عدل ۲۲۰۵-۸- أحسن الناس حالا فی النعم من استدام حاضرها بالشکر و ارتجع مکن، و یا نعمتی از نعمتهای خدا در نزد تو ضایع نشود ۳- باید که در تو نشانه آنچه خداوند سبحان بوسیله آن بر تو انعام کرده دیده شود (تا این که مردم نعمتهای خدا را در بندگان او مشاهده کرده، محبت‌های آفریدگار خویش را دریابند) ۴- نعمتهای خدا را بر خود بوسیله صبر بر طاعت او، و محافظت بر آنچه از شما نگهداری آن را (با عمل به احکام و تعظیم و توقیر آن) نسبت به کتابش خواسته تمام گردانید ۵- از گریختن نعمت‌ها (بسبب معاصی) دوری نمائید، چون هر گریزان برگشت نخواهد کرد ۶- آگاه باشید، برآستی که از نعمتهاست توسعه مال، و برتر از توسعه مال تندرستی، و برتر از تندرستی تقوای دل است ۷- افزونترین چیزی که خداوند سبحان بوسیله آن بر بندگانش منت نهاده: علم و عقل، و پادشاهی، و عدل است ۸- بهترین مردم از نظر حال در باره نعمت‌ها کسی است که حاضر آن را با ص ۱۴۲۵ فائتها بالصبر ۳۲۸۲-۹- أقل ما یلزمکم لله تعالی أن لا تستعینوا بنعمه علی معاصیه ۳۳۳۰-۱۰- إن لله سبحانه عبادا یختصهم بالنعم لمنافع العباد، یقرها فی أیدیهم ما بذلوا فإذا منعوا نزعا منهم و حوّلها إلی غیرهم ۳۴۶۹-۱۱- إن لله تعالی فی السراء نعمه الإفضال، و فی الضراء نعمه التطهیر ۳۵۲۹-۱۲- النعم تدوم بالشکر ۱۰۸۸-۱۳- إن استطعت أن لا یكون بینک و بین الله ذو نعمه فافعل ۳۷۱۸-۱۴- شکر پایدار نموده، و رفته آنها را بصبر باز گرداند (از این روایت استفاده می‌شود که نعمتهای رفته با صبر و شکیبائی باز گردانده خواهد شد پس باید شکر و صبر نمود) ۹- کمترین چیزی که برای خدای تعالی بر شما لازم می‌شود آنست که کمک‌گیری از نعمتهای او بر نافرمانیهای او (یعنی نعمت‌ها را صرف معاصی نکنید بلکه آنها را در طاعت خدا بکار برید) ۱۰- برآستی که برای خدای سبحان بندگان است که آنها را به نعمت‌ها از برای منفعت‌های بندگان مخصوص گردانیده، آن نعمت‌ها را مادامی در دست آنان می‌گذارد که بخشش کنند، پس هر گاه از آنها جلوگیری نمودند آن را از آنها گرفته، و بسوی غیر ایشان تحویل می‌دهد ۱۱- برآستی که برای خدای تعالی در شادی است نعمت احسان، و در سختی و تنگی است نعمت تطهیر از گناهان (یعنی انسان دائم متنعّم است خیال نکند تنها در وقت سلامتی و خوشی دارای نعمت خواهد بود) ۱۲- نعمتها بوسیله شکر دوام پیدا خواهد کرد ۱۳- اگر چنین توانائی داری که میان تو و خدا ولی نعمتی نباشد پس ص ۱۴۲۶-۱۴- إنما یعرف قدر النعم بمقاساة ضدها ۳۸۷۹-۱۵- إذا رأیت الله سبحانه یتابع علیک النعم مع المعاصی فهو استدراج لک ۴۰۴۷-۱۶- إذا نزلت بک النعمه فاجعل قراها الشکر ۴۰۶۵-۱۷- إذا رأیت ربّیک یتابع علیک النعم فاحذره ۴۰۸۲-۱۸- بعوارض الآفات تتکدر النعم ۴۲۵۲-۱۹- ربّ منعّم علیه مستدرج بالنعمی ۵۳۱۸-۲۰- بکن (معلوم است که استطاعت تحقق پیدا نکند) ۱۴- همانا بس قدر نعمت‌ها بقیاس کردن یا به رنج کشیدن ضد آنها شناخته می‌شود (یعنی تا کسی نعمتی را از دست ندهد و بزحمت فقدان نعمت دچار نگردد قدر نعمت را نخواهد فهمید) ۱۵- هر گاه دیدی که خدای سبحان بر تو با وجود معاصی نعمت‌ها را پی در پی می‌فرستد، پس آن استدراج است برای تو، (یعنی نظر لطف خود را از تو قطع کرده، کی شود نعمتها را از تو بگیرد و تو را بسبب گناه کیفر نماید، مبادا چنین کاری سبب غرور شود) ۱۶- هر گاه بتو نعمتی فرود آمد مهمانی آن را شکر قرار ده (یعنی نعمت مهمان تو است پذیرائی آن شکر الهی است) ۱۷- هر گاه پروردگار خود را چنین دیدی که بر تو نعمت‌ها را پی در پی می‌فرستد پس بترس، چون ممکن است استدراج و نوعی عقوبت باشد ۱۸- به ورود آفتها نعمت‌ها تیره می‌شود (یعنی باید آدمی بدنبال نعمتی برود و جد و جهد نماید که چیزی آن را تیره و مکدر نسازد که آن نعمتهای اخروی است) ۱۹- بسا نعمت داده شده بر او که بسبب نعمتها استدراج شده است (یعنی گاهی نعمت رحمت نبوده بلکه عذابی است از جانب خدا پروردگار می‌خواهد او را ص ۱۴۲۷-۲۰- زکاء النعم اصطناع

المعروف ۵۴۵۷ . ۲۱- زین النعم صله الرحم ۵۴۶۴ . ۲۲- زوال النعم بمنع حقوق الله منها و التقصير في شكرها ۵۴۷۵ . ۲۳- سبب زوال النعمة الكفران ۵۵۱۷ . ۲۴- في كل نعمة أجر ۶۵۰۸ . ۲۵- كل نعيم الدنيا ثبور ۶۸۶۷ . ۲۶- كل نعمة أنيل منها المعروف فإنها مأمونة السلب محصنة من الغير ۶۹۱۴ . ۲۷- كلما حسنت نعمة الجاهل إزداد قبحا فيها ۷۱۹۸ . بدینوسیله عذاب نماید «استدراج یعنی دادن نعمت و گرفتن از روی غضب» . ۲۰- زکات نعمتها احسان و نیکی را بکار بردن است . ۲۱- زینت نعمتها پیوند با خویش است . ۲۲- زائل شدن نعمتها بواسطه جلوگیری حقوق خدا ( مانند زکات و خمس و مانند آن ) از آنها و کوتاهی نمودن در شکر آنها می باشد . ۲۳- سبب زائل شدن نعمت کفران نعمت است . ۲۴- در هر نعمتی پاداشی است ( چه از طرف خدا باشد و یا از سوی مخلوق ) . ۲۵- هر نعمت دنیا هلاکت ( و یا منشأ هلاکت ) است . ۲۶- هر نعمتی که از آنها بدیگران احسان شود از ربوده شدن و زوال مأمون بوده ، و از تغییرات محکم نگه داشته شده است . ۲۷- هر چه نعمت جاهل نیکو شود قباحت و زشتی او در باب آن نعمت زیاد می شود ( چون شکر آن را نخواهد نمود ) . ص ۱۴۲۸ ۲۸- لیر علیک أثر ما أنعم الله به علیک ۷۳۵۸ . ۲۹- لن يقدر أحد أن يستديم النعم بمثل شكرها و لا يزینها بمثل بذلها ۷۴۴۳ . ۳۰- من عدد نعمة محق كرمه ۷۹۵۸ . ۳۱- من استعان بالنعمة على المعصية فهو الكفور ۸۴۵۵ . ۳۲- من كثرت نعم الله عليه كثرت حوائج الناس إليه ( فإن قام فيها بما أوجب الله سبحانه عليه فقد عرضها للدوام و إن منع ما أوجب الله سبحانه فيها فقد عرضها للزوال ) ۸۷۵۲ ۸۶۰۰ . ۲۸- باید بر تو نشان آنچه خداوند به آن بر تو انعام و احسان کرده ببیند ( یعنی خداوند به تو داده هم مصرف خود و اهل و عیالت کن و هم بدیگران احسان نما ) . ۲۹- هرگز احدی توانائی ندارد که نعمت ها را بمثل شکر آن پاینده دارد و آنها را زینت نمی دهد بمثل بذل و بخشش آنها . ۳۰- هر که نعمتهای او ( خدا ) را بشمارد کرم او را باطل ساخته است ( یعنی بکریمی او معتقد نیست ( زیرا که نعمتهای خدا قابل شماره نیست چنانکه فرموده : وَ إِن تَعِدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا مَرْحُومَ علامه خوانساری چنین معنی کرده : هر که نعمتهای خود را بشمارد کرم خود را باطل ساخته است ) . ۳۱- هر که بوسیله نعمت بر معصیت یاری جوید پس او بسیار کفران کننده است . ۳۲- هر که نعمت های خدا بر او فراوان شود حاجت های مردم بسوی وی بسیار گردد ( پس باید در قضاء حوائج بکوشد ) پس اگر در آنها به آنچه خدای سبحان بر او واجب نموده ( از شکر و پرداختن حقوق واجبه و مانند آن ) قیام نماید آنها را در معرض دوام و پایداری در آورده است ، و اگر در آنها آنچه خدای سبحان واجب نموده است جلوگیری نماید ( شکر ننموده و حقوق را نپردازد ) آنها را در معرض زوال قرار داده ص ۱۴۲۹ ۳۳- من بسط يده بالإنعام حصن نعمته من الانصرام ۸۶۵۹ . ۳۴- من أوسع الله عليه نعمة ( نعمة ) و جب عليه أن يوسع الناس إنعاما ۹۱۱۱ . ۳۵- من النعم الصديق الصدوق ۹۲۴۷ . ۳۶- من كمال النعمة التحلى بالسخاء و التعفف ۹۳۱۶ . ۳۷- ما حصنت النعم بمثل الإنعام بها ۹۵۴۶ . ۳۸- ما حرست النعم بمثل الشكر ۹۵۴۸ . ۳۹- ما أعظم نعم الله سبحانه في الدنيا و ما أصغرها في نعم الآخرة ۹۵۹۴ . ۳۳- هر که دست خود را به نعمت دادن و احسان بگشاید نعمت خود را از بریده شدن ( و قطع آن ) نگهداری کند . ۳۴- هر که خداوند بر او نعمتی یا نعمتهای خود را وسعت دهد بر او واجب است که احسان و انعامی را بر مردم وسعت دهد . ۳۵- از نعمت هاست دوست راستگو . ۳۶- از کمال نعمت است بسخاوت و عفت زیور یافتن . ۳۷- نعمت ها به چیزی بمثل انعام به آن ( و صرف آن در مصارف خودش ) محکم نگه داشته نخواهد شد . ۳۸- نعمت ها بجیزی مانند شکر حفظ و حراست نخواهد گردید . ۳۹- چه چیز نعمتهای خدای سبحان را در دنیا بزرگ نموده ، و چه آنها را در قبال نعمت های آخرت کوچک ساخته است ( البته نعمتهای دنیا با همه بزرگیش با نعمتهای اخروی که از هر نقص و عیبی بری هستند قابل مقایسه نخواهد بود ) . ص ۱۴۳۰ ۴۰- ما أقرب النعيم من البؤس ۹۶۲۳ . ۴۱- ما أنعم الله على عبد نعمة فظلم فيها إلّا كان حقيقا أن يزيلها عنه ۹۷۱۰ . ۴۲- نعم الجهال كروضة على مزبلة ۹۹۵۶ . ۴۳- نعمة لا تشكر كسيئة لا تغفر ۹۹۵۹ . ۴۴- نعم الله سبحانه أكثر من أن تشكر إلّا ما أعان الله عليه و ذنوب ابن آدم أكثر من أن تغفر إلّا ما عفا الله عنه ۹۹۷۸ . ۴۵- نسأل الله سبحانه لمّته تماما و بحبله اعتصاما ۹۹۷۹ . ۴۶- لا تضع نعمة من نعم الله سبحانه عندك و لير علیک أثر ما أنعم الله به ۴۰- چه نزدیک است نعمت



بسختی و نیاز شدید ( پس نباید فریب آن را خورد ) . ۴۱- خداوند بر بنده‌ای نعمتی را انعام و احسان ننموده که در آن ستم کند ( یا بنفس و یا بدیگران ) جز آنکه سزاوار است بر خدا که آن را از او زائل و برطرف سازد . ۴۲- نعمت‌های نادانها مانند باغی است بر اطراف مزبله ( که میوه و خرمی دارد ، اما از تعفن و بوی بد خالی نیست ) . ۴۳- نعمتی که شکر نشود مانند گناهی است که آمرزیده نمی‌شود . ۴۴- نعمت‌های خدای سبحان بیشتر از آنست که شکر شود ، مگر آنچه خداوند بر آن کمک کند ، و گناهان پسر آدم بیشتر از آنست که آمرزیده شود مگر آنچه را که خداوند از آن عفو نماید . ۴۵- از خدای سبحان تمامی منت و نعمت و چنگ زدن بریسمان او را مسئلت داریم ( این نیز تتمه کلامی است از خطبه ۱۸۵ نهج البلاغه که در وصف منافقین ایراد فرموده است و در آنجا چنین دارد : «و نسأله لمنتها تماما و بحبله اعتصاما» ) . ۴۶- هیچ نعمتی را از نعمت‌های خدای سبحان که در نزد تست ضایع مکن ص ۱۴۳۱ علیک ۱۰۳۵۷ . ۴۷- لا تحاط النعم إلا بالشكر ۱۰۶۰۸ . ۴۸- یا ابن آدم إذا رأيت الله سبحانه يتابع عليك نعمة فاحذره و حصن النعم بشكرها ۱۰۹۹۷ . ۴۹- أقل ما يجب للمنع أن لا يعصى بنعمته ۳۲۶۸ . ۵۰- إن من النعمة تعذر المعاصي ۳۳۹۵ .

## التنغيص

۱- بقدر السرور التنغيص ۴۲۵۵ . ۲- لا لذة بتنغيص ۱۴۹۸ . ( و در غیر مصرف آن صرف منما ) و باید بر تو اثر آنچه خداوند بسبب آن بر تو انعام نموده دیده شود . ۴۷- نعمت‌ها نگاه داشته نمی‌شوند مگر با شکر . ۴۸- آی پسر آدم هر گاه دیدی که خدای سبحان نعمت‌های خود را بر تو پی در پی می‌کند از آن حذر نما ( و بترس مبدا استدراج باشد ) و نعمت‌ها را بشکر آن نگهداری کن . ۴۹- کمترین چیزی که برای نعمت دهنده واجب است انجام گیرد آنست که با نعمت او گناه نشود و یا در مقابل نعمتش نافرمانی نشود . ۵۰- برآستی که از جمله نعمت مقدور نشدن گناهان است ( که آدمی نتواند گناهی کند ) . تیره کردن ۱- به اندازه شادمانی است مکدر ساختن ( یعنی هر اندازه خوشی بیشتر باشد تکدر عیش بیشتر گردد ) . ۲- هیچ لذتی با تیره کردن لذت نیست ( بلکه لذت آنست که از تیرگی ص ۱۴۳۲

## النفرة

۱- كل شيء ينفر من ضده ۶۸۶۵ . ۲- عزجوا عن طريق المنفرة و ضعوا تيجان المفاخرة ۶۳۱۱ .

## النفس و محاسبتها

۱- النفس الكريمة لا- تؤثر فيها النكبات ۱۵۵۵ . ۲- النفس الشريفة لا- تثقل عليها المؤنات ۱۵۵۶ . ۳- النفس الذیة لا تنفك عن الذنات ۱۵۵۷ . ۴- إزراء الرجل على نفسه برهان رزانه عقله و عنوان وفور فضله ۲۰۰۶ . و کدورت جدا باشد مانند لذائذ اخروی ) . نفرت و جدایی ۱- هر چیزی از دشمن خود نفرت دارد ( بنا بر این دانا از نادان و نادان از دانا و ... متنفر است ) . ۲- از راه پراکندگی و جدائی میل کنید ( و بطریق وحدت بروید ) و تاجهای مفاخرت و خود فروشی را کنار بگذارید ( یعنی فخر و مباهات نکنید ، خاکی و بی‌آلایش باشید ) . نفس و محاسبه ۱- در نفس گرامی اثر نمی‌کند مصیبت‌ها . ۲- بر نفس شریف گران نیست صرف کردن مال . ۳- نفس پست از کارهای پست مرتبه جدا نمی‌شود . ۴- نکوهش کردن ( یا عیب نمودن ) مرد بر نفس خود دلیل پا بر جا بودن عقل و نشانه بسیاری فضل اوست . ص ۱۴۳۳ ۵- النفوس طلقه لكن أیدی العقول تمسك أعتتها عن النحوس ۲۰۴۸ . ۶- الرأضي عن نفسه مغبون و الواثق بها مفتون ۱۹۰۲ . ۷- الرأضي عن نفسه مستور عنه عیبه ، و لو عرف فضل غيره كساه ( لساءه ) ما به من النقص و الخسران ۲۰۸۸ . ۸- النفس الأمارة المسولة تتملق تتملق المنافق ، و تتصنع بشیمة الصديق الموافق ، حتی إذا

خددت و تمكنت تسلطت تسلط العدو، و تحکمت تحکمت العتو، فأوردت موارد السوء ۲۱۰۶ . ۹- أكرم نفسك ما أعانتك على طاعة الله ۲۳۲۲ . ۱۰- أهن نفسك ما جمحت بك إلى معاصي الله ۲۳۲۳ . ۵- نفسها رها شده است، ولی دستهای خردها عنانهای آنها را از بدبخت شدن (و یا از ضلالتها و گمراهی‌ها) نگاه می‌دارد . ۶- راضی از نفس خود مغبون، و اعتماد کننده بر نفس بفته افتاده است . ۷- هر که از نفس خود خوشنود باشد عیب او از او پوشیده شده است، و اگر برتری غیر خود را تشخیص دهد به او بپوشاند آنچه در اوست از کمی و زیان (و یا دلگیر سازد او را آنچه در اوست از نقص و خسران) . ۸- نفس اماره مسؤله (فرمانده و آرایشگر) همچون چاپلوسی منافق تملق کرده است، و بشیوه دوست موافق احسان می‌نماید، تا آنکه هرگاه فریب داد، و متمکن شد همچون تسلط دشمن مسلط گشته، و مانند حکم کردن متکبر و از حد گذر تحکم می‌نماید، پس صاحبش را در جایگاه بدی وارد می‌سازد . ۹- نفس خویش را تا مادامی که تو را بر طاعت و فرمانبرداری خدا یاری کند گرامی دار . ۱۰- نفس خود را مادامی که تو را بسوی معاصی خدا برد خوار دار . ص ۱۴۳۴ ۱۱- اتق الله فی نفسك، و نازع الشیطان قیادک، و اصرف إلى الآخرة وجهک، و اجعل لله جدک ۲۴۰۷ . ۱۲- أكرم نفسك عن كل دنیة و إن ساقتك إلى الرغائب فإنک لن تعترض عما تبذل من نفسك عوضا ۲۴۲۸ . ۱۳- اجعل من نفسك على نفسك رقیبا و اجعل لآخرتك من دنیاك نصیبا ۲۴۲۹ . ۱۴- أقبل على نفسك بالإدبار عنها (أعني أن تقبل على نفسك الفاضلة المقتبسة من نور عقلك الحائلة بینك و بین دواعی طبعك، و أعني بالإدبار عن نفسك الأماره بالسوء المصافحه بید العتو) ۲۴۳۴ . ۱۱- در باره نفس خود از خدا بترس، و زمام را از دست شیطان درکش، و روی خود را بسوی آخرت بگردان، و کوشش خود را برای خدا قرار ده . ۱۲- نفس خود را از هر صفت پست گرامی دار گر چه تو را بسوی عطاها بسیار کشد، برای این که تو از آنچه از نفس خود بذل نمائی عوضی را نخواهی یافت (آری وقتی انسان بسبب صفت پستی بی‌آبرو شد و خوار و ذلیل گردید چه کاری عوض آبرو و عزت از دست رفته قرار خواهد گرفت) . ۱۳- از نفس خویش بر نفس خود نگهبانی قرار ده، و برای آخرت از دنیای خود بهره و نصیبی مقرر نما . ۱۴- بر نفس خود به پشت گردانیدن از آن اقبال کن، قصد من چنین است که بر نفس فاضله روشنی گیرنده از نور عقل، حائل میان تو و خواهشهای طبعت روآوری، و قصدم از پشت گردانیدن، پشت گردانیدن از نفس اماره بسیار فرمانفرمای به بدی، و دست دهنده بدست تکبر و تجاوزگر از حد است (بنا بر این انسان باید نسبت به نفس اول رو آور، و نسبت بنفس دوم رو گردان باشد، و چنین کاری خواسته آن بزرگوار و سایر پیشوایان و رهبران بزرگ الهی خواهد بود) . ص ۱۴۳۵ ۱۵- امنع نفسك من الشهوات تسلیم من الآفات ۲۴۴۰ . ۱۶- أنصف من نفسك قبل أن یتصف منك، فإن ذلك أجل لقدرك، و أجدر برضا ربك ۲۴۵۶ . ۱۷- املکوا أنفسکم بدوام جهادها ۲۴۸۹ . ۱۸- اشغلوا أنفسکم بالطاعة، و ألسنتکم بالذكر، و قلوبکم بالرضا فیما أحببتم و کرهتتم ۲۴۹۸ . ۱۹- اقمعوا هذه النفوس، فإنها طلعة إن تطيعوها ترغ بکم إلى شر غایة ۲۵۵۹ . ۲۰- المعرفة بالنفس أنفع المعرفین ۱۶۷۵ . ۲۱- إياک أن ترضی عن نفسك فیکثر السآخط علیک ۲۶۴۲ . ۱۵- نفس خود را از شهوات باز دار، تا از آفتها سالم مانی . ۱۶- پیش از این که از تو داد بستانند از نفس خود داد بستان (یعنی اگر نزد تو از دیگری حقی است بپرداز پیش از آنکه در دنیا و یا در آخرت از تو حکومت حق بستانند) که چنین کاری برای قدر و مقام تو بزرگتر، و به خشنودی پروردگارت سزاوارتر است . ۱۷- نفسهای خود را با پیکار همیشگی آن مالک شوید، پیوسته با آن در جنگ باشید . ۱۸- نفسهای خود را بفرمانبرداری، و زبانهایتان را بذكر، و دلهایتان را بخشنودی در آنچه دوست داشته و ناخوش دارید مشغول سازید . ۱۹- این نفسها را بکوبید، زیرا که آنها نگهبانند، اگر آنها را پیروی نمائید شما را به بدترین عاقبتی (از جای خود بجانب هوا و هوس خود) بر می‌کنند . ۲۰- شناسائی نسبت بنفس سودمندترین دو معرفت است . ۲۱- بر تو باد بدوری از این که از نفس خود راضی گردی، برای این که بر تو خشنماک بسیار گردد . ص ۱۴۳۶ ۲۲- إياک و الثقة بنفesk فإن ذلك من أكبر مصائد الشیطان ۶۶۷۸ . ۲۳- ألا إنه ليس لأنفسکم ثمن إلا الجنة، فلا تبعوها إلا بها ۲۷۶۴ . ۲۴- أكبر البلاء فقر النفس ۲۹۶۵ . ۲۵- أزری بنفسه من ملکته الشهوة، و استعبدته المطامع ۳۱۷۶ . ۲۶- أقوى الناس

أعظمهم سلطانا على نفسه ۳۱۸۷ . ۲۷- أعجز الناس من عجز عن إصلاح نفسه ۳۱۸۹ . ۲۸- أعظم الناس سلطانا على نفسه من قمع غضبه و أمارت شهوته ۳۲۵۹ . ۲۹- إنَّ النفوس إذا تناسبت ايتلفت ۳۳۹۳ . ۲۲- بر تو باد بدوری از اعتماد بنفس خود ، زیرا که چنین کاری از بزرگترین دامهای شیطان است . ۲۳- آگاه باش ، که برای نفس‌های شما بهائی جز بهشت نیست ، پس آنها را نفروشید مگر به آن . ۲۴- بزرگترین بلاء تهیدستی نفس است ( از اعمال صالحه و ذخائر اخرویّه ) . ۲۵- نفس خویش را عیناک نموده کسی که خواهش او را مالک گردیده ، و طمعها او را بنده ساخته است . ۲۶- قویترین مردم بزرگترین آنهاست از نظر تسلط بر نفس خویش . ۲۷- ناتوان‌ترین مردم کسی است که از اصلاح نفس خود عاجز گردد . ( یعنی باید کوشید نفس اصلاح شود و گر نه عجز و ناتوانی آدمی ثابت خواهد شد ) . ۲۸- بزرگترین مردم از نظر تسلط بر نفس خود ، کسی است که خشم خود را کوبیده ، و خواهش خویشتن را بمیراند . ۲۹- براستی که نفسها هر گاه متناسب در آیند ( در خوبی یا بدی ) الفت گیرند . ص ۱۴۳۷ ۳۰- إنَّ لأنفسكم أثمانا ، فلا تبیعوها إلَّا بالجنَّة ۳۴۷۳ . ۳۱- إنَّ من باع نفسه بغير الجنَّة ، فقد عظمت علیه المحنة ۳۴۷۴ . ۳۲- إنَّ هذه النفوس طلعة ، إن تطيعوها تنزع بكم إلى شرٍّ غایة ۳۴۸۵ . ۳۳- إنَّ طاعة النفس و متابعة أهويتها أسَّ كلِّ محنة و رأس كلِّ غواية ۳۴۸۶ . ۳۴- إنَّ النفس أبعد شيء منزعا ، و إنها لا تزال تنزع إلى معصية فی هوی ۳۴۸۷ . ۳۵- إنَّ هذه النفس لأماره بالسوء فمن أهملها جمحت به إلى المآثم ۳۴۸۹ . ۳۰- براستی که برای نفسهای ... بها و ثمن هائی است ، پس آنها را نفروشید مگر به بهشت . ۳۱- براستی کسی که نفس خود را بغير بهشت بفروشد ، پس در حقیقت بر او رنج و محنت بزرگ شود ( معلوم است کسی که گرفتار جهنم گردید دارای چه رنجی خواهد بود ) . ۳۲- براستی که این نفس‌ها نگهبانانند ، اگر آنها را فرمان برید شما را بسوی بدترین عاقبت از جای خود کننده ، و بکارهای بد می‌کشاند . ۳۳- براستی که فرمان برداری نفس و پیروی از خواهشهای آن اصل بنای هر محنت و رنج ، و رأس هر گمراهی است . ۳۴- براستی که نفس دورترین چیزیست از نظر کردن از جا ( و بردن بسوی خواهشها و هوسها ) و بدرستی که آن پیوسته انسان را بسوی معصیت مشتاق نموده ( یا بسوی نافرمانی در خواهشی می‌کند ) . ۳۵- براستی که این نفس هر آینه فرمان دهنده به بدی است ، پس هر که آن را ص ۱۴۳۸ ۳۶- إنَّ نفسک لخدوع ، إن تثق بها يقتدک الشیطان إلى ارتکاب المحارم ۳۴۹۰ . ۳۷- إنَّ النفس لأماره بالسوء و الفحشاء ، فمن ائتمنها خاتنه ، و من استنام إليها أهلکتها ، و من رضی عنها أوردته شرَّ الموارد ۳۴۹۱ . ۳۸- إنَّ المؤمن لا یمسی و لا یصبح إلَّا و نفسه ظنون عنده ، فلا یزال زاریا علیها ، و مستزیدا لها ۳۴۹۳ . ۳۹- إنَّ النفس لجوهره ثمینه من صانها رفعها و من ابتذلها وضعها ۳۴۹۴ . ۴۰- إنَّ النفس التي تطلب الرغائب الفانیة لتهلك فی طلبها ، و تشقی فی منقلبها ۳۵۲۷ . و اگذارد ( و با آن پیکار نماید ) بر او غلبه کرده ، و او را بسوی گناهان خواهد برد . ۳۶- براستی که نفس فریب دهنده است ، اگر به آن اعتماد کردی تو را شیطان بسوی ارتکاب حرامها می‌کشاند . ۳۷- براستی که نفس هر آینه فرمانده به بدی و افعال زشت است ، پس هر که آن را امین دانست به او خیانت نماید ، و کسی که از جانب آن آرامی طلبد نابودش سازد ، و هر که از آن خوشنود باشد او را به بدترین جایگاه فرود آمدن فرود آورد . ۳۸- براستی که مؤمن روزگار را بشب نرسانیده و شبانگاه را صبح نکرده مگر آنکه نفسش نزد او متهم ( یا ضعیف و کم شرم ) باشد ، و پیوسته آن را عیب کننده بوده ، و زیادت و افزونی مرتبه را برای آن طلب کند . ۳۹- براستی که نفس گوهر گرانبهائی است هر که آن را نگهداری کند ( و آن را به تحصیل فضائل تربیت نماید ) آن را بلند گردانده ، و کسی که به ابتذال کشاند آن را پست گرداند آن را . ۴۰- براستی نفسی که عطاها فانی شونده را ( رغائب دنیویه ) دنبال می‌نماید ص ۱۴۳۹ ۴۱- إنَّ النفس التي تجهد فی اقتناء الرغائب الباقية لتدرک طلبها ، و تسعد فی منقلبها ۳۵۲۸ . ۴۲- إنَّ النفس حمضة ، و الأذن مجاجه ، فلا تجب فهمک بالإلحاح علی قلبک ، فإنَّ لكلَّ عضو من البدن استراحة ۳۶۰۳ . ۴۳- إنَّ نفسک مطیتک ، إن أجهدتها قتلتها ، و إن رفقت بها أبقيتها ۳۶۴۳ . ۴۴- إنَّک إن أخللتها بشيء من هذا التقسیم فلا تقوم نوافل تکتسبها هر آینه در طلب آن به هلاکت می‌رسد ، و در بازگشتش بدبخت می‌گردد ( در آخرت ) . ۴۱- براستی نفسی که در بدست آوردن عطاها بسیار باقیه ( رغائب اخروی ) می‌کوشد ، هر آینه مطلب

خود را یافته ، و در بازگشت خود نیکبخت خواهد گردید . ۴۲- برآستی که نفس چرنده است ( چنانکه شتر خواهش خوردن گیاههای شور و تلخ را دارد نفس مشتاق چریدن و اشتغال بخواهشهای خود است ) و گوش بر گرداننده بوده ( و حفظ و نگهداری نمی‌کند بعد از مکدر و ملول شدن نفس ) پس فهم خود را بوسیله الحاح و اصرار بر قلبت قطع مکن و یا اجابت منما ، زیرا که برای هر عضوی از بدن استراحتی است ( خلاصه معنی این می‌شود که نفس را نباید خیلی در تفکر و تعلم زحمت داد ، زیرا که ملول و خسته می‌شود ، در نتیجه گوش نمی‌پذیرد و پس می‌دهد بنا بر این تا نفس اقبال دارد ، و کام با استراحت دل و اعضاء منافات ندارد ، باید از آن کار کشید ، و گر نه در صورت سلب استراحت آدمی بلید خواهد شد و درس و مطالعه و زحمت نتیجه عکس خواهد داشت ) . ۴۳- برآستی که نفس شتر سواری تست ، اگر آن را زائد بر طاقتش بار کنی می‌کشی آن را ، و اگر با آن مدارا نمائی باقی داری آن را ( پس باید به اندازه از آن کار کشید که ملول و مکدر نشود ) . ۴۴- برآستی اگر تو بجیزی از این تقسیم اخلال کنی ، پس نوافلی که آن را ص ۱۴۴۰ بفرائض تضييعها ۳۶۴۴ . ۴۵- الاشتغال بتهذيب النفس أصلح ۱۳۱۹ . ۴۶- الثقة بالنفس من أوثق فرص الشيطان ۱۴۶۶ . ۴۷- استدراك فساد النفس من أنفع التحقيق ۱۴۸۰ . ۴۸- اشتغالک بمعائب نفسک یکفیک العار ۱۴۸۳ . ۴۹- إن لم تردع نفسک عن كثير مما تحب مخافة مكروهه سمت بك الأهواء إلى كثير من الضرر ۳۷۲۲ . ۵۰- إنک إن ملک نفسک قيادک ، أفسدت معادک ، و آوردتک بلاء لا کسب می‌نمائی با واجباتی که آن را ضایع می‌سازی برابری نمی‌نماید ( یعنی زائد بر طاقت بمستحبات عمل کردن سبب تضييع واجبات گشته ، و شکی نیست در این که نوافل انجام شده با واجبات از دست رفته مساوی نخواهد بود ) . ۴۵- به تهذيب و پاکیزه کردن نفس مشغول شدن ، و آن را از صفات بد و افعال ناپسند پاک ساختن اصلح است . ۴۶- بر نفس اعتماد نمودن ( و معتقد بودن که موفقیت از جانب اوست و یا اهل اشتباه نیست و راه صحیح می‌رود ) از محکمترین فرصت‌های شیطان است . ۴۷- تلافی و تدارک فساد نفس ( و آن را بصلاح آوردن ) از سودمندترین تحقیق است . ۴۸- پرداختن به عیبهای نفس خود تو را از عار ( شرم از گفتن بدی دیگران و یا از بدی کردن و تدارک نمودن و یا گفتن عیب مردم ) کفایت می‌کند . ۴۹- اگر نفس خود را از بسیاری از آنچه دوست داری باز نداری از ترس ناشایستگی آن آرزوها و خواهشها تو را بسوی بسیاری از زیان بلند کند و تو را به ضررهای فراوان مبتلا خواهد نمود . ۵۰- برآستی که تو اگر نفس خود را مالک بر عنان خود گردانی ( بگونه‌ای که ص ۱۴۴۱ ینتهی ، و شقاء لا ینقضي ۳۷۹۱ . ۵۱- إنکم إن أطعتم أنفسکم نزعتم بکم إلى شرّ غاية ۳۸۵۰ . ۵۲- إنما أنت كالطاعن نفسه ليقتل ردفه ۳۸۶۷ . ۵۳- إذا أخذت نفسک بطاعة الله أکرمتها ، و إن ابتذلتها ( بذلتها ) فی معاصیه أهنتها ۴۰۸۵ . ۵۴- إذا صعبت علیک نفسک فاصعب لها تذلل لک و خادع نفسک عن نفسک تنقد لک ۴۱۰۷ . ۵۵- إذا رغبت فی صلاح نفسک فعلیک بالاقتصاد ، و القنوع ، و التقلل ۴۱۷۲ . بهر طرف که خواهد تو را بکشاند ( معاد خود را تباه ساختی ، و تو را ببلائی که نهایت ندارد ، و به بدبختی که منقضي نشود وارد خواهد ساخت . ۵۱- برآستی اگر شما نفسهای خود را فرمان برید شما را به بدترین عاقبت از جا کنده و حرکت دهد . ۵۲- جز این نیست ، تو مانند کسی هستی که نفس خود را برای این که همدریف خویش را بکشد ضربت زند . ۵۳- هر گاه نفست را در طاعت خدا بکار گرفتی ، آن را گرمی داشتی ، و اگر در نافرمانی او آن را کار فرمائی ، خوارش ساختی . ۵۴- هر گاه نفست بر تو سرکشی کند پس تو هم در مقابل آن سرکشی نما ( و خود را سخت نشان ده ) رام تو خواهد گردید ، و با نفس خویش از نفس خود خدعه و مکر کن ، تا تو را اطاعت نماید . ۵۵- هر گاه در صلاح حال نفس خود رغبت نموده و مایل باشی ، پس بر تست به میانه روی ، و راضی بودن به قسمت ، و کم نمودن مؤنه . ص ۱۴۴۲ ۵۶- بالمجاهدة صلاح النفس ۴۳۱۹ . ۵۷- تولوا من أنفسکم تأديبها و اعدلوا بها عن ضلالة عاداتها ۴۵۲۲ . ۵۸- تقاض نفسک بما يجب علیها تأمن تقاضی غیرک لک ، و استقص علیها تغن عن استقصاء غیرک ۴۵۲۶ . ۵۹- وقال فی حق من ذمه : تغلبه نفسه علی ما یظنّ ، و لا یغلبها علی ما یتیقن ، قد جعل هواه أمیره ، و أطاعه فی سائر أموره ۴۵۵۰ . ۶۰- جرب نفسک فی طاعة الله بالصبر علی أداء الفرائض و الدؤوب فی إقامة النوافل و الوظائف ۴۷۳۱ . ۵۶- در جهاد کردن ( با نفس و همچنین با دشمن ) صلاح

حال نفس است ( زیرا با جهاد آدمی فرمانبردار خدا شود و چون مطیع و منقاد الهی گردید نفس بصلاح آید ). ۵۷- تأدیب نفسهای خود را بر گردن گیرید ، و متولّی شوید ، و آنها را از حرص عادت‌هایشان برگردانید ، ( و عادت‌های خوب عادت دهید ) .

۵۸- از نفس خود آنچه بر آن واجب است طلب نما ( یعنی از آن بازخواست کن و بحساب آن برس ) تا آنکه از طلب دیگری ( در قیامت ) ایمن گردی ، و بر آن استقصاء نما و تقاضا را بنهایت برسان تا آنکه از استقصاء غیر خود بی‌نیاز گردی ( یعنی قبل از آنکه بحسابت رسند کاملاً بحساب نفس خویش برس و گرنه از روز حساب ایمن نخواهی ماند ) . ۵۹- ( آن بزرگوار در حق کسی که او را نکوهش کرده فرموده : ) نفس او بر آنچه گمان می‌کند بر او غلبه کرده ، و بر نفسش بر آنچه یقین می‌داند ( مانند اطاعت خدا و رسول ) غلبه نمی‌نماید ، در حقیقت خواهش خود را امیر و فرمانده خویش قرار داده ، و آن را در همه امور و یا در باقی کارهایش پیروی کرده است . ۶۰- نفس خود را در طاعت خدا با صبر بر انجام فرائض و رنج کشیدن در پیاپی ۱۴۴۳-۶۱- حاسبوا أنفسکم تأمنوا من الله الزّهب ، و تدرکوا عنده الرّغب ۴۸۹۴ . ۶۲- حاسب نفسک لنفسک فإنّ غیرها من الأنفس لها حسیب غیرک ۴۹۲۶ . ۶۳- حاسبوا أنفسکم قبل أن تحاسبوا و ازنوها قبل أن توازنوا ۴۹۳۳ . ۶۴- حاسبوا أنفسکم بأعمالها ، و طالبوها بأداء المفروض علیها ، و الأخذ من فنائها لبقائها ، و تزودوا و تأهبوا قبل أن تبعثوا ۴۹۳۴ . ۶۵- حلّوا أنفسکم بالعفاف ، و تجنّبوا التّبذیر و الإسراف ۴۹۴۶ . ۶۶- خیر النفوس أزکاهما ۴۹۸۰ . داشتن نوافل و وظیفه‌ها و سنت‌های مقررّی تجربه و آزمایش نما . ۶۱- حساب نفس‌های خود کشید ، تا از ترس خدا ایمن باشید ، و آنچه را که رغبت دارید ( مانند بهشت و نعمتها ) نزد او بدست آورید . ۶۲- نفس خود را برای نفس خود محاسبه نما ( و بدیگران نپرداز ) زیرا غیر آن از نفس‌ها برایشان حسابگری غیر تو هست ( یعنی نیازی به تفحص و محاسبه تو نسبت به آنها نمی‌باشد ) . ۶۳- نفسهای خویش را پیش از آنکه محاسبه شوید محاسبه کنید ، و قبل از آنکه سنجیده شوید آنها را بسنجید . ۶۴- نفسهای خود را بعملهای آنها محاسبه نمائید ، و آنها را به انجام دادن آنچه بر آنها واجب گردیده مطالبه کنید ، و از سرای فانی آنها برای سرای باقی آنها برگیرید ، و قبل از آنکه بر انگیزخته شوید توشه بر گرفته و آماده شوید . ۶۵- نفسهای خود را بیارسائی زینت داده ، و از تبذیر و اسراف دوری گزینید . ۶۶- بهترین نفس‌ها پاکیزه‌ترین آنهاست ، ( از گناهان و اخلاق بد ) . ص ۱۴۴۴ ۶۷- خذ من نفسک لنفسک ، و تزود من یومک لغدک ، و اغتنم غفو ( عفو ) الزّمان ، و انتهز فرصة الإمكان ۵۰۴۶ . ۶۸- خادع نفسک عن العبادة ، و ارفق بها ( و لا تقهرها ) ، و خذ عفوها ، و نشاطها ، إلّا ما کان مکتوباً من الفریضة ، فإنّه لا بدّ من أدائها ۵۰۶۴ . ۶۹- خذوا من أجسادکم تجودوا بها علی أنفسکم و اسعوا فی فکاک رقابکم قبل أن تغلق رهائنها ۵۰۶۵ . ۶۷- ( عملهای خیر را ) از نفس خود برای نفس خود ( و از برای آخرت خویش ) فرا گیر ، و از امروز خود برای فردایت توشه برگیر ، و خواب و یا چرت و پینکی زمان را ( که گویا روزگار خوابیده و چرت می‌زند و از تو غافل شده و گرنه تو را می‌ربود و حیات و سلامت و موفقیت را از تو می‌گرفت ) و یا در گذشتن و عفو زمان را ( که فعلاً تو را بخشیده و بر تو تنگ نگرفته ) غنیمت دان ، و فرصت کار خیر را از دست مده و از آن استفاده کن . ۶۸- نفس خویش را نسبت بنوافل و عبادت فریب ده ( یعنی کاری کن که بعبادت مایل گردد ) و با آن نرمی کن و آن را مجبور مساز و زیادتی و یا گذشت و نشاط آن را فرا گیر و منتظر باش ( در هنگام کسالت و خستگی آن را بعبادت مشغول مساز ) مگر آنچه را که از واجب نوشته شده که از گذاردن آن چاره‌ای نیست ( مانند نماز حتی در وقت کسالت باید آنها را انجام داد ) . ۶۹- از بدنهای خود گرفته ، به آنها بر نفس‌های خود بخشش نمائید ، ( یعنی پیکرها را با ریاضت اطاعت و عبادت لاغر سازید و بدین وسیله روح را تقویت و نیرومند کنید ) و در آزاد کردن گردنهای خود بشتابید قبل از آنکه گروه‌های آنها مستحق شود ( یعنی پیش از آنکه گروه‌ها را کسی ببرد که گردنها در نزد او گرو است ، مراد این است که خداوند از ما عمل خواسته ، اگر عمل کردیم آنچه ما گرو گذاشتیم خود مالک شویم ، و گرنه خدا مالک آن شود اگر بخواهد عذاب کند می‌تواند و حجت ص ۱۴۴۵ ۷۰- خالف نفسک تستقم و خالط العلماء تعلم ۵۰۹۰ . ۷۱- خدمه النفس صیانتها عن اللذات ، و المقتنیات ، و ریاضتها بالعلوم و الحکم ، و اجتهداها ( إجهادها ) بالعبادات و الطّاعات ، و فی



ذلك نجاه النفس ۵۰۹۸ . ۷۲- دواء النفس الصوم عن الهوى و الحميه عن لذات الدنيا ۵۱۵۳ . ۷۳- ذرؤه الغيات لا ينالها إلّا ذوو التهذيب و المجاهدات ۵۱۹۰ . ۷۴- ذلّ فى نفسك و عزّ فى دينك و صن آخرتك و ابدل دنياك ۵۱۹۲ . ۷۵- ذلّوا أنفسكم بترك العادات ، و قودوها إلى فعل الطاعات ، و حملوها أعباء المغارم ، و حلّوها بفعل المكارم ، و صونوها عن دنس را تمام نموده است ) .

۷۰- با نفس خود مخالفت نما تا مستقیم شوی ، و با علماء آمیزش کن تا دانا گردی . ۷۱- به نفس خدمت نمودن نگهداشتن آنست از لذتها ، و اندوخته شده ها ، و ریاضت آن علوم و حکمت ها ، و در نهایت جدّیت واداشتن آنست بعبادتها و طاعتها ، و در این عمل است نجات و رستگاری نفس . ۷۲- دواى نفس باز ایستادن از خواهش ، و پرهیز از لذتهای دنیا است . ۷۳- به بلندیهای غایات و پایان امور نخواهد رسید مگر صاحبان تهذیب نفوس و مجاهدت ها ( یعنی کسانی به قلّه های مقصود رسند که نفس را مهذب ساخته و با آن جهاد کنند ) . ۷۴- خوار باش در نفس خود ( یعنی در مقابل خدا نفس خود را ذلیل ساز و عزیز باش در دینت ، و آخرت خویش را نگه دار ، و دنیایت را ببخشای ( یعنی به آن اهمّیت مده در آخرت جدّی باش ) . ۷۵- نفسهای خود را بترك عادات رام کنيد ، و آنها را بفعل طاعات ص ۱۴۴۶ المآثم ۵۱۹۹ . ۷۶- ذلّ نفسك بالطاعة ، و حلّها بالقناعة ، و خفّض فى الطلب ، و أجمل فى المكتسب ۵۱۲۰۱ . ۷۷- رحم الله امرأ الجم نفسه عن معاصي الله بلجامها ، و قادها إلى طاعة الله بزمائها ۵۲۱۸ . ۷۸- رحم الله امرأ قمع نوازع نفسه إلى الهوى فسانها ، و قادها إلى طاعة الله بعنانها ۵۲۱۹ . ۷۹- ردع النفس عن الهوى الجهاد الأكبر ۵۳۹۳ . ۸۰- ردع النفس عن الهوى هو الجهاد النافع ۵۳۹۵ . ۸۱- ردع النفس عن زخارف الدنيا ثمره العقل ۵۳۹۹ . ۸۲- ردع النفس عن تسويل الهوى ثمره التّبل ۵۴۰۰ . بکشانید ، و سنگینی دیون و وامهای مردم را بر عهده گرفته پیردازید ، و آنها را به انجام کارهای نیکو آرایش داده ، و از چرکی گناهان نگهداری کنید . ۷۶- نفس خود را بطاعت و فرمانبرداری از خدا رام کنید ، و آن را بقناعت زیور ساخته ، و در طلب دنیا سهل انگاری نموده ، و در کسب ثانی و اجمال را بکار بر . ۷۷- خداوند رحمت کند مردی را که نفس خویش را از معاصی خدا بلجام مناسب آن لجام کند ، و بمهار مناسب آن آن را بسوی طاعت الهی بکشاند . ۷۸- خداوند رحمت کند مردی را که میل کننده های نفس خود را بسوی هوا مغلوب ساخته ، و آنرا نگه دارد ، و بعنان مناسب آن آن را بسوی طاعت الهی بکشاند . ۷۹- باز داشتن نفس از خواهش ، جهاد بزرگتر است . ۸۰- باز داشتن نفس از خواهش آن ، جهاد سودمند است . ۸۱- باز داشتن نفس از زخارف و آرایشهای دنیا ثمره عقل است . ۸۲- باز داشتن نفس از زینت دادن خواهش ( و یا گمراه ساختن آن ) ثمره تندی ص ۱۴۴۷ ۸۳- ردّ عن نفسك عند الشّهوات و أقمها على كتاب الله عند الشّبهات ۵۴۰۶ . ۸۴- ردع النفس و جهادها عن أهويتها يرفع الدرجات و يضاعف الحسنات ۵۴۰۷ . ۸۵- رضاك عن نفسك من فساد عقلك ۵۴۱۲ . ۸۶- رضا العبد عن نفسه مقرون بسخط ربّه ۸۵۴۴۰ . ۸۷- رضا المرء عن نفسه برهان سخافة عقله ۵۴۴۱ . ۸۸- سبب صلاح النفس العزوف عن الدنيا ۵۵۲۸ . ۸۹- سياسة النفس أفضل سياسة و رياسة العلم أشرف رياسة ۵۵۸۹ . زیرکی و نجات است . ۸۳- از نفس خود ( بدی و عذاب و عقاب را ) در نزد خواهشها برگردان ، و آن را بر کتاب خدا ( و طبق حکم آن ) در نزد شبهه ها بر پا دار . ۸۴- باز داشتن نفس و جهاد کردن با آن در باره خواهشهای آن درجه و مرتبه ها را بالا برده ، و حسنات را دو چندان می گرداند . ( مرحوم علامه خوانساری گوید ظاهر این است که معنا چنین باشد باز داشتن نفس از خواهشهای آن ، و جهاد نفس ، درجات را بالا برده و حسنات را زیاد می کند ) . ۸۵- رضا و خوشنودی تو از نفس خود از فساد عقلت می باشد ( زیرا محض عجب و خود بینی است ) . ۸۶- خوشنودی بنده از نفس خویش با خشم پروردگارش همراه است ( زیرا چنین صفتی خود محوری و خود بینی خواهد بود ) . ۸۷- خوشنودی مرد ( آدمی ) از نفس خود دلیل سبکی عقل اوست . ۸۸- سبب صلاح نفس ( و عدم فسادش ) بی رغبتی در دنیا است . ۸۹- تربیت و کامل نمودن نفس افزونترین سیاست ، و ریاست علم ( یعنی ص ۱۴۴۸ ۹۰- شرّ الفقر فقر النفس ۵۷۲۲ . ۹۱- شرّ الأمور الرّضا عن النفس ۵۷۲۳ . ۹۲- صلاح النفس قلّة الطّمع ۵۷۹۷ . ۹۳- صلاح النفس مجاهدة الهوى ۵۸۰۵ . ۹۴- ضلال النفوس بين دواعي الشّهوة و الغضب ۵۹۱۰ . ۹۵- ثمره المحاسبة صلاح النفس ۴۶۵۶ . ۹۶- زنوا أنفسكم قبل أن توازنوا ( توازنوا ) و



حاسبوها قبل أن تحاسبوا، و تنفّسوا من ( قبل ) ضيق الخناق ( و انقادوا ) قبل عنف السّياق ۵۵۰۹. ریاستی که بوسیله علم بدست آید ( بالاترین ریاست است . ۹۰- بدترین درویشی تهیدستی نفس است ( از اعمال خیر و از آنچه سبب رستگاری او گردد ) . ۹۱- بدترین کارها خوشنودی از نفس است ( که همان عجب و خود بینی خواهد بود ) . ۹۲- صلاح نفس و سلامت آن کمی طمع است . ۹۳- صلاح نفس پیکار با هوا و هوس است . ۹۴- گمراهی نفس‌ها میان خواننده‌های خواهش و خشم است ( یعنی تنها سببش این است که شهوت و یا غضب آن را بکاری دعوت کند ) . ۹۵- ثمره بحساب خود رسیدن اصلاح حال نفس است . ۹۶- نفسهای خویش را پیش از آنکه سنجیده شوید ، بسنجید ، و آنها را قبل از آنکه محاسبه گردید محاسبه کنید ، و از تنگی گلو پیش از سختی جان کندن گشایش دهید ( یعنی حال خود را قبل از فرا رسیدن مرگ اصلاح نمائید ، تا مرگ بر شما سخت نگردد ، ) در نهج البلاغه خطبه ۸۹ چنین دارد : « و تنفّسوا قبل ضيق الخناق ، و انقادوا قبل ... » . ص ۱۴۴۹ ۹۷- قیدوا أنفسکم بالمحاسبة و املکوها بالمخالفة ۶۷۹۴ . ۹۸- من حاسب نفسه ربح ۷۸۰۸ . ۹۹- من حاسب نفسه سعد ۷۸۸۷ . ۱۰۰- من تعاهد نفسه بالمحاسبة أمن فيها المداهنة ۸۰۸۰ . ۱۰۱- من حاسب نفسه وقف على عيوبه و أحاط بذنوبه و استقال الذّنوب و أصلح العيوب ۸۹۲۷ . ۱۰۲- طوبى لمن كان له من نفسه شغل شاغل عن الناس ۵۹۵۰ . ۱۰۳- طوبى لمن سعى فى فكاك نفسه قبل ضيق الأنفاس و شدّة الإبلاس ۵۹۵۱ . ۱۰۴- طوبى لمن ذلّ فى نفسه و عزّ بطاعته و غنى بقناعته ۵۹۶۶ . ۹۷- نفسهايتان را بمحاسبه در بند کشید ، و آنها را بمخالفت مالک شوید . ۹۸- هر که نفس خویش را بحساب کشد سود کند . ۹۹- هر که بحساب نفس خود رسد نیکبخت گردد . ۱۰۰- هر که نفس خود را بمحاسبه بازرسی کند ( و آن را بازخواست کند ) از مداهنه و سستی و کاهلی در آن ایمن گردد ( چون وقتی نفس فهمید بحساب کشیده می‌شود مجبور خواهد شد که بوظیفه عمل کند ) . ۱۰۱- هر که محاسبه نفس خود کند بر عیبهایش واقف گشته ، و به گناهانش احاطه پیدا نموده ، و از خدا طلب عفو از گناهان کند ، و عیبهای را اصلاح فرماید . ۱۰۲- خوشا بحال کسی که برای او از نفسش شغلی است که او را از مردم باز دارد ( یعنی آن اندازه باصلاح نفس مشغول است که بدیگری نمی‌رسد ) . ۱۰۳- خوشا بحال کسی که در آزادی نفس خود پیش از تنگ شدن نفس‌ها و سختی نومیدی یا حیرانی در وقت مرگ کوشا باشد . ۱۰۴- خوشا بحال کسی که در نزد نفس خود خوار ، و بفرمانبرداری خویش ص ۱۴۵۰ ۱۰۵- طوبى لمن كان له من نفسه شغل شاغل ، و الناس منه فى راحة ، و عمل بطاعة الله سبحانه ۵۹۷۸ . ۱۰۶- طوبى لنفس إدّت إلى ربّها فرضها ۵۹۸۱ . ۱۰۷- طهّروا أنفسکم من دنس الشّهوات تدرکوا رفیع الدّرجات ۶۰۲۰ . ۱۰۸- ظلم نفسه من عصی الله و أطاع الشّيطان ۶۰۵۷ . ۱۰۹- ظلم نفسه من رضى بدار الفناء عوضا عن دار البقاء ۶۰۶۴ . ۱۱۰- عود نفسک الجمیل فإنّه یجمل عنک الأحداث و یجزل لک المثوبة ۶۲۲۹ . عزیز ، و بقناعت خویشتن توانگر باشد . ۱۰۵- خوشا بحال کسی که برای او از نفسش شغلی باشد که او را از مردم باز دارد ، و مردم از او در آسایش بوده و بفرمانبرداری از خدای سبحان عمل نماید . ۱۰۶- خوشا بحال نفسی که واجب خود را در برابر پروردگارش انجام دهد . ۱۰۷- نفسهای خویش را از آلودگیهای خواهشها پاک سازید ، تا پله‌های بلند و مرتبه‌های عالی را دریابید . ۱۰۸- ستم بر نفس کرده کسی که خدا را نافرمانی نموده ، و پیروی شیطان کند . ۱۰۹- ظلم بر نفس نموده کسی که بسرای فانی ( دنیا ) بعوض سرای باقی ( آخرت ) خوشنود گردیده است . ۱۱۰- نفس خود را به نیکوئی عادت ده ، زیرا که آن زیبا می‌سازد آنچه را که از تو نقل کنند ( یعنی باعث این می‌شود که نام تو را بخوبی ببرند و از تو بنیکی یاد نمایند ) و برای تو ثواب را عظیم می‌سازد . ص ۱۴۵۱ ۱۱۱- عود نفسک الاستهتار بالذّکر و الاستغفار فإنّه یمحو عنک الحوبه و یعظم لک المثوبة ۶۲۳۰ . ۱۱۲- عود نفسک فعل المکارم و تحمّل أعباء المغارم تشرف نفسک و تعمر آخرتک و یکثر حامدوک ۶۲۳۲ . ۱۱۳- عود نفسک حسن النّیّة و جمیل المقصد تدرک فی مباغیک ( مساعیک ) التّجاح ۶۲۳۶ . ۱۱۴- عود نفسک السّماح و تجنّب الإلحاح یلزمک الصّلاح ۶۲۳۵ . ۱۱۵- عجت لمن عرف نفسه کیف یأنس بدار الفناء ۶۲۶۴ . ۱۱۶- عجت لمن ینشد ضالّته و قد أضلّ نفسه فلا یطلبها ۶۲۶۶ . ۱۱۱- نفس خود را بحریص بودن ذکر خدا و استغفار عادت ده ، زیرا که آن از تو گناه را محو و نابود ساخته و

پادشاه را برای تو عظیم می‌دارد. ۱۱۲- نفس خود را به انجام کارهای نیکو، و برداشتن و متحمل شدن دیون و مؤنات مردم عادت ده، تا نفست بلند مرتبه شده، و آخرت آباد گشته، و ستایش کنندگان بسیار شوند. ۱۱۳- نفست را بحسن نیت و قصد نیکو عادت ده تا در مطالب یا در کوششهای خود به پیروزی دست یابی. ۱۱۴- نفس خود را بحد و بخشش (یا بمساهله و مسامحه در گرفتن حقوق خود از مردم بویژه هنگامی که طرف ناتوان باشد) و دوری از اصرار و سختگیری عادت ده، تا صلاح از تو جدا نشود و لازم تو باشد. ۱۱۵- عجب دارم از کسی که نفستش را می‌شناسد چگونه بسرای فانی (دنیا) انس می‌گیرد (چون بشر همای فلک مجد و مرغ ملکوت خواهد بود). ۱۱۶- عجب دارم از کسی که گمشده خود را می‌جوید، در صورتی که نفستش را گم نموده، و بدنبال آن نمی‌رود (تا آن را پیدا کند). ص ۱۴۵۲ ۱۱۷- عجب لمن یظلم نفسه کیف ینصف غیره ۶۲۶۹. ۱۱۸- عجب لمن یجهل نفسه کیف یعرف ربّه ۶۲۷۰. ۱۱۹- غالبوا أنفسکم علی ترک المعاصی تسهل علیکم مقادتها علی الطاعات ۶۴۱۰. ۱۲۰- غالبوا أنفسکم علی ترک العادات تغلبوها و جاهدوا أهوائکم تملکوها ۶۴۱۸. ۱۱۷- عجب دارم از کسی که بر نفس خود ستم می‌کند چگونه با غیر خود عدل و انصاف می‌ورزد. ۱۱۸- عجب دارم از کسی که بنفس خویش جاهل است چگونه پروردگار خود را می‌شناسد، (این روایت شبیه روایتی است که از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده که «من عرف نفسه فقد عرف ربّه» که دارای احتمالات چندیست ۱- چنانکه نفس محرک بدنست خدا هم محرک جهان خواهد بود. ۲- چنانکه نفس یکی است خدا هم یکتاست و از تعدد آنها فساد لازم آید. ۳- چنانکه بر نفس حالات جسد پوشیده نیست حالات خلق نیز از خدا مخفی نخواهد بود. ۴- چنانکه نفس قبل از بدن موجود بوده خدا هم قبل از همه موجودات بوده است. ۵- چنانکه حقیقت نفس شناخته نخواهد شد کنه الهی هم شناخته نگردد. ۶- چنانکه نفس دیده نمی‌شود و قابل حس نیست خدا هم قابل رؤیت نبوده و با حواس ظاهری درک نخواهد گردید. ۷- چنانکه نقصان در نفس دیده می‌شود کمال در خدا متصور خواهد شد. ۸- چنانکه بدن بنفس نیازمند است جهان به خدا محتاج خواهد بود. البته احتمالات دیگری هم داده شده است). ۱۱۹- بر نفسهای خود بر ترک گناهان غلبه کنید تا بر شما کشیدن آنها بسوی طاعتها آسان گردد. ۱۲۰- بر نفسهای خود بر ترک عادتها غلبه کنید تا بر آنها غالب شوید، و با ص ۱۴۵۳ ۱۲۱- فی مجاهدة النفس کمال الصلاح ۶۴۴۹. ۱۲۲- فی خلاف النفس رشد ۶۵۱۵. ۱۲۳- فی طاعة النفس غیها ۶۵۱۶. ۱۲۴- فساد النفس الهوی ۶۵۵۳. ۱۲۵- قدرتک علی نفسک أفضل القدرة و إمرتك علیها خیر الإمره ۶۷۸۰. ۱۲۶- کیف یستطیع صلاح نفسه من لا یقنع بالقلیل ۶۹۷۹. ۱۲۷- کفی بالمرء شغلا بنفسه عن الناس ۷۰۵۶. ۱۲۸- کن أوثق ما تكون بنفسک أحذر (أخوف) ما تكون من خداعها ۷۱۷۰. خواهشهای خود پیکار نمائید تا مالک آنها گردید. ۱۲۱- در پیکار با نفس است کمال صلاح و شایستگی حال. ۱۲۲- در مخالفت نفس است رشد و راه درست آن. ۱۲۳- در پیروی نفس گمراهی آنست. ۱۲۴- فساد نفس (و زیان و خسران آن) هوا و هوس است. ۱۲۵- قدرت و توانائی تو بر نفست افزونترین قدرت، و فرمانروائی تو بر آن بهترین فرمانروائی است. ۱۲۶- چگونه توانائی اصلاح نفست را دارد کسی که باندک قانع نیست ۱۲۷- برای مرد (آدمی) کفایت می‌کند که بعوض مردم بنفس خود مشغول شود (و باصلاح خویش بپردازد). ۱۲۸- در وقتی که بنفس خود اعتمادت بیشتر است از فریب آن ترسناکتر باش. ص ۱۴۵۴ ۱۲۹- کن وصی نفسک و افعَل فی مالک ما تحب أن یفعله فیه غیرک ۷۱۷۱. ۱۳۰- کن مؤاخذاً لنفسک مغالباً سوء طبعک و إیّاک أن تحمل ذنوبک علی ربّک ۷۱۷۲. ۱۳۱- کن لنفسک مانعاً رادعاً و لثروتک (و لذروتک) عند الحمیة (الحفیظة) واقماً قامعاً ۷۱۸۰. ۱۳۲- للنفوس طبایع سوء و الحکمة تنهی عنها ۷۳۴۱. ۱۳۳- لیس لأنفسکم ثمن إلا الجنة فلا تبعوها إلا بها ۷۴۹۲. ۱۲۹- خودت وصی نفس خویش باش، و در مالت انجام ده آنچه را که دوست داری غیر تو در آن انجام دهد (یعنی در حیات خودت کاری کن و بدیگران واگذار مکن). ۱۳۰- مؤاخذه کننده نفس، غلبه کننده بر بدی خوی و خصلت خود باش، و از این که گناهانت را بر پروردگارت حمل نمائی بپرهیز. ۱۳۱- (تممه کلامی است که حضرت برای شریح بن هانی نامه ۵۶ نهج البلاغه در وقتی که او را سر لشکر خود نمود سفارش فرمود، بعد از فرازهایی می‌فرماید:

( نفست را ) ( از هوا و هوس ) منع کننده و باز دارنده و فوران خشم و غضب را در نزد دفع ننگ و عار خوار کننده درهم کوبنده باش ) و یا برای بسیاری مال خود که از آن دفاع کنی و یا آن را بدست آوری در نزد دفع ننگ و عار خوار کننده ذلیل کننده باش یعنی مال را در چنین وقتی عزیز مشمار از سر آن بگذر ) . ۱۳۲- برای نفس‌ها طبیعت‌های بدی است ( مانند بخل ، حسد ، سوء ظن ، ظلم و ... ) و حکمت ( علم راست و درست ) از آنها نهی می‌نماید . ۱۳۳- برای نفس‌های شما بهائی نیست مگر بهشت ، پس آنها را نفروشید مگر به آن . ص ۱۴۵۵ ۱۳۴- لیس من أساء إلى نفسه بذي مأمول ۷۵۱۴ . ۱۳۵- لیس علی وجه الأرض أكرم علی الله سبحانه من النفس المطيعه لأمره ۷۵۳۰ . ۱۳۶- من تكبر بنفسه قل ۷۶۶۳ . ۱۳۷- من حقر نفسه عظم ۷۶۸۹ . ۱۳۸- من أصلح نفسه ملكها ۷۷۸۱ . ۱۳۹- من أهمل نفسه أهلكها ۷۷۸۲ . ۱۴۰- من أكرم نفسه أهانتها ۷۷۸۳ . ۱۴۱- من وثق بنفسه خانتها ۷۷۸۴ . ۱۴۲- من أهمل نفسه خسر ۷۸۰۱ . ۱۳۴- کسی که بنفس خود بدی کند به او امید خیری نیست . ۱۳۵- در نزد خدای سبحان بر روی زمین گرامی تر از نفس که فرمانبردار امر او باشد نیست . ۱۳۶- هر که نفسش را بسیار شمارد ( خود را قوی و غالب داند ) کم گردد . ۱۳۷- کسی که نفسش را حقیر شمارد ( در انظار ) بزرگ شود . ۱۳۸- هر که نفسش را اصلاح نماید آن را مالک خواهد شد . ۱۳۹- هر که نفسش را واگذارد ( و به آن رسیدگی نکند ) آن را هلاک گردانیده است . ۱۴۰- هر که نفسش را اکرام نماید آن را خوار گردانیده است . ۱۴۱- هر که بنفس خود اعتماد نماید به آن خیانت کرده است . ۱۴۲- هر که نفسش را واگذارد ( و نسبت به آن بی تفاوت باشد آن را امر و نهی ننماید ) زیان کرده است . ص ۱۴۵۶ ۱۴۳- من عرف نفسه تجرد ۷۸۳۰ . ۱۴۴- من أطاع نفسه قتلها ۷۸۵۳ . ۱۴۵- من عصی نفسه وصلها ۷۸۵۴ . ۱۴۶- من جهل نفسه أهملها ۷۸۵۶ . ۱۴۷- من عظم نفسه حقر ۷۸۵۷ . ۱۴۸- من صان نفسه وقر ۷۸۵۸ . ۱۴۹- من ملک نفسه علا أمره ۷۸۷۰ . ۱۵۰- من ملكتة نفسه ذلّ قدره ۷۸۷۱ . ۱۵۱- من مقت نفسه أحبه الله ۷۸۹۷ . ۱۵۲- من أهان نفسه أكرمه الله ۷۸۹۸ . ۱۴۳- هر که نفس خویش را شناخت ( از همه علایق ) برهنه گردد . ۱۴۴- هر که نفسش را اطاعت کند آن را کشته است . ۱۴۵- هر که نافرمانی نفس خود کند به او احسان نموده است . ۱۴۶- هر که نفسش را شناسد آن را مهمل می‌گذارد ( و به آن نمی‌رسد ) . ۱۴۷- هر که نفسش را بزرگ شمارد کوچک شود . ۱۴۸- هر که نفسش را از معاصی و صفات ناپسند ( نگه دارد احترام شود . ۱۴۹- هر که مالک نفس خود شود رتبه و مقام او بلند گردد . ۱۵۰- هر که نفسش مالک او شود مرتبه او خوار گردد . ۱۵۱- هر که با نفس خود دشمنی کند ( یعنی آن را از غیر راه خدا باز دارد ) خداوند او را دوست دارد . ۱۵۲- هر که نفسش را خوار دارد ( یعنی برای آن در برابر خدا حساب باز نکند ) خداوند او را گرامی دارد . ص ۱۴۵۷ ۱۵۳- من عرف نفسه عرف ربّه ۷۹۴۶ . ۱۵۴- من عرف نفسه جلّ أمره ۸۰۰۷ . ۱۵۵- من غشّ نفسه لم ينصح غيره ۸۰۰۸ . ۱۵۶- من ساس نفسه أدرك السیاسة ۸۰۱۳ . ۱۵۷- من تعاهد نفسه بالحرذر أمن ۸۰۱۷ . ۱۵۸- من أشفق علی نفسه لم يظلم غيره ۸۱۱۹ . ۱۵۹- من أساء إلى نفسه لم يتوقع منه جميل ۸۱۳۳ . ۱۶۰- من صان نفسه عن المسائل جلّ ۸۱۵۵ . ۱۵۳- هر که نفسش را بشناسد خدایش را خواهد شناخت . ( در حدیث ۱۱۸ احتمالات معانی آن ذکر و مرحوم علامه شبّر - رحمه الله - حدود دوازده معنی برای آن کرده و این روایت را نبوی حساب نموده است هر که طالب است به صفحه ۲۰۴ مصابیح الأنوار مراجعه کند ) . ص ۱۵۴- هر که نفس خود را شناخت شأن و مرتبه‌اش بزرگ شود . ۱۵۵- هر که با نفس خود ناصافی کند با غیر خود خالص نخواهد بود ( یا غیر خود را نصیحت نکند ) . ۱۵۶- هر که نفس خود را سیاست کند ( و آن را امر و نهی نماید ) سیاست را دریابد ( یعنی می‌تواند رعیت را سیاست نماید ) . ۱۵۷- هر که بحال نفس خود نسبت بدوری ( از آنچه باعث زیان آدمی است ) رسیدگی کند ایمن گردد . ۱۵۸- هر که بر نفس خود بترسد ( و با مهربانی به آن رسیدگی کند ) بغیر خود ستم نمی‌کند . ۱۵۹- هر که به نفس خود بد کند از او نیکوئی انتظار نمی‌رود . ۱۶۰- هر که نفس خود را از سؤالها ( و طلب از مردم ) نگه دارد بزرگ گردد . ص ۱۴۵۸ ۱۶۱- من شرفت نفسه كثرت عواففه ۸۱۶۳ . ۱۶۲- من لم یسس نفسه أضاعها ۸۱۹۳ . ۱۶۳- من سخط علی نفسه أرضی ربّه ۸۲۱۹ . ۱۶۴- من رضی عن نفسه أسخط ربّه ۸۲۲۰ . ۱۶۵- من قوی علی نفسه تناهی فی القوّه ۸۲۲۳ . ۱۶۶- من أجهد نفسه فی

إصلاحها سعد ۸۲۴۶ . ۱۶۷- من أهمل نفسه في لذاتها شقى و بعد ۸۲۴۷ . ۱۶۸- من لم يجهد نفسه في صغره لم ينبل في كبره  
 ۸۲۷۲ . ۱۶۹- من استدام رياضته نفسه انتفع ۸۳۰۵ . ۱۶۱- هر که نفسش شریف باشد عواطف ( و احسانهای ) او بسیار باشد . ۱۶۲-  
 هر که نفس خود را امر و نهی نماید ( و بر وفق هوای نفس کار کند ) آن را ضایع ساخته است . ۱۶۳- هر که بر نفس خود  
 خشنماک باشد پروردگارش را خوشنود سازد . ۱۶۴- هر که از نفسش راضی باشد پروردگارش را خشنماک گرداند . ۱۶۵- هر  
 که بر نفس خود قوی باشد ( و آن را رام خود سازد ) در قوت بنهایت رسد . ۱۶۶- هر که نفس خود را در اصلاح آن بزحمت  
 اندازد نیکبخت گردد . ۱۶۷- هر که نفس خویش را در لذتهایش مهمل گذارد بدبخت گشته ( از رحمت خدا ) دور گردد . ۱۶۸-  
 هر که نفسش را در کوچکی خود بزحمت نینداخته در بزرگی خویش بمرتبه بالا نرسد . ۱۶۹- هر که ریاضت نفس او دائمی باشد  
 سود برد . ص ۱۴۵۹ ۱۷۰- من رضى عن نفسه كثر السَّخَطُ عليه ۸۴۹۱ . ۱۷۱- من سامح نفسه فيما تحب طال شقاؤها فيما لا تحب  
 ۸۵۲۷ . ۱۷۲- من شغل نفسه بما لا يجب ضيع من أمره ما يجب ۸۵۲۸ . ۱۷۳- من واخذ نفسه صان قدرة و حمد عواقب أمره ۸۵۵۳ .  
 ۱۷۴- من أهمل نفسه أفسد أمره ۸۵۵۴ . ۱۷۵- من أمرک بإصلاح نفسك فهو أحق من طيعه ۸۵۶۶ . ۱۷۶- من استقصى على نفسه  
 أمن استقصاء غيره عليه ۸۵۸۵ . ۱۷۷- من ظلم نفسه كان لغيره أظلم ۸۶۰۶ . ۱۷۰- هر که از نفس خود راضی باشد خشنماک بر او  
 بسیار است ( هم خدا بر او غضب کند ، و هم خلق از او کراهت دارند ) . ۱۷۱- هر که با نفس خود در آنچه نفسش آن را دوست  
 دارد مسامحه کند بدبختی آن در آنچه دوست ندارد ( عذاب اخروی ) بدرازا کشد . ۱۷۲- هر که نفسش را در آنچه لازم نیست  
 مشغول سازد ( و برایش نفعی عائد نگردد ) از کارش ضایع نموده آنچه را که لازم است ( یعنی باید آدمی به امور لازمه خود  
 پردازد زیرا اوقات وفا نخواهد کرد ) . ۱۷۳- هر که نفسش را ( نسبت به اعمال زشت ) مؤاخذه نماید قدر خود را نگه داشته ، و  
 عواقب کار او ستوده شود . ۱۷۴- هر که نفسش را مهمل گذارد کار خود را تباه ساخته است . ۱۷۵- هر که تو را به اصلاح نفست  
 فرمان دهد پس او سزاوارترین کسی است که فرمانش بری . ۱۷۶- هر که بر نفس خود خرده گیری کند از خرده گیری دیگران بر  
 او ایمن گردد ( چون عیوب خود را برطرف می سازد راهی برای غیر باقی نخواهد ماند ) . ۱۷۷- هر که بر نفسش ستم نماید از برای  
 غیر خود ستم کننده تر خواهد بود . ص ۱۴۶۰ ۱۷۸- من كان عند نفسه عظيما كان عند الله حقيرا ۸۶۰۹ . ۱۷۹- من جهل نفسه كان  
 بغير نفسه أجهل ۸۶۲۴ . ۱۸۰- من بخل على نفسه كان على غيره أبخل ۸۶۲۵ . ۱۸۱- من شرفت نفسه نزهها عن دناءة المطالب  
 ۸۶۲۷ . ۱۸۲- من عرف قدر نفسه لم يهنها بالفانيات ۸۶۲۸ . ۱۸۳- من أتعب نفسه فيما لا ينفعه وقع فيما يضربه ۸۶۳۰ . ۱۸۴- من  
 قنعت نفسه أعانتها على التزاهة و العفاف ۸۶۶۳ . ۱۸۵- من كرمت نفسه استهان بالبذل و الإسعاف ۸۶۶۴ . ۱۸۶- من كرمت عليه نفسه  
 لم يهنها بالمعصية ۸۷۳۰ . ۱۷۸- هر که در نزد نفس خویش بزرگ باشد در نزد خدا کوچک خواهد بود . ۱۷۹- هر که نسبت  
 بنفس خود جاهل باشد ( چنین کسی نسبت ) بغير نفس خویش جاهل تر خواهد بود . ۱۸۰- هر که بر نفس خود بخیل باشد بر غیر  
 خود بخیل تر خواهد بود . ۱۸۱- هر که نفسش شریف باشد آن را از پستی مطلبها پاک سازد . ۱۸۲- هر که قدر نفس خویش را  
 بشناسد آن را فنا شونده ها ( کارهای دنیوی ) خوار نسازد . ۱۸۳- هر که نفس خود را در آنچه او را سود ندهد بزحمت اندازد در  
 آنچه او را زیان رساند واقع خواهد شد . ۱۸۴- هر که نفسش قانع باشد نفس او را بر پاکیزگی و پارسائی یاری نماید . ۱۸۵- هر که  
 نفسش گرامی باشد بذل ( مال و بذل احسان ) و بر آوردن حاجت دیگران را سهل شمارد . ۱۸۶- هر که بر او نفسش گرامی باشد  
 آن را به معصیت خوار نگرداند . ص ۱۴۶۱ ۱۸۷- من كان له من نفسه يقظة كان عليه من الله حفظة ۸۷۴۷ . ۱۸۸- من عرف نفسه  
 فهو لغيره أعرف ۸۷۵۸ . ۱۸۹- من كرمت عليه نفسه هانت عليه شهوته ۸۷۷۱ . ۱۹۰- من سامح نفسه فيما يحب أتعبه فيما يكره ۸۷۸۲  
 . ۱۹۱- من اتهم نفسه فقد غالب الشيطان ۸۷۸۸ . ۱۹۲- من خالف نفسه فقد غلب الشيطان ۸۷۸۹ . ۱۹۳- من أطاع نفسه في شهواتها  
 فقد أعانها على هلكها ۸۷۹۴ . ۱۹۴- من رضى عن نفسه ظهرت عليه المعائب ۸۸۱۳ . ۱۸۷- هر که برایش از نفس او بیداری باشد بر  
 او از جانب خدا نگهبانانی خواهد بود . ۱۸۸- هر که نفس خود را بشناسد ( که چگونه انسانی است ، دارای چه حالاتی خواهد بود

، عیوبش چیست ، قدر و پایه‌اش تا چه اندازه است ) پس او برای غیر خود شناساتر است ( یعنی شناخت نفس وسیله خواهد شد که دیگری را بهتر بشناسد ) . ۱۸۹- هر که بر او ( و در نزد او ) نفسش گرامی باشد شهوتش بر او ( و در نزد او ) خوار خواهد بود . ۱۹۰- هر که با نفسش در آنچه دوست دارد مسامحه کند ( و در حق آن بی تفاوت باشد ) او را در آنچه کراهت دارد برنج اندازد . ۱۹۱- هر که نفسش را متهم دارد علی التحقیق بر شیطان غلبه نموده است . ۱۹۲- هر که مخالفت نفس خود کند در حقیقت بر شیطان غالب گردیده است . ۱۹۳- هر که نفسش را در خواهشهایش پیروی نماید پس در حقیقت آن را بر هلاکتش یاری نموده است . ۱۹۴- هر که از نفس خود راضی باشد ، عیبها بر او ظاهر گردد ( یعنی مردم ص ۱۴۶۲ ۱۹۵- من و یخ نفسه علی العیوب ارتعدت عن کثیر الذنوب ۸۹۲۶ . ۱۹۶- من کان له من نفسه زاجر کان علیه من الله حافظ ۸۹۴۴ . ۱۹۷- من عرف نفسه فقد انتهى إلى غایة کل معرفة و علم ۸۹۴۹ . ۱۹۸- من لم یهدب نفسه لم ینتفع بالعقل ۸۹۷۲ . ۱۹۹- من لم ینتفع بنفسه لم ینتفع به الناس ۸۹۸۸ . ۲۰۰- من لم یتضع عند نفسه لم یرتفع عند غیره ۸۹۸۹ . ۲۰۱- من لم یصلح نفسه لم یصلح غیره ۸۹۹۰ . ۲۰۲- من لم یعنه الله علی نفسه لم ینتفع بموعظة واعظ ۹۰۱۰ . عیب او را آشکارا مشاهده نمایند ) . ۱۹۵- هر که نفسش را بر عیبها تویخ و سرزنش نماید ، از بسیاری گناهان ( و از ترس و عقوبت آنها ) اضطراب نماید . ۱۹۶- هر که برای او از نفس خود منع کننده‌ای باشد ، از جانب خدا بر او نگهبانی ( که او را همیشه یاری کند ) خواهد بود . ۱۹۷- هر که نفسش را بشناسد در حقیقت بمنت‌های هر معرفت و علمی رسیده است ( زیرا شناخت نفس مبدأ شناخت مبدأ و معاد خواهد بود ) . ۱۹۸- هر که نفسش را تهذیب و پاکیزه نسازد بعقل سودمند نگردد . ۱۹۹- هر کس بنفس خود سودمند نگردد مردم از او سودی نبرند . ۲۰۰- هر که در نزد نفس خویش پست نگردد ( یعنی خود را چیزی بحساب نیارد ) در نزد غیر خود بلند نگردد . ۲۰۱- هر که نفسش را اصلاح ننماید غیر خود را اصلاح نخواهد نمود . ۲۰۲- هر که خدا او را بر نفسش یاری ننماید به پند پند دهنده‌ای سودمند نخواهد گردید . ص ۱۴۶۳ ۲۰۳- من رخص لنفسه ذهب به فی مذاهب الظلمة ۹۰۲۱ . ۲۰۴- من داهن نفسه هجمت به علی المعاصی المحرمة ۹۰۲۲ . ۲۰۵- من لم یتدارک نفسه بإصلاحها أعضل دأوه و أعیى شفاؤه و عدم الطیب ۹۰۲۵ . ۲۰۶- من طال حزنه علی نفسه فی الدنیا أقر الله عینه يوم القيامة و أحله دار المقامة ۹۰۲۷ . ۲۰۷- من شغل نفسه بغير نفسه تحیر فی الظلمات و ارتبک فی الهلکات ۹۰۳۳ . ۲۰۸- من لم یعرف نفسه بعد عن سبیل النجاة و خبط فی الضلال و الجهالات ۹۰۳۴ . ۲۰۳- هر که نفسش ( در آنچه خواهد ) اجازه و رخصت دهد او را در راههای تاریک ببرد . ۲۰۴- هر که با نفس خود سهل انگاری کند او را در معصیت‌های حرام شده فرود آورد . ۲۰۵- هر که نفسش را باصلاح آن تدارک ننماید دردش سخت و شفای او عاجز گرداند ( معالج و طیب را ) و طیبی را ( برای علاج ) نیابد . ۲۰۶- هر که حزن و اندوه او در دنیا بر نفسش طولانی باشد خداوند چشمش را در روز قیامت سرد گرداند ( و دیده‌اش روشن گردد ) و در سرای اقامت ( بهشت ) او را جای دهد . ۲۰۷- هر که نفسش را بغير نفس خود مشغول سازد در تاریکی‌ها حیران گشته و در هلاکت‌ها گرفتار گردد . ۲۰۸- هر که نفسش را نشناسد از راه رستگاری دور گشته و در گمراهی و نادانی‌ها افتد یا خود را بیندازد . ص ۱۴۶۴ ۲۰۹- من نصح نفسه کان جدیرا بنصح غیره ۹۰۴۴ . ۲۱۰- من غش نفسه کان أغش لغيره ۹۰۴۵ . ۲۱۱- من کرمت نفسه قل شقاؤه و خلافه ۹۰۵۱ . ۲۱۲- من ذم نفسه أصلحها ۹۱۰۳ . ۲۱۳- من مدح نفسها ذبحها ۹۱۰۴ . ۲۱۴- من کرمت نفسه صغرت الدنیا فی عینه ۹۱۳۰ . ۲۱۵- من باع نفسه بغير نعيم الجنة فقد ظلمها ۹۱۶۴ . ۲۱۶- من لم یهدب نفسه فضحه سوء العادة ۹۱۷۰ . ۲۱۷- من ظن بنفسه خیرا فقد أوسعها ضیرا ۹۱۹۴ . ۲۱۸- من کرم النفس العمل بالطاعة ۹۳۵۸ . ۲۰۹- هر که نفسش را نصیحت کند ( و یا با نفس خود صاف باشد ) ( چنین کسی ) سزاوار بنصیحت کردن غیر خود می‌باشد . ۲۱۰- هر که با نفس خود غش نماید با غیر خود غش کننده‌تر خواهد بود . ۲۱۱- هر که نفس او گرامی باشد عداوت و مخالفت او کم خواهد بود . ۲۱۲- هر که نفسش را مذمت کند آن را بصلاح آورد . ۲۱۳- هر که نفسش را ستایش نماید آن را ذبح کرده است . ۲۱۴- هر که نفسش گرامی باشد دنیا در چشمش کوچک خواهد بود . ۲۱۵- هر که نفسش را بغير نعمت بهشت بفروشد علی التحقیق به آن ستم نموده



است . ۲۱۶- هر که نفسش را تهذیب ننماید بدی عادت او را رسوا خواهد نمود . ۲۱۷- هر که بنفس خود خیری را گمان کند پس به تحقیق ضرری را نسبت به آن وسعت داده است ( یعنی ضرر بسیار به آن زده زیرا چنین گمانی عجب خواهد بود ) . ۲۱۸- از گرامی بودن نفس است عمل کردن بطاعت . ص ۱۴۶۵ ۲۱۹- من تقوی النفس العمل بالطاعة ۹۴۳۴ . ۲۲۰- من فضیلة النفس المسارعة إلى الطاعة ۹۴۵۱ . ۲۲۱- من عز النفس لزوم القناعة ۹۴۵۲ . ۲۲۲- ما حقر نفسه إلا عاقل ۹۴۶۹ . ۲۲۳- ما نقص نفسه إلا کامل ۹۴۷۰ . ۲۲۴- ما أغش نفسه من ينصح غيره ۹۶۰۱ . ۲۲۵- ما أعمى النفس الطامعة عن العقبي الفاجعة ۹۶۴۳ . ۲۲۶- ما آنسك أيها الإنسان بهلكة نفسك أما من دائك بلول أم ليس لك من نومتك يقظة أما ترحم من نفسك ما ترحم من غيرك ۹۶۸۱ . ۲۱۹- از تقوای نفس است عمل کردن بطاعت . ۲۲۰- از افزونی مرتبه نفس است شتاب کردن بسوی طاعت . ۲۲۱- از عزت نفس است ملازم بودن قناعت ( و جدا نشدن از آن ) . ۲۲۲- نفسش را کوچک نشمارد مگر خردمند . ۲۲۳- نفس خود را ناقص نشمارد مگر کامل ( زیرا او می‌داند که تا چه اندازه نقص و عیب دارد ) . ۲۲۴- با نفس خود غش نکرده کسی که غیر خود را نصیحت نماید ( زیرا بالطبع واضح است کسی که غم دیگران را می‌خورد بطریق اولی غمخور خود می‌باشد ) . ۲۲۵- چه چیز نفس طمع کننده را از عاقبت و یا سرای عقبی ( آخرت ) درد آورنده ( جهنم و صحرای محشر ) کور ساخته است ( یعنی چه کور است چنین کسی ) . ۲۲۶- چه تو را آی انسان بهلاکت نفس خود انس داده آیا درد تو را شفائی نیست ، یا برای خواب خویشتن بیداری نمی‌باشد ، آیا بنفس خود آن گونه که بغیر خود رحم می‌نمائی رحم نمی‌کنی ( یعنی چرا در فکر خود نیستی این فراز از تتمه ص ۱۴۶۶ ۲۲۷- ما کرم علی عبد نفسه إلا هانت الدنيا في عينه ۹۷۱۱ . ۲۲۸- معرفة النفس أنفع المعارف ۹۸۶۵ . ۲۲۹- نفسك أقرب أعدائك إليك ۹۹۵۷ . ۲۳۰- نزه نفسك عن كل دنيئة ، وإن ساقتك إلى الرغائب ۹۹۶۲ . ۲۳۱- نظر النفس للنفس العناية بصلاح النفس ۹۹۶۴ . ۲۳۲- نال الفوز الأكبر من ظفر بمعرفة النفس ۹۹۶۵ . ۲۳۳- نزهوا أنفسكم عن دنس اللذات و تبعات الشهوات ۹۹۷۰ . کلامی است که حضرت در هنگام خواندن آیه مبارکه : یا أيها الإنسان ما عَزَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيم ۸۲ (۶) فرمود چنانکه در کلام ۲۱۴ نهج البلاغه ذکر شده است ) . ۲۲۷- در نزد هیچ بنده‌ای نفس او گرامی نخواهد بود مگر آنکه دنیا در چشمش خوار خواهد گردید . ۲۲۸- معرفت و شناسائی نفس سودمندترین معارف است . ۲۲۹- نفس تو نزدیکترین دشمنانت ( بلکه دشمن ترین دشمنانت ) بسوی تو می‌باشد . ۲۳۰- نفس خود را از هر صفت پستی پاکیزه ساز گر چه تو را بسوی عطایای بسیار براند . ۲۳۱- نظر کردن نفس ( بگونه‌ای که آدمی آن را زیر نظر گیرد و از آن غافل نباشد ) عنایتی است بصلاح نفس ( که می‌خواهد آن را اصلاح نماید ) . ۲۳۲- به پیروزی بزرگتر رسیده است که بمعرفت و شناخت نفس پیروز گردد . ۲۳۳- نفس‌های خود را از چرک لذت‌ها و تبعات ( و مظلّمه‌های ) خواهشها پاکیزه سازید . ص ۱۴۶۷ ۲۳۴- نفسك عدو محارب ، و ضدّ موائب إن غفلت عنها قتلتك ۹۹۸۴ . ۲۳۵- نزل نفسك دون منزلتها تنزلك الناس فوق منزلتك ۹۹۸۵ . ۲۳۶- نفوس الأبرار نافرة من نفوس الأشرار ۱۰۰۰۸ . ۲۳۷- نزه عن كل دنيئة نفسك ، و ابذل في المكارم جهدك ، تخلص من المآثم ، و تحرز المكارم ۹۹۸۹ . ۲۳۸- نفوس الأبرار تأبى أفعال الفجار ۱۰۰۰۹ . ۲۳۹- هلك من رضى عن نفسه ، و وثق بما تسوّله له ۱۰۰۲۷ . ۲۴۰- و لوع النفس باللذات يغوى و يردى ۱۰۰۷۸ . ۲۴۱- و قروا أنفسكم عن الفكاهات ، و مضاحك الحكايات ، و محال الترهات ۱۰۰۹۷ . ۲۳۴- نفس تو دشمنی است جنگنده ، و عدویست بر جهنده ، اگر از آن غافل شوی تو را خواهد کشت . ۲۳۵- نفس خود را پائین تر از منزلت آن فرود آور ، تا مردم تو را بالاتر از منزلت تو فرود آورند . ۲۳۶- نفس‌های نیکوکاران از نفس‌های بدکاران گریزان است . ۲۳۷- نفس خود را از هر پستی پاکیزه گردان ، و در کسب اخلاق و افعال نیکو بذل جهد و طاقت نما ، تا از گناهان خالص گشته ، و مکرمت‌ها را بدست آوری . ۲۳۸- نفسهای نیکو کاران از کارهای فاسقان ابا دارند ( و از آنها متنفرند ) . ۲۳۹- هلاک گشته کسی که از نفس خود خوشنود بوده ، و به آنچه نفس او برایش آرایش داده اعتماد نماید . ۲۴۰- حریص بودن نفس بلذت‌ها گمراه ساخته ، و به هلاکت می‌اندازد . ۲۴۱- نفسهای خود را از مزاحها و حکایت‌ها که محل خنده باشد ، و جایگاه ص ۱۴۶۸ ۲۴۲- وق نفسك نارا و قودها الناس و الحجارة



بمبادرتک إلى طاعة الله ، و تجنبك معاصيه ، و توخيك رضاه ۱۰۱۰۴ . ۲۴۳- لا تستحسن من نفسك ما من غيرك تستكره ۱۰۱۷۰ . ۲۴۴- لا ترخص لنفسك في شيء من سيء الأقوال والأفعال ۱۰۱۹۰ . ۲۴۵- لا تخافوا ظلم ربكم و لكن خافوا ظلم أنفسكم ۱۰۲۳۴ . ۲۴۶- لا تحلم عن نفسك إذا هي أغوتك ۱۰۲۵۵ . ۲۴۷- لا تعص نفسك إذا هي أرشدتك ۱۰۲۵۶ . ۲۴۸- لا تخل نفسك من فكرة تزيدك حكمه و عبره تفيدك عصمه ۱۰۳۰۷ . باطلها بزرگ و متین قرار دهید . ۲۴۲- نفست را بوسیله پیشی گرفتنت بسوی طاعت خدا ، و دوری گزیدنت از معصیت‌های او ، و طلب کردنت خوشنودی او را از آتشی که هیمه آن مردمند و سنگ ( جهنم ) نگهداری نما . ۲۴۳- از نفس خود نیکو مشمار آنچه را که از غیر خود آن را ناخوش می‌داری . ۲۴۴- برای نفس خود در چیزی از گفتارها و کردارهای بد رخصت مده ( چون پیوسته تقاضای بالاتر آن را دارد ، و هر اندازه گفتار و یا کردار بد باشد در برابر خدای با عظمت بزرگ است ) . ۲۴۵- از ظلم پروردگارتان نترسید ( زیرا که او سر موئی ظلم نمی‌کند ) بلکه از ظلم نفسهایی خود بترسید . ۲۴۶- در باره نفست بردباری مکن هرگاه آن تو را گمراه سازد ( و به معصیت تو را وا دارد ) . ۲۴۷- نفس خود را نافرمانی مکن هرگاه تو را براه راست رساند . ۲۴۸- نفس خود را از فکر و اندیشه‌ای که تو را حکمتی زیاد کرده و عبرتی که ص ۱۴۶۹ ۲۴۹- لا تطلبن طاعة غيرك و طاعة نفسك عليك ممتنع ۱۰۳۲۶ . ۲۵۰- لا تجهل نفسك فإن الجاهل معرفة نفسه جاهل بكل شيء ۱۰۳۳۷ . ۲۵۱- لا ترك الاجتهاد في إصلاح نفسك فإنه لا يعينك إلا الجد ۱۰۳۶۵ . ۲۵۲- لا تنصب نفسك لحرب الله فلا يد لك بنقمته و لا غنى بك عن رحمته ۱۰۳۷۴ . ۲۵۳- لا ترخص لنفسك في مطاوعة الهوى و إثارة لذات الدنيا فيفسد دينك و لا يصلح و تخسر نفسك و لا تربح ۱۰۴۰۰ . تو را عصمتی سود بخشد خالی مگذار . ۲۴۹- فرمانبرداری غیر خود را ( نسبت بخودت ) طلب مکن ( و چنین انتظاری نداشته باش ) در حالتی که نفس تو بر تو منع پذیر است ( و تو را فرمان نمی‌برد ) . ۲۵۰- نفس خود را نادان مباش ، زیرا که جاهل معرفت نفس جاهل بهر چیزی است ( برای این که معرفه النفس اصل معارف است ، کسی که آن را شناخت گویا هیچ چیزی را نخواهد شناخت ) . ۲۵۱- در اصلاح نفس خود کوشش را ترک مکن ، زیرا که تو را ( در نیل بسعادت ) یاری نخواهد نمود مگر جدّ و کوشش . ۲۵۲- هرگز نفست را برای جنگ با خدا برپا مدار ( و او را در اوامر و نواهی مخالفت مکن ) چون که برای تو دست ( قدرتی ) بر انتقام او نبوده و از رحمت او بی نیاز نخواهی بود . ۲۵۳- برای نفس خود در موافقت خواهش ، و اختیار لذتهای دنیا رخصت مده ، پس دین تو فاسد شده ، و شایسته نگردد ، و نفست زیان برده ، و سود نکند . ص ۱۴۷۰ ۲۵۴- لا تملك نفسك بغرور الطمع و لا تجب دواعي الشره فإنهما يكسبانك الشقاء و الذل ۱۰۴۱۷ . ۲۵۵- لا يسلم على الله من لا يملك نفسه ۱۰۷۵۹ . ۲۵۶- لا عدو أعدى على المرء من نفسه ۱۰۷۶۰ . ۲۵۷- لا تخلو النفس من الأمل حتى تدخل في الأجل ۱۰۸۴۴ . ۲۵۸- لا قوى أقوى ممن قوى على نفسه فملكها ۱۰۹۱۷ . ۲۵۹- لا عاجز أعجز ممن أهمل نفسه فأهلكها ۱۰۹۱۸ . ۲۶۰- ينبغى لمن عرف نفسه أن يلزم القناعة والعفة ۱۰۹۲۷ . ۲۶۱- ينبغى لمن علم شرف نفسه أن ينزهها عن دناءة الدنيا ۱۰۹۳۰ . ۲۵۴- نفس خود را بفریب طمع تمليک مکن ( و خود را بمنزله بنده آن مساز ) و دواعی غلبه حرص را اجابت مکن ( و اموری که تو را بر غلبه حرص دعوت می‌کنند کنار بگذار ) زیرا که آنها تو را بدبختی و خواری کسب فرمایند . ۲۵۵- ( از عذاب ) خدا سالم نماند کسی که مالک نفس خود نشود . ۲۵۶- نیست دشمنی ستم کننده‌تر ( و یا دشمن‌تر ) بر آدمی از نفس خود . ۲۵۷- نفس از امید و آرزو خالی نیست تا داخل در اجل شود ( یعنی تا هنگام مرگ آرزومند است ) . ۲۵۸- نیست توانائی قویتر از کسی که بر نفس خود توانا باشد ، پس مالک شود آن را ( و آن را در فرمان در آورده باشد ) . ۲۵۹- نیست ناتوانی عاجزتر از کسی که نفس خود را وا گذاشته باشد ، پس هلاک کرده باشد آن را . ۲۶۰- برای کسی که نفس خویش را می‌شناسد سزاوار است که ملازم قناعت و عفت باشد ( و از آنها جدا نشود ) . ۲۶۱- برای کسی که شرف و مرتبه بلند نفسش را می‌داند سزاوار است که آن را ص ۱۴۷۱ ۲۶۲- ينبغى لمن عرف نفسه أن يفارقه الحزن والحذر ۱۰۹۳۷ . ۲۶۳- ينبغى أن يكون الرجل مهيمنا على نفسه ، مراقبا قلبه حافظا لسانه ۱۰۹۴۷ . ۲۶۴- ينبغى لمن أراد صلاح نفسه و إحراز دينه أن يجتنب مخالطة أبناء الدنيا ۱۰۹۵۱ . ۲۶۵- ينبغى لمن

عرف نفسه أن لا يفارقه الحذر و التّدم خوفا أن تزلّ به القدم ۱۰۹۵۲ . ۲۶۶- ما أحقّ الإنسان أن تكون له ساعة لا يشغله عنها شاغل يحاسب فيها نفسه فينظر فيما اكتسب لها و عليها في ليلها و نهارها ۹۶۸۴ . ۲۶۷- ما المغبوط إلّا من كانت همّته نفسه لا يغتها عن محاسبتها از پستی دنیا پاکیزه سازد . ۲۶۲- برای کسی که نفس خویشتن را می‌شناسد سزاوار است که اندوه ، و احتیاط از او جدا نشود ( پیوسته در اندیشه و اندوه باشد ) . ۲۶۳- سزاوار این است که مرد گواه بر نفس خود ، نگهبان دل خویشتن ، حفظ کننده زبانش باشد . ۲۶۴- برای کسی که اراده اصلاح نفس و فراهم کردن دینش را دارد ، سزاوار این است که از آمیزش فرزندان دنیا کناره گیری کند . ۲۶۵- برای کسی که نفس خود را می‌شناسد سزاوار این است که اندیشه کردن ( از بدیها و تدارک آنها بتوبه ) و پشیمانی از ترس این که پایش بلغزد ، از وی جدا نشود . ۲۶۶- چه سزاوار است بر انسان که برای او ساعتی باشد که او را شاغلی از آن مشغول نساخته ، در آن ( ساعت ) نفسش را محاسبه کند ، پس در آنچه برای نفع و ضرر آن در شب و روز آن کسب نموده نظر افکند ( و به این عمل خویشتن را بسازد ) . ۲۶۷- مغبوط ( کسی که مردم تمنای حال او کنند ) نیست مگر کسی که همت او ص ۱۴۷۲ و مطالبتها و مجاهدتها ۹۶۸۵ . ۲۶۸- إزراء الرّجل علی نفسه برهان رزائۀ عقله ، و عنوان وفور فضله ۲۰۰۶ . ۲۶۹- أعظم ملك ملك النّفس ۲۹۶۶ . ۲۷۰- املك حمیة نفسک ، و سورة غضبک ، و سطوة يدک ، و غرب لسانک ، و احترس فی ذلک کله بتأخیر البادرة ، و کف السّطوة ، حتّی یسکن غضبک ، و یثوب إلیک عقلک ۲۴۱۴ . ۲۷۱- املك علیک هواک و شجی نفسک ، فإنّ شجی النّفس الإنصاف منها فیما أحبّ و کرهت ۲۴۲۴ . نفس او باشد ، آن را یک روز در میان از محاسبه و مطالبه و مجاهده وانگذارد ( بلکه هر روز آن را مؤاخذه کند و با آن به حساب رسیده و پیکار نماید ) . ۲۶۸- عیب گرفتن مرد بر نفس خود دلیل پا بر جا بودن عقلش ، و علامت بسیاری فضل اوست . ۲۶۹- بزرگترین ملک ( مالک شدن ) مالک شدن نفس است . ۲۷۰- عار و ننگ نفس ، و تندی خشم ، و حمله کردن دست ، و تیزی زبان خود را مالک شو ، و در همه اینها خود را به پس انداختن تندی کردن و باز داشتن از حمله آوردن نگاه دار ، تا خشم تو بآرامش گرائیده و بسوی تو عقلت باز گردد . ۲۷۱- هوا و خواهش خود ، و غصّه نفس خویش را مالک شو ، زیرا که غصّه نفس انصاف و داد خواستن از آنست در آنچه دوست داشته و ناخوش دارد ، ( بنا بر این آدمی باید بکوشد ، زمام نفس خویش را در دست گیرد ، توجّهی بخواسته‌های نفس نکرده ، آنچه باعث خوشنودی خداست تحصیل کند ، و از غصّه‌های نفس نسبت بمحرومیت‌های آن و خواسته‌های دیگرش نهراسد ) . ص ۱۴۷۳ ۲۷۲- ضابط نفسه عن دواعی اللّذات مالک و مهملها هالک ۵۹۳۰ . ۲۷۳- ضبط النّفس عند حادث الغضب یؤمن مواقع العطب ۵۹۳۱ . ۲۷۴- ضبط النّفس عند الرّغب و الرّهب من أفضل الأدب ۵۹۳۲ . ۲۷۵- کلّ معتمد علی نفسه ملقى ۶۸۳۶ . ۲۷۶- من اغترّ بنفسه أسلمته إلی المعاطب ۸۸۱۳ .

## الإنفاق و الإمساك

۱- إیّاک و الإمساک فإنّ ما أمسکته فوق قوت یومک کنت فیہ خازنا لغيرک ۲۷۱۲ . ۲۷۲- نگهدارنده نفس خود از دواعی لذتها مالک شونده ، و واگذارنده آن هلاک شونده است . ۲۷۳- نگهداشتن نفس در وقت پیدایش غضب ( آدمی را ) از جایگاهای هلاکت ایمن می‌سازد . ۲۷۴- نگاهداشتن نفس نزد خواهش و ترس از افزونترین ادب است ( یعنی در هر کجا که خواهش و ترس نکوهیده باشد باید نفس را نگه داشت ، وظیفه الهی آن را در نظر آورد ) . ۲۷۵- هر اعتماد کننده بر نفسش ( در هلاکت ) انداخته شده و ملقى است . ۲۷۶- هر که فریب نفس خود خورد نفس او را تسلیم هلاکت‌ها کند . انفاق و نگهداری ۱- بپرهیز از نگهداشتن ، زیرا آنچه تو زیاده از قوت روزت نگه می‌داری ، خزینه دار غیر خود می‌باشی ( البته چنین هشدارهائی بر سبیل افضلیت است نه آنکه بر طریق حرمت باشد ، چنانکه در حالات بزرگان و پیشوایان دینی و سیره متشرّعه امساک را مشاهده می‌نمائیم ، و اگر حرام بود هیچیک آنان از اموال چیزی را برای روز بعد ص ۱۴۷۴ ۲- إن تبدلوا أموالکم فی جنب الله فإنّ الله مسرع الخلف

۳۷۱۰. ۳- إذا رزقت فأنفق ۳۹۹۱. ۴- إذا رزقت فأوسع ۴۰۰۲. ۵- ثيابك على غيرك أبقى لك منها عليك ۴۶۸۹. ۶- درهم ينفع خير من دينار يصرع ۵۱۲۰. ۷- درهم الفقير أركى عند الله من دينار الغني ۵۱۲۲. ۸- رب يسير أنمي من كثير ۵۳۴۷. ۹- قليل لك خير من كثير لغيرك ۶۷۳۶. نگاه نمی‌داشتند. ۲- اگر مالهای خود را در راه خدا بدهید، خدا برآستی به سرعت عوض دهنده است. ۳- هر گاه روزی داده شوی پس انفاق نما. ۴- چون روزی داده شدی پس توسعه ده (بر اهل و عیال و بر مردم). ۵- جامه‌های تو بر غیر تو (و لباسهائی که بمردم عطا کنی) برای از آنها پائنده تر است (زیرا اگر خود پیوشی در اندک زمانی کهنه گشته، ولی وقتی ببخشی ثواب آن دائمی خواهد بود). ۶- درمی که سود رساند (و از ممر حلال بدست آمده و در مصرف خیر برسد) بهتر از دیناری است که آدمی را در هلاکت بیندازد. ۷- درهم شخص ندار در نزد خدا از دینار توانگر پاکیزه‌تر است. ۸- بسا اندکی که حلال باشد و برای خدا از بسیاری که (از حرام باشد و برای غیر خداست) نمودار کننده‌تر است. ۹- اندکی برای خود بهتر از بسیاری است که برای غیر خود انجام دهی، (یعنی اندک مالی که در حیات خود برای خود صرف نمائی بهتر از مالهای بسیار است که ص ۱۴۷۵. ۱۰- ليس لأحد من دنياه إلّا ما أنفقه على أخراه ۷۵۱۶. ۱۱- من يعط باليد القصيرة يعط باليد الطويلة ۸۰۸۱. ۱۲- إنكم إلى إنفاق ما اكتسبتم أحوج منكم إلى اكتساب ما تجمعون ۳۸۲۷.

### النفاق

۱- إياك و النفاق فإنّ ذا الوجهين لا يكون وجهها عند الله ۲۴۹۴. ۲- النفاق أخو الشرك ۴۸۳. ۳- النفاق شين الأخلاق ۷۳۵. برای دیگران بگذاری). ۱۰- برای احدی از دنیایش (چیزی او را سود ندهد) مگر آنچه برای آخرت خود انفاق نموده باشد. ۱۱- هر که با دست کوتاه دهد با دست بلند (دست قدرت الهی) داده شود. ۱۲- برآستی که شما به انفاق آنچه کسب کرده‌اید نیازمندتر خواهید بود تا کسب کردن آنچه را که جمع می‌کنید (زیرا آن باقی می‌ماند و این نصیب دیگران خواهد شد). دو چهره‌ای ۱- بر تو باد به دوری از نفاق، زیرا که صاحب دو چهره‌ای در نزد خدا صاحب منزلت و آبرومند نمی‌باشد. ۲- دو روئی برادر شرک به خداست (نفاق با خدا، چنین است، و اما نفاق با برادران دینی در حکم شرک بخداست). ۳- نفاق و دو روئی عیب اخلاق است. ص ۱۴۷۶. ۴- النفاق توأم الکفر ۷۳۹. ۵- النفاق يفسد الإيمان ۷۴۱. ۶- النفاق من أثافي الدّل ۱۱۹۶. ۷- النفاق مبنی علی المین ۱۱۵۶. ۸- ما أقبح بالإنسان باطنا عليلا و ظاهرا جميلا ۹۶۶۱.

### المنافق

۱- المنافق لسانه يسرّ و قلبه يضمرّ ۱۵۷۶. ۲- المنافق قوله جميل و فعله الدّاء الدّخيل ۱۵۷۸. ۳- المنافق وقح غبي متملق شقي ۱۸۵۳. ۴- المنافق لنفسه مداهن و علی الناس طاعن ۲۰۰۸. ۴- نفاق همتای کفر است (مانند بچه دو قلو). ۵- نفاق ایمان را فاسد می‌نماید. ۶- نفاق و دوروئی از پایه‌های دیگک ذلت و خواریست (أثافي، هم با تشدید و هم با تخفیف به معنای دیگپایه و سنگهائی است که دیگک را بر روی آن نهند). ۷- نفاق بر دروغ بنا نهاده شده است. ۸- چه زشت است در انسان که باطنی بیمار و ظاهری زیبا داشته باشد. منافق یا دو چهره ۱- آدم دورو زبان او شاد می‌گرداند و دلش ضرر می‌رساند. ۲- منافق (دو چهره) گفتار او نیکو، و کردارش بیماری داخل شونده است. ۳- دو چهره بی‌شرم، کودن، متملق، بدبخت است. ۴- منافق نفس خود را فریب دهنده و بر مردم طعنه زننده است. ص ۱۴۷۷. ۵- أظهر الناس نفاقا من أمر بالطّاعة و لم يعمل بها، و نهی عن المعصية و لم ينته عنها ۳۲۱۴. ۶- احذروا أهل النفاق، فإنهم الضّالّون المضلّون، الزّالّون المزلّون، قلوبهم دويّة، و صحافهم نقيّة ۲۶۲۷. ۷- المنافق مريب ۱۵۴. ۸- المنافق مكور مضرّ، مرتاب ۱۲۸۹. ۹- إني أخاف عليكم كلّ عليم اللسان منافق الجنان، يقول ما تعلمون و يفعل ما تنكرون ۳۷۸۳. ۱۰- و قال- عليه السّلام- في وصف المنافقين: حسد الرّخاء و مؤكّدوا البلاء، و مقنطوا الرّجاء، لهم بكلّ طريق صريع، و

إلى كل قلب شفيع ، ۵- سخت‌ترین ( یا آشکارترین ) مردم از نظر نفاق و دو روئی کسی است که به طاعت و پیروی فرمان دهد ، و خود به آن عمل ننماید ، و از معصیت نهی نماید ، و خود از آن باز نایستد . ۶- از اهل نفاق ( منافقین ) دوری نمائید ، زیرا که آنها گمراهان ، گمراه کنندگان ، لغزیدگان ، لغزانندگان ، دل‌هایشان بیمار ( یا کم عقل ) ، و صفحه‌های روهایشان پاکیزه است . ۷- منافق در قلق و اضطراب بوده ( و یا مردم را به گمان می‌اندازد ) . ۸- منافق حيله گر ، زیان رساننده ، بد گمان خواهد بود ( و یا عملی کند که دیگران به او بد گمان شوند ) . ۹- براستی که من بر شما می‌ترسم از هر دانا زبان منافق دلی را که آنچه شما می‌دانید می‌گوید ، و هر چه را بد می‌پندارید بجا می‌آورد ( چون ضرر چنین فردی از جهت فریبش بسیار است ) . ۱۰- حضرت در وصف منافقان فرموده : آنان رشکبران فراخی ، و تأکید کنندگان ص ۱۴۷۸ و لکلّ شجو دموع ۴۹۴۲ . ۱۱- عادة المنافقين تهزيع الأخلاق ۶۲۴۴ . ۱۲- وقال- عليه السلام- في ذكر المنافقين : قد أعدوا لكلّ حقّ باطلا و لكلّ قائم مائلا و لكلّ حيّ قاتلا و لكلّ باب مفتاحا و لكلّ ليل صباحا ۶۶۹۵ . ۱۳- كلّ منافق مريب ۶۸۵۵ . ۱۴- من كثر نفاقه لم يعرف وفاقه ۸۱۳۶ . ۱۵- ما أفتح بالإنسان ظاهرا موافقا و باطنا منافقا ۹۵۵۹ . بلاء ، و نومید کنندگان امیدند ، برای آنهاست به هر طریقی بر خاک اندازنده ( با توطئه و نقشه‌های شوم خود ) و بسوی هر دلی شفاعت کننده ( که آن را به سوی خود مایل سازد ) ، و برای هر اندوهی اشکها ( چنانکه مشهور است : منافق گریه در آستین دارد ) . ۱۱- عادت منافقان تغییر اخلاق است ( گاهی در کمال نرمی و زمانی به حالت درشتی بر حسب هدف و انگیزه خود می‌باشند ) . ۱۲- حضرت در وصف منافقین فرموده : در حقیقت برای هر حقّی باطلی را و برای راستی کجی را ، و برای زنده‌ای کشنده‌ای را ، و برای هر دری کلیدی را ، و برای هر شبی صبحی را آماده نموده‌اند ( یعنی برای هر کاری به نفع خود تدبیری نموده ، و برای پیشرفت خود کاری صورت داده‌اند ، بیکار ننشسته‌اند ، پس مسلمانان باید بیدار باشند ) . ۱۳- هر منافقی مريب ( به شک اندازنده و یا خود در قلق و اضطراب ) خواهد بود . ۱۴- هر که نفاق او بسیار باشد ( یعنی ظاهر و باطنش از یکدیگر تشخیص داده نشود ) موافقت ( و رفتار واقعی ) او شناخته نخواهد گردید . ۱۵- چقدر در انسان زشت است ( که در او دیده شود ) ظاهری موافق و باطنی منافق . ص ۱۴۷۹ ۱۶- ما أفتح بالإنسان أن يكون ذا وجهين ۹۶۶۳ . ۱۷- مثل المنافق كالحنظلة الخضراء أوراقها المرّ مذاقها ۹۸۷۸ . ۱۸- نفاق المرء من ذلّ يجده في نفسه ۹۹۸۸ . ۱۹- في ذكر المنافقين : هم لمة الشيطان و حمة التيران أولئك حزب الشيطان الا إنّ حزب الشيطان هم الخاسرون ۱۰۰۲۲ . ۲۰- يمشون الخفاء و يدبّون الصّراء قولهم الدّواء و فعلهم الدّاء العياء يتقارضون الثّناء و يتقاربون ( يتراقبون ) الجزاء يتوصلون إلى الطّمع باليأس ۱۶- چه زشت است آنکه آدمی صاحب دو رو باشد ( ظاهر و باطن او دو تا باشد ) . ۱۷- مثل منافق مانند حنظل ( خربزه و هندوانه ابو جهل و خربزه روباه ) است که بر گهای آن سبز ، و مزه و چشیدن آن تلخ خواهد بود ( یعنی منافق صورت خوشی دارد اما سیرت بسیار بد تلخاکی خواهد داشت ) . ۱۸- نفاق مرد ( و دو چهرگی او ) از خواری است که آن را در نفس خود می‌یابد ( و گرنه اگر نفس شریف باشد هرگز نفاق در او راه نمی‌یابد ) . ۱۹- ( تتمه کلامی است که حضرت در خطبه ۱۸۵ نهج البلاغه در وصف منافقین فرموده ) آنان رفیقان شیطان ، و معظم و یا شدت و سختی آتش بوده ، آنها حزب شیطانند ، آگاه باشید که گروه شیطان ، آنها زیانکارانند . ۲۰- ( این فرازها در خطبه ۱۸۵ نهج البلاغه در صفات منافقین ایراد شده است ) در نهانی راه می‌روند و در میان درختان پر شاخ و برگ که رونده در میان آنها معلوم نیست راه می‌روند ( کارشان مکر و حيله است ) سخنشان دواء ( چون به حسب ظاهر راهنمایی و پند و اندرز است ) و کردارشان درد بی‌درمان ، مدح و ستایش را به یکدیگر قرض داده ( او تعریف دیگری کند که دیگری هم تعریف او کند ) و به پاداش نزدیک به یکدیگر می‌شوند ، و یا توقع دارند ( به مردم اظهار نومیدی از دنیا کرده ) بسبب ص ۱۴۸۰ و يقولون فيشبهون ينافقون في المقال و يقولون فيوهمون ( فيموهون ) ۱۱۰۴۲ . ۲۱- أشدّ الناس نفاقا من أمر بالطّاعة و لم يعمل بها ، و نهی عن المعصية و لم ينته عنها ۳۳۰۹ .

۱- کفی بالمرء منقصه أن يعظم نفسه ۷۰۵۰.

### المنقوص

۱- المنقوص مستور عنه عیبه ۱۰۵۲. نومی‌دی بسوی طمع می‌پیوندند و (سخنان خوب) می‌گویند پس مشتبه می‌سازند، در گفتار نفاق را بکار می‌برند، و می‌گویند: پس به وهم اندازند (که مردم خوبی هستند) و یا می‌گویند پس روپوشی می‌کنند. ۲۱- سخت‌ترین مردم به حسب نفاق (یعنی موافق نبودن باطن با ظاهر) کسی است که امر کند به طاعت و خود به آن عمل نکند و نهی کند از معصیت و خود از آن باز نایستد. کمی و زیان ۱- برای منقصت و زیان مرد (یا آدمی) کفایت می‌کند این که نفس خود را بزرگ شمارد. کم شدن ۱- کم شده (یعنی کسی که نقص و عیب در اخلاق او می‌باشد)، عیبش از او پوشیده شده است (به این معنی که به عیوب خود پی نبرد). ص ۱۴۸۱

### الانتقام

۱- المبادرة إلى الانتقام من شیم اللّام ۱۵۶۷. ۲- أقبح أفعال المقتدر الانتقام ۳۰۰۳. ۳- سوء العقوبة من لؤم الظفر ۵۶۵۲. ۴- من عاقب المذنب فسد فضله ۸۰۱۶. ۵- من انتقم من الجاني أبطل فضله في الدنيا وفاته ثواب الآخرة ۸۸۶۳. ۶- معاجلة الانتقام من شیم اللّام ۹۸۷۰.

### النقم

۱- كيف لا يوقظك بيات نقم الله و قد تورّط بمعاصيه مدارج انتقام ۱- پیشی گرفتن به انتقام از خصلت‌های مردم پست و دنی است. ۲- زشت‌ترین کردارهای شخص مقتدر انتقام کشیدن است. ۳- بدی عقوبت از بد پیروزی یافتن است (یعنی زیاده‌تر از اندازه انتقام کشیدن پیروزی زشتی است که اگر پیروز نمی‌شد بهتر بود). ۴- هر که گنه‌کار را (در گناهی که سزاوار عفو است) عقوبت نماید فضل و فزونی خود را فاسد کرده است. ۵- هر که از گنه‌کار انتقام کشد افزونی مرتبه (و فضیلت) خود را در دنیا باطل ساخته و ثواب آخرت از او فوت شود. ۶- شتاب کردن در انتقام از خصلت‌های لئیمان است. انتقام‌های الهی ۱- چگونه شما را شیخون انتقام‌های خدا بیدار نمی‌سازد، و حال آنکه ص ۱۴۸۲ سطواته ۷۰۰۹. ۲- ما أقرب النّمة من أهل البغي (الظلم) و العدوان ۹۷۱۲. الناکثون و القاسطون و المارقون ۱- الا- و قد أمرني الله بقتال أهل النّكث، و البغي، و الفساد في الأرض، فأما النّاکثون فقد قاتلت، و أما القاسطون فقد جاهدت، و أما المارقة فقد دوّخت، و أما شیطان الرّدهة فإني كفيته بصعقة سمعت لها وجيب قلبه، در حقیقت بسبب نافرمانی‌های او در ورطه‌های قهرش افتاده‌ای ۲- چه نزدیک است انتقام (الهی) به اهل ظلم و تجاوز. ناکثین، قاسطین، مارقین ۱- آگاه باشید که در حقیقت خداوند مرا به قتال اهل نکث (یعنی شکستن بیعت) و اهل ستم یا عدول از حق، و اهل فساد در زمین فرمان داده است، اما بیعت شکنان پس بتحقیق با آنها مقاتله کردم (بعد از آنکه طلحه و زبیر با آن حضرت بیعت نمودند چیزی نگذشت که بیعت را شکسته نزد عایشه رفته او را رفیق خود ساخته، دسته‌ای را به راه انداخته روانه بصره شده تا با آن حضرت پیکار نمایند، آن بزرگوار نیز آنها را تعقیب نموده با آنها مقاتله نمود طلحه و زبیر کشته شدند و این جنگ بنام جنگ جمل نامیده شد چون عایشه بر شتری سوار بود) و اما ستمگران (و یا از حق عدول کنندگان) پس با آنها پیکار نمودم (و آنها معاویه و پیروان او بودند که در کنار آب فرات جنگ صفین را براه انداختند) و اما آنهایی که از دین بدر رفته بودند که در زمین فساد می‌نمودند پس آنها را خوار گردانیدم (یعنی خوارج که بعد از جنگ صفین از آن حضرت برگشتند و

حضرت با آنها جنگید تا همه بغیر از نه نفر کشته شدند ، و از اصحاب آن بزرگوار نیز نه نفر شهید گشتند ، پیامبر بزرگ اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نیز از این سه طایفه خبر داده بود چنانکه مشهور است که فرمود : یا علی بزودی بعد از من با ناکثان ص ۱۴۸۳ و رجعه صدره ۲۷۹۰ .

## المناکح

۱- من أكثر المناکح غشيته الفضائح ۹۰۵۲ . و قاسطان و مارقان جنگ خواهی کرد ) و اما شیطان ردهه پس بدرستی که من کفایت شدم او را بصیحه‌ای که شنیدم بسبب آن اضطراب دل و حرکت سینه او را ( «ردهه» گودالی است که در آن آب می‌ایستد و مراد از این عبارت ذو الثدیه است که رئیس خوارج است که یک دست او بشکل پستان زنان بود بهمین جهت او را ذو الثدیه می‌گویند ، و بعضی گفته‌اند که مراد معاویه است روزی که اصحاب او گریختند ، سپس حیل کرده قرآن‌ها را بر سر نیزه‌ها کرده ، مردم را بحکم قرآن دعوت کرد ، و او را ذو الثدیه گفته‌اند چون در پستان او شیر موجود بوده ، و احتمالات دیگری هم در آن داده شده مثل این که شیطان ردهه از سرکشان شیاطین تبعه ابلیس بوده که آن حضرت او را در ردهه کشته است ، و یا آنکه شیطان ردهه از جنیان بوده که در وقت فرود آمدن پیامبر بزرگ اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در جحفه حضرت علی - علیه السلام - با او جنگید و او را کشت ، ولی ظاهر آنست که شیطان ردهه بوسیله صاعقه و صدا و صیحه آسمانی کشته شده است ، بنا بر این احتمال شیطان یا جنی بودن ظاهرتر است تا دو احتمال اول ) . ازدواج‌ها ۱- هر که زنهای بسیار گیرد ( مرحوم علامه خوانساری فرموده : زنانی باشد که از برای نکاح و وطی باشند خواه بعنوان عقد دائم یا متعه و خواه کنیز ) رسوائیها او را فرو گیرد . ص ۱۴۸۴

## النمیمة

۱- إياک و النمیمة ، فإنها تزرع الصغیئة ، و تبغید عن الله و الناس ۲۶۶۳ . ۲- أسره الصدق النمیمة ۲۹۳۹ . ۳- النمیمة شیمه المارق ۹۰۰ . ۴- النمیمة ذنب لا ینسی ۱۳۸۰ . ۵- بئس النمیمة النمیمة ۴۳۸۷ . ۶- من سعی بالنمیمة حاربه القریب و مقتیه البعید ۸۷۸۱ . سخن چینی ۱- بر تو باد بدوری از سخن چینی ، زیرا که آن کینه را کاشته ، و از خدا و مردم دور می‌سازد ( یعنی دلها و سینه‌ها کشت زار کینه شده ، و سبب دوری از خدا و مردم خواهد گردید ) . ۲- بدترین کلام راست سخن چینی است ( یعنی سخن راستی است که سخن چین نقل کند ) . ۳- سخن چینی خصلت از دین خارج شده است . ۴- سخن چینی گناهی است که ترک و یا فراموش نمی‌شود ( محتمل است مراد این باشد که اگر سخن چین توبه نکند و در صدد اصلاح خود بر نیاید پیوسته عادت او گردد و هرگز آن را از یاد نبرد ، و یا از یاد دیگران نرود و او را وانگذارند ) . ۵- بد صفتی است سخن چینی . ۶- هر که بسخن چینی کوشا باشد خویشاوندان با او جنگیده ، و بیگانه با او دشمن خواهد شد ( یعنی همه مردم با او در ستیز شوند و ضد او گردند ) . ص ۱۴۸۵ ۷- من نقل إلیک نقل عنک ۹۱۳۳ . ۸- لا تعجلن إلی تصدیق واش و إن تشبه بالناصحین فإن الساعی ظالم لمن سعی به غاش لمن سعی إلیه ۱۰۳۲۷ . ۹- لا تکنوا مساییح و لا مذایع ۱۰۴۲۴ . ۱۰- لا تجتمع أمانة و نیمیة ۱۰۵۸۱ . ۱۱- أكذب السعیایة و النمیمة باطله کانت أو صحیحه ۲۴۴۲ . ۱۲- الساعی کاذب لمن سعی إلیه ظالم لمن سعی علیه ۱۸۳۳ .

## الناس

۱- الناس کصور فی الصحیفة ( صحیفة ) کما طوی بعضها نشر ۷- هر که بسوی تو ( سخنان دیگران را ) نقل نماید از تو ( سخنان را برای دیگران ) نقل کند . ۸- بتصدیق سخن چین شتاب مکن ، هر چند خود را به نصیحت کنندگان شبیه سازند ، زیرا که سعایت کننده ( سخن چین ) نسبت بکسی که سعایت او را کرده ظالم ، و نسبت بکسی که سعایت نزد او برده غش کننده است . ۹- مباشید



روندگان در زمین بسخن چینی و فساد و شرّ، و نه فاش کنندگان سرّ. ۱۰- امانت و سخن چینی جمع نمی‌شوند. ۱۱- سعایت و سخن چینی را دروغ پندار، چه باطل باشد، یا صحیح (یعنی خواه در واقع دروغ بوده و یا صحیح باشد به آن توجه مکن و مورد عمل آن را قرار مده). ۱۲- سعایت کننده برای کسی که سخن کسی را برای او می‌برد دروغگوست، و نسبت به کسی که سخن او را برده باشد ستمکار است. مردم ۱- مردم همچون صورتهائی هستند در طوماری که هر چه بعضی آن پیچیده شود ص ۱۴۸۶ بعضها ۱۸۸۲. ۲- الناس أبناء الدّنيا والولد مطبوع على حبّ أمّه ۱۸۵۰. ۳- الناس طالبان: طالب و مطلوب، فمن طلب الدّنيا طلبه الموت حتّی یخرجه عنها، و من طلب الآخرة طلبته الدّنيا حتّی یستوفی رزقه منها ۲۰۸۲. ۴- الناس ثلاثة: فعالم ربّانی، و متعلّم علی سبیل نجاه، و همج رعاع أتباع کلّ ناعق، لم یستضیئوا بنور العلم، و لم یلجئوا إلى ركن وثیق ۲۰۸۷. ۵- الناس كالشجر شرا به واحد، و ثمره مختلف ۲۰۹۷. ۶- الناس منقوصون مدخولون إلّا من عصم الله سبحانه، سائلهم متعنّت، و مجیبهم متكلّف، یکاد أفضلهم رأيا أن یرده عن فضل رأیه الرّضی بعض دیگرش نشر داده شده و ظاهر گردد. ۲- مردم فرزندان دنیایند، و فرزند بر دوستی مادر خود خلق شده است. ۳- مردم دو جوینده‌اند: جوینده، و طلب شده، پس هر که دنیا را جوید مرگ او را طلب کند، تا او را از دنیا بیرون برد، و هر که آخرت را جوید، دنیا او را طلب کند، تا روزی خود را از آن متوفی بر گیرد. ۴- مردم سه قسمند: عالم ربانی (مانند پیامبران و جانشینان آنها) و کسی که از آنان یاد گرفته بر طریق رستگاری، و کم عقلان از اراذل و اوباش، پیروان هر چوپان که به نور دانش روشنی نیافته، و به رکن محکمی پناه نبرده‌اند (و یا همچون پشه‌ها که بر روهای گوسفندان و حیوانات دیگر می‌نشینند، و باد به هر طرف که بخواهد آنها را ببرد). ۵- مردم مانند درختند، آب آن یکی، و میوه آن مختلف است. ۶- مردم کم عقل گشته، و در عقلشان علتی داخل شده، مگر کسی که خدای پاک و منزّه او را نگه داشته است، سؤال کننده آنها متعنّت است (یعنی از پرسش قصد ص ۱۴۸۷ و السّیّخط، و یکاد أصلهم عودا تنكأه اللحظه و تستحیله الكلمة الواحدة ۲۱۳۹. ۷- الناس فی الدّنيا عاملان: عامل فی الدّنيا للدّنيا، قد شغلته دنياه عن آخرته، یخشی علی من یخلف الفقر، و یأمنه علی نفسه، فیفنی عمره فی منفعة غیره و عامل فی الدّنيا لما بعدها، فجائه الّذی له بغير عمل، فأحرز الحظّین معا، و ملک الدّارين جمیعا ۲۱۳۹. ۸- الناس من خوف الدّلّ متعجلوا الدّلّ ۲۱۷۲. تحقیق ندارد بلکه هدف لغزاندن طرف می‌باشد) و پاسخ دهنده آنان متكلّف (یعنی می‌کوشد سائل را حیران سازد) نزدیک است خوشنودی و غضب نسبت بدیگران او را از رأیش که برترین رأی‌هاست برگرداند، (بدینجهت اعتمادی بر علماء نباشد)، و نزدیک است آنکه چوب وجودش محکّمتر است که در کارها سخت‌تر و ایستادگیش بیشتر است یک نگاه او را از هدف برگرداند، و یک کلمه او را جابجا کرده، و با یک کلمه تطمینی از رأی خود برگردد. ۷- مردم در دنیا دو گونه کار کننده‌اند: عامل در دنیا برای دنیا در حقیقت مشغول کرده دنیای او او را از آخرتش، بر کسی که از عقب خود درویشی را بعقب می‌گذارد ترسیده، و بر نفس خود ایمن است، پس عمر خود را در سود دیگری تباه می‌کند، و عامل در دنیا برای آنچه پس از آن می‌باشد، پس برای او آید آنچه برای اوست بدون عمل، پس جمع کرده بهره دنیا و آخرت را با هم، و مالک خانه دنیا و آخرت هر دو می‌باشد. ۸- مردم از ترس خواری شتاب کننده بخواری‌اند (همیشه تن بخواری سؤال از مردم داده مبادا خوار گردند بی‌خبر از این که خود بخواری پیش از آنکه خوار گردد اقدام نموده است). ص ۱۴۸۸. ۹- أفضل الناس أنفعهم للناس ۲۹۸۹. ۱۰- أسعد الناس العاقل المؤمن ۲۹۹۰. ۱۱- أفضل الناس السّیّح الموقن ۲۹۹۱. ۱۲- أحسن الناس ذمّاما أحسنهم إسلاما ۳۰۳۳. ۱۳- أجلّ الناس من وضع نفسه ۳۰۳۶. ۱۴- أقوى الناس من قوی علی نفسه ۳۰۳۷. ۱۵- أقوى الناس من غلب هواه ۳۰۷۴. ۱۶- أکیس الناس من رفض دنياه ۳۰۷۵. ۱۷- أریح الناس من اشتری بالدّنيا الآخرة ۳۰۷۶. ۱۸- أخسر الناس من رضی الدّنيا عوضا عن الآخرة ۳۰۷۷. ۱۹- أفضل الناس من شغلته معایبه عن عیوب الناس ۳۰۹۰. ۹- افزونترین مردم سودمندترین آنهاست نسبت بمردم. ۱۰- نیکبخت ترین مردم خردمند با ایمان است. ۱۱- افزونترین مردم بخشنده صاحب یقین است. ۱۲- بهترین مردم از نظر حقّ و حرمت بهترین آنهاست بحسب مسلمانی. ۱۳- بزرگترین مردم کسی است که نفس خود را پست کرده و فروتنی نماید. ۱۴-

قویترین مردم کسی است که بر نفس خود قوی و مسلط باشد . ۱۵- قویترین مردم کسی است که بر خواهش خود غلبه کند . ۱۶- زیرک‌ترین مردم کسی است که دنیا را ترک کرده باشد ( یعنی حریص بر آن نباشد ) . ۱۷- سودمندترین مردم کسی است که دنیا آخرت را خریداری کند . ۱۸- زیانکارترین مردم کسی است که جای آخرت از دنیا خوشنود شود . ۱۹- افزونترین مردم کسی است که او را عیبهای مشغول سازد از عیوب ص ۱۴۸۹ ۲۰- أعظم الناس سعادة أكثرهم زهاده ۳۱۰۰ . ۲۱- أفضل الناس من تنزهت نفسه و زهد عن غيئه ۳۱۰۳ . ۲۲- أغبط الناس المسارع إلى الخيرات ۳۱۲۲ . ۲۳- أحق الناس بالرحمة عالم يجري عليه حكم جاهل ، و کریم يستولی عليه لئيم ، و برّ تسلط عليه فاجر ۳۱۵۹ . ۲۴- أفضل الناس في الدنيا الأسخياء ، و في الآخرة الأتقياء ۳۲۱۰ . ۲۵- أسوء الناس حالا- من انقطعت مادته و بقيت عادته ۳۲۱۱ . ۲۶- أتعب الناس قلبا من علت همته و كثرت مروئته و قلت مقدرته ۳۲۱۲ . مردم ( یعنی تنها به عیبهای خود پردازد ، و عیبهای دیگران را بازگو نکند ) . ۲۰- بزرگترین مردم از نظر نیکبختی بیشترین آنهاست بحسب بی‌رغبتی در دنیا . ۲۱- افزونترین مردم کسی است که نفس او ( از اخلاق ذمیمه و صفات رذیله ) پاکیزه باشد ، و از روی توانگری نسبت بدنیا بی‌رغبت باشد ، و یا با فقر ساخته خواهش توانگری نداشته باشد . ۲۲- نیکو حال ترین مردم کسی است که بسوی خیرات شتابان باشد . ۲۳- سزاوارترین مردم برحمت و مهربانی عالمی است که بر او حکم جاهل بار شده ، و کریمی است که بر او لئیم فرمانروا گشته ، و نیکوکاریست که بر او بد کرداری مسلط می‌شود . ۲۴- افزونترین مردم در دنیا سخاوتمندان ، و در آخرت پرهیزکارانند . ۲۵- بدترین مردم بحسب حال کسی است که ماده و در آمد آن قطع شده ، و مخارج او که بر آن عادت کرده و از آن چاره‌ای نبوده باقی ماند . ۲۶- خسته‌ترین مردم بحسب قلب کسی است که همت او بلند ، و مروّت او ص ۱۴۹۰ ۲۷- أضيق الناس حالا من كثرت شهوته و كبرت همته و زادت مؤننه و قلت معونته ۳۲۳۵ . ۲۸- أفضل الناس من عصى هواه و أفضل منه من رفض دنياه ۳۲۳۶ . ۲۹- أشقى الناس من غلبه هواه فملكته دنياه و أفسد أخراه ۳۲۳۷ . ۳۰- إنّما الناس عالم و متعلّم و ما سواهما فهمج ۳۹۰۵ . ۳۱- إنّما سراة الناس أولوا الأحلام الرغيبه و الهمم الشريفة و ذوو التّلب ۳۹۱۴ . ۳۲- لیکن أخطی الناس منك أحوطهم على الضّعفاء ، و أعملهم بسیار ، و توانائی یا بی‌نیازی او کم باشد . ۲۷- تنگترین مردم بحسب حال ( که باید او را کمک کرد ) کسی است که خواهش او ( در امور مشروعه ) بسیار ، و همّتش بزرگ ، و خرج او زیاد ، و یاری و مساعدت او کم باشد . ۲۸- افزونترین مردم کسی است که نافرمانی خواهش خود کند ، و افزونتر از او کسی است که دنیایش را ترک نماید ( یعنی حریص بدنیا نباشد به اندازه کفاف اکتفا کند ) . ۲۹- بدبخت ترین مردم کسی است که خواهش او بر او غلبه نموده پس دنیایش مالک او شود ( و او بنده دنیا گردد ) و آخرت خود را تباه سازد . ۳۰- جز این نیست که مردم یا عالمند ، و یا متعلم ، و آنچه غیر آن دو باشد همج خواهد بود ( یعنی کسانی که همچون مگس‌های کوچک که به هر طرف باد وزد خواهند رفت ، هر روز و هر لحظه‌ای بطرفی خواهند رفت و جزو آدم نیستند ) . ۳۱- جز این نیست که سران مردم صاحبان عقلهای کامل و رسا ، و یا عقلهای وسیع ( و یا عقلهایی که مردم در آن رغبت کنند ) و همّت‌های شریف ، و صاحبان نجابت و یا تندى زیرکی خواهند بود . ۳۲- باید بهره‌مندترین مردم از تو کسی باشد که بر ضعفاء احتیاط کننده ص ۱۴۹۱ بالحق ۷۳۸۳ . ۳۳- خیر الناس من إن أغضب حلم و إن ظلم غفر و إن أسى إلیه أحسن ۵۰۰۰ . ۳۴- خیر الناس من نفع الناس ۵۰۰۱ . ۳۵- خیر الناس من تحمّل مؤنة الناس ۵۰۰۲ . ۳۶- خیر الناس أروعهم و شرهم أفجرهم ۵۰۱۵ . ۳۷- خیر الناس من إذا أعطى شكر و إذا ابتلى صبر و إذا ظلم غفر ۵۰۲۰ . ۳۸- خیر الناس من أخرج الحرص من قلبه ، و عصی هواه فی طاعه ربّه ۵۰۲۵ . ۳۹- خیر الناس من طهر من الشهوات نفسه و قمع غضبه و أرضى ربّه ۵۰۲۶ . ترین ( و نگهدارنده‌ترین آنها ) بوده و بحق عمل کننده‌ترین باشد . ۳۳- بهترین مردم کسی است که اگر او را خشمناک سازند بردباری کند ، و اگر ستم شود در گذرد ، و اگر به او اسائه ادب شود احسان نماید . ۳۴- بهترین مردم کسی است که به مردم نفع رساند . ۳۵- بهترین مردم کسی است که مخارج مردم را متحمل شود . ۳۶- بهترین مردم پارساترین آنها ، و بدترین آنها گنجه‌کارترین آنهاست . ۳۷- بهترین مردم کسی است که هر گاه نعمتی داده شود شکر گذارد ، و چون گرفتار گردد شکیبائی

بکار برد ، و زمانی که ستم شود در گذرد . ۳۸- بهترین مردم کسی است که حرص را از دل خویش بیرون کرده ، و خواهش خود را در پیروی از پروردگارش نافرمانی کند . ۳۹- بهترین مردم کسی است که نفس خود را از شهوات تطهیر ص ۱۴۹۲ ۴۰- خیر الناس من كان في يسره سخيا شكورا ۵۰۲۷ . ۴۱- خیر الناس من كان في عسره مؤثرا صبورا ۵۰۲۸ . ۴۲- خیر الناس من زهدت نفسه ، و قلت رغبته ، و ماتت شهوته و خلس إيمانه و صدق إيقانه ۵۰۳۱ . ۴۳- خوض الناس في الشيء مقدمه الكائن ۵۰۶۷ . ۴۴- شر الناس من يغش الناس ۵۶۷۷ . ۴۵- شر الناس من يظلم الناس ۵۶۷۶ . ۴۶- شر الناس من لا يقبل العذر و لا يقبل الذنب ۵۶۸۵ . ۴۷- شر الناس من يرى أنه خيرهم ۵۷۰۱ . نموده ، و خشمش را کوبیده ، و پروردگار خویش را خوشنود سازد . ۴۰- بهترین مردم کسی است که در توانگری خود ، بخشنده شکر گذار باشد . ۴۱- بهترین مردم کسی است که در سختی و بیچارگی خود ایثارگر ، شکیبا باشد . ۴۲- بهترین مردم کسی است که نفس او نسبت بدنیا بی‌رغبت بوده ، و میلش کم ، و خواهش او مرده ، و ایمانش خالص ، و یقین او راست باشد . ۴۳- فرو رفتن مردم در چیزی و در مطلبی مقدمه بود آنست ، ( یعنی علامت آنست که بزودی واقع خواهد شد ، چه این کار از ناحیه خدا باشد که در دل آنها اندازد ، و یا از ناحیه خود مردم و یا زمامداران و دست اندرکاران ) . ۴۴- بدترین مردم کسی است که با مردم صاف نباشد و غش نماید . ۴۵- بدترین مردم کسی است که به مردم ستم کند . ۴۶- بدترین مردم کسی است که عذر را نپذیرد ، و از گناه در نگذرد . ۴۷- بدترین مردم کسی است که خود را بهترین آنها ببیند . ص ۱۴۹۳ ۴۸- شر الناس من لا يبالي أن يراه الناس مسيئا ۵۷۰۲ . ۴۹- شر الناس من لا يشكر النعمة و لا يرعى الحرمه ۵۷۰۵ . ۵۰- شر الناس من سعى بالإخوان و نسي الإحسان ۵۷۱۳ . ۵۱- شر الناس من لا يرجي خيره و لا يؤمن شره ۵۷۳۲ . ۵۲- شر الناس من لا يعتقد الأمانة و لا يجتنب الخيانة ۵۷۳۴ . ۵۳- شر الناس من لا يعفو عن الزلة و لا يستر العورة ۵۷۳۵ . ۵۴- شر الناس من يعين على المظلوم ۵۷۳۶ . ۵۵- شر الناس من أدرع اللوم و نصر الظلوم ۵۷۳۷ . ۵۶- شر الناس من كان متتبعا لعيوب الناس عميا لمعايبه ( عن ۴۸- بدترین مردم کسی است که پروا نکند آنکه او را مردم گنهکار ببینند . ۴۹- بدترین مردم کسی است که شکر نعمت نکرده ، و رعایت حرمت را ننماید . ۵۰- بدترین مردم کسی است که در میان برادران سعایت و سخن چینی کند ، و احسانی که به او شده فراموش نماید . ۵۱- بدترین مردم کسی است که خیر او امیدوار نبوده ، و از شرش ایمنی نباشد . ۵۲- بدترین مردم کسی است که کسب امانت ننموده ، و از خیانت دوری نگیرند . ۵۳- بدترین مردم کسی است که از لغزش در نگذشته ، و عیب را نبوشاند . ۵۴- بدترین مردم کسی است که علیه مظلوم کمک نماید . ۵۵- بدترین مردم کسی است که زره لثیمی را بتن کرده ، و ستمکار را یاری نماید . ۵۶- بدترین مردم کسی است که بدنبال عیبهای مردم رفته ، و از عیوب خود ص ۱۴۹۴ ۵۷۳۹ . ۵۷- شر الناس من يخشى الناس في ربه و لا يخشى ربه في الناس ۵۷۴۰ . ۵۸- شر الناس من يبتغي الغوائل للناس ۵۷۴۱ . ۵۹- شر الناس من لا يثق بأحد لسوء ظنه و لا يثق به أحد لسوء فعله ۵۷۴۸ . ۶۰- شر الناس من يتقيه الناس مخافة شره ۵۷۴۹ . ۶۱- شر الناس من كافي على الجميل بالقبيح و خير الناس من كافي على القبيح بالجميل ۵۷۵۰ . ۶۲- شر الناس الطويل الأمل ، السبيى العمل ۵۷۵۱ . ۶۳- من عرف الناس تفرد ۷۸۳۲ . نابینا باشد ( یعنی عیبهایش را نادیده گیرد ) . ۵۷- بدترین مردم کسی است که در باره خدایش از مردم بترسد ، و از خدای خود در باره مردم نترسد ( یعنی همیشه در ترس جانب مردم را گیرد ، از مردم بترسد ) . ۵۸- بدترین مردم کسی است که خواهان گرفتاریهای مردم باشد . ۵۹- بدترین مردم کسی است که بسبب بدگمانی خود بکسی اعتماد نمی کند ، و بسبب کردارش احدی بر او اعتماد نمی نماید . ۶۰- بدترین مردم کسی است که مردم از ترس بدی او از او بپرهیزند . ۶۱- بدترین مردم کسی است که نیکویی را به بدی تلافی کرده ، و بهترین مردم کسی است که بدی را با خوبی پاداش دهد . ۶۲- بدترین مردم دراز امید ، بد کردار است . ۶۳- هر که مردم را شناخت تنهایی گزیند . ص ۱۴۹۵ ۶۴- من طلب للناس الغوائل لم يأمن البلاء ۸۰۵۳ . ۶۵- من عرف الناس لم يعتمد عليهم ۸۲۳۲ . ۶۶- من جهل الناس استنام ( استأمن ) إليهم ۸۲۳۳ . ۶۷- من عامل الناس بالجميل كافؤوه به ۸۷۱۶ . ۶۸- أفضل الناس أعمالهم بالرفق و أكيسهم أصبرهم على الحق ۳۳۲۶ . ۶۹- أرجى الناس صلاحا من إذا وقف على مساويه

سارع إلى التَّحَوُّل عنها ۳۳۴۴ . ۷۰- أشفق النَّاس عليك أعونهم لك على صلاح نفسك و أنصحهم لك في دينك ۳۳۷۳ . ۷۱- إنَّ أفضل النَّاس عند الله من أحياء عقله ، و أمات شهوته و أتعب نفسه ۶۴- هر که برای مردم مصیبت‌ها خواهد از بلاء ایمن نخواهد بود . ۶۵- هر که مردم را بشناسد بر آنان اعتماد ننماید . ۶۶- هر که مردم را شناسد بر آنان اعتماد نماید . ۶۷- هر که با مردم به نیکویی معامله کند او را به نیکویی پاداش دهند . ۶۸- افزونترین مردم عمل کننده‌ترین آنهاست بنرمی و مهربانی ، و زیرک‌ترین آنها شکیباترین آنهاست بر حق . ۶۹- امیدوارترین مردم بحسب صلاح و نیک شدن ، کسی است که هر گاه بر بدیهای خود آگاه شود شتاب کند به برگردیدن از آنها . ۷۰- مهربانترین مردم بر تو یاری کننده‌ترین آنهاست ترا بر صلاح نفس تو ، و خالص‌ترین یا نصیحت کننده‌ترین آنهاست تو را در دینت . ۷۱- برآستی افزونترین مردم در نزد خدا کسی است که عقل خود را احیاء نموده ، ( یعنی تحصیل علوم و معارف کند و فرمان خدا برد ) و خواهش خویش را ص ۱۴۹۶ لصلاح آخرته ۳۵۷۹ . ۷۲- النَّاس رجُلان طالب لا یجد و واجد لا یکتفی ۱۵۳۱ . ۷۳- النَّاس رجُلان جواد لا یجد ، و واجد لا یسعف ۱۵۳۲ . ۷۴- إنَّما النَّاس رجُلان متَّبِع شرعهُ و مبتدِع بدعهُ ۳۸۶۱ . ۷۵- ینبغی لمن عرف النَّاس أن یزهد فیما فی أیدیهم ۱۰۹۳۹ . ۷۶- النَّاس بخیر ما تفاوتوا ۲۸۹ . ۷۷- أغنی النَّاس فی الآخرة أفقرهم فی الدُّنیا ۳۲۲۱ . ۷۸- وجیه النَّاس من تواضع مع رفعة ، و ذلّ مع منعة ۱۰۰۸۶ . بمیراند ، و نفسش را برای صلاح آخرتش بزحمت اندازد . ۷۲- مردم دو دسته‌اند : جوینده‌ای که نمی‌یابد ، و یا بنده‌ای که اکتفا نمی‌کند . ۷۳- مردم دو جورند : بخشنده‌ای که نمی‌یابد ، و یا بنده‌ای که حاجت مردم بر نیآورد . ۷۴- جز این نیست که مردم دو دسته‌اند : پیرو مذهب راه راست روشن ، و نو پدید آورنده بدعتی ( یعنی کسانی که پیرو ائمه- علیهم السلام- نباشند ) . ۷۵- برای کسی که مردم را می‌شناسد ، سزاوار این است ، در آنچه در دستهای آنهاست بی‌رغبت باشد . ۷۶- مردم مقرون بخیرند ما دام که میانه آنها تفاوت برقرار است ( این موضوع روشن است زیرا وقتی تساوی در میانشان برقرار باشد ، خلل در نظام پدیدار گشته ، دیگر کسی بدنبال شغلی که باید برود نخواهد رفت ، همه مدعی شغل بالاترند ) . ۷۷- بی‌نیازترین مردم در آخرت محتاج‌ترین آنهاست در دنیا . ۷۸- مهتر و بزرگ مردم کسی است که با بلندی مرتبه فروتنی کرده ، و با عزت ص ۱۴۹۷

## النوم

۱- النَّوم راحة من أَلَم و ملائمة الموت ۱۴۶۱ . ۲- بُس الغریم النَّوم یفنی قصیر العمر و یفوّت کثیر الأجر ۴۴۱۶ . ۳- من کثر فی لیلہ نومه فاته من العمل ما لا یتدرکه فی یومه ۸۸۲۷ . ۴- ما أنقض النَّوم لعزائم الیوم ۹۵۱۹ . ۵- المستقل النَّائم تکذّبه أحلامه ۱۳۷۱ . و مناعت نرمی نماید . خواب ۱- خواب ، راحتی از درد است ، و موافق آنست مرگ ، ( یعنی آن هم راحتی از درد و الم و مصیبت است البته برای خوبان ) . ۲- بد طلبکاریست خواب ، عمر کوتاه را فانی ساخته ، و اجر بسیار را از دست می‌برد . ۳- هر که خوابش در شب زیاد باشد چیزی از عمل از او فوت شود که در روز آن را تدارک نخواهد نمود . ۴- چه چیز شکننده کرده خواب را برای تصمیم و عزیمت‌های امروز ( یعنی کارهای خیر را تأخیر میندازد که خواب آن را خواهد شکست و یا از حوادث و تصمیمات مترس که خوابی آن را عوض خواهد نمود و بشر متلّون است تصمیماتش گوناگون است حافظ گوید : ۵- کسی که سنگین خوابیده ( یعنی با سیری ) خوابهای او او را تکذیب می‌نماید ( یعنی اعتبار ندارد ، چنانکه اگر بخواهند خواب کسی را رد کنند گویند : زیاد خوردی ) . ص ۱۴۹۸ ۶- ویح النَّائم ما أخسره قصر عمله و قلّ أجره ۱۰۰۹۱ .

## النیابة

۱- إذا استنبت فاعزم ۳۹۹۵ .

## النیل

۱- من نال استطال ۷۶۶۸.

## النَّیَّةُ

۱- النَّیَّةُ الصَّالِحَةُ أَحَدُ الْعَمَلَيْنِ ۱۶۲۴. ۲- أَفْضَلُ الذَّخَائِرِ حَسَنُ الصُّمَائِرِ ۳۲۵۴. ۳- أَقْرَبُ النَّيَّاتِ بِالنَّجَاحِ أَعُودُهَا بِالصَّلَاحِ ۳۲۸۹. ۶- وای بر کسی که در خواب است ( غرض بدی خواب بسیار و یا خوابی است که آدمی را محروم سازد ) چه زیانکار کرده او را عملش کوتاه و اجر و مزدش کم خواهد بود ( چون نمی‌رسد کاری کند فقط از خواب بهره می‌برد ) . نیابت ۱- چون تو نائب شوی پس جدّ و جهد کن ( چون در نیابت مشغول الذمه خواهی شد باید کوشید تا فارغ الذمه گردی ) . رسیدن ۱- هر کس ( بجاه و مقام یا به دولت و مطلبی مهم ) برسد سر بلندی کند . نیت و قصد ۱- نیت شایسته یکی از دو عمل است . ۲- افزونترین ذخیره‌ها نیکوئی نیت و صفات و ملکات است . ۳- نزدیکترین اندیشه‌ها به پیروزی برگردنده‌ترین آنهاست به صلاح ص ۱۴۹۹ ۴- اَبْلَغُ مَا تَسْتَدِرُّ بِهِ الرَّحْمَةُ أَنْ تَضْمَرَ لْجَمِيعِ النَّاسِ الرَّحْمَةَ ۳۳۵۳. ۵- إِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ عِنْدَ إِضْمَارِ كُلِّ مَضْمَرٍ ، وَقَوْلِ كُلِّ قَائِلٍ ، وَعَمَلِ كُلِّ عَامِلٍ ۳۴۴۷. ۶- إِنَّ تَخْلِيصَ النَّيَّةِ مِنَ الْفُسَادِ أَشَدُّ مِنَ الْعَامِلِينَ مِنْ طَوْلِ الْاجْتِهَادِ ۳۵۲۵. ۷- إِنَّ اللَّهَ سَبْحَانَهُ يُحِبُّ أَنْ تَكُونَ نِيَّةُ الْإِنْسَانِ لِلنَّاسِ جَمِيلَةً ، كَمَا يُحِبُّ أَنْ تَكُونَ نِيَّتُهُ فِي طَاعَتِهِ قَوِيَّةً غَيْرَ مَدْخُولَةٍ ۳۷۰۳. و درستی ( یعنی هر چه نیت درست بود پیروزی نزدیکتر خواهد شد ) . ۴- رساترین چیزی که بوسیله آن رحمت ریزان می‌شود آنست که برای همه مردم رحم و مهربانی در خاطر داشته شود یا داشته باشی ( نقل شده که پادشاهی عبورش بمردی افتاد که شیر گاو می‌دوشید از او پرسید وضع چطور است آن مرد گفت : خیال می‌کنم نیت پادشاه در حق رعیت برگشته است ، پرسید از کجا معلوم است گفت : برای این که شیر گاو من چند برابر بوده ، هر وقت نیت پادشاه بدی میل کند نعمت از ما گرفته می‌شود ) . ۵- براستی که خدای سبحان در نزد نیت و قصد هر صاحب نیتی ، و گفتار هر گوینده ، و عمل هر عمل کننده ایست ( یعنی حق تعالی بتمام حالات دانا و حاضر است ) . ۶- براستی که نیت را از فساد خالص گردانیدن بر عمل کنندگان از طول اجتهاد ( و بذل طاقت و زحمت ) سخت تر است ( و لذا روایت شده : «نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ» چون خلوص مهم است ، و آنهم مشکل است و اگر حاصل شد ، «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَزُهَا» می‌شود ، که هرچه رنجش بیشتر گردید افضل خواهد بود ) . ۷- براستی که خداوند سبحان دوست دارد که قصد و اندیشه آدمی در حق مردم نیکو بوده ، چنانکه دوست دارد نیت او در طاعت خدا قوی و خالص ( از شک و شبهه ص ۱۵۰۰ ۸- الْأَعْمَالُ ثَمَارُ النَّيَّاتِ ۹۱۹. ۹- النَّيَّةُ أَسَاسُ الْعَمَلِ ۱۰۴۰. ۱۰- إِحْسَانُ النَّيَّةِ يُوجِبُ الْمُثْبَوَةَ ۱۲۶۵. ۱۱- إِذَا فَسَدَتِ النَّيَّةُ وَقَعَتِ الْبَلِيَّةُ ۴۰۲۱. ۱۲- بِحَسَنِ النَّيَّاتِ تَنْجَحُ الْمَطَالِبُ ۴۳۴۹. ۱۳- تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ سَبْحَانَهُ بِإِخْلَاصِ نِيَّتِهِ ۴۴۷۷. ۱۴- تَخْلِيصُ النَّيَّةِ مِنَ الْفُسَادِ أَشَدُّ عَلَى الْعَامِلِينَ مِنْ طَوْلِ الْجِهَادِ ۴۵۳۳. ۱۵- جَمِيلُ الْمَقْصَدِ يَدُلُّ عَلَى طَهَارَةِ الْمَوْلَدِ ۴۷۵۸. و ریا ( باشد . ۸- عملها ثمره و میوه‌های نیت‌هاست ( ممکن است عملی بحسب ظاهر خوب باشد ، اما چون نیت ناپاک است عمل هم ناپاک گردد ) . ۹- قصد و نیت اساس عمل و زیربنای آن خواهد بود . ۱۰- نیکو کردن نیت ( و قصد کارهای خوب ) موجب ثواب خواهد شد . ۱۱- هر گاه قصد فاسد گردید بلاء واقع خواهد شد . ۱۲- با حسن نیت‌ها مطالب بر آورده می‌شود . ۱۳- نزدیک شدن بنده بخدای سبحان بسبب خالص گردانیدن نیت اوست . ۱۴- خالص گردانیدن نیت و قصد از فساد ( و آن را محض رضای خدا قرار دادن ) سخت تر است بر عمل کنندگان از طول اجتهاد ( یعنی عملهای پی در پی که در آن زحمت بسیار کشیده شود ، زیرا اصل همان قصد است وقتی برای غیر خدا بود باندازه سر سوزنی ارزش ندارد ) . ۱۵- نیت و قصد نیکو راهنمای طهارت مولد است ( و یا کسی که نیت او نیکو باشد نشان حلال‌زادگی است ) . ص ۱۵۰۱ ۱۶- جَمِيلُ النَّيَّةِ سَبَبٌ لِبُلُوغِ الْأُمِّيَّةِ ۴۷۶۶. ۱۷- حَسَنُ النَّيَّةِ جَمَالُ السَّرَائِرِ ۴۸۰۶. ۱۸- حَسَنُ النَّيَّةِ مِنْ سَلَامَةِ الطَّوْبَةِ ۴۸۱۷.

۱۹- ربّ نیتیه أنفع من عمل ۵۲۹۷ . ۲۰- سوء النّیّة داء دفين ۵۵۶۸ . ۲۱- علی قدر قوّة الدّین یكون خلوص النّیّة ۶۱۹۲ . ۲۲- عند فساد النّیّة ترتفع البرکة ۶۲۲۸ . ۲۳- فی إخلاص النّیات نجاح الأمور ۶۵۱۰ . ۱۶- نیت نیکو سبب رسیدن بمراد است . ۱۷- حسن نیت زیبایی نهانیهاست . ۱۸- نیکوئی قصد از سلامتی نهان است ( یعنی نشانه حسن باطن خواهد بود ) . ۱۹- چه بسا قصدی که از عمل نافع تر است ، ( زیرا ممکن است در عمل ریا توأم گردد ولی قصد قلبی است ریا در آن راه ندارد ، و لذا از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده : «نیت المؤمن خیر من عمله و نیت الكافر شرّ من عمله و کلّ يعمل علی نیتة» یعنی قصد مؤمن بهتر از عملش و نیت کافر بدتر از عمل او و هر فردی طبق قصد خود کار می کند ، علماء برای این حدیث چنانکه گذشت حدود دوازده معنی نموده‌اند طالبین بکتاب مصابیح الأنوار ج ۲ ۵۷ مراجعه نمایند ) . ۲۰- بدی نیت و قصد بد دردی است پنهان . ۲۱- باندازه قوّت دین خلوص نیت می باشد . ۲۲- در هنگام فساد نیت و قصد برکت مرتفع می گردد ( چنانکه در باره پادشاهان حکایت‌های فراوان در این زمینه نقل شده است ) . ۲۳- در خالص گردانیدن نیت‌ها پیروزی و موفقیت در کارهاست . ص ۱۵۰۲ ۲۴- لو خلصت النّیات لزکت الأعمال ۷۵۷۸ . ۲۵- من أساء النّیّة منع الأمتیة ۸۳۱۱ . ۲۶- من أخلص النّیّة تنزّه عن الدّنیّة ۸۴۴۷ . ۲۷- من حسنت نیتة کثرت مثوبته و طابت عیشته و وجبت مودّته ۹۰۹۴ . ۲۸- من حسنت نیتة أمده التّوفیق ۹۱۸۶ . ۲۹- وصول المرء إلی کلّ ما یتبغیه من طیب عیشه و أمن سر به و سعۀ رزقه بحسن نیتة و سعۀ خلقه ۱۰۱۴۱ . ۳۰- لا عمل لمن لا نیتة له ۱۰۷۷۱ . ۳۱- لا نیتة لمن لا علم له ۱۰۷۷۲ . ۳۲- من ساء عقده سرّ فقهه ۸۳۱۴ . ۲۴- اگر نیت‌ها خالص شوند عملها پاکیزه خواهند شد . ۲۵- هر که نیت را بد نماید از امید منع شود ( یعنی به آرزو نخواهد رسید ) . ۲۶- هر که نیت را خالص گرداند از دنیّه ( اخلاق زشت و افعال ناشایست و از مناهی و منکرات ) دوری جوید . ۲۷- هر که قصد و نیت او نیکو باشد ثوابش بسیار ، و زندگانی او خوش ، و دوستی او واجب و یا ثابت خواهد بود . ۲۸- هر که قصد و نیت او نیکو باشد توفیق او را مدد کند . ۲۹- رسیدن مرد ( آدمی ) بهر چه که آن را از خوشی زندگانی ، و امتیّت راه او ، و فراخی روزیش می رسد بسبب نیکوئی نیت او ، و وسعت خلق او خواهد بود . ۳۰- عملی نیست برای کسی که برای او نیتی نیست . ۳۱- نیتی نیست برای کسی که علمی برای او نیست . ۳۲- هر که عقد ( و نیت و قصد ) او بد باشد نایاب شدن ( و مرگ ) او شاد گرداند . ص ۱۵۰۳

## باب الواو

### الوثوق بالله

۱- من وثق بالله غنی ۷۸۰۶ . ۲- من وثق بالله توکل ۸۰۶۹ . ۳- من وثق بالله صان یقینه ۸۲۶۴ . ۴- من وثق بأنّ ما قدر الله له لن یفوته استراح قلبه ۸۷۶۳ . ۵- ربّ ... خجل ۵۲۶۸ .

### الوجدان

۱- الوجدان سلوان ۷۶ . اعتماد به خدا ۱- هر که بخدا اعتماد کند توانگر گردد . ۲- هر که بخدا اعتماد داشته باشد بر او توکل کند . ۳- هر که بخدا اعتماد داشته باشد یقین خود را نگهداری کرده است . ۴- هر که اعتماد کند به این که آنچه خداوند برایش تقدیر فرموده هرگز از او فوت نمی شود دلش راحت شود . ۵- بسا اعتماد کننده ( بکسی و یا بچیزی و بغیر خدا ) که خجل گردد . یافتن ۱- یافتن مطالب و ادراک آن تسلی است . ص ۱۵۰۴

### الوجع



۱- من کتم وجعا أصابه ثلاثة أيام ، و شكى إلى الله سبحانه كان الله سبحانه معافيه ۸۲۷۴.

## الودّ و التودد و المودّة

۱- أكرم ودّك ، و احفظ عهدك ۲۲۶۸ . ۲- التّودّد ( التّودّه ) یمن ۵۹ . ۳- إذا أحببت فلا- تكثر ۳۹۷۹ . ۴- إذا ثبت الودّ وجب التّرافد و التّعاقد ۴۱۳۲ . ۵- بالتّودّد تكون المحبّة ۴۱۹۴ . درد ۱- هر که دردی را که به او سه روز است رسیده کتمان کند و بسوی خدای سبحان شکایت برد خداوند سبحان شفا دهنده او خواهد بود . دوستی ۱- دوستی خود را گرامی دار ، و پیمان خویشتن را نگاه دار . ۲- دوستی ( یا در کارها شتاب نکردن و تأمل و فکر و درنگ نمودن ) یمن و برکت است . ۳- هر گاه محبت و دوستی می کنی پس بسیار مکن . ۴- هر گاه دوستی ثابت و پا برجا شد صله و عطای یکدیگر و یاری لازم خواهد شد . ۵- بوسیله دوستی کردن ( یا دوستی بسبب بخشش و احسان چنانکه روایت شده : «بالبخل تكثر المسبّة» ) محبت حاصل گردد ( یعنی تا انسان با کسی دوستی ص ۱۵۰۵ ۶- أفضل النّاس منیّه من بدأ بالمودّة ۳۱۱۱ . ۷- أسرع المودّات انقطاعا مودّات الأشرار ۳۱۲۴ . ۸- إنّ المودّة یعبّر عنها اللّسان ، و عن المحبّة العینان ( العیان ) ۳۴۷۱ . ۹- المودّة رحم ۱۰ . ۱۰- المودّة نسب ۸۱ . ۱۱- المودّة أقرب نسب ۲۸۵ . ۱۲- المودّة أقرب رحم ۳۸۴ . نکند رفاقت بدست نیامده ، یا اگر آمده باشید همیشگی نیست ، تحصیل آن و پایداریش بسبب دوستی و شرائط دوستی خواهد بود ) . ۶- افزونترین مردم از نظر منّت ( به این معنی که انسان ممنون او باشد ) کسی است که ابتداء کند بدوستی ، و دوستی را او برقرار سازد . ۷- شتابان ترین دوستی‌ها از جهت بریدن دوستی‌های مردم بد است . ۸- براستی که دوستی امری است که اظهار آن به زبان می‌شود ، و محبت و دوستی واقعی امری است که اظهار می‌کند آن را چشمها ( یا دیدن به چشم ، و از بعض مفسرین نقل شده که گفته است : محبت میل دل است و از ( حبّ ) به معنی دانه مشتق شده که استعاره کرده‌اند آن را از برای حبه دل یعنی سویدای آن ، و بعد از آن اشتقاق کرده‌اند از آن ( حبّ ) را به اعتبار این که بحبه دل رسیده و قرار گرفته در آن ) . ۹- دوستی و مهربانی خویشاوندی است . ۱۰- دوستی و محبت نسب است . ( چنانکه مشهور است «القریب من تقرب لا- من تنسب» یعنی خویشاوند نزدیک کسی است که از راه دوستی نزدیکی جوید نه کسی که نسبت نسبی داشته باشد ) . ۱۱- دوستی نزدیکترین نسب است . ۱۲- دوستی نزدیکترین خویشاوندی است . ص ۱۵۰۶ ۱۳- المودّة نسب مستفاد ۶۴۷ . ۱۴- التّودّد إلى النّاس رأس العقل ۱۳۴۵ . ۱۵- المودّة فی الله أقرب نسب ۱۴۰۲ . ۱۶- المودّة فی الله آكد من وشیح الرّحم ۱۵۳۸ . ۱۷- بالتّودّد تتأكّد المحبّة ۴۳۴۱ . ۱۸- ثلاثة یوجبن المحبّة : الدّین ، و التّواضع ، و السّیخاء ۴۶۷۸ . ۱۹- ثلاث یوجبن المحبّة : حسن الخلق ، و حسن الرّفق ، و التّواضع ۴۶۸۴ . ۲۰- خیر الاختیار مودّة الأخیار ۴۹۸۲ . ۲۱- رأس العقل التّودّد إلى النّاس ۵۲۴۶ . ۱۳- دوستی خویشی به دست آمده است . ۱۴- با مردم دوستی نمودن سر عقل است ( چون بسیاری از امور دنیا و آخرت بر آن مترتب خواهد گردید ) . ۱۵- دوستی در راه خدا نزدیک ترین خویشی است . ۱۶- دوستی در راه خدا از پیوند خویشی محکمتر است . ۱۷- با جلب دوستی ( مانند احسان و مهربانی و فروتنی ) محبّت تأکید یافته و دوستی محکم خواهد گردید . ۱۸- سه چیز است که سبب دوستی می‌گردد : دین داری ، و فروتنی ، و سخاوت ( که هر سه موجب دوستی خدا و خلق خواهند بود ) . ۱۹- سه چیز است که سبب دوستی خواهد شد : حسن خلق ، و حسن مدارا و همواری ، و فروتنی . ۲۰- بهترین برگزیدن دوستی کردن با نیکان است . ۲۱- رأس عقل دوستی نمودن با مردم است . ص ۱۵۰۷ ۲۲- ربّ متودّد متصنّع ۵۲۷۷ . ۲۳- سلوا القلوب عن المودّات : فإنّها شواهد لا تقبل الرّشا ۵۶۴۱ . ۲۴- صحّه الودّ من کرم العهد ۵۸۱۵ . ۲۵- فی الضّیق و الشّدّه یظهر حسن المودّة ۶۵۱۱ . ۲۶- کلّ مودّة مبیّنه علی غیر ذات الله ضلال و الاعتماد علیها محال ۶۹۱۵ . ۲۷- کن للودّ حافظا و إن لم تجد محافظا ۷۱۵۷ . ۲۸- من خلصت مودّته احتملت دالّته ۸۰۰۳ . ۲۹- من وادّ السّیخیف أعرب عن سخفه ۸۲۲۹ . ۳۰- من وادّک لأمر ولّی عند انقضائه ۸۵۵۲ . ۲۲- بسا اظهار دوستی کننده‌ای که متصنّع و ظاهر ساز باشد ( یعنی دوستی او واقعیت نداشته باشد ) . ۲۳- دلها را از دوستی‌ها بپرسید ( یعنی دوستی هر که

را خواهید به دل خود رجوع نمائید) زیرا دلها شاهد هائی هستند که رشوه را نمی‌پذیرند. ۲۴- درستی دوستی از گرامی بودن عهد و نیکو رعایت کردن آنست. ۲۵- در تنگی و سختی نیکوئی دوستی آشکار می‌گردد. ۲۶- هر دوستی که بر غیر ذات خدا بنا نهاده شده گمراهی است و اعتماد بر آن محال است. ۲۷- برای دوستی نگهدارنده باش، هر چند نگهدارنده‌ای نیابی. ۲۸- هر که دوستی او خالص باشد نازش کشیده می‌شود (یعنی مردم نازش را می‌کشند). ۲۹- هر که با کم عقل دوستی کند تنگ عقلی خود را ظاهر کند. ۳۰- هر که تو را برای کاری دوست داشته باشد (نه برای خدا) در وقت انقضاء ص ۱۵۰۸ ۳۱- ما استجلبت المحبته بمثل السيئه، و الرفق، و حسن الخلق ۹۵۶۱. ۳۲- ما أخلص المودة من لم ينصح ۹۵۸۰. ۳۳- مودة ذوی الدین بطیئة الانقطاع، دائمة الثبات و البقاء ۹۸۰۶. ۳۴- مودة الأحمق كشجرة النار، يأكل بعضها بعضا ۹۸۲۷. ۳۵- مودة الحمقى تزول كما يزول السراب، و تقشع كما يقشع الضباب ۹۸۲۸. ۳۶- مودة الجهال متغيرة الأحوال و شبكة الانتقال ۹۸۳۳. آن (و پس از انجام کار) پشت نماید. ۳۱- دوستی بجیزی مانند سخاوت و حسن خلق جلب نخواهد گردید. ۳۲- دوستی را خالص ننموده کسی که (در وقت نیاز) نصیحت نکرده (و یا ناصاف است). ۳۳- دوستی صاحبان دین (چون برای خداست) بریدنش کند، و ثبات و بقایش جاوید است. ۳۴- دوستی احمق (کم عقل) مانند درخت آتش است که بعضی آن بعضی دیگر را می‌خورد (و در نتیجه تمامش می‌سوزد، احمق هم کاری می‌کند که رفیقش تا آخر بسوزد که نتواند سر بلند کند). ۳۵- دوستی احمقان زائل می‌شود، چنانکه سراب (آب نمای بیابان) زائل گردد، و پخش و گشوده می‌شود چنانکه ابرهای تنگ مانند دود روی زمین پخش می‌گردد. ۳۶- دوستی نادانها (قابل اعتماد نبوده زیرا) حالات آن تغییر پذیر و زود انتقال است (با کوچکترین چیزی دوستی را از دست می‌دهد). ص ۱۵۰۹ ۳۷- مودة العوام تنقطع كانقطاع السحاب، و تقشع كما ينقشع السراب ۹۸۷۲. ۳۸- ودّ أبناء الدنيا ينقطع لانقطاع أسبابه ۱۰۱۱۷. ۳۹- ودّ أبناء الآخرة يدوم لدوام سببه ۱۰۱۱۸. ۴۰- وادّوا من توادّونه فی الله، و أبغضوا من تبغضونه فی الله سبحانه ۱۰۱۱۹. ۴۱- لا تمنحنّ ودك من لا وفاء له ۱۰۱۶۴. ۴۲- لا ترغبنّ فی مودة من لم تكشفه ۱۰۱۶۷. ۴۳- لا توادّوا الکافر، و لا تصاحبوا الجاهل ۱۰۲۳۸. ۳۷- دوستی عوام (عامه مردم و اکثر آنها) بریده می‌شود مانند بریده شدن ابر، و زائل می‌گردد چنانکه سراب (آب نما در بیابان) زائل می‌شود. ۳۸- دوستی پسران دنیا بسبب بریده شدن اسباب آن (غرضهای دنیوی که دوستی برای آن برقرار شده است) بریده خواهد شد. ۳۹- دوستی پسران آخرت پاینده خواهد بود بجهت پابندی سبب آن (که خدا باشد). ۴۰- هر که را که دوست می‌دارید در راه خدا دوست دارید، و هر که را که دشمن می‌دارید او را در راه خدای سبحان دشمن دارید (یعنی باید دوستی و دشمنی شما جز برای خدا و در راه او غرض دیگری نداشته باشد). ۴۱- دوستی خود را بر کسی که وفائی برای او نیست بکار مبر. ۴۲- در دوستی کسی که (حقیقت باطن) کشف نکرده باشی او را رغبت مکن. ۴۳- با کافر دوستی نکنید، و با نادان مصاحبت ننمائید. ص ۱۵۱۰ ۴۴- لا تعتمد علی مودة من لا یوفی بعهده ۱۰۲۶۰. ۴۵- لا تبدلنّ ودك إذا لم تجد موضعا ۱۰۲۷۵. ۴۶- لا شفیق کالدود الناصح ۱۰۵۴۶. ۴۷- لا یوادّ الأشرار إلّا أشباههم ۱۰۶۰۲. ۴۸- لا یغبط بمودة من لا دین له ۱۰۸۰۳. ۴۹- لا ینتقل الودود الوفی عن حفاظه و إن أقصی ۱۰۸۲۵. ۵۰- لا تدوم علی عدم الإنصاف المودة ۱۰۸۲۷. ۵۱- ینبغی أن یهان مغتتم مودة الحمقى ۱۰۹۵۰. ۴۴- بر دوستی کسی که به عهد و پیمانش وفا نمی‌کند اعتماد مکن. ۴۵- دوستی خود را در وقتی که جایگاهی برای آن نمی‌یابی عطا مکن (یعنی باید کسی که با او دوستی می‌کنی اهلیت داشته باشد). ۴۶- هیچ حریص بر اصلاح کسی (و هیچ دلسوزی) مانند دوست نصیحت کننده نیست. ۴۷- دوستی نمی‌کنند اشرار (افراد بد) مگر با مثل و مانند خود (و یا با اشرار دوستی نکنند مگر اشباه آنها). ۴۸- غبطه برده نخواهد شد دوستی کسی که برای او دینی نیست (و یا نباید به دوستی کسی که دینی برای او نیست خوشحال گردید). ۴۹- دوست وفادار از نگهبانی خود (نسبت به آنچه منافات با دوستی دارد) منتقل نخواهد گردید، هر چند دور شود (و نسبت به او اظهار بی‌میلی شود و او را طرد کنند). ۵۰- دوستی بر عدم انصاف (که آدمی انصاف بکار نبرد) پاینده نماند. ۵۱- سزاوار این است که غنیمت شمارنده دوستی احمقان اهانت شود (و خوار و ذلیل

بحساب آید). ص ۱۵۱۱ ۵۲- أنفع الكنوز محبة القلوب ۲۹۷۳. ۵۳- المودة إحدى القربتين ۱۶۲۷. ۵۴- المودة في الله أكمل التسعين ۱۶۴۹. ۵۵- المودة تعاطف القلوب في (و) ائتلاف الأرواح ۲۰۵۷. ۵۶- أقرب القرب مودات القلوب ۳۰۲۹. ۵۲- سودمندترین گنجها دوستی دلهاست (که انسان را دوست داشته باشند، شاید از این جهت باشد که دارای عامل آنست که عبارت باشد از ایمان و عمل صالح، چنانکه در قرآن فرموده: إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا مريم ۹۶ «براستی کسانی که ایمان آورده و عمل شایسته انجام داده‌اند زود است که خداوند رحمن برای آنها دوستی قرار دهد»، و از حضرت صادق- علیه السلام- صلی الله علیه و آله و سلم روایت شده که سبب نزول آیه این بود که امیر المؤمنین علی- علیه السلام- نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نشسته بود، حضرت فرمود: یا علی بگو: «اللهم اجعل لی فی قلوب المؤمنین ودا» خدایا برای من در دلهای مؤمنین دوستی قرار ده، خداوند این آیه را فرو فرستاد. شرح غرر خوانساری ج ۲ ص ۳۹۴. ۵۳- دوستی یکی از دو خویشی است. ۵۴- دوستی در راه خدا کاملترین دو خویشی است. ۵۵- دوستی میل کردن دلهاست بیکدیگر در الفت و آرام روحها (یعنی دوستی آنست که میل قلبی و آرام نفسانی میان دو کس باشد نه مجرد ربط ظاهری و شاید این روایت اشاره بگفتار پیامبر بزرگ اسلام صلی الله علیه و آله و سلم باشد که طبق نقل بزرگان فرموده: «الأرواح جنود مجنونة فما تعارف منها ائتلف و ما تناكر اختلف» نفسها لشکر هائند تربیت داده شده پس آنچه آشنا با یکدیگر بوده‌اند الفت داشته، و آنچه یکدیگر را نمی‌شناختند اختلاف دارند). ۵۶- نزدیکترین نزدیکی دوستی‌های دلهاست. ص ۱۵۱۲ ۵۷- أبعد البعد تنائي القلوب ۳۰۳۱. ۵۸- إيتاك أن تحب أعداء الله، أو تصفى ودك لغير أولياء الله، فإن من أحب قوما حشر معهم ۲۷۰۳. ۵۹- تحب إلى الله سبحانه بالرغبة فيما لديه ۴۵۰۳. ۶۰- تحب إلى الناس بالزهد فيما أيديهم، تفز بالمحبة منهم ۴۵۰۶. ۶۱- كيف يدعى حب الله من سكن قلبه حب الدنيا ۷۰۰۲. ۶۲- لا تصفو الخلّة مع غير أديب ۱۰۵۹۹.

## الورع

۱- الورع يصلح الدين، و يصون النفس، و يزين المروءة ۱۸۶۷. ۵۷- دورترین دوری دوری دلهاست. ۵۸- دوری کن از این که دشمنان خدا را دوست داشته، یا این که دوستی خود را برای غیر اولیاء خدا صاف گردانی، زیرا کسی که دسته‌ای را دوست دارد با آنها در قیامت محشور خواهد گردید. ۵۹- برای خدای سبحان دوستی کن بوسیله رغبت در آنچه نزد اوست، (از اجر و پاداش). ۶۰- بسوی مردم بسبب بی‌رغبتی در آنچه در دستهای ایشان است دوستی کن (یعنی طمع در آنها مکن) تا بدوستی از سوی آنان پیروزی یابی (یعنی تا تو را دوست دارند چون که بی‌طمعی). ۶۱- چگونه مدعی دوستی خداست کسی که در دلش حب دنیا قرار گرفته است ۶۲- صاف نمی‌باشد دوستی با بی‌ادبی. پارسائی ۱- پارسائی دین را بصلاح آورد، و نفس را نگه می‌دارد، و مردی (آدمیت را) ص ۱۵۱۳ ۲- الانقباض عن المحارم من شيم العقلاء، و سجيّة الأكارم ۲۰۰۱. ۳- أفضل من طلب التوبة ترك الذنب ۲۸۵۶. ۴- أملك شيء الورع ۲۸۸۰. ۵- أنفع شيء الورع ۲۸۸۹. ۶- أحسن اللباس الورع ۲۸۹۵. ۷- الورع من زهت نفسه و شرف خلاله ۱۷۱۲. ۸- الورع الوقوف عند الشبهة ۲۱۶۱. آرایش می‌دهد. ۲- باز داشتن خود از حرامها از خصلت‌های خردمندان، و خویهای مردمان بلند مرتبه است. ۳- افزونتر از طلب کردن توبه ترك گناه است. ۴- بزرگترین پادشاهی (یا مالک‌ترین چیز) پارسائی است، (زیرا پارسا مالک سعادت دنیوی و اخروی خواهد شد). ۵- سودمندترین چیز پارسائی است. ۶- نیکوترین پوشش پارسائی است (زیرا نفع لباس بیش از این نیست که جلو سرما و گرما را گیرد، و برای انسان مختصر زینت بوده و عیب را بپوشاند، ولی پس از مدتی چرک و مندرس و کهنه گردد، اما پارسائی لباسی است که در دنیا و آخرت زینت بوده، و هرگز کهنه و چرکین و مندرس نشود، بلکه پیوسته صاحب خود را بیشتر زیبا و پاک و پاکیزه می‌نماید). ۷- پارسا کسی است که پاکیزه باشد نفس او و بلند باشد خصلت‌های او. ۸- پارسائی ایستادن نزد شبهه است (یعنی شخص پارسا تنها از حرام یقینی دوری نکند بلکه از

شبهه ناک نیز پرهیز نماید). ص ۱۵۱۴-۹- احذروا من الله كنه ما حذرکم من نفسه و اخشوهم خشية تحجزكم عما يسخطه ۲۶۲۲.

۱۰- إِيَّاكَ و الوقوع في الشبهات ، و اللوع بالشهوات ، فَإِنَّهُمَا يَقْتَادَانِكَ إِلَى الوقوع في الحرام و ركوب كثير من الآثام ۲۷۲۳ . ۱۱- أحسن شيء الورع ۲۹۹۴ . ۱۲- أفضل الورع حسن الظن ۳۰۲۷ . ۱۳- أفضل من اكتساب الحسنات اجتناب السيئات ۳۰۵۱ . ۱۴- أصل الورع تجنب الآثام ، و التزّه عن الحرام ۳۰۹۷ . ۱۵- أفضل الورع تجنب الشهوات ۳۱۳۴ . ۱۶- أفسد دينه من تعرّى عن الورع ۳۱۳۷ . ۹- از خدا بر حقيقت آنچه شما را از خود بر حذر فرموده دوری نموده ، و از او بترسيد ترسيدنی که شما را منع کند از آنچه بخشم آورد او را . ۱۰- از افتادن در شبهه‌ها (چه در اموال و چه در غير آن) و حريص بودن نسبت به خواهشها دوری نما ، زیرا که آنها تو را به افتادن در حرام ، و سواری بسياری از گناهان می‌کشانند . ۱۱- نيكوترين چيز پارسائی است . ۱۲- افزونترين پارسائی نيكوئی گمان است (به خدا و به مخلوق چنانکه آیات و روايات فراوانی در اين زمينه وارد شده است) . ۱۳- افزونتر از كسب كردن نيكوئيها دوری گزیدن از بديهاست . (يعنی ترك معصيت بهتر از فعل طاعت است) . ۱۴- ريشه پارسائی دوری گزیدن از گناهان ، و پاكي‌گي از حرام است . ۱۵- افزونترين پارسائی دوری گزیدن از خواهشهاست . ۱۶- دين خود را تباه ساخته کسی که از پارسائی برهنه شده است . ص ۱۵۱۵-۱۷- أحسن اللباس الورع ، و خير الذخر التقوى ۳۲۴۰ . ۱۸- أروع الناس أنزههم عن المطالب ۳۳۶۸ . ۱۹- إنَّ أزين الأخلاق الورع ، و العفاف ۳۳۸۸ . ۲۰- الورع اجتناب ۸۶ . ۲۱- الورع جنة ۱۱۹ . ۲۲- الورع أفضل لباس ۴۷۶ . ۲۳- الورع خير قرين ۴۹۳ . ۲۴- إنما الورع التطهر عن المعاصي ۳۸۷۱ . ۲۵- إنما الورع التحري في المكاسب ، و الكف عن المطالب ۳۸۸۸ . ۲۶- آفة الورع قلّة القناعة ۳۹۳۵ . ۲۷- بالورع يكون التزّه من الدنيا ۴۲۸۰ . ۱۷- نيكوترين لباس و پوشش پارسائی ، و بهترين ذخيره ترس از خداست . ۱۸- پارساترين مردم پاكترين آنهاست از خواستن و طلبيدنها . ۱۹- براستی که زيباترين خصلتها پارسائی ، و باز ايستادن از حرام است . ۲۰- پارسائی دوری گزیدن (از معاصی و از مشتهات) است . ۲۱- پارسائی سپر است . ۲۲- پارسائی افزونترين لباس است . ۲۳- پارسائی بهترين همنشين است . ۲۴- جز اين نيست که ورع پاک بودن از گناهان است . ۲۵- جز اين نيست که پارسائی رفتن به دنبال كسب‌هائي که سزاوار است (که حرام و شبهه ناک نباشد) و باز ايستادن از طلبيدنها خواهد بود . ۲۶- آفت پارسائی کمی قناعت است . ۲۷- بوسيله پارسائی پاكي‌گي از صفات پست حاصل می‌گردد . ص ۱۵۱۶-۲۸- بصدق الورع يحصن الدين ۴۲۸۳ . ۲۹- بالورع يتزكى المؤمن ۴۳۳۴ . ۳۰- ثمره الورع صلاح النفس و الدين ۴۶۳۵ . ۳۱- ثمره التورّع النزاهة ۴۶۳۸ . ۳۲- دليل ورع الرجل نزاهته ۵۱۰۵ . ۳۳- دلالة حسن الورع عزوف النفس عن مذلة الطمع ۵۱۲۱ . ۳۴- رحم الله امرأ تورّع عن المحارم ، و تحمّل المغارم ، و نأفس في مبادرة جزيل المغانم ۵۲۲۱ . ۳۵- رأس الورع غص الطرف ۵۲۴۱ . ۳۶- سبب صلاح الدين الورع ۵۵۱۲ . ۲۸- بسبب راستی پرهيزکاری دين محفوظ گشته و در حصار واقع شود . ۲۹- بوسيله پارسائی مؤمن پاكي‌زه می‌گردد . ۳۰- ميوه پاکدامنی صلاح نفس و دين است . ۳۱- ميوه پرهيز کاری ، پاكي‌گي از گناهان است . ۳۲- دليل و نشانه پارسائی مرد (آدمی) پاكي‌گي اوست (از محرمات) . ۳۳- دليل بر نيكوئی ورع و حسن پارسائی رو گردانيدن نفس است از خواری طمع . ۳۴- خداوند رحمت کند مردی را که از حرامها پرهيز کرده ، و متحمل ديون و قرضهای مردم گشته است (يعنی آنها را بر عهده گيرد ، و در مبادرت غيमत‌های بزرگ رغب تمام نمايد و گوی سبقت را بربايد) . ۳۵- سر پارسائی پائين انداختن چشم است . ۳۶- سبب صلاح دين (و عدم فساد آن) پارسائی است . ص ۱۵۱۷-۳۷- سبب صلاح النفس الورع ۵۵۴۷ . ۳۸- شيان لا يوازنهما عمل : حسن الورع ، و الإحسان إلى المؤمنين ۵۷۷۱ . ۳۹- عليك بالورع فإنه خير صيانة ۶۱۰۸ . ۴۰- عليك بالورع فإنه عون الدين ، و شيمه المخلصين ۶۱۳۳ . ۴۱- عليك بالورع ، و إِيَّاكَ و غرور الطمع ، فإنه و خيم المرتع ۶۱۴۳ . ۴۲- عند حضور الشهوات و اللذات يتبين ورع الأتقياء ۶۲۲۴ . ۴۳- قرن الورع بالتقى ۶۷۲۰ . ۴۴- كيف يملك الورع من يملكه الطمع ۶۹۷۴ . ۴۵- ليصدق ورعك ، و يشتد تحريكك ، و تخلص نيتك في الأمانة ۳۷- سبب صلاح نفس پارسائی است . ۳۸- به دو چيز است که هيچ عملی با آنها هم وزن نمی‌شود : نيكوئی پارسائی ، و احسان بافرد مؤمن . ۳۹- بر تو باد پارسائی زیرا

که آن بهترین نگهدارنده است ( از محرمات و از عقوبات ) . ۴۰- بر تو باد پارسائی زیرا که آن یاری کننده دین و خصلت بندگان خالص است . ۴۱- بر تو باد به پارسائی ، و دوری کن از فریب طمع ، زیرا که آن چراگاه بی علف است ( یعنی سودی در آن تصور نمی گردد ) . ۴۲- در هنگام حضور خواهشها و لذتها پارسائی پرهیز کاران ظاهر می گردد . ۴۳- پارسائی با پرهیزگاری و ترس همراه است . ۴۴- چگونه مالک پارسائی شود کسی که طمع مالک اوست ۴۵- باید پارسائی تو ( و باز ایستادنت از محرمات ) راست ، و تحرّی ( طلب آنچه ص ۱۵۱۸ و الیمین ۷۳۹۳ . ۴۶- من لم یصلحه الورع أفسده الطمع ۸۱۹۶ . ۴۷- من صدّق ورعه اجتنب المحرمات ۸۲۲۷ . ۴۸- من تورّع عن الشهوات صان نفسه ۸۲۹۰ . ۴۹- من قلّ ورعه مات قلبه ۸۳۰۱ . ۵۰- من زاد ورعه نقص إثمه ۸۳۳۱ . ۵۱- من تورّع حسنت عبادته ۸۴۶۴ . ۵۲- من تعزّی عن الورع أدّرع جلباب العار ۸۵۱۹ . ۵۳- من لوازم الورع التّزّه عن الآثام ۹۳۳۸ . ۵۴- من أفضل الورع أن لا تبدی فی خلوتک ما تستحیی من إظهاره فی سزاوار باشد ) و احتیاط تو سخت ، و نیت و قصدت در امانت و سوگند خالص باشد . ۴۶- هر که او را پارسائی اصلاح ننماید طمع او را فاسد گرداند . ۴۷- هر که پارسائی خود را تصدیق نماید ( و به آن معتقد باشد و یا کسی که ورع او صادق باشد ) از معاصی دوری کند . ۴۸- هر که از خواهشها پرهیز نماید ( و در آنها پارسائی بکار برد ) نفسش را ( از بدبختی ها و خسران ) نگه داشته است . ۴۹- هر که پارسائی او کم باشد دلش مرده است . ۵۰- هر که پارسائی او زیاد شود گناهش کم گردد . ۵۱- هر که پارسا باشد عبادتش نیکو خواهد بود ( چون عبادت خوب آنست که همراه با معصیت نباشد ) . ۵۲- هر که از ( پوشش ) پارسائی برهنه شود پیراهن عیب و عار را بتن پوشد . ۵۳- از لوازم پارسائی پاکیزگی از گناهانست . ۵۴- از افزونترین پارسائی آنست که در خلوت خود آنچه را که در علانیه ص ۱۵۱۹ علانیتک ۹۳۴۳ . ۵۵- من أفضل الورع اجتناب المحرمات ۹۳۷۵ . ۵۶- ما أصلح الدّین کالورع ۹۴۹۸ . ۵۷- ملاک الورع الکفّ عن المحارم ۹۷۲۸ . ۵۸- مع الورع یثمر العمل ۹۷۳۹ . ۵۹- نعم الزّفیق الورع ، و بشّ القرین الطّمع ۹۹۳۰ . ۶۰- ورع الرّجل علی قدر دینه ۱۰۰۶۷ . ۶۱- کن ورعا تکن زکیا ۷۱۳۶ . ۶۲- ورع ینجی خیر من طمع یردی ۱۰۰۷۷ . ۶۳- ورع یعزّ خیر من طمع یدلّ ۱۰۰۷۹ . و آشکارا از اظهار آن حیا می نمائی ظاهر نمائی . ۵۵- از افزونترین پارسائی است دوری کردن از محرمات . ۵۶- چیزی دین را مانند پارسائی بصلاح نیاورد . ۵۷- ملاک پارسائی باز ایستادن از حرامهاست . ۵۸- با پارسائی عمل ثمر بخش خواهد گردید ( و در غیر آن عمل بیهوده خواهد بود ) . ۵۹- خوب رفیقی است پارسائی ، و بد همراهی است طمع . ۶۰- پارسائی مرد به اندازه دین اوست ( هر چه بیشتر باشد دین داری او بیشتر خواهد بود ) . ۶۱- با ورع باش تا ( از گناهان ) پاکیزه باشی . ۶۲- پارسائی که رستگاری بخشد بهتر از طمع است که بهلاکت اندازد . ۶۳- پارسائی که عزّت بخشد بهتر از طمع است که خواری آورد . ص ۱۵۲۰ ۶۴- ورع المرء ینزّه عن کلّ دئیة ۱۰۰۸۱ . ۶۵- ورع المؤمن یظهر فی عمله ۱۰۱۲۹ . ۶۶- ورع المنافق لا یظهر إلّا علی لسانه ۱۰۱۳۰ . ۶۷- لا ورع کغلبه الشهوة ۱۰۴۶۸ . ۶۸- لا نزاهة کالتورّع ۱۰۴۹۲ . ۶۹- لا ورع کتجنّب الآثام ۱۰۵۴۸ . ۷۰- لا یصلح الدّین کالورع ۱۰۵۵۸ . ۷۱- لا یجتمع الورع و الطّمع ۱۰۵۸۷ . ۷۲- لا معقل أحرز من الورع ۱۰۶۴۴ . ۷۳- لا صیانة لمن لا ورع له ۱۰۷۸۲ . ۷۴- لا ورع أنفع من تجنّب المحارم ۱۰۸۴۰ . ۶۴- پارسائی مرد او را از هر پستی و دنائتی پاکیزه می سازد . ۶۵- پارسائی مؤمن در عملش آشکار می گردد . ۶۶- پارسائی منافق آشکار نمی گردد مگر بر زبان او ( ولی در عمل خبری نیست ) . ۶۷- هیچ پارسائی مانند غلبه کردن بر شهوت نیست . ۶۸- هیچ پاکیزگی مانند پارسائی نیست . ۶۹- هیچ ورعی مانند دوری کردن از گناهان نیست . ۷۰- چیزی دین را مانند پارسائی اصلاح نخواهد نمود . ۷۱- پارسائی و طمع جمع نمی شود . ۷۲- پناهی محکمتر از پارسائی نیست . ۷۳- نگهداری نیست برای کسی که برای او پارسائی نیست . ۷۴- پارسائی سودمندتر از دوری کردن حرامها نیست . ص ۱۵۲۱ ۷۵- لا ورع أنفع من ترک المحارم و تجنّب المآثم ۱۰۸۵۴ . ۷۶- لا عمل أفضل من الورع ۱۰۹۰۵ . ۷۷- یعجبنی أن یكون الرّجل حسن الورع ، متزّها عن الطّمع ، کثیر الإحسان ، قليل الامتنان ۱۱۰۳۴ . ۷۸- من لوازم الورع التّزّه عن الآثام ۹۳۳۸ . ۷۹- الورع شعار الأنقیاء ۵۹۲ . ۸۰- الورع جنة من السيئات ۷۲۱ . ۸۱- الورع مصباح نجاح ۷۵۰ . ۸۲- الورع مجلّ ۱۹۰ . ۸۳- الورع



ثمره العفاف ۹۹۰ . ۸۴- الورع شیمه الفقیه ۹۹۵ . ۷۵- پارسائی سودمندتر از ترک حرامها ، و دوری از گناهان نیست . ۷۶- عملی افزونتر از پارسائی نیست . ۷۷- مرا خوش آید و مرا به شگفت می اندازد که مرد نیکو پارسا ، پاک از طمع ، بسیار احسان کننده ، کمتر منت گذار باشد . ۷۸- از لوازم پارسائی ، پاکیزگی و دوری از گناهانست . ۷۹- پارسائی شعار ( لباس زیرین ) پرهیزکاران است . ۸۰- پارسائی سپری است از گناهان . ۸۱- پارسائی چراغ پیروزیست . ۸۲- پارسائی بزرگ کننده است . ۸۳- پارسائی ثمره و میوه پاکدامنی است . ۸۴- پارسائی شیوه اهل درک و دانای به احکام اسلام است . ص ۱۵۲۲ ۸۵- الورع أساس التَّقوی ۱۱۰۷ . ۸۶- الورع یحجز عن ارتکاب المحارم ۱۴۳۶ . ۸۷- الورع خیر من ذلّ الطَّمع ۱۴۴۶ . ۸۸- إِنَّكَ إِنْ تَوَزَّعْتَ تَنَزَّهْتَ عَنْ دَنَسِ السَّيِّئَاتِ ۳۸۰۵ .

## المواسات

۱- إِنَّ مَوَاسَاةَ الزَّفَاقِ مِنْ كَرَمِ الْأَعْرَاقِ ۳۴۰۵ . ۲- المَوَاسَاةُ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ۱۳۱۲ . ۳- مَا حَفَظْتَ الْأَخَوَةَ بِمِثْلِ الْمَوَاسَاةِ ۹۵۷۸ . ۸۵- پارسائی اساس ( زیر بنای ) تقوا خواهد بود . ۸۶- پارسائی ( آدمی را ) از ارتکاب حرامها منع می نماید . ۸۷- پارسائی از ذلّت و خواری طمع بهتر است . ۸۸- براستی که تو اگر پارسا شوی از پلیدیهای گناهان خود را پاک سازی . برابری ۱- براستی که برابر داشتن رفیقان با خود از گرامی بودن اصل و نژاد است . ۲- برابر دانستن دیگران را با خود افزونترین اعمال است ، ( پوشیده نماند که برتری و افضلیت ممکن است نسبی باشد ، و یا محتملا طرف خطاب فردی باشد که بیان آن از جهت ترغیب او باشد نسبت به چنین عملی ، و یا راستی برتر باشد ، زیرا ممکن است مانند نماز و حج و امثال آن که در باره آنها افضل گفته شده به این مقام نرسد ، چون انجام آنها مشکل نیست ، و لذا اکثر قریب به اتفاق انجام می دهند ، اما کمتر کسی دیده می شود ، که در تمام امور مالی و غیره ، دیگران را با خود یکی داند و مساوات برقرار سازد ، و به همین جهت افضل خواهد شد ) . ۳- برادری به چیزی مانند برابری حفظ نخواهد گردید . ص ۱۵۲۳

## الواشی

۱- مِنْ صَدَقَ الْوَأَشَى أَفْسَدَ الصَّدِيقُ ۸۴۷۹ .

## الوصول إلى الله

۱- لَنْ تَصِلَ بِالْخَالِقِ حَتَّى تَنْقُطَ عَنِ الْخَلْقِ ۷۴۲۹ . ۲- الْوَصْلَةُ بِاللَّهِ فِي الْانْقِطَاعِ عَنِ النَّاسِ ۱۷۵۰ .

## الواصل و التواصل

۱- عَلَيْكُمْ بِالتَّوَّاصِلِ وَ الْمَوَافِقَةِ ، وَ إِتَاكُمِ وَ الْمُقَاطَعَةَ وَ الْمَهَاجِرَةَ ۶۱۵۲ . ۲- كُنْ لِمَنْ قَطَعَكَ وَاصِلًا ، وَ لِمَنْ سَأَلَكَ مَعْطِيًا ، وَ لِمَنْ سَكَتَ عَنْ سَخْنِ چين ۱- هر که سخن چين را تصدیق کند دوست را فاسد کند ( چون سخن چين پیوسته می کوشد میان دوستان جدائی اندازد ) . به خدا رسیدن ۱- هرگز به پروردگار نخواهد پیوست تا آنکه از خلق ببری . ۲- رسیدن و پیوستن به خدا در بریدن از مردم است . به هم پیوستن ۱- بر شما باد به پیوستن و موافقت ، و دوری کنید از بریدن و ترک یکدیگر کردن . ۲- در مقابل کسی که از تو بریده پیوند کننده ، و در برابر کسی که از تو مسئلت ص ۱۵۲۴ مسألتک مبتدئا ۷۱۷۳ . ۳- مَنْ وَصَلَكَ وَ هُوَ مُعَدَّمٌ خَيْرٌ لَكَ مِمَّنْ جَفَاكَ وَ هُوَ مُكْثَرٌ ۹۱۷۶ . ۴- مَنْ مَتَّ إِلَيْكَ بِحَرَمَةِ الْإِسْلَامِ فَقَدْ مَتَّ بِأَوْثِقِ الْأَسْبَابِ ۹۲۲۳ . ۵- مَوَاصِلَةُ الْأَفْضَلِ تَوْجِبُ السَّمَوُ ۹۷۷۳ . ۶- وَاصِلُوا مِنْ تَوَاصِلُونَهُ فِي اللَّهِ ، وَ اهْجَرُوا مِنْ تَهْجَرُونَهُ فِي اللَّهِ سَبْحَانَهُ ۱۰۱۲۰ . ۷- وَصُولُ مُعَدَّمٍ خَيْرٌ مِنْ



جاف مكثر ۱۰۰۸۳ . ۸- وصول الناس من وصل من قطعه ۱۰۰۸۵ . ۹- لا يكونن أخوك على قطيعتك أقوى منك على صلته ۱۰۳۶۹ .  
 . نماید بخشنده ، و برای کسی که از مسئلت تو خاموش است ابتداء کننده ( به بخشش ) باش . ۳- هر که با بی چیزی به تو پیوند  
 کند برایت بهتر از کسی است که با مالداري از تو ببرد ( و شرائط برادری را مراعات ننماید ) . ۴- هر که به سبب حرمت اسلام به تو  
 پیوند زند علی التحقيق به محکمترین وسیله‌ها متوسل شده است . ۵- پیوند ( و معاشرت ) با افاضل موجب سر بلندی می شود . ۶- به  
 هر که می پیوندد در راه خدا پیوندد ، و از کسی که می برید و کناره می گیرید در راه خدای سبحان کناره گیری کنید و برید .  
 ۷- پیوند کننده ندار بهتر از برنده مالدار است . ۸- پیوند کننده ( و احسان کننده واقعی ) مردم کسی است که پیوند کند با کسی  
 که او را بریده باشد . ۹- هرگز برادر تو بر بریدنت از تو بر پیوند خود قوی تر نباشد ( بلکه پیوند باید قوی تر باشد ) . ص ۱۵۲۵

## التواضع

۱- التواضع أفضل الشرفين ۱۶۴۳ . ۲- التواضع مع الرفعة كالعفو مع القدرة ۱۹۵۲ . ۳- التواضع رأس العقل ، و التكبر رأس الجهل  
 ۲۱۴۴ . ۴- اتضع ترتفع ۲۲۵۰ . ۵- أعظم الناس رفعة من وضع نفسه ۳۱۷۹ . ۶- أشرف الخلق التواضع و الحلم ، و لين الجانب  
 ۳۲۲۳ . ۷- التواضع يرفع ، التكبر يضع ۱۱ . ۸- التواضع ثمره العلم ۳۰۱ . ۹- التواضع يرفع الوضيع ۳۱۰ . فروتنی ۱- فروتنی برترین  
 دو شرف و بلندی مرتبه است . ۲- فروتنی با بلندی مرتبه مانند عفو با قدرت است . ۳- فروتنی سر عقل ، و تكبر سر جهل و نادانی  
 است . ۴- فروتنی نما تا بلند مرتبه شوی . ۵- بزرگترین مردم از نظر بلندی و رفعت کسی است که نفس خویش را پست نموده باشد  
 . ۶- بلندترین خصلتها فروتنی و بردباری و نرمی پهلوی ( و خوش خو ) است . ۷- فروتنی کردن بلند می سازد ، و تكبر پستی آورد .  
 ۸- فروتنی نتیجه و میوه دانش است . ۹- فروتنی پست مرتبه را بلند گرداند . ص ۱۵۲۶ ۱۰- التواضع عنوان النبیل ۴۱۵ . ۱۱- التواضع  
 ينشر الفضيلة ۵۲۲ . ۱۲- التواضع زكاة الشرف ۹۳۹ . ۱۳- التواضع أشرف السؤدد ۹۸۴ . ۱۴- التواضع سلم الشرف ۱۰۵۱ . ۱۵-  
 التواضع من مصاد الشرف ۱۵۰۵ . ۱۶- إنك إن تواضعت رفعتك الله ۳۸۰۰ . ۱۷- بالتواضع تكون الرفعة ۴۱۸۰ . ۱۸- بالتواضع تزان  
 الرفعة ۴۱۹۳ . ۱۹- بكثرة التواضع يتكامل الشرف ۴۲۸۷ . ۱۰- فروتنی دلیل و نشانه نجابت است . ۱۱- فروتنی فضیلت آدمی را  
 منتشر می گرداند . ۱۲- فروتنی زکات شرف بزرگی است . ۱۳- فروتنی شریف ترین آقائی و بزرگی است . ۱۴- فروتنی نردبان  
 شرف و بزرگی است ( یعنی هر که می خواهد بزرگ شود و به بام شرف رسد باید فروتنی کند ) . ۱۵- فروتنی از دامهای شکار  
 شرف و برتری است . ۱۶- برآستی که اگر تو فروتنی نمائی خداوند تو را بر کشد و بلند گرداند . ۱۷- بسبب فروتنی بلندی مرتبه  
 حاصل خواهد شد . ۱۸- بوسیله فروتنی بلندی مرتبه زینت داده می شود . ۱۹- بسبب بسیاری فروتنی ( در مقابل خدا و خلق ) شرف  
 و بزرگی کامل می شود . ص ۱۵۲۷ ۲۰- تواضع لله يرفعك ۴۴۶۷ . ۲۱- تواضع المرء يرفعه ۴۴۷۵ . ۲۲- تمام الشرف التواضع ۴۴۸۰  
 ۲۳- تواضع الشريف يدعو إلى كرامته ۴۵۸۲ . ۲۴- ثمره التواضع المحبة ۴۶۱۳ . ۲۵- حاصل التواضع الشرف ۴۹۱۴ . ۲۶- كفى  
 بالتواضع شرفا ۷۰۲۳ . ۲۷- كفى بالتواضع رفعة ۷۰۴۵ . ۲۸- كما تتواضع تعظم ۷۲۱۱ . ۲۹- من تواضع رفع ۷۶۷۶ . ۳۰- من كان  
 متواضعا لم يعدم الشرف ۸۱۳۱ . ۲۰- برای خدا فروتنی نما تا تو را بر کشد و بلند مرتبه گرداند . ۲۱- فروتنی آدمی ( یا مرد ) را بالا  
 می برد . ۲۲- تمامی شرف و بلندی مرتبه فروتنی است . ۲۳- فروتنی کردن بلند مرتبه مردم را به احترام او دعوت خواهد نمود . ۲۴-  
 ثمره و میوه فروتنی دوستی است ( از خالق و خلق ) . ۲۵- حاصل و نتیجه فروتنی بلندی مرتبه است . ۲۶- برای فروتنی کفایت  
 می کند شرافت و بلندی مرتبه . ۲۷- برای بلندی مرتبه کفایت می کند رفعت و بلندی . ۲۸- آن چنان که فروتنی کنی بزرگ شوی .  
 ۲۹- کسی که فروتنی کند بلند مرتبه شود . ۳۰- هر که متواضع باشد شرف و بلندی مرتبه را از دست ندهد . ص ۱۵۲۸ ۳۱- من  
 تواضع عظمه الله و رفعه ۸۴۷۲ . ۳۲- ما تواضع إلا رفيع ۹۴۶۸ . ۳۳- ما اكتسب الشرف بمثل التواضع ۹۴۹۷ . ۳۴- ما تواضع أحد إلا  
 زاده الله تعالى جلالة ۹۵۹۳ . ۳۵- ما أحسن تواضع الأغنياء للفقراء طلبا لما عند الله سبحانه ، و ما أحسن تيه الفقراء على الأغنياء

اتکالا علی الله سبحانه ۹۶۷۳ . ۳۶- لا شرف کالتواضع ۱۰۴۹۳ . ۳۷- بخفض الجناح تنتظم الأمور ۴۳۰۲ .

## الوطن

۱- من ضیق العطن لزوم الوطن ۹۲۷۶ . ۳۱- هر که فروتنی کند خداوند او را بزرگ گرداند و برکشد . ۳۲- فروتنی ننماید مگر بلند مرتبه . ۳۳- شرفی مانند فروتنی کسب نشده ( یعنی فروتنی بالاترین شرف است ) . ۳۴- احدی فروتنی نکرده مگر آنکه خداوند بلند مرتبه جلالت او را زیاد گرداند . ۳۵- چه نیکوست فروتنی توانگران برای درویشان از جهت طلب آنچه در نزد خدای سبحان است ( از اجر و ثواب ) و چه نیکوست تکبر فقراء بر توانگران از جهت اعتماد بر خدای سبحان ( که اوست روزی ده و روزی رسان ) . ۳۶- هیچ شرفی مانند فروتنی ( در برابر خلق و خالق ) نیست . ۳۷- با گسترانیدن بال ( یعنی فروتنی و همواری ) کارها منظم گردد . وطن ۱- از کم همتی و تنگدستی است ملازم بودن وطن ( و به مسافرت نرفتن ) . ص ۱۵۲۹ ۲- الاغتراب أحد الشّاتین ۱۶۱۷ .

## المواعظ و الموعظة

۱- استصبحوا من شعله واعظ متّعظ ، و اقبلوا نصیحه ناصح متیقّظ ، وقفوا عند ما أفادکم من التّعلیم ۲۵۴۵ . ۲- الا إنّ أسمع الأسماع من وعی التّذکیر و قبله ۲۷۵۸ . ۳- أنفع المواعظ ما ردع ۲۹۹۶ . ۴- أبلغ العظات الاعتبار بمصارع الأموات ۳۱۲۳ . ۵- أبلغ العظات النّظر إلى مصارع الأموات ، و الاعتبار بمصائر الآباء ۲- رفتن از وطن یکی از دو پراکندگی است . پند و پند دهنده ۱- از فروغ پرتو پند دهنده‌ای که خود پند گرفته چراغی بر افروزد ، و نصیحت نصیحت کننده بیدار را پذیرفته ، و در نزد آنچه به شما از تعلیم عطا کند توقف نموده ( یعنی عمل نمائید ) . ۲- آگاه باش ، براستی شنواترین گوشها گوش کسی است که فرا گیرد یاد آوری را و آن را بپذیرد . ۳- سودمندترین موعظه‌ها آنست که باز دارد ( و آن تحقق نیابد مگر در درجه اول خود واعظ عامل باشد ، و دیگر آنکه دقت کند اگر از راه نرمی و محبت اثر بخش است از آن راه ، و اگر از راه درشتی و تندی مفیدتر است آن راه را برگزیند ، و برای خدا اقدام به موعظه کند ) . ۴- رساترین موعظه‌ها عبرت گرفتن از جایگاه افتادن مردگان ( گورستان ) است . ۵- رساترین موعظه و پندها نظر کردن به محل افتادن مردگان ، و عبرت گرفتن ص ۱۵۳۰ و الأمّهات ۳۳۶۱ . ۶- أبلغ ناصح لك الدّنيا ، لو انتصحت بما تريک من تغایر الحالات ، و تؤذّنک به من البین و الشّتات ۳۳۶۲ . ۷- إنّ فی کلّ شیء موعظه و عبرة لذوی اللّب و الاعتبار ۳۴۶۰ . ۸- إنّ أنصح النّاس أنصحهم لنفسه ، و أطوعهم لرّبه ۳۵۱۵ . ۹- إنّ الوعظ الذّی لا یمجّه سمع ، و لا یعدله نفع ، ما سکت عنه لسان القول ، و نطق به لسان الفعل ۳۵۳۸ . ۱۰- الاتّعاظ اعتبار ۱۷۵ . ۱۱- المواعظ حیاة القلوب ۳۲۱ . به جایگاه بازگشت پدران و مادرانست . ۶- رساترین نصیحت کننده و واعظ برای تو دنیاست ، اگر از آنچه از تغییر یافتن حالت‌ها که به تو ارائه داده ، و تو را از دوری و پراکندگی اعلام می‌نماید پند گیری . ۷- براستی در هر چیزی نصیحت و پندی است برای صاحبان عقل و اعتبار . ۸- براستی که نصیحت کننده‌ترین ( و یا صاف و خالص‌ترین مردم ) نصیحت کننده ( و یا صاف‌ترین آنهاست ) نسبت به نفس خود ، و اطاعت کننده‌ترین آنهاست پروردگارش را . ۹- براستی آن پندی که هیچ گوشی آن را بیرون نیفکنده و ردّ ننماید آن را و هیچ نفعی با آن برابری نمی‌کند آنست که زبان گفتار از آن خاموش ، و به آن زبان کردار گویا باشد ( یعنی بهترین پندها کردار نیکوست نه گفتار بدون کردار ) . ۱۰- پند گرفتن عبرت گرفتن است ( یعنی باید از موعظه نتیجه گرفت و عمل کرد نه مجرد شنیدن یا دیدن باشد ) . ۱۱- موعظه‌ها حیات دلهاست . ص ۱۵۳۱ ۱۲- التّصیحه تثمر الودّ ۸۴۴ . ۱۳- الموعظه نصیحه شافیة ۹۲۵ . ۱۴- المواعظ کھف لمن وعّاها ( دعاها ، رعاها ) ۱۱۲۶ . ۱۵- المواعظ شفاء لمن عمل بها ۱۱۶۹ . ۱۶- الوعظ النّافع ما ردع ۱۲۱۶ . ۱۷- المواعظ صقال الثّفوس و جلاء القلوب ۱۳۵۴ . ۱۸- بالمواعظ تنجلی الغفلة ۴۱۹۱ . ۱۹- بینکم و بین الموعظه حجاب من الغفلة

و الغزّة ۴۴۵۰ . ۲۰ - ثمرة الوعظ الانتباه ۴۵۸۸ . ۲۱ - خیر المواعظ ما ردع ۴۹۵۲ . ۱۲ - نصیحت ثمر بخش دوستی است . ۱۳ - موعظه و پند دادن نصیحتی است شفا بخش . ۱۴ - موعظه‌ها برای کسی که نگه دارد ( یا رعایت آن کند و یا با آن دعوت نماید ) پناه خواهد بود . ۱۵ - پندها برای کسی که به آن عمل نماید شفاء است . ۱۶ - موعظه سودمند آنست که باز دارد ( شنونده را از عمل بد ) . ۱۷ - موعظه‌ها پرداز نفس‌ها و جلاء دلهاست . ۱۸ - به سبب مواعظ و نصائح غفلت و بی‌خبری زائل می‌گردد . ۱۹ - میان شما و موعظه پرده‌ایست از بی‌خبری و فریفتگی ( یعنی غفلت و فریفته شدن به دنیائتان شما را از موعظه بی‌ بهره کرده است ) . ۲۰ - میوه وعظ و نصیحت بیدار شدن است . ۲۱ - بهترین موعظه‌ها آنست که باز دارد ( از زشتی‌ها ) . ص ۱۵۳۲ ۲۲ - رحم الله امرأ اتعظ و ازدجر ، و انتفع بالعبر ۵۲۰۷ . ۲۳ - ربّ آمر غیر مؤتمر ۵۳۵۹ . ۲۴ - ربّ زاجر غیر مزدجر ۵۳۶۰ . ۲۵ - ربّ واعظ غیر مرتدع ۵۳۶۱ . ۲۶ - سمع الأذن لا ینفع مع غفلة القلب ۵۶۱۸ . ۲۷ - فی المواعظ جلاء الصدور ۶۵۰۹ . ۲۸ - فطنة المواعظ تدعو إلى الحذر ، فاتعظوا بالعبر ، و اعتبروا بالغیر ، و انتفعوا بالنذر ۶۵۶۵ . ۲۹ - کفی عظة لذوی الألباب ما جربوا ۷۰۵۹ . ۳۰ - لم یعقل مواعظ الزّمان من سکن إلى حسن الظّنّ بالأیام ۷۵۴۹ . ۲۲ - خداوند مردی را رحمت کند که پند گیرد و باز ایستد ( از حرام ) و به عبرتها سود برد . ۲۳ - بسا امر کننده و واعظی که خود امر پذیر نیست و عمل نکند . ۲۴ - بسا باز دارنده‌ای که خود باز نایستاده . ۲۵ - بسا واعظی که خود باز نایستد . ۲۶ - شنیدن گوش با غفلت دل سودی ندارد ( یعنی در پند و اندرز باید دل بیدار باشد که آدمی سود برد ) . ۲۷ - در موعظه و پندها جلای سینه‌هاست ( که زنگ غفلت زده شود ) . ۲۸ - دانا شدن و دریافتن پندها ( آدمی را ) بدوری ( از آنچه سبب خسران شود ) خوانده ، پس به عبرت‌ها پند گرفته ، و به تغییرات عبرت گیرید ، و به ترسانیدن سودمند گردید . ۲۹ - برای پند گرفتن صاحبان خرد کفایت می‌کند آنچه تجربه کرده‌اند . ۳۰ - از موعظه‌های روزگار پند نگرفته کسی که به حسن ظنّ به روزگار آرام ص ۱۵۳۳ ۳۱ - من وعظک فلا توحشه ۷۸۲۸ . ۳۲ - من وعظک أحسن إليك ۷۹۲۴ . ۳۳ - من لم يتعظ بالناس وعظ الله الناس به ۸۹۳۱ . ۳۴ - من فهم مواعظ الزّمان لم یسکن إلى حسن الظّنّ بالأیام ۸۹۳۸ . ۳۵ - نعم الهدیّة الموعظة ۹۸۸۴ . ۳۶ - و قال فی ذکر من ذمّه : هو بالقول مدلّ ، و من العمل مقلّ ، و علی الناس طاعن ، و لنفسه مداهن ، هو فی مهلة من الله یهوی مع الغافلين ، و یغدو گرفته باشد ( بلکه کسی پند گیرد که مصائب و نوائب را همیشه پیش چشم خویش مجسم سازد ) . ۳۱ - هر که تو را پند داد از او وحشت مکن ( با او با نرمی برخورد کن ) و یا او را غمناک مساز . ۳۲ - هر که تو را موعظه کند بسوی تو احسان نموده است . ۳۳ - هر که بوسیله مردم پند نگیرد خداوند مردم را بسبب او پند دهد ( یعنی خود وسیله پند دیگران شود ) . ۳۴ - هر که پندهای روزگار را بفهمد ( و از زبان حال روزگار پند گیرد ) بحسن ظنّ ایام آرام نگیرد . ۳۵ - خوب هدیه‌ایست موعظه و نصیحت . ۳۶ - ( مرحوم آمدی این روایت را در بیان کسی که حضرت او را مذمت فرموده نقل کرده ، و لیکن از حکمت ۱۴۲ نهج البلاغه چنین استفاده می‌شود که مردی از حضرت درخواست موعظه کرد حضرت فرمود : از کسانی نباش که به آخرت امید داشته ولی عمل ندارد تا می‌رسد به اینجا که می‌فرماید که : ) او ( آن شخص مزبور ) به گفتار دلیر ( لاف بسیار زده و به گزاف خود را وصف می‌کند ) و به عمل فقیر و تهیدست ، و بر مردم طعنه زننده و برای نفس خود سهل انگار و بی‌تفاوت است ، او ص ۱۵۳۴ مع المذنبین بلا سبیل قاصد ، و لا - إمام قائد و لا - علم مبین ، و لا دین متین ، هو یخشی الموت و لا یخاف الفوت ۱۰۰۵۵ . ۳۷ - لا - تكوننّ ممن لا تنفعه الموعظة إلّا إذا بالغت فی إیلامه ، فإنّ العاقل يتعظ بالأدب ، و البهائم لا ترتدع إلّا بالضرب ۱۰۳۵۲ . ۳۸ - یا أيّها الناس إلى کم توعظون و لا - تتعظون فکم قد وعظکم الواعظون ، و حذرکم المحذرون ، و زجرکم الزّاجرون ، و بلغکم العالمون ، و علی سبیل النّجاة دلکم الأنبياء و المرسلون ، و أقاموا علیکم الحجّة ، و أوضحوا لکم المحجّة ، فبادروا العمل ، و اغتنموا المهل ، فإنّ اليوم عمل و لا - حساب ، و غذا حساب و لا عمل ، و سيعلم الذّین ظلموا أيّ منقلب ینقلبون ۱۱۰۰۰ . از جانب خدا با بی‌خبران در مهلت بسر برده ( و در ناز و نعمت است تا به عذاب اخروی مبتلا - گشته ) و با گنهکاران نه بر راه راستی و نه با پیشوای قائدی ، و نه با علم آشکار و دین استواری صبح می‌نماید ( از تمام افزونی‌ها بی‌ بهره بوده ) او از مرگ می‌ترسد ، و از فوت ( طاعات و سعادت‌ها )

نمی‌ترسد . ۳۷- از کسانی مباش که موعظه او را سودی نبخشد مگر وقتی که در به درد رسانیدن و آثار او مبالغه نمائی ( مانند چارپایان ) زیرا که عاقل به ادب پند گرفته ، و چارپایان باز نخواهند ایستاد مگر بزدن . ۳۸- آی مردم تا چند پند داده شوید ، و پند نگیرید ، چه بسا در حقیقت شما را پند دهندگان پند داده ، و ترسانندگان ترسانیده ، و منع کنندگان منع نموده ، و عالمان به شما ( مواعظ و حقایق را ) رسانیده ، و انبیاء و پیمبران شما را راهنمائی کرده ، و حجت را بر شما اقامه نموده ، و راه را برای شما واضح کرده‌اند ، پس به عمل مبادرت ورزیده ، و مهلت را غنیمت شمارید زیرا که امروز ( روز ) عمل است نه حساب و فردا ( ی قیامت ) حساب است نه عمل ، و زود است که می‌دانید کسانی که ستم کرده‌اند که به چه جای سختی و محل بازگشتی بازگشت خواهند نمود . ص ۱۵۳۵ ۳۹- یَحِبُّ أَنْ يَطَاعَ وَيَعْصَى ، وَيَسْتَوْفَى وَلَا يُوْفَى ، يَحِبُّ أَنْ يُوصَفَ بِالْشَّخَاءِ وَلَا يُعْطَى ، وَيَقْتَضِي وَلَا يَقْتَضَى ۱۱۰۱۳ . ۴۰- يَقُولُ فِي الدُّنْيَا بِقَوْلِ الزَّاهِدِينَ ، وَيَعْمَلُ فِيهَا بِعَمَلِ الرَّاعِيَيْنِ ۱۱۰۴۰ . ۴۱- يَظْهَرُ شَيْمَةُ الْمُحْسِنِينَ ، وَيُطِنُ عَمَلُ الْمُسِيئِينَ ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ لِكَثْرَةِ ذُنُوبِهِ ، وَلَا يَتْرَكُهَا فِي حَيَاتِهِ ، يَسْلَفُ الذَّنْبُ وَيَسُوْفُ التَّوْبَةُ ، يَحِبُّ الصَّالِحِينَ ، وَلَا يَعْمَلُ أَعْمَالَهُمْ ، وَيُبْغِضُ الْمُسِيئِينَ وَهُوَ مِنْهُمْ ، يَقُولُ لَمْ أَعْمَلْ فَأَتَعَنِّي ، بَلْ أَجْلَسُ فَأَتَمَنِّي ، يَبَادِرُ دَائِبًا مَا يَفْنَى ، وَيَدْعُ مَا يَبْقَى ، يَعْجُزُ عَنْ شُكْرِ مَا أُوتِيَ ، ۳۹- ( بعض این جمله‌ها از فرازهای حکمت ۱۴۲ نهج البلاغه است که شخصی از حضرت درخواست کرد او را موعظه کند آن بزرگوار مطالبی را بیان داشتند تا به اینجا که می‌فرماید : مباش از کسانی که ) دوست دارد آنکه مردم فرمانش برند ، و خود فرمان نبرد ، و حق خود را تمام بگیرد ، و حق دیگران را ندهد ، دوست دارد به سخاوت متصف شود ، و چیزی نمی‌دهد ، و از مردم حقوق خود را مطالبه نموده ، و کسی از او مطالبه ننماید . ۴۰- ( این فراز نیز از همان خطبه است که حضرت فرمود : مباش از کسانی که ) در باره دنیا می‌گویند به گفتار زاهدان ، و در آن عمل می‌نمایند به عمل رغبت کنندگان . ۴۱- ( این فرازها در حکمت ۱۴۲ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی ذکر شده است که حضرت می‌فرماید از چنین کسانی مباش که ) طریقه و خوی نیکوکاران را اظهار کرده ، و عمل گنهکاران را در باطن می‌کند ، مرگ را بجهت بسیاری گناهانش کراهت داشته ، و آنها را ( گناهان ) در حیاتش ترک نمی‌کند ، گناه را پیش فرستاده ، و توبه را پس می‌اندازد ، شایستگان را دوست داشته ، و نمی‌کند عملهای آنان را ، و گنهکاران را دشمن داشته و خود از آنان می‌باشد ، می‌گوید : چرا عمل کنم پس رنج ص ۱۵۳۶ و یتبغی الزیاده فیما بقی یرشد غیره و یغوی نفسه ، و ینهی الناس بما لا ینتهی ، و یأمرهم بما لا یأتی یتکلف من الناس ما لم یؤمر و یضیع من نفسه ما هو اکثر یأمر الناس و لا- یأتمر ، و یحذرهم و لا یحذر ، یرجو ثواب ما لم یعمل و یأمن عقاب جرم متیقن ، یستمل وجوه الناس بتدین و یبطن ضد ما یعلن یعرف لنفسه علی غیره ، و لا- یعرف علیها لغیره ، یخاف علی غیره بأكثر من ذنبه ، و یرجو لنفسه أكثر من عمله ، یرجو الله فی الکبیر ، و یرجو العباد فی الصّغیر ، فیعطی العبد ما لا یعطی الربّ ، یخاف العبد فی الربّ ، و لا یخاف فی العبد برم بلکه می‌نشینم و آرزو می‌کنم ، به آنچه فانی می‌شود ، با تعب پیشی گرفته ، و آنچه را که باقی می‌ماند پیوسته و می‌گذارد ، از شکر آنچه داده شده عاجز گشته ، و در آنچه باقی است طلب زیادت می‌نماید . غیر خود را به راه درست ارشاد نموده ، و نفسش را اغواء می‌نماید ، و مردم را به آنچه خود از آن باز نمی‌ایستند نهی کرده ، و آنان را به آنچه خود انجام نمی‌دهد فرمان می‌دهد ، مردم را به آنچه امر نشده به زحمت انداخته ، و از نفس خود آنچه را که ( انجام آن واجب و ) بیشتر است ضایع می‌سازد ، به مردم امر نموده ، و خود امر پذیر نبوده ، و امر به اجتناب می‌کند ، و خود دوری نمی‌کند ، ثواب آنچه را که عمل نکرده امیدوار بوده ، و از عقاب گناه یقینی ایمن است ، به دینداری ( ظاهری ) خودروهای مردم را بسوی خود میل داده ، و در نهان ضد آنچه را که در ظاهر می‌کند انجام خواهد داد . ( این فرازها در خطبه ۱۵۹ و در حکمت ۱۴۲ نهج البلاغه با مختصر تفاوتی ذکر شده است ) برای نفس خود ( حقوقی که بر دیگران دارد ) می‌شناسد و ( حقوقی که ) بر نفس خود بر غیر خود دارد نمی‌شناسد ، بر غیر خود به بیشتر از گناه خود ترسیده ( گناه او را عظیم می‌شمارد ) و برای نفس خود بیشتر از عمل او امیدوار است ، در بزرگ ( نعمتهای بهشتی ) خدا را امیدوار بوده ، و در کوچک ( نعمتهای دنیوی ) بندگان را امیدوار است ، پس بنده را عطا کرده آنچه را که پروردگارش را عطا

نمی‌کند ( یعنی او را جهت نفع ص ۱۵۳۷ الرّب ۱۱۰۴۱ . ۴۲- قد تیَقْظ من اتَّعَظ . ۶۶۶۹ .

## التوفیق

۱- التّوفیق أشرف الحظین ۱۶۴۲ . ۲- التّوفیق والخذلان يتجاذبان النفس فأیّهما غلب كانت فی حیزه ۱۷۸۱ . ۳- إنّ الله سبحانه إذا أراد بعبد خیرا ، وفّقہ لإنفاذ أجله ، فی أحسن عمله و رزقه مبادرة مهله فی طاعته قبل الفوت ۳۵۸۷ . ۴- التّوفیق عنایه ۷۳ . مادی فرمان برد ) در اطاعت پروردگار هر گاه مخالف رضای مخلوق باشد می‌ترسد ، و در باره بندگان و ظلم و ستم بر آنها ، از خدا نمی‌ترسد . ۴۲- در حقیقت بیدار گشته کسی که پند پذیرفته است . توفیق ۱- توفیق ( یعنی تهیه اسباب خیر از جانب خدا ) بالاترین دو بهره است ( بهره عمل و بهره توفیق بر عمل ) . ۲- توفیق و خواری نفس را می‌کشانند ، پس هر کدام آنها غلبه کند نفس در جایگاه آن می‌باشد . ۳- برآستی که خداوند سبحان وقتی به بنده‌ای خیری را اراده کند ( و بخواهد نسبت به او خوبی نماید ) ، او را توفیق داده که عمرش را در نیکوترین عملش سپری کرده ، و او را روزی نموده که پیش از مرگ و قبل از فوت در ایام مهلتش در طاعت او مبادرت نماید . ۴- توفیق عنایتی است ( از جانب خدای تبارک و تعالی ) . ص ۱۵۳۸ ۵- التّوفیق رحمه ۱۶۲ . ۶- التّوفیق إقبال ۲۳۸ . ۷- التّوفیق ( الرّفق ) مفتاح الرّفق ۲۷۳ . ۸- التّوفیق قائد الصّلاح ۲۹۵ . ۹- التّوفیق من جذبات الرّب ۵۳۹ . ۱۰- التّوفیق أوّل النّعمه ۵۴۵ . ۱۱- التّوفیق ممّد العقل ۷۱۸ . ۱۲- التّوفیق رأس السّعادة ۸۵۸ . ۱۳- التّوفیق رأس النّجاح ۹۴۲ . ۱۴- التّوفیق عنایه الرّحمن ۹۵۲ . ۵- توفیق ( خدا ) رحمت است . ۶- توفیق ( از خدا ) رو آوردن ( نیکبختی ) است . ۷- توفیق کلید نرمی و مدارا است ( یا نرمی نسبت به مردم کلید مهربانی پروردگار است نسبت به او ) . ۸- توفیق کشاننده صلاح و خیر و نیکی است . ۹- توفیق از جمله کششهای پروردگار است ( که آدمی را بسوی ساحت قرب خود جذب می‌کند ) . ۱۰- توفیق أوّل نعمت است ( یعنی قبل از هر کار خیر باید از جانب خدا اسبابش مهیا گردد ) . ۱۱- توفیق کمک کار عقل و دانش است . ۱۲- توفیق رأس نیکبختی است . ۱۳- توفیق رأس پیروزی است . ۱۴- توفیق عنایت و توجه خدای رحمان است . ص ۱۵۳۹ ۱۵- التّوفیق أفضل منقبه ۹۶۲ . ۱۶- بالتّوفیق تكون السّعادة ۴۱۹۶ . ۱۷- حسن التّوفیق خیر قائد ۴۸۲۵ . ۱۸- حسن التّوفیق خیر معین ، و حسن العمل خیر قرین ۴۸۴۱ . ۱۹- لا معونه کالتّوفیق ۱۰۴۸۲ . ۲۰- لا نعمه أفضل من التّوفیق ۱۰۶۳۷ . ۲۱- لم یوفّق من استحسن القبیح ، و أعرض عن قول النّصح ۷۵۶۳ . ۲۲- من وفّق أحسن ۷۷۱۳ . ۲۳- من أمّده التّوفیق أحسن العمل ۸۴۷۰ . ۲۴- من لم یمّده التّوفیق لم ینب إلى الحقّ ۹۲۴۶ . ۱۵- توفیق برترین منقبت و فضیلت خواهد بود . ۱۶- بوسیله توفیق نیکبختی حاصل خواهد گردید . ۱۷- نیکوئی توفیق بهترین کشاننده است ( آدمی را به سوی سعادت و نیکبختی ) . ۱۸- نیکوئی توفیق بهترین یار ، و نیکوئی عمل بهترین همراه خواهد بود . ۱۹- هیچ یاری مانند توفیق ( از جانب خدا ) نیست . ۲۰- نعمتی افزون‌تر از توفیق ( الهی ) نیست . ۲۱- توفیق داده نشده ( و یا توفیق حاصل نکرده ) کسی که زشت را نیکو بحساب آورد ، و از گفته نصیحت کننده اعراض نماید . ۲۲- هر که ( از جانب خدای بزرگ ) برایش اسباب خیر مهیا گردیده شد خوبی کند . ۲۳- هر که توفیق او را مدد کند عمل را نیکو کند . ۲۴- هر که توفیق او را مدد نکند بسوی حق رو نخواهد آورد . ص ۱۵۴۰ ۲۵- من أكبر التّوفیق الأخذ بالنّصيحه ۹۳۰۵ . ۲۶- من توفیق الحرّ ( المرء ) اکتسابه المال من حلّه ۹۳۹۳ . ۲۷- من توفیق الرّجل وضع سرّه عند من یستره و إحسانه عند من ینشره ۹۴۴۸ . ۲۸- نحمد الله سبحانه علی ما وفّق له من الطّاعه ، و ذاد عنه من المعصیه ۹۹۷۷ . ۲۹- من تأیّد فی الأمور ظفر ببغیته ۸۵۳۴ . ۳۰- من استنصح الله حاز التّوفیق ۸۴۷۷ .

## الوفاق

۱- کثره الوفاق نفاق ۷۰۸۳ . ۲۵- از بزرگترین توفیق گرفتن نصیحت ( و فرا گرفتن آن ) است . ۲۶- از توفیق ( مرد و یا ) آزاده

کسب کردن اوست مال را از مَرّ حلال آن . ۲۷- از توفیق ( الهی نسبت به ) مرد گذاشتن سرّ خود در نزد کسی است که آن را می‌پوشاند ، و احسان اوست در نزد کسی که آن را شکر می‌نماید . ۲۸- خدای سبحان را ستایش می‌کنم بر آنچه که از برای آن توفیق داده ، و بر آنچه از آن از معصیت و نافرمانی دور ساخته است ( این نخستین فرازی است که حضرت در خطبه ۱۸۵ نهج البلاغه در وصف منافقین ایراد فرموده است ) . ۲۹- هر که در کارها ( از سوی خدا ) تأیید گردد به مطلب خود به پیروزی رسد . ۳۰- هر که خدا را ناصح ( پند دهنده و یا خالص ) شمارد حائز توفیق شود ( یعنی توفیق الهی را بدست آورد ) . موافقت ۱- موافقت بسیار ( بدون آنکه هیچ مخالفتی شود ) نفاق است . ص ۱۵۴۱

## الوقاح والوقاحه

۱- بئس الوجه الوقاح ۴۳۹۶ . ۲- ما أوقح الجاهل ۹۵۸۶ . ۳- وقاحه الرجل تشينه ۱۰۰۷۵ .

## القحه

۱- إياك والقحه ، فإنّها تحدوك على ركوب القبائح ، و التّهجم على السيئات ۲۷۱۸ . ۲- القحه عنوان الشرّ ۳۴۱ . ۳- رأس كل شرّ القحه ۵۳۳۱ . بی‌شرمی ۱- بد روئی است روی بی‌شرم و حیاء . ۲- چه چیز نادان را بی‌حیاء نموده است . ( البته جهالت او ) . ۳- بی‌شرمی مرد او را عیبناک سازد . بی‌حیائی ۱- بر حذر باش از بی‌شرمی ، زیرا که آن ترا به سواری زشتی‌ها ، و رسیدن به گناهان و ارتکاب آنها میراند . ۲- بی‌حیائی دلیل و یا نشانه و یا سرسخن بدیست ( چون کسی که بی‌شرم بود و از خدا و خلق حیاء نکرد وارد مرتع گناهان خواهد گردید ) . ۳- رأس هر بدی بی‌حیائی است ( زیرا که منشأ گناهان است ) . ص ۱۵۴۲

## التوقیر

۱- وقرّوا الله سبحانه ، و اجتنبوا محارمه ، و أجبوا أجبائه ۱۰۱۰۳ . ۲- وقرّوا كباركم ، یوقرکم صغارکم ۱۰۰۶۹ .

## التقیة

۱- عليك بالتقیة فإنّها شیمه الأفاضل ۶۱۳۷ . ۲- لا دين لمن لا تقیة له ۱۰۷۹۰ . ۳- التقیة دیانه ۱۱۵ .

## التقوى

۱- التقوى حصن حصین لمن لجأ إلیه ۱۵۵۸ . بزرگ داشتن ۱- خدای سبحان را تعظیم کنید ، و از حرامهای او دوری گزیده ، و دوستانش را دوست دارید . ۲- بزرگان خود را تعظیم و توقیر کنید ، تا کوچکان شما شما را توقیر کنند . تقیه ۱- بر تو باد به تقیه زیرا که آن خصلت مردمان صاحب رتبه است ( مانند علماء که عارف به حکم تقیه‌اند ، تقیه آن است که انسان در موضوعی از احکام و یا در عقیده‌ای خود را از دشمن محفوظ دارد ) . ۲- دینی نیست برای کسی که تقیه‌ای برای او نیست . ۳- پنهان داشتن دین در محل مناسب آن ، دینداریست . خویشتن داری ۱- خویشتن داری قلعه‌ای است محکم برای کسی که به آن پناه برد . ص ۱۵۴۳ ۲- التقوى جماع التّزّه و العفاف ۱۷۰۳ . ۳- التقوى ثمره الدّین و أماره الیقین ۱۷۱۴ . ۴- التقوى ظاهره شرف الدّنيا ، و باطنه شرف الآخرة ۱۹۹۰ . ۵- التقوى آكد سبب بینک و بین الله إن أخذت به و جنة من عذاب أليم ۲۰۷۹ . ۶- التقوى لا- عوض و لا خلف فيه ۲۱۵۴ . ۷- التقوى أن يتقى المرء کلّما يؤثمه ۲۱۶۲ . ۸- اتق تفز ۲۲۵۹ . ۹- أشعر قلبک التقوى ، و خالف الهوى تغلب الشّیطان ۲۳۵۶ . ۲- ترس از خدا بسیار فراهم آورنده پاکیزگی و پاکدامنی است . ۳- خویشتن داری میوه دینداری و علامت یقین



است . ۴- خویشتن داری ظاهر آن بلندی مرتبه دنیا ، و باطنش بلندی مرتبه آخرت است . ۵- خویشتن داری ( یا ترس از خدا ) محکمترین وسیله‌ایست میان تو و میان خدا ، اگر آن را فراگیری ، و سپری است از عذاب دردناک . ۶- خویشتن داری ( و ترس از خدا ) نیست عوضی از آن و نه جانشینی در آن ( یعنی در فضیلت عوض و جانشینی برای آن تصور نخواهد شد ) . ۷- خویشتن داری ( یا ترس از خدا ) آن است که مرد از هر چه او را گنهکار می‌سازد خود را نگهداری کند . ۸- خویشتن دار باش تا پیروز شوی . ۹- تقوا را لازمه دل خود قرار ده ، و با خواهش مخالفت نما ، تا بر شیطان غالب شوی . ص ۱۵۴۴ ۱۰- اتَّقِ اللَّهَ بَعْضُ التَّقَى وَ إِنْ قُلَّ ، وَ اجْعَلْ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ سِتْرًا وَ إِنْ رَقَّ ۲۳۵۹ . ۱۱- اتَّقِ اللَّهَ بِطَاعَتِهِ ، وَ اطْعِ اللَّهَ بِتَقْوَاهُ ۲۳۷۲ . ۱۲- اتَّقِ اللَّهَ الَّذِي لَا بَدَّ لَكَ مِنْ لِقَائِهِ ، وَ لَا مُنْتَهَى لَكَ دُونَهُ ۲۳۹۴ . ۱۳- اتَّقُوا اللَّهَ جِهَةً مَا خَلَقَكُمْ لَهُ ۲۴۸۳ . ۱۴- اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِنْ قَلْتُمْ سَمِعَ ، وَ إِنْ أَضْمَرْتُمْ عِلْمَ ۲۵۰۷ . ۱۵- اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ، وَ اسْعُوا فِي مَرْضَاتِهِ ، وَ احْذَرُوا مَا حَذَّرَكُمْ مِنْ أَلِيمٍ عَذَابِهِ ۲۵۵۱ . ۱۶- اتَّقُوا اللَّهَ تَقِيَّةً مِنْ سَمْعِ فَخْشَعٍ ، وَ اقْتَرَفِ فَاعْتَرَفَ ، وَ عِلْمِ فُوجِلَ ، وَ ۱۰- از خدا بترس بعضی از ترسیدن را گر چه اندک بوده ، و میان خود و او پرده و ستری قرار ده گر چه نازک و باریک باشد . ۱۱- از خدا بترس بفرمانبرداری او ، و اطاعت نما خدا را بترس از او . ۱۲- از خدائی که چاره‌ای برای تو از ملاقات او نبوده ، و پایانی برایت غیر او نمی‌باشد پرهیز . ۱۳- از خدا در جهت آنچه شما را آفریده است از برای آن پرهیزید . ( مراد عبادت است چنانکه فرموده : وَ مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ سوره الذاریات ۵۶ ) . ۱۴- از خدائی بترسید که اگر بگوئید می‌شنود ، و اگر بخاطر بگذرانید می‌داند . ۱۵- از خداوند آن طور که سزاوار ترسیدنست ( که باعث فرمانبرداری و مانع از نافرمانی او شود ) بترسید ، و در خشنودی او کوشش نموده ، و از آنچه شما را از عذاب دردناکش بر حذر داشته بر حذر باشید . ۱۶- از خدا بترسید ترسیدن کسی که شنیده باشد پس خشوع کند ، و کسب گناه ص ۱۵۴۵ حاذر فبادر ، و عمل فأحسن ۲۵۴۷ . ۱۷- الْجَنُّ إِلَى التَّقْوَى فَإِنَّهُ جَنَّةٌ مَنِعَةٌ ، مِنْ لَجَأٍ إِلَيْهَا حَصِيْنَةٌ ، وَ مِنْ اعْتَصَمَ بِهَا عَصِمَتْهُ ۲۵۵۳ . ۱۸- اعْتَصِمُوا بِتَقْوَى اللَّهِ ، فَإِنَّ لَهَا حَبْلًا وَثِيقًا عُرْوَةً ، وَ مَعْقَلًا مَنِعًا ذُرْوَةً ۲۵۵۴ . ۱۹- الْا- وَ إِنْ التَّقْوَى مَطَايَا ذُلِّ حَمَلٍ عَلَيْهَا أَهْلُهَا ، وَ أَعْطُوا أَرْزَمَتَهَا فَأُورِدَتْهُمْ الْجَنَّةَ ۲۷۶۹ . ۲۰- أَوْقَى جَنَّةَ التَّقْوَى ۲۸۹۲ . ۲۱- أَمْنَعُ حِصُونِ الدِّينِ التَّقْوَى ۲۹۵۲ . ۲۲- إِنْ التَّقْوَى عَصْمَةٌ لَكَ فِي حَيَاتِكَ ، وَ زَلْفَى لَكَ بَعْدَ مَمَاتِكَ ۳۴۶۶ . کرده پس اعتراف نماید ، و دانا گشته پس بیم و هراس داشته باشد ، و حذر نموده پس شتاب کند ، و عمل کرده پس نیکو انجام داده باشد . ۱۷- بسوی خویشتن داری پناه برید ، زیرا که آن سپریست جلو گیرنده . هر که به آن پناه برد او را نگه دارد ، و کسی که به آن دست زند نگهداری کند او را . ۱۸- به تقوای الهی چنگ زنید ، زیرا که برای آن ریسمانی است که محل دست گرفتن آن محکم ، و پناهگاهی است که قلّه آن بلند است . ۱۹- آگاه باشید که تقوا و پرهیزکاری شتران رامیند که اهل تقوا بر آنها سوارند ، و به آنان مهارشان داده شده ، پس آنان را وارد بهشت خواهند نمود . ۲۰- نگاه دارنده‌ترین سپر تقواست . ۲۱- استوار و بلندترین دیوار و دژ دین تقوا و خویشتن داری است . ۲۲- براستی که تقوا برای تو در حیات عصمت و نگهدارنده ( از بسیاری از آفات دنیوی و اخروی ) و بعد از ممات سبب قرب و منزلت الهی است . ص ۱۵۴۶ ۲۳- إِنْ اللَّهَ تَعَالَى أَوْصَاكُمْ بِالتَّقْوَى ، وَ جَعَلَهَا رِضَاهُ مِنْ خَلْقِهِ ، فَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بَعِيْنُهُ ، وَ نَوَاصِيَكُمْ بِيَدِهِ ۳۶۱۰ . ۲۴- إِنْ تَقْوَى اللَّهِ حِمْتُ أَوْلِيَاءَهُ مُحَارِمَهُ ، وَ أَلْزَمَتْ قُلُوبَهُمْ مَخَافَتَهُ ، حَتَّى أَسْهَرَتْ لَيَالِيَهُمْ ، وَ أَظْمَأَتْ هَوَاجِرَهُمْ ، فَأَخَذُوا الزَّاحَةَ بِالتَّعَبِ ، وَ الزَّيَّ بِالظُّلْمِ ۳۶۱۲ . ۲۵- إِنْ تَقْوَى اللَّهِ هِيَ الزَّادُ وَ الْمَعَادُ ، زَادٌ مَبْلَغٌ ، وَ مَعَادٌ مَنْجَحٌ ، دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ ، وَ وَعَاها خَيْرُ وَاعٍ ، فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا ، وَ فَازَ وَاعِيَهَا ۳۶۱۶ . ۲۳- براستی که خدای تعالی شما را به تقوا سفارش فرموده ، و آن را وسیله خوشنودی خود از میان خلقتش قرار داده ، پس از خدائی که شما در مد نظر اوئید ، و نواصی ( و موی جلو سر ) شما در دست اوست ( یعنی تسلط کامل بر شما دارد پرهیز کنید ) . ۲۴- براستی که تقوای خدا دوستان خود را از حرامهای او جلوگیری می‌کند ، و دل‌هایشان را ز ترس او لازم گردانیده ، بگونه‌ای که شبهای خود را بی‌خواب نموده ، ( و آنها به شب زنده داری مشغول بوده ) ، و میانه روزهای آنها را تشنه داشته ( و آنها روزها را با روزه سپری می‌نمایند ) ، پس راحتی با تعب و رنج ، و سیرابی را با تشنگی فرا گرفته‌اند . ۲۵- براستی که تقوای الهی آن توشه ( برای سفر

آخرت) و محلّ بازگشتی است (چون بشر به پاداش آن خواهد رسید گویا به آن بازگشت خواهد کرد) توشه ایست رساننده آدمی را به مطلب خود) و بازگشتی است پیروزی بخش، بسوی آن شنونده ترین دعوت کننده (که پیامبر و آل باشند) خواننده است، و بهترین نگهدارنده آن را حفظ کرده (که عاملین به تقوی باشند)، پس دعوت کننده به آن آن را به مردم شنوانیده، و نگهدارنده آن به پیروزی رسیده اند. ص ۱۵۴۷ ۲۶- إِنَّ التَّقْوَى حَقَّ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَيْكُمْ، وَ الْمَوْجِبَةُ عَلَى اللَّهِ حَقِّكُمْ، فَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ عَلَيْهَا، وَ تَوَسَّلُوا إِلَى اللَّهِ بِهَا ۳۶۱۷. ۲۷- إِنَّ تَقْوَى اللَّهِ لَمْ تَزَلْ عَارِضَةً نَفْسَهَا عَلَى الْأُمَمِ الْمَاضِينَ وَ الْغَابِرِينَ، لِحَاجَتِهِمْ إِلَيْهَا غَدًا إِذَا أَعَادَ اللَّهُ مَا أَبَدًا وَ أَخَذَ مَا أُعْطِيَ، فَمَا أَقَلَّ مِنْ حَمَلِهَا حَقَّ حَمْلِهَا ۳۶۱۸. ۲۸- إِنَّ التَّقْوَى لِلَّهِ حَبْلًا- وَثِيقًا عُرْوَةً، وَ مَعْقَلًا مَنِيعًا ذُرْوَةً ۳۶۱۹. ۲۹- إِنَّ التَّقْوَى مَنْتَهَى رِضَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ، وَ حَاجَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ، فَاتَّقُوا اللَّهَ ۲۶- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى حَقَّ خَدَايَ سُبْحَانَكَ يَا رَبِّ شَمَا، وَ حَقِّي اسْتَكَرَّ بِرِشْمَا وَاجِبٌ نَمُودَ، بِسَبَبِ أَنْ بَسُوهُ خَدَا مَتَوَسَّلُ شَوِيد. ۲۷- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى الْهَيْ پُيُوسْتَه نَفْسُ خُود رَا بِرَأْمَتِ هَاي گَزَشْتَه وَ آيِنْدَه عَرَضَه دَاشْتَه (گویا خود را به آنها معرفی می کند) چون همگی آنها به آن در فردای قیامت نیازمندند، هر گاه خداوند اعاده کند آنچه را که به آن ابتداء نموده (و بار دیگر زنده کند) و باز ستاند آنچه را که بخشیده (و آنها را بمیراند) پس چه کم است کسی که آن را بقدری که حق برداشتن آن باشد (با وجود عرضه خود به آنها) برداشته (که دیگر نقصی در آن دیده نشود، خلاصه از این روایت استفاده می شود که تمام امت ها و تمام افراد در دو وقت که مرگ و معاد باشد به تقوا احتیاج شدید دارند). ۲۸- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى الْهَيْ رِيسْمَانِي اسْتَ كَيْفَ حَلْقَه يَا كِيرَه آن مُحْكَم بُوْدَه (که بدین وسیله انسان بالا- رفته و از مهالك نجات یابد) و پناهگاهی است که جلوگیری و منع کننده است ارتفاع آن (یعنی هر که به آن رسید دست هیچ آفت و زیانی به آن نخواهد رسید). ۲۹- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى نَهَائِي خُوشَنُودِي خَدَاسْتَ از بندگان، و نهایت خواسته اوست از خلقش، پس از خدائی که- اگر پنهان کنید آن را می داند، و اگر آشکار ص ۱۵۴۸ الَّذِي أَنْ أُسْرَرْتُمْ عِلْمَهُ، وَ إِنْ أَعْلَنْتُمْ كِتَابَهُ ۳۶۲۰. ۳۰- إِنَّ التَّقْوَى دَارُ حَصْنٍ عَزِيزٍ لِمَنْ لَجَأَ إِلَيْهِ، وَ الْفُجُورُ دَارُ حَصْنٍ ذَلِيلٍ لَا يَحْرُزُ أَهْلَهُ وَ لَا- يَمْنَعُ مَنْ لَجَأَ إِلَيْهِ ۳۶۲۱. ۳۱- إِنَّ التَّقْوَى فِي الْيَوْمِ الْحَرَزُ وَ الْجَنَّةُ، وَ فِي غَدِ الطَّرِيقُ إِلَى الْجَنَّةِ، مَسْلُكُهَا وَاضِحٌ وَ سَالِكُهَا رَاحٍ ۳۶۲۲. ۳۲- إِنَّ تَقْوَى اللَّهِ عِمَارَةُ الدِّينِ، وَ عِمَادَةُ الْيَقِينِ، وَ إِنَّهَا لِمِفْتَاحِ صِلَاحٍ، وَ مُصْبَاحِ نَجَاحٍ ۳۶۲۳. ۳۳- إِنَّ مَنْ صَرَّحَتْ لَهُ الْعِبَرَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْمَثَالَتِ حِزْزَةِ التَّقْوَى عَنْ تَقَحُّمِ الشَّبَهَاتِ ۳۶۲۴. نمائید آن را می نویسد- پرهیز نمائید. ۳۰- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى «تَقْوَا» خَانه حَصَارِ مُحْكَمِي اسْتَ بَرَايِ كَسِي كَه بَه آن پناه برد، وَ «مَعْصِيَتِ» سَرَايِ قَلْعَه آي اسْتَ خُوار كَه اَهْلَش رَا نَگَهِدَارِي نَكْرَدَه، وَ كَسِي رَا كَه بَسُوِي آن پناه برد اُور از آفت جلوگیری نمی نماید. ۳۱- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى كَه تَقْوَا دَر اَمْرُوزِ حَرَزِ وَ سَپَرِي اسْتَ (از آفت های دنیوی و اخروی) و در فردا (ی قیامت) راهی است بسوی بهشت، راه سلوک آن (یا طریق بهشت) آشکار، و رونده آن سودمند است. ۳۲- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَى كَه تَقْوَايِ الْهِي آبَادِ نَمُودَن دِينِ، وَ سَتُونِ يَقِينِ مِي بَاشَد، وَ بَدْرَسْتِي كَه آن هَمَانَا كَلِيدِ دَرَسْتِي كَارِ، وَ چَرَاغِ پِیروزی اسْتَ. ۳۳- بَرَأْسِي كَيْفَ كَسِي كَه بَرَايِ اُو پَنْدَهَا، حَقِيقَتِ آنْچَه پِیش رُوی اُوسْتَ از عَقُوبَتِ هَا بَر گَنَاهَانِ، صَرِيحَا بَيَانِ كُنند، تَقْوَا اُو رَا از اِفْتَادَن دَر شَبَهَه هَا مَانَعِ خَواهد شد (ولی مع الأسف قدرت بیان روشن را ندارند، و لذا مردم به مجرد شنیدن بیدار نگشته، نیازمند به درك عَقُوبَتِ هَا اسْتَ بَه مَعَاينَه، تا مَرْتَكَبِ مَحْرَمَاتِ بَلَكَه شَبَهَاتِ نَشُوند). ص ۱۵۴۹ ۳۴- إِنَّ مَنْ فَارَقَ التَّقْوَى أَغْرَى بِاللَّذَاتِ وَ الشَّهَوَاتِ، وَ وَقَعَ فِي تِيهِ السَّيِّئَاتِ، وَ لَزِمَهُ كَبِيرٌ (كَثِيرٌ) التَّبَعَاتِ ۳۶۲۵. ۳۵- إِنَّ تَقْوَى اللَّهِ مِفْتَاحُ سِدَادٍ، وَ ذَخِيرَةُ مَعَادٍ، وَ عَتَقَ مِنْ كُلِّ مَلَكَةٍ، وَ نَجَاةٌ مِنْ كُلِّ هَلَكَةٍ، بَهَا يَنْجُو الْهَارِبُ، وَ تَنْجَحُ الْمَطَالِبُ، وَ تَنَالُ الرِّغَائِبُ ۳۶۲۶. ۳۶- التَّقْوَى تَعَزُّ، الْفُجُورُ يَذَلُّ ۱۱۶. ۳۷- التَّقْوَى اجْتِنَابُ ۱۸۸. ۳۸- التَّقْوَى خَيْرُ زَادٍ ۴۹۰. ۳۹- التَّقْوَى أَرْكَى زِرَاعَةٍ ۶۱۳. ۴۰- التَّقْوَى رَأْسُ الْحَسَنَاتِ ۷۲۲. ۳۴- بَرَأْسِي كَيْفَ كَسِي كَه از تَقْوَا جَدَا شُود بَه لَذَتِ هَا وَ خَواهشِ هَا حَرِيصِ گَشْتَه، وَ دَر بِيَابَانِ گَنَاهَانِ اِفْتَادَه، وَ اُو رَا بَازِ خَواستِ هَايِ بَزْرَكِ (یا بسیار) مَلازِمِ خَواهد بود. ۳۵- بَرَأْسِي كَيْفَ تَقْوَايِ الْهِي كَلِيدِ گَفْتَارِ وَ رِفْتَارِ دَرَسْتَ، وَ ذَخِيرَه آيَسْتَ بَرَايِ رُوزِ بَازِگَشْتِ، وَ آزَادِي اسْتَ از هَر مَالِكِ شَدَنِي (هوا و هوسها مالک انسان نخواهند شد بلکه آنها اسیر و بنده انسان خواهند

گردید ( و نجاتی است از هر هلاک شدنی ، بسبب آن نجات یابد گریزنده ( از عذاب و عقاب ) و مطلبها بر آورده شده ، و عطا‌های اخروی رسیده می‌شود . ۳۶- پرهیزگاری عزّت بخشد ، و ارتکاب معاصی خواری آورد . ۳۷- خویشتن داری دوری گزیدن ( از محرمات بلکه از مشتبهات ) است . ۳۸- ترس از خدا یا خویشتن داری بهترین توشه است . ۳۹- خویشتن داری پاکیزه‌ترین زراعت است ( زیرا که حاصلش سعادت دنیا و آخرت خواهد بود ) . ۴۰- خوف از خدا و خویشتن داری سر نیکیوئیهاست . ص ۱۵۵۰ ۴۱- التّوٰی رئیس الأخلاق ۷۵۱ . ۴۲- التّوٰی حصن حصین ۷۵۴ . ۴۳- التّوٰی ذخیره معاد ۷۹۶ . ۴۴- التّوٰی أقوى أساس ۸۲۲ . ۴۵- التّوٰی مفتاح الصّلاح ۹۴۱ . ۴۶- التّوٰی حصن المؤمن ۱۰۴۶ . ۴۷- التّوٰی حرز لمن عمل بها ۱۱۲۸ . ۴۸- التّوٰی أوفى حصن و أوفى ( أوفى ) حرز ۱۳۳۰ . ۴۹- ان اتّقيت الله و قاك ۳۷۵۲ . ۵۰- إنكم إلى أزواد التّوٰی أحوج منكم إلى أزواد الدّنيا ۳۸۳۱ . ۴۱- خویشتن داری سر کرده خصلتهاست . ۴۲- تقوا قلعه‌ایست محکم ( که آدمی را از آفات دنیوی و اخروی و نگهداری می‌کند ) . ۴۳- تقوا ذخیره روز بازگشت است . ۴۴- تقوا محکمترین اساس است . ۴۵- تقوا کلید صلاح حال است . ۴۶- تقوا قلعه و حصار مؤمن است . ۴۷- تقوا برای کسی که به آن عمل نماید قلعه ( و یا وسیله حفظ و نگهداری ) است . ۴۸- تقوا محکمترین قلعه و نگهدارنده‌تر ( و یا رساتر ) حرز و پناه است . ۴۹- اگر تقوای الهی را پیشه خود کنی تو را ( از آفات و مهالک دنیوی و اخروی ) نگهداری کند . ۵۰- بدرستی که شما به توشه‌های تقوا محتاج ترید تا توشه‌های دنیا . ص ۱۵۵۱ ۵۱- إذا اتّقيت فاتّق محارم الله ۴۰۷۷ . ۵۲- بالتّوٰی تقطع حمّة ( حمّة ) الخطايا ۴۲۷۹ . ۵۳- بالتّوٰی قرن العصمه ۴۳۱۶ . ۵۴- بالتّوٰی تركوا الأعمال ۴۳۲۷ . ۵۵- ثوب التّقى أشرف الملابس ۴۶۸۶ . ۵۶- داووا بالتّوٰی الأسقام ، و بادروا بها الحمام ، و اعتبروا بمن أضاعها ، و لا يعتبرنّ بكم من أطاعها ۵۱۵۴ . ۵۷- رأس التّوٰی ترك الشّهوة ۵۲۳۶ . ۵۸- سبب صلاح الإيمان التّوٰی ۵۵۱۴ . ۵۹- صلاح التّوٰی تجنّب الزّيب ۵۸۰۰ . ۵۱- هرگاه حذر کنی پس از حرامهای خدا حذر نما . ۵۲- بوسیله تقوا ( زهر و یا ) شدت و گرمی و تیزی گناهان بریده می‌شود . ۵۳- بوسیله تقوا عصمت از گناهان همراه ( آدمی ) خواهد گردید . ۵۴- بوسیله تقوا عملها پاکیزه می‌شود . ۵۵- جامعه تقوا شریفترین پوششهاست ( چنانکه خداوند علّی اعلا فرموده : وَ لِبَاسُ التّوٰی ذَلِكْ خَيْرٌ اَعْرَافِ ) . ۵۶- بیماریها ( ی روحی ) را بخویشتن داری مداوا نموده ، و بر مرگ پیشی گیرید ، و از کسی که آن را تباه ساخته عبرت گرفته ، و عبرت کسی که پیرو آنست قرار نگیری . ۵۷- سر تقوا و خویشتن داری ترك شهوت است . ۵۸- سبب صلاح ایمان ( و عدم فساد آن ) خویشتن داری است . ۵۹- صلاح تقوا دوری گزیدن از شکها ( و یا گمانهای بد ) می‌باشد . ص ۱۵۵۲ ۶۰- طوبى لمن أشعر التّوٰی قلبه ۵۹۳۹ . ۶۱- عليك بالتّقى فإنّه خلق الأنبياء ۶۰۸۶ . ۶۲- عليك بالتّوٰی فإنّه أشرف نسب ۶۰۹۷ . ۶۳- عليك بتقوى الله فى الغيب و الشّهاده ، و لزوم الحقّ فى الغضب و الرضا ۶۱۲۹ . ۶۴- عليكم بالتّوٰی فإنّه خير زاد ، و أحرز عتاد ۶۱۶۵ . ۶۵- فاتّقوا الله تقيّه من سمع فخشع ، و اقترف فاعترف ، و وجل فعل و حاذر فبادر ۶۵۹۳ . ۶۶- فاتّقوا الله تقيّه من أيقن فأحسن ، و عبّر فاعتبر ، و حذر فازدجر ، و بصّر فاستبصر ، و خاف العقاب و عمل ليوم الحساب ۶۵۹۸ . ۶۰- خوشا به حال کسی که تقوا را شعار دل خود قرار دهد . ۶۱- بر تو باد به تقوا زیرا که آن خصلت پیمبران است . ۶۲- بر تو باد به تقوا زیرا که آن شریفترین نسب است . ۶۳- بر تو باد به تقوای الهی در نهان و آشکار ، و جدا نشدن از حق در خشم و خوشنودی . ۶۴- بر شما باد به تقوی زیرا که آن بهترین توشه ، و ( نفیس تر ) نگهدارنده ترین تجهیز و آماده شده است . ۶۵- ( این فراز از عبارات خطبه ۸۲ مشهور به غراء است که می‌فرماید : ) پس از خدا بترسید ترسیدن کسی که بشنود پس فروتنی نماید ، و گناه کند پس اعتراف نماید ، و بترسد پس عمل نماید ، و حذر کند پس مبادرت ورزد . ۶۶- ( این جمله نیز بعد از فرازهایی از کلمات آن حضرت است در خطبه غراء و نظیر آن ذکر شد ) پس از خدا بترسید ، ترسیدن کسی که یقین داشته باشد ، پس احسان کند ، و به او وسائل عبرت ارائه شده پس عبرت گرفته باشد ، و ترسانیده شده ص ۱۵۵۳ ۶۷- فاتّقوا الله عباد الله تقيّه من شغل بالفكر قلبه ، و أوجف الذّكر بلسانه ، و قدّم الخوف لأمانه ۶۶۰۰ . ۶۸- فاتّقوا الله جهه ما خلقكم له و احذروا منه كنه ما حذرکم من نفسه ، و استحقّوا منه ما أعدّ لكم بالتّخيز لصدق ميعاده ، و الحذر

من هول معاده ۶۶۰۱ . ۶۹- فاتّقوا الله عباد الله تقيّة من شمر تجريرا ، و جدّ تسميرا ، و أكمش في مهل ، و بادر عن وجل ۶۶۰۲ .

۷۰- فاتّقوا الله تقيّة من نظر في كره الموثل ، و عاقبه المصدر ، و مغبّه باشد پس باز ایستد ، و از عقاب ترسیده و برای روز حساب ( آخرت ) عمل نموده باشد . ۶۷- ( این نیز با تلخیص از فرازهای خطبه غراء است ) پس از خدا بترسید ای بندگان خدا ترسیدن کسی که دل خویشان را بوسیله فکر مشغول ساخته ، و ذکر ( خدا ) زبانش را تند بحرکت در آورده ( و یا به کار واداشته ) ، و ترس را برای ایمنی خود ( از عذاب اخروی ) پیش فرستاده است . ۶۸- ( این نیز از خطبه غراء است که فرموده : ) پس از خدا بترسید جهت آنچه شما را برای آن آفریده ( آخرت ) و حذر کنید از او به اندازه آنچه شما را از نفس خود بر حذر داشته ، و برای وعده راست او مستحق شوید آنچه را که برای شما آماده ساخته به طلب کردن ( یعنی به عمل یا به طلب وفای او و حذر و ترس از هول و ترس معاد او ) . ۶۹- ( این فراز نیز بعد از ذکر فرازهای دیگر است که می‌فرماید : ) پس از خدا بترسید ای بندگان خدا ترسیدن کسی که دامن به کمرزند برای کشیدن ( یعنی مجذّانه در طاعت خدا کوشد ) و کوشش نماید برای دامن بر میان زدن ( یعنی از روی جدّ و جهد ) و شتاب کند در وقت فرصت و مهلت و پیشی گیرد از ترس . ۷۰- ( این نیز بعد از کلماتی است که فرموده ) پس از خدا بترسید ترسیدن کسی که فکر کند در رجوع به محل بازگشت ، و عاقبت بر گردیدن ( یا محل بر گردیدن )

ص ۱۵۵۴ المرجع فندارک فارط الزّلل ، و استکثر من صالح العمل ۶۶۰۴ . ۷۱- كثرة التقى عنوان وفور الورع ۷۰۹۶ . ۷۲- من أحب فوز الآخرة فعليه بالتقوى ۸۹۰۶ . ۷۳- من تعزى عن لباس التقوى لم يستتر بشيء من ألباب ( أسباب ) الدنيا ۸۹۴۶ . ۷۴- من تسربل أثواب التقى لم يبل سرباله ۹۰۱۹ . ۷۵- ما أصلح الدين كالتقوى ۹۴۷۴ . ۷۶- ملاك التقى رفض الدنيا ۹۷۲۱ . ۷۷- هدى من أشعر التقوى قلبه ۱۰۱۱ . ۷۸- واتقوا الله أمدى أعذر ( بما أندر ) ، و احتج بما نهج ، و حذر كم و پایان بازگشت ، پس لغزش گذشته را باز یافت کرده ، و از عمل صالح بسیار انجام دهد . ۷۱- بسیاری تقوا نشانه وفور پارسائی است ( مرحوم علامه خوانساری فرموده : ظاهرا مراد به «ورع» در اینجا ترس از خدا و به «تقوا» پرهیزکاری می‌باشد ) . ۷۲- هر که پیروزی آخرت را دوست دارد پس بر او باد به تقوا . ۷۳- هر که از لباس تقوا برهنه باشد به چیزی از اسباب ( یا جامه‌های دنیا ) پوشیده نشود ( یعنی بالأخره عیوب او نمایان است ) . ۷۴- هر که جامه‌های تقوا را پیراهن خود سازد پیراهن او کهنه نگردد . ۷۵- چیزی دین را مانند تقوا اصلاح نخواهد نمود ( یعنی تقوا دین را نیکو جلوه دهد ) . ۷۶- ملاك تقوا ( و ریشه و نشان آن ) ترك دنیا است . ۷۷- هدایت شده کسی که تقوا را شعار دل خود قرار دهد . ۷۸- و از خدائی بپرهیزید که بسبب آنچه ترسانیده ( و از عذاب انداز نموده ) ص ۱۵۵۵ عدوّا نفذ فی الصّدور خفيا ، و نفث فی الآذان نجيا ۱۰۱۴۶ . ۷۹- لا تقدم و لا تجحم إلّا على تقوى الله و طاعته تظفر بالنجح و النهج القويم ۱۰۳۵۰ . ۸۰- لا كرم كالتقوى ۱۰۴۶۴ . ۸۱- لا زاد كالتقوى ۱۰۴۸۶ . ۸۲- لا تقوى كالكف عن المحارم ۱۰۶۱۱ . ۸۳- لا حصن أمنع من التقوى ۱۰۶۴۶ . ۸۴- لا يهلك على التقوى سنخ أصل ، و لا يظمأ عليها زرع ۱۰۸۵۶ . ۸۵- لا شرف أعلى من التقوى ۱۰۹۰۳ . ۸۶- أبر كم أتقاكم ۲۸۳۶ . عذر را برطرف ساخته ، و به آنچه راه واضح قرار داده احتجاج نموده ، و شما را از دشمنی که در سینه‌ها پنهان نفوذ کرده و در گوشها راز گوینده دمیده ترسانیده است . ۷۹- ( بر هر کاری ) اقدام مکن ، و باز مایست مگر بر تقوای الهی ، و طاعت او ، تا بر مطالب و راه راست پیروزی یابی . ۸۰- هیچ کرمی ( و هیچ سبب گرامی بودن ) مانند تقوا نیست . ۸۱- هیچ توشه‌ای ( برای آخرت ) مانند تقوا نیست . ۸۲- هیچ پرهیزکاری مانند باز ایستادن از حرامها نیست . ۸۳- حصاری منبع تر از تقوا نیست . ۸۴- بر ( بنای ) تقوا هیچ ریشه اعتقادی ( و یا عملهای بزرگ هلاک و ) باطل نشده ، و دانه عملی که کاشته می‌شود ( و یا عملهای خرد ) تشنه نخواهد ماند . ۸۵- شرفی بالاتر از تقوا نیست . ۸۶- نیکوکارترین شما با تقوا ترین شماست . ص ۱۵۵۶ ۸۷- لا تضع من رفعته التقوى ۱۰۲۲۸ . ۸۸- اتّقوا الله تقيّة من دعى فأجاب و تاب فأتاب و حذر فحذر و عبر فاعتبر و خاف فأمن ۲۵۴۸ .

۱- المتَّقِی من اتَّقَی الذَّنوب ، و المتَّزَّه من تنَزَّه عن العیوب ۱۸۷۱ . ۲- المتَّقون أنفسهم عفیفة ، و حاجاتهم خفیفة ، و خیراتهم مأمولة ، و شرورهم مأمونة ۱۹۳۱ . ۳- المتَّقون أنفسهم قانعة ، و شهواتهم مبیته ، و وجوههم مستبشرة ، و قلوبهم محزونة ۱۹۳۲ . ۸۷- کسی را که تقوا او را بلند کرده است پست مگردان . ۸۸- از خدا بترسید ترسیدن کسی که خوانده شده پس اجابت کرده است ، و توبه نموده پس بسوی خدا روی آورده است ، و ( از معاصی ) ترسانیده شده پس ترسیده است و ( بر مواضع عبرت ) عبور کرده پس عبرت گرفته است و ترسیده پس ( از عذاب خدا ) ایمن گشته است . خویشتن دار ۱- خویشتن دار کسی است که از گناهان بپرهیزد ، و پاکیزه کسی است که از عیبها پاکیزه باشد . ۲- خویشتن داران نفسهایشان پارسا ، و حاجت‌هایشان سبک ، و خیراتشان امید داشته شده ، و بدیهای آنها ایمن داشته شده است . ۳- پرهیزکاران نفسهایشان قانع ، و خواهشهایشان مرده ، و صورتهای آنان شکفته ، و دل‌هایشان اندوهگین است . ص ۱۵۵۷ ۴- المتَّقون أعمالهم زاکیه ، و أعینهم باکیه ، و قلوبهم وجله ۱۹۶۵ . ۵- المتَّقِی مبیته شهوته ، مکظوم غیظه ، فی الرِّخاء شکور ، و فی المکاره صبور ۱۹۹۸ . ۶- إِنَّ الْأَتْقیاء کُلَّ سَخِیٍّ ، متعَفِّف محسن ۳۴۰۱ . ۷- إِنَّ الْمُتَّقِین ذَهَبُوا بِعَاجِل الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةِ ، شارکوا أَهْل الدُّنْیَا فی دنیاهم ، و لم یشارکهم أَهْل الدُّنْیَا فی آخرتهم ۳۶۱۵ . ۸- المتَّقون قلوبهم محزونة ، و شرورهم مأمونة ۱۳۴۸ . ۹- المتَّقِی قانع ، متَّزَّه ، متعَفِّف ۱۴۳۳ . ۱۰- شیمه الأتقیاء اغتنام المهله ، و التزوّد للرحله ۵۷۷۷ . ۴- ترسناکان از خدا کردارهایشان پاک ، و چشمهایشان گریان ، و دل‌هایشان ترسناک است . ۵- شخص پرهیزکار خواهش او مرده ، خشمش فرو خورده شده ، در وسعت و فراخی بسیار سپاسگزار ، و در ناخوشی‌ها بسیار شکیباست . ۶- براستی که خویشتن داران ( و پرهیزکاران ) هر سخاوتمند ، باز ایستنده از حرام ، نیکوکاریست . ۷- براستی که افراد با تقوی دنیای حاضر و آخرت را برده‌اند ( یعنی از هر دو بهره‌مند گشته‌اند ) با اهل دنیا در دنیایشان شریک شده ، و اهل دنیا در آخرت آنان شریک نخواهند شد . ۸- افراد با تقوا دل‌هایشان محزون و غمگین ، و از بدیهایشان مردم در امان خواهند بود . ۹- فرد با تقوا قناعت کننده ، دوری کننده از محرمات ، پارسا و پاکدامن خواهد بود . ۱۰- طریقه و رویه پرهیزکاران ، غنیمت شمردن مهلت ، و توشه بر گرفتن برای ص ۱۵۵۸ ۱۱- قد أفلح التَّقِی الصِّموت ۶۶۷۰ . ۱۲- للمتَّقِی هدی فی رشاد ، و تحرّج عن فساد ، و حرص فی إصلاح معاد ۷۳۵۷ . ۱۳- للمتَّقِی ثلاث علامات : إخلاص العمل ، و قصر الأمل ، و اغتنام المهل ۷۳۷۰ . ۱۴- لو أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ کانتا علی عبد رتقا ثُمَّ اتَّقَی اللَّهُ لجعل الله له منهما مخرجا و رزقه من حیث لا یحتسب ۷۵۹۹ . ۱۵- من توقّی سلم ۷۶۶۱ . ۱۶- من اتَّقِی أصلح ۷۷۰۷ . ۱۷- من اتَّقِی الله وقاه ۷۸۲۴ . کوچیدن است . ۱۱- در حقیقت رستگار گردیده پرهیزگار بسیار خاموش . ۱۲- برای فرد با تقوا راهنمایی است در راه راست و درست ، و باز ایستادنی است از فساد ، و حرصی است در اصلاح معاد و روز بازگشت . ۱۳- برای شخص با تقوا سه نشانه است : خالص گردانیدن عمل ، و کوتاه کردن امید ، و غنیمت شمردن مهلت . ۱۴- اگر این که آسمانها و زمین بر بنده‌ای پیوسته بر یکدیگر باشند ( که راه خروجی در آنها نباشد ) آن گاه آن بنده از خدا بترسد ( و تقوای الهی را پیشه خود سازد ) خداوند برای او راه بیرون شدنی قرار خواهد داد و او را از جائی که گمان ندارد روزی می‌دهد . ۱۵- هر که خویشتن داری کند سالم ماند . ۱۶- کسی که تقوا داشته باشد ( حال خود را ) اصلاح نماید . ۱۷- هر که تقوای الهی داشته باشد خدا او را نگاه دارد . ص ۱۵۵۹ ۱۸- من اتَّقِی قلبه لم یدخله الحسد ۸۰۰۲ . ۱۹- من اتَّقِی ربّه کان کریم ۸۲۸۳ . ۲۰- من اتَّقِی الله فاز و غنی ۸۴۱۵ . ۲۱- من أشعر قلبه التَّقوی فاز عمله ۸۵۹۴ . ۲۲- من اتَّقِی الله سبحانه جعل له من کلّ همّ فرجا و من کلّ ضیق مخرجا ۸۸۴۷ . ۲۳- من اتَّقِی الله وقاه ۹۰۹۷ . ۲۴- ما اتَّقِی أحد إلاّ سهّل الله مخرجه ۹۵۶۵ . ۲۵- متَّقِی المعصیه کفاعل البرّ ۹۷۹۰ . ۱۸- هر که دلش ترسناک باشد ( و تقوای الهی را پیشه خود سازد ) حسد در آن داخل نشود ، ( و یا هر که از دل و یا بر دل خود ترسد حسد را بر آن داخل ننماید چون مرکز حسد دل است ) . ۱۹- هر که از پروردگار خود ترسناک باشد گرامی خواهد بود . ۲۰- هر که از خدا بترسد پیروزی یافته و توانگر گردد . ۲۱- هر که پرهیزکاری را شعار دل خود قرار دهد عملش پیروزی یابد . ۲۲- هر که از خدای سبحان بترسد خداوند برایش از هر اندوهی گشایشی و از هر تنگی محل خروجی قرار دهد . ۲۳- هر که



تقوای الهی را پیشه خود سازد خداوند او را نکه دارد . ۲۴- احدى پرهیزگار نگردد جز آنکه خداوند محل بیرون رفتن او را ( از هر تنگی و بلا ) آسان خواهد نمود . ۲۵- پرهیز کننده از گناه مانند انجام دهنده خوبی است ( در اجر و ثواب و نقش او در جامعه ) . ص ۱۵۶۰ ۲۶- ملوک الجنّة الأتقیاء و المخلصون ۹۸۱۷ . ۲۷- و سيق المذین اتقوا ربهم إلى الجنّة زمرا قد أمن العقاب ، و انقطع العتاب ، و زحزحوا عن النار ، و اطمئت بهم الدار ، و رضوا المثوی و القرار ۱۰۱۴۸ .

## التوکل

۱- التوکل کفایه شریفه لمن اعتمد علیه ۱۵۵۹ . ۲- التوکل التبری من الحول و القوه و انتظار ما یأتی به القدر ۱۹۱۶ . ۳- إیاک أن تتخیر لنفسک ، فإن أكثر النّجح فیما لا یحتسب ۲۶۹۱ . ۲۶- پادشاهان بهشت افراد با تقوا و مخلصانند . ۲۷- ( تتمه کلامی است که حضرت در باره اهل تقوا و غیر آن فرموده چنانکه از خطبه ۲۳۲ نهج البلاغه استفاده می شود ) و رانده شده‌اند بسوی بهشت ( و روانه خواهند گردید ) دسته دسته آنانکه از پروردگارشان می ترسند در حقیقت از عقاب ایمن گشته ، و از عتاب و سرزنش بریده ، و از آتش دور گشته ، و آن سرا به آنان آرامش بخشیده ، و از منزل و قرارگاه خود خوشنود باشند . به امید خدا بودن ۱- توکل بر خدای تبارک و تعالی برای کسی که اعتماد بر او کند کفایت شریفی است . ۲- توکل بیزاری جستن از حول و قوت ، و انتظار کشیدن آنچه را که بیاورد آن را تقدیر الهی . ۳- بر تو باد به دوری از این که اعتماد کنی بر آنچه برای نفس خود برگزینی ، زیرا که اکثر پیروزی در آن چیز است که گمان آن نرود ( یعنی در کارها باید بر خدا توکل کرد ، نه بر گزینش های نفس ) . ص ۱۵۶۱ ۴- أصل قوه القلب التوکل علی الله ۳۰۸۲ . ۵- إن حسن التوکل لمن صدق الإیقان ۳۳۸۰ . ۶- التوکل کفایه ۷۲ . ۷- التوکل بضاعه ۲۴۹ . ۸- التوکل خیر عماد ۴۹۲ . ۹- التوکل حصن الحکمه ۵۴۴ . ۱۰- التوکل أفضل عمل ۶۰۴ . ۱۱- التوکل من قوه یقین ۶۹۹ . ۱۲- بحسن التوکل یستدل علی حسن الإیقان ۴۲۸۶ . ۱۳- توکل علی الله سبحانه فانه قد تکفل بکفایه المتوکلین علیه ۴۵۰۴ . ۴- ریشه نیروی دل توکل بر خدا داشتن است . ۵- براستی که نیکوئی توکل همانا از راستی یقین داشتن است . ۶- توکل بر خدا کارگزاری همه امور است . ۷- توکل بر خدا سرمایه است . ۸- توکل ( و اعتماد به خدا ) بهترین ستون است . ۹- توکل حصار حکمت است . ۱۰- واگذار کردن امور به خدا و بر او تکیه کردن برترین عمل است . ۱۱- توکل بر خدا از قوت یقین است . ۱۲- به نیکوئی توکل بر خوبی یقین داشتن استدلال می شود ( یعنی نیکوئی توکل دلیل یقین خوب است ) . ۱۳- بر خدای سبحان توکل نما ، زیرا که او در حقیقت متکفل کارگزاری توکل کنندگان بر او خواهد بود ( چنانکه در قرآن فرموده : وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ص ۱۵۶۲ ۱۴- حسن توکل العبد علی الله علی قدر ثفته به ۴۸۳۲ . ۱۵- حسبک من توکلک أن لا تری لرزقک مجریا إلا الله سبحانه ۴۸۹۵ . ۱۶- فی التوکل حقیقه الإیقان ۶۴۸۴ . ۱۷- من توکل کفی ۷۶۸۲ . ۱۸- من توکل لم یهتّم ۷۷۷۲ . ۱۹- من توکل علی الله کفی ۷۸۰۷ . ۲۰- من توکل علی الله کفاه ۷۸۲۵ . ۲۱- لا- تجعلن لنفسک توکلا إلا علی الله ، و لا یکن لک رجاء إلا الله ۱۰۲۸۵ . ۲۲- کل متوکل مکفی ۶۸۳۱ . «هر که بر خدا توکل کند او کفایت کننده اوست» طلاق ۳ . ۱۴- نیکوئی توکل بنده به خدا به اندازه اعتماد اوست به او . ۱۵- از توکل تو را بس خواهد بود این که برای روزی خود مجری جز پروردگار سبحان نبینی ( فقط او را روزی رسان دانی ) . ۱۶- در توکل است حقیقت یقین داشتن . ۱۷- کسی که ( بر خدا ) توکل نماید کفایت شود . ۱۸- هر که توکل کند اندوهناک نگردد . ۱۹- هر که بر خدا توکل نماید کفایت شود . ۲۰- هر که بر خدا توکل نماید خداوند او را کفایت می نماید . ۲۱- هرگز برای نفس خود توکلی قرار مده مگر بر خدا ، و برای توامیدی نباشد مگر خدا . ۲۲- هر توکل کننده ای کفایت شده است ( یعنی خدا او را کفایت خواهد ص ۱۵۶۳ ۲۳- کن متوکلا تکن مکفیا ۷۱۳۲ . ۲۴- لیس لمتوکل عناء ۷۴۵۱ . ۲۵- من کان متوکلا لم یعدم الإعانه ۸۱۲۸ . ۲۶- من توکل علی الله غنی عن عبادہ ۸۲۵۴ . ۲۷- من توکل علی الله کفی و استغنی ۸۴۲۳ . ۲۸- من توکل علی الله تسهلت له الصعاب ۸۹۲۰ . ۲۹- من توکل علی الله أضاءت له السبّهات ، و کفی المؤمنات ، و



أمن التبعات ۸۹۸۵ . ۳۰- من توکل علی الله ذلت له الصعاب ، و تسهلت له الأسباب ، و تبوء الخفض و الکرامة ۹۰۲۸ . نمود . ۲۳- توکل کننده ( به خدا ) باش تا ( امورت بر گزار شود و ) کفایت شوی . ۲۴- برای توکل کننده رنجی نیست ( زیرا کارهایش را به خدا واگذار می کند ) . ۲۵- هر که ( به خدا ) متوکل باشد یاری ( خدا را ) از دست ندهد . ۲۶- هر که بر خدا توکل نماید از بند گانش بی نیاز خواهد شد . ۲۷- هر که بر خدا توکل نماید کفایت شده و بی نیاز گردد . ۲۸- هر که بر خدا توکل نماید برای او سختی ها آسان گردد . ۲۹- هر که بر خدا توکل نماید شبهه ها ( اموری که در آن اشتباهات باشد ) برای او روشن شده ، و مؤنات و اخراجات کفایت گشته و از تبعات ( عاقبت های بد ) ایمن گردد . ۳۰- هر که بر خدا توکل کند برای او مشکله ها و سختی ها نرم گشته ، و اسباب برای او سهل گشته ، و در وسعت و کرامت فرود آید . ص ۱۵۶۴ الولد ۱- الولد الصالح أجمل الذکرین ۱۶۶۵ . ۲- الولد أحد العدوین ۱۶۶۸ . ۳- شرّ الأولاد الغاقّ ۵۶۸۸ . ۴- فقد الولد محرق الکبد ۶۵۴۲ . ۵- موت الولد صدع فی الکبد ۹۸۲۲ . ۶- ولد السوء يهدم الشرف ، و یشین السیف ۱۰۰۶۵ . ۷- ولد السوء یعزّ السیف ، و یفسد الخلف ۱۰۰۶۶ . ۸- ولد عقوق محنة و شؤم ۱۰۰۷۲ . فرزند ۱- فرزند شایسته نیکوترین دو یاد است ( یکی یاد از خود آدمی و دیگر یاد بوسیله فرزند ) . ۲- فرزند یکی از دو دشمن است ( یکی دشمن معروف و دیگر خود فرزند ) . ۳- بدترین اولاد فرزندی است که با پدر و مادر بد رفتاری نماید . ۴- از دست دادن فرزند سوزاننده جگر است . ۵- مرگ فرزند شکافی است در جگر ( زیرا از خون آن منشأ گرفته سوزش هم در آن پدیدار گردد ) . ۶- فرزند بد شرف ( و بلندی مرتبه ) را خراب کرده ، و پیشینیان را عیناک می گرداند . ۷- فرزند بد پیشینیان را آلوده کرده ، و باقیمانده گان را فاسد خواهد ساخت . ۸- فرزند بد سلوک ، رنج ، و شوم خواهد بود . ص ۱۵۶۵

## أولياء الله و أحبائه

۱- إن أولياء الله تعالى كلّ مستقرب أجله ، مکذب أمله ، کثیر عمله ، قليل زلّه ۳۵۵۲ . ۲- إن أولياء الله لأ- کثر الناس له ذکرا ، و أدومهم له شکرا ، و أعظمهم علی بلائه صبرا ۳۵۷۱ . ۳- إن من أحبّ العباد إلى الله عبدا أعانه علی نفسه فاستشعر الحزن ، و تجلبب الخوف ، فزهر مصباح الهدی فی قلبه ، و أعدّ القرى لیومه النازل به ۳۵۷۷ . دوستان خدا ۱- براستی که اولیاء خدای تعالی هر فردی است که اجل خود را نزدیک شمرده ( و لذا در اطاعت و باز ایستادن کمال اهتمام ورزد ) امید خویش را تکذیب کننده ( بداند اکثر امیدها دروغ است ) عملش بسیار ، لغزش او کم باشد . ۲- براستی که اولیاء خدا هر آینه کسانیند که از همه مردم بیشتر به یاد خدا بوده ، و در سپاسگزاری برای خدا پایدارتر ، و در بلای او شکیبائیشان عظیمتر است . ۳- براستی از جمله محبوبترین بندگان در نزد خدا بنده ای است که خدا او را بر تسلط بر نفسش کمک کرده باشد ، در نتیجه اندوه را شعار خود قرار دهد ( یعنی پیوسته بر حال خود اندوهناک است ) و ترس از خدا را پیراهن به حساب آورده ، پس چراغ راستی و هدایت در قلب او درخشیده ، و مهمانی را ( یا پشتیبانی را ) برای روز ورودش به او آماده کرده باشد . ص ۱۵۶۶

## التوانی

۱- التوانی فی الدنیا إضاعه ، و فی الآخرة حسره ۱۷۶۰ . ۲- التوانی إضاعه ۹ . ۳- التوانی فوت ۴۸ . ۴- التوانی سجيّة التوکی ۴۳۶ . ۵- بالتوانی یكون الفوت ۴۲۴۷ . ۶- ضادّوا التوانی بالعزم ۵۹۲۷ . ۷- من أطاع التوانی ضیع الحقوق ۸۴۷۸ . ۸- من أطاع التوانی أحاطت به الدنائة ۹۰۹۶ . ۹- من التوانی یتولّد الکسل ۹۲۸۴ . سستی ۱- سستی و کاهلی در دنیا تباه ساختن ( عمر ) و در آخرت ندامت است . ۲- سستی و کاهلی ضایع کردن عمر و فرصت است . ۳- سستی سبب فوت کارهای مهم است . ۴- سستی و کاهلی طبیعت کم عقلان است . ۵- بسبب سستی و کاهلی از دست رفتن ( سعادت و کمال ) حاصل خواهد گردید . ( یعنی هر چه از دست رود اکثرا از راه سستی خواهد بود ) . ۶- سستی را با عزم و تصمیم ( و جدّ و جهد ) برطرف کنید . ۷- هر که کسالت و

کاهلی را پیروی کند حقوق را ضایع نموده است . ۸- هر که کاهلی را اطاعت نماید پشیمانی او را احاطه خواهد نمود . ۹- از اهمال در کار ، تنبلی و سنگینی زائیده می شود . ص ۱۵۶۷

## الموهبة

۱- ربّ موهبة خیر منها الفجیعة ۵۳۴۳ .

## الوهم

۱- لیس الوهم کالفهم ۷۴۷۷ .

## التهمه

۱- من عَرَّض نفسه للتَّهمَة فلا یلومَنَّ من أساء الظَّنَّ به ۸۸۸۹ . بخشش ۱- بسا موهبت و بخششی که مصیبت ( ندرائی ) از آن بهتر است ( چون ممکن است بخشنده لئیم و یا منت گذار باشد ) . گمان ۱- غلط دانستن ( و یا گمان و خیال ) مانند دانستن نیست ( یعنی باید آدمی در کارها به دنبال فهم برود نه با خیال کار کند ) . تهمت ۱- هر که نفس خود را در معرض تهمت در آورد پس البته نباید سرزنش کند کسی را که نسبت به او بد گمان می شود . ص ۱۵۶۸

## باب الهاء

## الهدی و هدی الله

۱- أفضل الذَّخِر الهدی ۲۸۹۱ . ۲- بالهدی یكثر الاستبصار ۴۱۸۶ . ۳- ضلّ من اهتدی بغیر هدی الله ۵۹۰۶ . ۴- طوبی لمن بادر الهدی قبل أن تغلق أبوابه ۵۹۶۰ . ۵- طاعة الهدی تنجی ۵۹۹۹ . ۶- فاز من استصبح بنور الهدی ، و خالف دواعی الهوی ، و جعل الإیمان راه یافتن ۱- افزونترین اندوخته رسیدن به حق ( یا راه یافتن ) است . ۲- بسبب هدایت ( یعنی راه راست یافتن ) بینائی زیاد می شود . ۳- گمراه گردید کسی که به غیر هدایت خدا راه یافت ( چون راه غیر خدا بیراهه است ) . ۴- خوشا بحال کسی که به راه راست مبادرت ورزیده پیش از آنکه درهای آن بسته شود . ۵- پیروی و فرمانبرداری راه راست رستگاری آورد . ۶- به پیروزی رسیده هر که به نور هدایت روشنی جسته ، و خواسته‌های خواهش را مخالفت ورزیده ، و ایمان را تجهیزات و آماده شده روز بازگشت خود ، ص ۱۵۶۹ عدّه معاده ، و التَّقوی ذخره و زاده ۶۶۰۲ . ۷- کیف یهتدی الضَّلیل مع غفلة الدَّلیل ۶۹۷۸ . ۸- کیف یهدی غیره من یضلّ نفسه ۶۹۹۷ . ۹- کیف یستطیع الهدی من یغلبه الهوی ۷۰۰۱ . ۱۰- لیکن شعارك الهدی ۷۳۸۸ . ۱۱- من اهتدی نجا ۷۷۳۶ . ۱۲- من اهتدی بهدی الله أرشده ۸۰۷۱ . ۱۳- من اهتدی بغیر هدی الله سبحانه ضلّ ۸۱۷۶ . ۱۴- من اهتدی بهدی الله فارق الأضداد ۸۳۷۰ . و تقوا را ذخیره و توشه خویش قرار دهد . ۷- چگونه گمراه راه می یابد در صورتی که رهنما غافل باشد . ۸- چگونه غیر خود را هدایت و راهنمایی می کند کسی که نفس خود را گمراه می سازد ۹- چگونه بر راهنمایی توانائی دارد کسی که خواهش بر او غلبه کرده است ۱۰- باید شعار ( و جامعه ملاصق بدن ) تو بر راه راست رفتن باشد . ۱۱- هر که راه یافت رستگار گردید . ۱۲- هر که به رهنمودهای خدا طلب راه راست کند خداوند او را ارشاد و راهنمایی نماید . ۱۳- هر که به غیر راهنمایی خدای سبحان راهنمایی خواهد گمراه خواهد گردید . ۱۴- هر که به رهنمودهای خدا راه بیابد از اضداد ( صفات متضاده افراط و تفریط و یا فرقه‌های متضاده مانند غالی و تالی یا دشمنان خدا ) جدا شود . ص ۱۵۷۰ ۱۵- من یطلب الهدایه من غیر أهلها

یضَلَّ ۸۵۰۱ . ۱۶- من استهدی الغاوی عمی عن نهج الهدی ۸۵۶۹ . ۱۷- هدی الله أحسن الهدی ۱۰۰۱۰ . ۱۸- لا ضلال مع هدی ۱۰۵۴۰ . ۱۹- لا دلیل أرشد من الهدی ۱۰۶۴۷ . ۲۰- لا هداية لمن لا علم له ۱۰۷۸۵ .

## الهدية

۱- الهدیة تجلب المحبة ۳۱۶ . ۲- ما استعطف السلطان ، ولا استسلَّ سخيمة الغضبان ، ولا استميل ۱۵- هر که طلب هدایت کند از غیر اهل آن ( یعنی از غیر راه خدا و رسول و امام و کسانی که راه آنان را پیموده‌اند ) گمراه خواهد گردید . ۱۶- هر که از گمراه راهنمایی خواهد از راه واضح و راه راست کور گردد . ۱۷- راهنمایی و هدایت الهی ( که بوسیله پیمبران و امامان بدست ما می‌رسد ) بهترین هدایت و راهنمایی است . ۱۸- نیست گمراهی با هدایت و راه یافتن ( کسانی گمراهند که راه دین را نیافته‌اند ) . ۱۹- هیچ راهنمایی راست‌تر از هدایت و راه یافتن نیست . ۲۰- هدایتی نیست برای کسی که برای او علمی نیست . ارمغان ۱- ارمغان ( کادو و سوغاتی ) برای کسی بردن دوستی را می‌کشانند ( چون انسان بنده احسان است ) . ۲- به پادشاه تَلَطُّف و مهربانی نشده ، و کینه خشمناک بیرون نگشته ، ص ۱۵۷۱ المهجور ، و لا استنجحت صعب الأمور ، و لا استدفعت الشرور بمثل الهدیة ۹۶۹۵ .

## الهذر

۱- اجتنب الهذر ، فأیسر جنايته الملامة ۲۳۱۵ . ۲- إِيَّاكَ و الهذر ، فمن كثر كلامه كثر آثامه ۲۶۳۷ . ۳- الهذر مقرب من الغير ۱۲۶۹ . ۴- الهذر يأتي على المهجة ۱۲۶۹ . ۵- كثرة الهذر تكسب العار ۷۰۸۶ . و مهجور ( کسی که او را ترک کرده‌اند و یا او ترک دیگران کرده باشد ) مایل نشده ، و سختی‌های کارها بر آورده نگشته ، و بدیهای دفع نشده به مثل هدیه ( که آن قوی ترین سبب خواهد بود برای رفع تمام مشکلها ) . بیهوده گوئی ۱- از بیهوده گوئی ( یا پر حرفی ) بر حذر باش ، پس آسانتر زبان آن سرزنش است . ۲- بر تو باد به دوری کردن از بیهوده گوئی ( و یا پر سخنی ) ، پس کسی که سخن او زیاد باشد گناهان او فراوان است ( چون در پر حرفی کم اتفاق می‌افتد که از غیبت و دروغ و مانند آن خالی بماند ) . ۳- هرزه گوئی ( یا بسیار گوئی ) به حوادث زیانبخش نزدیک کننده است . ۴- هرزه گوئی ( یا پر گوئی ) بر خون یا روح می‌آید ( یعنی سبب قتل خواهد شد ) . ۵- بسیاری هرزه گوئی عار و ننگ را کسب می‌کند . ص ۱۵۷۲

## الهزل

۱- كثرة الهزل آية الجهل ۷۱۲۹ . ۲- من كثر هزله استجهل ۷۹۷۲ . ۳- من كثر هزله بطل جدّه ۸۳۵۶ . ۴- من غلب عليه الهزل فسد عقله ۸۴۲۹ .

## المهلكات و الموبقات و المحرقات

۱- ثلاث مهلكات : طاعة النساء ، و طاعة الغضب ، و طاعة الشهوة ۴۶۶۵ . ۲- ثلاثة مهلكة : الجراءة على السلطان ، و ائتمان الخوان ، و شرب السم للتجربة ۴۶۸۰ . شوخی ۱- شوخی بسیار و کار غیر جدّی نشانه جهل است . ۲- هر که شوخی او بسیار باشد نادان شمرده شود . ۳- هر که شوخی او بسیار باشد جدّ او ( در نزد مردم ) باطل شود ( یعنی مردم همه چیز او را به باطل گیرند ) . ۴- هر که شوخی او بر او غلبه کند عقلش فاسد گردد . هلا-ک کنندگان ۱- سه چیز هلا-ک کننده است : فرمانبرداری زنان ، و پیروی خشم و غضب ، و فرمانبرداری شهوت و خواهش . ۲- سه چیزند که هلا-ک کننده‌اند : جرأت و دلیری کردن بر پادشاه ، و امین کردن خیانتکار ، و آشامیدن زهر برای آزمایش . ص ۱۵۷۳- ثلاث هنّ المحرقات الموبقات : فقر بعد غنی ، و ذلّ بعد عزّ ، و فقد

الأحبة ۴۶۸۲ . ۴- ثلاث يهدون القوى : فقد الأحبة ، و الفقر في الغربة ، و دوام الشدة ۴۶۸۲ .

## الهَمَّاز

۱- الهَمَّاز مذموم مجروح ۳۷۳ .

## الهمم

۱- أبعد الهمم أقربها من الكرم ۲۹۶۲ . ۲- بقدر الهمم تكون الهموم ۴۲۷۷ . ۳- خير الهمم أعلاها ۴۹۷۷ . ۳- سه مصیبت است که آنها سوزاننده هلاک کننده‌اند : پریشانی و فقر بعد از توانگری ، و ذلت و خواری بعد از عزت ، و نیافتن و از دست دادن دوستان . ۴- سه چیز است که قوا را سست می‌کنند : نیافتن و از دست دادن دوستان ، و درویشی و فقر در غریبی ، و دائم بودن سختی ( مثل بیماریها و سایر اموری که تحمل آن مشکل است ) . غیبت کردن با اشاره ۱- عیب گو ( و یا غیبت کننده به سبب اشاره ) نکوهیده طعن زده شده است . همت‌ها ۱- بلندترین و دورترین مقاصد نزدیکترین آنهاست به جود و بخشش . ۲- به اندازه همت‌ها غم و غصه‌ها خواهد بود ( هر اندازه همت بلند باشد همراه آن اندوه زیاد خواهد بود ، و هر چه کوتاه گردد غم کم خواهد گردید ) . ۳- بهترین همت‌ها بلندترین آنهاست . ص ۱۵۷۴ ۴- کن بعید الهمم إذا طلبت ، کریم الظفر إذا غلبت ۷۱۶۱ . ۵- من کبر همته کبر اهتامه ۷۸۵۰ . ۶- من صغرت همته بطلت فضيلته ۸۰۱۹ . ۷- من شرفت همته عظمت قيمته ۸۳۲۰ . ۸- من کبرت همته عزّ مرّاه ۸۴۰۶ . ۹- اقصر همتک علی ما یلزمک ، و لا تخض فیما لا یعینک ۲۳۰۳ . ۱۰- من رقی درجات الهمم عظمته الأمم ۸۵۲۶ . ۱۱- من لم یکن همّه ما عند الله سبحانه لم یدرک مناه ۸۹۷۰ . ۱۲- لا تهتمّ إلّا فیما یکسبک أجرا و لا تسع إلّا فی اغتنام ۴- دور همت ( و یا همت والا- ) باش هرگاه طلب کنی ( و یا هرگاه اراده طلب داری چیز والائی را طلب نما ) گرامی پیروز باش وقتی که غلبه کنی ( یعنی چون پیروز شدی از دشمن بگذر انتقام مگیر ) . ۵- هر که همت او بزرگ باشد اهتمام و عزم او بزرگ باشد . ۶- هر که همت او کوچک باشد فضیلت و افزونی مرتبه‌اش باطل شود ( زیرا نمی‌تواند به کار بزرگ و مهمی فردی و اجتماعی دست زند ) . ۷- هر که همت او بلند باشد ارزش و بهاء او بزرگ گردد . ۸- هر که همت او بزرگ باشد مطلب و مراد او کمیاب ( یا غالب ) خواهد بود . ۹- تمام همت خود را بر آنچه تو را لازم است بکار بر ، و در آنچه تو را مهم نیست فرو مرو . ۱۰- هر که به مراتب بلند همت‌ها بالا رود امت‌ها او را بزرگ دارند . ۱۱- هر که همت و مقصد او آنچه در نزد خدای سبحان است نباشد به آرزوهای خود نخواهد رسید . ۱۲- هرگز اهتمام موز مگر در آنچه تو را اجر و مزدی کسب فرماید ، و سعی ص ۱۵۷۵ مثبته ۱۰۳۲۰ . ۱۳- علی قدر الهمّة تكون الحمیة ۱۶۷۴ . ۱۴- قدر الرجل علی قدر همتّه ، و عمله علی قدر نیّته ۶۷۴۳ . ۱۵- ما رفع امرء کهمّته ، و لا وضعه کشهوته ۹۷۰۷ . ۱۶- هموم الرجل علی قدر همتّه ، و غیرته علی قدر حمیّته ۱۰۰۵۹ . ۱۷- لا تجعل أكبر همّک بأهلك و ولدک ، فإنّهم إن یكونوا أولیاء الله سبحانه فإنّ الله لا یضیع ولیّه ، و إن یكونوا أعداء الله فما همّک بأعداء الله ۱۰۳۹۲ . ۱۸- لا تشعر قلبک الهمّ علی ما فات ، فیشغلک عما هو آت ۱۰۴۳۴ . مکن مگر در غنیمت یافتن ثوابی . ۱۳- حمیت ( دفاع از ناموس بستگان ) به اندازه همت خواهد بود . ۱۴- قدر و منزلت مرد به اندازه همت او ، و عملش به اندازه نیت اوست . ۱۵- هیچ چیزی مرد را مانند همت او بلند نکرده ، و چیزی مانند شهوت و خواهش او را پست نخواهد نمود . ۱۶- اندوهای مرد به اندازه همت او ، و غیرتش بقدر ننگ و عار او خواهد بود . ۱۷- بزرگترین اندو...خود را برای اهل و فرزندت قرار مده ، زیرا که آنان اگر اولیاء خدای سبحان باشند خداوند دوست خود را ضایع نخواهد ساخت ، و اگر دشمنان خدا باشند پس اندوه تو نسبت به دشمنان خدا برای چیست ۱۸- همّ و اندوه را شعار دل بر آنچه فوت شده و از دست رفته قرار مده ، پس تو را از آنچه خواهد آمد ( از امور دینی و دنیوی ) مشغول سازد . ص ۱۵۷۶

## التهور

۱- من تهوّر ندّم ۷۶۶۴.

## الأحوال

۱- من ركب الأحوال اكتسب الأموال ۸۵۴۳.

## الاستهانة

۱- من استهان بالرجال قلّ ۷۹۱۹.

## الهوى

۱- اغلبوا أهوائكم ، و هاربوها ، فإنّها إن تقيّدكم تورّدكم من الهلكة أبعد غاية ۲۵۶۰ . تهوّر و بی‌باکی ۱- هر که خود را در مهالک اندازد پشیمان گردد . ترسها ۱- هر که بر ( مرکب ) ترسها سوار شود اموال را کسب کند ( یعنی آدمی باید برای کسب مال دل به آب زند و از ضرر نترسد ) . توهین کردن ۱- هر که به مردان ( بزرگ ) توهین نماید ( و آنها را خوار شمارد ) کم شود ( چه از نظر رتبه و قدر و منزلت و چه از نظر یار و یاور ) . خواهش ۱- بر خواهش‌های خود غلبه کنید ، و با آنها جنگ نمائید ، ( یا از پیروی آنها فرار کنید ) زیرا که اگر شما را به بند کشند ، شما را به دورترین پایانی به هلاکت ص ۱۵۷۷ ۲- ایّاکم و تمکّن الهوى منکم ، فإنّ أوّله فتنة ، و آخره محنة ۲۷۴۵ . ۳- الا و إنّ أخوف ما أخاف عليكم اتباع الهوى ، و طول الأمل ۲۷۶۶ . ۴- الهوى یردى ۲۸ . ۵- الهوى صبوة ۱۴۲ . ۶- الهوى عدو العقل ۲۶۶ . ۷- الهوى آفة الألباب ۳۱۴ . ۸- الهوى عدو متبوع ۳۲۵ . ۹- إنّک إن أطعت هواک أصمّک و أعماک و أفسد منقلبک و أرداک ۳۸۰۷ . می‌رساند . ۲- بر حذر باشید از تمکّن خواهش و تحکم آن بر شما ، زیرا که اول آن فتنه ( که دنیا باشد ) و آخر آن محنت ( و سبب رنج و اندوه در آخرت باشد ) است . ۳- آگاه باش که ترسناکترین چیزی که من بر شما خوف دارم پیروی خواهش ، و درازی امید است . ۴- خواهش هلاک می‌گرداند . ۵- خواهش کار کودکى است . ۶- خواهش دشمن عقل است ( زیرا چیزی را می‌طلبد که عقل و شرع آن را زشت می‌پندارد ) . ۷- خواهش آفت عقلهاست . ۸- خواهش دشمنی است پیروی شده ( که اکثر مردم بدنبال آن روند ، بر خلاف عقل که اکثرا از آن دوری کنند ) . ۹- براستی که تو اگر پیرو خواهش خود شوی تو را کر و کور کند و جای بازگشت را تباه ساخته تو را به هلاکت اندازد . ص ۱۵۷۸ ۱۰- إنّکم إن أمرتم عليكم الهوى أصمّکم ، و أعماکم ، و أرداکم ۳۸۴۹ . ۱۱- آفة العقل الهوى ۳۹۲۵ . ۱۲- إذا غلبت عليكم أهوائکم أوردتکم موارد الهلكة ۴۰۲۰ . ۱۳- خالف الهوى تسلم ، و أعرض عن الدنيا تغنم ۵۰۶۱ . ۱۴- رحم الله امرأ غلب الهوى و أفلت من حبال الدنيا ۵۲۱۲ . ۱۵- رأس الدّین مخالفة الهوى ۵۲۲۷ . ۱۶- رأس العقل مجاهدة الهوى ۵۲۶۳ . ۱۷- ردع الهوى شيمه العقلاء ۵۴۰۲ . ۱۸- سبب فساد العقل الهوى ۵۵۱۵ . ۱۰- براستی که شما اگر بر خود خواهش را امیر و فرمانده سازید شما را کر و کور و هلاک گرداند . ۱۱- آفت خرد خواهش است . ۱۲- هر گاه بر شما خواهش‌هایتان غلبه نمود شما را در موارد هلاکت وارد خواهد ساخت . ۱۳- هوا و خواهش را مخالفت کن تا سالم مانی ، و از دنیا اعراض نما تا غنیمت بری . ۱۴- خدا رحمت کند مردی را که بر خواهش غلبه کرده و از دامهای دنیا رهائی یابد . ۱۵- رأس دین ( و عمدۀ اسباب آن ) مخالفت کردن با خواهش است . ۱۶- سر عقل ( و عمدۀ نتایج آن ) پیکار کردن با هوای نفس است . ۱۷- باز داشتن ( نفس از ) هوا و خواهش خوی خردمندان است . ۱۸- سبب تباهی عقل خواهش ( باطل ) است . ص ۱۵۷۹ ۱۹- سبب فساد الدّین الهوى ۵۵۴۲ . ۲۰- ضادوا الهوى بالعقل ۵۹۲۲ . ۲۱-

طوبی لمن کابد هواه ، و کذب مناه ، و رمی غرضا ، و أحرز عوضا ۵۹۷۱ . ۲۲- طاعة الهوى تفسد العقل ۵۹۸۳ . ۲۳- طاعة الهوى تردى ۶۰۰۰ . ۲۴- ظفر الهوى بمن انقاد لشهوته ۶۰۵۰ . ۲۵- ظفر بجنة المأوى من غلب الهوى ۶۰۵۳ . ۲۶- غرور الهوى يخدع ۶۳۸۸ . ۲۷- غلبة الهوى تفسد الدين و العقل ۶۴۱۴ . ۲۸- غالب الهوى مغالبة الخصم خصمه ، و حاربه محاربة العدو عدوه ۱۹- سبب فساد و تباهى دين خواهش است . ۲۰- هوا و هوس را با عقل سرکوب نمائيد . ۲۱- خوشا بحال كسى كه رنج خواهش خود را كشيده ، و آرزويش را تكذيب کرده و باطل داند ، و از مطلب خود درگذرد ، و بعوض آن عوضى را بدست آورد . ( يعنى غرض الهى را كسب كند و غرض نفسى را بدور اندازد ) . ۲۲- فرمانبردارى از هوا و هوس عقل را فاسد مى نمايد . ۲۳- فرمانبردارى هوا و هوس هلاكت آورد . ۲۴- خواهش ( هوا و هوس ) بر كسى پيروز شود كه فرمانبر خواهشش باشد . ۲۵- به بهشت جاودان پيروزي يافته كسى كه بر خواهش خود غلبه نمايد . ۲۶- غرور خواهش مى فريبد ( و يا فساد مى كند ) . ۲۷- غالب شدن خواهش ، دين و عقل را فاسد مى سازد . ۲۸- بر خواهش غلبه نما ، مانند غلبه كردن دشمن بر دشمن خود ، و با آن ص ۱۵۸۰ لعلك تملكه ۶۴۲۱ . ۲۹- فى طاعة الهوى كل الغواية ۶۵۱۸ . ۳۰- فاز من غلب هواه ، و ملك دواعى نفسه ۶۵۴۱ . ۳۱- قد ضل من انخدع لدواعى الهوى ۶۶۷۲ . ۳۲- قاتل هواك بعقلك ، تملك رشدك ۶۷۳۷ . ۳۳- قاتل هواك بعلمك ، و غضبك بحلمك ۶۷۹۹ . ۳۴- كن لهواك غالبا ، و لنجاتك طالبا ۷۱۵۴ . ۳۵- لو ارتفع الهوى لأنف غير المخلص من عمله ۷۵۷۶ . ۳۶- من ملكه هواه ضل ۷۶۵۲ . جنگ كن ، همچون جنگیدن دشمن بر دشمن خود ، شايد كه مالك آن گردى . ۲۹- در پيروي خواهش است تمامى گمراهى و ضلالت . ۳۰- به پيروزي نائل گشته كسى كه بر خواهش خود غلبه كرد ، و خواسته هاى نفسش را مالك گردد ( يعنى آنها را در فرمان خود در آورده است ) . ۳۱- در حقيقت گمراه گشته كسى كه براى داعى هاى خواهش فريب خورده است . ۳۲- خواهش و هواى نفست را با عقلت پيكار كن ، تا مالك راه راست و درست خود شوى . ۳۳- خواهشت را با علمت و خشت را با حلم و بردباريت پيكار كن . ۳۴- بر خواهش خود غلبه كننده و براى رستگارى خويش جوينده باش . ۳۵- اگر هوا و هوس مرتفع مى شد هر آينه غير مخلص از عمل خود ننگ مى داشت ( چون عملش طبق خواهش آن بوده است ) . ۳۶- هر كه او را خواهشش مالك شود گمراه گردد . ص ۱۵۸۱ ۳۷- من أطاع هواه هلك ۷۷۰۱ . ۳۸- من يغلب هواه يعز ۷۷۰۳ . ۳۹- من ملك هواه ملك اللهى ۷۷۵۲ . ۴۰- من وافق هواه خالف رشده ۷۹۵۷ . ۴۱- من قوى هواه ضعف عزمه ۷۹۵۹ . ۴۲- من ركب هواه زل ۷۹۷۸ . ۴۳- من اتبع هواه أردى نفسه ۸۰۰۶ . ۴۴- من خالف هواه أطاع العلم ۸۱۷۹ . ۴۵- من جرى مع الهوى عثر بالزدى ۸۳۵۰ . ۴۶- لا عقل مع هوى ۱۰۵۴۱ . ۴۷- من ركب الهوى أدرك العمى ۸۳۵۲ . ۳۷- كسى كه مطيع خواهش خود شود هلاك گردد . ۳۸- كسى كه بر خواهش خود غالب گردد عزيز شود . ۳۹- هر كه مالك خواهش خود شود مالك عقل خويش گردد . ۴۰- هر كه با هوا و هوس خود موافقت نمايد با رشد خود مخالفت کرده است . ۴۱- هر كه خواهش او قوى باشد عزم و تصميمش ضعيف باشد . ۴۲- هر كه بر ( مركب ) هوايش سوار شود بلغزد . ۴۳- هر كه از خواهش خود پيروي نمايد نفسش را هلاكت ساخته است . ۴۴- هر كه با خواهش خود مخالفت كند ، از علم پيروي نموده است ( يعنى نتيجه علم مخالفت هواى نفس است ) . ۴۵- هر كه با خواهش روان و همراه باشد در هلاكت يفتند . ۴۶- با خواهش عقلى نيست . ۴۷- هر كه سوار خواهش گردد كورى ( از راه رستگارى ) را دريابد . ص ۱۵۸۲ ۴۸- لا دين مع هوى ۱۰۴۳۱ . ۴۹- من أطاع هواه باع آخرته بدنياه ۸۳۵۴ . ۵۰- من غلب هواه على عقله ظهرت عليه الفضائح ۸۶۹۸ . ۵۱- من أحب نيل الدرجات العلى فليغلب الهوى ۸۹۰۷ . ۵۲- من ملكه الهوى لم يقبل من نصح نصحا ۸۹۵۱ . ۵۳- من عرى عن الهوى عمله ، حسن أثره فى كل أمر ۹۰۴۹ . ۵۴- من اتبع هواه أعماه ، و أصمّه ، و أذله ، و أضله ۹۱۶۸ . ۵۵- من استقاده هواه استحوز عليه الشيطان ۹۱۹۷ . ۵۶- من نظر بعين هواه افتتن و جار ، و عن نهج السبيل زاغ و حار ۹۲۲۲ . ۴۸- با خواهش دينى نيست ( و با هم جمع نمى شوند ) . ۴۹- هر كه از خواهش خود پيروي نمايد آخرت خود را به دنيايش بفروشد . ۵۰- هر كه خواهش او بر عقلش غلبه نمايد رسوائى ها بر او ظاهر گردد . ۵۱- هر كه رسيدن به مراتب بلند ( اخروى بلکه دنوى ) را دوست



دارد باید بر خوااهش و بر هوا و هوس غلبه نماید . ۵۲- هر که او را خوااهش مالک شود از هیچ پند دهنده‌ای پندی را نخواهد پذیرفت . ۵۳- هر که عملش از خوااهش برهنه و خالی باشد اثر ( و نتیجه و ثمر ) آن در هر کاری نیکو خواهد بود . ۵۴- هر که پیروی خوااهش خود کند او را کور و کر و خوار و گمراه خواهد نمود ( بنا بر این راهی برای رشد و سعادت او باقی نخواهد ماند ) . ۵۵- هر که خوااهشش او را بکشاند بر او شیطان غلبه کند . ۵۶- هر که به چشم خوااهش ( نه با دیده بصیرت و حق و حقیقت ) نظر کند به ص ۱۵۸۳ ۵۷- ما ضاّد العقل کالهوی ۹۴۷۵ . ۵۸- ما أهلك الدّین کالهوی ۹۵۶۴ . ۵۹- مرکب الهوی مرکب مرد ۹۷۶۲ . ۶۰- مخالفه الهوی شفاء العقل ۹۷۹۱ . ۶۱- مغلوب الهوی دائم الشّقاء مؤبّد الرّقّ ۹۸۳۷ . ۶۲- ماتحا فی عرب هواه کادحا سعیا لدنياه ۹۸۵۳ . ۶۳- نعم عون الشّیطان اتّباع الهوی ۹۹۱۰ . فتنه افتد ، و ستم نماید ، و از راه آشکار میل کرده و حیران گشته و یا هلاک شود . ۵۷- چیزی مانند خوااهش ، دشمن عقل نخواهد بود . ۵۸- دین را چیزی مانند خوااهش هلاک نکرده است . ( یعنی دینداری را فاسد کند ) . ۵۹- مرکب هوا و خوااهش مرکبی است بر اندازنده ( و یا هلاک سازنده ) . ۶۰- مخالفت کردن با خوااهش شفای ( بیماری ) عقل است . ۶۱- مغلوب خوااهش و هوس همیشه بدبخت و تا ابد بنده خواهد بود ( یعنی شب و روز در خدمت هوا و هوس است ) . ۶۲- ( این فراز تتمه کلامی است چنانکه در نهج البلاغه خطبه غزّاء بیان شده که در صفت خلقت انسان بیان فرموده که خداوند او را در سه تاریکی و پرده‌ها از نطفه ریخته شده ، و خون بسته ناقص ایجاد کرده ، سپس دوران شیر خوارگی را بیان داشته آن گاه می‌فرماید : به او قلب حفظ کننده و زبان گویا . . . تا می‌فرماید : تا این که بحدّ کمال رسیده قدر است کرد کبر و غرور بر او مستولی شده گمراه شد . . . ) هوا و هوس خود را در دلو بزرگ ( از چاه گمراهی ) کشنده است برای رسیدن به دنیایش سعی فراوان بکار برنده است . ۶۳- خوب یار شیطانی است پیروی از خوااهش . ص ۱۵۸۴ ۶۴- هلك من أضلّه الهوی ، و استفاده الشّیطان إلى سیل العمی ۱۰۰۲۶ . ۶۵- هواک أعدی علیک من کلّ عدوّ فأغلبه و إلّا أهلكک ۱۰۰۵۸ . ۶۶- لا یبعدنّ هواک علمک ۱۰۲۲۳ . ۶۷- لا تتّبع الهوی ، فمن تبع هواه ارتبک ۱۰۳۱۲ . ۶۸- لا ترکنوا إلى جهالکم ( جهالتکم ) و لا تنقادوا لأهوائکم ، فإنّ النّازل بهذا المنزل علی شفا جرف هار ۱۰۳۹۰ . ۶۹- الهوی أعظم العدوین ۱۶۷۸ . ۶۴- هلاک شده کسی که او را خوااهش گمراه کرده ، و شیطان او را بسوی راه کوری کشانیده است . ۶۵- خوااهش تو از هر دشمنی بر تو ستم کننده‌تر است ، پس بر آن غلبه نما ، و گر نه تو را هلاک خواهد نمود . ۶۶- خوااهش تو هرگز علمت را دور نگرداند ( که نتوانی عمل کنی ، گویا دسترسی به آن نداری ) . ۶۷- پیروی خوااهش مکن ، پس کسی که از خوااهش خود پیروی نماید در گل فرو رود ( و به هلاکت افتد ) . ۶۸- تتمه کلامی است از خطبه ۱۰۴ نهج البلاغه ، ج ۷ ، ص ۱۶۷ ابن ابی الحدید که آن حضرت می‌فرماید : ای بندگان خدا ( جهالت و نادانی و یا به نادانهای خود میل و اعتماد نکنید ، و خوااهشهای خود را فرمان مبرید ، زیرا که فرود آینده به این منزل بر زمینی است که سیل زیر آن را خورانیده و شکاف هم خورده باشد که در معرض خراب شدن است . ۶۹- خوااهش و هوا بزرگترین دو دشمن است ( شیطان و نفس ) . ص ۱۵۸۵ ۷۰- الهوی إله معبود ۲۲۱۷ . ۷۱- النّاجون من النّار قليل لغلبه الهوی و الضّلال ۱۷۲۰ . ۷۲- املك علیک هواک ، و شخّ بنفسک عمّا لا یحلّ لک فإنّ الشّخّ بالنّفس حقیقه الکرم ۲۳۶۶ . ۷۳- احذروا هوی ، هوی بالأنفس هوّیا ، و أبعدھا عنه قراره الفوز قصیّا ۲۶۲۴ . ۷۴- یسیر الهوی یفسد العقل ۱۰۹۸۵ . ۷۵- لا- تلف أعظم من الهوی ۱۰۹۰۴ . ۷۶- أهلك شیء الهوی ۲۸۵۳ . ۷۷- إیّاک و طاعه الهوی ، فإنّه یقود إلى کلّ محنة ۲۶۷۱ . ۷۰- هوا و هوس ، خدای پرستیده شده است . ۷۱- رستگاران از آتش بسبب غلبه هوا و هوس و گمراهی کمند . ۷۲- مالک خوااهش خود باش ، و از آنچه برای تو حلال نبوده بنفس خود بخیلی کن ، زیرا بخیلی کردن به نفس حقیقت جود و کرم است ( یعنی نفس خود را در اختیار آنها مگذار تا آلوده گردد ) . ۷۳- از خواهشی که نفس‌ها را از بلندی به پستی فرود آورده فرود آوردنی ، و آنها را از قرارگاه پیروزی خیلی دور ساخته ، دوری کنید . ۷۴- اندک هوا و هوس عقل را فاسد می‌کند . ۷۵- هیچ تلقی ( و سبب تلف دینی ) بزرگتر از هوا و خوااهش نیست . ۷۶- هلاک کننده‌ترین چیز خوااهش است . ۷۷- بر تو باد به دوری از پیروی خوااهش ، زیرا که آن می‌کشاند بسوی هر محنت و

رنجی . ص ۱۵۸۶-۷۸- أفضل الناس من جاهد هواه ۳۰۹۱ . ۷۹- أول الهوى فتنة و آخره محنة ۳۲۷۰ . ۸۰- الهوى شريك العمى ۵۸۰ . ۸۱- الهوى داء دفين ۶۰۱ . ۸۲- الهوى آفة الألباب ۶۷۱ . ۸۳- الهوى قرين مهلك ۹۵۷ . ۸۴- الهوى ضد العقل ۱۰۲۹ . ۸۵- الهوى أس المحن ۱۰۴۸ . ۸۶- الهوى مطية الفتن ۱۰۶۱ . ۸۷- الهوى هوئى إلى أسفل سافلين ۱۳۲۶ . ۷۸- افزون‌ترین مردم کسی است که با خواهش خود بجنگد . ۷۹- اول هوا و هوس فتنه و گرفتاری و در بند آرزوها افتادن ، و آخر آن محنت و رنج است . ۸۰- هوا و هوس شریک کوریست ( یعنی گویا نمی‌بیند چون هوا بر او غلبه کرده است . ۸۱- خواهش بیماری و دردی است پنهان ، ( پس باید آن را با تفکر و تأمل شناخت و مداوا کرد ) . ۸۲- خواهش و هوس آفت عقلهاست . ۸۳- خواهش و هوس قرینی است هلاک کننده . ۸۴- خواهش ضد عقل است . ۸۵- خواهش اساس محنت و رنجهاست . ۸۶- خواهش مرکب سواری فتنه‌هاست . ۸۷- خواهش پائین آورنده است ( صاحب خود را ) بسوی جاهای پست ( یا ص ۱۵۸۷-۸۸- لا- تكونوا عبید الأهواء و المطامع ۱۰۴۲۳ . ۸۹- لا عدو كالهوى ۱۰۴۶۵ . ۹۰- الهوى مطية الفتنة ۱۰۹۸ .

## الهیة

۱- الهیة خیة ۱۶۷ . ۲- الهیة مقرونة بالخیة ۳۴۹ . ۳- آفة الهیة المزاح ۳۹۴۳ . ۴- قرت الهیة بالخیة ۶۷۱۳ . پست‌ترین درکات جهنم ) . ۸۸- بندگان خواهشها و طمعها مباشید . ۸۹- هیچ دشمنی مانند خواهش نیست ( زیرا ضررش از هر دشمنی بیشتر است ) . ۹۰- هوا و هوس مرکب فتنه است . هیئت و ترس ۱- هیئت ( یعنی روشی که مردم از او در بیم و هراس باشند ) نومیدی است . ( از درگاه خدای بزرگ و یا نومیدی مردم است از او ، زیرا نمی‌توانند با او تماس برقرار سازند ) . ۲- هیئت با نومیدی مقرون است . ۳- آفت شکوه مزاح کردن است . ۴- ترس با نومیدی مقرون است ( چه دیگران از او ترسند یا خود از دیگران ترسد سبب نومیدی خواهد گردید ) . ص ۱۵۸۸

## باب الیاء

## الیأس

۱- الیأس أحد التّجحين ۱۶۰۶ . ۲- أصل الإخلاص الیأس ممّا فی أیدی الناس ۳۰۸۸ . ۳- إنّ أكرم الناس من اقتنی الیأس ، و لزوم القنوع و الورع ، و بریء من الحرص و الطّمع ، فإنّ الطّمع و الحرص الفقر الحاضر ، و إنّ الیأس و القناعة الغنی الظّاهر ۳۶۵۳ . ۴- الیأس حرّ ۵۲ . ۵- الیأس عتق ۱۲۷ . نومیدی ۱- نومیدی ( از خلق ) یکی از دو پیروزیست . ۲- ریشه اخلاص نومیدی از آنچه در دستهای مردم است ( چون وقتی از مخلوق امید قطع شد امید به خدا خالص خواهد گردید ) . ۳- براستی گرامی‌ترین مردم کسی است که نومیدی ( و قطع طمع از مردم ) را فرا گرفته ، و ملازم خوشنودی به قسمت و پارسائی بوده ، و از حرص و طمع خالی باشد ، زیرا که طمع و حرص پریشانی است حاضر ، و یأس و نومیدی و قناعت توانگری است ظاهر و آشکار . ۴- نومیدی ( از خلاق ) آزادگی ( یا بهترین چیزها ) است . ۵- نومیدی ( از مردم ) آزادی و خود را از بندگی رها کردن است . ص ۱۵۸۹-۶- الیأس مسلاة ۱۸۷ . ۷- الیأس غناء حاضر ۳۰۹ . ۸- العزّ مع الیأس ۴۴۳ . ۹- الیأس یریح النفس ۶۳۶ . ۱۰- الیأس عتق مجدّد ۷۵۶ . ۱۱- الیأس عتق مریح ۹۳۱ . ۱۲- الیأس یعزّ الأسیر ۱۰۹۱ . ۱۳- الیأس خیر من التّضرّع إلى الناس ۱۴۱۵ . ۱۴- بالیأس یكون الغناء ۴۲۵۰ . ۱۵- تحلّ بالیأس ممّا فی أیدی الناس ، تسلّم من غوائلهم ، و تحرز ۶- نومیدی تسلی است ، ( زیرا وقتی طمع نسبت به کسی حاصل گردید قلق و اضطراب خواهد داشت که آیا خواسته او را انجام می‌دهد یا نمی‌دهد ولی با نومیدی قلق و اضطراب برطرف خواهد گردید ) . ۷- نومیدی توانگری آماده ایست . ۸- عزّت با نومیدی ( از خلق ) است . ۹- نومیدی جان را آسایش دهد . ۱۰- نا امیدی آزادی تازه

ایست ( یعنی کسی که طمع داشته گویا آزاد نبوده و با نومییدی آزادی تازه‌ای تحصیل خواهد کرد ) . ۱۱- نومییدی ( از مردم ) آزادی راحت بخشی است . ۱۲- نومییدی به اسیر ( طمع ) عزّت می‌بخشد . ۱۳- نومییدی ( از خلق ) از زاری کردن پیش مردم بهتر است . ۱۴- بسبب نومییدی ( از خلق و قطع امید از آنها ) توانگری حاصل گردد . ۱۵- آراسته شو بسبب نومییدی از آنچه در دستهای مردم است تا از آفتهای آنان ص ۱۵۹۰ المودّة منهم ۴۵۰۷ . ۱۶- تعجیل الیأس أحد الظفرین ۴۵۷۷ . ۱۷- حسن الیأس أجمل من ذلّ الطلب ۴۸۵۴ . ۱۸- قد یكون الیأس إدراکا إذا كان الطمع هلاکا ۶۶۷۸ . ۱۹- من آیس من شیء سلا عنه ۹۱۵۳ . ۲۰- مرارة الیأس خیر من التضرّع إلى الناس ۹۷۹۵ . ۲۱- أول الإخلاص الیأس ممّا فی أیدی الناس ۳۲۹۱ .

## الایتام

۱- بَرّوا أیتامکم ، و واسوا فقرائکم ، و ارفقوا بضعفائکم ۴۴۴۹ . سالم مانده ، و دوستی ایشان را فراهم کنی ( یعنی اگر طمع را قطع کنی و مأیوس از آنچه در دست مردم است باشی همه تو را دوست دارند ) . ۱۶- شتاب کردن نومییدی یکی از دو پیروزی است ( یعنی اگر بناست حاجت طرف برآورده نشود هر چه زودتر اعلام نومییدی شود تا نیازمند راحت گردد ، ولی بر عکس اگر او در انتظار باشد در ناراحتی خواهد بود ) . ۱۷- نیکوئی نومییدی که آدمی خوب از مردم مأیوس گردد ، نیکوتر از خواری طلب است . ۱۸- گاهی نومییدی دریافتن مطلوب است هر گاه طمع هلاکت باشد . ۱۹- کسی که از چیزی مأیوس گردید آن را فراموش نماید ( یعنی بدنبال آن نخواهد رفت ) . ۲۰- تلخی نومییدی از تضرع و زاری نزد مردم بهتر خواهد بود . ۲۱- أول اخلاص نومییدی است از آنچه در دستهای مردم است . ایتام ۱- به یتیمان خویش نیکی کنید ، و با فقیران مساوات نموده ، و به ضعیفان ص ۱۵۹۱ ۲- من ظلم یتیمًا عَقَّ أولاده ۷۸۱۴ . ۳- من رعى الأیتام رعى فی بنیه ۸۱۷۴ . ۴- کافل الیتیم و المسکین عند الله من المکرمین ۷۲۵۱ . ۵- کافل الیتیم اثیر عند الله ۷۲۵۶ .

## اليقظة و التيقظ فی الدين

۱- التَّيَقُّظُ فی الدِّینِ نعمه علی من رزقه ۲۰۵۸ . ۲- اليقظة نور ، الغفلة غرور ۱۰۴ . ۳- اليقظة استبصار ۱۷۶ . ۴- قد یَقْظُم فتيقظوا ، و هدیتم فاهدوا ۶۶۸۲ . ارفاق نمائید . ۲- هر که به یتیمی ستم نماید اولادش را آزار نموده است ( یعنی سبب شود که دیگران به اولاد او ستم نمایند که در نتیجه آزرده شوند ) . ۳- هر که رعایت یتیمان کند در فرزندان او رعایت شود ( یعنی از جانب خدا دیگران تلافی کنند ) . ۴- متکفل یتیم و مسکین در نزد خدا از گرامی شدگانست . ۵- ضامن یتیم نزد خدا برگزیده است . بیداری ۱- بیداری در دین و آگاهی نعمتی است آن بر کسی که روزی داده شده است . ۲- بیداری نور ، بیخبری فریب خواهد بود . ۳- بیداری بینا شدن ( و عارف گردیدن به تمام امور ) است . ۴- در حقیقت ( بوسیله آنچه باید بیدار شوید از تعلیم دین و احکام و مواظ ) ص ۱۵۹۲ ۵- من لم یستظهر بالیقظة لم یتنفع بالحفظة ۸۹۹۱ . ۶- اليقظة کرب ۲۲۲ . ۷- أفق أیها السّامع من سکرتهک ، و استیقظ من غفلتهک ، و احتصر ( اختصر ) من عجلتهک ۲۴۰۴ . ۸- الا مستیقظ من غفلته قبل نفاد مدّته ۲۷۵۲ .

## اليقین

۱- أیقن ( أتقن ) تفلح ۲۲۴۲ . ۲- أفضل الدِّین الیقین ۲۸۶۸ . ۳- أصل الصّبر حسن الیقین بالله ۳۰۸۴ . بیدار شده‌اید ، پس بیدار گردید ، و راهنمایی گشته‌اید پس به راه آئید . ۵- هر که بسبب بیداری قوی پشت نگردد ( و احتیاط ننماید ) بوسیله نگهبانان سودمند نشود . ۶- بیداری ( و آگاهی ) سبب اندوه شود . ۷- آی شنونده از مستی خود بهوش آی ، و از غفلت خویش بیدار شو ، و از شتاب خود ( در معاصی و طلب دنیا ) کم نما ( یا باز ایست ) . ۸- آیا از غفلت و بی‌خبری خود بیداری پیش از تمام شدن

مدّت زندگانی او نیست ( که پس از آن سود بخش نمی‌باشد ) . یقین ۱- محکم کن ( یا تحصیل یقین نما ) تا رستگار گردی . ۲-

افزونترین دین یقین است ( نسبت به مبدأ و معاد و به معارف دین ) . ۳- ریشه صبر یقین نیکو به خداست ( چون وقتی انسان فهمید مصائب و مشکلات خواسته خداست و بر آن خوب یقین کرد ، صبر و شکیبائی برایش آسان ص ۱۵۹۳ ۴- أصل الزّهد یقین ، و ثمرته السّعادة ۳۰۹۹ . ۵- یقین عبادۀ ۳۱ . ۶- یقین نور ۶۸ . ۷- یقین عنوان الإیمان ۳۵۱ . ۸- یقین أفضل الزّهادۀ ۳۹۱ . ۹-

یقین عماد الإیمان ۳۹۸ . ۱۰- یقین جلباب الأكياس ۵۹۶ . ۱۱- یقین یرفع الشّکّ ۸۲۶ . ۱۲- یقین یثمر الزّهد ۸۴۳ . گردد ، بزودی خود را نیازد ) . ۴- ریشه بی‌رغبتی به دنیا یقین به مبدأ و معاد ، و میوه و ثمره آن نیکبختی است . ۵- یقین عبادت است . ۶-

یقین نور است ( که آدمی بوسیله آن همه چیز را می‌یابد ) . ۷- یقین و اعتقاد جازم دلیل و سر سخن ایمان است . ( زیرا تا آدمی در اصول عقائد جازم نباشد دارای ایمان کامل و صحیح نخواهد شد ) . ۸- یقین افزون‌ترین زهادت است . ( چون عامل مهم برای بی‌رغبتی نسبت به دنیا خواهد بود ، و زهد با یقین دائمی ارزشمند است ) . ۹- یقین ستون ایمان است . ۱۰- یقین و علم قطعی پیراهن زیرین است ( که هرگز از آنها جدا نشود ) . ۱۱- یقین شک را برطرف می‌سازد . ( یعنی اعتقادی که تردید را برطرف می‌کند اعتقادی است که از روی دلیل و برهان باشد نه از راه تقلید ) . ۱۲- یقین ثمر بخش زهد است . ص ۱۵۹۴ ۱۳-

یقین رأس الدّین ۸۵۲ . ۱۴- یقین أفضل عبادۀ ۸۵۶ . ۱۵- إني لعلی یقین من ربّی ، و غیر شبهه فی دینی ۳۷۷۳ . ۱۶- بالیقین تتمّ العبادۀ ۴۱۹۹ . ۱۷- ثمره یقین الزّهادۀ ۴۶۰۱ . ۱۸- رأس الدّین صدق یقین ۵۲۲۸ . ۱۹- سبب الإخلاص یقین ۵۵۳۸ . ۲۰- علیک بلزوم یقین ، و تجنّب الشّکّ ، فلیس للمرء شیء أهلك لدینه من غلبه الشّکّ علی یقینه ۶۱۴۶ . ۱۳- یقین رأس دین است . ۱۴-

یقین برترین عبادت است . ۱۵- برآستی که من از سوی پروردگارم بر یقین ، و در دین خود شبهه و تردیدی ندارم . ۱۶- با یقین عبادت تمام می‌گردد ( یعنی عبادت بی‌یقین ارزشی ندارد و ناقص خواهد بود ) . ۱۷- ثمره و میوه یقین ( به احوال مبدأ و معاد ) بی‌رغبتی به دنیا است . ۱۸- سر دین راستی یقین است . ( یعنی اگر راستی آدمی یقین به مبدأ و معاد داشت دیندار هم خواهد بود ) .

۱۹- سبب خالص گردانیدن عمل یقین به خدا و معارف الهیه است . ۲۰- بر تو باد به جدا نشدن از یقین ، و دوری از شک ، زیرا که برای مرد چیزی هلاک کننده‌تر از برای دینش از غلبه شک بر یقینش نمی‌باشد ( چه در اعتقادات و چه در سایر احکام ، انسان باید بکوشد حتی الامکان تحصیل یقین کند که شک ، بسیار چیز بدی است ) . ص ۱۵۹۵ ۲۱- علیکم بلزوم یقین و التّقوی ، فإنّهما یبلغانکم جنّة المأوی ۶۱۶۳ . ۲۲- علی قدر الدّین تكون قوّة یقین ۶۱۸۴ . ۲۳- غایه یقین الإخلاص ۶۳۴۷ . ۲۴- کفی بالیقین عبادۀ ۷۰۴۲ . ۲۵- لم یصدق یقین من أسرف فی الطّلب ، و أجهّد نفسه فی المكتسب ۷۵۶۷ . ۲۶- لو صحّ یقینک لما استبدلت الفانی بالباقی ، و لا بعت السنّی بالدنّی ۷۵۸۸ . ۲۷- من أیقن أفلح ۷۷۰۶ . ۲۱- بر شما باد به لازم بودن یقین و تقوا و جدا نشدن از آنها ، زیرا که آنها شما را به بهشت مأوی می‌رساند . ۲۲- به اندازه دین نیروی یقین می‌باشد ( یعنی هر اندازه انسان در دین کار کند قوت یقینش بیشتر می‌گردد ) . ۲۳- پایان یقین و غرض از آن خالص قرار دادن ( عمل برای خدا ) است . ۲۴- برای یقین کفایت می‌کند عبادت بودن آن ( یعنی قطع نظر از لوازم آن که اعمال و غیر آن باشد خود یقین عبادت است . ۲۵- صادق نیست یقین کسی که در طلب اسراف نموده ، و در کسب و کار نفس خود را به رنج می‌اندازد . ۲۶- اگر یقین تو صحیح باشد هر آینه فانی ( دنیا ) را به باقی ( آخرت ) عوض و بدل نخواهی نمود ، و چیز خوب را به چیز پست نخواهی فروخت . ۲۷- کسی که ( به مبدأ و معاد ) یقین کند رستگار گردد . ص ۱۵۹۶ ۲۸- من أیقن ینج ۷۷۲۰ . ۲۹- من حسن یقینه یرج ۷۷۲۱ . ۳۰- من یستیقن یعمل جاهدا ۷۹۸۷ . ۳۱- من أیقن بالجزاء أحسن ۸۰۱۸ . ۳۲- من قوی یقینه لم یرتب ۸۱۱۳ . ۳۳- من أیقن بالآخرة لم یحرص علی الدّنيا ۸۲۵۶ . ۳۴- من حسن یقینه حسن عبادته ۸۴۳۶ . ۳۵- من صدق یقینه لم یرتب ۸۴۵۲ . ۳۶- من صحّ یقینه زهد فی المرء ۸۷۰۹ .

۲۸- هر که یقین کند رستگار گردد . ۲۹- هر که یقین او نیکو باشد امیدوار است ( یعنی امیدواری به فضل و رحمت خدا منوط بر یقین به مبدأ و معاد است ) . ۳۰- هر که یقین کند با جدّ و جهد عمل کند . ۳۱- هر که به پاداش یقین نماید احسان کند . ( و یا

کارها را نیکو انجام دهد). ۳۲- هر که یقین او قوی باشد (در مصائب و گرفتاریها) مضطرب نباشد. ۳۳- هر که به آخرت یقین کند بر دنیا حریص نباشد. ۳۴- هر که یقین او نیکو باشد عبادتش نیکو خواهد شد. ۳۵- هر که یقین او صادق باشد (در بلاها و مصائب و در احکام و معارف) قلق و اضطراب ننماید. ۳۶- هر که یقین او درست باشد در مراء و جدال بی‌رغبت باشد (زیرا که می‌داند این عمل عقلا و شرعا ناپسند است). ص ۱۵۹۷ ۳۷- من لم یوقن قلبه لم یطعه عمله ۸۹۹۳. ۳۸- من أیقن رجا ۹۲۰۵. ۳۹- ما أعظم سعادة من بوشر قلبه ببرد الیقین ۹۵۵۶. ۴۰- نعم الطّارد للشکّ الیقین ۹۸۹۳. ۴۱- نوم علی یقین خیر من صلاة فی شکّ ۹۹۵۸. ۴۲- هلك من باع الیقین بالشکّ، و الحقّ بالباطل، و الآجل بالعاجل ۱۰۰۳۰. ۴۳- لا- تجعلوا یقینکم شکّا، و لا علمکم جهلا ۱۰۳۳۶. ۴۴- لا- ایمان لمن لا یقین له ۱۰۷۸۱. ۳۷- هر که دلش یقین نداشته باشد عملش او را پیروی ننماید (یعنی عمل منوط بر داشتن یقین است). ۳۸- هر که یقین کند امیدوار باشد. ۳۹- چه قدر بزرگ خواهد بود سعادت کسی که دلش به سردی یقین رسیده (و یقین به معارف الهیه با قلب و دلش مباشر گردیده است). ۴۰- خوب دور سازنده شکّی است یقین. (چون کسی که در عقائد و یا سایر امور در تحصیل یقین کوشا بوده و تحصیل یقین کند شکّی برای او باقی نخواهد ماند تا زیان بیند). ۴۱- خواب با یقین بهتر از نماز با شکّ است. ۴۲- هلاک گردیده کسی که یقین را به شکّ، و حق را به باطل، و آخرت را به دنیا فروخته است. ۴۳- یقین خود را شکّ، و علمتان را جهل قرار ندهید (که طبق آنها عمل نکنید، و به منزله شک و جهل با آنها معامله کنید). ۴۴- ایمانی نیست برای کسی که برای او یقینی نیست. ص ۱۵۹۸ ۴۵- یستدل علی الیقین: بقصر الأمل، و إخلاص العمل، و الزّهد فی الدّنيا ۱۰۹۷۰. ۴۶- یفسد الیقین الشکّ، و غلبه الهوی ۱۱۰۱۱. ۴۷- سلاح الموقن: الصّبر علی البلاء، و الشکر فی الرّخاء ۵۵۶۰. ۴۸- کن موقنا تکن قویّا ۷۱۳۵. ۴۹- من أیقن أحسن ۷۶۴۰. ۵۰- الموقنون، و المخلصون، و المؤثرون من رجال الأعراف ۱۹۷۵. ۴۵- بر یقین به کوتاهی امید و آرزو، و خالص گردانیدن عمل، و بی‌رغبتی در دنیا استدلال می‌شود. ۴۶- یقین را شکّ (در اصول عقائد)، و غلبه هوا و خواهش فاسد می‌گرداند. ۴۷- ابزار مبارزه صاحب یقین شکیائی بر بلاء، و شکر و سپاسگزاری در وسعت و فراخی است. ۴۸- با یقین باش تا نیرومند باشی (چون با شکّ آدمی ناتوان باشد). ۴۹- کسی که یقین (به مبدأ و معاد) داشته باشد احسان نماید. ۵۰- صاحبان یقین، و پاکان از بدیها (یا کسانی که اعمال خود را خالص گردانیده‌اند، و ایثارگران) کسانی که دیگران را بر خود مقدم دارند (از مردان اعرافند) اعراف جمع «عرف» یعنی جای بلند است، و در تفسیر آمده که ذیل آیه مبارکه: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ» اعراف بلندیهایی حجاب و حصاری است که میان بهشت و دوزخ قرار گرفته است، و اهل بهشت و دوزخ را با نشانه می‌شناسند، و به همین جهت در حق آنها دو احتمال داده شده است: یکی آنکه رجال اعراف افرادی هستند بلند مرتبه مانند انبیاء، و برگزیدگان، و شهداء، و بر این معنی روایاتی وارد گردیده است، دوم آنکه آنها طایفه‌ای از مسلمین‌اند که در عمل کوتاهی کرده، خدا آنها را حبس کرده تا به ص ۱۵۹۹ ۵۱- الموقن أشدّ التّیاس حزنا علی نفسه ۱۰۱۲. ۵۲- أین الموقنون، الذّین خلعوا سراویل الهوی، و قطعوا عنهم علائق الدّنيا ۲۸۲۳. حق در حقشان حکم شود). ۵۱- صاحب یقین سخت‌ترین مردم است بحسب اندوه بر نفس خود. ۵۲- کجا هستند اهل یقین، کسانی که پیراهن‌های خواهش را بر افکنده، و پیوندهای دنیا را از خود بریدند

### درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می‌کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد



بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیتهای گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ... د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه [www.ghaemiyeh.com](http://www.ghaemiyeh.com) جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ... ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: [www.ghaemiyeh.com](http://www.ghaemiyeh.com) ایمیل: [Info@ghaemiyeh.com](mailto:Info@ghaemiyeh.com) فروشگاه اینترنتی: [www.eslamshop.com](http://www.eslamshop.com) تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاء الله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۱۹۷۳-۳۰۴۵ و شماره حساب شبا: ۵۳-۵۳۰۹-۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۱۸۰-۰۰۰۰-۹۰ IR به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام - : هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم.



فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می‌دارد و با حجت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رها کردن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی‌گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».